CURSUS PHILOSOPHICI THOMISTICI, SECUNDUM EXACTAM, VERAM...

João : de#Santo Thomaz

Digitized by Google

NAZ. CENTR.
BIBLIOTECA VITT. EMAN. II
204
23 E
18
ROMA

Digitized by Google

204·23·E·18·

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

CVRSVS PHILOSOPHICI

THOMISTICI,

SECVNDVM EXACTAM,

VERAM ET GENVINAM ARISTOTELIS ET DOCTORIS ANGELICI MENTEM,

SECVNDAE PARTIS

Pars I.

QVÆ DE NATVRA IN COMMVNI, EIVSQVE AFFECTIBVS DISSERIT.

Auctore

Admodum Reuerendo & Eximio

P. F. IOANNE à SANCTO THOMA, OLISIRPOSNENI, Ordinis Prædicatorum S. T. M quondam in alma Complutenſi Vniuerſitate, nunc verò Salmaticenſi Theologicæ Cathedræ veſpertinæ Moderatore ibidemq; Collegiorum eiuſdem Ordinis Regente, Supremi Conſilij, ſanctæ generalis Inquiſitionis in cauſis fidei, Cenſore.

Nunc primùm in Germania excuſus, à multis mendis vindicatus, & ex eiuſdem Magiſtri doctrina illuſtratus,

Per A. R. P. F. THOMAM DE SARRIA, Compoſtellanum, Ord. Prædicatorum S. T. M. Conuentus ſanctæ Crucis Regentem, ac in Colonienſi Vniuerſitate publicum & ordinarium Profeſſorem.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COLONIAE AGRIPPINAE,
Sumptibus CONSTANTINI MÜNICH Bibliopolæ
ANNO M. DC. XXXVIII.
Cum ſpeciali Gratia & Priuil. S. Cæſ. Maieſt.

EXCELLENTISSIMO
& Glorioſiſſimo Domino,
D. FRANCISCO
DE MELLO, COMITI DE ASSVMAR, QVINQVE COMMENDARVM CHRISTI IN REGNO LVSITANIAE COMMENDATORI,

Regiæ Catholicæ Maieſtatis PHILIPPI MAGNI, *huius nominis* IV. *à ſecretioribus Conſilijs & Cubiculis, eiuſdemque Maieſtatis in Germaniam ad Inuictiſſimum Imperatorem Legato, ac Pacis Generalis tractandæ Plenipotentiario, &c.*

HOc quidquid eſt operis Illuſtriſſime, & Excellentiſſime Princeps, vltro fugit ad te, vix dum manumiſſum, ſponte in ſinum tuum currit, & concitis affectuoſi animi alis ad aulam Illuſtriſſimæ Dominationis Tuæ, euolat potius quam abit: nimirum cum hinc amor & debitum propellant, inde humanitas illa tua, qua cæterorum vincis admirationem, me vero deuincis, non minus quam potentiſſimus magnes maxima vi ſibi inſita ad ſe trahit; ad dignitatis & virtutis tuæ cultum ſi non munere, at amore magno inſtructum accedere non dubitat; ſic ab Excellentia tua excipiendum vt debitum nimiæ opinionem temeritatis excludat, munuſculi vero tenuitatem amor & affectus excuſent. Animus namque eſt, qui in referenda gratia præcipue ſpectari debet; quid enim eſt quod Deus Abelis munera ſuſcepit, Caini vero reiecit; niſi quia (vt Rupertus inquit) *Abel prius cor ſuum, Cain vero rem ſuam obtulit & retinuit ſibi cor ſuum,* niſi *quia* (vt ſapientiſſime Caſſiodorus) *Cain creaturam creatori obtulit, ſed ſe quod charius eſt ſubtraxit.* Equidem beneficiorum quæ nedum ordini noſtro, verùm & priuato mihi magnificentia tua contulit memor, addictum expeditumque tibi animum iam dudum vt gratus eſſem deuouueam, quoniam vt inquit Seneca *qui meminit ſine impendio gratus eſt* & cum ad

 aliam

aliam ipſius ſententiam licet grauem oculos direxiſſem, vbi *ad reddendum gratiam* (ait ille) *& virtute opus eſt, & tempore, & facultate, & aſpirante fortuna*, non ideo animum plane deſpondi, ſed ad virtutis delubrum (cum cætera vt aſſequi valeam maiora ſint) confugio, & vltro cum AEſchine fortunam ipſam increpo, *nihil egiſti fortuna quod me pauperem eſſe voluiſti; expediam nihilominus dignum huic viro munus, & quia de tuo non poſſum, de meo dabo.* De meo do (nempe ſapientiſſimi Magiſtri mei doctrinam, meam appellare non dubitabo) cum ipſius tanti faciam, vt meæ licet paratæ præponam: hanc à me auctam, correctamque in grati animi ſignum & officij debiti ſymbolum, licet non aſpiret fortuna, deſit facultas magna, fauente tamen & tempore & virtute, ad nunquam ſatis laudatæ humanitatis tuæ Illuſtriſsimam Proſapiam egregiè indicantis aram appendo. Cuius ſiue claritatem, ſiue vetuſtatem intueor ampliſsimam prorſus, tam in Orbe Chriſtiano, quam externo, obſtupeſco; quid enim illam concatenatam continuatis Regnis & Imperiis ſeriem Veſtram hic explicem, magna nimis ſint, quam vt his anguſtiis compræhendantur: omitto enim vetera illa Illuſtriſsima quæque & Excellentiſsima, quæ ſuo tempore fidem dabunt, nihil dico de Sereniſsimis Regibus, Illuſtriſsimiſque Principibus, qui ab Inuictiſsimo Luſitaniæ Rege IOANNE huius nominis PRIMO, vſque ad HENRICVM PRIMVM continuata virili ſerie deducuntur, à quibus & familiam Veſtram emanaſſe, & quamplurimos nominis immortalitate Europa tota celeberrimos prodijſſe, dubium non eſt, mitto Excellentiſsimos Bergancæ Duces, taceo ſereniſsimos Lotharingiæ Principes, à magno Magni Caroli fonte communes riuos habentes, ſileo Inuictiſsimos Caſtellæ Reges, quorum fœcundiſsima Matrimonia Te cum noſtrò Potentiſsimo Hiſpaniarum Monarcha PHILIPPO IV. Magno in conſanguinitatis gradu quarto collocarunt, quæ omnia Illuſtria ac omni laude digniſsima ſi ad amuſsim, vt deberem, hic recenſere cuperem, maximam ingentis voluminis hiſtoriam texere opus eſſet: etenim non his aluci. Mare tantum concludere, non hunc ſolem parua face adorare queo, vnum tamen Excellentiſsimum Auum veſtrum nunquam ſatis pro dignitate laudandum, Publicum totius Indiæ teſtimonium omittere nec debeo nec poſſum: hic cum totius Orientalis Indiæ Proregem agens, Martia vi Vrbem quandam muniтiſsimam generoſiſſime expugnaſſet, inter cæteram captiuorum turbam inermes prorſus iſtorum incolarum Deos captiuos traxit; hos cum

maxi-

maxima Auri Argentique oblata copia è manibus eius, ſtultiſsimi ſimul ac Sacrilegi Idololatræ redimere conarentur, maluit obfirmata quadam animi altitudine tres iſtos Simiæ dentes, quibus miſeri & Diabolicis laqueis irretiti ſceleratiſsima genua curuabant & adulterinos focos adolebant in puluerem contritos Vulcano Deos illos tradere, quam ingentiſſimos diuitiarum cumulos admittere: Nimirum non Rebeccam tantum imitatus quæ fornicarios Laban Deos abſtulit, abſcondit, non vero combuſsit. Verum Ihraëlitarum Ducem Moyſen qui vitulum ab Hebræo populo pro Deo adoratum flammis ad cineres vſque conſumpſit. O factum omnibus immortalitatis æternaque gloriæ tabulis inſculpendum! O Virum, vere Virum, cuius tam in Indijs quam Hiſpanijs ardet amor in cinere, memoria Scintillat ex amore, dolor excitatur ad memoriam! O præclariſſimam & Excellentiſsimam ſtirpem, quæ præter tot inuictiſſimos Reges, ſereniſſimos & prudentiſſimos Duces, Generoſiſſimos & humaniſſimos Principes, hunc etiam virum Principem non minus ſtrenu tate dexteræ, quam animi celebrandum produxit. Quorum omnium excellentiſſime Princeps imaginem viuam exprimis, viuū e ſimulachrum Paternarum virtutum exiſtis; rapitur enim ad ſimilitudinem ſuorum Excellens quæque natura, & ſimulachrum cæleſtium animorum refert decepta ab ijs aura; hinc, illa generoſiſſima animi tui Celſitudo, qua omnem auri argentiuè ſplendorem deſpicis, contemnis, proculcas, quam nunquam ſatis admirans Catholica ſua Maieſtas omnes vniuerſi Regni ſui facultates, Regiumque ærarium cum ampliſſima poteſtate, velut olim Ioſeph Pharaonis Regis diuitiæ traditæ ſunt, fidei tuæ & diſpenſationi cōmiſit, vt ſecundùm ſolertiſsimum arbitrium tuum ſtipendia Regia in militem diſtribuerentur; quo in munere ita te geris, vt non ſolùm Regio theſauro, ſed etiam propria & pretioſa ſuppellectile, quam ſæpius oppignoraſti, vt militum neceſſitatibus ſubuenires, ſtipendiarios Regis tui aleres. Hinc illa fœliciſsimi ingenij tui dexteritas, ſtrenuiſsimi animi generoſitas, ſingularis prudentia, quæ te nedum in Patrio ſolo, ſed & exterorum nationibus inclitum reddit; nulla te vnquam rei gerendæ difficultas terruit, non pericula retardarunt, nec ipſius mundi malignitas & ruina minantis chaos deflexit; Narrent Italiæ Principes, ad quos legatus à potentiſsimo Rege noſtro deſtinatus taliter eorum animos inſigni tua prudentia & ingenii perſpicacitate diſpoſuiſti vt ſtrictos etiam gladios tormentaque bellica ſæua omnia minitantia, inhibue-

hibueris & repreſſeris; dicant Galli Milites qui criſpante & fulminante enſe tuo territi, cum faciem ferre non poſſent, dorſa dederunt. Hinc illa obſtupeſcenda Illuſtriſsimi animi tui comitas & humanitas, qua omnes ita deuincis, vt in amorem tuum quaſi agitatis calcaribus incitentur; Hanc ego, cum ſatis laudare non poſſum, vehementer admiror, expertus enim illam ſum, eo maximè tempore, quo in Germaniam abiturus Barcinona Genuam verſus tecum nauigaui: tum quicquid benigne dici, fierique à pleriſque poteſt, mihi à te dictum, factumque eſt, qui vltro vocare, noſcere, ſed & adſciſcere, ad iucundiſsimam Conſuetudinem tuam colloquiumq; admittere voluiſti: perſpexi ſane tunc quidem, quantum ſupra pleroſque inſigni quadam ſuauiſſimaque morum comitate emineres, maximè vero tunc, vbi Genuam, celeberrimum illud Italiæ Emporium appulimus, vidi pleniſsimè quanta eſſet omnium de illa tua humanitate exiſtimatio, quæ totius Ciuitatis gratulatio, quanta, ſenatus populique frequentia, qui machinarum Bellicarum reſonantes applauſus, vt tu non in Vrbem, aduenisſe, ſed tibi Vrbs obuiam proceſſiſſe videretur; tot erant amoris pleni gratulabundæ voces, tot lætitiæ publicæ ſigna, tot piæ affectuoſiſsimæque quis te accedere primus poſſet, contentiones. Omnia ego in paruo triremiũ angulo deliteſcens attentione non mediocri perpendebam, mecumque ipſe reuoluebam quid non faceret in tanto tamque humano Principe comitas, & benignitas, ſi ingenij dexteritate reuincta humanitatis ſpiritus exhalans omnes attingat? rapuit me illa (vt ingenuè fatear) cum vniuerſæ Ciuitatis vnanimi concurſu, & in amorem tanti viri tum præſentis ardentiſsime inflammauit, iam vero memoriam abſentis ſæpiſsimè reuocat, quem præſentem cuperem, & me hercule voto meo factum fuiſſet ſatis, niſi te hæroica illa animi tui celſitudo ad Sereniſsimi Principi Cardinali Hiſpaniarum Infanti conſilio, prudentia, & fortitudine aſſiſtendum impuliſſet Quippe dum hoc ſæculo ferreo, in hoc Chriſtiano orbe bellis & diſſidijs comoto vndique ſanguine rubeſcente, Pacis vniuerſalis aſtruendæ Plenipotentiarius deſignatus (cum tamen ante ad Auguſtiſsimum Cæſarem legatus fuiſſes deſtinatus (pro rei tam arduæ congreſſu Coloniam peteres, ne ibi otioſus hæreres in Belgium aduolaſti, vt cum te Mercurium Pacis Conſulem audire Reges noſtri inimici renuunt, Martem patiantur non minus ſtrenuum quam fœlicem. Plura taceo, vel potius omnia, ne aut ea aſſequi me poſſe his anguſtijs ſperare videar, aut

cum

cum in ijs depingendis ſolertius laboro munuſculi tenuitatem magis exaggerem; quod quidem ſi illam in qua poſitus es altitudinem aſpicio, exiguum eſt, ſi humanitatem tuam & operis argumentum, tibi etiam debitum. Etenim tractatus hic ab omnium rerum cauſis & principijs, à motoribus ad intelligentias, cœlorum matrices vſque progreditur, ortum & interitum rerum conſiderat, de meteoris diſputat, de anima ſenſitiua & intellectiua loquitur. Ea propter Tibi, qui in orbe Monarchiæ Hiſpanicæ vices intelligentiæ & animæ geris, maximè ipſe debetur. Accipe igitur Excellentiſsime Princeps ea qua ſoles humanitate opus tot tibi titulis nominibuſque debitum, illud pro benigno tuo in me Ordinemque noſtrum affectu ſub Patrocinio tuo & ſplendore in lucem prodire permitte, munuſculi vero exilitatem intuitus, memineris dicti AEſchini ita Socratem affati, *Nihil dignum te quod dare tibi poſſem inuenio, & hoc vno modo me Pauperem eſſe ſentio, itaque dono tibi quod vnum habeo, me ipſum, hoc munus rogo qualecunque boni conſulas, cogiteſque alios cum multum tibi darent plus ſibi reliquiſſe.* Cui Socrates. *quid ni tu mihi magnum munus dederis, niſi forte parui te æſtimes.* Vale Excellentiſſime Princeps, Perge, vtere aduocante fortuna, ita tamen vt nihil ei debeas, ſed vt feciſſe eam tua virtus videatur quia vt tuis vtar *ſi fractus illabatur orbis impauidum ferient ruinæ.* Interim ſemper fœlix vale & faue.

Excellentiæ Veſtræ
Humilis & affectuoſus Orator,

Fr. THOMAS DE SARRIA.

FACVL-

LICENTIA ORDINIS.

FRater Hyacinthus de la Placa Sacræ Theologiæ Præſentatus, & Prædicator Generalis, huius Prouinciæ Hiſpaniæ, Ordinis Prædicatorum humilis Prior Prouincialis & ſeruus. Tenore præſentium facultatem concedo tibi Magiſtro Fr. Ioanni de Sancto Thoma in Complutenſi Academia publico Theologiæ Profeſſori, in lucem emittendi Commentaria in octo libros Phyſicorum Ariſtotelis, quæ grauiornm Patrum huius noſtræ Prouinciæ, quibus id commiſimus, cenſura approbata eſſe conſtat, in reliquis omnibus ſeruando quæ circa librorum impreſſionem Apoſtolicis & Regijs ſanctionibus ſtabilita ſunt. In quorum fidem his noſtri officij ſigillo munitis ſubſcripſimus in noſtro Collegio S. Thomæ Complutenſis 22. Ianuarij 1633.

Fr. HYACINTHVS DE LA PLACA,
Prior Prouincialis.

APPROBATIO.

LVcubrationes haſce Philoſophicas ſuper libros Ariſtotelis de Phyſica auſcultatione à Reuerendo admodum P. Magiſtro Fr. Ioanne à Sancto Thoma, Sacræ Theologiæ in Complutenſi Academia Veſpertino profeſſore acuratiſſimè elaboratas, ex commiſſione Domini Licentiati Laurentij de Iturrizarra, Sereniſſimi Infantis Cardinalis, in Regia Curia, Vicarij, magna mentis attentione, ingentique animi oblectatione, non ſemel euolui, & nihil agnoui Catholicæ diſſonum veritati, ſed Authoris doctrinam ipſius cognomini apprimè reſpondere; tota enim eſt à Sancto Thoma, Doctore Angelico, Theologico lumine, & veræ Ariſtotelicæ Philoſophiæ cultore maximo, ex illius viſceribus, tamquam è limpidiſſimo fonte, mira puritate ac perſpicuitate hauſta; & ſicut nulla Ariſtoteli maior laus, quàm habuiſſe D. Thomam interpretem, ita nunc nulla honorificentia maior, quàm non alium à Sancto Thoma habere dilucidatorem: iacierant in tenebris hoc ſeculo Ariſtotelis, ac Thomæ Philoſophicæ veritates, nouatorum nebulonum oppreſſæ caligine, ac conciliato nunc à S. Thoma fulgentiſſimo lumine, iam nouitatum caligo ſcinditur, iam tenebræ eminus effugantur, & comparet Philoſophia, vt decet præſtantiſſimam ancillam diuinæ Sapientiæ, quæ vocetur ad arcem in ciuitatis Dei ſubſidium,

ſidium, In Catholicæ Fidei obſequium, ac denique in ſacræ Theologiæ famulatum; hoc puriſſimo lacte ſapientiæ paruuli nutriantur, confirmentur, ac roborentur adulti, & pro communi Scolarum omnium vtilitate, ac commodo quamprimùm lucem videat, & euulgetur. Datis Matriti in hac noſtra Spiritus Sancti æde, die 10 Maij, Ann. 1633.

AMBROSIVS ROMAN,
Clericorum Regular. Minor.

APPROBATIO.

Commentaria in libros Ariſtotelis de Phyſica auſcultatione R. R. M. Fr. Ioannis à Sancto Thoma in Complutenſi Academia Veſpertinæ Cathedræ Profeſſoris emeritiſſimi, Regij Supremi Senatus iuſſu diligenter expendi & excuſſa non cenſura, ſed laude digna, & non ſolum diſiacrare, & promereri lucem verùm ab eiſdem præmiſſa aliorum, qui ante ſcripſerunt lucem & claritatem poſſe obtinere iudicaui. Matriti in Conuentu S. Philippi, die 30. Maij, 1633.

M. Fr. THOMAS DE PAREDES.

FRater IOANNES PHILIPPVS FRIT, S. Theolog. Magiſter in alma Vniuerſitate Colonienſi publicus & ordinarius Profeſſor, per Germaniam Apoſtolicus & generalis Inquiſitor, Prior Conuentus S. Crucis Colonienſis, & ad tractum Rheni & Moſellæ Vicarius Prouincialis, Ordinis Prædicatorum, tenore præſentium licentiam concedo Adm. R. P. Fr. THOMÆ de SARRIA, S. Theologiæ Magiſtro, in alma noſtra Vniuerſitate ordinario & publico profeſſori, & noſtri ſtudij generalis Regenti, vt poſſit typis mandare Curſum Phyloſophicum Thomiſticum ab ipſo nunc primò correctum & auctum, in Hiſpanijs ante editum ab Adm. R. P. Magiſt. Fr. IOANNE de SANCTO THOMA, in alma Vniuerſitate Complutenſi publico Profeſſore Theologo in Cathedra veſpertina, &c. Siquidem conſtat nihil contra Catholicam fidem, aut bonos mores in prædicto Curſu contineri, immò doctrina ſatis commendata & celebris, magnum affert legentibus profectum. Datis in noſtro Conuentu S. Crucis Colonienſis, 20. Iulij, 1637.

Fr. Ioannes Philippus Frit,
qui ſupra.

AVCTOR

AVCTOR AD
Lectores.

IN veſtram lucem, veſtrumque iudicium ſiſtimus naturalis Philoſophiæ primam partem, non doctrinâ ſolùm, (quantum nobis aſſequi datum eſt) verùm ipſo ordine Thomiſticam. Vt enim Theologicam D. Thomæ methodum etiam in Philoſophia æmularemur, atque vel ipſo diſpoſitionis ordine diſceret dominæ veſtigijs ancilla procumbere; in totidem partes, quot Theologica ſumma, naturalem hanc ſcientiam partiti ſumus, vnicuique peculiares ſuas materias, tractatusque aſſignantes, vt in ipſa prima libri fronte fuſiùs adnotamus. Vt autem doctrinæ ipſius diſcuſſio atque illuſtratio duceretur in altum, hoc eſt in profundum diſputationis, laxior fortaſsè, & prolixior aliquantulum ſeſe laboris huius noſtri aura diffudit, gnari tenuitatem noſtram & puſillitatem ingenij, quorundam ſummæ dexteritati contendere aut æquari non poſſe, qui breui aliquo libello quaſi ſcrobe totum naturalium ſcientiarum mare ſe recondere aut abſorbere potius, quam explicare præſumunt. Nos autem in cudendis conſcribendiſque libris commentatores explicatoreſque eſſe, non primos Authores profeſſi, in hoc vaſtiſſimo totius naturæ pelago nauigationem de ſe ſatis arduam, & magnarum quæſtionum difficultatibus, quaſi fluctibus exaſperatam ſic temperare tentauimus, vt nec à breuitatis turbine opprimi, nec à prolixiori vndarum latitudine iactari, confundique curaremus. Quod ſi quis aut nauſeator prolixitatem faſtidiat, aut ſcrupuloſior breuitatem cauſetur, conſiderare eum oportet, nec nos pro difficultatum magnitudine & contradictione doctrinæ S. Th. potuiſſe ita anguſtiari, vt exactá diſputationum congreſſionem detractaremus, nec tamen ita diffundi, vt omnia minutim attingeremus, ſed ſic ſtuduiſſe ipſa explicare principia, vt ad ſpecialia quæque poſſit aſcendi, & ſine longo, aut tædioſo at-

ſo attentionis ſtudio pluribus alijs ſatisfieri. Qui autem ſine vllo labore, aut meditatione omnes ſuas difficultates in libro aliquo velit ſibi exhauriri, & tamen prolixitatem omnem ſuſtinere in legendo faſtidiat, illam è Hieronymi verbis ei ſententiam depromo, libr. 2. Apolog. ad Rufinum: *Nemo cogitur legere quod non vult. Ego petentibus ſcripſi, non faſtidioſis, gratis, non inuidis, ſtudioſis non oſcitantibus.* VALE.

AD

AD D. THOMAM AQVINATEM ANGELICVM DOCTOREM.

Rhythmus Laudatorius. *Ex cap. 50. Eccleſiaſtici.*

DE cæleſtium Corona
Angelorũ ſpargens dona
Iubar magnum emicat.

Ardens fulgor luminoſus
Flos virtutum ſpecioſus
Thomas fundit radios.

Quaſi Sol refulgens. *Inter nubes, Sol Doctorum*
De ſplendoribus Sanctorum
Spirat cæli lumina.

Quaſi Stella matutina. *Quaſi ſydus Orientis,*
Et Auroræ conſurgentis
Lucet inter tenebras.

Quaſi Luna plena. *Implet albam Lunæ frontẽ,*
Et cæleſtem plena montem
Luſtrat in circuitu.

Quaſi Arcus refulgens. *Cingit arcus æmulantem*
Nubem gloriæ & rorantem
Luce ſoluit nebulam.

Quaſi Flos roſarum. *Quaſi vernans flos roſarũ,*
Et in tranſitu aquarum,
Quaſi candens lilium.

Vt thus ardens. *Vt Sabæis [illegible] odorem*
Thura fumant, ſuũ ardorem
Feruens æſtus concipit.

Quaſi Vas Auri ſolidum. *Vt vas ſolidum metallo*
Auri [illegible]
Adamante [illegible].

Quaſi Oliua pullulans. *Quaſi pullulans oliua,*
Et Cypreſſi radix viua
Mittit cælo brachia.

Sic ſupernum Thomæ lumẽ
Dum diuinũ pandit numen
Fugat cælo nubila.

Nubes diſsipat errorum,
Et virenti norma morum
Solidat Eccleſiam.

Nouus legis æmulator,
Et doctrinæ diſpenſator
Noua dat & vetera.

Vulpes diſsipat Samſonis,
Et in tuba Gedeonis,
Hoſtis frangit agmina.

Carnis purum fert virorem
Illibatum cælo florem,
Dum coronat gloria.

Ergo geminis ornatus
Laudis titulis, & clarus
Ante thronum Numinis.

Noſtrũ Thomas intellectum
Sic illuſtret, & affectum
Inflammatum ordinet.

Vt ad veræ lucis fontem,
Et æternitatis montem
Mens leuetur auida.

INDEX
QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM SVPER OCTO LIBROS PHYSICORVM.

Numerus deſignat Paginam.

CIRCA PROOEMIALIA Philoſophiæ.

QVAESTIO I.

De Scientia Philoſophiæ, & ordine cognoſcendi, Pag. 5.

ART. 1. Vtrum ens mobile ſit obiectum formale Philoſophiæ 6.

Art. 2. Vtrum Philoſophia ſit vnius ſpeciei atomæ in ratione ſcientiæ. 14.

Art. 3. Vtrum magis vniuerſale atque adeo ipſum ens vt ſic ſit primo cognitum ab intellectu noſtro? 16.

CIRCA LIBRVM PRIMUM Phyſicorum.

QVAESTIO II.

De Principijs rerum naturalium in communi. 28.

Art. 1. Quid ſit principium rei naturalis, & quomodo definiatur? 29.

Art. 2. Vtrum prima principia ſint contraria? [illegible]

Art. 3. Vtrum principia naturalia ſint tantum tria? 3[illegible].

QVAESTIO III.

De Principijs in particulari, & primo de Materia prima. 42.

Art. 1. An ſit, & quid ſit materia prima? 42.

Art. 2. Vtrum materia prima ex ſe ita ſit pura potentia, quod careat omni actu formali & entitatiuo? 45.

Art. 3. Vtrum materia poſſit exiſtere ſine omni forma, ſaltem de potentia abſoluta? 51.

Art. 4. Explicantur propriæ conditiones materiæ primæ. 59.

QVAESTIO IV.

De Forma, quæ eſt principium entis naturalis. 65.

Art. 1. Quid ſit forma, & quomodo contineatur in potentia materiæ, & educatur ex illa? 65.

Art. 2. Quæ formæ educantur de potentia materiæ? 70.

QVAESTIO V.

De Priuatione. 77.

Art. 1. Quid ſit priuatio vt eſt principium entis naturalis? 77.

Art. 2. Vtrum in materia ſit tantum vna priuatio vel plures? 79.

QVAESTIO VI.

De Toto composito ſubſtantiali. 81.

Art. 1. [illegible] partes ſubſtantiales [illegible] [illegible].

Art. 2. [illegible] diſtinguatur à partibus ſimul ſumptis? 84.

Art. 3. Quid ſit vnio partium in toto; 86.

QVAESTIO VII.

De ſubſiſtentia & exiſtentia. 94.

Art. 1. Quid ſit ſubſiſtentia conueniens ipſi compoſito? 95.

Art. 2. Quomodo actiones conueniant ſuppoſitis. 99.

Art. 3. An ſubſiſtentia in rebus compoſitis ſit vnicus ſimplex terminus, vel compoſitus ex pluribus ſubſiſtentijs? 100.

Art. 4. Vtrum exiſtentia diſtinguatur à parte rei ab eſſentia ſeu compoſito? 105.

Art. 5. Vtrum vnica exiſtentia ſufficiat toti compoſito? 114.

QVAESTIO VIII.

De terminis magnitudinis & paruitatis. 120

Art. 1. Explicantur principia & præſuppoſita huius quæſtionis. 120.

Art. 2. Quo pacto terminantur corpora naturalia penes magnitudinem? 122.

Art. 3. Vtrum detur terminus paruitatis intrinſecus, tam in animatis, quam in inanimatis? 128.

CIRCA SECVNDVM LIbrum, De natura & cauſis.

QVAESTIO IX.

De Natura, Arte, & Violento. 133.

Art. 1. Explicatur definitio naturæ. 134.

Art. 2. In quibus ratio naturæ conſiſtat? 136.

Art. 3. Vtrum ſit legitima differentia conſtituta inter naturalia & artificialia? 146.

Art. 4. Quomodo Violentum diſtinguatur à naturali? 148.

QVAESTIO X.

De cauſa in communi. 156.

Art. 1. Quæ ſit definitio cauſæ in communi, & quæ conditiones cauſæ? 156.

Art. 2. Quotuplex ſit cauſa? 159.

Art. 3. Vtrum omnis cauſa debeat eſſe prior, perfectior, & diſtincta à ſuo cauſato? 161.

Art. 4. Vtrum cauſæ ad inuicem ſint cauſæ 16[illegible].

Art. 5. Vtrum à duplici cauſa totali poſſit dependere idem effectus, vel duæ formæ eandem materiam informare? 169.

QVAESTIO XI.

De Cauſa materiali, formali, & exemplari. 177

Art. 1. Quid ſit cauſa & cauſalitas materialis? 177.

Art. 2. Quid ſit cauſalitas formæ, & eius effectus? 185.

Art. 3. Ad quod genus cauſæ reducatur idea, ſeu exemplar? 19[illegible].

QVAESTIO XII.

De Cauſa efficienti. 198.

Art. 1. Quid ſit cauſa efficiens, & quotuplex? 198.

Art. 2. Vtrum in cauſis creatis principium efficiendi vt quo ſit accidens? 200.

Art. 3. Vtrum accidens indigeat peculiari influxu ſubſtantiæ ad operandum? 207.

Art. 4. Quæ ſit cauſalitas efficientis? 210

QVAESTIO XIII.

De fine. 217.

Art. 1. Vtrum apprehenſio finis ſit ratio cauſandi, vel ſolum conditio? 217.

Art. 2. Quid ſit cauſalitas finis. 221.

Art. 3. Ad quæ obiecta ſe extendat cauſalitas finis, an ſolum ad media, vel etiam ad ipſum amorem finis? 227.

CIRCA LIBRVM TERtium de motu, & infinito.

QVAESTIO XIV.

De motu & actione. 232.

Art. 1. Explicatur definitio motus, & eius eſſentialia conſtitutiua. 232.

Art. 2. Vtrum motus diſtinguatur ab actione & paſſione, à termino à quo, & ad quem? 236.

Art. 3.

Art. 3. Quid ſit actio, & quotuplex, & quid ſit formalis terminus eius? 241.
Art. 4. Vtrum actio tranſiens ſubiectiue ſit in agente? 246.

QVAESTIO XV.

De Infinito. 250.

Art. 1. Quid ſit infinitum, & in quo ſit punctus difficultatis? 250.
Art. 2. Vtrum implicat dari infinitum actu ſecundum quantitatem vel intenſionem? 253.
Art. 3. Expediuntur difficultates, & argumenta contra noſtram ſententiam. 257.

CIRCA LIBRVM IV. DE Loco Vacuo, & Tempore.

QVAESTIO XVI.

De Loco, & vbi. 260

Art. 1. Quid ſit locus extrinſecus, & immobilitas eius? 2[illegible]9.
Art. 2. Quid ſit vbi ſeu locus intrinſecus? [illegible]6.
Art. 3. Vtrum omnibus corporibus conueniat eſſe in loco & habere vbi? 20[illegible].
Art. 4. Vtrum duo corpora poſſint penetrari in eodem loco diuina virtute? 272
Art. 5. Vtrum [illegible] vnum corpus eſſe in pluribus locis circumſcriptiue? 275.

QVAESTIO XVII.

De Vacuo. 283.

Art. 1. Vtrum vacuum naturaliter ſit dabile? 2[illegible]3.
Art. 2. Vtrum corpus in vacuo poſſit moueri? 2[illegible]6.

QVAESTIO XVIII.

De Tempore. 29[illegible].

Art. 1. [illegible] tempus [illegible] in genere [illegible] [illegible]
Art. 2. [illegible] temporis [illegible] inſtanti, vel etiam in aliis partibus? [illegible]94.
Art. 3. Quid ſit ſubiectum intrinſecum & extrinſecum temporis? 299.

CIRCA LIBRVM QVINtum, de diſtinctione, vnitate, & contrarietate motus.

QVAESTIO XIX.

De Vnitate, & contrarietate motus. 303.

Art. 1. Vtrum genera motus ſumantur penes diuerſa prædicamenta ad quæ eſt motus. 303.
Art. 2. Ad quæ prædicamenta non detur motus per ſe? 305.
Art. 3. Ad quæ prædicamenta detur per ſe motus? 308.
Art. 4. Vnde ſumatur vnitas numerica motus? 313.
Art. 5. Quæ ſit contrarietas in motibus, & vnde ſumatur? 3[illegible]5.

CIRCA LIBRVM SEXtum de diuiſione motus & continui per partes.

QVAESTIO XX.

De Partibus & indiuiſibilibus Continui. 317.

Art. 1. Quid ſint partes proportionales & indiuiſibilia? 317.
Art. 2. Vtrum indiuiſibilia & partes proportionales ſint actu infinita in Continuo? 322.
Art. 3. Vtrum continuum componatur ex ſolis indiuiſibilibus? 326.

QVAESTIO XXI.

De inceptione & deſitione rerum. 332.

Art. 1. Explicantur regulæ inceptionis & deſitionis in permanentibus. 332.
Art. 2. Regulæ inceptionis & deſitionis in ſucceſſiuis, inſtantaneis, & quiete. 335.

( )

CIR-

CIRCA LIBRVM SEPTImum De comparatione mouentium, & mobilium.

QVAESTIO XXII.

De Conditionibus requiſitis ad mouendum. 340.

Art. 1. Vtrum omne quod mouetur, ab alio moueatur? 340.
Art. 2. Vtrum requiratur approximatio mouentis ad mobile, vt operatur? 344.

CIRCA LIBRVM OCtauum De motus æternitate, & reductione in primum motorem.

QVAESTIO XXIII.

De Motu rerum naturalium, & proiectorum. 348.

Art. 1. Vtrum grauia & leuia moueantur à ſe, vel à principio extrinſeco? 348.
Art. 2. Qua vi moueantur proiecta? 356.

QVAESTIO XXIV.

De Æternitate motus, & primo eius motore. 361.

Art. 1. Vtrum res permanentes potuerint eſſe ab æterno? 361.
Art. 2. Vtrum repugnet res ſucceſsiuas fuiſſe ab æterno? 364.
Art. 3. Quid Phyloſophus demonſtret de Deo ex vi motus? 368.

QVAESTIO XXV.

De Subordinatione cauſæ ſecundæ ad Primam. 371.

Art. 1. Quid ſit concurſus ſimultaneus, & quomodo diſtinguatur à concurſu cauſæ primæ? 371.
Art. 2. Vtrum detur realis & pluribus concurſus præuius in cauſa determinans illam ad cauſandum? 3[illegible].
Art. 3. Expediuntur difficultates circa præmiſſis. 383.
Art. 4. Vtrum cauſa per accidens, vt caſus & Fortuna inueniatur in ſubordinatione cauſarum? 388.

QVAESTIO XXVI.

De Inſtrumentis. 392.

Art. 1. Quæ ſit propria differentia cauſæ inſtrumentalis à principali? 392.
Art. 2. Vtrum in omni inſtrumento requiratur aliqua propria operatio ad effectum principalis agentis? 400.

PARS

PRIMA PARS NATVRALIS PHILOSOPHIÆ.

PROOEMIVM.

PHILOSOPHIA, ſi in tota latitudine ſuæ ſignificationis ſumatur, omnem complectitur ſcientiam, dicitur enim Philoſophia, quaſi *amor ſeu amicitia ſcientiæ* qua ratione Sapientia humana vocatur Philoſophia à D. Thoma *in Proœmio Politicor*. Et ſic Philoſophia eſt ſcientia generica complectens ſub ſe omnem ſcientiam naturaliter acquiſibilem, præſertim ſpeculatiuam, cuius amor propriè eſt amor ſcientiæ, quia tantùm ſcire amatur. Huius autem triplex genus numeratur à Philoſopho, & Diuo Thoma 11. *Metaphyſ. lect. 7 & opuſc. 70. q.* ſcilicet, *Scientia Naturalis, Mathematica, & Metaphyſica*: reductiuè verò ponitur etiam ſub illa *Logica*, quæ non de rebus ſpeculandis, ſed de inſtrumentis ſpeculationis agit. Quæ ſcientiæ differunt ſecundum diuerſum ſcibilitatis gradum, vt diximus *in libris Poſt. q.* 27. *Naturalis* enim tractat de rebus motui, ſenſibilique mutationi ſubiectis, ideòque ſolùm abſtrahit à materia ſingulari. *Mathematica* agit de quantitate, vt abſtrahit à motu, & materia ſenſibilibus accidentibus veſtita. *Metaphyſica* agit de ente vt ſic, vt abſtrahit ab omni materia, tam ſenſibili, quàm intelligibili; id eſt etiam à materia prima ſecundum ſe, quæ ſolo intellectu percipitur.

Variè autem definitur Philoſophia, in hac latitudine ſumpta ab Authoribus. Quidam enim ex ethymologia nominis definiunt Philoſophiam, quod eſt *amor ſapientiæ*; alij ex modo procedendi, quod eſt *cognitio rerum, vt ſunt*, id eſt, per ſuas cauſas: alij ex materia, quam comprehendit, dicunt, quòd eſt *humanarum, diuinarumque rerum cognitio*: alij

denique ex effectu, ad quem nos ducit, dixerunt, quod Philoſophia eſt *mortis contemplatio*, id eſt hominem à temporalibus, & corporalibus paſſionibus ſegregans.

In præſenti autem, non agimus de Philoſophia in tota ſua latitudine ſed relicta Mathematica, & Metaphyſica, ſolum agimus de ſcientia naturali, cuius obiectum comprehendit omne ens naturale, id eſt, omne ens mobile ſecundum aliquem motum corporeum, ſeu extenſum, motus enim purè ſpirituales non pertinent ad hoc genus ſcientiæ. In hoc autem obiecto conſiderando, ſummo ordine proceſſit Ariſtoteles diuidens quatuor partes huius ſcientiæ. Prima agit de ente mobili in communi; ſcientificè enim à communioribus ad minus communia proceditur: & hæc pars clauditur octo libris, quos vocant *Phyſicorum*, vel *de Phyſica auſcultatione*. Reliquæ tres partes agunt de ente mobili in particulari; & iuxta tres ſpecies motus diſtinguuntur in tria genera mobilium, vt aduertit S. Thom. *in proœmio librorum de generatione. Primus* eſt motus localis. *Secundus* alterationis, qui ordinatur ad generationem, *Tertius* augmentationis, qui eſt proprius rei viuentis, vel animatæ; & ſecundum primum motum conſiderantur corpora ſimplicia, ex quibus conſtruitur hoc vniuerſum. Et ſic poſt libros Phyſicorum tractat Philoſophus de cœlo & mundo, id eſt, de omnibus corporibus ſimplicibus, quatenus per votum localem coordinantur & ſituantur in hoc vniuerſo: ex his enim præcipuè vniuerſum conſtat, nam mixta habent locum iuxta modum elementi prædominantis in eis. Secundum motum autem alterationis, qui ad generationem ordinatur, agit de corporibus corruptibilibus, non quatenus coordinantur per ſitum in vniuerſo, ſed quatenus ſubiacent generationi, & corruptioni, tam ſubſtantiali, quam accidentali, & ſic tertia pars Philoſophiæ agit de generatione. Denique ſecundùm tertium genus motus, ſcilicet augmentationis, & nutritionis, qui eſt proprius viuentis, agitur de omni gradu vitæ, ſeu de anima, quæ præbet illam, & aſcenditur vſque ad gradum vitæ intellectiuæ, quæ inuenitur in anima noſtra, & de hoc agit in libris de anima. Et ſic per iſtas quatuor partes diuiditur tota ſcientia naturalis.

(·.·)

ORDO

Digitized by Google

ORDO PRIMÆ PARTIS PHILOSOPHIÆ:

PRIMA *Pars Philoſophiæ, vt diximus agit de ente mobili in communi, cuius conſiderationem cùm ſcientificè tradiderit Ariſtoteles, eius ordinem, qui maximè in ſcientia attenditur, oportet præ oculis habere.*

LIBER I.

IGitur *ad conſiderandum ens mobile in communi primo præmittit quaſi præludia quædam, & principia, vnde dignoſcere poſſimus, quid ſit ens naturale, & quale ſit: id enim maximè conſtabit ex principijs, quaſi elementalibus talis entis. Circa quæ principia variè antiqui ſenſerunt, rerum naturalium diuerſas origines, & principia ponentes. Vocat autem hic principia non cauſas per quas fit ens naturale: ſed illa ex quibus eſt, & in quæ reſoluitur, ſiue conſiderando ens naturale in fieri, prout generatur, ſiue in facto eſſe, prout componitur ex illis, & ſic pro compoſitione aſſignat duo principia, ſcilicet* materiam & formam *: pro generatione autem addit tertium principium, ſcilicet* priuationem, *quatenus in generatione proceditur, à non eſſe formæ, ſeu priuatione illius, vt à termino à quo, ad eſſe formæ, vt ad terminum ad quem in aliquo ſubiecto, ſeu materia, & hoc explicat in primo libro.*

LIBER II.

SEcundo *tradit Philoſophus ea quæ in hac ſcientia præſupponi debent circa ſubiectum, & principia, ſeu media quibus hæc ſcientia demonſtrat. Subiectum autem eſt id, quod naturâ conſtat, quod conſurgit ex principijs in primo libro explicatis, ſcilicet ex* materia, *&* forma: *& ſic agit de natura. Principia autem, ſeu media, quibus de hoc ente naturali, ſeu de natura demonſtrandum eſt, ſunt quatuor cauſæ, ſcilicet,* materialis, formalis, efficiens, & finalis: *inde enim pendent omnia, quæ de hoc ſubiecto demonſtrantur, & hoc facit in ſecundo libro.*

LIBER III.

TErtio *procedit ad explicandam propriam paſſionem huius entis naturalis, quæ eſt motus, à quo maximè dicitur ens mobile, & in eius conſideratione conſumuntur reliqui libri Phyſicorum; & eſt duplex eius conſideratio altera ſecundum ſe abſolutè, altera comparatiuè, ſeu reſpectiuè ad extrinſeco, à quibus pendet, ſcilicet ad mouentia, & ad mobilia. Circa primam conſidera-*

Digitized by Google

tionem primò agit de motu in communi, & de illius affectionibus, deinde in particulari de eius ſpeciebus, & partibus; per quas diuiditur, vel continuatur. Et quidem de motu in communi, & de his quæ intrinſecè illum comitantur, & conſequuntur agit in tertio libro, prius explicando definitionem motus, deinde actionem, & paſſionem, quæ illum concomitantur, & ſine quibus non eſt motus, & tertiò rationem finiti, & infiniti, quæ neceſſariò & intrinſecè conſequitur motum ratione continuitatis, & ſucceſſionis partium.

LIBER IV.

DE extrinſecis *autem affectionibus motus agit in quarto libro. Sunt autem duo, quibus motus extrinſecè afficitur, & menſuratur, ſcilicet* locus, & tempus; *vt etiam notat Diuus Thomas* in initio quarti Phyſicorum; *menſuratur enim motus ex parte mobilis, loco, & ex parte ſuæ durationis tempore; agendo autem de loco, etiam agit de vacuo, quod eſt priuatio eius.*

LIBER V. & VI.

COnſiderato *autem motu & affectionibus eius, tam intrinſecis, quàm extrinſecis agit deinceps in lib. 5. & 6. de eius diuiſionibus.* Primò *quidem de diuiſione eſſentiali & intrinſeca per ſpecies.* Secundò *de diuiſione penes partes quantitatis continui, in quo exercetur. Et primam diuiſionem proſequitur* libro 5. *oſtendens dari tres ſpecies motus, ſcilicet* localem, alterationem, & augmentationem, *& ſimiliter agit de vnitate motus, tam ſpecifica, quàm indiuiduali, & de contrarietate motuum, quia inter diuerſas ſpecies datur contrarietas. Secundam verò diuiſionem motus, ſcilicet penes partes continuas tractat in* lib. 6. *Vbi agitur de diuiſibilitate motus, tam ratione medij, per quod mouetur, quàm ratione temporis in quo mouetur, & quomodo continuum non componatur ex ſolis indiuiſibilibus, & conſequenter nec motus. Hæc omnia pertinent ad conſiderationem motus, ſecundum ea, quæ ſibi abſolutè conueniunt, tam in ſe, quam in ſuis affectionibus & diuiſionibus* à lib. 3. vſque ad ſextum.

LIBER VII. & VIII.

REſtat *in reliquis libris explicare, ea quæ conueniunt motui comparatiuè ad mouentia, & ad mobilia,* & lib. 7. *conſiderat ordinem mobilium ad mouentia deueniendo vſque ad primum motum, & primum motorem, quia nõ datur proceſſus in infinitum: & ſimiliter conſiderat conditionem requiſitam inter mouens & mobile, ſcilicet quod ſint ſimul, & approximata, & conſequenter comparat motus inter ſe, quoad velocitatem, & tarditatem. Secundò*

Digitized by Google

onſiderat in lib. 8. *qualitatem primi motus, & primi motoris, vbi ſiſtit ſideratio entis mobilis, oſtendendo, quòd primus motor eſt ſempiternus, etiam agitur de æternitate primi motus, & æternitate vniuerſi ab eo pro-cti, & ſimiliter oſtendit primum motum eſſe motum localem, & circu-rem, ac denique primum motorem eſſe infinitæ virtutis, & carere ma-itudine atque adeò eſſe incorporeum, & indiuiſibilem.*

De his omnibus tractandum nobis eſt in præſenti iuxta hunc ipſum or-inem librorum Ariſtotelis. Sed antè præmittenda eſt quæſtio de ſcientia ſa Philoſophiæ, tanquam proœmialis quæſtio, & de ordine, qui ſeruari de-et in proceſſu cognitionis, & ſcientiæ.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

QVÆSTIO I.

De ſcientia Philoſophiæ, & ordine cognoſcendi.

M*VLTA quæ de ſcientia Philoſophiæ diſputari ſolent, omittimus in præſenti, quia ex reſolutione tradita in* quæſtione proœmiali Logicæ, & in quæſtione vltima Poſteriorum *facilè poſſunt innoteſcere. Eiuſmodi ſunt,* an Philoſophia ſit nobis neceſſaria, an ſit ſcientia, an practica, vel ſpeculatiua, *& ſimiles aliæ quæſtiones, quæ ex ſimilium reſolutione deciduntur. Conſtat enim Philoſophiam nobis eſſe neceſſariam, ad rectam, & ſcientificam rerum naturalium perſcrutationem: quòd verò ſit ſcientia, conſtat ex multis demonſtrationibus, quæ in progreſſu huius ſcientiæ fient, ac denique quod ſit ſpeculatiua conſtat tum ex fine huius ſcientiæ qui eſt indagatio, & cognitio veritatum naturalium, non earum effectio: tum ex principijs quibus procedit, quæ reſolutiuo modo oſtendunt veritatem, non compoſitiuo modo fabricare docent.*

Quare tria tantum reſtant explicanda, *quæ propria ſunt huius ſcientiæ.* Primum *eſt de illius obiecto formali, & materiali quodnam ſit.* Secundo *de eius vnitate an ſit vna ſecundum ſpeciem athomam, an verò penes diuerſa obiecta diuidatur in diuerſas ſpecies: v. g. ea quæ tractat de cœlo, an ſit diuerſa ſpecie ab illa quæ tractat de generatione, vel de anima, an verò totum hoc ſit vnius ſpeciei.* Tertium *circa ordinem cognoſcendi, quid ſit primo cognitum à noſtro intellectu, quod Ariſtoteles loco proœmij in primo iſto libro tractauit.*

Digitized by Google

ARTICVLVS I.

Vtrum ens mobile ſit obiectum formale Philoſophiæ.

VT *punctus difficultatis innoteſcat, nota* duos terminos tituli. Primus eſt, Ly *ens mobile.* Secundus eſt, Ly *obiectum formale.* Ens mobile non ſumitur complexè pro aggregato ex ente, & mobilitate, vt duobus, ſed incomplexè pro quidditate, cui conuenit mobilitas. Differunt autem quidditas mobilis, ſeu naturalis, aut ens naturale, & natura, quia vt dicit Philoſ. 2. *libro Phyſ. c.* 1. *natura* [illegible] *principium motus,* & *quietis ens naturale,* [illegible]*od habet in ſe tale principium motus.* Vnde non dicitur natura obiectum Philoſophiæ, ſed ens naturale, vel mobile, quia agit de rebus, ſeu quidditatibus mobilibus, quæ naturâ ipsâ conſtant. Et ſicut ſumitur natura in Phyſicis, non pro ſola eſſentia rei, quæ cuilibet enti competit, ſed pro ea quæ eſt principium motus, non cuiuslibet, ſed imperfecti, & cum ſucceſsione, & proceſſu de potẽtia ad actum; ita ens naturale, vel mobile ſumitur pro eo, quod habet in ſe principium talis motus Phyſici, & imperfecti, de quo plura dicemus in *q.* 9. agendo de definitione naturæ.

Secundus terminus eſt ly *obiectum formale.* licèt enim identificentur ens mobile, corpus mobile, ſubſtantia mobilis, naturalis, vel ſenſibilis, ratione cuius identificationis, aliqui reducunt iſtam difficultatem ferè ad modũ loquendi, de quo videri poſſunt Conimbricenſes *hic q.* 1. *proœ. art.* & Carmelitani, *q.* 1. *&* alij; tamen quantum ad rationem formalem, quæ à materiali diſtinguitur in ſcientijs, difficultas iſta non eſt de modo loquendi, ſed de re; licèt enim mobile, ſeu mutabile Phyſicum debeat eſſe corpus, & ſubſtantia, tamẽ formalitas corporis, aliud explicat. quam formalitas entis mobilis, dicit enim corpus formaliter radicem quantitatis, & ſic definitur per ordinem ad diuiſibilitatem: mobile autem radicaliter ſumptum dicit radicẽ mutationis, ſeu tranſitus de potentia ad actum, quod quidem ſi fiat cum ſucceſsione, & continuitate, vt fit in motu Phyſico, diuiſibilitatem requiret vt conditionem, non vt rationem formalem, & ita videmus, quòd neque natura, neque motus definiuntur per corpus, neque illud explicant, ſed natura dicitur principium motus, & quietis; motus autem dicitur actus entis in potentia; vbi ſolum explicatur ordo entis imperfecti, non corporis. Denique idem videmus obſeruari in alijs rationibus formalibus explicandis, licet enim omne coloratum ſit corpus, non tamen dicimus, quòd obiectum formale, viſus eſt corpus coloratum, ſed coloratum explicat formale obiectum: corpus autem materiale, ſeu præſuppoſitum & omne intelligibile eſt ens, non tamẽ ratio entis formaliter explicat obiectum intellectus, ſed præſuppoſitiuè, & materialiter. Idem ergo poteſt intelligi in corpore mobili, & ente mobili.

Quapropter difficultas præſens in duobus conſiſtit. Primum in diſcernendo rationem formalem obiecti Phyſicæ, & materialem, an ſcilicet ratio mobilitatis pertineat ad obiectum formale, ratio verò corporis ad materiale. *Secundum* eſt de extenſione huius obiecti, an ſcilicet complectatur per ſe, & formaliter omne mobile tam ſubſtantialiter, quam accidentaliter: an verò ſolùm complectatur per ſe mobile ſuſtantialiter, & penes principia ſubſtantialia, mobile autem accidentaliter ſolùm reductiuè tractetur à Phyſico, & vt deductum ex primo.

Et *licèt* plures ſententiæ verſentur circa obiectum Philoſophię aſsignãdum, de quibus videri poſſunt Conimbricenſ. hîc *q.* 4. *proœmiali, art.* 1. & Carmelitani, *q.* 1. tamen *præcipua ſententia reducuntur ad tres. Quidam aſſerunt,* obiectum eſſe ens mobile; quidam corpus mobile; quidam corpus naturale, vel ſenſibile, licèt hæc omnia dicant alij in idem coincidere, & ſolum differre penes modum loquẽdi. Similiter etiam inter Thomiſtas aliqui exiſtimant obiectum formale,

Digitized by Google

male, & per ſe Philoſophiæ ſolum eſſe ens mobile ſubſtantialiter, & penes principia ſubſtantialia, alij quod per ſe, & adæquate includit, tã mobile ſubſtantialiter, quam accidentaliter, & ſunt diuerſa principia mobilitatis accidentalis, & ſubſtantialis, de quo videri poteſt Caiet. *opuſ. de ſub. Phil.*

Dico primò ſubiectum materiale, ſeu obiectum, quod, *Philoſophiæ eſt corpus naturale, ſeu mobile; formale verò explicatur per ens mobile, ſeu mobile vt ſic, & ita ens mobile, & corpus mobile ſe habet, ſicut in viſu coloratum, & corpus, quod* ly *coloratum eſt formalis ratio,* ly *corpus materialis, neque enim tangitur corpus à viſu ſub omni ratione, ſed quatenus afficitur colore.*

Prima pars conclusionis eſt extra controuerſiam, cùm conſtet limites Philoſophiæ intra res corporales contineri, nec per ſe agere de ſubſtantijs ſeparatis ab omni materia, ſic enim haberet abſtractionem æqualem Metaphyſicæ quia abſtraheret à materia ſenſibili, & intelligibili. Et ſimiliter non agit de ſola quantitate abſtracta ab omni materia, ſic enim coincideret cum Mathematica, & non ageret de corpore, vt ſubijcitur motui, quod vtique eſt corpus ſenſibile. Quòd ſi aliquando Phyſica agit de Deo, & Angelis, non agit de illis vt mobilibus, ſed vt mouentibus, quatenus in illos reducuntur motus corporales, & ab eis dependent, de ipſis autem ſubſtantijs ſeparatis propter ſe, non agit Phyſica.

Secunda verò pars, eſt expreſſa Diui Thomæ, præſertim in locis, vbi de hoc ex profeſſo agit, vt patet in *proœmio Phyſicorum,* vbi inquit: *Quòd ſubiectum Philoſophiæ eſt ens mobile ſimpliciter: non dico autem corpus mobile, quia omne mobile eſſe corpus probatur in iſto libro, nulla autem ſcientia probat ſuum obiectum.* Idem expreſsè docet *opuſculo 4[illegible]. cap. 14. & [illegible]. Metaph. lect. 1.* Vbi docet obiectum Phyſicæ eſſe ens mobile vel etiam ſubſtantiam mobilem, id eſt quidditatem mobilem, vt ibi explicat *& 11. Metaphy. lect. 4.* docet ex Philoſopho, quòd Phyſica ſpeculatur entia vt mota. Quòd ſi aliquibus locis videtur dicere Diuus Thomas quòd ſubiectum Phyſicæ eſt corpus mobile, vt *1. p. q. 84. art. 1. in argumento ſed contra, & q. 14. de veritate, art. 8. ad 16.* tamen ibi non loquitur de obiecto Philoſophiæ pro formali, ſed pro materiali, ſeu præſuppoſitiuè.

Fundamentum huius concluſionis ſumitur ex his quæ paulo ante ſunt inſinuata, quia videlicet propria, & adæquata, paſsio, quã Phyſicus demonſtrat de ſuo ſubiecto eſt motus, motus autem non definitur explicando ordinem ad corpus vel ſubſtantiam, ſed ad ens mobile, definitur enim, *quòd eſt actus entis in potentia,* vt patet *in hoc tertio libro:* ergo formalis ratio ſubiecti Phyſici non explicat rationem corporis; nam quod formaliter eſt ſubiectum ſcientiæ, explicatur etiam in formali definitione propriæ paſsionis, tanquam id, ad quod paſsio dicit habitudinem: ergo cùm non explicetur in definitione motus ratio corporis, ſed ratio entis in potentia, nõ pertinet ad formalem rationem ſubiecti corpus, licèt in re verum ſit, quòd non ſit mobile motu Phyſico, niſi id quod eſt corpus, ſed tamen ſub formalitate, quâ pertinet ad Phyſicam, ita ſe habet, quòd ſi per impoſsibile daretur aliquod mobile, quod nõ eſſet corpus, ad huc tractaretur à Phyſica, ſicut ſi per impoſsibile daretur aliquod coloratum extenſum, quod non eſſet corpus, adhuc videretur ab oculo.

Secundò ſumitur fundamentum ex illa ratione, quâ ſignificat Diuus Thomas 1. *Phyſ. citato.* quia in Phyſica probatur, quòd mobile ſit corpus, nulla autem ſcientia probat ſuum obiectũ formale: ergo obiectum formale non eſt corpus ſub formalitate, & explicatione corporis, ſed ſub ratione entis mobilis. Quâ probatione vtrumq; inſinuatur & quòd ratio corporis pertinet ad obiectum materiale, ſiquidem probatur conuenire omni mobili, & quòd nõ ſit ratio formalis, quia nulla ſcientia poteſt illud probare,

Digitized by Google

ſiam formaliter, vt opponitur corpori entitatiuè, ſed vt fundat ordinem ad intellectum. Sic Phyſica, quæ agit de mobili, non reſpicit formaliter corpus, ſic enim radix diuiſibilitatis eſt, ſed vt procedit de potentia ad actum, de non eſſe ad eſſe, hoc enim pertinet ad mutationem, quòd formaliter non eſt reſpicere corpus, ſed ipſum fieri & eſſe ſecundùm mutationem, quod totum ens mobile eſt.

Dico ſecundo, quando dicitur ens mobile ſubiectum formale Phyſicæ, ly mobile *non ſumitur pro mobilitate formali; ſed aptitudinali, ſeu radicali, ita quod ens mobile eſt idem quod quidditas mobilis, ſeu fundamentum mobilitatis proxima.* Ita notat Caietanus *in opuſculo de ſubiecto Phyſicæ. Ratio eſt manifeſta,* quia alias Phyſicus ageret de accidente, mobilitas enim proxima, ſeu formalis, accidens eſt, & ſic non ageret de ſubſtantia, neque de generatione ſubſtantiali; imò non ageret per ſe de natura, contra id quod dicemus *in ſecundo libro:* natura enim eſt *principium motus, & quietis primo, & per ſe.* Vnde non conſiſtit in mobilitate formali, ſed radicali, quia mobilitas formalis, quæ eſt accidens, non eſt primum principium motus, ſed proxmum, & formale.

Dices. Ergo formale obiectum Phyſicæ, non ſolum eſt ens mobile, ſed ſubſtantia naturalis, ſiue ſubſtantia mobilis, ſeu corpus mobile. *Reſpondet.* Formale obiectum eſſe ſubſtantiam mobilem ſumendo ſubſtantiam pro quidditate, ſeu radice prima mobilitatis, vt dicit Sanctus Thomas 6. *Metaphyſ. lect.* 1. & ſic eſt idem quòd ens mobile formaliter. Cæterum ſi ſumatur ly *ſubſtantia,* prout explicat hanc quidditatem per modum primi prædicamenti, id eſt vt naturam ſubſiſtentem, ſic non explicat rationẽ formalem, ſed materialem, ſeu concomitantem ſubiecti Phyſici; ſicut etiam viſus reſpicit coloratum in concreto, quod nõn poteſt eſſe niſi ſubſtantia, vel habens modum ſubſtantiæ, non tamen pertinet ſubſtantia ad formalem rationem obiecti in viſu, ſed ad materialem, tanquam ſenſibile per accidens, ſic Phyſica per ſe & formaliter reſpicit ens mobile, quatenus explicat quidditatem primi principij motus, quod non poteſt eſſe primum principium, niſi ſit ſubſtantia, non tamen ſub formalitate ſubſtantiæ definitur, vel formaliter attingitur, ideoque non omnino excludit ſubſtantiam, ſed tanquam ſubiectum materiale includit, ſicut etiam Mathematica agit de quantitate ſecundum ſe, quatenus fundat proportiones, & menſuras, nec tamen formaliter conſiderat rationem accidentis, ſecundum quod inhærens eſt licèt ſine ratione accidentis quantitas non detur.

Dico vltimo. Ens mobile, de quo per ſe agit Phyſica, non ſolum eſt ens mobile ſubſtantialiter, ſed etiam accidentaliter, ita quod terminatiue ly mobile *abſtrahit à ſubſtantia, & accidente, & reſpicit non ſolum principia mobilitatis ſubſtantialis, ſed etiam accidentalis, licèt ſubiectiuè ly* mobile *ſit ſubſtantia.*

Hæc concluſio non ab omnibus acceptatur, nam *aliqui dicunt* Phyſicam adæquatè ſolum agere de ente mobili ſubſtantialiter, quod vt ſaluent in cœlo, quod eſt omnino incorruptibile, & ingenerabile, & tamen per ſe pertinet ad Phyſicam, dicunt cœlum eſſe mobile ſubſtantaliter, non proximè, ſed remotè, & radicaliter, ſcilicet ratione materiæ, & ita ponere debent materiam cœli eiuſdem ſpeciei cum ſublunari, & hoc ideò eſt, vt ſaluent eadem principia naturalia in obiecto huius ſcientiæ: alias ſi conſiderantur diuerſa principia, alia pro ſubſtantia, alia pro accidente, non apparet, quomodo vniãtur in vnica ſciẽtia. *Nec poteſt dici,* quòd principia accidentis reducuntur ad principia ſubſtantiæ, hoc enim ſaluari non poteſt in vno ex principijs, ſcilicet in priuatione; nam priuatio formæ ſubſtantialis non eſt in omnibus radix priuationis accidentalis, vt patet in cœlo, in quo eſt priuatio formæ accidentalis, id eſt vbi, & non fundatur in priuatione formæ ſubſtantialis, quia cœlum illius capax non eſt.

Cæterùm, Concluſio eſt poſita Caiet. *opuſc. de ſubiecto Philoſophiæ*, & Ferrarienſ.1, *Phyſic. quæſt.*2 & aliorum Thomiſtarum, & in ſentẽtia Diui Thomæ 1 *par.q.66.art.*1 quòd materia cœli ſpecie diſtinguitur à ſublunari non poteſt oppoſita ſententia defendi, quia tunc nec etiam remotè, id eſt ratione materiæ cœlum eſt ſubſtantialiter mobile. Sed tamen etiam abſtrahendo ab hac ſententia *vrgetur fundamentum poſitum*, tùm quia Phyſica per ſe agit de forma cœli, & non ſolùm de materia, quæ tamen non eſt principium ſubſtantialis mutationis; tum quia agit de ipſo cœlo, quod eſt compoſitum ex materia & forma, quatenus incorruptibile eſt, & à corruptibili corpore diſtinguitur: ergo impertinens eſt, quòd habeat materiam ſubſtantialiter mobilem, ſi tractatus ille, qui agit de cœlo, & per ſe pertinet ad Phyſicum, agit de cœlo, quatenus incorruptibile eſt, & ſic non conſideratur ratione mobilitatis materiæ ad formã ſubſtantialem, quin talis priuatio ſubſtantialis, ibi omnino excluditur, cùm incorruptibilitas cœli per ſe conſideretur: ergo radicalis & remota mobilitas ad ſubſtantiam ratione materiæ, non eſt ratio conſiderata in tractatu de cœlo, ſed excluſa (quod valdè ponderandum eſt in hac ſententia) & tamen conſideratur cœlum vt ens mobile, mobilitate accidentali, quatenus mutatur de loco in locum

Quomodo autem principia accidentalis mobilitatis, & ſubſtantialis vniantur in obiecto formali huius ſcentiæ, quòd oppoſita ſententia percipere non poteſt, *Reſpondetur*, vtrumque verum eſſe, & quod iſta principia non ſunt eadem entitatiuè, niſi tantum proportionaliter, & anagolicè, vt expreſsè docet Diuus Thomas 1. *Metaphyſ. lect. vltima*, §. *hic ponit ſextum*, & 12. *Metaphyſ. textu* 13. *lect.* 4. Vbi oſtendit ex philoſopho, quòd non ſunt eadem principia omnium generum, niſi proportionaliter, ſicut patet, quòd ad genus ſubſtantiæ pro mutatione ſubſtantiali concurrit materia, quæ eſt pura potentia, & priuatio formæ ſubſtantialis & forma ipſa ſubſtantialis, quæ generari poteſt; in accidentibus àutem materia, quæ mutari poteſt, non eſt pura potentia, ſed ſubiectum habens formam ſubſtantialem, & priuatio formæ accidentalis, & ipſa accidentalis, quæ principia non ſunt eadẽ, niſi proportionaliter, ſicus ſubſtantia, & accidens proportionaliter ſunt idem. Cæterum vniuocari poſſunt, & conuenire in vna ſcientia, quia induunt eandẽ rationem formalem ſcibilitatis, ſicut etiam Metaphyſica agit de ſubſtantia, & accidenti modo vniuoco, non quia conueniunt in ratione entis, vt ſic, ſed quia ſub eadem abſtractione formali ab omni materia, ſimiliter ergo phyſica agit de ſubſtantia, & phyſicis accidentibus, & vtruſque principijs, vt conueniunt eadem formalitate abſtractionis à materia ſingulari tantùm, licet talia accidentia, & ſubſtantia, non conueniant in aliqua ſuperiori ratione vniuerſali, & prædicabili, niſi analogicè.

Nec tamen propter hoc ſubiectum mobile de quo agit Phyſica tanquam de ſubiecto mobilitatis abſtrahit à ſubſtantia, & accidente, quia licèt motus, ſeu mobilitas, de qua agit Phyſica, terminari poſsit ad ſubſtantiam, vel accidens; tamen ſubiectum quod recipit, & fundat hanc mobilitatem, tanquam principium primum, & per ſe motus; non eſt accidens, ſed natura, quæ neceſſariò eſt ſubſtantia, licèt formalis ratio, qua attingitur, ſolùm explicet quidditatem mobilem, non ſubſtantiam.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRIMÒ *arguitur*, ens mobile non poteſt ſumi in tota latitudine vt comprehendit tam accidens, quàm ſubſtantiam mobilem, ſed reſtringitur tantùm ad ſubſtantiam, vel corpus mobile: ergo non eſt ponendem ens mobile pro formali ſubiecto, ſed corpus mobile. *Conſequentia patet*, quia ſi ſubiectum non extenditur ad omne mobila tam ſub-

ſubſtantiale, quàm accidentale, ſed tantùm ad ſubſtantiale, fruſtra dicitur ens mobile ſubiectum formale, & non ſubſtantia vel corpus mobile. *Ant. vero probatur.* quia ſi obiectum Philoſophiæ ſumitur in tota latitudine, vt comprehendit accidens, & ſubſtantiam: ergo nulla datur proprietas, quā demonſtret, quia proprietas eſt accidens: verbi gratia, motus, ſeu mobilitas: ergo ſi agit de accidente, tanquam de ſubiecto, & non de ſola ſubſtantia coincidet proprietas cū ſubiecto; imò nulla dabitur proprietas phyſica demonſtrata, quia omnis proprietas phyſica accidens eſt: ergo accidens mobile non eſt ſubiectum, ſed ſola ſubſtantia.

Si dicatur, ſubſtantiam & corpus mobile eſſe quidem ſubiectū Phyſicæ materialiter, & in ſupponendo, non formaliter, & in exprimendo, & ita per ens mobile non ſignificari aliquid cōmune ſubſtantiæ, & accidenti mobili, ſed tantùm quidditatē mobilem radicalē, quæ habet pro genere ſubſtantiam, ſeu corpus, de quo formaliter non agit Phyſica *Contra hoc eſt*, quia ſcientia, quæ agit de aliqua ſpecie, per ſe agit de genere, vt conſtitutiuum eſt talis ſpeciei, licèt non in tota ſua latitudine, ſicut ſcientia, quæ agit de homine, per ſe agit de animali, vt conſtituente hominem, & formalius exprimitur obiectum talis ſcientiæ dicendo quòd eſt animal rationale, quàm dicendo quòd eſt ens rationale; ſimiliter ergo formalius exprimitur quidditas formalis obiecti Phyſici dicendo corpus vel ſubſtantia mobilis, quàm dicēdo ens mobile, quòd ſi ideo non exprimitur ſubſtantia, vel corpus, quia genus rei mobilis eſt, multo minus debet exprimi ly *ens*, quia magis ſuperius eſt quàm corpus.

Reſpondetur. Quòd, vt dictum eſt ens mobile non ſumitur pro abſtracto à ſubſtantia, & accidente loquendo de mobili ſubiectiuè, ſed prout explicat tantùm quidditatem rei mobilis, quæ quidem in ſupponendo, & materialiter eſt idem quòd corpus mobile, ſiquidem probatur in Phyſica omne mobile eſſe corpus, ſed in exprimendo formalem rationem talis obiecti dicitur ens mobile, potius quàm corpus mobile, quia formaliter ſolum reſpicit Phyſica quidditatem mobilem quæ nomine entis mobilis explicatur.

Et ad replicam Reſpondetur, quòd ly *ens* mobile poteſt ſumi dupliciter, vno modo, vt dicit complexum, ſeu cōſtitutum ex gradu ſuperiori analogo, & inferiori differentia omiſſo genere inter medio, ſicut quando ſumimus indiuidua generica, vt hæc ſubſtātia, hoc corpus omiſſis gradibus intermedijs: alio modo poteſt ſumi ens mobile, nō in vi alicuius complexi, & conſtituti ex ſuperiori gradu entis, & inferiori mobilitatis, ſed vt eſt idem ens mobile quod mobile tantum quaſi dicatur res, ſeu quidditas mobilis, quæ in re quidē eſt ſubſtantia, & corpus, nō tamen explicatur ſub conceptu ſubſtātiæ, vel corporis, ſed ſub ratione quidditatis mobilis. Primo modo non dicimus eſſe ſubiectū Phyſicæ ens mobile, ſed ſecūdo, & ſic ens mobile non eſt aliquid magis amplū & abſtractum quàm ſubſtantia, vel corpus mobile, nec comprehendit in ſe tanquam ſubiectum ſubſtantiam, & accidens, ſed eſt aliquid contractius ſubſtantia, determinās illam, & explicans, non ſecundùm omnem rationem ſubſtantiæ, vel corporis, ſed præciſe quà mobilis eſt, quaſi exprimēdo, quòd omne quod tractatur in Phyſica de ſubſtantia, & corpore eſt, vt ſubeſt mobilitati, ſeu vt fundat illam, vbi ſubſtantia ſolum materialiter ſe habet.

Quod vero ſubditur de ſcientia tractante de aliqua ſpecie, quod etiam tractat de genere, vt conſtituente ipſā *Reſpondetur*, quòd tractat quidem, ſed non æquè formaliter, ſed de illo genere vt ſubeſt illi ſpeciei tanquam rationi formali, & ſic tractat Phyſica de corpore, & ſubſtantia mobili, ſed non æquè formaliter, ſed vt trahuntur ad rationem entis mobilis, id eſt quidditatis mobilis, quòd verò explicetur ly *ens* in obiecto formali, & non corpus, vel ſubſtantia iam

Digitized by Google

diximus id eſſe, non quia ens ſumitur per modum gradus ſuperioris, ſed per modum explicantis quidditatem mobilitatis & non ponētis in numero cum illis. Et prætereà, nō eſt certū, quòd mobile dicat differentiā eſſentialem reſpectu corporis, vel ſubſtantię, ſed ſolum proprietatem fundatam in corpore, & ſic vt exprimeretur, quòd Phyſica agit, non de ipſa mobilitate, quæ eſt paſſio, nec de ipſo corpore abſolutè, ſed vt fūdat illam paſsionem mobilitatis formaliùs explicatur, & puriùs, ipſa formalis ratio obiecti, dicendo mobile, ſeu ens mobile, quod idem eſt, quaſi dicatur fundamentum mobilitatis, quàm dicendo corpus mobile, vbi denotaretur, quòd ipſa ratio corporis, etiam intrat formalitatem obiecti Phyſicę, qua corpus, non ſolum quà mobile. Ac denique, quia notius nobis eſt, quòd aliquid ſit mobile, quàm quòd ſit corpus, etiam ſi corpus eſſet genus illius, quia per motum probatur diuiſibilitas, & ratio corporis: & ideò formalis ratio nō debet explicari per corpus, ſed ſolùm per mobile, ſiue per ens mobile quia formalis ratio debet eſſe notiſsima in aliqua ſcientia.

Quod ſi inſtes: nam mobile radicaliter, & ſumptum pro ſubſtantia, non eſt magis notum, quàm ipſa mobilitas, ſeu motus accidentalis, imò indigemus circumlocutione ad exprimendum hoc ſubiectum, dicendo ens mobile, quod eſt ſignum ipſam quidditatem nobis non eſſe notam. *Reſpondetur*, hoc ipſum ſtare pro nobis, quia ſi in ratione ſubſtantiæ, vt exprimitur hoc nomine, non eſt ita per ſe notum, ſicut vt exprimitur nomine quidditatis mobilis, conſequenter nō dicemus, quòd obiectum formale ſit ſubſtantia, vel corpus mobile, vt exprimitur nomine corporis; vel ſubſtantiæ, ſed vt exprimitur nomine quidditatis, ſeu entitatis mobilis, licèt in re ſit ſubſtantia vel corpus, dari enim quidditatem mobilem notiſſimum eſt.

Secundo arguitur; illud eſt ſubiectum formale ſcientiæ, in quod omnes paſsiones, & accidētia formaliter reſoluuntur? ſed Phyſicus reſoluit accidentia mobilia in ſubſtantiam mobilem, tanquam in radicem per ſe, quia principium accidentis ſubſtantia eſt in quantum ſubſtantia, nec Phyſicus reſpicit per ſe formaliter aliquod accidens, ſicut viſus coloratum, & auditus ſonum, ſed per ſe reſpicit ſubſtantiam, & radicalem mobilitatem; ergo formale ſubiectum Phyſicæ formalius exprimitur per ſubſtantiam, ſeu corpus mobile, quam per ens mobile. Si dicatur, ideò ſignificari nomine entis mobilis hoc obiectum, quia non reſtringitur ad principia mutationis ſubſtantialis, ſed etiam attingit principia mutationis accidentalis, ideòque abſtrahit à mobilitate accidentali, & ſubſtantiali. *Contrà eſt*, quia ſi propter iſtam rationem dicitur ens mobile ſubiectum potius quam ſubſtantia, vel corpus mobile: ergo eadem ratione, non dicetur formale obiectum mobilitas radicalis, quæ determinatè exprimit ſubſtantiam, & diſtinguitur à mobilitate formali, quę eſt accidens, ſed dicetur aliquid abſtrahens à mobilitate accidentali, & ſubſtantiali, ſicut principia ipſa abſtrahunt à principijs ſubſtantialibus, & accidentalibus; tale autem abſtrahens non eſt radicalis mobilitas determinata, nec eſt aliquid vniuocum, ſed aliquid analogum abſtrahens à ſubſtantia, & accidente quod non poſſet vniuocari in ratione ſcibilis niſi redderetur tantæ abſtractionis, ſicut Metaphyſica; & denique ſub illa abſtractione non eſt aſsignabilis aliqua paſsio Phyſica, quæ correſpondeat illi abſtracto; motus enim, ſeu mobilitas accidentalis, cùm ſit accidens, ſolùm conſequitur ad ſubſtantiam, non ad aliquod abſtractum à ſubſtantia, & accidenti.

Reſpondetur ad principale argumentum, quòd accidentia phyſica reſoluuntur formaliter in ſubſtantiam mobilem, quatenus ſubſtantia dicit quidditatem radicalis mobilitatis: non quatenus ſubſtantia exprimit gradum prædicamentalem genericum rei ſubſiſtentis; hoc enim ſolum materialiter

perti-

pertinet ad Phyſicam, quæ vt radicaliter mobilis ſit, ſupponitur quod ſit ſubſtantia, non formaliter exprimitur; vnde non ſe habet ſicut viſus ad coloratum, vel auditus ad ſonum, quia hæc reſpiciunt aliquid contentum ſub accidente, Phyſica autem aliquid contentum ſub ſubſtantia, licèt neque obiectum ſenſuum formaliter exprimat accidens, neque iſta formaliter exprimat ſubſtantiam, licèt illam ſupponat.

Ad replicas autem, quæ fiunt in oppoſitum, *Reſpondetur* probare, quòd res ad quas eſt motus, & quæ ſunt termini mobilitatis Phyſicæ, non ſunt ſola ſubſtantia, ſed accidens & ſubſtantia, atque adeò aliquid analogum, vt etiam concedit Caiet. *in opuſc. cit. ſolutione ad* 1. licèt vniuocentur in ratione ſcibilis, vt *ſupra* diximus. Ex hoc tamen nõ ſequitur, quòd mobile pro ſubiecto, & radice mobilitatis non pro termino ad quem eſt mo[illegible]us a[illegible]ſtrahat à ſubſtantia, & accidẽte [illegible] [illegible]catur ſub ſubſtantia, licèt [illegible]la form[illegible] [illegible] ex[illegible]et, quia tam prin[illegible]pia mo[illegible]itatis acc[illegible]ralis, qua[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]icantur, aliique [illegible] [illegible] eadem principia, [illegible] formas, & priuationes di[illegible]uerſorum gen[illegible] [illegible] paſsiones, quæ demonſtrantur in Phyſica, non conſequuntur ad aliquod abſtractum à ſubſtantia & accidente, ſed ad aliquid determinatè con[illegible]tentum ſub ſubſtantia, vel corpore, licèt [n]on exprimatur in formalitate obiecti, [i]pſa generica ratio ſubſtantiæ vel corporis, [ſ]ed tantum id, quod pertinet ad rationem [m]otus, vel principij motus, in cuius defi[n]itione non explicatur formalitas ſubſtan[ti]æ, ſed actus & potentiæ.

Vltimo arguitur, quia ly *mobile* ex vna [pa]rte comprehendit plura, quam quæ in [Ph]yſica tractantur, ex alia parte Phyſica a[git] de pluribus, quæ ſub mobili non com[pr]ehenduntur; & denique ex alia plures a[liæ] ſcientiæ quàm Phyſica agunt de mobili: [erg]o per ly *mobile* non explicatur adæqua[tè] obiectum Phyſicæ. *Antecedens quoad primam partem probatur*, quia mobile etiam comprehendit Angelos, qui mutabiles ſũt, tam in ſubſtantia per creationem, & annihilationem, quàm in operationibus, vt per motum localem, cognitionem, &c. *Quoad ſecundam partem probatur*, quia Phyſica non ſolum agit de mobili, ſed etiam de quieſcibili; eſt enim natura principium motus, & quietis: & ſic etiam agere de quiete pertinet ad Phyſicam, præſertim cùm motus ad quietem ordinetur. Similiter attingit Deũ vt primum motorem, & animam intellectiuam, non ſolum vt coniunctam corpori, ſed etiam vt ſeparatam: ergo agit de rebus immobilibus. *Quoad tertiam partem probatur*, quia Aſtrologia etiam agit de ente mobili, ſcilicet de cœlo, & motibus planetarum, & Medicina agit de corpore ſanabili, quod includit motum alterationis: ergo mobile eſt commune alijs ſcientijs & conſequenter non eſt proprium Phyſicæ.

Reſpondetur, quòd vt *ſupra* diximus, ly *mobile* poteſt ſumi dupliciter, vno modo [illegible] latitu[illegible], vt dicit motum tam Phyſic[illegible], quam metaphyſ[illegible]um, id eſt motum qui eſt actus, ſeu operatio perfect[illegible] & mo[illegible] qui eſt actus imperfectus, qui fit cum a[illegible] [illegible] [illegible] partim in [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]lum hoc ſecun[illegible] [illegible] pertinet ad Phyſic[illegible], [illegible] tali motu Angeli dicuntur mobiles; nam creatio non [illegible] [illegible]ſtum, ex quo aliquid fiat, & ſic non eſt motus Phyſicus, annihilatio verò motus non eſt, ſed ſuſpenſio concurſus, operationes autem Angeli ex parte ſubiecti, à quo fiunt, ſpirituales ſunt, & indiuiſibiles, & vel non diſtinguuntur ab actibus immanentibus, vel ex illis omnino oriuntur, ſicque non pertinent ad motum diuiſibilem, & imperfectum, qualis eſt Phyſicus.

Ad ſecundam partem, *Reſpondetur*, quòd quies, cum ſit priuatio motus, cognoſci debet per formam oppoſitam, ad illamque reduci, id eſt ad motum; nec omnis quies eſt finis motus, vt patet in motu cœli, & in motibus

 tibus

Digitized by Google

tibus vitæ, qui ſunt perfectiores quiete, ſi enim quies eſt conſeruatiua quieſcentis, tūc motus per ſe ordinatur ad quietē, non quia priuatio, ſed quia conſeruatiua. De Deo autem, & intelligentijs Phyſicus non agit per ſe, ſed ſolùm attingit illas quatenus motores, & principia motuum Phyſicorū, non autem illarum quidditatem, & eſſentiam perſcrutatur, ſed terminus Philoſophiæ eſt anima rationalis, quę etiam eſt forma corporis phyſici, vt dicitur 2. *Phy. textu* 26. eſſe autem formam etiam conuenit ei in ſtatu ſeparationis, licèt non exerceat informationem.

Ad tertiam partem Reſpondetur, quòd Aſtrologus non agit de cœlo, & planetis, vt ſunt entia mobilia, ſed vt menſurabiles ſunt eorum motus, & ſecundum varios aſpectus diuerſam proportionē induunt, quod magis pertinet ad Mathematicum, quàm ad Phyſicum. Medicus autem agit de corpore ſanando, quòd quidem ſupponit motum, & fit per motum, & ſic ſupponit phyſicam eique ſubordinatur, formaliter tamen, non per ſe conſiderat motum, quà motus, ſed quà ordinatus ad ſanitatem, ſicut artifex nō poteſt facere ſtatuam niſi aliquo motu, non tamen formaliter conſiderat rationem motus, ſed commenſurationem figuræ, ſic Medicus proportionem humorum, licèt id fiat per motum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Philoſophia ſit vnius ſpeciei athomæ in ratione ſcientiæ?

RESOLVTIO *eſt affirmatiua*, quam plures Thomiſtæ ſequuntur, vt magiſt. Soto 1. *Phy. q. 1.* & Bannez *in prologo librorum de generatione ad quartum principale*, licèt Caietanus oppoſitum ſentiat 2.2. *q. 154. in introductione quæſtionis*. Sumitur autem hæc concluſio ex Diuo Thoma, qui *in procemio Phyſicorum & librorum de cælo, & de generatione* diſtinguit omnes iſtos tractatus tanquā partes vnius ſcientiæ naturalis, in quarum vna agitur de toto obiecto in communi, quod in alijs applicatur ad obiecta particularia ſub tali communi, hoc autem non variat ſpeciem ſcientiarum; aliàs partes Theologiæ diuerſas ſpecies Theologiæ cōſtituerent, imò non eſſet dabilis vna ſcientia in ſpecie athoma, ſi diuerſi tractatus, & partes variant eius ſpeciem: nulla enim ſcientia quantumcunque ſpeciei infimæ datur, quæ non procedat ordine quodam à communioribus ad minus communia, & inter ipſa minus communia prius traduntur, ea, quæ ſimpliciora, vel vniuerſaliora ſunt ſola ergo diuerſitas partium & tractatuū in aliqua ſcientia non variat eius ſpeciem. in ſcientia autem naturali ſolum eſt diuerſitas penes ordinem partium, ſeu tractatuum de diuerſis obiectis, vt Diuus Thomas *locu citatu* ſignificat. Quòd ſi hoc ſufficeret ſpeciē ſcientiæ diuerſificare, etiam in ipſis octo libris Phyſicor. deberemus diſtinguere diuerſas ſpecies, quia agit de rebus valde diuerſis, vt de infinito, de continuo, de loco & tempore, & varijs ſpeciebus motus: quę omnia licèt connexionem habeāt cum ente mobili vt ſic, tamen hoc ipſum inuenitur reſpectu aliorum librorum, qui agunt de iſtis mobilibus, & motibus in particulari, & ita connexionem habent cum ente mobili, vt ſic; nam ſcientia quæ agit de aliquo genere, etiam agit de ſpeciebus contentis ſub illo, ſicut Metaphyſica, quæ agit de ente etiam agit de prædicamentis, & cauſis contentis ſub ente, & tamen eſt vnius ſpeciei athomæ.

Fundamentum autem à priori eſt, quia diuerſa ſpecies ſcientiarum non ſumitur ex ſola diuerſitate rerum in ſe, ſed ex diuerſa abſtractione, ſeu modo cognoſcendi, & illuminandi obiecta; nam ſi ſola diuerſitas rerum materialiter, & entitatiuè conſideraretur, ſpeciei differret in Metaphyſica pars quæ tractat de Deo, ab ea quæ tractat de ſubſtantia creata, vel accidente; & ſimiliter in Phyſica, pars, quæ tractat de materia & forma, ab ea quæ tractat de primo motore; & pars quæ tractat de infinito, ab ea, quę tractat de loco, & vacuo, & ſimilia multa poſſent multiplicari. Tunc autem diuerſa

ſa

Digitized by Google

ſa abſtractio fundat diuerſam ſpeciē,& modum illuminandi, quando oritur ex diuerſis principijs: ex principijs enim ſumitur illuminatio concluſionum, vt latè tractauimus *in libris Poſteriorum, q.27.* Cùm autem principia, quibus paſsiones probantur de ſubiecto, ſunt definitiones, ideò ad diuerſum modum definiendi, reducitur diuerſa ſpecies ſciendi, & manifeſtandi res ſcitas; non enim ſufficit alias, & alias res definire, & tractare, ſed aliter atque aliter: nam plures res definire, & de pluribus quidditatibus agere etiam in vna ſcientia contingit, quatenus omnia illa ſub vno modo definiuntur vt *citatio loco Logicæ* ex Diuo Thoma *6. Metaphyſ. lect. 1. & pluribus alijs locis* oſtendimus. Omnes autem definitiones, quæ traduntur tam in octo libris Phyſicorum, quā in libris de generatione, & alijs, ſub eadem abſtractione, & formalitate procedūt. Definiuntur enim ſecundùm rationem, vel habitudinem ad motum, & ſolùm differunt, quòd in libris Phyſicorum definiuntur ea, quæ pertinent ad motum in communi, in alijs autem libris ea, quæ pertinent ad particulares rationes, & ſpecies motus, cuius ſignum eſt, quia principia, quæ traduntur in Phyſicis, ſeruiunt pro libris de cœlo, & de generatione; nec tamen iſti libri important aliquam ſcientiam ſubalternatam ad ſciētiam Phyſicorum, nec enim addunt differentiam accidentalem, & extraneam ad motum in communi, ſed intrinſecam, & eſſentialem: ergo ſi vtuntur principijs Phyſicæ in communi, pertinent ad eandem ſcientiam, eadem enim ſcientia, quæ agit de aliquo genere in communi, agit de ſpeciebus eſſentialibus eius; aliàs ſemper eſſent diuerſæ ſcientiæ, quæ agunt de aliquo in cōmuni, & ſpeciebus eius eſſentialibus; cuius oppoſitum videmus in Metaphyſica, & Theologia alijſque ſcientijs, quæ non ſolū agunt de vna ſpecie, ſed de pluribus, vt conueniunt in aliqua ratione communi, ſecundum quam induunt eundem modum definiendi, & conſequenter illuminandi concluſiones.

Sed contra hoc obijcies duo. Primum ex auctoritate ſancti Thomæ 1. *Poſt. lect.* 41. vbi inquit, *Quòd aliud genus ſcibilium eſt corpus naturale, & mathematicum, & vtrumque horum generum diſtinguitur in diuerſas ſpecies ſcibilium ſecundum diuerſos modos, & rationes cognoſcibilitatis*; ſed corpus naturale eſt obiectum Philoſophiæ: ergo ſecundum Diuum Thomam ſub iſto obiecto generico continentur plures ſpecies, & modi cognoſcibilitatis, atque adeò diuerſæ ſpecies ſcientiarum.

Secundum eſt. Nam intra corpus mathematicum dantur diuerſæ ſpecies ſcientiarum, verbi gratia, Geometria, & Arithmetica, propter diuerſam abſtractionem ſpecificam a materia ſenſibili: ergo etiam diuerſa abſtractio intra corpus naturale conſtituet diuerſas ſcientias. Conſtat autem, quod aliter abſtrahit in genere Phyſico cœlum, quod mouetur ſolum motu locali, & res generabiles, & corruptibiles: motus enim generationis magis concernit de materia, & de conditionibus materialibus, quàm motus localis, & ſimiliter anima habet maiorem ſeparationem à conditionibus materiæ, in tantum quod attingit animam rationalem, quæ in ſua entitate ſpiritualis eſt & à materia independens in eſſendo.

Ad primum reſpond. D. Th. ſignanter non dixiſſe, quòd ens mobile, quod eſt obiectum Philoſopiæ, eſt genus ſcibilium, & diuiditur in diuerſas ſpecies, ſed dicit, quòd corpus naturale: licèt autem æquiualeant in ſupponendo corpus naturale & ens mobile, quia omne ens mobile eſt corpus, tamen formalis ratio entis mobilis adunat omnia, quæ tractat ſub vnica ratione mobilitatis, quia eodem modo concernit, vel abſtrahit à materia. Corpus autem naturale materialiter ſe habet, & eſt capax diuerſarum rationum formaliū ad diuerſas ſcientias ſpectantium, ſicut eſt Medicina, & Philoſophia: nam Medicina licèt formaliter non agat de corpore naturali, quatenus ens

ens mobile eſt in communi, vel in ſpeciali, agit tamen de corpore naturali, vt ſanabile; quæ ſanitas licèt per aliquem motum acquiratur, non tamen formaliter ratio motus, ſed ordo ad ſanitatem attenditur, vt *præcedenti articulo* explicatum eſt.

Ad ſecundum Reſpondetur, eſſe diſparem rationem inter Mathematicam, & Philoſophiam, eò quòd Mathematica non agit de quantitate quantum ad quidditatem ſuam, in qua conuenire poterat quantitas continua & diſcreta ſecundũ aliquod principium & modum ſcibilem, prout de facto tractantur in Metaphyſica conſiderante quidditatem quantitatis, & ſpecierum eius ſed Mathematica conſiderat proportiones & menſuras, quæ in quantitate diſcreta & continua ita variantur, quod ad diuerſa principia reducuntur, & ad diuerſam abſtractionem & modum definiendi, quia menſuratio per magnitudinem nullo modo conuenit cum modo menſurandi [illegible] numerationem, hæc enim [illegible] modo procedit, quia magnitudo menſurat per modum continentis, vt locus, numerus per intellectum numerando. At verò in Philoſophia omnia reducuntur, & tractantur prout conueniunt in ratione motus, & mobilis, & ſolum poteſt eſſe differentia penes rationem communem mobilis vt ſic, & ſpecialem ſub eo contentam: illa autem diuerſa abſtractio motus localis, & generationis non conſtituit diuerſam ſcientiam, quia motus localis corporeus de quo ſolo agit Phyſica æquè ſenſibilis eſt, & ad eadem principia mobilitatis reducitur, atque motus generationis, vel viuentium; omnia enim iſta tractantur ſub ratione quidditatis mobilis. Medicina autem licèt ſolum procedat ſub abſtractione à materia ſingulari, non tamen ſub eodem modo abſtractionis; imò nec ſub ratione mobilis formaliter, ſed ſanabilis, quod magis concretiuè procedit, magiſque ad ſingularia & praxim accedit, quia ſanitatem reſpicit vt curandam.

ARTICVLVS III.

Vtrum magis vniuerſale, atque adeò ipſum ens vt ſic, ſit primo cognitum ab intellectu noſtro?

IN *Ipſo initio primi libri Phyſicorum* ordinem noſtræ cognitionis à communioribus ad minus communia propoſuit Philoſophus tanquam procemialem tractatum horum librorum. Et in ſumma, doctrina Ariſtotelis reducitur ad tres diſtinctiones, & tres propoſitiones. *Prima diſtinctio eſt*, cognitio noſtra aut eſt in ſenſu, aut in intellectu; & illa quæ eſt in ſenſu, prior eſt ordine acquiſitionis, quam quæ eſt in intellectu, quã diſtinctionem non tradit Philoſophus expreſsè hic, ſed præſupponitur *ex primo poſteriorum c.2.* & à Diuo Thoma notatur *ibi lect. 4. & hic lect. 2.*

Secunda diſtinctio eſt: cognitio ſiue in ſenſu, ſiue in intellectu, alia eſt confuſa, alia diſtincta. Cognitio confuſa eſt, qua attingitur aliquid non reſoluendo, nec diſcernendo eius partes, ſeu prædicata, aut attributa. Diſtincta eſt è conuerſo, qua cognoſcitur aliquid reſoluendo, ſeu diſcernendo partes eius, aut prædicata. Et omnis confuſio dicit ordinem ad plura, vel actualiter in ſe incluſa, quia ex illis actu conſtat, vel potentialiter ſubiecta, quia ſub ſe continentur: vnde oritur quòd alia ſit cognitio confuſa actualis, ſcilicet reſpectu eorum, quæ actu conueniunt rei, alia confuſa potentialis, ſcilicet reſpectu eorum, quæ ſub obiecto, & quaſi in eius potentia continentur, & ſimiliter diſtingui poteſt è conuerſo cognitio diſtincta.

Tertia diſtinctio eſt. Res aliæ ſunt notiores ſimpliciter, & ſecundum ſe, quæ dicuntur notiores naturâ, aliæ ſunt notiores nobis. Ea quæ ſunt notiora ſimpliciter, & ſecundum naturam, ſunt perfectiora & nobiliora; cognoſcibilitas enim fundatur in ente, vnde quanto ens eſt perfectius & actualius, tanto eſt cognoſcibilius, & conſequenter nobilius; nobile enim dicitur quaſi noſcibile

Digitized by Google

ſcibile. Sunt autem notiora nobis, quæ magis proportionata ſunt noſtro modo, & virtuti cognoſcendi, quæ cùm ſit imperfecta, & procedat de potentia ad actum, non habet pro obiecto proportionato ea quæ ſunt perfectiora, & nobiliora ſecundum ſe.

Propoſitiones autem Philoſophi ſunt tres. Prima, connaturalis modus procedendi eſt à notioribus, & certioribus quoad nos, ad ea quæ ſunt notiora ſecundum ſe. *Secunda,* magis confuſa, nobis ſunt prius nota, Poſtea autem elementa, ſeu principia, id eſt partes quibus conſtat, quod pertinet ad notitiam diſtinctam. *Tertia propoſitio:* ab vniuerſalibus ad ſingularia oportet procedere

Has propoſitiones tribus exemplis ſiue ſignis Philoſophus manifeſtat. *Primum* eſt deductum à ſenſibus, prius enim ſenſus attingit totum integrale, quàm partes ſuas diſtinctè: ergo & intellectus prius attingit vniuerſale quod ſe habet vt totum, confusè ipſum attingendo, reſpectu eorum quæ continet vt partes. *Secundum exemplum* eſt à definito ad definientia prius enim cognoſcimus definitum abſolutè, & communiter, v.g. hominem, deinde partes quibus definitur: v. g. quod animal, & rationale eius definientia ſint. *Tertium exemplum* eſt in pueris, qui à principio omnes viros vocant patres, & omnes fœminas matres, poſteà autem diſcernunt vnumquodque, quod ſignum eſt, ipſos proceſsiſſe à cognitione confuſa ad diſtinctam.

Circa hanc doctrinam duplex inſurgit difficultas. Prima, contra aliquos, qui abſolutè hanc Philoſophi doctrinam reijciunt: eamque contradictionis coarguunt. *Secunda,* & grauior apud eos, qui hanc doctrinam admittunt, ſed valdè concertant in deſignanda mente Philoſophi circa ordinem procedendi in cognitione, & determinãdo quodnam ſit obiectum prius à noſtro intellectu cognitum, an illud quod eſt facicilioris abſtractionis, quia à paucioribus abſtrahit: an quod eſt confuſioris, & plura ſub ſe continet, an denique quod eſt fortioris impreſſionis ex parte ſenſuum, quatenus ab illis intellectus pendet in cognoſcendo.

Circa primum, inueniunt aliqui contradictionem in hac doctrina Philoſophi, cum his quæ trad. t. 1. *Poſt. cap. 2.* vbi inquit, *Quòd nobis notiora ſunt, quæ ſunt propinquiora ſenſui ſimpliciter verò notiora, quæ à ſenſu remotiora ſunt, ea verò eſſe remotiora, quæ vniuerſaliora ſunt:* Hic autem è contra dicit, quòd ab vniuerſalioribus prius procedendum eſt, quia ſunt confuſiora, & notiora nobis. *Secundò* contradicit ſibi ipſi in hoc loco. Nam in 1. *text.* dicit, quòd cum ſcire contingat per prima principia cauſas, & elementa, de his oportet determinare, At verò *in text.* 3. *&* 4. dicit, quod cõfuſiora ſunt prius nota nobis, deinde principia, & elementa, ideoque ab vniuerſalibus ad ſingularia oportet procedere.

Ad primum Reſpond. Diuus Thomas tam *in* 1. *Poſt. lect.* 4. *quam in* 1. *Phyſicorum, lect.* 1. quòd in 1. *Poſt.* loquitur Philoſophus de cognitione noſtra non ſolum in intellectu, ſed in ſenſu, reſpectu cuius conſtat ſingularia eſſe prius, imò ſolùm cognita, in præſenti autem loquitur ſolùm de cognitione intellectus, qui cùm à ſingularibus abſtrahat, procedit ab vniuerſalibus ad ſingularia, id eſt ad minus communia Et ſumitur hoc ex verbis Philoſophi 1. *Phyſ. tex.* 49. dicens, quòd *vniuerſale notius eſt ratione, ſingulare verò ſenſu.* Quando verò dicit vniuerſaliora eſſe notiora ſecundùm naturam, quia ſunt remotiora à ſenſu, loquitur de his quæ ſunt vniuerſaliora in virtute, & cauſalitate, ſiue in abſtractione formali; ſic enim quæ formalius abſtrahunt, id eſt magis excludunt materiam, & quæ ſunt magis vniuerſalia in virtute, & cauſatione ſunt notiora ſecundùm ſe, quia magis perfecta, ſicut Deus, & Angeli.

Ad ſecundum dicitur, quod loquendo de cognitione ſcientifica certum eſt, quòd oportet procedere à principijs ad concluſiones: eſt enim cognitio ſcientifica illuminatiua concluſionum, & diſtincta. Vnde oportet

portet quòd à principijs ſeu elementis procedat, reſoluendo ſcilicet in ipſa principia; & de iſta cognitione loquitur Philoſophus in 1. *textu*, quando dicit, quòd oportet de principijs, & cauſis prius determinare. Cæterū loquendo de cognitione confuſa quam diſtincta in nobis procedimus de imperfecto ad perfectum. & de hac loquitur *in ſecundo loco*, vt ex hoc conſtet, quòd inter materias, quæ in aliqua ſcientia tractantur, & inter principia, à quibus proceditur, ea prius tractanda ſunt, & attingenda, quæ ſunt communiora, & confuſiora, nobiſque magis nota

Nec oportet hic diſtinguere ordinem naturæ, & ordinem doctrinæ in procedendo, vtriuſque enim proceſſus via acquiſitionis eſt ab imperfectioribus ad magis perfecta: doctrina enim imitatur naturam & accommodat ſe modo procedendi ipſius naturę in qua eſt. Solùm cauendum eſt, ne ordo doctrinæ, & naturæ confundatur cum his, quę dicuntur notiora naturæ, & notiora nobis, cùm tamen longè differant, quia ordo naturæ, & doctrinæ. dicit proceſſum, & modum acquirendi, qui tam in doctrina, quàm in natura eſt ab imperfectioribus ad perfectiora, eſſe autem notiora naturæ, & notiora nobis, ſolùm importat cognoſcibilitatē rei, vel ſecundum ſe, vel vt proportionatam, & applicatam nobis. Vnde benè ſtat, quòd alia ſint notiora natura, alia notiora nobis, non tamen ſit alius ordo ſeu modus procedendi doctrinæ, & naturæ in via generationis, & acquiſitionis.

Circa ſecundum celebris eſt difficultas in ſcholis circa primum cognitum noſtri intellectus, vnde deſumendum ſit. *Et principaliter ſententiæ in hac parte diuiduntur in tria capita*; nam *quidam* deſumunt primum cognitum noſtri intellectus non penes potentialitatē, & imperfectionem ipſius intellectus procedentis, ſed penes fortius motiuum ex parte obiecti mouentis per ſenſus, ipſum intellectum, & hoc eſt ſingulare. Ita Durandus *in 1. diſt. 3.* Conimbr. *hic ſuper caput 1. quæſt. 4. art. 2.* Pereira *lib. 3. Phyſicorum, cap. 16.* Martinez *hic ſuper caput 1. diſp. vnica. quæſt. 3. alij* conueniunt in hoc, quòd intellectus noſter non incipit à ſingularibus, ſicut ſenſus, ſed abſtrahit ab illis Cæterum *quidam* deſumūt primum cognitum ab eo, quod facilius abſtrahit intellectus, Facilius autem abſtrahit, vt dicunt, naturam in ſpecie athoma, cuius ſingulare efficacius mouet ſenſum niſi intellectus impedimentum aliquod habeat. Ita Scot. *in 1. diſt. 3. q. 2* quē ſequitur eius ſchola, & alij etiam extra eam, vt notant Conimbricenſes *loco citato, quæſt. 3. art. 2.* & ſic naturam ſpecificam putat Scotus eſſe totum actuale confuſius cognitum. Denique *alij* ſumunt primum cognitum in natura abſtracta à ſingularibus ex confuſiori prædicato reperto in ipſa natura, hoc autem eſt ipſum ens ſub conceptu magis confuſo, & hoc ſequitur Diuus Thom. & eius ſchola, vt ſtatim videbimus. Ne autem neceſſarium ſit hoc amplius repetere, *aduertimus*, nos non loqui de primo cognito quantum ad ſenſum, hoc enim eſt ſingulare, quod prius occurrit, ſed loquimur de primo cognito intellectus, vt abſtrahentis à ſingularibus.

Dico ergo primò, impoſſibile eſt, quòd primum cognitum noſtri intellectus in hac vita ſit aliquod ſingulare per modum ſingularis. Dicitur *per modum ſingularis*, quando ipſa ſingularitas non cognoſcitur, vt quædā quidditas, ſed vt quidditatem, ſeu naturam aliquam afficiens, & ſingularizans, qua ratione ſingulare attingitur à ſenſu. Hæc concluſio neceſſario tenenda eſt in ſententia Diui Thomæ tenentis, quòd ſingulare ſenſibile ſolum poteſt cognoſci à noſtro intellectu reflexè, eò quòd ſpecies quibus intellectus informatur, ſunt abſtractæ ab intellectu agente, non ſolum, quia entitatiuè redduntur ſpirituales, ſed quia earum obiectum abſtractius eſt, quàm obiectum ſenſus, ac proinde à conditionibus ſingularitatis abſtrahit. Sed tamen hoc fundamentum in præſenti examinandum non eſt, ſed *in tertio*

de

Digitized by Google

de anima, vbi latius tractabitur, nec enim ſolum probat, quòd ſingulare non poſſit eſſe primum cognitum noſtri intellectus, ſed quòd nullo modo poſſit eſſe directè cognitum.

Sumimus ergo fundamentum in præſenti ex ipſo formali obiecto noſtri intellectus, quod non poteſt eſſe ſingulare ſub modo, & exercitio ſingularitatis, ſed obiectum eius eſt quidditas ſeu quod quid, vt ex Phyloſopho optimè docet Diuus Thomas 3. *de anima, lect.* 8. *&* 6. *Et* 7. *Met. lect.* 1 *& opuſculo.* 29. *&* 1. *part. q.* 86. *artic.* 1. *& aliis ſæpè.* Philoſophus enim 3. *de anima, textu* 10. dicit, quòd *ſenſitiuo iudicat calidum & frigidum, ſeu carnem, alio autem* (id eſt alia potentia, vt explicat ibi D. Thom. *lect.* 8.) *diſcernit eſſe carnis*, id eſt quidditatē. Et 1. *Phyſ. textu.* 49. dicit, quòd *vniuerſale notum eſt ratione, ſingulare verò ſenſu.* Itaque in hoc ſegregatur cognitio intellectus à cognitione ſenſus, quòd ſenſus ſolum attingit res ſub ſenſibili apparentia accidentium, formale enim obiectum cuiuſcumque ſenſus eſt aliquod accidens in concreto; verbi gratia coloratum, ſonorum, calidum, &c. Intellectus autem penetrat ad intima rei, quæ eſt quidditas, nec limitatur ad ſola accidentia, quæ per ſe mouent ſenſibiliter; & in hoc eleuatur ſupra ſenſum: propriè ergo id, quod eſt per ſe primo intelligibile, eſt quidditas, & ita ipſam ſingularitatem, & ipſa accidentia reſpicit intellectus per modum quidditatis cuiuſdam, ſic enim intelligibiliter reſpicit, & ſupra modum ſenſibilem; intelligere enim eſt quaſi intus legere, & ad interiora rei penetrare nō exteriora tantùm attingere, quod facit ſenſus, vt ſæpius admonet Diuus Thomas, propriam intellectus rationem explicans, vt videri poteſt 2.2.*q.*8. *art* 1. vbi hoc optimè explicat Cum ergo intellectus vnumquodque debeat attingere ſub formalitate ſui obiecti, id eſt ſub ratione quidditatis, in quo per ſe primo ſegregatur à ſenſu; oportet quòd etiam id, quòd primo cognoſcit ſub ratione alicuius quidditatis attingat: ergo ſi primo cognoſcit ſingulare, primo attinget quidditatem ſingularitatis, non autem ſingulare, ſub modo ſingularitatis, ſicut cognoſcit ſenſus, ſed quidditas ſingularitatis non poteſt eſſe primo cognoſcibilis; manifeſtior enim eſt quidditas naturæ, quam ſingularitatis, cùm quidditas ſingularitatis ſit modus naturæ, ipſam terminans, & modificās, quidditas autem modorum vix eſt perceptibilis, quia valdè minuta eſt & dependens ab eo cuius eſt modus: ergo de ſe prius eſt cognoſcibilis quidditas naturæ, quā quidditas ſingularitatis, quæ eſt modus naturæ.

Dices, poteſt attingi ab intellectu quidditas ſingularitatis quoad an eſt, & nō quoad quid eſt, & ſic facilius cognoſcetur ipſum an eſt ſingularitatis, quàm naturæ. Sed eſto ita ſit, quòd intellectus incipiat cognoſcere quidditatem ſui obiecti non quidditatiuè, ſed quoad an eſt, ita quòd neque de ipſa natura, neque de ipſa ſingularitate attingat aliud prædicatum, quàm ipſum an eſt: tamen hoc ipſo non cognoſcitur ſingulare vt ſingulare eſt, ſed ſub confuſione, & ratione quadam communiſſima ipſius eſſe, ita quòd de ipſa ſingularitate non cognoſcit niſi quod ſit ens hoc autem eſt cognoſcere aliquid commune ipſi ſingulari & ipſi naturæ: de vtroque enim datur cognitio quoad an eſt & ſic ipſum eſſe ſeu an eſt, vt concretum ſeu applicatum alicui ſingulari ſenſibili erit primum cognitum intellectus. Quare (*quod valdè aduertendum eſt*) quando intellectus cognoſcit aliquid quoad an eſt non præſcindit à quod quid ſeu à quidditate; hoc enim eſt impoſſibile cùm ſit formale eius obiectum & primò & per ſe intelligibile ſed ſolùm non cognoſcit quidditatiuè, id eſt penetrando conſtitutionem propriam quidditatis & cauſas eſſendi ſed in ipſa quidditate ſolum attingit prædicatum quoddam valdè commune & confuſū quod eſt ipſum eſſe & hoc eſt quod tunc cognoſcit *vt quod quid*.

Et licèt ſenſus immediatè moueat intellectum

Digitized by Google

lectum tamen quia non mouet ad cognoſcendum ſingulare eo modo quo ſenſus, nec ſub eadem ratione formali obiecti, ſed per modum intelligibilem, id eſt per modum quidditatis, ideo intellectus non reſpicit vt primo cognitum ipſum ſingulare ſub modo & exercitio ſingularitatis, cum tamen in ſenſu ſingularitas ſit conditio obiecti ſenſibiliter mouentis ita quòd obiectum non per quidditatem nec per abſtractionem ſed vt hîc & nunc mouet ad ſui cognitionem.

Dico ſecundò. Prima ratio cognoſcibilis à noſtro intellectu naturaliter & in perfecto modo procedente, eſt quidditas materialis ſub aliquo prædicato maxime confuſo, quod prædicatum eſt ens, non gradus aliquis ſpecificus vel genericus, & hoc eſt cognoſcere totum cognitione actuali confuſa, id eſt cognoſcendo aliquid confuſum quod ipſi actu conuenit non potentialiter & in ordine ad interiora, vt ſtatim explicabimus. Hæc concluſio eſt Diui Thomæ 1. *p. q.* 85. *art.* 3. *& quæſt.* 18. *art.* 3. & *in prologo de ente & eſſentia* vbi latè tractatur à Caietano & videri poteſt Magiſter Soto 1. *Pphyſ. q.* 2. *art.* 2. & communiter apud alios Thomiſtas.

Vt autem eius fundamentum tradatur aduertendum eſt ex Caietan. *in illa prima quæſtion. de ente & eſſentia, circa primã concluſionem*, quòd quando dicimus ens eſſe primum cognitam, ly *ens* non ſumitur pro abſtracto in ſtatu vniuerſalitatis, & ſeparationis ab omni inferiori, ſed ſumitur ens, vt concretum, & imbibitum in aliqua re determinata, quæ tunc occurrit cognitioni, quaſi prędicatum quoddam ipſius, ita quòd in ipſo obiecto ſic occurrente, non diſcernuntur determinatæ rationes, ſed ſolùm accipitur, ſeu concipitur ſecundum quandam indeterminationem, in qua quidquid ad tale obiectum pertinet confunditur, & ferè eſt idem quòd cognoſcere rem quoad an eſt, atque ita idem eſt dicere, quòd in aliquo obiecto, vt totum actuale eſt, incipimus à cognitione entis, id eſt à cognitione prædicati ita confuſi, quòd non diſcernantur prędicata in eo inuenta, & determinatæ rationes, ſed præciſe cognoſcatur, id quo nulla eſt diſcretio, nec ſegregatio, ſcilicet ipſum eſſe; hoc enim eſt maximè confuſum, quia maximè indiſtinctum.

Vnde nec D. Thom. nec Caietan. negant rem ipſam. quæ primo occurrit intellectui, tanquam id quod cognoſcitur, vt obiectum *quod*, eſſe aliquam quidditatem ſenſibilem, & ſpeciem ſpecialiſsimam, ſed dicunt quod in hoc concreto, & in hoc toto, & in hac ſpecie, quę occurrit primum, quod offertur intellectui tanquam ratio, *qua*, eſt illa confuſio entis, & quaſi cognitio quoad an eſt, non quia attingatur actu ſuprema illa vniuerſalitas entis, ſecundùm ſtatum vniuerſalitatis, ſed quia de ipſo obiecto ſeu natura primum quod attingitur, eſt ratio maximè indiſcreta, & confuſa, & quia tanto aliquid eſt confuſius, quanto pauciores rationes diſcernuntur, ita quòd earũ propriæ differentiæ, ſeu prædicata non diſtinguantur; illud erit maximè confuſum, in quo nec ipſi ſupremi gradus; & communiora prædicata, verbi gratia, ſubſtantia, & accidens diſcernuntur; & hoc vocamus ens concretum, ſeu applicatum quidditati ſenſibile, id eſt in natura aliqua ſenſibili inuentum, non vt ſubeſt ſtatui abſtractionis, & vniuerſalitatis ſecundum habitudinem, & reſpectum ad inferiora, ad quæ potentialiter ſe, habet, ſed vt actualiter intrat ipſam compoſitionem rei, & vt cognoſcitur ſecundum ſe, dicitur tamen incipere intellectus ab vniuerſaliori, quia incipit ab eo prædicato, quod maiori vniuerſalitati ſubſterni; aptum eſt.

Fundamentum ergo concluſionis poſitæ ferè reducitur ad hunc ſyllogiſmum. Intellectus noſter connaturali modo procedens procedit de potentia ad actum, & de imperfecto ad perfectum: ergo proportionatum eius obiectum in tali proceſſu, debet etiam eſſe aliquid imperfectius, & confuſius ſemper enim id quod diſtinctius eſt, eſt perfectius confuſo, ſed conceptus entis quatenus in vnoquo-

in quoque obiecto applicatè inuenitur, eſt ratio confuſior, & omnia quæ in obiecto actu inueniuntur magis confundens, & indeterminans: ergo illa eſt prima ratio cognoſcibilis, ſeu primum cognitum formale reſpectu noſtri intellectus.

Maior manifeſta eſt, cum intellectus noſter ſit pura potentia, & maximè imperfecta in genere intelligibili: ergo connaturali modo procedens, magis proportionatur imperfectiori obiecto, & cognitioni, quàm perfectiori. Et dico *naturali ordine procedens* quia ſi intellectus extrahatur ab iſto connaturali ordine, & accipiat lumẽ aliquod ſuperioris rationis, & perfectionis, iuxta illud poterit procedere ad perfectiorem cognitionem, antequam ad imperfectam.

Totum hoc etiam concedit Scot. *in 2. diſt.* 2. *q.* 2. eò quòd cognitio confuſa eſt mediũ inter ignorantiam, & cognitionem diſtinctã, ſeu perfectam; natura autem procedens de imperfecto ad perfectum, prius progreditur ad medium, quam ad extremum perueniat, & idẽ ex Auguſtino admittunt Conimbr. *ſupra citati, q.* 1. *artic.* 1. Cæterum cũ Scotus ponat confuſam cognitionem actualem circa ſpeciem infimam, eius tamen probationes nõ procedunt ex maiori confuſione, & imperfectione cognoſcendi, ſed ex efficaciori motione rei ſingularis, & ex perfectiſsimo effectu, quem cauſæ naturales nõ impeditæ producunt, & ex eo quòd ſpecies inferior eſt facilioris abſtractionis. &c. At verò totum hoc vlterius regulandum eſt iuxta capacitatem potentiæ cognoſcentis quæ cum procedat de potentia ad actum, vt præfati Auctores non negant, quantumcumque ſingulare aliquod vehemẽtius moueat, tamen ipſa potentia nõ poterit magis moueri, nec prodire in effectum perfectiorẽ niſi quãtum fuerit capax pro illo ſtatu, qui cùm ſit ſtatus maximè potentialis, quia tũc primo procedit intellectus de potentia ad actum, conſequenter prius attinget imperfectius, & potentialius obiectum; quàm perfectum, & diſtinctum, ſicut materia prima, quæ in genere naturali eſt pura potentia ad formas, quantumcumque immutetur ab efficaciori agente; impoſsibile tamen eſt, quòd eius actuatio non incipiat à gradu corporeitatis, qui imperfectior eſt & potentialior, quàm à gradu vitæ vel ſenſus. Perſpicacius ergo Diuus Thomas reſoluit hanc difficultatem attendendo ad capacitatem, & ſtatum imperfectum potentiæ cognoſcentis, vt exinde perpendat quænam ſit prima ratio cognoſcibilis, ſeu primum cognitum formale in quocumque obiecto primo occurrente.

Reſtat ergo probare, quòd conceptus entis modo ſuperius explicato ſit imperfectior, & confuſior, & conſequenter magis proportionatus intellectui ſic procedẽti de potentia ad actum. & hoc conſtat, quia in aliquo toto actuali, illa eſt ratio confuſior, per quam minus diſcernuntur, & diſtinguuntur ea, quæ ipſi toti conueniunt, ſicut verbi gr. occurrente Petro, tunc maximè cognoſcitur diſtinctè, quando diſcernitur in eo non ſolum ratio generica, vel ſpecifica, ſed etiam indiuidualis, in qua à cæteris indiuiduis diſtinguitur, & magis in ſe deſignatur: quando autem non apparet in quo diſcernatur ab alio indiuiduo, tunc dicitur confuſè cognoſci in ratione hominis, quæ eſt ratio confundens illa indiuidua; quòd ſi vlterius non appareat, in quo diſtinguatur ab alio animali, adhuc confuſius cognoſcetur; quòd ſi denique nec diſcerni poſſit in quo diſtinguatur ſubſtãtia & accidens erit confuſiſsima omnium cognitio, quia nihil habet diſcretionis, & diſtinctionis reſpectu omnium quæ ſibi conueniunt; illa autem ratio ſic indeterminata, & confuſa, non poteſt eſſe niſi ens, quia ſolum in illo confunditur ſubſtantia cum accidenti; ergo eius conceptus eſt maximè imperfectus, & conſequenter maximè proportionatus potentiæ imperfectæ.

Sed dices ex Scoto, quòd ens non eſt cognoſcibile cognitione confuſa actuali, quia eius conceptus eſt ſimpliciſsimus, vnde nõ

eſt ibi ſumere aliquid confuſè, & aliquid diſtinctè, quia eſt omnino indiuiſibile, nec habet partes quas inuoluat confuſè, vel reſoluat diſtinctè. *Reſp.* quòd illa ratio entis dicitur ſimpliciſſima, *vt quod*, quia in ſe non eſt aliquid compoſitum ex aliquo gradu ſuperiori, & inferiori, ſicut alia prædicata generica, vel ſpecifica: eſt tamen confuſiſſimum *vt quo*, quia eſt prædicatum adeò commune, vt in illo, & ratione illius, omnia alia confundantur, ſeu minus diſcernantur.

Quod ſi inquiras, an ſicut cognoſcitur ens tanquam primum cognitum ab intellectu, ita neceſſariò debeat intellectus procedendo de potentia ad actum, prius attingere prædicata vniuerſaliora, quæ ſequuntur poſt ens eò quòd quod confuſiora ſunt, quàm prædicata minus communia. *Reſp.* (quod & aduertit Caietan. *quæſtione ſua prima de ente, & eſſentia, concluſ.* 1.) non eſſe ordinem eſſentialem inter ens, quod eſt primo cognitum, & reliqua prædicata inferiora in cognoſcendo quantum ad applicationem, & exercitium cognoſcendi, licèt ex parte rei cognitæ maior proportio ſit in prædicatis communioribus ad intellectum imperfectè cognoſcentem. *Ratio eſt*, quia in prima omnium cognitione, neque intellectus ſe poteſt applicare, neque voluntas intellectum, cum non præceſſerit alia cognitio, virtute cuius ſe applicet, & ideò tantum operatur ibi proportio immedita obiecti cum potentia; & cum potentia ſit tunc in ſtatu puræ potentialitatis, non proportionatur illi obiectum, ſecundum rationem magis actualem, & diſtinctam, ſed ſecundum potentialem, & confuſam, & ab illa mouetur tunc intellectus. Cæterum poſt illam primam cognitionem poteſt intellectus ſe mouere, vel per voluntatem applicari ad id quod voluerit, ſicque relictis intermedijs generibus ad prædicatum infimę ſpeciei ſe applicare, vnde contingit cognoſcere aliquando prædicatum ſpecificum ignorato genere inter medio, imperfectè tamen propter ignorantiam prædicati intermedij, quod ex parte rei cognitæ præciſe magis proportionatum eſt potentię procedenti de imperfecto ad perfectum.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur contra ordinem, quem poſuit Philoſophus, quòd magis confuſa, ſeu vniuerſalia ſunt prius cognita; nam vel Philoſopus loquitur de ordine & modo cognoſcendi artificioſo, & ſcientifico, vel naturali. Hoc ſecundum impertinens eſt, quia Philoſophus non intendit hîc docere modum quo procedit natura in cognoſcendo, cùm ſolùm intendat oſtendere, quomodo in Phyſica procedendum ſit quæ ſolum ſcientifico modo procedit, alioquin ſi ſolum de naturali ordine procedendi loqueretur, non ſolum deberet loqui de cognitione intellectiua, ſed etiam de ſenſitiua; quia hæc etiam procedit de imperfecto ad perfectum, & tamen, vt diximus in præſenti non loquitur Philoſophus de cognitione ſenſitiua, ſed ſolum de intellectiua. Si primum, falſum eſt ſcientificum proceſſum eſſe à cõfuſioribus & confuſiora eſſe notiora; in proceſſu enim ſcientifico notiora ſunt principia, per quæ alia demonſtrantur, & proceſſus ſcientificus non eſt cognitio confuſa, ſed diſtincta: ergo non benè dicitur, quòd cõfuſiora ſũt notiora nobis ſcientificè

Reſpondetur, Phil. in præſenti agere de proceſſu naturali, quia naturalis cognitio in nobis procedit de imperfecto ad perfectum, & eius probationes, & exempla id manifeſtant: ex hoc autem manu ducit Philoſophus ad oſtendendum, quòd etiam in ſcientifico proceſſu oportet procedere ab vniuerſalioribus, & confuſioribus, non quidem comparando principia ad concluſiones; ſic enim procedtur cognitione diſtincta, ſed comparando vnam materiam tractandam in ſcientia cum alia materia: ſic enim vt ordinatè procedatur, illud obiectum, ſeu materia prius tractanda eſt, quæ

eſt

Digitized by Google

eſt vniuerſalior, & confuſior, vtpote nobis facilior, & inter ipſa principia ſempèr vniuerſaliora, prius attingenda ſunt. Et ita dicit Diuus Thomas 1. *Phyſic. lect.* 1. *Quòd Philoſophus oſtendit inter principia oportere prædeterminare de vniuerſalioribus.* Et ſubdit *Quod quia iſte eſt naturalis modus, ſiue ordo addiſcendi, vt veniatur à nobis notis, ad ignota nobis, inde eſt quod oportet nos deuenire à notioribus nobis ad notiora naturæ.* Sic ergo in modo procedendi à principijs ad concluſiones proceditur cognitione diſtincta, à partibus ad totum; inter ipſa autem principia, & materias pertractandas, proceditur ab eo quod eſt confuſius & vniuerſalius, & facilius.

Ad id autem, quod additur de cognitione ſenſus. *Reſp.* quòd in illo loco notanter dicit S. Thomas. quòd prius ſecundum ſenſum diiudicamus id eſt diſcernimus magis commune, cuius exemplum ponit, tum in his, quæ videntur à remotis, tum in infantibus, qui à principio non diſcernunt, ſed omnes viros vocant Patres. Hoc autem iudicium, non pertinet ad ſenſum exteriorem, qui tantum ſimplici apprehenſione ſentit, ſed pertinet ad interiorem æſtimatiuam, & ſenſum communem, licèt hoc originetur ex ſenſu exteriori qui aliquando accipit ſpecies rei perfectas, aliquando imperfectas, & ſic ſenſus externus quantum ad ſimplicem apprehenſionem non ſemper procedit de potentia ad actum, ſed quando videt aliquid in diſtantia proportionata determinatè & diſtinctè apprehendit, quia ſic repræſentatur ſenſui: v. g. quando album ſibi proponitur prope oculos, ſtatim à principio album videt ſine cõfuſione. Cæterum diſcretio ipſa ſeu iudicium inter vnum & aliud procedit à confuſiori & communiori ad minus commune; paulatim enim in pueris tollitur confuſio, qua prius non diſcernebant vnum particulare ab alio.

Secundo arguitur. Potentia naturalis non impedita, & obiecto debitè applicato, producit cognitionem perfectiſsimam quam poteſt, ſed intellectus eſt potentia non impedita (neque hic loquimur in caſu impedimenti, ſed de intellectu ſecundum ſe) & eſt agens naturale, & obiectum mediantibus ſenſibus debitè applicatum, vt cùm ſpecies repræſentat quidditatem materialem determinatam: ergo producet cognitionem perfectiorem, quàm poteſt circa tale obiectum *Confirmatur*, quia cognitio intuitiua ſemper præcedit abſtractiuam, non ſolum quia ſenſus præcedit intellectum, ſed etiam in ipſo intellectu, eò quòd neceſſe eſt prius moueri intellectum ab aliquo obiecto præſenti, quàm ab abſenti, cùm abſens cognoſcatur ad inſtar alicuius præſentis; intuitiuum autem non eſt magis confuſum, ſed magis clarum, quàm abſtractiuum, cum ſit ipſa clara viſio: ergo confuſiora non ſunt nobis notiora.

Reſp. Quòd cauſa non impedita producit effectum perfectiſſimum, quem poteſt pro illo ſtatu in quo reperitur, & iuxta capacitatem ſuam. Cùm autem in prima cognitione, intellectus connaturali modo procedens, habeat lumen debiliſsimum, cum procedat à pura potentia intelligibili, conſequenter perfectiſsimus effectus, quem tunc poteſt, eſt confuſiſsima cognitio. Et non dicimus intellectum tunc eſſe potentiam impeditam impedimento extrinſeco, ſeu contrariæ diſpoſitionis, ſed eſſe intrinſecè inhabilem ob ſtatum puræ potentialitatis, ne procedat ad perfectiorem cognitionem. Vnde intellectus non habens illum ſtatum puræ potentialitatis, ſed lumen perfectum vt Angeli, ſtatim etiam perfectè cognoſcet *Nec obſtat*, quòd aliquando natura producit in ipſa generatione perfectiorem effectum a principio, ſicut in generatione animalis prius generatur cor, quod eſt nobilius reliquis membris. *Reſpondetur enim*, quòd ipſum cor prius eſt informis quædam ſubſtantia, & ſub imperfectis diſpoſitionibus, & ita in ipſo proceditur de imperfecto ad perfectum, formatur tamen

pr.us,

Digitized by Google

prius, quàm alia membra propter neceſsitatem, quia eſt principium vitæ, & motus in reliquis membris, ſicut fundamentum in domo prius inchoatur, quàm reliquæ partes. Et tamen in ratione totius ſtructuræ imperfectiorem ſtatum habet animal, quãdo ſolum eſt formatum cor, & domus quãdo ſolum eſt iactum fundamentum, quàm cùm reliquæ partes conſtruuntur.

Ad confirm. reſpondetur, verum eſſe, quòd aliqua intuitiua cognitio debet præcedere, tam in ſenſu, quàm in intelectu, ſed tamen debet eſſe imperfectiſsima in diſcernendo vnum ab alio, nam in ipſa intuitiua cognitione etiam dantur gradus, & quædam eſt imperfectior alia, vt patet cùm videmus à lõge aliud, quod nullo modo diſcernimus in particulari quid ſit, vbi ſolùm datur intuitiua cognitio quoad an eſt. Sic intellectus in ſua prima cognitione, id quod ipſi proponitur, videt quaſi à longe in genere intelligibili, licèt præſens ſit obiectum, & ſic illa notitia intuitiua ſolum de obiecto attingit ipſum eſſe, ſeu, quoad an eſt, quod eſt eſſe intuitiuam imperfectè, & cum omnimoda confuſione reſpectu quidditatis.

Tertiò arguit. totum actuale ſecundùm cognitionem confuſam prius eſt cognoſcibile, quam partes, ſiquidem cognitio per partes eſt cognitio diſtincta, non confuſa: ergo illud quod eſt magis totum actuale, eſt prius cognoſcibile, ſed ſpecies infima eſt magis totum actuale, quàm ens in communi, vel alia prædicata vniuerſaliora, ſiquidẽ ſpecies infima habet ens, & alia prædicata vniuerſalia, tanquam partes, quibus actu componitur: ergo eſt magis totum actuale reſpectu illorum, quam quodlibet prædicatum vniuerſale, & habet ſe ad illa ſicut definitum ad ſua definientia; genera enim, & prædicata ſuperiora intrant definitionem ſpeciei vt partes, ipſum autem ens, & prædicata ſuperiora ſunt quidem totum, ſed potentiale reſpectu eorum, quæ ſub ſe continent, ſunt autem confuſiora reſpectu eorum, ex quibus actu conſtant, & ſic ſunt minus totum actuale: totum autem actuale eſt prius cognitum ſuis partibus, & definitum ſuis definientibus, vt dicit Philoſophus 1. *Phyſ. ca. 1.* in quo etiam videtur claudicaſſe eius proceſſus dum dicit, quòd totum eſt magis notum ſenſui, vniuerſale autem eſt quoddam totum continens ſub ſe plures partes, vbi manifeſtè æquiuocat de toto actuali in maiori, & de toto potentiali in minori, vniuerſale enim eſt quoddam totum potentiale.

Confirmatur, quia quando cognoſcitur ens in prima cognitione, vel cognoſcitur vt contractum & concretum cum alijs prædicatis inferioribus, vel vt aſtractum, & ſeparatum ab illis; ſi primo modo, non cognoſcitur ens ſub conceptu confuſo, ſed magis ſub contracto, quod non eſt cognoſcere ens ſub conceptu entis, ſed ſub conceptu alterius prædicati. Si ſecundum, non poteſt primo cognoſci ens, quia abſtractio illa eſt omnium ſuprema, & difficillima, abſtractio autem ſpeciei infima eſt facilior quia abſtrahit à ſimilioribus, ſcilicet ab indiuiduis vnius ſpeciei, & magis accidit ad ſenſibilem cognitionem, quæ verſatur circa ipſa indiuidua. Vndè & illa ſcientia, quę agit de ente, in abſtracto & in communi, eſt omnium poſtrema ſcilic. Metaphyſica.

Reſpondet. quòd ſpecies infima eſt quoddam totum actuale per modum rei, & per modum cuiuſdam compoſiti, & ſic eſt magis cognoſcibilis cognitione confuſa actuali, tanquam cognitum, *vt quod*, & vt quidditas ipſa materialis, quæ occurrit intellectui. Cæterum in iſta ſpecie, & quidditate ſic occurrente intellectui in prima ſui potentialitate, ratio formalis *qua*, ſeu obiectum prius cognitum *vt quo*, & vt ratio confundi totum illud conſtitutum, quod eſt ſpecies, eſt ipſa ratio entis, ſeu prædicati vniuerſalioris, quatenus in illo ſecundũ ſe minus diſcernuntur, ſeu magis confunduntur reliqua prædicata; ideò enim totum actuale confuſè concipitur quia ſolum ſub ea ratione cognoſcitur, in qua omnes illæ

partes

Digitized by Google

partes minus diſcernuntur, & minus ea quæ ſunt propria totius attinguntur: conſtat enim quòd quando totum actuale cognoſcitur confuſe, ſub aliqua ratione formali confunditur, & illa debet eſſe, in qua propriæ rationes illius totius non diſcernantur, ſed cum his, quæ ipſi & alijs communia ſunt, confundantur; hæc autem eſt ratio, ſeu prædicatum commune ſecundùm ſe.

Quod verò dicitur, prædicata communia eſſe partes componentes, & definientes ipſam ſpeciem infimam, *dicimus*, quod illa prædicata ſecundùm diuerſos reſpectus pertinent ad cognitionem confuſam, vel diſtinctam, actualem, vel potentialem: ſi enim conſiderentur vt partes huius quidditatis, quam componunt, & vt contractæ ad illud, proceſſus cognitionis ab ipſis ad totum, eſt proceſſus cognitionis diſtinctæ; ſi verò conſiderentur ſecundùm ſe præciſe, non ſub relatione & comparatione ad inferiora, ſed abſolute ſecundùm ſe, ſic ſunt ratio confundendi cognitionem totius. Vndè dicit S. Tho. 1. *p. q.* 85. *art.* 3. *ad.* 3. *Quòd pars poteſt cognoſci, vel abſolutè, & ſic prius cognoſcitur quam totum, vel ſecundùm quod eſt pars huius, & ſic prius cognoſcitur totum, & ſic etiam definientia abſolutè conſiderata ſunt priora definito, quia notificant illud, ſed vt partes definitionis, ſunt poſterius nota.* Sic ergo partes nõ ſemper ſunt ratio cognitionis diſtinctæ actualis, niſi in quantum ſunt propriæ huius, non ſi ſolum conſideretur abſolutè, & ſecundum ſe: ſic enim potius ſunt ratio confundendi, quia ſolum in eis attingitur id, quod eſt commune, non quod proprium huius. Si verò iſta prædicata cõmunia comparatiuè ad inferiora attingantur, ſic fundant cognitionem totius potentialis, nec pertinent ad primum cognitum.

Quod vero additur de proceſſu Philoſophi à toto actuali ad totum potentiale. *Reſp.* ex D. Thom. 1. *Phyſ. lect.* 1. quòd Philoſophus ſubſumit de vniuerſali, quod eſt quoddam totum, non quatenus exercet rationem totius potentialis ſeu ſecundũ habitudinem ſuperioris ad inferiora, ſed quatenus eſt ratio quædam confuſa, & concipitur ſecundum ſe, in qua non diſcernuntur, ſed confunduntur reliqua prædicata, & differentiæ propriæ, & quatenus vtrumque totum, actuale, & potentiale conueniunt in ratione confuſi, ſic procedit de vno ad aliud, nam ratio totius potentialis ſumpta ſecundum ſe, & vt pars communis, & non propria huius totius, eſt ratio formalis confundendi cognitionem eius, vt dictum eſt.

Ad Confirm. Reſp. quòd cùm dicitur ens eſſe primo cognitum, & prædicata vniuerſaliora eſſe notiora, non ſumitur ens, vt ſubeſt abſtractioni poſitiuæ, ſiue formali, ſiue totali ſicut de illo tractat Metaphyſica ſed vt concipitur ſecundum ſe, & ſub abſtractione negatiua, qualis etiam poteſt contingere in ſenſu, qui accipit vnum omiſſo alio, v.g. colorem in pomo omiſſo ſapore, & in ipſo colore poſſumus videre à longe rationem colorati ſingularis, non diſcernendo propriam differentiam talis coloris; ſic in prima cognitione intellectus accipit ens, vt concretum quidditati ſenſibili, non quia abſtractionem poſitiuam eius formet, nec quia propriam, & determinatam rationem prædicata inferioris accipiat, ſed quia in ipſa quidditate ſenſibili ſolum accipit rationem confuſiorem, vel communiorem ſecundum ſe, quæ eſt magis imperfecta, & potentialis, & hæc eſt facilioris abſtractionis negatiuæ, licèt poſitiua eius abſtractio quę eſt cum habitudine ſuperioris ad inferiora ſit difficilior, & in ſpecie infima facilior.

Vltimò arguitur ad probandum, quòd ſingulare prius ab intellectu attingitur quã vniuerſale. nam intellectus mouetur à phãtaſmate, ſicut viſus à colore, vt ſæpè affertit Ariſtoteles, & experientia ipſa teſtatur, quia cùm primũ aliquid ſingulare offertur ſenſui, illud ipſum mouet intuitiuè intellectum, de ratione autem intuitiuæ cognitionis eſt, quòd ſit circa rem præſentem; & exiſtentem.

ſtentem, ergo circa ſingulare: cùm ergo à phantaſmate moueatur intellectus, ab ipſo etiam determinatur ad cognoſcendum hoc ſingulare quod in phantaſmate repræſentatur, alioquin non moueret intellectum; ſi non moueret ad id quod repræſentat, quod totum eſt ſingulare

Confirm. quia intellectus poſsibilis abſtrahit vniuerſale à ſingularibus, faciendo comparationem, & collationem ſingulariũ in eo in quo conueniunt, & in quo differunt ergo neceſſe, eſt, quòd prius cognoſcat ipſa ſingularia; alioquin nunquam abſtraheret vniuerſalia, ſi non cognoſceret à quibus abſtrahit.

Confir.2. nam intellectus poteſt formare conceptum directè repræſentantem ſingularia; ergo & ſpeciem impreſſam habere poteſt, repræſentantem illud directè; atque adeò poteſt intellectus immediatè cognoſcere illud. *Conſeq. conſtat*, quia tota ratio, quare non poteſt primò, & per ſe repræſentari ſingulare, ſenſibile, eſt, quia non eſt primo, & per ſe intelligibile, quo vſque denudetur à conditionibus ſingularibus, ſed ſpecies expreſſa ſeu conceptus eſt magis in actu intelligibilis, quàm ſpecies impreſſa: ergo ſi poteſt repræſentare directè ſingulare, à fortiori ſpecies impreſſa id poterit, & conſequenter intellectus directè, & immediatè informabitur ad repræſentationem talis ſingularis. *Antecedens autem conſtat*, quia intellectus format immediatè propoſitionem ſingularem, vt *Petrus eſt albus*, & intuitiuè attingit obiectum propoſitum, quod non poteſt eſſe niſi in ſingulari attingat, in quantum exiſtẽs eſt; ac denique practicè dirigit operationes voluntatis, quæ circa indiuiduum ſæpè verſantur, ſicut quãdo electio aliquid in ſingulare eligit præ alio. *Neque dici poteſt*, quòd cognoſcatur per reflexionem ſupra ipſum phantaſma, quia hæc reflexio indiget comparatione obiecti intellecti, ad ipſum phantaſma, & tunc vel tale phantaſma ſingulare eſt ſibi ignotum, vel notum; ſi ignotum, non faciet comparationem, ſi notum, ergo per aliquam notitiam, quæ directè repræſentet ipſum, & ſic habetur intentum; præterquam, quod iſtæ reflexiones vix fieri poſſunt ab hominibus valdè exercitatis, & doctis; ſingulare autem à quocumque intelligitur.

Reſp. ad principale argumentum, quòd vt plenius dicetur in libris de anima, phantaſma dicitur mouere intellectum, quatenus proponit obiecta, à quibus intellectus agens accipit, format & ſpeciem ſpiritualem repræſentantem obiectum, non eo modo, quo in phantaſmate continetur, ſed eo modo quo intellectus exigit iuxta rationem ſui obiecti formalis; formale autem obiectum intellectus in eo, in quo diſtinguitur à ſenſu, eſt ipſa quidditas rei ſecundùm ſe, nõ autem ſecundum accidẽtia exterius apparentia, intellectus enim dicitur quaſi intus legens, eò quòd penetrat ad interiora rei, id eſt ad quidditatem, quod non facit ſenſus. Quare phantaſma dicitur mouere intellectum ad quidditatem ſui obiecti repræſentati, eo modo quo intellectus exigit, non eo modo, phantaſma continet, ſicut etiam colores mouent viſum ad cognoſcendum præcisè ipſum colorem, non autem coniunctionem eius ad ſaporem, vel calorem, quam tamen habet in re. Quod verò dicitur intellectus intuitiue videre obiectũ, dicimus quòd id habet dependenter à ſenſu, & in quantum cõtinuatur cum illo; clauſis autem ſenſibus quantumcumque res ſint præſentes, intellectus non poteſt iutuitiuè cognoſcere, quia non poſſunt illæ ſpecies de tali præſentia certificare, niſi mediantibus ſenſibus: ſi tamen Deus infunderet aliquod lumen ſuperius, & ſpecies exemplatas à Deo, ſicut infunduntur Angelis, poſſet illis intuitiuè videre independenter à ſenſu, ſed in præſenti non loquimur niſi de ſpeciebus per ſenſum acquiſitis, & ab illo dependentibus.

Ad primam Confirm Reſp. vniuerſale Metaphyſicum poſſe fieri ante comparationem, & collationem cum ſingularibus, ſed per

Digitized by Google

per abſtractionem negatiuam, ſic enim intellectus agens dicitur abſtrahere ſpeciem à phantaſmate, quatenus repræſentat naturam, & omittit indiuidua, id eſt rem per modum quidditatis, & non per modũ conditionum ſingularizantium, eò quòd ratio ipſa quidditatis à ſingularibus conditionibus non dependet. Quando verò intellectus comparat hanc naturam vniuerſalem ad ſingularia, ſiue ad conditiones indiuiduales, cognoſcit quidem ipſa ſingularia, ſed indirectè, & vt ſunt aliquid connotatum, vel præſuppoſitum in phantaſmate ad ipſam quidditatem.

Ad ſecundam confirmat. Reſpondetur quòd intellectus non cognoſcit ſingulare eo modo quo vniuerſale, licèt vtrumque cognoſcat, & ſic negamus dari conceptũ, ſeu cognitionem directè repræſentãtem ſingulare, ſicut negat ſemper Diuus Thomas; aliud eſt enim quòd poſsit dari conceptus proprius rei ſingularis, aliud quòd directus: proprius quidem dari poteſt ex parte rei cognitæ, diſcernendo hoc indiuiduum ab illo, & qui diſtinctè cognoſcit, propriè cognoſcit, non autem directus, quia formalis ratio cognoſcendi intellectus, in quo à ſenſu diſtinguitur, non eſt ipſa ſingularitas, ſed ipſa quidditas, cuius ſingularitas eſt modus; ſed tamen, quia intellectus non attingit ipſam quidditatem, niſi dependenter à phantaſmatibus conuertendo, & coordinando ſe illis, vt dicitur *tertio de anima tex.* 32. ideo attingit ſingularia, vt ſunt quædam connotationes quidditatis abſtractæ à phantaſmatibus, ad quæ dicit ordinem, & ita ſenſus & intellectus contrario modo procedunt; quia ſenſus primo, & per ſe reſpicit accidentia, à quibus pendet indiuiduatio quidditatis; intellectus autem primo, & per ſe reſpicit quidditatem, quæ talibus accidentibus, & indiuiduatione connotatur, & deſignatur, & ideò poteſt propriè & diſtinctè attingere illa, non tamen immediatè, & directè: intelligitur enim res materialis modo immateriali, & conſequenter ſegregatur à modo materiali, qui maximè inuenitur in conditionibus ſingulariter indiuiduantibus, & ideò obiectum quod fit immateriale à nobis per ſegregationem à modo materialitatis, implicat quòd directè repræſentet ſub modo ſingularitatis, quæ eſt maximè materialis. Secus eſt de ſpeciebus infuſis à Deo, quæ repræſentant ſua obiecta immaterialiter, quatenus deſcendunt à Deo, à quo & quidditas, & ſingularitas deriuatur, & conſequenter repræſentatur, vt ſic deriuata.

Quare ad argumentum negatur antecedens. Ad probationem dicitur, quòd intellectus format propoſitionem rei ſingularis, & ſingularitatem cognoſcit, practicèque proponit voluntati, formando quidem proprium, & diſtinctum conceptum illius, ſed indirectum quatenus connotatur ſingularitas in ipſa quidditate, vt extracta eſt à phãtaſmatibus; & ſic non cognoſcit ſingularia confusè, vt continentur ſolum ſub natura communi, ſed vt repræſentantur diſtinctè in phantaſmatibus, non quòd intellectus concipiat per phantaſma formaliter, ſed quæ ſunt própria phantaſmatum, inueſtigat intellectus per conceptum quidditatis, vt habentis ordinem & dependentiam à phantaſmate, vt a termino à quo eſt extracta; & hæc eſt cognitio reflexa ſeu indirecta, qua cognoſcitur ſingulare, quia ſcilicet cognoſcitur quidditas attendendo etiam ad connotationem, & ordinem, quem habet ad phantaſmata, à quibus extracta eſt, & propterea dicitur reflecti ſuper illa; ab illis enim incepit cognitio, & hac ratione explicat hanc reflexionem S. Thom. *1. p. q.* 86. *art.* 1. *& opuſcl.* 29. *& alijs locis*: neque hoc requirit maius exercitium, vel cõparationem, quàm ipſa conuerſio ad phantaſmata, quæ cuilibet homini conuenit, licèt exercitatiores comparationem ipſam, & reflexionem in actu ſignato poſsint aduertere. Et ſic etiam practica cognitio, vt in ſingulari moueat ad rem ſẽſibilem, vel modo ſenſibili indutam, indiget formare aliquam

Digitized by Google

quam ſenſitiuam cognitionem, mediante qua moueatur in ſingulari appetitus ad exequendum, vt *loco citato prima partis ad ſecundum*, dicit Diuus Thomas, & *tertio de anima, ex Philoſopho, lect.* 12. Voluntas autem ex cognitione ſingularis indirecta mouetur.

CIRCA LIBRVM PRIMVM PHYSICORVM.

QVÆSTIO II.

De principijs rerum naturalium in communi.

PRINCIPIA *rerum naturalium vocant Philoſophi illa, ex quibus res naturales conſtant, & fiunt. Principium autem extra totam naturam, & quod mouet naturam, eſt Deus; licèt antiqui cæcutientes non ſolum errauerint circa principia naturalia, non agnoſcentes generationes ſubſtantiales, ſed etiam primis principijs rerum naturalium, ex quibus natura ipſa conſtat, diuinitatem tribuerunt, cum tamen diuinitas ſoli illi principio, quod eſt extra & ſupra totam naturam, nec mouetur in ſe, ſed mouet illam, tribuatur. Et ad inueſtigenda principia ipſa rerum naturalium duplex patet via Philoſophiæ. Prima, ſupponendo dari generationem ſubſtantialem, qua res de nouo fiunt ſimpliciter; ex huius enim ignorantia antiqui illi Philoſophi in tam abſurdas ſententias declinarunt. Secunda, ex illo principio notiſsimo, quod ex nihilo nihil fit per naturam: inde enim deducitur debere dari aliquod ſubiectum ex quo aliquid fiat, non ſolum ſecundum mutationem accidentalem, ſed etiam ſecundum mutationem ſubſtantialem, & ita in ſe non debet eſſe ens actu ſubſtantialiter, ſed ens in potentia.*

Ad inueſtigandum *autem principium, quod eſt extra totam naturam vtitur Philoſophia motu, non vt pendet à ſubiecto, & forma, ex quibus res mobilis conſtat, ſed vt pendet à mouente, & efficiente, quod requiritur vltra ſubiectum, & formam cùm nihil ſe moueat, nec efficiat, vt* in 7. libro *probabitur, & non ſit procedere in infinitum: ergo datur primum mouens, non motum ab alio, & hoc non eſt natura, quæ eſt mobilis, ſed ſupra naturam.*

Sic ergo *in præſenti ſolum inueſtigamus principia rerum naturalium, ex quibus componuntur, & conſtãt res ipſæ naturales Principium autem extrinſecum, & ſuperius toti naturæ* in 8. libro *inueſtigabitur.* Primò *autem inquiremus de principijs in communi.* Secundò *de quolibet eorum in particulari.* Tertio *de compoſito quod ex illis reſultat, tam ſubſtantiali, quam quantitatiuo*

ARTI-

ARTICVLVS I.

Quid ſit principium rei naturalis, & quomodo definiatur?

PRincipium loquendo in tota ſua generalitate diſtinguitur à Diuo Thoma, 5. *met. lect.* 1. à cauſa hoc modo: quòd *principium ordinem quendam importat ad principiatum, at verò cauſa importat influxum quendam ad eſſe cauſati.* Diuiditur verò principium ibidem in illud quod eſt primum, vel in eſſe rei, ſicut prima pars dicitur principium, vel in fieri rei, vel in cognitione rei, ſicq; definitur principium à Phil. ibi: *Quòd eſt primum vnde aliquid eſt, vel ſit, vel cognoſcitur.* Addit verò D.Th. ibi, quòd principia quædam ſunt intrinſeca, quædā extrinſeca & inde diſcernetur, quomodo ſe habent iſta tria *principium, cauſa, & elementum*: omnia enim dicunt aliquam rationem primi, ſed diſtinguuntur, quòd principium eſt communius quàm cauſa, & cauſa quàm elementum; ſaluatur enim ratio principij, vbicumque ſaluatur ordo primi ad principiatum, & ſic in diuinis proceſsionibus inuenitur ratio principij, quia inuenitur ordo vnius ab alio, & à quo alius, nec tamen inuenitur ratio cauſæ, quia non inuenitur influxus in eſſe, & conſecutio ipſius eſſe, licèt inueniatur communicatio eſſe, de quo videndus eſt Diuus Thomas 1. *p. q.* 33. *art.* 1. *ad* 1. Similiter terminus à quo incipit motus, & punctum reſpectu lineæ dicuntur principia, ſed non cauſa. Deinde etiam cauſa in plus eſt quàm elementum, comprehendit enim cauſa tam intrinſecam, quàm extrinſecam, vnde cœlum dicitur cauſa iſtorum inferiorū, ſed non elementum, & ſimiliter etiam finis eſt cauſa, & non elementum, ſola autem cauſa intrinſeca poteſt dici elementum, & ſic minus latè patet quam cauſa.

Principium ſic generaliter ſumptum includit tam principia Metaphyſica, quàm Phyſica, tam intrinſeca, quàm extrinſeca, tam in facto eſſe, quàm in fieri; & dicimus principia Phyſica ſumendo ly *Phyſicum* nō pro eo ſolum quod eſt reale, ſed quod eſt ſubiectum motui imperfecto, & corporeo; Metaphyſica ergo principia ſunt communia omni generi entis; ſcil. *actus & potentia*, vt dicitur 12. *Metaphyſ. tex.* 26. *lect.* 4 *apud D.Thom.* Principia verò Phyſica important actum, & potentiam non abſolutè, in omni latitudine, ſed in genere mobili, ſeu tranſmutabili, & ita actus dicitur forma potentia verò vel ſumitur pro ſubiecto, & ſic eſt materia, vel pro potentialitate, ſeu ſtatu carentiæ formæ, & ſic eſt priuatio.

His poſitis, principia naturalia in communi loquendo definiuntur à Philoſopho *in hoc primo libro, textu* 42. *lect.* 10. *apud Diuum Thomam* penes tres conditiones, quæ ad illa requiruntur: *Principia ſunt, quæ non ſunt ex alijs, nec ex alterutris, ſed omnia ex ipſis*; vbi ſolum definit prima principia naturalia, ſcilicet quæ ſimpliciter habent rationem principij, ita quòd nullo modo ſunt principiata. Secunda autem principia, quæ ſunt ex his primis, ita ſunt principia, quòd etiam ſunt principiata, & conſtantia ex alijs prioribus, & ſic dicuntur non eſſe ex alijs, ſed omnia ex ipſis, quia non habent alia priora, ex quibus principientur, quæcumque verò res principiantur, ex ipſis ſūt, & ſic excluduntur ab hac definitione quatuor elementa, & ipſum cœlum, quæ licèt ſint principia, non tamen ſunt prima, ſed ex alijs prioribus conſtant, ſcilicet materia & forma.

Dubitant tamen aliqui in præſenti; an philoſophus definiat hîc principia naturalia quoad fieri, & generari, an ſolum quoad eſſe. *Aliqui enim recentiores exiſti[illegible]*, rationem principiorum non conſiſtere in eo, quòd non fiant ex alijs, nec alterutris, ſed quòd non ſint ex alijs, nec ex alterutris. Vnde videntur ab hac definitione excludere priuationem. Sed oppoſitum expreſsè tenet Diuus Thomas, vt videri poteſt in *hoc primo Phyſicorum. lect.* 13. exponens illa verba, *capit.* 7. *text.* 15. *Sunt cauſæ, & principia eorum,*

Digitized by Google

eorum, quæ natura ſunt, &c. Vbi ſic inquit: *Et notandum eſt, quòd hic intendit inquirere Ariſtoteles principia non ſolum fiendi, ſed etiam eſſendi; vnde ſignanter dicit, ex quibus primis ſunt, & fiunt:* ergo hic definiuntur non ſolum principia rerum in eſſe, ſed etiã in fieri. *Et ratio eſt,* quia non traditur alia definitio pro principijs generationis, quam pro principijs compoſitionis, ſed vna dari poteſt pro omnibus principijs in communi, nec alia quàm iſta; & ita conuenit iſta definitio, non ſolum duobus principiis, quæ ſunt principia in componendo, ſcilicet materiæ, & formæ, ſed etiam priuationi, quæ eſt principium in fieri, & generari. Et idem ſumitur ex verbis Philoſophi *in hoc primo libro, textu 65. in fine;* Vbi inquit: *Ex his, ſcilicet materia & forma, fieri, ea quæ fiunt.* Et ſimiliter *in textu 43. lect. 10. apud D. Tho.* dicit. *Quòd prima contraria ſunt, quæ non ex ſe mutuo fiunt;* vt habet noua translatio, vbi antiqua dicebat, quòd contraria non ſunt ex alterutris. Denique in 5. *Metaphyſic. textu. 5.* dicit Philoſophus. *Naturam dici vno modo, id ex quo aliquid eſt & fit.* & loquitur de materia, quæ eſt principium quantum ad eſſe, & quantum ad fieri, vt ibi explicat D. Tho. Sic ergo definitio data non ſolum intelligitur de principijs in eſſe, quæ componunt, & non contrariantur ſicut materia & forma, ſed etiam quæ contrariantur, & non componunt, & perinent ad ipſum fieri, ſicut priuatio & forma. Negare autem quòd prima principia ſint contraria, eſt apertè negare Philoſophum, qui id affirmat *in hoc libro textu 52. & 54.* & in hoc maximè commendat Phyloſophos antiquos, [illegible] poſuerunt principia eſſe contraria; quam veritatem inquit Diuus Thomas in *hoc 1. lib. lect. 11. Naturali inclinatione ipſos fuiſſe conſecutos.* Et denique fruſtra probaret Philoſophus principia naturalia eſſe plura, quia ſunt contraria, ſi in ſe contraria non ſunt, ſed ſolum exemplo contrariorum explicantur.

Ex his conſtat, quomodo explicandæ ſunt illæ duæ particulæ in definitione principiorum, ſcilicet: *Quod non ſunt ex alijs, nec ex alterutris.* Dicuntur enim non fieri ex alijs, quia prima ſunt, & dicuntur, non fieri ex alterutris, quia prima contraria ſunt intelligitur autem vnum non fieri ex alio ſecundum ſe ſumptum, & quaſi in abſtracto, ſicut calor & frigus, verè tamen vnum contrarium fit ex alio ratione ſubiecti in quo eſt, ſicut ex calido fit frigidum, non quidem formaliter, id eſt ratione formæ, nec enim vna forma eſt ex alia, ſed ſubiectiuè, & ratione materiæ, quatenus ex materia calidi educitur frigus, de quo videatur Philoſophus 10. *Metaphy. textu 14. lect. 6. apud Diuum Thomam.* Et ſimiliter vnum contrarium fit ex alio, vt à termino à quo, vt ſtatim dicemus.

Ex quo etiam colligitur, qua ratione dicatur, quòd cauſæ ſunt ad inuicem cauſæ, non tamen principia ad inuicem ſunt principia. *Ratio eſt*, quia cauſæ in quantum cauſæ non habent contrarietatem inter ſe, ſed potiùs dependentiam mutuam, ita quòd vna cauſa conducit ad eſſe alterius, & in ipſis principijs materia, & forma, quia non ſe habent vt contraria, ſed vt cauſa formalis, & materialis componentes totum, vna ad inuicẽ dependet ab alia, & cauſat aliam in eſſe, licèt vna non componat aliam quia prima principia ſunt ſimplicia, eò quòd omnia reſoluuntur in ipſa. Cæterum in quantum ſunt principia contraria, non poſſunt eſſe ex alterutris, quia contraria inter ſe repugnãt, & ſe expellunt, non verò vnum principiat alterum, neque intrinſecè vt pars illius, neque extrinſecè cauſando illud, ſed ſolum poteſt vnum extrinſecè initiare aliud tanquam terminus à quo, ſed hoc eſt per accidens, quatenus conueniunt in eodem ſubiecto, & vnum ſuccedit alteri, dum expellit illud, & ſic initiat ſucceſsionem eius, vt terminus à quo, quod vtique conuenit illi ratione materiæ, in qua ſit iſta tranſmutatio, & ſucceſsio.

SOL-

SOLVVNTVR ARGV-MENTA.

PRimò arguitur. contra illam particulam *ex a ijs*, quia vel ſumitur in tota ſua amplitudine, vt etiam includit principia extrinſeca, & ſic etiam includetur efficiens, ſeu mouens, & omnis cauſa extrinſeca: vel ſumitur prout ſolum dicit cauſas intrinſecas, ſeu partes componentes, & ſic ſolum includetur materia & forma, non verò priuatio, vel tandem includitur terminus à quo extrinſecus, licèt non cauſæ extrinſecæ; & ſic non ſola priuatio erit principium, ſed etiam forma corrupta, quia etiam habet rationem termini à quo, nec ſe habet per accidens, cùm non poſsit agens naturale, ex quolibet ſubiecto educere formã. ſicut non poteſt equus generari ex lapide. Deinde, quia ſumitur æquiuocè ly *ex quo* in definitione principiorum, tam pro eo ex quo aliquid fit, vt a termino à quo, quam pro eo ex quo conſtituitur, vt ex parte componente. Denique non omnia entia naturalia priuationem habent pro principio, ſicut corpora cœleſtia, quæ ſola creatione, & ex nihilo fiunt. Vnde hæc definitio ſolum complectitur principia rerum corruptibilium.

Reſpondetur, quod illa particula *ex alijs*, ſolum importat ea, à quibus res eſſentialiter pendet, ſiue in facto eſſe, ſiue in fieri, vt à componentibus, vel inchoantibus, eò quod principium, & principiatum ita ſe habent, quod principiatum reſoluitur in principium: principium autem in quantum tale non reſoluitur in aliud, niſi etiam ſit principiatum, & ita in quantum principium non eſt ex alio. Cauſa autem efficiens, & quæcumque alia extrinſeca, non includitur in definitione iſta principiorum naturalium, vt dicemus *artic. 3.* nec enim cauſæ extrinſecæ ſunt principia, ex quibus natura ipſa rerum conſtat, ſiue in fieri ſiue in facto eſſe, ſed efficiens dicitur *id, à quo incipit motus*, finis propter quem incipit, exemplar ad cuius imitationẽ fit, nulla verò cauſa extrinſeca dicitur, ex quo aliquid fit.

Ad id verò, quod opponitur contra priuationem: Ad primam replicam dicitur, quòd ſola priuatio ſumitur ex parte termini à quo formaliter loquendo, & communiter ad omnem mutationem, formaliter quidem, quia ex alijs entibus non poteſt dici, quòd aliquid fiat per ſe, & formaliter, ſed ſolum materialiter, & per accidens, vt Diuus Thomas dicit *in hoc libro, lect.* 10. ſicut ignis, verbi gratia, poteſt generari materialiter ex pluribus rebus, vt ex ligno, ex papyro, ex aqua, &c. Formaliter autem fit ex illis omnibus, quatenus conueniunt in priuatione ignis. Quòd verò aliqua non poſſint fieri ex quolibet, non ideo eſt, quia formaliter non fiat ex priuatione, ſed quia non ſemper materia eſt proximè diſpoſita, vt ex illa forma educatur, vel vniatur, ſicut ex lapide non poteſt immediatè fieri equus. Cõmuniter autem ſe habet priuatio ad omnẽ mutationem, quia in omni mutatione & motu, etiam quando fit ex contrario in contrarium, inuenitur ex parte termini à quo priuatio; nam contrarietas non exercetur ſine priuatione. At verò fieri ex contrario poſitiuo non inuenitur in omni mutatione, vt patet in generatione ſubſtantiali, & alijs inſtantaneis mutationibus, in quibus non proceditur à contrario in contrarium, ſubſtantiæ enim nihil eſt contrarium

Ad ſecundam replicam dicitur, non ſumi æquiuocè illum terminum *ex alijs*, eò quòd traduntur hic principia rei mobilis, non ſolùm in eſſe rei, ſeu in facto eſſe, ſed etiam in motu, & in fieri, & ideo explicari debet, tam de eo ex quo aliquid componitur, quã de eo ex quo aliquid fit.

Ad tertiam replicam dicitur, quòd principia rerum naturalium dicuntur tria, non quòd in omni re naturali tria requirantur, ſed quia non plura ſint neceſſaria in omni re naturali: ita tamen quòd in aliquibus omnia tria requiruntur, in alijs duo ſufficiunt.

Se-

Circa primum, Ariſtot. vt certum ſupponit etiam ex antiquorum Philoſophorum placitis, principia eſſe contraria, vt patet *in hoc primo libro text.* 48. vbi D. Thomas *lect.* 10. inquit, *Quòd Philoſophi hoc dixerunt ab ipſa veritate coacti*, & hoc manifeſtè conſtat, quia in præſenti agimus de principijs rerum mutabilium, quatenus mutabiles ſunt, in omni autem mutatione oportet dari acquiſitionem vnius, & amiſsionem alterius: ergo neceſſe eſt quòd interueniat contrarietas inter formam corruptam, & acquiſitam: ita quòd vna forma habeat adiunctam priuationem alterius, & conſequenter oppoſitionem; nam vbi eſt priuatio & forma priuata, oppoſitio eſt, quæ largo modo dicitur contrarietas; eſt enim illa priuatio adiuncta alicui formæ poſitiuæ.

Vt autem videamus, quibus principijs conueniat iſta contrarietas, oportet diſtinguere principia rei in facto eſſe, & in fieri, ſeu principia generationis, & compoſitionis; licet enim eadem res ſit in fieri, & in facto eſſe, tamen propter diuerſum ſtatum aliquid eſt de conceptu illius, vt eſt in ipſa mutatione, & fieri quod non eſt de conceptu ipſius in ipſa compoſitione, & in facto eſſe; de conceptu enim mutationis, ſeu generationis eſt, quòd tranſeat de non eſſe ad eſſe, quod in re facta iam non inuenitur, eò quòd iam non tranſit, ſed permanet in eſſe; vnde aliud principium amplius aſsignandum eſt generationi ſeu mutationi, quod nō aſsignatur rei genitæ, ſcil. id, ratione cuius eſt tranſitus de non eſſe ad eſſe, & hoc eſt priuatio; in generatione enim forma conſideratur, non vt dans eſſe, ſicut in compoſito, ſed vt tranſiens de non eſſe ad eſſe.

Ex his reſpondetur primæ difficultati: *Principia rerum in facto eſſe, & vt componentia non ſunt contraria, principia verò in fieri, & in generari contraria ſunt, non ratione materiæ, ſed ratione priuationis, & formæ in materia.* Vtraque pars eſt communis Authorum; *& prima manifeſtè patet*, quia materia, & forma in ipſo compoſito non ſe expellunt, ſed mutuo iunguntur, ergo non ſunt contraria. Conſtat autem materiam, & formam, eſſe partes componentes ipſum totum, & materiam appetere formam, & è contra, ergo non habet inter ſe contrarietatem, ſed appetitum.

Secunda verò pars probatur, quia vbicunque eſt fieri, & motus, datur poſitio vnius, & ablatio alterius, generatio enim vnius, eſt corruptio alterius: ergo datur contrarietas, ſeu oppoſitio inter id quod corrumpitur, & generatur, ſeu inter formam, quæ eſt terminus ad quem, & id quod eſt terminus à quo. Et quia omnis contrarietas exercetur in aliquo ſubiecto, neceſſe eſt, quòd forma & priuatio ſolū ſint contraria, prout in materia, & materia prout priuata, etiam incompoſsibilitatem habet cum ipſa forma qua priuata eſt.

Ex *quo conſtat* contra Ariſtotelem, & veritatem loqui, qui contrarietatem negant primis principijs, & dicunt, quòd Ariſtoteles ſolùm vſus eſt exemplo contrariorum ad declaranda ipſa principia, putant enim Ariſtotelem ſolum definire hic principia in eſſe, & non principia in fieri, quorum fundamentis reſpondebimus circa tertiam difficultatem.

Circa ſecundam difficultatem, ſcil. quæ contrarietas inueniatur in iſtis principijs, *dubium oritur ex eo*, quòd iſta principia ſunt in genere ſubſtantiæ, nihil autem ſubſtantiæ eſt contrarium, vt dicitur *in capite de Subſtantia*, non ſolùm ſubſtantiæ completæ, & totali, quæ ſubiectum non habet, in quo contrarietatem exerceat, ſed neque ſubſtantiæ incompletæ, vt formæ vel parti, quia in iſtis partibus non eſt dare magis, vel minus, cùm non ſint formæ intenſibiles, & conſequenter neque poteſt dari maxima diſtantia inter tales formas, quia vbi non eſt diſtare magis & minus, non eſt maximè diſtare, contraria autem ſunt, quæ ſub eodem genere maximè diſtant. Imò ſi ad perfectam contrarietatem hoc reducatur, quæ eſt inter extrema poſitiua, priuatio non erit dicen-

dicenda principium rei naturalis, ſed forma corrupta & forma genita.

Reſpondetur, in principijs rei naturalis non poſſe dari contrarietatem propriè, & ſtrictè dictam, ſicut in accidentibus, ſed largo modo pro priuatiuè oppoſitis, vel ſi inter ipſas formas ſubſtantiales attendatur oppoſitio, potius eſt incompoſsibilitas quædam, quàm contrarietas, imò in hoc deficiebant antiqui Philoſophi, quia ponebant principia eſſe contraria more accidentium; quia ipſi formas ſubſtantiales non agnoſcebant, ſed pro principijs contrarijs aſsignabant calidum & frigidum, vacuum & plenum, litem & amicitiam, & aliqua ſimilia, vt notauit Philoſophus *in hoc primo lib. cap.* 5. *text.* 49. ipſe autem *in text.* 52. docet, ſubſtantiam nullius rei eſſe contrariam. Quare non poteſt poni in principijs rerum naturalium contrarietas propriè dicta, niſi cum antiquis ponamus, non dari formas ſubſtantiales, ſed ſolum accidentales, ſecundùm quas ſit generatio.

Cur autem in ſubſtantia non inueniatur contrarium, cùm videamus formas ſubſtantiales eſſe poſitiuas, & mutuo ſe expellere, & repugnare? *Reſpondet* optimè ſanctus Thomas 11. *Metaphyſ. lect.* 12. explicans dictum Philoſophi ibidem, quòd ſecundum ſubſtantiam non eſt motus, quia ſubſtantiæ nihil eſt contrarium. *Formæ*, inquit, *ſubſtantiales non poſſunt eſſe contraria, quia contraria ſunt extrema quadam cuiuſdam determinata diſtantia, & quodammodo continua: cùm ſit motus de vno contrario in aliud contrarium. Vnde in illis generibus, in quibus talis diſtantia continua & determinata non inuenitur, non poteſt contrarium inueniri. Vnde numerus, numero non eſt contrarius, neque figura figura, eodem autem modo eſt in ſubſtantijs, quia ratio cuiuslibet ſpeciei conſtituitur in quodam determinato indiuiſibili.* Ita Diuus Thomas: quare attendendum eſt ad ipſam formam conſtituentem aliquam ſpeciem, quæ ſi non admittat in ſe latitudinem ſecundùm aliquam determinatam diſtantiam, ſed ſolum habet indiuiſibilem modum conſtituendi ſpeciem, non fundat contrarietatem, quæ eſt maxima diſtantia, ſeu vltima, atque adeò determinata reſpectu alterius formæ. Quomodo autem formæ ſubſtantiales habeant oppoſitionem, & ſe expellant? *Reſpondet* Diuus Thomas *ibidem*, quòd hoc eſt ſecundùm quod vna forma habet ſibi annexam priuationem alterius formæ; nam priuatio quodammodo contrarium eſt. Itaque principia rerum naturalium dicuntur contraria propter priuatiuam oppoſitionem, quæ eſt principium contrarietatis, & ſic forma & priuatio ſunt oppoſita, non autem materia & forma, nec materia & priuatio, quia materia vtriuſque eſt capax.

Vnde ſoluitur ratio dubitandi: dicimus enim, quòd formæ ſubſtantiales non habent contrarietatem ſtrictè dictam, ſed largo modo pro oppoſitione priuatiua, quæ eſt principium contrarietatis. Nec ſequitur quòd forma corrupta potius erit principium, quia poſitiuè contrariatur formæ genitæ. *Reſpondetur enim*, quòd forma corrupta non opponitur formæ genitæ, niſi ratione priuationis adiunctæ, non ratione ſpecialis contrarietatis, quia vtraque in indiuiſibili conſiſtit, neque fundat oppoſitionem maximæ diſtantiæ, cùm nullam habeat latitudinem ſecundùm magis & minus. Aliunde etiam non poteſt forma corrupta eſſe principium per ſe, & formaliter rei naturalis, etiam quoad generationem, quia non per ſe pertinet ad generationem vnius formæ, quòd fiat ex altera, ſed ex non eſſe, eò quòd contingit aliquam formam fieri ex diuerſis, ſicut ignis poteſt fieri ex ligno, vel ex ſtuppa, vel ex aqua, &c. quæ omnia materialiter ſe habent ad generationem ignis, formaliter autem ſolum attenditur id, in quo omnia illa conueniunt, ſci-

Digitized by Google

ſcilicet in non eſſe, ſeu priuatione ignis. Aliquæ tamen formæ poſtulant determinate generari ex materia habente talem formam, verbi gratia, animal ex embrione, non propter principium generationis, ſed quia non aliter diſponitur materia, niſi tranſeundo per illam formam.

Circa tertiam difficultatem, ſcilicet quomodo prima principia dicantur prima contraria, *difficultas eſt* circa rem ipſam, ſcilicet in quo conſiſtat ratio primæ contrarietatis, & circa rationem Ariſtotelis, qua probauit prima principia eſſe prima contraria. Ad hoc ergo intelligendum dicimus, quòd triplici modo poteſt intelligi prima contrarietas. *Primò*, ſecundùm generalem rationem, quia in vnoquoque genere dantur prima contraria, id eſt, primæ differentiæ diuidentes aliquod genus, ex quibus deriuantur aliæ differentiæ, quæ conſtituunt ſpecies intermedias, & illæ primæ differentiæ conſtituunt prima contraria in illo genere, ſicut in qualitatibus dulce, & amarum dicuntur ſecunda contraria, quia deriuantur ex alijs contrarijs prioribus, ſcilicet ex calido, & frigido, ſicco, & humido. Et rurſus in genere magis determinato, verbi gratia, in genere coloris primæ differentiæ, quæ ſunt album, & nigrum, conſtituunt prima contraria illius generis; colores verò intermedij, qui ex iſtis conſtant, ſeu deriuantur, dicuntur ſecunda contraria. & ita docet Philoſophus *in hoc 1. lib. Phyſic. cap. 6. textu* 56. & *ibi* Diuus Thomas *lect.* 11. *& 10. Metaphyſ. textu* 23. *lect.* 9. apud D. Thomam.

Secundò ſpecialiori modo dicitur prima contrarietas illa, quæ inuenitur in genere ſubſtantiæ qualiſcumque illa ſit, eò quòd ſubſtantia eſt primum genus inter omnia prædicamenta, ideoque oppoſitio, quæ in illa inuenitur, dicitur prima contrarietas, & hac ratione dixit Ariſtoteles *in hoc libro, text.* 56. principia eſſe prima contraria, quia eſt in eis contrarietas primi generis, id eſt, ſubſtantia.

Tertio modo adhuc ſpecialius dicuntur prima contraria, quæ priuatiuè opponuntur, eò quòd priuatio eſt principium contrarietatis, vt probatur *in 10. Metaph. text.* 14. *& ſequentibus*, & à D. Thom. *ibi lect.* 6. omnis enim contrarietas includit priuationem, non tamen omnis priuatio contrarietas eſt: vnde dicit ſanctus Thomas *opuſcul.* 37. *cap.* 2. *Quòd priuatio & habitus faciunt contrarietatem, vt dicitur 1. Phyſic. & ideo omnes contrarietates reducuntur in habitum, & priuationem tanquam in primam oppoſitionem, quæ eſt in genere.* Cùm ergo in ſubſtantia non detur propriè contrarietas, ſed priuatiua oppoſitio, quatenus vna forma importat priuationem alterius, manifeſtum eſt dari primam contrarietatem, id eſt, principium contrarietatis, quæ eſt priuatiua oppoſitio. Cur autem vna forma dicat priuationem alterius, iam ſupra tetigimus, & latius *infra quæſtione* 10.

Ex his explicatur ratio Ariſtotelis, qua probat prima principia eſſe prima contraria, quia conueniunt illis conditiones primorum contrariorum, quæ conditiones ſunt tres. *Prima*, quòd non fiunt ex alijs prioribus. *Secunda*, quòd non fiant ex alterutris. *Tertia*, quòd omnia fiant ex ipſis. Prima conditio verificatur, quia iſta principia ſunt prima, & ſic non ſupponunt aliqua priora. Secunda conditio verificatur, quia vnum principium neque componitur ex alio, vt de ſe patet, neque fit ex alio, vt ex termino à quo formaliter, & in abſtracto, vt albedo non fit ex nigredine, licet per accidens, & ratione ſubiecti album fiat ex nigro, quatenus vna forma ſuccedit alteri, & ex vna tranſit, & mutatur ſubiectum in aliam. Tertia denique conditio verificatur, quia reliqua omnia ſunt principiata, & deriuata ex iſtis principijs in ſuo genere: ipſa verò ſunt ſimpliciora alijs, & conſequenter ſe habent vt prin-

Digitized by Google

cipia, ex quibus alia fiunt, & ſic habent cõditiones ad prima contraria requiſitas.

Sed obÿcies, nam ſi principia, quæ hîc definiuntur, ſunt prima contraria, ſequitur quòd non definiantur omnia principia rerum naturalium, & conſequenter neque omnia ſunt ex ipſis. *Sequela probatur*, quia non omnia entia naturalia fiunt ex priuatione, vt patet in cœlo, quod fit ſolum per creationem, non autem ex ſubiecto habente priuationem, & tamen conſtat cœlum eſſe ens naturale: ergo non omnia principia entis naturalis habent contrarietatem. Item etiam accidentia non ſemper fiunt ex priuatione, ſicut quando eadem accidentia in ſpecie, quæ erant in corrupto, remanent in genito; vt idem color, vel eadem figura in homine viuo, & mortuo; tunc enim illa figura, quæ eſt in cadauere, non poteſt generari ex priuatione talis figuræ. Denique poteſt diuinitus generari aliquid ſine priuatione præcedente; vt ſi Deus crearet ignem, & iuxta illum materiam primam vltimo diſpoſitam, tunc ignis ille ſuam formam produceret in illa materia, nulla priuatione præcedente, quia nulla forma oppoſita præceſsit, cui priuatio ſit adiuncta: ergo non requiritur quòd principia ſint prima contraria, id eſt, priuatiuè oppoſita: nam de materia & forma conſtat ex dictis, quòd non ſunt contraria, licet ſint prima principia.

Ad primam partem argumenti reſpondetur, illo aliquos conuinci ad aſſerendum, quod Ariſtoteles non definit hîc principia naturalia quoad fieri, & generationem, ſed quoad eſſe, & componi. Quod ſi verum eſſet, non attribueret Ariſtoteles primis principijs eſſe contraria, vt toties attribuit, nec diceret eſſe tria, ſed ſolum duo: principia enim componentia rerum naturalium tantum ſunt duo, ſcilicet materia, & forma. *Dicimus ergo*, quòd definitio Ariſtotelis complectitur omnia principia naturalia tam in fieri, quàm in eſſe, ſed non eodem modo applicanda ſunt pro omni ſtatu, & pro omni natura; nam quædam ſunt ex principijs naturalibus in eſſe, & componi, quædam etiam in fieri, & pro primo non requiritur priuatio, neque contrarietas, & ſic omnes res naturales ſunt ex illis principijs, non tamen omnes ſunt ex illis vt ex contrarijs, ſicut res incorruptibiles, ſed accommodando ſingula ſingulis, omnia ſunt ex iſtis principijs, quædam ex tribus, materia, forma, & priuatione, quædam tantum ex duobus, ſcilicet materia & forma.

Ad ſecundam partem argumenti reſpondetur, quòd ea quæ fiunt conſecutiuè ad aliquam formam, vt color, & figura, & reliqua accidentia, quæ ſimilia ſunt accidentibus corrupti, talia fiunt ex illa priuatione, ex qua fit forma de nouo genita, eò quòd illa accidentia non fiunt primo, & per ſe, ſed vt conſecuta ad formam ſubſtantialem in quantum aliquid illius ſunt, & ideò non requiritur alia priuatio talium accidentium in ſubiecto, ex quo fiunt, niſi illa quæ directè eſt priuatio formæ ſubſtantialis, & ex conſequenti illius accidentis, quod comitatur illam. Supponit enim hæc ſolutio, quòd non remanet idem accidens numero in genito, & in corrupto, vt *in libris de Generatione* dicetur.

Ad tertiam partem argumenti reſpondetur ſeq. art. ad vlt.

Secundò arguitur probando, quòd prima principia non poſsint dici prima contraria ex eo, quòd ſunt ſubſtantialia, & ſubſtantia eſt primum genus; *contra enim eſt*, *Tum* quia ſubſtantiæ nihil eſt contrarium, *Tum* etiam quia eodem modo poſſet dici, quòd præter principia ſubſtantialia ſunt alia priora contraria, nempe forma communis, abſtrahens à ſubſtantiali, & accidentali, & eius priuatio oppoſita: *Tum denique*, quia contrarietas ſubſtantialis nõ eſt prima abſolutè loquendo, cùm ex ipſa non ſint omnes aliæ contrarietates, vt patet in cœlis,

Digitized by Google

cœlis, in quibus datur contrarietas motuum, & tamen non oritur ex contrarietate ſubſtantiali, quæ ibi non datur. *Confirmatur*, quia prima contraria fiunt ex alterutris, omne enim quod fit ex aliquo contrario fit, vt docet Philoſ *in hoc* 1. *lib. textu* 44. *& alijs locis*, prima autem principia non fiunt ex alterutris, vt dicitur in eorum definitione: ergo non ſunt prima contraria.

Reſp. quòd ſubſtantiæ nihil eſt contrarium contrarietate ſtricta, & propriè dicta, benè tamen oppoſitione priuatiua, quæ eſt principium contrarietatis, vt dictum eſt. *Et ad ſecundam replicam dicitur*, quòd forma & priuatio in communi abſtrahens à ſubſtantiali, & accidentali, non dicit aliquam primam contrarietatem in exiſtendo, & cauſando alias, ſed in prædicando, & ita non conſtituit primam contrarietatem in re, ſed per abſtractionem intellectus cognoſcitur. Nos autem loquimur in præſenti de prima contrarietate, quæ in re exiſtit, & exercetur.

Ad tertiam replicam reſpond. non requiri ad primam contrarietatem quæ eſt prima ratione ſubſtantiæ, quòd in eius contrarietate omnis alia contrarietas fundetur, ſed ſufficit quòd in ſubſtantia ſuſcipiatur, & ab ipſa ſubſtantia cauſetur, non à contrarietate ſubſtantiæ; nec enim contrarietas ſubſtantiæ ex eo dicitur prima, quia ex ipſa deriuentur alia ſecunda contraria, ſicut in contrarijs accidentalibus fit, ſed dicitur prima, quia genus ipſum ſubſtantiæ eſt primum in entibus; eſt autem primum quia ſuſtentat, & eſt radix aliorum, & ſuſtentando cauſat, non autem ſolum contrariando, & ſic in cœlo inuenitur contrarietas accidentalis, fundata in receptione, & cauſatione ſubſtantiæ, non in contrarietate.

Ad confirmationem reſpond. vtrumque eſſe verum, & quod contraria non fiunt ex inuicem, ſicut neque principia, ſiue per modum compoſitionis, quia vnum contrarium non componit aliud, ſed excludit, ſiue per modum termini à quo, ſi contraria ſumantur ſecundum ſe, & in abſtracto, & ſic pari paſſu currunt cum primis principijs. Et ſimiliter eſt verum, quod vnum contrarium fit ex alio, vt à termino à quo per accidens, ſicut album ex nigro ratione ſubiecti, ſeu materiæ, in qua vnum ſuccedit alteri, & fit ex alio: videatur Diuus Thomas 1. *Phyſic. lect.* 13. *ſuper textum* 67. *&* 10. *Metaphyſ. lect.* 6. *& lectione* 9. *circa finem.*

ARTICVLVS III.

Vtrùm principia naturalia ſint tantùm tria?

ARiſtoteles *in hoc* 1. *lib. textu* 67. non abſolutè reſoluit eſſe tria principia naturalia, ſed eſſe quodammodo duo, quodammodo tria, ſcilicet eſſe duo principia per ſe, tria autem ſi etiam ſumatur principium per accidens, quod eſt priuatio.

Hinc ergo naſcitur difficultas ex vna parte, ad probandum eſſe plura principia, quam tria; *ex alia* ad probandum eſſe pauciora. Ad probandum quòd ſint plura, *fit duplex argumentum. Primum*, quia etiã per ſe pendet generatio in quantum mutatio à mouente, & efficiẽte, vt à principio extrinſeco: ergo non eſt, cur excludatur à ratione principij naturalis. Vnde & numeratur à Philoſopho inter illa *in* 11. *Metaphy. textu* 23. ibi: *Quare elementa analogicè tria, cauſa verò, & principia quatuor*, inter quæ numerat ipſum mouens, & videri poteſt *ibi* D. Thom. *lect.* 4. Quòd autem efficiens ſit extra cõceptum rei effectæ, nihil obſtat, cum etiam priuatio ſit extra conceptum illius, tam in facto eſſe, quam in fieri, cùm ſemper ſe habeat vt terminus à quo relinquendus.

Secundum argumentum eſt, quia ſi priuatio admittitur eſſe principium, vt terminus à quo, etiam forma corrupta debet poni pro principio, quia etiam habet ra-

Digitized by Google

tionem termini à quo in ipſa generatione ſubſtantiæ. *Nec dici poteſt*, quòd priuatio eſt conditio per ſe requiſita, vt forma producatur de nouo; produci enim non poteſt, niſi in ſubiecto vbi non eſt; forma autem, quæ corrumpitur, non requiritur per ſe. *Contra enim eſt*, tum quia aliquando requiritur, quòd præcedat determinata forma, vt fiat determinata generatio, ſicut forma cadaueris non fit niſi ex viuente, neque animal niſi ex embrione; tum quia non poteſt quodlibet fieri ex quolibet, ſed ex materia habili, & diſpoſita. Vndè talis habilitas, ſeu diſpoſitio non minus erit principium, quàm priuatio, quia per ſe requiritur, licèt vtrumque ſit extrinſecum.

Ex *alia parte* videntur principia eſſe pauciora, quàm tria ſimiliter *ex duplici argumento. Primum*, quia forma non poteſt numerari inter principia naturalia in ipſo fieri, ſeu generari; eſt enim terminus generationis: ergo non principium, & ſic non bene numeratur forma inter principia naturalia in fieri.

Secundum argumentum eſt ex parte priuationis, quia priuatio formæ genitæ non eſt in inſtanti generationis: aliàs in eodem inſtanti eſſet materia ſub forma, & ſub eius priuatione, ante inſtans autem generationis quidquid præcedit in materia, ſiue diſpoſitio, ſiue forma corrumpenda, ſiue priuatio formæ generandæ, non conducit ad ipſam generationem intrinſecè, & per ſe, ſed per accidēs ſe habet, quia ſine illo poſſet ſaluari tota ratio generationis; vt ſi Deus in inſtanti generationis ſubrogaret nouam materiam, in qua ſecundùm antecedentiam temporis non præceſſit aliqua priuatio, ſeu diſpoſitio, vt de facto contingit, quando ex Hoſtia conſecrata aliquid generatur: tunc enim in inſtanti generationis ſubrogatur materia aliqua ex vi prioris miraculi de nouo creata, vel per conuerſionem facta: ergo quidquid ante iſtas generationes præcedit, ſiue diſpoſitio, ſiue priuatio, ſiue altera forma per accidens ſe habent ad ipſam quidditatem generationis. Nec ſufficit quod priuatio præcedat in inſtanti naturæ, licèt non in inſtanti temporis; ſic enim priuatio, & forma eſſent in eodem inſtanti temporis ſimul, cùm antea non præceſſerit priuatio, nec poſtea dari poſſit: Denique priuatio eſt non ens, ſeu ens rationis: ergo non poteſt eſſe principium rei naturalis, qualis eſt generatio.

Nihilominus, cum Ariſt. *in hoc 1. lib. textu* 67. ex D. Thom. *ibi*, & communi Schola Peripateticæ, aſſerendum eſt; *dari duo principia rei naturalis in facto eſſe, & quo ad compoſitionem, ſcilicet materia & forma; tria autem in ipſo fieri, & quoad generationem ſcilicet materia, forma, & priuatio.* Et pro eius intelligentia *duo aduertenda ſunt. Primum eſt*, duo genera principiorum poſſe conſiderari in rebus mobilibus. Primo enim conſiderari poſſunt principia communia, & præſuppoſita ſicut eſt efficiens, & finis; hæc enim etiam extra mobilia inueniuntur, & ideò ſe habent vt principia communia, & præſuppoſita ad mobilia, & immobilia. Secundo conſiderantur principia propria mobilium in quantum mobilia ſunt, & ſecundùm id quod ad motum requiritur, inquirit Philoſophus in præſenti ex ipſa contrarietate, quæ ad motum ſeu mutationem requiritur; nam omnis mutatio neceſſario eſt tranſitus inter duos terminos à quo, & ad quem in aliquo ſubiecto. ſine ſubiecto enim nulla fit mutatio, cùm ſine illo non detur receptio vnius formæ, & abiectio alterius. Et ſubiectum vocamus materiam, & terminum ad quem formam, terminum à quo priuationem, quæ eſt in materia coniuncta formæ oppoſitæ. Et quia forma, quæ generatur, coniungitur materiæ, & manet in illa, oportet aſsignare principia compoſitionis, & in facto eſſe, ſcilicet materiam & formam quæ coniunguntur, ſicut principia generationis aſsignantur ea, quæ ad mutationem concurrunt, ſcilicet terminus,

Digitized by Google

nus, qui relinquitur, qui eſt priuatio, & qui adrequiritur, qui eſt forma, & id in quo recipitur, quod eſt materia.

Secundò eſt aduertendum, quod licèt antiqui Philoſophi mutationem, & mobilitatem in rebus agnouerint, & ſimiliter contrarietatem, quæ tum ad ipſos motus, tùm ad ſegregationem, & diſtinctionem rerum omnino requiritur; & ſic dixerint requiri principia contraria, quaſi ab ipſa veritate coacti, vt dicit Philoſophus *in hoc* 1. *lib. text.* 48. Sed tamen non ſtatim aſſurrexerunt ad ponendam mutationem, ſeu generationem ſubſtantialem, & hoc proceſsit ex ignorantia materiæ primæ non valentes intelligere aliquid medium inter ens in actu, & nihil, quod eſſet ens in potentia, & ita conuincebantur illo argumento, quia ſi aliquid fit, vel fit ex ente, vel ex non ente; ex ente fieri non poteſt, quia quod iam eſt, non fit, ex non ente multo magis eſt impoſsibile, quia ex nihilo nihil fit: ergo non apparet, quomodo aliquid fiat per generationem ſubſtantialem. Cæterũ quia generationes ipſæ ſatis experientiã manifeſtantur, & quod aliquid oriatur, & intereat quantum ad ipſam ſubſtantiam, & non ſolùm ſecundùm accidentia, alias omnia eſſent incorruptibilia & perpetuo durarent ſecundum ſubſtantiam, oportuit neceſſario ponere materiam primam, quæ eſſet ens in potentia, & non in actu, eò quòd eſt primum principium generationis ſubſtantialis, & conſequenter debet carere omni eſſe proueniente à forma ſubſtantiali, & conſequenter omni eſſe accidentali, quia hoc neceſſario fundatur in eſſe ſubſtantiali, & præſupponit illud. Cæterum Plato, qui etiam materiam primam agnouit, per aliud extremum videbatur tollere generationem ſubſtantialem, quia dicebat materiam non diſtingui à priuatione, quia non erat ens in actu, & ſic erat non ens, ſeu nihil, non intelligens ens in potentia, medium inter nihil, & ens actu, vnde coactus eſt negare illud principium apud Philoſophos firmiſsimum, ex nihilo nihil fieri, de quo videri poteſt D. Thom. 1. *Phyſ. lect.* 15.

Ex his ergo manifeſtè deducitur, veriſsimam eſſe ſententiam Ariſtotelis, quòd dantur duo principia naturalia quoad compoſitionem, & in facto eſſe, & tria quoad mutationem, & in fieri. *Primum patet*, quia ea ſunt principia compoſitionis, in quæ reſoluitur quidditas, & ratio rei naturalis, vnumquodque enim reſoluitur in ſua componentia, quidditas autem rei naturalis compoſita eſt, non entitas ſimplex ſicut Angelus, homo enim ex corpore & anima conſtat, & in illa reſoluitur, & ſic reliqua entia naturalia reſoluuntur in materiam & formam ergo partes, ſeu principia compoſitionis ſunt materia & forma, & ſunt partes per ſe, quia quidditas ipſa rei naturalis in illa reſoluitur tanquam in partes componentes quidditatem, nec aliæ partes aſsignabiles ſunt, ex quibus quidditatiuè res naturalis componatur. Quòd verò diſtinguantur forma & materia inter ſe, *queſt.* 3. *& 4. ſequenti* oſtendetur.

Quod vero dentur tria principia pro generatione, ſeu fieri rei naturalis, ſcil. materia, forma, & priuatio *probatur* ex ipſa natura mutationis. Et quidem ſupponimus, non dici principia intrinſeca iſta tria generationis, quia generationem intrinſece componant, ſed quia generatio ab illis eſſentialiter dependet. Etenim omnis mutatio poſitiua eſſentialiter eſt tranſitus de aliquo non eſſe ad aliquod eſſe, facit enim aliquid de nouo, alioquin non mutaret, ſi nihil noui faceret, ſed id quod antea erat, permaneret, ſi autem aliquid de nouo ponitur, oportet quòd antea non fuerit, & nunc fit: ergo neceſſariò debet fieri ex priuatione, ſeu ex non eſſe, & ſic priuatio principium mutationis eſt. Quòd verò requiratur materia, *conſtat manifeſte* quia mutatio non fit, niſi tranſmutetur aliquid de vno ad aliud, ita quòd ipſi termini mutationis ſuccedant in aliquo ſubiecto,

ſucceſ-

Digitized by Google

ſucceſsio enim vnius ad aliud extra omne ſubiectum nihil träſmutat de vno ad aliud: ſubiectum autem mutationis materiam dicimus. Denique quod requiratur forma, manifeſtum eſt, cum ſit terminus intentus, ad quem tendit mutatio; & ſic dicitur principium mutationis, quia eſt primo, & per ſe intentum, & ſic eſt primum in intentione, licèt in executione ſit vltimum, vbi conſumatur totus motus.

Dices, quomodo ergo Philoſophus priuationem dicit eſſe principium per accidens *in hoc libro, text. 66.* ſi per ſe requiritur ad generationem? *Nec ſufficit dicere*, quòd quia accidit materię appellatur principium per accidens, nam hoc modo etiam forma ſic diceretur, quia accidit materiæ, quod talis forma illi aduen at. *Reſp.* ex D. Thom. *ſuper illum textum, lect.* 1:. quòd priuatio vocatur principium per accidens reſpectu materiæ, vt ad componendum ipſum totum aſſumitur, materia enim, quæ aſſumitur ad componendum, non aſſumitur ratione priuationis, ſed ratione entitatis, licèt illa entitas habeat priuationē adiunctam, quando trahitur ad conſtituendum totum, in hoc autem ordine conſtituendi forma non per accidens ſe habet, licèt materiæ ſecundùm ſe conſideratæ dicatur accidere. Cæterum reſpectu ipſius mutationis, vt eſt tranſitus de non eſſe ad eſſe, priuatio non ſe habet per accidens, quia ſine ipſa non poteſt intelligi, quòd aliquid de nouo fiat, & ſic nouitas mutationis neceſſario conſtat priuatione, vt termino à quo.

Ad rationes dubitandi à principio; Ad primam reſpondetur, priuationem eſſe principium extrinſecum ipſi rei naturali in facto eſſe, non tamen in fieri, vt explicatum eſt. Et *ad replicam* de cauſa mouente, ſeu efficiente, *Reſpondetur dupliciter. Primò*, quod cauſa efficiens, ſeu mouens eſt quidem principium extrinſecum rei faciendæ, non tamen eſt peculiare, & proprium principium rei mobilis in quantum mobilis eſt; nam etiam extra mobilia inuenitur cauſa efficiens, & finalis, ſicut Angeli habent cauſam efficientem. Vndè cùm ſit principium commune rei mobili, & immobili motibus Phyſicis, & non Phyſicis, ſeu ſpiritualibus, ideò non numeratur inter propria, & formalia principia entis mobilis, ſed præſupponitur vt commune principiū rebus mobilibus, & immobilibus. *Secundò reſpond.* quòd aliud eſt conſiderare mutationem, vt præcisè mutatio eſt, aliud vt eſt actio, vel effectus. Et quidem ſecundum formalitatem actionis eſſentialiter reſpicit agens à quo emanat, & ſimiliter in quātum effectus pendet eſſentialiter ab efficienti. Cæterum formalitas mutationis nō explicat iſtum reſpectum ad efficiens, licèt ſupponat illum, ſed præcisè explicat tranſitum de non eſſe ad eſſe, ſicut etiam forma, in quantum forma non reſpicit efficiens, ſed in quantum effectus, in quantum autem forma præcisè reſpicit materiam, quam informat, vel totum quod conſtituit. Nec Philoſophus *in illo loco tex 12. Metap.* aſſeruit eſſe quatuor principia, ſed dixit eſſe quatuor cauſas, & principia includendo in ratione principij tria principia mobilitatis, in ratione verò cauſæ etiam cauſam mouentem, vel id dixit, quia cauſæ ſunt etiam principia, licèt non è conuerſo.

Ad ſecundam rationem, Reſpondetur, quòd forma corrupta non habet rationem termini a quo formaliter, niſi ratione priuationis formæ generandæ vt enim forma de nouo fiat per ſe, & formaliter ſolum reſpicit, quod antea non fuerit, & ſic fiat ex non eſſe ſui, quòd verò forma aliqua præcedat per accidens eſt. Addo quòd ad eſſentialem conceptum generationis ſolum requiritur priuatio, quæ inuenitur in materia, quòd verò iſta priuatio ſit adiuncta alteri formæ, non propter ipſam generationem requiritur, ſed propter ipſam materiam, quia non poteſt præcedere, niſi ſub aliqua forma.

Ad inſtantiam de diſpoſitionibus, Reſpondetur,

Digitized by Google

ſpondetur, quod diſpoſitiones non ſunt ipſa prima principia ſubſtãtialia, ſed media ſeu inſtrumẽta, quibus determinatur, & applicatur materia ad iſtam formam, iſta autem determinatio materiæ non ſe habet vt principium, ſed vt applicatio, & determinatio principij, ſicut in efficientibus applicatio non eſt cauſa, ſed conditio.

Ad id, quod additur, de quibuſdam formis, quæ non poſſunt immediatè generari ex quacumque materia, ſed ex materia ſub tali forma, *Reſpondetur*, hoc non pertinere ad principia communia entis naturalis, ſed ad aliquam ſpecialem formam, ſiue generationem, quæ fieri non poteſt, niſi ordine quodam præſupponat alias priores, eo quod aliquæ generationes ordine quodam fiunt, nec enim aliter ſupponunt materiam habilitatam, ſicut v. g. vinum non poteſt fieri immediatè ex vite, ſed ex illa prodit gemma, inde vua, quæ cùm matura ſit confluit in vinum, & idem videre eſt in generationibus animalium. Cæterum totum hoc non conſtituit principia prima rerum naturalium, quæ debent eſſe ſimplicia, & communia omnibus; hæc autem non ſunt omnibus communia, ſed ſolùm illis formis, quæ alias priores præſupponunt in materia, vt habilitetur ad illas: materia autem ſub tali forma habilitata non eſt ſimplex principium, ſed compoſitum quoddam conſtans ex forma & materia; in præſenti autem ſolum loquimur de principijs ſimplicibus, & ſimpliciter primis. Et præterea ipſa habilitatio materiæ ad aliquam formam non dicit rationem principij, ſed applicationis, vt diximus, ratione cuius potius ipſa priuatio eſt principium quàm habilitatio, quia priuatio ſe habet vt extremum ipſius mutationis per modum termini à quo, non per modum applicationis ad mutationem.

Adhuc tamen inſtabis, nam licèt generatio ſit mutatio de non eſſe ad eſſe, ideoque pro principio talis mutationis habeat priuationem, tamen motus, qui non eſt generatio, ſed verſatur inter terminos poſitiuos, non poteſt habere priuationem pro termino à quo; alias eſſet generatio inſtantanea: ergo non aſsignantur principia cõmunia pro omni mutatione. *Reſpondetur* ex D. Thoma 1. *Phyſic. lect.* 13. §. *Oſtendit*, quòd etiam in motu, qui eſt de poſitiuo in poſitiuum, ſaluatur mutatio de non eſſe ad eſſe, eò quòd contrarietas poſitiua priuatiuam includit; in generatione autem, quæ non eſt motus, ſed ſola mutatio de non eſſe ad eſſe, datur priuatiua contrarietas, & non poſitiua, & ſic in omni mutatione eſt verum, quod requiritur priuatio, licèt in aliquibus incluſa ſit in contrarietate poſitiua. Et præterea in præſenti ſolùm tractatur de principijs primis ſimpliciter, id eſt in genere ſubſtantiæ, in qua non inuenitur poſitiua contrarietas, ſed priuatiua; & ideò ſolũ aſsignatur priuatio pro principio: in motu autem accidentali non erat neceſſe tradere alia principia, quia illa non ſunt prima ſimpliciter, & in genere ſubſtantiæ, ſed ad ſubſtantialia reducuntur.

Ad ea quæ pro ſecunda parte obijciuntur: ad primum de forma, *Reſpondetur*, quòd forma eſt principium rei naturalis in facto eſſe, quatenus eſt pars compoſitiua illius; eſt autem principium mutationis, & ipſius fieri, ſecundùm quod præcedit in intentione mouentis, & in quantum eſt aliquid ſimplex, in quo conſummatur motus, non verò principiatum ex principijs motus; hoc enim eſt compoſitum.

Ad ſecundam partem argumenti de priuatione, *Reſp.* quòd priuatio non ſolum eſt annexa formæ corrumpendæ, ſed etiam ipſi materiæ, quatenus ſecundum ſe priuata dicitur omni forma, licèt de facto ſemper ſit ſub aliqua. Vndè materia nuda, ſiue præcedat in inſtãti temporis ſiue in inſtanti naturæ, ipſam introductionem formæ cum priuatione illius præcedit, id eſt cum aptitudine ad formam, & carentia illius.

Digitized by Google

Ad ſecundam probationem dicitur, quòd priuatio, quæ tenet ſe ex parte materiæ, præcisè ſufficit quod præcedat prioritate naturę ipſam formę introductionem, vt dicatur principium illius, tanquam terminus à quo. Diſpoſitiones autem, ſiue præcedant tempore, ſiue nonnunquam poſſunt habere rationem principij, vt dictum eſt, cũ diſpoſitiones ſolum ſe habeant vt medium determinans materiam ad formam, non vt principium ſubſtantiale, & primum rei naturalis, vel mutationis eius.

Et quando vrgetur argumentum, quòd in eodem inſtanti non poteſt eſſe priuatio cũ forma & ſic in inſtanti, in quo eſt generatio non eſt priuatio. *Reſp.* quòd in inſtanti generationis priuatio non eſt, vt afficiens ſubiectum, ſed vt excluſa ab illo per formam, quæ introducitur, ſicut terminus à quo non eſt, cum ipſo termino ad quem in eodem inſtanti, quaſi afficiendo ſubiectum, ſed vt excluſus per terminum ad quem, licèt præcedat vel exiſtat immediatè antè in materia. Cæterũ ſi in ipſo inſtanti generationis producatur à Deo materia de nouo, vt in caſibus argumenti; tunc ante illud inſtans præcedit priuatio in eo ſubiecto, in quo præcedit diſpoſitio, quãtitas enim quæ in Euchariſtia ſeparatur à ſubiecto, gerit in omnib. vices ipſius materiæ, & ſubiecti corrumpendi. Vndè eodem modo præcedunt diſpoſitiones, & priuatio formæ generandæ, ſicut ſi ibi adeſſet ſubſtantia panis. Et ſic nullo modo interrumpitur curſus, & ordo naturæ in generatione rei ſeruandus. In ipſo autem inſtanti generationis, in quo ſubrogatur materia, non vt diſpoſitionibus ipſis diſponatur; ſed vt ipſum totum componat in facto eſſe, cum ex vi prioris miraculi ibi ponatur, conſequenter apponitur vt determinata & diſpoſita, non quidem diſpoſitionibus in ſe receptis, ſed in quantitate immediatè antecedente, quæ geſsit vicẽ ſubiecti, cui continuatur & ſuccedit, cum eadem determinatione materia, quæ de nouo ponitur; præſertim in ſententia probabili, quòd ipſamet quantitas ex vi prioris miraculi, conuertitur in materiam, & conſequenter in materiam diſpoſitam & determinatam, & ideo eodem modo iudicandum eſt de iſta materia, ac ſi talis materia præceſsiſſet, ſicut fit in alijs generationibus, præceſsit enim toto tempore antecedente non in ſe, ſed in quantitate gerente vices ſubſtantiæ, & ita recipiente diſpoſitiones, & priuationem ad formam generandam, in inſtanti autem ipſo generationis priuatio ipſa in materia non ponitur vt exiſtens, ſed vt expulſa, & vt terminus à quo ſolum prioritate naturæ antecedens formam, non exiſtendo in eadem duratione, ſed deſinendo in ſubiecto; hæc eſt enim prioritas termini à quo in illo inſtanti, non prioritas exiſtendi, ſed abijciendi, & ſic non ſequitur, quòd in eodem inſtanti *in quo* duret, & exiſtat priuatio cum forma, ſed quod abijciatur, nec enim illa prioritas naturæ, eſt prioritas cauſæ petentis exiſtentiam, ſed termini à quo, qui abijcitur.

QVÆSTIO III.

De principijs in particulari, & primò de materia prima.

ARTICVLVS I.

An ſit, & quid ſit materia prima?

ANtequam definitionẽ materiæ primæ, quam Philoſophus tradidit, explicemus, ſupponimus duo. *Primum eſt*, dari materiam primam. *Secundum eſt* eſſe aliquid in re diſtinctum à forma. *Quantum ad primum* nomine materiæ primæ intelligimus illam entitatem, quæ eſt capax recipiendi formas ſubſtantiales, in ſe vero nulla na-

Digitized by Google

Iam habet formam. Eam autem explicat Phil. *in hoc primo libro Phyſicorum* ex analogia, & ſimilitudine materiæ artificialium, ſicut enim ex ligno, vel ex ære fit ſtatua, & lignum illud, vel æs ſecundùm ſe, nullum eſſe ſtatuæ habet, ſed ſolum capacitatem ad ſtatuam licèt in alio genere, id eſt in ratione entis naturalis habeat aliquod eſſe, v.g. ligni, vel æris: ita illud quod etiam reſpectu rerum naturalium materia eſt, & ſubiectum, intelligitur nullum habere eſſe naturale, ſed ſolum capacitatem ad illud, & hoc dicitur ens in potentia: vnde dicit Philoſophus 7. *Metaphyſ. tex.* 8. *lect.* 2. *apud Diuum Thomam: Illud dico materiam, quæ ſecundùm ſe, neque eſt quid* (id eſt ſubſtantia in actu) *nec quantum, nec aliquid aliud quidquam, quibus ens determinetur.* Et Diuus Auguſtinus 12. *confeſſ. cap.* 6. *Mutabilitas,* inquit, *rerum mutabilium capax ipſa eſt formarum omnium, in quas mutantur res mutabiles. Et hæc quid eſt? Numquid animus? Numquid corpus? Numquid ſpecies animi, vel corporis? Si dici poſſet nihil aliquid, eſt & non eſt, hoc eam dicerem, & tamen iam vtcumque erat, vt ſpecies caperet iſtas viſibiles, & inuiſibiles.* Ita Auguſt. Denique D. Thom. *in hoc* 1. *Phyſ. lect.* 13. *Cùm videamus,* inquit, *hoc, quod eſt aer quandoque fieri aquam oportet dicere, quod aliquid exiſtens ſub forma aeris, quandoque fit ſub forma aquæ, & ſic illud quod eſt aliquid præter formam aquæ, & præter formam aeris ſe habet ad ipſas ſubſtantias materiales, ſicut ſe habet æs ad ſtatuam, & lignum ad lectum, & quodlibet materiale, & informe ad formam, & hoc dicimus eſſe materiam primam.* Sic Diuus Thomas.

Dari autem iſtam entitatem, ſic potentialem, & informem ex duobus principijs, Ariſtoteles deduxit. Primo ex ipſa generatione ſubſtantiali. Secundo ex eo, quod naturaliter ex nihilo nihil fiat, & hoc ſecundum ex primo deducitur, quia ſi ex nihilo aliquid fieret, ita vt tota ipſa rei ſubſtantia ex nihilo fieret, hoc ipſo non eſſet generatio, ſed creatio, & corruptio eſſet annihilatio. Vndè non requirerentur determinatæ diſpoſitiones ad determinatas generationes, ſed eodem modo poſſet fieri lapis, vel equus, vel quæcumque alia res, quia ſi ex nihilo fit, ad nihil deſeruiunt diſpoſitiones, vt determinetur magis ad vnum, quam ad aliud. Si autem fit ex aliquo, & id quod fit ex ſubſtantia, eo quod generatio ſubſtãtialis eſt, neceſſario ſupponit aliquod ſubiectum, capax illius ſubſtãtialis eſſe, quod de nouo fit, & amittens eſſe quod antea habebat, quia corrumpitur: ergo de ſe neutrum illorum habet, & conſequenter ſolum eſt potentia ad vtrumque.

Secundum quod ſupponimus, eſt hoc ſubiectum, ſeu entitatem ſubſtantialem eſſe diſtinctam realiter ab ipſa forma ſubſtãtiali, quæ corrumpitur, & quæ generatur, quod tamen aliquid negauerunt, & ex antiquis apud Scotum *in* 2. *diſt.* 12. *q.* 1. ex quo id referunt Conimb. *ſuper c.* 7. *huius* 1. *lib. q.* 3. *art.* 3. & ex recentioribus aliqui id ſuſcitauerunt, exiſtimantes non dari duas entitates, quæ ſint materia & forma componentes vnum tertium, ſed materiam & formam eſſe vnũ & idem ens, quod in quantum potentiale dicitur materia, & in quantum actuale dicitur forma, & ſic agens quando generat aliquid, cõuertit totum hoc ens in aliud ens, & hoc in quantum mutabile in aliud, dicitur materia, & potentialitas ad illud, ſicut eſſentia obiectiuè conſiderata eſt in potentia ad exiſtentiam, & ſic Ariſtoteles conſiderat tranſitum materiæ de vno ad aliud, ſicut tranſitum eſſentiæ de poſsibilitate ad exiſtentiam, non ſicut tranſitum ſubiecti de frigore ad calorem. Et hoc modo dicunt intelligendum eſſe D. Thom. quando docet implicare, quod materia exiſtat ſine forma, non magis quàm ens actu ſine actu, vt 1. *p. q.* 66. *art.* 1. Quòd eſſet intelligibile ſi materia eſt entitas diſtincta à forma, non enim poſſet reddi exiſtens, & ens in actu per entitatem illam diſtinctam.

Digitized by Google

Cæterum hæc ſententia omnino reijcienda eſt, nec in D. Thom. vllum habet fundamentum. Nam D. Thom. perpetuò docet, materiam & formam eſſe partes componentes totum, materiamque diſtinguit à formis, nam *in q. 3. de veritate, art. 5. ad vltimum* dicit: *Materiam propriè non habere eſſentiam, ſed eſſe partem eſſentiæ, & cap. 7. de ente & eſſentia* dicit: *Formam eſſe partem compoſiti, & ex ipſa & materia componi totum*, & 7. *Metaphyſ. lect.* 2. *Oportet*, inquit, *quòd materia ſecundum ſui eſſentiam ſit alia ab omnibus formis ſubſtantialibus, & earum priuationibus, quæ ſunt termini generationis, & corruptionis*, & ſimiliter in 1. *Phyſ. lect.* 13. *ſupra citata* apertè dicit, quod illud quod eſt aliquid præter formam aquæ, & præter formam aeris, dicitur materia prima: apertè ergo ſentit, quod materia diſtinguitur à forma, ſicut etiam Philoſ. id ſentit, dum docet, tria eſſe principia rerum naturalium, materiam, formam, & priuationem. Neque fugit Philoſophum hæc eadem ſententia, quam impugnamus, quæ ponit ipſum totum quod corrumpitur eſſe materiam, quatenus eſt in potentia, vt conuertatur in id quod de nouo fit. Proponit enim *in 8. Metaphyſ. lect. 4. apud D. Thom. in fine* hanc eadem dubitationem, *Quòd cùm ex vino fiat acetum, & ex viuo mortuum, dubitatur, quare vinum non ſit materia aceti, & viuum materia mortui, cùm ordinentur ad ea ſicut potentia ad actum?* Reſpondit autem Philoſoph. ibi, & D. Thom. *Quòd acetum eſt corruptio vini, & mortuum corruptio viui; non ergo acetum fit ex vino, ſicut ex materia, neque mortuum ex viuo, ſed ſecundum accidens dicitur ex eo fieri, in quantum fit ex materia eius.* Vbi apertiſsimè excludit Philoſophus iſtam imaginationem, quòd ipſum totum, quod corrumpitur, ſit materia.

Et fundamentum huius clariſſimè conſtat in ipſa corruptione hominis. Conſtat enim quod anima rationalis eſt vera hominis forma, vt definitum eſt *in Concilio Lateranenſi ſub Leone X. & in Concilio Viennenſi ſub Clemente V.* Conſtat etiam de fide animam hominis poſt mortem non corrumpi, ſed permanere, & conſequenter non conuertitur in cadauer; nam cadauer non eſt anima; ergo materia quæ erat in homine, ſiue corpus illud, à quo ſeparatur anima, vel relinquitur in cadauere, vel non, ſi relinquitur, ergo forma hominis diſtinguitur realiter à ſua materia, cùm dentur in re illæ duæ partes ſeparatæ. ſi non remanet in cadauere, vel illud corpus annihilatur, vel remanet ſicut anteà cum eâdem formâ, ſi annihilatur, tollitur tota ratio corruptionis naturalis, quæ non fit per annihilationem, neque prædicti Authores ſaluant, quòd conuertatur res, quæ corrumpitur, in rem quæ generatur, quia anima non conuertitur, ſed permanet in ſe, corpus autem annihilatur, & tunc corpus illud, quod manet in cadauere, non eſſet reſuſcitandum in die iudicij, ſed illud quod annihilatum eſt, quia illud ſolùm pertinet ad hominem, non iſtud. Si autem manet ſicut antea coniunctum animæ: ergo anima non eſt ſeparata ab illo, & ſic homo non eſſet mortuus. *Quòd ſi dicas*, corpus hominis ſeparatâ animâ conuerti in totam entitatem cadaueris; ergo iam conceditur, quòd in homine dabatur aliquid præter animam ab illa diſtinctum, ſiquidem modò ab illa ſeparatur, & conuertitur in cadauer, & ſic quando homo erat viuus, componebatur ex anima, & ex illo corpore, quod tranſit in cadauer, tanquam ex duobus diſtinctis, & ſic habetur intentum. Et cùm illud corpus, ſeu materia, quæ eſt in homine, non creetur de nouo, quando homo generatur, ſed præſupponitur in ſemine, & in materia, ex qua fit homo (alioquin crearetur totus homo, & non generaretur, ſi tam anima, quam corpus de nouo crearetur) ergo in ſemine aliqua entitas dabatur ſubijcienda animæ vt formæ, & ſeparada à forma ſeminis, & hæc dicitur materia. Si autem in homine, & in ſemine datur materia diſtin-

diſtincta à forma, idem erit in alijs entibus naturalibus, ſiquidem vniuocè conueniunt cum homine. Omitto quòd iſta conuerſio, quam ponunt iſti Authores, totius entitatis, quæ corrumpitur in totam, quæ generatur, eſt idem quod conuerſio tranſubſtantialis, ſicut in Euchariſtia tota ſubſtantia panis conuertitur in corpus Chriſti, ſicque iſta conuerſio nō eſſet ita admirabilis, cùm in qualibet generatione ſimilis ab iſtis Authoribus ponatur.

Nec doctrina S. Thom. in qua oppoſiti Authores fundantur, *quidquam illos iuuat*, cùm in doctrina D. Thom. conſtet exiſtentiam diſtingui à re quæ exiſtit, vt latè oſtendemus *infra quæſt.* 7. & ita non repugnat alicui entitati, v. g. materiæ aduenire exiſtentiam per aliquid diſtinctum, ſcil. per formam, quod cum pluribus infra probaturi ſimus, ſufficit nunc audire ipſum ſanctum Doctorem *in princip. opuſcul.* 31. vbi inquit, *Quòd differt materia à ſubiecto, quia ſubiectum eſt, quod non habet eſſe ex eo quòd aliquid ei aduenit, ſed quod eſt per ſe & habet eſſe completum, vt homo non habet eſſe per albedinem, ſed materia dicitur, quod habet eſſe ex eo quod ſibi aduenit, quia de ſe eſſe incompletum, imò nullum eſſe habet, vt dicit Comment. in 2. de Anima: vnde ſimpliciter loquendo forma dat eſſe materiæ, accidens autem non dat eſſe ſubiecto.* ita D. Thom.

Ex his deducitur explicatio definitionis materiæ primæ. Definitur autem dupliciter à Philoſopho, vno modo poſitiuè *in hoc primo libro text.* 82. *Materia eſt primum ſubiectum, ex quo aliquid fit, & non ſecundum accidens.* Dicitur *ſubiectum* ad excludendum formam, quæ non eſt ſubiectum, ſed adueniens ſubiecto. Dicitur *primum* ad excludendum ſubiectum accidentarium, & artificialium formarum, quod non eſt ſubiectum primum, ſed eſt ipſa ſubſtantia compoſita, & ſuſtentatiua accidentium, quæ fit ex alio priori ſubiecto, & ſic non eſt materia prima, ſed ſecunda. Dicitur *ex quo aliquid fit*, ad excludendas alias cauſas, nam efficiens eſt à quo aliquid fit, finis propter quem fit, exemplar ad inſtar cuius fit, forma per quam habet eſſe: ſola materia eſt, ex qua aliquid fit. Dicitur *non ſecundum accidens* ad excludendam priuationem, ſeu terminum à quo, quia ex illo non fit aliquid, vt ex conſtituente, ſicut ex materia, ſed tanquam ex aliquo quod relinquitur, & ita per accidens ſe habet ad rem in facto eſſe.

Secundo modo definitur materia prima negatiuè 7. *Metaphyſ. text.* 8. *Quòd materia per ſeipſam neque eſt quid, neque quantum, nec aliquid aliud quidpiam dicitur, quibus ens determinatur.* Cuius ſenſus eſt, quòd materia non habet ex ſe aliquid determinatiuum eſſentiæ, ſeu naturæ, ſiue in genere ſubſtantiæ, ſiue in genere quantitatis, ſiue alterius generis, id eſt, caret omni forma determinante eſſe, & vt ibi explicat D. Thomas *lect.* 2. *Materia*, inquit, *non poteſt per ſe exiſtere ſine forma per quam eſt ens actu, cùm de ſe ſit potentia tantum*, vt amplius explicabimus *art.* 3.

ARTICVLVS II.

Vtrùm materia prima ex ſe ita ſit pura potentia, quòd careat omni actu formali, & entitatiuo?

FOrmalem actum vocamus formam conſtituentem cum materia aliquod tertium; actum verò entitatiuum, exiſtentiam, per quam aliquid formaliter conſtituitur extra cauſas, & extra nihil. Et quidem apud antiquos, qui non agnouerunt materiam eſſe ens in potentia, ſed quidquid erat ens, dicebant eſſe ens actu, & quidquid non erat ens actu, quòd erat nihil, non ſeparabatur exiſtentia à forma, ſed pro eodem reputabant eſſe ens actu, & eſſe ens formatum, ſeu determinatæ naturæ. Nunc autem qui cum Ariſtotele ſentiunt materiam eſſe ens in potentia, & aliunde nō poſſunt percipere quòd illud quod non eſt ens actu, ſit aliquid reale, ſed ſolum nihil; intelligunt materiam non dici ens in potentia quaſi careat exiſtentia, & ſit in potentia ad ipſam,

Digitized by Google

ipſam, ſed ſolum quia caret forma informante, quæ vocatur actus formalis, non quia caret exiſtentiâ, quæ eſt actus entitatiuus. Et hæc ſententia ſumit ſuum principium ex eo, quòd exiſtimat exiſtentiam non diſtingui à quacumque entitate reali, hoc ipſo quòd realis eſt, vel ſi diſtinguitur, non diſtingui realiter, ſed ad ſummum formaliter inſeparabiliter, tamen illam comitari, & immediatè afficere. Et hoc ideo, quia remotâ exiſtentiâ, omnis realitas remouetur, & remanet nihil, & ſolum in potentia obiectiua, ſeu in ſtatu poſsibilitatis, quod eſt purum nihil, ſicut res omnes erant antequam producerentur à Deo, & ſic ſolum diſtinguitur eſſentia ab exiſtentia, ſicut entitas in potentia obiectiua, & in ſtatu poſſibilitatis a ſeipſa, in ſtatu realitatis extra cauſas.

De hac diſtinctione, vel indiſtinctione eſſentiæ ab exiſtentia agemus *infra quæſt.* 7. Nunc autem ſupponimus fuiſſe ſemper cōmunem ſententiam vſq; ad hæc noſtra tempora, diſtinctionem aliquam à parte rei dari inter eſſentiam realem & exiſtentiam, licet enim Durandus tenuerit, non diſtingui, niſi tantum ratione *in 1. diſtinct.* 8. *quæſt.* 2. quem ſequuntur P. Suarez *in Metaphyſ. diſp.* 31. *ſect.* 4. *& ſequent.* Vazquez 3. *par. diſp.* 72. *cap. vlt.* & plures alij ex recentioribus, tamen oppoſitum manifeſtè oſtendemus ibi, eſſe ſententiam D. Thomæ, quem communiter ſequuntur Thomiſtę, & alij extra eius ſcholam.

Et quidem ſi teneatur, exiſtentiam identificari, & non diſtingui à quacumque entitate reali, hoc ipſo quòd realis eſt, quæſtio iſta facilè ſoluitur, dicendo quòd materia cum ſit realis entitas, etiam eſt actus entitatiuus, ſolum autem eſt in potentia reali, & materiali ad actus formales, ſeu ad formas ſubſtantiales, ad exiſtentiam enim non datur materialis, & intrinſeca potentia ſuſceptiua illius, ſed ſolum obiectiua, quatenus continetur in potentia agentis, & tranſit de non eſſe ad eſſe. Cæterum in ſententia oppoſita, quam nunc ſupponimus de diſtinctione eſſentiæ ab exiſtentia, procedit difficultas præſens, an materia, ſicut eſt in potentia ad formam, ita ſit in potentia ſuſceptiua exiſtentiæ, non ſolum quia recipit exiſtentiam formæ, ad quam eſt in potentia, ſicut ad ipſam formam, ſed etiam, quia non habet aliam exiſtentiam, quàm quæ ſibi communicatur per formam, ita quòd ex ſe ſolum ſit entitas capax formæ, & capax exiſtentiæ per formam.

Sit vnica concluſio; *Materia ſecundùm ſe eſt in potentia ad actum formalem, & ad actum entitatiuum, ita quòd non habet immediatum ordinem ad exiſtentiam, ſed mediante forma, cuius eſt prius ſuſceptiua, quàm exiſtentiæ.* De hac concluſione plenius agetur *articulo ſequenti*, vbi diſputabimus, an de potentia abſoluta poſsit eſſe materia ſine forma. Nunc ſolum loquimur ſecundùm ordinem connaturalem materiæ, an de ſe ſolum participet exiſtentiam mediante forma, quidquid ſit, an de potentia abſoluta poſsit inuerti iſte ordo, & immediate exiſtentiam participare ſine forma. Sic ergo iſta ſententia eſt D. Thomæ, & plurium Authorum, qui illum ſequuntur, Caietan. *de ente & eſſent. cap.* 5. *quæſt.* 8. Ferrar. 1. *cont. Gent. cap.* 4. & 1. *Phyſic. quæſt.* 11. Socin. 7. *Metaph. quæſt.* 17. & *lib.* 8. *quæſt.* 1. Capr. *in* 2. *diſt.* 13. *quæſt.* 1. Colleg. Carmel. 1. *Phyſ. diſp.* 3 *quæſt.* 5. Et licet plura fundamenta afferantur ad illam ſtabiliendam, poſſunt tamen reduci ad duo. Primum eſt commune formæ, & materiæ, ſcil. quia in quocunque compoſito datur vnicum eſſe exiſtentiæ quo exiſtit tam forma, quàm materia, eò quòd datur vnicum fieri totius compoſiti, & reſultat vnica entitas: exiſtentia autem ſequitur ipſum fieri rei, cùm ſit terminus eius, & ipſam vnitatem eſſentiæ, ſeu entitatis, cui conuenit. Sed de hoc principio agemus *infra quæſt.* 7. oſtendendo quòd exiſtentia eſt propria compoſiti, *vt quod*, & ſolum conuenit formæ, vt principio *quo*, deter-

Digitized by Google

determinandi exiſtentiam, & materiæ, vt principio *quo* ſuſcipiendi illam.

Alterum ergo principium, nunc expendendum ſpecialiter pertinet ad materiam, in qua conſiderat Diuus Thomas, quòd non datur immediatus ordo materiæ ad exiſtentiam, ſed immediate reſpicit, & recipit formam, & mediante illa exiſtentiam; & ita ſicut eſt in pura potentia ad omnem formam, ita ad omnem exiſtentiam. Et in primis videri poteſt D. Thomas *quæſt. 4. de Potentia, art. 1. in corpore,* vbi inquit, *quòd materia prima non poteſt in rerum natura exiſtere, quin aliqua forma formetur, quidquid enim in rerum natura inuenitur, actu exiſtit, quod quidem non habet materia niſi per formam, quæ eſt actus eius, vnde non habet ſine forma in rerum natura inueniri.* Item, *in opuſcul. 15. cap. 3.* ſic inquit: *In ſubſtantia compoſita ex materia & forma eſt duplex ordo, vnus quidem ipſius materiæ ad formam, alius autem ipſius rei iam compoſitæ ad eſſe participatum, non enim eſt eſſe rei, neque forma eius, neque materia ipſius, ſed aliquid adueniens rei per formam. Sic igitur in rebus ex materia & forma compoſitis, materia quidem ſecundùm ſe conſiderata, ſecundùm modum ſuæ eſſentiæ habet eſſe in potentia, & hoc ipſum eſt ei ex aliqua participatione primi entis, caret verò ſecundùm ſe formâ, per quam participat eſſe in actu ſecundùm proprium modum.* Ergò ſecundum D. Thom. immediatus ordo materiæ eſt ad formam, & mediante ea ad exiſtentiam, & ſic de ſe tam eſt in pura potentia ad formas, ſicut ad exiſtentiam. Alter locus eſt *opuſc. 31. in princip.* vbi inquit, *quòd materia non ſe habet, vt ſubiectum in quo, ſed ex quo; & eſt differentia inter iſta ſubiecta, quia ſubiectum eſt habens eſſe, & in illo ſuſtentans formas, ſicut ſubſtantia ſuſtentat accidentia, & ita non habet eſſe ex eo, quod ſibi aduenit: at verò materia dicitur ſubiectum ex quo aliquid componitur, & habet eſſe ex eo, quod ſibi aduenit, quia habet eſſe incompletum, imò nullam eſſe, vt dicit Comment. in 2. de Anima: vnde ſimpliciter loquendo forma dat eſſe materiæ.* Ita Diuus Thomas, qui locus valdè notandus eſt, quia in eo apertè docet, quomodo poteſt aliquid eſſe ſubiectum, non præſupponens eſſe ad componendum cum forma, & recipiendum illam, ſed potius ad hoc recipere, vt habeat eſſe ſimpliciter per talem formam. Nec ſignificat D. Thom. ſolam dependentiam materiæ à forma, vt exiſtat, *vt Aliqui dicunt,* ſic enim etiam forma dependere poteſt à materia, imò ſubſtantia ab accidente, vt à diſpoſitione, ſine qua non eſt, ſed intelligit D. Thom. ordinem participandi eſſe, qui eſt actus vltimus, non conuenire materiæ niſi per formam. Denique videri poteſt S. Thom. *1. p. quæſt. 7. artic. 2. ad 3. & quæſt. 66. artic. 1. & q. 115. art. 1. ad 2. & 2. contr. gent. c. 43.* vbi materiam puram potentiam vocat ſine omni exiſtentia.

Et quidem ex hoc fundari poteſt ratio pro iſta ſententia, quia Philoſoph. *in hoc libro,* præſertim *tex. 69. & 70.* inueſtigauit naturam materię primę ad ſimilitudinem materiæ artificialium, dicens, quod materia ſe habet ad formas naturales, ſicut lignum, vel æs ad formas artificiales, & nos addere poſſumus, quod ſe habet ſicut intellectus noſter ad ſpecies, & obiecta, ad quæ in principio eſt in potentia. Videmus autem quod lignum vel æs in genere artificiali nullam prorſus habent exiſtentiam artificialem ante formam, & ſimiliter intellectus noſter nullum eſſe intẽtionale ante ſpecies: ergo ſi materia prima ita ſe habet in genere naturali, ſicut materia ſecunda, v.g. lignum, vel æs in genere artificiali, manifeſtum eſt quod ita caret materia prima omni eſſe naturali, ſicut materia ſecunda omni eſſe artificiali.

Nec dici poteſt, quod materia caret quidem eſſe naturali proueniente à forma, ſed non caret omni eſſe, habet enim actum Metaphyſicum, ſcilicet actũ entitatiuum, quo exiſtit extra cauſas, ſaltem incompletè, & imperfectè, ſicut poſtulat ex ſuo genere, quod

Digitized by Google

quod in completum, & imperfectum eſt perficitur autem per formam.

Sed contra eſt, quia iſte actus entitatiuus debet eſſe in aliquo genere, & certum eſt quòd debet eſſe in genere ſubſtantiali, non accidentali vel artificiali, cùm ipſa materia ſubſtantia ſit, ſaltem partialis, exiſtentia autem ſecundùm hos Authores non differt re ab eſſentia, & in iſto genere ſubſtantiæ certum eſt, quod non habet exiſtentiam generis ſpiritualis, cum ipſa longiſsimè diſtet à genere ſpirituali, ergo ſi quam habet, eſt in genere naturali, ad quod ipſa pertinet, vt pars entis naturalis, *& tunc vrget ratio Philoſophi*. Materia prima in genere naturali eſt ens ita in potentia, ſicut materia ſecunda eſt in potentia in genere artificiali, ſed materia ſecunda, v. g. lignum, nullum habet eſſe artificiale, nec partiale, nec totale ante formam artificialem, ſed ſolum capacitatem ad illud, ergo materia prima nullum eſſe naturale habet ante formam, & conſequenter nullum abſolutè in actu, quia in re nullum eſſe datur, etiam partiale, quod non ſit naturale, vel artificiale, ſed ſolum eſt capax exiſtendi mediatè per formam.

Et amplius hoc declaratur ex doctrina Ariſtot. qui affirmat apud antiquos Philoſophos exiſtimatum eſſe, quòd ſi materia eſſet ens in potentia, eſſet nihil in actu, & incideretur in inconueniens, quòd ipſi ita refugiebant, quòd ex nihilo res generarentur, pro eodem exiſtimantes, nihil & ens non in actu, imò hoc erat præcipuum, quod contra Ariſtot. ſententiam opponebatur, quia ſi materia eſt ens in potentia, ergo eſt nihil ſeu non ens, quia ſolum quod eſt actu, eſt ens. Sic enim ſenſiſſe Veteres conſtat, tù *ex hoc* 1. *lib. tex.* 34. *& tex.* 70. & ibi D. Thom. *lect.* 9. *&* 14. tum etiam *ex* 1. *de Gen. text.* 12. & ibi D. Thom. *lect.* 6. vbi dicit: *Quòd ſi materia eſt nihil actu, ſed potentiâ, ſequitur id quod maximè timebant priores Philoſ. quòd aliquid generatur ex nullo præexiſtente, quod enim non eſt ens actu, eſt nihil.* Ecce quomodo vtebantur Antiqui eodem fundamento, quo nunc recentiores ad probandum, quòd materia non eſt pura potentia entitatiuè, ſeu ens in potentia, quia eſſet nihil, quidquid enim non exiſtit actu, non eſt reale, quia non eſt extra cauſas. Cum ergo faciebant illam conſequentiam, quòd ſi materia non eſt ens actu, ſed in potentia, eſt non ens ſeu nihil, planè procedebant contra ipſum eſſe entatiuum materiæ, & non ſolum contra formale, quia procedebant contra ipſam materiam ſecundùm ſe, & nudam omni forma; ſic enim dicitur eſſe in potentia omnia, ergo ſi de hac materia ſic in potentia inferebant, quòd eſſet nihil, ſi erat in potentia ens, planè intelligebant carere eſſe entatiuo, quòd eſt exiſtentia; ſola enim carentia huius eſſe facit nihil, & præſertim, quia ſi loquimur de materia ſecundùm ſe, & ſine forma, iam non inferebatur carere eſſe formali, quia ſupponebatur, ſed carere entitatiuo, quod eſt eſſe nihil.

Sic autem proponens Ariſt. difficultatem iſtam, non reſpondet materiam eſſe actu partialiter, & ſecundùm actum entitatiuum, per quod quidem videbatur directè ſolui illa conſequentia, quòd ſi materia eſt ens in potentia, ergo eſt nihil; dicerent enim recentiores quòd materia eſt in potentia ad omnes formas, & ad omne eſſe formale, non autem eſt nihil, quia habet eſſe entatiuum. Sed Ariſtoteles reſpondet, tum *in* 1. *Phyſic. tex.* 66. *&* 78. tum *in* 1. *de Gener. tex.* 17. & ibi ſanctus Thomas *lect.* 7. *in fine*, quòd quia nunquam eſt corruptio ſine generatione, ideo nunquam materia manet ita in potentia, quòd non ſit ens actu, quia ſemper eſt ſubiecta alicui formæ, & ideo licet generatio fiat per ſe ex ente in potentia, tamen per accidens fit ex ente in actu, eò quòd materia ex qua generatur eſt ſub alia forma & priuatione ſui, ratione cuius formæ materia dicitur in actu, quamuis ſola eius potentia per ſe ad generationem concurrat, non actualitas, quam ſub illa forma corrumpenda habebat. Si ergo Ariſt. vt ſoluat obiectionē, quæ infert

Digitized by Google

infert materiam eſſe nihil, & carere actu entitatiuo, quod eſt exiſtentia, recurrit ad ſucceſſionem formarum, ſub quibus ſemper eſt materia,& propter hoc debere corruptionem vnius eſſe generationem alterius, vt non ſequatur materiam eſſe nihil,& non ens ſeu non exiſtens, planè ſentiebat materiam non habere eſſe entitatiuum ex ſe, ſed per formam, aliàs ſi id ſentiret, cur non diceret argumento, materia eſt ens in potentia, ergo eſt nihil; nego conſequentiam, quia ſecundum ſe eſt exiſtens, & habet eſſe entitatiuum, licet ſit in potentia ad formale.

Et vlterius hoc declaratur; quia ſi ponitur materia habere actum entitatiuum, ſeu exiſtentia ex ſe, funditus euertitur ratio probandi contra antiquos formam ſubſtantialem, quia antiqui non agnoſcebant formã diſtinctam à materia, ſed totam quidditatem eſſe materiam. nec generari aliquid de nouo ſubſtantialiter ſed alterari tantum, eò quòd non poterat fieri ens ſimpliciter niſi ex non ente, vt conſtat ex 1. *Phyſ. text.* 71. *&* 78. & ibi D. Tom. *lect.* 14. vbi ponit rationem antiquorum, ex qua mouebantur ad negandam generationem ſubſtantialem, quia ex non ente non fit ens, ſic enim ex nihilo fieret, nec ex ente, quia iam eſſet, & ſic non fieret eſſe ſimpliciter, ſed vt tale. Et idem habet Ariſt. 1. *de generat. tex.* 11. & D. Thom. *ibi lect.* 6. ſoluit autem hoc Ariſtot. quia ens ſimpliciter. i. e. ſubſtãtia, fit per ſe ex ente in potentia, quod eſt materia, quæ per accidens eſt in actu, quatenus erat ſub alia forma; quæ ipſa generatione corrumpitur. Si autem ponatur materia ex ſe eſſe ens actu per exiſtentiam, licèt in potentia ad formas, eneruatur doctrina Ariſtotel. & ſumit robur ratio antiquorum, quia ſi fit generatio per ſe ex ente exiſtente, dicerent antiqui, quòd forma adueniens tali rei exiſtenti non eſt ſubſtantialis, quia non dat primum, & integrum eſſe. Ex quo ergo principio probat contra veteres, quòd forma eſt ſubſtantialis, & dat eſſe ſimpliciter, & conſequenter datur generatio ſubſtantialis, etiamſi forma ſupponat aliquod eſſe ſubſtantiale in materia; Hoc enim nullo principio naturali probari poterat contra illos, niſi petendo principium. Vnde bene dixit S. Thom *opuſc.* 15. *cap.* 7. *Quod vbi ponitur materia ens actu nihil differt dicere materiam, & ſubſtantiam rei, ſic enim antiqui naturales qui ponebant materiam primam ens actu, dicebant materiam eſſe omnium rerum ſubſtantiam.*

Alia ratio poterat addi qua ſæpè vtitur D. Thom. nempè 1. *par. quæſt.* 66. *art.* 1. *& quodlib.* 3. *articul.* 1. *& quæſt.* 4. *de potentia, art.* 1. quia ſi materia exiſteret actu per ſe, & non per formam, ſequeretur habere actum ſine actu, eò quòd illa exiſtentia materię eſt actus participatus in materia; omnis autem actus participatus eſt forma vel habetur per formam. Sed de hac ratione *ſequenti articulo* latius dicendum eſt. Denique ſuperfluè ponuntur tot exiſtentiæ, quot entitates, ſicut enim ſufficit vna anima ad omnes partes, cur non vna exiſtentia?

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

ARGVMENTA omnia, quæ hic fieri poſſunt, vel tangunt generaliter diſtinctionem exiſtentiæ ab eſſentia, de quo *in quæſt.* 6. redibit ſermo, aut probant de potentia abſoluta poſſe materiam eſſe ſine forma, de quo *ſeq. artic.* Breuiter in præſenti ea ſolum tangemus, quæ ad puram potentiam in materia pertinent.

Primò ergo arguitur, quia vel illa entitas materiæ ante formam, & ſecundùm ſe conſiderata eſt aliquid reale extra ſtatum poſſibilitatis, & extra cauſam creantem, vel non: ſi non eſt extra cauſam creantem, & extra ſtatum poſſibilitatis: ergò non eſt entitas realis, nec realitas ſuſceptiua formæ, ſed tantum eſt entitas poſſibilis, & in potentia obiectiua, & ſic non loquimur de materia in præſenti, ſed de materia reali, & quæ inuenitur in rerum natura; nam quæ eſt in

in ſtatu poſſibilitatis, non ſuſcipit formam neque componit cum illa; ſi autem eſt extra ſtatum poſſibilitatis, & extra cauſam creantem, antequam adueniat forma, ſiue exiſtentia, quæ ſit entitas diſtincta; ergo per ſe ipſam eſt actu extra cauſas ſine forma, quod eſt exiſtere. Quòd ſi ita eſt pura potentia, quod non eſt exiſtens, neque ens, incidemus in opinionem Platonis, qui materiam ita fecit puram potentiam, quòd non diſtinxit illam à priuatione, & non ente, contra quem diſputat Ariſtoteles 1. *Phyſic. c. 9.*

Reſpondetur, hoc argumentum tangere totum fundamentum ſententiæ oppoſitæ, quod procedit eadem æquiuocatione, qua antiqui Philoſophi, qui non agnoſcebant medium inter ens actu, & nihil, quorum etiam ratione conuictus Plato conceſſit quidem materiam primam, ſed illam dixit eſſe non ens, ſeu priuationem: antiqui verò Philoſophi per aliud extremum dixerunt, materiam eſſe aliquid, ſed non diſtinctum à forma, ſicque dicebant eſſe ens actu. Inter has autem extremas ſententias procedunt duæ mediæ opiniones, altera Ariſtotelis, D. Auguſt. & D. Thom. qui ad antiquos dicebant benè poſſe dari ens, quod non ſit in actu, nec tamen ſit nihil, ſed ens in potentia, & ſic datur medium inter ens actu ſe ipſo & nihil, ſcilicet ens per aliud, & recipiendo aliud, per quod habet exiſtentiã, & hoc Auguſtinus vocat prope nihil, eò quòd nihil contradictoriè opponitur enti, & ideo nihil nec eſt ens actu, neque capax actus; capacitas ergo ad actum ſeu ad eſſe, licèt non ſit ipſe actus, quia tamen eſt capax illius, iam recedit à nihilo, eſt tamen prope nihil, quia non eſt perfectè, & in actu ſe ſolo extra nihil. Alia verò opinio recentiorum ad fundamentum antiquorum dicit, quòd inter ens in actu, & nihil, non datur medium, quod ſit ens purè in potentia, ſed datur ens, quod partialiter eſt in actu, & hoc eſt materia, quæ eſt pars quædam compoſiti, quæ partialiter, & incompletè exiſtit in actu. Cuius tamen partialis exiſtentiæ in materia Ariſtotel. non meminit, neque ex ſuis principijs contra antiquos potuit deducere. imò Comment. *in 2. de anima*, vt refert D. Tho. *opuſc.* 31. dixit, quòd materia nullum eſſe habet.

Ad argumentum ergo dicimus, quòd materia ante formam, & eſſentia ante exiſtentiam intelliguntur extra ſtatum poſſibilitatis, & extra cauſam creantem, *diſtinguo*, dependenter ab actu dante illis eſſe, formaliter, *concedo*, independenter ab omni actu, & forma *nego*. Et antecedenter ad iſtum actum vel formam, id quod relinquitur in materia, vel eſſentia, eſt entitas procedens à Deo, & creata à Deo vt recipiens & tendens ad exiſtentiam ſuſcipiendam, ſeu vt exiſtens per aliud, non vt exſtens ſe ipſo, nã non ſolum id quod eſt actus, ſed etiã id quod eſt potentia ad actũ creatur à Deo, ſed vt ſubiecta actui, & non ſine illo: vnde dicit D. Thom. 1. *p. q.* 44. *art.* 2. *ad* 3. *Quòd materia non eſt creata ſine forma, licèt enim omne creatum ſit in actu, non tamen eſt actus purus vnde oportet, quòd etiã illud quod ſe habet ex parte potentiæ ſit creatum.* Condiſtinguit ergo potentiam ab actu, & ſic ſumptam potentiam non ſolum dicit eſſe creabilem, vel poſsibilem, ſed creatam, ſeu concreatam, quia creatur vt coniuncta, & ſubiecta actui, non vt in ſe actus. Quare omne quod eſt extra ſtatum poſsibilitatis debet eſſe ens in actu, ſed non omnia eodem modo, aliquid enim eſt in actu, vt ſuſcipiens actum, ſcilicet ipſa materia, aliquid vt dans actum ſcilicet formà, aliquid vt conſtitutum ex actu, ſcilicet compoſitum, & illud quod ſuſcipit actum tanquam potentia, etiam vt potentia, extra cauſas eſt, & à Deo eſt, ſed non vt habens ex ſe actum, ſed vt recipiens actum.

Et quando vrgetur, quòd ſi materia eſt ita pura potentia, quod non eſt actu exiſtens erit nihil, & non ens. *Reſp.* quòd neque eſt nihil, neque entitas de ſe, & per id entitatem intrinſecam exiſtens actu, ſed capacitas actus, & coniuncta ipſi actui, & ita eſt pura

pote-

potentia in actu, non actualitate antecedenti, ſed actualitate concomitante & conſequente, quatenus nunquam eſt ſine ipſa exiſtentia, & forma cuius eſt capax, & ad quam eſt in potentia, ſed tanquam ſibi coniuncta, & vnita non vt ſibi identificata, ſed à ſe indiſtincta, & in hoc poſuit Ariſtot. contra Platonem, differentiam inter priuationem, & materiam, quòd priuatio, neque in potentia, neque in actu, neque per participationem, neque per identificationem eſt capax exiſtentiæ, materia autem eſt capax per participationem, & coniunctionem ad formam, non per identificationem. Et D. Thom, *opuſc.* 15 *c.* 8. vocat *materiam remota forma non ens, ſuſceptiuum tamen formæ, quæ eſt participatiua vltimi actus qui eſt exiſtentia.*

Secundò arguitur; non datur medium inter eſſe extra cauſas, & intra illas, cùm contradictoriè opponantur: ergo in illo priori, in quo intelligitur materia ante formã, & eſſentia ante exiſtentiam, vel intelligitur intra cauſas vel extra; ſi intra cauſas eſt in ſtatu poſſibili, & in potentia obiectiua, & ſic non eſt capax componendi cum forma, ſi autem eſt extra cauſas, ergo hoc ipſo eſt exiſtens, & ſic ante exiſtentiam eſſet exiſtens quod implicat. *Et confirmat.* quia ſi materia ſuſcipit formam, & exiſtentiam eius, antequam in ſe habeat propriam exiſtentiam, oportet quòd in aliquo priori intelligatur cauſare materialiter talem formam ſuſcipiendo illam: ergo pro illo priori intelligitur talis cauſalitas realis materialis exire ab ipſa materia: ergo neceſſario eſt exiſtens, quia cauſalitas realis non poteſt exire, niſi à cauſa reali realiter exiſtẽte.

Reſpondet. quòd in illo priori quo materia intelligitur recipere tam formam, quã exiſtentiam, intelligitur materia extra cauſas in ſuo genere, ſcilicet per modum potentiæ ſuſceptiuæ actus; non autem intelligitur vt perfectè, & completè exiſtens in actu, quia enim actio agentis ponit extra nihil, tam potentiam, quàm actum, vt ex D. Thoma. vidimus, & ordine quodam tangit illa, quia potentiam tangit, vt ſubiectã actui, & actum vt informantem potentiam, in illo priori, ſeu præciſione, qua intelligitur potentia ſubijci, & illum recipere, nondum tamen actum informantem illam, intelligitur materia, ſeu exiſtentia extra cauſas inadæquato, & incompleto modo, ſcilicet ſub formalitate potentiæ ſuſcipientis exiſtentiam, non ſub formalitate exiſtentiæ actuantis, in re tamen ſemper inuenitur extra cauſas perfectò, & completè, & ita in re non datur medium inter eſſe vel non eſſe intra cauſas, ſed ſecundum formalitates, & præciſiones, quæ ſunt prioritates naturæ, benè poteſt dari medium inter eſſe completè extra cauſas ſecundum omnem conſiderationem, & eſſe completè intra illas, & hoc medium eſt eſſe in fieri, & tendentia, ſeu potentia ſucceptiua formæ, & exiſtentiæ, & nondum formæ informantis illam, quæ prioritates, & præciſiones exiſtendi ſecundum vnam rationem, & non ſecundum aliam paſsim occurrunt in productionibus rerum, & dependentijs à cauſis.

Ad confirmationem Reſpondetur, quòd ad cauſam materialem, ex qua componitur ipſum totum, ſuffices exiſtentia concomitanter; & in eodem inſtanti temporis, vt dicatur realiter componere, & cauſare, non autem requiritur, quòd exiſtentia antecedant pro illa prioritate naturæ, qua intelligitur cauſare materialiter: ad cauſam verò materialem, quæ per modum ſubiecti recipit formam accidentalem ſuſtentando, requiritur quòd antecedenter habeat exiſtentiam, etiam pro prioritate naturæ qua cauſat. Ratio diuerſitatis ſumitur ex Diuo Thoma *opuſculo.* 31. *in principio*, quia cauſa materialis ſuſtentans recipit formam dando illi eſſe ſimpliciter, à forma autem ſolũ recipit eſſe accidentale, quod eſt eſſe ſecundum quid: vnde cùm illa receptio non ſit purè potentialis, ſed ſuſtentatiua in eſſe, ſupponit in cauſa mãali eſſe. At verò cauſa materialis purè receptiua, & conſtitutiua

Digitized by Google

tiua naturæ non recipit dando eſſe formæ, ſed accipiendo à forma eſſe, & ſic non ſupponit eſſe in ſe, ſed ſolum capacitatem ad illud, quod mediante forma recipit. Nec requiritur, quod cauſa materialis pro omni prioritate ſuæ cauſalitatis intelligatur ens in actu, ſed ſufficit vt ſic cauſa realis, quod in re ſit pro omni inſtanti durationis, non pro omni inſtanti cauſalitatis, & dependentiæ. Et hoc ideo eſt, quia huiuſmodi cauſalitas materialis eſt ita imperfecta, quòd nõ ſolum ponit formam extra cauſas, ſed ad hoc cauſat forma, vt ponatur materia ipſa extra cauſas, ſiquidem cauſare formã recipiendo, eſt recipere actualitatem ad eſſe, & quãdo actualitas dat eſſe ſimpliciter, etiam potẽtia recipit eſſe ſimpliciter, & ideo cauſalitas ita imperfecta non ſupponit eſſe perfectum pro prioritate cauſandi, ſed capacitatem ad eſſe, nec enim cauſat mediante eſſe, ſicut cauſa efficiens, vel ſubiectum ſuſtentans, ſed mediante capacitate, & potentialitate ad eſſe.

Si inſtes, nam materia recipiendo formã dat eſſe formæ, ſiquidem forma non habet eſſe in ſe, ſed in materia, excepta anima rationali, ergo mediante eſſe debet cauſare materia. *Reſpondetur*, formam ſubſtantialem non dependere à materia, quia ab illa recipiat eſſe, aut ſuſtẽtetur in eſſe, ſicut formæ accidentales, quæ non poſſunt dare primum eſſe, ſed eſſe ſecundùm quid, & ideò ſupponũt ſubiectum conſtitutum, & ſubſiſtens in eſſe; ideò que ab eſſe ſubiecti dependent, & ab illo ſuſtentantur. At verò forma ſubſtantialis dat primum & ſubſtantiale eſſe, & ideò non recipit aliquod eſſe à materia, ſed quia illud eſſe. vt eſt à forma (præter rationalem) non eſt ſubſiſtens, & per ſe independens, accipit à materia, vt à ſubiecto vltimo principium vnde terminetur, & reddatur ſubſiſtens in ipſo toto.

Tertiò arguitur in materia ſecundum ſe, & ſeorſim à forma eſt entitas in tempore producta, & non aliquid æternum, & ſic ſignificatur per ly *eſt* non abſolutum à tempore, vt quando dicitur *materia eſt*, eſt etiam entitas ſubiecta productioni, & cauſalitati agentis creantis; ergo habet omnes effectus formales exiſtentiæ ante ipſam formam. Eſt etiam participatio quædam Dei in actu, quia habet ideam in Deo, vt docet S. Thomas *1. part. quæſt. 15. artic. 3.* Eſt etiam bona, vt docet. 3. *contra gent. cap.* 20 alias incideremus in hæreſim Manichæorũ quod materia eſt mala; ergo habet in ſe ſeorſum à forma aliquod eſſe.

Reſpondetur, omnes illas conditiones exiſtentiæ, quæ tribuuntur materiæ conſideratæ ſine forma, vel eſſentiæ, quæ antecedenter ſe habent ad exiſtentiam conuenire illi, non per identificationem cum exiſtentia, ſed per receptionem, & ſubiectionem ad ipſam: in illa enim antecedentia ad formam, vel ad exiſtentiam, entitas eſſentiæ, vel materiæ, intelligitur vt ſuſcipiens exiſtentiam, vel formam, quæ eſt antecedentia cauſa receptiuæ, licèt nondum intelligatur ipſa forma, vel exiſtentia, vt actuans, in qua præciſione illa entitas, neque conſideratur vt purè poſſibilis, & intra cauſas, neque vt perfectè & completè extra illas (licèt in re ſit extra) ſed in ſtatu recipẽdi ipſum eſſe, & in potentia non obiectiua reſpectu agẽtis, ſed recipiente reſpectu exiſtentiæ. Entitas autem vt recipiens ipſam exiſtentiã, & vt ſubijciens ſe illi, habet omnes conditiones exiſtentiæ per modũ potentiæ receptiuæ, quas habet exiſtentia per modũ formæ actuantis: eſt enim aliquid tẽporale, & ſubiectum agenti, &c. non per modum actus exiſtentiæ, ſed per modũ potentiæ recipientis illam, eò quòd agens vtrumque producit & potentia & actum, vt diximus ex Diuo Thoma.

Ex quo vlterius dicimus, quòd materia ſecundum ſe eſt quædam participatio Dei, quatenus participat capacitatẽ ad eſſendũ, per quam recedit à nihilo, quod non eſt capax exiſtendi, & hoc immediatè à Deo participat, ſed actualem exiſtentiam huius capacitatis participat à Deo mediatè i. e mediante

diante forma conſtituente compoſitũ, vt ex *opuſc.* 15. ſupra retulimus. Et ita dicit D. Th. 1. *p. q.* 15. *art.* 3. *ad* 3. *Quod materia prima habet ideam in Deo, ſed non aliam ab idea compoſiti, cùm materia ſecũdùm ſe, neq; eſſe habeat, neq; cognoſcibilis ſit*, id eſt non ſeparatam ab idea compoſiti, ſed in illa incluſam, nam eo modo habet ideam quo in tempore productionem. Eſt autem terminus productionis inadæquatus, quia non creatur, ſed concreatur, vt dicit D. Thom 1. *p. q.* 7. *art.* 2. *ad* 3. ergo & coexemplatur in idea.

Quod vero materia dicitur eſſe bona. *Reſpondetur*, quòd non dicitur bona formaliter, & in actu, ſed ſecundùm capacitatem, & ordinationem ad bonum. Vndè dicit Diuus Thomas 1. *par. q.* 5. *art. ad* 3. *Quod materia participat aliquid de bono, ſcilic. ipſum ordinem, vel aptitudinem ad bonum, & ideo non conuenit ſibi quod ſit appetibile, ſed quod appetat*: & ſic intelligitur in 3. *contra Gentiles citato*, quòd materia eſt bona ratione ordinis ad bonum, non ratione bonitatis actualis in ſe. Et ita materia non eſt priuatio vt dicebat Plato, quia priuatio non ordinatur ad bonum, ſed opponitur illi, & ſimiliter non eſt mala, quia malum opponitur bono, materia autem nõ opponitur formæ, & hac ratione dicitur vtilis formæ, & compoſito, quia ad rationem vtilis ſufficit bonum bonitate ordinis ad alterum, non bonitate actualitatis in ſe.

ARTICVLVS III.

Vtrùm materia poſſit exiſtere ſine omni forma, ſaltem de potentia abſoluta?

LICET materia participet exiſtentiam per formam, vel in ſuo eſſe partiali (ſi daretur) dependeret ab illa: adhuc reſtat difficultas, an ſolum pendeat naturaliter, an eſſentialiter, ita vt nec per Dei potentiã ſuppleri poſsit, ſicut accidentia videmus naturaliter dependere à ſubiecto, & per Dei potentiam ſine illo eſſe poſſe. *Sententia ergo affirmatiua* communiſsima eſt inter recentiores huius temporis, & habet patronum Scotum *in* 2. *diſt.* 12. *q.* 2. & totam eius ſcolam.

Nihilominus ſit vnica concluſio. In ſententia Diui Thomæ implicat materiam exiſtere denudatam ab omni forma, atque ita eſt eſſentialis ordo inter receptionem formæ, & exiſtentiæ, quod per formam redditur capax habendi exiſtentiam, qui ordo eſſentialis non inuenitur inter accidens, & ſubiectũ, licèt ratione imperfectionis ſuæ accidens dependeat inhærendo à ſubiecto, non materia. Itaq; materia ſe hàbet ad formam, & ad exiſtentiam ordine quodam eſſentiali, ſicut intellectus non eſt capax viſionis, niſi mediante ſpecie, & lumine, & ſicut corpus non eſt capax gradus ſenſitiui, niſi mediãte vegetatiuo. Hæc concluſio ſumitur ex D. Tho. 1. *p. q.* 66. *art.* 1. vbi inquit: *Si materia informis præceſsit duratione, hæc iam erat in actu, hoc enim duratio importat; creationis autem terminus eſt ens actu, ipſum autem, quod eſt actus eſt forma, dicere igitur materiã præcedere ſine forma, eſt dicere ens actu ſine actu, quod implicat contradictionem*; ita Diuus Thom. Et idem probat *quodlib.* 3 *art.* 1. his verbis: *Quod aliquid ſimul ſit, & non ſit, à Deo fieri non poteſt, nec quæ aliquid contradictionem inuoluens, & huiuſmodi eſt materiã, eſſe in actu ſine forma, omne enim quod eſt actu, vel eſt ipſe actus, vel eſt potentia participans actum: eſſe autem actum repugnat rationi materiæ, quæ ſecundùm propriam rationem eſt ens in potentia; relinquitur ergo quod non poteſt eſſe in actu, niſi in quantum participat actum, actus autem participatus à materia, nihil aliud eſt quam forma. Vnde idem eſt dictu materiam eſſe in actu, & materiam habere formam; dicere ergò quòd materia ſit in actu ſine forma, eſt dicere contradictoria eſſe ſimul*, ita Diuus Thomas, & videri etiam poteſt in *q.* 4. *de potentia, art.* 1. & 3. *contra Gentiles, cap.* 4. vbi inquit *Quod materia non tendit ad impoſsibile, eſt autem impoſsibile materiam tantum ſub priuatione eſſe*. D. Thom, ſequuntur communiter omnes eius diſci-

tas, & ſubſtantialis per ſuam exiſtentiam, quam habet ſeparatim conſeruari, ſicut accidens ſine ſubiecto; tunc enim non magis dependebit à forma, quàm accidens à ſubiecto; imò multo minus, ſi vtrumque ſecundum ſe exiſtens eſt.

Secunda verò ſolutio deſtruit rationem propriam materiæ, quia in re eſt facere illam formam, nam quid aliud eſt forma ſubſtantialis, quam actus primus in genere entitatiuo; Et quomodo poteſt probari contra antiquos, qui negabant formam ſubſtantialem diſtingui à materia, quòd non ſit idem materia, quod forma ſubſtantialis, ſi eſt actus primus; Quòd enim non informet, ſed recipiat, in primis hoc ipſi negabant, quòd recipere formas, quia ſecundũ ſe erat ens actu, & ſic non indigebat formis ſubſtantialibus, quæ dant eſſe primum & ſubſtantiale. Deinde, quia ſi eſt actus primus, & non informans, nec receptus in alio; ergo erit in ſe actus ſubſiſtens, nec indigebit formâ naturaliter ad exiſtendum: forma enim ſeu actus non receptus, hoc ipſo eſt terminatus, & incommunicabilis vlteriori ſubiecto, ergo ſubſiſtens in eo eſſe, quod habet, & licet recipiat formas, recipiet illas tanquam accidentia, ſicut ſuppoſitum hominis vel lapidis recipit accidentia. Quare ex his principijs magis aperitur via ad negandum materiam primam eſſe ens partiale, & quòd non dantur formæ ſubſtantiales, ſed ſolum accidentales, vt ponebant Antiqui, quàm ad oppoſitum ſtando in principijs Ariſtotelis, & veræ Philoſophiæ.

Denique poteſt implicatio iſta aliter explicari, quia illa exiſtentia materiæ ſeorſum à forma, vel eſſet corporea, vel ſpiritualis, vel non corporea, nec ſpiritualis, Hoc tertium dici non poteſt, quia ſpirituale, & corporeum videntur exhaurire omne quod actu eſt ſubſtãtia, adæquatè enim illam diuidunt, ſiue ſit pars vt forma corporea, ſiue totum, neceſſariò enim eſt aliquid pertinens ad genus corporeum, vel ſpirituale per ſe, vel reductiuè; ergo neque datur exiſtentia abſtrahens ab vtroque; ſpiritualis eſſe non poteſt, quia materia maximè ſpiritualitati opponitur, cùm ſpirituale conſiſtat in abſtractione materiæ: ergo propria exiſtentia materiæ non poteſt eſſe ſpiritualis. Si eſt corporea, vtique actu debet eſſe corporea, & non in potentia, eſt enim actualis exiſtentia, & ſic actu eſt id, quod eſt: ergo eſſentialiter dependet à forma, ſu gradu corporeitatis, per quem materia eſt actu corpus, nam materia de ſe non eſt actu corpus, ſed per formam, quæ dat gradum corporeitatis, ſi enim eſſet actu corpus incideretur in opinionem antiquorum, qui vt dicit S. Thom. materiam primam dicebant eſſe actu corpus, & ſic formę elemẽtales, & aliæ, non conſtituerent formaliter corpus, quod eſt apertè falſum; forma enim quæ non conſtituit corpus, neque poteſt tale corpus in ſpecie conſtituere, quia implicat aliquam formam dare gradum ſpecificum, genericum autem ab alia realitate diſtincta prouenire, ſic enim illa entitas, à qua gradus genericus proueniret, eſſet in genere, & non in aliqua ſpecie, & hæc eſt vis rationis D. Thomæ *q. 4. de potentia art. 1.* vbi dicit: *Non poſſe materiam eſſe ſine forma quia non poteſt aliquid eſſe in genere quod non ſit in aliqua ſpecie.* Cùm ergo à forma ſubſtantiali proueniat gradus corporis, vt ſic & ſpecificus talis corporis conſequẽter materia ſine forma non eſt actu corporea ſed potentia, id eſt entitas ſuſceptiua gradus corporei: vndè ſi habet propriam exiſtentiam illa non poteſt eſſe actu corporea quia entitas cuius eſt hæc exiſtentia non eſt actu corporea, ſicut autem nõ poteſt intelligi exiſtentia hominis ſine forma hominis nec exiſtentia equi ſine forma equi, ita nec exiſtentia corporea ſine forma corporis. Hanc rationem etiam attingemus *ſequenti art. tit. vltimo.*

Aduerto, quòd aliqui, vt Magiſter Bannez vbi ſupra, exiſtimant eſſe probabile, quòd materia prima poteſt exiſtere ſine omni forma,

forma per exiſtentiam diuinam ſibi vnitam cui ſententiæ etiam ſubſcriberem, ſi ſupponeretur materia capax exiſtentiæ ſine forma, cum enim exiſtentia & ſubſiſtentia diuina ſolù vniantur ſupplendo vicem creatæ, ſolùm illis naturis vniri poſſunt, quæ ſunt capaces ſubſiſtendi, vel exiſtendi, ſicut patet quòd accidenti non poteſt vniri diuina ſubſiſtentia, quia propriæ ſubſiſtentiæ non eſt capax: ergo idem dicendum eſt de materia reſpectu exiſtentiæ

Vnde etiam euacuantur inſtantiæ à quodam Recentiore adductæ contra noſtram ſententiam. *Prima*, quia ſubſiſtentia eſt actus naturæ proueniens ab aliqua forma, & tamen diuinitus ſuppletur per ſubſiſtentiam Verbi. *Secunda*, quia humanitas Chriſti exiſtit exiſtentia Verbi, & tamen illa, non conuenit mediante forma; ergo poteſt exiſtentia prouenire ab alio, quàm à forma. *Sed vtraque inſtantia infirma eſt.* Aliud eſt enim, quòd ſubſiſtentia & exiſtentia creatæ ſint ſupplebiles per diuinam, aliud quòd ſint ſupplebiles in materia nuda, ſed in humanitate vel alia natura, cuius exiſtentia & ſubſiſtentia ſunt non effectus formales, ſed modi conſecuti, ſeu formalitates quæ dant illos effectus formales, ſubſiſtendi & exiſtendi.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRIMO *arguitur*, quia Deus poteſt conſeruare accidens ſine omni ſubiecto, & formam ſubſtantialem ſine omni materia, & quamcunq; entitatem realem ſine eo à quo diſtinguitur realiter: ergo etiam materiam ſine omni forma. *Conſequentia patet*, quia materia prima eſt entitas realiter diſtincta à forma, & minoris dependentiæ à forma, quàm accidens à ſubiecto, cùm materia ſit ſubſtantia, accidens verò inhæreat: ergo poteſt ſeparari ab omni forma; in hoc enim diſtinguitur realis diſtinctio à modali quòd vbi eſt diſtinctio realis, extrema poſſunt ſeparari ſaltem de potentia abſoluta; modus autem nunquam poteſt ſeparari ab eo, cuius eſt modus; Conſtat autem, quòd materia prima eſt entitas realiter diſtincta à forma. *Confirmatur*, quia materia vel dependet à forma intrinſecè, & eſſentialiter, vel non; ſi dependet, ergo propria materiæ quidditas conſtituetur per formam, quod eſt omnino falſum, cum propria materiæ quidditas ſit eſſe ens in potentia, quod non habet à forma. Si verò non dependet eſſentialiter, ſed ſolum quoad exiſtentiam, talis effectus formę eſt ſecundarius, & ſic poterit ſuppleri à Deo, ſicut ſuppletur in humanitate Chriſti exiſtētia, & ſubſiſtētia propria per Verbum, & ſicut in Euchariſtia ponitur quātitas corporis Chriſti, ſine repletione loci quæ eſt effectus ſecūdarius eius.

Reſp. illud argumentum de accidente ſolui à D. Thom. *quodlib.* 3. *citato, art.* 1. *ad primum*, & 1. *p. q.* 66. *art.* 1. *ad* 3. & idem eſt de forma ſubſtantiali Dicit ergo, quod accidens dependet à ſubiecto vt à cauſa ſuſtentante in eſſe; materia verò à forma vt ab actu ſuo. Quòd autèm aliquid ſuſtentetur ab aliqua cauſa ſecunda, benè poteſt à Deo ſuppleri per aliam cauſam, quia ſuſtentatio ſolum pertinet ad exercitium ponendi rem in eſſe, non ad determinationem, & ſpecificationem ipſius; exercitium autem exiſtendi multo melius poteſt fieri per cauſam efficientem, quæ ſolū dat eſſe quoad exercitium. At verò materia dependet à forma, non per modum cauſæ efficientis, ſed formalis, cuius proprium munus eſt dare eſſe rei ſpecificando, & determinando illud, vnde remota omni forma, caret materia omni principio determinante, & ſpecificante eius eſſe, & ſic ſolum manebit exiſtentia potentialis, & indeterminata, quæ non poteſt habere effectum formalem exiſtendi actu, & determinatè extra cauſas.

Ad id vero, quod dicitur de diſtinctione inter extrema realiter diſtincta. *Reſpondetur* eſſe certum, & infallibile ſignum diſtinctionis realis, ſi de facto duo ſeparantur inter ſe, è contra tamen ſi non ſeparantur, non eſt infallibile ſignum, quòd non diſtinguantur

guantur realiter, poteſt enim interuenire aliqua eſſentialis dependentia vnius realitatis ab alia in exiſtendo, ſicut relatio realis ad ſui exiſtentiam petit exiſtentiam termini à quo realiter diſtinguitur: eſt enim relatio omnino extra ſuum terminum, & de actu vitali multi exiſtimant, non poſſe conſeruari à Deo extra potentiam vitalem, quia eſſentialiter dicit proceſſionem ab illa Et ſimiliter viſio exterior realiter diſtinguitur ab obiecto, ſine quo tamen conſeruari non poteſt, alioquin videret rem abſentem. Similiter ergo cùm materia dependeat à forma vt à medio participandi exiſtentiam determinatam, non poterit ſine illa determinatè exiſtere. Addo quòd ad diſtinctionem realem inter materiam, & formam ſufficit quòd materia poſsit eſſe in re, ſine qualibet forma diuiſiuè, ſicut videmus ab illa ſeparari, ſed non à tota collectione formarum, hoc enim ad diſtinctionem realem non eſt neceſſe, cum diſtinctio realis exerceatur inter quamlibet determinatè, & ſic ſufficit ſeparari à qualibet determinatè.

Ad confirmationem Reſpondetur, quòd materia dependet à forma quantum ad eſſe non quantum ad quidditatem, quæ eſt entitas potentialis, vt S. Thom. docet 5. *Metaphyſ. lect. 2. Et ad replicam reſpondetur*, quòd ſtante effectu primario formæ, in ſubiecto poteſt ſuppleri, vel tolli effectus ſecundarius, niſi interueniat aliquod eſſentiale impedimentum. Cæterum è conuerſo dari effectum ſecundarium ſublato primario impoſſibile eſt, propter coordinationem eſſentialem inter primarium, & ſecundariũ effectum; ſecundarius autem effectus formę eſt exiſtere, primarius autem eſt informare, & conſtituere Et quando Deus ſupplet exiſtentiam, & ſubſiſtentiam humanitatis, ſupponit ipſam humanitatem conſtitutam per formam ſuam, ſupplet autem id quod ſecundarium eſt, ſcilicet exiſtere, & ſubſiſtere n noſtro autem caſu proceditur è conuerſo cilicet quod materia habeat effectum ſecundarium formæ, qui eſt exiſtere ſine forma, id eſt actum ſecundum ſine actu primo.

Secundò arguitur, dato quòd exiſtentia diſtinguatur in re ab eſſentia, non tamen diſtinguitur, niſi tanquam modus, ſiquidē exiſtentia non conſtituit quidditatem aliquam ſed conſtitutam ſupponit, & extra cauſas ponit, quod eſt modificare, modus autem identificatur cum re cuius eſt modus nec poteſt aliquid modificari per modum alicuius rei diſtinctæ: ergo cùm materia exiſtat in rerum natura aliqua exiſtentia identificatur cum illa: ergo non exiſtit per formam, ſed per modũ proprium, quem Deus ſine forma conſeruare poterit in materia. *Quòd ſi dicas*, modum iſtum eſſentialiter reſultare ex forma, & ideo ſine illa non poſſe conſeruari, ſicut vbi, vel ſitus ſine loco, nec figura ſine quantitate. *Contrà eſt*; quia exiſtentia non ſequitur formam, ſed productionem, cùm ſit terminus ipſius fieri, ſeu productionis relictus immediate ex cauſa efficienti, ſed materia habet diſtinctum fieri, & productionem à forma, quia materia fit per creationem, forma autem per generationem, ergo habet diſtinctam exiſtentiam à forma. *Item*, ſi materia haberet exiſtentiam mediante forma, toties interiret, & produceretur, quoties noua forma aduenit, & alia recedit, quia tunc deſinit eſſe vnius formæ, & incipit aliud cum ipſa forma; nihil autem aliud eſt corrumpi, quàm amittere eſſe, neque aliud eſt produci, quã adquirere nouum eſſe.

Adduntur alia minoris ponderis, vt ſi materia annihilaretur, nõ annihilata forma, maneret exiſtentia materiæ, quæ eſt à forma & tamen eſſet annihilata, ergo daretur eſſe materiæ, & tamen eſſet materia annihilata. *item* materia cauſat formam in eſſe, & forma cauſat materiam; ergo materia cauſat ſuum eſſe, quod eſt à forma. *Similiter* materia eſt cauſa realis ipſius formæ ſuſtentando, & recipiendo illam: ergo in illo priori, in quo cauſat, exiſtit, alias non realiter cauſaret, & tamen pro illo priori non habet exiſtentiam à forma, quia nondum forma eſt

Digitized by Google

eſt cauſata. *Denique* eſt ſpecialis difficultas in anima rationali, cuius exiſtentia ſpiritualis eſt, ſiquidem per eandem exiſtentiam exiſtit ſeparata, ſed ſpiritualis exiſtentia non poteſt communicari materiæ: ergo quando eſt ſub anima rationali, non habet exiſtentiam ab illa.

Reſpondetur ad principale argumentum reſponſione data, inter arguendum, admiſſo, non conceſſo quòd exiſtentia ſolum ſit modus, non realitas diſtincta ab eſſentia, hoc enim eſt probabile, & fortè probabilius. *Et ad primam inſtantiam Reſpondetur,* quòd exiſtentia ſequitur productionem rei perfectam & completam, cùm ſit terminus vltimus actionis, non autem productionẽ quaſi incompletam, & dependentem ab alterius poſitione, ſine qua in rerum natura non exiſtit, *cuius ratio eſt*, quia exiſtentia eſt actus, quo aliquid ponitur, non ſolum extra vnam cauſam, ſed extra omnes; vnde non ſufficit conſiderare aliquid, vt eſt extra cauſam efficientem, ſi nondũ eſt extra formalem, vel materialem, vt dicatur in re exiſtere, & ſic materia vt præciſè ſubeſt actioni creantis, & non actuationi formæ informantis, nondum intelligitur habere exiſtẽtiam, quæ extra omnes cauſas ponit, ſed tendere ad exiſtentiam quaſi in fieri, & in via.

Ad ſecundam inſtantiam de creatione materiæ, & generatione formæ *Reſpondetur,* quòd vt dicit D. Thom. 3. *de potentia artic.* 1. *ad* 2. materia propriè non creatur, ſed concreatur; creatur enim ſub forma, & ita creatio completa, & abſoluta terminatur ad totum compoſitum, vt dicitur 1 *par. q.* 45. *artic.* 4. Et ſic materia per creationem accipit exiſtentiam, non vt præciſè exit à cauſa efficiente, ſed in quantum per creationem, & cauſam efficientem ponitur ſub actuatione formæ, & cauſatur etiam à forma, & vt vno verbo dicam, materia per creationem non tam recipit eſſe, quàm ſubeſſe, ſicut etiam quando Deus creat aliquam ſubſtantiam, ſecundario etiam attingit accidentia tali ſubſtantiæ annexa, & tamen non dicuntur creari, quaſi ſeorſum accipiant eſſe, ſed accipiunt illud depẽdenter à ſubiecto, & ita ſi ſubiectum tollatur, & Deus non ſuppleat eius concurſum ſeparando accidentia, neceſſario deſinunt, nõ obſtante prima attingẽtia creationis: & ſimiliter, ſi materia ſemel creatur ſub forma, ſi illa forma deſinit eſſe, & altera nõ ſuccederet, deſtrueretur materia, quia non fuit creata ſimpliciter, & abſolutè vt eſſet, ſed vt ſubeſſet formæ, & per ipsã eſſet, nec tamen poteſt Deus ſine forma illa ſeparatim ponere, ſicut formam ſine ſubiecto propter rationem dictã *in ſolutione ad primum.* Et ſic materia propriè, nec habet eſſe eductum, nec creatum, ſed communicatum per formam eductam, aut concreatam, ſubiici autem exiſtentiæ eductæ, non ſufficit denominare rem ipſam eductam; requiritur enim ad denominationem educti ordo ad aliquod principium ex quo educatur, ſine iſto autem ordine (quo vtique caret materia) dicetur quidem compleri eius productio per communicationem exiſtentiæ eductæ, ſed non denominabitur educta.

Quare hæc omnia argumenta æquiuocãt valdè in acceptione de ly *creatio*, quòd illam accipiunt ſolum vno modo, ſcilicet vt dat eſſe abſolutè, cùm tamen creatio toti compoſito, ſeu ſuppoſito dat eſſe abſolutè, partes autem compoſiti non abſolutè ponit in eſſe, vnicuique attribuendo eſſe partiale, ſed vnam ſubiicit alteri, & ſub alterius eſſe, vel ſub totius eſſe coordinat, & ſic dat illis eſſe, eo modo quo partibus poteſt conuenire, ſcilicet vt ſubordinantur toti, & dependenter ab illo, non proprium eſſe cuiq; tribuendo: idem eſt autem, quòd vna exiſtentia dependeat ab altera, vt reddat rem exiſtentem, & quòd entitas ipſa nõ habeat exiſtentiam propriam, ſed ab alterius exiſtentia ſibi communicata dependeat.

Ad tertiam inſtantiam, quòd materia corrumperetur, & generaretur quoties mutaret

ret formas, *Reſpondetur*, materiam nō corrumpi, nec generari per ſe, in quantū entitas potentialis eſt, ſed per accidens, quantum ad priuationem, & eſſe communicatumque d habet, de quo 1. *Phyſic. cap vltimo*, & ibi Diuus Thomas *lect. vltima, & 8. Metaphyſic. lect. 1.* dicit: *Quod nec materia, nec forma generatur, aut corrumpitur, niſi per accidens.* Simpliciter autem non dicitur corrumpi aliquid per hoc, quod amittit vnū eſſe, ſi illi ſuccedit aliud æquè benè illud conſeruans, & ſupplens, ſed ſolum quādo deſtruitur eſſe quod habet, & aliud non ſuccedit, ſicut ſi aliqua natura ſubſiſtēs aſſumatur à Deo deſtruendo eius ſubſiſtentiam, & conſequenter exiſtentiam, quæ ſubſiſtentiæ eſt annexa, non dicetur natura illa ſimpliciter corrumpi, ſed ſolum ſecundùm quid, & quantum ad modum proprium exiſtendi, ſicut nec corrumpitur accidens per hoc, quòd ſeparatum ſuſtentetur, licèt modum inhærentiæ amittat. Corrūptio autem ſecundùm quid, & per accidens non eſt inconueniens, quòd attribuatur materiæ.

Ad reliquas inſtantias, in argumento inſinuatas, breuiter reſpondetur. Ad primam, quòd ſi annihilaretur materia manente forma, diceretur in forma manere eſſe materiæ: non tamen applicatum, & communicatum materiæ, ſicut in anima ſeparata, & ex defectu iſtius communicationis, non dicitur materia exiſtere. *Ad ſecundam dicitur*, quòd materia cauſando formam materialiter, cauſat conſequenter ſuum eſſe materialiter, & recipiendo illud, quod nullum eſt inconueniens, ſic enim recipiendo eſſe non tam cauſat, quàm cauſatur, ſolum autem actiuè non poteſt aliquid cauſare ſuum eſſe. Non enim eſt inconueniēs quòd cauſę ad inuicem ſint cauſæ, vt dicemus *q. 9.* & ita forma cauſat materiam, & materia formā. *Ad tertiam* iam dictum eſt ſupra, quòd cauſa materialis, licèt exiſtendo cauſet, non tamen ratione exiſtentiæ, & ſic ſemper exiſtit concomitanter, non tamen pro omni prioritate, & antecedentia cauſalitatis ſuę ſicut cauſa efficiens, quæ cauſat exiſtendo, ſed eſt prioritas tendendi ad eſſe, & recipiendi eſſe, & ſic eſt cauſa realis, realitate potentiæ recipientis eſſe, non realitate proprij, & peculiaris eſſe, ſeu exiſtentiæ. *Ad vltimam reſpond.* quòd ſicut ipſa ſubſtantia animæ rationalis ſpiritualis eſt in ſe, & tamen informat materiam corporalem, quia formaliter eminenter habet gradus corporales, & ſicut ſubſiſtentia diuina, cùm ſpiritualis ſit, terminare poteſt naturam corpoream, & ſupplere vices ſubſiſtentiæ corporeæ, ita non repugnat quòd anima communicet materiæ mediante informatione ſui, exiſtentiam quam habet, non omni modo quo habet, ſed vt virtualiter eſt corporea, ſicut dicit D. Th. *in quæſt. de anima, art. 1. ad 17. & 1. 3. Quòd materia participat eſſe animæ rationalis, ſed non omni modo, quo eſt in anima.*

Reſtabat inquirere, an poſsit materia prima habere ſimul plures formas, ſed de hoc in ſecundo libro dicemus tractando an poſsit vnus effectus à duplici cauſa totali pendere.

ARTICVLVS IIII.

Explicantur propriæ conditiones materiæ primæ.

AD quinque conditiones poſſunt reuocari omnes conditiones materiæ, ſcilicet, *Potentia, Appetitus, Ingenerabilitas, Vnitas, Differentia vnius materiæ ab alia.* Nam vnio, quæ videtur eſſe conditio materiæ, non eſt propria ipſius, ſed communis etiam formę, nec tam pertinet ad ipſam materiam quam ad eius applicationem ad componendum totum. De illa igitur agemus *q. 6.* agendo de compoſito.

(·.·)

Digitized by Google

Potentia materiæ.

PLura egimus de potentia materiæ *art.* 2. oſtendendo; quomodo ſit pura potentia, non ſolum per excluſionem actus formalis, ſed etiam actus entitatiui; ex quo ſequitur, quòd potentia materiæ ſit purè paſsiua, & nullo modo actiua: tùm quia caret omni actu primo, qui eſt forma, & conſequenter omni actiuitate, actiuitas enim eſt actus primus, id eſt virtus ad agendum; tum quia caret actu ſecundo ex ſe, qui eſt exiſtentia, ſine qua tanquam ſine conditione nulla virtus actiua operatur actiuè, ſeu effectiuè. Vndè malè aliqui attribuunt materiæ actum effectiuum, & contra Ariſtotelem. *prim. de generatione, textu* 55. *& ſecundo libro text.* 53.

Addimus in præſenti, materiam primam non conſtitui in ratione potentiæ per aliquid ſibi ſuperadditum, ſed per ipſam ſuā entitatem, vt expreſsè docet Diu. Thom. 1. *Phyſ. lect.* 15.

Et ratio eſt, quia potentia materiæ eſt ad eſſe, non ad operari, ſiue illud eſſe quod recipit ſit tantum eſſe formale, ſiue ſit etiā eſſe entitatiuum, vt diximus. Imò ſi ipſa entitas ſubſtantiæ, vel materiæ non eſſet immediatè receptiua alicuius, ſed ſemper mediante aliquo reciperet, ita quòd etiam ipſum medium non immediatè reciperetur, daretur proceſſus in infinitum. Nec iſta potentia amittitur adueniente actu, ſed perficitur, licèt potentialitas amittatur, id eſt deficientia actus, hoc enim potentialitas ſonat.

Sed obijcies, nam ex materia dimanat quantitas, & ſimiliter aliquæ relationes ei conuenire poſſunt, & ab ea tanquam à fundamento dimanare, ſicut eſt relatio ad formam, quæ reddit illam in ſuo genere bonam: ergo habet aliquam vim effectiuam, ſcilicet ad dimanationem quantitatis, neque materia eſt omnino pura potentia, ſiquidem habet aliquam relationem in actu.

Reſpondetur, quòd dato, quòd aliqua ex iſtis accidentibus dimanarent à materia, adhuc non ſupponeretur in ea aliqua actiuitas & vis effectiua, quia dimanatio non eſt actio propriè loquendo, & formaliter, ſed ſolum identicè, quatenus actio quæ producit immediatè ſubſtantiam, mediatè attingit paſſiones, vt coordinatas, & dependentes à ſubſtantia. Vnde in actione productiua paſſionum ipſe ordo ad ſubſtantiam vt immediatè productam, ſeu cōnexio ipſa paſſionis productæ cum ſubſtantia, dimanatio dicitur, & ita nudæ ſubſtantiæ conuenire poteſt, cùm tamen nuda ſubſtantia effectiuè operari non poſſit, vt latius dicemus *infra q.* 12. Veritas tamen eſt quòd quantitas non dimanat à ſola materia, ſed etiam à forma, cùm ex diuerſa forma diuerſa quantitas conueniat ſubiecto, ſed dicitur ſequi materiam, quia quantitas eſt accidens maximè materiale, & conſecutum ad ſubſtantiam ratione infimi gradus, qui eſt gradus corporeitatis, qui maximè accedit ad materiam, & quia nullo modo eſt accidens actiuum, ſed paſſiuum. Quod verò dicitur de relatione; *Reſpondetur*, relationem iſtam tranſcendētaliter ſumptā, non eſſe aliud, quam ipſam potentiam entitatiuam materiæ: ſumpta autem prædicāmentaliter ſolum conuenit materiæ, vt ſubeſt formæ, ſolum enim poteſt reſpicere formam exiſtentem: forma autem non exiſtit niſi in materia, aut ſi exiſtit per ſe, non informat, niſi in materia, & ſic non fundatur relatio prædicamentalis in materia ſeorſim à forma, ſed vt exiſtente ſub forma; materia autem vt informata benè poteſt fundare, & habere relationem in actu, quia ſic iam non eſt pura potentia, ſed potentia informata, dicitur autem materia eſſe bona bonitate ordinis ad formam, non formalitate actus, quem habeat in ſe, vt ſupra diximus.

Appe-

Digitized by Google

Appetitus Materiæ.

DVo poſſumus conſiderare in appetitu materiæ. *Primum*, quid ſit? *Secundum*, ad quid ſit, & ad quæ ſe extendat? *Quantū ad primum* ſupponenda eſt illa vulgaris diſtinctio *appetitus innati, & eliciti*, primus eſt appetitus ab ipſa natura ortus, ſine media cognitione, vt in lapide pondus ad centrum; elicitus eſt, qui procedit ab aliquo mediante cognitione, ſicut cùm animal appetit cibum, vel potum: quòd ſi appetitus iſte oriatur ex cognitione intellectiua, dicitur appetitus rationalis, ſeu voluntas, & ſi vlterius ſequatur ad cognitionem proponentem obiectum cum indifferentia non adſtringente, neque coarctante tantum ad vnum erit appetitus liber. Vnde aliud eſt appetitus innatus, qui eſt ſine cognitione, & opponitur elicito, aliud naturalis, ſeu neceſſarius, qui opponitur libero, & poteſt eſſe elicitus. Pertinet autem ad appetitum tendere ad rem, quando caret illa, & quieſcere in re, quando habet illam, vt S. Thom. dicit 1. *p. q.* 19. *art.* 1. ſed tamen propriè fit denominatio appetitus ab illo primo actu, quando tenditur in rem non habitam; rem enim quam habemus, non dicimur tantum appetere, ſed frui, quod eſt aliquid pluſquam nude appetere.

Dicimus ergo, quòd appetitus materiæ eſt appetitus innatus, qui non diſtinguitur ab eius entitate. Conſtat hoc ex Philoſophia *primo Phyſicorum, textu* 18. quem ibi declarat Diu. Thom. contra Auicenn. *lectione* 15. *Nihil*, inquit, *eſt aliud materiam appetere formam, quàm eam ordinari ad formam, ideò ineſt ei ſemper appetitus formæ, non propter faſtidium formæ quam habet, nec propter hoc quòd quærat contraria eſſe ſimul, ſed quia eſt in potentia ad alias formas, dum vnam habet actu.* Videri etiam poteſt *prim. part. quæſt.* 59. *articulo ſecundo*, vbi inquit, *quòd inclinatio quæ eſt ad eſſe rei non eſt per aliquid ſuperadditum eſſentiæ, ſed per materiam, quæ appetit eſſe antequam habeat, & per formam, quæ tenet rem in eſſe, poſtquam fuerit. Ratio autem eſt*, quia appetitus naturalis non eſt neceſſe quòd ſit aliquis actus, vel impetus actiuus ad aliquid, ſed ſolum habitudo, & ordo ad ſibi conueniens: maximè autem materiæ eſt conueniens forma, per quam perficitur, & actuatur: ergo ordo & habitudo ad formam, maximè eſt inclinatio connaturalis materiæ. *Quod autem dici ſolet* quòd inclinatio ſequitur formam, vt inquit Diuus Thomas *prim. parte quæſtione* 80. *articulo primo* non tollit, quòd materia habeat inclinationem ad formam, quia non dicit quòd ad ſolam formam ſequitur inclinatio, & ita inquit, *primo Phyſicorum. lect.* 15. *Quòd non ſolum aliquod ens actu per virtutem actiuam, ſed etiam materia ſecundum quod in potentia, ordinatur in ſuum finem.*

Quoad ſecundum, ſcilicet ad quid ſe extendat appetitus materiæ, dicimus duo, *Primum eſt*, quòd reſpectu formarum corruptibilium, materia prima ſimpliciter appetit omnes, ſed non eodem modo; quædam enim formæ ſunt, quas nondum habuit, neque habet, ſed ſolum habere poteſt, & circa iſtas habet appetitum, quia habet capacitatem, & potentiam ad illas cum priuatione. Reſpectu verò formarum, quas de facto habet, etiam retinet appetitum, non quidem per modum tendentiæ & deſiderij, ſed per modum poſſeſsionis, & quietis, quæ tamen non omnino ſatiata eſt, ſed adhuc retinet priuationem ad alias formas. Reſpectu verò formarum, quas habuit, & iam tranſierunt, remanet quidem in materia appetitus naturalis, quantum ad proportionem inter ipſam materiam, & tales formas ſecundùm ſe, non tamen quoad executionem & reſpectiuè ad agens, à quo educenda eſt forma, & ita habet ap-

 peti-

Digitized by Google

petitum ad formam, non ad eductionem illius, quia ad præteritum non eſt potentia: omnis enim appetitus cum ſit ad aliquem finem, & bonum quod intendit, fundat ordinem intentionis, & executionis, & intentio quidem ſolum pendet ex proportione inter ipſum appetitum, ſeu inclinationem, & entitatem formæ, at verò aſſecutio non ſolum dependet a proportione appetitus, ſed etiam ab efficacia, & actiuitate agentis. Ad formam ergo amiſſam, & ſemel habitam remanet quidem eadem naturalis proportio inter materiam & formam, quæ antea erat cuius ſignum eſt, quòd ſi per aliquam potentiam talis forma rurſum ponatur in materia verè, & naturali modo componet cum illa. At verò ſecundo modo non remanet appetitus naturalis in materia ex defectu agentis potentis educere, vel applicare formam ſemel amiſſam, & ſic intelligitur Diuus Thomas cùm docet *prima parte quæſtione 76. articulo primo ad 6.* quòd in anima ſeparata remanet inclinatio naturalis ad ſuum corpus, licèt talis inclinatio naturaliter conſequi non poſſit.

Dicimus ſecundo, quòd materia appetit omnes formas ſub vnica ratione formali, & hæc ratio in materia ſublunari eſt, id in quo conueniunt omnes formæ corruptibiles, ſcilicet eſſe ſubſtantiale, corruptibile, & generabile Et ita ſumitur ex Diuo Thoma *opuſculo 15. capite 6. in fine, & prima parte quæſtione 66. articulo 2.* Nec eſt putandum, quòd materia verſatur circa vnam formam, quam primo, & per ſe appetat, & quæ in omni materia inuenitur, verbi gratia, formam corporeitatis, hoc enim improbat S. Thomas *citatis locis*, quia materia ſolum appetit formas propter perfectionem, quam ab illis habet, & licèt à diuerſis formis diuerſæ perfectiones proueniant, tamen cùm materia ſit capax omnium illarum, omnes illas dicitur appetere, & ab illis perfici, & ita appetit omnes quatenus conueniunt in modo perficiendi, & actuandi materiam, ſicut viſus recipit omnes colores quatenus conueniunt in vna ratione viſibilis, & in vno modo immutandi potentiam, ſic materia appetit omnes formas, in quantum conueniunt omnes in tali modo, & ratione informandi materiam, ſcilicet modo corruptibili.

Ex quo colligitur, quòd materia quantumcumque informetur ab aliqua forma perfecta, ſemper appetit alias, quia hic appetitus non eſt aliud, quàm ipſa naturalis capacitas materiæ ad formas, quæ tali modo, ſcilicet corruptibili, informare poſſunt, & licet vna forma ſit perfectior altera, non tamen vna informat perfectiori modo, quàm alia, ſed omnes eodem modo, ſcilicet corruptibili, & ideo finis, & perfectio materiæ non ſiſtit in perfectione alicuius determinatæ formæ, ſed in adæquatione, & collectione omnium. Vndè habità formà perfectiſſima, melius eſt ipſi materiæ ad aliam tranſire quantumcumque viliorem, vt ſuam adæquationem impleat, quam ſub illa forma perfectiſſima manere, non implendo talem adæquationem, ſicut viſus, quantumcumque videat perfectiſſimum colorem, adhuc eſt in potentia ad videndum alios, quia ab omnibus eodem modo immutatur, & perficitur.

Nec tamen ex hoc inferas, dari in materia appetitum ad plures formas ſimul habendas, quia licèt ex parte ſubiecti ſimul detur appetitus omnium, non tamen ex parte obiecti ad habendas omnes ſimul, propter incompoſſibilitatem vnius formæ cum altera, & priuationem, quam vna habet adiunctam, alterius, ſicuti in me eſt ſimul potentia ad ſtandum, & ſedendum, non tamen ad ſedendum, & ſtandum ſimul.

(∴)

Ingene-

Digitized by Google

Ingenerabilitas, & incorruptibilitas materiæ.

DE hac agit Philoſophus *primo Phyſicorum. textu* 82. & ibi Diuus Thomas *lectione* 15. *& prima part. quæſtione* 46. *artic.* 1. *ad* 3. Et poteſt explicari negatiuè, & poſitiuè. Negatiue quidem, quatenus caret principijs generationis. Poſitiuè verò, quia actu habet aliquod eſſe ingenerabile, & incorruptibile.

Ex dictis autem *artic. præced.* conſtat, materiam ſolum dici ingenitam, & incorruptam negatiuè, quia caret ſubiecto, ex quò fiat, non poſitiuè propter aliquod eſſe perpetuum, quod habeat, cum non producatur in eſſe proprio, ſed ſub eſſe formæ, & dependenter ab illa. Ita ſumitur ex D. Thoma. *citato loco, lect.* 15. vbi ex Philoſopho dicit: *Quod materia quodammodo corrumpitur, & quodammodo non, quia ſecundum quod in ea eſt priuatio, ſic corrumpitur, cum eſſet in ea priuatio; ſicut ſi diceretur æs infiguratum corrumpi, quando deſinit eſſe infiguratum; ſed ſecundùm ſe in quantum eſt quoddam ens in potentia eſt ingenita, & incorruptibilis. Ratio eſt*, quia ſi fieret per generationẽ, fieret ex ſubiecto, ſubiectum autem generationis eſt materia: ergo ſi fieret per generationem: eſſet materia antequam fieret, vel fieret ex alia materia, & ſic nõ eſſet prima, & de illa alia materia idem fieret argumentum, & ſic, vel ſiſtendùm eſt in aliqua materia, quæ non generatùr, vel eſt admittendus proceſſus in infinitum in generationibus, quod perinde eſt ac tollere illas; imò ſi haberet aliquod eſſe incorruptibile, eſſet perfectior forma corruptibili amittente eſſe, & per corruptionem ſubſtantialem non fieret corruptio ſimpliciter, ſed ſolum ex parte, maneret enim aliquod eſſe in materia totaliter incorruptibile.

Nec obſtat, quòd materia creatur, creatio autem dat eſſe; materia enim potius concreatur, vt ſæpè diximus, quia ſubijcitur communicationi formæ, & eſſe ipſius, tam illi ſub qua creatur, quam reliquis, quæ illi ſuccedunt, nec tamen propter hoc generatur materia, aut corrumpitur, quia mutat, & adquirit vnum eſſe poſt aliud, quia materia acquirit, & amittit eſſe tanquam ſubiectum, non tanquam terminus: generatio autem & corruptio ſolum denominant terminum à quo, & ad quem, genitum & corruptum, non ſubiectum, quod ſub tali ſucceſsione diuerſi eſſe, perſeuerat idem, quia ipſa ſucceſsio in diuerſo eſſe, facit quod non amittatur totaliter eſſe, ſed mutetur.

Ex quo deduces, quare compoſitum ſimpliciter denominetur corruptibile, licèt materia ſit incorruptibilis, & aliquando etiam forma vt in homine, & tamen ſimpliciter denominetur materiale à materia; hoc enim ideò eſt, quia compoſitum non denominatur à partibus ſeorſim ſumptis, ſed à coniunctione earum, & ab eſſe quod ex illis reſultat, & quia ipſa coniunctio ſit modo corruptibili, & dependenti à materia, ſimpliciter denominatur compoſitum materiale, propter iſtam dependentiam & corruptibile propter illam coniunctionem.

Vnitas, & differentia materiæ.

DE vnitate, & diuerſitate numerica materiæ non agimus in præſenti. Conſtat enim diuidi materiam, ſicut diuiduntur ipſæ res compoſitæ; quomodo autem diuiſio iſta numerica originetur à materia ſignata quantitate, in libris de generatione diſquiretur.

De ſpecifica autem vnitate, & diuerſitate materiæ duo ſunt, quæ indigent diſcuſsione. *Primum*, an re vera differant ſpecie materia cœleſtis, & ſublunaris.

Secun-

Digitized by Google

ma ſit poſitiua, vel negatiua. *De primo agemus* in libris de cœlo, & pro nunc ſuppono tanquam probabilius, quòd materia cœleſtis, & ſublunaris ſpecie differunt, ita quòd materia cœli non eſt in potentia ad formas iſtas inferiores nec è conuerſo, quod tenet Diuus Thomas *prima parte, quæſtione ſexageſima ſexta, artic. ſecundo & opuſc. decimo quinto, cap.7.& opuſc, quadrageſimo quarto & decimo quinto.* Et hoc ideò, probabilius eſt cœlum ex intrinſeca ſua natura eſſe incorruptibile, & non ex aliquo extrinſeco ſupernaturali vt corpora glorioſa; ſi autem materia ipſius eſſet eiuſdem ſpeciei cum noſtra, neceſſario eſſet in potentia ad formas iſtas inferiores, & quandiu eſt ſub forma cœli, eſſet priuata iſtis inferioribus, & ſub forma vnius cœli priuatâ formâ alterius cœli; hæc autem eſt diſpoſitio corporis corruptibilis; ex hoc enim quòd materia eſt priuata forma ſubſtantiali, quam poteſt habere, de ſe tendit ad illam, nec eſt connaturaliter ſi impediatur perpetuò habere illam: ergo compoſitum conſtans ex materia capaci aliarum formarum habet in ſe principium corruptionis, ſcilicet materiam priuatâ formâ. Nec per formam quantumcumque perfectam tollitur iſta priuatio, quia nec tollitur capacitas materiæ ad formam priuatam, neque forma ipſa, qua priuata eſt, habetur; manet ergo illius. Et dato quod forma cœleſtis propter ſuam eminentiam ſupra formas corruptibiles ſatiaret totam potentiam materiæ, adhuc non tollebat principium corruptionis, quia non tollebat potentiam ad formas aliorum cœlorum. quæ diſtinguuntur ſpecie, nec vna eminenter continet aliam, ſicut iſtas inferiores, & conſequenter poſſet tranſmutari vnum cœlum in aliud. Vt ergo cœlum ſit ab intrinſeco, & connaturaliter incorruptibile, exigit materiam incapacem aliarum formarum.

Circa ſecundum, an illa vnitas, vel diuerſitas ſpecifica ſit poſitiua, vel negatiua; qui ſentiunt materiam primim de ſe includere aliquem actum ſaltem entitatiuum conſequenter vnitatem, & diuerſitatem poſitiuam ponunt in materia. Cęterum D. Tho. qui omnem actum negat materiæ antecedenter ad omnem formam, ſolum ponit materiam eſſe vnam negatiuè, id eſt per hoc quod caret omni actu diſtinguente, vt conſtat ex *opuſculo* 31. §. *primo, poſt medium, & prima parte, quæſtione decima ſexta. artic. ſeptimo ad* 2. Diſtinctio autem ſeu diuerſitas conuenit materiæ ex ipſo ordine ad diuerſam formam, ſeu actum; nec enim alio modo ponitur aliquis actus in materia, niſi in potentia, & ſecundum ordinem ad talem actum, non quòd ipſa actu ſit diuiſa vel vna, aut habens in ſe actum, vt *prox. articulis* oſtenſum eſt; vndè dixit Diuis Thomas *opuſculo.*45. *circa finem: Infirmari rationem, qua oſtendit Philoſophus in* 5. *Phyſ. generationem non eſſe motum, quia non eſt in ſubiecto in actu, ſi materia ſit ens in actu ſaltem imcompletè.*

Sed inquires. ſi materia ex ſe non habet ſpeciem aliquam determinatam, ſed reducitur ad ſpeciem illius formæ à qua informatur, quomodo poteſt vna, & eadem entitas tot ſpecies mutare quot formas, vt modò reducatur ad vnam, modò ad aliam? *Reſpondetur.* materiam ſemper habere eandem ſpeciem intrinſecam, ſcilicet eſſe potententiam ſuſceptiuam, huius vel illius formæ, quæ eſt talis, vel talis ſpeciei; & ita in quocumque; compoſito inueniatur, reducitur ad eius ſpecem ſicut pars potentialis illius, & conſtituens eam ex parte potentiæ, Rationem verò illius ſpeciei in actu ſolum participat denominatiuè denominatione formæ informantis, non participatione intrinſeca; ſic enim mutaretur materia entitatiuè, & non ſolum informatinè, & ſic etiam mediante tali informatione participat determinatã exiſtentiam formæ, ſeu potius exiſtentiam illam

Digitized by Google

illam, quæ per formam conuenit compoſito, ſicut & participat actuationem formalẽ ex vnione ad formam, & ſic D. Tho. 7. *Metaphyſ. lect.* 2. explicans dictum Philoſophi, quòd materia neque eſt quid, id eſt ſubſtãtia, neque quale; neque quantum, inquit, *Quod non eſt intelligendum, quod ſubſtantia actu exiſtens prædicetur de materia prædicatione vniuoca, ſiue quæ eſt per eſſentiam; tam enim ſupra dixerat, quòd materia non eſt quid, neque aliquid aliorum, ſed intelligendum eſt de prædicatione denominatiua, per quem modum accidentia de ſubſtantia prædicantur: ſicut enim hæc eſt vera: Homo eſt albus, non autem hæc: Homo eſt albêdo, vel humanitas eſt albedo, ita hæc eſt vera: Hoc materiatum eſt homo, non autem hæc: Materia eſt homo, vel materia eſt humanitas*; ita Diuus Thomas.

Quare tota vnitas, vel diuerſitas materiæ conuenit ei ſecundum ordinem ad formam, cuius eſt potentia ſuſceptiua, qui ordo non eſt aliquid actu ſuperueniens materiæ, eique conueniens præter ipſam potentiam materiæ, & ita conuenit illi ſicut potentia ipſa, quod eſt ex ſe ſolum habere ſpeciem potentialem. Quòd ſi diuerſo modo materiæ reſpiciant formas, quia vna reſpicit modo amiſſibili & corruptibili, alia incorruptibili, quia ſolum vnius formæ eſt capax diſtinguentur ſpecie illæ materiæ, ſicut cœleſtis, & ſublunaris ratione diuerſi ordinis ad formas, non ratione diuerſæ actualitatis quam habeant. Et ſic etiam verificatur in iſtis materijs, quod actus eſt qui diſtinguit, ſcilicet terminatiuè, & extrinſecè propter diuerſos ordines ad diuerſos actus. Remota autem omni forma, remanet ſolum in materia vnitas negatiua per hoc, quod caret omni forma diſtinguente.

QVÆSTIO IV.

De forma, quæ eſt principium entis naturalis.

ARTICVLVS I.

Quid ſit forma, & quomodo contineatur in potentia materiæ, & educatur ex illa?

FOrma in tota ſua latitudine, prout comprehendit eſſentialem, & accidentalem, intrinſecam, & extrinſecam definiri ſolet, quòd eſt *actus dans eſſe rei.* *In* 5. autem *Metaphyſ. text.* 2. definitur cauſa formalis, *quod eſt ſpecies, & exemplar*, vbi definitur forma intrinſeca, & extrinſeca, vt ibi notat D. Thom. *lect.* 2. Dicitur enim forma intrinſeca ſpecies rei; extrinſeca autem ad cuius ſimilitudinem aliquid fit, dicitur exemplar. *In* 2. autem *de anima, text.* 2. definit Philoſophus formam, per hoc, quòd ſit actus, dicens: *Quòd materia quidem eſt potentia, ſpecies autem endelechia*, id eſt *forma*. Et actum diuidit ibi in primum & ſecundum. Primus actus, ſicut qui habet habitum, ſcientiæ. Secundus, ſicut ipſe vſus & actus talis habitus. Diſtinguit autem D. Thom. *ibi, lect.* 2. formam ſubſtantialem ab accidentali penes effectus, quia forma ſubſtantialis eſt quæ facit eſſe in actu ſimpliciter, forma autem accidentalis, quæ aduenit ſubiecto exiſtenti in actu. Poteſt etiam breuius definiri forma ſubſtantialis, quòd eſt *actus primus materiæ primæ*, vel quod eſt *actus primus, ex quo fit vnum per ſe, & non ſecundum accidens.* In hoc enim quod dicitur actus primus materiæ, excluditur omnis actus accidentalis, quia nullum accidens poteſt eſſe primus actus materiæ, nec conſtituere vnum per ſe. At verò actus ſecundus dicitur actus vltimus, ad quem forma ordinatur; & eſt

Digitized by Google

duplex, alter in eſſendo, alter in operando: forma enim per actualitatem ſuam ſuam eſt principium eſſendi, & operandi, & in eſſendo correſpondet ei exiſtentia, tanquam actus vltimus; & dicitur vltimus, tũ quia omnis actio, & motus in ea ſiſtit & terminatur, acquiſito enim eſſe, ceſſat motus, tum quia exiſtentia non eſt actus conſtituẽs rem, ſed conſtitutam ſupponens, eamque extra cauſas ponens. In operando autem dicitur actus ſecundus ipſa operatio, eò quòd reducit in actum ipſam virtutem, quæ eſt actus primus tanquam executio eius.

Vt autem videamus, quomodo forma ſubſtantialis (de qua ſolum agimus in præſenti, quia ſola eſt principium entis naturalis) contineatur in materia, & ex illa educatur per generationem, oportet ſupponere ex Philoſopho, quòd detur talis forma diſtincta à materia, quod contra antiquos Philoſophos deduxit Ariſtoteles, ex ipſa generatione ſubſtantiali, quæ diſtinguitur ab alteratione, vt probatur *in 1. de generatione*. Videmus enim res aliquas ſubſtantialiter incipere, & alias ſubſtantialiter deſinere, quando enim comburitur lignum tota ſpecies, & natura ligni ſoluitur, & ſubſtantialiter natura ignis generatur. Hæc autem tranſmutatio non poteſt eſſe totalis conuerſio vnius entitatis in aliam, ſic enim agens naturale non ſolum mutaret formam in aliquo ſubiecto, ſed etiam ipſum ſubiectum talis formæ mutaret in aliud, vel potius vnicam entitatem totaliter corrumperet, & aliam totaliter produceret: hanc ergo totalem entitatem, vel produceret ex aliquo ſubiecto, vel non; ex nullo ſubiecto non poteſt producere, quia ex nihilo nihil fit, niſi per creationem, quod non pertinet ad agentia creata; ſi autem ex aliquo ſubiecto producit illud debet eſſe commune genito, & corrupto, quia ſi non eſt commune, nihil de corrupto manebit in genito, & ſic ex nullo ſubiecto fiet, quia ſubiectum totaliter deſinit. *Nec dici poteſt*, quòd res ipſa, quæ deſinit, eſt ſubiectum, quatenus præcedit, & tranſmutatur in genitum, res enim quæ corrumpitur, & deſinit ſolum eſt terminus à quo; eſt enim id, quod relinquitur & amittitur: ſubiectum autem eſt id, quod recipit, non quod amittitur: ergo vt ſaluemus, quòd aliquid fiat de nouo ſubſtantialiter, & non fiat ex nihilo, ſeu ex ſolo termino à quo, ſed ex aliquo, oportet diſtinguere formam ſubſtantialem, qua aliquid tranſmutatur de non eſſe ad eſſe ſubſtantiale, à materia, ſeu ſubiecto, quod tranſmutatur per illam.

Quòd ſi recurratur ad opinionem antiquorum, qui dicebant, formas latitare in materia exiſtendo ibi in actu, ſed tamen per generationem apparere, non produci; vel ſecundò, quòd forma non eſt aliquid diſtinctum à materia, ſed extenſio quædam, & explicatio maior ipſius. *Contra primum inſtatur*, quia re vera tollit veram generationem ſubſtantialem, quia tunc generatio non conſtitueret ipſum eſſe, neque producendo formam, neque coniungendo materiæ, vt compoſitum fiat ſi ſic formæ latitant in materia. Nam vel latitant vt vnitæ materiæ, vel independenter à materia. Hoc ſecundum dici non poteſt, ſic enim illæ formæ potius eſſent ſeparatæ à materia, cùm exiſterent actu ſine vnione & dependentia à materia; ſi autem ſunt vnitæ materiæ, ergo iam eſt conſtitutum compoſitum, & ſic generatio neque producit formam in eſſe, neque conſtituit compoſitum, & ſic nihil ſubſtantiale facit, quod eſt tollere generationem ſubſtantialem, & ponere infinitas formas in actu in ipſa materia, omnes ſcilicet quarum eſt capax. *Contra ſecundum vero inſtatur*, quia illa extenſio vel eſt per additionem nouæ entitatis actualis, quæ antea non erat in materia, niſi in potentia, vel eſt ſolum explicatio potentialis, vel eſt apparentia eius, quod anteà latitabat, ita quod de nouo non fit aliqua forma, ſed quæ latebat, apparet

Digitized by Google

parèt & explicatur. Hoc tertium incidit in ſententiam impugnatam, ſecundum vero nihil dicit, quia non ponit illa, extenſio aliquid in actu, quod antea non eſſet, ſed relinquit totum in potentia: dicitur enim illa extenſio materiæ non actualis, ſed potentialis, atque adeo non magis extendit ipſam potentiam materiæ, quàm ipſa ſe extendat potentialiter. Primum vero ponit formam diſtinctam à materia, & ſic ſiue vocet explicationem, ſiue extenſionem, idem eſt quod forma ipſa actualis, quæ educitur è materia, cùm illa explicatio, ſeu extenſio materiæ fiat per diſtinctam entitatem actualem. Quare generatio ſubſtantialis ſtare non poteſt ſine eo, quod forma ſubſtantialis diſtinguatur à materia.

Ex his explicare poſſumus, quid ſit formam contineri in materia, & quid ex illa educi. *Ad primum enim dicimus* ex Diuo Thoma 1. *part. quæſt.* 90. *art.* 2. *ad* 2. *& quæſt.* 45. *art.* 8. *& quæſt. de ſpiritualibus creaturis, artic.* 2. *ad* 8. *&* 2. *contra Gentiles, cap.* 86. quod contineri in potentia materiæ, ſicut & in potentia cauſæ efficientis non dicit aliquid actuale ex parte rei contentæ, ſicut aqua continetur in vaſe, aut panis in arca: quod enim continetur in aliquo, tanquam exiſtens actu in illo, non poteſt in illo, vel ab illo produci, ſed ſupponitur exiſtens, & vnitum illi, in quo continetur, & ſic neque ipſum producitur, neque compoſitum, quod ex tali vnione reſultat: ſolum ergo poteſt contineri obiectiuè, non ſubiectiuè in tali potentia, à qua poteſt educi, ſi ſit materia, vel produci, ſi ſit efficiens, & quando ponitur in rerum natura, ponitur vt dependens ab illo in cuius potentia continetur. Vel ſecūdo ſpecialiter continetur forma in materia ratione inclinationis, & proportionis materiæ ad formam; nam vt materia, ſeu cauſa aliqua continere dicatur aliquem effectum, ille debet eſſe intra ſphæram talis cauſæ, & intra extenſionem talis virtutis. Virtus autem alicuius ſolum extenditur ad illud, ad quod habet naturalem proportionē, quod enim eſt alicui improportionatum, extra ſphæram illius eſt, nec in eius potentia & virtute continetur.

Ad ſecundum, ſcilicet ad eductionem formæ à materia, tres conditiones requiruntur. *Prima* quod forma pendeat in ſuo eſſe, & fieri à ſubiecto à quo educitur. *Secunda*, quod talis potentia, ſeu ſubiectum ſit connaturale, & proportionatum tali formæ, & forma illi, alioquin non continebitur in eius potentia, & ſi in ea non continetur, nec ab illa educitur. *Tertia*, quod forma non veniat ab extrinſeco, ſed naſcatur ex ipſa materia, id eſt per eius tranſmutationem fiat, qua reducitur materia de potentia in actum. De his conditionibus plenius agetur *ſequenti articulo*. Et interim ſufficit videre Diuum Thomam *citato loco de ſpiritualibus creaturis, artic.* 2. *ad* 8. vbi inquit, *Quod fieri formarum non ſubſiſtentium eſt ſecundum quod materia, vel ſubiectum reducitur de potentia in actum, & hoc eſt formam educi de potentia materiæ abſque additione alicuius extrinſeci.* Vbi ſenſus eſt, quod eductio non fit per hoc, quod aliqua forma ab extra ſuperaddatur materiæ, ſed per eius tranſmutationem innaſcatur in ipſa materia, & 1. *part. quæſtione* 90. *articulo ſecundo ad* 2. dicit: *Quod actum extrahi de potentia materiæ, nihil aliud eſt, quam aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia.* Et ſic eductio eſt productio quædam tranſmutatiua, quæ dicit ordinem ad duplicem cauſam, ſcilicet ad efficientem, à qua eſt, & ad materialem, ex qua eſt, & qua innaſcitur, & habet eſſe, & ſic ſupponit proportionem in ipſo ſubiecto, à quo dependet & cauſatur. Productio vero creatiua ſolum dicit ordinem ad cauſam efficientem, non ad materialem.

Sed inquires, an eductio ſicut formaliter eſt productiua ex aliquo, ita ſit formaliter

I 2 liter

liter vnitiua, & ſicut poſtulat formam recipi in materia, hoc eſt dependere, ita & vniri. *Reſpondetur*, aliquos tenere, quod in forma aliud eſt educi, aliud vniri; educitur enim, quia recipitur in materia vtique eadem actione qua fit, quia producitur dependenter à materia, non tamen eadem actione vnitur vt patet in anima rationali, cuius productio diſtinguitur ab actione vnitiua; ſi enim propterea forma educitur, quia vnitur materiæ, anima rationalis educeretur, quia vnitur. *Cæterum hæc reſponſio mouetur ex leuiſſimo fundamento*: ſtat enim benè quòd omnis eductio ſit vnitio, quia ſine illa non poteſt intelligi eductio, non tamen quod è contra omnis vnitio ſit eductio, quia latius patet vnire: quàm educere, ſicut vnitur anima rationalis, & non educitur, & Verbum vnitur humanitati, & non educitur. At verò omnis eductio neceſſariò vnitio eſt, quia eductio eſt productio rei dependentis à materia, & ipſum educi formam, eſt fieri dependentem, non dependet autem duplici dependentia, altera per vnionem, altera per receptionem, quia non eſt duplex cauſalitas in materia reſpectu formæ: ergo vnica dependentia ſufficit, ſed per vnionem quam habet, forma materialis dependet à materia: vnitur enim forma materialis vt dependens, quia vnitur materiæ, vt indigens illa ad eſſendum, & anima rationalis, vt indigens illa ad componendum totum, & informandum materiam: ergo per talem vnionem dependentiæ coniungitur vtraque forma, licèt non æquè dependeat, & ſic neque æquè reſpiciatur. Et prætereà eductio formæ non eſt actio faciens ſolam formam, ſed ipſum totum, qui eſt terminus adæquatus, & vt *quod* talis actionis; calefactio enim eſt eductio caloris, & generatio equi eductio formæ equi, & tamen calefactio non facit calorem, ſed calidum, & generatio equi facit æquum, vt *quod*, ſed non fit calidum, vel equus, niſi vniendo partes, ex quibus conſtat illud totum, ergo non ſtat, quod detur eductio formæ, & quòd ipſa eductio non ſit vnitio, ſicut eſt productio totius; plura de his dicemus *infra q.6. & q.10.*

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur*, quia ſi formam educi eſt extrahi è potentia materiæ, non autem præexiſtere in actu, ſimpliciter ex nihilo fiet, & quando corrumpitur, annihilabitur. *Patet conſequentia*, quia præeſſe in potentia materiæ, non eſt præeſſe in actu, quod autem non eſt in actu ſimpliciter, eſt nihil: ergo idem eſt fieri ex potentia materiæ, quòd fieri ex nihilo. *Confirm.* quia ſi Deus modo annihilaret formam per ſuſpenſionem concurſus, nõ annihilatâ materiâ, tam nihil manet illa forma quam mòdo quãdo corrumpitur, quia in vtroq; caſu nihil realitatis in actu manet in forma, ſed omnino deſinit eſſe, & in vtroque caſu manet in potentia materiæ, quia tam forma corrupta, quam annihilata non poteſt ab agẽte naturali educi iterum, poteſt tamen ab agente ſupernaturali. *Et confirm.* 2. quia forma non aliter continetur in materia, quàm in agente, quia in vtroque continetur obiectiuè, & vt nihil in ſe, ſed ex eo, quod aliquid contineatur obiectiuè in efficiente, non tollitur quod fiat ex nihilo: ergo etiam ex eo qũòd contineatur obiectiuè in materia non tollitur quòd fiat ex nihilo, quia vtrobique, id eſt in efficiente & materia forma nihil eſt.

Reſpondetur, illo argumento fuiſſe cõuictos antiquos Philoſophos ad ponendum, quòd formæ latebant actu in materia, & nõ fiebant, quia ex nihilo nihil fit, & forma in potentia materiæ nihil eſt, & ex eadem radice proceſsit opinio Auicennæ & aliorum, quod formæ fiunt ex nihilo, ſed non ab agente naturali, quod tantum diſponit materiam, ſed ab agente extrinſeco, ſicut anima rationalis, vt S.Thom. refert. 1.*p.q.* 45. *art.*8. *& q.*3. *de potentia, artic.* 8. Sed tamen

reſpon-

Digitized by Google

reſpondet D. Thom. quòd formæ in materia non ſunt purum nihil, ſed ſunt in potentia, ens autem in potentia non eſt purum nihil, & conſequenter formæ in potentia materiæ, licet in ſe nihil ſint, dicuntur tamen manere in potentia, & nõ purè annihilari, quia manent in aliquo ſui, id eſt, in materia capaci ſui. *Et quando inſtatur*, ergo formæ fiunt ex nihilo, quia nihil ſunt in materia, *diſtinguo*; ex nihilo ſui, *concedo*; ex nihilo materiæ, *nego*: quando autem dicitur res fieri ex nihilo, ly *ex nihilo*, deſignat carentiam materiæ, vt dicit S. Thom. 3. *de Potent. art.* 8. *ad* 4. quòd vero terminus, qui fit, in ſe ſit nihil, omnino neceſſarium eſt, aliàs de nouo non fieret. Et eodem modo, quando corrumpitur, redit in nihil ex parte termini à quo ſed manet in aliquo ſui, id eſt, in materia, in qua eſt in potentia, & ſimiliter ex parte termini, ad quem non terminatur in nihil, ſed in aliquid, id eſt, in formã productam, in quam fit mutatio: requiritur autem ad annihilationem, vt terminetur in nihil, ratione cuius nec ipſa deſitio panis in Euchariſtia eſt annihilatio, quia eius terminus ad quem non eſt nihil, ſed corpus Chriſti, vt aduertit S. Thom. *quodlib.* 5. *ar.* 11.

Ad primam confirmationem reſpondetur; quòd annihilatio propriè opponitur creationi, & ſicut creatio propriè ſolum eſt rerũ ſubſiſtentium, vt S. Thom. docet 1. *p. q.* 45. *art.* 4. ita & annihilatio propriè ſolum eſt ſubſiſtentium, ſed tamẽ ſicut aliquando res nõn ſubſiſtentes fiunt creatione, nõ vt creatæ, ſed vt concreatæ, & tunc idem fit per creationem, quam per eductionem, licet ex parte modi diuerſo modo fiat, ita contingit, quòd forma vel aliqua res non ſubſiſtens annihilatione deſinat, ſi ſuſpendatur concurſus, qui præciſè tangebat rem non ſubſiſtentem, & tamèn non erit annihilatio ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, quia licet dicatur annihilatio ex parte modi, quia fit per ſuſpenſionem concurſus, non tamen eſt annihilatio ex parte entis corrupti, quia non decidit in purum nihil, ſed manet in potentia materiæ, ſi forma cuius concurſus ſuſpenditur, ſit materialis.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur, formam contineri in cauſa efficienti, & materiali obiectiuè; ſed in agente, tanquam in aliquo actiuo, in materia tanquam in aliquo paſsiuo, & ſi ſolum continentur in agente, & non in materia, dicuntur purè obiectiuè, & tanquam purum nihil contineri, quia continentur vt nihil in ſe, & ex nihilo producendæ: ſi tamen contineantur etiam in materia, non dicuntur contineri in purum nihil, quia licet in ſe nihil ſint, non tamen ſunt ex nihilo producendæ, ſed ex aliquo ſubiecto, & ratione huius dicuntur contineri in potentia, ſcil. ſubiecti.

Secundò arguitur: nam materia eſt magis ſubſtantia, quàm forma, vtpotè, quę ſimpliciter ſubſtat, & ſuſtentat formam; forma autem materialis non habet ſuſtentare ſe nec alia, ergo non eſt ſubſtantialis, nec aliquo modo differt ab accidentali. *Confirmatur*, quia forma ſubſtantialis eſt dependens in ſuo eſſe à materia ſuſtentante, ergo talis dependentia non differt à dependentia accidentis per inhærentiam, hæc enim non eſt aliud, quàm dependentia formæ in ſuo eſſe à ſubiecto ſuſtentante illam in tali eſſe, forma autem quam dicimus ſubſtantialem, etiam dependet à materia exiſtente, & ſuſtentante illam in eſſe; ergo in nullo differt iſta dependentia ab inhærentia formæ.

Reſpondetur, materiam non eſſe magis ſubſtantiam quam formam ex parte actualitatis, & perfectionis in eſſe, ſed ex parte receptionis, & potentialitatis, ratione cuius reddit formã & ſubſtantiam incommunicabilem: hoc autem non eſt magis ſubſtare ſimpliciter, & in actu, ſicut ſubſtat cõpoſitum ſeu indiuiduum ſubſtantiæ, ſed eſſe magis principium ſubſtandi ex parte potẽtialitatis, & incommunicabilitatis. Qui autem dicunt materiam ſine forma eſſe ens in actu ſubſtans & ſubſiſtens, difficilè poſſunt ſaluare, quòd forma ſit magis ſubſtantia quàm materia. *Ad confirmat. reſpondetur*,

Digitized by Google

dependentiam formæ ſubſtantialis à materia non eſſe inhærentiam, quia non ſupponit eſſe ſimpliciter in ſubiecto recipiente, & ſuſtentante, ſed forma ſubſtantialis coniungitur materiæ ad conſtituendū eſſe ſimpliciter. Quare inhærentia eſt dependentia formæ à ſubiecto ſuſtentante ſimpliciter in eſſe, forma autem ſubſtantialis recipitur in materia, non tamen inhæret, quia vnitur illi ad conſtituendum eſſe ſimpliciter ſeu ſubſtantiale, non vt ſuſtentetur in eſſe ſecundùm quid, quod eſt inhærere.

ARTICVLVS II.

Quæ formæ educantur de potentia materiæ?

FOrmæ educibiles è materia aliæ ſunt ſubſtantiales, aliæ accidentales: illæ reſpiciunt materiam primam, iſtæ ſubiectū completum & conſtitutum in actu. Formæ accidentales ſunt in triplici ordine, ſcil. naturales, artificiales, & ſupernaturales. Formæ ſubſtantiales ſunt etiam in triplici ordine, ſcil. forma ſubſiſtens, vt anima rationalis, forma rerum incorruptibilium, vt cœleſtis, & forma corruptibilis.

De his omnibus inquirimus quomodo educantur de potentia materiæ, id eſt, quomodo ſeruentur in illis, tres illæ conditiones ſupra poſitæ, quæ requiruntur ad eductionem.

De forma rationali.

TAm certum eſt, animam rationalem nō educi de potentia materiæ, ſicut eſt certum, animam non eſſe corruptibilem, ſed ſine corpore poſſe ſubſiſtere, quod vtique eſt de fide, & conſtat ratione naturali, quia aliqua eius operatio eſt ſpiritualis, & independens à corpore, ſcil. intelligere, attingit enim res ſpirituales aliquo modo, & res corporales ſpirituali modo, id eſt abſtrahendo à ſingularibus, & cognoſcendo modo vniuerſali, & conſequenter eius eſſe neceſſariò eſt ſpirituale, & independens à corpore, nam operatio ſequitur eſſe. Ex quo fit deeſſe illi conditionem requiſitam ad eductionem, ſcil. dependentia in eſſe à materia, vt intra illam dicatur contineri, & per illius tranſmutationem educi.

Sed obijcies, anima rationalis in quantum vegetatiua, & ſenſitiua habet operationes dependentes à materia, vt nutritio, generatio, &c. ergo in quantum vegetatiua, & ſenſitiua non poteſt creari, ſed à materia educi, quia ab illa dependet in operari, & conſequenter in eſſe. *Confirmatur*, quia creari eſt ſimpliciter fieri ex nihilo, anima autem rationalis fit ex aliquo præſuppoſito, quia non creatur in eſſe, ſed infunditur materiæ diſpoſitæ, & ex vi diſpoſitionum eius, quod ſufficit, vt non dicatur creari; ſicut è contra, vt aliquid non dicatur annihilari, ſufficit quòd tranſeat in aliud, licet totaliter deſinat in ſe, ſicut contingit in pane, qui conuertitur in corpus Chriſti.

Reſpondetur, quòd operationes animæ vegetatiuæ & ſenſitiuæ dependent à corpore, non tamen earum principium, eò quòd non eſt principium illarum operationum tantum, ſed etiam alterius, id eſt, intellectualis, quæ non dependet à corpore, vt autem ſufficienter probetur, quòd forma non dependet in eſſe à materia, ſufficit probare, quòd aliqua eius operatio non dependeat à corpore, ſic enim eſſe eius abſolutè non poteſt dependere; vt probetur, quòd aliqua forma dependet à materia, oportet oſtendere, quòd omnis eius operatio dependeat à materia.

Ad confirmationem reſpondetur, formam rationalem creari in corpore, & præſupponere corpus, non tanquam id à quo dependet in eſſe, ſed cui tribuit eſſe: vt autem non crearetur, requirebatur, quòd fieret dependenter in ſuo eſſe à corpore, cui infunditur, quantumcunque aliàs præſupponatur aliquid, non vt ex quo fiat, ſed cui eſſe tribuat. Quod verò dicitur, panem non annihilare, quando conuertitur in corpus Chriſti, non eſt ad rem, quia ibi licet totaliter deſinat panis, non tamen deſinit in nihil,

ſed

Digitized by Google

ſed in aliquid, in quod tranſit, at verò anima rationalis fit ſimpliciter ex nihilo, non ex aliquo; & ſic nec ex parte termini à quo, nec ex parte ſubiecti, ſupponit aliquid à quo dependeat, quidquid ſit, an ſupponat aliquid, cui communicet ſuum eſſe; conuerſio autem panis dicit aliquid ex parte termini ad quem, in quod terminatur, & ſic eius terminus non eſt nihil.

Secundò obijcies, nam anima rationalis in materia nō ſubſiſtit *vt quod* ſed *vt quo*, quia non eſt in corpore vt ſuppoſitum, ſed vt forma informans, & conſtituens, ergo anima prout in corpore accipit eſſe dependens à corpore, quod eſt educi ex illo. *Confirmatur*, quia cuilibet potentiæ paſsiuæ naturali correſpondet aliqua potentia actiua naturalis; ſed materia habet potentiam paſsiuam naturalem, vt recipiat animam, ergo datur aliqua potentia actiua naturalis, quæ efficiat animam; agens autem naturale, non agit creando, ſed educendo è materia, ergo anima eſt educibilis ex illa. *Nec obſtat*. quòd anima ſit ſpiritualis, quia poteſt dici, quòd ſit virtute ſpirituali proueniente ab anima generantis, & impreſſa ſemini: nec enim repugnat, quòd virtus ſpiritualis mediante inſtrumento corporeo cauſet effectum ſpiritualem, ſicut Baptiſmus gratiam.

Reſpondetur, quòd vt dicetur *inf. quaſt.* 7. anima rationalis in corpore habet quidem ſubſiſtentiam, qua poteſt exiſtere ſine corpore, & vt *quod*, ſed tamen pro illo ſtatu informationis intelligitur ſuſiſiſtere *vt quo*, quatenus ſubſiſtit in ipſo toto, & non ſeparata ab illo, ſed hoc ipſum eſſe totius compoſiti, eſt eſſe ipſius animæ, vt docet Diuus Thomas 1. 2. *quaſt.* 5. *art.* 5. *ad* 2. & ideo quia non eſt ſeparata, ſed communicata, non ſubſiſtit vt *quod*, ſed quia illud eſſe communicatum eſt independens, poteſtque manere ſeparatum non dicitur educi; id eſt, dependenter fieri & eſſe à materia.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd potentiæ materiæ, quæ paſsiuè recipit animā, correſpondet naturale actiuum, non quidem producens ipſam ſubſtantiam animæ, ſed vniens materiæ, ſcil. generans; hoc enim ſufficit, vt detur actiuum naturale correſpondens paſsiuo, nec enim materia eſt in potentia vt producatur forma, ſed vt vniatur ſibi, de quo vide Caietan. 1. *par. quaſt.* 118. *art.* 2. §. *in reſponſione ad* 4. Productio autem animæ, quia eſt ſpiritualis ſubſtantia, à ſolo Deo fit per creationem, & ideo, vt dicemus *infra quaſt.* 26. nulla virtus inſtrumentalis ei cooperari poteſt, idque docet S. Thomas 1. *p. quaſt.* 45. *art.* 5. ſecus eſt de gratia quę eſt accidens, & ideo actione eductiua ab inſtrumento attingi poteſt, de quo *infrà*.

De formis cœleſtibus, & elementalibus in prima productione.

Svpponimus in præſenti, non ſolum cœlum Empyreum, ſed etiam omnes alios cœlos per creationem eſſe factos à Deo, quia ab intrinſeco ſunt ingenerabiles, & incorruptibiles; vt docet D. Thomas 1. *p. quaſt.* 66. *art.* 2. & *in lib. de cœlo* latiùs oſtendetur, & dato quòd cœli eſſent generabiles ex aqua, vel ex alio corpore, tamen in prima ſui creatione, non minus creati ſunt quam terra, & alia elementa, quæ non ſunt facta ex alijs corporibus, ſed immediate à Deo creata, iuxta illud Geneſis: *In principio creauit Deus cœlum & terram.* Procedit ergo propoſita difficultas ſuppoſito, quòd iſta corpora creata ſunt, vel de ipſo cœlo Empyreo, ſi ſolum creatum eſt, an formæ fuerint in tali creatione eductæ de potentia materię, an non? Quæ difficultas dependet ex ipſa ratione eductionis. *Quidam* enim intelligunt ad eductionem formæ ſufficere, quòd fiat dependenter a materia, & ſic cum formæ illorum corporum in illa prima creatione factæ ſint dependentes à materia, conſequenter è materia eductæ ſunt. *Alij* verò dicunt vlterius requiri ad rationem eductionis tranſmutationem materiæ, ad hoc vt dicatur formam educi ex il-

ex illa, & quia in prima creatione materia nō eſt tranſmutata, ſed totum compoſitum ſimul productum, partes verò ad productionem totius comproducuntur, ideo in creatione iſtorum corporum, forma & materia ſunt concreatæ, non verò forma educta de potentia materiæ.

Hac vltima ſententia ſine dubio eſt D. Thomæ; dicit enim 1. *par. q. 65. art. 4. Quòd in prima corporalis creaturæ productione non conſideratur aliqua tranſmutatio de potentia in actu, & ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora habuerunt, ſunt immediatè à Deo productæ.* Ergo ſentit D. Thomas formas in prima creatione rerum non educi de potentia materiæ, quia non oriuntur per eius tranſmutationem; vnde ibidem ex eo negat formas non cauſari per influxum alicuius ſubſtantiæ immaterialis, quia cauſantur reductâ materiâ de potētia ad actum ab aliquo agente compoſito, ergo eductio formæ de potētia materiæ ſine eius tranſmutatione non fit. *Et ratio eſt*, quia ſi formæ fierent à Deo, vel ab intelligentijs per influxum, ſicut quidam Antiqui dicebant, aut ſi modò Deus produceret formam, vel accidens ſeparatum, & poſtea illud ſubiecto vniret, talis forma non diceretur educi de materia, quia non dependeret ab ipſa in fieri, ſed aliunde facta illi adueniret, & ſic non extraheretur, ex ipſis viſceribus materiæ, & eius potentia; requiritur ergo ad eductionem formæ, quòd per materiæ tranſmutationem fiat, ita quòd dependeat à materia in ipſo fieri. Corpora autem illa cœleſtia, & elementalia fuerunt facta ſine tranſmutatione materiæ, ſed immediatè per creationem; ergo formæ eorum non fuerunt eductæ, ſed concreatæ ad creationem totius.

Et aduerte, non repugnare diuinæ potentiæ, producere aliquod corpus tali modo, quòd ſolum creetur materia, & in eodem inſtanti creationis educatur forma ex illa, ſicut modò fit, quando ex ſpeciebus Euchariſtiæ generatur aliqua alia ſubſtantia; tunc enim ſubrogatur materia in vltimo inſtanti generationis, ex qua educitur forma genita in vi diſpoſitionum, quæ in quantitate præceſſerunt, & eodem modo poſſet Deus in quacumque alia generatione in ipſo inſtanti generationis creare materiam: & educere ex illa formam. Sed tunc creatio illa vt tangit materiam, non eſt abſolutè completa, ſed completur per eductionem formæ, quia attingitur a Deo per illā creationem, non vt abſolutè ſit, ſed vt ſub forma educta ſit. Cæterum dicimus, quòd ſi creatio eſt abſoluta, & completa, tunc attingit totum compoſitum, & non ſolam materiam, & conſequenter etiam attingit formam, non verò illam educit, alias ipſa creatio non produceret ipſum totum, quod conſtat ex materia & forma, ſi materiam ſolam attingit creatio, formam verò eductio. Fuit autem conueniens, quòd in prima rerum creatione ſola materia non produceretur per creationem, ſed ipſum totum, vt inciperet prima rerum productio à creatione perfecta & abſoluta; ſi autem interueniret ibi eductio formę, illa vel fuiſſet ab aliquo agente creato educente formam, & tale agens non dabatur tunc, vel illa eductio fuiſſet à Deo exercente officiū educentis formam, & creantis materiam, & ſic ſine fundamento multiplicamus iſtas actiones cum ſufficiat vna creatiua totius compoſiti. Vndè ſcriptura abſolutè dicit, quòd *Deus in principio creauit cœlum & terram*; quod non verificatur, ſi ſolam materiam creauit, forma verò eſt educta, alioquin poſſet dici, quòd alimentum generatum ex Euchariſtia, creatur à Deo, quia materia eius creatur.

Sed obijcies, nam formæ illorum corporum in prima productione factæ ſunt, vt dependentes à materia, cum in ſe non ſint ſubſiſtentes, ergo in ipſo fieri pendent à materia in eſſe, ergo educuntur. *Confirmatur*, quia formæ illæ non creantur ad creationem totius, ſiquidem non ſunt ex nihilo etiam partialiter & concreatiuè, ſed ex materia,

teria, vtpotè non minus dependentes ab ipſa in illa prima productione, quam modo quando generatur aliquod corpus elementale, nec etiam fuerunt creatę vt formæ ſubſiſtentes, ſicut anima rationalis, vt de ſe patet; ergo fuerũnt eductæ, & pręceſsit priuatio earum in materia prioritate naturæ, ſicut materia præcedit receptionem talis formæ.

Reſpondetur, eductionem formæ nõ conſiſtere ſolum in hoc, quòd forma fiat dependens à materia, ſed quòd tali modo fiat dependens, ſcilicet per tranſmutationẽ ipſius materiæ, & quaſi emergendo ab illa, alioquin nõ poſſet Deus creare vnum integrum compoſitum habens formam materialem, quia illa ſemper fit dependens à materia, nec poſſet per tranſubſtantiationem conuertere totum panem in lapidem, quin forma lapidis fieret per eductionem; eductio autem opponitur tranſubſtantiationi, quæ totam materiam, & formam conuertit in liud; eductio autem ſupponit materiam ex qua formam educat, non quæ materiam conuertat. Non ergo ad eductionem formæ ſufficit, quòd ipſa fiat dependens à materia, quia hoc multis alijs actionibus fieri poteſt, ſcilicet omni actione, qua vnitur materiæ vt habens eſſe in illa, ſicut ſi accidens ſeparatum iterum vniatur ſubiecto, hæc vnitio non eſt eductio, & tamen facit dependere accidens à materia.

Ad confirmationem reſpondetur, quod quando creatur totum; materia, & forma, & quæcumque partes ſolum concreantur, & ſic ex nihilo dicuntur eſſe concreatiuè, & tamen benè ſtat quòd fiat forma dependens à materia ex parte termini producti, quia videlicet forma producta eſt terminus productus cum dependentia, non tamen fit per tranſmutationem materiæ, nec per actionem dependentem à materia, vt à ſubiecto, ſed ex nihilo producente totum, & in eo formam dependentem à materia.

De reliquis formis ſublunaribus.

CErtum eſt, omnes præter animam rationalem educi è materia, quoties per generationem producuntur, nec de hoc eſt vlla difficultas, ſuppoſito cõtra Philoſophos antiquos, quòd datur generatio ſubſtantialis, ita quòd formæ nõ ſint actu latentes in materia, nec ab aliquo exteriori agente per influentiam, aut creationem adueniant: in cuius ſignum affert D. Thom. 1. *p. q.* 65. *art.* 4. quòd oportet generans producere formam aut vnire, quia naturale eſt vnumquodque facere ſibi ſimile, aſsimilatur autem effectus ſuo generanti in forma: ergo illam debet attingere generans.

Solum poteſt eſſe difficultas ex reſolutione præcedenti, in qua diximus, quòd elementa in prima ſui productione totaliter fuerunt creata quantum ad materiam, & formam, quæ actio creatiua ceſſauit, corrupto ipſo corpore, quod tunc fuit creatum; ergo ſi modò per eductionem formę producuntur, non apparet, qua actione conſeruetur materia, quia creatiua ceſſauit, quæ terminata eſt ad totum, hoc ipſo quòd totum corruptum eſt: eductiua autem non poteſt conſeruare materiam, cùm conſeruatio ſit continuatio primæ productionis, prima autem productio materiæ non fuit eductio, ergo nec per eductionem conſeruatur.

Reſpondetur, materiam primam conſeruari modò ex vi primæ productionis, quæ tamen prima productio ſicut non produxit materiam in eſſe, niſi dependenter à forma, vt *quæſtione præcedenti* dictum eſt, ita nec modò conſeruatur materia ſine aliqua forma, & conſequenter nec ſine eductione talis formæ, quæ eductio ſupplet id quod partialiter attingebat formam in ipſa creatione, & ſic materia cõcreata eſt à principio tanquam entitas potentialis, capax non ſolum eius formæ, ſub qua primò creata eſt, ſed etiam omnium aliarum formarum, & conſequenter ex vi prioris productionis ſub quibuſcumque formis conſer-

Digitized by Google

uatur, ſine hoc quòd addatur noua creatio formæ, cùm in eo, in quo dependet materia à forma, æquè benè conſeruetur ſub forma concreata, quàm ſub educta: & quando dicitur, quòd ceſſauit actio prima creatiua totius, ipſo toto corrupto, reſpōdetur quòd illa actio ceſſauit, quantum ad aliquid ipſius effectus, non tamen quo ad omnem partem incluſam in ipſo toto, ſed manſit vt attingens materiam, non ſub aliquo eſſe ipſi materiæ proprio, ſed ſubijciendo illam ipſi eſſe formæ, vel formarum ſuccedentium per eductionem. Nec eſt inconueniens, quòd vna actio ſi attingit plures effectus, poſſit manere quantum ad vnum destructo alio, quia eſt virtualiter multiplex, ſicut actio Solis producens lucem & calorem, poteſt manere quo ad lucem, & non quo ad calorem; & actio, qua Deus creauit Angelum, & eius ſubſiſtentiam, ſi modò aſſumeretur à Verbo illa natura, relicta ſubſiſtentia, maneret creatio vt tangens naturam, & nō tangens ſubſiſtentiam; quoad hanc enim ſuppletur per aſſumptionem: ſic ſimiliter actio creatiua, qua producta eſt materia ſub forma aquæ, corruptâ aquâ, manet vt tangens formam aquæ, ſed quoad hoc ſuppletur per eductionem nouæ formæ, cui materia ſubijcitur, & ſub ea ab illa creatione continuata conſeruatur.

De formis accidentalibus.

Poteſt ex duplici capite oriri difficultas. Primò, circa accidētia, quæ excedunt naturalem ordinem ſubiecti. *Secundò*, circa ea quæ non fiunt per propriam tranſmutationem, ſed per quandam reſultantiam ex ſubiecto. In prima linea numerantur accidētia ſupernaturalia & intentionalia. In ſecunda, propriæ paſsiones ab eſſentia, relationes à ſuo fundamento, actio ab agente, & alij ſimiles modi reſultantes. De reliquis verò accidentibus, quæ ſubiectum tranſmutant, & naturalis ſunt ordinis, nulla eſt difficultas, quòd educantur de ſubiecto, ſicut ab ipſo dependent in fieri, & in eſſe.

Dico ergo primò. *Accidentia ſupernaturalia ſimpliciter fiunt per actionem eductiuam, vt opponitur creatiuæ, & dicuntur educi de potentia obedientiali ſubiecti, non de naturali. Artificialia autem & intentionalia ſimpliciter educuntur de potentia naturali ſubiecti.* De hac concluſione videndus eſt Diuus Thomas *quæſtione* 3. *de Potentia, art.* 8. *ad* 3. vbi loquitur de gratia, & *ad* 5. vbi de formis artificialibus, de quibus addit, *Non excedit ordinem naturæ ſicut gratia, imò infra ſubſiſtere, quia omne naturale eſt nobilius artificiali.* Et luculentius hoc ipſum tractat *in quæſtione de Virtutibus in communi, art.* 10. *ad* 13. vbi docet: *Quòd quia potentia paſsiua correſpondet actiuæ ſecundùm differentiam & ordinem potentiarum actiuarum; eſt etiam ordo & differentia paſsiuarum, & ſic aqua vel terra ſecundùm aliquam potentiam nata eſt moueri ab igne, & ſecundùm aliam à corpore cœleſti, poteſt enim aliquid fieri virtute corporis cœleſtis, quod non virtute ignis, & aliquid vlterius, ſecundùm virtutem Dei, quod non poteſt fieri ſecundùm virtutem cœli, & ſecundùm hoc dicimus, quòd in tota creatura eſt quædam potentia obedientialis, prout tota creatura obedit Deo ad ſuſcipiendum in ſe quidquid voluerit.* Ita D. Thom. Cùm ergo aliquid dicitur fieri ex nihilo, negatur cauſa materialis, vt D. Thomas inquit, *quæſt. citata de Potentia, art.* 8. *ad* 4. Sic ergo componimus diuerſas aliquorum ſententias; qui enim dixerunt formas ſupernaturales non educi de potentia ſubiecti, loquebantur de potentia naturali, qua penitus caret ſubiectum reſpectu talium formarum, & ſic dicuntur fieri de nihilo potentiæ naturalis, & quodammodo creari, tum quia fiunt ſola virtute diuina, quæ creatiua eſt, tùm etiam, quia quodammodo de nihilo fiant, id eſt, de non potentia naturali. Sed tamen abſolutè educuntur de ſubiecto & non fiunt ex nihilo quia educuntur de potentia ſubiecti, non quidem naturali, ſed obedientiali, quatenus illud ſubiectum ſubeſt diuinæ virtuti agenti.

Quod

Digitized by Google

Quòd ſi inquiras, quæ ſit iſta potentia obedientialis, & quomodo in illa formæ contineantur? *Reſpondetur,* de hoc apud Theologos longa concertatione diſputari, præſertim 3. *p. q.* 13. *& quæſt.* 62. *Breuiter dicimus* ex D. Thom. *in d. quæſt. de Virtutib.* potentiam obedientialem eſſe ipſam entitatem ſubiecti, vt reſpicit aliquod agens ſuperius quàm naturale, cui ſubijcitur & obedit. Itaque potentia paſsiua dicitur relatè ad actiuam, & ſecundùm diuerſum reſpectum eademmet entitas potētiæ paſsiuæ dicitur naturalis, vel obedientialis, ſcilicet in quantum eſt nata moueri à virtute naturali, dicitur naturalis: vt autem nata eſt moueri à ſupernaturali agente; dicitur obedientialis. Quòd verò Aliqui dicunt potentiam obedientialem eſſe ſupernaturalem inchoatiuè, ſi intelligatur quòd intrinſecè & poſitiuè ſit ſupernaturalis falſum eſt, ſic enim naturaliter & ab intrinſeco entitas aliqua eſſet ordinis ſupernaturalis: ſi verò intelligatur negatiuè, vel denominatiuè ab agente ſupernaturali extrinſeco, verum eſt; ſed hoc eſt idem quòd obedientiale per non repugnantiam reſpectu ſuperioris virtutis: licet enim vt aliquid ſit natum moueri ab agente naturali debeat habere intrinſecam & poſitiuam proportionem cum illo, vtpotè eiuſdem ordinis; tamen vt moueri poſsit ab agente ſupernaturali, non debet habere poſitiuam proportionem cum illo, ſed potius ab eo cadere, & deficere, vtpotè alterius ordinis, & ſic non poteſt illi coordinari poſitiuè, ſed ſolum negatiuè, ſeu non repugnanter, & hoc eſt potentiam obedientialiter ſe habere.

Ex quo colliges, repugnare quòd detur potentia obedientialis actiua formaliter etiam inchoata, quia potentia nòn dicitur actiua relatè ad agens ſuperius cui ſubijcitur (hoc enim paſsiuum eſt) ſed relatè ad operationem, quam elicere poteſt: ergo ſi iſta operatio eſt omnino improportionata, & excedens reſpectu potentiæ non eſt actiua ex ſe, ſed influxiua ad operationem; ſi autem eſt proportionata, iam non eſt potentia obedientialis reſpectu talis operationis, ſed connaturalis. Itaque repugnat, quòd in quantum actiua ſit obedientialis; obedire enim dicitur aliquid in quantum ſubijcitur, & mouetur, non in quantum agit & mouet. Sed de hoc amplius dicemus *quæſt.* 26.

De formis artificialibus conſtat, quòd educuntur de potentia ſubiecti, quia in re ſunt formæ naturalis ordinis, licet modus, quo fiunt, non ſit à natura, ſed à directione artis, ſicut verbi gratia, quando fit artificialiter aliquod figuratum, vel aliquis motus artificialis, aut quid ſimile, hoc enim totum formam naturalis ordinis importat, licet modo artificiali factam.

Dico ſecundò, *Omnes formæ, ſiue modi, qui actione aliqua tranſmutatiua attinguntur, ſiue primariò, ſiue ſecundariò, dicuntur educi de potentia ſubiecti. Ratio eſt manifeſta,* quia tales formæ dependent in fieri, & in eſſe à ſubiecto cui inhærent, vel quod modificant, & attinguntur ſaltem mediatè ab actione tranſmutante ſubiectum; ergo verè, & propriè educuntur, ſiquidem omnes conditiones eductionis in illis concurrunt. Et hinc diſcernitur, quænam emanationes dicantur etiam eductiones, nam propriæ paſsiones fiunt eadem actione, qua natura ipſa fit; & ſic, ſi eſt actio eductiua reſpectu naturæ, etiam eſt eductiua reſpectu propriæ paſsionis, licet vt eſt dimanatio à ſubiecto non dicatur eductio, quia ſubiectum non agit in ſe, vt ex ſe educat propriam paſsionem. Tunc ergo ſolum paſſio dimanans per eductionem producitur, quando ipſamet forma ſeu natura à qua dimanat, per eductionem fit, ſi verò fiat per creationem, paſsiones, quæ in ſubſtantia creata inhærent, non fiunt eductiuè, ſed conſequuntur ad creatiuam actionem. Similiter relatio, vt dimanat à fundamento, non dicitur fieri ab ipſo fundamento per edu-

Digitized by Google

eductionem,quia ad relationem non eſt per ſe motus, educitur tamen mediatè ab ipſo agente, à quo productum eſt illud fundamentum,quia producendo illud virtualiter producit omnes relationes,quæ ex tali fundamento poſſunt conſurgere,poſitis terminis, de qua videri poteſt D. Thom. 5. *Phyſ. lect.* 3. *&* 11. *Metaphyſ. lect.* 12. Denique actio non dicitur educi ex ſubiecto, vt terminus, quia ad actionem non datur actio, ſed ipſa formaliter eſt eductio & actio, non terminus eius.

Sed obijcies: formæ ſupernaturales nullo modo continentur in ſubiecto, ſiquidem in ſubiecto nulla datur inclinatio & appetitus ad illas, ergo nullo modo ex illis educuntur, vnde gratia dicitur infundi in anima,vt determinat Concilium Tridentinum *ſeſſ. 6. cap.* 7. & ſimiliter dicitur creari, vt *Pſalm.* 50. *Cor mundum crea in me, Deus*: quod autem creatur, & infunditur, non educitur. *Idem argumentum poteſt fieri* de formis intentionalibus, ſicut ſunt ſpecies repræſentatiuæ, & de motibus violentis, qui ex ſubiecto non educuntur, cùm ſubiectum illis reſiſtat.

Secundò obijcies, quia propriæ paſsiones reſultant in eodem inſtanti, in quo fit eſſentia,ergo nulla datur priuatio in tali eſſentia, ex qua fiat illa propria paſsio; & conſequenter, nec eductio, quia eductio debet eſſe ex aliqua priuatione; tunc autem in re non datur priuatio in ſubiecto, quia ſemper datur forma oppoſita priuationi, quæ eſt propria paſsio pro omni inſtanti.

Ad primum reſpondetur; formas ſupernaturales non contineri in ſubiecto poſitiuè, id eſt, ſecundum ordinem poſitiuum ſubiecti ad ipſas, cùm non ſint eiuſdem ordinis, & conſequenter non datur inclinatio ſeu appetitus ad ipſas, quia appetitus ſignificatur per modum cuiuſdam ponderis, quod non eſt ſine poſitiuo ordine, ſed ſolum continentur iſtæ formæ in ſubiecto obedientialiter,ſiue non repugnanter. Dicitur autem gratia infundi,ſeu creari nō quia ſimpliciter fiat ex nihilo, ſed quia fit extra totam inclinationem naturalem, & ſic reſpectu naturalis ordinis quaſi de nihilo illius fit. Formæ autem intentionales & artificiales cùm ſint naturalis ordinis, ſimpliciter in ſubiecto continentur, & in illo educuntur: & idem eſt de motu & forma violenter inducta; licet enim ſubiectum reſiſtat,tamen in potentia continet talem formam, vel quia ex parte materiæ non eſt repugnantia ad illam, licet ſit ex parte formæ; vel quia agens violentum, ſubijcit ſibi materiam, & vincit eius reſiſtentiam, quâ victâ, educitur forma, quia iam non reſiſtit.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd vt propria paſsio dicatur educi, non requiritur, quòd in ipſa eſſentia, cuius eſt propria paſſio, præcedat priuatio, quia non educitur ex illa, ſed præcedit priuatio in materia, ſeu ſubiecto, ex quo fit, & educitur illa forma, ſeu natura, ad quam ſequitur propria paſsio; hæc enim ſicut non eſt producibilis alia actione, qua illa quæ eſt productiua naturæ, ita priuatio eius eſt adiuncta priuationi ipſius naturæ, ſeu formæ, à qua reſultat.

Reſtabat diſputare in præſenti quæſtionem illam celebrem, an plures formæ poſſint eſſe ſimul in eadem materia. Sed de iſta quæſtione agemus infra tractando, an plures cauſæ totales poſsint cauſare eundem effectum.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO V.

De Priuatione.

ARTICVLVS I.

Quid ſit Priuatio, vt eſt principium entis naturalis.

SVppoſtendum eſt, priuationem in communi loquendo importare carentiam alicuius formæ in ſubiecto apto, ſeu capacitatis formæ, per quod diſtinguitur à ſimplici negatione, quæ dicit carentiam formæ abſolutè ſine capacitate ſubiecti ad ipſam, ſicut lapis habet negationem viſus, non priuationem, animal autem cæcum, dicitur habere priuationem viſus. Et priuatio rigoroſe loquendo, dicitur, quando ſubiectum eſt capax formæ priuatæ ſecundùm ſpeciem infimam: dicitur verò lato modo quando eſt capax illius ſolum ratione generis, & non ratione ſpeciei, ſicut talpa dicitur cæca, licèt ſua ſpecies non ſit capax viſus, ſed ſolum genus illius, quod eſt animal, de quo videri poteſt D.Thom. 1. *part. quæſt.* 33. *art.* 4. *ad* 2. & 5. *Metaphyſ. lect.* 20.

Conſultò autem non dixi, priuationem eſſe carentiam in ſubiecto cui debetur forma, ſed quòd eſt capax formæ, ne implicaremur multis difficultatibus, quæ de hoc debito verſantur, an videlicet requiratur debitum proximum, vel remotum, phyſicum vel morale iuxta connexionem naturæ, vel moralis ordinationis. Modo autem ſolum loquimur de priuatione phyſica, ad quam ſufficit debitum capacitatis, ſeu aptitudinis ſubiecti ad aliquam formam, non debitum connexionis neceſſariæ, vel dimanationis. Nec requiritur ad priuationem quòd aliqua forma ſit debita alicui, vel aliquid ſit capax illius ſub omni conſideratione & ſtatu, ſed ratione alicuius principij ſibi connaturalis, ſicut aqua habet priuationem caloris, vel formæ ignis ex parte materiæ, non ratione ſuæ ſpeciei, & actus peccati habet priuationem bonæ regulationis, non ex parte ſuæ ſpeciei, vt ſumitur ab obiecto, ſed ratione libertatis, & vt procedit à principio libero; ſic enim debetur ei rectitudo, id eſt, ſubiectio ad regulas moris.

His ſuppoſitis, reſtat circa priuationem in particulari, vt eſt principium entis naturalis, inquirere in hoc articulo aliquas difficultates, quæ tangunt eius quidditatem, & in ſequenti ea quæ tangunt eius multiplicitatem in materia. *Primò ergo inquiri poteſt*, quomodo priuatio intelligatur eſſe principium entis naturalis in fieri, & per modum termini à quo, cum talis priuatio ante inſtans generationis non inueniatur, niſi remotè, & cum impedimento ad formam oppoſitam habendam propter formam, quam tunc habet, & ſic non eſt immediatè capax formæ generandæ; in inſtanti autem generationis, in quo eſt verum dicere nunc eſt forma genita, iam eſt falſum dicere, nunc eſt priuatio, & ſic nec ante inſtans generationis, nec in ipſo inſtanti, vel poſt, datur rigoroſa & determinata priuatio.

Confirmatur, quia materia poteſt eſſe magis vel minus expedita, vel impedita ad aliquam formam ſuſcipiendam, ſicut materia ſub forma lapidis magis impedita eſt à forma equi, quam ſub forma ſanguinis, quæ magis ad formam equi appropinquat. Ex quo ſequitur, quod materia vt eſt ſub vna forma, non eſt debita alia, nec appetit illam, quia eſt impedita. Si autem aliam

Digitized by Google

appeteret, conaretur ad aliam, & recederet ab ea quam habet, & ſic quamdiu in illa maneret violentaretur, quia fruſtraretur ſuo conatu & appetitu ad aliam; vnumquodque enim violenter eſt, quamdiu eſt in priuatione eius, quod naturaliter appetit, & impeditur à conſecutione eius. Et deinde ſequitur, quòd priuatio materiæ ſuſcipiat magis & minus, ſecundum quod eſt magis vel minus elongata, & impedita reſpectu alicuius formæ hoc autem eſt contra rationem priuationis, quæ eſt in materia; priuatur enim in facto eſſe alijs formis, vt quando homo eſt mortuus, priuatur animâ in facto eſſe: vt docet D. Thom. 1. 2. q. 73. art. 2. Denique ſi materia habet priuationem formarum, quas non habet quia potentialiter & remotè ſe habet ad illas: ergo etiam habebit priuationem formarum, quas habuit & perdidit, cùm tamen reſpectu illarum non habeat capacitatem, quia non eſt potentia in natura ad ponendum illas in materia.

Reſpondetur, non eſſe dubium, quòd in materia habente vnam formam, detur priuatio aliarum, quarũ eſt capax, & ad quas habet appetitum, quia eſt in potentia ad alias formas dum vnam habet in actu, non propter faſtidium eius quam habet, nec propterea quòd plura ſimul habere velit, ſed propter illam potentialitatem ad plura; vt dicit D. Thom. 1. *Phyſic. lect.* 15. Igitur ante inſtans generationis, & ante vltimam diſpoſitionem datur iſta priuatio formarum in materia, quia illarum eſt capax, nec à diſpoſitionibus habet iſtam capacitatem, & priuationem, ſed per diſpoſitiones applicatur, & determinatur ad recipiendam iſtam formam potius quàm aliam. In inſtanti autem generationis priuatio ipſa formæ, quæ tunc generatur in materia, intelligitur non quantum ad durationem, & inſtans reale, in quo potius ſoluitur à forma oppoſita, ſed quantum ad prioritatem naturæ, quatenus præcedit terminus à quo terminum ad quem, non in eſſe, ſed in expelli, ſicut ipſa forma corrupta in illomet inſtanti generationis expellitur, & licèt ſit prior forma genita in genere cauſæ formalis, tamen corruptio & expulſio formæ præcedentis eſt prior in genere cauſæ materialis, quæ non eſt prioritas in exiſtere, ſed in expelli. Eodem modo ſe habet priuatio in illo inſtanti, quia ſe tenet ex parte termini à quo.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd materia de ſe habet priuationem determinatam omnium formarum, quibus determinatè & de facto caret, quòd verò ſit magis vel minus impedita ad iſtam formam, vel ad illam, nec auget, nec minuit appetitum, nec priuationem magis vel minus determinat, ſed diuerſimodè ponit applicationẽ circa conſecutionem talis vel talis formæ, ſicut lapis, quantumcumque ſit impeditus, non remittit aliquid de appetitu ad centrum, nec de priuatione illius.

Nec ex hoc ſequitur, quòd materia prima appetat receſſum à forma quam habet, ita quòd patiatur violentiam, ſi iſta nõ expellatur, quia etiam ad iſtã, ſub qua eſt, habet connaturalem appetitum, licèt non adæquatè ad iſtam, ſed etiam ad alias, & ideò non violenter detinetur in iſta, quia connaturalis illi eſt, & habet appetitum ad alias, quia adæquata illi non eſt, ſed quia ſimul vtramque habere non poteſt, appetit expulſionem illius, ex ſuppoſitione quòd alia introducatur. *Similiter ad ſecundum inconueniens dicimus* quòd priuatio formę in materia eſt priuatio in facto eſſe, quia eſt priuatio formæ ſubſtantialis, quæ eſt vltima reſpectu omnium diſpoſitionũ, & ſicut forma conſtituit rẽ in facto eſſe, ita priuatio illius eſt priuatio in facto eſſe; ſola autẽ priuatio diſpoſitionum ſeu formarum tendentiũ ad aliquam vlteriorẽ formam dicitur priuatio in fieri, & non in facto eſſe iuxta regulam D. Tho. 1. 2. q. 73. art. 2. & hæc ſola priuatio in fieri ſuſcipit magis, & minus non autem in facto eſſe, qualis eſt priuatio formæ ſubſtantialis. Quòd verò materia ſit magis vel minus

Digitized by Google

minus impedita ad receptionem alicuius formæ, non variat priuationem illius ſecũdum magis vel minus, ſed reddit magis vel minus diſpoſitam, ſeu applicatam materiã ad illam formam, vel illam, & priuatio huius diſpoſitionis, ſeu applicationis ſuſcipit magis vel minus.

Ad vltimum reſpondetur, quod materia quantum eſt ex propria habitudine, & ſecundum ſe eandem capacitatem habet ad formas, quas ſemel perdidit, & ad formas, quas nunquam habuit, ſed tamen quantum ad introductionem & applicationem, quæ fit mediante agente, nõ eodem modo ſe habet ad formas ſemel perditas, & ad illas quas non habuit, quia non poteſt agens creatum reproducere formam amiſſam; & tamen ſi de facto reproducatur à Deo, naturaliter materia ab illa in formabitur.

Secundò inquires, quomodo explicanda ſunt duo dicta Ariſtotelis circa priuationem; *alterum eſt*, quòd priuatio ſola ratione diſtinguitur à materia, vt affirmat Philoſ. *text. 6c. & 69.* ſic enim entitatiuè erit idem cum materia, atque adeò entitatiuè erit ens reale. *Alterum eſt*, quòd priuatio eſt principium per accidens, vt affirmat *text. 66.* ſic enim non dependebit ab illa per ſe ens naturale, nec priuatio erit vniuocè principium, quæ autem ſunt per accidens, omittuntur ab arte.

Ad primum reſpondetur, quòd priuatio dicitur diſtingui ratione à materia, quia in ſe non eſt ens reale, ſed rationis, & ſic non eſt extremum realis diſtinctionis, & tamen quia non eſt omnino idem cum materia, vt dicebat Plato, dicitur ratione diſtingui. *Nec ſequitur*, quod entitatiuè ſit idem cum materia, ſi ſola ratione diſtinguitur, hoc enim non eſt verum, niſi quando vtrumque extremum eſt poſitiuum, & tamen non diſtinguitur ab altero; ſi autem extremum ſit negatiuum, non diſtinguitur realiter ab alio, nec tamen identificatur cum illo entitatiuè, quia entitas non eſt.

Ad ſecundum iam ſupra reſpondimus q. 2. quod priuatio non eſt principium per accidens reſpectu generationis & fieri, ſed reſpectu compoſitionis, vel potius reſpectu extremi componentis, quod eſt materia; cùm enim in ipſa ſubiectetur priuatio, per accidens eſt in materia vt componẽte, quod habeat adiũctam priuationem, vel habuerit; nec enim priuatio ad componendum conducit, ſicut ſtatua ſit per ſe ex ære, per accidens autem ex carentia figuræ, ſeu ex ære vt in figurato. Sicut autem non eſt inconueniens, quod principium dicatur analogicè de corde & de fonte, & de fundamẽto, quia ly *principium* nõ ſignificat aliquam naturam communem omnibus principijs, ſed modum originandi ita non eſt inconueniens, quod principium dicatur analogicè de priuatione, & materia propter diuerſum modum principiandi extrinſecè, vel intrinſecè, vt ens, & vt negatio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in materia ſit tantùm vna priuatio, vel plures?

DE pluralitate, vel vnitate iſtarum priuationum non ſolum eſt difficultas, an ſint plures priuationes, ſecundum ſpeciem, vel vna tantum, ſed etiam ſecundum numerum, an ſcilicet, ſint tot priuationes numero, quot formæ ſunt priuatæ, an vero ſufficiat vnica priuatio ad priuandum omnibus formis in vna materia.

Res iſta non eſt magni momenti, nec enim multiplicatio priuationum aliquod habet inconueniens, cùm nihil ponat in ſubiecto, ſed tollat, vnde ſicut non eſt inconueniens, quod plures formæ abſint a ſubiecto, ita etiam quod ſint plures numero priuationes, quia nihil aliud eſt priuatio quàm abſentia, ſeu carentia formæ, & ſic priuationes potius indiuiduantur, vel multiplicantur ex formis priuatis, quàm ex ſubiecto. Et concordat Diuus Thomas, qui loquens de macula peccati 1. 2. *quæſtio. 86, artic. 1. ad 3.* dicit, quod diuerſa peccata diuerſas

Digitized by Google

diuerſas maculas inducunt, cum tamen priuationes ſint, & conſtat quòd poſſunt dari plures maculæ ortæ ex peccatis numero diſtinctis, & ſic dari plures maculas in eodem ſubiecto, ex iteratis peccatis numero diſtinctis; non ergo ex vnitate ſubiecti ſumitur vnitas priuationum.

Ex quibus reſpondetur ad difficultatem propoſitam, tot eſſe priuationes in qualibet materia quot ſunt formæ, quibus caret. *Patet ex dictis*, quia tot ſunt abſentiæ formarum, quot ſunt formæ abſentes; nihil autem aliud eſt priuatio ſeu carentia, quam abſentia formæ in ſubiecto capaci. Et deinde, quia eo modo poſſunt multiplicari priuationes, quo potentiæ materiæ ad ſuſcipiendas formas cùm priuatio in ipſa capacitate & potentia fundetur, ſed in materia multiplicatur iſta capacitas, ſeu potentia reſpectu formarum, vt docet S. Thom. 1. *Phyſic.lectione* 15. vbi inquit: *Quod potentia materiæ ſubiecto eſt vna reſpectu multarum formarum, ſed ratione ſunt multæ potentiæ ſecundum habitudinem ad diuerſas formas, vndè in tertio huius dicetur, quod poſſe ſanari, & poſſe infirmari, differt ſecundum rationem*; ergo ſi ad multiplicationem formarum multiplicatur inclinatio, ſeu potentia ad ipſas ſecundum reſpectum & habitudinem, multo magis carentiæ & abſentiæ talium formarum multiplicabuntur ad multiplicationem earum. Nec tamen ſicut potentia materiæ dicitur vna ſubiecto, ſeu entitatiuè, licèt reſpectiuè ſit multiplex, ita priuatio dici poterit vna ſubiecto, ſeu entitatiuè, quia priuatio nihil poſitiuum importat, aut entitatiuum, ſicut potentia materiæ, ratione cuius identificetur, & reddatur vna ratione ſubiecti, ſed dicit ſolam carentiam formæ, & ſic multiplicatur ad multiplicationem formarum, potentia verò quia identificatur poſitiuè & entitatiuè cum materia, vt ſupra diximus, ideo redditur vna ratione ſubiecti.

Dices, priuatio in materia negat omnem rationem actualitatis, ſiue entitatiuæ, ſiue formalis, vt ſupra diximus, *quæſt.* 3. ergo vnica priuatio ſufficit ad omnes formas, quia ratio formalis negata vnica eſt, ſicut etiam ſpecifica, & formalis ratio potentiæ, ſeu appetitus materiæ vnica eſt reſpectu omnium formarum, quatenus in illis appetit eſſe ſubſtantiale corruptibile. *Confirmatur*, quia vna relatio, verbi gratia paternitatis, ſufficit ad plures filios poteſtque tolli extenſiuè, ſeu terminatiuè ad vnum, licèt non quo ad alium; ergo ſimiliter vna priuatio ſufficiet ad plures formas, quando ſub eadem ratione priuantur. Et idem exemplum poteſt fieri in vnico habitu extendente ſe ad plures concluſiones, licèt in ſe vnica entitas ſit.

Reſpondetur, eſſe diuerſam rationem de priuatione, & de potentia, ſeu appetitu, vel alijs poſitiuis tendentijs ad obiecta, nam priuatio comparatur ad formam, vt abſentia, ſeu carentia illius, abſentia autem non correſpondet formæ, ſecundum tendentiam ad ea circa quæ verſatur, ſed ipſi præſentiæ, ſeu inhærentiæ, quam habet in ſubiecto; hæc autem multiplicatur ad multiplicationem formarum, ſicut carentia ſeu abſentia, & ideò tot ſunt præſentiæ quot formæ præſentes, & ſimiliter tot carentiæ, ſeu abſentiæ, & priuationes quot formæ abſentes. Cæterum ex alia parte formæ, ſiue potentiæ, aut virtutes tendũt poſitiuè ad terminos, ſeu obiecta circa quæ verſantur, quod non habet priuatio, & ex hac parte poteſt potentia, ſeu virtus vnica exiſtens ad plura ſe extendere, quia ipſa ratio tendendi, ſeu operandi ſimili modo inuenitur in multis terminis, ſeu obiectis ſolum materialiter diuerſis, & ideo vna virtus ſufficit pro pluribus operationibus ſeu terminis, vbi ſimilis ratio attingendi inuenitur; nec enim pro quolibet termino, ſeu operatione ponenda eſt diſtincta virtus; tamen pro pluribus formis abſentibus non eſt ponenda vna ſolum abſentia ſeu priuatio. *Et ſic patet ad exempla in confirmatione allata.*

Secun-

Secundò dices, nam in qualibet materia non eſt priuatio cuiuſcumque formæ, quia non quælibet materia eſt capax cuiuſcumq; formæ, v. g. materia vnius grani non eſt capax formæ elephantis, ergo non omnis materia eſt priuata quacumque forma. *Reſpondet.* omnem materiam eſſe capacem cuiuſcumque formæ, mediatè, vel immediatè, totaliter vel partialiter, ſicut materia formicæ, vel lapidis ſub illis diſpoſitionibus non eſt capax formæ hominis, vel elephantis, ſed ſub alijs diſpoſitionibus, quarum diſpoſitionum capax eſt. Quod ſi tam parua quantitas vt granum non eſt capax totius formæ elephantis, eſt tamen capax vt ſit pars illius, & ſic informari poteſt ab eius forma.

QVÆSTIO VI.

De toto compoſito ſubſtantiali.

POST *conſiderationem principiorum componentium ens naturale, ſequitur agere de ipſo compoſito, in quo tria conſiderari poſſunt. Primo ipſæ partes ſecundùm ſe, aut ſimul coniunctæ. Secundo ipſa vnio, qua partes connectuntur, & fit totum. Tertiò ipſi modi qui propriè conueniunt ipſi toti, ſicut ſubſiſtere & exiſtere, & fieri, quod proprium eſt ſuppoſitorum ſeu entis completi. Et de primis duobus, quæ pertinent ad ipſam compoſiti conſtitutionem agemus* in hac diſputat. de tertio in ſequenti.

ARTICVLVS I.

Quæ ſint partes ſubſtantiales componentes totum?

VARIAS acceptiones totius tradidimus *lib. 2. ſum. 6. de diuiſione.* In præſenti ſolum agimus de toto Phyſico omiſſo Metaphyſico, & potentiali, & vniuerſali. Ipſum autem totum Phyſicum aliud eſt ſubſtantiale, aliud quantitatiuum, ſeu alijs verbis totum eſſentiale, & totum integrale; dicitur enim totum relatiuè ad partes, & ſic reſpectu partium ſubſtantialium, quæ ſunt materia, & forma, dicitur totum Phyſicum ſubſtantiale, ſeu eſſentiale; reſpectu autem partium quantitatiuarum, dicitur totum quantitatiuum, ſeu integrale. Dicuntur autem partes quantitatiuæ illæ, quæ ita ſunt partes, quòd poſſunt eſſe totum, ſi ſeparentur, & ideò Ariſtotel. *5. Metaphyſ. c. de quanto* diffinit quantum, *quòd eſt diuiſibile in ea, quorum vnumquodque hoc aliquid natum eſt eſſe.* Partes autem ſubſtantiales, ſeu eſſentiales Phyſicæ ita ſunt partes, quòd non poſſunt eſſe totum, ſed ſemper ſunt entia incompleta, ſicut materia & forma. *In præſenti* ſolum agimus de toto Phyſico ſubſtantiali, *in ſequ. quæſt.* de quantitatiuo.

Illud ergo breuiter explicandum eſt, an vtrumque, ſcil. materia & forma, ſit pars eſſentialis, & per ſe compoſiti ſubſtantialis: nam *aliqui* de materia dubitauerunt, an eſſet pars eſſentialis compoſiti totam rationem quidditatis ſoli formæ tribuentes, *alij* vero dubitauerunt de forma, non propter imperfectionem eius, ſed quia tantum habet perfectionis, quod adæquat, vel ſuperat perfectionem totius, eo quod forma eſt ens actu, & præbet eſſe toti compoſito tan-

tanquam cauſa illius: cauſa autem eſt perfectior effectu, & propter quod vnumquodque tale, & illud magis, propter formam autem totum eſt in actu; ergo forma magis eſt in actu.

Nihilominus dicendum eſt, totum phyſicum conſtare ex materia & forma tãquam ex partibus ſubſtantialibus, & per ſe. Eſt communis Philoſophorum, deduciturque ex Ariſtot. 7. *Metaph. text.* 53. & 8. *Metaph. text.* 13. vbi videri poteſt D. Thom. & 1. *par. qu.* 75. *art.* 4. *Et ratio eſt manifeſta*, quia ens naturale, de quo agimus, in præſenti, eſt corporeum & materiale; ergo non poteſt eſſe ſimplex, ſed compoſitum. *Conſequenter patet* tam in rebus corruptibilibus quam incorruptibilibus: corruptibile enim debet eſſe compoſitum, quia corrumpitur, & non annihilatur; ergo non tota ſubſtantia deſinit, ſed aliquid illius manet, alioquin ſi totaliter deſineret, non deſineret ex vi alicuius generationis, & ſic tolleretur omnis generatio, & corruptio; ſi autem aliquid illius manet, & aliquid amittitur, ergo iam habet partes, ex quibus componitur, & iſtas vocamus materiam & formam; forma enim eſt quæ deſinit, & materia ſub alia forma permanet. In corporibus autem incorruptibilibus non poteſt ſola forma conſtituere totam eſſentiam ſine materia, quia ſi ſine materia conſtitueret, eſſet tota eſſentia cœli ſola forma: ergo eſſet immaterialis, quia ſine materia eſſet tota conſtituta in ſola actualitate formæ, eſſentia autem immaterialis hoc ipſo eſt ſpiritualis & intellectiua; ſpiritualitas enim idem eſt quod immaterialitas, & ſic ſecundum totam eſſentiam cœlum non eſſet corporeum, cuius oppoſitum videmus, cùm ſit quantitatiuum. Et quia iſtæ partes, ſcilicet materia & forma, non ſunt in ſe quædam tota ſubſiſtentia, ſic enim non componerent ens per ſe, ſed quoddam aggregatum per accidens, nec ſunt tales partes, quod per ſeparationẽ poſſunt fieri quædam tota, ſic enim eſſent partes integrales; ſequitur manifeſte quod per ſe & eſſentialiter ſint partes tanquam entia incompleta.

Ad fundamentum ſupra inſinuatum, quòd cauſa potior eſt ſuo effectu. *Reſpondetur*, id non eſſe verum de omnibus cauſis entitatiuè conſideratis, vt *infr. qu.* 10. dicemus; cauſa enim materialis non eſt perfectior forma abſolutè & entitatiuè, cum actuetur & perficiatur ſimpliciter ab ipſa, vt ibi dicemus. Et quando dicitur, quod totum habet eſſe & actualitatem propter formam. *Reſpondetur*, quòd habet actualitatem propter formam, tanquam propter principium *quo*, non *quod*. & ideò non ſequitur, quòd forma ſit magis perfecta in actu denominatiuè, & vt *quod*, quia illud principium *propter quod vnumquodque tale*, &c. intelligitur in his, in quibus eſt denominatio ſimilis, & vt *quod* eſt tale, vt expendimus *in Logica qu.* 25. *in libris Poſter.*

Dices, materia non poteſt eſſentialiter pertinere ad ipſum compoſitum in rebus generabilibus, quæ ſunt in perpetuo fluxu, & motu partium, ſicut in homine non inuenitur eadem materia, quæ fuit in illo ante triginta annos, cùm per actionem caloris ſit conſumpta, & alia ſubrogata; ergo materia determinata non poteſt eſſe de eſſentia intrinſecè determinati compoſiti, v. gr. huius indiuidui, vel ſi ſemel pertinet materia determinata ad eſſentiã determinati cõpoſiti, quoties contingit variari illam materiam, quomodocunq; fiat variatio, variabitur ipſum totum, cuius determinatio dependet ex determinatione partium. *Confirmatur*, quia poteſt materia pertinere ad conſtituendas diuerſas ſpecies, vt quando materia tranſit in ſpeciem cadaueris, vel cadauer in ſpeciẽ terræ, vel ignis, eſt autem inconueniens, quòd eadem pars eſſentialis vnius ſpeciei pertineat ad aliam; imò materia vnius indiuidui poteſt ad aliud pertinere, vt ſi vnus homo comedat de carnibus alterius. Si ergo materia pertinet ad conſtitutionem hominis, quomodo in vtroq; homine reſurget illa materia?

Reſpon-

Reſpondetur, quòd vnitas determinata materiæ pertinet ad conſtitutionem & vnitatem totius, ſed aliter in rebus corruptibilibus, aliter in incorruptibilibus; in rebus enim incorruptibilib. requiritur, quòd ſit eadem materia formaliter, & materialiter: in rebus autem corruptibilibus ſufficit, quòd ſit eadem formaliter tantum, de qua diſtinctione videri poteſt D. Thom. 4. *contra Gentiles*, c. 81 *ad* 4. dicitur materia formaliter eadem quãdo manet ſub eadem habitudine & ordine partis, puta ſub eadem figura & diſpoſitione, & continuatione ad formam; materialiter autem eſt eadem materia, quando entitatiuè non mutatur, & non ſolum continuatione eſt eadem, id eſt ſuccedendo ſub eadem diſpoſitione & habitudine. Sufficit ergo ad vnitatem determinatæ materiæ conſtituentis totum, quòd maneat determinatè eadem formaliter, & ſub eadem continuatione & ſucceſsione ad præexiſtentem materiam, licèt materialiter non maneat eadem; ſi autem non continuetur, ſed ſimul tollantur omnes partes materiæ, & alia in integrum ſubrogetur, non dicetur manere idem compoſitum. *Ratio* ſumitur ex D. Thom. 1. *par. quæſt.* 119. *art.* 1. *ad vltimum*, quia quando materia conſumitur per fluxum & continuationem cum alia, id quod additur tranſit in præexiſtens. Vnde ratione continuationis cum præexiſtente taliter deperditur præexiſtens, quòd ſemper remanet aliquid illius, ſcilicet id, quod ſuperadditur, quatenus ipſa continuatione factum eſt aliquid illius, id eſt, pars illi continuata, hoc enim eſt tranſire in præexiſtens. Quando autem totaliter vna materia tollitur, & alia totaliter ſubrogatur, iſta quę de nouo ponitur, nec continuatione, nec identitate eſt aliquid præcedentis, & ſic nihil remanet alterius materiæ præcedentis ſed tota deſtruitur, & ſic fit aliud compoſitum numero.

Ad confirmationem reſpondet. non eſſe inconueniens quòd eadem materia poſsit ſucceſsiuè pertinere ad diuerſas ſpecies tanquam pars, quia in potentia eſt ad omnes illas, vt diximus *quæſt.* 3. *artic.* 4. licèt retineat eandem entitatem potentialem, quatenus eſt in potentia ad omnes formas, cum quibus diuerſas ſpecies naturales poteſt componere. Quod verò additur de duobus indiuiduis habentibus eandem materiam, *reſpondetur*, non poſſe eandem totalem materiam pertinere ad duo indiuidua, nec tranſire totaliter de vno indiuiduo ad aliud, verbi gratia quòd ex vno homine tota materia tranſeat ad generandum alium hominem, & ei totam materiam præbeat, benè tamen poteſt partialiter pertinere, quatenus ex carne vnius hominis poteſt alter nutriri: & in hoc caſu dicit D. Thom. *in addit. quæſt.* 80. *artic.* 4. *ad* 3. quòd ſuppoſito, quòd alimenta tranſeunt in veritatem humanæ naturæ, *vnumquodque in illo reſurget, in quo magis acceſsit ad perfectam participationem, & conſtitutionem ſpeciei. Et ſi æqualiter in vtroque pertinuit, reſurget in illo, in quo primò fuit: & ideò ſi in carnibus comeſtis fuit aliqua ſuperfluitas, quæ non pertineret ad veritatem humanæ naturæ in primo, reſurgere poterit in ſecundo, aliàs illud quod pertinuit, & habuit ordinem ad reſurrectionem in primo, reſurget in eo, & non in ſecundo, ſed in ſecundo loco eius ſumetur, vel aliquid de eo quod ex alijs cibis in carnem conuerſum eſt, vel ſi nullo alio cibo vnquam paſtus fuiſſet, niſi carnibus humanis, diuina virtute aliunde ſupplebitur, quantum indigebit ad perfectionem quantitatis, ſicut etiam ſuppletur in illis, qui ante perfectam ætatem decedunt, nec per hoc præiudicatur identitati in numero, ſicut nec præiudicatur per hoc, quòd partes ſecundum materiam fluant, & refluant.* Ita D. Thom.

Denique obijcies, quia forma eſt totum diſtinctiuum rei, cuius eſt forma, ergo totum conſtitutiuum, ſimiliter eſt tota ratio eſſendi & operandi; ergo eſt tota ratio conſtituendi. Vnde Ariſtotel. 2. *Phyſicor. text.* 10. appellat formã. *Quòd quid erat rei*, id eſt, quid-

ditas illius; vt omittam artificialia, quorum totum eſſe conſiſtit in forma, & tota ſubſtantia in materia, vt ſæpe docet Ariſt. & D. Thom.

Reſpondetur, quòd forma eſt totum diſtinctiuum, & ratio eſſendi, & operandi *vt quo*, non *vt quod*; vnde non eſt totale, & adæquatum conſtitutiuum ipſius compoſiti; nam hoc ipſo, quòd compoſitum eſt, non ſufficit ſola forma, licèt ſola ſit principium *quo* ipſius quidditatis, ſed requiritur etiam aliud extremum cum quo componat. Ariſt. autem appellat formam, quod quid erat eſſe ſeu quidditatem rei *vt quo*, non *vt quod*. Artificialia autem ſunt quædam compoſita accidentalia, in quibus quidditas accidentalis non eſt quidditas per ſe, & ideo non habet ſubiectum tanquam partem eſſentialem ſui, ſed vt præſuppoſitum, cui forma accidentaliter aduenit, non cum quo per ſe componit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm totum diſtinguatur à partibus ſimul ſumptis?

SEnſus quæſtionis eſt, an partes non ſolum ſingulæ & ſeparatæ, nec ſolum vna vt connotat alteram, ſed omnes vt ſimul vnitæ diſtinguantur ab ipſo toto, quod componunt. Itaque homine partium ſimul ſumptarum intelligimus, non ſolum partes quoad entitatem earum, ſed etiam quoad vnionem: homine autem totius non intelligimus ſuppoſitum, quod ratione ſubſiſtentiæ conſtat diſtingui ab ipſa natura compoſita ex partibus, ſed intelligimus compoſitum id eſt naturam ipſam totalem, quæ conſtat ex partium vnione. Et inquirimus an iſtud totum ſit aliqua tertia realitas reſultans ex partibus ſimul vnitis; an verò non ſit alia entitas, quàm ipſæ partes ſimul ſumptæ.

Duplex eſt ſententia, altera affirmatiua, cuius totum fundamentum ad duo ferè capita reducitur. *Primò* ad cauſalitatem realem, quia partes tam ſecundum ſe, quam vnitæ realiter cauſant ipſum totum; ergo totum eſt aliqua entitas ab illis realiter diſtincta. *Conſequentia patet*, quia vbi eſt realis cauſalitas, eſt realis diſtinctio, nihil enim cauſat ſe ipſum. *Antecedens vero ſuadetur*, quia totũ eſſentialiter componitur ex partibus, & ab illis dependet in ſui compoſitione & eſſe; ergo cauſatur ab illis tanquam à cauſis intrinſecè componentibus, & non cauſatur à partibus, niſi prout ſimul vnitis & applicatis, ergo ab illis vt vnitis diſtinguitur. *Confirmatur*, quia vnitas totius per ſe cauſatur ex vnione, & ita partes vt cauſantes non habent vnitatem, ſed vnionem: totum autem habet vnitatem; ergo ſic diſtinguitur totum à partibus ſicut vnitas ab vnione; vnitas autem opponitur multiplicitati: vnio autem pluralitatem ſupponit; ergo vnitas diſtinguitur ab vnione, ſeu partibus vnitis.

Secundùm fundamentum eſt, quia multa conueniunt toti, quæ non partibus ſimul ſumptis, vt patet manifeſtè in homine, in quo ſubiectantur accidentia corporea, & non in ſola materia, quia ipſa non eſt ſubiectum accidentium in ſententia S. Thom. vt *in lib. de generat.* dicetur, ergo ſubiectantur in toto: ſi ergo totum non diſtinguitur à partibus ſimul ſumptis, neceſſe eſt quòd illa accidentia etiam ſubiectentur in anima, quia nõ in ſola materia, & ſic in aliquo ſpirituali ſubiectabuntur. *Deinde*, quia propriæ paſſiones non à partibus dimanant, ſed à toto, nec partes dicuntur operari, ſed totum, nec fieri aut generari, ſed totum, quia ipſum totum eſt terminus generationis non partes, præſertim in homine, in quo vtraque entitas, ſcil. tam anima, quam materia, ſunt per creationem. *Nec dici poteſt*, quod vnio eſt terminus generationis, quia terminus ſpecificans generationem non eſt aliquis modus, ſed entitas ipſa ſubſtantialis; ergo ſi tota entitas partium in homine eſt per creationem, non poteſt dari terminus generationis, niſi entitas aliqua diſtincta à partibus.

Denique confirmatur, quia totum per aggre-

gregationem id eſt ens per accidens, quia non habet aliam vnitatem, quàm ſuarum partium vnionem, ex qua non reſultat tertia vnitas, ſeu entitas, ergo totum quod eſt per ſe, oportet quòd diſtinguatur a partibus vt vnitis. Fauet etiam Ariſt. 8. *Met. text.* 15. vbi inquit: *Quòd totum non eſt aliquid præter partes* & 5. *Met. text.* 17. *Quod ſex non ſunt bis tria*, & 12. *Met. tex.* 14. *Quòd materia, forma, & compoſitum ſunt tres ſubſtantiæ.*

Nihilominus oppoſita ſententia communis eſt inter Recentiores, & ſine dubio videtur eſſe D. Thomæ *in addit. ad 3 partem quæſt.* 79. *art.* 2. *ad* 2. vbi inquit: *Quod verior opinio videtur, quòd forma totius non eſt forma partis tantum, nec eſt forma aliqua alia præter formam partis, ſed eſt totum reſultans ex compoſitione formæ & materiæ comprehendens in ſe vtrumque*: & idem docet in 4. *contra Gentiles, c.* 81. vbi inquit: *De humanitate ... intelligendum, quòd ſit quædam forma conſurgens ex coniunctione formæ ad materiam quaſi realiter ſit alia ab vtraque, quia cùm per formam materia ſiat hoc aliquid actu, vt dicitur ſecundo de anima tex.* 9. *illa tertia forma conſequens non eſſet ſubſtantialis, ſed accidentalis.* Vbi S. Thom. ſupponit, quod veriſsimum eſt, quòd illa tertia forma reſultans ex partibus, quæ dicitur totum, actuat & perficit ipſas partes: nec enim diſparatè ſe habet ad illas nec per accidens, ſed cum connexione, & perſeitate, alioquin non diceretur vnum per ſe illud totum ſic reſultans ex illis partibus, ſi connexionem cum illis non habet. Si autem cum illis connectitur, non comparatur ad illas, vt aliquid minus perfectum, & perfectibile per partes, ſed vt perficiens & actuans illas, cum ſit illis perfectius. Cum autem non actuet dando primam actualitatem, hanc enim dat ipſa forma partialis, quæ informat materiam, conſequenter nec primò, & per ſe conſtituit, nec dat primum & ſubſtantiale eſſe, quia ſupponit primum eſſe datum per formam, ergo dat eſſe accidentale.

Quod ſi dicas, nam in partibus integrantibus, quælibet illarum eſt ens actu, & tamen non adueniunt accidentaliter, ſed componunt vnum eſſe ſubſtātiale; & ſimiliter ſubſiſtentia aduenit naturæ in actu, & tamen non efficit ens per accidens, ſed vnum per ſe; ergo doctrina D. Thom. non ſubſiſtit. *Reſpondet*. partes integrantes eſſe ens actu per vnam formam totius, quæ eſt omnium partium, nec enim quælibet pars habet ſuam formam, & ita trahuntur ad idem eſſe totius, non formam diſtinctam addunt: & ſimiliter dicimus de ſubſiſtentia, quòd illa non conſtituit naturam, ſed terminat, ideoque non mirum quòd naturā ſupponat conſtitutam in actu, & ſic illi adueniēs aliquid accidentale non conſtituat, quia non affert nouum eſſe ſuper naturam conſtitutam, ſed terminat & modificat ipſam naturam ſub eodem eſſe, quod vtique ſubſtantiale eſt. Itaque quæcumque ita ſe habent, quod licet adueniant enti in actu, tamen ſunt ſub eodem eſſe, quia vel modificant, vel integrant illud, cui adueniunt, non conſtituunt ens per accidens, quia ita ſupponunt ens actu, quod non ſuperaddunt illi principium noui eſſe, ſed modificationem vel integritatem eiuſdem, & ſic communicant in eodem eſſe per ſe. Si verò aliquid ſe habeat per modum formæ conſtituentis, vel partialis, vel totalis, quia forma eſt principium noui eſſe, ſi ſupponit aliam formam priorem, non aduenit ſubſtantialiter, ſed accidentaliter.

Vltimò confirmatur iſta ſententia, quia ſi daretur illa tertia entitas reſultans ex partibus vnitis, vel illa identificatur realiter cum partibus, vel illis vnitur, licèt non identificetur, vel nec vnitur, nec identificatur, ſed ſeorſum ſe habet ad illas. *Si primū*, ergo non diſtinguitur a partibus, ſiquidem identificatur cum illis. *Si ſecundū*, ergo vel ex illa vnione entitatis tertiæ cum partibus reſultat aliud tertium compoſitum, vel non. Si non reſultat, cur ergo reſultabit ex partibus prius vnitis? nec enim eſt ratio cur ex iſta vnione reſultet aliquod tertium,

 & non

& non ex aliâ, cùm vtraque vnio ordinetur ad componendum totum. Si verò reſultat aliquod tertium, dabitur proceſſus in infinitum, nam etiam illud tertium debet iterum vniri cum ipſis, à quibus reſultat, & ſic reſultabit aliud, de quo idem dicemus, & ſic in infinitum. *Si datur tertium*, ergo illæ partes vnitæ, & illa tertia entitas reſultans non pertinent ad idem compoſitum, & ad idem totum, ſiquidem ea quæ nec vniuntur, nec identificantur, non pertinent ad idem compoſitum, quia non communicant inter ſe, nec conſtituunt vnum, nam etiam accidens vnionem requirit, vt componat cum ſubiecto.

An verò totum, & partes ſic vnitę diſtinguantur ſaltem ratione? *Reſpondetur*, totum diſtingui reſpectu cuiuſlibet partis ſeorſum tanquam includens, & incluſum, reſpectu verò partium ſimul vnitarum diſtinguitur ratione ſicut implicitum & explicitum, ad eum modum, quo ſe habent definitio, & definitum, quia definitio explicat partes, quas definitum implicat, ſic etiam totum ſignificat modo implicito, partes autem ſimul iunctæ ſignificant modo explicito id quod eſt totum. Et propter iſtum diuerſum modum ſignificandi aliqua dicuntur attribui toti, quæ non partibus vel è contra.

Ad primum fundamentum in oppoſitum reſpondetur, quòd partes dicuntur cauſare totum cauſalitate intrinſeca, & conſtituente ipſum totum non extrinſecè ſe habente, ſicut etiam prædicata eſſentialia dicuntur conſtituere quidditatem. Cauſæ autem intrinſecæ non diſtinguuntur à cauſato entitatiuè, quia non cauſant per emiſſionem alterius entitatis à ſe, ſed per communicationem ſui in entitate quam conſtituunt, ſicut forma materiam informat communicando ſe illi, & iſte eſt effectus formalis formæ, communicatio ſui paſſiua, quæ entitatiuè non diſtinguitur à forma ſe communicante, & ſic eſt effectus realis, quatenus eſt realis communicatio ſui. *Vel etiam dicitur*, quòd in iſta cauſatione totius etiam intercedit realis, & propria cauſatio ipſarum partium inter ſe; materia enim, & forma adinuicem ſunt cauſæ, vt *quæſt.* dicetur, & diſtinguuntur inter ſe, & ex iſta cauſatione reali reſultat totum indiſtinctum realiter ab ipſis partibus, non tanquam immediatè cauſatum, ſed vt ex illa priori cauſatione partium inter ſe reſultans, & hoc ſufficit ad ſaluandam cauſationem realem ſcilic. mediate.

Ad ſecundam probationem reſpondetur, quòd vnitas reſultat ex vnione partium tanquam vnitas compoſita, & conſequenter includens ipſas partes vnitas, & ſic idem dicendum eſt de vnitate, quod diximus de entitate totius. Quod vero dicitur, vnitatem opponi diſtinctioni, *reſpondetur*, non opponi entitatiuè, cùm ex earum entitate conſtet vnitas compoſita, & ex entitate rerum ipſa multitudo, ſed opponitur quantum ad diuiſionem, & indiuiſionem, vt dicit S. Thom. 1. *p. qu.* 11. *art.* 2. *ad* 2.

Quòd ſi inſtes, nam D. Thom. ſæpè negat partes prædicari de toto, & ita totum non eſſe ſuas partes, ſed ex partibus, vt *in tertio diſtinction.* 2. *quæſt.* 2. *articul.* 3. *ad vltimum*, & *in* 4. *diſtinction.* 16. *quæſt.* 1. *articul.* 1. *quæſtiuncul.* 3. *ad* 2. ergo ſentit, quòd totum diſtinguitur realiter à ſuis partibus, alias poſſet prædicari de illis, & è conuerſo. *Reſpondetur*, non prædicari partes etiam ſimul iunctas de ipſo toto, vel è contra, quia ad prædicationem non ſufficit identitas vnius cum alio, ſed etiam requiritur modus ſignificandi, vt ex D. Thom. 1. *part. quæſt.* 39. probauimus *in Logica, quæſt.* 5. & quia partes phyſicè conſideratæ non ſignificantur per modum totius, ſicut gradus metaphyſice concepti, ideò prædicari non poſſunt de ipſo toto, niſi fortè materialiter & identicè, dicendo, quòd totum eſt res, quæ eſt ſuæ partes ſimul iunctæ, & homo eſt res quæ eſt corpus & anima, & ſic ſolum probatur, quòd totum diſtinguitur à partibus for-

formaliter per rationem, propter diuerſum modum ſignificandi, non verò realiter & entitatiuè.

Ad ſecundum fundamentum reſpondetur, multa attribui toti, & non partibus propter diuerſum modum ſignificandi, nō propter diuerſas res ſignificatas, & in particulari dicitur, quod in homine ſubiectantur accidentia in toto, vt in ſubiecto *quod* ratione materiæ tanquam ſubiecti *quo*, ſicut viſio conuenit toti homini mediante oculo, quo viſionem elicit, & recipit. Similiter paſsiones ſicut reſultant à toto, ita dicuntur reſultare à partibus ſimul iunctis identicè & entitatiuè, quatenus idem ſunt cùm toto, & ſimiliter partes vnitę entitatiuè ſunt terminus generationis, non quia tota illa entitas mediantibus ſuis partibus generetur, cùm nec materia generetur, nec forma in homine, ſed quia vt vnitæ & adinuicem communicatæ generātur; ideò dicitur quòd generatur totum, non verò partes; & non eſt inconueniens, quòd aliquid quod entitatiuè identificatur cum alia, quātum ad vnum generetur, vel reſultet, non quoad aliud, ſicut albedo entitatiuè non diſtinguitur à ſimilitudine, quæ eſt relatio, & tamen poteſt generari, vel corrumpi ſimilitudo, non generata, vel corrupta albedine.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd totum per aggregationē ita dicit plura, quòd excludit vnionem facientem illa vnum per ſe, eò quod non conſtat actu & potentia; totum autem per ſe non dicitur tale ratione tertiæ entitatis diſtinctæ à partibus vnitis, ſed quia ipſæ partes ita inter ſe vniuntur vt actus & potentia, quòd ſimpliciter fit vnum per ſe. *Ad loca Philoſophi dicitur*, quod loquendo de toto ſubſtantiali, dicitur aliquid præter partes, ſeu quod eſt tertiū ſubiectum diſtinctum à partibus non ſimul vnitis, ſed ſeorſum ſumptis. Quando autem dicit, *quod bis tria non ſunt ſex*, ſenſus eſt, quòd numerus ſenarius ita differt ſpecie à ternario, quòd non ſolùm eſt duo indiuidua ternarij formaliter, ſed ſpecies diſtincta ab omnibus ternarijs, licèt materialiter duo ternaria includat.

ARTICVLVS III.

Quid ſit vnio partium in toto?

Nihil certius quàm dari vnionem, cùm tam multa vniri videamus, quæ inter ſe diuidi & ſeparari ſolent: & Verbum diuinum vniuiſſe ſibi naturam humanam parteſque humanitatis fuiſſe in morte ſeparatas, & in reſurrectione iterum vnitas, abſoluta fides eſt. Quid ſit autem iſta vnio valde difficile explicatur, & cùm conſtet de vnione quatenus eſt relatio vnitorum, de fundamento talis vnionis inquirimus: conſtat enim non fundari in ipſa entitate partium ſecundum ſe, cùm conſtet ipſam entitatem partium ſine vnione ſaluari, vt cum anima Chriſti, & eius corpus, & quælibet anima hominis poſt mortem entitatiuè maneat ſine vnione. Quærimus ergo, quid ſit illud quod in partibus accreſcit per modum nexus & coniunctionis, quo mediante partes ita ſe habent adinuicem, quòd reſultet talis relatio vnionis. Quòd ſi materia & forma ſe ipſis immediatè vniuntur, ſeipſis etiam immediatè cauſabunt, cum non videatur cauſalitas formæ & materiæ aliquid ab vnione illarum diſtinctum, *vt ſequ. libro quaſt.* 11. dicetur. Et loquimur de vnione, qua extrema adunantur in vnum per ſe, non de vnione per aggregationem, ſeu per accidens; plerumque enim talis vnio fit per aliquam propinquitatem in loco, & per hoc quòd res fiant contiguæ, non continuæ & vnitæ.

Eſt ergo ſententia ſatis celebris, vnionem eſſe aliquid ſuperadditum formæ & materiæ tanquam modum quendā ſeu formalitatē, qua mediante fit nexus materiæ & formæ. In quo tamē Scot. *in* 1. *diſt.* 1. *q.* 1. §. *de primo d co*, & *alijs locis* ſequens ſententiam ſuā de relationibus extrinſecus aduenientibus, ſentit vnionē eſſe quid relatiuū de genere iſtarū relationum extrinſecus aduenientium: & videri poteſt de hac ſententia P. Fuente

1. Phyſic. qu. 5. difficult. 2. artic. 1. Alij verò vt Suarez *1. tom. 3. part. diſput. 8. ſect. 2.* & Vazq. *1. tom. 3. par. diſput. 26. c. 1.* & plures ex recentioribus etiam Thomiſtis exiſtimant vnionem in ſubſtantijs eſſe modum quendã ſubſtantialem, & abſolutum medio quo forma vnitur materiæ, licet aliqui dicant ita eſſe modum abſolutum, quod dicit ordinẽ tranſcendẽtalem ad extremum vnibile: & idem ſequitur Durand. *in 3. diſtinct. 5. quæſt. 2.* dicens, quod terminus Incarnationis eſt modus quidam realis, ſicut inhærentia in accidente.

Et hinc ſumitur primum fundamentum pro hac parte, quia inhærentia in accidente eſt modus quidam, quo redditur accidens vnitum & inhærens ipſi ſubiecto; ergo accidens non vnitur ſe ipſo immediatè: & idem erit de alijs formis, quæ licet non ſint dependentes ſicut accidentia, tamen vniuntur ſubiecto ſeu materiæ, & pendent ab illa, & ſic mediãte aliquo modo ſuperaddito vniuntur, non minus quàm accidentia. *Et confirmatur*, quia materia & forma cauſant media aliqua cauſalitate, ſiquidem per ſuam entitatem ſolùm ſunt in actu primò, cauſare autem in actu ſecundo, accidentaliter illis conuenit; ergo cauſalitas in actu ſecundo eſt aliquid ſuperadditum entitati cauſæ. & conſequenter ad minus debet eſſe aliquis modus, ſed cauſalitas iſta fit media vnione, per quam recipitur forma, & recipit materia: ergo vnio aliquid ſuperadditum eſt materiæ & formæ.

Secundum fundamentum eſt, quia vnio ſumpta pro relatione eſt accidens materiæ & formæ, nec enim ſemper in actu iſta materia & iſta forma ſunt vnitæ; oportet ergo quod illud accidens ſeu relatio ſuperueniat materiæ & formæ, & diſtinguatur ab illis. Similiter fundamentum talis relationis non poteſt eſſe nuda entitas materiæ & formæ, alias poſita vtriuſque entitate in rerum natura, ſtatim reſultaret relatio vnionis, quod patet eſſe falſum exiſtente anima, & corpore ſeparatis: Ergo oportet, quòd fundamentum proximum huius relationis ſit aliquid ſuperadditum ipſi entitati materiæ & formæ, & hoc vocamus modum vnionis. Et huius ſignum etiam eſt, quod ſub eadem forma v. gr. anima rationali [illegible] materiæ [illegible], & conſequenter mutant vnionem ad hanc formã, ipſa autem [illegible] non poteſt ſeparari a rebus [illegible], quod eſt ſignum diſtinctionis modi [illegible] re.

Nec ſufficit pro fundamento vnionis extrinſeca denominatio, vel connotatio ſiſtica formæ erga materiam: tum quia materia & forma non cauſant per extrinſecas denominationes & connotationes, cauſant autem per vnionem: tum denique, quia in myſterio Incarnationis non poteſt verificari, quod ſola extrinſeca denominatione natura humana vniatur Verbo, cum realiter & intrinſecè illi vniatur, vt dicitur *in Concil. o Epheſino, in tertio anathematiſmo Cyrilli*, ſiquidem realiter humanitas pendet à Verbo.

Tertium fundamentum eſt, quia omnis actio & mutatio de nouo facta petit aliquem terminum de nouo productum, ſed aliquando tota entitas extremorum non producitur de nouo, & tamen de nouo vniuntur: ergo illa vnio eſt aliquid de nouo productũ, & non ſolum relatio, quia ad iſtam non datur immediatè motus, ergo ad aliquid præter relationem. Exempla ſunt in Reſurrectione, in qua fit noua vnio animæ ad materiam non producta entitate animæ, nec materiæ. Secundò, in Incarnatione quæ eſt vera & realis actio non facta humanitatis, ſed [illegible], & tamen mutat [illegible] ipſam humanitatem, ſiquidem excludit & conſumit in illa propria ſubſiſtẽtiam; ergo importat modum aliquem poſitiuum deſtruentem proprium modum ſubſiſtentiæ, & terminantem naturam in Verbo, quæ mutatio non conſiſtit in ſola negatione, ſeu ablatione propriæ perſonalitatis, quia ſola iſta negatio non inducit connexionem cum perſona diuina, nec magis cum perſona Verbi, quam

quàm cum perſona Patris, vel Spiritus ſancti. Vnio autem Incarnationis eſt nexus ad perſonam diuinam, & ad perſonam Verbi determinatè, cui facta eſt; ergo non eſt ſola mutatio negatiua, ſed poſitiua connexio.

Nihilominus ſententia D. Thom. non agnoſcit modum aliquem vnionis, qui ſit medium ſeu forma conſtituens extrema vnita, præter actionem vnientem, & paſſionem immutantem, ſeu reddentem extremum dependens ab alio, & relationem inde reſultantem, quæ tamen non eſt medium cauſans vnionem, ſed conſequens ipſam coniunctionem extremorum. De hac ſententia vide Caiet 3. *part. quæſt.* 2. *art.* 7. §. *In hoc art. cautiſſimè.* & *art.* 10. §. *In reſponſione ad primum.* & ibi Thomiſtas Interpretes D. Thom. Nobis ſufficit duo loca S. Thom. ponderare. *Primus eſt in tertio ad Anibaldum, diſtinct.* 5. *quæſt. vnica, artic.* 3. vbi inquit: *Quòd vnio tripliciter accipi poteſt. Vno modo prout vnio eſt idem quod vnitio. Alio modo prout vnio eſt paſſio, & ſic eſt quædam natura aſſumptæ dependentia ad aſſumentem. Tertio modo, & propriè vnio eſt relatio conſequens huiuſmodi actionem, & paſſionem, & ſic eſt quædam comparatio, vel habitudo vnitorum.* Vbi nihil iſtorum eſt modus aliquis abſolutus, quo formaliter fiat coniunctio, tanquam medio vniente, & cauſante ipſam coniunctionem.

Secundus locus eſt in tertio diſtinct. 2. *quæſt.* 2. *artic.* 2. *quæſtiun.* 3. vbi inquit: *Quòd inter humanam naturam & diuinam, neceſſe eſt cadere vnionem mediam non ſicut cauſam, ſed ſicut effectum conſequentem.* Et ſubdit: *Vnde vnio eſt medium non ſicut aſſumptionem cauſans, ſed ſicut eam conſequens.* Vbi D. Thomas non ſolum excludit medium, quod ſit realitas, & habeat vim extremi, ſed etiam qui ſit modus & formalis ratio vniens; tùm quia abſolutè omne medium excludit, tùm, quia dicit vnionem non eſſe vt cauſam, ſed vt effectum conſequentem. Ergo cui concedit eſſe effectum negat eſſe cauſam, ſed eſſe effectum conſequentem non conceditur realitati alicui conſecutæ; talis enim realitas conſecuta, quæ ſit vnio non datur, ergo quando negat eſſe cauſam non ſolum id negat realitati, ſed modo. Et denique videri poteſt S. D. 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 4. & *quæſt. de ſpiritu creat. art.* 3. & *quæſt. de anima, art* 9. *in corp.* & 8. *Metaph. lect. vlt. in fine.* vt *infra* citabitur.

Nec obſtat, quòd D. Thom. 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 1. *ad ſextum*, dicit animam ſeparatam inclinari ad vnionem cum materia, ſicut leue inclinatur ad locum ſurſum locus autem ſurſum habetur per modum, qui eſt vbi, ergo & vnio per aliquem modum ſuperadditum habetur. *Non, inquam, obſtat* quia in ipſomet argumento ſupponit D. Thom. & admittit formam ſecundùm ſe, & non per aliquod accidens vniri materiæ, vnde non comparat vnionem, & locum in eo, quòd ſint modi ſuperadditi vel nō, ſed in eo quod ſunt terminus & ſtatus, qui à corpore leui appetitur, & ab anima.

Fundamentum autem huius ſententiæ eſt, quia iſte modus vnionis, vel eſt ipſa ratio formalis, qua extrema ſunt vnibilia, vel qua redduntur formaliter vnum in actu ex vi ſuæ communicationis, vel eſt ipſa applicatio extremorum coordinans vnum extremum alteri, vel denique eſt aliquid reſultans ex tali applicatione & coordinatione. *Hoc vltimum* incidit in noſtram ſententiam, quia ſic ille modus eſt conſequens ipſam coniunctionem, ſeu applicationem extremorum non cauſans illam vt medium. *Primum* autem dici non poteſt, quia vnio ſupponit extremum eſſe vnibile, non vnibile conſtituit. Et conſtat, quòd forma per ſeipſam intrinſecè & eſſentialiter eſt actus reſpiciens materiam, & materia reſpiciens formam, ergo ſe ipſis, & non per modum ſuperadditum habent totum fundamentum & capacitatem communicabilitatis, quæ eſt actus & potentia, nec enim per modum ſuperadditum, forma conſtituitur magis actus, vel

vel materia magis potentia, ergo ſe ipſis habent rationem vnibilis, ſeu coaptationis ad vniendum, non per modum ſuperadditum. *Si dicatur ſecundum*, conſtat manifeſtè, quòd extrema non redduntur vnum mediante modo ſuperaddito tanquam ratione formali huius vnitatis, quia materia & forma non conſtituunt vnum vnitate modali, ſed vnitate realitatis ſubſtantiæ, ita quòd vnitas ipſa, in qua conueniunt, eſt illud, in quo communicant, & vnum fiunt; communicant autem in eſſe formali ſubſtantiali, & in vnitate realitatis ſubſtantiæ, quæ ex illis partibus reſultat; ergo ratio formalis huius vnitatis extremorum non eſt modus ſuperadditus, ſed ſubſtantialis ratio. *Et magis hoc conſtat*, quia vnitas ſequitur ens, non modum entis, ergo ratio formalis vnitatis, in qua conueniunt extrema, non eſt modus ſuperadditus ſubſtantię, ſed ſubſtantia ipſa, quæ ab entitate partium non diſtinguitur, & ſicut partes ſeipſis ſunt partes, ita ſe ipſis vnum in ſubſtantia entitatiuè fiunt. *Reſtat ergo tertium*, ſcil. quòd ille modus ſit applicatio extremorum ad vnum, in quo communicant, vel cõueniunt vnibilia. Hæc autem applicatio neceſſariò dicit ordinem ad cauſam applicantem, & ſic vel ſumitur actiuè ex parte cauſæ applicantis, vel paſsiuè ex parte extremorum, quę paſsiuè applicantur, & immutantur ad communicandum ſe. Et ſic fatemur, quòd datur vnio non tanquam medium formaliter interiectum inter extrema, formaliter cauſans rationem vniti, ſed tanquam actio vel paſsio ex agente proueniens, quæ in ipſo fieri eſt motus tendẽs ad iſtam mutationem vnionis, & in facto eſſe eſt terminus reſultans ex extremis vnitis, in quo communicant & fiunt vnum ipſa extrema.

Quòd ſi dicas, quòd in ipſo extremo, vel extremis quæ vniuntur, debet aliquid permanenter manere præter ipſum fieri actionis & paſsionis, in quo fundetur relatio illa vnionis, quæ permanet, & hoc erit aliquis modus ſuperadditus. *Reſpondetur*, id quod relinquitur ex tali actione applicante vnibilia, non eſſe modum vnionis, qui formaliter reddat vnum; id enim dicitur formaliter vnio, quod formaliter extrema conſtituit vnum, ſeu trahit ad vnum ex multis, ſed eſt modus paſsionis, quo ab agente aliquid in facto eſſe immutatur & patitur à forma, & diſtinguitur à modo vnionis, quia vnio tantum reſpicit extrema, vt formaliter illa ad vnitatem, & communicationem redigens; paſsio verò reſpicit agens à quo immutatur aliquid, ſicut etiam agens & paſſum indigent applicatione ſeu approximatione, vt ſequatur operatio, quæ diſtincta immutatio eſt ab operatione ipſa. Ipſa ergo communicatio conſtituens vnitatem extremorum, ſiue hoc fiat per mutuam dependentiam eorum, ſiue per alterius tantum, non fit per modum ſuperadditum, ſed forma communicat per ſeipſam, & materia recipit per ſeipſam immediatè, & in tali vnitate vel communicatione formaliter fundatur relatio vnionis, quia tamen eſt facta de nouo iſta communicatio, requirit actionem, ex qua ſequatur paſsio ſeu immutatio ad vnionem, de quo latiùs *quaſt.* 10. agendo de cauſa formali.

Quare D. Thom. 8. *Metaphyſ. lect. vlt. in fin.* docet ex Philoſoph. *Quòd aliqui antiquè errabant inquirendo, quid faciat vnum potentiam & actum, quaſi oporteret eas colligari per aliquod vnum medium, ſicut ea quæ ſunt diuerſa ſecundùm actum.* Et ſubdit, *quòd non oportet ea vniri per aliquod vinculum, ſicut ea quæ ſunt penitus diuerſa: vnde nulla eſt cauſa faciens vnum ea, quæ ſunt compoſita ex materia & forma, niſi quod mouet potentiam in actum.* Sic D. Thom. *Nec poteſt dici*, quòd ſolum negat vinculum, quod ſit medium vniens vt *quod*, & vt res, non vniens vt *quo*, & vt modus. *Nam contra hoc eſt*, quia vel hoc medium vniens vt *quo*, & vt modũ agnouit D. Thomas, & Philoſophus vel non. Si non agnouit, neque affirmauit aut admiſit; ſi agnouit, ergo fuit diminutus ſolum negando vinculum vniens vt *quod*, & vt res, & nõ

expli-

explicando vinculum quod eſt modus, cùm etiam immutationem ad vniendum requiſitam explicaſſet, & cauſam efficientem quæ mouet ad vniendum. Et preterea, quia vinculum vniens vt res, & vt *quod* eſt extremũ proximè vnibile, non ſolum forma, ſeu ratio vniens, ſicut patet in his quæ ſunt diuerſa ſecundum actum, quæ D. Thom. concedit vniri per medium, id eſt, per aliquam realitatem, quæ etiam vnitur, vt filum quo vnum aſſuitur alteri. Si ergo D. Thom. inquirens, quid faciat vnũ tanquam medium, ſolum negat illud vinculum, quod eſt extremum, ſeu immediatè vnibile, reſtabat explicare præcipuum punctum, ſcil. quid ſit vniens tanquam medium formale, quod ſi non fecit, fuit diminutus.

Ad primum fundamentum in contrarium reſpondetur, inhærentiam accidentis, non eſſe ſolam eius vnionem, ſed vnionem cum tali modo, ſcil. reddens eius eſſe ſuſtentatum, & dependens à ſubſtantia, quod opponitur modo ſubſiſtendi, qui conuenit ſubſtantiæ totali, vt habenti illum, partibus autem vt principijs ſubſiſtendi. Itaque vnio ex ſuo conceptu ſolum importat communicationem in vnitate, ſubſiſtentia autem, & inhærentia vltra hoc important modos habendi hanc vnitatem & eſſe, ſcil. vt adiacens & ſuſtentatum in altero, vel vt ſubſiſtens & ſubſtans in ſe.

Ad confirmationem, dicetur amplius *infr. quaſt.* 11. agendo de cauſalitatibus materiæ & formæ. Interim ſufficit aduertere, quòd ſola vnio ſecundùm conceptum vnionis nõ poteſt eſſe cauſalitas materiæ & formæ, quia vnio dicit relationem æquiparantiæ in vtroque extremo, vtrumque enim denominatur vnitum & præciſè importat communicationem in vnitate. Cauſalitas autem materiæ & formæ non eſt æquiparantiæ, aliter enim cauſat materia, aliter forma, aliquid ergo addunt ſupra rationem vnionis & vniti. Vnde vnio fundatur in aliqua immutatione & dependentia ſaltem vnius extremi ab altero, in cuius vnitatẽ aſciſcitur. Cauſalitas autem formæ, vel materiæ, vt cauſalitas, non eſt dependentia, ſed potius ratio vt cauſatum dependeat à tali cauſa, non ergo eſt ſola vnio, licet illam requirat ad cauſandum; cauſatur enim compoſitũ, quod eſt vnum, & requirat partium vnionem. Quid ſint autem illæ cauſalitates materiæ & formæ, dicemus *loco cit.*

Quòd ſi dicas, nam benè ſtat formam vniri & non recipi ſeu dependere, vt patet in anima rationali, quæ vnitur corpori, & non pendet ab illo, & Verbum diuinum vnitur humanitati, à qua non pendet, ergo vnio non fundatur in dependentia, nec illam ex ſuo formali conceptu includit. Alioquin cum immutatio illa ſeu paſsio & dependentia aliquid accidentale ſit, vnio fundata ſuper illam accidentalis erit, non ſubſtantialis. De hoc argumento dicemus latiùs *infr. quaſt.* 11. *Sed interim dicimus*, quòd vnio non petit dependentiam & immutationem in vtroque extremo, ſed ſufficit in altero tantum, quòd eſt ſubiectum vnionis realiter, & immutatur ad vnionem. Et ſic Verbum vnitur humanitati, non vt ſubiectum vnionis, ſed vt terminus, humanitas autem vt ſubiectum immutatum ad vnionem cum Verbo. Anima etiam rationalis non vnitur vt dependens in eſſe, & per immutationem ſui ad eſſe, ſed vt dependens informare; & in habendo ſtatum proprium, qui eſt ſtatus formæ, & quoad hoc perficitur per vnionem; & poteſt dici, quòd immutatur & dependet à materia non in eſſe, ſed in ſtatu eſſendi. Omnis autem vnio quæ realiter in aliquo eſt, & tendit ad vnitatem per dependentiam ſeu immutationem extremi, vel extremorum, dicit receptionem ex parte materiæ, & dependentiam aliquam. Quòd verò fundetur in paſſione, ſeu mutatione noua, non tollit, quòd vnio ſubſtantialis ſit, eò quòd licet actio ipſa in ſe accidens ſit, & de prædicamento actionis, ſicut vnio de prædicamento relationis, ſed ſubſtantiales dicuntur ratione termini ad quem tendunt, ſcil. ad vnitatem

ſubſtantialem faciendam, & communicationem ſubſtantialem in extremis.

Ad ſecundum fundamentum reſpondetur ex dictis, quòd vnio in materia & forma eſt aliquid accidentale quaſi prędicabiliter, nō quaſi prædicamentaliter, eſt enim contingens & extra conceptum materiæ, & formæ, quòd de facto vniantur, licet ſe ipſis, & nō medio accidente prædicamentali ſuperaddito vniantur, ſed tamen dicitur vnio hęc accidere materiæ, & formæ, & contingenter ſe habere, tum ratione præſuppoſiti, quod eſt actio & paſsio applicans & immutans ad communicationem vnitatis ipſa extrema, quæ applicatio intelligitur ipſis extremis ſuperuenire, ſeu accidere, tū ratione conſecuti ſcil. relationis, quæ etiam accidit ipſis extremis, cum non ſit prædicatum eſſentiale, ſed accidentale; ipſa tamen ratio formalis, qua vniuntur extrema, eſt ipſa eorum entitas, vt ad communicationem vnitatis applicata. Et ipſa vnio dicitur educi ex ſubiecto, eo modo, quo relatio, vel immutatio ipſa paſsiua dicitur educi, non quia ipſa ratio formalis, in qua fit vnitas tanquam quid diſtinctum à forma, vel materia, educatur.

Ad alteram partem argumenti, quòd vnio nō ſit extrinſeca denominatio, *Reſpondetur*, veriſsimum eſſe, quòd vnio realis & intrinſeca, denominatio eſt ſaltem in illo extremo, quod redditur immutatum, nam ſi alterum extremum non dependet, in illo non erit relatio realis, vt in Verbo diuino, quod dicitur vnitum humanitati non per relationem realem, ſed rationis. Vnde ex parte Verbi non eſt fundamentum ad realem relationem, quia licet Verbum ſe ipſo immediatè terminet, & reddat ſubſiſtentem humanitatem, tamen quia tota immutatio eſt ex parte humanitatis, & ratio formalis vniendi & communicandi nō eſt fundamentum relationis, niſi adiuncta immutatione, vt dictum eſt, ideò ex parte Verbi, non datur fundamentum realis vnionis.

Ad tertium fundamentum reſpondetur, omnem actionem habere terminum de nouo; ſed non ſimpliciter productum, ſufficit enim quòd ſit de nouo immutatum, vel vnitum, vel communicatum; ſic enim etiam verificatur, quòd per actionem vnitiuam ponitur aliquid in eſſe, quod ante non erat; ponitur enim ipſa noua communicatio extremorum, quæ antea non erat, licet ipſa extrema eſſent, & ſimiliter ponitur noua relatio, & noua immutatio extremi, vel extremorum ad ſe communicandum, non tamē requiritur quòd producatur nouus modus, qui ſit medium inter ipſa extrema, vt formaliter vniens.

Nec exempla allata in argumento aliquid amplius probant, quia in reſurrectione nec anima, nec corpus producuntur, nec modus aliquis medians inter animam & corpus, & cauſans vnionem, ſed fit de nouo ipſa communicatio animæ & corporis, quæ quantum ad rationem formalem conſtat ipſa entitate extremorum vnitatem faciente, & quantum ad conditionem conſtat applicatione & immutatione paſsiua extremi vel extremorum, & quantum ad conſecutionē conſtat relatione vnionis, quæ de nouo fit, non quia ad relationem detur per ſe actio, ſed datur ad fundamentum relationis, quod eſt ipſum extremum non vt productum, ſed vt tractum, & immutatum ad communicationem cum altero. In Incarnatione ſimiliter fit aliquid de nouo, ſcil. iſta vnio extremorum nō per productionem noui modi, qui ſit forma vniens, ſed per immutationem humanitatis ad perſonā Verbi, quæ immutatio cùm fiat ad determinatam perſonam diuinam, importat ordinem ad ipſam potius, quàm ad aliam perſonam. Quid ſit autem iſta immutatio ante ſolutionem argumentorum explicatum eſt. Nec ſubſiſtentia creata expellitur, vel conſumitur per ipſam vnionem formaliter, ſed per id quod ſubrogatur loco ſubſiſtentiæ creatæ, & reddit ſubſiſtentem humanitatem in aliena perſona, & hæc eſt ſubſiſtentia diuina vnita, non ipſa vnio.

Co-

Digitized by Google

Corollaria ex dictis.

Ex *dictis ſolutum manet argumentum*, quod proponi ſolet, quia materia & forma ſine vnione non conſtituunt compoſitum; ergo vnio eſt aliquid præter materiã & formam, hoc enim eſt quod de nouo fit & producitur per generationem. *Reſp. enim concedendo antecedens*, & *diſtinguendo conſequens*; eſt aliquid vnio præter materiam & formam tanquam ratio formalis communicans extrema, & reducens illa ad vnitatem, *nego*; tanquam applicatio & mutatio extremorum, vt fiat iſta communicatio & conſequatur relatio, *concedo*. Id autem quod fit per generationem tanquam terminus totalis eſt ipſum compoſitum, tanquam formalis terminus eſt ipſa forma, vel vt educta, vel vt communicata materiæ, & tanquam conditio ad iſtam communicationem requiſita, eſt ipſa applicatio & immutatio extremi ex actione vnitiua relicta, quæ in facto eſſe, & permanenter non eſt inconueniens quod ſit modus paſſionis, vt ſupra diximus, non formaliter vniens, ſed formaliter applicatum relinquens extremum, vt recipiat, vel actuet alterum, cùm dependenter informat.

Secundò colligitur, quòd abſolutè ſufficit vnica vnio, vt dicantur duo extrema vnita, vnum tanquam ſubiectum, alterum tanquã terminus, eò quòd ſufficit vnica immutatio in altero extremo facta, imò vnica relatio inde conſecuta, vt dicantur duo extrema vnita, vt in vnione hypoſtatica, quæ in relatione conſiſtit conſecuta ad immutationem humanitatis, qua trahitur ad perſonam diuinam, & ſubiectata in ipſa: in hoc enim ponitur vnio à D. Thom 3. *part. q. 2. art. 7. & 8. & in 3. diſt. 5 q. 1. art. 1. & ibidem ad Anibal. quæſt. vnica, art. 3.* Cæterum quia contingit communicationem, ſeu vnionem extremorum fieri per immutationem vtriuſque extremi, & relationem mutuam: relatio enim vnionis in creaturis mutua eſt, & æquiparantiæ, vt S. Thom. docet *citatis locis ex 3. Sentent.* ideò vt talia extrema vniantur non abſolutè, ſed vnione mutuæ relationis, requiritur duplex relatio vnionis fundata in duplici illa immutatione. Similiter ex parte formalis rationis vnionis, quæ eſt communicatio extremorum facta non per modum ſuperadditum, ſed ſe ipſis immediatè, manifeſtum eſt ſufficere communicationem realem ex parte vnius extremi immutans ipſum extremum, & de nouo illi conueniens, ad hoc vt abſolutè detur vnio, vt patet in vnione hypoſtatica; vt autem vnio ſit mutua, & per communicationem mutuam facta, duplex requiritur communicatio, quia vtrumque extremum realiter ſe communicat immutatione reali ſubiectata in ſe, vt patet cum materia & forma vniuntur diuerſa communicatione, quæ in materia eſt receptio, in forma actuatio.

Et ſi inſtes, quòd Verbum per illam vnionem redditur realiter vnitum. *Reſp.* quòd ibi non eſt relatio mutua realis, neque immutatio, vel communicatio de nouo immutans, niſi tantum ex parte humanitatis, & tamen dicitur Verbum realiter vnitum humanitati non realiter ſubiectiuè, ſed realiter terminatiuè, quia relatio humanitatis ad illum terminatur, ſicut eadem ratione dicitur Chriſtus realiter filius Virginis, quia terminat relationem realem matris ad ſe, vt S. Thom. docet *3. p. q. 35. art. 5. Si verò adhuc inſtetur* de puncto vniente partes in continuo realiter, & tamen vnicum ſufficit ad duas partes vniendas; *Reſpondetur*, quòd indiuiſibile illud non eſt ipſa vnio formaliter, ſed conſtituens partem vnibilem, ſecundum extremitatem tantum, & non ſe tota; vnde magis pertinet ad modum vnibilitatis vtriuſque extremi modo quantitatiuo, quam ad actualem vnionẽ, & ſic tale indiuiſibile eſt vnicũ inter duo extrema, non quia vtrique inhæreat, ſed quia inhærendo vni parti, altera pars, quæ ſibi copulatur, ſolum in illa extremitate copulatur, & non totam partem intrat, & ſic conſurgit

ſurgit continuum; ſi verò in vtraque parte ſit indiuiſibile terminans, non copulatur pars extremitati, ſed extremitas vnius extremitati alterius, quod eſt eſſe contiguum. de quo plura, *q.21*.

Et ſi quæratur de ſubiecto iſtius vnionis, ſiue ſit mutua, ſiue non, quodnam ſit aſsignandum abſolutè & ſimpliciter? *Reſpondet*. Iſtam relationem, & immutationem eſſe ſubiectiuè in ipſis partibus, ſeu extremis, quæ vniuntur, ſicut immutatio ipſa conuenit extremis vnibilibus; relatio autem quæ in tali mutatione fundatur, fundamentum ipſum modificat, & mediante fundamento ſubiectum. Et quidem in opinione, quæ ponit accidentia ſubiectari in ſola materia vel forma, nulla eſt difficultas, quòd in ipſis ſubiectiuè ſit vnio. In opinione autem, quæ ponit accidentia ſubiectari ſolum in compoſito tanquam in ſubiecto *quod*, à quo habent eſſe & ſuſtentationem, eſſe autem ſolum conuenit toti; dicendum eſt, quòd illæ relationes, & immutationes ſunt in illis partibus, vt in ſubiecto *quo*, dependenter autem ab eſſe totius, vt à ſubiecto *quod*, ſicut viſio eſt in oculo, & mediante ipſo in toto, nec tamen ipſum totum denominatur vnitum etiam vt *quod*, ſed ſuſtentans & habens vnionem partium, quia iſta denominatio vniti non eſt denominatio ſubiecti ſuſtentantis, ſed extremi vnibilis, & ipſa vnione ſe communicãtis; totum autem quod reſultat, dicitur conſtitutum ex vnione, non autem vnitum. Sed de hoc latiùs agemus *in libris de gener*. In accidentibus autem vnio, & inhærentia eſt modus ipſam eorum realitatem modificans, ſed ſicut realitas eorum habet eſſe à ſubiecto, ita & relatio vnionis eorum.

Quòd ſi quæras, quomodo anima rationalis immutetur per vnionem in ſe receptam, cum ipſa ſpiritualis ſit, & independens à materia? *Reſpondetur*, animam eſſe independentem in ſuo eſſe à materia, & ſic non vnitur propter exiſtentiam, ſed tamen vnitur propter connaturalem modum eſſendi & operandi, quem habet in materia, cum naturaliter ſit forma corporis, & ſic acquirit modum ſeu ſtatum peculiarem ex eo, quod eſt in materia, quatenus informat illam, & actuat, & in ſe perficitur ad operandum, non ſeparatim à corpore, ſed cum ipſo & in ipſo; iſte autem modus ſeu immutatio ipſius animæ ad corpus, eſt aliquid ſpirituale in anima, ſubiectiuè in ipſa, produciturque effectiuè à Deo infundente animam corpori, vel reuniente per reſurrectionem, nec enim ſine habitudine ad corpus, & infuſione in illo, ipſam creat, quæ habitudo in ea ſubiectatur; à generante verò diſpoſitiuè tantum, quatenus diſponit materiam, vt Deus infundat formam, & in reſurrectione diſponentur corpora à Deo per miniſterium Angelorum vt docet Sanctus Thomas *in addit. quæſt. 76. articulo 3*.

QVÆSTIO VII.

De ſubſiſtentia & exiſtentia.

Iſti modi non pertinent ad conſtitutionem naturæ, ſed conſtitutæ adueniunt, pertinent autem ad ipſum totum, & ideò de illis agimus poſt ipſum totum, & conſtitutionem eius.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICVLVS I.

Quid ſit ſubſiſtentia conueniens ipſi compoſito?

INter proprietates, ſeu proprios modos, qui conueniunt naturæ ſubſtantiali, vnus eſt ſubſiſtentia, proprium enim totius compoſiti eſt *ſubſiſtere, fieri*, & *exiſtere*, vt colligitur ex Diu. Thom. 1. *part. q.* 45. *articul.* 4. De ſubſiſtentia ergo propriè pertinet agere ad Metaphyſicum. Breuiter tamen in præſenti, vt explicetur plenius quidquid pertinet ad rationem compoſiti naturalis, de ſubſiſtentia ſolum duo attingemus, ſcilicet quid ſit ſubſiſtentia, & vtrum conueniat indiuiſibiliter ſubſtantiæ totali, an etiam partialiter conueniat partibus, ex quibus totalis ſubſiſtentia reſultat.

Circa explicationem primæ difficultatis ſupponendum eſt, quòd præter ſingularitatem naturæ ſubſtantialis datur in illa aliquid, quod vocamus ſubſiſtentiam, vt aduertit D.Thom. *in* 3. *diſt.* 2. *q.* 2. *art.* 1. *quæſtiuncula* 3. *ad* 2. & conſtat in myſterio Incarnationis, in quo aſſumpta eſt humanitas ſingularis, & tamen aſſumpta eſt ſine ſubſiſtentia; vnde pertinet ſubſiſtentia ad complemētum, quo natura ſingularis redditur incommunicabilis vlteriori termino, & ſubiecta vel ſuſtentans alia prædicata, ſiue accidentalia, ſiue ſubſtantialia: vnde dicitur ſubſiſtens quaſi ſiſtens eſſe ſub alio; in eo enim quod eſt ſiſtens quaſi incommunicabilitas importatur, quod enim non tranſit ad alterum, nec communicatur alteri, dicitur ſiſtere in ſe: ex eo autem quod ſub alijs ſiſtit, importatur ratio ſubſtantiæ primæ, ſeu ſuppoſiti, aut ſubiecti, quia ſubijcitur prædicatis ſuperioribus, & accidentibus, quæ ſuſtentat, & ſub quibus eſt tanquam ſuſtentatiuum illorum, quod proprium eſt primæ ſubſtantiæ, & hoc ipſum quod dicitur *ſubſiſtens*, ſeu *ſuppoſitum*, Græci vocant *hypoſtaſim*, id eſt ſub alijs ſtans, & Latini *ſubſtans, vel ſubſiſtens.* Quòd ſi hoc fiat in natura rationali, dicitur *perſona*, de quo plura diximus in 2.*p. Logicæ, quæſt.* 15. *art.* 1.

Quòd ſi quæras, ex quo principio deducitur debere poni hanc ſubſiſtentiam tanquam aliquid diſtinctum à natura ſubſtantiali, & ſingularitate eius? *Reſpondetur* aliquos exiſtimare ſolum id poſſe deduci ex myſterio Incarnationis, in quo fatetur fides integram naturam humanam eſſe aſſumptam ſine perſonalitate. Cæterum D. Thom. etiam ex naturalibus principijs aliqualiter inueſtigari poſſe docet diſtinctionem hanc inter ſubſiſtentiam, & naturam, vt conſtat ex 3.*p.q.*2.*art.* 2. *&* 1. *p. q.*3. *art.*3. *& opuſc.*48. *tractat. de ſubſtantia, cap.* 2. *& quodl.* 2. *art.* 4 *& alijs locis*, quia videlicet inuenimus ſubſtātias creatas etiam immateriales eſſe capaces accidentium realium, quæ ita illis inhærent, vt non miſceantur earum naturæ, ſed inconfuſæ permaneant, vnumquodque in ſua quidditate, ergo neceſſe eſt quòd vniantur naturæ non ſub conceptu naturæ, ſic enim pertinerent ad rationē naturæ, vel conſtituendo ipſam, vel conſtituendo cum ipſa aliquod tertiū, illi autem entitati, quæ tantum importat rationem naturæ, ſecundum conceptū naturæ, ſeu id quo aliquid eſt tale, v.g. id quo homo eſt homo (hoc enim eſt natura) non poteſt ipſi entitati ſic acceptæ vt *quo* aliquid vniri, niſi vt mixtum cum ipſa natura, & ad rationem naturæ pertinens, quia ſi cōceptus naturæ eſt pręciſè, id quo aliquid eſt tale, v.g. homo, quidquid ergo in illo conceptu vnitur, aut ad ipſam naturam pertinet, aut ille conceptus habet aliquid amplius quam ſolam naturam. Exigit ergo aliquid præter purum conceptum & rationem naturæ, quo reddat illam vt ſubiectum *quod*, reſpectu eorum quæ ſunt extrinſeca naturæ, & tamen impermixtæ cum ipſa vniuntur, & non vt pertinentia ad rationem naturæ. Et inde eſt, quòd non poteſt ſubſiſtentia pertinere ad gradum naturæ, quia gradus non vniuntur extra conſtitutiuum.

Digitized by Google

uum naturæ, ſed ad conſtituendum ipſam, & ideò quòd ſe habet vt gradus, non eſt extra conſtitutiuum naturæ. Et præterea, ipſum ſuppoſitum ſupponit naturam cum omni gradu etiam ſingularitatis, ſiquidem omnes iſti gradus ſine ſubſiſtentia inueniuntur in humanitate Chriſti.

Sed dices, perſona diuina ſuſcipit externam naturam, ſcilicet humanam, & tamen non diſtinguitur à natura ipſa Dei; ergo fundamentum poſitum non ſubſiſtit. *Reſpondetur*, quòd nihil in Deo ſuſcipitur, quod non ſit eius natura, nec enim eſt capax accidentis, quod recipitur per potentialitatem recipientis, & ideo in eo non eſt diſtinguere perſonam à natura reſpectu eorum quæ in ſe habet. Reſpectu vero naturæ creatæ quam terminat ſine permixtione diuinæ naturæ, non requiritur quòd perſona diſtincta ſit à natura diuina, quia per hoc nihil immutatur perſona, nec recipit aliquid, ſed ſufficit diſtingui à natura creata, quæ ſola immutatur in hac terminatione, non diuina.

Sed inſtabis, quomodo ergo natura ſuſcipit propriam ſubſiſtentiam tanquam diſtinctam à ſe, ſi ad ſuſcipiendum ea, quæ ſunt extra conſtitutiuum naturæ, dicimus indigere ſubſiſtentia tanquā diſtincta? *Reſp.* quod natura non ſuſcipit ſubſiſtentiam, ſed potius terminatur, & ſuſcipitur in illa, ipſum enim ſuppoſitum, ſeu prima ſubſtantia ſubſtat ſeu ſubijcitur, tam ſecundis ſubſtantijs, quæ ſunt prædicata conſtitutiua naturæ, quam accidentibus, quæ extrinſeca ſunt naturæ, & vtraque ſuſcipit ſine permixtione inter ſe.

His ſuppoſitis, dubium eſt, an iſta ſubſiſtentia addat aliquid poſitiuum ſupra naturā, quam reddit ſubſiſtentem? In hoc non omnino conueniunt inter Authores, nam *aliqui exiſtimant* non addere ſuper naturam aliquid poſitiuum, ſed negationem quandam, quam aliqui explicant per negationem diuiſionis, eo quod ſuppoſitum dicit quoddam totum integrum & vnum. *Alij* per negationem dependentiæ actualis ab aliquo in quo ſit. *Alij* per duas negationes, ſcilicet dependentiæ actualis, & aptitudinalis, eo quod natura ſic ſubſiſtens nec dependet ab aliquo, nec dependere poteſt, habet enim negationem vnionis *hypoſtaticæ*. Quæ ſententia eſt Scoti *in 3. diſt. 1. q. 1. §. Ideo propter iſtum*; & præcipuè in §. *Non aſſerendo*, vbi ponit negationem actualis dependentiæ non ſufficere, vt aliqua ſubſtantia dicatur perſona, aliàs anima ſeparata eſſet perſona, ſed requiritur aptitudinalis negatio, quatenus natura aliqua ſecundum ordinem naturalem non poteſt dependere ab alio, licet ſupernaturaliter poſsit, & ſic quamdiu natura ſingularis non aſſumitur à perſona diuina, ſola illa negatione, & non aliquo poſitiuo ſuperaddito perſonatur, quæ ſunt verba Scoti; licèt quia dicit tenere iſta non aſſerendo, non videtur omnino fuiſſe huius ſententiæ, vt etiam aliqui eius expoſitores videntur ſentire. *Et ferè totum fundamentum eſt*, quia nihil eſt poſitiuum in natura humana, quod non poſsit à Verbo aſſumi, perſonalitas autem non poteſt aſſumi, ergo illa non eſt entitas poſitiua. *Et confirmatur*, quia alias non eſſet in Chriſto omnis entitas, quę pertinet ad naturam humanam, nec quidquid Deus in ea plantauit, aſſumpſiſſet, quod negat Damaſcenus, & alij Patres.

Nihilominus omnino dicendum eſt, *ſubſiſtentiam addere ſupra naturam aliquid poſitiuum*, quæ eſt communior ſentētia Theologorum *in materia de Incarnatione ad quæſt. 2. 3. partis*, & ſine dubio ſumitur ex Diuo Thoma, qui 1. *part. quæſt. 30. articul.* inquit: *Quòd hoc nomen, Perſona, non eſt nomen negationis, nec intentionis, ſed nomen rei*, conſtat autem quod perſona directè non ſignificat naturam, ſed id quod naturæ additur. Et ſimiliter *quæſt. 19. articul. 2. ad 3.* inquit: *Quod hypoſtaſis, & perſona, addant ſupra rationem eſſentiæ principia indiuidualia, neque ſunt idem cum eſſentia in compoſitis ex materia, & forma.* Et deni-

Denique *quaeſt. 3. artic. 3.* inquit: *Quòd id quod eſt homo, habet in ſe aliquid, quod non habet humanitas*: quod certè verificari non poteſt, ſi non habet niſi negationem ſuperadditam, hæc enim non eſt aliquid ſupra humanitatem.

Et fundamentum huius eſt, quia ſubſiſtentia neque eſt negatio diuiſionis, quod pertinet ad vnitatem, vnitas enim in natura ſine ſubſiſtentia ſaluatur, vt in humanitate Chriſti, quam aſſumpſit, vt vnam in ſingulari, & non vt ſubſiſtentem; neque ſimiliter eſt negatio dependentiæ, impoſsibile eſt enim, quòd independens non ſit perfectius dependente; dependentia autem eſt aliquid poſitiuum, ergo independentia in illo genere non poteſt eſſe ſola negatio, licèt per negationem explicetur, ſicut infinitas in ſubſtantia, vel quantitate, licèt explicetur per negationem, aliquid tamen poſitiuum eſt, & Deum eſſe independentem in eſſendo, maxima perfectio illius eſt. *Vnde ſit argumentum.* Omne non ſubſiſtens inquantum tale eſt imperfectius ſubſiſtente, vel perfectibile per ſubſiſtentiam, vt patet in anima ſeparata, & quacumque alia parte, quæ imperfectior eſt, quàm res ſubſiſtens, vtpotè incompleta & perfectibilis, ſubſiſtens autem eſt perfectum & integrum, & completum, à quo minus aliquid habet pars non ſubſiſtens, ergo potius non ſubſiſtens dicet negationem illius perfectionis, quàm res ſubſiſtens ſolum addat negationem ſine aliqua poſitiua perfectione ſuper naturam non ſubſiſtentem.

Quòd ſi dicas, negationem dependentiæ, quam importat ſuppoſitum, dicere negationem alicuius maioris perfectionis, ſcilicet negationem vnionis hypoſtaticæ, ſolum enim per iſtam vnionem poteſt excludi propria ſubſiſtentia, ergo ſolum dicit nenegationem huius vnionis, quæ vtique aliquid perfectius eſt; nam perfectiori modo natura eſt in perſona diuina, quàm in ſe. *Contra* eſt, *primò*, quia ſubſiſtentia naturalis, & propria non ſolum opponitur vnioni hypoſtaticæ, ſed etiam opponitur modo exiſtenti accidentis, qui eſt inhærentia, & modo exiſtendi tanquam pars incompleta; vtrumque enim repugnat ſuppoſito, & conſequenter ab illo excluditur, fruſtra ergo reſtringitur ad negationem vnionis hypoſtaticæ. *Deinde*, quia ſubſiſtentia propria eſt aliquid naturale primo & per ſe, quia conſtituit aliquid ordinis naturalis, ergo non poteſt primo & per ſe conſiſtere in negatione vnionis hypoſtaticæ, quæ ſupernaturalis eſt, licèt illam etiam includat, ſicut in quacumque re naturali inuenitur negatio rationis ſupernaturalis, non tamen iſta negatione res naturales conſtituuntur primo & per ſe. *Et vrgetur amplius*, quia vel iſta negatio vnionis hypoſtaticæ ſumitur priuatiuè vel purè negatiuè: ſi purè negatiuè, non poteſt conſtituere perſonam, nam etiam accidentibus, imò & entibus rationis conuenit negatio vnionis hypoſtaticæ. Si priuatiuè ſolum conuenit naturæ, vt capaci vnionis hypoſtaticæ, ſolùm autem eſt capax per potentiam obedientialem, ergo priuatio etiam illi conuenit ſecundum hanc capacitatem, ergo ſi per illam conſtituitur ſubſiſtentia naturalis, conueniet ſubſiſtentia naturalis ſecundum capacitatem obedientialem, quo nihil abſurdius dici poteſt.

Denique, in diuinis dantur propriiſsimè tres ſubſiſtentiæ & perſonalitates relatiuæ, quæ in quantum ſubſiſtentiæ, poſitiuas realitates important, non tres negationes; & ſubſiſtentia Verbi vniuit ſibi humanitatem loco propriæ ſubſiſtentiæ, non autem vniuit illam in aliquo negatiuo, ſed in aliquo poſitiuo, quod cum loco ſubſiſtentiæ creatæ poſitum ſit, & ſuppleat id quod faceret ſubſiſtentia creata, ſi hoc facit poſitiuè terminando; etiam id faciet ſubſiſtentia creata.

Et hinc ſoluitur fundamentum Scoti; dicimus enim aſſumptam eſſe à Verbo omnem entitatem naturæ humanæ, & quid-

quid ad eam pertinet in ratione naturæ, non tamen quidquid pertinet ad modum naturæ terminantem illam, non conſtituentem.

Quod ſi inquiras, quidnã ſit hoc poſitiuum, quod ſubſiſtentia addit ſupra naturam? *Reſpondetur*, neque eſſe ſolam indiuiduationem, ſeu indiuiduales proprietates, nec ſolam exiſtentiam, cum vtrumque inueniatur in accidente, & ſingularitas etiam in humanitate Chriſti ſine ſubſiſtentia, neque eſſe ſolam exiſtentiam per ſe, vt opponitur inhærentiæ, quia ſic inuenitur in partibus ſine incommunicabilitate; ſed addit ſupra naturam terminum quendam, ſeu formalitatem ſubſtantialem excludentem modum inhærentiæ, & modum partis cõmunicabilis, ſicque reddit naturam terminatam, & incommunicabilem vlteriori termino, ſicut etiam punctum terminat lineam poſitiua additione, & terminatione.

Eſt tamen dubium inter aliquos, an ſit terminus exiſtentiæ, vel naturæ. Quidam enim exiſtimant terminare exiſtentiam, & ſupponere illam, eique aduenire, vt P. Vazquez *tom. 1. 3. par. diſp. 31. cap. 6.* quòd etiam debent affirmare, qui exiſtimant exiſtentiam non diſtingui ab eſſentia ſeu natura, ſic enim adueniendo naturę aduenit exiſtentiæ; *in oppoſita autem ſententia*, quam legitimam eſſe D. Thom. oſtendemus *art. 4. oppoſitum dicendum eſt*, ſcilicet quòd prius terminat ſubſiſtentia naturam, & vltimo aduenit exiſtentia tanquam primo, & per ſe conueniens ſuppoſito, & mediante ſuppoſito ipſi naturæ; hoc enim perpetuò docet D. Thom. *vt 3. par. quæſt. 17. articul. 2.* præſertim *ad 1.* vbi inquit: *Quòd eſſe ſequitur naturam non ſicut habentem eſſe, ſed ſicut qua aliquid eſt, hypoſtaſim autem ſeu perſonam tanquam habentem eſſe, & ita magis ſumit vnitatem ex vnitate hypoſtaſis, quam dualitatem ex duplicitate naturæ.* Nec poteſt D. Thom. explicari, quòd nomine ipſius eſſe intelligit ipſum ſubſiſtere, vt aliqui dicunt; cum enim affirmat, quod eſſe ſequitur ad hypoſtaſim, eſſet ſenſus, quod ſubſiſtere ſequitur ad hypoſtaſim, hypoſtaſis autem & ſubſiſtentia idem ſunt, ſequeretur ergo ad ſe ipſum. *Et ratio huius* ſumitur ex doctrina D. Thom. *3. par. q. 2. art. 5. ad 1.* quia ſubſiſtentia ſeu ſuppoſitum innaſcitur ſeu conuenit naturæ ex ipſa coniunctione partium, ex qua proxime reſultat totum vt completum, & terminatum; nam hoc ipſo quod totum eſt, terminatum debet eſſe, nec vlteriori termino communicabile, exiſtentia autem conuenit ipſi toti in quantum ſubijcitur actioni agentis, & cauſæ producenti, prius ergo ipſi naturæ conuenit modus totalitatis, ſeu ſuppoſitalitatis, quam modus ſeu terminus exiſtentiæ, quia ipſum totum exiſtentiã ipſa afficitur, & ei ſubijcitur, fieri enim proprium eſt ſuppoſiti, vt oſtendit D. Thom. *1. par. quæſt. 45. articul. 4.* quia terminus generationis & creationis vt *quod*, eſt ipſum totum quod fit, forma autem eſt terminus vt *quo*, ſeu formalis, eius autem eſt eſſe cuius eſt fieri, exiſtentia autem non eſt aliud quam factum eſſe, & ſic correſpondet ipſi fieri; ſi ergo fieri non conuenit naturæ vt ſubiecto *quod*, ſed ſuppoſito, conſequenter vt exiſtentia ſit in aliquo tanquam in ſubiecto *quod*, præſupponit ſubſiſtentiam & ſuppoſitum.

Nec hinc ſequitur (quod Vazquez *vbi ſupra* deducit contra Caietanum) prius naturã eſſe conſtitutum & productum ſuppoſitum quam habeat exiſtentiam, ſiquidem ſuppoſitum completur entitate illa reali, quæ eſt prior, quam ipſa exiſtentia, id autẽ, quod eſt prius, poteſt eſſe ſine poſteriori. *Sed reſpondetur recte*, diſtinguo hoc in ipſa natura, quæ eſt prior quam ſubſiſtentia, & tamen non poteſt produci natura, & exiſtere ſine illa. *Quod ſi dicatur*, non poſſe produci naturam ſine ſubſiſtentia propria vel aliena, hoc idem dicam de natura ſubſiſtente, quod non poteſt produci ſine exiſtentia

ſtentia propria vel aliena, cùm in ſententia D. Thom. natura exiſtat exiſtent à ſui ſuppoſiti. Et vniuerſaliter inſtatur hoc in cauſis, quarum vna eſt prior altera in cauſando, & tamen ſine alia non poteſt exiſtere, quia cauſæ ad inuicem ſunt cauſæ. Et denique in omni prioritate naturæ, quæ ſolum eſt prioritas in dependendo non in exiſtendo, non valet illa conſequentia: Hoc eſt prius altero, ergo poteſt exiſtere ſine poſteriori; arguitur enim à prioritate naturæ, & *à quo*, ad prioritatem eſſendi, & *in quo*.

Multo minus vrget, quod addit P. Vazquez, non poſſe explicari quidſit illa entitas, quæ complet ſuppoſitum, & qua de cauſa neceſſariò ſit ponenda. *Reſpondetur enim*, quod eſt terminus reddens naturam incommunicabilem & terminatam, ſicut punctum reddit lineam terminatam, & tamen non ſuperfluit in linea, nec eſt entitas inexplicabilis. Neceſſario autem eſt ponenda, quia neceſſario eſt ponendum totum ipſa ſubſtantia completum, & incommunicabile; iſte enim effectus formalis incommunicabilitatis in natura per ſe exiſtente, ab aliquo debet prouenire, non à ſola natura, vel exiſtentia, ergo à termino.

ARTICVLVS II.

Quomodo actiones conueniant ſuppoſitis?

EX *Dictis colliges* veritatem illius axiomatis apud Philoſophos communis, *Actiones ſunt ſuppoſitorum*, quod negat P. Vazquez *1. tom. 3. par. diſp. 31. cap. 3.* eo quod Philoſophus *1. Met. cap. 1.* ſolum dixit, quòd actiones ſunt ſingularium, id eſt non verſantur circa vniuerſalia, ſed circa ſingularia. Cæterum Authores non collegerunt hoc axioma ſolum ex illo loco, ſed ex illo, adiuncto eo quod docet *1. de anima, tex. 64. Quod animam non iraſcitur, neque ædificat, vel texit ſed homo*; vbi licet loquatur de anima, quæ eſt forma partialis, non de humanitate, quæ eſt forma totalis: hoc nihil obſtat, neque eſt ſufficiens reſponſio, licèt tradatur à P. Vazquez, eadem enim ratio currit de anima, quæ ſolum eſt principium *quo* fiunt illæ actiones, & de humanitate ſeu forma totali, quia etiam ex modo ſignificandi, ſolum ſe habet vt *quo*. & conſequenter prout concipitur ſub ratione formæ, non magis poteſt illi attribui principium operandi quàm ipſi animæ, neque enim ex eo, quòd ſit forma totalis, mutat modū eſſendi in ratione formæ & per modū principij *quo*, ergo neque modum operandi. Et in hoc concordat Philoſ. *7. Met. tex. 27.* vbi probat formam non fieri, ſed compoſitum, quia generatio ſolū eſt circa hoc aliquid, & indiuiduum, vbi ſi loqueretur de indiuiduo, prout ſingulare tantum etiam ſi non ſit ſuppoſitum, nihil probaret, quia etiam forma ſiue totalis ſiue partialis, aliquid ſingulare eſt, ergo per ly *hoc aliquid*, aliquid amplius intelligit Philoſ. quam formam, & videri poteſt D. Tho. *in 1. diſt. 4. q. 1. art. 7. ad 1. & 3 p. q. 19. art. 1. ad 3. & q. 20. art. 1. ad 2. & q. 3. de potentia, art. 8. in fin.*

Ratio autem eſt, quia operari ſequitur eſſe, ergo illud quod ſolū ſignificatur, vt forma & habens eſſe *vt quo*, non poteſt operari *vt quod*, ſed hoc pertinebit ad ſuppoſitum, quod eſt habens eſſe & naturam.

Nec dici poteſt, quod hoc ſolum probant, quòd ſubſiſtentia & ſuppoſitum ſolum concomitanter ſe habet reſpectu operationis, nec enim influit ſubſiſtentia, vt principium reſpectu operationis, alias ex mutatione ſubſiſtentiæ mutaretur operatio ſecundum ſubſtantiam, quia mutato principio non poteſt eadem permanere. Conſtat autem eandem manere operationem mutato ſuppoſito, ſicut in anima ſeparata eadem intellectio & volitio, & in accidente ſeparato eadem infrigidatio & calefactio, quæ in coniuncto, & ſi natura aliqua operans aſſumeretur à Deo, eadem operatio continuari poſſet, ergo talis modus ſubſiſtendi vel inhærendi purè concomitanter ſe habet ad operandum, ita quod

quod licèt per ſe requiratur ad conſtitutionem ſuppoſiti in primo modo per ſe, non tamen in quarto modo ad operationem.

Sed contra eſt, quia ſuppoſitum & natura vel ita comparantur inter ſe, quod vtrumque eſt operans vt *quod*, vel vtrumque vt *quo*, vel ſuppoſitum nullo modo operatur, ſed ſola natura, vel ſuppoſitum operatur vt *quod*, & natura vt *quo*. Si hoc vltimum dicatur, eſt noſtra ſententia. Si dicatur tertium, ſequitur quòd ad operationem omnino per accidens ſe habebit ratio ſuppoſiti vel ſubſiſtentiæ, & ita erit per accidens iſta; Petrus ratiocinatur, vel iſta, Ignis calefacit, ſicut ſi diceretur, Album ædificat, vel Medicus currit; quod inconueniens videtur deuorare Vazquez, dum dicit, quòd ita comparatur operatio ad rem exiſtentem per ſe, vel in alio, ſicut ambulare ad habentem caput nudum, aut coopertum: quod ſtare non poteſt, quia ſuppoſitum eſt per ſe habens naturam, & per ſe ens, ergo per ſe operans, quia vnumquodque eſt propter ſuam operationem, ergo ſicut ſubſiſtens eſt non per accidens, ita eſt operans non per accidens. Si dicatur primum, vel ſecundum, omnino eſt impoſsibile, quia in vno ſuppoſito non dantur duo operantia vt *quod*, alias darentur duo exiſtentia vt *quod*, & ſic non poſſet ex illis vnum ſimpliciter & per ſe reſultare, quia non ſubordinarentur inter ſe, vnum vt *quo*, alterum vt *quod*, ſed vtrumque eſſet vt *quod*, vndè alterum non conſtitueret tanquam principium *quo*, atque adeò neque alterum eſſet *quod*; vbi enim non eſt principium *quo*, neque reſultat *quod*. Et ſimiliter non poteſt ſe habere vt principium *quo*, tùm quia ſuppoſitum eſt operans incommunicabiliter, & vt totum, non vt *quo*, tùm quia omne principiũ quo, dicitur comparatiuè ad principium *quod*, & ſic non poteſt vtrumque ſe habere vt principium *quo*.

Ad oppoſitam autem inſtantiam reſpondetur, quòd ſubſiſtentia non influit vt principium operandi, ſed vt terminans ſeu modificans ipſum principium, reddenſque illud operatiuum vt *quod*. *Et quando inſtatur*, quòd mutaretur operatio mutatâ ſubſiſtentiâ. *Reſpondetur*, quod non mutatur operatio quantum ad quidditatem & ſpeciem, neque enim pendet à principio formali. Cæterum quantum ad indiuiduationem, ſi loco vnius ſubſiſtentiæ ponatur alia totaliter diſtincta, aut ſi daretur natura ſine omni ſubſiſtentia propria vel aliena, ſine dubio operatio eſſet alia numericè, quia eſſet aliud ſuppoſitum eliciens, vel ſubiectum, quod non contingit in accidente ſeparato, quia non mutat indiuiduationem, nec enim indiuiduatur ab actuali inhærentia, ſed ab ordine ad ſubiectum cui inhæret; ſubſtantia verò indiuiduatur in ſe terminando hanc indiuiduationem per ſubſiſtentiam, quæ per ſe requiritur ad conſtituendum ſubiectum ſeu operatiuum vt *quod*: anima autem ſeparata ſimiliter poſſet eandem numero operationem immanentem ſpiritualem continuare ſeparata & coniuncta, quia ex ſe habet eſſe principium *quod* operandi, ſicut & eſſendi ſi ſeparetur; aliunde tamen diſcontinuari ſolent iſtæ operationes propter dependentiam vel independentiam à phantaſmatibus in intelligendo, & conſequenter in volendo. Itaque actiones eſſe ſuppoſitorum, nihil aliud eſt, quàm ſubſiſtentiam per ſe conducere, ad hoc vt detur principium operatiuum vt *quod*.

ARTICVLVS III.

An ſubſiſtentia in rebus compoſitis ſit vnicus ſimplex terminus, vel compoſitus ex pluribus ſubſiſtentijs?

PArtem affirmatiuam tenent plures *Recentiores* exiſtimantes, quòd in omnibus compoſitis, etiam ſi formæ materialis ſint, dantur partiales ſubſiſtentiæ correſpondente-

dentes diuerſis partibus compoſiti. Quam ſententiam tenet P. Suarez *in Metaphyſ. diſp.* 34. *ſect.* 5. & plures alij ipſum ſequuntur. Hæc autem ſententia tribuit ſubſiſtentiæ partes duplicis generis, alias quaſi integrantes, quatenus res corporea, quæ ſubſiſtit, diuiſibilis & extenſa eſt, & conſequenter etiam ſubſiſtentia taliũ partium extenſa eſt, & diuiſibilis: alias partes habet quaſi eſſentiales quatenus plures modi perſeitatis vel ſubſiſtẽtiæ cõiunguntur inter ſe, ſcil. modus ſubſiſtentiæ materiæ, & modus ſubſiſtẽtiæ formæ, & faciunt vnã ſubſiſtentiam cõpoſitam mediante vnione. Sed tamen non omnes vocant iſtos modos ſubſiſtentias, ſed ſolum modum materiæ, eò quòd eſt incommunicabilis alteri ſubiecto; & modum animæ rationalis, quæ per ſe ſeparata eſſe poteſt: modum autem formæ materialis non dicunt eſſe ſubſiſtentiam, eò quòd neque ſeparata eſſe poteſt, neque incommunicabilis eſt ſubiecto, ſcil. materiæ.

Et fundamentum pro prima parte, ſcilicet, quòd ſubſiſtentia rei corporeæ habeat partes integrales, *ex eo deducitur*; quia ipſa ſubſtantia eas habet, & tales partes ſubſtantiæ habent aliquem modum eſſendi, non per modum inhærentiæ & communicationis accidentalis, ergo per modum ſubſiſtentiæ partialis, ſiquidem habent negationem inhærentiæ, ratione cuius dicuntur habere ſubſiſtentiam, & habent communicationem ſubſtantialem, ratione cuius partialis eſt. Et ex eodem fundamento oſtenditur materiam habere ſubſiſtentiam, quia habet incommunicabilitatem ad alterum ſubiectum; ergo perſeitatem in exiſtendo, eſt enim extra cauſas cum incommunicabilitate, quod pertinet ad rationem ſubſiſtendi.

Denique hoc vrgetur duplici exemplo; *Alterum* eſt animæ rationalis, quam habere ſubſiſtentiam perſpicuè docet D. Thom. 1. *p. quæſt.* 75. *art.* 2. & de ſe conſtat, quia per ſe poteſt eſſe ſeparata, & tamen non ſubſiſtit completè, alias eſſet perſona & ſuppoſitum, non forma. Vnde *ibidem ad primum* diſtinguit D. Thomas de ſubſiſtente completo, vel incompleto, & primum negat animæ, ſecundùm ei attribuit, ergo datur ſubſiſtentia non completa, & ſic non repugnabit idem concedi in materia, & alijs partibus. *Probatur conſequentia*, quia etiam materia habet ſuam incommunicabilitatem & independentiam à ſubiecto, ergo habet conditiones ſubſiſtentiæ ſaltem incompletæ; & præſertim conſtat, quòd anima non habet ſubſiſtentiam integram hominis, ſed dimidiam ſeu incompletam, homo autem ex anima conſtitutus habet cõpletam, & integram; ergo alteram medietatem ſumere debet ex alia parte, ſcilicet ex materia, & ſic materia debet ſubſiſtere incompletè componendo integram ſubſiſtentiam. *Secundum exemplum eſt* in vnione Verbi Incarnati, ſiquidem aſſumpſit humanitatem mediantibus partibus, ita quòd partes prius fuerunt aſſumptæ viâ executionis quàm tota natura, vt S. Thom. docet 3. *part. quæſt.* 6. *art.* 5. *ad* 1. ergo partes humanæ naturæ aliquam habent ſubſiſtentiam. *Patet conſequentia*, quia quidquid eſt aſſumptibile ab vnione hypoſtatica, eſt capax ſubſiſtentiæ; ſubrogatur enim ſubſiſtentia diuina, loco propriæ, ergo ſi partes ſunt aſſumptibiles, ſunt vnibiles ſubſiſtentiæ loco propriæ, remota ergo aſſumptione propriam habent, id eſt, partialem.

Nihilominus oppoſita ſententia vt communior, ita verior eſt. Eam communiter defendunt Thomiſtæ, & videri poteſt Cabrera, Aluarez, Nazarius, alijque interpretes D. Thom. *ad* 3. *p. quæſt.* 2. & P. Vazquez 3. *p. diſp.* 32. *cap.* 2. & ſequent. Sumiturque ex D. Thom. qui perpetuò negat ſubſiſtentiam ſeu hypoſtaſim conuenire partibus, ſed toti, vt *in* 3. *p. quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 3. *& art.* 3. *ad* 2. *&* 1. *p. quæſt.* 39. *art.* 1. Videri etiam poteſt *in* 3. *diſtinct.* 6. *quæſt.* 1. *artic.* 1. *ad* 1. *& ibidem ad Anibal. diſtinct.* 6. *quæſt. vnica, art.* 1. *ad* 1. vbi inquit: *Ad illud quod obijcitur, quòd omnis ſubſtantia particularis poteſt dici*

hypoſtaſis, dicendum eſt, quòd hoc intelligitur de ſubſtantia particulari, quæ eſt in genere ſubſtantiæ per prædicationem; non per reductionem; id eſt, de eo quod perfectè participat naturam generis ſicut ens completum in illo genere, quale non eſt pars ſubſtantiæ, non enim genus ſubſtantiæ prædicatur de manu, quamuis ſubſtantia ſecundùm quod diuiditur contra accidens de ipſa prædicetur, & ſecundùm hoc duæ ſubſtantiæ particulares in Chriſto non ſunt. Item *in opuſc. 48. tract. de Subſtantia, cap. 2. Sciendum,* inquit, *eſt, quod ſubſtantia diuiditur in formam, materiam, & compoſitum; materia enim non dicitur propriè eſſe per ſe, cum non habeat eſſe niſi per formam; ſimiliter etiam forma non dicitur eſſe per ſe, cum ſolum habeat eſſe in materia. Compoſitum autem propriè dicitur eſſe per ſe; & dico compoſitum ſcilicet integratum ex ſuis partibus, licet enim partes integrales ſint compoſita, non tamen dicuntur propriè eſſe per ſe; compoſitum enim directè eſt in prædicamento,* vt Boetius *in comment. prædicam. dicit. licet etiam poſſet dici quòd forma & materia & partes integrales ſunt per ſe, quia non ſunt in alio ſicut accidens in ſubiecto.* Ita D. Thomas. Vbi tota difficultas reſoluitur, ſolum diſtinguendo ſubſiſtentiam poſitiuā, à præciſa negatione exiſtendi in alio vt accidens. Et hoc ſecundum attribuitur partibus, non primum, ſed ſolum toti.

Et hoc eſt fundamentum huius ſententiæ ex ipſa natura ſubſiſtentiæ, quæ non dicit ſolum modum per ſe negatiuum, id eſt, carere inhærentia ſeu modo accidentis. hoc enim etiam humanitati Chriſti conuenit non à Verbo, & tamen ſubſiſtentiam non habet niſi a Verbo. Neque iſta negatio ſola eſt ſubſiſtentia partialis; tum quia eſt negatio imbibita in ipſa natura ſubſtantiæ, vt opponitur accidenti, non modus ſuppoſitalis ditus; tum quia eſt communis toti & partibus & etiam formæ materiali, cui tamen oppoſiti Authores [illegible] ſubſiſtentiam; tum denique quia ſubſiſtentia partialis cōponit totalem, illæ autem negationes inhærentiæ non componunt negationem totalem, nec ſubſiſtentiam totalem, totalis enim poſitiuus modus eſt. Subſiſtentia ergo partialis debet eſſe poſitiua. Et ſic vltra modū per ſe vt opponitur accidenti, debet importare rationem termini, & incommunicabilis, qui eſt modus proprius totius, vt diſtinguitur à parte; nec ſubſiſtentia aliunde nobis innoteſcit, quàm ex ipſa ratione vltimi termini naturæ, conſtat enim totam humanitatem fuiſſe vnitam Verbo, non vt parti vel conſtitutiuo naturæ, ſed vt termino naturæ iam plenè conſtitutæ: ergo nulla reſtat nobis ratio ponendi hunc modum ſubſiſtentiæ in partibus, ſiquidem partes nondum ſupponunt naturam plenè conſtitutam, & conſequenter nondum induunt rationem termini & incommunicabilis, qui eſt proprius totius & extra conſtitutiua naturæ. Dicere autem quod habeat quælibet pars ſuum modum exiſtendi per modū termini, ſed non vltimi; in primis hoc eſt contra rationem termini, qui de ſe vltimationē dicit: deinde contra rationem ſubſiſtentiæ, quia ſi totum principium indagandi illam eſt ex ratione terminationis, quæ ſuperuenit naturæ iam conſtitutæ, nulla nobis reſtat ratio attribuendi illam partibus per modum termini partialis & non vltimi, in quibus nondum inuenitur tota natura conſtituta, & abutimur nominibus, vocando terminum id quod rationē & officium termini non exercet, ſcil. vltra non communicari nec tranſire, pars enim vt pars communicatur, non vltimò terminatur.

Denique ſi ſemel partes ponuntur habere partiales ſubſiſtentias, etiam partes integrantes illas habebunt, neque enim eſt maior ratio de illis, quæ ſunt compoſitæ ex materia & forma, quam de materia vel forma ſeorſum, ſed in vno continuo ſunt infinitæ partes diuiſibiles, ergo erunt infinitæ ſubſiſtentiæ. Et ſi dicatur habere infinitas ſubſiſtentias in potentia & vnam finitam in actu. Ergo iam illa ſubſiſtentia vna attingit totam illam entitatem diuiſibilem partium

non

non deſignatarum, ergo iam plures partes ſubſiſtunt vnica actuali ſubſiſtentia, quæ conuenit parti aliquotæ ſeu deſignatæ; ergo ſi talis pars aliquota ſeparetur a toto manebit cum vnica ſubſiſtentia. Cur ergo ſimiliter totum habens plures partes aliquotas & deſignatas non poterit vnica ſubſiſtentia ſimplici per modum vltimi termini eas comprehendere? Quod ſi plures partes integrales non habent plures ſubſiſtentias, cum tamen ſint capaces diuiſionis, qua fiant integralia tota, cur materiæ & formæ non ſufficiet vnica ſubſiſtentia? Omitto nō benè intelligi, quomodo illæ partiales ſubſiſtentiæ componunt ſubſiſtentiam totalem, cùm non ſe habeant per modū potentiæ & actus; ſed omnes ſint termini homogenei, & eiuſdem rationis, & ſic non apparet quomodo componant modum ſubſiſtentiæ totalis, tanquam per ſe vnum.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

AD *fundamenta oppoſita. Ad primum* de partibus integralibus *reſpondetur* quod habent per modum eſſendi dependentis à toto, & ab eius eſſe & ſubſiſtentia, & ſic non habent in ſe ſubſiſtentiam partialem, ſed partem componentem totum quod ſubſiſtit; negatio autem inhærentiæ, quam habent illæ partes, facit quidē quòd ſint partes vel formæ ſubſtantiales, ſed non ſubſiſtentes; non enim ſufficit ad ſubſiſtentiam quodcunque ſubſtantiale, vel ſola negatio inhærentiæ vt dictum eſt.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd materia prima habet incommunicabilitatem ad vlterius ſubiectum, non per modum totius completi, ſed per modum principij potentialis: eſt tamen materia communicabilis formæ ad conſtituendum totum, vnde non habet [illegible] incommunicabilitatem, quæ requiritur ad ſubſiſtentiam, quæ eſt per modum termini ſupponentis totam naturam conſtitutam, & ſic vlterius non ſe communicantis ad conſtituendum, quod non conuenit materiæ. Denique ſubſiſtentia eſt terminus incommunicabilitatis in ipſa exiſtentia ſeu eſſe, materia autem non habet exiſtentiam ſeorſum a toto, vt ſupra oſtendimus; ergo caret ſubſiſtentia.

Ad primum exemplum adductum de anima rationali *dicitur*, quòd anima rationalis non habet ſubſiſtentiam, de qua loquimur in præſenti, qui eſt terminus vltimus & hypoſtaticus, ſed ſolum habet ſubſiſtentiam, quantum ad rationem exiſtentiæ per ſe ſine dependentia à toto; & ſic ex duobus officijs, quæ habet ſubſiſtentia, ſcil. terminare naturam, & reddere exiſtentiam independentem, vt diſtinguit S. Thom. *in quæſt. de anima, art.* 1. nō conuenit animæ ſubſiſtentia quantum ad primum officium, ſed quantum ad ſecundum, quod ſine ſubſiſtentia haberi poteſt, vt apparet in accidente ſeparato, quod ſine ſubſiſtentia exiſtit extra ſubiectū. Quare anima humana non habet ſubſiſtentiam, quæ compleat & conſtituat ſuppoſitum, etiam quando eſt ſeparata quia adhuc eſt cōmunicabilis & vnibilis, vt dicit S. Th. 1. *p. q.* 29. *art.* 1. *ad* 5. Ex hoc ergo quod anima habeat capacitatem ad exiſtendum per ſe ſine corpore, non ſequitur quòd in materia & alijs partibus, quæ nec habent eſſe per ſe, nec naturam completā, detur talis ſubſiſtentia partialis; id enim quod in anima habet officium ſubſiſtendi quantum ad exiſtentiam per ſe, non eſt ſubſiſtentia partialis ſed ipſa exiſtentia animæ, quæ in ipſa eſt per ſe, & communicatur materiæ, & toti compoſito, vt docet S. Thom. 1. *p. q.* 76. *art.* 1. *ad* 1. & 1. 2. *q.* 1. *art.* 3. *ad* 2. Et ſic ſaluatur vnica exiſtentia in toto homine, [illegible] deriuata a forma, vt à principio quo exiſtendi, ſed in ſe prius exiſtente independenter a toto. Bene verum eſt quod Caiet. 1. *p. quæſt.* 7[illegible]. *art.* 1. *circa ſolutionem* [illegible] & *quæſt.* 90. *art.* 2. tenet, quòd anima in corpore etiam ſubſiſtit, vt [illegible] oppoſitum [illegible] rar. docet Bannez *ſuper* [illegible] *quæſt.* [illegible] 76. *articulo* 1. & ſignificatur a Diuo Thoma in 4. *ad Anibal. diſtinct.* 1[illegible]. *quæſt. vnic. art.* 1. [illegible]

Quòd

Quòd anima quamdiu eſt in corpore, ſubſiſtere conuenit ei aptitudine, non actu. Reuera enim hoc quod habet anima, vt *quod*, non eſt ſubſiſtentia terminatiua & hypoſtatica etiam partialiter, ſed ſolum eſt exiſtentia independens à corpore ſicut eſſe accidentis ſeparati à toto, non tamen eſt ſubſiſtentia vt *quod*, per modum complementi naturæ. Et hac ratione D. Thom. *quæſt. 90. citata, artic. 2. ad 2.* dicit, quòd anima habet eſſe ſubſiſtens, id eſt, eſſe independens, non tamen ſubſiſtens quantum ad complementum naturæ, & ſic non ſubſiſtit vt *quod*, ſed vt *quo*, ſubſiſtentiâ propriè & adæquatè dictâ, quæ eſt modus non ſolum exiſtendi per ſe, ſed terminatiuè & incômunicabiliter, qua ratione etiam hîc Deus remotis relationibus non ſubſiſtit, licet per ſe exiſtat, & non ſit pars, & hac ratione vocatur ſubſiſtentia abſoluta.

Ad id verò, quod additur in argumento, quòd ſi anima non habet completam ſubſiſtentiam, ergo id quod deeſt, ſumitur ex materia. *Reſpondetur*, quòd anima non habet completam, nec incompletam ſubſiſtentiam, quæ per additionem alterius compleatur, ſubſiſtentia enim totius vt eſt modus incommunicabilitatis naturæ, non ex pluribus ſubſiſtentijs componitur, ſed ex vnione animæ & corporis reſultat, quæ ſolum ſe habent vt principia ſubſiſtendi totaliter, non vt res ſubſiſtentes etiam partialiter, ſumendo ſubſiſtentiam pro termino complementi naturæ, non pro eſſe exiſtentiæ independentis tantum.

Et ſi dicas, ſi anima humana habet eſſe totius, & ipſius materiæ, cui communicat, ergo pereunte homine non perit eſſe hominis & per coniunctionem animæ & corporis non fit eſſe hominis. *Reſpondetur*, quòd perit eſſe hominis, vt hominis, non vt animæ, ſicut ſi Verbum dimitteret humanitatem, non amitteret eſſe Verbum, ſed amitteret eſſe hominem, & communicationem ipſius eſſe. & ſic eſſe hominis eſt eſſe animæ non abſolutè, ſed vt communicatæ corpori. Et quando fit homo, non fit aliud eſſe ab anima, ſed illud eſſe quod eſt animæ, fit eſſe totius coniuncti, vt dicit S. Thom. *in 1. diſt. 8. q. 5. art. 2. ad 2.*

Ad ſecundum exemplum, de vnione Verbi. *Reſpondetur*, varias eſſe Theologorum ſententias in explicando quomodo Verbum prius fuerit vnitum partibus, quàm toti. In ſententia autem S. Thomæ eſt certum, quòd immediatè fuit vnitum toti humanitati viâ intentionis, vt conſtat ex *3. p. quæſt. 6. art. 5.* Quando autem dicit, quod Verbum prius aſſumpſit partes in via operationis, non eſt ſenſus quod prius aſſumpſit ipſas partes de facto terminando illas, & deinde totum, ſed quia pro aliquo priori partes ordinantur ad totum, non quidem in facto eſſe præexiſtendo aut ſubſiſtendo, ſed componendo totum, cui ſubſiſtentia conuenit, ideo dicitur aſſumptio partium eſſe prior viâ operationis, quatenus pro illo priori ordinantur vt *quo* ad ſubſiſtendũ in toto, in quo manent aſſumptæ. Vnde dicit D. Thom *in 3. diſtinct. 2. q. 2. art. 1. quæſt. 3.* *Quòd partes ſunt priores toto originaliter conſtituentes ipſum, & ſic mediantibus partibus aſſumpſit totum, in quantum partes originaliter humanam naturam conſtituunt.* Quare vnico verbo dicimus, quòd partes prius ſunt aſſumptæ vt *quo*; non vt *quod*, ſicut nec ipſæ partes ſubſiſtunt, niſi vt *quo*, id eſt, vt id *quo* componitur totum quod eſt ſubſiſtens, perſonalitas autem Verbi ſubrogatur loco ſubſiſtentiæ eo modo vnicuique conueniens, ſicut propria ſubſiſtentia conueniret, ſi ibi adeſſet; quia tamen anima ita eſt principium conſtituens, vt *quo*, ipſum totum, quòd etiam in ſe poteſt exiſtere ſeparata à toto, licet ſemper ſe habeat vt pars vnibilis, ita ex vi illius aſſumptionis datur ei, quòd etiam ſeparata à corpore maneat vnita Verbo quantum ad modum eſſendi independentem à toto, nõ quia exiſtat per modum perſonæ.

Quòd ſi inſtes, anima ſeparata manſit vnita Verbo; ergo illa vnio præbet ei aliquam ſub-

ſubſiſtentiam; ergo ſignum eſt, quòd anima de ſe habet illam, ſiquidem ſubrogatur loco propriæ, ea quæ eſt Verbi, licèt partialiter. *Reſp.* manere animam vnitam Verbo, non per modum termini vltimo incommunicabilis, ſic enim eſſet perſona completè ſubſiſtens, defectu cuius etiam facta ſeparatione Verbum non dicitur anima per vnionem ad ipſam, ſicut per vnionem ad humanitatem dicitur homo, eò quòd Verbum non vnitur niſi per modum perſonæ & ſuppoſiti: & ſic non dicimus quod Verbum eſt anima, bene tamen quòd Verbum eſt homo Vnio ergo illa nõ eſt ad Verbum, vt importat ſubſiſtentiam, prout exercet officium termini incommunicabilis, ſed vt exercet officium habendi eſſe independenter, licèt communicabiliter ad materiam; hoc enim etiam largo modo dicitur ſubſiſtentia, licèt non ita proprie, vt S. Tho. docet *1. par. quæſt.* 7?. *art* 3. *ſup citato*, & alijs locis; vnde tale eſſe independẽs ſuppleri poteſt per immediatam vnionem Verbi, quod tamen non poteſt fieri in accidente ſeparato, quia ex ſe nõ habet eſſe independens, ſed ſuſtentatur à Deo extra ſubiectum efficienter vice ſubiecti non terminatiuè, & ideo ad terminum ſubſiſtentem aſſumi non poteſt.

ARTICVLVS IV.

Vtrum exiſtentia diſtinguatur à parte rei ab eſſentia, ſeu compoſito;

CELEBRIS *eſt iſta controuerſia ab antiquis temporibus, in* qua valde Authores diſſentiunt. Nam Duran. *in* 1. *diſt.* 8. *q.* 2. ſentit exiſtentiam ratione tantum diſtingui ab eſſentia, quem ex Recentioribus ſequuntur P. Suarez *diſp.* 31. *Met. ſect.* 4. *& ſeqq.* Vazquez 3. *p. q.* 17. *art.* 2. *diſp.* 72. *cap. vltimo*, Arrubal 1. *p. q.* 3. *diſp.* 10. *cap.* 1. *& alij.*

At verò Scotus *in* 3. *diſt.* 6. *q.* 1. *exiſtimat* diſtingui quidem exiſtentiam actualem ab eſſentia ex natura rei, diſtinctione tamen formali, non reali. Quid ſit autem diſtinctio formalis ex natura rei apud Scot. explicauimus *in Logica, q.* 3.

Communis autem Thomiſtarum ſententia, aliorumque plurium ſentit, exiſtentiam actualem diſtingui ab eſſentia à parte rei. De qua ſententia videri poteſt Caietan. *de ente & eſſentia, q.* 11. Ferrar. 2. *contra Gentiles cap.* 52. Capreolus *in* 2. *diſt.* 13. *q.* 1. *art.* 3. & communiter omnes interpretes Diu. Thom *ad* 1. *partem, quæſt.* 3. *&* 3 *part. quæſt.* 17. *articul.* 2. Et præterea ſequuntur hanc ſententiam Conimbr. 1. *Phyſicorum, cap.* 3. *q.* 3. *artic.* 1. Rubio 1. *Phyſicorum, tractatu de materia, q.* 2. Molina 1. *p. q.* 3. *art.* 4. *diſp.* 2. *aliique plures.*

Videtur autem tota diſſenſionis origo in hac parte ex eo prouenire, quia diuerſimodè conſiderantur ea, quæ ad exiſtentiam pertinent Nam ex vna parte exiſtentia habet pro effectu formali ponere rem extrà cauſas, & extra nihil, quod eſt transferre de ſtatu poſsibili ad ſtatum actualem. Vnde ſi cõdiſtinguatur exiſtentia ab eſſentia, eſſentia remanet nihil, & conſequenter non datur extremum reale ſine exiſtentia à quo realiter diſtinguatur. Ex alia verò parte exiſtentia, quando conuenit eſſentiæ, accidentaliter illi conuenit, ita quòd eſt prædicatum extra conceptum omnium prædicatorum eſſentialium, qua ratione fundat Scot. quòd diſtingui debet exiſtentia ab eſsentia formali diſtinctione, quatenus vnum in re non eſt de conceptu alterius. Et vlterius alij fundãt diſtinctionem à parte rei, quia taliter exiſtentia eſt extra conceptum naturę, quod nec eſt prædicatum illius eſſentiale, nec in aliquo tertio conſtituendo eſſentaliter connenit: ſed conſtituit ſtatum quendã, qui omni naturæ creatæ, etiam poſtquam producta eſt accidentaliter, & contingenter conuenit: hæc enim eſt accidentalis propoſitio, *Petrus exiſtit*, ergo talis exiſtentia aliquid diſtinctum eſt à parte rei ab ipſa re, quæ exiſtit, ita quòd quando res producitur, neceſſariò exit ipſa entitas cũ modo vel realitate ſuperaddita, quę eſt exiſtentia, ſicut ſubſtantia exit cum modo vel realitate ſuperaddita, quæ eſt ſubſiſtentia, & tamen

Digitized by Google

& tamen ſine ſubſiſtentia ſubſtantia ipſa nihil eſt, ſed intra ſtatũ poſſibilitatis manet. Et ferè omnia quę contra diſtinctionem exiſtentiæ adducuntur, inſtantur in diſtinctione ſubſiſtentię & naturæ, quas tamen à parte rei diſtingui ex Fide colligimus, & ſimiliter in materia & forma, quas conſtat diſtingui à parte rei, & tamen vna ſine altera non poteſt dari in rerum natura.

Sit ergo vnica concluſio. In ſententia D. Tho & vera exiſtentia in rebus creatis diſtinguitur à parte rei ab eſſentia. De mente S. Th. non videtur poſſe dubitari, nam in primis ſub his terminis diſtinctionis realis affirmatur ab ipſo *in opuſ.* 48. *tractatu de ſubſtantia c.* 2. vbi inquit: *Eſſe eſſentiæ, & eſſe actualis exiſtentiæ differunt realiter vt duæ diuerſæ res.* Et *in opuſc.* 15. *c.* 8. inquit: *Quòd in quocumque præter primum eſt potentia receptiua huius actus, quod eſt eſſe.* Et poſtea ſubdit. *In ſubſtantia compoſita ex materia & forma inuenitur duplex ordo, vnus quidem ipſius materiæ ad formam, alius autem ipſius rei iam compoſitæ ad eſſe participatum, non enim eſt eſſe rei, nec forma eius, nec materia, ſed aliquid adueniens rei per formam.* Præterea vbicumque tractat D. Thom. de eſſe Dei & creaturarum oſtendit, quòd in Deo non differt eſſe & eſſentia, in Angelis autem & quacumque creatura differt eſſe & eſſentia, vt 1. *part. q.* 3. *articul.* 4. & 2 *contr. Gentil. cap.* 25. & *quæſt.* 7. *de poten. articul.* 2. & *alijs locis* & ſimiliter, quod ſit compoſitio ex ipſo eſſe & eſſentia, tanquam ex potentia & actu. Conſtat autem manifeſtè, quod potentia recipiens & componens cum aliquo actu nõ poteſt eſſe potentia obiectiua, ſeu poſſibilitas rei in ſtatu poſſibilitatis, quia hæc nec recipit, nec componit cum actu, ſed tollitur per actum. Sic autem affirmat Diu. Tho. loquendo de Angelis & alijs creaturis 1. *par quæſt.* 50. *artic.* 2. *ad* 3. & 4. & *quæſt.* 54. *articul.* 3. *in corpore, & in* 2. *diſtinct.* 3. *q* 1. *artic.* 1 & *ibidem ad Anibaldum quæſt.* 1. *artic.* 1. *in fine corporis,* vbi concludit: *Quòd natura ſeu ſubſtantia Angeli eſt aliud quàm eius eſſe;* & ſimiliter *in lib. de ente & eſſentia, cap.* 5. & 6. & 2. *contra Gentiles cap.* 52. & 53. & *quodlibet.* 2. *artic.* 3. & 4.

Sed ad hæc duo reſpondent Authores oppoſiti, primo, quòd Sanct. Thom. ſumit exiſtentiam pro ſubſiſtentia, quando diſtinguit illam à natura. *Secundo,* quòd loquitur de compoſitione rationis, non reali, quam compoſitionem dicunt verſari inter ens poſſibile, & exiſtentiam, per quam reducitur poſſibilitas ad actum.

Vtraque tamen ſolutio aliena eſt à ſenſu Diu. Thom. Nam prima ſatis indignè ſentit de proprietate & formalitate loquendi Diu. Tho. quomodo enim intelligi poteſt, quòd in tã multis locis perpetuò agens D. Tho. de exiſtentia & eſſentia, ſumat ſemper exiſtentiam pro ſubſiſtentia, & ita nihil nobis declaret de ipſa difficultate, quam inquirebat, ſcilicet de exiſtentia, diuertendo ad id quod non inquirit, ſcilicet de ſubſiſtentia; præterquam quod generaliter loquitur, D. Tho. de quacumque creatura præter Deum, ſiue ſit ſubſiſtens, ſiue non: in natura autem quæ non ſubſiſtit, hæc ſolutio ſtare non poteſt Deinde tanquam diſtinctas difficultates proponit & reſoluit D. Tho. diſtinctionem ſubſiſtentiæ à natura, & diſtinctionem exiſtentiæ ab eadem, vt agendo de Deo in 1. *p. in q.* 3. *in art.* 3. & *in art.* 4. & *de Angelis* 2. *cont. Gent. c.* 52. & 53. & 55. *quodl.* 2. *art.* 3. & 4. & *in* 2. *diſt.* 3 *q.* 1. *art.* 1. & 2. ergo non ſumit D. Thom. pro eodem ſubſiſtentiam & exiſtentiam, cum proponat tamquam diſtinctas difficultates diſtinctionem exiſtentiæ in vno art. & ſubſiſtentiæ à natura in alio. Pręterea quia Diu. Tho. ſæpiſsimè dicit, quod forma ſubſiſtens recipit eſſe, & eſt in potentia ad exiſtentiam, ergo nomine exiſtentiæ non intelligit ſubſiſtẽtiam, alias eſſet ſenſus, quòd forma ſubſiſtens eſſet in potentia ad ſubſiſtentiam, & reciperet illam, quod eſt battologia, & antecedens conſtat, nam 1. *p q.* 50. *art* 2. *ad* 3. inquit: *Subtracta materia, & poſito, quod ipſa forma ſubſiſtat in natura, adhuc*

*huc remanet comparatio formæ ad ipſum eſſe, vt potentia ad actum, & talis compoſitio intelligenda eſt in Angelis & opuſc.*15.c.8. inquit: *Quod forma ſubſiſtens non eſt non ens, ſed actus, qui eſt forma participatiua vltimi actus, qui eſt eſſe.* Ac deniq; 3 *p.q.*17.*art.*2.*& quodl.* 9.*articul.*2. dicit: *Quòd eſſe pertinet ad naturam, & ad hypoſtaſim ſeu ſubſiſtentiam, & quod naturæ conuenit vt quo ſuppoſito autem vt quod*; ergo nomine exiſtentiæ ſeu eſſe, non intelligit ipſam ſubſiſtentiam alioquin eſſet ſenſus, quòd ſubſiſtentia conuenit ſubſiſtentiæ, ſeu hypoſtaſi vt *quod*, quo nihil abſurdius.

Contra 2.*autem ſolutionem primò inſtatur*, quia hæc compoſitio inter rem poſsibilem & exiſtentiam non eſt compoſitio in facto eſſe, ſed ſolum in fieri, quatenus fit tranſitus ab eſſe poſsibili ad eſſe actuale, nam in facto eſſe ſatis conſtat, quòd non manet ens in ſtatu poſsibilitatis, ſed extra illum, vndè ſi in facto eſſe componeret, iam non eſſet compoſitio ex ente poſsibili, ſed ex ente poſito extra talem ſtatum, ſtatus enim ille tollitur, quando res eſt ſub exiſtentia. At D. Tho. ponit in Angelis compoſitionem ex natura ſeu forma ſubſiſtente, & exiſtentia ſeu eſſe, vt patet in 1. *p.q.* 50. *articul* 2. *ad* 3. *&* 2. *contra Gentiles c.*55. quæ compoſitio in Angelis datur in facto eſſe, cùm in facto eſſe natura Angeli non ſit ſuum eſſe, nec ſua exiſtentia, ergo non eſt compoſitio tantum ex ente poſsibili & exiſtentia. Præterea *in* 2. *contra Gent.c.*56. dicit: *Quod in Angelo modò non eſt potentia ad non eſſe, quia ſubſtantia completa eſt proprium ſuſceptiuum ipſius eſſe, proprium autem ſuſceptiuum alicuius actus ita comparatur in potentia ad actũ illum, quod nullo modo eſt in potentia ad oppoſitum, ſicut ignis non eſt in potentia ad frigus, ſed ad calorem, & in ipſis compoſitis non eſt potentia ad non eſſe, niſi ratione materiæ.* Ex quo *fit euidens argumentum*, nam ſubſtantia Angeli conſiderata in ſtatu poſsibilitatis non poteſt dici, quòd ſit ſolum in potentia ad eſſe, vt proprium ſuſceptium illius, non autem in potentia ad non eſſe, cùm in illo ſtatu ſit indifferens ad eſſe, & non eſſe, & de facto quandiu durat ille ſtatus, datur ſub non eſſe, modò autem dicit D. Tho. quòd non eſt in eius ſubſtantia potentia ad non eſſe, ergo illud quod modò componit cùm exiſtentia apud D. Tho. non eſt ipſa natura ſub ſtatu poſsibilitatis, quia hoc eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, & in potentia ad non eſſe.

Suppoſito ergo hanc eſſe mentem D. Tho. fundamentum eius ad duo tantum capita reducitur. *Primum eſt* à priori explicando radicem ſeu cauſam, vndè aliqua dicantur diſtingui à parte rei. *Secundum* ſumitur ex ſolutione oppoſitæ difficultatis, oſtendendo quomodo exiſtentia, etiam ſi diſtincta ſit ab eſſentia, poſsit effectum ſuum formalem præbere & extra cauſas ſeu extra nihil conſtituere.

Et quantum ad primum, radix & fundamentũ diſtinctionis à parte rei quãdo nobis apertè non innoteſcit ex ipſa ſeparatione extremorum, quæ eſt manifeſtiſſimum ſignum diſtinctionis rerum, ſolum reſtat indagandum & probandum ex ipſa excluſione conceptus vnius à conceptu alterius, ita quòd aliquid totaliter ſit extra conceptum & quidditatem alicuius, & tamen realiter illi conueniat & adiungatur. Et explicatur in hunc modum. Quotieſcumque aliquod prædicatum reale & poſitiuum ita conuenit alicui, quod nec eſt illi eſſentiale, nec cum eo intrat conſtitutionem, & eſſentiam alicuius tertij, nec eadem forma prouenit, ſed à principio totaliter extrinſeco, impoſsibile eſt quòd non fundet aliquam diſtinctionẽ à parte rei reſpectu eius cui ſic cõuenit, ſed exiſtentia hoc modo ſe habet reſpectu eſſentiæ, ergo diſtinguitur ab illa à parte rei. *Maior probatur*, quia ea quæ ſic ſe habent carent omni principio identificationis realis, nec poterit inſtari in aliquo prædicato reali & poſitiuo, quod identificetur cum altero, & non ſit de conceptu illius, vel de conceptu & quidditate alicuius tertij, vel ad

eadem forma proueniat & non à principio extrinſeco, niſi fortè identificetur cum alio, vt modus cum re, qui tamen modaliter diſtinguitur, & à parte rei, modò autem ſolū intendimus exiſtentiam pluſquam ratione diſtingui ab eſsentia, ſiue ſit modus ſiue res. Etenim quod ſolet adduci de prædicato generico & differentiali, v.g. animal & rationale, quod rationale accidit animali & eſt extra conceptum illius, & tamen à parte rei idētificantur, nihil obſtat, nam rationale & animal, licèt vnum non ſit de conceptu alterius, vtrumque tamen eſt de conceptu alicuius tertij quod conſtituunt, ſcilicet hominis & ab eadem forma proueniunt, id eſt ab eadē anima; & vt optimè notauit Sanct. Thom. *quodlib.2. art.4. ad 1.* dupliciter aliquid accidit alicui, vno modo vt determinatiuum alicuius principij eſſētialis, licèt in eius definitione non cadat, ſicut rationale accidit animali; alio modo, quia nec eſt de eius definitione, nec determinatiuū alicuius principij eſſentialis ſicut albedo accidit homini, & hoc modo dicit, quòd, eſſe accidit rei quia eſt extra rationē ſpeciei cum omnibus prædicatis quidditatiuis, Vnde etiam non valet inſtantia de actione & paſſione, quæ identificantur cum motu, & tamen vnum non eſt de conceptu alterius; hæc enim identificantur, quia ab eadem forma proueniunt. ſ. à motu, ſeu à re, quæ eſt in fieri & tendentia; præterquā quod actio & paſsio licèt identificentur in eadem realitate tamen diſtinguūtur à parte rei tanquam duo modi, ergo ex hac inſtantia non infertur, quòd exiſtentia non diſtinguatur à parte rei ab eſſentia, ſaltem vt modus.

Reſtat ergo probare minorem ſ. quòd exiſtentia reſpectu eſſentiæ ſit prædicatum reale; carens omni principio identificante illam cum eſſentia. Quòd enim ſit prædicatum reale, & conueniens phyſicè ipſi rei, *manifeſtum eſt*, quia eius effectus formalis eſt rem eſſe extra nihil & extra cauſas, hoc autem eſt maximè aliquid reale & phyſice conueniens, quia phyſicè res ponuntur extra cauſas, & producuntur ab illis. Quòd verò careat omni principio identificante ipſam exiſtentiam cum eſſentia, *inde conſtat*, quia ſemper eſt accidentale prædicatum phyſicè, & in re, nec poteſt conuenire alicui rei tanquam prædicatum eſſentiale, nec vt dimanans neceſſario ab ipſa eſſentia nec vt conſtituens eſſentialiter aliquod tertium, cui conueniat quia aliàs alicui rei creatæ & productæ conueniret exiſtentia neceſſario, & tanquam prædicatum æternæ veritatis; cùm tamen hæc prædicatio, *Petrus exiſtit*, nunquam poſſit verificari ab æterno Solùm ergo conuenit exiſtentia alicui rei mediante participatione ipſius agentis, & ſic non habet principium identificationis, quia nō cōuenit rei ex aliquo principio intrinſeco, ſed ex aliquo extrinſeco, nempe ex ipſa productione agentis; exiſtentia enim eſt ipſa productio in facto eſſe, ſeu ipſum poni extra cauſas; ergo oportet quòd in ipſa re producta, & inueniatur entitas, cui conuenit exiſtentia, & ipſa formalitas exiſtentiæ tanquam accidentale prædicatum, & ipſi eſſentiali conſtitutiuo extrinſecum.

Sed dices, hoc prædicatum accidentale non idētificari cum entitate, vt poſsibili, & ſub ſtatu poſsibilitatis, ſed diſtingui ab ea tanquam ens & non ens. Cæterum rei productæ, & extra cauſas poſitæ non poteſt conuenire exiſtentia tanquam prædicatum extrinſecum, implicat enim intelligere rem productam, & non actu extra cauſas; quidquid ergo ſuperaddi ponatur, iam inuenit rem exiſtentem. *Et inſtatur illa conſequentia*, conuenit aliquid accidentaliter alicui, ergo diſtinguitur ab illo à parte rei; tùm in prædicato differentiæ reſpectu generis, nam animali accidentaliter conuenit rationale & tamen non diſtinguitur à parte rei ab illo; tùm in iſta prædicatione, Vas eſt ligneū, vel aureum, quod eſt prædicatum accidentale, ſeu quinti prædicabilis, & tamen non diſtinguitur realiter ab ipſo ſubiecto, nam ſubſtantia vaſis non diſtinguitur ab ipſo

auro,

auro, vel ligno; ergo ſimiliter nec eſſentia & exiſtentia *tùm* etiam quia ſine additione nouæ realitatis, per hoc ſolum, quòd res eſt ſubiecta agenti & eius productioni, dicitur exiſtens; *tùm denique*; quia ſi noſtra ratio aliquid probat, etiam probat quòd exiſtentia eſt accidens prædicamentale reſpectu ſubſtantiæ, cùm ſuperueniat illi tanquam forma diſtincta, hoc autem eſt impoſsibile, quia accidens ſupponit ſubiectum, cui conuenit eſſe exiſtens.

Sed contra primam inſtantiam roboratur argumentum, quia res quæ tranſit de ſtatu poſſibili ad ſtatum exiſtentiæ, ſeu de non eſſe ad eſſe, non ſolum accidentale prædicatum & extrinſecum accipit reſpectu ſtatus poſſibilitatis, ſeu ipſius entis, vt tranſeuntis de non eſſe ad eſſe, ſed etiam reſpectu ipſius rei iam productæ, ita quòd de ipſa verificatur exiſtentia in facto eſſe tanquam prædicatum non eſſentiale, nec per ſe connexum *Et ratio eſt manifeſta*, quia hoc, quod eſt exiſtere in facto eſſe, de aliquo ſubiecto verificatur accidentaliter, ſeu non eſſentialiter, & non de ipſa re ſub ſtatu poſſibilitatis, ſic enim exiſtentia in facto eſſe eſt prædicatum illi oppoſitum; de re enim intra cauſas & in ſtatu poſſibili non verificatur, quòd ſit extra cauſas ſeu exiſtens; ergo verificatur hoc prædicatum exiſtere ſolum de re extra poſſibilitatem conſiderata & poſita, & tamen de tali re verificatur accidentaliter, & tanquam prædicatum non per ſe connexum cum illa; ergo perperam dicitur, quòd exiſtentia in facto eſſe eſt accidētale prædicatum, & diſtinctum, ſeu extrinſecum reſpectu rei producibilis, ſeu poſſibilis, non reſpectu rei productæ. Nec inſtari poteſt in hoc prædicato mortuum, quod etiam accidentaliter alicui ſubiecto conuenit, & non viuenti, quia illi repugnat; ergo cadaueri, & tamen cum illo identificatur. *Nam contra eſt*, quia mortuum pro morte in facto eſſe non eſt prædicatum accidentale ſicut exiſtere in facto eſſe, eò quòd mortuum opponitur vitæ eſſentiali, & illā tollit, & ſic eſſentiale eſt cadaueri, exiſtere autem naturam non conſtituit, nec tollit, ſed extra cauſas præciſe ponit.

Contra ſecundam verò inſtantiam manifeſtè vrgetur illa conſequentia; nam quod attinet ad animal & rationale, iam dictum eſt quòd licet rationale accidat animali, quia poteſt dari animal ſine illo, tamen tunc ſolum identificantur, quando inueniuntur in aliquo tertio, quod eſſentialiter conſtituunt, ita quòd ab eadem forma proueniunt; at verò exiſtentia non poteſt eſſentialiter conuenire, neque ipſi entitati eſſentiæ, nec alicui tertio, quod eſſentialiter conſtituat, cùm nulli rei creatæ eſſentialiter conueniat exiſtentia, nec ab eadem forma poteſt prouenire, cùm forma non ſufficiat dare exiſtentiam ſe ſola, ſed mediante productione agentis, quod ita producit formam, quod etiam ſuperaddit exiſtentiam tanquā quid diſtinctum. Illud autem exemplum illius prædicationis, Vas eſt ligneum, magis ſtat, pro nobis, quia vas non dicit ſolum lignum; de ligno enim male prædicaretur, quod eſt ligneum, ſed dicit lignum cum forma artificiali, quæ eſt realiter diſtincta, & ſic ratione illius, ſeu reſpectu illius prædicatio redditur accidentalis, ſimiliter ergo ſi eſſe exiſtens eſt accidentale prædicatum aliquam formam diſtinctam ſupponit, ratione cuius accidentale ſit.

Tertium etiam exemplum non eſt ad rem, quia rem ſubijci agenti, & eſſe productam in facto eſſe non eſt denominatio extrinſeca ſed intrinſeca in ipſa re producta, nihil enim dicitur exiſtens, ſeu productum in facto eſſe per id quod non eſt in ſe, vt intrinſecè denominans, ſicut eſſe viſum, in ſe enim exiſtit quidquid exiſtit, nec ſufficit ſola relatio dependentiæ ab agente, quia rem eſſe exiſtentem non eſt effectus formalis relatiuus, ſed abſolutus. nec ipſimet relationi conuenit vt *Ad*, ſed vt *In*; ergo eſſe productum, ſeu exiſtens non eſt ſola extrinſeca ſubiectio ad agens, ſed aliquid intrinſece denominans, quo dicitur res producta in ſe actu eſſe.

Denique ad vltimum dicitur, quod exiſtentia non eſt accidens prædicamentale, vt ſenſit Molina ſupra citatus, exiſtimâs quòd eſt duratio de prædicamento *quando*. Sed quòd non ſit accidens inhærens ſatis probat argumentum contrarium. Et ideo dicimus, quod exiſtentia eſt terminus, ſeu formalitas reductiuè pertinens ad entitatem, quæ exiſtit, ſicut ſubſiſtentia non eſt accidens, ſed terminus, ſeu modus ſubſtantialis diſtinctus à ſubſtantia, & ſimiliter vnio in multorum ſententia.

Secundum fundamentum conſiſtit in explicatione huius diſtinctionis exiſtentiæ ab eſſentia, quia videlicet neceſſe eſt, quando aliqua res producitur cum aliquo ſuperaddito produci, quod eſt exiſtentia, ſed hoc melius explicabitur in ſolutione argumentorum.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRIMO *arguitur*, quia impoſſibile eſt exiſtentiam recipi realiter in ipſa eſſentia; ergo impoſſibile eſt quòd exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia *Conſequentia probatur*, quia ſi realiter diſtinguitur, & tamen reddit eſſentiam exiſtentem, oportet quòd recipiatur in eſſentia, ſicut forma in ſubiecto; ergo ſi non poteſt recipi, non poteſt diſtingui. *Antecedens vero conſtat*, quia eſſentia vt condiſtincta ab exiſtentia eſt nihil, & non extra cauſas, cum per ipſam exiſtentiam extra cauſas ponatur; ergo non poteſt realiter recipere aliquid à ſe diſtinctum. *Nec valet dicere*, quòd ad recipiendum non prærequiritur exiſtentia in recipiente, ſed ſufficit quòd in re nunquam detur ſine illa: & ſic eſt in præſenti, quia eſſentia in re ſemper habet adiunctam exiſtentiam, licèt diſtinctam à ſe, ſicut materia recipit formam tanquam diſtinctam à ſe, & tamen ſine forma non exiſtit. *Nam contra eſt*, quia pro illo priori, quo eſſentia recipit exiſtentiam, & materia formam, eſſentia & materia ſe habent vt cauſæ reales, & realiter cauſantes, quia ab illis realiter pendet, id quod recipiunt; ergo pro illo priori & antecedentia cauſalitatis realis, realiter eſſe debent, & conſequenter extra cauſas. *Et confirmatur*, quia licèt eſſentia accidentaliter exiſtat, non ſequitur quòd realiter diſtinguatur ab exiſtentia; nam ipſa exiſtentia ſi diſtinguitur ab eſſentia, etiam debet exiſtere accidentaliter, cùm ſit aliquid creatum; ergo indigebit aliqua exiſtentia ſuperaddita, & ſic erit proceſſus in infinitum.

Reſp. apud D. Tho. eſſe indubitatum, quòd recipiens non eſt neceſſe quòd præſupponatur exiſtens, ſed ſufficit quòd in re nunquam inueniatur ſine exiſtentia, & ita non inconuenit, quòd reddatur exiſtens per aliquid quod recipit; imò in hoc diſtinguit D. Thom. materiam & ſubiectum, quòd ſubiectum non habet eſſe ex forma ſibi aduenienti, ſed præſupponitur in ſe exiſtens, ſed materia dicitur id quod habet eſſe, per id quod ſibi aduenit, ſicut materia redditur exiſtens per formam. Ita affirmat D. Tho. *opuſ. 31. in principio, & 8. Met. lect.* 4 Certè relatio dependentiæ à Deo eſt aliquid realiter receptum in creatura, cum illa relatio diſtinguatur à parte rei à ſubiecto ſaltem vt modus, & tamen ſubiectum ante illam dependentiam actualem à Deo nihil eſt, ergo benè ſtat recipere aliquid ſine quo ſubiectum ipſum non eſt aliquid rea e Et ſimile eſt de materia reſpectu formæ ſubſtantialis, imò multæ ſubſtantiæ, ſine accidentibus eſſe non poſſunt, nec conſeruari, ſicut ſubſtantia corporea, ſine quãtitate & diſpoſitionibus, & tamen ſubſtantia recipit illa non tanquam aliquid exiſtens abſolutè ante illa, ſed vt exiſtens dependenter ab illis. Similiter ergo poterit eſſentia recipere exiſtentiam, & materia formam non exiſtendo ante illa, ſed dependenter ab illis ſeu per illa. Itaque ad recipiendum non ſe habet formaliter ens actu, ſed ſufficit ens in potentia, quia actualitas, non eſt ratio recipiendi, ſed vnumquodque

recipit

Digitized by Google

recipit in quantum eſt in potentia, licèt in re & concomitanter debeat recipiens eſſe in actu, vnde ſufficit quòd reddatur exiſtens per id, quod recipit, non antequam recipiat.

Et ad replicam de realitate cauſæ, & dependentiæ pro illo priori, quo aliquid cauſat materialiter. *Reſpondetur*, quòd illa prioritas, cùm ſit tantum prioritas *à quo*, non *in quo*, non eſt neceſſe quòd pro illa prioritate explicetur exiſtentia cauſæ, ſed ſufficit quòd explicetur potentialitas eius, quia præciſè explicatur ratio conducens ad cauſam materialem, ſeu ad receptionem; ad receptionem autem, formaliter loquendo, non conducit actualitas, ſed potentialitas; vndè pro illa prioritate non explicatur exiſtentia cauſæ materialis, licèt in re exiſtens ſit; ſed hoc eſt per exiſtentiam receptam, quia hæc in eodem inſtanti recipitur. Et hoc argumentum etiam ſoluendum eſt in cauſis, quæ adinuicem ſunt ſibi cauſæ, vt dicemus *q.* 10. nam pro illo priori, quo aliqua cauſa cauſat, nondum intelligitur cauſata ab alia cauſa, & conſequenter nec completè exiſtens, quia vt cauſæ ad inuicem cauſent, ſufficit quòd in re ſemper exiſtant; non verò quòd pro omni prioritate, & explicatione cauſandi; & præſertim ad cauſandum materialiter ſufficit, quòd aliquid ſit ens reale per modum entis in potentia, non per modum entis in actu, ens autem in potentia etiam vt tale ens reale eſt, & non purum nihil, alioquin opponeretur contradictoriè ipſi actui, non autem reciperet illum,

Ad confirmationem Reſp. quòd exiſtentia exiſtit eſſentialiter vt *quo*, id eſt eius eſſentia conſiſtit in hoc, quòd ſit ratio exiſtendi; exiſtit autem accidentaliter vt *quòd*, quatenus exiſtente toto etiam ipſa exiſtentia cum eo exiſtit, totum autem accidentaliter habet eſſe.

Secundò obijcies, quidquid ab aliquo diſtinguitur, & illi aduenit, poteſt à Deo corrumpi vel ſeparari illo priori ſtante, nec enim aliter poteſt cognoſci realis diſtinctio, niſi quia vnum ſine alio realiter ſtare poteſt, nec poteſt intelligi, quòd aliquid alteri adueniat, niſi ſupponat exiſtens & completum in eſſe id cui aduenit, ſed non poteſt exiſtentia corrumpi, vel ſeparari permanente eſſentia, remota enim exiſtentia, eſſentia non eſt extra cauſas, ſed omnino nihil, ergo non diſtinguitur realiter ab eſſentia. Quod argumentum aliqui dicunt formari à M. Soto 2. *Phyſicorum, q.* 2. ad probandum quòd exiſtentia non diſtinguitur ab eſſentia in re. Cæterum M. Soto non facit hoc argumentum ad probandum, quòd non diſtinguatur exiſtentia à parte rei, ſed quòd non diſtinguatur tanquam res à re; ſubdit enim ibidem: *Quod dicitur eſſe diſtingui ab eſſentia ſicut ſedere ab homine, quia non eſt de eſſentia hominis, vt ſit exiſtens.* Si ergo diſtinguitur, vt ſeſſio à ſedente, manifeſtum eſt ponere diſtinctionem à parte rei, non realem, ſed modalem.

Reſpondetur ergo ad argumentum, quòd ſeparatio mutua vnius ab alio ſaltem non requiritur ad diſtinctionem modalem, modus enim non ſeparatur à re, res autem licèt ſeparetur à modo, tamen aliqui modi ſunt, à quibus res non poteſt omnino ſeparari, quia neceſſariam connexionem habent cum aliquo, licèt non cum iſto, vel illo determinatè, ſicut non poteſt aliqua ſubſtantia ſtare ſine omni ſubſiſtentia propria, vel aliena, nec quantitas in ſuo ſtatu naturali ſine omni figura, nec qualitas intenſibilis ſine omni modo intenſionis, vel remiſſionis, & ſimiliter, nec eſſentia aliqua, ſine exiſtentia propria, vel aliena ſi eſt modus, Deinde negatur abſolutè, quòd omnis realitas poſſit ſeparari ab omni eo a quo realiter non diſtinguitur, niſi quando non intercedit mutua dependentia. Et inſtatur, tum in relatiuis, quia relatio non poteſt exiſtere ſine termino, à quo realiter diſtinguitur, tum in abſolutis, quia materia non poteſt eſſe ſine omni forma in opinione ſupra approbata, & totum non poteſt eſſe ſine partibus, etiam dato quòd totum diſtinguatur

Digitized by Google

guatur realiter à partibus ſimul ſumptis,& idem eſt de eſſentia & exiſtentia, quia cùm exiſtentia ſit terminus productionis, quo agens relinquit rem extra cauſas,implicat; quòd eſſentia intelligatur extra illas ſine tali termino, quo formaliter extra cauſas ponitur. Tertiò dico, quòd poteſt conſumi exiſtentia creata, & ſubrogari diuina,ſicut in ſententia Diuu. Thom. humanitas in Chriſto exiſtit exiſtentia Verbi, de quo 3. *par. qu.* 17. *artic.* 2 quod eſt ſignum diſtinctionis à parte rei,quia ſic ſeparantur.

Tertiò obijcies, nullo ſuperaddito modo, vel entitate, eſſentia eſt extra cauſas, hoc ipſo quòd procedit ab agente; ergo exiſtentia nullo fundamento diſtinguitur ab eſſentia. *Conſequentia conſtat*,quia ad nihil aliud ponitur exiſtentia, niſi vt res ſit extra cauſas. *Antecedens verò probatur*, quia poteſt concipi lapis productus omni alio modo remoto, vel non cogitato, tunc ergo vel cõcipitur lapis in actu, vel in potentia; non in potentia, quia eſt productus; ergo in actu, ergo exiſtens, quia quod extra cauſas, & potentiam eſt, exiſtens dicitur. *Confirmatur*,quia ſi exiſtentia eſt modus,debet dimanare à re, cuius eſt modus, ſed non poteſt emanare ab eſſẽtia,vt intra cauſas,quia ibi nihil eſt, & ſic eſſentia ſe ipſam poneret extra cauſas, ſi à ſe ipſa pullularet ille modus,quo formaliter redditur extra illas;ergo emanat ille modus ab eſſentia in actu,& extra cauſas, ergo exiſtenti,& ſic exiſtentia emanaret ab exiſtẽtia,&cùm pro illo priori, quo cauſat talem modum, nondum intelligatur habere illum, conſequenter eſſet exiſtens. antequam haberet exiſtentiã.

Reſp. non poſſe concipi lapidem, vt productum, niſi cum exiſtentia, quia exiſtentia eſt ratio formalis, qua dicitur res extra cauſas poſita, & extra nihil; & ſic ſi concipitur res aliqua vt producta in facto eſſe, hoc ipſo concipitur extra cauſas, atque adeò cum exiſtentia, ſed tamen tunc non cõcipitur ſola eſſentia quidditatiue ſed etiam cum aliquo accidentali,ſcilic. cum illa exiſtentia, ſeu productione paſſiua, qua de facto eſt extra cauſas; & hoc accidentaliter ſibi conuenit. Quòd ſi inquiras de ipſa quidditate, quæ dicitur ſuſceptiua exiſtentiæ, quæ concipi poteſt vt ſubiecta agenti licèt nondum ſubiecta paſsiuè ipſi exiſtentiæ;ergo tunc concipietur extra ſtatum poſsibilitatis, vtpote ſubiecta agenti, & tamen ſine exiſtẽtia ſuperaddita *Reſp.* quòd entitas ſic concepta non concipitur, vt formaliter exiſtens, nec ſolum vt obiectiuè poſsibilis, ſed vt ſubiectum exiſtentiæ,ſecundum quod explicat receptionem ex parte ſubiecti,non verò informationem ex parte exiſtentiæ, quæ eſt forma conſtituens extra cauſas,itaque in ipſa re præſcindi poteſt id quod eſt ſubiecti in recipiendo ſine conſideratione eius, quod eſt exiſtentiæ in informando,& tunc ſine exiſtentia non intelligitur vt exiſtens formaliter ſed vt recipiens exiſtentiã, ſicut corpus vt recipiens albedinem non cõſiderata informatione albedinis, non conſideratur album,ſed vt materialiter tendens vt album ſit.

Ad confir. reſp. quòd modus ille exiſtentiæ (ſi modus eſt) non dimanat ab eſſentia ratione intrinſecæ connexionis prædicatorum, ſed ab agente ei communicatur. Et quando dicit D. Thom. 1. *p. q.* 50. *art.* 5. quòd eſſe ſecundum ſe competit formæ, ſicut rotunditas circulo, intelligitur, quod formæ phyſicè conſideratæ. id e. vt ſubijcitur motui & actioni per ſe conuenit exiſtentia, id eſt non per aliud, ſed immediatè, ad differentiã materiæ, cui non niſi mediante forma. Sic ergo modi contingenter conuenientes, & non intrantes conſtitutionem rei, non eſt neceſſe, quòd dimanent ab eſſentia per neceſſariam connexionem, ſicut propriæ paſsiones, ſed quòd relinquantur ab ipſo agente in eſſentia, quia media actione agentis conueniunt, ſicut etiam alij modi, conueniunt ſubiecto non dimanando ab eſſentia, vt ſeſsio, & alij ſimiles.

Vltimò obijcies, quia remota exiſtentia nihil veræ & realis entitatis manet, ſed tantum

Digitized by Google

tum veritas obiectiua, quæ non eſt aliud, quam non implicatio contradictionis, vt aliquid ſit, ſi enim remotá exiſtentiá aliquid reale maneret, daretur ab æterno aliqua entitas realis præter Deum. ſ. omnis entitas creata non exiſtens, & tamen realitatem habens, ergo non datur in quacumque reexiſtetiá remota, aliquid reale informabile ab ipſa, ergo per exiſtentiam, & non ante incipit aliquid eſſe reale, ſed inter eſſe reale & non reale; non poteſt dari diſtinctio realis, quia debet eſſe inter extrema realia & poſitiua, ergo non diſtinguitur exiſtentia realiter ab eſſentia, vt ab extremo reali.

Reſpondetur, quòd exiſtentia poteſt remoueri ab entitate reali dupliciter; vno modo remotione ſeparationis, ita vt eſſentia ſine exiſtentia maneat. Secundò remotione diſtinctionis, ita quòd ſit duplex entitas vel modus entitatis, licèt vna nunquã ſit ſine alia, ſed vel vtraque pereat vel vtraque detur. Primo modo, eſſentiæ remota exiſtentia purè manent intra cauſas, & in ſe nihil: nec dicitur remanere connexio illa & veritas æterna realiter, & ſubiectiuè, ſed obiectiuè, nec eſt aliquid efficienter & liberè participatum à Deo; efficientia enim terminatur ad exiſtentiam & ſine illa non datur, ſed eſt veritas obiectiua nõ fundata in aliqua mutatione, ratione cuius tale prædicatum conueniat, ſed independenter ab omni mutatione. & hoc ipſo quòd in mente diuina datur conceptio, ſiue idea alicuius creaturæ reſultat veritas illa obiectiua in re cognita, ſeu cognoſcibili, exiſtentia verò ſolum reſultat in tẽpore, quia mediante immutatione agentis prouenit. Cæterũ 2. modo datur in quacumq; productione rei duplex entitas. ſ. res ipſa quæ ſubijcitur agenti vt terminus actionis eius, & ipſamet exiſtentia, cui ſubijcitur, eò quòd producitur eſſentia, non cum ſolis prædicatis quidditatiuis, ſed cum aliquo prædicato ſuperaddito ad eſſentiã & diſtincto, quia cõtingenter ei conuenit. ſ. exiſtentia, & res ſic ſubiecta exiſtẽtiæ ſecundum ſe, & vt diſtinguitur ab exiſtentia non eſt nihil, aut in ſtatu purè obiectiuo, ſed eſt ens, non actu ex ſe, ſed ſuſceptiuum actus vt D. Tho. loquitur *opuſ.* 15. *c.* 8. nec enim ad realem compoſitionem requiritur, quod vtrumque extremum ſit in in actu exiſtens de ſe per diſtinctam exiſtentiam, ſed ſufficit quòd vtrique exiſtentia conueniat, vni vt ſuſcipiẽti, alteri vt danti ſeu informanti; ſuſcipiens autẽ exiſtẽtiam non eſt nihil, nam nihil nõ eſt capax exiſtentiæ, nec ſuſceptiuum eius, ſed contradictoriè illi opponitur. Quod ergo ſe habet vt entitas ſuſceptiua exiſtentiæ, hoc ipſo quod ſuſceptiuum eſt, non eſt nihil, ſed tamen de ſe ſolum habet ſubiectiuè ſeu per modum capacitatis eſſe extra nihil formaliter autem per exiſtentiam. Et hoc eſt quod dicunt aliqui graues Authores, quòd pro illo priori, quo eſſentia intelligitur recipere exiſtentiam quodammodo intelligitur nihil, & quodammodo aliquid, quod aliqui dicunt humanam fugere intelligentiam cum inter nihil & aliquid non cadat medium. Et verè dicunt, intelligendo hoc de inſtanti reali, *in quo*; in re enim non ſtat aliquid partim eſſe nihil, partim aliquid, & formaliter non eſſe extra nihil, in re enim ſemper habet exiſtentiam per quam formaliter eſt extra nihil. Sed ſecundum præciſiones intellectus, & prioritates cauſalitatis, inuenitur aliquid eſſe ſubiectum exiſtentiæ nondum intellecta informatio exiſtentiæ, & ſub illa prioritate ſeu intelligentia ſubiecti, ſeu receptiui exiſtentiæ non intelligitur nihil, quod eſt oppoſitum & incapax exiſtentiæ, nec intelligitur formaliter exiſtens; ſed intelligitur vt capax exiſtentiæ, & tendens ad exiſtentiam, id eſt ſubiectiuè exiſtens, non formaliter. Licèt autem non ſit mediũ inter nihil & aliquid, tamen inter aliquid vt formaliter exiſtens, & nihil illi oppoſitum datur aliquid medium, ſcilicet capacitas & entitas ſubijciẽs ſe illi formalitati exiſtendi, licèt in re nunquam ſine illa formalitate extra cauſas reperiatur.

ARTICVLVS V.

Vtrum vnica exiſtentia ſufficiat toti compoſito

QVI tenent exiſtentiam non diſtingui à realitate eſſentiæ, tot multiplicant exiſtentias, quot realitates, ſiue partiales ſint, ſiue totales. *Cæterum Diuus Thomas apertiſſimè tenet,* exiſtentiam vnam, & eandem conuenire rei, eo modo quo illi conuenit fieri, exiſtentia enim eſt terminus, quo aliquid ponitur in facto eſſe extra cauſas. Vndè eo modo conuenire debet alicui exiſtentia ſeu factum eſſe quo conuenit ipſum fieri. Conuenit autem ſecundum D. Thomam fieri & factum eſſe ipſi toti tanquam *quod*, partibus autem componentibus tanquam *quo*. Vndè ſimpliciter vna exiſtentia afficiens totum, reddit exiſtentes omnes partes illius, quæ ſecundùm ſe non exiſtunt, ſed prout in toto, ſed ſolum inexiſtunt vel coexiſtunt.

Hanc ergo eſſe D. Tho. ſententiam ex pluribus locis apertè colligitur, nam in *ſecundo contra Gentiles, cap.54.* dicit: *Quod in compoſitis ex materia & forma, nec materia, nec forma poteſt dici ipſum quod eſt, nec etiam ipſum eſſe, forma tamen poteſt dici quo eſt ſecundùm quod eſt eſſendi principium, ipſa autem tota ſubſtantia eſt ipſum quod eſt, & ipſum eſſe, eſt quo ſubſtantia denominatur ens.* Et *in eodem libro cap.43.* inquit: *Quod ſicut vnicuique creato conuenit fieri, ſic ſibi conuenit eſſe, eſſe autem non conuenit formæ tantum, nec materiæ tantum, ſed compoſito, materia enim non eſt niſi in potentia, forma vero eſt qua aliquid eſt, eſt enim actus, vnde reſtat, quod compoſitum propriè ſit.* Denique communiter docet Diu. Thom. quòd eſſe pertinet ad naturam, & ad ſuppoſitum ſeu hypoſtaſim, ad naturam vt *quo* aliquid eſt, ad ſuppoſitum verò vt ad id *quod* eſt, & ita vnitas ipſius eſſe ſumitur ab vnitate ſuppoſiti, cui per ſe primo conuenit eſſe. Quæ doctrina traditur à D. Tho. *3. part. q.17. articul.2. & in 3. diſtinct. 6. q.2. articul.2. & ibidem ad Anibald q. vnica. articul.2. præſertim ad.2. & quodl. 9. art.3.*

Nec poteſt dici quòd D. Tho. nomine exiſtentiæ intelligit ſubſiſtentiam, vt aliqui dicunt. Qui tamen ſaltem fateri debent vnicam ſubſiſtentiam ſufficere toti compoſito & eius partibus, ſi D. Thom. intelligunt de ſubſiſtentia, non de exiſtentia. Quod verò idem ſit dicendum de exiſtentia, ſenſus ipſe D. Thom. declarat, nam ſi dicit, quòd eſſe pertinet ad naturam vt *quo*, ad ſuppoſitum verò ſeu ſubſiſtens vt *quod*, ſi ſumit ipſū eſſe pro ſubſiſtentia, ſenſus eſſet ſubſiſtentiam pertinere ad ſubſiſtens, quod eſſet inutilis repetitio, & malè diceret D. Tho. per hoc eſſe denominari ens, ſed denominari ſubſiſtens, ſi eſſe ſumit pro ſubſiſtentia non pro exiſtentia. Et præterea *in loco. 3. partis, q.17. art. 2.* 3. dicit: *Quòd in Deo tres perſonæ non habent niſi vnum eſſe, haberent autem triplex eſſe, ſi in eis eſſet aliud eſſe perſonæ, & aliud eſſe naturæ.* ſi autem ſumeret D. Tho. eſſe pro ſubſiſtentia, quomodo diceret tres perſonas non habere niſi vnum eſſe cùm ſint tres perſonalitates, ſeu ſubſiſtentiæ? ergo quando dicuntur habere vnum eſſe, non poteſt ſumi ly *eſſe*, pro ſubſiſtentia.

Fundamentum autem huius ſententiæ, deſumitur ex triplici capite. *Primò* ex ipſa ratione exiſtentiæ, quæ eſt actus vltimus. *Secundò* ex ipſa ratione partium, quæ non poſſunt exiſtere vt *quod*, ſed vt *quo*. *Tertiò* denique ex ipſa ratione productionis, ſeu fieri, quod ſolum conuenit toti, eſſe autem ſequitur ipſum fieri, cùm conſtituat rem in facto eſſe.

Et primum explicatur ſic, quia exiſtentia, ſeu eſſe, non eſt prædicatum conſtitutiuum quidditatis, ſed extra totam quidditatem illius rei cui conuenit, partes autem intrant ipſam quidditatem & conſtituunt illam, ergo prius eſt, quidditatem conſtitui per ſuas partes & prædicata, quam illi aduenire exiſtentiam, Si autem dicatur, partes ipſas prius habere proprium eſſe partiale, deinde componere totum, vt exiſtat. *Contra hoc eſt,*

Digitized by Google

eſt;quia illud eſſe totale, quod ipſi toti conuenit tanquam adueniens poſt prædicata eſſentialia, & partes intrinſecè conſtituentes, ſupponit ipſam entitatem totius, indigere iſta exiſtentia totali, & per eam actu reddi exiſtentem, entitas autem totius nihil eſt aliud, quam ſuæ partes; ergo ſi illi conuenit exiſtentia totalis, vt per illam exiſtat totum, neceſſariò ſupponit partes non eſſe exiſtentes, nec vnionē earum, cui etiam ſua propria exiſtentia tribuitur in hac ſententia. Item vel illud eſſe ſeu exiſtentia totius afficit, redditque exiſtentes ipſas entitates partium, quæ componunt totum, vel non. Si afficit, ergo ſupponit non exiſtentes ſecundùm ſe, alias ſi ſupponeret, fruſtra redderet exiſtentes. Si non afficit, ergo cùm non ſit alia entitas in toto quam entitates partium, nullam entitatem afficit exiſtentia totius, quod eſt idem ac non dari talem exiſtentiam, cum tamen ipſum totū ſit vera entitas producta ab agente; & vlterius generatio ſubſtantialis, quæ producit ipſum totum non faceret exiſtentiam ſimpliciter, quæ ſit vnum eſſe, ſed plures exiſtentias partium ſine aliquā vnitate earum inter ſe coniungeret.

Et hinc ſumitur ſecundum fundamentum, quia ſi quælibet entitas partialis habet exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia alterius partis, quælibet exiſtentia dabit ſuum effectum formalem, ſed exiſtentia eſt actualitas, qua aliquid formaliter, & vltimatè conſtituitur extra cauſas; ergo vnaquæque pars ſe ipſa habens exiſtentiam partialem, ſe ipſa habet eſſe extra omnes cauſas, alioquin exiſtentia non erit, nec etiam partialis ſi extra omnes cauſas non ponit. Si autem ponit extra omnes cauſas; ergo ad exiſtendum in rerum natura non indiget alijs partibus, nec exiſtentia vnius partis componeret cum exiſtentia alteriūs vnam exiſtentiam totalem, quæ ſit per ſe vna, ſed erunt plures exiſtentiæ, per accidens coniunctæ, in vno toto. *Sequela probatur quoad vtramque partem. Quoad primam conſtat*, quia exiſtentia eſt formalitas conſtituens aliquid extra omnes cauſas, & extra nihil, & conſequenter ſupponit omnem conditionem requiſitam, vt aliquid ſit extra nihil, quia ſi aliqua conditio non eſt poſita, nondum eſt extra nihil; formalitas ergo exiſtentiæ hoc ipſo quòd ponit extra nihil, ponit extra omnem cauſam & conditionem, ſine qua non eſt extra nihil: ergo ſi ſe ipſa quælibet entitas ſubſtantialis eſt exiſtentia, ſe ipſa eſt extra alias partes ſubſtantiales, nec indiget vna pars altera parte vt exiſtat, ſicut nec indiget altera parte, vt entitas partialis ſit. In noſtra autem ſententia, forma & pars non habent exiſtentiam, niſi vt *quo*, ſeu principium exiſtendi, non vt exiſtente vt *quod*. De quo S. Tho. 1 *p. q.* 90. *art.* 2. *& quodl.* 9. *art.* 3.

Quoad ſecundam vero partem probatur ſequela, quia exiſtentia de ſuo conceptu eſt id quo aliquid ponitur extra omnes cauſas, & extra omne illud à quo dependet, vt ſic extra nihil: ergo non poteſt eſſe in potentia ad aliam exiſtentiam, à qua perficiatur, & actuetur, quia in ratione exiſtentiæ nihil illi deeſt, vt ſit extra nihil, & in actu, ſi enim deeſſet, exiſtentia vera non eſſet, ſed adhuc nihil & intra aliquam cauſam. Quòd ſi vna exiſtentia non poteſt comparari ad alteram vt potentia ad actum, vel è contra; ergo non poteſt componere cum altera exiſtentia etiam partiali vnam tertiam, quia quælibet illarum eſt in actu vltimo, & ſic non poteſt comparari cum altera, niſi tanquam actus cum actu, quod nullam facit compoſitionem per ſe, quia vna non perficit aliam, nec dependet ab alia, vt ſit extra cauſas, & ſic vnicuique illarum eſt per accidens, quòd ſit coniuncta cum altera. Sic ergo ex ipſis viſceribus exiſtentiæ repugnat dari partiales exiſtentias, quæ hoc ipſo quod partiales ſunt ordinari debent ad vnam totalem, alias vt quid partiales ſunt.

Ex hoc autem ſumitur vltimum fundamentum, quo, ſæpè vtitur D. Thom. quia fieri

Digitized by Google

hypoſtaſis, dicendum eſt, quòd hoc intelligitur de ſubſtantia particulari, quæ eſt in genere ſubſtantiæ per prædicationem; non per reductionem; id eſt, de eo quod perfectè participat naturam generis ſicut ens completum in illo genere, quale non eſt pars ſubſtantiæ, non enim genus ſubſtantiæ prædicatur de manu, quamuis ſubſtantia ſecundùm quod diuiditur contra accidens de ipſa prædicetur, & ſecundùm hoc duæ ſubſtantiæ particulares in Chriſto non ſunt. Item *in opuſc. 48. tract. de Subſtantia, cap. 2. Sciendum, inquit, eſt, quod ſubſtantia diuiditur in formam, materiam, & compoſitum; materia enim non dicitur propriè eſſe per ſe, cum non habeat eſſe niſi per formam; ſimiliter etiam forma non dicitur eſſe per ſe, cum ſolum habeat eſſe in materia. Compoſitum autem propriè dicitur eſſe per ſe; & dico compoſitum ſcilicet integratum ex ſuis partibus, licet enim partes integrales ſint compoſitæ, non tamen dicuntur propriè eſſe per ſe; compoſitum enim directè eſt in prædicamento,* vt Boetius *in comment. prædicam. dicit. licet etiam poſſet dici, quòd forma & materia & partes integrales ſunt per ſe, quia non ſunt in alio ſicut accidens in ſubiecto.* Ita D. Thomas. Vbi tota difficultas reſoluitur, ſolum diſtinguendo ſubſiſtentiam poſitiuam, à præciſa negatione exiſtendi in alio vt accidens. Et hoc ſecundùm attribuitur partibus, non primum, ſed ſolum toti.

Et hoc eſt fundamentum huius ſententiæ ex ipſa natura ſubſiſtentiæ, quæ non dicit ſolum modum per ſe negatiuum, id eſt, carere inhærentia ſeu modo accidentis. hoc enim etiam humanitas Chriſti conuenit non à Verbo, & tamen ſubſiſtentiam non habet niſi à Verbo. Neque iſta negatio ſola eſt ſubſiſtentia partialis; tum quia eſt negatio imbibita in ipſa natura ſubſtantiæ, vt opponitur accidenti, non modus ſuperadditus; tum quia eſt communis toti & partibus & etiam formæ materiæ, ... oppoſiti Authores negant ſubſiſtentiam; tum denique quia ſubſiſtentia partialis ... ponit totalem, iſtæ autem negationes inhæ-rentiæ non componunt negationem totalem, nec ſubſiſtentiam totalem; totalis enim poſitiuus modus eſt. Subſiſtentia ergo partialis debet eſſe poſitiua. Et ſic vltra modũ per ſe vt opponitur accidenti, debet importare rationem termini, & incommunicabilis, qui eſt modus proprius totius, vt diſtinguitur à parte; nec ſubſiſtentia aliunde nobis innoteſcit, quam ex ipſa ratione vltimi termini naturæ, conſtat enim totam humanitatem fuiſſe vnitam Verbo, non vt parti vel conſtitutiuo naturæ, ſed vt termino naturæ iam plenè conſtitutæ: ergo nulla reſtat nobis ratio ponendi hunc modum ſubſiſtentiæ in partibus, ſiquidem partes nondum ſupponunt naturam plenè conſtitutam, & conſequenter nondum induunt rationem termini & incommunicabilis, qui eſt proprius totius & extra conſtitutiua naturæ. Dicere autem quòd habeat quælibet pars ſuum modum exiſtendi per modũ termini, ſed non vltimi; in primis hoc eſt contra rationem termini, qui de ſe vltimationẽ dicit: deinde contra rationem ſubſiſtentiæ, quia ſi totum principium indagandi illam eſt ex ratione terminationis, quæ ſuperuenit naturæ iam conſtitutæ, nulla nobis reſtat ratio attribuendi illam partibus per modum termini partialis & non vltimi, in quibus nondum inuenitur tota natura conſtituta, & abutimur nominibus, vocando terminum id quod rationẽ & officium termini non exercet, ſcil. vltra non communicari nec tranſire, pars enim vt pars communicatur, non vltimò terminatur.

Denique ſi ſemel partes ponuntur habere partiales ſubſiſtentias, etiam partes integrantes illas habebunt, neque enim eſt maior ratio de illis, quæ ſunt compoſitæ ex materia & forma, quam de materia vel forma ſeorſum, ſed in vno continuo ſunt infinitæ partes diuiſibiles, ergo erunt infinitæ ſubſiſtentiæ. Et ſi dicatur habere infinitas ſubſiſtentias in potentia & vnam finitam in actu. Ergo ſaltem illa ſubſiſtentia vna actuat totam illam entitatem diuiſibilem partium

non

non deſignatarum, ergo iam plures partes ſubſiſtunt vnica actuali ſubſiſtentia, quæ conuenit parti aliquotæ ſeu deſignatæ; ergo ſi talis pars aliquota ſeparetur a toto manebit cum vnica ſubſiſtentia. Cùr ergo ſimiliter totum habens plures partes aliquotas & deſignatas non poterit vnica ſubſiſtentia ſimplici per modũ vltimi termini eas comprehendere? Quod ſi plures partes integrales non habent plures ſubſiſtentias, cum tamen ſint capaces diuiſionis, qua fiant integra illa tota, cur materiæ & formæ non ſufficiet vnica ſubſiſtentia? Omitto nõ benè intelligi, quomodo illæ partiales ſubſiſtentiæ componunt ſubſiſtentiam totalem, cùm non ſe habeant per modũ potentiæ & actus; ſed omnes ſint termini homogenei, & eiuſdem rationis, & ſic non apparet quomodo componant modum ſubſiſtentiæ totalis, tanquam per ſe vnum.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

AD *fundamenta oppoſita. Ad primum* de partibus integralibus *reſpondetur*, quod habeant per modum eſſendi dependentis a toto, & alienam eſſe ſubſiſtentia, & ſic non habent in ſe ſubſiſtentiam partialem, ſed partem componentem totum quod ſubſiſtit, negationem autem inhærentiæ quam habent illæ partes, facit quidẽ quod ſint partes vel formæ ſubſtantiales, ſed non ſubſiſtentes, non enim ſufficit ad ſubſiſtentiam quæcumque ſubſtantiale, vel ſola negatio inhærentiæ vt dictum eſt.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd materia prima habet incommunicabilitatem ad vlterius ſubiectum, non per modum totius completi, ſed per modum principij potentialis: eſt tamen materia communicabilis formæ ad conſtituendum totum, vnde non habet illam incommunicabilitatem, quæ requiritur ad ſubſiſtentiam, quæ eſt per modum termini ſupponentis totam naturam conſtitutam, & ſic vlterius non ſe communicantis ad conſtituendum, quod non conuenit materiæ. Denique ſubſiſtentia eſt terminus incommunicabilitatis in ipſa exiſtentia ſeu eſſe, materia autem non habet exiſtentiam ſeorſum a toto, vt ſupra oſtendimus; ergo caret ſubſiſtentia.

Ad primum exemplum adductum de anima rationali *dicitur*, quòd anima rationalis non habet ſubſiſtentiam, de qua loquimur in præſenti, qui eſt terminus vltimus & hypoſtaticus, ſed ſolum habet ſubſiſtentiam, quantum ad rationem exiſtentiæ per ſe ſine dependentia à toto; & ſic ex duobus officijs, quæ habet ſubſiſtentia, ſcil. terminare naturam, & reddere exiſtentiam independentem, vt diſtinguit S. Thom. *in quæſt. de anima, art.* 1. nõ conuenit animæ ſubſiſtentia quantum ad primum officium, ſed quantum ad ſecundum, quod ſine ſubſiſtentia haberi poteſt, vt apparet in accidente ſeparato, quod ſine ſubſiſtentia exiſtit extra ſubiectũ. Quare anima humana non habet ſubſiſtentiam, quæ compleat & conſtituat ſuppoſitum, etiam quando eſt ſeparata, quia adhuc eſt cõmunicabilis & vnibilis, vt dicit S. Th. *1. p. q. 29. art. 1. ad 5.* Ex hoc ergo quod anima habeat capacitatem ad exiſtendum per ſe ſine corpore, non ſequitur quod in materia & alijs partibus, quæ nec habent eſſe per ſe, nec naturam completã, detur talis ſubſiſtentia partialis; id enim quod in anima habet officium ſubſiſtendi quantum ad exiſtentiam per ſe, non eſt ſubſiſtentia partialis, ſed ipſa exiſtentia animæ, quæ in ipſa eſt per ſe, & communicatur materiæ, & toti compoſito, vt docet S. Thom. *1. p. q. 76. art. 1. ad 1. & 1. 2. q. [illegible] art. [illegible] ad 2.* Et ſic ſaluatur vnica exiſtentia in toto homine, non ſolum deriuata a forma, vt à principio quo exiſtendi, ſed in ſe prius exiſtente independenter a toto. Benè verum eſt quod Caiet. 1. *p. quæſt. 7[illegible]. art. 1. circa ſolutionem ad 5. & quæſt. 90. art.* 2. tenet, quòd anima in corpore etiam ſubſiſtit, vt *quo*, ſed oppoſitum in [illegible] rar. docet Bannez *ſuper illa 2. quæſtionem 76. articulo* 1. & ſignificatur a Diuo Thoma in *4. ad Anibal. diſtinct. [illegible]. quæſt. vnic. art. 1. ad 2.*

Quòd

Quòd anima quamdiu eſt in corpore, ſubſiſtere conuenit ei aptitudine, non actu. Reuera enim hoc quod habet anima, vt *quod*, non eſt ſubſiſtentia terminatiua & hypoſtatica etiam partialiter, ſed ſolùm eſt exiſtentia independens à corpore ſicut eſſe accidentis ſeparati à toto, non tamen eſt ſubſiſtentia vt *quod*, per modum complementi naturæ. Et hac ratione D. Thom. *quæſt.* 90. *citata, artic.* 2. *ad* 2. dicit, quod anima habet eſſe ſubſiſtens, id eſt, eſſe independens, non tamen ſubſiſtens quantum ad complementum naturæ, & ſic non ſubſiſtit vt *quod*, ſed vt *quo*, ſubſiſtentiâ propriè & adæquatè dictâ, quæ eſt modus non ſolum exiſtendi per ſe, ſed terminatiuè & incõmunicabiliter, qua ratione etiam hic Deus remotis relationibus non ſubſiſtit, licet per ſe exiſtat, & non ſit pars, & hac ratione vocatur ſubſiſtentia abſoluta.

Ad id verò, quod additur in argumento, quòd ſi anima non habet completam ſubſiſtentiam, ergo id quod deeſt, ſumitur ex materia. *Reſpondetur*, quòd anima non habet completam, nec incompletam ſubſiſtentiam, quæ per additionem alterius compleatur, ſubſiſtentia enim totius vt eſt modus incommunicabilitatis naturæ, non ex pluribus ſubſiſtentijs componitur, ſed ex vnione animæ & corporis reſultat, quæ ſolum ſe habent vt principia ſubſiſtendi totaliter, non vt res ſubſiſtentes etiam partialiter, ſumendo ſubſiſtentiam pro termino complementi naturæ, non pro eſſe exiſtentiæ independentis tantum.

Et ſi dicas, ſi anima humana habet eſſe totius, & ipſius materiæ, cui communicat, ergo pereunte homine non perit eſſe hominis & per coniunctionem animæ & corporis non fit eſſe hominis. *Reſpondetur*, quòd perit eſſe hominis, vt hominis, non vt animæ, ſicut ſi Verbum dimitteret humanitatem, non amitteret eſſe Verbum, ſed amitteret eſſe hominem, & communicationem ipſius eſſe. & ſic eſſe hominis eſt eſſe animæ non abſolutè, ſed vt communicatæ corpori. Et quando fit homo, non fit aliud eſſe ab anima, ſed illud eſſe quod eſt animæ, fit eſſe totius coniuncti, vt dicit S. Thom. *in* 1. *diſt.* 8. *q.* 5. *art.* 2. *ad* 2.

Ad ſecundum exemplum, de vnione Verbi. *Reſpondetur*, varias eſſe Theologorum ſententias in explicando quomodo Verbum prius fuerit vnitum partibus, quàm toti. In ſententia autem S. Thomæ eſt certum, quòd immediatè fuit vnitum toti humanitati viâ intentionis, vt conſtat ex 3. *p. quæſt* 6. *art.* 5. Quando autem dicit, quod Verbum prius aſſumpſit partes in via operationis, non eſt ſenſus quod prius aſſumpſit ipſas partes de facto terminando illas, & deinde totum, ſed quia pro aliquo priori partes ordinantur ad totum, non quidem in facto eſſe præexiſtendo aut ſubſiſtendo, ſed componendo totum, cui ſubſiſtentia conuenit, ideo dicitur aſſumptio partium eſſe prior viâ operationis, quatenus pro illo priori ordinantur vt *quo* ad ſubſiſtendũ in toto, in quo manent aſſumptæ. Vnde dicit D. Thom. *in* 3. *diſtinct.* 2. *q.* 2. *art.* 1. *quæſt.* 3. *Quòd partes ſunt priores toto originaliter conſtituentes ipſum, & ſic mediantibus partibus aſſumpſit totum, in quantum partes originaliter humanam naturam conſtituunt.* Quare vnico verbo dicimus, quòd partes prius ſunt aſſumptæ vt *quo*; non vt *quod*, ſicut nec ipſæ partes ſubſiſtunt, niſi vt *quo*, id eſt, vt id *quo* componitur totum quod eſt ſubſiſtens, perſonalitas autem Verbi ſubrogatur loco ſubſiſtentiæ eo modo vnicuique conueniens, ſicut propria ſubſiſtentia conueniret, ſi ibi adeſſet; quia tamen anima ita eſt principium conſtituens, vt *quo*, ipſum totum, quòd etiam in ſe poteſt exiſtere ſeparata à toto, licet ſemper ſe habeat vt pars vnibilis, ita ex vi illius aſſumptionis datur ei, quod etiam ſeparata à corpore maneat vnita Verbo quantum ad modum eſſendi independentem à toto, nõ quia exiſtat per modum perſonæ.

Quòd ſi inſtes, anima ſeparata manſit vnita Verbo; ergo illa vnio præbet ei aliquam

ſub-

ſubſiſtentiam; ergo ſignum eſt, quòd anima de ſe habet illam, ſiquidem ſubrogatur loco propriæ, ea quæ eſt Verbi, licèt partialiter. *Reſp.* manere animam vnitam Verbo, non per modum termini vltimo incommunicabilis, ſic enim eſſet perſona completè ſubſiſtens, defectu cuius etiam facta ſeparatione Verbum non dicitur anima per vnionem ad ipſam, ſicut per vnionem ad humanitatem dicitur homo, eò quòd Verbum non vnitur niſi per modum perſonæ & ſuppoſiti: & ſic non dicimus quod Verbum eſt anima, bene tamen quòd Verbum eſt homo Vnio ergo illa nõ eſt ad Verbum, vt importat ſubſiſtentiam, prout exercet officium termini incommunicabilis, ſed vt exercet officium habendi eſſe independenter, licèt communicabiliter ad materiam; hoc enim etiam largo modo dicitur ſubſiſtentia, licèt non ita proprie, vt S. Tho. docet *1. par. quaſt. 75. art 3. ſup citato*, & alijs locis; vnde tale eſſe independẽs ſuppleri poteſt per immediatam vnionem Verbi, quod tamen non poteſt fieri in accidente ſeparato, quia ex ſe nõ habet eſſe independens, ſed ſuſtentatur à Deo extra ſubiectum efficienter vice ſubiecti non terminatiuè, & ideo ad terminum ſubſiſtentem aſſumi non poteſt.

ARTICVLVS IV.

Vtrum exiſtentia diſtinguatur à parte rei ab eſſentia, ſeu compoſito;

CELEBRIS *eſt iſta controuerſia ab antiquis temporibus, in* qua valde Authores diſſentiunt. Nam Duran. *in 1. diſt. 8. q. 2.* ſentit exiſtentiam ratione tantum diſtingui ab eſſentia, quem ex Recentioribus ſequuntur P. Suarez *diſp. 31. Met. ſect. 4. & ſeqq.* Vazquez *3. p. q. 17. art. 2. diſp. 72. cap. vltimo*, Arrubal *1. p. q. 3. diſp. 10. cap. 1. & alij.*

At verò Scotus *in 3. diſt. 6. q. 1. exiſtimat* diſtingui quidem exiſtentiam actualem ab eſſentia ex natura rei, diſtinctione tamen formali, non reali. Quid ſit autem diſtinctio formalis ex natura rei apud Scot. explicauimus *in Logica, q. 3.*

Communis autem Thomiſtarum ſententia, aliorumque plurium ſentit, exiſtentiam actualem diſtingui ab eſſentia à parte rei. De qua ſententia videri poteſt Caietan. *de ente & eſſentia, q. 11.* Ferrar. *2. contra Gentiles cap. 52.* Capreolus *in 2. diſt. 13. q. 1. art. 3.* & communiter omnes interpretes Diu. Thom *ad 1. partem, quæſt. 3. & 3. part. quæſt. 17. articul. 2.* Et præterea ſequuntur hanc ſententiam Conimbr. *1. Phyſicorum, cap. 3. q. 3. artic. 1.* Rubio *1. Phyſicorum, tractatu de materia, q. 2.* Molina *1. p. q. 3. art. 4. diſp. 2. alijque plures.*

Videtur autem tota diſſenſionis origo in hac parte ex eo prouenire, quia diuerſimodè conſiderantur ea, quæ ad exiſtentiam pertinent Nam ex vna parte exiſtentia habet pro effectu formali ponere rem extra cauſas, & extra nihil, quod eſt transferre de ſtatu poſsibili ad ſtatum actualem. Vnde ſi cõdiſtinguatur exiſtentia ab eſſentia, eſſentia remanet nihil, & conſequenter non datur extremum reale ſine exiſtentia à quo realiter diſtinguatur. Ex alia verò parte exiſtentia, quando conuenit eſſentiæ, accidentaliter illi conuenit, ita quòd eſt prædicatum extra conceptum omnium prædicatorum eſſentialium, qua ratione fundat Scot. quòd diſtingui debet exiſtentia ab eſsentia formali diſtinctione, quatenus vnum in re non eſt de conceptu alterius. Et vlterius alij fundãt diſtinctionem à parte rei, quia taliter exiſtentia eſt extra conceptum naturę, quod nec eſt prædicatum illius eſſentiale, nec in aliquo tertio conſtituendo eſſentaliter connenit: ſed conſtituit ſtatum quendã, qui omni naturæ creatæ, etiam poſtquam producta eſt accidentaliter, & contingenter conuenit: hæc enim eſt accidentalis propoſitio, *Petrus exiſtit*, ergo talis exiſtentia aliquid diſtinctum eſt à parte rei ab ipſa re, quæ exiſtit, ita quòd quando res producitur, neceſſariò exit ipſa entitas cũ modo vel realitate ſuperaddita, quę eſt exiſtentia, ſicut ſubſtantia exit cum modo vel realitate ſuperaddita, quæ eſt ſubſiſtentia, & tamen

& tamen ſine ſubſiſtentia ſubſtantia ipſa nihil eſt, ſed intra ſtatũ poſſibilitatis manet. Et ferè omnia quę contra diſtinctionem exiſtentiæ adducuntur, inſtantur in diſtinctione ſubſiſtentię & naturæ, quas tamen à parte rei diſtingui ex Fide colligimus, & ſimiliter in materia & forma, quas conſtat diſtingui à parte rei, & tamen vna ſine altera non poteſt dari in rerum natura.

Sit ergo vnica concluſio. In ſententia D. Tho & vera exiſtentia in rebus creatis diſtinguitur à parte rei ab eſſentia. De mente S. Th. non videtur poſſe dubitari, nam in primis ſub his terminis diſtinctionis realis affirmatur ab ipſo *in opuſ. 48. tractatu de ſubſtantia c. 2.* vbi inquit: *Eſſe eſſentiæ, & eſſe actualis exiſtentiæ differunt realiter vt duæ diuerſæ res.* Et *in opuſc. 15. c. 8.* inquit: *Quòd in quocumque præter primum eſt potentia receptiua huius actus, quod eſt eſſe.* Et poſtea ſubdit. *In ſubſtantia compoſita ex materia & forma inuenitur duplex ordo, vnus quidem ipſius materiæ ad formam, alius autem ipſius rei iam compoſitæ ad eſſe participatum, non enim eſt eſſe rei, nec forma eius, nec materia, ſed aliquid adueniens rei per formam.* Præterea vbicumque tractat D. Thom. de eſſe Dei & creaturarum oſtendit, quòd in Deo non differt eſſe & eſſentia, in Angelis autem & quacumque creatura differt eſſe & eſſentia, vt 1. *part. q. 3. articul. 4. & 2 contr. Gentil. cap. 25. & quæſt. 7. de poten. articul. 2. & alijs locis* & ſimiliter, quod ſit compoſitio ex ipſo eſſe & eſſentia, tanquam ex potentia & actu. Conſtat autem manifeſtè, quod potentia recipiens & componens cum aliquo actu nõ poteſt eſſe potentia obiectiua, ſeu poſſibilitas rei in ſtatu poſſibilitatis, quia hæc nec recipit, nec componit cum actu, ſed tollitur per actum. Sic autem affirmat Diu. Tho. loquendo de Angelis & alijs creaturis 1. *par quæſt. 50. artic. 2. ad 3. & 4. & quæſt. 54. articul. 3. in corpore, & in 2. diſtinct. 3. q 1. artic. 1 & ibidem ad Anibaldum quæſt. 1. artic. 1. in fine corporis,* vbi concludit: *Quòd natura ſeu ſubſtantia Angeli eſt aliud quàm eius eſſe;* & ſimiliter *in lib. de ente & eſſentia, cap 5. & 6. & 2. contra Gentiles cap. 52. & 53. & quodlibet. 2. artic. 3. &* 4.

Sed ad hæc duo reſpondent Authores oppoſiti, primo, quòd Sanct. Thom. ſumit exiſtentiam pro ſubſiſtentia, quando diſtinguit illam à natura. *Secundo,* quòd loquitur de compoſitione rationis, non reali, quam compoſitionem dicunt verſari inter ens poſſibile, & exiſtentiam, per quam reducitur poſſibilitas ad actum.

Vtraque tamen ſolutio aliena eſt à ſenſu Diu. Thom. Nam prima ſatis indignè ſentit de proprietate & formalitate loquendi Diu. Tho. quomodo enim intelligi poteſt, quòd in tã multis locis perpetuò agens D. Tho. de exiſtentia & eſſentia, ſumat ſemper exiſtentiam pro ſubſiſtentia, & ita nihil nobis declaret de ipſa difficultate, quam inquirebat, ſcilicet de exiſtentia, diuertendo ad id quod non inquirit, ſcilicet de ſubſiſtentia; præterquam quod generaliter loquitur, D. Tho. de quacumque creatura præter Deum, ſiue ſit ſubſiſtens, ſiue non: in natura autem quæ non ſubſiſtit, hæc ſolutio ſtare non poteſt Deinde tanquam diſtinctas difficultates proponit & reſoluit D. Tho. diſtinctionem ſubſiſtentiæ à natura, & diſtinctionem exiſtentiæ ab eadem, vt agendo de Deo in 1. *p. in q. 3. in art. 3. & in art. 4. & de Angelis 2. cont. Gent. c. 52. & 53. & 55. quodl. 2. art. 3. & 4. & in 2. diſt. 3 q. 1. art. 1. & 2.* ergo non ſumit D. Thom. pro eodem ſubſiſtentiam & exiſtentiam, cum proponat tamquam diſtinctas difficultates diſtinctionem exiſtentiæ in vno art. & ſubſiſtentiæ à natura in alio. Pręterea quia Diu. Tho. ſæpiſsimè dicit, quod forma ſubſiſtens recipit eſſe, & eſt in potentia ad exiſtentiam, ergo nomine exiſtentiæ non intelligit ſubſiſtẽtiam, alias eſſet ſenſus, quòd forma ſubſiſtens eſſet in potentia ad ſubſiſtentiam, & reciperet illam, quod eſt battologia, & antecedens conſtat, nam 1. *p q. 50. art 2. ad 3.* inquit: *Subtracta materia, & poſito, quod ipſa forma ſubſiſtat in natura, adhuc*

*huc remanet comparatio formæ ad ipſum eſſe, vt potentia ad actum, & talis compoſitio intelligenda eſt in Angelis & opuſc.*15. *c.*8. inquit: *Quod forma ſubſiſtens non eſt non ens, ſed actus, qui eſt forma participatiua vltimi actus, qui eſt eſſe.* Ac deniq; 3 *p.q.*17. *art.*2. *& quodl.* 9. *articul.*2. dicit: *Quòd eſſe pertinet ad naturam, & ad hypoſtaſim ſeu ſubſiſtentiam, & quod naturæ conuenit vt quo ſuppoſito autem vt quod*; ergo nomine exiſtentiæ ſeu eſſe, non intelligit ipſam ſubſiſtentiam alioquin eſſet ſenſus, quòd ſubſiſtentia conuenit ſubſiſtentiæ, ſeu hypoſtaſi vt *quod*, quo nihil abſurdius.

Contra 2. *autem ſolutionem primò inſtatur*, quia hæc compoſitio inter rem poſsibilem & exiſtentiam non eſt compoſitio in facto eſſe, ſed ſolum in fieri, quatenus fit tranſitus ab eſſe poſsibili ad eſſe actuale, nam in facto eſſe ſatis conſtat, quòd non manet ens in ſtatu poſsibilitatis, ſed extra illum, vndè ſi in facto eſſe componeret, iam non eſſet compoſitio ex ente poſsibili, ſed ex ente poſito extra talem ſtatum, ſtatus enim ille tollitur, quando res eſt ſub exiſtentia. At D. Tho. ponit in Angelis compoſitionem ex natura ſeu forma ſubſiſtente, & exiſtentia ſeu eſſe, vt patet in 1. *p.q.* 50. *articul* 2. *ad* 3. *&* 2. *contra Gentiles c.*55. quæ compoſitio in Angelis datur in facto eſſe, cùm in facto eſſe natura Angeli non ſit ſuum eſſe, nec ſua exiſtentia, ergo non eſt compoſitio tantum ex ente poſsibili & exiſtentia. Prętereà *in* 2. *contra Gent. c.*56. dicit: *Quod in Angelo modò non eſt potentia ad non eſſe, quia ſubſtantia completa eſt proprium ſuſceptiuum ipſius eſſe, proprium autem ſuſceptiuum alicuius actus ita comparatur in potentia ad actũ illum, quod nullo modo eſt in potentia ad oppoſitum, ſicut ignis non eſt in potentia ad frigus, ſed ad calorem, & in ipſis compoſitis non eſt potentia ad non eſſe, niſi ratione materiæ.* Ex quo *fit euidens argumentum*, nam ſubſtantia Angeli conſiderata in ſtatu poſsibilitatis non poteſt dici, quòd ſit ſolum in potentia ad eſſe, vt proprium ſuſceptiuum illius, non autem in potentia ad non eſſe, cùm in illo ſtatu ſit indifferens ad eſſe, & non eſſe, & de facto quandiu durat ille ſtatus, datur ſub non eſſe, modò autem dicit D. Tho. quòd non eſt in eius ſubſtantiâ potentia ad non eſſe, ergo illud quod modò componit cùm exiſtentia apud D. Tho. non eſt ipſa natura ſub ſtatu poſsibilitatis, quia hoc eſt indifferens ad eſſe & non eſſe, & in potentia ad non eſſe.

Suppoſito ergo hanc eſſe mentem D. Tho. fundamentum eius ad duo tantum capita reducitur. *Primum eſt* à priori explicando radicem ſeu cauſam, vndè aliqua dicantur diſtingui à parte rei. *Secundum* ſumitur ex ſolutione oppoſitæ difficultatis, oſtendendo quomodo exiſtentia, etiam ſi diſtincta ſit ab eſſentia, poſsit effectum ſuum formalem præbere & extra cauſas ſeu extra nihil conſtituere.

Et quantum ad primum, radix & fundamentũ diſtinctionis à parte rei quãdo nobis apertè non innoteſcit ex ipſa ſeparatione extremorum, quæ eſt manifeſtiſſimum ſignum diſtinctionis rerum, ſolum reſtat indagandum & probandum ex ipſa excluſione conceptus vnius à conceptu alterius, ita quòd aliquid totaliter ſit extra conceptum & quidditatem alicuius, & tamen realiter illi conueniat & adiungatur. Et explicatur in hunc modum. Quotieſcumque aliquod prædicatum reale & poſitiuum ita conuenit alicui, quod nec eſt illi eſſentiale, nec cum eo intrat conſtitutionem, & eſſentiam alicuius tertij, nec eadem forma prouenit, ſed à principio totaliter extrinſeco, impoſsibile eſt quòd non fundet aliquam diſtinctionẽ à parte rei reſpectu eius cui ſic cõuenit, ſed exiſtentia hoc modo ſe habet reſpectu eſſentiæ, ergo diſtinguitur ab illa à parte rei. *Maior probatur*, quia ea quæ ſic ſe habent carent omni principio identificationis realis, nec poterit inſtari in aliquo prædicato reali & poſitiuo, quod identificetur cum altero, & non ſit de conceptu illius, vel de conceptu & quidditate alicuius tertij, vel ad

Digitized by Google

eadem forma proueniat & non à principio extrinſeco, niſi fortè identificetur cum alio, vt modus cum re, qui tamen modaliter diſtinguitur, & à parte rei, modò autem ſolū intendimus exiſtentiam pluſquam ratione diſtingui ab eſsentia, ſiue ſit modus ſiue res. Etenim quod ſolet adduci de prædicato generico & differentiali, v.g. animal & rationale, quod rationale accidit animali & eſt extra conceptum illius, & tamen à parte rei idētificantur, nihil obſtat, nam rationale & animal, licèt vnum non ſit de conceptu alterius, vtrumque tamen eſt de conceptu alicuius tertij quod conſtituunt, ſcilicet hominis & ab eadem forma proueniunt, id eſt ab eadē anima; & vt optimè notauit Sanct. Thom. *quodlib.2. art.4. ad* 1. dupliciter aliquid accidit alicui, vno modo vt determinatiuum alicuius principij eſſētialis, licèt in eius definitione non cadat, ſicut rationale accidit animali; alio modo, quia nec eſt de eius definitione, nec determinatiuū alicuius principij eſſentialis ſicut albedo accidit homini, & hoc modo dicit, quòd, eſſe accidit rei quia eſt extra rationē ſpeciei cum omnibus prædicatis quidditatiuis, Vnde etiam non valet inſtantia de actione & paſſione, quæ identificantur cum motu, & tamen vnum non eſt de conceptu alterius; hæc enim identificantur, quia ab eadem forma proueniunt. ſ. à motu, ſeu à re, quæ eſt in fieri & tendentia; præterquā quod actio & paſsio licèt identificentur in eadem realitate tamen diſtinguūtur à parte rei tanquam duo modi, ergo ex hac inſtantia non infertur, quòd exiſtentia non diſtinguatur à parte rei ab eſſentia, ſaltem vt modus.

Reſtat ergo probare minorem ſ. quòd exiſtentia reſpectu eſſentiæ ſit prædicatum reale; carens omni principio identificante illam cum eſſentia. Quòd enim ſit prædicatum reale, & conueniens phyſicè ipſi rei, *manifeſtum eſt*, quia eius effectus formalis eſt rem eſſe extra nihil & extra cauſas, hoc autem eſt maximè aliquid reale & phyſice conueniens, quia phyſicè res ponuntur extra cauſas, & producuntur ab illis. Quòd verò careat omni principio identificante ipſam exiſtentiam cum eſſentia, *inde conſtat*, quia ſemper eſt accidentale prædicatum phyſicè, & in re, nec poteſt conuenire alicui rei tanquam prædicatum eſſentiale, nec vt dimanans neceſſario ab ipſa eſſentia nec vt conſtituens eſſentialiter aliquod tertium, cui conueniat quia aliàs alicui rei creatæ & productæ conueniret exiſtentia neceſſario, & tanquam prædicatum æternæ veritatis; cùm tamen hæc prædicatio, *Petrus exiſtit*, nunquam poſſit verificari ab æterno Solùm ergo conuenit exiſtentia alicui rei mediante participatione ipſius agentis, & ſic non habet principium identificationis, quia nō cōuenit rei ex aliquo principio intrinſeco, ſed ex aliquo extrinſeco, nempe ex ipſa productione agentis; exiſtentia enim eſt ipſa productio in facto eſſe, ſeu ipſum poni extra cauſas; ergo oportet quòd in ipſa re producta, & inueniatur entitas, cui conuenit exiſtentia, & ipſa formalitas exiſtentiæ tanquam accidentale prædicatum, & ipſi eſſentiali conſtitutiuo extrinſecum.

Sed dices, hoc prædicatum accidentale non idētificari cum entitate, vt poſsibili, & ſub ſtatu poſsibilitatis, ſed diſtingui ab ea tanquam ens & non ens. Cæterum rei productæ, & extra cauſas poſitæ non poteſt conuenire exiſtentia tanquam prædicatum extrinſecum, implicat enim intelligere rem productam, & non actu extra cauſas; quidquid ergo ſuperaddi ponatur, iam inuenit rem exiſtentem. *Et inſtatur illa conſequentia*, conuenit aliquid accidentaliter alicui, ergo diſtinguitur ab illo à parte rei; tùm in prædicato differentiæ reſpectu generis, nam animali accidentaliter conuenit rationale & tamen non diſtinguitur à parte rei ab illo; tùm in iſta prædicatione, Vas eſt ligneū, vel aureum, quod eſt prædicatum accidentale, ſeu quinti prædicabilis, & tamen non diſtinguitur realiter ab ipſo ſubiecto, nam ſubſtantia vaſis non diſtinguitur ab ipſo

auro,

Digitized by Google

auro, vel ligno; ergo ſimiliter nec eſſentia & exiſtentia *tùm* etiam quia ſine additione nouæ realitatis, per hoc ſolum, quòd res eſt ſubiecta agenti & eius productioni, dicitur exiſtens; *tùm denique*; quia ſi noſtra ratio aliquid probat, etiam probat quòd exiſtentia eſt accidens prædicamentale reſpectu ſubſtantiæ, cùm ſuperueniat illi tanquam forma diſtincta, hoc autem eſt impoſsibile, quia accidens ſupponit ſubiectum, cui conuenit eſſe exiſtens.

Sed contra primam inſtantiam roboratur argumentum, quia res quæ tranſit de ſtatu poſſibili ad ſtatum exiſtentiæ, ſeu de non eſſe ad eſſe, non ſolum accidentale prædicatum & extrinſecum accipit reſpectu ſtatus poſſibilitatis, ſeu ipſius entis, vt tranſeuntis de non eſſe ad eſſe, ſed etiam reſpectu ipſius rei iam productæ, ita quòd de ipſa verificatur exiſtentia in facto eſſe tanquam prædicatum non eſſentiale, nec per ſe connexum *Et ratio eſt manifeſta*, quia hoc, quod eſt exiſtere in facto eſſe, de aliquo ſubiecto verificatur accidentaliter, ſeu non eſſentialiter, & non de ipſa re ſub ſtatu poſſibilitatis, ſic enim exiſtentia in facto eſſe eſt prædicatum illi oppoſitum; de re enim intra cauſas & in ſtatu poſſibili non verificatur, quòd ſit extra cauſas ſeu exiſtens; ergo verificatur hoc prędicatum exiſtere ſolum de re extra poſſibilitatem conſiderata & poſita, & tamen de tali re verificatur accidentaliter, & tanquam prædicatum non per ſe connexum cum illa; ergo perperam dicitur, quòd exiſtentia in facto eſſe eſt accidētale prædicatum, & diſtinctum, ſeu extrinſecum reſpectu rei producibilis, ſeu poſſibilis, non reſpectu rei productæ. Nec inſtari poteſt in hoc prædicato mortuum, quod etiam accidentaliter alicui ſubiecto conuenit, & non viuenti, quia illi repugnat; ergo cadaueri, & tamen cum illo identificatur. *Nam contra eſt*, quia mortuum pro morte in facto eſſe non eſt prædicatum accidentale ſicut exiſtere in facto eſſe, eò quòd mortuum opponitur vitæ eſſentiali, & illā tollit, & ſic eſſentiale eſt cadaueri, exiſtere autem naturam non conſtituit, nec tollit, ſed extra cauſas præciſe ponit.

Contra ſecundam verò inſtantiam manifeſtè vrgetur illa conſequentia; nam quod attinet ad animal & rationale, iam dictum eſt quòd licet rationale accidat animali, quia poteſt dari animal ſine illo, tamen tunc ſolum identificantur, quando inueniuntur in aliquo tertio, quod eſſentialiter conſtituunt, ita quòd ab eadem forma proueniunt; at verò exiſtentia non poteſt eſſentialiter conuenire, neque ipſi entitati eſſentiæ, nec alicui tertio, quod eſſentialiter conſtituat, cùm nulli rei creatæ eſſentialiter conueniat exiſtentia, nec ab eadem forma poteſt prouenire, cùm forma non ſufficiat dare exiſtentiam ſe ſola, ſed mediante productione agentis, quod ita producit formam, quod etiam ſuperaddit exiſtentiam tanquā quid diſtinctum Illud autem exemplum illius prædicationis, Vas eſt ligneum, magis ſtat, pro nobis, quia vas non dicit ſolum lignum; de ligno enim male prædicaretur, quod eſt ligneum, ſed dicit lignum cum forma artificiali, quæ eſt realiter diſtincta, & ſic ratione illius, ſeu reſpectu illius prædicatio redditur accidentalis, ſimiliter ergo ſi eſſe exiſtens eſt accidentale prædicatum aliquam formam diſtinctam ſupponit, ratione cuius accidentale ſit.

Tertium etiam exemplum non eſt ad rem, quia rem ſubiici agenti, & eſſe productam in facto eſſe non eſt denominatio extrinſeca ſed intrinſeca in ipſa re producta, nihil enim dicitur exiſtens, ſeu productum in facto eſſe per id quod non eſt in ſe, vt intrinſecè denominans, ſicut eſſe viſum in ſe enim exiſtit quidquid exiſtit, nec ſufficit ſola relatio dependentiæ ab agente, quia rem eſſe exiſtentem non eſt effectus formalis relatiuus, ſed abſolutus nec ipſimet relationi conuenit vt *Ad*, ſed vt *In*; ergo eſſe productum, ſeu exiſtens non eſt ſola extrinſeca ſubiectio ad agens, ſed aliquid intrinſece denominans, quo dicitur res producta in ſe actu eſſe.

Digitized by Google

Denique ad vltimum dicitur, quod exiſtentia non eſt accidens prædicamentale, vt ſenſit Molina ſupra citatus, exiſtimās quòd eſt duratio de prædicamento *quando*. Sed quòd non ſit accidens inhærens ſatis probat argumentum contrarium. Et ideo dicimus, quod exiſtentia eſt terminus, ſeu formalitas reductiuè pertinens ad entitatem, quæ exiſtit, ſicut ſubſiſtentia non eſt accidens, ſed terminus, ſeu modus ſubſtantialis diſtinctus à ſubſtantia, & ſimiliter vnio in multorum ſententia.

Secundum fundamentum conſiſtit in explicatione huius diſtinctionis exiſtentiæ ab eſſentia, quia videlicet neceſſe eſt, quando aliqua res producitur cum aliquo ſuperaddito produci, quod eſt exiſtentia, ſed hoc melius explicabitur in ſolutione argumentorum.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRIMO *arguitur*, quia impoſſibile eſt exiſtentiam recipi realiter in ipſa eſſentia; ergo impoſſibile eſt quòd exiſtentia diſtinguatur realiter ab eſſentia *Conſequentia probatur*, quia ſi realiter diſtinguitur, & tamen reddit eſſentiam exiſtentem, oportet quòd recipiatur in eſſentia, ſicut forma in ſubiecto; ergo ſi non poteſt recipi, non poteſt diſtingui. *Antecedens vero conſtat*, quia eſſentia vt condiſtincta ab exiſtentia eſt nihil, & non extra cauſas, cum per ipſam exiſtentiam extra cauſas ponatur; ergo non poteſt realiter recipere aliquid à ſe diſtinctum. *Nec valet dicere*, quòd ad recipiendum non prærequiritur exiſtentia in recipiente, ſed ſufficit quòd in re nunquam detur ſine illa: & ſic eſt in præſenti, quia eſſentia in re ſemper habet adiunctam exiſtentiam, licèt diſtinctam à ſe, ſicut materia recipit formam tanquam diſtinctam à ſe, & tamen ſine forma non exiſtit. *Nam contra eſt*, quia pro illo priori, quo eſſentia recipit exiſtentiam, & materia formam, eſſentia & materia ſe habent vt cauſæ reales, & realiter cauſantes, quia ab illis realiter pendet, id quod recipiunt; ergo pro illo priori & antecedentia cauſalitatis realis, realiter eſſe debent, & conſequenter extra cauſas. *Et confirmatur*, quia licèt eſſentia accidentaliter exiſtat, non ſequitur quòd realiter diſtinguatur ab exiſtentia; nam ipſa exiſtentia ſi diſtinguitur ab eſſentia, etiam debet exiſtere accidentaliter, cùm ſit aliquid creatum; ergo indigebit aliqua exiſtentia ſuperaddita, & ſic erit proceſſus in infinitum.

Reſp. apud D. Tho. eſſe indubitatum, quòd recipiens non eſt neceſſe quòd præſupponatur exiſtens, ſed ſufficit quòd in re nunquam inueniatur ſine exiſtentia, & ita non inconuenit, quòd reddatur exiſtens per aliquid quod recipit; imò in hoc diſtinguit D. Thom. materiam & ſubiectum, quòd ſubiectum non habet eſſe ex forma ſibi aduenienti, ſed præſupponitur in ſe exiſtens, ſed materia dicitur id quod habet eſſe, per id quod ſibi aduenit, ſicut materia redditur exiſtens per formam. Ita affirmat D. Tho. *opuſ. 31. in principio, & 8. Met. lect. 4* Certè relatio dependentiæ à Deo eſt aliquid realiter receptum in creatura, cum illa relatio diſtinguatur à parte rei à ſubiecto ſaltem vt modus, & tamen ſubiectum ante illam dependentiam actualem à Deo nihil eſt, ergo benè ſtat recipere aliquid ſine quo ſubiectum ipſum non eſt aliquid rea e Et ſimile eſt de materia reſpectu formæ ſubſtantialis, imò multæ ſubſtantiæ, ſine accidentibus eſſe non poſſunt, nec conſeruari, ſicut ſubſtantia corporea, ſine quātitate & diſpoſitionibus, & tamen ſubſtantia recipit illa non tanquam aliquid exiſtens abſolutè ante illa, ſed vt exiſtens dependenter ab illis. Similiter ergo poterit eſſentia recipere exiſtentiam, & materia formam non exiſtendo ante illa, ſed dependenter ab illis ſeu per illa. Itaque ad recipiendum non ſe habet formaliter ens actu, ſed ſufficit ens in potentia, quia actualitas, non eſt ratio recipiendi, ſed vnumquodque

recipit

recipit in quantum eſt in potentia, licèt in re & concomitanter debeat recipiens eſſe in actu, vnde ſufficit quòd reddatur exiſtens per id, quod recipit, non antequam recipiat

Et ad replicam de realitate cauſæ, & dependentiæ pro illo priori, quo aliquid cauſat materialiter. *Reſpondetur*, quòd illa prioritas, cùm ſit tantum prioritas *à quo*, non *in quo*, non eſt neceſſe quòd pro illa prioritate explicetur exiſtentia cauſæ, ſed ſufficit quòd explicetur potentialitas eius, quia præcisè explicatur ratio conducens ad cauſam materialem, ſeu ad receptionem; ad receptionem autem, formaliter loquendo, non conducit actualitas, ſed potentialitas; vndè pro illa prioritate non explicatur exiſtentia cauſæ materialis, licèt in re exiſtens ſit; ſed hoc eſt per exiſtentiam receptam, quia hæc in eodem inſtanti recipitur. Et hoc argumentum etiam ſoluendum eſt in cauſis, quæ adinuicem ſunt ſibi cauſæ, vt dicemus *q.* 10. nam pro illo priori, quo aliqua cauſa cauſat, nondum intelligitur cauſata ab alia cauſa, & conſequenter nec completè exiſtens, quia vt cauſæ ad inuicem cauſent, ſufficit quòd in re ſemper exiſtant; non verò quòd pro omni prioritate, & explicatione cauſandi; & præſertim ad cauſandum materialiter ſufficit, quòd aliquid ſit ens reale per modum entis in potentia, non per modum entis in actu, ens autem in potentia etiam vt tale ens reale eſt, & non purum nihil, alioquin opponeretur contradictoriè ipſi actui, non autem reciperet illum,

Ad confirmationem Reſp. quòd exiſtentia exiſtit eſſentialiter vt *quo*, id eſt eius eſſentia conſiſtit in hoc, quòd ſit ratio exiſtendi; exiſtit autem accidentaliter vt *quòd*, quatenus exiſtente toto etiam ipſa exiſtentia cum eo exiſtit, totum autem accidentaliter habet eſſe.

Secundò obijcies, quidquid ab aliquo diſtinguitur, & illi aduenit, poteſt à Deo corrumpi vel ſeparari illo priori ſtante, nec enim aliter poteſt cognoſci realis diſtinctio, niſi quia vnum ſine alio realiter ſtare poteſt, nec poteſt intelligi, quòd aliquid alteri aduениat, niſi ſupponat exiſtens & completum in eſſe id cui aduenit, ſed non poteſt exiſtentia corrumpi, vel ſeparari permanente eſſentia, remota enim exiſtentia, eſſentia non eſt extra cauſas, ſed omnino nihil, ergo non diſtinguitur realiter ab eſſentia. Quod argumentum aliqui dicunt formari à M. Soto 2. *Phyſicorum*, *q.* 2. ad probandum quòd exiſtentia non diſtinguitur ab eſſentia in re. Cæterum M. Soto non facit hoc argumentum ad probandum, quòd non diſtinguatur exiſtentia à parte rei, ſed quòd non diſtinguatur tanquam res à re; ſubdit enim ibidem: *Quod dicitur eſſe diſtingui ab eſſentia ſicut ſedere ab homine, quia non eſt de eſſentia hominis, vt ſit exiſtens.* Si ergo diſtinguitur, vt ſeſſio à ſedente, manifeſtum eſt ponere diſtinctionem à parte rei, non realem, ſed modalem.

Reſpondetur ergo ad argumentum, quòd ſeparatio mutua vnius ab alio ſaltem non requiritur ad diſtinctionem modalem, modus enim non ſeparatur à re, res autem licèt ſeparetur à modo, tamen aliqui modi ſunt, à quibus res non poteſt omnino ſeparari, quia neceſſariam connexionem habent cum aliquo, licèt non cum iſto, vel illo determinatè, ſicut non poteſt aliqua ſubſtantia ſtare ſine omni ſubſiſtentia propria, vel aliena, nec quantitas in ſuo ſtatu naturali ſine omni figura, nec qualitas intenſibilis ſine omni modo intenſionis, vel remiſſionis, & ſimiliter, nec eſſentia aliqua, ſine exiſtentia propria, vel aliena ſi eſt modus, Deinde negatur abſolutè, quòd omnis realitas poſſit ſeparari ab omni eo à quo realiter non diſtinguitur, niſi quando non intercedit mutua dependentia. Et inſtatur, tum in relatiuis, quia relatio non poteſt exiſtere ſine termino, à quo realiter diſtinguitur, tum in abſolutis, quia materia non poteſt eſſe ſine omni forma in opinione ſupra approbata, & totum non poteſt eſſe ſine partibus, etiam dato quòd totum diſtinguatur

Digitized by Google

guatur realiter à partibus ſimul ſumptis,& idem eſt de eſſentia & exiſtentia, quia cùm exiſtentia ſit terminus productionis, quo agens relinquit rem extra cauſas,implicat; quòd eſſentia intelligatur extra illas ſine tali termino, quo formaliter extra cauſas ponitur. Tertiò dico, quòd poteſt conſumi exiſtentia creata, & ſubrogari diuina,ſicut in ſententia Diuu. Thom. humanitas in Chriſto exiſtit exiſtentia Verbi, de quo 3. *par. qu.* 17. *artic.* 2 quod eſt ſignum diſtinctionis à parte rei,quia ſic ſeparantur.

Tertiò obijcies, nullo ſuperaddito modo, vel entitate, eſſentia eſt extra cauſas, hoc ipſo quòd procedit ab agente; ergo exiſtentia nullo fundamento diſtinguitur ab eſſentia. *Conſequentia conſtat*,quia ad nihil aliud ponitur exiſtentia, niſi vt res ſit extra cauſas. *Antecedens verò probatur*, quia poteſt concipi lapis productus omni alio modo remoto, vel non cogitato, tunc ergo vel cõcipitur lapis in actu, vel in potentia; non in potentia, quia eſt productus; ergo in actu, ergo exiſtens, quia quod extra cauſas, & potentiam eſt, exiſtens dicitur. *Confirmatur*,quia ſi exiſtentia eſt modus,debet dimanare à re, cuius eſt modus, ſed non poteſt emanare ab eſſẽtia,vt intra cauſas,quia ibi nihil eſt, & ſic eſſentia ſe ipſam poneret extra cauſas, ſi à ſe ipſa pullularet ille modus,quo formaliter redditur extra illas;ergo emanat ille modus ab eſſentia in actu,& extra cauſas, ergo exiſtenti,& ſic exiſtentia emanaret ab exiſtẽtia,&cùm pro illo priori, quo cauſat talem modum, nondum intelligatur habere illum, conſequenter eſſet exiſtens, antequam haberet exiſtentiã.

Reſp. non poſſe concipi lapidem, vt productum, niſi cum exiſtentia, quia exiſtentia eſt ratio formalis, qua dicitur res extra cauſas poſita, & extra nihil; & ſic ſi concipitur res aliqua vt producta in facto eſſe, hoc ipſo concipitur extra cauſas, atque adeò cum exiſtentia, ſed tamen tunc non cõcipitur ſola eſſentia quidditatiue ſed etiam cum aliquo accidentali,ſcilic. cum illa exiſtentia, ſeu productione paſſiua, qua de facto eſt extra cauſas; & hoc accidentaliter ſibi conuenit. Quòd ſi inquiras de ipſa quidditate, quæ dicitur ſuſceptiua exiſtentiæ, quæ concipi poteſt vt ſubiecta agenti licèt nondum ſubiecta paſsiuè ipſi exiſtentiæ; ergo tunc concipietur extra ſtatum poſsibilitatis, vtpote ſubiecta agenti, & tamen ſine exiſtẽtia ſuperaddita *Reſp.* quòd entitas ſic concepta non concipitur, vt formaliter exiſtens, nec ſolum vt obiectiuè poſsibilis, ſed vt ſubiectum exiſtentiæ, ſecundum quod explicat receptionem ex parte ſubiecti,non verò informationem ex parte exiſtentiæ, quæ eſt forma conſtituens extra cauſas,Itaque in ipſa re præſcindi poteſt id quod eſt ſubiecti in recipiendo ſine conſideratione eius, quod eſt exiſtentiæ in informando,& tunc ſine exiſtentia non intelligitur vt exiſtens formaliter ſed vt recipiens exiſtentiã, ſicut corpus vt recipiens albedinem non cõſiderata informatione albedinis, non conſideratur album, ſed vt materialiter tendens vt album ſit.

Ad confir. reſp. quòd modus ille exiſtentiæ (ſi modus eſt) non dimanat ab eſſentia ratione intrinſecæ connexionis prædicatorum, ſed ab agente ei communicatur. Et quando dicit D. Thom. 1. *p. q.* 50. *art.* 5. quòd eſſe ſecundum ſe competit formæ, ſicut rotunditas circulo, intelligitur, quod formæ phyſicè conſideratæ. id e. vt ſubijcitur motui & actioni per ſe conuenit exiſtentia, id eſt non per aliud, ſed immediatè, ad differentiã materiæ, cui non niſi mediante forma. Sic ergo modi contingenter conuenientes, & non intrantes conſtitutionem rei, non eſt neceſſe, quòd dimanent ab eſſentia per neceſſariam connexionem, ſicut propriæ paſsiones, ſed quòd relinquantur ab ipſo agente in eſſentia, quia media actione agentis conueniunt, ſicut etiam alij modi, conueniunt ſubiecto non dimanando ab eſſentia, vt ſeſsio, & alij ſimiles.

Vltimò obijcies, quia remota exiſtentia nihil veræ & realis entitatis manet,ſed tantum

tum

Digitized by Google

tum veritas obiectiua, quæ non eſt aliud, quam non implicatio contradictionis, vt aliquid ſit, ſi enim remotá exiſtentiá aliquid reale maneret, daretur ab æterno aliqua entitas realis præter Deum. ſ. omnis entitas creata non exiſtens, & tamen realitatem habens, ergo non datur in quacumque rexiſtétiá remotá, aliquid reale informabile ab ipſa, ergo per exiſtentiam, & non ante incipit aliquid eſſe reale, ſed inter eſſe reale & non reale; non poteſt dari diſtinctio realis, quia debet eſſe inter extrema realia & poſitiua, ergo non diſtinguitur exiſtentia realiter ab eſſentia, vt ab extremo reali.

Reſpondetur, quòd exiſtentia poteſt remoueri ab entitate reali dupliciter; vno modo remotione ſeparationis, ita vt eſſentia ſine exiſtentia maneat. Secundò remotione diſtinctionis, ita quòd ſit duplex entitas vel modus entitatis, licèt vna nunquã ſit ſine alia, ſed vel vtraque pereat vel vtraque detur. Primo modo, eſſentiæ remota exiſtentia purè manent intra cauſas, & in ſe nihil: nec dicitur remanere connexio illa & veritas æterna realiter, & ſubiectiuè, ſed obiectiuè, nec eſt aliquid efficienter & liberè participatum à Deo; efficientia enim terminatur ad exiſtentiam & ſine illa non datur, ſed eſt veritas obiectiua nõ fundata in aliqua mutatione, ratione cuius tale prædicatum conueniat, ſed independenter ab omni mutatione, & hoc ipſo quòd in mente diuina datur conceptio, ſiue idea alicuius creaturæ, reſultat veritas illa obiectiua in re cognita, ſeu cognoſcibili, exiſtentia verò ſolum reſultat in tẽpore, quia mediante immutatione agentis prouenit. Cæterũ 1. modo datur in quacumq; productione rei duplex entitas. ſ. res ipſa quæ ſubijcitur agenti vt terminus actionis eius, & ipſamet exiſtentia, cui ſubijcitur, eò quòd producitur eſſentia, non cum ſolis prædicatis quidditatiuis, ſed cum aliquo prædicato ſuperaddito ad eſſentiã & diſtincto, quia cõtingenter ei conuenit. ſ. exiſtentia, & res ſic ſubiecta exiſtẽtiæ ſecundum ſe, & vt diſtinguitur ab exiſtentia non eſt nihil, aut in ſtatu purè obiectiuo, ſed eſt ens, non actu ex ſe, ſed ſuſceptiuum actus vt D. Tho. loquitur *opuſ. 15. c. 8.* nec enim ad realem compoſitionem requiritur, quod vtrumque extremum ſit in in actu exiſtens de ſe per diſtinctam exiſtentiam, ſed ſufficit quòd vtrique exiſtentia conueniat, vni vt ſuſcipiẽti, alteri vt danti ſeu informanti; ſuſcipiens autẽ exiſtẽtiam non eſt nihil, nam nihil nõ eſt capax exiſtentiæ, nec ſuſceptiuum eius, ſed contradictoriè illi opponitur. Quod ergo ſe habet vt entitas ſuſceptiua exiſtentiæ, hoc ipſo quod ſuſceptiuum eſt, non eſt nihil, ſed tamen de ſe ſolum habet ſubiectiuè ſeu per modum capacitatis eſſe extra nihil formaliter autem per exiſtentiam. Et hoc eſt quod dicunt aliqui graues Authores, quòd pro illo priori, quo eſſentia intelligitur recipere exiſtentiam quodammodo intelligitur nihil, & quodammodo aliquid, quod aliqui dicunt humanam fugere intelligentiam cum inter nihil & aliquid non cadat medium. Et verè dicunt, intelligendo hoc de inſtanti reali, *in quo*; in re enim non ſtat aliquid partim eſſe nihil, partim aliquid, & formaliter non eſſe extra nihil, in re enim ſemper habet exiſtentiam per quam formaliter eſt extra nihil. Sed ſecundum præciſiones intellectus, & prioritates cauſalitatis, inuenitur aliquid eſſe ſubiectum exiſtentiæ nondum intellecta informatio exiſtentiæ, & ſub illa prioritate ſeu intelligentia ſubiecti, ſeu receptiui exiſtentiæ non intelligitur nihil, quod eſt oppoſitum & incapax exiſtentiæ, nec intelligitur formaliter exiſtens; ſed intelligitur vt capax exiſtentiæ, & tendens ad exiſtentiam, id eſt ſubiectiuè exiſtens, non formaliter. Licèt autem non ſit mediũ inter nihil & aliquid, tamen inter aliquid vt formaliter exiſtens, & nihil illi oppoſitum datur aliquid medium, ſcilicet capacitas & entitas ſubijciẽs ſe illi formalitati exiſtendi, licèt in re nunquam ſine illa formalitate extra cauſas reperiatur.

Digitized by Google

ſt, quia illud eſſe totale, quod ipſi toti conuenit tanquam adueniens poſt prædicata eſſentialia, & partes intrinſecè conſtituentes, ſupponit ipſam entitatem totius, indigere iſta exiſtentia totali, & per eam actu reddi exiſtentem, entitas autem totius nihil eſt aliud, quam ſuæ partes; ergo ſi illi conuenit exiſtentia totalis, vt per illam exiſtat totum, neceſſariò ſupponit partes non eſſe exiſtentes, nec vnionē earum, cui etiam ſua propria exiſtentia tribuitur in hac ſententia. Item vel illud eſſe ſeu exiſtentia totius afficit, redditque exiſtentes ipſas entitates partium, quæ componunt totum, vel non. Si afficit, ergo ſupponit non exiſtentes ſecundùm ſe, alias ſi ſupponeret, fruſtra redderet exiſtentes. Si non afficit, ergo cum non ſit alia entitas in toto quam entitates partium, nullam entitatem afficit exiſtentia totius, quod eſt idem ac non dari talem exiſtentiam, cum tamen ipſum totū ſit vera entitas producta ab agente; & vlterius generatio ſubſtantialis, quæ producit ipſum totum non faceret exiſtentiam ſimpliciter, quæ ſit vnum eſſe, ſed plures exiſtentias partium ſine aliquâ vnitate earum inter ſe coniungeret.

Et hinc ſumitur ſecundum fundamentum, quia ſi quælibet entitas partialis habet exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia alterius partis, quælibet exiſtentia dabit ſuum effectum formalem, ſed exiſtentia eſt actualitas, qua aliquid formaliter, & vltimatè conſtituitur extra cauſas; ergo vnaquæque pars ſe ipſa habens exiſtentiam partialem, ſe ipſa habet eſſe extra omnes cauſas, alioquin exiſtentia non erit, nec etiam partialis ſi extra omnes cauſas non ponit. Si autem ponit extra omnes cauſas; ergo ad exiſtendum in rerum natura non indiget alijs partibus, nec exiſtentia vnius partis componeret cum exiſtentia alteriùs vnam exiſtentiam totalem, quæ ſit per ſe vna, ſed erunt plures exiſtentiæ, per accidens coniunctæ, in vno toto. *Sequela probatur quoad vtramque partem. Quoad primam conſtat*, quia exiſtentia eſt formalitas conſtituens aliquid extra omnes cauſas, & extra nihil, & conſequenter ſupponit omnem conditionem requiſitam, vt aliquid ſit extra nihil, quia ſi aliqua conditio non eſt poſita, nondum eſt extra nihil; formalitas ergo exiſtentiæ hoc ipſo quòd ponit extra nihil, ponit extra omnem cauſam & conditionem, ſine qua non eſt extra nihil: ergo ſi ſe ipſa quælibet entitas ſubſtantialis eſt exiſtentia, ſe ipſa eſt extra alias partes ſubſtantiales, nec indiget vna pars altera parte vt exiſtat, ſicut nec indiget altera parte, vt entitas partialis ſit. In noſtra autem ſententia, forma & pars non habent exiſtentiam, niſi vt *quo*, ſeu principium exiſtendi, non vt exiſtente vt *quod*. De quo S. Tho. 1 *p. q.* 50. *art.* 2. *& quodl.* 9. *art.* 3.

Quoad ſecundam vero partem probatur ſequela, quia exiſtentia de ſuo conceptu eſt id quo aliquid ponitur extra omnes cauſas & extra omne illud à quo dependet, vt ſic extra nihil: ergo non poteſt eſſe in potentia ad aliam exiſtentiam, à qua perficiatur, & actuetur, quia in ratione exiſtentiæ nihil illi deeſt, vt ſit extra nihil, & in actu, ſi enim deeſſet, exiſtentia vera non eſſet, ſed adhuc nihil & intra aliquam cauſam. Quòd ſi vna exiſtentia non poteſt comparari ad alteram vt potentia ad actum, vel è contra; ergo non poteſt componere cum altera exiſtentia etiam partiali vnam tertiam, quia quælibet illarum eſt in actu vltimo, & ſic non poteſt cōparari cum altera, niſi tanquam actus cum actu, quod nullam facit compoſitionem per ſe, quia vna non perficit aliam, nec dependet ab alia, vt ſit extra cauſas, & ſic vnicuique illarum eſt per accidens, quòd ſit coniuncta cum altera. Sic ergo ex ipſis viſceribus exiſtentiæ repugnat dari partiales exiſtentias, quæ hoc ipſo quod partiales ſunt ordinari debent ad vnam totalem, alias vt quid partiales ſunt.

Ex hoc autem ſumitur vltimum fundamētum, quo ſæpè vtitur D. Thom. quia fieri

Digitized by Google

ſimplicisſima, & indiuiſibilis, & in ſententia D. Thom. indiuiſibilis entitas habitus poteſt ad plures concluſiones ſe extendere, & vnica indiuiſibilis qualitas multis gradibus intēdi. Sic ergo ſicut omnes partes componentes totum, terminantur vnica hypoſtaſi, ſeu ſubſiſtentia, quia hæc non conſequitur ipſam multitudinem partium, ſed adunationem earum in vno, & ſic terminatur per modum vnius, ſicut omnes partes lineæ terminantur vnicò puncto; vltimus enim terminus repugnat, quòd compoſitus & diuiſibilis ſit, ita exiſtentia, quæ eſt vltimus terminus in ratione actualitatis, quatenus reddit rem vltimatè extra omnes cauſas, & in facto eſſe, ita quòd non reſtat aliud vt ſit in actu, ideò eſt vltima & indiuiſibilis actualitas totius, virtualiter tamē ſeu extenſiuè, & præſuppoſitiuè multiplex, quatenus communicabilis omnibus partibus, quas ſupponit, ſicut anima cōmunicatur diuerſis partibus etiamſi indiuiſibilis ſit in animali perfecto. Vnde ad exiſtentiam totius trahi partes, docet D. Th. *3. p. q. 17. art. 2. & quodl. 9. art. 3.* Et ex hoc apparet differentia inter exiſtentiam Angeli, & lapidis, quia exiſtentia Angeli ſicut & ſubſiſtentia, nec formaliter, nec extenſiuè, nec præſuppoſitiuè diuiſibilis eſt, quia caret partibus, quibus communicetur; exiſtentia autē lapidis formaliter, vt terminus, eſt indiuiſibilis, ſed præſuppoſitiuè & virtualiter, & extenſiuè pluribus partibus poteſt communicari ex quibus componitur ipſum totum, & reſultat exiſtentia vt terminus.

Secundò arguitur, quia exiſtentia eſt modus eſſentiæ, quam afficit, & ad illam limitatur; nec enim exiſtentia habet aliam ſpecificationem, quam ex ipſa natura, cuius eſt exiſtentia; ergo non poteſt afficere modificando plures partes, quia modus exiſtens in vna parte non poteſt modificare aliam.

Reſpondetur, quòd etiamſi exiſtentia ſit modus (quòd non eſt certum) poteſt afficere & identificari cum omnibus, quæ ad entitatem, ſeu realitatem ſuæ eſſentiæ integrandam & componendam concurrūt, quia eſt modus totius, vt totum eſt, non partis vt pars præciſe, ſicut figura eſt modus quātitatis, & ſitus exterior, qui non afficit vnam partem tantum, ſed plures, i. quibus quantitas figurata reſultat; vna enim pars ſine alia non efficit figuram, nec terminationem; & punctum omnes partes terminat, ſic exiſtentia, quæ ſequitur vnitatem rei vt factæ, & extra cauſas poſitæ, vt terminus productionis, actuat omnes partes conſtituentes talem entitatem, & quando rei habenti exiſtentiam adueniunt nouæ partes, illæ non afferunt nouum eſſe, ſed communicant in eſſe totius, quod de ſe communicabile eſt omnibus illis partibus, & per accidens, quia non debantur in toto, non communicabantur illis, ſicut anima communicatur partibus de nouo aduenientibus quibus ante non communcabatur ſine aduentu nouæ partis animæ; & ita S. Tho. *in 3. diſtinct. 6. q. 2. art. 2.* inquit: *Quòd eſſe vnius ſubſiſtentis eſt per reſpectum ad plura, ſicut eſſe Petri eſt vnum, habens tamen reſpectum ad diuerſa principia conſtituentia ipſum, & ſimiliter ſuo modo vnum eſſe Chriſti habet duos reſpectus, vnum ad naturam humanum, alterū ad naturam diuinam* Et ſimilia habet. *3. p. q. 17. art. 2.* addens: *Quod ſi poſt conſtitutionem perſonæ Socratis aduenirent ei manus vel pedes aut oculi (ſicut contingat in cæco nato) ex his non accreſceret Socrati aliud eſſe, ſed ſolum relatio quædam ad huiuſmodi, quia ſcilicet diceretur eſſe, non ſolum ſecundum ea quæ prius habebat, ſed etiā ſecundum ea, quæ ſibi poſtmodum adueniunt.* Ita D. Thom. Nec ſumit S. Tho. eſſe prout communiter dicitur de eſſe eſſentiæ & exiſtentiæ, vt putat Lorca *3. p. diſp. 68. circa finem*, quia perſona Chriſti nō poteſt dici, quòd habeat vnum eſſe eſſētiæ, cūm ſit duplex eſſentia, ſeu natura in Chriſto. Verificatur ergo vnum eſſe ſolum rationem eſſe exiſtentiæ, non ratione eſſentiæ, vel abſtrahentis ab vtroque.

Tertiò arguitur, Eſſe multiplicatur ſecundum

cundum naturas, & non ſecundum ſuppoſita, vt patet in Chriſto, in quo eſt duplex viuere, alterum creatum & mortale, alterum immortale & æternum; viuere autem viuentibus eſt eſſe, vt docet Philoſoph. 2. *de anima text.* 37. & loquitur de eſſe exiſtentiæ, quia tamdiu exiſtit animal, quandiu viuit. *Nec dici poteſt* quòd loquatur de viuere pro operatione vitæ, non pro exiſtentia, vt videtur explicare Sanct. Thom. 1. *par. q.* 54. *articul.* 1. *ad* 2. Sed tamen ibi non explicat Sanct. Thom. hunc locum ſed alium ex 12. *Metaphyſ.* vbi dicit: *Quòd actio intellectus eſt vita, & quia viuere non comparatur ad vitam, ſicut eſſe ad eſſentiam, ſed ſicut currere ad curſum, ideo non ſequitur, quòd ſi viuere eſt eſſe, vita ſit eſſentia.* Quibus verbis nullo modo dicit quòd viuere viuentibus eſt eſſe ſumendo viuere pro operatione.

Reſpondetur, hoc argumentum, quòd eſt P. Vazquez *diſput.* 71. *c.* 1. *tomo* 3. *par. poni* à Diu. Thom. *quodl.* 9. *articul.* 3. *in primo argument.* Et reſpondet S. D. *Quòd viuere dicit eſſe quoddam ſpecificatum per ſpeciale eſſendi principium, & ideo diuerſitas vitæ conſequitur diuerſitatem principiorum viuendi, ſed eſſe magis reſpicit ad ſuppoſitum ſubſiſtens.* Ita D. Thom vbi rurſus neque ſumit ipſum eſſe ſeu exiſtentiam pro ſubſiſtentia, cùm dicat pertinere ad ſuppoſitum ſubſiſtens, aliàs eſſet dicere, quòd ſubſiſtentia pertinet ad ſubſiſtentiam; neque ſumit eſſe pro eſſentia vel pro abſtrahente ab eſſentia & exiſtentia, ſic enim non negarit tale eſſe eſſentiæ conſequi principia ſpeciei. Quia ergo viuere, vel non dicit ſolum eſſe exiſtentiæ vtcumque, ſed ſpecificatum & determinatum ad principium vitæ, vel dicit ipſum eſſe eſſentiæ viuentis, ideò multiplicatur viuere, ſicut & vita in Chriſto, non tamen eſſe pro exiſtentia ſumptum multipicatur ex multiplicatione naturarum, cùm potius ex vnitate ſuppoſiti ſumatur vnitas exiſtentiæ, vt dicit Diuus Thom.

Et ex eadem ratione ſoluens, quod dici ſolet de anima, quæ in Chriſto dat eſſe corpori, & non increatum, cum hoc ab anima prouenire non poſſit, ergo creatum. *Reſpondetur enim* ex Diu. Thom. 3. *par. quaeſt.* 17. *articul.* 2. *ad* 4. quòd anima dat eſſe ſpecificum & eſſentiale creatum immediatè & formaliter, eſſe autem exiſtentiæ mediatè & radicaliter, quatenus ex eſſe formali ſequitur exiſtentia, vt ſpecificata à tali forma. Sed hæc præuenitur à Verbo diuino ſupplente ſubſiſtentiam, & conſequenter exiſtentiam, & ideò non prouenit in Chriſto ab anima, ſed ſuppletur à Verbo. Vndè vt dicit Sanct. Thom. *quodl.* 9. *citato. articul.* 3. generatio temporalis in Chriſto terminatur ad eſſe ſuppoſiti æterni, non vt ſimpliciter incipiat, ſed vt incipiat eſſe ſuppoſitum humanum. Et ſic generatio humanitatis, & creatio animæ de ſe tendebat ad dandam ſubſiſtentiam & exiſtentiam creatam, ſed aſſumptione impeditæ ſunt, ne propriam darent, ſed ad alienam natura humana eſt euecta ita, *vt ipſa aſſumptione crearetur*, ſicut dicit Sanct. Leo Papa *epiſt.* 11.

Adhuc tamen inſtabis, quia eſſe eſt effectus formalis exiſtentiæ non minus intrinſecus, quam album ab albedine; repugnat autem quòd aliquid ſit album ſine albedine intrinſecè inhærente, nec Deus ſe ipſo poteſt ſupplere vim cauſę formalis, nec habere rationem formæ, ergo non poteſt ſe ipſo exiſtentiam ſupplere, quia hæc ſe habet per modum formæ informantis, aut ſaltem prouenit a forma vt effectus eius, ratione cuius ſoli materiæ conuenire non poteſt, & certè Angelus intuitiuè videbat naturam humanam Chriſti exiſtentem, ergo cauſam formalem illius exiſtentiæ videbat, implicat enim videre effectum formalem non viſa cauſa formali, ſicut videre album non viſa albedine. *Confirmatur*, quia cum in ſententia D. Thom. non dentur exiſtentiæ relatiuę in Deo, ſi humanitas exiſtit exiſtentia Verbi, vniretur in aliquo eſſentiali & communi tribus perſonis, ſcilicet in exiſtentia, quod non poteſt admitti.

Reſp. argumentum illud inſtari manifeſtè in

in ſubſiſtentia, nam etiam ſubſiſtentia eſt effectus formalis intrinſecus, non quidem informans, ſed terminans ſubſtantialiter, ſicut punctum quantitatiuè, & tamen non minus eſt terminata natura in Verbo ſubſtantialiter, quàm in ſe. Similiter etiam exiſtentia dat effectum formalem terminando per modum actus vltimi, non informando per modum, accidentis, & ita ſuppletur per exiſtentiam diuinam terminantem, non informantem. Et hanc cauſalitatem terminandi formaliter Deus ſupplere poteſt ſe ipſo, ſicut patet in ſubſiſtentia, & in ſpecie impreſſa in intellectu beatorum. Nec enim cauſalitas iſta imperfectionem vllam importat, quia vt rectè dixit S. Tho. 3. *cont. Gen. c. 51. Deus non poteſt eſſe forma alicuius rei ſecundum eſſe naturale, ſequeretur enim quod conſtitueret cum aliquo vnam naturam, quod eſſe non poteſt, cum natura diuina ſit in ſe perfecta, ſpecies autem intelligibilis vnita intellectui non conſtituit aliquam naturam, ſed perficit ad intelligendum, quod perfectioni diuinæ eſſentiæ non repugnat.* Ita D. Tho. *Ex quo colligitur* quòd illa ratio formæ repugnat Deo, quæ informando perficitur & nõ purè perficit: ſi autem aliqua informatio purè perficit, & non perficitur, Deo non repugnat, & talis eſt omnis, quæ naturam non conſtituit ſicut eſt ſubſiſtentia, & exiſtentia, & ſpecies intelligibilis, exiſtentia enim actuat quidditatem non conſtituendo ipſam, ſed ſupponendo conſtitutam, & extra cauſas ponendo. Vnde quantum eſt de ſe, perficit, & non perficitur, non ſicut partes conſtituentes, quæ perficiuntur toto. Sed quia limitatur ad determinatam ſpeciem ex natura cui adiungitur, ſicut relatio e x fundamento, ideo conuenit mediante forma, quia mediante illa ſpecificatur, non quia ſit immediatus effectus formalis eius.

Ad d quod dicitur de Angelo vidente humanitatem exiſtere, *idem argumentum fieri, poteſt*, quia videbat ſubſiſtere, & non videbat ſubſiſtentiam in Chriſto, nec in hoc Vazq. aſſignat diſcrimen loquendo de ſubſiſtere pro eo quod eſt habere ſuppoſitum, ſeu hypoſtaſim. *Dicimus ergo*, quòd de ſubſiſtere, & exiſtere in Chriſto videt Angelus extrinſecos effectus, & eodem modo ſe habere illam humanitatem ac ſi propriam haberet ſubſiſtentiam; quomodo verò ſubſiſtat, & ipſam communicationem diuinæ ſubſiſtentiæ & formalem terminationem ſeu vnionem, & ſimiliter exiſtentiam non videt, id enim eſſet videre vnionem hypoſtaticam; ſicut ego video effectus formales animæ, non animam in ſe.

Ad confirmationem reſpondet Diuus Tho. *in 3. diſtinct. 6. q. 1. articul. 2. ad 2. & 3.* vbi ponit idem argumentum in terminis, & dicit. *Quòd licet ſit vnum eſſe in Deo* (quòd obiter eſt aduertendum contra eos, qui ponunt tres exiſtentias relatiuas) *poteſt conſiderari, vel prout eſt eſſentiæ, & ſic non vnitur humanitas in eſſe diuino, vnde non vnitur Patri, vel poteſt conſiderari prout eſt perſonæ & ſic vnitur in eſſe diuino.* Quare ad ipſum eſſe vt abſolutum immediatè non vnitur humanitas, ſed ad eſſe vt modificatum relatione Verbi; ſic enim non eſt incoueniens vniri etiam ipſi diuinitati mediatè, & prout modificatur ad perſonam Verbi.

(∴)

QVAESTIO

Digitized by Google

Cæterum hoc ſtare non poteſt, nam dato termino extrinſeco magnitudinis, in illo res eſſe non poteſt, & in minori poteſt. Si ergo illud, vbi eſſe non poteſt, ſit diuiſibile licèt indeterminatum in nulla parte illius poterit verificari, quod in minori eſſe poteſt; nam infra quamcunq; reſtat adhuc aliquid diuiſibile; ergo ſi diuidatur adhuc in minori illa res eſſe non poteſt, quia datur aliquid minus, ſcilicet illa medietas partis termini diuiſibilis, in quo adhuc eſſe non poteſt.

Reſpondetur ergo, quòd illud indiuiſibile extrinſecum, non ideò eſt terminus, quia ſeipſo ſuperaddito faciat maius, ſed quia eſt principium & initium, vt fiat maius, quia ſi res terminata illo termino extrinſeco augeſceret, per illud indiuiſibile extrinſecum inciperet illud maius augmentum. Itaq; illud indiuiſibile ſuperadditum diuiſibili nõ facit maius formaliter, ſed inchoatiuè, & quia iam non poteſt incipere maius augmẽtum, dicitur terminus extrinſecus, illud verò indiuiſibile, vbi ſiſtere poteſt augmentum, & includi in illo, dicitur terminus intrinſecus.

Secundum quod oportet explicare & præſupponere in præſenti, ſunt termini inceptionis & deſitionis, de quo latiùs *in 6. Phyſic.* Sicut ergo in quantitate inuenitur terminus magnitudinis & paruitatis, ita in duratione terminus inceptionis, & deſitionis, qui poteſt eſſe intrinſecus vel extrinſecus. Terminus intrinſecus inceptionis eſt ille, *in quo verificatur de re aliqua, quod nunc eſt, & immediatè ante non erat*. Extrinſecus, *in quo verificatur quod nunc non eſt, & immediatè poſt erit*. Et primus vocatur inceptio *per primum eſſe rei*. Secundus, *per vltimum non eſſe*. Intrinſecus terminus deſinendi eſt *illud indiuiſibile, in quo verificatur quod nũc eſt, & immediatè poſt non erit*, & vocatur deſitio *per vltimum eſſe*. Extrinſecus terminus eſt, *in quo verificatur quod nunc non eſt, & immediate antea erat*. Et vocatur deſitio *per primum non eſſe rei*. Quare intrinſecus vel extrinſecus dicitur terminus in inceptione comparatiuè ad eſſe rei, vel ad non eſſe, ſi enim vltimum inſtans alicuius eſt illud, in quo adhuc durat eſſe, dicitur intrinſecus terminus, ſi in quo iam non durat, dicitur extrinſecus, & ſimiliter reſpectu deſitionis, inſtans in quo eſt, immediatè poſt non erit, dicitur intrinſecum, extrinſecum autem in quo primò non eſt.

Vt autem nunc ſuppono *ex 6. Phyſ.* Res permanentes, quæ incipiunt in inſtanti, & non ad modum motus, incipiunt per primum eſſe. Res ſucceſsiuæ ad modum motus incipientes, incipiunt per vltimum non eſſe, in motu enim non eſt dare primum eſſe dicendo. Nunc primo eſt motus, & ante non erat, ſiquidem in inſtanti nõ eſt motus, cùm ſit diuiſibilis & ſucceſsiuus, ſed mutatum eſſe, incipit ergo motus extrinſecè, quia diuiſibiliter, dicendo: Nunc non eſt, & immediatè poſt erit. Eodem modo in deſitione, ea quæ deſinunt ad modum motus, deſinunt per primum non eſſe dicendo; Nunc non eſt motus, immediatè ante erat, non verò per vltimum eſſe, dicendo nunc eſt, immediatè poſt non erit, in nullo enim inſtanti poteſt verificari, quòd eſt motus. Quæ verò deſinunt corruptione inſtantanea, ſi deſinant ad generationem alterius, quæ inſtantanea eſt, deſinent per primum non eſſe, dicendo, nũc non eſt immediatè, antea erat, eò quod tales res non deſinunt niſi in inſtanti generationis, & non ante, ſi enim ante generationem deſinerẽt, daretur materia ſine forma. Si autẽ in inſtanti generationis alterius primo deſinit, ergo in illo inſtanti non eſt, atq; adeò illud inſtans non eſt intrinſecum deſitioni, ſed extrinſecum quia tunc primo non eſt, non verò tunc adhuc eſt, & immediatè poſt nõ erit, ſic enim eſſent duæ formæ ſubſtantiales ſimul ſcil. quæ tunc generatur, & quæ immediatè poſt corrũpetur. Quare ſolum inſtans, & ea quæ deſinunt ad modum inſtantis, vt operationes Angelorum, & ſimilia deſinunt per vltimum ſui eſſe.

Eſt autem certum, quòd quantitas ſecun-

dùm ſe, & quaſi mathematicè conſiderata eſt diuiſibilis in infinitum, vt *in 6. lib.* probabitur, ſed loquimur de quantitate naturali, id eſt vt pertinet ad corpus naturale, vtrum ex vi talis corporis determinata eſſe debeat penes magnum & paruum. Et non loquimur ſecundum abſolutam potentiam Dei, ſed ſecundùm principia naturalia, nec attendendo ad extrinſeca, ſed ſolum ad intrinſeca principia rerum, nam certum eſt quòd ſeruato ordine vniuerſi, vltra cœlum elementalia corpora creſcere non poſſunt, nec ſupra vniuerſum protendi. Similiter poſſunt conſiderari iſta principia naturalia quid poſsint viâ generationis ſeu conſeruationis, & ſecundum connaturalem ſtatum, vel quem terminum habeant viâ corruptionis, & vt extracta à connaturali ſtatu & principijs proprijs.

ARTICVLVS II.

Quo pacto terminentur corpora naturalia penes magnitudinem.

Sit prima concluſio; viuentia habent terminum intrinſecum ſuæ magnitudinis viâ generationis & conſeruationis, qui eſt ſtatus naturalis, non tamen viâ corruptionis, ſeu ſtatus præternaturalis. Prima pars eſt communis Philoſ. de qua videri poſſunt Conimbr. 1. *Phyſic. cap. 4. quæſt. 1. art. 2.* & Carmelit. *lib. 6. diſp. 27. q. 2* & communiter interpretes. Sumitur ex D. Thom. *2. de anima, lect. 8. in fine,* vbi dicit: *Quòd eſt aliqua quantitas ita magna vltra quam ſpecies humana nõ porrigitur, & aliqua tam parua, vltra quam homo non inuenitur.* Videatur etiam *in 2. diſtinct.* 30. *quæſt. 2 art. 2.* vbi id affirmat generaliter de omni corpore naturali, & *1. part. quæſt. 7. articul. 3.* *Et ratio eſt,* quia viuentia conſtant partibus organicis, quæ determinatum têperamentum, & quantitatem habere debent, quam ſi excedunt, inepta redduntur; & terminus in quem partes iſtæ, & ipſa viuentia creſcunt, debet eſſe intrinſecus, quia debet eſſe per augmentationem & nutritionem, quæ ab intrinſeca virtute promanat, virtus autem actiua intrinſeca terminatur termino intrinſeco, vt dicitur *1. de cœlo text. 116.* quia terminari debet termino aliquo à ſe producto, ſi enim à ſe productus non eſt, non eſt terminus talis virtutis, ſed diſparatè ſe habet, nec ad ipſum pertinet ſiue intrinſecè, ſiue extrinſecè, vnde nec menſuramus vires alicuius hominis per id quod ferre non poteſt, ſed per id quod poteſt ferre; terminus autem qui producitur ab aliqua virtute, intrinſecus terminus dicitur, quia in illum poteſt; ergo ſi viuentia creſcunt virtute intrinſeca augmentatiua, termino intrinſeco terminantur in hac magnitudine. *Poteſt etiam hoc probari* ex eò quòd viuens habet formam determinatam, & ſic poſtulat determinatam quantitatem. Sed de hac ratione, quia communis eſt etiam corpori nõ viuenti, *ſeq. concluſ.* agemus.

Sed obijcies, quia potentia actiua terminatur in ſphæra ſuæ actiuitatis per terminũ extrinſecum, vt dici ſolet *circa illum textum cit. in 1. de cœlo,* & videri poſſunt ibi Conimbr. *quæſt. 3. artic. 1.* & M. Bannez *1. de gener. tract. de alterat. quæſt. 6. in fine.* *Et ratio eſt,* quia actiuitas, verbi gratia, caloris aut lucis diffunditur vniformiter difformiter, id eſt, in prima parte plus, in alia minus, non æqualiter in vtraque; vel ergo vltimum, quod funditur, eſt diuiſibile, vel indiuiſibile. Si indiuiſibile, daretur minimum in gradibus qualitatis quod repugnat, cùm incipiat ab illo intenſio ad modum motus, atque adeò non per indiuiſibile. Si eſt diuiſibile, non eſt vltimum, quia partibile eſt, & altera medietas non erit vltima. *Confirm.* nam viuentia augeſcunt motu augmentationis, ſed in motu non datur vltimum eſſe, ſed definit per primum non eſſe, ergo neque datur terminus vltimus intrinſecus, nam ſi daretur, de illo eſſet verum dicere, in hoc vltimo termino eſt augmentatio, & immediatè poſt non erit, ſiquidem eſt terminus intrinſecus, hoc autem eſt definere motum per vltimum eſſe, quod eſt impoſsibile.

Reſp.

Digitized by Google

Reſp. ſphæram potentiæ actiuæ quando proceditur vniformiter difformiter à maiori gradu ad minimum, ſeu vſque ad non eſſe gradus, terminari extrinſecè ob rationem factam, quia proceditur ſeu diffunditur qualitas diminuendo vſque ad non eſſe, & non gradum qualitatis, & verſus minimum non habet vltimum indiuiſibile, ſeu terminum intrinſecum, cùm nec incipiat ab illo motus intenſionis per primum eſſe, ſed per vltimum non eſſe. At verò actiua potentia procedendo verſus magnitudinẽ habet terminum intrinſecum, quia ſi intenditur qualitas vſque ad determinatum gradum intendi poteſt, & vltra non poteſt, v. g. calor vſque ad calorem vt octo; qui eſt terminus intrinſecus, non extrinſecus calefactionis, octauus enim gradus calor eſt intrinſecè.

Ad confir. reſp. quòd motus deſinit extrinſecè in ratione motus, quia deſinit producto aliquo termino, ſeu mutato eſſe, vbi ceſſat motus, & ita non deſinit per vltimum eſſe, ſed per primum non eſſe. Cæterum ille terminus productus per motum ſeu actionem, v.g. quantitas per augmentationem; qualitas per alterationẽ poteſt eſſe intrinſecus terminus ipſi rei, quæ acquiritur, puta qualitati vel quantitati. Et hoc ſenſu dicimus viuentia habere terminũ intrinſecum, qui intrinſecus ſit ipſi quantitati viuentis, ad eam enim pertinet, non qui ſit intrinſecus terminus ipſi motui, quo acquiritur.

Vrgebis, cur ergo non dicemus ſimiliter in diffuſione qualitatis per ſpacium habere terminum intrinſecum ipſi qualitati, licèt non motui diffundenti? *Reſp.* quia ibi, cum diffundatur vniformiter difformiter, fit diminutio qualitatis vſque ad non gradum, & ſic non terminatur motus per productionem alicuius in quo vltimo ſiſtat, aliàs daretur minimum ex parte qualitatis, & prima pars gradus, ſed terminatur motus ex diminutione & deficientia virtutis, quia virtus ceſſat, & ſic vlterius non producit, vbi autem non producit virtus, eſt terminus negatiuus & extrinſecus, ſcilicet hic non eſt motus, & in minori eſt motus.

Secunda pars concluſ. prob. Nam ſi viâ corruptionis daretur terminus intrinſecus, poſſet viuens deſinere per vltimum ſui eſſe, nam ſi motu aliquo vel actione perueniat viuens ad illum terminum intrinſecum viâ corruptionis & continuetur motus ſeu actio, qua ad illum peruenit, v.g. tumefactio, certum eſt quòd immediatè poſt morietur, cùm immediatè poſt ſit vltra terminum intrinſecum, in quo viâ corruptionis eſſe poteſt: ergo immediatè poſt deſinet, & ſic cùm fuerit in vltimo termino, verum erit dicere, nunc eſt & immediatè poſt non erit, quod eſt deſinere per vltimum ſui eſſe, quod eſt contra modum deſitionis ſubſtantiæ, quando deſinit per generationem alterius, vt *præced. art.* ſuppoſuimus.

Dices, hoc argumentum non probare, quòd non habeat viuens terminum intrinſecum magnitudinis etiam viâ corruptionis, quia viuens non acquirit magnitudinem, neque fit maius niſi per augmentationem, per tumefactionem autem non fit maius, neque acquirit quantitatem de nouo, vt *in libris de generat.* dicetur. Ergo quoad magnitudinem, ſeu quantitatem numquam habet viuens terminum extrinſecum via corruptionis, quia non niſi per augmentationem eam habet; augmentatio autem terminum extrinſecum non habet.

Reſp. ita aliquos recentiores ſentire defendentes, quòd etiam via corruptionis non datur terminus extrinſecus. ***Cæterum dicimus***, quòd loquendo de termino magnitudinis in viuentibus via corruptionis, non poſſumus loqui de magnitudine quantitatis, quia hæc ſolum prouenit per augmentationem, quæ à virtute naturali & intrinſeca eſt, ſed loquimur de extenſione quoad locum, quæ eſt effectus quantitatis ſecundarius, & in illa etiã debet aſsignari terminus aliquis viuenti, cum non poſsit in quãcumq; extenſionem localẽ viuens diffundi, & ſic intelligitur extenſio via corruptionis,

Digitized by Google

& ſic aſsignamus illi terminum extrinſecũ, non intrinſecum, acceſsio autem quantitatis, quæ ſit per augmentationem, non poteſt eſſe viâ corruptionis, cùm ſemper naturalis ſit, niſi virtus augmentatiua, & nutritiua eſſent in ſtatu ſibi non connaturali.

Sit ſecunda concluſio. Non viuentia ex vi ſua generationis & forma determinatã quantitatem, & intrinſecam habent: in aggeneratione autem ſeu incremento, quod fit per extrinſecam appoſitionem per ſe terminum non habent & ex intrinſecũ. Dico *per ſe*, quia ſpectato ordine vniuerſi, & ſituatione corporum, terminum habent, cùm vltra cœlum nullum corpus poſsit augeſcere, imò nec integrum elementum corrumpere naturali vi. Hæc concluſio clarè videtur deduci ex Philoſ. 2. *de anima text.* 41. & D. Thom. *ibi lect.* 8. & 1. *par. qu.* 7. *art.* 3. dicit enim Philoſ. *Quòd ignis augmentum in infinitum eſt, natura autem conſtantium omnium terminus eſt, & ratio magnitudinis & augmenti.* Quę verba explicans D. Thom. inquit: *Manifeſtum eſſe quòd in omnibus, quæ ſunt ſecundum naturam, eſt certus terminus & determinata ratio magnitudinis & augmenti, ſicut enim cuilibet ſpeciei debentur aliqua accidentia propria, ita & quantitas, licèt cum aliqua latitudine propter diuerſitatem materiæ.* Nomine ergo naturâ conſtãtium quamlibet ſpeciem naturalem intelligit D. Thom. Quod & ſtatim magis explicat, dicens: *Quòd determinatio quantitatis in rebus naturalib. eſt ex forma, quæ eſt principium ſpeciei magis, quam ex materia.* Similia docet 1. *par. qu.* 7 *art.* 3. vbi ſic proponit rationem. Omne corpus naturale habet aliquam formam ſubſtantialem determinatam, ſed ad formam ſubſtãtialem ſequuntur accidentia; ergo ad determinatam formam determinata accidentia: vnum autem ex accidentibus eſt quantitas; ergo omne corpus naturale habet determinatam quãtitatem, & in maius & in minus. *In qua ratione illud animaduertẽdum eſt*, quòd cùm quantitas poſsit duplici modo conuenire corpori, aut vt cõſecuta ex ipſa productione prima corporis, aut vt acquiſita & ſuperueniens; non probat ratio D. Thom. de termino quantitatis, qui conuenire poteſt corpori ſeu formæ naturali per acquiſitionem, & incrementum extrinſecum, ſed per conſecutionem ex vi generationis corporis aut formæ, quia hoc tantum ad ſuum inſtitutum pertinebat, vt ſtatim dicemus. Et in hoc pari paſſu currunt viuentia & non viuentia, quia quãtitas in eis primùm ad formam conſecuta ex vi ſuæ generationis certa ac determinata eſſe debet, & ſi partes de nouo aggenerentur, ſeu producantur, quælibet illarum cum determinata quantitate debet produci, licèt ſi ſimul vniantur, ex vi talis vnionis non ſemper determinatã quãtitatem poſtulent. Vndè aliud eſt quòd ex vi formæ & productionis, ſiue totius corporis, ſiue partis cuiuſlibet, determinata quãtitas proueniat, aliud quod vnio multarum partium & quantitatum ſine vllo termino fieri poſſit.

Obijci ergo poteſt contra hanc rationem S. Thomæ ex vna parte, quod diminutè probet, ex alia quod nimis. *Quòd diminuta ſit, probatur; tùm*, quia non probat quòd determinata forma poſtulet determinatam quãtitatem, determinatio enim formæ eſt quantum ad eſſe; determinatio verò ſecundum quantitatem eſt diuerſi generis: quomodo ergo ex determinatione vnius infertur determinatio alterius? *tùm*, quia dato quòd ſequatur ad determinatum eſſe determinata quãtitas, vnde ſequitur quòd debeat eſſe determinata ſecundum maius & minus, & non ſecundum alias rationes, puta ſecũdum ſpecies determinatas lineæ & ſuperficiei, &c. & ſecundum determinatas figuras rotundi aut quadrati, &c. ergo formaliter ex vi determinatæ formæ, non ſequitur determinata quantitas in maius & minus; *tùm denique*, quia ad determinatam formam ſolum requirũtur determinatæ diſpoſitiones intenſiuè, non extenſiuè; extenſio enim poſt formam introductam & generatam creſcere poteſt vſque ad ſuum terminum, non ergo ne-

go neceſſe eſt quòd ſequatur ad formam.

Quòd verò nimiu probet hæc ratio D. Thom. *poteſt aliunde argui*, quia ſequitur ex illa, quòd etiam non viuentia habeât terminum intrinſecum quantitatis in ſuo incremento. *Patet ſequela*, quia etiam in non viuentibus forma eſt determinata; ergo & accidentia quæ ad illam ſequuntur, quorum vnum eſt quantitas, & ſic quomodocumque fiat augmentum, tamen cùm radix illius ſit forma quæ determinata eſt, ſolum determinatæ quantitatis erit capax. *Et confirm.* quia vt ſequatur determinata quantitas, non requiritur niſi determinata forma in eſſendo, non determinata in quantitate; aliàs ſenſus eſſet, quod forma determinata in quantitate, habet determinatam quantitatem, quod eſt ridiculum, ſemper autem forma inanimata eſt determinata in eſſendo, quia ſemper conſtat limitatis terminis eſſentia, quæ ſunt genus & differentia, actualitas & potentialitas, ergo ſemper ſequitur determinata quantitas in non viuentibus.

Ad obiectiones pro prima parte. Ad 1. reſpondet. quòd ex determinatione formæ in eſſendo rectè ſequitur determinatio quantitatis, quia licèt ſit alterius generis à ſubſtantia in entitate, tamen in ratione effectus ad eam conſecuti, & diſpoſitionis ei ſeruiētis proportionem habet cum illa, ſicut etiam qualitas, & reliqua accidentia & propriæ paſsiones, quæ conſequuntur ſubſtantiam diuerſi generis ſunt ab illa in entitate, & tamen in proportione illi adæquantur, & ab illa menſurantur: eſt enim accidēs ex ſuo genere entis ens, & ſic licèt diuerſum in entitate, in modo tamen & officio accommodatur ſubſtantiæ, & iuxta illam menſuratur.

Ad ſecundum reſpond. determinationem quātitatis rectè ſumi penes magnitudinem & paruitatem, tùm, quia iſti met termini à ſubſtantia originari debent, ad eamque reduci; tū, quia determinatio quantitatis non poteſt eſſe, niſi vel penes ſpecies, vel penes terminos magnitudinis. Species omni corpori naturali conueniūt, in omni enim corpore debet dari linea, ſuperficies & profunditas; ergo determinatio quantitatis in vno corpore prę alio, non poteſt eſſe in iſtis ſpeciebus, ſed in terminis magnitudinis. Nam determinatio penes figuras ſupponit iſtam terminationē penes magnum & paruum, ex diuerſa enim terminatione quantitatis diuerſa reſultat figura; omnis autem terminatio fit ſecundum plus, vel minus, erga aliquam poſitionem corporis.

Ad vltimum reſpond. quòd quantitas numeratur inter diſpoſitiones ſaltē paſsiuas, quia mediante extenſione reliquæ qualitates operari poſſunt modo corporali, & ſibi connaturali, & per terminationem quantitatis diuerſam, aut denſitatem, vel raritatem partium diuerſimodè qualitas modificatur ad agendum, & in viuentibus ad determinata organa requiritur determinata quantitas, & omnibus ad ſignationem materiæ quantitas concurrit, vnde maximè pendet indiuiduatio, ſine qua non eſt diſpoſitio.

Ad obiectiones factas pro ſecunda parte, vt reſpondeamus, *eſt aduertendum*, aliquos illo argumento conuinci ad aſſerēdum, quòd non viuentia habent terminum intrinſecū, licèt nobis ignotus ſit, nunquam enim vidimus ignem maximū, aut aquam, & ita de termino magnitudinis eorum certo ſcire nō poſſumus, de quo videri poteſt Curſ. Carmel. 6. *Phyſ. diſp.* 2?. *num* 14. *&* 17. Et quando vrgetur quòd datò illo igne maximo, & in ſuo termino intrinſeco, ſi illi apponatur ſtuppa, ſine dubio combureret illam, & augebitur ignis. *Reſpondent*, quòd tūc combureret ſtuppam, ſed non vniet ſibi illum ignem, ſed fiet alius diſtinctus ignis, vel ſi vniet, non manebit in ſtatu naturali, ſed viā corruptionis, ſicut viuens cùm eſt in termino magnitudinis, & intumeſcit, vel denique tantum deperdet ille ignis ex altera parte, quantum vniet de igne ex ſtuppa.

Nihilominus oppoſita ſententia tenenda nobis eſt, cùm ſit expreſſa Philoſoph. *in* 2. *de*

Digitized by Google

de anima textu 41. & ibi Diu. Thom. dicentium, quòd ignis poteſt creſcere in infinitum. *Nec ſufficienter explicatur* de incremento via corruptionis; Implicat enim quòd via corruptionis creſcat in infinitum & ſine termino; aliud eſt enim quod terminus eius via corruptionis debeat eſſe extrinſecus, aliud quod infinitus: hoc ſecundum repugnat, quia via corruptionis eſt illa, quæ tandem conſumit, & corrumpit, aliàs via corruptionis non eſt, ſi nunquam corrumpit, ſed in infinitum poteſt extendi; ergo infinitum augmentum via corruptionis eſt implicatio. Deinde quòd fatetur iſta ſententia, quòd ignis maximus comburet ſtuppam, ſed non vniet, incidit in illud magnum inconueniens, quòd non poterit maximus ignis & aqua operari id quod minima, ſcilicet alterare & conuertere aquam, vel ignire ſtuppam aggenerando ſibi, cùm virtus ignis non ſolum ſit ad generandum alium, ſed etiam ad aggenerandum ſibi.

Quare dicimus, quòd ratio S. Thom. ſupra facta, non procedit de augmento extrinſecus aduenìente, ſed de quantitate conſecuta ex forma, & idem eſt de augmento per intrinſecam virtutem augmentatiuã acquiſito, quia ex virtute actiua limitata & determinata conſequitur. Augmentum autem extrinſecus appoſitum non conſequitur ad formam præexiſtentem, aut virtutem eius actiuam, ſed nouam formam materiamque ſecum affert, ideòque nouam quantitatem. *Et quandò vrgetur illa ratio*, quòd etiam appoſita illa noua forma & materia, adhuc manet determinata & finita forma in eſſendo; ergo & quantitas in conſequendo. *Reſp.* in re de facto & categorematice ſemper dari determinatam quantitatem ex determinata forma, ſed ſincategorematicè non habet terminum, quia non peruenitur ad aliquem terminum, vltra quem non poſsint aliæ partes addi, nec tot quin plures; hoc enim eſt ſincategorematice non habere terminum. Et quia D. Thom. ſolum intendebat probare, quòd in re non datur infinitum categorematice, optimè id probauit ex determinatione & finitate formæ; nunquam enim in re dabitur infinita quantitas ſtante finita forma, ad quam ſequitur, & cui conuenit, quantumcunque partes accreſcãt, quia etiam ſi poſsint creſcere in infinitũ ſincategorematice; hoc tamen infinitum eſt impertranſibile in re, & ita benè ſtat vtrumque, & quod in additione & incremento partium nunquam ſit infinita quantitas categorematice; & quòd collectio, & additio partium ſincategorematice terminum non habeat. Habet tamẽ illum etiã ſincategorematice in viuentibus, quia incrementa non ſuperueniunt ab extrinſeco paſsiuè ſolum ſe habente ſubiecto quod augetur, & cui fit acceſsio, ſed actiua virtute & per intus ſuſceptionem immutante alimentum & creſcente, quæ virtus cùm limitata ſit, non minus habere debet determinatum terminum quantitas, vt aucta, quàm vt generata.

Quòd ſi dicas, nam etiam in igne, v.g. acceſsio & incrementum fit per virtutem actiuam ignis aggenerantis, & conuertentis in ſe combuſtibile, quæ virtus cùm non minus ſit limitata in igne, quàm in animali, non minus habebit terminum intrinſecum in illo, quàm in iſto. *Reſpondetur*, requiri quidem virtutem actiuam in igne ad tranſmutandum combuſtibilia, ſed non eodem modo eſt limitata in igne, & in viuentibus: in igne enim in omni parte & virtus igniendi & augmentandi ignem, & ita creſcente ignè creſcit virtus augmentandi, & cùm in omnibus partibus ſit virtus augmentatiua ſufficit extrinſeca poſitio combuſtibilis vt conuertatur, creſcatque ignis, & cum igne noua virtus augmentandi. Cæterum in viuentibus virtus augmentatiua non eſt in omnibus partibus, nec creſcit aut aduenit noua virtus creſcente viuente, ſed virtus augmentatiua pertinet ad determinatam partem, ſeu Organum, puta ad ſtomachum, in quem mittitur alimentum, & inde diſtribuitur ad omnes partes corporis, &

cùm

Digitized by Google

cùm per augmentum partium non adueniat noua virtus ſtomachi nutrientis, ſed idem debet omnibus præſtare alimentum, talis virtus limitata & in parte determinata reſidens non poteſt in quemcumque terminum ſe extendere, ignis verò & reliqua non viuentia in quacumque parte habent ſufficientem virtutem aggeneratiuam.

Adhuc tamen obijcies contra id, quod dicimus, viuentia non habere terminum intrinſecum viâ corruptionis ex Martinez *in hac quæſt. de maximo & minimo* 1. *Phyſic.* Quia termini extrinſeci tunc ſolum aſsignandi ſunt, quando intrinſeci commodè non poſſunt: at in viuentibus poſſunt aſsignare termini intrinſeci viâ corruptionis, quia ſi etiam viâ corruptionis viuens intumeſcat, non propterea acquirit maiorem quantitatem, qui tumor, ſicut & raritas pertinent ad poſitionem diuerſam partium ſub eiſdem terminis quantitatis; ergo ex eo, quòd viâ corruptionis intumeſcat viuens, non habebit terminum extrinſecum in quantitate, ſed intrinſecum. *Hoc argumen. tam ſupra ſolutum eſt*, & non habet vim, quia non aſsignamus terminos quantitatis in iſtis rebus ſolum ratione intrinſecarum partium, & primarij effectus quantitatis, ſed etiam ratione extenſionis in loco; quia enim quantitas non poteſt extendi pro omni loco, neque nouas partes addendo viâ augmentationis, neque eaſdem extendendo per ſituationem in omni loco via corruptionis, & illis aſsignamus terminum intrinſecum propter limitationem virtutis augmentatiuæ, & iſtis extrinſecum, ne deſinat viuens per vltimùm eſſe.

Fortius aliunde inſtari poteſt, quia poſito termino intrinſeco magnitudinis in homine, v. g. & incipiente viâ corruptionis, vel in ipſa natura eſt virtus certa & determinata, vt vlterius poſsit via corruptionis permanere, vel non. Si non, ergo ſtatim peribit, quia caret virtute determinata, atque adeò nullam habet, vt vlterius permaneat vſque ad aliquem terminum extrinſecum; vnde enim deſignabilis eſt ille terminus, ſi non eſt virtus in viuente, vt ad illum extrinſecè perueniat? Si habet, ergo habebit terminum intrinſecum, etiam via corruptionis, quia currit eadem ratio, atque via generationis, ſiquidem ex intrinſeca virtute naturali habet peruenire ad talem terminum, & hæc intrinſecè determinata eſt.

Confirmat. quia ſicuti ignis maximus appoſitam ſibi ſtuppam comburet & aggenerabit ſibi ideòque negamus habere terminum intrinſecum, ita & animal in termino maximo ſuæ magnitudinis adhibitum ſibi alimentum præſertim facilis decoctionis conuertet, & creſcet, ergo non habet terminum intrinſecum. Quòd ſi tantum deperdet de propria ſubſtantia, quantum adquirit de alimento; idem dicemus de igne illo maximo, ſicque pari paſſu current.

Reſpond. in non viuentibus via corruptionis deſignari terminum ex virtute naturali ipſius, non in ſtatu naturali, ſed infirma & deficiēte, vtpote via corruptionis tēdente. Virtus autem deficiens cùm minuatur, & à ſtatu naturali remoueatur, terminatur in non eſſe, ſicut virtus effectiua & perfectiua terminatur in eſſe, & ideo via corruptionis, illa virtus habet terminum extrinſecum, id eſt non eſſe, via autem conſeruationis & generationis terminatur in eſſe, qui eſt terminus intrinſecus, præſertim quia illa deficientia virtutis venit ex diſpoſitionibus contrarijs, quæ ad generationem oppoſitæ formæ tendunt, & ideò virtus deficiens in extrinſecum terminatur, ſcilicet in generationem formæ oppoſitæ. In non viuentibus autem non datur terminus extrinſecus in augmento, ſed nullus terminus ſiue non determinatus ſincategorematice, vt dictum eſt; vnde non eſt ſimile, nec enim in eis ſignari poteſt terminus, in quē non perueniant, & infra illum perueniant, ſed quouis dato aliud poteſt adiungi.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd quando animal peruenit ad ſummum augmentum, ideò habet terminum, quia virtus

Digitized by Google

eius ſic continua reactione diſpoſita eſt, vt tantum vel plus perdat quàm conuertit, alias ſi plus cōuerteret, adhuc creſceret. Ignis autem quanto plus augetur, minus virtus eius diminuitur, ſed fortificatur, & ideò non eſt fundamentum vt dicamus, quòd tantum deperdet, quantum augebitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum detur terminus paruitatis intrinſecus, tam in animatis, quàm in inanimatis?

SEnſus quæſtionis eſt, an corpus non mathematicum, ſed naturale conſtans tali vel tali forma naturali, & non in ſola abſtractione quantitatis conſideratum, poſsit in quacumq; parte minori ac minori ſine termino generari vel conſeruari; an verò exigat determinatam aliquam quantitaté verſus paruitatem citra quam generari, aut conſeruari non poſsit, & hoc vocamus minimum illius corporis, ſiue intrinſecum aſſignetur, ſiue extrinſecum, hoc enim etiam reſoluendum eſt.

Prima concluſ. In viuentibus terminus paruitatis intrinſecus aſsignandus eſt via generationis, & conſeruationis, non corruptionis. Eſt communis inter Authores, & videri poſſunt Conimb. 1. *Phyſ.c.4.qu.1.art.2.* & Carmel.*diſp.27.q.3.* & alij. *Ratio eſt*, tùm illa generalis poſita *præcedenti art.* quia ex forma determinata, ſequitur determinata quantitas, tam ex parte magnitudinis, quã ex parte paruitatis; tum ſpecialis, quia viuentia exigunt plura organa ad ſui compoſitioné, quæ non poſſunt diſponi in quacumq; minima parte, niſi vel omnino comprimantur, ſeu condenſentur, & ita inhabilia reddantur ad ſua munera, vel penetrentur, quod naturaliter eſſe non poteſt.

Altera verò pars, quòd terminus ille ſit intrinſecus viâ generationis, ſed nõ viâ corruptionis, cõſtat ex eiſdem rationibus, quibus probatus eſt terminus magnitudinis *in artic. præcedenti.* Eſt terminus intrinſecus via generationis, quia aliàs non inciperet per primum eſſe, ſicut eſt proprium ſubſtãtiæ ſed per vltimum non eſſe, quod eſt propriũ motus, & rei ſucceſsiuè, *vt in 6. lib.* dicemus. *Et ſequela patet*, quia ſi eſſet terminus extrinſecus verſus paruitaté, eſſet verũ dicere: Nunc in hac quantitate non eſt viuens, & immediatè poſt erit, creſcente immediatè poſt quantitate, quia id quod immediatè poſt ſequitur in quantitate eſt pars indeterminata, quæ motu ſeu indeterminatu actione adquiri debet; ſed de quo verificatur, quod nunc non eſt, & immediatè poſt erit, incipit per vltimum non eſſe, & non per primum eſſe; ergo &c. Similiter via cõſeruationis cum fiat ille motus ad paruitatem virtute naturali, oportet quòd habeat determinatum terminum, ſicut habet verſus magnitudinem, quia à ſimili virtute naturali procedit augmẽtum. At verò via corruptionis terminus ille paruitatis extrinſecus eſſe debet, ne alias viuens deſinere poſſit per vltimum ſui eſſe, ſicut in termino magnitudinis dictum eſt. Nam aſsignato termino intrinſeco, verbi gratia, in condenſatione viuẽtis verſus paruitatem, & motu ſe continuante, vel immediatè poſt deſinet viuens vel non. Si non ergo nondũ erat in termino intrinſeco corruptionis, ſiquidem adhuc eo tranſgreſſo non corrumpitur. Si deſinit, ergo per vltimum eſſe, quia eſt verum dicere nunc eſt, ſcil. in termino intrinſeco via corruptionis, & immediatè poſt non erit, quæ eſt deſitio per vltimum eſſe inconueniẽs autem eſt talis deſitio in his quę per generationem alterius deſinunt, vt *articul.* 1. oſtenſum eſt.

Secunda concluſ. Non viuentia habent terminum intrinſecum paruitatis via generationis & conſeruationis. In hac concluſione non concordant D. Thom. & Scotus, ſentit enim Scot. *in 2. diſt.2.qu.9.* non viuentia carere termino paruitatis intrinſeco ex natura ſua, ſed in quacumque minori parte poſſe generari aut conſeruari. Quem ſequuntur aliqui Recentiores, vt Rub. 1. *Phyſic.cap.4. qu.2.* & Pereir. *lib.10.cap.23.propoſ.7.* & alij.

Cæte-

Digitized by Google

Cæterum Diu. Thom. apertè tenet contrarium, tum *in 1. part. quæſt. 7. artic. 3.* vbi docet, corpus naturale habere determinatam quantitatem in maius & in minus, & eadem ratione id probat, ſcilicet quia quantitas ſequitur ad determinatam formam, quod probat terminum intrinſecum non minus in magnitudine, quàm in paruitate; tum etiam *in 2. diſt. 14. q. 1. articul. 1. ad 4. & diſtinct. 30. quæſt. 2. art. 1. in corp.* expreſſe docet, quòd corpus naturale habet determinatam quantitatem; & ideò eſt inuenire minimam carnem, & minimum aquã, vt dicitur 1. *Phyſic. textu 36.* ſuper quem locum etiam videri poteſt Sanct. Thom. *lect.* 9. vbi oſtendit, quòd corpus mathematicum poteſt diuidi in infinitum, quia ſolum in eo conſideratur quantitas, non tamen corpus naturale, quia in eo eſt forma, quæ ſub quacumque quantitate nequit conſeruari. *Nec poteſt exponi Sanct. Thom.* quòd ſolum intendit non dari infinitum categorematicè & in actu, quòd verò detur ſincategorematicè verſus magnitudinem non intendit, & idem eſt verſus paruitatem. *Nam contra hoc eſt*, quia eſſet ridiculum velle probare, quòd verſus paruitatem non datur infinitum categorematicè, cùm ipſa ratione paruitatis infinitas tollatur, loquendo de infinitate continui. Solum ergo intendit probare, quòd verſus paruitatem res naturalis habeat terminum etiam ſincategorematicè, ita quòd in minori ac minori parte non poſsit conſeruari ac diuidi.

Præter illud commune ſupra poſitum *fundamentum* de forma determinata, ad quam ſequuntur accidentia determinata, & conſequenter quantitas tam in maius, quàm in minus, *ſpecialiter addi poteſt aliud.* Quia ſi ad generationem non viuentium non requiritur determinata quantitas verſus minimum; ſequitur quòd poſsit aliqua ſubſtantia incipere per vltimum non eſſe, non autem per primum eſſe, cuius oppoſitum *artic. 1.* ſuppoſuimus, & oſtendemus plenius *in 6. lib. Sequela probatur.* Applicetur ignis in aliquo inſtanti, vel creetur prope combuſtibile, ita quòd in illo inſtanti non tangat niſi ſuperficiem combuſtibilis, ſicut communiter ignis applicatus paſſo ſolam ſuperficiem tangit, & inde incipit diffundere ſuam virtutem vniformiter difformiter, & ſic in illa ſuperficie ponat calorem vt octo, & infra ſuperficiem aliquid minus & minus ſucceſsiuè. *Tunc formo argumentum.* In illa ſuperficie non generatur ignis in illo primo inſtanti, quia ignis eſt corpus, & in ſuperficie non poteſt generari, corpus enim non eſt ſine trina dimenſione, debet ergo expectare vt pars aliqua ſit diſpoſita calore vt octo, quod erit immediate poſt, cum motus ille vniformis difformis cœperit in parte ſequenti poſt ſuperficiem intendi, & communicare calorem vt octo, ergo cum immediate poſt inſtans attingatur à calore ſuperficiei pars immediata communicando illi calorem vt octo, & in quacumque minori parte generetur ignis, immediatè poſt generabitur, ſed immediatè poſt inſtans ſequitur tempus, ergo in tempore incipiet generatio, & ſic erit verum dicere in illo inſtanti, nunc non eſt ignis, immediatè poſt erit, quod eſt incipere per vltimum non eſſe.

Confirmat. quia ignis non poteſt generari in puncto vel indiuiſibili, vt probatum eſt, quia eſt corpus, ergo in aliquo diuiſibili: ſi ergo non requirit quantitatem determinatam, ſed quacumque data in minori incepit, ergo non eſt aſsignare primum eſſe, ſed quocumque dato ante incepit, ergo ad modum motus incipit.

Omitto aliam rationem, quia res minimæ quantitatis non poteſt habere operationẽ, ergo nec eſſe quod eſt propter operari. *Sed reſponderi poteſt*, quod habet inſenſibilem operationem, nec enim ſolum ſunt in eſſe, quæ ſub ſenſum cadunt ex defectu ſolius quantitatis. Quod tamen incertum eſt, & qua facilitate dicitur, negatur.

Digitized by Google

licèt in ratione accidentis præciſè debebat lege alterationis produci vniformiter difformiter, tamen vt vltima eſt & neceſſario annexa ipſi formæ ſubſtantiali, introducitur ipſa lege generationis ſubſtantialis, ſcilicet modo formæ ſubſtantialis & expectando reliqua accidentia, & diſpoſitiones talis formæ. Et quòd producta qualitate aliqua infra vltimam diſpoſitionem in quãtitate indebita ceſſat actio vlterioris qualitatis productiua quouſque debita quantitas ſit diſpoſita, patet ex duobus; tùm in generatione viuentium, quæ exigunt determinata organa, vndè licet vna pars minor, vel indeſignata habeat qualitatem requiſitam ad carnis vel oſsis materiam, verbi gratia, talem duritiam non tamen introducetur ibi forma viuentis quouſq; organa ſint in quãtitate debita diſpoſita, ita ſuo modo non viuens quouſque habeat quantitatem, non quidem organizatam, ſed ſibi debitam diſpoſitam non generabitur. Et ſecundò id apparet in flamma, quæ vicinam ſuperficiem aut partes aeris non inflammat, ſed in eis conſeruat calorem, & ſi ponatur materia nimis ſicca, vt papyrus vel ſulphur aliquantulum diſtans inflammat eam; ergo ſignum eſt, quòd non mouendo vicinas partes, ſed conſeruando calorem poteſt in aliquid agere. Et ſic quando dicitur quòd ceſſante motu in parte immediata, ceſſabit in vlterioribus, *diſtinguo*, ceſſante motu & cõſeruatione primi caloris ſimul, *concedo*; ceſſante motu, ſed non conſeruatione caloris *nego*, per illum enim conſeruatum reliquæ partes mouentur vſquequo ſit æquo pondere omnes diſpoſitæ, vt in omnibus ſimul cum quantitate requiſita calor vt octo, ſimul per generationem formæ introducatur; poſtea verò in aggeneratione, continuatione quadam producetur, quia iam ſupponitur debita quãtitas generata. Quomodo autem vltima diſpoſitio non introducatur ſola alteratione, ſed ſimul concurrente generatione, *in lib. de gen.* explicabimus, ſed ſufficit aduertere, quòd ſi vltima diſpoſitio eſt neceſſario annexa formæ ſubſtantiali, quid mirum quòd ſit annexa generationi, & ſine ipſa non introducatur? licet cum habitudine ad qualitatem præcedentem per alterationem introductam, cui continuatur vel coordinatur, & ratione illius habitudinis fungitur cauſalitate ſeu prioritate diſpoſitionis, & cauſæ materialis, vt ibi latiùs explicabitur.

Ad confirmat. reſpond. quòd quando peruenitur ad illas anguſtias, quod alimentum vel combuſtibile peruenit ad ſuam minimam quantitatem, non ſolum in qua eſſe poteſt via generationis (inde enim adhuc vlterius progredi poteſt motus via corruptionis non eiecta forma combuſtibilis, aliàs deſineret per vltimum eſſe illa forma, vt ſup. dict. eſt) ſed etiam in qua eſſe non poteſt via corruptionis, quæ eſt terminus extrinſecus paruitatis, tunc conſiderandum eſt, quòd licèt tota illa pars non receperit vniformiter diſpoſitiones vſque ad vltimam; tamen dicendum eſt, quòd vel illę diſpoſitiones minores vltima per accidens ſunt ſufficientes, vt introducatur vltima, quia ſublata quantitate debita, reliquæ omnes diſpoſitiones formæ præcedentis ceſſant, & ſic ſoluitur forma, ſubſtantialis à materia, ſublatis autem omnibus diſpoſitionibus ſubiecti, ſiue per ſe à contraria diſpoſitione, ſiue per accidens deſtructa quãtitate requiſita, & conſequenter diſpoſitionibus, quæ mediante illa in ſubiecto ſunt, tollitur forma, & datur locus vt generans introducat formam ſubſtantialem & diſpoſitionem vltimam, vtendo generatione, & non ampliùs alteratione *Vel dicendum*, quòd cùm peruenitur ad minimam illam quantitatem, infra quam poteſt ſuſtentari forma, ſed in alia non poteſt, ceſſabit motus conſeruando diſpoſitiones immiſſas, quouſq; in reliquis partibus diſpoſitio ſufficiens æquè introducatur, vt ſuper omnes vltima diſpoſitio cum forma ſubſtãtiali introduci poſſit, ſicut de igne primo applicato ad paſſum, & generante ignẽ dictum eſt.

Digitized by Google

Secundò arguit. Si non viuentia habent terminum intrinſecum paruitatis, accipiamus corpus quod in toto vniuerſo minimam inter omnia quantitatem exigit, & ponatur in ſua minima quantitate; tunc diuidatur à Deo, vel Angelo, nulla alia alteratione vel diſpoſitione facta, quâ diuiſione, vel facta diuiſione, adhuc manebit illud minimum vel non. Si manebit, ergo vltra terminū intrinſecum paruitatis inuenitur, & ſic ille non erat terminus. Si non manet, ergo conuertitur in aliud corpus, ſed ſupponimus, quòd nullum aliud corpus poteſt eſſe minus in toto vniuerſo, ergo in nullum aliud corpus poteſt conuerti. Et præſertim quia ex vi diuiſionis non apparet quæ forma poſsit ibi introduci. *Et ſi dicatur*, quòd conuertetur in corpus proximius circunſtans. *Contra eſt*, tum, quia poteſt contingere, quòd ſit minus diſpoſitum & proportionatum illi corpori circunſtanti vt in illud conuertatur; tùm quia poteſt Angelus vel Deus diuidere illud corpus in vacuo, & tunc non habet circunſtans corpus in quod conuertatur. Item ſit minimum panis vel vini, in quo eius ſpecies ſaluari poſsit, & Sacerdos intendat conſecrare medietatem tantum, tunc medietas erit conſecrata, & altera medietas ſub forma panis vel vini, dabitur ergo tunc aliquid vini vel panis ſub minori minimo, quod eſt non habere terminū intrinſecum paruitatis. *Conf.* in ipſa aggeneratione qua ignis ſerpit per papyrum, vel viuens conuertit nutrimentum, forma tunc introducitur ad modum motus ipſius aggenerationis continuæ, ergo in minores ac minores ſine termino determinato paruitatis; ergo ſimiliter quando primo generatur, nec enim magis determinata accidentia exigit in generatione, quàm in aggeneratione.

Reſp. in illo primo caſu, illud minimum aggenerandum & addendum eſſe corpori viciniori actiuioris virtutis, vel ſi vndique circundetur corpore æqualis actiuitatis, Deus determinabit in quod conuertetur ſicut alias cauſas determinat. Et dū incipit diuiſio, incipit eſſe in minori parte infra minimum via corruptionis, quod non eſt inconueniens. In vacuo autem non poterit illud minimum diuidi ab Angelo, reſiſtente tota natura, quia non poteſt aliud corpus generari, & conſequenter neque iſtud corrumpi, aut ſine debita quantitate, & diſpoſitionibus permanere. Si verò Deus velit in vacuo diuidere, tenebitur conſeruare ſubſtantiam infra minimam quātitatem, quod benè poteſt facere, ſine diſpoſitionibus enim poteſt conſeruare formam in materia.

Quoad 2. caſum reſp. quòd illa pars media non conſecrata cum maneat continuata, & ſub eadem quantitate cum alia medietate conſecrata, eodem modo conſeruabitur atque ante conſecrationem, eò quòd quantitas medietatis conſecratæ ex ſuſtentatione diuina habet vim ſubſtantiæ, & ita facit omnia, quæ ibi faceret ſubſtantia, ſi adeſſet, ſi autem ibi adeſſet ſubſtantia in illa medietate, conſeruaretur alia illi adiuncta, ergo ſimiliter facta conſecratione.

Ad conf. reſp. aggenerationem fieri per modum motus in minores ac minores partes, quia non ſeorſum ponuntur, ſed vt aggregatæ & coniunctæ ei cui aggenerantur: vnde in aggeneratione nunquā datur quantitas minor minima ſeparata & ſeorſum, hoc enim eſt inconueniens, coniuncta verò alteri maiori non ſolum eſt inconueniens, ſed neceſſarium in omnibus corporibus. In prima autē generatione fit corpus aliquod per ſe vt totum, non vt pars aggregata, & ita ſi fieret in minori ac minori quantitate, fieret ſine quantitate ſibi debita & propria, quæ debet eſſe certa ac determinata, ſicut alia accidentia.

Vltimò argui. Poſſe diuidi in infinitum ſine termino eſt paſsio quantitatis, & non impeditur per formam ſubſtantialem, cui inhæret, cùm hæc ipſa forma ſit ratio, & radix ipſius quantitatis, & cōſequenter diuiſibilitatis in infinitum, ergo poteſt dato quocumque minimo adhuc diuidi, præſertim.

Digitized by Google

ſertim in homogeneis, quæ eiuſdem rationis ſunt in toto & in partibus. Nec eſt aſsignabile à quo proueniat illud impedimentum diuiſionis vltra minimum, non enim prouenit à natura quantitatis ſecundùm ſe, quia hæc potius petit diuidi ſine termino, nec à forma ſubſtantiali, quia hæc eſt radix talis quantitatis, nec à qualitatibus, quia iſtæ in puncto conſeruari poſſunt & intendi ac remitti, ergo à nullo.

Reſpondetur, quòd poſſe diuidi in infinitum ſine termino, non eſt paſsio quantitatis in ſtatu naturali, & vt ſequitur ad corpus naturale, ſed quantitatis mathematicè conſideratæ, & ſecundùm abſtractionem ab omni corpore & motu. Forma autem non eſt radix quantitatis ſub ſtatu mathematico, ſed ſub ſtatu naturali, id eſt, vt deſeruit operationi & motui, aliiſque diſpoſitionibus ad generationem requiſitis. In ſtatu autem mathematico ponitur ſolum per conſiderationem intellectus, quo præcisè conſideratur id, quod extenſionis eſt, ex vi enim huius præcisè conſiderati non repugnat diuidi, ſed tamen ex aliis adiunctis, prout in ſtatu naturali, ſcil. prout deſeruit diſpoſitioni ad generationem & operationi, & vt dimanat à certa, ac limitata forma, ſic non poteſt diuidi in quaſcumque minimas partes ſeruata illa forma. *Vnde dicitur ad argumentum*, quòd impedimentum diuiſionis prouenit ex determinata forma, quæ eſt radix quantitatis, non abſolutè & ſub ſtatu mathematico, ſed vt deſeruit ſibi & ſub ſtatu naturali, & conſequenter determinata eſt: Quòd ſi diuidatur, forma tollitur, quæ exigit illam diſpoſitionem, & conſequenter ipſa quantitas, quæ pereunte ſubiecto non poteſt conſeruari.

CIRCA SECVNDVM LIBRVM, DE NATVRA ET CAVSIS.

QVÆSTIO IX.

De Natura, Arte, & Violento.

IN *ipſa definitione naturæ eas particulas poſuit Philoſophus, quibus natura ab artificioſo, & violento diſtinguitur. Vtrique enim opponitur illa particula*, Principium motus eius, in quo eſt; *non enim ex intrinſeco principio mouetur, ſiue quod mouetur arte, ſiue quod vi. Et ideo, quia oppoſitorum eadem eſt ratio, agendo de natura, quæ principium motus intra ſe habet, ſimul agemus de artificioſo, & violento, quæ ſolum habent principium extrinſecum motus. Licet autem natura etiam opponatur ſupernaturali, & libero, tamen ad Phyſicum non ſpectat illas differentias per ſe conſiderare, quia vtrumque tam ſupernaturale, quàm liberum à motu ſenſibili non dependent: violentum autem, & artificioſum in ſenſibilibus inueniuntur.*

Digitized by Google

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio naturæ.

VArias naturæ acceptiones plerique deriuant, ſed euidenter S. Thom. ex Philoſ. 5. *Metaph. text.* 5. eius acceptiones declarat 1. *p. quæſt.* 29. *art.* 1. *ad* 4. & hoc modo analogiam huius nominis explicat: *Nomen*, inquit, *natura primo impoſitum eſt ad ſignificandum generationem viuentium, quæ dicitur natiuitas. Et quia huiuſmodi generatio eſt à principio intrinſeco extenſum eſt hoc nomen ad ſignificandum principium intrinſecum cuiuſcumque motus. Et ſic definitur natura in ſecundo Phyſicorum. Et quia huiuſmodi principium eſt formale, vel materiale, communiter tam materia, quàm forma dicitur natura. Et quia per formam completur eſſentia cuiuſcumque rei, communiter eſſentia cuiuslibet rei, quam ſignificat ipſa definitio, vocatur natura. Vnde* Boetius *dicit quòd natura eſt vnumquodque informans ſpecifi à differentiâ; ſpecifica enim differentia eſt, quæ complet definitionem, & ſumitur à propria rei forma.* Ita D. Thom.

Igitur natura abſolutè ſumpta, & ſine addito iſtis quatuor modis ſumitur, ſcilicet pro natiuitate, ſeu naſcentia, pro principio motus, ſeu generationis, pro materia, vel forma, pro eſſentia, & quidditate, quæ explicatur in definitione. Aliquando verò natura ſumitur cũ aliquo addito pro tota vniuerſitate rerum, vt quando dicimus, *aliquid eſt in rerum natura*, & D. Thomas ſæpè docet totam naturam eſſe inſtrumentum Dei, vt 1.2. *quæſt* 1. *art.* 2. & *quæſt.* 6. *art.* 1. *ad* 6. Aliquando ſumitur pro ipſo Authore naturæ, qui non tam eſt natura, quàm origo ipſa, principiumque totius naturæ, & ab aliquibus appellari ſolet aſperiori vocabulo, *natura naturans*, id eſt, ordinans naturam.

In præſenti ergo naturam conſiderat Philoſophus in ſecunda acceptione, pro principio motus intrinſeco, vt D. Thom. aduertit *loco cit.* & 2. *Phyſic. lect.* 2. Quod autem ex principijs iſtis componitur potius eſt principiatum, quàm principium: *Quòd ſi dicas*, cur ergo Philoſophus egit de principijs rei naturalis in primo libro, & iterum in hoc ſecundo agit de natura pro principijs rei naturalis? *Reſpondetur*, quòd cùm natura definiatur hîc reſpectiuè, vt S. Thomas aduertit *in hoc ſecundo Phyſicorum, lect.* 1. id eſt, ſub habitudine ad totum, non inconuenit de principijs rei naturalis tractaſſe in primo libro, quatenus ex illis conſtat ens naturale ſiue in fieri, ſiue in facto eſſe. Hic autem de principijs rei naturalis, ſeu de natura agit ſub habitudine, & reſpectu ad motum; ſic enim induit rationem naturæ, in quantum eſt principium motus, ſiue actiuè, ſiue paſſiuè; atque ita in primo libro conſiderantur principia vt conſtituentia ens naturale, ſiue in fieri, ſiue in facto eſſe, ibique non tam conſideratur principium vt actiuum, & paſſiuum, quàm vt materiale & formale. In præſenti verò conſiderantur principia non vt conſtituentia ens naturale, ſed vt principiantia motum, & ita conſideratur principium vt actiuum, vel paſſiuum.

Eſt igitur definitio naturæ: Natura eſt *principium, & cauſa motus, & quietis eius, in quo eſt primò, & per ſe, & non ſecundùm accidens.* Primo loco ponitur in definitione naturæ *principium, & cauſa.* Cur vtrumque poſuerit Philoſoph. multi quærunt, & multa reſpondent. *Aliqui* ſolum maioris explicationis gratiâ: *Alij*, quòd addidit cauſam ad remouendam priuationem, quæ eſt principium motus, & non eſt natura, quia non eſt cauſa. D. Thom. 2. *Phyſ lect.* 1. dicit poni principium, & cauſam ad deſignandũ, quòd in aliquibus natura eſt principium paſſiuum, in alijs actiuum, & hoc deſignatur per ly *cauſa.* Addere etiam poſſumus, quòd quia intendebat Philoſ. definire naturam ſubſtantialem, vt ex quarta particula conſtabit, oportuit ſignificare quòd eſſet principium motus non quomodocunque, ſed primum, ſeu radicale, & poſitiuè ordi-

ordinatum ad motum, ideo nec poſuit ſolum principium, quia hoc etiam conuenit priuationi, nec ſolum cauſam, quia hoc etiã conuenit virtuti, ſeu potentiæ motiuæ, quæ eſt accidens, ſed vtrumque coniunxit, vt intelligeretur, quòd debet eſſe principium poſitiuum cauſans motum, non tanquam medium operandi, quod eſt virtus, ſed tanquam principium, quod eſt radix.

Secunda particula eſt, *motus, & quietis.* Nomine *motus* non intelligitur ſolum localis, ſed quicumque motus phyſicus, & corporeus, ſiue localis, ſiue alterationis, &c. Illa autem copula, *&*, non intelligitur copulatim, ita quòd vt aliquid ſit natura, oporteat vtriuſque eſſe principium, ſed intelligitur diſtributiuè diſtributione accommoda: in aliquibus enim natura eſt principium motus, in alijs quietis, in alijs vtriuſque: ſolius motus, vt in viuentibus, in quibus ſi omnis motus ceſſat, ceſſat vita; ſolius quietis, vt in cœlo Empyreo, & in toto terræ globo, qui perpetuò quieſcit: vtriuſque, vt grauia, & leuia, quæ aliquando quieſcunt, aliquando mouentur, eò quòd in eis vnum ordinatur ad aliud, ſcil. motus ad quietem. Quare tota natura in communi eſt principium motus, & quietis diſtributiuè. Non autem ponitur disiunctiuè, motus, vel quietis, ne daretur intelligi, quòd ad naturam in communi, ſeu ad totam collectionem naturæ, ſufficeret alterum, ſcilicet ſola quies, vel ſolus motus; dum autem vtrumque diſtributiuè intelligitur, omnia in tota collectione naturæ reperiri ſignificatur. Neque eſt inconſuetum ſic tradere definitiones, ſicut quando anima definitur à Philoſoph. quòd anima eſt, quâ viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus: non quòd omni animæ in ſingulari id competat, ſed aliquid illorum omni animæ, alicui etiam animæ omnia illa, ſicut animæ rationali. Nomine verò *quietis*, non intelligitur pura carentia motus, ſed carentia illius cum poſſeſsione termini, huius enim quietis poſſeſsiuæ principium reale eſt natura, carentiæ verò quatenus eſt nihil, non datur principium reale.

Tertia particula, *eius in quo eſt*, ponitur ad excludendum principia extrinſeca motus. Hæc enim non conſtituunt naturam, & ſic excluduntur artificialia, quæ non habent motum ortum ex aliqua forma, ſeu principio intrinſeco, ſed ab arte, quæ extrinſeca eſt naturæ, & ſimiliter violentum, quod eſt ab aliqua vi extrinſeca; & denique efficientia alicuius motus in aliquid extrinſecum non conſtituit aliquid, nec denominat naturam, ſed ſolùm quatenus in ſe mouetur aliquo principio intrinſeco; vnde ignis non dicitur natura, quia actiuè calefacit aliud extra ſe, nec animal ex eo quòd generat aliud, ſed quia habet principium motus in ſe; vt ignis, quia poteſt deſcendere ſurſum, & aqua, quia poteſt deſcendere deorſum, & ſimiliter, quia poteſt calefieri, & corrumpi; ad hoc enim habet principium intrinſecum paſsiuum, & ſic omne principium motus conuenientis ipſi mobili dicitur natura.

Sed dices. Calefactio ignis, etiam vt actio eſt, eſt naturalis, neque enim libera, vel artificialis, vel violenta eſt; ergo procedit à natura, vt natura eſt; & idem dici poteſt de generatione, quæ eſt actio procedens à natura, vt natura eſt.

Reſpondetur. Actiones illas dici naturales, non quia natura conſtituatur ratione illarum, vel per ordinem ad illas, ſed quia conſequuntur ad naturam, & ex inclinatione illius ſunt, vel ad naturam propagandam ordinantur. Hoc enim quod eſt efficere, vel mouere alteram à ſe etiam poteſt cõpetere agenti non naturali, ſed artificioſo, & violento, imò & principio immobili alia mouenti, ſcilicet Deo. Ex hoc ergo quòd aliquid moueat aliud præciſè, non dicitur natura, nec pertinens ad rationem mobilis; ſed tamen poteſt dici actio erga alterum naturalis, vel quia naturam generat, vel quia à naturæ inclinatione procedit; quod totum ſupponit naturam conſtitutã,

non

Digitized by Google

non autem formaliter conſtituitur per hoc, quod ſit principium talis motus mouentis aliud à ſe.

Quarta particula eſt, *Primo & per ſe, & nõ ſecundùm accidens.* Vbi particula *Primum,* denotat ſecundùm communem explicationem, quòd natura non debet eſſe principium motus ſecundarium, & inſtrumentale qualе eſt accidens, ſed radicale primum, quale eſt ſubſtantia: accidens enim eſt aliquid adiunctum naturæ, non conſtituens naturam, ſed illi conſtitutæ inhærens. Denique additur illa particula, *Per ſe, & non ſecundùm accidens*, iuxta aliquos ſolum ob maiorem explicationem, iuxta alios, præſertim D. Thom. & ſecundum textum literæ, ad excludendum ea, quæ ab aliquo interiori mouentur, ſed per accidens adiuncto; ſicut v. g. cùm Medicus curat ſeipſum, talis ſanitas prouenit à principio ipſi Medico intrinſeco; ſed tamen quia contingit hunc, qui ſanatur, eſſe Medicum: per ſe enim eſt quòd infirmus ſanetur, per accidens verò, quod qui eſt infirmus ſit Medicus; ideò non dicitur ſanari à natura, ſed ab arte, ſicut alij infirmi, qui curantur à Medico.

Sed inſtabis contra vtramque particulam, nam poteſt dari ars ad facienda opera, non alterius, ſed ſui tantum, ſicut ars cantandi, ſaltandi, & ratiocinandi, &c. quæ non per accidens, ſed per ſe, id eſt, ex ſuo obiecto ſolum poſſunt fieri à principio intus exiſtenti, & in eo, in quo eſt; ergo per hoc non differunt naturalia ab arte. Item ſuperfluè ponitur duplex illa particula, *Primò & per ſe*; nam ſi eſt primum principium, hoc ipſo non eſt accidentaliter coniunctum, & conſequenter eſt per ſe.

Reſpondetur, quòd illa opera artificioſa quantum ad ſubſtantiam non fiunt ab arte, ſed ſolùm quantum ad modum, quo diriguntur, & ſic licet ex parte ſubſtantiæ operis ſint actiones propriæ ipſius ſubiecti, & à principio intrinſeco fiant, tamen quantũ ad modum, quo fiunt ſecundùm talem directionem artificioſam, non fiunt à principio intrinſeco ipſi naturæ corporeæ, quæ ſola eſt natura mobilis, de qua in præſenti agimus, ſed fiunt à principio adquiſito per cognitionem, & non habente radicem in ipſa natura, ſed accidentaliter conueniente, & ſic dicitur principium intrinſecum, quia inhæret in ipſo homine, non quia à natura dimanat. Specialiter autem ars ratiocinandi non dirigit opera naturalia, ſed operationes intellectus artificioſè diſponendo obiecta, non introducendo in ipſos actus rationis artificialem & realem formam.

Ad ſecundum dicitur, quòd illa particula, *Primùm*, denotat, quòd principium debet eſſe intrinſecum radicale, ſed quia non ſatis explicatur, quid ſit eſſe radicale principium, adhibetur illa particula, *per ſe*; ſic enim intelligimus, quòd non ſolum eſt primum reſpectu operationis, & motus, ſed quod in ipſa eſſentia rei eſt primum tanquam per ſe illi conueniens.

Sic explicata naturæ definitio plures habet difficultates. Sed quia omnes illæ non tam difficultatem faciunt circa ipſam definitionem naturæ, quàm circa ea, in quibus ratio naturæ inuenitur *ſequenti articulo* declarabuntur.

ARTICVLVS II.

In quibus ratio naturæ inueniatur?

Circa ea, quibus conuenit ratio naturæ *aliquæ ſe offerunt difficultates. Prima*: An ratio naturæ conueniat compoſito; an ſolum partibus componentibus, ſcil. materiæ, & formæ. *Secunda*; An conueniat cœlo. *Tertia*, An conueniat elementis, ſcil. grauibus & leuibus. *Quarta*, An conueniat animæ rationali, vt rationalis eſt. *Denique* an conueniat Angelis, & Deo.

De Compoſito.

Si totum compoſitum ſumatur pro ſuppoſito ſubſiſtente in concreto, manifeſtè excluditur à Philoſopho à definitione naturæ in *hoc ſecundo libro, text.* 12. dicens: *Quòd compoſitum natura quidem non eſt, ſed eſt.*

eſt, & conſtat naturâ, vt homo. Itaque compoſitum eſt principiatum, non principium: natura autem principium eſt motus, & quietis; ſimiliter Theologia diſtinguit naturam à ſuppoſito, & in Chriſto fatetur duas naturas, & vnam perſonam; in Deo tres perſonas, & vnam naturam, non ergo ſuppoſitum ſeu perſona natura dicitur.

Si verò loquamur de toto, non pro ipſo ſuppoſito, ſed pro forma totali, ſicut verbi gratia humanitas, in qua materia & forma inueniuntur; controuertitur ab aliquibus, an conueniat illi ratio naturæ; nam ex vna parte non videtur id poſſe negari, cùm fides fateatur, quòd Verbum aſſumpſit humanam naturam, id eſt humanitatem ipſam, non aſſumpta perſona; ergo humanitas natura eſt. Deinde quia humanitas eſt principium, & ratio operationis per modum principij *quo*, non per modum principiati, & *quod*, vt euidenter patet in Chriſto reſpectu operationum, & motuum, qui media humanitate illi conueniunt, horum enim motuum humanitas eſt principium *quo*; ergo conuenit illi definitio naturæ ab Ariſt. diſignata. Quod enim aliqui dicunt humanitatem in Chriſto Domino eſſe operatiuam vt *quod*, & non ſolum vt *quo*, neque actiones eſſe ſuppoſitorum, ſed ſingularium *ſupra q.7.art.* 2. impugnatum eſt. Quod ſi conuenit formæ totali eſſe principium operandi *quod*, de partiali forma ſubſtantiali etiam id poterit dici, & ſic talis modus operandi *vt quod*, in forma totali non magis excludet illam à ratione naturæ, quàm formam partialem.

Ex alia verò parte excludi videtur forma totalis à ratione naturæ, quia licèt humanitas ſit principium *quo*, motus, & quietis, non tamen eſt primum principium ſimpliciter, & tanquam elementum primum, vnde generatio fit, quia ita eſt principiũ, quod etiam eſt principiatum, ex alijs prioribus, ſcilicet materia & forma, vnde non includitur in definitione data, quæ dicit, quòd natura eſt principium motus, & quietis primo & per ſe; humanitas autem nõ eſt principium primum, ſed ex primis principijs conſtans. Et adſtipulatur Phil. 5. *Meta. text.* 1. dicens: *Quòd natura principium eſt, & elementum*, ſumit ergo naturam non pro quolibet principio, ſed pro principio quod eſt elementum, humanitas autem non eſt elementum, ſed ex elementis. Item ibidem *ca.* 4. *text.* 5. dicit Ariſtotel. *Quòd natura eſt id, ex quo primo inexiſtente generatur, quod gignitur*; primum autem inexiſtens, ex quo aliquid generatur, non eſt integra natura, ſeu humanitas, ſed pars aliqua, ex qua fit humanitas. Nec tamen negat iſta ſententia humanitatem, ſeu formam totalem eſſe naturam ſumpta natura pro quidditate, ſeu eſſentia, vt opponitur ſuppoſito, non tamen eſſe naturam prout explicatur in definitione Ariſtot. quæ ſolum includit prima principia motus, & quietis, non quæ ſunt ex his.

Hæc difficultas non tanti momenti eſt, quanti ſit ab aliquibus, qui nimis in hanc vltimam ſententiam inclinant, ſed tamen prima ſententia videtur magis conformis menti D. Thom. qui in 5. *Metaph. lect.* 4. explicans illa verba Philoſoph. *text.* 5. vbi dicit: *Quòd eſt natura ipſa forma vt ſubſtantia*, intelligit illa de forma totali, inquiens; *Quòd non ſolum forma partis dicitur natura, ſed ſpecies ipſa, quæ eſt forma totius, vt ſi dicamus, quòd hominis natura non ſolum eſt anima, ſed humanitas, & ſubſtantia, quam ſignificat definitio.* Ita D. Thom. Cùm autem in illo loco Philoſ. agat de natura eo modo, quo illam definiuit in hoc ſecundo lib. Phyſicorum ſiquidem ex illo loco oppoſiti Authores ſuam confirmant ſententiam, efficitur planum, quòd D. Thomam etiam loquitur de natura prout hic definita eſt ab Ariſtot. quando illam tribuit formæ totali.

Ad fundamentum oppoſitum reſpondetur, quòd in definitione naturæ quando dicitur, quòd eſt primum principium, ly *Primum*, idem eſt quòd ſubſtantiale, ſeu radicale, vt opponitur accidentali, & inſtrumentali.

Digitized by Google

mentali, non autem oportet, quòd ſit primum partiale, & per modũ primi elementi. Humanitas autem principium ſubſtantiale eſt, & hac ratione primum. Quod verò dicitur humanitatem eſſe genitam, non verò principium generationis. *Reſpondetur*, humanitatem eſſe genitam vt *quo*, non vt *quod*; & ſic manet intra lineam principij ſubſtantialis; id enim quod ſe habet vt *quo*, eſt principium eius, quod ſe habet vt *quod*. Non autem requiritur quòd natura ſit principiũ generationis, ſed ſufficit quòd alterius motus, nam in cœlo datur natura, & non principium generationis.

Ad primam authoritatem Philoſophi *dicitur*, quòd in illis verbis: *Natura quoque principium eſt, & elementum*, non attribuitur naturæ vtrumque copulatim, ſed naturæ, & elemento attribuitur, quòd ſit principium, quaſi dicat, natura eſt principium, & etiam elementum eſt principium, non verò natura eſt elementum, & principium. Quæ conſtructio litteræ ſignificatur ibi à D. Thom. *lect.* 1. dicens: *Quòd natura eſt principium, ſicut illud à quo incipit motus, elementum autem ſicut pars prima in generatione rei. Ad ſecundum verò locum dicitur*, quòd ibi Philoſophus plures acceptiones naturæ referens ponit ſecundam, quando dicitur natura ex qua primo inexiſtente generatur, quod gignitur: tertium autem modum dicit eſſe, quando natura dicitur, vnde primus motus in vno quoque eſt eorum, quæ natura ſunt in eo ſecundùm quod ipſum eſt. Qui tertius modus continet definitionem naturæ traditam *hîc in* 2. *Phyſicor.* Ergo perperam ex denegatione illius ſecundi modi intenditur probari, quòd humanitati non conueniat iſte tertius.

De materia & forma.

DE *forma nulla eſt difficultas*, quòd ſit natura, imò magis eſſe naturam, quam materiam, apertè docet Philoſoph. 2. *Phyſ. cap.* 1. *De materia multi dubitant*, & *Quidam* extremè ſentiunt in hac parte; ſentiunt enim aliqui ſolam materiam, vel generalius loquendo ſolum principium paſsiuum non actiuum eſſe naturam, quod attribuitur Scoto *in* 2. *diſt.* 18. *quæſt. vnica*, vt referunt Conimbr. *in* 2. *Phyſic. c.* 1. *q.* 3. *artic.* 1. & P. Fuente *lib.* 2. *Phyſic. q.* 1. *diffic.* 2. *Alij* per aliud extremum ſolum principium actiuum ſentiunt eſſe naturam, & ita excludunt materiam à definitione naturæ, quod attribuitur Valeſio *quæſt.* 11. *ad Tyrones*, & eam videtur ſequi P. Vazquez 1. 2. *diſp.* 25. *cap.* 3. Nec poſſunt hanc ſententiam negare, qui exiſtimant rationem naturæ ſolum analogicè conuenire materiæ reſpectu formæ, vt Cabero *hîc tractatu ſecundo diſp.* 1. *dub.* 4. *Et fundamentum huius ſententiæ* dependet principaliter ex his, quæ *articulo* 4. dicenda ſunt; præcipuè enim fundatur in eo, quia naturale opponitur violento; ad rationem autem violenti requiritur, quòd inueniat reſiſtentiam in paſſo, quæ ſit per actiuitatem illius, non per receptionem paſsiuam, alioquin omnis motus erit naturalis, quia omnis motus habet principium paſsiuum: ergo ad rationem naturæ, vt opponitur violento, requiritur principium actiuum, & non ſufficit paſſiuum; quod fundamentum ibidem expendetur.

Fundamentum autem primæ ſententiæ ad id reducitur, quia inde primo denominatur natura, vnde mobilis eſſe dicitur, & in tantum eſt natura, in quantum mutabilis, ſed eſſe mobile, & mutabile importat principium paſsiuum, ergo ratione illius aliquid denominatur natura.

Confirmatur. Quia natura eſt principium motus intrinſecum, hoc autem non habet ratione principij actiui, ſed paſsiui, imò per accidens ſe habet ad motum, quod habeat principium actiuum ad illud, ſicut ſi ægrotus habeat principium curationis, ſcilicet artem medicam, per accidens ſe habet ad ſanationem. Vnde etiam actiuum principium ſi purificetur ab omni paſsiuo, exuit rationem naturæ, & ſolum eſt

motor,

Digitized by Google

motor naturæ; vt ergo ſit natura, neceſſario debet ſupponere principium paſſiuum motus, & ab illo ſolo denominabitur natura, quia ſi ab actiuo denominaretur, etiam remoto paſſiuo fieret denominatio; imò quando datur vtrumq; principium tam paſſiuum, quàm actiuum, ab actiuo nullo modo fit denominatio, vt patet in igne, qui non denominatur natura, ex eo quòd calefacit actiuè, ſed ex eo, quòd eſt mobilis paſſiuè. Neque negat hæc ſententia, quòd viuentia habeant naturam; ſed dicit, quòd viuentibus conuenit natura ratione paſſiui principij ad motum, non ratione actiui. Vnde fit, quòd ille motus ſit in viuentibus naturalis, qui eſt à principio extra ad quod viuens paſſiuè ſe habet, vt motus cordis, primus actus intellectus, & ſimilia; quæcumque enim determinantur ab alio, dicuntur naturaliter ferri, & recedit à naturali, quod ſe determinat, de quo D. Thom. *1. p. q. 18. art. 3.*

Nihilominus dicendum eſt, ***rationem naturæ vt explicatur definitione data propriè conuenire materiæ, & formæ, principio actiuo & paſſiuo, dummodo ſit principium actiuum motus in ſeipſo, ſicut ſe mouent viuentia.*** Hæc concluſio ſumitur ex Diuo Thom. 2. *Phyſicor. lect.* 1. vbi inquit: *Quòd in rebus naturalibus eo modo eſt principium motus, quo eis conuenit motus, quibus ergo conuenit mouere, eſt principium motus actiuum; quibus autem competit moueri, eſt in eis principium paſſiuum, quod eſt materia quod quidem principium in quantum habet potentiam naturalem ad talem formam, & motum, facit eſſe motum naturalem.* Ita Diuus Thomas. Et videri etiam poteſt *in locis articul. 4. citandis*, vbi apertè tenet, etiam principium paſſiuum eſſe capax violentiæ, & conſequenter eſſe in ſe naturam. Et videri poſſunt pro hac ſententia Conimbricenſ. *vbi ſupra*, & M. Soto in 2. *Phyſicor. quæſtione prima, concluſ.* 3.

Fundamentum eſt; tùm quia motus naturales ſunt diuerſi in diuerſis naturis, cuius diuerſitatis ratio debet reduci ad diuerſitatem formæ, & principij actiui, ergo forma eſt principium naturale; tum, quia in viuentibus propriè inuenitur ratio naturæ, aliàs ſola inanimata, non autem viuentia conſtabunt naturâ; cùm tamen viuens in quantum viuens habeat proceſsionem naturalem, ſcilicet generationem, quæ eſt opus naturæ, & alios etiam motus naturales: conſtat autem, quòd viuens in hoc diſtinguitur à non viuenti, quia habet principium actiuum ſe mouendi, quod inanimato non conuenit, ergo principium actiuum propriè habet rationem naturæ. *Nec dici poteſt* motum proprium animalium, verbi gratia, motum progreſsiuum non eſſe merè naturalem, ſed mixtum ex violento, & naturali, quia fit per eleuationem, & depreſsionem vnius partis, & pro ea parte, qua eleuatur, eſt violentus, & contra grauitatem. *Contra hoc enim eſt*; tùm quia multi alij motus naturales inueniuntur in animali, qui nihil habent de violēto, vt motus augmentationis, & nutritionis, motus cordis, pulſationis, &c. Tùm etiam quia licet motus progreſsiuus aliquid habeat violentiæ reſpectu grauitatis, non tamen reſpectu naturæ animalis, cui motus ille naturalis eſt, vtpotè à propria virtute ſe mouendi, quæ ex ipſa natura animalis, vt animal eſt, originatur.

Quòd vero materia, & principium paſſiuum habeant rationem naturæ, *conſtat*; tùm, quia ipſa materia prima per ſui tranſmutationem verè eſt cauſa motus, & ſuſceptionis formarum; ergo verè eſt principium motus & quietis; tum etiam, quia aliquis motus datur naturalis, qui non habet principium actiuum, neque ex parte formę, neque ex parte materiæ, ſicut motus cœli, ſuppoſito quòd cœlum non eſt viuens, & tamen motus circularis eſt ei naturalis, vt contra Vazquez, & alios probauimus *infra*; & diſpoſitiones quæ in aliquo ſubiecto recipiuntur, in illo ſunt motus naturales; & non violenti; aliàs generatio non fieret

Digitized by Google

potẽtia ad diuerſos motus, ergo ſicut cauſa in potentia, eſt cauſa ſecundum quid, ita materia eſt principium motus, & conſequenter natura, ſecundum quid, quia in potentia.

Oppoſita tamen ſententia pluribus placet Authoribus, nec nobis diſplicet. Tenet eam Soto 2. *Phyſ. q.* 1. Tolet. Plaça, & alij; *& ratio ſumitur ex dictis,* quia principium paſsiuum verè & propriè habet rationem naturæ, & non habet eſſe principium omnis motus dependenter, aut participatiuè à à forma, nam per ſe eſt principium generationis in ſuo ordine, ſcilicet vt cauſa materialis, ſicut eſt principium corruptionis, & ad illam habet naturalem inclinationem; ergo non eſt cur à propria & vniuoca ratione naturæ excludatur. *Nec obſtat,* quod exerceri non poteſt talis motus ſine forma, & dependenter ab ipſa, nam hoc modo etiam forma non poteſt exercere motum, niſi dependenter à materia. Et ratio naturæ non conſiſtit in exercitio motus, ſed in ratione principij; ratio autem principiandi, nec materiæ conuenit per formam, nec formæ per materiam, ſed vtrique in ſuo genere per ſe eſſentialiter conuenit, licèt coniungi debeant, vt motus exerceatur.

Ad primum fundamentum, oppoſitum ex authoritate Phil. *reſp.* quod in illo primo loco, cùm dicit, quòd propter formam omnis ſubſtantia natura dicitur metaphoricè, non ſumit ibi naturam phyſicè, & vt in præſenti conſideratur pro principio motus, ſed pro quacunque quidditate, quæ eſt terminus generationis, & dicitur natura quaſi nata, ſeu generata. Sumptâ ergo natura in hac acceptione pro termino motus, non pro principio, omnis ſubſtantia dicitur natura, id eſt quidditas ſpecifica à forma quaſi à termino formali. Expoſitio eſt S. Thom. *in* 5. *Met. lect.* 5. § *ponit duos modos,* vbi inquit: *Sicut forma vel materia dicebatur natura, quia eſt principium generationis, quæ ſecundum primam nominis impoſitionem natura dicitur, ita ſpecies & ſubſtantia dicitur natura, quia eſt terminus generationis: nam generatio terminatur ad ſpeciem generati, quæ reſultat ex vnione formæ & materiæ. Et ex hoc ſecundum quandam metaphoram & nominis extenſionem, omnis ſubſtantia dicitur natura, quia natura, quam diximus, quæ eſt generationis terminus, ſubſtantia quædam eſt, & ita cum eo quod natura dicitur, ſubſtantia ſimilitudinem quandam habet.* Ita Diu. Thom. Et ſimiliter quando ſubdit Ariſt. quòd materia dicitur natura, quia formæ ſuſceptiua eſt, ad literam Philoſ. loquitur de natura, non in noſtra acceptione pro principio motus, ſed pro quidditate rei, quę eſt terminus generationis; in hac enim acceptione propriè dicitur natura ipſa forma, ſeu id quo aliquid actu habet naturam, id eſt quidditatem; materia autem dicitur natura ſeu quidditas, quia huius ſuſceptiua eſt, non quia per ſe actu eſt talis. Sumendo autem naturam pro principio motus, materia dicitur vniuocè natura, etſi ſuſceptiua ſit formæ, quia eſſe ſuſceptiuam formæ intrinſecè, & per ſe illi conuenit, & per ſe eſt principium rei ſicut ipſa forma ſuſcepta.

Ad ſecundum locum ex Phyſ. dicitur, quòd materia eſt magis natura, non quod ly *magis* dicat analogiam, ſed principalitatem, & comparationem. Benè autem ſtat, quòd inter vniuoca vnum ſit principalius & perfectius altero, ſicut homo leone in genere animalis. Et ita eſt magis natura ſpecificè, non genericè, inæqualitate ſe tenente ex parte ſpeciei, non ex parte generis participati, ſed hoc analogiam non facit.

Ad fundamentum ex ratione dicemus latius *art.* 4. quomodo materia ſeu principium paſsiuum pati poſsit violentiam, etiam vt paſsiuum eſt.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd materia eſt indifferens ad plures motus, ad quos non inclinatur niſi per formam, verbi gratia, vt moueatur ſurſum vel deorſum, augmentatione, vel diminutione, &c. Et tamen per ſe habet & independenter à forma

eſſe principium recipiendi illos in toto. Alij verò motus ſunt, ad quos materia habet immediatam inclinationem & per ſe, non mediante forma, ſicut ad generationem ſubſtantialem, & receptionem formarum, licèt determinatio ad iſtam formam potius quàm ad illam ab aliquo agente diſponente dependeat.

Et quando dicimus, materiam & formã vniuocari in ratione naturæ, non intendimus quòd per ſe ſint vniuocè in aliquo genere, vel ſpecie, ſed ſuppoſito quod ſolum reductiuè pertinent, dicimus rationẽ principij & partis componentis, non inæqualiter & analogicè, ſed per ſe vtrique conuenire.

De anima rationali.

Difficultas eſt, an ſecundum gradum rationalem ſit natura, non ſolum ſecundum alios gradus, ſcilicet vegetatiuum, & ſenſitiuum; nam natura videtur eſſe principium motus corporalis ad Phyſicam pertinẽtis; motus autem partis rationalis independentes ſunt à materia & mobilitate phyſica, potiuſq; ad Metaphyſicũ pertinere videntur, vt intelligere & velle, quæ etiam aliunde naturæ metas excedunt, quia non ſunt determinatę ad vnum, ſed vniuerſalem habent indifferentiam; & de ſe permanere poſſunt, & conuenire ſtatui ſeparationis.

Nihilominus aſſerendum eſt, *animam rationalem, etiam ſecundum gradum rationalem naturam eſſe, pro ſtatu tamen quo eſt in corpore*, ſtatus enim ſeparationis ad conſiderationem de ſubſtantijs ſeparatis ſpectat ad Metaphyſicum per ſe & directè. Et ita Philoſ. *in hoc ſecundo libro tex.* 26. docet, quod terminus conſiderationis naturalis eſt forma, quæ aliquo modo poteſt eſſe ſeparata, ſcilicet anima rationalis, *Vnde* inquit D. Thom. *ibi lect.* 4. *Vſque ad animam rationalem ſe extendit conſideratio naturalis, quæ eſt de formis; ſed quomodo ſe habeant formæ totaliter à materia ſeparatæ, & quid ſint, vel etiam quomodo ſe habeat hæc forma, id eſt anima rationalis ſecundum quod eſt à corpore ſeparabilis, & ſine corpore exiſtere potens, pertinet ad Philoſophum primum, id eſt ad Metaphyſicum.* Igitur anima rationalis pro hoc ſtatu ad phyſicam conſiderationem pertinet, & conſequenter rationem naturæ induit, ſolùm enim pro ſtatu ſeparationis ad Metaphyſicum ſpectat.

Ratio huius eſt, quia anima rationalis etiam ſecundum vltimum gradum rationalitatis verè conſtituit hominẽm, & eſt forma eius, homo autem eſt ens naturale, etiam ſecundum vltimam ſpeciem & gradũ, ergo anima, quæ eſt forma conſtitutiua eius, eſt natura etiam ſecundum iſtum gradum, id eſt principium talis entis naturalis. *Maior negari non poteſt*; nam anima rationalis, vt rationalis, eſt forma hominis, vt definitur *in Concilio Viennenſi, & in Lateranenſi ſub Leone X* & *ratione conſtat*, quia homo ſecundum propriam hominis rationem conſtituitur per aliquam formam, ſeu gradum formæ, & in quantum homo rationalis eſt: hæc enim eſt vltima differentia eius, ergo forma, quæ dat eſſe rationale in quantum talis, conſtituit eſſentialiter hominem. Eſt etiam principium motuum rationalium, vt ridendi, flendi, loquendi, quæ licèt mediante corpore exerceantur, ſunt tamen propria gradus rationalis, non vegetatiui, aut ſenſitiui tantum.

Ad fundamentum oppoſitum reſpondetur, quòd operationes animæ rationalis licèt ſecundum ſe, & propriam rationem ſpiritualem, ſint independentes à corpore, dependent tamen miniſterialiter, & diſpoſitiuè, quia pro hac vita exercentur dependẽter à ſenſibus & phantaſmatibus, & ratione huius dependentiæ ad naturam ſpectant, ſicut etiam generatio hominis naturalis eſt, licèt anima non dependeat à corpore quantum ad eſſe, ſed quantum ad informationem. *Et cum inſtatur*, quod non ſunt operationes determinatæ ad vnum, ſed indifferentes, aut voluntariæ. *Reſpond.* quòd ex hoc probatur non eſſe naturales illas operationes

Digitized by Google

nes ſecundum ſe.& ratione principij à quo egrediuntur, benè tamen miniſterialiter & diſpoſitiuè, propter dependentiam quam habent à ſenſibus, à quibus etiam diſpoſitiuè pendet libertatis exercitium; læſis enim vel turbatis ſenſibus non exercetur libertas. Et hoc non eſt dici naturales ſolum ratione modi, ſed tota ipſa ſubſtantia actus, eo modo dicitur naturalis, quo pendet à principio naturali, ſcilicet diſpoſitiuè, ab illa enim diſpoſitione & miniſterio ſenſuum, non ſolum dependet modus, ſed totum ipſum exercitium actuum intelligendi, & volendi. Quòd verò in ſtatu ſeparationis à materia, poſsint huiuſmodi actus permanere non obſtat, quia ille ſtatus non eſt connaturalis animæ, ſed ſemper inclinatur ad iſtum, quem habet in corpore, & ideò anima ſimpliciter eſt natura etiam ſeparata, non propter ſtatum ſeparationis, ſed propter connaturalitatem ad operandum in corpore, & ſecundum diſpoſitiones ſenſuum.

De cœlo.

Specialis difficultas eſt, an in illo ſaluetur propria ratio naturæ propter duo. *Primò*, quia motus ille non eſt ei naturalis, ſecundum quod naturale opponitur violento, quia non eſt ab aliquo principio actiuo intrinſeco, vt autem ſit naturale oppoſitum violento, debet habere principium intrinſecum actiuum, quo reſiſtat vi extrinſecus illatæ, paſsiuum autem principium nullo modo reſiſtit, ergo non patitur violentiam, & conſequenter nec conſtituit naturam, quia illud eſt natura, ſeu naturalis motus, quod violento opponitur, & per violentiam tolli poteſt. *Secundò*, quia quies non eſt cœlo naturalis, neque violenta ergo neque motus naturalis eſt, neque ipſum cœlum natura, ſiquidem natura eſt principium motus & quietis, non motus tantum. *Conſequentia patet*, quia omnis motus naturalis tendit ad quietem, ſi ergo quies non eſt naturalis, neque motus. *Antecedens verò probatur*, Quies non eſt violenta, quia nullum violentum perpetuum, cœlum autem perpetuo quieſcet poſt diem iudicij; Non eſt naturalis, quia non eſt acquiſibilis motu naturali cœli, alias quamdiù illam non acquireret, non eſſet in actu perfecto, ſicut graue extra centrum nō eſt perfectum, & ideo motus eius naturalis eſt, quia tēdit ad quietem, nihil enim mouetur propter moueri, cum moueri imperfectio ſit. Quòd ſi dicatur, vtrumque cœlo eſſe naturale, & motum, & quietem, ergo duo contraria ſunt ei naturalia, quod repugnat.

Denique accumulatur difficultas, quia pars cœli, ſi auulſa ab ipſo poneretur in hoc mundo inferiori, neque moueretur, quia non eſſet aſsignare, quo motu moueretur, & ad quem terminum, neque quieſceret, quia eſt extra locum proprium, qui eſt ſuper elementa, alias enim ſi quieſceret, naturaliter quieſceret, hoc ipſo quòd relinqueretur in quocumque loco, & ſic quies eſſet ei naturalis, ac per conſequens motus naturalis non eſſet.

Vltimò, cœlum Empyreum habet naturam, cùm ſit verum corpus, & tamen non poteſt moueri: nec ad id habet principium: ergo natura non conſiſtit in hoc, quòd ſit principium motus, & quietis.

In hoc puncto aliqui Authores negant motum cœli eſſe naturalem, fundati in illo principio, P. Vazq. 1.2. *diſput*. 25. de quo agemus *art*. 4. *ſeq*. Quod principium paſsiuum non poteſt pati violentiam, & conſequenter, neque habet naturam vt opponitur violento. Vnde aliqui ſimpliciter fatentur motum cœli eſſe violentum, propendere autem in quietem naturaliter, omnis enim motus aut eſt violentus, aut naturalis, vt docet Philoſ. 4. *Phyſ. tex*. 67. ſi ergo motus non eſt cœlo naturalis, quia ſolum habet principium paſsiuum, erit violentus, & ſic tenet Martinez *ſuper cap*. 1. *ſtatim lib. diſp*. 1. *q*. 2. *Alij* verò dixerunt, neque eſſe violentum illum motum cœli, neque naturalem,

ralem,ſed præternaturalem, pro quo citatur Auicenna à M.Soto 2. *Phy. q.* 1. & Scot. *in* 2.*diſt.* 2.*in fin.q.6* & videri poteſt *in* 4.*diſt.* 48.*q.*2.ponens potentiam neutram,mediam inter naturalem & violentam.

Cæterum S.Thom. expreſſe tenet pluribus in locis,motum cœli eſſe naturalem, vt videri poteſt 1.*p.q.*70.*art.* 3. *ad* 4. & 1. *de cœlo, lect.* 3.& 4.& 3.*contra Gentil. cap.*23.& *quæſt.* 5. *de potentia,art.*5. reducens perpetuo rationem naturæ in cœlo ad principium paſsiuum,quo naturaliter eſt ſuſceptiuum motus. *Et probatur*, quia cœlum habet in ſe principium paſsiuum inclinans ad motum ſui circularem, & hic motus eſt ei naturalis, non propter terminum in ſe acquirendum, ſed quia naturale eſt ei influere in hæc inferiora, vt primum alterans; ergo principium inclinans ad hunc motum circularem, natura eſt, eique conueniunt conditiones naturæ. Et hanc rationem ponit D.Thom. *in* 4.*diſt.* 48. *quæſt.* 2. *art.* 2. *ad* 4. vbi dicit: quòd motus cœli non eſt de perfectione corporis cœleſtis, niſi in quantum per hoc eſt cauſa generationis in iſtis inferioribus;& ſic eſt aliquid naturale ille motus. Eſt autem cœlũ principium paſsiuum, non ſolum ratione materiæ, ſicut omnes aliæ res,ſed etiam ratione formæ, quia ex ipſa forma non conſequitur motus actiuè ſicut in aliquibus, ſed ab intelligentia recipitur.

Ad primum fundamentum reſp. in primis, quòd etiam principium paſsiuum poteſt pati violentiam quando habet inclinationem in formam, qua priuatur, & priuatur illa ſine alterius æquè naturalis ſubrogatione,vt dicemus *art.* 4. *Vel ſecundo dicitur*, quod cœlum vt habet adiunctam intelligentiam mouentem, etiam reſiſteret actiuè mediante impulſu intelligentiæ, ſi ſibi inferretur vis ad ſiſtendum motum. Remota autem intelligentia mouente, non erit violenta ceſſatio motus,& ſic non reſiſtet.

Ad ſecundum reſp. quòd quies non erit violenta cœlo,eo modo quo fiet poſt diem iudicij, vt docet D.Thom. *q.* 5. *de potentia, art.* 5.*ad* 12 non quod illa quies ſit ex aliquo agente naturali; ſic enim acquireretur per motum,& motus cœli eſſet propter quietem, & ſic eſſet motus imperfectus quamdiu non acquireretur quies. Sed dicitur illa quies naturalis negatiuè, quia prouenit ex abſentia mouentis, ceſſabit enim tunc Angelus mouere cœlum, quia ceſſabit ſtatus generationis, qui ordinatus eſt à Deo ad complendum numerum electorum,non eſt autem illa quies poſitiuè naturalis & intenta, neque enim motus cœli eſt propter quietem, ſed propter generationem inferiorum. Et *ad inſtantiam*, quòd tunc motus non erit naturalis. *Reſpond.* quòd ille motus non dicitur naturalis ratione termini, quaſi acquirat aliquid ipſi cœlo, in quo quieſcat,ſed ratione principij,quia paſsiuè inclinatur ad motum ſui, quo perficitur & conſtituitur in ratione primi alterantis.

Ex quo etiam ſoluitur obiectio quorundam, quia tunc motus eſt naturalis, quando eſt acquiſitio loci conuenientis ipſi mobili, & tunc quies eſt naturalis quando eſt conſeruatiua præſentia conuenientis, neutrum autem conuenit cœlo, quia non acquiritur ei locus conuenientior, ex eo quòd moueatur inter eundem circulum. *Sed hoc argumentum* quod fuit Auicennæ, procedit ex imaginatione, quòd motus cœli eſt naturalis, ſicut motus corporum imperfectorum,quæ mouentur propter aliquid acquirendum, cœlum autem,cum ſit corpus perfectum & inſtrumentum intelligentiæ, mouetur ad dandum, non ad acquirendum: & ita D.Thom. *in* 4.*Sentent.cit.*dicit, quòd in corpore cœleſti non eſt aliqua potentia, quæ perficiatur per locum, vel quæ facta ſit propter hunc finem,qui eſt eſſe in tali loco. Motus ergo cœli ſolum eſt naturalis, quia reddit cœlum motum, vt cauſet in hęc inferiora,non vt ſibi acquirat.

Ad aliam replicam, quod duo contraria erunt naturalia cœlo,*reſpondetur*,id non eſſe inconueniens pro diuerſis ſtatibus, ſicut

Digitized by Google

graui naturale eſt quieſcere in centro, & moueri extra centrum.

Ad tertium reſpondetur, quòd in illo caſu *aliqui dicunt*, quòd pars cœli tenderet ſurſum. Sed non aſsignant à quo principio caret enim leuitate: & licèt ſit eminenter leue, tamen etiam eminenter eſt graue; & ita ex hac parte, non eſt maior ratio aſcendendi quam deſcendendi. *Alij dicunt*, quòd expelletur ab elementis in locum ſuperiorem, ſicut oleum ab aqua vt ſurſum tendat. Cæterum oleum non aſcendit per expulſionem aquæ, aut impulſum illi impreſſum ab aqua; ſed quia leuior eſt aqua, & habet partes magis aereas. Nec apparet quomodo elementa poſſent imprimere aliquem impulſum illi corpori cœleſti, vt ſurſum aſcenderet, & præſertim ſi in medio daretur vacuum, non apparet à quo impelleretur illud corpus cœleſte. *Dicendum ergo eſt* ex D. Thom. 1. *de cœlo lect.* 5. *in fine*, quòd pars cœli ab illo abſtracta neque moueretur ſurſum, nec deorſum, cum ſit eadem ratio totius & partis; totum autem cœlum caret leuitate, & grauitate. Et hoc magis apparet conſiderando, quòd corpora quæ mouentur ratione grauitatis, & leuitatis, mouentur propter conſeruationem ſui in proprio centro: propter hanc autem rationem cœlum non aſcenderet, quia cum ſit incorruptibile, non indiget loco conſeruante. Sed tamen quia propter ſuam dignitatē debetur ei locus ſupra corpora corruptibilia, probabile eſt, quòd illa pars cœli aſcenderet ad ſuum locum, quatenus ex vi ſuę creationis eſt ſibi debitum eſſe in illo loco, non propter conſeruationem, ſed propter dignitatem. Et licèt cœlum ſolum ſit mobile à motore extrinſeco, hoc intelligitur quantum ad motū circularem in loco proprio, non tamen ſi extra proprium locum ponatur. Vel certè ab ipſo creatore mouebitur ad proprium locum, quia ex ipſa creatione illi eſt debitus propter dignitatem ſupra alia corpora.

Ad vltimum de cœlo Empyreo dicitur, quòd licèt illud cœlum naturaliter ſit ignotum, poteſt tamen reduci ad definitionem naturæ, quia eſt principium quietis, ſed non motus; neque enim eſt neceſſe, quod quælibet natura in particulari ſit principium motus & quietis copulatiuè, ſed ſufficit quòd alterius, licèt natura in communi conſiderata vtrumque complectatur diuiſiuè.

De grauibus & leuibus.

D*Iſſicultas celebris eſt*; an moueantur à principio intrinſeco actiuo, vel paſsiuo, & ſi eſt actiuum, an ſit actiuum per modū dimanationis, ſicut paſsio oritur à ſubiecto, vel per modum productionis, ſicut mobile mouetur à motore; & eadem difficultas eſt de motu, quo reducitur aqua ad frigiditatem, vel aliud corpus ad qualitatem propriam, ſed de his agendum eſt *infr. lib.* 8.

De Angelis.

D*Icimus*, *nullo modo conuenire illis definitionem naturæ traditam*; licet enim habeant naturam, ſumpta natura pro quidditate conſtituta ex ſuis prædicatis, non tamē habent naturam quæ ſit in ipſis principium motus imperfecti & diuiſibilis, ſicut eſt motus phyſicus: habent autem operationes perfectiſsimas intelligendi & volendi, quæ propter ſuam vniuerſalitatem ſunt capaces attingendi omnem naturam, & ideo non poſſunt ab aliqua natura ſufficienter moueri, & ſatiari, vt S. Thom. docet 1 *p. q.* 10 *art.* 4. & 1. 2. *q.* 9. *art.* 6. Si ergo ſunt capaces omnis naturæ propter ſuam amplitudinem & abſtractionem, conſequenter non includuntur in natura phyſicè definita, ſed pertinent ad naturam metaphyſicam, licèt in illa etiam ſint capaces ſuperioris perfectionis diuinæ, quæ ſupernaturalis dicitur.

Digitized by Google

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſit legitima differentia conſtituta inter naturalia, & artificialia?

Circa artificiale, duo breuiter explicanda ſunt. *Primum*, quantum ad principium motus, an videlicet formæ artificiales poſſint eſſe principium per ſe motus eius in quo eſt. *Secundum*, an poſſit per artem produci forma aliqua naturalis.

Circa primum vulgaris difficultas eſt de illis artefactis, quæ ordinantur ad motum. Videmus enim corpus rotundum velocius moueri, quam planum vel quadratum, videmus rotis moueri plauſtrum, non ſine illis, & machinas artificioſè diſpoſitas impulſu velociori ferri, quam ſine artificio. *Denique* nonnullæ artes ſolum ordinantur ad motum eius, in quo ſunt, ſicut ars ſaltandi, citharizandi, & ſimiles ſolum ordinantur ad motum ipſiuſmet ſaltantis, & citharizantis, &c.

Circa ſecundum, videtur ars facere aliquando opera naturæ; ſicut ſanitas quæ eſt aliquid naturale, fit à Medico; doctrina à Magiſtro; figura rotunda vel recta, aut collocatio diuerſa corporum ab artifice, & poſſe à dæmone, vel Angelo fieri veros ſerpentes, & ſic fuiſſe factos à Magis Pharaonis Auguſtinus putat 3. *de Trinit. cap.* 8. & aurum poſſe fieri per artem chymicam S. Tho. inſinuat. 2. 2. *q. 77. art. 2. ad* 1. & ſaltem per Angelum poſſe fieri, nemo negabit, pluraque alia admiranda fieri per artem plures referunt Authores.

Ad primum reſpondetur, formam artis nullo modo poſſe eſſe principium per ſe motus eius in quo eſt; in hoc enim maxime differunt ars & natura, vt tradit Ariſt. *in hoc 2. Phyſicorum*, & D. Thomas *ibi lect.* 1. & *lect.* 14. *in fine*, dicit, in nullo alio differre naturam ab arte, niſi quia natura eſt principium intrinſecum & ars extrinſecum, idemque affirmat *in 12. Metaphy. lect.* 3. *Ratio eſt*, quia tam principium artis, quàm forma per illam producta ſunt extrinſecum principium motus, ars enim eſt in intellectu, intellectus autem non mouet naturaliter & intrinſecè, ſed dirigendo & imperando, qui eſt motus extrinſecus ipſi rei imperatæ & directæ; ex parte autem formæ productæ per artem conſtat, quòd illa eſt principium motus extrinſecum, quia cùm ſit impreſſa à directione intellectus per artem, non poteſt ex vi talis principij habere intrinſecam rationem naturæ & principij motus, eò quòd intellectus non eſt factiuus naturæ per ideam & artem, niſi intellectus diuinus. Quòd ſi applicando per artem res naturales, reſultat aliqua forma naturalis, id non eſt ex vi artis applicantis, ſed ex vi naturæ applicatæ, vt ſtatim dicemus.

Ad oppoſitam autem rationem reſpondetur, figuram rotundam, vel quodcumque aliud artificiale nõ influere tanquam principium intrinſecum in ſubſtantiam motus, ſed in aliquem modum vel applicationem ad motum, figura enim rotunda tollit aliqua impedimenta, quæ in figura quadrata ſunt, ad velocitatem motus; rotundum enim habet partes màgis vnitas & conſequenter melius diſpoſitas ad ſcindendum aerem, quam quadratum, non tamen dat principium intrinſecum talis motus, quod eſt grauitas, ſed conditionem aliquam ſeu modum requiſitum in partibus mobilis, vt facilius moueatur. Et ſimiliter per machinas artificioſè diſpoſitas fortior ſeu velocior motus fit, non quia addatur per artem maius principium intrinſecum illius motus, ſed quia ſic comprimuntur, vel vniuntur, aut diſponuntur partes, vt velociori modo motus fiat, poſito tali modo, vel applicatione partium. *Ad illud quod dicitur de arte ſaltandi, reſpondetur*, quòd ars illa non præbet principium motus quãtum ad ſubſtantiam illius, motus enim ille vitalis eſt, & ſic fit à principio vitæ, ſed quantum ad modum, vt quòd tali numero aut ordine fiat, aut tali modo applicentur actiua, vt

Medicus

Digitized by Google

Medicus qui applicat aliqua ad ſanationem modo artificioſo.

Ad ſecundam difficultatem reſpondetur, ſententiam D. Thom. conſiſtere in duobus: *primum*, quòd ars non poteſt facere virtute propria formam naturalem ſubſtantialem, ſed ſolum formam accidentalem, virtute tamen agentium naturalium applicatorum ab arte, poteſt forma ſubſtantialis fieri. *Secundum eſt*, quod formæ, quas propriè inducit ars in materia exteriori, ſolum ſunt figura, vel compoſitio ſeu ordo corporum. *Primum patet in 3.p. q. 66. articul. 4. & q. 75. artic. 6. ad* 1. vbi docet, quòd formæ artificiales ſunt accidentia, poteſt tamen ars applicando virtutes corporum naturalium ſubſtantiales formas producere, non virtute propria, ſed virtute naturali à ſe applicata: vndè ars ſolum ibi facit applicationem, non effectum naturalem, ſicut quando per artem fiunt ranæ aut ſerpentes, vel etiam decoctione artis fit panis & alij cibi. *Et ratio eſt*, quia ars non habet in ſe principium formale ad efficiendum tales formas; ars enim nititur virtute & directione intellectus, intellectus autem non poteſt formali immutatione immutare corporalem materiam, formæ enim ſubſtantiales non effluunt à ſubſtantijs immaterialibus, vt quidam antiqui poſuerunt, ſed ab agentibus naturalibus formæ educuntur de potentia materiæ, cauſatur enim vnumquodque à ſuo ſimili, ſicut latè probat D. Th. 1. *p. q.* 110. *art.* 2. cum ergo ab arte ſolum fiat applicatio talium agentium naturalium directa per ratione͂; & conſtat quod applicatio non eſt principium efficiendi formam, ſed conditio conſequenter, ſi aliqua forma naturalis fit ab arte, ſolum fit in vi naturalium agentium, quæ antea non operabantur illos effectus naturaliter, quia non erant naturaliter ſic applicata.

Secundum dictum ponit Diu. Tho. 2. 2. *q.* 96. *artic.* 2. *ad* 2. *& opuſculo* 34. *in fine*, vbi inquit: *Quod forma artificialium, cum nihil aliud ſint, quam compoſitio, ordo & figura, vt dicitur in* 1. *Phyſicorum, non poſſunt habere naturalem virtutem ad agendum. Et ratio eſt*, quia circa materiam exteriorem ars nihil operatur, niſi motu locali, vel præcisè applicando actiua paſsiuis. Motus autem localis, vel facit diuiſionem in quantitate, vel copulationem. Si diuiſionem reſultat diuerſa figura ex diuerſa diuiſione, vel terminatione quantitatis: ſi copulationem reſultat ordo ſiue compoſitio, aut ſituatio corporum. Si verò ars non ſolum facit diuiſionem, vel copulationem in quantitate, ſed etiam applicat actiua paſsiuis reſultat quidem alteratio per qualitates actiuas facta, & quandoque etiam generatio ſubſtantialis, non virtute artis quæ ſolum applicationem dirigit, ſed virtute actiuorum, quæ applicantur.

Quod ſi inquiras, in illa figura vel ſituatione facta per artem, quidnam eſt artificiale, cùm figura ipſa, & ſitus aliquid naturale ſint. *Reſpondetur*, tales figuras dici artificiales denominatione ſumpta à modo quo producuntur, ſcilicet ex ordinatione artis, eadem enim figura ſi produceretur à virtute naturali, ſine artificioſa directione, diceretur forma naturalis: illa ergo figura entitatiuè eſt aliquid naturale, ſed ordinatiuè eſt aliquid artificiale, quatenus à directione artis fit. Vtrum verò ars applicans actiua paſsiuis, & virtute illorum operans, poſsit producere quaſcumque veras formas naturales, verbi gratia, verum aurum, veros ſerpentes, & ſimilia, ſuperuacuum eſt quærere; conſtat enim quòd ſi illas producunt, non virtute propria artis producunt, vt dictum eſt. Sed tamen poteſt aduerti differentia poſita à D. Thom. *in* 2. *diſt.* 7. *quæſt.* 3. *art.* 1. *ad* 5. vbi inquit: *Quod ars non poteſt formam ſubſtantialem conferre, quod tamen poteſt virtute naturalis agentis, ſicut patet in hoc quod per artem inducitur forma ignis in lignis: ſed quadam formæ ſubſtantiales ſunt, quas nullo modo poteſt ars inducere, quia propria actiua & paſsiua*

inueniri non poſſunt, ſed in his poteſt aliquid ſimile facere, ſicut Alchimiſtæ faciunt aliquid ſimile auro quantum ad accidentia exteriora, ſed tamen non faciunt verum aurum, quia forma ſubſtantialis auri non eſt per calorem ignis, quo vtuntur Alchimiſtæ. Idem docet *quæſt. 6. de potentia artic. 1. ad* 18. nec oppoſitum dixit 2. 2. *quæſtion. 77. ſupra citata*, ſolum enim ſub conditione dicit, quòd ſi per Alchimiam fieret verum aurum, non eſſet illicitum ipſum vendere pro vero, quia nihil prohibet artem aliquibus naturalibus cauſis vti ad producendum veros & naturales effectus. Quòd verò ita de facto fiat per artem, ibi non dicit. Quare tota ratio propter quam non poteſt ars aliquos effectus naturales facere eſt, quia non poteſt inuenire propria actiua & paſsiua, & conuenienter applicare, quæ tamen Angelus vel dæmon, qui naturalia omnia perfectiſsimè cognoſcit, multo melius inuenire & applicare poteſt, ideoque mirabiles effectus quandoque facit.

ARTICVLVS IV.

Quomodo violentum diſtinguatur à naturali?

VIolentum generaliter ſumptum definiri ſolet, quod eſt, *à principio extrinſeco, paſſo non conferente vim*, vt tradit Diuus Thom. 8. *Phyſic. lect.* 7. & deſumitur ex Phil. 3. *Ethicor. cap.* 1. vbi inquit: *Id eſſe violentum, cuius principium eſt extra tale exiſtens, in quo nihil confert operans vel patiens.* vbi S. Thom. explicat illam particulam, *in quo nihil confert*, ſcilicet per proprium appetitum, atque ita nihil aliud ſignificat illa particula, *Paſſo non conferente vim*, quam non præbente ſeu habente inclinationem: poteſt autem non præbere inclinationem, vel poſitiuè, vel negatiuè: negatiuè, quia nec reſiſtit nec inclinatur; ſed merè negatiuè ſe habet; poſitiuè, quia contrariam habet inclinationem, & ſic poſitiuè reſiſtit.

Vt autem prædicta definitio rectè explicari poſsit, tres difficultates ſe offerunt explicandæ. *Prima*, circa primam particulam, *à principio extrinſeco*, an à quocumque principio extrinſeco etiam vniuerſaliſsima cauſa, qualis eſt Deus, poſsit inferri violentia? *Secunda*, circa illam particulam, *Paſſo non conferente vim*, an intelligatur de reſiſtentia poſitiua contraria, an ſufficiat negatiua. Et ſi requiratur poſitiua, an requiratur quòd ſit actiua, vel ſufficiat paſsiua, & quòd ſit contra quamlibet inclinationem paſsi? *Tertia*, an diuiſio iſta in violentum motum & naturalem, ita ſit immediata, quòd non poſsit dari motus medius, qui dicitur præternaturalis.

Prima difficultas.

CIrca primam difficultatem, *duæ ſunt ſententiæ* extremè contrariæ. *Prima*, quod à quocumque agente etiam vniuerſaliſsimo poteſt inferri violentia in res ſubiectas, de qua videri poteſt Magiſter Lorca 1. 2. *quæſt. 6. art. 4. diſp. 4. memb. 2.* Medina *ſuper illum locum* 1. 2. *Alij per aliud extremum dicunt*, quòd nullo modo poteſt inferri violentia ab vniuerſali agente, ſcilicet Deo, etiamſi ad modum particularis agentis velit agere.

Cæterum ſententia media nobis eligenda eſt, ſcilicet, quod *Deus in quantum motor vniuerſalis*, à quo omnis creatura mouetur, non poteſt inferre violētiam, ſiquidem operatur vt proprium principium, & radix cuiuſcumque motus; Si tamen velit Deus operari vt particularis motor, non repugnat, quòd inferat violentiam, præſertim cū in aliquibus actionibus Deus intendit illam *inferre*. Prima pars traditur expreſsè à D. Tho. 1. *part. quæſt.* 105. *art. 6. ad primum & 3. contra Gentiles, cap.* 100. *& q. 6. de potentia, articul. 1. ad* 19. & ſequuntur communiter eius diſcipuli, vt Ferrar. *loco citato contra Gentiles*, Conradus 1. 2. *quæſt. 6. art. 4. & alij.*

Ratio

Digitized by Google

Ratio ſumitur tùm à poſteriori, tùm à priori. *A poſteriori*, quia videmus plures motus, qui ſunt à principio extrinſeco vniuerſali non eſſe violentos, quia à principio vniuerſali ſunt, ſicut in mari fluxus & refluxus non eſt violentus, licet non ſit à principio intrinſeco, ſed à motu Lunæ; & illuminatio Solis in aëre non eſt violenta, licet non ſit à principio intrinſeco; ergo ſimiliter quicumque motus à Deo in creaturam ſubiectam non poteſt illi eſſe violentus, licet principium ſit extrinſecum, & paſſum non habeat inclinationem, ſicut in exemplis poſitis non habet. *A priori* autem fundatur amplius hæc ratio, quia inter cauſam ſuperiorem & inferiorem coordinatio ipſa naturalis eſt, & multò magis inclinatur natura ſubiecta in motum prouenientem à ſuperiori agente, quàm in proprium motum ſuum, eò quòd magis inclinatur ad conſeruationem totius, quàm ſui: conſeruatio enim ſui maximè pendet à conſeruatione totius, & ita ſi inclinatio ad propriam conſeruationem eſt naturalis, & non violenta, multò magis erit naturalis inclinatio ad conſeruationem totius: conſeruatio autem totius pendet ex connexione partium inter ſe; ita quòd inferior ſubjciatur & obediat ſuperiori in quantum ſuperior eſt, alioquin ſi exit ab eius ordine diſſoluitur coordinatio inter partes inferiores & ſuperiores. Motus autem qui eſt à Deo, vt ab agente vniuerſali, reſpicitur à creatura ſecundùm habitudinem partis ad totum, quia Deus vt motor vniuerſalis, totũ comprehendit; ergo repugnat, quòd talis motus in creatura ſit violentus, ſed maximè naturalis, cùm fundetur in illa naturali coordinatione, & ſubordinatione partis ad totum.

Secunda verò pars noſtræ ſententiæ probatur, quia nulla eſt repugnantia, quòd ſicut homo proijcit lapidem ſurſum non ſublata eius grauitate, neque grauitatione, & conſequenter motu exiſtente violento, ita Deus ſimilem motum faciat in lapide, ipſo actu grauitante, & tunc talis motus erit violentus. *Et confirmatur*, quia Deus poteſt intendere ipſam violentiam in motu, vt patet quando torquet dæmones mediante inſtrumento ignis, aut ſi immediatè per ſeipſum torqueret dæmones, ille autem motus violentus eſt, quia infert triſtitiam & pœnam, ergo ſupponit aliquam repugnantiam ex parte naturæ: ſi enim non repugnaret, non ſentiret triſtitiam.

Reſpondent Aliqui, quòd ſi Deus moueret lapidem ſurſum, ille motus non eſſet violentus, licet eſſet contrarius motui naturali, quia mobile non reſiſtit Deo mouenti, ſicut ſi in voluntate eſſent per impoſſibile duo actus contrarij, neuter eſſet violentus, ſed vterque à principio naturali intrinſeco, ſic in lapide tunc darentur duo motus contrarij, non tamen daretur violentia: *Sed contra eſt*, quia Deus ſic mouens lapidem ſurſum non remota grauitatione, vult vt ſuo motui reſiſtatur, ſicut ſi proijceretur lapis ab homine; quòd patet manifeſtè, quia illa grauitatio non ſublata, tandem vincet motum proiectionis factæ à Deo: ſupponimus enim quòd non maiori vi proijcit quàm homo, ergo ſignum eſt, quòd ille motus naturalis grauitandi reſiſtit motui proiectionis ſurſum, ergo falſum eſt dicere, quòd non inuenit reſiſtentiam quando ſic proijcitur, & conſequenter violentus eſt ille motus.

Similiter non ſufficit dicere, quòd pœna dæmonibus impreſſa ſolum habet reſiſtentiam moralem in illis reſpectu Dei torquentis, reſpectu verò ignis, qui eſt inſtrumentum Dei, habet phyſicam violentiam, quia ſpiritus ſubijcitur corpori, quod eſt contra naturalem inclinationem eius. *Sed contra eſt*, tùm, quia moralis violentia eſt triſtitia, quæ fundatur in aliqua phyſica contrarietate; tùm, quia Deus non ſolum poteſt inferre dolorem ſpiritui, ſed etiam corpori ſenſibili hominis vel bruti, reſpectu autem corporis, dolor habet violentiam phyſicam, alias ſi naturalis eſſet ille motus, in quantum ſenſibilis, non cauſaret

dolorem. *Nec obſtat dicere*, quòd illa violentia eſt in Angelo reſpectu ignis torquentis, non verò reſpectu Dei, ſi ſe ipſo torqueret. *Non* inquam *obſtat*; tùm quia ille ignis non agit virtute propria, ſed virtute Dei, ergo ipſi virtuti & motui Dei reſiſtit ſpiritus; tùm etiam, quia poteſt vnus Angelus ſuperior violenter detinere inferiorem, ſicut dicitur Tobiæ 8. quòd Angelus apprehendit dæmonium, & religauit illud, ergo poteſt actio ſuperioris eſſe violenta reſpectu inferioris; ergo ſimiliter actio Dei, ſi ita religaret dæmonium per ſeipſum, ſicut ille Angelus. Neque eſt inconueniens quòd Deus concurrat ad motum naturalem lapidis, verbi gratia, & efficiat motum contrarium illius, ſicut enim de facto concurrit Deus ad motum hominis proijcientis lapidem, & ad motum lapidis renitentis, neque in hoc eſt contrarietas, quia eſt reſpectu diuerſorum principiorum, ita non eſt contrarietas, quòd per ſeipſum moueat lapidem ſurſum ſicut homo, & concurrat cum lapide ad renitentiam deorſum, ſicut cum eadem voluntate concurrit, vt determinatè velit vnum, & ex vi dictaminis indifferentis & motionis mouentis, vt poſſit oppoſitum.

Sed contra primam partem concluſionis obijcies, nam omnis violentia fit ab aliqua cauſa ſuperiori, & efficaciori vincente renitentiam alterius, ergo ſi propter ſuperioritatem cauſæ vniuerſalis ad inferiora non datur violentia, vbicunque fuerit ſuperioritas ad alterum, violentia ceſſabit, & ſic fruſtra diceret Philoſophus *tertio Ethicorum, cap.* 1. quòd violentum eſt, cùm homines ab habentibus poteſtatem ad aliquid compelluntur. Et certè ſi aqua patitur violentiam, quando calefit, vel quando proijcitur ſurſum, quia talis motus inclinationi eius contrariatur, cur non dicetur eandem pati violentiam à tali motu, etiam ſi fiat ab agente vniuerſali? diuerſitas enim agentis non variat contrarietatem inter motus. *Confirmatur*, quia aqua quando mouetur ſurſum ad replendum vacuum, violenter mouetur, ſiquidem reſiſtit & grauitat aqua quando ſic eleuatur, & tamen ille motus eſt ab inclinatione ſuperiori, ſcilicet vt ſuccurratur bono totius vniuerſi, ergo poteſt à ſuperiori mouente violentari inferior, etiam ſi ſit propter bonum vniuerſale totius.

Reſpondetur, violentiam fieri à ſuperiori, quando eſt ſuperius in vincendo reſiſtentiam alterius, non autem ſi ſit ſuperius in cauſando, ita quòd inferius dependeat totaliter in agendo à ſuperiori; tunc enim impreſsio illa à ſuperiori in inferius, nunquam poteſt habere reſiſtentiam in inferiore, ſi enim dependent in omni ſua actione & modo à ſuperiori, clarè conſtat, quòd nullam actionem habere poteſt reſiſtentem illi, cum hanc etiam ab illo ſuperiori habere debet, ſine quo nullam habet. Et ſic conſtat differentia inter motum proiectionis ſurſum in lapide factum ab homine, & factum à Deo, quia reſpectu hominis habet lapis principium reſiſtendi independenter operando ab illo, non verò reſpectu Dei, ſi operetur vt motor vniuerſalis, niſi ſe habet præcisè ad modum particularis agentis. *Quòd ſi petas* quomodo intelligemus, quando mouet Deus lapidem ſurſum vt particularis motor, vel vt vniuerſalis? *Reſpondetur*, id conſtare præcipuè ab effectu, vt ſi fieret conſeruando renitentiam lapidis in oppoſitum; tunc enim vt particularis motor ſe haberet, & hæc eſt præcipua regula ad dignoſcendum quando motus Dei eſt violentus, ſcilicet ſi mouet conſeruando renitentiam oppoſitam, & conſequenter non ſecundum potentiam obedientialem, qua omnia ad nutum obediunt Deo, ſed ſecundùm potentiam, quæ reſiſtendo vincitur, & obedit agēti ex victoria ſupra ipſam, non ex ſuprema cauſalitate in ipſam.

Ad confirmationem Aliqui putant, quòd aqua quando aſcendit ad ſupplendum vacuum, violenter aſcendit, & ad motum aeris, qui ſurſum attractus ſecum defert aquam,

Digitized by Google

aquam, non enim apparet à quo alio agente moueatur. Sed hoc eſt contra doctrinam D. Thom. 1. *p. quæſt.* 60. *art.* 5. vbi inquit: *Quòd pars magis naturaliter inclinatur ad conſeruationem totius, quam ad ſuam*; & ita cum aqua aſcendat ad replendum vacuum propter conſeruationem totius, quòd poſito vacuo deordinaretur, ideo naturaliter aſcendit ſurſum, non quatenus corpus graue eſt, ſed quatenus eſt pars vniuerſi, ſicut manus naturaliter ſe opponit ictui capitis, quatenus pars hominis eſt. Et ſicut ab ipſo generante mouetur per grauitatem ad centrum, vt ibi conſeruetur ſecundùm particularem conuenientiam, ita ab eodem generante mouetur ſurſum mediante inclinatione, quam habet ad conſeruationem totius, in quantum pars vniuerſi eſt, quæ inclinatio imbibitur in ipſa grauitate ſecundùm habitudinem, quam habet ad conſeruationem totius, non ſecundùm quod reſpicit modum proprium conſeruandi ſe in centro per grauitationem, de quo amplius *quæſt.* 17. *art.* 1. *Et ſi dicas*, quòd aqua aſcendens per fiſtulam grauitat, quia experientia apparet fiſtulam, aqua aſcendente plenam, magis ponderare quàm vacuam.

Reſpondetur, data illa experientia, de qua tamen nobis non multum conſtat, non grauitare totam aquam; quæ intra fiſtulam ponitur, quia illa quæ aſcendit, non grauitat actu, ſed illa quæ adhæret lateribus fiſtulæ madidando ipſam, vel per poros intrando, talis aqua, quia non aſcendit, grauitat & reddit fiſtulam magis ponderantem aliqualiter.

Secunda difficultas

Circa ſecundam difficultatem vnum eſt certum, & aliud dubium. Certum eſt, & communiter receptum ad violentum requiri quòd paſſum non ſe habeat merè negatiuè, ſed poſitiuè, ſeu contrariè ad talem motum. Vnde D. Thom. 1. 2. *quæſt.* 6. *art.* 4. *ad* 2. dicit: *Quòd non ſemper eſt motus violentus, quando paſſiuum immutatur à ſuo actiuo, ſed quando hoc fit contra interiorem inclinationem paſſiui.* Requiritur ergo contraria & poſitiua repugnantia ſaltem ex parte inclinationis interioris. Et ſic videmus, quòd illuminatio aeris non eſt violenta, nec receptio gratiæ in anima, licet ſubiectum negatiuè ſe habeat ad iſtas formas. *Et ratio eſt*, quia quando ſubiectum ſolum negatiuè ſe habet, adueniente forma poſitiua negatio tollitur, ſublatâ autem illâ nihil remanet, quod repugnet poſitioni formæ, vbi autem non eſt repugnantia, neque eſt violentia.

Dubium autem eſt, an iſta repugnantia debeat eſſe ex inclinatione actiua vel paſſiua. Nam Pater Vazquez 1. 2. *diſp.* 25. *cap.* 3. quem plures alij ſequuntur tenet, quòd violentum tantum eſt contra principium actiuum, non paſſiuum, eo quòd in paſſiuo ſolum inuenitur ordo receptionis ad formam, non reſiſtentiæ & contrarietatis, ſine qua non ſaluatur violentia. *Ex quo infert*, principium purè paſſiuum ſicut materia prima, non eſſe propriè naturam, ſecundum quod naturale opponitur violento; neque enim violentiam pati poteſt materia, quia omnis violentia fit per impreſſionem alicuius formæ in paſſo. Vel ergo talem formam recipit materia, vel non; ſi non recipit, nulla eſt violentia; ſi vero recipit, naturaliter recipit, quia habet naturalem potentiam ad omnes formas. Quòd ſi materia per impoſſibile conſeruaretur à Deo, ſine omni forma, adhuc non fieret illi violentia, quia ſolum negatiuè ſe haberet, & in potentia ad omnes formas, ſine quibus conſeruatur, non per aliquem poſitiuum impetum, quo tendat ad illas formas, & ſic non patitur violentiam, licet extra curſum ordinarium conſeruetur.

Secundò infert, motum cœli eſſe violentum; nam quies eius non erit contra naturam, perpetuo enim durabit, ergo motus eius nunc violentus eſt, quia opponitur illi quieti. Et cùm non fiat à natura cœli efficienter, fiet violenter, omnes enim motus

aut

aut

aut fit natura, aut vi, vt docet Ariſtoteles 4. *Phyſicor. text. 67.* Si ergo non fit à natura cœli, vi fit.

Denique inſtatur pro iſta ſententia, quia ſi ad violentum ſufficit principium paſſiuum, idem ſufficiet ad naturale, ſcilicet oppoſitum eius quod violenter fit per operationem, & ſic cùm naturalis ſit aeri potentia ad recipiendam lucem, violenter recipiet tenebras, & cœlum violenter recipiet quietem poſt diem iudicij, quia nunc naturaliter recipit motum, & materia prima violenter carebit forma, quam modo habet, quia habet potentiam naturalem ad habendam illam; & humanitas Chriſti eſſet violenter, quia habet naturalem inclinationem ad propriam ſubſiſtentiam, & idem eſt de accidente ſeparato ad ſuam inhærentiam.

Nihilominus dicendum eſt, *quòd etiam in principio paſſiuo ſaluari poteſt ratio naturæ propter inclinationem ad ſuum naturalem actiuum, vel ad ſuam formam, & quod poteſt pati violentiam, non per hoc quòd remoueatur ab illo iſta forma, & ſuccedat alia, vel eius oppoſita, cum vtriuſque ſit capax; ſed per hoc, quòd remoueatur principium paſſiuum à ſtatu ſibi connaturali, ſcilicet à tota collectione formarum, vel à tota ſubiectione ad ſuum actiuum. Prima pars* conſtat ex dictis *artic. 2.* vbi oſtendimus ex D. Thom. ad motum naturalem ſufficere principium paſſiuum, & ita vocat S. Doctor motum cœli naturalem, quia habet principium paſſiuum ad ipſum, inclinans, vt patet *in 1. part. quæſtione 70. artic. 3. ad quartum, & alijs locis ibi citatis.*

Secunda vero pars explicatur ſic, quia principium paſſiuum dicit potentiam ſeu capacitatem recipiendi aliquam formam, & eius oppoſitam vel etiam plures formas intra ſphæram ſuæ inclinationis. Vnde violentia in eo non poteſt ſumi, ex eo quòd remoueatur ab vna forma, & ſuccedat illi alia cuius eſt capax; ſiquidem ſub vtraque naturaliter manet; ſed ſi inducatur illi aliqua forma extra totam ſuam ſphæram, vel impediatur ſubijci ſuo connaturali actiuo, quando ab illo mouetur, tunc violentabitur; ſic enim principium paſſiuum impeditur à ſuo naturali ſtatu, qui eſt recipere aliquam formam, vel obedire alicui agenti connaturali; verbi gratia, materiæ primæ non ſolum eſt connaturalis iſta forma vel illa, ſed tota collectio formarum; vnde ſi poneretur materia abſque omni forma, vel materia ſublunaris indueret formam cœli, diceretur violentari, quia impediretur eius naturalis ſtatus recipiendi formas, vel ſaltem formas corruptibiles, quæ ſibi ſunt connaturales. Similiter in cœlo datur naturalis receptio motus ab intelligentia, & ſi Angelus ceſſet mouere, quies ſuccedet ſine vlla violentia, ſed tamen ſi ſtante motione Angeli, impediretur cœlum illi obedire, hæc eſſet violentia in cœlo: & ſi materia vltimo diſpoſita ad formam impediretur recipere illam, & obedire agenti diſponenti, ſtante eius actione, pateretur materia violentiam. Itaque violentia vel poteſt eſſe formalis vel actiua: formalis eſt quando remouetur paſſiuum à ſuo connaturali ſtatu paſſiuæ inclinationis, ſiue reſpectu formarum propriarum, ſiue reſpectu proprij actiui. At verò actiua violentia fit per motum impedientem actiuam inclinationem, ſeu motum naturalem, & ſic requirit actiuum principium in patiente violentiam. Et de hac violentia actiua loquitur D. Thom. quando dicit *in q. 5. de Potent. art. 5. ad 12.* quòd cũ in corpore cœleſti non ſit principium actiuum ad motum ſicut in elementis, non ſequitur quòd eius quies ſit violenta; & ſic vt quies violenta ſit, videtur requirere D. Thom. principium actiuum reſiſtens illi. Et *in 3. contra Gentiles, cap. 23.* facit ſimilem conſequentiam, quòd in motu cœleſti nihil eſt violentum; ergo impoſſibile eſt, quòd principium eius actiuum ſit natura; iſtæ enim conſequentiæ procedunt de violentia actiua. Cæterùm ſi alio modo principium paſſiuum remoueatur

ſcatur à ſuo ſtatu naturali per impedimentum recipiendi formas proprias, vel obediendi ſuo connaturali actiuo, ſic violentiam formalem patietur.

Ad argumenta oppoſita reſpondetur, non requiri renitentiam actiuam ad violentiam formalem, ſed ſufficere impedimentum inclinationis paſsiuæ ad proprias formas, vel ad connaturale actiuum. *Ad id quod dicitur de materia prima*, quòd non poteſt pati violentiam per impreſsionem alicuius formæ, *iam dictum eſt* quomodo poteſt pati violentiam, ſi ponatur extra ſtatum naturalem, vel in opinione eorum, qui admittunt, materiam poſſe conſeruari abſque omni forma, vel ſi forma incorruptibilis materiæ ſublunari imprimeretur, aut ſi materia vltimo diſpoſita ad formam impediretur recipere illam. Et quòd dicitur, materiam ſine omni forma ſolum ſe habere negatiuè. *Reſpondetur*, quòd negatiuè ſe haberet in ratione agendi, ſed non negatiuè in ratione inclinationis, & appetitus poſitiui, quo fruſtraretur in illis caſibus materia. *Ad id quod dicitur* de motu cœli & quiete, iam *articulo* 2. oſtendimus quomodo ibi violentia non inueniatur.

Ad exempla vltimo loco allata, reſpondetur, quòd non ſit violentia materię, ſi expellitur vna forma, & introducitur alia, quia ad vtramque habet connaturalem habitudinem, & ſimiliter ſe habet aer in admiſsione lucis, & amiſsione illius, vtriuſque enim eadem connaturalitate eſt receptiuus, & ſic expulſio vnius non eſt violenta, cùm recipiat aliud, quod eſt etiam connaturale. De humanitate Chriſti dicimus, quòd licet careat ſubſiſtentia propria, ſubrogatur tamen diuina, quæ eminenter continet totam vim propriæ, & perfectionem eius; & ſic non violentatur, quia eminentius ſubſiſtit in ſubſiſtentia illa; quando autem totum, quod eſt in aliqua forma, ſuppletur per aliam, nulla ſit violentia ſi caret propria.

De accidente ſeparato, à quo tollitur modus connaturalis exiſtendi per inhærentiam, & de modo Sacramentali Corporis Chriſti, tollente modum connaturalem quantitatis, *dicimus*, quantum eſt de ſe pro ea parte qua impediunt connaturales modos talium rerum eſſe ſimiles formis violentiam inducentibus, ſed tamen quia hoc ſit à Deo Auctore ſupernaturali, cui naturaliter ſubijcitur omnis creatura, ex parte agentis, & ex modo agendi non eſt contra naturam, neque eſt violentum, vt tradit D. Thom. 1. *p. q.* 105. *art.* 6. *ad* 1.

Adhuc tamen inquires; quando in aliquo ſubiecto inuenitur aliquis motus, qui reſpectu vnius principij eſt naturalis, & reſpectu alterius violentus; vnde dijudicandum eſt, an ſimpliciter ſit violentus vel naturalis? Verbi gratia, generatio & corruptio ſunt mutationes naturales ratione materiæ, ſed tamen corruptio eſt contra naturam formæ & diſpoſitiones, quas ignis inducit in aqua, ſunt naturales ratione materiæ & violentæ ratione formæ aquæ, & ſimiliter quando animal mouetur motu progreſsiuo, eleuatio pedis, verbi gratia, eſt violenta reſpectu ipſius corporis in quantum corpus graue eſt, reſpectu verò naturæ animalis vt animal eſt, eſt naturalis, & ſimiliter voluntas in actibus imperatis poteſt pati violentiam, vt in intellectu & appetitu ſenſitiuo, quatenus ſunt moti à voluntate, licet ſint naturales, vt eliciuntur à ſuis potentijs.

Reſpondetur, quòd licet reſpectu eiuſdem principij repugnet eundem motum eſſe violentum & naturalem, quia repugnat idem principium eſſe intrinſecum, & extrinſecum, tamen non repugnat eundem motum reſpectu diuerſorum principiorum dici violentum, & naturalem, aut mixtum ex voluntario & inuoluntario. Quando autem quæritur, vnde fiat denominatio. *Reſpondetur*, quòd in voluntarijs ſeu moralibus, violentum denominatur ab eo quod eſt contra voluntatem, licet connaturale ſit reſpectu principij, ſeu potentiæ particularis,

ris, eò quòd voluntas eſt inclinatio totius ſuppoſiti,& rapit ſecum cęteras potentias, quæ connaturaliter natæ ſunt illi obedire. ſicut ſphæræ inferiores natæ ſunt moueri a primo mobili. Et ita voluntas non poteſt pati violentiam in proprijs actibus, neque phyſicè, quia ab intrinſeco principio ſunt, neque moraliter, quia voluntarij ſunt, hoc ipſo quòd ab ipſa procedunt; in actibus autem imperatis, & ab alia potentia elicitis pati poteſt violentiam,vt docet D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 6. *artic.* 4. quia licet iſti actus pro ea parte qua eliciuntur à proprijs potentijs quæ ſunt principia intrinſeca, violenti non ſint; comparatiuè tamen ad voluntatem, à qua illa principia nata ſunt moueri, ſimpliciter dicuntur violenti,quia ſunt contra inclinationem totius ſuppoſiti, quæ eſt voluntas à qua ſimpliciter denominatur ſuppoſitum moueri; & ſic intellectus poteſt pati violentiam comparatiuè ad voluntatem, non phyſicè in ſe, voluntas autem neutro modo.

Cæterùm in naturalibus quando concurrit principium motus violenti & naturalis, denominatio ſumitur ex principio naturæ prædominantis, verbi gratia, motus progreſsiuus animalis ſimpliciter eſt naturalis, quia eſt à forma intrinſeca animalis, quæ prædominatur naturæ elementali, ſiquidem perficit, & mouet illam, & ſic eleuatio pedis, licet ſit violenta corpori elementali, eſt tamen naturalis animali. Et ſimiliter quando aqua aſcendit ad replendum vacuum, ſimpliciter eſt motus naturalis, quia oritur ex inclinatione naturali, ſcilicet ex conſeruatione totius vniuerſi, quæ prædominatur inclinationi particulari. Et eâdem ratione diſpoſitiones ad generationem,& corruptionem ſimpliciter ſunt naturales, quia licet contrarientur ipſi compoſito, quòd corrumpitur, & formæ illius, tamen pertinent ad conſeruationem vniuerſalem ſtatus corporum inferiorum, in quibus ſi materia permaneret ſub vna forma, tolleretur ordo mutationum generabilium, & corruptibilium, & ideo mutationes, quæ deſeruiunt ordini & conſeruationi huius ſtatus, ſimpliciter dicuntur naturales ratione materiæ; licet contrarientur formæ particulari, quam corrumpunt.

Tertia difficultas.

CIrca tertiam difficultatem Aliqui tenent, non dari motum medium inter naturalem, & violentum, loquendo de motu locali, qui ſit præternaturalis, fundanturq́; in auctoritatē Philoſ. 4. *Phyſ. tex.* 67. dicentis: *Quòd omnis motus aut ſit natura, aut vi*; ergo omnis motus qui non eſt naturalis, eò quòd nō eſt à principio intrinſeco, erit violentus. *Et ratio eſt*, quia omnia corpora habent internam propenſionem in aliquem definitum & determinatum locum vniuerſi, ſiue grauia ſint, ſiue leuia, à quo ſi recedunt, patiuntur contra impetum propriæ inclinationis; ergo violentantur. Et hinc inferunt motum cœli eſſe violentum, quia cœlum inclinatur naturaliter ad quieſcendum, ſi Angelus ceſſet mouere, ergo contra illam inclinationem fit, ſi moueatur; dicunt tamen, quòd ſi cœlum non eſſet graue & leue, vt putauit Ariſtoteles (quod tamen ipſi non admittunt) motum fore prçternaturalem. Ita Martinez 2. *Phyſic. cap.* 1. *quæſt.* 2.

Oppoſitum ſentit D. Thomas, 1. *de cœlo, lect.* 4. vbi inquit: *Quòd circulatio ignis vel aeris quam ex motu firmamenti*, dicit Ariſtoteles, *prouenire*, *primo Meteor. non eſt ei naturalis, quia non cauſatur ex principio intrinſeco, neque iterum eſt per violentiam, ſiue contra naturam, ſed eſt quodammodo ſupra naturam, quia talis motus ineſt eis ex impreſsione ſuperioris corporis, cuius motum ignis & aer ſequuntur ſecundùm perfectam circulationem; aqua verò ſecundùm circulationem inconpletam, ſcilicet ſecundùm fluxum & refluxum maris*. Ita D. Thom qui motus locales ſunt, & conſtat non eſſe violentos, quia non mouent elementa extra proprium

prium locum, ſed in ſuo proprio loco conueniunt: quòd ſi à loco ſuo amouerent, contrariaretur iſta circulatio ignis, vel aeris motui ſurſum, quo naturaliter mouentur iſta elementa, & fluxus maris contrariaretur motui deorſum, quo mouetur aqua, quod ſtare non poteſt, quia motui ſurſum ſolùm contrariatur motus deorſum, & è contra, quia vnum vni eſt contrarium, vt patet per Philoſophum 1. *de cœlo, tex.* 11. Non ergo circularis motus illis elementis in proprio loco conueniens, contrarius eſt, & conſequenter neque violentus: naturalis autem non eſt, quia non eſt à principio intrinſeco, & ſic eſt præternaturalis.

Dices, ergo quando aliquod corpus, verbi gratia, rota per impulſum impreſſum circulariter mouetur, etiam ille motus non erit violentus, & ſic non habebit contrarium in illa rota; ergo neque à quo corrumpatur, & ſic ſemel impreſſus circularis motus, nunquam deſinet, niſi ab extrinſeco detineatur. *Reſpondetur*, quòd ille motus rotæ neceſſario fit per aliquem impulſum, qui eſt qualitas diſtincta à grauitate, & leuitate, vt in 8. *libro* amplius dicetur. Hæc autem qualitas niſi continuè imprimatur à motore, euaneſcit, quia eſt in ſubiecto extraneo, & ſolum per modum tranſeuntis imprimitur, ſicut ſpecies in aere, & motio in inſtrumento, eſt enim impulſus inſtrumentalis quædam motio, quia de ſe ordinatur ad mouenda inſtrumenta exteriora; vnde de ſe non eſt permanens, ſed deſinit, niſi continuo inſtauretur. Vnde ex defectu ipſius, etiam ſi non detur aliud contrarium, deſinet ille motus rotæ, ſicut deſinet motus circularis cœli, & ignis, & aeris, ceſſante Angelo mouere, vt *libro* . dicetur.

Ad fundamenta contrariæ ſententiæ: ad locum Ariſtotelis reſpondetur, ibi ſumere violentum non ſtrictè, ſed lato modo, vt etiam includit præternaturale; cum enim violentum duo includat vnum ex parte principij actiui, quod ſit extra, alterum ex parte paſsi, quod ſit contra eius naturam, tunc eſt violentum ſtrictè dictum, quando vtrumque includit, tunc autem latè ſumitur quando alterum tantum videlicet quando accipitur pro motu ſolum, vt à principio extrinſeco, ſiue paſſum reſiſtat, ſiue non, & hoc modo includit motum contra & præter naturam; & ſic verum eſt quòd omnis motus aut fit vi, aut natura, id eſt, à principio intrinſeco, vel extrinſeco; ſed non omnis fit contra naturam aut à natura. Et hunc eſſe legitimum ſenſum Philoſophi conſtat, quia poſtquam dixit omnem motum fieri aut naturâ, aut vi, ſubdit; *quippe cùm violentus ſit præter naturam*, intelligit ergo nomine violenti aliquid præternaturale.

Ad rationem reſpondetur, omnia corpora propendere in locum determinatum, à quo ſi extrahantur, violentiam patiuntur; ſed tamen dari poteſt motus, quo neque extrahantur à ſuo naturali loco, neque ad illum tendant, ſed quo in loco proprio moueantur à ſuperiri agente, vt de circulatione ignis & fluxu maris dictum eſt. Quod verò dicitur cœlum violenter moueri, iam ſupra reiecimus, & eſt expreſsè contra Ariſtot. 1. *de cœlo, à textu* 9. eò quòd cœlum neque eſt graue, neque leue, cùm naturalis eius locus & motus non ſit in centro, nec à centro, ſed circa centrum.

Videatur *ibi* D. Thom. *lectione* 5.

(∵)

Digitized by Google

QVÆSTIO X.

De Cauſa in communi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſit definitio cauſæ in communi, & quæ conditiones cauſæ?

QVID ſit cauſa in actu primo, & per modum principij, ex ipſo actu ſecundo, quod eſt cauſare, inueſtigandum eſt. De hoc verò magna varietas inter Authores orta eſt, eò quòd difficile eſt aſsignare aliquid commune omnibus cauſis in ratione cauſandi, quod non dicat ſolum rationem principij vel termini, à quibus etiam res pendent, & non vt à cauſis, & in diuinis inuenitur vnum eſſe ab alio ſine aliquo cauſalitatis genere. Conſtat autem apud omnes nomine cauſæ intelligi aliquid, quod ſit principium, ſed quia non omne principium eſt cauſa, ſed latius patet principium quàm cauſa, & cauſa quàm elementum, vt S. Thomas notauit 5. *Metaphyſicæ in principio*, oportet aſsignare differentiam, quam addit cauſa ſupra rationem principij, quę ſit contractior principio, & latior elemento.

Aliqui ergo diffidentes inuenire aliquam definitionem communem omnibus cauſis, *dixerunt* nullam dari definitionem cauſæ in communi, quia eſt quid analogum ad omnes modos cauſandi, & ita prius eſt diuidenda, quàm definienda, ſicut fecit Ariſtoteles in 2. *Phyſicorum*, *& in* 5. *Metaphyſicæ*. Sed certè mirabile eſt, quòd poſsimus definire principium in communi, & illud definit Ariſtoteles *in initio* 5. *Metaphyſicæ*, dicens: *Quòd omnibus principijs commune eſſe primum, vnde aliquid eſt, aut fit, aut cognoſcitur*; & ſolet etiam definiri principium, *id à quo aliquid ſequitur*; & tamen quòd cauſa in communi non ſit definibilis, cum multò magis analogum deberet eſſe principium, quàm cauſa, cùm ſit aliquid communius, omnis enim cauſa eſt principium, ſed non è contra. Et præterea analoga ſunt definibilia, quia de illis poteſt dari ſcientia, ſicut patet in ente; ergo etiam ſi cauſa ſit analoga ad omnes quatuor cauſas, poterit tamen definiri, & dato quòd eſſentialiter non definiretur, ſaltem deſcriptiuè poſſet definiri penes aliquas conditiones communes omnibus cauſis, ſicut eſt dependere ex parte effectus, influere ex parte cauſæ, & ſimilia; ergo non eſt omnino neganda definitio cauſæ: vt omittam non eſſe ita certum cauſam in communi eſſe analogam ad omnes quatuor cauſas, vt ſequenti articulo dicemus.

Variè ergo diuiſi ſunt Authores in explicanda ratione cauſæ in communi, fortaſsis ex eo quòd inadęquatè conſiderauerunt cõditiones ad cauſam requiſitas. *Aliqui* enim cõſiderauerunt ipſum cauſare ex parte cauſæ, *Alij* ex parte cauſati. Ex parte cauſæ conſideratur influentia, ſeu deriuatio principians cauſatum: ex parte verò cauſati conſideratur dependentia, & conſecutio in eſſe, & conſequenter diſtinctio à ſuo cauſante. *Aliqui* ergo definiunt cauſam ſic: Cauſa eſt *id, quod per ſe influit eſſe in aliud*. Ita P. Suarez: quam definitionem *Aliqui* paululum mutant dicendo, quòd cauſa eſt *id ad quod ſequitur effectus*, vt P. Rubio, qui tamen videtur petere principium, ſupponit enim in definitione id, de quo quæritur; quærimus enim in quo conſiſtat aliquid eſſe effectum, & recipere influxum per modum effectus; cùm multa deriuentur ab alijs, & nõ ſint effectus, vt duæ perſonæ in diuinis. *Alij* definiunt: Quòd cauſa eſt *id, à quo aliquid per ſe pendet*, vt Conimbr. *hic* & Fonſeca.

Alij

Digitized by Google

Alij dicunt, quod cauſa eſt *id à quo aliquid ſequitur*, quam definitionem multis locis tradit D. Thom. vt videri poteſt 2. *phyſicorum lect*. 10. *& q*. 10. *de potentia articul*. 1. *ad* 3. *& opuſculo* 31. *Alij*, vt Auicenna, dicunt, quòd cauſa eſt, *quæ tribuit eſſe rei*, in quo non differt à prima definitione: idem enim eſt dicere, tribuit eſſe, & influit eſſe, & eaſdem patitur difficultates, vt infra dicemus.

Veritas tamen eſt, quòd perfecta definitio cauſæ omnes iſtas exigit conditiones, & per alteram tantum non perfectè explicatur; exigit enim rationem principij tanquam aliquid communius, exigit rationem influentiæ, ſeu deriuationis ex parte cauſæ, exigit dependentiam, & conſecutionem in eſſe ex parte cauſati; vnde ſequitur, quòd intercedere debet diuerſitas inter cauſam & cauſatum. Et ita D. Thom. in diuerſis locis tradit iſtas conditiones, ſignificans ex omnibus coagmentandam eſſe definitionem cauſæ. Nam *in* 1. *Phyſic. lect*. 1. dicit, quòd cauſæ dicuntur, ex quibus res dependent ſecundum eſſe ſuum vel fieri, vbi per dependentiam in eſſe, cauſam definit. Item 1. *p. q*. 33. *art*. 1. *ad* 2. dicit: *Quod hoc nomen cauſa videtur importare diuerſitatem ſubſtantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam non importat nomen, principium*. At verò *in* 5. *Metaphyſ. lect*. 1. inquit, *quòd principium ordinem quendam importat; hoc vero nomen cauſa influxum quendam ad eſſe cauſati*; vbi cauſam per influxum definit. Denique *locis ſupra citatis* definit cauſam per conſecutionem cauſati dicens: quod cauſa eſt *id, ad quod aliud ſequitur*, ſcilicet ſequelâ phyſicâ & quoad eſſe. Ex hoc autem colligimus, has definitiones non eſſe ſibi contrarias, ſed vnam adiuuare aliam, & explicare quod in altera deeſt. Et ſic poſſumus ex illis omnibus colligere plenam cauſæ definitionem dicendo: *Cauſa eſt principium alicuius per modum influxus, ſeu deriuationis, ex qua natum eſt aliquid conſequi ſecundum dependentiam in eſſe*. *Principium* ponitur loco generis, & excludit ea à quibus aliquid pendet, non vt à principio ſui, ſed vt à termino, vel medio, ſicut relatio pendet à termino, quantitas ab indiuiſibili terminante, vel continuante. *Per modum influxus* ponitur ad aſsignandam rationem cauſalitatis, & differentiam à principijs, quæ ſine influxu aliquid initiant, vt priuatio, & terminus à quo, quæ important principium motus non ſecundum influxum, ſed tantum ordinem in id, quod ab eis principiatur. Et ſimiliter excluditur conditio ſine qua non, vt applicatio, quia non importat influxum, neque rationem principij, ſed aliquid concomitans, & requiſitum: *Ex qua natum eſt aliquid ſequi*, ponitur ad aſsignandum alteram conditionem cauſæ, quia non ſufficit quælibet deriuatio & influxus vt ſit cauſalitas, ſed talis influxus eſſe debet, vt ab illo dependeat in eſſe id, quod cauſatum eſt, & ſic excluditur generatio & ſpiratio in diuinis, quæ licèt communicent naturam diuinam & eſſe, tamen illud eſſe non eſt dependens; ſed eſt illudmet, quod eſt in producente communicatum. Neque oportet, explicare in hac definitione, quomodo ſequatur vnum ex alio, an in actu primo, vel ſecundo: definitio enim data procedit de cauſa in actu primo dicendo, quod eſt *principium alicuius*, principium autem eſt actus primus.

Sed obijcies; nam imprimis iſtæ definitiones non explicant, quid ſit ipſum cauſare, ſine quo non poteſt intelligi quid ſit cauſa: nam ſi dicatur, quòd ſit influere, æquè obſcurum eſt atque ipſum cauſare, & in diuinis datur influxus & productio, & non datur cauſa. *Nec obſtat*, quòd ibi datur influxus in alium, id eſt in perſonam, non in aliud, id eſt in eſſe; nam ſi ſufficit ad rationem principij, quòd non ſit in aliud, cur non ſufficiet ad rationem cauſæ, vel ſaltem cur non ſufficiet, vt ipſa perſona, in quam ſit influxus, & productio, ſit cauſata, licèt non ipſa natura. *Si vero dicatur*, quòd cauſare eſt ſequi, inſtatur, quia ex die ſequitur

nox ſequelâ phyſicâ, & ex vita mors, & ex effectu illatiuè ſequitur cauſa, & ex priuatione motus, & in diuinis ex parte ſequitur filius; in quibus tamen non inuenitur ratio cauſæ. Si verò explicetur cauſare per hoc, quod eſt cauſatum dependere ab alio, reſtat videre quid addat dependentia ſuper ipſum procedere, vt non ſufficiat proceſsio ad rationem cauſæ. Et præterea multa dependent ab aliquo, à quo non cauſantur, vt relatio à termino, motus à priuatione, linea à puncto, eſſentia à ſuis prædicatis, humanitas à perſona Verbi, quæ tamen omnia cauſalitatem non dicunt. Denique iſtæ definitiones magis videntur attendiſſe ad explicandam cauſam efficientem, quæ cæteris videtur manifeſtior, quia influere ſolum conuenit cauſæ efficienti, finalis enim nõ influit vero influxu, niſi mediante actione agentis; materia etiam non influit, ſed recipit, & forma actuat, & ſimiliter exemplar non influit, ſed imitationem ſui per cognitionem præbet, ſolus ergo influxus cauſæ, non explicat niſi cauſam efficientem.

Reſp. inſtantias allatas non eſſe efficaces, nam ratio cauſæ non explicatur per ſolum influxum quomodocumque, ſed per influxum in ipſum eſſe, ita quod oriatur nouum eſſe, vel ſaltem nouus modus eſſendi, & conſequenter cum dependentia, & limitatione, & diuerſitate vnius ab alio, ſicut dicit D.Thom 5. *Metaphyſ. citato*, quòd cauſa eſt quæ habet influxum non quomodocumque, ſed in eſſe cauſati; & 1. *part. q.* 33. *citata* addit, quòd cauſa & cauſatum important diuerſitatem in ſubſtantia. Influxus ergo cum iſtis conditionibus explicat rationem cauſæ, non ſine illis, neque ita obſcurè ſe habet ſicut ipſum cauſare. Nec conuenit perſonæ diuinæ etiam in quantum perſona, quia licèt ſit procedens, non tamen cum illis conditionibus explicatis, ſcilicet cum diuerſitate & dependentia in eſſe.

Ad id quod opponitur contra explicationem cauſæ, per hoc quod ſequatur aliquid ex illa. *Reſp.* quòd intelligitur ſequela cum eiſdem conditionibus quibus ipſe influxus, ſcilicet quòd ſit ſequela phyſica, quæ dat eſſe non logica, quæ ſolum præbet illationẽ, & ſequatur eſſe nouum & diſtinctum, quod non contingit in diuinis proceſsionibus; & ſimiliter ſi iſta ſequela rei cauſatæ debet eſſe per influxum, conſequẽter excluditur terminus à quo, vt quando ex nocte fit dies, vel ex vita mors, &c. quia ab illis ſequitur aliquid, vt à terminis, qui relinquuntur, non vt à principijs, quæ influunt & tribuunt eſſe.

Ad id quod dicitur, quòd multa dependent ab aliquo, à quo non cauſantur. *Reſp.* Quòd ſi dependent ab aliquo tanquam à tribuente & influente eſſe, dependent ab illo, vt à principio cauſante. Si verò dependent ab aliquo, vt à termino qui purè terminat, ſiue ex parte termini à quo, ſiue ex parte termini ad quem, vel ſi dependent ab aliquo, vt à conditione applicante, ſic iſtæ dependentiæ non conſtituunt cauſam, quia non ſunt principia influxus. Et eadem ratione ſubſiſtentia diuina non cauſat humanitatem in Chriſto, quia non ſe habet vt influens in illam eſſe, ſed purè vt terminans in ratione ſuppoſiti incommunicabilis, ſicut linea terminatur puncto.

Ad vltimum reſp. Quòd influxus accipitur in definitione largo modo pro omni eo, quod eſt tribuere aliquod eſſe, & facere illud dependens à ſe. Tribuere autem & influere explicatur per ordinem proceſſus ab aliquo, vt à continente & radice, vnde originatur in ſuo genere, non applicante, vel terminante tantum. Et hoc modo materia originat eſſe recipiendo illud, & ſuſtentando, & reddendo incommunicabile, forma etiam dat eſſe determinatum, & cum tali vel tali ſpecificatione, & actualitate, finis etiam attrahit & mouet ad ſui conſecutionem in eſſe, & exemplar tanquam forma extrinſeca dat eſſe, non informando, ſed imitando, quæ licèt fiant interuentu actionis effi-

Digitized by Google

efficientis, non tamen ſub ratione efficientis; ſed ſub formalitate finalizandi & exemplandi, vt ſuis locis dicetur.

ARTICVLVS II.
Quotuplex ſit cauſa?

SIT vnica concluſio, *Quatuor tantum ſunt genera cauſarum*: Ita Ariſt. *in 2. Phyſicorum textu* 68 & ibi D. Thom. *lect.* 10. *&* 5. *Metaphyſicæ tex.* 2. *lect.* 3. & colligit Philoſophus hunc numerum, ex numero quæſtionum propter quid, nam propter quid quærit de cauſa, ſed ad quæſtionem propter quid non poſſumus reſpondere, niſi aliqua dictarum cauſarum, ſcilicet vel propter formalem, vt cùm quærimus propter quid homo eſt albus, & dicimus, quia habet albedinem, vel per cauſam materialem, vt cùm inquirimus, quare homo eſt corruptibilis, & reſpondemus, quia componitur ex contrarijs, vel per cauſam finalem, vt cū inquirimus quare aliqui pugnant, & reſpondemus, vt dominentur, vel tandem per cauſam efficientem, vt cùm inquirimus cur mare fluit & refluit, & reſpondemus, quia mouetur à Luna.

Eundem numerum cauſarum colligit D. Thom. *ſupra*, quia cauſa eſt id ad quod ſequitur eſſe alterius, vel ergo conſideratur eſſe cauſatum abſolutè & in ſe, vel vt accipitur, & fit ab alio: Si abſolutè, cauſatur per formam, quę abſolutè conſtituit in eſſe: Si vt accipitur, & fit ab alio, oportet quòd de ente in potentia fiat ens in actu, ſic enim ſequitur eſſe de nouo, quatenus id quod eſt in potentia, reducitur in actum ab eo quod eſt in actu, & ſic oportet aſſignare duas cauſas, ſcilicet illam, quæ eſt in potentia vt ſuſceptiua actus, & illam quæ cauſat reducendo in actum ſeu agendo, & prima eſt materia, quæ cauſat recipiendo, & ſecunda eſt efficiens. Rurſus verò actio agētis debet tendere in aliquid determinatum ex vi alicuius in quo tendit, ſeu intendit tanquam conueniens, & hoc dicitur cauſa finalis, & ita ſunt quatuor cauſæ & non plures, quia iſtæ ſufficiunt ad cuiuſcumque rei conſtitutionem in eſſe, & ad iſtas omnes reducibiles ſunt, ergo non ſunt ponendæ plures.

Sed inquires, an iſta diuiſio cauſarum ſit analoga vel vniuoca? *Aliqui* vt Pater Suarez *diſp.* 27. *Metaphyſicæ ſect.* 1. *num.* 9. quem ſequitur Cabero *hoc tractat.* 2. *diſp.* 2. *dubio vlt.* tenent eſſe analogam, quia propriè cōuenit ratio cauſæ ipſi efficienti, alijs verò cauſis impropriè, dicitur enim cauſa, quia influit eſſe, influxus verò non inuenitur propriè in forma vel materia. Et præterea nomē cauſa eſt commune Deo & creaturis, ſubſtantiæ & accidenti, quibus nihil eſt vniuocum, ſed analogum. *Cæterum hoc ſolum improbat*, quòd cauſa entitatiuè conſiderata non eſt vniuoca, ſed analoga, & hoc non ſolum currit reſpectu cauſarum diuerſi generis quod ſolū inquirimus in præſenti, ſed etiam in vno & eodem genere cauſæ, v. g. cauſa efficiens eſt analoga ad cauſam efficientem creatam & increatam, & ſimiliter ſe habet finis. Quare ex hoc non habetur reſolutio difficultatis propoſitæ, an ſcilicet iſta quatuor genera cauſarum ſint vniuoca in ratione cauſandi, ſed quòd ſint vniuoca in ratione entis creati vel increati. Illa autem ratio influxus non multum vrget, quia vt ſupra dictum eſt, nomen influxus non ſumitur ſtricte pro ſola ratione actionis, ſed prout dicit quodcumque tribuere, ſeu dare poſitiuè, quo ſenſu etiam ipſum recipere materię eſt quoddam dare, dat enim id in quo ſuſtentatur & cōtinetur forma, & à quo dependet ſaltem in informando. Quòd ſi aliqui ſumunt influxū in ſtricta illa acceptione pro ſola actione efficiētis, non mirū quod ſola cauſa efficiēs dicatur cauſa propriè, & reliquæ impropriè, ſic enim non tam eſt dicere quod cauſa in communi eſt analoga ad omnia genera cauſarū quam quod denominatio cauſę efficientis analogicè conuenit alijs cauſis.

Quare loquendo de cauſa ſecundū proprium conceptū cauſæ, non eſt cur dicamus eſſe analogam ad iſta quatuor genera cauſarum,

ſarum, quicquid ſit, an in ratione entis analoga ſit reſpectu cauſæ creatæ & increatæ, ſubſtantialis & accidentalis. *Ratio eſt*, quia in generibus iſtis cauſarum inuenitur propria ratio cauſæ non participatiuè, nec dependenter ab alia in participando rationem cauſę, licèt in exercendo cauſalitatem, vna ab altera dependere poſsit, quia cauſæ adinuicem ſunt cauſæ: At verò quòd materia v.g. habeat vim recipiendi, quod eſt eſſe cauſam materialem, non participat à forma, vel ab efficiẽte, licèt ab vtroque dependeat exercitium exiſtendi vel recipiendi. Si tamen aliqua cauſa nõ ſolum in exercitio, ſed etiam quantum ad ipſam rationẽ cauſandi participatiuè & dependenter ſe habeat ad aliam, ſicut cauſa principalis ad inſtrumentalem, tunc analogicè de illis dicitur cauſa, quia inſtrumentalis reductiuè pertinet ad efficientem ſeu miniſterialiter, quod eſt ſecundum quid.

Sed obÿcies contra numerum cauſarum, quia videntur plures cauſę quam enumeratæ, nam inprimis obiectum eſt cauſa ſpecificatiua potentiarum & actuum, & non efficiens, quia nõ elicit illos, neque formalis, quia nõ informat, ſed extra illos eſt, neque materialis, quia non recipit illos, neque finalis, quæ hæc non ſpecificat in quantum finis, ſed vt obiectum, ergo. *Et idem argumẽtum poteſt fieri de idea*, quæ eſt vera cauſa ideati, nec tamen pertinet ad aliquam ex aſſignatis ob eandem rationem. *Item* fundamentũ eſt cauſa relationis, eſſentia eſt cauſa paſsionũ, nec tamen efficienter, quia nec eſſentia nuda efficit, nec relationes efficiuntur, aliud autem genus cauſæ non poteſt illis competere: ac denique inſtrumentũ non poteſt reduci ad genus cauſæ efficientis, & multo minus ad alia, quia efficiens eſt, vnde incipit motus; ab inſtrumento autem non incipit, cùm ſupponat aliud prius, à quo incipit moueri inſtrumentum, ergo eſt cauſa diſtincta ab omnibus.

Contra vniuocationẽ cauſarum arguitur, materia & forma nõ ſunt ſimpliciter cauſę, ergo neque vniuocè. *Antecedens probatur*, nã inprimis non conſtituunt nec cauſant aliquid à ſe omnino diſtinctum, quia totũ non diſtinguitur à partibus. *Item* materia eſt imperfectior forma, & compoſito, ergo nõ poteſt eſſe cauſa reſpectu illorum, quia ab imperfectiori non cauſatur perfectius, & ſimiliter forma potius eſt effectus generationis, quam cauſa generati. *Denique* accidens analogicè eſt cauſa reſpectu ſubſtãtiæ, tum in genere cauſæ formalis, quia eſt actus & forma ſecundum quid tũ in genere cauſæ efficiẽtis, quia operatur in virtute ſubſtãtiæ & vt inſtrumentum eius; tùm in genere cauſæ materialis, quia accidens non eſt ſubiectum per ſe, ſed ſola ſubſtantia.

Ad primum reſp. quòd obiectum ſpecificatiuum reducitur ad cauſam formalẽ extrinſecam, quia ſpecificat, & determinat ipſum actum tãquam menſura, & ratio ſpecificationis eius, & diſtinguit vnum actũ ab alio; proprium autẽ eſt formæ & actus ſpecificare & diſtinguere. *Ad ſecũdum exemplũ de idea dicemus ſequenti quæſt.* quod pertinet ad cauſam formalẽ extrinſecam, quia Phil. in 2. *Phyſ. & 5. Met.* definit cauſam formalẽ, *quod eſt ſpecies & exemplar*: ſpecies propter formam intrinſecam, exemplar propter ideam. *Ad tertium exemplum dicitur*, quòd fundamentum ex quo reſultat relatio, & eſſentia, ex qua dimanant paſsiones non ſe habent propriè vt cauſa efficiens, ſed reductiuè; proprium enim effectiuum relationis eſt efficiens fundamenti, qui enim facit album v. g. facit conſequenter relationem ſimilitudinis ad alterum album, & diſsimilitudinis ad nigrum, ſed quia iſtæ relationes fiunt mediante fundamento, cum quo connectuntur, & à quo dependent, dicuntur reſultare à fundamento in virtute efficientis: & ſimiliter eſſentia ſe habet reſpectu paſsionum, non enim propriè producuntur ab eſſentia, ſed à generante eſſentiam, quia qui facit formam, facit conſequentia ad formam, & iſta connexio ſeu conſequentia inter eſſentiam & paſsiones eſt ratio emana-

emanationis, & reducitur ad cauſam efficientem, quia in virtute generantis eſſentiæ dicuntur reſultare ab eſſentia propter connexionem, vt q.12. amplius dicetur. *Ad id quod dicitur de inſtrumento. Reſp.* quòd reducitur ad cauſam efficientem, quia licèt ab illo non incipiat motus principaliter, & ſimpliciter, incipit tamen miniſterialiter, & participatiuè.

Ad ſecundum contra vniuocationem cauſarum. Reſpon. negando antecedens, ad primam probationem dicitur, quòd totum eſt ſimpliciter diſtinctum à qualibet ſuarum partium, & hoc ſufficit, vt quælibet illarum ſit vera cauſa, & non requiritur quòd ab omni ſuo cauſato diſtinguatur omni modo, ſed ſufficit, quod ab eò, quod cauſat immediatè, diſtinguatur, non ab omni eo quod inde reſultat, & ſic forma diſtinguitur ab eo, quod cauſat in materia, & materia ab eo quod cauſat in forma, licèt id quod reſultat ex vtriuſque vnione non diſtinguatur realiter ab vtriſque ſimul, de quo amplius dicemus *ſequenti articulo ſolutione ad primum*.

Ad ſecundam probationem dicemus ſequenti articulo, quomodo non requiritur, quòd cauſa ſit ſimpliciter nobilior ſuo cauſato in eſſendo, ſed ſufficit quòd ſecundum quid, & hoc modo ſe habet materia reſpectu formæ, & totius, vt ibi explicabitur. *Ad id verò* quod dicitur de cauſa diſpoſitiua. *Reſp.* non eſſe ignobiliorem ſuo effectu formali, quem præbet immediatè, ſcilicet reddere materiam diſpoſitam; eſt tamen imperfectior reſpectu formæ, ad quam diſponit, eò quòd tenet ſe ex parte cauſæ materialis, quam determinat, & hæc poteſt eſſe imperfectior forma. *Ad id* quod dicitur, formã eſſe effectum generationis, *Reſp.* eſſe effectũ illius in genere cauſæ efficientis; ſed tamẽ formã eſſe cauſam generationis in genere finis, quia eſt terminus, quem intendit.

Ad vltimam probationem reſpond. quòd illa differentia cauſarum in accidente & ſubſtantia, ſi ſit tanta quòd conſtituat accidens cauſam ſecundum quid, tollet vniuocationem, ſed hoc non eſt ex vi iſtius diuiſionis cauſæ in quatuor genera cauſarum, ſed ex vi alterius diuiſionis, quæ etiam fieri poteſt intra idem genus cauſæ; verbi gratia, efficientis ſecundum quid, vel ſimpliciter, vt inſtrumentum, vel cauſa principalis. Nec tamen ſemper conſtituit rationem cauſæ ſecundum quid, hoc quod eſt eſſe accidens, quia in modo cauſandi poteſt eſſe vniuocatio, licèt res cauſantes non ſint entia vniuocè, ſicut calor efficienter producit alterum calorẽ ita principaliter & ſimpliciter, ſicut homo hominem, & formaliter conſtituit calidum, ita formaliter, ſicut forma ignis ignem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm omnis cauſa debeat eſſe prior, perfectior, & diſtincta à ſuo cauſato?

HAE ſunt principales conditiones requiſitæ communiter ad cauſandum, & ideò de illis in hoc articulo ſimul agimus.

Reſpondeo ergo, & dico primò. In omni cauſa neceſſario debet interuenire diſtinctio & prioritas aliqua naturæ, quæ nihil aliud eſt quam prioritas dependentiæ. Sumitur ex D. Thom. *q.28. de verit. art. 7.* dicente. *Quòd in quolibet genere cauſæ cauſa naturaliter eſt prior cauſato, & in quolibet. 5. artic. 1.* inquit, *Quòd in ordine naturæ dicitur aliquid eſſe prius per cõparationẽ ad principia naturæ quæ quidem ſunt quatuor cauſæ, vnde ſecundùm vnumquodque genus cauſæ prius in ordine naturæ eſt, quod propinquius eſt cauſæ. Ratio eſt manifeſta*, quia de eſſentiali ratione cauſæ eſt, quòd ſit principium à quo aliquid ſequitur, & dependet in eſſe tanquam principiatum ab illo, ſed vbi eſt principium, & principiatum, eſt ordo prioris & poſterioris, quia principium exigit ordinem primi, & ſi eſt cum habitudine ad principiatum, ſe habet vt antecedens, & principiatum vt conſequens, aliàs eſſet æquale, & eodem modo ſe habens cum ipſo principio, & ſic non

Digitized by Google

non eſſet dependens ab illo, quod eſt non eſſe cauſatum; vt ergo detur cauſa & cauſatum, oportet quòd principium ſit antecedens,& principiatum conſequens, quia ſequitur ad illud,ſicque habet ordinem prioris & poſterioris, atque adeo diſtinguitur.

Eſt autem realis prioritas iſta prioritas cauſalitatis, quia eſt realis dependentia & emanatio effectus à cauſa: licèt verum ſit, quòd relatio prioritatis non ſemper realis ſit,quia cauſa ſæpè non exiſtit in ſe, quando actu fit effectus,ſed in ſua virtute. Sed hoc etiam in ipſa durationis prioritate inuenitur; prioritas enim vnius partis non exiſtit ſimul cum altera parte ſuccedente, ſed iam tranſijt, nec habet relationem realem.

Dico ſecundò, prioritate dignitatis, & perfectionis non omnis cauſa,eſt ſimpliciter nobilior & perfectior ſuo effectu, eſt tamen nobilior ſaltem ſecundum quid. Vocamus nobiliorem ſimpliciter in præſenti, quæ eſt nobilior ſecundum ſuam naturam, & eſſe abſolutè conſideratum; nobiliorem verò ſecundum quid, id quod eſt nobilius non abſolutè, & in eſſe, ſed in præciſo reſpectu cauſandi. Et in hoc ſenſu hæc ſecunda pars eſt certa, quia omnis cauſa debet habere habitudinem cauſandi, hoc eſt influendi, ſeu tribuendi aliquod eſſe cauſato, in quo cauſatum dependeat ab ipſa;ſemper autem eſt aliqualis perfectio dare, vel tribuere aliquid,&quòd aliud dependeat à ſe. *Beatius eſt enim dare,quàm accipere.*

Prima verò pars, quòd non omnis cauſa ſit nobilior ſuo effectu abſolutè & ſimpliciter,conſtat in primis ex Diu. Thom. 1.2.*q.* 66.*art.*6.*ad* 3.vbi inquit, *Quòd cauſa perficiens eſt potior ſuo effectu,non autem cauſa diſponens: & in queſt.*7.*de veritate art.*7.*ad* 1. dicit: *Quòd quadam cauſæ ſunt nobiliores his, quorum ſunt cauſæ,ſcilicet efficiens, formalis, & finalis, ſed materia eſt imperfectior eo, cuius eſt cauſa.* Et idem docet de diſpoſitione, quæ reducitur ad cauſam materialem. Intellige tamen quòd ſi forma ſumatur reſpectu totius quod conſtituit, licèt componat tanquam forma, tamen ipſa forma & materia comparantur ad totum materialiter, & tanquam quid incompletum, & totum complet, & actuat illas in eſſe,& ſic eſt perfectius illis, quia omne totum eſt maius ſeu perfectius ſua parte: & ita dixit Diu.Thom. *in* 3. *diſtin.* 2. *quaſt.* 1. *artic.* 3. *quaſtiunc.* 3. *ad vltimum. Quòd nomine humanitatis intelligitur corpus & anima materialiter,ſicut nomine totius intelliguntur ſuæ partes.*

Et hinc ſumitur ratio huius primæ partis, quia non omnis cauſa ſe habet vt perficiens & actuans, ſed aliquæ ſe habent vt conſtituentes totum,vel diſponentes ad illud, & tales cauſæ non poſſunt eſſe nobiliores ſuo effectu,cum ſint partes conſtituentes, & omnis pars eſt minor ſuo toto, ſeu imperfectior, & ſimiliter omnis diſpoſitio ordinatur ad formam ad quam diſponit, vt imperfectius ad perfectum, & vt via ad terminum,terminus autem cum in eo quieſcatur, eſt perfectior viâ, in qua eſt motus ad illum.

Dico tertiò, cauſa efficiens principalis, & per ſe aut eſt perfectior aut æquè perfecta cum ſuo effectu. Concluſio eſt receptiſsima, & *conſtat*, quia cauſa principalis aut eſt vniuoca,aut æquiuoca; ſi vniuoca eſt eiuſdem rationis, & conſequenter æquè perfecta cum ſuo effectu, vt homo generat hominem. Si æquiuoca, eſt excellentior effectum ſicut Sol reſpectu caloris,vel auri. At verò cauſa inſtrumentalis, licèt ſit alterius rationis ab effectu, tamen quia nõ eſt principalis, ſed ſolum miniſterialis non eſt neceſſe,quòd ſit perfectior ſuo effectu, neque enim effectus aſsimulatur inſtrumento, ſed agenti principali,de quo D. Thom.*in* 4. *diſt.*1.*q.*1.*art.*4.*q.*1.*ad* 3.Nec tamen repugnat aliquando inſtrumentum, eſſe æquæ perfectum ſuo effectu,vel melius, ſicut vno martello poteſt fieri alius, vel aliquid minus illo,puta clauus.

Dico

Digitized by Google

Dico quartò; *finis cuius gratia ſi ex natura ſua ſit finis, ſemper eſt nobilior ſuo finalizato; ſecus verò ſi ex natura ſua finis non ſit, ſed ex libito operantis, & ſimiliter finis effectus non eſt ſemper nobilior ſuo finalizato.* Concluſio hæc eſt Diui Thom. de qua ſpecialiter poteſt videri *in 2. diſtinct. 15. artic. 1. ad 6.* vbi inquit: *Quòd aliquid poteſt eſſe propter aliud dupliciter; vno modo, quia ordinatur ad ipſum ſicut ad finem proprium & principalem, & ſic inconueniens eſt dicere, quod aliquid ſit propter vilius ſe, vt Luna, & Stellæ, propter Veſpertiliones, & noctuas, cùm finis potior ſit his quæ ſunt ad finem. Alio modo poteſt dici aliquid eſſe propter aliud, cui ex ipſo prouenit aliqua vtilitas, ſicut poſſet Rex dici propter ruſticum, ex cuius regimine prouenit ei pax.* Vbi ſignanter Diu. Thomas dicit, quia ordinatur ad ipſum vt ad finem proprium & principalem, vt excludat id quod eſt finis non per ſe, nec principaliter, ſed per accidens ex ſola voluntate operantis, vt ſi quis philoſophetur propter diuitias, vel audiat ſacrum propter furtum, talis finis non eſt operis, ſed operantis. Loquimur ergo de fine proprio & ex natura ſua, de quo verum eſt quod Ariſtoteles. 2. *Phyſ. textu* 33. refert ex quodam Poeta dicente, quòd finis non ſolum debet eſſe, quod eſt vltimum, ſed id quod eſt vltimum & optimum; finis ergo in quo vtrumque coniungitur, ſcilicet, optimum & vltimum, eſt finis cuius gratiâ, & talis finis debet eſſe nobilior, vtpotè aliquid optimum, & conſequenter vt per ſe primo appetibile, & cuius gratia cætera appetuntur, appetibile autem reſpectu appetitus habet rationem perfecti, & appetitus rationem perfectibilis, quia appetitus fundatur in potentialitate, qua tenditur ad perfectibile, vt ad terminum, in quo appetitus terminatur & perficitur. Comparatur ergo talis finis, qui ex natura ſua finis eſt, vt ex natura ſua perfectior ad ea quæ ſunt ad finem. Finis autem qui ſolum habet rationem vltimi, ſed non optimi, dicitur finis effectus, quia ſcilicet reſpectu efficientis comparatur, vt terminus in quo ſiſtit actio, & ſic cùm effectus non ſit nobilior ſuo efficiente, non requiritur quòd talis finis ſit perfectior ſuo finalizato, ſcilicet ſuo efficiente.

Soluuntur argumenta.

Contra *primam concluſionem arguitur*, quia materia & forma vnitæ cauſant totum, & tamen non ſunt priores toto, neque ab illo diſtinguuntur in re, ſicut ſupra probatum eſt *quæſt. 6.* ergo non requiritur in omnibus cauſis prioritas reſpectu cauſati. *Et confirmatur*, quia quod eſt prius poteſt ſeparari ab eo, quod eſt poſterius, eò quòd eſt independens ab illo, materia autem & forma vt vnitæ non poſſunt ſeparari à toto, nec totum ab illis, ergo non habent rationem prioris reſpectu totius quod eſt cauſatum. *Confirmatur ſecundò*, quia cauſa & effectus relatiuè ſe habent, ergo ſunt ſimul natura, quæ eſt proprietas relatiuorum, ergo vnum non eſt prius naturâ altero.

Reſpondetur, huic argumento *ſupra quæſtion. 6. articulo* 2. fuiſſe ſatisfactum. Et in ſumma dicimus, quòd materia & forma vnitæ cauſant totum per reſultantiam cauſalitatis partium ad inuicem, quia enim forma cauſat communicationem ſui effectus formalis in materia, & materia ſuſtentationem & terminationem communicabilitatis in forma, dicuntur cauſare totum, non autem intelligitur, quòd poſtquam materia & forma ſunt vnitæ, iterum alia cauſalitate cauſent totum, ſed ipſæ vnitæ ſunt totum.

Ad primam confirmationem reſp. quòd illud quòd eſt prius altero omnibus modis, & ſimpliciter in eſſe reſpectu alterius, ſeparari poteſt ab illo, ſed id quod eſt prius non ſimpliciter, neque omnibus modis reſpectu alterius, non ſequitur quòd

poſsit ſeparari ab illo, quia ſecundum aliã conſiderationem poteſt ab illo dependere, ſicut cauſæ ad inuicem ſunt cauſæ, & non poteſt vna ſe expedire à dependentia aliarum, præſertim materia & forma, quæ cauſant conſtituendo ipſum totum, à quo dependent, & non ita purè & perfectè cauſant, quòd etiam quando cauſant, non indigeant ſimul cauſari, quia ad hoc cauſant vt recipiant eſſe mediante toto, quod conſtituunt, non verò præciſe dant eſſe ſicut cauſa efficiens; qui ideò debet ſimpliciter exiſtere, vt efficienter cauſet.

Ad ſecundam confirmationem reſp. quòd cauſa & effectus ſi ſumantur relatiue formaliter, ſunt ſimul naturâ; ſi fundamentaliter vel tranſcendentaliter, ſunt prius, ipſa enim relatio in tali prioritate cauſandi, & antecedentia fundatur, licèt vt relatio realis ſit, debeat vtrumque exiſtere. An verò omnis cauſa tranſcendentaliter reſpiciat effectum etiam, diuina? tractari ſolet à Theologis 1. *part. quæſt.* 25. Sufficit aduertere, quòd omnis cauſa creata tranſcendentalem ordinem dicit ad effectum, quia non purè reſpicit vt effectum, ſed etiam vt obiectum, à quo dependet ſpecificatio ſuæ operationis, & per quod perficitur in operando in actu. At verò cauſa increata nullo modo perficitur ex effectu, ſed purè perficit illum & ſic non habet tranſcendentaliter habitudinem ad ipſum, vt ad obiectum ſpecificans, ſed purè vt ad effectum, & nihilominus tanto eſt maior connexio inter Deum & creaturam, quanto magis creatura ab eo dependet, & non è contra; ad connexionem enim ſufficit dependentia ex parte vnius extremi tantum, non ex vtroq; nam ſi ex vno tantum eſt, fortius dependet, & ſic magis connectitur cum altero, quia dependet vt à ſuperiori cauſa, & ſibi magis intima & neceſſaria.

Secundò arguitur contra reliquas concluſiones: cauſa materialis non ſemper eſt imperfectior ſuo toto, vt patet in compoſito accidentali; perfectior eſt enim ipſa ſubſtantia ſuſtentans, quæ eſt ens per ſe, quàm album, v. g. quòd eſt ens per accidens, & in ſubſtantia virtualiter continetur ipſum accidens. Similiter è contra totum non eſt perfectius ipſa forma, ſolum enim excedit formam ratione materiæ; materia autem potiùs eſt cauſa imperfectionis; cùm ſit principium potentialitatis & limitationis in forma. *Confirm.* nam multæ cauſæ efficientes etiam principales, ſunt imperfectiores ſuo cauſato, vt cœlum eſt imperfectius viuente, quod cauſatur ex putrefactione, & animal generans aliquando eſt imperfectior generato, ſicut ex cæco, aut manco naſcitur videns & ſanum, & ex intellectu & ſpecie intelligibili naſcitur conceptus, qui perfectius repræſentat, & magis in actu quam ſpecies impreſſa.

Reſp. totum etiam per accidens eſſe perfectius ipſa cauſa materiali, quia includit illam, & aliquid amplius, ſcilicet ipſum accidens, & ſic ex parte rerum incluſarum, perfectius eſt, licèt ex parte modi componendi ſit imperfectius ipſa ſubſtantiâ, quæ habet vnitatem per ſe. Si autem ipſa ſubſtantia, ex qua componitur ens per accidens eminentiori modo contineat illud accidens, quod ei adiungitur, erit perfectior ſimpliciter ipſo toto, non in quantum cauſa materialis præciſe, ſed quia talis ſubſtantia eſt, & tantæ eminentiæ ſed hoc ad cauſalitatem materialem non requiritur. *Ad id verò quod dicitur de forma. Reſpond.* falſum eſſe quòd totum ſolum excedat formam ratione materiæ; ſed etiam excedit ratione modi eſſendi, quia habet eſſe completum, & ſubſiſtens, *vt quod*, cùm forma non habeat eſſe, niſi *vt quo*, & vt pars incompleta.

Ad confirm. reſpond. quòd cœlum non eſt cauſa principalis viuentium, niſi vt motum ab intelligentia, à qua participat virtutem producendi vitam, vel ſine alijs cauſis in viuentibus imperfectis, vel cum alijs cauſis in viuentibus perfectis, quæ propter perfectiores potentias, & organa, tam varia & perfe-

perfectius diſpoſita, requirunt cauſas magis determinatas & particulares, quam ſolum generalem virtutem cœli; & ita docet D.Thom. 1. *p.q.* 70. *artic.* 3. *ad* 3. *Quòd corpus cœleſte, cùm ſit mouens motum, habet rationem inſtrumenti, quod agit in virtute principalis agentis. & ideò ex virtute ſui motoris, qui eſt ſubſtantia viuens, poteſt cauſare vitam.* Et idem habet *in q.* 3. *de potentia, art.* 11. *ad* 13.

Ad id quod dicitur de animalibus imperfectis producentibus perfectiora. *Reſp.* quòd ſi loquamur de perfectione indiuiduali, vt quòd animal cæcum producat videns & deforme pulchrum hoc non eſt mirum, quia licèt perſonaliter ſit imperfectum, poteſt tamen virtutem ſeminalem perfectam habere, & hanc ſequitur perfectio in prole, & ſic in quantum generans perfectius eſt. Si verò loquamur de perfectione ſpecifica, vt quando mulus procreatur ex aſino & equa, *in primis dici poteſt*, quòd mulus licèt ſit perfectior aſino, nô tamen vtroque parente ſimul, qui eſt aſinus & equa. *Nec obſtat*, quòd ſecundum Ariſtotelem tota actiuitas generantis eſt ex parte maſculi; tùm quia hoc eſt incertum, & forte falſum; tùm quia licèt ſecundum ſe ita ſit, tamen virtus illa actiua in tali materia qualem miniſtrat equa, & cum talibus accidentibus efficitur virtuoſior & potentior, quàm vt progreditur à ſolo illo maſculo. Fortè etiam mulus non eſt perfectior aſino, quia licèt aliquid participet de ſpecie perfectiori, ſcilicet equæ in quantitate & viribus, aliiſque accidentibus, ſimpliciter tamen in ſubſtantia eſt monſtrum, & ſpeciei imperfectioris, quàm aſinus.

Ad vltimum de ſpecie intelligibili reſp. quòd conceptus eſt perfectior ſpecie impreſſa, quia non procedit à ſola ipſa, ſed ab ipſa vt ſubordinata intellectui, qui eſt vitalis potentia & perfectior conceptu. Et idem dicitur de actu reſpectu habitus, à quo procedit vt ſubordinato potentiæ, & auxilio diuino, quo potentia actui adæquatur; imò in ſupernaturalibus, licèt tota virtus producendi actum ſit ab habitu, tamen ex intellectu & habitu fit vnum coniunctum perfectius ipſo actu præſertim addita ſpecie impreſſa, quæ tenet ſe ex parte intellectus, & totum hoc ſimul excedit actum etiam viſionis diuinæ, ſufficit enim quòd omnes cauſæ ſimul ſint perfectiores effectu, non altera tantum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum cauſæ ad inuicem ſint cauſæ?

PErvulgatum axioma Philoſophorum eſt, cauſas ad inuicem eſſe cauſas, idque expreſſè ponit. Ariſt. *in* 2. *Phyſ. textu* 30. & 5. *Met. textu* 2. Sed vrget vulgaris difficultas, quia ſequitur idem eſſe cauſam ſui, præſertim ſupponendo quòd quælibet cauſa cauſat ratione ſui eſſe realis, quod non habetur ſecundum præciſionem intellectus, ſed ſecundum id quod eſt in re. *Et tunc fit argumentum* ex alio axiomate non minus certo, quia cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, ergo ſi materia eſt cauſa formæ in re, & rurſus forma eſt cauſa materiæ, ergo materia eſt cauſa ſui mediatè. *Nec poteſt dici*, quòd hoc axioma intelligitur de cauſis in eodem genere cauſantibus, non in diuerſo. *Contra enim eſt; tùm* quia non affertur ratio aliqua huius reſtrictionis; *tùm* quia oppoſitum conſtat exemplis, nam applicans ligna igni, dicitur eſſe cauſa combuſtionis, licèt concurrat in genere applicantis, & lignum in genere cauſæ materialis, & ignis in genere cauſæ efficientis. Similiter pater generans filiam eſt cauſa nepotis geniti à filia, licèt filia paſsiuè tantum concurrat in ſententia Ariſtotel. & D.Thomæ, pater autem fuit cauſa actiua filiæ. *Et denique*, Deus dans vocationem dicitur cauſa boni operis in voluntate, licèt vocatio concurrat obiectiuè, & Deus effectiuè illam faciat.

Denique, ſequitur vitioſus circulus in cauſis: Si enim materia cauſatur à forma, & rurſus forma, à materia, ergò verè dicimus ideò formam eſſe, quia materia ſuſtentat

ſtentat illam, & rurſus ideo ſuſtentare materiam, quia à forma informatur. Hoc autem vitium circuli affert implicationem cõtradictionis, quia quando dico formam cauſare materiam, ſupponitur formam eſſe, cùm cauſalitas illa formæ ſit realis, & exiſtens, & conſequenter eius principium, quod eſt forma, exiſtere debeat: Si autem illa eadem forma cauſatur à materia, ſupponitur, quod non habet eſſe ipſa forma, ſiquidem cauſat ipſam, & materiam habere eſſe, quia cauſat realiter, ergo idem ſupponitur habere eſſe, & non habere eſſe reſpectu eiuſdem.

Nihilominus hoc axioma expreſsè ponitur ab Ariſtotele, vt diximus, & exemplis ab ipſo confirmatur, ſicut conſtat, quòd labor eſt cauſa bonæ valetudinis, quia efficit ipſam, & bona valetudo eſt cauſa laboris, tanquam finis eius, & albedo eſt cauſa quòd paries ſit albus, & paries eſt cauſa quòd albedo ſuſtentetur in eſſe. Pro eius autem explicatione *ſupponendum eſt*, cauſas intra idẽ genus cauſandi non poſſe adinuicem eſſe cauſas, ſed ſolum procedit difficultas reſpectu cauſarum diuerſi generis. Expreſsit hoc Diuus Thomas *in quinto Metaphiſicorum lectione ſecundo* dicens: *Secundum idem genus cauſæ aliquid eſſe cauſam & cauſatum eſſe impoßibile.* Cuius tamen rationem reddere aliqui ſatis difficilè putant, præſertim cùm aliqua exẽpla oppoſitum ſuadeãt, ſicut in genere cauſæ efficientis poſſunt duo efficientia adinuicem aliquid cauſare, vt cũ agens repatitur à paſſo, vt duę manus ſe calefaciunt adinuicem, vt ſtomachus effectiuè calefacit vinũ, & rurſus vinum effectiuè calefacit ſtomachũ, & ſimilia alia paſsim reperiuntur. *Nihilominus* quando negamus cauſas eiuſdem generis non poſſe eſſe adinuicem cauſas, intelligimus in eodem ſenſu, in quo affirmamus, cauſas diuerſi generis eſſe adinuicem cauſas, ſcilicet concurrendo ſimul, & circa idem cauſatum: ſicut materia & forma ſimul concurrunt, & efficiens & finis, quia etiam quando efficiens producit, vel aſſequitur finem, ab ipſo finalizatur. Circa diuerſa autem, vel diuerſo tempore non repugnat, quòd etiam in eodem genere cauſæ vnum producat aliquid, & rurſus illud productum ſeu paſſum, aliquem effectum diſtinctum producat in ſuo agente, vt in exemplis allatis conſtat.

Ratio ergo quare cauſæ eiuſdem generis non poſſunt ſimul, & circa idem eſſe ad inuicem cauſæ, ea eſt, quia cauſæ eiuſdem generis requirunt eaſdem conditiones ad cauſandum, verbi gratia, in efficienti exiſtentiam, in materia potentialitatem carentem forma, in forma actualitatem vt receptibilem. Si ergo ad inuicem ſint cauſæ, vnaquæque haberet ſuas conditiones vt cauſaret, & non haberet eaſdem vt cauſaretur, & è conuerſo, quod repugnat.

Dubium vero eſt, vtrum inter omnes cauſas diuerſi generis poſsit dari mutua iſta cauſalitas & quomodo? Nam aliqui Authores exiſtimant, cauſas non eſſe ad inuicem cauſas, vtraque cauſet realiter & exiſtendo, ſed vbi vna intentionaliter, ſeu mediante cognitione cauſat, alia verò realiter; ſicut finis reſpectu efficientis, exemplar reſpectu exemplati, materia & forma reſpectu compoſiti, nam compoſitum eſt finis materiæ & formæ. Et ita Philoſ. in exẽplis, quæ adduxit pro iſto axiomate ſolum poſuit finẽ & efficiens. Cæterum inter materiam & formam non agnoſcunt mutuam cauſalitatem, neque inter diſpoſitionem vltimam & formam, eò quòd iſtæ cauſæ requirunt exiſtentiam ad cauſandum, cùm cauſent realiter; & ſic idem ſequitur incõueniens, ac ſi vtraq; eſſet cauſa efficiens, in qua apud omnes conſtat, quòd efficiens, & effectus adinuicem non ſunt cauſæ. Ita plures recentiores, & Cabero hîc tract. 2. diſput. 7. dub. 1. At verò P. Suarez *diſput. 27. Met. ſectione 2. numero 4. & 5.* ſentit, materiam non dependere à forma in ſuo eſſe, ſed vt informata ſit, & quia eſſe informatam requiritur, vt exiſtat ſaltem ſecundum

natu-

naturam, ideò dependet à forma tanquam à conditione, ſine cuius actualitate naturaliter non poteſt eſſe, & hoc ſolum modo cauſatur à forma.

Nihilominus in ſententia Diu. Thom. ſimpliciter *aſſerendum eſt*, quòd etiam inter cauſas realiter cauſantes, vt inter materiam & formam verificatur illud axioma, licèt non ſecundum combinationem omnium cauſarum verificetur, nam materia & efficiens, forma & finis non ſunt adinuicem cauſæ. De quo videri poteſt Diu. Thom. *quæſt.* 28. *de veritate artic.* 7. & *opuſc.* 31. §. 2. ſed luculentius *in* 5 *Met. lect.* 2. vbi ſic inquit: *Sciendum eſt, quòd cùm ſint quatuor cauſæ, earum duæ ſibi inuicem correſpondent, quia efficiens eſt principium motus finis autem terminus, & ſimiliter materia & forma, nam forma, dat eſſe, materia autem recipit. Eſt igitur efficiens cauſa finis; finis autem cauſa efficientis: efficiens eſt cauſa finis quantum ad eſſe quidem, quia mouendo perducit efficiens ad hoc vt ſit finis, finis autem eſt cauſa efficientis, non quantum ad eſſe, ſed quantum ad rationem cauſalitatis; nam efficiens eſt cauſa in quantum agit, non autem agit niſi causâ finis. Vndè ex fine habet ſuam cauſalitatem efficiens. Forma autem & materia ſibi inuicem ſunt cauſa quantum ad eſſe; forma quidem materiæ, in quantum dat ei eſſe actu; materia verò formæ in quantum ſuſtentat ipſam.* Ita D. Tho. ex cuius verbis colligitur, quòd cauſæ ſunt adinuicem cauſæ, vel quantum ad eſſe, vel quantum ad cauſalitatem, & quòd materia & forma ſunt adinuicem cauſæ quantum ad eſſe. Et 2. colligitur, quòd non oportet cauſas eſſe adinuicem cauſas ſecundum omnem combinationem cauſarum, ſed efficiens & finis ſunt adinuicem cauſæ, finis quidem mouendo in intentione, efficiens autem exequendo in exercitio. Similiter materia & forma inter ſe ſunt cauſæ, quia componunt totum, materia recipiendo formam, & forma actuando materiam. Secundum alias verò combinationes non oportet, quòd cauſæ ad inuicem ſint cauſæ.

Hinc ergo ſumitur fundamentum huius ſententiæ, quia etiam materia & forma ſunt cauſæ, quæ mutuo dependent realiter inter ſe, ergo mutuo ſe cauſant etiam realiter. *Conſequentia patet*, quia hæc dependentia eſt vnius ab alio, vt à principio, à quo habet eſſe talis cauſa, ergo eſt vera cauſalitas. *Antecedens conſtat*, quia materia dependet à forma vt ſit, & forma à materia vt exiſtat, vel ſaltem vt informet, neque enim materia & forma ſeparatæ, excepta anima rationali, poſſunt manere in eſſe ſaltem naturaliter, ergo ſaltem naturaliter dependent in eſſe. Neque ad realitatem talium cauſarum requiritur, quòd præcedat exiſtentia in vnaquaque earum, ſed ſufficit concomitanter habere eſſe, quia in re nunquam datur inſtans, in quo ſit materia ſine forma, quod ſufficit vt in re ipſa cauſalitas ſit realis, licèt non pro omni habitudine, & conſideratione præcedat eſſe, vt *ſupra quæſt.* 3. & 7. ſæpius diximus, & iterum *quæſtione* 11. dicemus. Vndè non ſequitur illud inconueniens ſicut in cauſa efficienti reſpectu ſui effectus, quia efficiens requirit exiſtentiam in ipſo efficienti *vt quòd*; vndè ſi hæc rurſum cauſaretur ab effectu, præſupponeretur ante effectum, & non præſupponeretur. At verò materia, & forma non cauſant adinuicem præſupponendo ſuas exiſtentias, niſi tantum, *vt quo*, & in hoc non cauſantur adinuicem, quia nec materia habet à forma rationem potentialitatis receptiuæ, nec forma à materia rationem actualitatis informantis, quæ ſunt principia *quo* exiſtendi, & per coniunctionem cauſant eſſe totius, in cuius communicatione ipſa materia & forma habent eſſe, & ſic adinuicem ſe cauſant in eſſe, cauſando in ſe communicationem, vnde reſultat illud eſſe. In materia autẽ ſuſceptiua accidentis, quia ſupponitur ſubiectum exiſtens *vt quod*, quia eſt ſubſiſtens & ſubſtans ipſi accidẽti, tale eſſe nõ cauſatur à forma

forma accidentali, ſed cauſatur aliud eſſe ſecundum quid, & accidentale, v.g. eſſe album vel calidum, & ſecundum illud dependet ſubiectũ a forma accidentaliter ſecundũ quid. In ſententia autẽ P. Suar. quòd forma ſolum cauſat conditionem, vt materia exiſtat, & tamen admittendo, quòd materia & forma vt cauſent, requirunt exiſtentiam, non effugitur difficultas, quia ſi forma cauſat conditionem, vt exiſtat materia, ergo ante talem conditionem materia non cauſat, quia non exiſtit, & ſic non poterit cauſare formam, neque forma materiam, quia idem eſt inconueniens in præſupponendo conditionem, atque in cauſando & præſupponendo ipſammet exiſtentiam, ſiquidem ſine illa conditione non exiſtit.

Ad rationes dubitandi à principio poſitas. *Reſp. ad primam negatur ſequela. Et ad probationem. Reſp.* illud axioma cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, intelligi de cauſato formaliter ſecundum id quod cauſatum eſt, nõ ſecundum id quod cauſatum nõ eſt ab alio, ſicut intelligitur à Diu. Thom. *pluribus locis*, præſertim 1.2. *q.79. art.1. ad 1 & q.3 de malo, art.1. ad 4.* Itaq; requiritur quòd inter cauſas ſit continuatio, & ſeries eadem cauſalitatum, ita quòd in eo, quod poſterior cauſa cauſat, dependeat à priori, & continuetur cum illa; ſi verò diſcontinuet ordinem cauſalitatis cum priori cauſa, ita quod in quãtum cauſat, non cauſetur ab altera, vel non ſubordinetur illi, non verificatur illud axioma, ſicut patet, quòd Deus eſt cauſa hominis, & homo eſt cauſa peccati, non tamen Deus eſt cauſa peccati, quia homo cauſatus à Deo ſubtrahit ſe ob ordine cauſalitatis diuinæ in peccando. Atque ita quando dicitur cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati; *diſtinguo*; quando eſt cauſa cauſæ præcisè in eſſendo ſine continuatione, aut coordinatione ad cauſalitatem eius, *nego*; ſi habeat coordinationem aliquam, vel impreſsionem, aut influxum in cauſalitatem eius, ſiue in rationem cauſandi, *tranſeat*; ſed hoc modo non ſe habent materia & forma, quia forma licèt det eſſe materiæ, non tamen illi dat ipſam potentialitatem, vel rationem recipiendi, aut modum cauſandi proprium materiæ, nec è contra.

Sed inſtabis, ergo non repugnabit in eodem genere cauſæ effectum eſſe cauſam efficientis, ſi producat in ſua cauſa efficiente aliquid diſtinctum ab eſſe ipſius cauſæ. *Secundò*, ergo pater producens filium non erit cauſa nepotis, quia non influit in cauſalitatem filij erga nepotem. *Tertiò*, finis cauſabit ſe ipſum quoad executionem, qùia mouet efficiens quoad cauſalitatem vt aſſequatur ſe. *Reſp. ad primum* non eſſe inconueniens quod infertur, vt ſupra diximus, dummodo non in eodem tempore, nec ſecundum idem efficiens & effectus cauſent in ſe mutuo; quid enim repugnat, quòd filius productus à patre aliquid producat in patre, puta ſanitatem aut calorem, aut quid ſimile? tunc enim primum efficiens reſpectu ſui effectus ſe habet vt ſubiectum, ſicut etiam in omni reactione agens repatitur à paſſo. *Ad ſecundam inſtantiam dicitur*, quòd pater licèt non moueat filium ad generandum, dat tamen ei virtutem, qua generet, vel dare debet, & ſic continuatur cauſalitati eius. *Ad tertiam inſtantiam dicitur*, quòd finis in intentione eſt cauſa ſui in executione, quia ſupponitur habere diuerſum eſſe, & diuerſum ſtatum in intentione & executione, & ſic non eſt inconueniens, quòd ſecundum vnum eſſe cauſet aliud.

Ad id quod in argumento à principio afferebatur de cauſa applicante, & de patre producente filiam, & per illam nepotem, & de Deo mouente per propoſitionem obiectiuam. *Reſpondetur*, omnia hæc cauſare mouendo ad cauſalitatem cauſæ, aut dando virtutem, qua cauſet in ſuo genere & ordine, non verò precisè dando eſſe, ſicut materia & forma; & ideò licèt ibi ſit diuerſus ordo

cauſæ,

Digitized by Google

cauſæ tamen cauſa cauſę, quia mouet illam ad cauſandum, eſt cauſa cauſati.

Ad ſecundum fundamentum, Reſpondetur ex his quæ diximus *in libris Poſt. q.* 25. Quòd non omnis circulus eſt vitioſus, ſed tantũ formalis, ſcilicet, quando ſub eadem ratione proceditur ab effectu ad cauſam, & à cauſa ad effectus. Cæterum ſi illud quod eſt effectus, ſiue cauſatum, ſecundum aliam rationem poſſit influere in ſuam cauſam, & non ſecundum id quod accepit ab illa, ſic non committitur circulus formalis, ſed materialis, qui vitioſus non eſt, & illo Philoſophus ſæpè eſt vſus, vt ibi oſtendimus.

ARTICVLVS V.

Vtrum à duplici cauſa totali poſſit dependere idem effectus, vel duæ formæ eandem materiam informare.

SENSVS difficultatis procedit de dependentia eiuſdem effectus à pluribus cauſis totalibus, adæquatis, eiuſdem generis, & non ſubordinatis inter ſe. Dicuntur *cauſæ totales*, quando habent totam & ſufficientem virtutem, quaſi in actu primo. Dicũtur *adæquatæ* quando in actu ſecundo, & non ſolum in actu primo ad totum effectum producendum ſe adæquant, nam ſi plures cauſæ de ſe quidem ſint ſufficientes ad totum effectum producendum ſed de facto vniantur quaſi partialiter ad aliquem effectum producendum; erunt quidem cauſæ totales in actu primo, ſed non adæquantes ſe effectui in actu ſecundo Dicuntur cauſæ *eiuſdẽ generis*, quia de cauſis diuerſi generis nulla eſt difficultas, cõſtat enim omnes quatuor cauſas inueniri in aliquo effectu; ſed difficultas eſt de pluribus eiuſdem generis, v. g. de duplici cauſa efficienti, vel formali, reſpectu eiuſdem effectus. Dicuntur cauſæ *non ſubordinatæ* ad excludendum cauſas ſubordinatas, quas certum eſt ad eundem effectum poſſe concurrere, ſicut cauſa prima & ſecunda, cœlum, & elementum.

Poteſt autem in duplici ſenſu hæc difficultas controuerti. Primo, an poſſit idem effectus numero dependere à duplici cauſa totali ſimul & in actu ſecundo concurrente ad ipſum, qui est præcipuus ſenſus huius difficultatis. *Secundo*, vtrum poſſit idem numero effectus dependere a duplici cauſa totali diuiſiue, quod eſt idem atque contineri eundem effectum in indiuiduo intra ſphæram duplicis cauſæ totalis, ita quòd ſicut producitur de facto ab iſta, ita poſſet altera produci ſub eadem indiuiduatione: Et procedit quæſtio de potentia abſoluta, quia naturaliter communis ſenſus Philoſophorum eſt, non poſſe eundem effectum à duplici cauſa totali pendere, licèt aliqui id affirmauerint, ſed immeritò, quia ad minus ſuperfluum eſt duas cauſas totales ponere ad eundem effectum, cùm altera ſufficiat; natura autem horret ſuperfluitatem; prærerquam quòd rationes, quæ afferentur ad probandum, quòd nec diuinitus ſit poſſibile, etiam probant, quòd nec naturaliter.

Duæ ergo ſunt principales ſententiæ in hac part. Prima negat poſſe eundem effectum etiam de potentia abſoluta dependere à duplici cauſa totali, pro qua communiter citantur Thomiſtæ, Capreolus, Ferrar Caiet. *ad* 3. *p. q.* 67. *artic.* 6. vbi tamen loqui videtur ſecundum ordinem naturæ, de potentia verò abſoluta non id negat 1. *p. q.* 52. *art.* 3. Videatur etiam Curſus Carmelitan. *hic diſput.* 15. *q.* 3. *& diſp.* 4. *q.* 6. Sequitur etiam P. Vazquez *tomo* 1. *in tertiam partem, diſp.* 29. *cap.* 4. Cabero *hic tractat.* 2. *diſp.* 7. *dub.* 2. quamuis non æquè cenſeat de cauſis materialibus & formalibus. Altera ſententia oppoſita affirmat, quam ſequitur Pater Suarez *diſput.* 26. *Metaphyſ. ſect.* 4. Fonſeca 5. *Metaphy. cap.* 2. *quæſt.* 15. *ſect.* 1. Rubius & alij, idemque tenent de formis ſubſtantialibus ad informandam duplicem materiam idem, Pater Suarez *diſput.* 15. *Metaph. ſect.* 10. *num.* 60. & Fonſec. 5. *Metaphy. cap.* 4. *quæſt.* 4. *ſect.* 2. & alij.

Vtraque ſententia principaliter nititur eidem fundamento oppoſito modo; prima aſſignando implicationem; ſecunda deſtruendo.

Secunda pars concluſionis eſt contra Scotum *in 2. diſtin. 20. q. 1.* & contra Patrem Suarez, *diſp. 26. Metaphyſ. ſect. 5.* & alios. Sed ſumitur ex D. Thoma *quodlibeto 5. articul. 8. & quodlibeto 3. artic. 25* dicente: *Quòd cùm in generatione hominis ſicut aliorum animalium ſe nen patris ſic agens, materia verò à matre miniſtrata ſit ſicut patiens, ex quo corpus humanum formatur, impoſſibile eſt eundem filium naſci, ſiue ſit alius pater ſiue ſit alia mater, ſicut etiam non eſt idem numero ſigillū, ſiue ſit alia cera, ſiue aliud corpus ſigilli, ex cuius impreſſione cera ſigillatur.* Vbi pondero D. Thom. non ſolum affirmare quòd variatur effectus numericè variato principio materiali, vt in ſigillo variata cera, & in generatione hominis variato principio, quod mater miniſtrat, ſed etiam ſolo agente variato, vt patet in illis verbis: *ſiue ſit alius pater, ſiue alia mater, ſiue alia cera, ſiue aliud corpus ſigilli.* Ex quacumque ergo parte varietur actio, non poteſt idem effectus numero prodire. *Ratio & fundamentum huius* eſt ex limitatione, & pluralitate actionis creatæ. vnaquæque enim actio limitatur ad ſuum terminum, & ad ſuum principium, à quo emanat; ita quòd actio, quæ ſemel emanat ab vno agente eadem non poteſt emanare ab alio; & actio quæ ſemel terminatur ad vnum terminum numero, non poteſt terminari ad alium numero, eò quòd actio illa egrediens ab agente identificatur cum ſuo termino, & non poteſt identificari cum alio adæquato, propter ſui limitationem; ergo implicat quòd idem numero effectus contineatur ſub duplici cauſa totali.

Conſequentia patet, quia vt idem effectus contineretur ſub duplici cauſa, deberet cōtineri actio vnius, & effectus eius ſub actione alterius, quia ratio numerica effectus dependet ab indiuiduali actione, à qua procedit. Si autem alia diſtincta actione limitata procedit, hoc ipſo fit diuerſus effectus numero, quia vnaquæque actio limitata tranſit cum ſuo effectu, & identificatur cum illo, & in hoc ſtat eius limitatio; ergo hoc ipſo quòd vna cauſa creata diuerſa actione producit, quæ ob ſui limitationem non continet totum, quod eſt in alia, non poteſt eundem numero effectum producere.

Sed inſtabis dupliciter. Primò in actione diuina, poteſt enim idem numero effectus diuerſa actione attingi, verbi gratia, creatione, tranſubſtantiatione, generatione &c. poteſt etiam attingi actione agentis creati, & increati; ergo non valet illa conſequentia, quòd ſi actio non eſt eadem numero, neque effectu. *Secundò inſtatur*, quia benè poteſt virtus inferior contineri eminentiori modo in cauſa vniuerſali, ergo etiam actio inferior poterit contineri in actione eminentiori cauſæ ſuperioris; ergo poterit efficere eundem effectum numero, quem actio cauſæ inferioris ſiquidem ex identitate actionis dependet identitas effectus, & propterea Deus poteſt efficere eundem effectum numero, quem cauſa creata, quia continet eminenter eandem actionem numero quam cauſa creata.

Ad primam inſtantiam reſp. actionem diuinam eſſe illimitatam, & infinitam, & vnam numero ex parte ipſius agentis ad omnes effectus. Vndè cùm eius vnitas numerica non dependeat ex vnitate effectus, poteſt & diuerſos effectus producere, & eundem diuerſis modis, vt generatione creatione, reproductione &c. Et ſimiliter poterit ſe ſolo producere eundem numero effectum, quem cauſa creata, quia tota ratio actionis creatæ, tam ſpecifica, quàm indiuidualis participatur ab actione Dei, & conſequenter poteſt in eundem effectum, tam ſpecificè, quàm indiuidualiter.

Ad ſecundam verò inſtant. dicitur, quòd aliæ cauſæ vniuerſales creatæ cùm limitatæ ſint, non poſſunt continere in ſua eminentia totam virtutem, & actionem cauſæ inferioris, tam ſpecificè, quam indiuidualiter, eò quòd non participatur à cauſa creata quantumcumque ſuperiore tota ratio, tam ſpecifica

cifica, quàm indiuidualis cauſæ inferioris, ſiue quoad virtutem, ſiue quoad operationem; ratio enim indiuidualis ſumitur à materia cum ordine ad circunſtantias, & accidentia, & hanc non cauſat cauſa creata, & ideò ſi cauſa vniuerſalis creata operetur ſe ſola, eius operatio non poterit attingere eundem numero effectum, quem cauſa inferior, quia eſt limitata, & identificata cum effectu; vndè vbi eſt alia operatio indiuidua, cuius indiuiduatio ita eſt limitata, quòd ab ipſa non deriuatur indiuiduatio inferioris actionis alium etiam effectum numero diſtinctum poſtulat, non minus quā actio alterius cauſæ particularis. Hoc tamen non tollit, quòd idem effectus numero poſsit diuerſis inſtrumentis produci, verbi gratia, ſi hoc animal occidatur à Petro, vel Ioanne, idem cadauer fiet, quia occidens non eſt cauſa principalis cadaueris, cùm tantum faciat motum localem ferri, vel laquei vt occidat, cœlum verò formam cadaueris in hac materia producit.

Dico ſecundò; non poteſt eadem materia numero informari duplici forma ſubſtantiali, nec naturaliter, nec de potētia abſoluta. Quod naturaliter repugnet, ſatis indicatur ex ipſa generatione & corruptione; videmus enim generationem vnius eſſe corruptionem alterius, nec aliter generari, ſeu educi vnam formam, niſi aliam corrumpendo, quod euidentiſsimū indicium eſt, habere inter ſe incompatibilitatem; præter quā quod ex diuerſis formis, etiam eiuſdē ſpeciei ſolent ſequi accidentia incompatibilia, vt diuerſæ figuræ, inclinationes oppoſitæ, & accidentia omnino diuerſa, quæ non poſſunt compati in eadem materia, ergo neque formæ ſubſtantiales, quæ talium oppoſitorum accidentium ſunt principia.

Ex his autem aſſurgimus ad conſiderandum rationem à priori & cauſam huius incompatibilitatis, quæ in ipſis formis ſubſtantialibus ſumitur: tùm ex eo quod ſubſtantiales ſunt, tum ex eo quòd tales, puta diuerſæ ſpeciei, vel indiuiduationis. Ex eo enim quòd ſubſtantiales formæ ſunt, habent de ſuo intrinſeco conceptu, quòd præbeant primum eſſe, non ſupponendo aliud prius in ſubiecto, alioquin non eſſet ſubſtātiale, id eſt eſſe ſimpliciter, & ſub alijs exiſtens: quæcumque ergo forma vnitur materiæ ſupponendo aliam, vel ſimul cum alia, quæ dat eſſe materiæ, non vnitur ſubſtantialiter, id eſt dando primum eſſe, & ſimpliciter eſſe; & ſic vt ſubſtantialiter vniatur, debet expellere aliam formam: & cùm hoc ſit de intrinſeco & eſſentiali conceptu formæ ſubſtantialis, quatenus ſubſtantialis eſt, neceſſariò debet expellere aliam formam, & fundare priuationem illius, hoc ipſo quod conſtituat eſſe ſubſtantiale. Ex eo verò quòd tales formæ ſunt, v.g. ſpecificè, vel indiuidualiter diſtinctæ, ſunt etiam incompatibiles in eadem materia, quia ordinantur ad conſtituendum diuerſas eſſentias diuerſitate ſpecifica, vel indiuiduali, in quorum eſſentiali conceptu intrat tam materia, quàm forma. Si ergo ponuntur duæ formæ ſubſtantiales in eadem materia vel reſultant diſtinctæ naturæ ſeu compoſita, vel non. Si non reſultant, erit tantum vnum compoſitum, ergo & vna natura, quod tamen eſt impoſsibile, cùm habeat plures formas, quæ ſunt principia diuerſarum naturarum, & diſtinctæ ſpeciei. Si verò reſultent duæ naturæ ſeu compoſita ſubſtantialia, obſtat vnitas materiæ, quia materia eſt intrinſeca & eſſentialis pars compoſiti ſubſtantialis, ergo ſi eſt eadem materia in vtroque compoſito, non ſunt ſimpliciter diuerſa, quia non ex omni parte, vna enim pars eſt illis communis.

Dices non repugnat, quòd materia recipiat duas formas ita impermixtè & diſtinctè, ſicut in diuerſis materijs, nam eſſentia formæ in eo ſita eſt, vt conſtituat totum à cæteris diſtinctum quod non repugnat, etiam ſi materia ſit informata alia forma, quia expulſio non eſt idem quòd informatio, ſed effectus eius ſecūdarius, ſtante ergo informatione vnius, poteſt impediri expulſio

Digitized by Google

pulſio alterius, ſicut videmus fieri in formis contrarijs, quæ poſſunt ſimul poni à Deo in eodem ſubiecto, etiam in gradibus intenſis, & ſic non ſequitur ex duplici forma eſſe, & non eſſe alterius, ſed duo eſſe in eadem materia.

Sed hæc inſtantia non attingit vim implicationis poſitæ quę non conſiſtit in eo, quòd quomodolibet conſtituatur totum, vel reſultent duo eſſe, ſed quia componitur totum ſubſtantiale, & reſultant duo eſſe ſubſtátialia; de intrinſeco autem conceptu eſſe ſubſtantialis eſt, quòd ſit primum eſſe, & ſimpliciter eſſe, & ſic neceſſario inuoluit negationem, ſeu expulſionem alterius prioris eſſe, aliàs non eſſet primum, nec ſimpliciter eſſe. Vnde licèt expulſio ſit effectus ſecundarius reſpectu informationis poſitiuæ, eſt tamen neceſſario requiſitus, vt illa informatio conſtituat primum eſſe, quod eſt ſubſtantiale, & multo magis vt conſtituat diuerſam naturã ab ea, quam cõſtituit altera forma, quia illæ duæ naturæ, ſeu duo cõſtituta, quæ ex illis formis reſultant, eſſẽtialiter in ſuo conceptu includunt non ſolum formam, ſed etiam materiam, & ſic cum vnitate materiæ non ſtat diuerſitas ſubſtantialis totius, quæ eſt diuerſitas ſimpliciter, & ex omni parte.

Dico Tertiò, etiam implicat vnam formam ſubſtantialem actuare plures materias totales & adæquatas. *Ratio eſt*, quia illa forma nõ poteſt extendi ad informãdum plures materias ſine additione alicuius maioris virtutis, ſeu actualitatis, ſiquidem extenditur ad maiorem effectum, & talis actualitas ſuperaddita non poteſt eſſe diuerſæ ſpeciei, ſic enim tolleretur eſſentia formæ, & non eſſet eadem, quæ anteà. Si verò ſuperadditur illi actualitas intra eandem ſpeciem, quam tamen ex ſua natura non habebat, iam ſuppoſita illa actualitate comparatur tota materia, ad quam ſe poteſt extendere per modum vnius, quia intra ſphæram talis formæ ſic extenſæ continetur, ſicut videmus modò, quòd vna forma poteſt informare plus materiæ quàm altera, & tamen totum illud comparatur per modum vnius ad talem formam, & tãquam plures partes materiæ ab vna forma informabiles. Et ſic nunquam verificabitur quòd vna forma informet plures materias totales, quælibet enim materia in tantum eſt vna & totalis (licèt creſcat in partibus) in quantum informabilis ab vna forma, ita quòd contineatur intra ſphæram actualitatis vnius formæ, ergo repugnat informare duas totales, id eſt extra ſphæram ſuæ virtutis contentas. Niſi fortè dicatur, quòd duæ materiæ totales ponentur, hoc ipſo quòd ſint inter ſe ſeparatæ, & diuiſæ, & vna forma informet illas, quod diuinitus fieri poteſt, ſicut ſi vna albedo poneretur in duobus lapidibus, licèt ab vno tantũ indiuiduaretur. Cæterùm hoc non conſtituit diuerſas materias totales, nam etiam reſpectu eiuſdem materiæ totalis poteſt idem contingere, ſi diuerſas partes eius ſeparatas & diuiſas eadem forma informaret diuinitus, ſicut vnus Angelus duabus rebus inter ſe ſeparatis intra ſuam ſphæram, poteſt eſſe præſens non exiſtendo in medio, & tunc nõ diceretur eſſe in pluribus locis adæquatis & totalibus, licèt eſſent res inter ſe ſeparatæ. Quare totalitas materiæ non ſumitur ex ſeparatione & diuiſione eius, ſed ex coordinatione & continentia ſub ſphæra actualitatis eiuſdem formæ. An verò poſſit ita fieri, quòd eadem forma informet plures partes, vel materias diuiſas inter ſe dependet ex his quæ tractanda ſunt de principio indiuiduationis *in libris de generatione*. Eadem autem albedo ſi in diuerſis lapidibus poni poteſt, erit tanquam in ſubiectis inadæquatis, non totalibus.

Dico quartò; repugnat dari duas cauſas finales adæquatas, & vltimas reſpectu eiuſdem effectus finalizati Dicitur vltimus finis ſimpliciter, qui ſubijcit ſibi tam operationem, quàm operantem. Si verò operationem quidem ſibi ſubijcit, ſed non operantem, quia manet de ſe & habitualiter ordinatus ad

Digitized by Google

fectiuam, ſed ad dandum totum eſſe effe-ctui; vnde cum eius propria habitudo & inſtitutio non ſit ad excludendum aliam cauſam, ſed ad ponendum effectum, ſolum reducitur excluſio ad limitationem actionis, quæ non poteſt continere eundem numero effectum, quem alia actio limitata. Cæterum perſonalitas per ſe primo & formaliter inſtituta eſt ad reddendum naturam incommunicabilem vlteriori termino, non ad producendum effectiuè; vndè ſi in ſubiecto inuenitur talis terminus incommunicabilitatis, non compatitur ſimul alium terminum & perſonalitatem, & ſicut duæ formæ ſubſtantiales repugnant, quia vtraque dat primum eſſe, ita duæ perſonalitates, quia vtraque dat vltimum terminum, licèt quia perſona diuina continet eminenter totam perfectionem perſonæ creatæ poſſit loco illius ſubrogari, ſed non ſimul coniungi: duæ tamen perſonæ diuinæ, quia talis conditionis ſunt, quòd vna earum non excludit aliam à communione eiuſdem naturæ, ſed à communione eiuſdem perſonæ, vt dicit S. Thom. 3. *part. quæſt.* 3. *artic.* 6. eò quòd tantum relatiuè opponuntur, & ſic ſolum in relatione ipſa incommunicabiles ſunt, non in eſſe & natura, ideò ſimul in eadem natura aſſumpta eſſe poſſunt. Ex eo ergo, quòd vna cauſa eminenter continet aliam, poteſt facere idem quod altera, & quia cõtinet eandem numero actionem eminentiali modo, poteſt etiam eundem numero effectum attingere; ex eo verò quòd eius formalitas non eſt ad excluſionem, & incommunicabilitatem, ſed præciſe ad efficiendum, non repugnat quòd ſimul cum altera cauſa eundem effectum faciat.

Et hinc manet probata ſecunda pars concluſionis, quia actiones creatæ ſunt limitatæ, & finitæ, & ſic vna non poteſt continere totam rationem & indiuiduationem alterius, & ſic ſemper habet diuerſum effectum ſicut & diuerſam actionem & fieri, quarum vna non eſt altera eminentior. Et hic etiam currunt omnes implicationes ſupra allatæ pro illa parte, licèt in quantum militare videntur etiam contra primam partem concluſionis, ſoluendæ à nobis ſunt.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

TRIPLEX implicatio ſupra poſita fuit referendo primam ſententiam. *Prima* ex parte cauſæ. *Secunda* ex parte actionis. *Tertia* ex parte effectus. *Ad primam Reſp.* non ſequi, quòd ſint duæ cauſæ totales, & non totales in caſu poſito, ſed vtraque erit totalis ex parte cauſæ, & effectus producti, licèt non totalitate modi producendi, quia non omni modo, quo vna producit, producit altera, vt ſit autem cauſa totalis non requiritur quòd omni modo, quo altera, producat, ſed totum quod altera, producat, quæ eſt ſolutio Caietani 1. *p. q.* 52. *ſupra citata.* hæc ſequitur quòd altera cauſa nullum actum agit, ſed idem nouo modo, vel ſimul producendo ſi à principio vtraque cauſa applicetur: vel ad conſeruandum, ſi poſt productionem ei applicetur, & tunc non agit actum, ſed conſeruat actum: vel ad conuertendum aliquid de nouo in illud ſicut in tranſubſtantiatione, ibi enim formalis terminus eſt idem Corpus Chriſti, non abſolutè, ſed ſub reſpectu conuerſionis explicatum id eſt Corpus Chriſti, vt ex pane, vt docet S. Tho. 3. *p. q.* 78. *art* 5. vbi ſubſtantia eſt terminus, & non ſolum reſpectus, ſed ſub illo reſpectu.

Ad ſecundam implicationem conſtat ex dictis dandam eſſe duplicem actionem in caſu quo duæ cauſæ totales agant, non quomodocumque, ſed vna eminenter continendo aliam ſub omni eius modo etiam indiuiduali, & ideò poteſt extendi totaliter ad idem, ad quod alia: ſecus verò quando ſunt duæ actiones limitatæ & finitæ, vt dictum eſt, vnde non ſequitur confuſio actionum, ſed continentia vnius in alia totaliter propter eminentiam ſuam, & ſic attingit eundẽ effectum, ſed diuerſo modo eminentiori.

Digitized by Google

Ad tertiam implicationem, *Reſp.* quòd ille terminus *per ſe* eſt æquiuocus, aliquando enim ſignificat *per ſe*, id eſt, non per aliud, aliquando *per ſe*, id eſt non contingenter, ſed per neceſſariam connexionem. Dicimus ergo, quòd effectus poteſt procedere à duplici actione totali, primo modo *per ſe*, quia immediatè continetur in virtute vtriuſque, non tamen illo ſecundo modo *per ſe*, quia non eſt per ſe requiſita altera cauſa, vt detur effectus, ſicut vterque oculus videre poteſt vnam & eandem rem, & per ſe videt, quia vterque continet in ſua virtute obiectum, non tamen neceſſario vterque oculus requiritur ad videndum; quia altero clauſo, vel ablato poteſt idem obiectum integrè videri.

Quòd ſi inſtes quia cauſa continet in ſua virtute iſtum effectum ab alia productum; ergo habet per ſe connexionem cum illo, quia cum tota collectione ſui obiecti habet connexionem, ſicut totum obiectum cum ipſa potentia, & ſic neceſſario requiretur talis cauſa. *Reſpondetur* Hoc argumentum etiam procedere contra continentiam eiuſdem effectus ſpecie in duplici cauſa, & non ſolum eiuſdem effectus numero, cùm tamen conſtet poſſe à diuerſis cauſis procedere effectus eiuſdem ſpeciei, vt calor procedit à cœlo, & ab igne; & tamen currit idem argumentum, quia ſi per ſe continet vtraq; cauſa calorem, vtraq; cauſa neceſſario requiretur ad calorè. *Reſp.* ergo, quòd cauſam per ſe continere effectum ſtat dupliciter, vno modo perſeitate ipſius cauſæ, quia hoc per ſe requiritur ad eius virtutem & perfectionem, alio modo perſeitate effectus, propter neceſſitatem ipſius in dependendo à tali cauſa. Primo modo dicitur vtraque cauſa totalis per ſe continere effectum alterius, & ſic poteſt effectus multis modis contineri in aliqua cauſa, imò quanto perfectior cauſa eſt, tanto pluribus modis continet effectum, nec tamen omnes modi neceſſarij ſunt ad effectum. Secundo verò modo effectus non continetur in duplici cauſa totali, neque hoc requiritur, vt ab vtraque cauſa poſſit dependere.

Ad exempla, quæ pro oppoſita ſententia aſtruenda adducta ſunt, *ad duo prima conſtat ex dictis*, quia procedunt in duplici cauſa totali, altera increata, altera creata. *Ad vltimum verò exemplum*, quòd procedit de duabus cauſis creatis. *Reſp.* Quòd in illo caſu, ſuppoſito quòd illa luminoſa ſint æqualis perfectionis omni modo, ita quòd neutrum poſſit alterum perficere, vel modificare; dico, quod vel ſuam virtutem vnient ſicut duo portantes lapidem, quorum quilibet erat ſufficiens portare; licèt enim agentia naturalia, non poſſint ſic pro libito ſuam virtutem modificare, & continere; tamen quando duo agentia naturalia concurrunt ſimul, ne mutuo ſe impediant in agendo, poſſunt ratione ipſius concurſus mutuo ſe modificare, & in vnam virtutem conſpirare in agendo. *Vel ſecũdo dico*, quòd in illo caſu propter tã æquale impedimentum vtriuſq; cauſæ æquè perfectè cõcurrentis, circa idẽ ſubiectum mutuo ſe impedient, ita quòd vtrumque ceſſabit ab agendo, quia non eſt capax materia recipiendi effectum vtriuſque, quia vt ponit caſus vtrumque eſt luminoſum vt octo; duæ autem luces in ſummo gradu non poſſunt in eadem parte ſubiecti recipi, ſaltem naturaliter.

Ex quo ſequitur, quòd ſi Sol producat lucem in aere, poterit Deus eandem numero conſeruare remoto Sole, quia continet eminenter in ſua virtute & actione illum effectum numero totaliter, non tamen poterit eadem numero lux conſeruari ab altero Sole, tanquam à cauſa principali, quia producit diuerſa actione limitata, non continente totum effectum numero, & totaliter alterius Solis.

Contra ſecundam concluſionem inſtari poteſt, quia non repugnat duas formas recipi ſimul in eadem materia, neque

Digitized by Google

neque ex parte materiæ, neque ex parte formarum, neque ex parte vnionis; ergo ex nulla parte. Non ex parte materiæ, quia ipſa ſimul habet capacitatem omnium formarum, quæ non deſtruitur per receptionem vnius; ergo benè poterit à Deo introduci alia forma conſeruata priori. Non ex parte formarum, quia non ſunt immediatè, & poſitiuè contrariæ ſicut formæ accidentales. Quòd autem ex vna forma ſequatur priuatio alterius, non obſtat, quia eſt effectus ſecundarius, qui poteſt impediri à Deo remanente primario, vt patet in quantitate, à qua tollit extenſionem ad locum, quæ eſt effectus ſecundarius. Nec ex parte vnionis, quia hæc non repugnat, ſi extrema non pugnant.

Reſp. repugnantiam plurium formarum in eadem materia ſimul ſumi ex eo quod dictum eſt, quia eſſentialiter formæ ſubſtantiales ordinantur ad conſtituendum eſſe ſubſtantiale, quod in tantum eſt ſubſtantiale, in quantum eſt primum & ſubſtans alijs; repugnat autem in aliqua materia inueniri duo eſſe æquè prima, & conſequenter æquè ſubſtantialia. Et quia potentialitas materiæ ſubſtantialis eſt & ad ſubſtantiale eſſe ordinata, ideò non habet potentialitatem ad recipiendum plures formas ſubſtantiales ſimul, ſed ſucceſsiuè. Effectus autem ſecundarij non ſemper poſſunt impediri à Deo ſtante primario, præſertim quando ſunt negatiui, & intrinſecè modificantes primarium, ſicut non poteſt impedire in homine negationem leonis, in fide vel opinione obſcuritatem, & ſimiliter in forma ſubſtantiali, quòd non det primum eſſe & ſubſtans alijs, atque adeò; quòd non ſupponat aliam formam priorem.

QVÆSTIO XI.

De cauſa materiali, formali, & exemplari.

ARTICVLVS I.

Quid ſit cauſa, & cauſalitas materialis?

CVIVSLIBET cauſæ conſideratio conſiſtit in quatuor, ſcilicet, quid ſit actus primus, ſeu conſtitutiuum talis cauſæ, & quibus conueniat. Secundò, quid ſit actus ſecundus, ſeu cauſalitas. Tertiò, quæ ſit conditio requiſita ad cauſandum. Quarto, quid ſit eius èffectus, & cauſatum.

Circa primum, ſupponenda eſt definitio cauſæ materialis, tradita a Philoſopho *in hoc lib. cap.* 2. quòd *cauſa materialis eſt, ex qua fit aliquid, cùm inſit.* Quam definitionem explicamus ſic, quòd per illam diſtinguitur cauſa materialis à priuatione, ex qua etiam fit aliquid, ſed non tanquam ex eo, quod ineſt & permanet, ſed quod non manet, neque eſt; tranſit enim priuatio, & ſuccedit forma. Cur autem definiat Philoſophus materiam per id *ex quo aliquid fit*, non per id *in quo aliquid recipitur? Ratio videtur eſſe*, vt complecteretur omnia ad quæ ſe extendit cauſalitas materiæ, ex materia enim fit compoſitum, & fit forma, ſed compoſitum non recipitur; forma verò recipitur: Vnde per ly *fieri* complectebatur formam & compoſitum; per ly *recipi*, ſolam formam, quæ tamen ex eo quod fit *vt quo*, & non *vt quod*, recipitur. Quòd ſi aliqua forma non fit ex materia, vt anima rationalis, tamen adhuc pertinet ad iſtam definitionem, quia licèt non fiat, nec dependeat in eſſe à materia, dependet quoad ſtatū tamen informandi & communicandi ſe materiæ.

Hoc ſuppoſito dicimus; quòd actus primus cauſandi materialiter poteſt inueniri, *Primò*, in materia prima reſpectu formæ, *Secundò* in materia & forma vnitis reſpectu totius. *Tertiò*, in ipſo toto reſpectu accidentium. *Quartò*, in vno accidenti reſpectu alterius, ſicut quantitas reſpectu coloris,

Digitized by Google

ad rationem cauſæ formalis reducitur à Diu. Thom. in 4. *diſt.* 2. *quæſt.* 2. *artic.* 1. *quæſtiuncula* 1. *ad ſecundum*, vbi dicit: *Quòd diſpoſitio reducitur ad genus formæ, ad quam diſponit.* Et non mirum, quòd omnes iſtas reductiones diſpoſitio habeat, quia eſt medium deſeruiens efficienti vt agat, materiæ vt determinetur & præparetur ad formam, formæ vt termino ad quem tendit & à quo ſpecificatur, & ſic ſecundum varias conſiderationes ad diuerſas cauſas reducitur, ſicut medium quod participat de extremis, & ad extrema reducitur. De quo etiam videri poteſt Diuus Thomas *quæſt.* 28. *de verit. art.* 8.

Vndè conſtat, inefficaciter aliquos probare, quòd diſpoſitio non pertinet ad cauſam materialem, quia non recipit formam, ſed ſola materia patitur illam; quòd verò præparet materiam, non pertinet ad cauſã materialem, quia hoc vel fit expellendo oppoſitam diſpoſitionem, & hoc facit formaliter, non materialiter, vel iuuando actionem efficientis, & hoc facit efficienter, non materialiter. Nihilominus hæc probatio ſolum eſt contra hoc, quod diſpoſitio ſit cauſa materialis principaliter, & per modum ſubiecti; ſic enim conſtat, quòd diſpoſitio non recipit formam, non tamen probat, quòd reductiuè non pertineat ad genus cauſæ materialis, quatenus præparatio materiæ non ſolum fit tollendo oppoſitam diſpoſitionem, qui eſt effectus ſecundarius & negatiuus, ſed etiam indifferentiam & potentialitatem materiæ poſitiuè determinando ad hanc formam potius, quam ad aliam; materia autem ſic determinata materialiter recipit formam, & ita illa determinatio materiæ ad eandem cauſam materialem reducitur.

Cauſalitas materiæ.

MVLTIPLEX *& varia eſt circa hoc authorum ſententia*, Cùm enim materia cauſet dupliciter, ſcilicet in fieri, quando primò res generatur, & materia per immutationem ſui recipit formam, & in facto eſſe, quando per modum compoſitionis cũ forma conſtituit totum, quia vtrobique eſt dependentia à materia, vt à principio cauſante, diuiduntur valdè Authores in aſſignãdo cauſalitatem materię, quæ pro vtroque deſeruiat. Vnde *aliqui*, vt Conimbr. 2. *Phyſic. quæſt.* 6. *&* 8. aſſignant duplicem cauſalitatem materiæ, aliam circa formam, aliam circa compoſitum, quæ ſolum ordine ſunt vna cauſalitas, non formaliter: & dicunt hanc cauſalitatem eſſe modum ſuperadditum materiæ. Alij vt Pater Suar. *diſp.* 13. *Metaphyſ. ſect.* 9. tenent quòd cauſalitas materiæ reſpectu formæ, ſi ſumatur in fieri eſt ipſa generatio ſeu vnitio, vt pendens à materia, cauſalitas verò in facto eſſe dicit, quòd eſt ipſa vnio: & iſtas cauſalitates dicit eſſe diſtinctas ex natura rei, ſicut generatio diſtinguitur à forma, & vnitio ab vnione. *Alij* ſolam actionem agentis quatenus ex materiæ receptione educitur forma, dicunt eſſe cauſalitatem materiæ, nec aliam requirendam eſſe. Ita Cabero *hic tractatu* 2. *diſp.* 3. *dub.* 2. qui addit, cauſas iſtas formæ & materiæ conſtitui in actu ſecundo per connotationem effectus exiſtentis. *Alij* explicant cauſalitatem materiæ per receptionem formæ. Sed quia hoc ipſum inquirimus, ſcilicet, quid ſit receptio formæ dicunt aliqui conſiſtere hoc in influxu in formam per modum paſſionis, qui in re non diſtinguitur ab actione efficientis, in compoſitum verò per modum vnionis Ita Martin. 2. *Phyſic. q.* 3. *notab.* 3. *Alij denique exiſtimant* hanc receptionem ſeu cauſalitatem materiæ non eſſe aliud, quam exhibitionem ſui ad formam, & ſic non diſtingui cauſalitatem materiæ ab ipſa materia. A qua ſententia non diſcedunt Scotiſtæ, qui iuxta ſententiam Doctoris ſubtilis dicunt cauſalitatem materialem fundamentaliter eſſe aliquid abſolutum non diſtinctum ab ipſa entitate materiæ, quia per ſuam entitatem cauſat compoſitum, formaliter verò in actu ſecundo dicere reſpectum ad cauſatum

Digitized by Google

quia formaliter conſtituitur cauſa per reſpectum, de quo videri poteſt Fuente 2. *Phyſ. q. 3. difficult. 2. art. 1.*

Nihilominus dicendum eſt, quod cauſalitas materiæ eſt concurſus paſſiuus, à quo forma dependet, ſiue in eſſendo, ſiue in informando, qui nihil eſt aliud realiter, quam ipſa paſſio illata ab agente, non prout ab agente, ſed prout in materia & ex materia: & iſta cauſalitas ſeruit tam ad formam, quam ad compoſitum. Deducitur ex Philoſoph. 3. *Phyſic. tex.* 19. & ibi Diu. Thom. *lect.* 5. vbi dicitur: *Quòd actio eſt actus actiui, & paſſio actus paſſiui*; ergo paſſio conſtituit paſſum in actu ſecundo. Et *in* 1. *contra Gentil. cap.* 16. dicit: *Quòd materia non ſit cauſa in actu, niſi ſecundùm quod alteratur, & mouetur*, actualis ergo cauſalitas materiæ, eſt immutatio eius recipiens formam. Et 8. *Met. lect. vlt.* inquit: *Quòd nulla eſt cauſa faciens vnum ea, quæ ſunt compoſita ex materia, & forma niſi quod mouet potentiam in actu.*

Et explicatur hæc ſententia, quia materia dicitur cauſa in actu primo, in quantum eſt potẽtia receptiua formę, vt actuata per formã conſtituat compoſitũ, quòd reſultat ex tali coniunctione materiæ, & formæ, ſed potentia receptiua non poteſt aliter cõcurrere quã ipſa potẽtialitate vt paſſiuè ſe habente, quia potentialitas formaliter opponitur actualitati, quæ vel actuando vel agẽdo cauſat in actu 2. ergo potentialitas cauſare debet paſſiuè ſe habendo; paſſio ergo, à qua dependet forma vt ſit in materia, eſt concurſus ſeu cauſalitas eius in actu ſecundo: ſed cõſtat, quòd paſſio eſt immutatio ipſius ſubiecti pendens quidem ab agente, vt illata ex actione, ſed orta ex materia, & in materia, vt ex patiente & recipiente, ergo ipſa eſt cauſalitas materiæ. *Deinde probatur eadem pars*, quia paſſio iſta ſeu mutatio, & paſſiuus concurſus habet materiam pro principio paſſiuo, & formam pro termino, & eſt ratio, per quam dependet forma à materia, & non conuenit alteri, quam materiæ cauſare per illam; ergo habet omnia requiſita vt ſit cauſalitas materiæ. *Primum patet*, quia paſſio non innaſcitur ex ſolo agente, ſed etiam ex potentia ſubiecti; agens enim, quòd nullum habet ſubiectum, nullam infert paſſionem, ergo paſſio habet pro principio ipſum ſubiectum ſeu materiam. *Secundum patet*, quia iſta paſſio ſeu concurſus paſſiuus facit aliquid de nouo eſſe in materia, ergo terminatur ad aliquid receptum, & poſitum in materia, quod non eſt aliud quam forma, ergo terminatur ad formam. *Tertium vero conſtat*, quia in tantum dependet forma à materia, ſiue in eſſendo ſiue in informando, in quantum forma, quæ eſt in potentia materiæ, reducitur in actum vt recepta in materia, & non extra ipſam; ergo hæc dependentia formæ à materia fit mediante mutatione materiæ de potentia in actu, ſic enim actu pendet forma à materia ſubiectiuè, in cuius potentia antea erat obiectiuè, ergo mediante mutatione materiæ paſſiua & reducta de potentia ad actum pendet fortma à materia, & conſequenter cauſatur ab illa. *Quartum denique conſtat*, quia agentis propria datur cauſalitas, quæ eſt actio; formæ, cauſalitas, quæ eſt actuatio: neutri ergo propria eſt paſſio, ſicut materiæ, licèt vnio communis ſit materiæ & formæ ſecundum denominationem vniti, & coniuncti.

Quòd verò iſte concurſus paſſiuus materiæ deſeruiat etiam ad cauſandum in facto eſſe, tam formam, quàm compoſitum, *conſtat*; nam quod attinet ad formam, ipſamet paſſio ſeu mutatio, qua primum facta eſt, & coniuncta materiæ manet in facto eſſe per continuationem eiuſdem formæ in materia, ſicut actio manet in facto eſſe in effectu, quandiu in eo manet exiſtentia, qua eſt productus. Vndè in Logica *q. 17. art. 3. circa tertiam difficultatem* diximus ex D. Tho. fundari relationes cauſæ & effectus in ipſa actione & paſſione, non prout conſiderantur in fieri tantum, ſed

ſed in facto eſſe, hoc eſt prout relinquitur aliqua determinatio ex ipſo fieri actionis & paſsionis in rebus, ergo manet ipſa paſsio in facto eſſe virtualiter,& ſic continuatur cauſalitas erga formã. Et hoc ex ipſa natura motus deducitur, quia vt D. Tho. aduertit 3. *Phy. lect*.2. res quæ mouetur, eſt in potentia ad duos actus, ſcil ad actum imperfectum, qui eſt motus, & ad actum perfectũ, qui eſt terminus motus. Sic ergo materia eadem cauſalitate reſpicit formam per paſſionem in fieri, & cùm eſt in termino motus in facto eſſe, quia licèt ceſſet motus, manet tamen terminatiuè in ſuo termino. Eadem autem cauſalitas, quæ reſpicit formam in fieri & in facto eſſe, neceſſariò attingere debet compoſitum, quia ex ipſa cõmunicatione & coniunctione materiæ & formæ neceſſario compoſitum reſultat, ergo cauſalitas quæ attingit formam coniungendo illam paſsiuè, conſequenter debet attingere compoſitum, neque eſt neceſſe multiplicare cauſalitates.

Quod ſi obijcias, nam materia & forma cauſant mediante vnione ipſum compoſitum, ergo etiam mediante eâdem, materia cauſabit formam & è contra; ſiquidem eadem eſt cauſalitas materiæ erga compoſitum, & erga formam. *Item* materia cauſat per modum cauſæ intrinſecæ, eſt enim pars conſtitutiua compoſiti, ergo eſt aſsignanda illi cauſalitas intrinſeca, hæc autem non eſt paſsio ſed vnio; nam paſsio eſt mutatio ab agente in materia: vnio verò intrat ipſam vnitatem compoſitam ex extremis, & eadem ratione non poteſt cauſalitas materiæ primo, & per ſe ſumi reſpectu formæ, ſed reſpectu compoſiti, quia reſpectu formæ cauſalitas eius non poteſt eſſe intrinſeca. *Item* quia paſsio in fieri eſt idem cum motu & actione, & in facto eſſe eſt idem cum forma, ſeu effectu, vel eius vnione, ergo cauſalitas materiæ in facto eſſe ab vnione & receptione formæ non diſtinguitur. *Patet conſequentia*, quia id quod remanet ex paſsione in facto eſſe, non eſt aliud quam effectus productus vt ſubiecto vnitus ſeu receptus, & hæc receptio non niſi vnione fit, etiam præciſo quocumque alio, & ipſa vnio non eſt effectus per modum termini cauſatus à materia, ſed tanquam modus, & medium vniendi ſe ipſo educitur à materia, ergo habet omnia requiſita, vt ſit cauſalitas materiæ in facto eſſe.

Ad primum reſpondetur, vnionem non eſſe cauſalitatem materię reſpectu compoſiti tùm, quia eſt communis materiæ & formæ, & ſic oportet aliquid vlterius aſſignare, quo diſtinguatur cauſalitas materiæ à cauſalitate formæ; tùm, quia vnio non eſt ipſa cauſalitas materiæ formaliter, ſed conſecutiuè ſi ſumatur prò relatione vnitorum, vel ſi ſumatur pro ipſa actione, & paſſione ad vnionem requiſita, ſic paſſio vt importat paſſiuum concurſum, eſt cauſalitas materiæ, vt autem tendit ad coadunandum extrema in aliquam vnitatem, ſic fundat vnionem, quæ eſt relatio, non cauſalitas.

Ad ſecundum reſpondetur, materiam eſſe cauſam intrinſecam, id eſt incluſam incompoſito, non tamen reſpectu formæ, quam recipit: ad hoc autem non exigitur diſtincta cauſalitas reſpectu formæ, & reſpectu compoſiti, quia reſpectu compoſiti ſolum eſt reſultantia quædam, non ex ſola cauſalitate materiæ, ſed ex concurſu vtriuſque cauſalitatis, ſcilicet materiæ & formæ reſultans: qua ratione materia & forma ſimul propriè non cauſant totum, tanquam à ſe diſtinctum, ſed ex earum cauſalitatibus conſequitur, vt vtrumq. includatur in toto.

Ad tertium negatur conſeq. & dicitur, quòd ſola vnio formæ in facto eſſe non poteſt eſſe cauſalitas materiæ, quia vt dictum eſt vnio ſecundum ſe eſt relatio communis, & eiuſdem rationis ſeu æquiparantiæ in materia & forma, & ſic oportet aliquid addere præter vnionem, vt diſtinguatur à cauſalitate formæ, ſcilicet paſſiuum concurſum, qui in facto eſſe dicit continuationem ſeu determinationem ex priori paſſione in fieri relictam, ſeu continuatam. Vndè

ſola & præciſa vnio, etiam ſi eſſet medium inter materiam & formam, & non cauſaretur ab illa vt effectus, ſed vt tale medium adhuc non habet omnia requiſita, vt ſit cauſalitas materiæ in eo in quo diſtinguitur à cauſalitate formæ.

Sed inquires, an receptio materiæ diſtinguatur ab vnione, & poſſit vna ſeparari ab alia ſaltem diuinitus? *Aliqui affirmant*, & ducuntur, quia dicit Philoſophus 3. *Phyſic. cap.* 3. formam in materia recipi, eſſe quid accidentale; vndè & receptio ſeu cauſalitas materiæ eſt paſſio quæ eſt prædicamentum accidentale, vnio autem materiæ & formæ aliquid ſubſtantiale eſt præſertim ſi partes ſeipſis vniuntur. Deinde quia videmus hæc duo ſeparari, quia anima vnitur materiæ, nec tamen recipitur in illa, cùm non dependeat ab illa, ergo non repugnabit per diuinam potentiam vnum ſine alio ſtare etiã in alijs formis. Et ſic concedunt, quòd formaliter ex receptione formæ in materia nõ reſultat totum quouſque adueniat vnio.

Cæterum ſi hæc ſententia ſolũ vult, quòd paſſio & vnio ſint diſtinctæ formalitates, quia ſunt diſtincta prædicamenta, eſt enim vnio relatio reſultans ex paſſione, ſic illam admittimus. Si autem vult poſſe iſtam reſultantiam vnionis impediri, ita quod poſita paſſione, non ſequatur vnio formæ, eſt implicatoria, quia implicat ponere paſſionem & actionem ſine termino, & terminũ ſine vnione formæ, neque enim terminus actionis & paſſionis eſt forma ſecundum ſe tantum, aut vt dependens tantum à materia, & non vt vnita ſeu faciens vnum cum ſubiecto, ſicut calefactio non ſolum habet pro termino calorem, ſed etiam calidum, & generatio equi non ſolum habet pro termino formam equi vt receptam, ſed etiam ipſum equum, qui eſt vnum reſultans ex vnione formæ & materię equi, ergo illa actio non poteſt ſiſtere in receptione formæ, & non tranſire ad ipſam vnionem, & reſultantiam totius, ita quod vnio ſeparetur à receptione formæ, alioquin daretur generatio equi ſine equo, & calefactio ſine calido, ſi autem non poteſt actio ſeparari ab ipſo toto, quod producitur, & conſequenter ab vnione partium, ergo neque paſſio ſeu receptio, quæ eſt idem cum actione, poterit ab vnione formæ ſeparari.

Ad oppoſitum fundamentum reſpond. quòd formam recipi accidentarium eſt materiæ prædicabiliter, ſed non prædicamentaliter, accidit enim materiæ talis forma ſubſtantialis, quia ſine ipſa in particulari conſeruari poteſt ſub alia, quod tamen non tollet ipſam formam & vnionem ſubſtantialem eſſe ſicut hominem habere duas manus, vel duos oculos accidentale eſt homini, non tamen manus accidens ſunt, neque enim omne quod accidit, accidens eſt prædicamentale ſed ſufficit quòd eſſentiale non ſit.

Ad ſecundum reſp. quod quando forma non educitur è materia, vnitur illi ſine receptione, quia creatur illa forma independenter à materia, & vt independens vnitur & ſic probat argumentum, quòd non omnis vnio eſt receptio, non tamen quòd receptio poteſt inueniri ſine vnione, prçterquam quòd licèt anima rationalis vniatur ſine dependentia ſui à materia, non tamen ſine dependentia materiæ à ſe, quæ per aliquam immutationem, ſeu paſſionem ſui vnitur formæ, & cauſat in forma non eſſe, ſed informantem eſſe, & ſic ſemper vnio eſt cum aliqua dependentia, etiam formæ.

Conditiones materiæ ad cauſandum.

AD *tres poſſunt reduci*, ſecundum triplicem reſpectum materiæ; primò enim conſideratur conditio requiſita ex parte ſui, ſecundò per reſpectum ad alias cauſas, cũ quibus concauſat, vel quibus ſubordinatur; tertiò reſpectu effectus ſeu cauſati, cui coniungitur.

Quantum ad primum Conditio requiſita ex parte ſui eſt exiſtentia: de qua dicimus, in materia prima reſpectu formæ ſubſtantialis requiri exiſtentiam ad cauſandum paſſiuè, ſed non prærequiri, in cauſa verò mate-

Digitized by Google

materiali accidentium, quæ eſt ſubiectum ſuſtentans, etiam exiſtentia præræquiritur. Sumitur hæc doctrina ex Diu. Thom. 8. *Metaphyſicorum lectione* 4. vbi inquit: *Quod accidentia non habent materiam, ex qua ſint, ſed ſubſtantia eſt eius ſubiectum: ſubiectum autem habet aliquid ſimile materiæ, in quantum eſt receptibile accidentis; differt autem à materia, in quantum materia, non habet actu eſſe niſi per formam, ſubiectum autem non conſtituitur in eſſe per accidens.* Et *opuſ.* 31. *in princip.* dicit: *Quod materia eſt illa, quæ recipit eſſe per formam; ſubiectum autem non recipit eſſe à forma accidentali, ſed ſuſtentat eam in eſſe.* Vndè conſtat, quòd quia materia prima recipit formam dantem eſſe, non oportet, quòd habeat exiſtentiam antecedenter ad cauſationem, ſed ſufficit quòd habeat illã concomitanter, & in termino ſuæ cauſationis, quia recipit illam per formam: at verò ſubiectum ſuſtentans quia non recipit eſſe ſimpliciter ab accidentibus, ſed ſupponit, conſequenter præhabet eſſe ante talem cauſationem materialem.

Et ſi obijcias, quia omnis cauſa realis debet exiſtere ad cauſandum, cauſalitas autẽ in actu ſupponit cauſam in actu, alioquin eſſet cauſa tantum in potentia imò & pro illo priori, quo cauſat, neceſſariò ſupponitur cauſa eſſe realis & in actu, alioquin cauſalitas realiter non exiret ab illa, ergo non ſolum concomitanter, ſed etiam pro illa prioritate antecedenti præræquiritur exiſtentia. *Reſp.* quòd cauſa realiter cauſans in rè, & quantum ad inſtans in quo, neceſſariò debet exiſtere, ſed ad hoc ſufficit exiſtentia concomitans, ſeu illa quam habet materia in ipſo toto, ſiue quod corrumpitur, ſiue quod generatur: in illa autem prioritate naturæ, ſeu cauſalitatis materiæ non requiritur exiſtentia, ſed ſufficit ad realitatem cauſæ realitas potentiæ ſuſcipientis eſſe, non habentis eſſe, nam hoc quod eſt recipere & habere capacitatem ad eſſe, aliquid reale eſt, ſed eſt realitas entis in potentia, quale eſt materia, non entis in actu; ens autem potentiale hoc ipſo, quòd habet capacitatem ad eſſe, licèt nondum intelligatur habere eſſe, aliquid reale eſt, quia ſi eſſet nihil, non eſſet capax habendi eſſe. *Et ratio huius eſt*; tùm, quia illa prioritas cauſandi non explicat, quòd res ſit, vel quomodo ſit, ſed qua ratione, & ſub qua formalitate cauſet; cauſare autem materię non eſt cauſare actualitatis, ſed potentialitatis, quia recipere in quantum tale ad actualitatem non pertinet, & ſic pro illa prioritate non explicatur actualitas, quam in re habet materia, ſed potentialitas: tùm etiã, quia forma, licèt pro illo priori intelligatur dependere à materia, non tamen totam realitatem explicat pro tunc cauſalitas materiæ, ſed ſolum realitatem, quæ potentialitatis eſt, quod verò habet de actualitate, participat ab ipſa forma, ad quam tendit talis concurſus materiæ, vt ab illa habeat eſſe. Quare realis cauſalitas ſufficit, quòd in re ſit realiter à materia, non tamen oportet, quòd in omni ſigno & conſideratione omnis realitas eius explicetur, ſicut homo ſub conceptu hominis præciſe non explicat realitatem entis, licèt in ſe ens reale ſit.

Secunda conditio requiſita in materia ad cauſandum materialiter, eſt ordo ſeu determinatio, quam habet ab alijs cauſis, ex quarum concurſu dependet in cauſando, ſicut patet, quòd à cauſa efficiente mediantibus diſpoſitionibus determinatur, & applicatur materia ad hanc formam, vel ad illam, & ſimiliter determinatur à concurſu diuino, non materiali, ſed effectiuo vt *lib.* 8. dicemus; & ſic iſtæ determinationes, ſeu diſpoſitiones ſunt conditiones neceſſariò requiſitæ ad cauſandum materialiter. An verò materia prima, quia in genere cauſæ materialis eſt prima, aliquid cauſalitatis habeat in reliquas cauſas materiales. *Reſp.* Habere cauſalitatẽ in omnes, ad quas eius receptio extenditur, quia enim omnes materiæ ſecundæ ſunt ſubſtantiæ compoſitæ ex materia & forma; conſequenter reſoluuntur

quam formæ communicari materiam,& ſic non tam ipſa forma cauſatur, quàm ipſa communicatio materiæ. Ex parte autem compoſiti *conſtat*, quòd non cauſatur à materia, niſi ſimul concurrente forma, ſic autem compoſitum non eſt quid diſtinctum ab ipſa materia & forma,& ſic propriè non eſt quid cauſatum; ſi autem ſumatur materia, reſpectu formæ, ſic non cauſat compoſitum, ſed alteram partem eius, ſcilicet formam.

Reſpondetur. Quòd materia cauſat formam eo modo, quo dependet ab illa, ſcil. vel quantum ad eſſe, ſi forma ſit educta, & in ſui productione & conſeruatione dependens à tranſmutatione & receptione materiæ, vel quantum ad officium informandi, quia forma non poteſt eſſe modo informatiuo, niſi dependenter à concurſu paſsiuo materiæ recipientis formam; vnde S. Thomas *opuſc.* 31. §. *Viſo quòd ſunt*, dicit, *quòd materia dicitur cauſa formæ, in quantum forma non eſt, niſi in materia.* Et *quando inſtatur*, quòd iſte effectus non eſt aliud quàm cõmunicatio materiæ. *Reſpondetur*. Quòd ex parte rei communicatæ non diſtinguitur effectus cauſæ formalis, vel materialis, à ſua cauſa, ex parte tamen ipſius communicationis dicit vnionem, quæ ſaltem præſuppoſitiuè importat aliquam immutationem nouam, aut illam relinquit. Et præterea ex tali communicatione reſultant alij effectus, non in ipſa re communicata, ſed in eo cui communicatur, verbi gratia, quòd forma ſit limitata, indiuiduata, educta, exiſtens, &c. qui effectus ſunt in ipſa forma. Quòd verò dicitur de compoſito. *Reſpondetur*, cauſari ab vtraque parte, ſcil. materia & forma vnitis, non tamen propriè, ſed dicitur reſultare, & conſequi ex vi prioris cauſalitatis, qua materia communicatur formæ, & forma materiæ, de quo plura diximus *ſupra quæſt.* 6. *art.* 3.

ARTICVLVS II.

Quid ſit cauſalitas formæ, & eius effectus?

SIcut articulo præcedenti ad quatuor capita reduximus ea, quæ pertinent ad cauſam materialem, ſcilicet, ad actum primum, ſeu rationem cauſandi, ad actum ſecundum, ſeu cauſalitatem eius, ad conditiones requiſitas ad cauſandum, & ad effectus ab illa cauſatos; ita ſimiliter in præſenti eadem de cauſa formali explicanda ſunt.

Igitur quantum ad primum, forma ex oppoſito ſe habet ad materiam, quòd ſicut materia eſt potentia receptiua formæ, quæ potentia non eſt ſuperaddita entitati materiæ; ita forma eſt actus, qui dat eſſe rei, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, quæ actualitas non eſt aliquid ſuperadditum entitati formæ, ſicut nec potentialitas materiæ. Quare ratio ſeu principium cauſandi eſt ipſa actualitas formæ per ſeipſam; ita quòd ſecundùm ſe eſt actus primus, ſeu principium actuans,& dans eſſe iuxta quod dicit D. Thom. 1. *p. quæſt.* 76. *art.* 6. & 7. *Quòd forma per ſeipſam facit rem eſſe in actu, cum per eſſentiam ſuam ſit actus, nec dat eſſe per aliquod medium*; & *in* 5. *Metaphyſ. lect.* 2. inquit: *Quòd hæc eſt ratio, quare forma eſt cauſa, quia perficit rationem quidditatis rei.* Igitur ratio cauſandi in forma eſt ipſa actualitas, quatenus perfectiua eſt quidditatis.

Cauſalitas formæ.

NOn minus difficultatis habet explicatio cauſalitatis formæ, quàm materiæ, nec minus in ea eſt concertatio opinionum. *Certum eſt autem*, quòd ſicut materia cauſat per paſsiuum concurſum, ſeu receptionem formæ, quæ etiam ordinatur ad conſtituendum compoſitum, ita forma cauſat per actuationem & informationem materiæ, quæ ordinatur ad conſtituendum compoſitum. *Plerique ergo exiſtimant*, cauſalitatem formæ non addere aliquid ſupra enti-

Digitized by Google

titatem formæ, quia ſeipſam exhibet ad componendum totum & ſolum addit relationem ad effectum; quem effectum ponunt eſſe ipſum compoſitum, vnionem verò ſolum ſe habere vt conditionem, qua approximant inter ſe materia & forma. Ita ex Schola Scoti docet Fuente 1. *Phyſicor. quæſt.* 5. *diffic.* 1. *artic.* 3. & 2. *Phyſic. quæſt.* 3. *difficul.* 2. *artic.* 1. *Alij negant* cauſalitatem mediam inter cauſam formalem & materiam præter connotationem effectus formalis, vt Cabero *hîc tract.* 2. *diſp.* 3. *dub.* 2. Plerique qui ponunt vnionem eſſe aliquid medium inter materiam & formam, in ipſa conſtituunt cauſalitatem formæ, licet difficulter explicetur, quomodo diſtinguatur à cauſalitate materiæ in ea ſententia, quæ ponit vnam tantum vnionem inter materiam & formam; nam ſi dicatur eſſe cauſalitatem formæ, vt actuatio, & materiæ vt receptio, hoc eſt quod inquirimus, quid addat receptio & actuatio ſupra vnionem. Tenet tamen eam ſententiam Pater Suarez *diſp.* 15. *Metaphyſ. ſect.* 6. Araujo 8. *Metaphyſ. quæſt.* 5. *art.* 2. Carmelitani *hîc diſp.* 9. *quæſt.* 3. Caietanus autem 1. *part. quæſt.* 76. *artic.* 1. §. *In reſponſione ad ſextum*, dicit cauſalitatem formæ, eſſe actum ſecundum, quo redditur actus ſubiecti, & hoc non eſt ipſa forma, neque ipſum ſubiectum, nec aliquod ens medium, ſed ſubiectum & formam in tali eſſe indiuiſa. Quod eſt explicare cauſalitatem formæ per ipſam vnionem, quæ non eſt medium inter formam & materiam, ſed ipſa forma, vt in aliquo vno concurrens cum materia.

Complicatius videtur explicaſſe iſtam cauſalitatem Martinez 2. *Phyſicor. quæſt.* 3. per tres concluſiones, quarum prima eſt, quòd cauſæ formalis, & materialis eſt idem influxus, ſcilicet vnio, quod intelligis de influxu in totum; in ſecunda verò ait, quòd influxus materiæ eſt diuerſus ab actu formæ, quia materia patiendo, & ſuſtinendo influit, actus autem formæ eſt vnio. Et tandem docet, quòd influxus materiæ eſt idem cum influxu efficientis. Vnde tenetur fateri, quòd influxus formæ, ſi eſt idem cum influxu materiæ, ſit etiam idem cum influxu efficientis, & influxus efficientis ſit idem cum vnione: cùm tamen in hoc ſit diuerſa ratio inter formam, & materiam, quia materia ſupponitur efficienti, & ab illo patitur, vnde cum paſsio identificetur cum actione, non mirum, quòd cauſalitas materiæ, vt paſsio ſeu paſsiuus concurſus, identificetur cum cauſalitate agentis. At verò forma non patitur ab agente, ſed producitur, & eſt terminus eius, quo poſito, ceſſat actio; ergo informatio ſeu cauſalitas formæ, non poteſt eſſe idem quòd actio, neque vt producens eſt, ſic enim ceſſat actio poſitâ formâ, neque vt paſsio eſt quia forma non patitur ab agente, ſed ſubiectum.

Nihilominus dicendum eſt, *quòd in forma intrinſecè denominante, cauſalitas formalis, ſeu actus ſecundus non diſtinguitur ab actu primo, ſuperaddendo aliquid intrinſecum, ſed ſolum penes extrinſecas conditiones, quas connotat & requirit. Cuius fundamentum eſt*, quia effectus formalis non diſtinguitur intrinſecè ab ipſamet forma vt communicata, non ergo requirit aliquam cauſalitatẽ mediam tanquam rationem formalem actuandi, & communicandi ſe, ſi enim effectùs non diſtinguitur ab ipſa cauſa, neque indiget medio cauſante ipſum. Nec per aliquam cauſalitatem ſecundam eſt magis in actu forma, quàm per ſeipſam, ſed per ſeipſam immediatè actuat & communicatur, requirit tamen aliquid extrinſecum tanquam applicationem, quòd immutat ipſam formam, vt communicetur materiæ, ſicut vnio formaliter fit per ipſam entitatem extremorum immediatè, licet requirat immutationem actiuam, vel paſsiuam, vt ipſa extrema coniungantur. Et defectu huius conditionis, ſeu applicationis, non ſemper vnio eſt in actu, nec ſemper informatio ſeu cauſalitas formalis eſt in actu, quia ſcilic. remota

appli-

applicatione, ſeu conditione requiſita, ipſa actualitas formæ non manet paſsiuè communicata, licet habeat in ſe totam formalitatem cauſalitatis & actus ſecundi. Et hoc magis explicatur ex differentiâ inter materiam & formam, quia cùm materia cauſet mediante potentia receptiua, potentia autem iſta eſt indifferens, & per aliquam mutationem ſui debet determinari ad talem vel talem formam, vel ſaltem reduci in actum, vt actu ſit recipiēs, inde eſt quòd actualis cauſalitas materiæ nō fiat per ipſam ſolam potentialitatem, ſed per aliquid ſuperadditum, quo actualiter materia immutetur ad recipiendum. In forma autem totum eſt oppoſito modo; cauſat enim per actualitatem, quæ ſecundùm ſe eſt determinata ad actuandum, & ſeipſa immediatè actuat, quando recipitur & cōiungitur materiæ, neq; indiget noua actualitate ſuperaddita, vt materiam reddat actuatam, & compoſitum conſtituat, & ſic non oportet, quòd in actu ſecundo conſtituatur per aliquid ſuperadditum entitatiuè ipſi formæ, tanquam per rationem formalem cauſalitatis. Itaque ipſa cauſalitas formalis eſt actualis communicatio formæ, quæ non eſt aliud quàm vnio, iuxta quod dicit S. Thomas *quæſt.* 3. *de Verit. art.* 3. *Quòd formatio in formis intrinſecis ſit per modum inhærentiæ*, id eſt, vnionis. Sed tamen in hac vnione formalis ratio vniendi, non eſt aliquod medium, vel aliquid ſuperadditum formæ, ſed ſeipſa eſt actus ſecundus vniendi, licet non ſemper ſequatur effectus formalis, quia deſunt conditiones extrinſecæ, vel agentis applicantis, vel materiæ applicatæ, quæ ſunt conditiones extrinſecæ, quia non magis reducunt in actum potentialitatem aliquam formæ, vt dicatur in actu ſecundo informans, ſed ſolum applicant actualitatem, quam habet forma; & ſic communicatio formalis quaſi actiuè ſemper in actu ſecundo eſt ex parte formæ, ſicut & ipſa forma, non tamen ſemper habet adiunctam paſsiuam communicationem, quia deeſt materia, vel applicatio ad eam.

Dices, forma per vnionem pendet à materia, ergo per ipſam magis eſt formaliter cauſata, quàm cauſans, ſiquidem in quantum cauſans non dependet, & in quantum vnita dependet, implicat autem quòd idem formaliter ſit ratio, qua ſit cauſans & cauſatum. *Item*, compoſitum eſt effectus formæ, & ſimiliter ipſa materia habet eſſe à forma; ergo reſpectu illorum indiget aliqua cauſalitate media ſuperadditâ quia effectus diſtincti ſunt. *Tertiò*, ipſa forma ſecundum ſe ſolum eſt actualitas communicabilis, non autem ipſa actualis communicatio, vt patet in accidente ſeparato, quod ſolum aptitudine eſt inhærens, non actu, & anima ſeparata aptitudine eſt informans, non actu; ergo per actualem informationem & communicationem ipſa forma reducitur de actu primo ad ſecundum, & de potentia ad actum. *Denique* ipſa vnio educitur de potentia materiæ, neque enim fit per ſe, ergo non eſt cauſalitas formæ ſed effectus eius.

Ad primum reſpondetur, formam dependere à materia per vnionem, quatenus tenet ſe ex parte formæ, & eſt vnio perfectiua, *Nego*; quatenus tenet ſe ex parte materiæ, & eſt vnio receptiua, *Concedo*; ſed hæc vnio pertinet ad materiam, & per illam dependet forma. Et quidem P. Suarez *diſp. illa* 15. *ſect.* 6. *n.* 10. non reputat inconueniens, quòd eadem vnio ſit cauſalitas materiæ vt receptiua, & vt eſt à materia, ſit verò cauſalitas formæ, vt eſt à forma, & ſic ſub diuerſis rationibus eſt cauſalitas & cauſata. Sed tamen nos non ponimus vnionem mediam per modum vinculi, quæ ſit à forma & à materia, ſed ponimus diuerſas communicationes in forma & in materia, ſicut diuerſas entitates, & per communicationem formæ, vt eſt ab ipſa forma, non cauſatur ipſa, ſed cauſat aliquod eſſe in materia; communicatio autem materiæ fit per ipſam potentiam materiæ non abſolutè, ſed

vt immutatur actu ad recipiendum. Quare vnio ex parte rei communicatæ, & vnitæ præcisè, non eſt dependentia, ſed ex parte eius cui fit communicatio in eo, in quo à tali communicatione dependet, vel perficitur, vt patet in Verbo vnito humanitati, quod non dependet ab humanitate, ſed humanitas ab ipſo.

Ad ſecundum dicitur, quòd effectus proprius & immediatus formæ eſt ipſa forma communicata, quæ eſt effectus formalis, & quia hîc reddit actuatam materiam, & ſimul cum ipſa compoſitum conſtitutum, dicitur materia & compoſitum effectus formæ, qui tamen non requirunt diſtinctam cauſalitatem, quia ſub eodem effectu formali attinguntur, qui effectus formalis à forma non diſtinguitur, nec diſtinctam cauſalitatem requirit.

Ad tertium reſpondetur, quòd forma ſecundum ſe eſt communicabilis in actu primo; & ipſa etiam ratio communicandi in actu ſecundo, quantum ad actualitatem intrinſecam, non tamen quantum ad denominationem cauſandi in actu ſecundo, quia hoc dependet ab aliquo extrinſeco, ſcil. à receptione huius communicationis in materia, defectu cuius neque accidens ſeparatum dicitur inhærerere, neque anima ſeparata informare, ſicut actio vt præcisè egrediens ab agente, tanquam actualitas ſecunda, non denominat agentem, ſed ratione effectus producti, imò ipſe Deus, qui eſt actualitas pura, & actus ſecundus agendi, nō denominatur agens quouſque effectus ad extra ſit productus. Sic ergo non mirum, quòd ipſa forma ſecundùm ſe ſit actualitas ſecunda informandi, non tamen denominat quouſque ei materia applicetur, & recipiat.

Ad vltimum reſpondetur, quòd vnio ſi eſt aliquid medium inter formā & materiam, educitur à materia, ſed nos illam ſic non ponimus. Et tamen adhuc in illa ſententia poteſt dici, quòd educitur tanquam modus cauſandi ſimul cum ipſa forma, non vt res, & ſic non eſt aliquid purè cauſatum, ſed ratio cauſandi.

Conditiones formæ ad cauſandum.

CONditiones requiſitæ ad cauſandū formaliter poſſunt conſiderari ſicut in materia, vel in ordine ad ſe, & hæc eſt exiſtentia, vel in ordine ad alias cauſas, vt concurſus agentis, approximatio materiæ, & diſpoſitio eius, vel denique in ordine ad effectum, ſicut quòd materia ſit illi proportionata ad recipiendum effectum formalem, & ſimilia.

Et quantum ad primum, exiſtentia requiritur in forma ad cauſandum in ſuo genere, & ordine, ſcil. vt ſit exiſtens per modū principij *quo*, non vt *quod*, ſufficit enim quòd forma ad informandum concomitanter, & in re habeat exiſtentiam, non autem quòd antecedenter, licet ſit forma ſubſiſtens, quæ in ſe exiſtentiam habet; reliquæ formæ ſolum habent illam in ipſo compoſito, & ſecundùm ſe ſolū habent exiſtentiam vt *quo*, & tanquam principium dandi eſſe, & hoc ſolùm prærequiritur in prioritate cauſalitatis ſuæ, ſcil. vt præcedat in cauſando formaliter, tanquam principium exiſtendi, nō vt exiſtēs, ſed hoc habet in termino ſuę cauſationis; de quo plura diximus *ſupra quæſt. 7. art. 3. & 5.*

Quoad ſecundum, requiritur in primis approximatio, ſeu indiſtantia materiæ erga formam informantem, quia cùm debeat eſſe intima illi, non poteſt informare rem diſtantem; & quòd diſtinguatur diſtantia ab informatione, vel receptione materiæ, *articulo præcedenti* probauimus. Requiritur etiam concurſus agentis, quatenus vel materiam ſubijcit formæ, vel formam educit de materia, aut mouet ad vnionem, & conſequenter requiritur concurſus primi agentis, ſcil. Dei, qui non concurſu formali, ſed effectiuo mouet formam ſicut reliqua agentia.

Quoad tertium, requiritur proportio materiæ ad informandum, quia materia improportionata ...

pro-

Digitized by Google

proportionata, vel non determinata non recipit effectum formalem formæ. Ad hoc tamen ſufficit diſpoſitio, quæ ex parte materiæ ſe tenet, quâ poſitâ ipſa forma, ſe ipsâ dat effectum materiæ ſic proportionatæ, & determinatæ; proportio autem intrinſeca, vt quòd materia & forma ſint eiuſdem ordinis, vt materia cœleſtis ad formas cœleſtes, & ſublunaris ad inferiores, non pertinet ad conditionem, ſed ad intrinſecam rationem iſtarum cauſarum.

Effectus formæ.

DE *effectu primario formæ non eſt difficultas*, quòd ſit formalis effectu, qui non eſt aliud quàm ipſamet forma, vt communicata; ſed difficultas eſt tum circa ea, quibus forma communicat hunc effectum, tum circa effectum ſecundarium formæ, qui eſt expulſio alterius; nam effectus poſitiui ſecundarij eodem modo & ordine communicantur à forma, ſicut primarius, illum enim ſequuntur.

Et quantum ad primum, inuenimus formam & cauſare aliquid in materia actuando illam, & cauſare aliquid in compoſito conſtituendo illud; circa generationem autem nihil cauſat ſicut materia, quia forma conſequitur generationem, vt terminus eius non cauſat ipſam. Et multi exiſtimant formam non habere cauſalitatem ergo materiam, ſed erga compoſitum, quod ſine dubio tenere debent illi, qui affirmant materiam de ſe naturaliter poſſe eſſe ſine forma licèt propter ſucceſsionem generationum non poſsit eſſe ſine illa; hoc enim multos ſentire refert Pater Suarez *diſp.* 15. *Met. ſect.* 8. *n.* 13. & in ſpecie formam non habere cauſalitatem erga materiam, affirmat Cabero *hic tract.* 2. *diſp.* 3. *dub.* 2. & Fuente 2. *Phyſ. q.* 3. *diffic.* 2. *& fundantur, tum* in eo quòd materia non habet exiſtentiam à forma, ſed ſecundum ſe, ergo non cauſatur à forma, ſed ſolum ab agente producente entitatem eius, *tum* quia forma ſolum cauſat vt cauſa intrinſeca, ſolum autem eſt intrinſeca compoſito, non autem materiæ: ergo propriè ſolum cauſat compoſitum; *tum denique*, quia effectus formæ eſt dare aliquod eſſe formale, & ſpecificum, hoc autem directè ſolum conuenit compoſito, ergo ſolũ compoſitum propriè cauſatur à forma.

Cæterum expreſſa D. Thomæ ſententia eſt, *formam exercere cauſalitatem aliquam in materiam actuandò illam, & communicando eſſe, licèt non cauſando eius entitatem, vt potentialis eſt; ſed vt determinata & actuata, & dependens in eſſe ab ipſa forma in ipſo compoſito*: & ita *in opuſcul.* 31. §. *Viſo autem quod ſunt*, inquit D. Thom. *Quod materia eſt cauſa formæ, in quantum forma non eſt, niſi in materia, & forma eſt cauſa materiæ, in quantum materia non habet eſſe in actu, niſi per formam, materia enim & forma dicuntur relatiuè adinuicem, vt dicitur in* 2. *Phyſic. dicuntur etiam relatiuè ad compoſitum, ſicut pars ad totum.* Vbi manifeſtè diſtinguit Diu. Thom. cauſalitatem formæ in materiam & in compoſitum, quia materia non habet eſſe, niſi per formam; quod etiam aſſerit *in* 8. *Met. lect.* 4. *& opuſcul.* 15. *cap.* 8. dum inquit: *Quòd materia ſecundum ſe conſiderata caret forma, per quam participat eſſe in actu ſecundum proprium modum.* Et ſimiliter docet D. Thomas, quòd materia per formam determinatur, & perficitur, eiuſque indifferentia tollitur, & ad ſpeciem aliquam reducitur, vt patet *in* 1. *p. q* 7. *art.* 1. *&* 1. *Met. lect.* 12. *in fine*, vbi inquit: *Quòd materia cùm ſit infinitarum formarum, determinatur per formam, & per eam conſequitur aliquam ſpeciem.*

Ex quibus conſtat, quòd entitas materiæ, & conſiderari poteſt vt potentialis eſt, & priuata formis, indifferenſque ad illas, & ſic nullo modo cauſari poteſt à forma; quæ ſolùm dat determinationem ad eſſe, & tollit priuationem, non autem entitatem cauſat ſub indifferentia, & potentialitate, & & priuatione ſui: & poteſt conſiderari vt exiſtens, determinata, & actuata in rerum natura, & ſublata potentialitate, & indifferentia:

rentia tùm ad eſſendum, tum ad cauſandũ determinatum compoſitum: & quantum ad hoc materia phyſicè depẽdet à forma, quia non poteſt tolli eius indifferentia, niſi per formam, ea autem non ſublata, materia nõ poteſt cauſare aliquod compoſitum determinatum, dependet ergo à forma in cauſando compoſitum. Dependet etiam in exiſtendo, quatenus non exiſtit materia ſub indifferentia & priuatione, ſed vt reducta ad aliquem actum ſubſtantialem, per quẽ participat eſſe ſubſtantiale, & conſequenter eſſe ſimpliciter, quod non ſupponit aliud prius, alias accidentale eſſet; dependet ergo à forma materia in exiſtendo ſimpliciter & ſubſtantialiter quantum ad eſſe determinatum, ſicut ſubiectum dependet à forma accidentali in eſſendo ſecundum quid, verbi gratiâ, vt ſit album, vel calidum, &c.

Vnde patet ad oppoſita fundamenta; negamus enim materiam ſecundum ſe habere exiſtentiam independenter à forma, vt *ſup. q. 3. & 7.* latè tractatum eſt. Et dato quòd haberet aliquam exiſtentiam illa tamen eſt imperfecta, & inſufficiens ad exiſtendum ſimpliciter ſine forma, ſicut accidens ſine ſubiecto. Similiter licèt forma ſit cauſa intrinſeca compoſito, & illi præbeat ſpeciem & exiſtentiam, tamẽ hoc non poteſt facere in compoſito, niſi tollendo indifferentiam materiæ tanquam cauſa extrinſeca potentiæ & idẽtitati illius, ſed intrinſeca effectui formali, qui eſt communicatio ſui, per ſe enim actuat, & tollit indifferentiam, qua ſublata, reſultat totum, in quo intrinſecè includuntur materia & forma, in eoque exiſtunt.

Circa effectum ſecundarium formæ, ſunt qui exiſtimãt, formam introductam in ſubiecto expellere aliam effectiuè vt inſtrumẽtum agentis, ſicut vnum corpus expellit alterum à loco. *Alij verò* contra, non poſſe expellere effectiuè, quia deberent ſe mutuo tangere, vt expellerent, Si autem ſe tangunt, ſimul ſunt in eodem ſubiecto. Quòd ſi non ita ſit expulſio, oportet explicare, quomodo vnio vnius formæ cauſet expulſionem alterius. *Alij dicunt*, hanc expulſionem fieri defectu cauſæ conſeruantis, quia ſtatuit Deus ad poſitionem vnius formæ, non concurrere ad conſeruandam aliam.

Cæterum, hoc vltimum effugium non explicat naturas rerum, illa enim non conſeruatio, vel eſt debita naturæ talis formæ ſic introductæ, vel non: ſi non, ergo pro libito Deus tollet illam à ſubiecto, & ſic potius deſinit annihilatione, id eſt ſuſpenſione concurſus, quam corruptione. Si primum, reſtat oſtendere, quid ſit illud, ratione cuius vna forma auerſetur conſortium alterius, & poſtulet non conſeruationem illius. Ille autem modus expellendi effectiuè nullo modo debet admitti, in quo contingit multos falli illa ſimilitudine corporis expellentis aliud à loco, quod non poteſt dici de forma; tum quia forma non agit effectiuè in materiam, quia ipſa eſt terminus efficientis & mouentis materiam, non verò agens in materiam, ſed actuans, & ſicut non actuat effectiuè, ita neque expellit oppoſitam effectiuè, quia actuando expellit: ſi autem effectiuè expelleret, deberet producere aliquid per talem efficientiam, & de illo ſic producto eſſet eadem difficultas, an expelleret effectiuè, vel formaliter; nam ſi formaliter, idem diceretur de prima forma; ſi effectiuè, ergo producendo aliud, & reddit proceſſum in infinitum; præterquam quod vnum corpus expellens aliud à loco, imprimit illi impulſum ſeu motum, quo remouet ab vno loco, & ponit in alio forma autem producta non poteſt aliquid imprimere in forma, quæ expellitur, quia illa deſinit eſſe; ergo non expellit effectiuè.

Quare expulſio vnius formæ ab alia reducitur ad oppoſitionem, quam habet vna forma ad aliam, quæ oppoſitio ſit per priuationem adiunctam, quam vna forma habet reſpectu alterius non per efficientiam. Quod colligitur ex Diu. Thom. 11. *Metaphyſ.*

Digitized by Google

Phyſ. lect. 12. vbi inquit: *Forma ſecundum quod in ſe conſideratur, conſtituit ſpeciem in genere ſubſtantiæ, ſecundum autem quod vna forma habet ſibi intellectam priuationem alterius formæ, diuerſæ formæ ſunt contrariarum differentiarum principia, nam priuatio quodammodo contrarium eſt. Et per hunc modum opponuntur animatum, & inanimatum, rationale & irrationale, & alia huiuſmodi.* Ita Diuus Thomas. Quare non eſt neceſſe, quòd vna forma reſpectu alterius habeat expulſionem effectiuam, ſed priuatiuam, quæ priuatio fundatur in vna forma reſpectu alterius, hoc ipſo quod limitata & determinata eſt, non ſolum in ſe, ſed etiam in ordine ad alteram, quod tamen non eodem modo contingit in omnibus formis, nam aliquæ conſiſtunt in indiuiſibili, ita quòd aliquo addito vel ſubſtracto, ſoluitur eius ſpecies, ſicut numerus, figura, formæ ſubſtantiales, quia cum ſubſtantiales ſint, dant primum, & eſſentiale eſſe, vnde habent negationem alterius primi eſſe, & tales formæ habent eſſentialiter ſibi annexam priuationem alterius, neque eſt ſeparabilis ab illa, licèt ſit effectus ſecundarius, quia fundatur in ipſa indiuiſibili ratione ſpecifica. Aliæ verò formæ ſunt non conſiſtentes in indiuiſibili, ſed habentes aliquam latitudinem, quia poſſunt creſcere magis & minus, & tales non fundant immediatè priuationem, ſed contrarietatem, & quando forma perfectè ſibi ſubijcit ſubiectum, tunc expellit aliam propter contrarietatem perfectam, alia vero poteſt priuatio ſeparari à forma. Poſita verò priuatione, non eſt neceſſe quod vna forma tangat aliam, vt expellat illam, & ſimul ſint, ſed potius quod priuet illam, & ſimul non ſint, atque ita inſtans vnius ſit deſitio alterius.

Ex dictis colliges, Deum non poſſe concurſu materiali, aut formali aliquid cauſare. Et de materiali conſtat, quia fit mediante receptione, ſeu mutatione, quæ potentialitatem ſupponit, Deus autem eſt actus purus. Concurſus autem formalis, vel eſt formæ conſtituentis ſeu actuantis materiam, vt reſultet totum, vel ſolum terminantis, non vt aliquod totum reſultet, ſed vt purè aliquid perficiatur, vel trahatur ad eſſe alterius. Primo modo repugnat Deo cauſalitas formalis, quia eſt primum ens; vndè non poteſt dari aliquid ipſo tanquam parte conſtitutum, quia omne totum eſt maius ſua parte, & ſpecialiter forma informans, eſt forma participata ab aliquo agente, quòd Deo repugnat, vt tradit Sanctus Thomas *prima parte, quæſtione 3. articulo 8.* Secundò verò modo non repugnat Deum ſe ipſo terminare formaliter, ſicut perſonalitate terminat humanitatem, & eſſentia ſua ſupplet vicem ſpeciei in beatis, quia ſpecies de ſe non conſtituit aliquam tertiam naturam cum intellectu, ſed purè perficit ipſum in eſſe intelligibili. Et ſic dicit Diuus Thomas 3. *contra Gentil. cap. 51. Quod ſpecies intelligibilis vnita intellectui; non conſtituit aliquam naturam, ſed perficit ipſum ad intelligendum, quod perfectioni diuinæ eſſentiæ non repugnat.* Ex quo datur intelligi, quod illa ſolum informatio repugnat diuinæ eſſentiæ, quæ non purè perficit, ſed etiam perficitur, ſicut quæ conſtituit aliquam tertiam naturam.

ARTICVLVS III.

Ad quod genus cauſæ reducatur idea, ſeu exemplar?

PHiloſophus diffiniens cauſam formalem in hoc ſecundo libro, dixit: *Quod forma eſt ſpecies, & exemplar*; per ſpeciem intelligendo formam inhærentem, quæ conſtituit aliquam ſpeciem; per exemplar autem formam imitabilem: ſeu vnico verbo, ſpecies eſt forma informans, exemplar eſt formans, quia non eſt in ipſo formato ſed extra, & ideò ad tracta-

Digitized by Google

tractatū de cauſa formali pertinet tractare de exemplari. Definitur autem idea, vt tradit Diuus Thomas *q.3.de verit. art.1.* ex D. Auguſtin. *11.de Ciuita. cap.25.* quod idea eſt *forma, quam aliquis imitatur ex intentione agentis determinantis ſibi finem*: vel vt alij definiunt, Idea eſt *id, ad quod reſpiciens Artifex operatur*; vbi forma ponitur loco generis. Sed quia forma poteſt habere plura munera, eſt enim id quo aliquid conſtituitur, & id quo aliquid efficit, & id vnde aliquid ſumit participationem, determinatur per ſequentes particulas, in qua acceptione ſumatur forma. Nam per illam particulam, *quam aliquid imitatur*, exprimitur differentia formæ intrinſecæ, quæ eſt forma participata à forma ideali, quæ eſt forma extrinſeca participabilis. Et denique per vltimam particulam *ab agente ex intentione finis*, excluditur forma naturaliter operans, vel fortuito, vt cùm ignis generat ignem, forma ignis non eſt idea.

Difficultas ergo eſt, an idea ſit ſubiectiuè in intellectu, an obiectiuè, id eſt, an ſit ipſe conceptus, an obiectum: & quam habeat cauſalitatem. Et *quidam dicunt*, ideam eſſe ipſum obiectum cognitum, quod quis reſpicit imitandum. *Alij*, quòd eſt conceptus ipſe formalis. Hoc ſecundum ſequuntur Pater Suar. *diſp.25. Met. ſect. 1.* & Vazquez *1. p. diſp.72. cap. 2.* loquens de idea Dei, nam de idea artificis creati dicit eſſe obiectiuum conceptum. Primum verò ſequuntur plures ex Schola D. Thomæ & Scoti, ſed diuerſis vijs; nam Scotus ſenſit ipſum obiectum ad extra faciendum vt cognitum eſſe ideam, & ſic creaturam, vt cognitam à Deo eſſe ideam ſui, vt in ſe exiſtens, & hoc eſt eſſe diminutum, quod Scotus aſsignat creaturis antequam ſint in ſe. *Alij verò* non ipſi rei faciendæ, vt cognitæ aſsignant rationem exemplaris, ſed alteri rei, à qua iſta res facta participatur, & deducitur, quatenus cognita eſt, v. g. in Deo non ipſi rei creatæ, ſed eſſentiæ diuinæ, vt imitabili à creaturis aſsignant rationem ideæ. Et in hac parte difficultas maximè oritur ex eo, quòd ideæ vtrumque debet attribui, ſcilicet, eſſe id quod imitandum eſt ab artifice, quod vtique non conuenit conceptui formali, ſed obiectiuo, qui cognoſcitur vt imitandus, & ſimiliter conuenire illi debet, quod influat & dirigat vitaliter, ſeu formet ipſum artificem ad producẽdum ideatum, quod non conuenit obiecto, ſed conceptui, obiectum enim ſecundum ſe ſumptum non influit vitaliter in opus, ſed vt formatum ab intellectu.

Sit tamen vnica concluſio. *Ratio ideæ, neque eſt ipſum obiectum ad extra, vt cognitum denominatione extrinſeca, neque ipſe conceptus formalis, vt præciſe eſt id, quo intellectus redditur cognoſcens, & ſecundum habitudinem ad intellectum, quem informat, ſed ſecundum habitudinem rei repræſentatæ ad rem extra quam format.* Hæc concluſio ſumitur ex D. Thom. *1. par. quæſt. 15. art. 1. ad 2.* vbi inquit: *Quod ſapientia, & ars ſignificantur vt quo Deus intelligit, ſed idea vt quod intelligit, Deus autem vno intellectu intelligit multa, & non ſolum ſecundum quod in ſe ipſis ſunt, ſed etiam ſecundum quod intellecta ſunt, quod eſt intelligere plures rationes rerum, ſicut artifex dum intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum, dum autem intelligit formam domus, vt à ſe ſpeculatam (ex eo quod intelligit ſe intelligere eam) intelligit ideam vel rationem domus.* Et *in corp. artic.* idem expreſſerat dicens: *Ideam operati eſſe in mente operantis, ſicut quod intelligitur, non autem ſicut ſpecies qua intelligitur, quæ eſt forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris eſt aliquid ab eo intellectum, ad cuius ſimilitudinem domum in materia format.* Et ſimilia videri poſſunt *in primo, diſt. 27. quæſt. 2. art. 3. ad 4.* Vbi diſtinguit in ipſo conceptu ſeu forma artificis varias habitudines, & in quantum eſt res quædam in ſe, & in quantum eſt medium præciſe cognoſcendi obiectum, & in quantum eſt medium comparandi id quod cognoſcitur, ad id, quod ab ipſo fit, & ſecundum

Digitized by Google

ſecundum hanc vltimam conſiderationem attribuit ipſi rationem ideæ. Cùm ergo Diuus Thomas attribuat ideæ, quod debet eſſe in mente operantis, & non tanquam id *quo* intelligit, ſed tanquam id *quod* intelligit, non poſſumus in eius ſententia attribuere rationem ideæ obiecto, prout cognito ad extra; ſic enim non eſt in mente operantis, neque ipſi conceptui formali per habitudinem ad intellectum, quem informat; ſic enim eſt id *quo* intelligit, non id *quod* imitatur; ſed obiectum ipſum prout beneficio conceptus intra ipſum redditur immateriale, & denudatum à conditionibus materiæ, & vt habet habitudinem imitabilitatis ad id, quod in materia eſt, ſic eſt idea, ſicut Plato ponebat ideas ſeparatas à materia, ſed quod ipſe tribuebat eis realiter & ſubſiſtenter, nos tribuimus illis beneficio intellectus. Quia tamen contingit intellectum formare ideam accipiendo ab obiecto aliquo extra ſe aliquid, vt ex illo aliud fiat, ideo aliquando ratio exemplaris; & ideæ attribuitur etiam ipſi rei ad extra, & ſic Diuus Thomas vtrique attribuit rationem exemplaris tam formæ, quæ eſt in mente artificis, quam obiecto extrinſeco, à quo illam deſumit, vt patet 1. *part. quæſt.* 44. *articul.* 3. *& in quæſt.* 3. *de verit. articul.* 1. vbi dicit: *Eſſe proprium Dei, quod eius ideæ ſunt tantum in mente diuina, & non extra.*

Et ratio eſt, quia ad ideam requiritur, quòd non ſolum cognoſcatur res in ſe abſolutè, ſed accipiatur ſub cōparatione formæ imitabilis ab alio, in quo eius ſimilitudo exprimatur, non per propagationem naturalem, ſed per imitationem dirigibilem ab intellectu, ergo iſta ratio formæ, vt imitabilis non propagatione, ſed directione, licèt ſumatur à re extra obiectiuè, non tamen formaliter inuenitur, niſi in ipſo intellectu dirigente & exprimente. Specialiter autem ipſa res facienda & exemplanda, non poteſt habere rationem ideæ (ſicut aliqui dicunt, quòd quando exemplar eſt omnino perfectum & diſtinctum, tunc eſt conceptus ipſius rei faciendæ) Etenim res facienda quantumcumque perfectè exprimatur, ſi concipitur vt eſt in ſe, & in ſuis conditionibus materialibus ad extra, ſemper concipitur, vt ideata & exemplata, quia ſub illis conditionibus in re ideata eſt, ergo exemplar, & idea illius non poteſt eſſe ipſa res facienda, prout perfectè cognoſcitur in ſe, ſed vt proponitur imitandum, & participandum ab illa, idem autem non poteſt participare ſe ipſum; ergo diſtingui debet obiectum, quod formatur tanquam idea ab obiecto, quod cognoſcitur vt faciendum ad extra, & ideandum.

Quòd verò ipſe conceptus formalis ſecundum ſe, & in ordine ad intellectum, vt ad ſubiectū, non ſit idea, *inde probatur*, quia conceptus ſecundum habitudinē ad ipſum intellectū eſt forma, qua artifex intelligit, non id quod imitandum proponit, nec ad cuius inſtar aliquid facit, nec enim ad inſtar conceptus, vt eſt qualitas afficiens intellectum fit res ideata ad extra, ſed idea eſt aliquid intellectum quod tanquam imitandū accipitur; eſt enim id, ad quod artifex intēdens operatur: conceptus autem vt informat ipſum intellectum non eſt res cognita, quam attendit artifex vt imitandam, ſed id *quo* cognoſcitur illud, quod imitandum eſt. Et hinc oritur, quòd conceptus poſſit eſſe vnus, etiam ſi multa attingat, dummodo attingat ſub eadem ratione, quia ſub illa egreditur vnico modo ab intellectu, & ſic habet vnitatem; idea autem ſumitur ſecundum comparationem formæ imitabilis ad ideatum, & ſic multiplicatur ſecundum diuerſam comparationem talis imitabilitatis ad rem imitantem. Verum eſt, quòd aliquando laxiori ſignificatione ſolet conceptus quilibet dici exemplar, non ſecundum propriam rationem exemplaris, ſed ſecundum quod præciſe dicit rationem cognoſcendi, & ſimilitudinem expreſſam, vt Sanctus Thomas docet *q.* 3. *de verit.*

verit. articul. 3. & 1. part. quæſtione 15. articul. 3.

Quare reſtat, quòd exemplar formaliter ſit ipſum obiectum imitabile, non prout cognitum tantum denominatiuè extrinſecè, ſic enim vel eſt id, à quo intellectus accipit ſpeciem, qua formet ideam, non autem ipſa idea formata, vel eſt id quod ideandum eſt ab illa. Eſt ergo idea ipſum obiectum intrinſecè cognitum, hoc eſt in ipſo conceptu redditum immateriale, & & intelligibile per modum expreſsionis, ſic enim comparatur ad res ideatas, vt forma immaterialis ad formam in materia, quod in re non inuenitur, niſi in ipſo conceptu, non ſub habitudine formæ informãtis, qua intellectus intelligit, ſed ſub habitudine obiecti expreſsi in conceptu, & formantis aliud extra conceptum. De quo videri poſſunt plures Authores ex Thomiſtis apud M. Gonçalez *1. p. diſp. 47. ſect. 2.*

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur.* Res repræſentata in verbo, ſi ſumatur realiter, non eſt aliud quã ipſe conceptus, in quo obiectum relucet tanquam in ſpeculo, præter ipſum autem conceptum non inuenitur niſi obiectum extra, & denominatio cogniti; ergo ſi idea nõ eſt obiectum extra, ſed forma in mente artificis, oportet quòd ſit ipſe conceptus formalis, qui tamen non eſt imitabilis à re extra. *Confirmatur,* res intra conceptum repræſentata non poteſt eſſe cauſa realis, verè & propriè reſpectu rei ad extra, ergo in ipſa formaliter non conſiſtit ratio ideæ. *Antecedens probatur*, quia rem eſſe cognitam intrinſecè, nihil reale addit ſupra ipſum conceptum formalem, neque enim obiectũ ex eo quod ſit cognitum intra intellectum, acquirit aliquid reale, ſed aliquid rationis, ex eo enim Logica agit de ente rationis, quia agit de rebus, vt cognitis ab intellectu.

Reſpond. Probare argumentum, quod idea realiter & identicè non diſtinguitur à conceptu formali, vt dictum eſt, ſed tamen conceptus habet duplex officium, ſeu formalitatem; alteram reſpectu intellectus, & ſic reddit ipſum cognoſcentem tanquam terminus cognitionis; alteram reſpectu obiecti, & ſic reddit illud immaterializatum, & intellectum in actu; eò quòd intellectui non redditur proportionatum obiectum, niſi intra ipſum ſit, vbi redditur illuminatum luce intelligibile, ſicut color redditur viſibilis per lucem viſibilem. Primo modo conceptus formalis non eſt idea, quia non eſt forma, vt imitabilis, ſed vt conſtituens cognoſcentem. Secundo verò modo eſt ipſa idea, ſeu exemplar, quæ eſt forma intra intellectum tanquam res intellecta & imitabilis, & ita S. Thom. non negat ideam eſſe idem quod conceptus, dum inquit *1. part. quæſt. 15. art. 1. Quod ſimilitudo domus praexiſtit in mente ædificatoris, & hæc poteſt dici idea domus.* Non tamen vt reddit cognoſcẽtem tanquam *quo*, ſed vt reddit obiectũ cognitum, id eſt illuminatum, *vt quod,* ad cuius ſimilitudinem aliquid format, vt dicit ibidem *art. 2.*

Ad confirm. reſpond. Ideam eſſe cauſam realem realitate conceptus, à quo non diſtinguitur, non realitate ſuperaddita obiecto extra conceptum. Logicus autem non conſiderat ipſam rationem obiecti, vt in conceptu redditur immaterializatum, & intellectum in actu, illuſtratum, & manifeſtũ, hoc enim pertinet ad libros de anima, ſed id quod reſultat in obiectis cognitis ſecundum intentiones, verbi gratia, ordinem prædicabilitatis, non rationem imitabilitatis realiter, & ad extra.

Secundò arguitur. Conceptus non eſt cognitum vt *quod,* ſed vt *quo*, niſi quando reflexè cognoſcitur; ergo non poteſt eſſe idea, niſi per cognitionem reflexam, quod eſt falſum, alioquin ipſa entitas conceptus eſſet idea, quia hæc eſt, quæ cognoſcitur reflexè. *Conſequentia patet,* quia idea non eſt id *quo* aliquid

Digitized by Google

aliquid intelligitur, ſed *quod* eſt intellectũ & cognitum; vt ex D. Tho. diximus, ergo ſi conceptus non eſt id, quod eſt cognitum vt *quod*, non eſt idea. *Antec. verò probatur,* quia reſpectu cognitionis directæ conceptus ſolum ſe habet, vt medium in quo repræſentatur obiectum, ergo non ſe habet vt obiectum cognitum, vt *quod*, niſi quando reflexè cognoſcitur. *Confir.* quia finis apprehenſus mouet finaliter, ſicut idea imitabiliter, ſed in fine apprehenſio ſolum eſt conditio, ratio verò formalis eſt in ipſo obiecto ſecundum ſe; ergo ſimiliter in idea conceptus ſe habebit vt conditio, ſeu applicatio, non vt conſtitutiuum; vnde quando aliquis vult operari per ideam, ipſa cognitio, ſeu conceptus applicat illam ad opus, ergo cognitio deſeruit, vt applicatio, non vt conſtitutiuum ideæ.

Reſpond. diſtinguendo antecedens, conceptus non eſt cognitum vt *quod*, niſi reflexè, quandò cognoſcitur ipſa entitas cõceptus, *concedo,* ſi ſolum cognoſcatur obiectum, vt conſtitutum in eſſe obiecti illuminati, & intellecti vt *quod*, *nego*; ſic enim verbum non ponit in numero cum ipſo obiecto ad intra, cum ad hoc maximè ponatur verbũ in nobis, vt obiectum reddatur ſpiritualizatum, ſeu illuminatum, & formatum in eſſe obiecti per modum termini intellecti intrinſecè, vt conſtat ex D. Tho. 2. *contra Gent. cap.* 53. *& opuſc.* 13. *&* 14. Ad hoc ergo vt obiectum in conceptu reddatur cognitum, vt *quod*, & ipſum verbum conſtituat obiectum cognitum intrinſecè, non indiget reflexione, & in hoc conſiſtit idea, benè tamen indiget reflexione, vt cognoſcatur entitas conceptus. Quare Diuus Thomas etiam ipſi conceptui attribuit quod ſit cognitum vt *quod*, cum dicit *in quæſt.* 4. *de verit. art.* 2. *ad* 3. *Quod conceptio intellectus non ſolum eſt id quod intellectum eſt, ſed etiam id, quo res intelligitur, vt ſic id quod intelligitur, poſſit dici, & res ipſa & conceptio intellectus.* Et 1. *part. quæſt.* 15. *articul.* 2. *Forma domus in mente ædificatoris eſt aliquid ab eo intellectum, ad cuius ſimilitudinem domum format.*

Ad confirmationem reſpondetur, eſſe diſparem rationem de fine & de idea, quòd finis mouet ad ſui aſſecutionem, idea verò ad ſui imitationem. Obiectum autem aſſequibile non eſt res ipſa, vt denudata à conditionibus materialibus, & reddita immaterialis in mente, ſed vt exiſtit indiuidualiter in re extra intellectum. At verò obiectum imitabile ex directione intellectus, debet eſſe formatum per ipſum intellectũ, vt in re ad extra ponatur res exemplata & deriuata à tali forma, & ita idea non habet eſſe intra intellectum tanquam conditionem ſi, vt finis, ſed per ſe ei conuenit vt ratio. Quando verò dicitur applicari per ipſam cognitionem ad opus. *Reſpondetur,* applicari per cognitionem non vt formantem ipſam ideam, ſed vt imperantem efficaciter eius executionem, poſtquam eſt formata.

Tertio arguitur, idea ſic explicata à nobis non poteſt habere veram cauſalitatem, ergo non eſt vera cauſa. Nam quod non ſit cauſa materialis, conſtat, cum non recipiat formam, ſed originet ipſam. Neque eſt finalis, quia vt nuper dictum eſt, non mouet ratione bonitatis realis, & habendo apprehenſionem tanquam conditionem, ſicut requiritur ad rationem finis. Neque eſt cauſalitas formalis, quia non informat intrinſecè per vnionem, quæ eſt cauſalitas formæ. Si autem dicatur, cauſare formaliter extrinſecè, in primis non apparet in quo conſiſtat iſta cauſalitas, nec eſt alia quam obiectiua, qua mouetur artifex ad formandum ideam, in quo tamen non conſiſtit cauſalitas cauſæ exemplaris: tum quia non requiritur per ſe ad exemplar quod accipiatur, & formetur ab aliquo obiecto ad extra, ſed tantum quod in intellectu detur ſpecies, & repræſentatio rei faciendæ, vndecumque accipiatur, tum quia iſta obiectiua motio non eſt ipſa cauſalitas exemplaris, ſed antecedit forma-

Digitized by Google

tionem eius, mouendo intellectum ad formandum conceptum & ideam, quæ poſtquam eſt formata, cauſat exemplatum, & hæc cauſalitas iam non eſt obiectiua, id eſt, ab obiecto ad intellectum. Nec denique eſt cauſalitas efficiens, quia non poteſt efficienter cauſare, niſi modo metaphorico, eò quòd idea tantum operatur per imitationem, quæ non eſt influxus phyſicus, ſed cognitus, & media excitatione factus, quod pertinet ad cauſam moralem, non phyſicam.

Reſpond. hoc argumentum petere difficultatem de cauſalitate ideæ. In quo *aliqui exiſtimant*, non habere cauſalitatem, niſi metaphoricam, id eſt, in ratione eſſe cogniti, non in ratione eſſe phyſici. Ita Martinez *in hoc libro cap* 3 *q.*1. & Fuente 2. *Phyſ. q.*8. *diffic.* 3. *art* 1. Et ad cauſam efficientem eſſe reducendam, cenſet P. Suar. *diſp.*15. *Met. ſect.*2.

Nihilominus dicendum eſt, *cauſalitatem ideæ reduci poſſe ad efficientem & finalem, ſed ſpecialiter & propriè ad formalem, quatenus eſt forma extrinſeca formans, ſed non informans.* Eſt communis inter Thomiſtas, & quòd habeat rationem cauſæ finalis ſumitur ex D. Thom. *quæſt.*3. *de veritate, art.*1. *in fine corporis, &* 3. *contra Gent. cap.* 19. vbi id expreſsè dicit. Ratio verò efficientiæ attribuitur à Diu. Thom. *quodl.* 7. *articul.*3. vbi inquit: *Quòd artifex cognoſcit artificiatum per eam formam, per quam ipſum facit. Et ratio eſt,* quia idea & ars ſimul concurrunt ad artificiatum, & idea ſe habet vt forma practica; ergo vt operatiua & efficiens per artem. Ratio enim practici efficientiam importat, ſiue ex proprijs, ſiue ex voluntate participatam: nam ideam operari adiuncto amore voluntatis, docet D. Thom. 1. *p. quæſt.*45. *articul.*6. Quare ſicut agens naturale operatur per formam ſuam, ſuam, cui aſsimilat effectum, & illa forma eſt ratio operandi, quia eſt ratio aſsimilandi, ita agens artificiale ratione formæ idealis aſsimilat ſibi effectum, & conſequenter ratione illius operatur efficienter directiuè, ſeu intentionaliter, non efficienter executiuè.

Quòd verò propriè pertineat ad ideam ratio cauſæ formalis extrinſecæ ſumitur ex Ariſt. 5. *Metaphyſ. text.* 2. vbi inquit: *Quod forma eſt ſpecies & exemplar.* Quem textum explicans Sanctus Thomas ibidem *lect.* 2. ait: *Alio modo dicitur cauſa, ſpecies, & exemplar, & hæc eſt cauſa formalis, quæ comparatur dupliciter ad rem, vno modo ſicut forma intrinſeca rei, & hæc dicitur ſpecies; alio modo ſicut extrinſeca à re, ad cuius tamen ſimilitudinem res fieri dicitur, & ſecundum hoc exemplar rei dicitur forma. Ratio autem eſt*, quia forma intrinſeca non eſt aliud, quàm quædam forma participata ab idea, ad cuius ſimilitudinem fit, & per ordinem ad quam regulatur eius veritas, & perfectio, ſicut in artificialibus forma artefacti deriuatur à forma artificis, & per illam regulatur eius propria ratio, in naturalibus autem formæ naturales regulantur, & participantur ab ideis diuinis, ergo idea habet rationem formæ extrinſecè ſpecificantis, & originantis formam participatam, quæ informat ſubiectum intrinſecè, ergo in eadem linea cauſandi, qua forma intrinſeca cauſat, debet etiam idea extrinſecè cauſare, in quantum forma intrinſeca eſt quædam expreſsio ideæ, & per eam regulatur, & ſpecificatur propria ratio talis formæ. Specificatiuum autem cauſam formalem importat. Et ex eadem ratione conſtat, ideam habere rationem cauſæ finalis, quia forma exemplata reſpicit exemplar vt perfectiuum ſui, & per conuenientiam ad ipſum perficitur, ergo vt finem, quia perfectio alicuius, finis eius eſt. *Neque obſtat*, quòd actio producens exemplatum, non intendit pro fine ipſam conformitatem ad exemplar, ſed formam ipſam in ſe, conformitas verò ſolum ſe habet, vt commenſuratio & regulatio quædam formæ inducendæ: hoc inquam non obſtat, quia non repugnat quòd ipſa regula etiam ſit finis,

quando

Digitized by Google

quando ex ipſa regulatione reſultat aliquod bonum, & perfectio in regulato, vt conſtat in morali actu.

Quòd ſi petas: in quo conſiſtat iſta cauſalitas formalis extrinſeca? *Reſpondetur*, quòd cum forma extrinſeca non communicet ſe ipſam immediatè per coniunctionem ſui; oportet quòd exemplar identificet ſuam cauſalitatem cum actione efficientis, eò quòd non operatur ſine arte efficiente & dirigente, ſed tamen in illa directione, & operatione artis & datur proceſſus efficientiæ, quatenus res extrahitur de non eſſe ad eſſe à principio artis, & datur imitatio paſsiua, & ſpecificabilis à forma exemplati; per quam regulatur, & ſub hac ratione dicit cauſalitatem formalem extrinſecam, quatenus per imitationem dat ſpeciem; ſpecificatiuum autem cauſa formalis eſt. Neque hoc eſt addere nouum genus cauſæ præter quatuor; tùm, quia illud Ariſtoteles poſuit numerando exemplar inter cauſas; tùm quia ad formalem reduxit.

Vnde ad appoſitas inſtantias reſpondetur. Ad primam, de cauſalitate finali dicitur, quòd idea non eſt finis, vt aſſequibilis, ſed vt imitabilis, & ideo non oportet, quòd habeat apprehenſionem tanquam conditionem tantum ſicut finis, qui in re eſt aſſequibilis, & ſic reductiuè tantum pertinet ad cauſam finalem.

Ad ſecundam inſtantiam, quod attinet ad explicationem ipſius cauſalitatis formalis, in quo conſiſtat, iam dictum eſt. Quod verò dicitur iſtam cauſalitatem eſſe obiectiuam. *Reſpondetur*, Non conſiſtere in cauſalitatem obiecti ad potentiam, hæc enim non requiritur per ſe ad rationem exemplaris, ſed tantum antecedenter in nobis, quia acquirimus cognitionem ab obiectis, ſed cauſalitas iſta formalis eſt per conformitatem formæ imitabilis ad rem extra, vt deductam ab illa per imitationem; vt enim ſæpè docet D. Thom. agendo de Veritate, vt 1 *part. quæſt.* 16. & *quæſt.* 1. *de Veritate*; aliquando cognitio quæ eſt veritas formalis, ſumitur ab obiectiua, quæ tranſcendentalis eſt aliquando è conuerſo veritas in rebus ſumitur ab intellectu, vt in artefactis; & ideo omnis veritas creata ſumitur per conformitatem ad ideas diuinas, à quibus exemplatur, tanquam artificiatum; ſicut ergo in noſtra cognitione veritas ſumitur à rebus per conformitatem ad eas vt ad obiecta, ita quando exemplatur aliquid ab idea, ſumit veritatem ab illa per conformitatem imitationis, quæ etiam eſt ſpecificatio quædam veritatis.

Ad vltimam inſtantiam, de cauſalitate efficientiæ. *Reſpondetur*, hanc habere ideam, non vt obiectum cognitum præciſè, ſed vt cognitum practicè, quòd per artem & imperium mouet efficienter, cuius efficaciæ ratio oritur à voluntate, quæ eſt primum mouens quoad exercitium & imperium, vt doceri ſolet 1. 2. *quæſt.* 9. & *quæſt.* 17. Vnde hæc efficientia non magis metaphorica eſt, quàm quæcumque efficientia voluntatis, & mediante motione voluntatis efficientia artis practicæ in intellectu.

De eſſentia verò diuina quomodo ſit idea, vt cognita imitabiliter & comparatiuè ad creaturas, cui creaturæ aſsimilantur, tanquam eminentiſsimo exemplari ſimilitudine quidem æquiuoca, ſed perfectiſsimè exprimente, & attingente, quidquid participatur in creatura, ad Theologos remittimus, qui de hoc agunt, 1. *p. quæſt.* 15.

Digitized by Google

QVÆSTIO XII.

De Cauſa efficienti.

DARI *cauſas efficientes tàm per ſe notum eſt, quàm dari effectus, & ideo non inquirimus, an detur vera efficientia, etiam in cauſis creatis, cùm conſtet tam multos effectus earum dari. Sicut autem in cauſa materiali, & formali ad quatuor capita reduximus, quæ tractanda ſunt, ita in cauſa efficienti: poteſt enim conſiderari primò ipſa cauſa operans, tam vt principium* quod, *quàm vt principium* quo. *Secundò, eius cauſalitas. Tertiò, conditiones cauſandi. Quartò, res cauſatæ. Et quidem terminus ſeu effectus cauſæ efficientis non habet aliquam difficultatem, cùm omne illud quod eſt dependens in eſſe ſit efficienter cauſabile, & quod eſt tranſmutabile modo corporeo, eſt etiam effectibile motu phyſico. Similiter de conditionibus cauſandi, quæ ſunt duæ, ſcilicet, ex parte efficientis exiſtentia, & ex parte paſſi approximatio non diſputabimus in præſenti, quia de exiſtentia egimus* ſupra quæſt. 7. *& obiter in hac diſputatione attingemus, quomodo requiratur ad efficiendum. De approximatione autem* infra libro 7. *tractandum eſt, vbi agemus de contactu agentis, & mobilis. Quare in præſenti ſolum duo reſtant explicanda, ſcilicet, de ipſo efficienti quid ſit, eiuſque principio formali operante vt* quo, *& ſecundò, de eius cauſalitate.*

ARTICVLVS I.

Quid ſit cauſa efficiens, & quotuplex?

CAuſa efficiens breuiſsimè definita eſt à Philoſopho *in hoc 2. lib cap. 3. text. 9.* & 1. *de Generat. text. 5*?. Efficiens eſt *id, vnde primum principium eſt mutationis, & quietis*, quod alijs verbis dici ſolet; *Eſt id vnde incipit motus.* Et alij extenſius; *Eſt principium extrinſecum per ſe, à quo primò profluit motus.* Per ly *principium* conuenit cum reliquis cauſis, & cum priuatione; per ly *extrinſecum* differt à materia & forma, & conuenit cum priuatione, & fine; per ly *per ſe* differt à priuatione, quæ ſolum eſt principium per accidens; per ly *profluit* differt à fine, qui ſolum intentione & metaphora agit, non profluxu, & executione.

Vt autem videamus hæc omnia includi in definitione Ariſtotelis tradita, ſolum oportet eius particulas formaliter, & cum præciſione intelligere. Etenim cauſa materialis & formalis, non poſſunt eſſe primum principium mutationis, eò quòd cauſant requirendo vnionẽ, ſeu media vnione, quæ autem vnita cauſant, ſupponunt cauſam priorem vnientem, atque adeo immutantem, quia omnis vnio in aliqua mutatione fundatur, & ſic materia & forma non poſſunt eſſe primum principium mutationis, ſiquidem debent eſſe mutatæ, vt cauſent tanquam coniunctæ. Per hoc autem quod dici-

Digitized by Google

dicitur principium, ſi præciſè intelligatur, diſtinguitur à fine, quia finis non eſt purè principium, ſed etiam terminus, nec ſimiliter eſt principium mutationis, ſub formalitate mutationis, ſed intentionis eius, & ſic non eſt principium mutationis, vt executæ, quæ propriè mutatio eſt; ante executionem enim intenditur mutatio, nõ eſt mutatio. Denique priuatio excluditur per illam particulam, *primum*, & per illam particulam, *vnde*; licèt enim priuatio ſit principium, non tamen eſt primum, quia negatio ſupponit affirmationem, & ſubiectum, in quo eſt; vnde materia eſt prior priuatione, efficiens autem etiam eſt prius materia in ſuo genere in cauſando. Similiter ly *vnde*, dicit originem à quo; priuatio autẽ non dicit originem, ſed derelictionem termini à quo, neque eſt aliquid, & ſic ab illa non incipit mutatio.

Ex qua explicatione ſoluuntur plura, quæ contra hanc definitionem adduci ſolent. *Primò enim obijcitur*, quia hæc definitio coincidit cum definitione naturæ; dicitur enim natura primum principium motus & quietis, &c. Vbi ly *primum principium*, applicatur non ſolum efficienti, ſed etiam materiæ & formæ, alijſque principijs entis naturalis, in hac autem definitione idem applicatur cauſæ efficienti, cùm dicitur primum principium, vnde eſt mutatio, & quies; ergo inconuenienter hîc vel ibi, ponitur ly *primum principium*. *Secundò*, quando dicitur primum principium, vel ſumitur primum abſolutè, & ſimpliciter, vel in determinato genere. Si primum, non conuenit dnfinitio efficienti, ſed fini, quæ eſt prima inter omnes cauſas, vel ſaltem non omni efficienti, ſed tantum primæ cauſæ, quia illa eſt primum principium ſimpliciter, vnde incipit motus, à cauſa autem ſecunda non incipit, niſi ex ſubordinatione ad primam. Et dato quòd conueniat etiam cauſæ ſecundæ, nõ conuenit, niſi cauſæ principali, quia inſtrumentum non habet in ſe principium, vnde incipit motus, quia non habet in ſe virtutem ad effectum principalem, ſed accipit à cauſa ſuperiori. *Et tertio*, quia iſta definitio non conuenit omni cauſæ efficienti, nam cauſæ creanti non cõuenit, quæ maximè eſt efficiens, & tamen non eſt principium mutationis, quia creatio non eſt mutatio, cùm careat ſubiecto, vt docet S. Thom. *1. p. q. 45. art. 2.*

Ad primum reſpondetur, naturam dici primum principium motus, non abſolutè, ſed eius in quo eſt, & ſic eſt primũ principium intrinſecum. At verò cauſa efficiens eſt primum principium etiam extrinſecum mutationis. Vnde non coincidit eius definitio cum definitione naturæ.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd ſumitur ly *primum* reſpectiuè ad alia genera cauſarum, & reſpectiuè ad mutationem, vt mutatio eſt executa, non vt intenta, & ſic primũ genus cauſæ in executione eſt efficiens, quæ tamen ſupponit cauſam finalem, quæ eſt cauſa in intentione. Ad id quod additur de cauſa prima & ſecunda *reſpondetur*, quòd etiam cauſa ſecunda eſt primũ principium motus in genere efficientis, ſed non in omni ordine efficientis, id eſt; ſi comparetur genus efficientis ad alia genera cauſarum, primum genus eſt efficiens, ſed tamen intra ipſum efficiens dantur diuerſi ordines; & cauſa ſecunda non eſt primi ordinis, licet ſit primi generis. Similiter dicimus de inſtrumento, quod eſt primum principium motus miniſterialiter, non principaliter, quod eſt eſſe primum ſecundùm quid, & reductiuè, quia ſic eſt cauſa.

Ad tertium reſpondetur, quòd Philoſophus poſuit nomen mutationis, quia tantum loquebatur de efficiente ſupponente materiam; erat enim apud Veteres creatio ex nihilo omnino ignota, propter illud axioma; *Ex nihilo fit.* Si tamen extendatur diffinitio ad cauſam creantem, oportet etiam extendere nomen mutationis ad mutationem metaphyſicam ſeu ex modo ſignificandi, quæ ſaluatur in hoc præciſè, quòd fiat tranſitus de non eſſe ad eſſe; phyſica

autem

autem mutatio eſt de non eſſe ad eſſe in aliquo ſubiecto, & hæc mutatio negatur creationi, prima verò non negatur, ſed aſſeritur à D. Thom. *cit. loco, 1. part.*

Circa diuiſionem cauſæ efficientis; *Primò* diuiditur cauſa efficiens *in cauſam per ſe, & per accidens*, de qua diuiſione agemus *in quæſt. de ſubordinat. cauſarum*: cauſa per ſe diuiditur *in principalem & inſtrumentalem*, de qua agemus *ibidem.* Principalis cauſa plures habet diuiſiones; diuiditur enim in cauſam primam, & ſecundam, vniuerſalem & particularem, eſſentialiter ſubordinatam, & accidentaliter ſubordinatam, æquiuocam & vniuocam, totalem & partialem, liberam & neceſſariam, phyſicam & moralem; de quibus diuiſionibus aliqua attingemus in diſputationibus de ſubordinatione cauſarum vniuerſalis & particularis, primæ & ſecundæ: de partiali & totali, ſatis egimus ſupra tractando an poſsit duplex cauſa totalis ſimul concurrere ad eundem effectum. De æquiuoca & vniuoca aliquid attingemus *in ſeq. articulo*, vbi etiã agemus de efficiente vt *quod*, & vt *quo*: & non tradimus in præſenti definitiones omnium iſtarum cauſarum, quia non poſſumus illas explicare, niſi tractentur difficultates, quæ circa illas verſantur.

Aduertendum tamen eſt, plures ex iſtis diuiſionibus non conuenire ſpecialiter cauſæ efficienti; nam cauſa per ſe & per accidens, vniuerſalis, & particularis, æquiuocæ & vniuocæ, totalis & partialis, etiam in fine, & alijs cauſis poſſunt inueniri. Propriè autem ad cauſam efficientem videtur pertinere ratio principalis, & inſtrumentalis, eò quòd ad ſolam efficientem pertinet agere, per communicationem virtutis, & ideo poteſt mouere inſtrumentum. Similiter cauſa moralis ad efficientem pertinet, & ad illam reducit Ariſtoteles *in cap. 3. huius libri*, agens de cauſa efficiente, licet motio metaphorica finis, etiam aliquibus moralis videatur, de quo *infra quæſt. 13.* Quare D. Thomas *in hoc 2. Phyſic. lect. 5.* omnes diuiſiones cauſæ efficientis reducit ad quatuor: *Quadruplex* (inquit) *eſt cauſa efficiens, ſcil. perficiens, præparans, adiuuans, & conſilians. Perficiens eſt, quæ dat complementum motui ſeu mutationi, ſicut quæ introducit formam ſubſtantialem in generatione. Præparans ſeu diſponens eſt, quæ aptat materiam ad vltimum complementum. Adiuuans, quæ non operatur ad proprium finem, ſed ad finem alterius. Conſilians autem in his, quæ agunt à propoſito eſt, quod dat agenti formam per quã agit: nam agens à propoſito agit per ſcientiam, quam conſilians ſibi tradit.* Hęc D. Thomas, vbi obiter explicat cauſam moralem in conſiliante, principalem autem, & inſtrumentalem in reliquis.

ARTICVLVS II.

Vtrum in cauſis creatis principium efficiendi vt quo ſit accidens?

SVpponimus formam ſubſtantialem requiri ad operandum tanquam radicale principium, ita vt accidens non ſit totale principium efficiendi præſertim alias ſubſtantias, licet aliqui oppoſitum ſenſerint. Eſt tamen communis ſenſus Ariſtotelis, quòd forma ſubſtantialis ſit principium *quo* generationis ſubſtantialis, vt patet 1. *de Generat. textu 54. & 55.* & ibi D. Thom. *lect. 20. in fin.* Expreſsius tamen id habet Philoſoph. *in 2. de Anima, text. 24.* vbi inquit: *Quòd id, quo viuimus & ſentimus, bifariam dicitur, & perinde atq; id quo ſcimus, & id etiam quo ſani ſumus, atque valemus, quoddam enim ſcientiam, quoddam animam dicimus, quippe cum vtroque ſcire dicamur.* Et ſubdit: *Quòd ſcientia & ſanitas forma quædam, & ſpecies eſt, & ratio, & tanquam actus ſuſcipientis ſcientiam, anima autem id, quo viuimus, & ſentimus, & intelligimus primò.* Ergo ſecundùm Philoſophum anima, quæ eſt forma ſubſtantialis, primum principium eſt, ſeu radicale agendi. Et idem docet Diuus Thom. 1. *part. q. 77. art. 1. ad 4. & alijs locis.* *Et ratio eſt manifeſta*, quia forma accidentalis nõ poteſt eſſe primum principium ope-

Digitized by Google

operandi, quia non eſt prima ratio & principium eſſendi, ita enim ſe habet aliquod in operando ſicut in eſſendo, operari enim ſequitur eſſe, ſed principium eſſendi vt *quo* principale eſt forma ſubſtantialis, ergo etiam eſt principale principium vt *quo* operandi.

Nec valet dicere, quòd accidens in ratione productiui eſt nobilius, non in ratione entis. *Nam contra eſt*, quia ſi accidens in ratione productiui principalis, & totalis eſt nobilius ſubſtantiâ, etiam in ratione entis erit, quia principalis ratio producendi eſt actiuitas, & hæc conſiſtit actualitate, actualitas autem eſt perfectio entis, ergo ſi in ratione actualitatis & actiuitatis eſt perfectius, in ratione entitatis perfectius eſt. aliàs enim quomodo totam entitatem rei producendæ continere poſſet & dare, ſi in entitate eſt inferior?

Quare tota difficultas reducitur ad hoc, an ipſa forma ſubſtantialis, ſicut eſt principium radicale & primum operandi, ita ſit proximum & immediatum, an verò requiratur aliquod accidens ſuperadditum tanquam principium proximum operandi reſpectu cuiuſcumque operationis etiam ſubſtantialis; de qua eſt præcipuè difficultas, quomodo poſſit accidens attingere ſubſtantiam tanquam virtus operatiua. In quo eſt celebris controuerſia inter Diu. Thom. & Scotum. Nam Scot. *in 2. diſtin. 16. quæſt. 1. & in 4. diſtin. 12. q. 3 & 9. Metaph. q. 7.* & communiter eius ſchola, & Durand. *in 4. diſtin. 12 q. 2.* & Valles *controuerſ. 13. ad Tyrones, & alij* exiſtimant ſubſtantiam ie ipſa eſſe immediatum principium agendi. At verò D. Thom. oppoſitum tenet *1. p. q. 54. art. 3. & quæſt. 59. art. 2. & quæſt. 77. art 1. & quæſtiuncula 115. articulo 1 ad 5. & pluribus alijs locis*, & ſequuntur communiter Thomiſtæ, vt Caietanus *locis citatis*, & Ferrar. *4. contra Gentil. capit. 66.* & alij qui poſſunt videri in curſu Carm. *hic in diſput. 10. q. 4.* & Suarez *diſp. 18. Met. ſect. 2. num. 9.*

Sit ergo vnica concluſio: De facto ſubſtantia operatur medio accidenti tanquam principio proximo & immediato, & de poßibili ſubſtantia creata non eſt capax, vt ſit immediatè principium operandi. Prima pars deducitur ex experientia, qua videmus multa generari diſtantibus vel abſentibus ſuis agentibus ſubſtantialibus, relicta aliqua virtute, ſeu diſpoſitione accidentali, vt patet, cùm Sol generat aurum in viſceribus terræ, à qua tam longè diſtat ſubſtantia Solis, & cùm ignis reddit ferrum candens calore ſuo, à quo exuritur ſtuppa etiam extincto igne, à quo proceſsit calor, & ex ſemine deciſo ab animali generatur aliud animal, etiam mortuo, vel abſente illo, à quo deciſum eſt, In his igitur caſibus non datur ſubſtantia, quæ immediatè operetur illum effectũ. Non ſubſtantia diſtans, vel abſens, quia hęc non eſt ibi, vbi eſt actio & effectus: Non ſubſtantia illi propinquior, verbi gratia, cùm generatur aurum à Sole, terra, vel lapis, quæ illi magis appropinquant, quia eſt omnino diſsimilis ipſi auro, & per accidens eſt, quod ibi ſit terra, vel lapis, poſſet enim eſſe quodlibet aliud corpus quòd æquè benè produceret illud aurum, ſi per ſubſtantiam ipſam, quæ omnino diſsimilis eſt, & nõ per virtutem accidentalem ſuperadditam à cœlo, debet illud producere. Nec denique ipſa Dei ſubſtantia producit iſtos effectus abſente vel diſtante cauſa, quia ſic tollimus actiones a cauſis ſecundis, & ad ſolum Deum reducimus generationes rerum abſentium vel diſtantium, cum tamen videamus quòd aliquis dicitur verè, & propriè filius alicuius, licèt ſit abſens, vel diſtans, quando generatur, & naſcitur, imò rariſsimè animal eſt indiſtans, quando filius gignitur perfectè.

Nec valet dicere, quòd eſt diſpoſitiuè ab illa cauſa diſtanti, vel abſenti, licèt non effectiuè. *Contra hoc enim eſt*, quia ſi ſolum procedit diſpoſitio à tali cauſa, & ipſa diſpoſitio effectiuè non attingit ſubſtantiam, quia accidens eſt, & ab ipſa ſubſtantia cauſæ non producitur, quia abſens vel non exi-

quia eſſentialiter ordinantur, & determinantur diuerſa operatiua per ordinem ad diuerſas operationes, ad quas per ſe tendunt. Ergo ſi ſubſtantia ſe ipsâ eſt operatiua, ſe ipsâ eſt ſpecificabilis ab operatione, vel ſi non eſt ſpecificabilis, non eſt ſeipsâ operatiua.

Ad ſecundam inſtantiam dicitur, quòd hoc ipſo quod ſubſtãtia eſt remotũ principium operationis, non poteſt ſpecificari ab illo; tùm quia eſſe remotum principium eſt eſſe principium radicale, & virtuale; ſpecificatiuum autẽ non ſpecificat niſi formaliter, quia determinat ſuũ ſpecificatũ, & ſpecies rei non conuenit illi radicaliter, ſed formaliter; tùm etiam quia principium remotum, & radicale ſtat benè, quòd ſit indifferens ad plures operationes, quæ in illo radicantur, & ſic ab illis non ſpecificatur, nec determinatur, ſed ſupponit aliud à quo determinetur, & ad quod per ſe ordinetur, ſcilicet eſſe; & ſic benè ſtat, quòd remotè, id eſt radicaliter, & indifferenter ordinetur ad operationes, & tamen non ſpecificetur ab illis, & ſic dari debet aliud principium ab operatione ſpecificandum.

Ad tertiam inſtantiam dicitur, quòd accidentia, licèt recipiantur in ſubſtantia, non tamen primò, & per ſe ſpecificant eam, quia ſupponunt ipſam in eſſe conſtitutam, vt ſuſtentet accidentia, non perficitur autẽ ab accidentibus niſi ſecundũ quid, vnde non currit in illis dictum axioma, quòd potentia & actus ſunt in eodem genere, non enim intelligitur, niſi de actu ad quem per ſe ordinatur, vel à quo ſpecificatur potentia. Imò nec verificatur in omni ſpecificatiuo extrinſeco, nam potentia, quæ eſt qualitas, ſpecificatur ab operatione, quæ eſt actio, & generatio, quæ eſt accidens à termino, qui eſt ſubſtantia. Vnde Diuus Thomas *in 1. diſtinct. 7. quæſtione primo, articulo 2. ad 2.* docet: *Quòd non oportet quòd in eodem genere ponantur potentia, & actus, præcipuè de potentijs actiuis.* intelligitur ergo quod actus & potentia ſunt in eodem genere, id eſt inuenitur actus & potentiæ in eodem genere, ſicut dicit Ariſtoteles *9. metaphyſ.* quòd in omni genere inuenitur actus & potentia, vt homo in potentia ſeu in fieri, & in actu, album in potentia & in actu pertinent ad idem genus, & ſic exponit Sanct. Thomas *quæſt. de anima, articulo 13.* *Vel ſecundo* actus & potentia dicuntur eſſe in eodem genere reductiuè ſolum, & ſecundum proportionem, quia potentia proportionatur actui. *Vel tertio* ſunt in eodem genere, quando ordinantur actus & potentia, ad componendum vnum per ſe, vt materia & forma in genere entitatiuo, ſpecies & potentia in genere cognoſcibili. Nec noſtra probatio in hoc axiomate fundatur, ſed in eo quòd potentia ſpecificatur ab operatione, quæ eſt diſtincta à ſubſtantia, & ſubſtantia non ſpecificatur ab operatione, ſed ordinãtur ad eſſe, ergo aliquid eſt potentia, quod non eſt ſubſtantia.

Ad vltimam inſtantiam dicitur, quòd dimanatio eſt actio, ſed eadem cum productione ſubſtantiæ: agens enim immediatè producit ſubſtantiam, & mediatè paſsiones eius, quia qui dat formam, dat conſequentiam ad formã, & ita dimanatio eſt ipſa actio agentis tangens immediatè ſubſtantiã, & mediatè paſsiones; vt dicemus *ar. vlt.*

Secunda ratio D. Tho. ſumitur ex 1 *p. q. 77. art. 1.* Si forma ſubſtantialis eſt immediatũ principium operationum, habens formam, ſemper haberet operationem in actu, ſicut habens animã ſemper eſt viuens in actu ſed habens formam non ſemper eſt actu operans: aliquãdo enim quieſcit; ergo ipſa forma ſubſtantialis non eſt potentia operatiua. *Prima ſequela probatur*, quia forma in quantum forma eſt actus non ordinatus ad alium actum, quia eſt actus vltimus generationis, ſed in quantum actus, non eſt principium operans, aliàs eſſet operans actu & nõ potentia; ergo ratione alicuius ſuperadditi eſt operãs. *Quòd ſi dicas*, benè poſſe eundẽ actum eſſe formã actu informantẽ, & in potentia operantem, vt patet in calore, qui

Non quod eſt in paſſo; tùm quia hoc ſolum diſpoſitiuè ſe habet ad formam, non effe-ctiuè; tùm quia cùm non poſsit accidens operari in abſtracto vt calor, ſed in concreto vt calidum; ſi calor exiſtens in ligno, verbi gratia, produceret ignem in eo, lignum in quantum calidum in ſe produceret ignẽ, & ſe corrumperet. Si autem accidens, quod eſt in agente, producit ſubſtantiam, ruit totum fundamentum ad ponendum, quòd accidens attingat ſubſtantiam, ſcilicet, quia quando agens eſt diſtans, oportet quod media aliqua virtute à ſe diffuſa operetur, ſiquidem ipſa virtus non diffuſa, ſed in agente exiſtens operatur. *Quartò*, quia calor de ſe eſt virtus ſufficiens ad producendum ſimilem calorem, vt cauſa principalis, ergo etiam forma ſubſtantialis ad producendam ſimilem formam, quia non minus eſt illi proportionata, nec minus actiua, & in actu, quàm forma accidentalis reſpectu ſimilis formæ. *Denique*, quia potentia radicalis, quæ eſt in ſubſtantia, non minus ſpecificari debet, & ordinari ad operationem, cuius eſt radix, quàm potentia immediata, & proxima; radix enim ad fructum ſe habet, vt ad ſpecificatiuum, ergo ſi hoc non obſtante, ſubſtantia poteſt eſſe radicale principium, etiam & proximum.

Ad principalem rationem reſpondetur ſolutione ibi data. Ad primam replicam dicemus *ſequenti articulo*; ſufficit nunc aduertere, quòd accidens exiſtens in ipſo agente non eſt inſtrumentum motum, ſed coniunctum ipſi agenti, quòd non eſt propriè inſtrumentum, ſed virtus ipſius operantis, conſequens formam ſubſtantialem, vt radicem à qua habet totam rationem agendi, vt deducitur ex Diu. Thom. *1. p. quaeſt. 77. art. 1. ad 3 & 4. & quaeſt. 115. artic. 1. ad 5.* Virtus autem ab agente diffuſa, & deciſa, ipſa diffuſione, qua emittitur ſufficienter, dicitur mota ab operante; exit enim ab illo vt virtus eius, & ſic non indiget influxu ſeorſum proueniente ab ipſa ſubſtantia.

Ad ſecundam inſtantiam reſpond. illam in multis deficere, verbi gratia, oculus cum ſpecie poteſt videre colorem, intellectus cum lumine gloriæ videre Deum, ſubſtantia cum ſubſiſtentia ſuperaddita ſuppoſitatur, & coniunctum ex iſtis non eſt infinitæ perfectionis; ergo poterit dari aliquis oculus ita perfectus, qui ſine ſpecie videat; intellectus, qui ſine lumine gloriæ ſit beatus; ſubſtantia, quæ ſine ſubſiſtentia ſuperaddita propria, vel aliena ſubſiſtat. Similiter ergo non poterit ſubſtantia ſine accidenti operari, licèt coniunctum ex ſubſtantia & accidente non ſit infinitæ perfectionis. *Et ratio iſtorum eſt*, quia hoc petit limitatio rei creatæ, vt indigeat accidente ad operandum, eò quòd ipſa operatio in omni creatura eſt aliquid ei accidentale, ſicut exiſtentia, vt ponatur extra cauſas, ſi enim operatio eſſet ipſa ſubſtantia creaturæ, operari in actu eſſet de intrinſeca eius ratione, & ſic non operaretur præſupponendo totam conſtitutionem ſui, & exiſtentiam, ſed ipſa operatione conſtitueretur, ſiquidem pertineret ad ipſam ſubſtantiam rei. Quare ipſa limitatio creaturæ exigit hoc, quod eius operatio accidentalis illi ſit, & conſequenter, quòd etiam potentia proxima elicitiua illius ſit accidentalis, vt oſtenſum eſt, quia debet ſpecificari ab operatione. Videatur Diu. Thom. *opuſculo 69.* vbi latè oſtendit, quomodo nulla creatura poteſt eſſe bona, & perfecta, niſi accidentibus ſuperadditis.

Ad tertiam inſtantiam reſpondetur, aliquos ita exiſtimare, quòd quando ignis, verbi gratia, generat ignem per virtutem à ſe diffuſam, non producit effectiuè ignem à calore exiſtente in paſſo, ſed in igne generante, quia calor in paſſo ſolum diſpoſitiuè ſe habet reſpectu ignis geniti. *Sed obſtat difficultas propoſita*, nam ſi ignis, à quo calor eſt diffuſus, ſit diſtans, vel non exiſtens; & animal; à quo deciſum eſt ſemen, iam ſit mortuum, quomodo

poteſt effectiuè procedere ille effectus, ab igne illo diſtante, vel non exiſtente, niſi quatenus manet aliqua virtus illius? Hæc autem eſt in aliquo paſſo, ergo non poteſt negari, quòd ab illa virtute diſponente, effectiuè procedat effectus.

Quare dicendum eſt, quòd virtus diffuſa ab agente quæ actuat & determinat materiam paſsiad aliquam formam eſt diſpoſitio eius. Sed quia virtus diffuſa eſt etiam virtus agentis, vt docet S. Thom 1.2. *quæſt.* 112. *artic.* 3. *ad* 3. ideò etiam à tali virtute non repugnat procedere effectiuè effectum ſicut ab agente. *Et cùm inſtatur*, quòd ab ipſo ligno recipiente calorem, non poteſt effectiuè produci ignis, & ſe deſtruere. *Reſpond.* quòd vt dicemus *in libris de generat.* diſpoſitio exiſtens in vno ſubiecto non agit effectiuè in ipſum ſed ſolum materiam eius diſponit formaliter; ſed diſpoſitio exiſtens in vna parte agit in ſibi immediatam, vel in corpore contiguo agit effectiuè in immediatū quod tangit, hoc enim modo multiplicatur calor per medium, v.g. per aerē vel lignum agente vna parte in aliam, & nō idē in ſe ipſum; & ſimiliter in generatione animalis prius formatur vna pars ab immediato agente, & per illam formantur aliæ. Et pars quæ immediatè agit in aliam, agit in virtute primi agentis v.g. ignis à quo mouetur, & à quo diffunditur virtus, & aliquando pars illa ſic calefacta peruenit ad ſummum calorem & conuertitur in ignem, & ſic effectiuè agit ignem in partem immediatam: aliquando non ignitur in ſe propter aliquod impedimentum, & tamen effectiuè operatur vſque ad vltimam diſpoſitionem in aliud, vt cum aerem immediatum nō accendit, & comburit papyrum vel ſulphur diſtans. Quòd ſi ignis ſufficientem calorem non relinquit, & tamen producitur ignis, id erit quia ſuppletur quod deeſt ab alia cauſa, vel ab agente vniuerſali, & ille dicetur producere ignem. Et ſic ſaluatur, quod in inſtanti generationis & ſi compoſitum corrumpatur in quo ſunt accidentia, datur virtus à qua effectiuè procedat generatio ſcil. ab ea quæ eſt in parte proxima vel contigua, quæ nō deſinit eſſe, Quomodo verò deſinentibus diſpoſitionibus antecedentibus ad deſitionem compoſiti corrupti, maneat materia eius determinata, diſpoſitiuè ad formam, quæ generatur, dicemus *lib.* 1. *de generat.*

Ad 4. *inſtant. reſp.* ex D. Thom. *in* 1. *diſtin.* 5. *q.* 2. *art.* 1. *ad* 3. calorem eſſe proportionatā virtutem, vt immediatè agat alium calorē virtute propria, non propter perfectionem in eſſendo, aut cauſando, ſed quia eſt ex natura ſua immediata ratio agendi, & immediatè ſpecificabilis ab operatione accidentali, & eius effectu, quod non conuenit ſubſtantiæ niſi radicaliter & mediatè vt dictū eſt. Et ſic in ente limitato maior dignitas eſt non immediatè exequi, & operari, ſed tamquam primum, & mediatum ſeu radicale principium. Et *ex hoc patet ſolutio ad vltimā inſtantiam.* Radix enim, quæ non immediatè operatur, non ſpecificatur formaliter ab operato.

Vltimò arguitur, quia ſi ſubſtantia indiget accidente ad operandum, ſequitur quòd ſit operans per accidens, & non per ſe, quia ex accidenti eſt operatiua, & conſequenter per accidens, quòd opponitur ei, quod per ſe eſt operatiuum, vnde magis erit operatiuum accidens, quàm ſubſtantia, quia per ſe & non per aliud operatiuum eſt, & ſic neq; ſubſtantia erit effectus per ſe ſubſtantia generantis.

Reſp. probare argumentum, quòd ſubſtantia eſt per accidens operatiua formaliter, & proximè; radicaliter autē, & primo id habet per ſe, & conſtituitur in ratione radicalis operatiui per modum ſuppoſiti per formam intrinſecam; in ratione autem operatiui proximi, vel etiam operantis actu per formam accidentalem: quamquam & hoc ipſum quod eſt per accidēs, dicitur dupliciter, vel per accidens id eſt per aliud, vel per accidens, id eſt contingenter, & ſecundum quid, & ſubſtantia dicitur operatiua per accidens,

cidens, id eſt per aliud, non tamen contingenter, & ſecundum quid; quia potentiæ operatiuæ illi conueniunt per neceſſariam connexionem, ſicut propriæ paſsiones.

ARTICVLVS III.

Vtrùm accidens indigeat peculiari influxu ſubſtantiæ ad operandum?

QVia dictum eſt accidens eſſe virtutem, & inſtrumentum ſubſtantiæ, quod in virtute ſubſtantiæ operatur, explicare oportet, quam virtutem accipiat hoc accidens à ſubſtantia, vel quem influxum, vt in virtute illius dicatur agere.

In hac difficultate P. Suarez *diſp.* 18. *Meta. ſect.* 2. *num.* 21. tenet, formam ſubſtantialem influere per ſe ipſam, & ſimul cum calore. v.g. in effectum ſuum, qui eſt ſubſtantia, vndè videtur partialem aliquem influxum attribuere ipſi formæ ſubſtantiali, qui coniunctus cum calore tanquam cum inſtrumēto, fortificet virtutem acccidentis, vt vltra propriam virtutem producat ſubſtantiam, quia ſola virtus accidentalis non ſufficit. Et Conimb. 2. *Phyſ. cap.* 7. *q.* 13. *art.* 3 eandem opinionem tribuunt Thomiſtis, quatenus dicunt deriuari à ſubſtantia ad accidentia virtutem quandam quaſi intentionalem, quæ re ipſa accidens eſt; efficacitate verò ſubſtantiæ. Et in hanc ſententiam citant D. Thom. 3. *p. q.* 13. *a.* 2. *& in* 4 *diſtin.* 1. *q.* 1. *art.* 4. *&* 3. *de potentia, art.* 7.

Cæterùm oppoſitum apertè ſentit D. *Thom.* qui nullam operationē tribuit formæ ſubſtantiali, niſi mediante qualitate, quam dicit eſſe virtutem agendi, vt videri poteſt in 1. *diſt.* 3 *q.* 4. *art.* 2. vbi inquit: *Quòd forma ſubſtantialis ignis nullam operationem habet, niſi mediantibus qualitatibus actiuis & paßiuis, quæ ſunt quaſi virtutes & potentiæ ipſius*; & ad ſecundum, inquit: *Quòd eſſentia ipſius animæ eſt principium operandi, ſed mediante virtute; principium autem eſſendi eſt immediatè, quia non eſt accidens.* At verò illam virtutem per modum intentionis tranſeuntis non ponit S. Thomas niſi reſpectu inſtrumenti ſeparati, quòd ipſa motione principalis agentis applicatur ad agendum, non in ipſa virtute principalis agentis, quæ eſt permanens, & completa, vt conſtat *in* 3. *p. quæſt.* 62. *art.* 4. *& quæſt.* 78. *art.* 4. Vndè communiter diſcipuli Diu. Thom. negant hunc influxum à forma ſubſtantiali in accidentalem, ſed ipſa virtus accidentalis eſt id, quo forma ſubſtantialis influit, vt docet Caieta. 1. *part. quæſt.* 54. *artic.* 3. *in ſolut. ſecundæ rationis Scoti*, & Magiſter Soto 2. *Phyſic. quæſt.* 4. *concluſ.* 2.

Ratio huius ſententiæ eſt, quia ille influxus emanans à forma ſubſtantiali in accidentalem, non poteſt eſſe niſi per modum tranſeuntis, ſcilicet quamdiu actu operatur, quando enim non operatur per illam virtutem, non influit actu ſubſtantia, quia non operatur actu: quòd ſi permanenter ſubſtātia influit in ipſum accidens, ergo quando actu operatur, non indiget alio nouo influxu, vt per talem virtutem operetur, & hoc eſt noſtrum intentum, quod ſufficit illa perpetua coniunctio accidentis ad ſubſtantiam, vt ſine nouo influxu operetur. Si autem eſt motio actualis, & tranſiens, non poteſt eſſe aliqua ſubſtantia, quia ſic oporteret quòd procederet per aliquam actionē, & non poſſet illa ſubſtantia, quæ dicitur motio, actuare ipſam virtutem accidentalē, aliàs enim ab ipſa ſubſtantia agente immediate poſſet etiam actuari ſine medio illo influxu. Si autem eſt accidentalis ille influxus & motio, non ſoluuntur difficultates, ſed inſtaurantur, quia iſtud accidens per modum actualis influxus eandem improportionem habebit ad producendam ſubſtantiam, quam ipſa virtus permanens accidentalis, & influxus eius, & iterum iſte influxus, ſeu actio non poteſt eſſe immediatè à ſubſtantia, niſi per virtutem ſuperadditam, ſicut alia quæcumque operatio, vt ſupra probatum manet. Deinque ſuperfluit iſte influxus, quia virtus permanenter exiſtens in ſubſtantia ex ipſa coniunctione permanenti illi ſubordi-

ordinatur, & tanquam aliquid ſubſtantiæ agit, ergo non indiget nouo influxu, vt ſubordinetur ipſi ſubſtantiæ, & participet ab ea rationem virtutis, ſicut indiget inſtrumentum ſeparatum, quod non operatur, niſi vt motum à principali agente, quia per hanc motionem illi ſubordinatur, & coniungitur, vt dicemus *in quæſtione de inſtrumentis*.

Sed obijcies primò, auctoritatem S. Thom. 3. *parte quæſt.* 71. *art.* 3. *ad* 2. vbi inquit: *Quòd actio formæ accidentalis dependet ab actione formæ ſubſtantialis, ſicut eſſe accidentis, ab eſſe ſubſtantiæ*; ergo ſentit dari ibi duplicem actionem, ſicut datur duplex eſſe, alioquin ſi eſſet tantum vna actio, quomodo verificatur, quòd dependet ab actione ſubſtantiæ. *Et confirmatur* ex Philoſopho 2. *de gener. text.* 55. vbi reprehendit aliquos, qui dicebant formam ſubſtantialem non agere, & dicit ipſos omiſiſſe principalem cauſam, quæ eſt forma, & quidditas, cùm tamen attribuerent corporibus potentias, atque vires, quibus inſtrumentaliter generarent, ergo idem inconueniens ſequitur, ſi formæ ſubſtantiali non attribuimus alium influxum, quam ipſarum virtutum, quæ ſunt inſtrumenta.

Reſpondetur, Sanct. Thom. intelligi de dependentia actionis formæ accidentalis ab actione formæ ſubſtantialis tanquam ab actione radicali ſeu ſuppoſitali, quatenus ſubſtantia eſt principium agendi primum & mediatum, accidens autem proximum & immediatum. Et hanc radicalem actionem ſupplet Deus in accidente ſeparato, quia ſupplet eius dependentiam à ſubiecto. *Ad confirmationem reſpondetur*, quòd vt notat Sanctus Thom. *ſuper illum locum*, Philoſophus improbat opinionem eorum, qui dicebant materiam primam informatam primis qualitatibus eſſe principium tranſmutandi, & omittebant formam ſubſtantialem tanquam alterum principium tranſmutationis. Ex quo non ſequitur, quòd forma ſubſtantialis habeat actualem influxum in ipſa accidentia, ſed ſufficit quòd radicalem.

Secundò arguitur, quia virtus accidentalis ſola, remoto omni influxu ſubſtantiæ, non continet in ſe totum effectum producendum, qui eſt ſubſtantia, alioquin ſolum accidens eſſet totale, & integrum principium producendi ſubſtantiam, ergo ſi ſubſtantia non habet alium influxum præter ipſum influxum virtutis accidentalis, totum quod fit in ſubſtantia, fit in ſola virtute accidentis. *Nec ſufficit dicere*, quòd ipſa virtus, vt coniuncta vel ſubordinata ſubſtantiæ, operatur vltra propriam virtutem, quia illa coniunctio, & ſubordinatio non eſt aliqua virtus abſoluta ſuperaddita, ſed aliqua noua relatio, vel denominatio inter ſubſtantiam, & accidens, coniunctio enim relatio eſt, quod totum nihil actiuitatis aut virtutis ſuperaddit.

Confirmatur, quia vel accidens ſe habet vt inſtrumentum verè, & propriè motum à ſubſtantia, vel ſolum ſimilitudinariè, quatenus ſubſtantia eſt radix illius. Si primum, requiritur vera & propria motio, ſeu influxus à ſubſtantia in accidens, aliàs non eſſet verè, & propriè inſtrumentum. Si ſecundum; talis radicatio potius eſt radicatio in eſſe, quàm communicatio operandi, non eſt enim aliud quàm continentia ipſarum paſsionum ſeu virtutum in ſubiecto, à quo emanant, & ſuſtentantur, & ſic cùm omnes virtutes à quo dimanent à ſubiecto, & æqualiter habeant illud pro radice, ſequitur quòd ex attentione ad vnam operationem non impediatur alia, ſiquidem ad hoc non requiritur aliquis influxus ſubſtantiæ, ſed ſola radicatio virtutum, hæc autem non remittitur ex attentione ad vnam, magis quam ad aliam.

Reſpond. virtutem accidentalem eſſe totam virtutem producendi tanquam virtus proxima, & immediata, dependens tamen à radicali, & mediata, quæ non habet influxum actualem in ipſam virtutem, ſed

Digitized by Google

ſed ſolum radicalem, alioquin reſpectu talis influxus, non eſſet radicale principiū, ſed etiam proximum. Et quando quæritur, quid ſit iſte radicalis influxus. *Reſpondetur*, entitatiuè & in re non eſſe diſtinctum ab ipſo influxu actuali, qui procedit mediante virtute accidentali, ſed diſtingui ſecundum dependentiam, & modum, quatenus procedit ab accidente, vt dependente & radicato in ipſa ſubſtantia, vt in principio, primario, & conſequenter etiam operatio ab vtroque pendet, ſicut etiam concurſus ſimultaneus primæ cauſæ, entitatiuè non eſt aliud, quam ipſa actio cauſæ ſecundæ, vt dependens à prima, vt etiam Authores oppoſiti, fatentur, & dicemus *q.*25. Similiter ergo influxus ſubſtantiæ & accidentis eſt idem entitatiuè, radicaliter à ſubſtantia, & formaliter ab accidente, vt dependente, & ſubordinato illi. *Et quando inſtatur*, quòd iſta ſubordinatio non addit, niſi quandam relationem ſupra ipſum accidēs.

Reſpond. Non addere relationem tantum prædicamentalem, ſed etiam ſecundum dici, quæ eſt fundamentum relationis prædicamentalis, quæ nihil aliud eſt, quàm aliquis modus, ſeu perfectio, quam habet accidens, ex eo quòd dimanat, à ſubſtantia v. gr. calor aliquam perfectionem participat, ex eo quòd eſt calor animalis, quàm ex eo quod eſt calor ignis, & D. Thom. 1. *p. q.*78. *art.*4 *ad.*5. inquit: *Quòd cogitatiua habet quandam eminentiam in homine, non per id quod eſt proprium ſenſitiuæ partis, ſed per aliquam affinitatem, & propinquitatem ad rationem vniuerſalem, ſecundum quandam refluentiam, & ideo non ſunt aliæ virtutes, ſed eædem perfectiores, quàm in alijs animalibus.* Ecce fatetur D Tho. vnum accidens eſſe perfectius in vno ſubiecto quàm in alio, ex coniunctione ad tale ſubiectum, quod vtique non dicit ſolam relationem. ſed aliquam modificationem, ſeu perfectionem, vel modum perfectionis ſuperadditum, ratione cuius dicitur operari in virtute ſubſtantiæ vltra propriam virtutē.

Ad confirmationem reſpondetur, virtutem ſubſtantiæ accidentalem propriè non eſſe inſtrumentum, ſed ipſam virtutem principalis agentis, quæ propter radicationem in ipſa ſubſtantia, & dependentiam ab illa, vt à principio *quod* operatiuo, dicitur habere modum inſtrumenti. Et *ad id quod dicitur* de attentione ad vnam operationem, quòd impedit aliam. *Reſpondetur*, hoc non prouenire ex influxu actuali ſubſtantiæ animæ in potentias, ſed ex limitatione potentiarum, quæ in eodem ſubiecto non poſſunt ſimul operari, vel plura operari & attendere, æquè intenſe: & præſertim quando indigent tali temperamento vel diſpoſitione organi, quæ facilius immutatur & conſumitur, ſi vna potentia nimis attendat, & laboret, & ſic non relinquit alteri diſpoſitiones, ad operandum in eadem perfectione.

Ex quibus colliges, qua ratione explicetur, quòd forma accidētalis, ſiue in naturalibus, ſiue in ſupernaturalibus ſit tota ratio agendi, quia præter ipſam virtutem accidentalem, qua aliquid conſtituitur potens operari talem ſpeciem actus, reliquum quod manet, ſolum eſt principium radicale operandi, & principium *quod*, tota ergo ratio operandi vt *quo*, & vt ratio formalis ſpecifica, eſt ipſa virtus, ſiue innata in naturalibus, ſiue adueniens in ſupernaturalibus, quia tota ſpecies actu ſupernaturalis eſt, ergo & tota virtus ſpecifica.

Vltimò arguitur, quia generatio eſt actio diſtincta ab alteratione, ſiquidem habet diſtinctum terminum, verbi gratia, calor eſt terminus alterationis, & ignis generationis, ergo non procedit ignis à ſolo calore, qui producebatur toto tempore antecedente inſtans generationis, ſed alia actio elicitur in illo inſtanti, quæ generatio eſt, ergo ab alio principio, ſcilicet à ſubſtantia; accidens enim, & quidquid accidenti prouenit à ſubſtantia, eſt inferius ad producendam ſubſtantiam. *Confirmatur*, nam ſi actio ſolum procedit formali concurſu ab

accidente, ſolum formaliter & actu pendebit ab illo, & non à ſubſtantia, & ſic ſubſtantia actualiter erit in otio, quia actu non pendet ab illa operatio. Et hoc ſpecialem difficultatem habet in actibus vitalibus, qui debent eſſe à principio intrinſeco vitæ, quod eſt ſubſtantia ipſa animæ, quæ ſi actu non influeret in operationes, nulla eſſet differētia inter actiones vitales, & non vitales; nam etiā principium non vitalium, verbi gratia, calor radicatur in ſubſtantia.

Reſp. generationem eſſe diſtinctam actionem ab alteratione, vt probabitur *in 1. lib. de generat.* licèt aliqui putent non eſſe actionem realiter diſtinctam ab alteratione, quia terminus eius, ſcilicet ſubſtantia per neceſſariam ſequelam reſultat poſita vltima diſpoſitione, & ita non indiget diſtincta actione. Quod tamen valdè difficile eſt loquendo de propria reſultantia, eo modo quo paſsiones reſultant à natura, nā vel illa vltima diſpoſitio eſt in genito vel in corrupto; ſi in corrupto implicat ab illa reſultare ſubſtantiā genitam, quia tota illa diſpoſitio perijt cū corrupto, & ſic non magis ex illa reſultat ſubſtantia genita, quam ex ipſo corrupto. Si verò eſt in ipſo genito, non reſultat ſubſtantia ex tali diſpoſitione, licèt ſit illi annexa, ſed potius diſpoſitio reſultat ex illa, quia eſt propria paſsio, ſeu accidens illius. Sed de his *in libris de gener.* Nunc dicimus admiſſo quod generatio ſit actio diſtincta ab alteratione, non procedere à diſtinctis principijs, ſed à ſubſtantia medijs accidentibus, quia iſtæ actiones ordinatè ſe habent, & ita ex eiſdem principijs procedunt, ſed alteratio procedit à calore, v. g. vt à principio ſibi adæquato, generatio verò vt à principio ſibi deſeruiēti ex ſubordinatione ad ſubſtantiam; ex qua habet eſſe virtus propria ſubſtantiæ in agendo, licèt inferior in eſſendo, vt S. Tho. dicit *1. p. q. 115. artic. 1. ad 5.*

Ad Confirmationem reſp. operationem actu dependere à ſubſtantia mediatè, id eſt mediante virtute accidentali, qua agit in ipſum terminum; non autem oportet, quòd dependeat immediatè actualiter, ſed radicaliter; nec eſt vlla ratio cur ipſe terminus, ſeu effectus productus non immediatè producatur à ſubſtantia, & dependeat ab illa, ſi habet actualem concurſum ſeorsū in ipſam virtutem operantem. Neque hoc eſt ſubſtantiam eſſe in otio, ſed verè operari vt principium *quod*, non vt *quo*; operatur enim per ſuas potentias & virtutes, non ſine illis, neque influendo actu ante concurſum illarum. Et *ad id quod dicitur* de actibus vitalibus. *Reſpon.* differentiam inter actus vitales, & non vitales, non eſſe, quia in illis actu influat ſubſtantia, non in iſtis, ſed quia in illis viuentia ſe mouent, & non purè mouentur, vndè oportet, quod à principio intrinſeco procedat actio, non ſolum vt operante, ſed etiam vt ſe mouente, quod non procedit in non viuentibus in vtriſque tamen ſubſtantia operatur, vel mouet vt principium radicale, & vt *quod*, non proximè & vt *quo*.

ARTICVLVS IV.

Quæ ſit cauſalitas efficientis?

P*Ervulgatum apud omnes eſt* actionem eſſe cauſalitatem agentis tanquam medium quoddam influendi in effectum; nam quòd efficiens ſola ſua entitate non cauſet, nec effectus ſola ſua entitate procedat, colligitur ex differentia inter cauſam efficientem, & formalem, quia in cauſa formali effectus non eſt aliud quam ipſa cauſa, vt communicata, ſeu vnita alteri, vnde poſita applicatione, ſeu vnionē, non indiget medio cauſante ſuum effectum. At vero efficiens habet effectum diſtinctum à ſe, quem tangit ſeu immutat tanquam terminum, qui tranſit de non eſſe ad eſſe. Vnde indiget præter applicationem ad agendum aliquo ſuperaddito vltra ſuam entitatem, quo dicatur iſta entitas actu immutari, vel emanare à ſe, ſola enim entitas cauſæ, nec eſt ipſa entitas effectus immutata, quia habet diſtinctum effectum à ſe, nec eſt ipſa actualis

lis immutatio, quia hæc tranſit, & entitas permanet.

Cæterum, quia in actione multa latent, & ab ea connotantur, inuenitur enim ex parte agentis emanatio, ex parte paſſi immutatio, ex parte effectus ipſum fieri ſeu motus, inuenitur relatio, ſeu ordo, & agentis ad terminum, & termini ad agens; reſtat videre ſecundum quam rationem ſeu formalitatem dicatur actio cauſalitas agentis, qua denominetur cauſans. Nam apud Scotum, & eius diſcipulos diſtinguitur de actione, vt eſt ſpeciale prædicamentum, & vt eſt ratio cauſandi ipſi agenti comparatiuè ad effectum; & de prima dicunt, quòd conſiſtit in reſpectu extrinſecus adueniente, de quo diximus *in Logic. quaſt.* 19 & hic reſpectus conſiſtit non in ordine ad effectum productum, ſed ad paſſum, ſeu ſubiectum, actio enim vt prædicamentum eſt illa, quæ opponitur paſſioni, & paſſio pertinet ad ſubiectum. De ſecunda verò dicunt, quòd formaliter conſiſtit in relatione intrinſeca, ſeu prædicamentali reſultante ex poſitione termini, & ſubiectata in agente, fundamentaliter autem conſiſtit in ipſo fieri effectus, vt tendit ad factum eſſe. Ita videri poteſt apud P. Fuente 2. *Phyſic. q.* 4. *artic.* 2. *num.* 43. & 44. *Fundamentum eſt*, quia in cauſa efficiente inuenitur ordo ad effectum fundamentaliter, quòd eſt ipſa virtus abſoluta, ex qua ſequitur fieri, & tendentia ad effectum, & ſic ipſa cauſalitas efficientis eſt aliquid abſolutum, ſed talis fluxus, ſeu fieri non facit, quòd cauſa formaliter reſpiciat effectum, quia fieri non eſt in cauſa ad effectum, ſed à cauſa, & habet ipſam cauſam, vt terminum à quo, id eſt principium à quo manat, reſpicientia autem cauſæ ad effectum non comparatur ad cauſam, vt ad principium à quo, ſed vt ad ſubiectum quod reſpicit effectum: ergo non conſiſtit actio formaliter in ipſo fluxu & tendentia, ſed in ordine & relatione.

Confirm. quia actio remoto motu non eſt niſi relatio cauſæ ad effectum, ſed per motum, vel per actionem quatenus inuoluit motum, non poteſt conſtitui cauſalitas efficientis, ergo conſtituitur per relationem. *Maior* eſt D. Thom. 1. *par. q.* 41. *artic.* 1. *ad* 2. vbi inquit: *Quod remoto motu actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis ſecundum quod à cauſa aliqua procedit*, & idem docet *q.* 45. *art.* 2. & 3. *Min. probatur*, tùm quia ſaluatur actio ſine motu, vt creatio; tùm quia motus ſolum facit, quòd actio reſpiciat paſſum, hoc enim tranſmutatur per motum, non verò quòd reſpiciat effectum, formaliter autem actio debet eſſe ad effectum.

Alij Authores omiſſa iſta cauſalitate relatiua *docent*, cauſalitatem efficientis conſiſtere in ipſa actione, vt importat dependentiam, ſeu emanationem a cauſa, quod eſt fieri effectus. Ita Pater Suarez *diſp.* 18. *Metaphyſic. ſect.* 10. *num.* 8. Conimbr. 2. *Phyſic. cap.* 7. *quæſt.* 6. *art.* 2. & *alij*. Et *fundantur in hoc*, quia hoc fluere ſeu fieri eſt medium inter producens, & productum agens & effectum, eſt etiam id quo cauſa intrinſecè attingit effectum, quaſi via ad illum, ergo habet totum quod requiritur ad cauſalitatem cauſæ efficientis, cauſalitas enim eſt id, quo conſtituitur agens in actu ſecundo, & ita debet mediare inter virtutem, quæ eſt actus primus, & effectum.

Alij denique conſtituunt cauſalitatem efficientis non in ipſa actione ſecundum ſe, ſed potius in ipſo agere, ſeu exercitio talis actionis, quod nihil eſt aliud quam ipſum ſubeſſe actioni ex parte cauſæ. Ita plures Authores, qui citantur in Curſu Carmelitano 2. *Phyſic. diſput.* 10 *ſect. vltima*, & Fonſeca 5. *Metaphyſ. q.* 13. *ſect.* 3. *Ratio eſt*, quia cauſalitas cauſæ eſt id, quo vltimatè dicitur cauſa operari in actu ſecundo, ergo non conſiſtit in ſola actione conſiderata vt eſt forma, & quaſi in actu ſignato, ſed vt eſt exercitè agens, ſeu in ipſo exercere actionem, ibi enim eſt vltima ratio agendi vndè ſi actio ſepararetur ab omni ſubiecto, non diceretur aliquid efficere per illam; ergo

ſola actio niſi ſumatur exercitè, non dicit ipſam cauſalitatem agentis.

Prima concluſio. Actio vt cauſalitas formalitate cauſandi non eſt relatio, ſed aliquid abſolutum, & de prædicamento actionis. Duas partes habet concluſio. *Prima* eſt negatiua, quòd non eſt relatio. *ſecunda* poſitiua, quòd ſit de prædicamento actionis. *Et notanter dico*, eſſe cauſalitatem ſub formalitate cauſandi, vt diſtinguamus à formalitate reſpiciendi, hæc enim in cauſa, relatio eſt. *Probatur ergo prima pars*, quia ſi formalitas actionis eſt relatio, vel eſt relatio ſecundùm eſſe, & de prædicamento relationis, vel de alio prædicamento, tanquam relatio ſecundum dici. Si hoc ſecundum, oportet aſſignare quodnam ſit hoc prædicamentum, & non inuenietur aliud, quam prædicamentum actionis, vt in ſecunda parte concluſionis oſtendemus. Si primum, vel illa relatio fundatur in ipſa virtute cauſę, vt eſt in actu primo, vel vt eſt in actu ſecundo. Prima relatio non conſtituit cauſam actu cauſantem, ſed cauſatiuam, ſeu potentem cauſare, vnde ſemper conuenit ipſi cauſæ, etiam ſi actu non operetur, vnde reſpicit effectum non exiſtentem, ſed futurum, vel poſſibilem, quod non ſtat cum relatione prædicamentali. Secunda vero relatio ſupponit ipſam operationem, ſeu actum ſecúdum, quia ſuper illum fundatur, per ipſam autem relationem non accreſcit noua ratio actualitatis, ſiue actiuitatis ad effectum, ſed pura reſpicientia ad illum; pura autem reſpicientia non producit, nec reddit effectum productum, ſed reſpectum; ergo tota formalitas cauſandi erat ante relationem in ipſo actu ſecundo, licet non tota formalitas reſpiciendi, quia erat tota ratio, qua redditur effectus productus.

Nec obſtat, quòd aliqui concedunt cauſalitatem formalem ſupponere effectum productum, non tamen fundamentalem, quia ratione fundamentalis cauſa eſt prior effectu, ratione autem relationis eſt ſimul cum illo. *Sed contra eſt*, quia id quod ſupponit effectum productum, & non eſt prius, ſed ſimul cum ipſo, non eſt actiuè producens, id eſt faciens tranſire de non eſſe ad eſſe, & ponens extra cauſas, ſed poſitum extra cauſas ſupponit, & ſic purè reſpicit, non efficit; formaliſſima autem ratio cauſalitatis efficientis eſt ponere extra cauſas; ergo quidquid eſt pręter ponere extra cauſas, non pertinet formaliter ad efficientiam, ſed ad reſpicientiam, & ſic eſſe ſimul cum effectu non eſt proprium, & formale cauſæ, vt cauſa eſt, ſed vt relatiua.

Secunda vero pars concluſionis probatur, quia illa cauſalitas, vt oſtenſum eſt, non eſt de prædicamento relationis, neque poteſt eſſe de prædicamento quantitatis & qualitatis loquendo de formali actione, quia quantitas & qualitas ſunt termini actionis, & motus, vt dicetur *in 5. lib.* Ergo erit de prædicamento actionis, nam de alijs prædicamentis non eſt dubium, nam ſubſtantia non eſt actio, ſed agens, paſſio infertur ex actione, & ſupponit illam, nec denominat agens, ſed patiens, locus verò & ſitus, & alia prædicamenta nihil habent pertinens ad conſtituendam efficientiam. Sed tamen hoc intelligitur de actione creata, nam increata eſt extra prædicamentum, & eſt ipſa ſubſtantia Dei; ſimiliter non intelligitur de actibus immanentibus, vt purè immanentes, non vt includunt virtualiter actionem tranſeuntem, nam vt purè immanentes non ſunt de prædicamento actionis, eò quòd non important motum, ſine quo, non datur ordo ad paſſum, & actio ſine ordine ad paſſum non eſt prædicamentum actionis, vt ſtatim ex D. Tho. dicemus & amplius *q. 14.*

Secunda concluſio, actio non eſt formaliter cauſalitas agentis, ſecundum quod connotat motum, ſeu ordinem ad paſſum, neque vt dicit fieri ex parte effectus paſsiuè acceptum, ſed vt dicit actum ſecundum ipſius agentis, qui eſt ipſa emanatio ſeu fieri actiuè, & ſecundum denominationē Ab. Pro huius intelligentiæ

eſt.

eſt aduertendum, quòd actio dicit ordinē, ſeu connotationem ad effectum, ad paſſum, & ad agens. In effectu importat fieri ſeu produci, in paſſo motum ſeu paſsionem, in agente actum ſecundum, id eſt tranſitum de ocio ad operationem, quam D. Tho. dicit eſſe mutationē ipſius agentis in 2. *diſt*.1. *q*.1. *art*.5. *ad* 4. Et quidem vt denominetur agens omnes iſtæ connotationes requiruntur, nihil enim denominatur agens ante terminum, ſeu effectum, ſi enim agit, aliquid debet agere, nec denominatur inferens paſsionem ante ipſam mutationem ſeu motum, nec denique agit, niſi ſit in actu ſecundo agendi Sed tamen per ſe, & formaliter actio nō cōſtituit cauſalitatem, niſi vt tenet ſe ex parte agentis per ordinē ad effectum, vt ad terminum, quia oportet, quòd denominet agens cauſare, & operari. Quòd ſi effectus requirat mutationem paſſi, etiam habebit motum adiunctum. Et hoc præcipuè petit actio de prædicamento actionis, quia cùm ſit illatiua paſsionis oportet, quod dicat ipſum *Ab*, per modum motus. Et ita dicit S. Thomas *in* 1. *diſtin*.6. *q*.4. *artic*.3. *ad* 3. *Quòd actio ſecundùm quod eſt prædicamentum, dicit aliquid fluens ab agente, & cum motu, & ideo non eſt in Deo actio, quæ eſt prædicamentum.* Itaque actio prædicamentum, non ſolum dicit reſpectum ad effectum, ſed etiam ad paſſum; cōtra ponitur enim talis actio paſsioni. Vt autem eſt cauſalitas efficientis præciſe ſolum reſpicit effectum, quia ſolum hoc eſt cauſatum; motum verò ſolum reſpicit prout effectus mutat paſſum, & ſic in quantum cauſalitas ſolum reſpicit effectum terminatiuè, vt cauſatum, & agens denominatiuè vt cauſans. An verò etiam inhæſiuè ſit in ipſo agente *in lib*.3. dicemus.

Ex quo colligitur, quòd cauſalitas agentis formaliter non poteſt explicari per ipſum fieri effectus, quia tale fieri explicatur paſsiuè, & ſupponit facere actiuè; ergo habet ſe vt cauſari, & cauſare; cauſalitas autem agentis formaliter non eſt cauſari, nec tenet ſe ex parte effectus, ſed ex parte cauſæ, eò quòd non eſt ipſa dependentia, quā effectus dependet, ſed actus ſecundus cauſandi à quo dependet, ergo cauſalitas non debet explicari formaliter per ipſum fieri ex parte effectus, ſed actiuè ex parte cauſæ. *Colligitur ſecundò* parum referre, quòd actio explicetur per modū formæ vel per modū exercitij, ipſa enim forma actionis eſt forma exercitij agendi, ſed ſignificatæ in abſtracto dicitur actio, in concreto verò dicitur agere, ſeu operari; idem eſt autem loqui de forma in concreto, & in abſtracto quantum ad ſubſtantiam, licèt ſignificantius, ſignificetur hoc exercitium cauſalitatis per ipſum agere, & ita dicit D. Th. *in* 3. *Phyſ. lect*.4. *circa finem: Quòd motiuum dicitur ſecundum potentiam, mouens autem in ipſo agere, in quantum agit actu.*

Ad fundamentū Scoti. Reſpondetur, quod fieri ſeu fluxus, vt tenet ſe ex parte effectus paſsiuè, non conſtituit formaliter cauſam, ſed vt tenet ſe ex parte ipſius, cauſæ, vt explicatū eſt. Sic enim eſt formalis ratio cauſandi licèt non ſit formalis reſpiciendi; & ſic cauſalitas debet formaliter reperiri inter cauſam, & effectum formalitate cauſandi, quod fit per ipſam actionem, non formalitate reſpiciendi, quod ſit per ipſam relationem. *Et quando dicitur* quòd fluxus reſpicit cauſam vt terminum à quo, non verò per ipſum cauſa reſpicit effectum. *Negatur*, quòd per ipſum non reſpiciat effectum, non quidem reſpicientiā puræ relationis, ſed reſpicientiā cauſationis. Ita enim eſt à cauſa emanatiuè, quod eſt ad effectum, vt ad terminum cauſatum per talem emanationem; & ſic cauſare formaliter pertinet ad actionem, reſpicere formaliter ad relationem, licèt id quod eſt cauſare formaliter; ſit reſpicere fundamentaliter. Et quando dicitur, quòd fieri non eſt in cauſa, ſed à cauſa, & ſic non denominat illam intrinſecè. *Reſpondetur*, quòd fieri, vt ex parte effectus, non eſt in cauſa, ſed in effectu, fieri autem per modum actionis ex parte

cauſæ, denominatiuè eſt in agente quatenus ab eo emanat, ſed entitatiuè, & inhæſiuè eſt in paſſo, vel in effectu iuxta opinionem ponentium actionem in paſſo, ſufficit enim quòd entitas actionis inhæreat in aliquo, non verò quòd ſecundum omnem denominationem inhæreat. Si verò ponatur actio in agente, nulla eſt difficultas.

Ad confirmationem reſpondetur, dictum Sancti Thomæ intelligi de cauſa quæ eſt in actu vltimo & ſecundo ad operandum; in tali enim cauſa remoto motu non datur fluxus aliquis, ſeu actio per modum vltimæ actualitatis quia iam iſta ſupponitur in cauſa, ſed ſolum remanet ordo originis; ſed ſi cauſa non ſit ſecundum ſe in actu vltimo, non ſolum indiget relatione, ſed etiam actualitate, quæ eſt fundamentum huius relationis, vt dicatur formaliter cauſare. *Cuius ratio eſt*, quia quando dicitur aliquid addere relationem, ſemper intelligitur de relatione fundata, fundamentum autem iſtius relationis eſt actus ſecundus, non primus; vnde poſito actu ſecundo, actio non addit, niſi relationem. Quòd ſi iſte actus ſecundus nõ poſsit haberi in cauſa, niſi mediante aliqua mutatione cauſæ, requiretur motus ad illam actionem, non vt cauſalitas formaliter, ſed vt id, ſine quo talis cauſalitas non habetur in tali cauſa, quæ indiget mutatione, vt tranſeat de actu primo ad ſecundum.

Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ reſpondetur, quòd ille fluxus ſeu fieri, vt tenet ſe ex parte effectus, non eſt formaliter cauſalitas, ſed præſupponit illam, quia non ſe habet vt actualitas ſecunda ſumpta actiuè, ſed vt effectus conſequutus paſsiuè.

Ad fundamentum vltimæ ſententiæ reſpondetur, quòd ratio actus vltimi operandi conuenit tam ipſi agere in exercitio, quàm ipſi actioni, quia ipſa actio exercitium eſt agentis, & ſolum differentia eſt in modo ſignificandi actionis, vt forma in abſtracto, ipſius agere vt exercitij in concreto.

APPENDIX.

De Emanatione

QVAEDAM ſunt, quæ dimanare dicuntur a ſua cauſa per modum reſultantiæ, & non per modum actionis, ſicut propriæ paſſiones ab eſſentia, relatio à fundamento; actio ab agente. Et *aliqui exiſtimant* paſſiones dimanare ab eſſentia per veram actionem, & aliquando ſeparatim a productione illius rei, a qua reſultat, vt quando aqua calida reducitur in frigiditatem; quam ſententiam tenet Pater Suarez *diſput.* 18. Metaphyſic. *ſect.* 3. *num.* 4. *&* 5. *Alij verò* præſertim ex Thomiſtis dicunt non interuenire actionem aliquam ortam ab eſſentia in ipſas paſſiones, ſed ipſa actione generantis immediate terminata ad naturam mediatè attingit paſſiones: ipſa verò actio ſe ipſa egreditur, quia eſt ipſa egreſſio effectus *vt quo*. Ita de paſſionibus docet Caietanus 1. *par. q.* 77. *art.* 6. *in ſolut. ad* 3. Ferrar. 4. *contra Gen. cap.* 65. §. *ad difficultatem tactam*, Conrad. 1. 2. *q.* 110. *art.* 3. §. *Sed dicitur* Soto *in Logica, cap. de proprio*. Alijque plures apud Curſum Carmelitanum *in diſp.* 10. *q.* 7. *Alij* ex Scola Scoti *exiſtimant*, paſſiones, quæ identificantur cum ſubſtantia vt potentiæ actiuæ, & ſimiles, non emanare a ſubſtantia, ſed fieri ipſa actione generantis. Quæ verò diſtinguntur à ſubſtantia, vt quantitas, relationes extrinſecus aduenientes per veram actionem à ſubſtantia emanare. Videri poteſt apud Patrem Fuente 2. *Phyſic. q.* 4. *difficult.* 4. *art.* 4.

Reſpondetur ergo, dimanationem entitatiuè eſſe actionem generantis, vel formaliter, vel virtualiter, reſpectu tamen eſſentiæ, à qua paſſio dicitur emanare, non eſt actio, ſed connexio paſſionum cum eſſentia, quæ poſtulat vt poſita actione generantis, ab ipſa etiam attingantur paſſiones. Quòd ergo emanatio reſpectu eſſentię non ſit proprie actio, ſumitur ex D. Tho. 1. *par. q.* 77. *articul.* 6. *ad* 3. vbi inquit: *Quòd emanatio proprij accidentis à ſubiecto non eſt per aliquam tranſmutationem* *ſed*

ſed per aliquam naturalem reſultantiam, & idem repetit *artic. 7. ſequenti ad primum*; diſtinguit ergo San. Tho. emanationem ab actione, quæ eſt prædicamentum, quia apud Diu. Thom. actio quæ eſt prædicamentum, ſine tranſmutatione, & motu non eſt. Vndè idem eſt negare quod reſultantia illa ſit tranſmutatio, & negare quòd ſit actio, quia ſi eſſet actio, deberet eſſe eductiua, & vnitiua illius accidentis ad ſubiectum, quod ſine tranſmutatione non fit.

Ratio & fundamentum eſt, quia ponere nouam actionem diſtinctam à generatione pro emanatione paſſionum, & ſuperfluum eſt, & impoſſibile. Superfluum quidem, quia eadem actio, quæ dat formam, dat conſequentia ad formam, actio ergo generantis non ſiſtit in nuda ſubſtantia, ſed eam producit ornatam accidentibus, à quibus dependet ſubſtantia vt exiſtat & operetur; pertinet enim ad generantem ponere ſuum terminum totaliter, & abſolutè in eſſe, & in ea diſpoſitione qua operari poſsit, ſiquidem ad hoc eſt, vt operetur, ergo debet illi tribuere illa, ſine quibus neque exiſtit, neque operatur, qualia ſunt accidentia propria.

Et ex hoc oſtenditur, quòd ſit impoſſibile emanationem eſſe actionem diſtinctam à generatione ortam ex ipſa eſſentia rei genitæ. *Primo*, quia ad elicientiam actionis, quę vera operatio & actio eſt, requiritur virtus operatiua, & non poteſt immediatè à ſubſtantia elici, vt *artic. 2.* probatum eſt: ergo non poteſt ſubſtantia nuda producere aliquid per veram actionem, alias ruit totum fundamentum ad diſtinguendum potentias operatiuas à ſubſtantia. *Secundo*, quia propria paſsio ſolet eſſe principium agendi, vt calor calefaciendi, viſus videndi. Si ergo per actionem propriam produceretur à ſubſtantia, haberet duplicem actionem cum calefacit, aliam producentem calorem, aliam per calorem calefacientem. Deinde vt Sanctus Thomas probat *opuſculo 48 capit. de proprio*, ſi eſſentia per veram efficientiam produceret paſſiones, id faceret per actionem eductiuam, creatiua enim hic non habet locum, cum producatur accidens dependenter à ſubiecto, propria autem paſſio recipitur in toto ſubiecto, verbi gratia, calor in igne, intellectus in anima, ergo ſi ipſa eſſentia actiuè producit paſſionem, quam recipit, ſecundum idem erit actiuum, & paſſiuum, in actu, & potentia reſpectu eiuſdem; quod implicat vt oſtendemus *in libro ſeptimo*, niſi fortè dicatur eſſe actionem immanentem, qua producitur propria paſſio. Sed hæc neque conuenit omni ſubſtantiæ, ſed tantum viuenti, neque eſt productiua termini, qui vlterius ſit principium agendi, ſicut ſolent eſſe propriæ paſſiones. Et quando dicit Diuus Thomas *1. part. quæſt. 77. articul. 6.* quod ſubiectum in quantum eſt in actu, eſt productiuum accidentis proprij, & in quantum in potentia, receptiuum, loquitur de productiuo non per propriam actionem elicitam à ſe, ſed à generante, quod mediante ipſa ſubſtantia reddita in actu attingit paſſiones.

Sed obijcies, nam ſequitur ex hoc, quòd paſſiones non pendeant ab eſſentia ſecundum cauſalitatem phyſicam, ſed ſecundum illationem logicam, ſcilicet ſecundum connexionem; conſequens eſt falſum, alias non fluerent phyſicè, nec dependerent paſſiones ab eſſentia, ſed ipſa eſſentia eſſet in otio & quiete vtpote nihil realiter cauſans: prçterquam quòd non eſt aſſignabile quid deſit illi emanationi, vt ſit vera efficientia, cùm ſit verus effluxus, & originatio vnius ab alio, cum vera dependentia. *Sequela verò probatur*, quia ſi dependet phyſicè, & cauſatur paſſio ab eſſentia, in quantum emanat ab illa in aliquo genere cauſæ dependet nec eſt aliud quam in genere cauſæ effectiuę licèt enim etiam recipiatur paſſio in ſubſtantia, tamen receptio non eſt emanatio.

Reſpond. emanationem eſſe veram & phyſicam cauſalitatem, non tamen diſtinctam ab ipſa generatione, quæ vt attingit

ſubſtantiam, dicitur generatio, vt autem mediante ipſa ſubſtantia progreditur ad paſſiones ratione debiti, & connexionis cum illa, dicitur emanatio. Et ſic ſubſtantia eſt principium paſſionum, non vt primo eliciens productionem illarum, ſed vt medium, & ratio progrediendi actionem ad illas, ita quòd generatio non ſiſtat in ipſa, ſed mediante ipſa vlterius tranſeat ad paſsiones, & quantum ad hoc eſt principium ipſius vlterioris tranſitus, & ratione ſuæ connexionis cum paſsione iuuat, & conducit ad illũ progreſſum actionis, & ſic non eſt in otio & quiete, ſed verè agit actione generationis, non elicita à ſe ſed terminata ad ſe & ratione ſui vlterius progrediente. Hoc enim contingit, quando aliquod agens ordinatè producit multa, priùs attingens vnum, & mediante illo aliud; illud enim quod immediatè attingitur, quatenus eſt ratio transfundendi actionem ad terminum ſecundum, dicitur actiuè ſe habere, vt dicit D. Thomas *opuſc. citato*, ſicut clauus infixus trabi, ſi mediante clauo mouetur, quamuis totus motus effectiuè ſit ab homine mouente clauum, & trabem, tamen clauus etiam ſe habet actiuè ad motum trabis, ſic ſubiectum mouetur à generatione, & eſt ratio vt ipſa generatio tranſeat ad paſsiones attingendas. *Nec poteſt dici*, quòd terminus ſecundarius non attingitur ab actione, aliàs eſſet primarius. *Contra enim eſt*, quia ſi nullo modo attingitur nullo modo pertinebit ad ipſam actionem, & ſic nec ſecundarius erit. Et quando dicitur, quænam conditio deficiat, vt emanatio ſit vera actio; *Reſpondetur*, quòd reſpectu generantis nulla deficit, quia vera actio eſt, reſpectu verò eſſentiæ deficit, quòd ſit primum principium, vnde incipit motus, cum non ab ipſa incipiat, ſed à generante.

Secundò obijcies ſpecialiter de illis paſſionibus, quæ aliquando impediuntur, & iterum fluunt, vt cùm aqua calida reducitur ad frigiditatem, lapis remoto obſtaculo deſcendit, tunc enim illa frigiditas eſt de nouo producta, & diſtincta numero ab ea, quæ anteà corrupta fuit, & ad eam Deus de nouo concurrit, cùm de nouo ſit in rerũ natura, & in aqua ſit nouus motus, cum per tranſmutationem eius à calore in frigus reducatur aqua, quæ tranſmutatio non fuit in prima generatione; ergo fit illa frigiditas noua actione, ſicut & nouo motu, & non actione generantis: quæ iam præterijt, & generans amplius non influit, ergo per actionem productam ab ipſa ſubſtantia. *Confirmatur*, quia ſi paſſiones ſe ipſis emanant ab eſſentia, & non media actione, ſe ipſis ſunt ipſe effluxus ab eſſentia, ergo inſeparabiles erunt ab eſſentia, ſicut ipſe effluxus & actio inſeparabilis eſt, cùm tamen conſtet quantitatem ſeparari à ſubſtantia, cuius eſt proprietas.

Ad hoc argumentum reſpondebimus infrà quæſt. 23. agendo de motu grauium & leuium, vbi ex mente Diuus Thomas oſtendemus in forma producta per generationem, virtualiter manere generationem, ſublatoque impedimento iterum explicari in paſſionem, & emanationem, virtualiter poſſe eſſe motum, ſi remoueat contrarium impediens ſe.

Ad confirmanationem reſpondetur, proprias paſsiones, quæ non ſunt modi, ſeparari per ſe ab eſſentia, impedita actione generantis & effluxu emanationis, ne ipſas tangat; vel ſupplente Deo ipſam ſuſtentationem earum in ſubiecto, nec enim ſunt eſſentialiter ipſa actio, ſed terminus eius.

Nota.

DE ſubordinatione cauſarum tam principalis, quàm inſtrumentalis hic agendum erat, ſed quia tractatus iſte prouectioribus conuenientior eſt quàm tyronibus, ad vltimum octaui libri reſeruatur, vbi agitur de comparatione mobilium ad mouentia vſque ad primum motorem.

(·.·)

QVAE-

QVÆSTIO XIII.

De Fine.

EVNDEM ordinem ſeruabimus in explicanda cauſa finali, quem in reliquis cauſis, vt primò agamus de ratione formali cauſandi, & cõditione requiſita. Secundò, de cauſalitate. Tertiò, de effectibus.

ARTICVLVS I.

Vtrum apprehenſio finis ſit ratio cauſandi, vel ſolum conditio?

DVo ſupponenda ſunt. *Primum eſt*, finem debere habere rationem boni, & appetibilis vt ſit finis, nec ſub ratione mali poſſe aliquid finalizare. Quod licet aliqui Authores negent, nunc tamen id ſupponimus, vt tradi ſolet 1.2 *q.8. artic.1. & 1.p.q.5. articul.4. Cuius ratio manifeſtè ſumitur* ex ipſa eſſentia finis: eſt enim id cuius gratia aliquid fit, ſi autem ſit malum ſub ratione mali, hoc ipſo habet rationem diſconuenientis, & inappetibilis, ergo illius gratia, ſeu amore nihil poteſt appeti, quod enim eſt diſconueniens, quomodo poteſt eſſe gratum, aut illius gratiâ cætera appeti? Conſtat autem, quod ſi aliquid appetitur ſub ratione mali, appeti debet vt diſconueniens ſibi; nam ſi eſt conueniens ſibi, licet alteri diſconueniens, & malum, hoc ipſo appetitur ſub ratione boni, non ſub ratione mali; vnde quæcumque mala etiam ipſum non eſſe rationem boni induere debent, vt appetantur, vel cõparatiuè ad aliquid peius, vel ex deceptione exiſtimante bonum, ſicut non eſſe ſub ratione carendi à præſenti miſeria appetitur. Et inimicus odio habetur in ſeipſo vel per actum fugæ, quia oritur illud odium ex abominatione, & fuga diſconuenientiæ, quæ eſt in inimico, vel actu proſecutionis, quo fertur voluntas in inimicum vt nociuum mihi, & ſic odio dignum in ſe, quia mihi bonum eſt reputare dignum odio, quod mihi eſt diſconueniens.

Secundò ſuppono, varias eſſe diuiſiones finis, quas in præſenti non poſſumus exactè diſcutere, pertinet enim potius ad Philoſophum moralem, vel Theologum: *breuiter dicimus*, quòd cùm finis, & terminus videantur eſſe idem, ſicut contingit diuidi rationem termini, ita & finis. Sunt autem quatuor, quæ termini, vel finis rationem habere poſſunt. *Primò* id, quod eſt terminus cuiuſcumque agentis. *Secundò* dicitur terminus, ſeu finis id, quod appetitur quaſi terminus inclinationis, & appetitus. *Tertiò* id cui appetitur; terminat enim appetitum tanquam ſubiectum, cui aliquid attribuitur. *Quartò* id, quo conſequimur finem, illo enim terminatur actio, & ſic datur finis cuius gratia, qui eſt id, quod appetitur vt ratio cæterorum. Secundò datur finis cui, Tertiò finis quo. Id verò quod eſt terminus agentis quomodocumque dicitur finis effectus, & non finis cauſa, qui etiam aliquãdo vocatur finis propter quem, ſicut prouidentia Regis eſt propter ſecuritatem, ruſtici, quia ſcilicet eſt effectus eius. Et finis cauſa ſemper eſt nobilior ſuo finalizato, finis autem effectus non eſt nobilior ſed inferior cauſa ſua.

Finis cauſa, ſiue finis, cuius gratia diuiditur in finem vltimum, & non vltimum. Finis vltimus, eſt ad quem omnia ordinantur ſine ſubordinatione ad alterum Non vltimus ad quem ordinantur aliqua cum ſubordinatione, & dependentia ad alterum. Et habet veram rationem finis, etiam non vltimus ſed participatam, in quo rationem medij aliquo modo induit; ſimpliciter tamen habet rationem finis, quia ſimpliciter eſt appetibile, licèt participatiuè, ſicut ſubſtantia creata eſt ens per ſe, participatiuè tamẽ ab increata; ex quo intelligitur alia diuiſio finis vltimi, quòd alius eſt finis vltimus, ſimpliciter, id eſt in omni genere

genere, cui omnia in quocumque genere ſubordinantur, vel vltimus in aliquo genere, & reſpectu huius appetentis. Solet etiam diſtingui finis in finem operis, & finem operantis. Primus eſt ipſi operi debitus ſecundum ſe. Secundus ex intentione operantis præfixus: & denique alius eſt finis primarius, qui primò & directè intenditur, alius ſecundarius, qui ex conſequenti, & alio præſuppoſito.

In præſenti diſputatione ſolum agimus de fine *cuius gratia*, quia ſolum iſte eſt finis cauſa, & condiſtinguitur à reliquis cauſis. Et in hoc articulo intendimus diſcernere rationem formalem cauſæ finalis à conditione requiſita; conſtat enim concurrere ad appetitum finis, & propriam eius bonitatem ex parte rei appetibilis. & apprehenſionem; ſeu propoſitionem eius, vt manifeſtetur appetitui, & inquirimus an vtraque iſta ratio cōcurrat vt ratio formalis, vel altera vt cōditio, & altera vt ratio formalis.

Sunt autem duæ principales ſententiæ in hac parte. Prima, & communior ſententia eſt, quòd cognitio ſolum eſt conditio finalizandi, ratio verò formalis eſt ipſa bonitas, quę conuenit rei ſecundùm ſe, & non ratione apprehenſionis, ſiue ſecundum eſſe poſsibile, ſiue ſecundùm eſſe exiſtens. Ita communiter diſcipuli Diu. Thom. Caiet. 1.2. *quæſt.* 1. *art.* 1. Ferr. 1. *contra Gent. cap.* 44. §. *Secundum ſecundo*, Soto 2. *Phyſicor. quæſt.* 3. § *Cauſa finalis*, Suarez *diſp.* 23. *Metaph ſect.* 8. Fonſeca, Pereira, & alij, quos citat AEgidius *lib.* 1. *de fine, quæſt.* 6. *art.* 4.

Secunda ſententia principalis tenet, apprehenſionem finis non eſſe conditionem, ſed rationem enim formalem cauſandi. Ita Medina 1.2. *quæſt.* 1. *art.* 1. idemque attribuitur Soncinati, & Capraolo, & alijs, qui Authores non ſentiunt realem bonitatem non pertinere ad rationem formalem finis, apprehenſionem, & habere ſe bonitatem apprehenſam ſicut color lucidus; lux enim non eſt conditio conſtituendi colorem in eſſe viſibilis, ſed formalis ratio; ſic bonitas finis non ſolum vt ſubeſt ſuo eſſe, ſiue poſſibili ſiue exiſtenti, ſed etiam vt ſubeſt eſſe apprehenſo formaliter redditur finalizans.

Inter has duas ſententias principales, duę mediæ interiacent, quæ illas quodammodo modificant *Prima eſt* P. Vazq. 1.2. *diſput.* 1. *cap.* 2. & 3. qui diſtinguit de cognitione, ſeu conceptu formali, & obiectiuo, & dicit, quòd finis, vt dicit conceptum obiectiuum, & eſſe intentionale in intellectu, ſic induit rationem formalem finalizandi. Cæterum ipſe conceptus formalis, à quo denominatur res cognita, & in quo res ipſa repræſentatur, dicit quòd ſolum eſt conditio requiſita ad finalizandum *Altera ſententia eſt* Magiſtri Bannez 1. *part. quæſt.* 80. *articul.* 2. 2. *ad argumenta primæ ſententiæ*, qui affirmat, cognitionem non eſſe formalem rationem finis ſed radicalem quatènus cognitio eſt radix appetitus tendentis in finem, & hac ratio poteſt pertinere apprehenſio ad rationem obiectiuam ſpecificantem.

Nihilominus ſit vnica concluſio. Apprehenſio non eſt ratio formalis finalizandi, ſed conditio requiſita ad finem pro ea parte, qua finis etiam eſt obiectum, neque eſt conditio ſolum per modum applicationis, ſed etiam per modū exiſtentiæ. Itaque ſicut in efficiente datur duplex conditio, altera exiſtentiæ in ſe, altera applicationis ad paſſum ita in appetibili, quod habet rationem finis, & obiecti, apprehenſio vtramque præſtat conditionem, & applicationis ad appetitum, & exiſtentiæ in eſſe obiectiuo, vt intentionaliter, & metaphoricè moueat. *Fundamentum eſt*, quia eſſe apprehenſum eſt conditio omnis obiecti propoſiti voluntati, ſiue ſit finis, ſiue medium, *nihil enim eſt volitum, quin præcognitum*. Quod ergo eſt commune fini, & non fini, non poteſt eſſe ratio formalis finalizandi, ſed pertinet ad communem rationem finis, & medij. ſeu cuiuſcumque appetibilis, & hæc ratio communis eſt eſſe obiectum voluntatis; vndè in fine diſtinguitur ratio obiecti à ratione finalizandi, vt ſumitur ex Diu. Thom. 1. 2. *quæſt.*

18-

18. *articul.* 4. & 5. & aduertit etiam Caietan. *ibidem, quæſt.* 2. *artic.* 3. vt ſtatim explicabimus. Quod non ſolum conuenit cognitionem, & conceptum formalem eſſe conditionem, & non rationem formalem, ſed neque ipſam rationem conceptus obiecti vt apprehenſi, & vt habentis eſſe intentionale, quia hoc ipſum eſt commune omni appetibili, & obiecto volito ſiue ſit finis, ſiue non; ergo non eſt propria ratio finis, neque vt ratio *quæ*, neque vt ratio *ſub qua*, ratio enim *ſub qua* eſt formaliter & magis determinata, quam ratio *quæ* vt patet in ipſa luce, & colore: lux enim formalizat, & perficit colores in ratione viſibilis. Si ergo eſſe cognitum eſt communius, quàm finis, cum etiam requiratur, vt ſit volitum id, quod non eſt finis, non poteſt eſſe ratio formalis ſub qua ipſius finis.

Et vrgetur hoc amplius; quia apprehenſio non poteſt eſſe formalis ratio determinatiua boni, & appetibilis in ipſa linea appetibilitatis, quia apprehenſio pertinet ad rationem manifeſtatiui, & cognoſcibilis; appetibile verò ad rationem boni realis, & conuenientis appetenti; vnde illa apprehenſio non addit aliquid in genere, & lineâ appetibilis, ſed ſupponit illam, & ſolum manifeſtat, vndè nullus intendit apprehenſionem tanquam aliquid conſequendum, vel fruendum: Si autem apprehenſio ſe haberet vt ratio formalis ſimul cum ipſa bonitate reali, vtraque deberet eſſe in eadem linea, & genere appetibili, ſicut lux, & color ſunt in genere viſibili, ergo ſi apprehenſio & appetibile ſunt in diuerſo genere, quia vnum in genere cognoſcibili, & manifeſtabili, alterum in genere volibili, non poteſt vtraque ratio formaliter ſe habere, ſed vna vt ratio formalis, altera vt conditio, ſine qua tamen bonum nõ mouebit, ſicut ignis non exiſtens vel non applicatus non comburit. Et ideo eſt conditio inſupplebilis a Deo apprehenſio, quia non ſolum eſt conditio per modum applicationis ſed etiam per modum exiſtentiæ ad finaliſandum requiſitæ.

Sed inquires duo. Primum, quomodo diſtinguatur formalis ratio obiecti & finis in ipſo bono. *Secundum* an bonitas ipſa realis ſit formalis ratio finis, quatenus bonum tranſcendentale eſt, & paſſio entis, an quatenus eſt bonum relatè & ſecundum conuenientiam, hoc enim eſt, quod diuiditur in honeſtum, vtile, & delectabile.

Ad primum reſpondetur diſtingui ſine dubio rationem obiecti, & finis vt ſupra diximus, & differunt penes diuerſa efficacia, & reſpectus: eſt enim munus obiecti ſpecificare actum, tanquam principium extrinſecum, à quo pendet actus in ſua ſpecificatione, vnde obiectum inuenitur tam in eo quod eſt finis, quàm quod non eſt finis, tam reſpectu potentiæ appetentis, quam cognoſcentis, in omnibus enim actibus ſpecificatio eſt ab obiectis. At verò munus finis non eſt ſpecificare, ſeu determinare id, quod ad ſpeciem, & conſtitutionem rei pertinet ſed terminare, & vltimare ea, quod pertinet ad exercitium, & executionem rei fiendæ: nullus enim mouetur ad aliquid faciendum, vel exequendum, niſi ſibi ponatur finis operationis, & motus, aliàs maneret infinitus, & impertranſibilis, ſi non poneretur ſibi aliquid vbi ſiſteret & quieſceret, & ideo finis importat bonitatem, ſeu perfectionem ſiſtentem motum, & ſic mouentem vt in ſe ſiſtatur, & ſic diffundit ſuam bonitatem non propagando illam efficienter, ſed præbendo id, ad quod efficientiæ motus terminetur.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd bonum, vt ſit finis, ſine dubio non debet habere ſolam bonitatem tranſcendentalem ſub conceptu abſoluto, ſed ſub conceptu conuenientis, & ordinatè ad alterum, cui eſt bonum; quia finis eſt id cuius gratia aliquid fit, ergo debet eſſe conueniens reſpectu eius, quod fit propter illud, alioquin gratia illius non erit, ſi non habet ordinem conuenientis ad ſe. *Vrgent verò aliqui* in amore amicitiæ, in quo amicus appetitur & non vt conueniens mihi; ſic enim eſſet amor con-

concupiſcentiæ. *Item* quia ipſa conuenientia non eſt ratio formalis appetendi, eſt enim relatio, quæ non appetitur, neque intenditur ratione ſui. *Sed hæc parum vrgent. Ad primum enim dicitur*, quòd amor amicitiæ non reſpicit amicum propter bonitatem tranſcendentalem, qualis inuenitur etiam in rebus inanimatis, ſed propter bonitatem, quam in ſe habet, non vt conuenientem mihi conuenientia ſolius vtilitatis, aut quatenus mihi ſeruit; benè tamen conuenientia communicationis, & familiaritatis, quæ eſt conuenientia honeſti: amicitia enim fundatur ſuper aliquam communicationem bonorum, vt dicit D. Tho. 2. 2. *q* 23. *art.* 1. *Ad ſecundum dicitur*: quòd qui appetit bonum vt conueniens, non appetit ipſam relationem conuenientiæ, ſed id, quod fundat talem relationem.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur*. Quia diuerſa ratio apprehenſi facit diuerſitatem in appetitu, non verò diuerſum appetibile, ſicut appetitus innatus, & elicitus, differunt penes apprehenſum, vel non apprehenſum, & appetitus ſenſitiuus, & intellectiuus penes diuerſum modum apprehenſi. Quod etiam teſtatur S. Tho. 1. *p. q.* 80. *art.* 2. *ad* 1. vbi inquit: *Quòd differentiæ apprehenſi ſunt differentiæ appetibilis, vndè potentiæ appetitiuæ differunt ſecundum differentiam apprehenſorum, ſicut ſecundum propria obiecta*; ergo ratio apprehenſi ad formalitatem pertinet appetibilis. Et apertius 1. 2. *q.* 31. *art.* 1. *ad* 1. vbi inquit: *Quòd cum appetitus animalis ſit bonum apprehenſum, diuerſitas apprehenſionis pertinet quodammodo ad diuerſitatem obiecti.* Et idem ferè habet ibi *q.* 30. *art.* 3. *ad* 2.

Reſp. quòd apprehēſio, quæ facit differre ſpecificatiuè potentias appetitiuas, non eſt apprehenſio formalis, & ex parte ſubiecti ſe tenens, ſed radicalis, ſeu obiectiua, vt deducitur ex D. Tho. 1. 2. *q.* 30. *ar.* 3. *ad* 2. id eſt res ipſa appetibilis, ſic conſiderata, quòd fundat diuerſum modum appetibilitatis, quæ requirit diuerſum modum mouendi, & inclinandi potentias; vbi apprehenſio ipſa non eſt ratio formalis, ſed conditio, ſicut eadem res vt futura, vel vt præſens fundat in appetitu diuerſos actus, ſcilicet ſpei, vel gaudij, timoris, vel triſtitiæ, cùm tamē variatio præſentis, vel futuri, nō variet ipſam intrinſecam naturam appetibilis, ſed quandā conditionem eius, ſcil. exiſtentiam, quæ intrinſecè requiritur & ideò res ipſa vt fundat iſtum diuerſum modum exiſtendi, redditur diuerſo modo appetibilis: ſic vt fundat diuerſum modum exiſtentiæ obiectiuæ, quæ requiritur ad mouendum metaphoricè, & intentionaliter, conſtituit diuerſum appetibile, & ſpecificat diuerſos appetitus. Vndè dicit D. Tho. *q.* 22. *de verit. ar.* 4. *ad* 1. *Quòd voluntas ab appetitu ſenſibili non diſtinguitur directè per hoc, quod eſt ſequi apprehenſionem hanc, vel illam, ſed ex hoc quod eſt determinare ſibi inclinationem, vel habere determinatam ab alio, quæ duo exigunt potentiam non vnius modi, ſed talis diuerſitas requirit diuerſitatem apprehenſionum; vndè quaſi ex conſequenti accipitur diſtinctio appetitiuarum virium penes diſtinctionem apprehenſiuarum, & non principaliter.* Ita D. Thom. vbi ſatis clarè traditur doctrina poſita per apprehenſionem radicalem, vel formalem quatenus in aliquo appetibili radicatur diuerſus modus mouendi, quod vtique per diuerſam apprehenſionem fit non tamen apprehenſio ipſa formalis eſt ratio diſtinguendi. Et ſimiliter *quæſt.* 25. *de verit. art.* 1. *ad* 6. dicit: *Sumi diſtinctionem virium appetentium ex diuerſitate apprehenſionum per accidens, per ſe autem ex diuerſitate apprehenſorum.*

Secundo arguitur. Quia multa ſunt, quæ mouent non per bonitatem realem, ſed per apprehenſam, vt patet in omnibus, qui ex deceptione mouentur circa impoſſibile, vel quodcumque bonum apparens; ergo eſt maior connexio inter apprehen-

henſionem, & appetitum, quam inter bonitatem realem & appetitum ipſum; nam ſine apprehenſione finis mouere nō poteſt, ſine bonitate autem reali poteſt, dummodo ſit apprehenſa, ergo formalius, & intimius concurrit apprehenſio, quam bonitas realis. Vndè videmus, quòd variata apprehenſione, vel dictamine, variatur ſpecies actu, v.g. de bono in malum, & è contra de timore in triſtitiam, & alijs ſimilibus.

Reſp. Bonitatem apprehenſam in iuere ratione bonitatis realis, vt ſuppletæ per ipſā repræſentationem, & vt dans exiſtentiam obiectiuam, & intentionalem ipſi appetibili, vt intentionaliter, & metaphoricè moueat; vndè non ſequitur quòd apprehenſio ſit ratio formalis, ſed quòd ſuppleat, & deferat ſecum id, quod eſt ratio formalis, ſcilicet ipſam bonitatem realem appetibilis. Quòd verò non poſsit ſuppleri ipſa apprehenſio, ſicut ſuppletur bonitas realis ideo eſt, quia apprehenſio non eſt conditio extrinſeca importans ſolam applicationem ipſi paſſo, vel alicui extrinſeco, talis enim conditio ſuppleri poteſt à Deo. quia extrinſeca eſt, ſed apprehenſio dicitur conditio intrinſeca, quia non eſt conditio coniungens alicui extrinſeco, ſed vt præbens ipſi appetibili eſſe intentionale, & obiectiuum, vt metaphoricè moueat; vnde ſic requiritur apprehenſio in fine quæ dat exiſtentiam intentionalem, ſicut exiſtentia realis in efficiente, quæ eſt conditio inſupplebilis à Deo, neque enim poteſt operari res non exiſtens ſicut nec finalizare res non apprehenſa. Quod verò bonitas realis poſsit ſuppleri, non eſt quia ſola apprehenſio ſit ratio formalis, ſed quia eſt medium, ſeu conditio repræſentans id, quod eſt appetibile; applicatio autem repræſentatiua non eſt neceſſe quòd ſupponat exiſtentiam rei applicatæ, ſiquidem gerit vices illius, & in ſe habet eam; applicatio autem phyſica ſupponit ſemper exiſtentiam rei applicatæ, inexiſtens enim applicari nequit, quia non gerit vices eius. Quod verò dicitur ſola apprehenſione variata variari in ſpecie actus appetitus, iam diximus id fieri ratione diuerſæ apprehenſionis radicalis, & ex parte obiecti, non formalis, quæ ſolū eſt conditio.

Vltimò arguitur, quia motio metaphorica eſt propria cauſalitas finis; ergo ratio formalis cauſandi debet eſſe id cui formaliter correſpondet iſta motio, ſed non correſpondet bonitati reali, quia bonitas realis ſolùm eſt principiū cauſalitatis veræ & realis; ergo vt induit rationem cogniti, & intentionalis eſſe. Similiter per rationem apprehenſionis induit modum prioritatis in cauſando, quam non habet in ratione bonitatis realis; ſic enim potius eſt poſterior, vtpote pertinens ad executionem; ergo ſtatus apprehenſionis pertinet ad rationē formalem finalizandi.

Reſp. Quòd motio metaphorica licet metaphoricè ſit motio, verè tamen eſt aliqua cauſalitas in re, licet explicetur modo metaphorico per motionē, vt *art. ſeq.* dicetur. Vnde correſpōdet iſta cauſalitas ipſi bonitati reali non abſolutè, ſed vt veſtitæ intentionali, & obiectiuā exiſtentia, quæ non ſe habet vt ratio formalis, ſed vt conditio, ſicut realis exiſtentia non eſt formalis ratio operantis effectiuè, ſed conditio: & licet finalizet verè, mouet tamen metaphoricè; ad hoc enim ſufficit realis bonitas ſub exiſtentia intentionali, vt ſtatim explicabitur. *Quod vero dicitur,* habere prioritatem ratione apprehenſionis. *Reſpond.* quod ex ſe ſicut radicaliter obiectiua, ita eſt radicaliter prior, vt autem formaliter apprehenſa formaliter prior in intentione; vt verò induit exiſtentiam realem, eſt vltima in executione quia eſt effectus, non cauſa.

ARTICVLVS II.

Quæ ſit cauſalitas finis?

EX hac difficultate dependet alia, quæ ſimul cum ipſa declarata manebit ſcil. an finis ſit vera, & phyſica cauſa: habent enim ſe correlatiuè cauſa, & cauſalitas, & in tantum eſt vera & phyſica cauſa, in quantū ve-

veram & phyſicam cauſalitatem habet.

Duo autem ſupponimus in præſenti. Primũ eſt, omnes ferè intelligere aliquid metaphoricũ, & impropriè dictum interuenire in cauſalitate finis; tùm, quia id expreſsè docet Ariſtot. 1. *de generat. text. 5.* inquiēs *Quòd id, cuius gratia, non eſt actiuum, nam ſanitas non factiuum eſt, niſi ſecundum metaphoram*. Tùm quia finis non mouet, niſi prout in cognitione, atque adeò modo intentionali, qui diſtinguitur à naturali, & mobili. Tùm etiam, quia finis mouet vt terminus, in quem ponderat actio, vt ibi terminetur, non vt principium actionis, vnde vt reddatur principium, oportet extrahi à realitate exiſtentiæ ad obiectiuam apprehenſionem: tum deniquè, quia finis mouet alliciendo & attrahendo, attractio autem non eſt propria motio, quia motio eſt trānſitus aliquis, illa autem attractio ſolum eſt conuenientia, & ſimpathia vnius ad alterum, vt trahatur ab illo quod nō niſi translatitiè dicitur motio.

Secundo ſuppono, quod (vt latius dicemus *ſequenti articulo*) cauſalitas finis ſe extendit tam ad operantem, quàm ad eius effectus licèt diuerſimodè, nam effectus, & actiones agentis reſpicit finis, vt cauſata à ſe, agens autem, ſeu operans vt mobile à ſe: & ita dicit D. Thomas *quæſt. 5. de potent. art. 1. Quod finis non eſt cauſa, niſi ſecundum quod mouet efficientem ad agendum*. Vnde & finis dicitur cauſa cauſarum, quia mouet alias cauſas ad agendum.

Et ratio eſt, quia agens non operatur, niſi vt determinatum ad aliquid quod operetur, aliàs a caſu, & per accidens operabitur; determinatur autem à fine, qui eſt terminus in quem tendit agens; ergo motio finis ita debet reſpicere actiones, & effectus, vt rem cauſandam; quod etiam ipſum agēs reſpiciet tanquam mobile, quod determinat vt operetur. In ipſis autem agentibus, quia alia ſunt exequentia, alia imperantia & dirigentia, finis non poteſt immediatè mouere illud agens, quod eſt purè executiuum, & cognitione carens, ſed illud quod ſe dirigit, & mouet in finem, a cuius directione executiua agentia mouentur. Non enim bonitas finis poteſt mouere, niſi aliquem appetitum, appetitus autem vel eſt innatus, vel elicitus: innatus debet eſſe directus ab aliquo dirigente ipſum in finem, quia ipſe non ſe dirigit, elicitus autem ſupponit cognitionem, in hoc enim conſiſtit quod ſit elicitus, & ſic prima motio finis debet eſſe in appetitum ſe dirigentem in finem, deinde in agentia, quæ ſunt directa ab alio, quia omne quod eſt directum non a ſe, ſupponit aliud à quo dirigatur, & cum non ſit proceſſus in infinitum, oportet venire ad aliquod, quod ſe dirigat in finem, & hoc eſt appetitus rationalis.

Difficultas ergo præſens ad hoc ſolum reducitur, vt explicemus, quid ſit verè & propriè illud, quod metaphoricè, & impropriè vocamus motionem in cauſalitate finis; oportet enim quòd ſit vera cauſalitas, & propria, licèt ſit metaphoricè actio ſeu motio, ſicut Chriſtus dicitur Leo metaphoricè propter fortitudinem, non quia ſit in eo metaphoricè fortitudo, ſed eſt metaphoricè leonina, verè autem diuina, ſimiliter finalizatio metaphoricè dicitur motio, verè autem cauſalitas finis, & inquirimus quid ſit illud verè.

Variè circa hæc ſentiunt Authores. Principales autem ſententiæ reducuntur ad quinque. *Prima* aſſerit conſiſtere in qualitate, nempè in aliquo actu intellectus, vel voluntatis, ſcilicet cognitione excitante, vel volitione, aut intentione ipſius finis. Ita Cabero *hic tract. 2. diſput. 6. dub. 3. Secunda* aſſerit eſſe ipſam actionem agentis præſertim voluntatis operantis, quæ actio ſub reſpectu egreſsionis, & dependentiæ ab agente dicitur actio, ſub dependentia à fine, eſt finalizatio. Quid ſit autem illa dependentia à fine reſtat explicandum. Ita Suarez *diſput. 23. Met. ſect. 4. Rub. tract. de cauſa finali, quæſt. 3.* Carmel. *hic diſput. 14. q. 5.* & plures Thomiſtæ *ad 1. 2. q. 1. art. 1.* Et ad idem reducitur

citur ſententia Scotiſtarum, quòd cauſalitas finis fundamentaliter ſumpta eſt idem cum actione voluntatis qua eligit, vel imperat media, formaliter verò eſt relatio diſtincta à relatione cauſæ efficientis, ſicut ipſe finis diſtinguitur, & hæc relatio ſubiectatur in ipſa cauſa, & terminatur ad effectum. Ita Fuent. 2. *Phyſic. quæſt. 7. diffic. 3. art. 2.* Sed mirum eſt, quòd fundamentum huius relationis dicitur eſſe ipſa actio efficientis, & tamen ſubiectari dicitur in ipſo fine, Quomodo iſta cohærent? cum relatio nunquam ſeparetur a fundamento.

Tertia ſententia dicit, cauſalitatem finis eſſe aliquid medium inter finem & finalizatum reſultans à fine, ſicut actio eſt medium inter efficiens, & effectum. Quam ſententiam placuiſſe quibuſdam recentioribus referunt Fonſ. & Conimbric. Sed neque ipſi videntur ab ea abhorrere, nam Fonſeca 5. *Metaphyſ. c. 2. q. 13. ſect. 3.* Conimbr. 2. *Phyſic. cap. 7. q. 6. art. 2.* dicunt cauſalitatem finis eſſe modum ipſius finis, licèt ab eo realiter indiſtinctum: & *q 21. art. 3. ad 2.* inquiunt actionem ipſius intellectus proponentis voluntati finem, præcedere cauſalitatem finis, & ſic non ponunt in actione veritatem huius metaphoræ. *Quarta ſententia* non diſtinguit cauſalitatem finis a bonitate ipſius finis, niſi ſecundum quandam moralitatem, quatenus bonitas finis attrahit, & intentionaliter efficit, vt effectus agentis intuitu eius fiat, & ſic ab eo pendeat. Ita AEgid. *lib. 1. de fine in commnuni. quæſt. 6. artic. 6. §. 3.* Quod totum non videtur differre ab excitatione, & propoſitione obiecti per intellectum, vt docet prima ſententia. *Vltima ſententia* conſtituit cauſalitatem finis in quodam conflato ex cauſalitate phyſica, & morali: phyſica quatenus dependentia finalizati à fine realis eſt: moralis autem quatenus dependet ſaltem tanquam à conditione ab exiſtentia obiectiua, & intentionali. ita Araujo 8. *Met. q. 9. art. 2.*

Sit vnica concluſio. Metaphorica motio, qua finis dicitur cauſare ſecundum veritatem, eſt primus amor finis, vt paſſiuè pendens ab appetibili, non vt actiuè elicitus à voluntate. Hęc concluſio vnum ſupponit, & alterum declarat. Supponit quòd cauſalitas finis licèt metaphoricè ſit motio, verè tamen eſſe cauſalitatem realem, quia aliàs ſi totum, quod datur in cauſalitate finis, eſſet metaphoricum, & nihil reale, finis non eſſet vera cauſa phyſica, cùm tamen ſit præcipua, & prima cauſarum, imò per excellentiam eſt id, cuius cauſa ſeu cuius gratia cætera fiunt; ergo ſi nullam veram cauſalitatem habet, vera cauſa non eſt.

Quod verò explicanda ſit cauſalitas finis per ipſum appeti, & amari paſſiuè, quod in re eſt ipſe amor à voluntate elicitus, non vt a voluntate elicitiuè, ſed vt ab ipſo ponderė appetibilis paſſiuè, ſumitur ex Diu. Thom. *q. 22. de verit. artic. 2.* vbi inquit: *Quod ſicut influere cauſa efficientis eſt agere, ita influere cauſæ finalis eſt appeti, & deſiderari.* Et *primò contra Gen. cap. 75. ratione 5.* inquit: *Quod cauſalitas finis in hoc conſiſtit, quod propter ipſum alia deſiderantur, & ita quanto finis eſt perfectior, & magis volitus, tanto voluntas volentis finem ad plura extenditur.* Et 1. 2. *quæſt. 28. artic. 6.* inquit: *Quod omne agens agit propter finem aliquem, finis autem eſt bonum deſideratum, & amatum vnicuique, ergo manifeſtum eſt quod omne agens agit quamcumque actionem ex amore aliquo.* Sentit ergo Diu Thomas, quod influxus, & cauſalitas finis mediante amore diffunditur: neque enim bonitas finalizans diffunditur realiter, ſed appetibiliter, id eſt non per ſui propagationem, & alterius boni productionem, ſed per ſui affectum, & ordinationem in ipſum bonum. Idem expreſsit Scot. *q. 4. prologi, §. Aliter dicitur*, vbi inquit: *Quod finis non eſt cauſa, niſi in quantum amatus, & deſideratus mouet efficiens ad efficiendum.*

Ratio concluſionis eſt, quia finis finalizat in quantum appetibile & bonum; bonum autem eſt id, quod omnia appetunt, vt definit Philoſ. ergo ſi ratione appetibilitatis

eſt

eſt cauſa, reductio eius in actum erit formalis cauſalitas, appetibile autem formaliter reducitur in actum per actualiter appeti, propria enim actualitas appetibilis eſt appeti actu. Item quia finis non finalizat niſi prout in intentione, ergo eius cauſalitas intra ipſam voluntatem eſſe debet, non in aliquo extra voluntatem; neque apparet aliud quam actus ipſe voluntatis, quo redditur finis amatus; nam quidquid aliud eſt, ſiue habitus aliquis, ſiue potentia voluntatis, minor actualitas eſt, quàm ad actualem influxum requiratur. Alij verò actus poſteriores iſto amore cauſati ſunt à fine potius, quàm cauſalitas eius. Imò ipſemet amor finis, vt elicitus à voluntate eſt cauſatus à fine, vt autem paſsiuè pendens ab ipſo pondere appetibilis cauſalitas finis eſt, vt ſtatim magis explicabitur.

Vt autem hoc radicitus percipiatur, aduertendum eſt, amorem ſeu appetitum actualem pendere à duplici principio, ſcilicet ab appetibili vt attrahente, & efficiente appetitum, quod explicatur per modum cuiuſdam ponderis, ſeu ſpirationis inclinantis iuxta illud Aug. *Pondus meum amor meus, eo feror quocumque feror*; & ſic voluntas fit ponderoſa ex ipſa coniunctione, & immutatione appetibilis. Secundò pendet amor ab appetente, ſeu voluntate eliciente, quando eſt appetitus elicitus ſicut quando eſt innatus pendet ab inſtituente naturam, & dirigente in finem. Et quidem ille actus ſeu amor vt eſt actus, ſeu operatio cauſæ reſpicit ipſam vt efficientia, ſeu actio. Vt verò pendet ab obiecto, adhuc fundat duplicem habitudinem, aliam ſpecificationis, quę propriè reſpicit ipſum vt obiectum per modum ſpecificatiui, & pertinet ad genus cauſæ formalis extrinſecæ. Alia eſt habitudo finalizationis, quatenus actus ille etiam poſtquam eſt ſpecificatus reſpicit alterum cuius intuitu & gratia fiat vel ſi intuitu ſui fit, in ſe habet rationem finis diſtinctam à ratione obiecti. Itaque dependentia actus ab obiecto eſt communis tam obiecto, qui eſt finis, quam qui non eſt finis, & ſolum cōſiſtit in dependentia ab ipſo, vt determinante ſpeciem actus; at verò finis non conſtituit ſpeciem, ſed mouet agens ad exercitium actionis, & quia non poteſt exercere actionem, niſi per aliquam inclinationem, quæ generaliter dicitur appetitus, neque inclinatio poteſt tendere niſi ad aliquid certū, prius neceſſe eſt, quòd reddatur inclinatio proportionata reſpectu illius termini, in quem tendit, & illa proportio, ſeu immutatio reddit inclinationem quaſi coniunctā ipſi appetibili, & ſic inclinatio ponderoſa facta tendit in finem, & quanto plus facit aliquod bonum ponderare in plures actiones, tanto vniuerſalior, & perfectior finis eſt, & ſi facit ponderare in omnes, tunc eſt vltimus finis, & dicitur appeti, & diligi toto corde, imo & amari charitate quia charitas addit ſupra amorem communiter dictum æſtimationem rei volitę quaſi magni, & cari pretij, vt dicit S.Th. 1.2. *q.26. art. 3.* Quare hæc immutatio, ſeu pondus appetibilis in voluntate in re per actum amoris fit, ſed quatenus eſt elicita perfectè a voluntate, dicitur actio voluntatis, & effectus finis, quatenus verò eſt ab appetibili, & ſubordinatur ei ad amandum, eſt cauſalitas finis, & ſecundum hanc rationem eſt ab obiecto propoſito, & præcedit rationē eius vt eſt à voluntate elicitiuè, ſicut ſpiratio amorem perfectū, dictio intellectionē.

Et hoc ipſum agnouit D. Th *in loco nuper cit. art. 2.* vbi inquit: *Quòd appetibile dat appetitui primò quidem quandam coaptationem ad ipſum, quæ eſt quædam complacentia appetibilis, ex qua ſequitur motus ad appetibile, & ex iſta immutatione appetitus ab appetibili, amor nominatur paſsio.* Et *ſol. ad* 3. cum obieciſſet, quòd amor non importat ipsū motum appetitus, ſed principium motus, & ſic non eſt paſsio, quia paſsio eſt motus. *Reſp. Quòd amor etſi non nominat motum appetitus tendentem in appetibile, nominat tamen motū appetitꝰ, quo immutatur ab appetibili, vt ei appetibile cōplaceat.* Præcedit ergo immutatio

complacentiam, quia immutatur vt complaceat, & ſic eſt cauſalitas finis, quia redditur appetibile actu amatum, ſeu appetitum non denominatione extrinſeca ſumpta ab actione amandi, ſic enim conſequitur illam, & non eſt aliquid reale; ſed ab immutatione, qua redditur appetibile coniunctum ipſi appetitui, & appetitus ille coaptatus ipſi appetibili, & ſic ipſum appetibile ſe habet, vt grauitas, & pondus voluntatis, tam reſpectu ſui, quàm aliorum. Et conuenienter ſic ponitur cauſalitas finis, quia finis eſt cauſa mouens modo immobili, non ſe mouens, ſed alia immutans, vt patet 12. *Meth. text.* 37. *lect.* 7. apud Diuum Thomam, & ita cauſalitas eius non debet quæri in ipſomet fine, neque in aliquo motu ab eo egrediẽte, ſed in ipſo effectu eius, ſcilicet in ipſo amore, qui eſt effectus, & cauſalitas finis ſecundum diuerſas habitudines, & conſiderationes, ſicut etiam quia Deus immobiliter operatur ſe ipſo eſt actus vltimus operandi, actio autem operata ad extra eſt effectus Dei, & non aliquid medium inter effectum, & cauſam.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò obijcies. Nullus effectus poteſt coincidere cum ſua cauſalitate, ſiquidem cauſalitas eſt ratio influens in effectum, & ipſe exitus rei cauſatæ, ſed amor eſt effectus finis, etiam ſi ſit primus, quo finis amatur, quia ab ipſo fine allicitur, & determinatur voluntas ad amandum finem, ergo ipſe amor non eſt cauſalitas finis, ſed cauſatum.

Secundo. Finis per cognitionem propoſitus excitat appetitum ad amorem, ergo ante ipſum amorem habet cauſare, & habet cauſalitatem, ſcilicet excitationem ipſam. *Antec. conſtat,* quia voluntas in amore finis dependet eſſentialiter à propoſitione, & oſtenſione obiecti, ergo aliquid influit obiectum, ſeu finis in illum amorem, & ſic ante actum voluntatis finis habet cauſalitatem, ergo non conſiſtit in ſolo amore.

Tertiò. Quia ratio finis vt cauſet, eſt realis eius appetibilitas, & non intentionale eſſe apprehenſionis, ergo cauſalitas debet eſſe aliquid reale correſpondens iſti rationi formali, aliàs ſi cauſalitas realis non eſt, ipſa cauſa finalis realis non erit, ſed eſſe actu amatum, ſeu appetitum non eſt aliquid reale ſed extrinſeca denominatio, ergo non poteſt eſſe cauſalitas vera finis, ſicut neque ipſum eſſe cognitum.

Quartò. Quia cauſalitas finis eſt moralis, & motio quædam metaphorica, ſed moralis cauſalitas non eſt aliquid poſitiuum emanans à cauſa, alias eſſet aliquid phyſicum, & non morale, & realis motio non metaphorica, ergo non eſt ipſe actus voluntatis, ſeu amor etiam prout pendet à fine. Nam illa dependentia à fine vel eſt realis, & phyſica, vel non; ſi non, ergo prout ſic non dependet realiter à fine, nec cauſalitas finis aliquid reale eſt; ſi verò eſt dependentia phyſica, cur non dicetur realis motio, ſed metaphorica etiam prout pendet à fine?

Quintò. Iſta actio voluntatis eſt etiam cauſalitas efficientis, & ſub ea ratione, qua efficientis eſt, non eſt cauſalitas finalis, ſed potius effectus ipſius finis, alioquin confunderentur iſtæ cauſalitates, ſi ſub ea ratione, qua eſt cauſalitas efficientis, eſſet cauſalitas finis, ergo aliquid debet dari præter rationem actionis, vt reddatur cauſalitas finis, quia ſi nihil amplius additur, vna formaliter erit altera. Illud autẽ quod additur, debet eſſe aliquid reale ſaltem vt modus, & ſic oportet explicare quid ſit, & fruſtra confugiemus ad motionem metaphoricam, ſi datur realis modus præter modum actionis, & cauſalitatis efficientis, qui tamen non poteſt procedere à fine, cùm finis quandoque realiter non exiſtat, apprehenſio autem ſolum ſe habet vt conditio, non vt ratio cauſandi.

Vltimò. Finis operatur alliciendo, & attrahendo voluntatem, vt velit, ergo cauſalitas non poteſt eſſe volitio, quia per volitionem non allicit ad volendum, ſed iam eſt allecta, ergo non eſt cauſalitas alliciendi.

Ad primum reſpondetur. Quòd amor ſecundum diuerſas conſiderationes eſt cauſalitas, & effectus finis, nam vt actiuè elicitur ab appetitu, eſt effectus finis gratiâ enim finis operatur voluntas, alias non amaret finem propter finem, quod eſſet non habere illum pro fine. At verò iſte amor finis vt paſsiuè ſe habet ad obiectum appetibile, quatenus connaturalizatur illi, & accipitur à voluntate, vt pondus ſuæ inclinationis immutans ad complacendum, ſic eſt cauſalitas finis, & ratio appetendi, & exequendi alia, de quo amplius dicemus *ſolutione ad vltimum.*

Ad ſecundum reſpondetur. Quòd ipſa cognitio, ſeu obiectum vt cognitum cauſat amorem, & amor pendet ab illo ſecundum duplicem conſiderationem, & vt effectus quatenus actio elicita eſt à voluntate, & vt cauſalitas quatenus paſsiua quædam immutatio, & connaturalitas eſt ipſius appetibilis in appetitu, & prout cauſalitas dependet, & cauſatur à fine excitante per cognitionem immediatè per ſe ipſam, ſicut actio, & omnis alia cauſalitas à ſua cauſa eſt immediatè per ſe ipſam. Vt autem ille amor eſt actio elicita cauſatur à fine, tanquam effectus, mediante ipſa immutatione appetitus paſsiua vt cauſalitate Quomodo autem iſta paſsiua immutatio appetibilis erga appetitum præcedat amorem, vt actio eſt, ſtatim explicabimus.

Ad tertium reſpondetur. Cauſalitatem finis eſſe realem, prout ly *reale* diſtinguitur contra ens rationis, non prout diſtinguitur contra ly *intentionale*: oportet enim quòd finis cauſet mediante cognitione, vt proponente, & mouente voluntatem quæ motio intentionalis eſt, verè tamen in re exiſtens, & verum effectum habens in voluntate, ſcilicet amorem, non ſolum vt elicita actio voluntatis, ſed etiam vt paſsio eſt ab appetibili. Et quando dicitur, quòd eſſe amatum eſt extrinſeca denominatio: *diſting.* in obiecto ad extra, eſſe amatum eſt denominatio, *concedo*: in ipſo verò affectu interiori eſſe amatum, quod eſt idem atque ipſum appetibile eſſe coniunctum voluntati, & ſpirare, ſeu ponderare in illa ad amorem ſui, & aliorum *ſic nego.* Verè enim effectus ab appetibili ipſo pendet, & determinatur, & hoc vocatur amor paſsiuè.

Quod ſi inſtes; nam paſsio eſt poſterior actione, ergo non poteſt cauſalitas finis eſſe amor vt paſsio, & effectus eius vt actio, cùm cauſalitas ſit prior effectu, non ad ipſum conſecuta. *Reſpon.* Quòd paſsio conſecuta ad actionem non poteſt eſſe cauſalitas finis, ſed effectus, multo magis quam ipſa actio ad quam talis paſsio cõſequitur, & ſic amor vt eſt actus immanens receptus paſsiuè in voluntate, poſtquam elicitur ab ipſa non eſt cauſalitas finis, ſed effectus. At verò id quod dicimus eſſe cauſalitatem finis, eſt paſsio ſeu ſpiratio appetibilis in appetitu, quæ influit in elicientiam amoris perfecti, quatenus redditur appetitus immutatus ab appetibili, ſeu determinatus, & quaſi ponderoſus factus ab appetibili, vt tendat in ipſum, & in alia propter ipſum: & ſic dicit Diu. Thom. 1. 2. *quæſt.* 26. *artic.* 2. quòd prima immutatio appetitus ab appetibili vocatur amor. Vnde talis paſsio non eſt illata ex actione, ſed actus vt ſpirans, id eſt ex vi obiecti ponderans & dans principium actionis, ſeu inclinationis, quæ eſt amor perfectus, vt docet ibidem Sanct. Thom. *ſolut. ad* 1. & inde infert *ibidem articul.* 3. *ad* 4. quòd magis homo in Deum poteſt tendere per amorem paſsiuè quodammodo ab ipſo Deo attractus, quam ad hoc eum propria ratio poſsit ducere. Quare iſta immutatio potentiæ ab obiecto ſine elicientia actus non eſt, ſed vt à potentia elicitur perfectè & conſummatè eſt elicientia

cientia amoris, vt ab obiecto coniungente ſe voluntati per actum, vt ſpiratio eſt, & pondus obiecti, & à propoſitione obiecti pendens, ſic dicitur paſsio, non quidem ſecuta ex actione, ſed ſpirata ab obiecto & voluntate, vt amoris actus perfectè eliciatur.

Ad quartum reſpondetur. Quod cauſalitas finis eſt metaphoricè actio, vt dicit Philoſ. *1. de generat. text. 55.* ſed non metaphoricè eſt cauſalitas, ſicut iam ſupra dictum eſt; quatenus ergo vera cauſalitas eſt, veram quoque & realem mutationem importat, & identicè eſt idem cum actu amoris; formaliter autem eſt vera dependentia ab ipſo appetibili vt ſpirante, ratione cuius dicitur moralis motio, ſed vera dependentia.

Ad quintum reſpondetur. Quòd cauſalitas finis non eſt ipſa cauſalitas efficientis formaliter, ſed identicè. Id autem quod formaliter addit, eſt vera & realis dependentia ab obiecto, non quatenus ſpecificante, ſed quatenus ſpirante, & appetitui ſe coniungente, vt ponderet, & inclinetur in alia. Et ſicut actus intellectus pendet a virtute intellectiua efficienter, & a præſentia obiecti formaliter, & tamen verè dependet ab obiecto in ſuo genere, ita quòd aſsimilatur illi terminus cognitionis ſic amor ille, & pédet à potentia eliciente, & ab obiecto ponderante, ſeu ſpirante inclinationem ad obiectum, & hoc non facit obiectum niſi coniunctum, & coaptatum niſi appetitui, & talis coniunctio, ſeu dependentia, & ordo ad appetibile, aliquid reale eſt in ipſo effectu, vt dependente ab appetibili, & ſic eſt cauſalitas finis, quia communicat voluntati pondus, & inclinationem vt ratione ſui cætera appetantur.

Ad vltimum reſpondetur. Verum eſſe quod finis attrahit, & allicit voluntatem, & hæc attractio eſt ad hoc vt voluntas velit: ſed in illa volitione ſunt duo, alterum quod eſt cauſatum à fine, alterum quod eſt ratio cauſandi; neque eſt mirum quòd cauſalitas identificetur cum cauſato, quia etiam actio identificatur cum effectu. Id ergo, quod elicientiæ ſeu actionis eſt in illa volitione, eſt cauſatum a fine, quod verò coaptationis & coniunctionis eſt cum appetibili, ſeu ordinis ad ipſum, quo redditur ponderans in appetitu, vt inclinetur ad ſe, & ad alia, hoc dicitur attractio per modum cauſalitatis ad actum, vt explicatum eſt.

ARTICVLVS III.

Ad quæ obiecta ſe extendat cauſalitas finis, an ſolum ad media, vel etiam ad ipſum amorem finis?

Actus, qui à fine cauſari poſſunt, id eſt gratiâ illius fieri, quidam pertinent ad ordinem intentionis, quidam ad ordinem executionis. Nomine autem ordinis intentionis intelligimus illos actus, qui reſpiciunt finem vt obiectum volitionis; nomine verò ordinis executionis eos actus, qui reſpiciunt media vſque ad realem finis attingentiam in ſuo eſſe. Ad primum ordinem pertinet primò ſimplex volitio finis, deſiderium illius, fruitio, ſeu delectatio in mente, intentio. Ad ſecundum ordinem pertinet electio, quam antecedit conſilium & conſenſus, deinde imperium, vſuſ, executio mediorum, aſſecutio finis, delectatio de ipſo aſſecuto, ſeu poſſeſſo: de quibus latè Sanct. Thom. 1. 2. *à quæſt. 8. vſque ad 17.* Itaque ordo intentionis incipit à fine volito, & terminatur in volitione mediorum. Ordo verò executionis incipit à medijs volitis, & terminatur in fine ſecundum eſſe reale aſſecuto.

In hac autem difficultate non loquimur de actibus diuinis, licèt enim Deus agat propter finem, tamen neque ipſe, neque actus voluntatis eius ſunt res finalizatæ à fine, quia actiones internæ Dei cum ſint ipſa ſubſtantia Dei, non poſſunt eſſe cauſatæ ab aliqua cauſa, ſolum ergo effectus ad extra finalizantur a Deo.

Igitur circa aſsignanda obiecta, ad quæ ſe ex-

Digitized by Google

ſe extendit finis, varia eſt Auctorum ſententia. *Quidam* enim ſolum media, & actus, qui verſantur circa media, dicunt finalizari à fine, non ea quæ pertinent ad intentionem, & amorem finis. Ita P. Vazquez 1.2. *quæſt.* 1. *diſp.* 3. *cap.* 2. Lor. *ibidem diſp.* 3. Caber. *hic diſp.* 6. *dub.* 4. & alij. *Fundamentum eſt*, quia finis mouet metaphoricè prout in intentione, ergo eſſe in intentione eſt conditio requiſita, vt moueat, & cauſet, ergo intentio ipſa non eſt cauſata à fine, ſed ſolum actus, qui poſt intentionem ſequuntur, quales ſunt, qui verſantur circa media. Et fortius vrget hoc, ſi nomine intentionis intelligamus ipſum amorem finis, quem præcedenti articulo diximus eſſe cauſalitatem finis; ergo non eſt effectus illius, aliàs eſſet cauſa ſui, ſed ſolum amor aliorum à fine.

Alij è contra ſentiunt non ſolum actus, qui verſantur circa media, ſed etiam qui verſantur circa finem eſſe effectus finis, non ſolum ipſam intentionem, ſed etiam ſimplicem amorem finis: de qua ſententia videri Pat. Suarez *diſp.* 23. *Meth. ſect.* 3. *numer.* 7. Curiel. 1. 2. *quæſt.* 1. *art.* 1. *dub.* 2. §. 4. Conimb. 2. *Phyſic. cap.* 7. *quæſt.* 22. *articul.* 1. qui tamen dicunt, perfectiſsimam cauſalitatem finis verſari circa media, imperfectam verò circa amorem ipſius finis. Et aliqui etiam licèt concedant intentionem finis eſſe finalizatam ab illo, non tamen ſimplicem amorem finis, ſed hunc requiri tanquam cauſalitatem, vel conditionem finalizandi: ita Fonſ. 5. *Meth. cap.* 2. *quæſt.* 10. *ſect.* 2.

Et fundamentum pro hac parte generaliter eſt, quia finis cauſat appetitum ſui, non ſolum reſpectu mediorum, ſed etiam ad appetendum ſe, quia non appetitur gratia aliorum, ſed gratia ſui; ergo etiam amorem ſui finalizat, quia nihil aliud eſt finalizare, quam gratia ſui appeti. Verum eſt magis iſtam cauſalitatem finis relucere reſpectu intentionis, quam reſpectu amoris ſimplicis ipſius finis, eò quòd intentio licèt directè ſit de fine, de connotato tamen dicit ordinem ad media, quatenus dicit ordinem ad finem vt aſſequendum per media: ſimplex autem amor finis nihil de medijs connotat.

Dico ergo primò. *Agens propter finem finalizatur ab ipſo, non vt effectus, ſed vt ſubiectum motum à fine.* Hæc eſt contra AEgid. *lib.* 1. *de fine in communi*, *quæſt.* 6. *art.* 5. §. 2. & 7. & alios quos ibi citat, qui totaliter excludit agens à cauſalitate finis. *Ratio tamen noſtræ concluſionis ſumitur* ex dictis præcedenti articulo, quia finis non poteſt cauſare actionem agentis niſi mouendo, & excitando agens vt velit, & agat propter finem, ergo actio ita debet eſſe effectus finis, quod agens ſit excitatum, & motum.

Dico ſecundò. *Ea, quæ pertinent ad ordinem executionis tam media ipſa volita, quàm volitiones circa talia media, & actiones externæ circa ipſa, ſunt effectus finalizati à fine.* De hac concluſione non eſt controuerſia inter Authores, quia omne illud eſt effectus finis, quod fit gratiâ finis, præſertim ſi ſupponitur finis volitus, & amatus, ſed omnia iſta media, & actiones fiunt, vel appetuntur gratia finis, & ſupponunt finem volitum, & amatum, ergo ſunt effectus finalizati à fine.

Solum dubitabis, quomodo cauſalitas finis, quæ eſt motio metaphorica, & in re ipſum amari, ſeu appeti finis, deriuetur ad actiones externas, ſiquidem finis vt volitus nihil reale illis poteſt imprimere, ratione cuius dicatur finis realiter cauſare illa, ſed ſolum ponit denominationem extrinſecam in medijs, vel actibus externis, nô ergo, ſunt effectus propriè, & realiter ipſius finis.

Propter hoc aliqui valdè laborant in explicanda continuatione huius cauſalitatis finalis cum rebus, & operationibus externis. Et *quidam* ſolum ponunt extrinſecam dependentiam, & influxum in actiones externas, quatenus modo quodā morali ſubduntur internis. In ipſis autem internis actibus influxum, ſeu dependentiam immediatam

diatam

dictam à fine ponunt. Ita P. *Suarez diſp. 23. Metaphyſic. ſect. 4. num. 17. & 18. Alij* verò etiam intrinſecam, & propriam dependentiam, & cauſalitatem finis ponunt in operationibus & effectibus externis, quatenus gratia eius fiunt: quòd certè niſi ponatur in actionibus diuinis, non poterit cauſalitas finalis in Deo ſaluari, ſiquidem actus interni Dei non cauſantur à cauſalitate finis, ſi quid ergo finaliter à Deo cauſatur, ſolùm poteſt eſſe effectus, vel actio externa.

Reſpondetur ergo. Cauſalitatem finis eo modo contiuuari cum actibus, & effectibus externis, quo continuatur inclinatio appetitus, ſeu voluntatis cum ipſis actibus, & effectibus externis à tali inclinatione emanantibus. Quia enim actiones externæ, & conſequenter effectus earum fiunt ab agente, vt inclinato ad agendum & ſine inclinatione agens non operatur, omnis autem inclinatio oritur, & dependet ab aliquo primo amore, quo volitus eſt finis, & ille amor vt pendens ab appetibili, à quo accipit inclinationem & pondus, eſt cauſalitas finis, vt præcedenti articulo explicauimus, ita omnis actus, & effectus qui ex tali amore deriuatur, ſecundùm inclinationem eius, & connexionem cum illo, virtualiter participat ipſam cauſalitatem finis, quatenus ex primo amore reliqua deriuantur. Et ſicut prima cauſalitas finis realis eſt ratione actus amoris cum quo identificatur, ita virtualis cauſalitas realis eſt ratione inclinationis, quæ ex iſto primo amore deriuatur in reliquos actus. Quando ergo dicitur quòd actiones exrernæ & effectus earum, quæ ſunt ipſa media executa ſolum extrinſecè participant rationem finis amati. *Reſpondetur*, quòd ſi ly *amatum* ſumatur pro denominatione orta in obiecto ex ipſo actu amoris, ſic extrinſecè tangit actus, & effectus ex amore ſecutos. Si autem ly *eſſe amatum*, ſumatur pro coniunctione paſſiua appetibilis ad appetitum, cuius gratiâ cætera appetuntur, & in quo continetur, ſic virtualiter manet in actibus & effectibus, qui ſicut ex ipſa inclinatione amoris realiter deriuantur, ita virtualiter participant ipſam cauſalitatem finis, quæ in tali amore ſpiratiuo, identificato cum ipſo actu amoris, conſiſtit.

Dico tertiò, finis habet pro effectu finalizato etiam ipſum actum intentionis erga finem, imo etiam ipſum ſimplicem amorem finis in quantum eſt actus elicitus à voluntate. In prima parte concluſionis conueniunt ferè omnes Authores, præter P. Vazquez *ſupra citat. in 1. ſent. Ratio eſt*, tùm, quia intentio non præcisè verſatur circa finem, ſed etiam attingit media in obliquo, & ſic pro hac parte cauſari debet à fine: tùm etiam, quia intentio ſupponit ſimplicem amorem finis, à quo deriuari poteſt, nam ſupponit finem amatum; ergo poteſt elici intentio ex amore, & gratia finis voliti, nihil autem amplius requiritur, vt aliquid ſit cauſatum à fine, quàm quòd ſit gratia, & amore finis, hoc enim eſt eſſe finalizatum.

Vnde patet ad rationes dubitandi pro prima ſententia allatas. Ad primùm enim dicitur, quòd finis prout in intentione finalizat, non prout in intentione formali, ſed radicali: amor autem ille ſimplex finis eſt initium, ſeu radix intentionis, & ſic finis prout formaliter volitus, & radicaliter intentus eſt cauſa finalizans etiam ipſam intentionem formalem.

Ad ſecundùm reſpondetur, quòd finis non eſt cauſa ſui ſecundùm idem, ſed ſecundùm diuerſa; finis enim vt amatus eſt cauſa ſui, vt ſit intentus, alliciendo ad ſui intentionem, & mediorum volitionem.

Secunda pars concluſionis maiorem habet difficultatem, & alij ſunt qui affirmant, alij qui negant, & vtraque pars teſtimonijs vtitur D. Thom. & ratione: Sed nos vtrumque conciliamus ex diſtinctione data de amore paſſiuè, ſeu ſpiratiuè, & elicitiuè, ſeu perfectè ſumpto; nam amor vt præcisè eſt ab appetibili, non eſt effectus finalizatus à fine, ſed cauſalitas eius, vt *articulo*

præcedenti oſtendimus; vt autem actiuè elicitur à voluntate, ſic eſt effectus finalizatus à fine ſiquidem in agendo, & eliciendo propter aliquem finem agit, aliàs à caſu, vel fortuito eliceret illum actum, & ex alia parte ſupponit finem ſufficienter coniunctum voluntati per ipſummet amorem, vt præciſè eſt ab appetibili, ergo habet quidquid requiritur, vt amor ille elici dicatur propter finem, ſeu gratiâ finis amati, id eſt, coniuncti ipſi appetibili. Et in hoc ſenſu intelligimus quod dicit D. Thom. 2.2. *de Verit. art.* 2. *Quod influere cauſa finalis eſt appeti, & deſiderari:* adiuncto eo, quod dicit 1.2. *q.*26. *art.*2. *ad* 3. *Quod amor non nominat motum tendentem in appetibile, ſed nominat motũ appetitus quo immutatur ab appetibili, vt ei appetibili complaceat.* Sic ergo amor vt ab appetibili, ſeu appetibile vt coniunctum appetitui eſt cauſa finalizans. & cauſans vt elicitiuè ametur gratia talis appetibilis immutantis appetitum vt complaceat. Et ſic etiam ſaluatur, quod docet D. Thom. 1.2. *quæſt.* 1. *art.* 1. *Quod omnis actio humana eſt propter finem, etiam ſi agat actionem, quæ eſt vltimus finis:* Ergo etiam actio, quæ eſt amor vltimi finis, vt actio, propter finem eſt: & 1. *part. quæſt.* 82. inquit: *Quòd intellectus mouet voluntatem per modum finis, quia bonum intellectum eſt obiectum voluntatis, & mouet ipſam vt finis:* ſed reſpectu primi amoris datur bonum propoſitum per intellectum: ergo mouet voluntatem, & hoc alliciendo, & per modum motionis finis; ergo ille amor ſic elicitus eſt finalizatus à fine. *Nec obſtat,* quòd obiectum concurrit ad amorem ſui efficienter, vt Aliqui exiſtimant, & ſic non concurrit motu metaphorico, ſicut requiritur ad finem. *Reſpondetur enim,* quòd etiam data hac ſententia, quæ tamen non eſt certa, nullum eſt inconueniens quòd vtramque cauſalitatem habeat obiectum ſecundùm diuerſas conſiderationes. Et D. Thom. in authoritate allata per modum finis dicit concurrere, quod nobis ſufficit, Præterquam quod in hac ſententia obiectum ipſum non concurrit efficienter, ſed actus intellectus mouens voluntatem.

Quod ſi dicas. Noſtram rationem nimium probare, probat enim quòd etiam amor, vt paſſiuè eſt ab appetibili, eſt propter finem, & cauſatus à fine, quia ſupponit bonum propoſitum per intellectum, quod mouet vt finis. *Reſpondetur,* quòd amor ſic conſideratus non eſt à fine vt cauſatus, ſed vt cauſalitas, & ſic dicetur eſſe à fine eo modo, quo cauſalitas eſt à cauſa, & actio ab agente. Et hoc ideo quia influere cauſæ finalis eſt appeti, & deſiderari, vt dicit D. Thom. ſupra citatus, aliàs non verificatur quòd finis gratia & amore ſui moueat, niſi aliquis amor ſupponatur ſaltem in quantum eſt appetitus immutatus ab appetibili, ſeu coordinatus illi, vt finaliter moueat, nam vt eſt ab appetitu elicitus ille amor, iam debet ſupponere finem, quia omne agens elicit actiuè, & agit propter finem, & vt dicit D. Thom. 3. *contra Gent. c.* 2. *Finis eſt id, quo tendit impetus agentis.*

Ex quibus etiam ſoluuntur fundamenta ſententiæ contrariæ. Primo enim arguunt. Quia cauſalitas finis eſt amor, vt iam ſæpè dictum eſt, quia finis non dicitur cauſare, niſi in quantum aliquid ſit gratia, & amore illius, ergo ſupponitur amor finis, vt aliquid fiat propter finem, & ſic ipſe amor non eſt effectus eius. *Item,* quia ſi ille amor ſimplex ſit effectus finis, non apparet quare bruta non moueant ſe in finem, cum ipſum apprehendant, & ſimplici amore in illum ferantur. Nec requiritur quòd apprehendatur conuenientia finis in ordine ad alterum, id eſt, ad media, ſed ſufficit quòd in ordine ad ſe vt ametur; hoc autem apprehendit brutum fertur enim in aquam, verbi gratia, vt conuenientem ad extinguendam ſitim. *Denique* primus amor non poteſt eſſe ex fine, niſi in quantum aliquis ſe mouet ex fine ad illum amorem, ſi enim non ſe mouet, non agit ex fine, ſed agitur ſicut bruta, ſed in primo amore nullus ſeipſum mouet, ſed tantum à Deo, vt probat

bat Diuus Thomas 1. 2. *quæſt. 9. artic.* 4. ex Ariſtot. 7. *Ethicor. cap.* 13. ergo ille primus amor non eſt effectus cauſatus à fine, quia non eſt à ſe mouente, & dirigente in finem. Et adhoc etiam facit quod toties dicit S. Thom. quòd bonum eſt finis vt amatum, vt videri poteſt 1. 2. *quæſt.* 28. *artic. 6. & in 3. diſtinct. 27. quæſt. 1. art. 2. & quæſt. 21. de Verit. art. 2. in corp.* ergo finis ſupponit amorem ſui, non cauſat.

Ad primum reſpondetur, quòd amor eſt cauſalitas finis vt paſsiuè deriuatur ab appetibili, eſt autem cauſatus à fine, vt eliciuè eſt à voluntate, eò quòd voluntas in eliciendo amorem finis, propter finem ſibi coniunctum agit, & à fine allicitur.

Ad ſecundum reſpondetur, bruta non agere propter finem, quia etſi alliciantur à bonitate finis abſoluta, deficit tamen illis electio, & intentio tam formalis, ad quam ſe moueat, quàm radicalis, ex qua ſe moueant, quia carent voluntate initiante intentionem, & hoc ideo quia non mouentur à bonitate, vt importat ordinem finis, ſiue ad media, ſiue ad ipſum appetentem, & hoc eſt quod dicit D. Thomas 1. 2. *quæſt.* 1. *artic.* 2. *Quòd bruta non cognoſcunt rationem finis, id eſt, ipſam conuenientiam finis, vt ordinatè, & comparatiuè ſe habet.* Ex hoc autem non ſequitur quòd finis ſolum finalizat media, ſed etiam poteſt finalizare ſimplicem amorem ſui, quia etiam in illo amari poteſt finis cognoſcendo ipſam rationem finis, id eſt, ipſum ordinem conuenientiæ, quem habet ad appetentem, quod non cognoſcunt bruta.

Ad tertium reſpondetur, quòd primus amor finis eſt à Deo vt mouente efficienter, quia non ſupponit priorem actum ex parte hominis, quo ſe efficienter moueat, non tamen ſequitur, quòd in illo actu non agat propter finem, cum ad hoc ipſum Deus moueat vt gratia finis cogniti, & ipſi voluntati coniuncti, & coaptati, velit in ipſum finem. Vnde habet ſufficientem rationem, & applicationem, vt amet finem propter ipſum & gratia eius, non tamen vt efficienter moueat ſe, qui ad hoc requiritur vt ex vno actu ſe moueat ad alium actum; vt autem propter finem velit, ſufficit idem actus ſub diuerſa formalitate, ſcilicet ex coniunctione & coaptatione finis, vt ſpirante in ordine ad elicientiam ipſius vt perfectè eſt a voluntate amante, & ſic quod ſufficit ad motionem finis, quæ eſt metaphorica & minor, non ſufficit ad efficientem, quæ eſt phyſica & maior.

Et ad authoritates S. Thom. reſpondetur, quòd finis non cauſat niſi vt amatus & deſideratus, non quidem ſecundùm quòd ly *amatus* eſt denominatio extrinſeca ab amoris actione proueniens in obiectum, ſic enim præſupponit ipſam actionem amoris ex fine factam, & non eſt aliud quàm denominatio extrinſeca, non cauſalitas vera; ſed prout ly *amatus* dicit ipſum appetibile coniunctum appetitui & immutans illud, quod fit per ipſum amorem non vt formaliter eſt elicentia, ſed vt paſsiuè eſt ab appetibili.

* * *

CIR-

Digitized by Google

CIRCA LIBRVM TERTIVM, DE MOTV ET INFINITO.

QVÆSTIO XIV.

De Motu & Actione.

ARTICVLVS I.

Explicatur definitio motus, & eius eſſentialia conſtitutiua.

MOTVS etſi pluribus modis ab Ariſtotele declaratus, vnica tamen definitione definitur, ſcilicet: *Actus entis in potentia, prout in potentia*; licet enim dixerit Philoſophus, quòd motus eſt actus mobilis vt mobile, & iterum quòd eſt actus actiui & paſſiui prout talia ſunt, tamen per hæc non introducit nouam definitionem, ſed explicat difficultates ex illa definitione ortas; ſcil. quomodo motus pertineat ad mobile, & ad mouentem. Tota autem definitio ab Ariſtotele tradita ad hoc tendit, vt oſtendat motum eſſe actũ imperfectum, id eſt, cui aliquid reſtat acquirendum ad differentiam earum diffinitionum, quas tradiderunt Antiqui, & Philoſophus reprobat, qui collocabant motum ſub non ente, vel ſub inæqualitate, aut ſimilibus, prout *ex textu cap.* 1. colligitur.

Pro explicatione autem definitionis traditæ, *Notanda ſunt* verba D. Thom. 3. *Phyſic. lect.* 1. vbi de natura motus loquens inquit: *Quòd antequam aliquid moueatur, eſt in potentia ad actum perfectum, qui eſt terminus motus, & ad imperfectum qui eſt motus, ſicut aqua antequam incipiat calefieri, eſt in potentia ad calefieri, & ad calidum eſſe; cùm autem calefit, reducitur in actum imperfectum, qui eſt motus, ſed reſpectu ſui adhuc remanet in potentia.* Quam doctrinam etiam tradit S. Doctor 11. *Metaphyſ. lect.* 9. Ex quo colligitur, quòd res poteſt conſiderari in triplici ſtatu. *Primo*, in potentia tantum ſine aliqua reductione ad actum. *Secundo*, in actu vltimo. *Tertio*, medio modo, quando eſt partim in actu, partim in potentia. Et quando eſt in potentia tantum, nondum mouetur, quando eſt in actu perfecto, ſeu vltimo, ceſſat motus: quando medio modo ſe habet, tunc eſt in moueri, & in tranſitu de vno ad aliud.

Ex his ergo explicatur definitio motus per ſuas partes. Primò enim dicitur *actus*, quaſi loco generis, & ſumitur actus pro eo, quod diſtinguitur à potentia, abſtrahendo ab actu perfecto, vel imperfecto. Et licet includat motus aliquid potentiæ, ponitur tamen in genere actus & non potentiæ, quia præcipuum officium motus eſt reducere mobile in actum, licet quia id facit tanquã actus imperfectus aliquid potentialitatis includat. Inuenitur autem in motu duplex habitudo potentialitatis, altera reſpectu mobilis, ſeu ſubiecti recipientis motum, in quo conuenit motus cum alijs formis, quæ etiam reducunt ſubiectum de potentia ad actum informando illud. Et ad hoc explicandum ponitur ſequens particula *entis in potentia*, id eſt ſubiecti exiſtentis in potentia. Non autem dicitur corporis in potentia, ne ſupponatur id, quod probandum

erit

erit de ſubiecto motus, ſcil. quòd ſit corpus, quia eſt diuiſibile. Altera autem habitudo potentialitatis in motu eſt ad vlteriorem terminū, in quo diſtinguitur à reliquis formis, quæ ſolum actuant ſubiectum in quantum eſt in potentia ad ſe, motus autem actuat ſubiectum, non ſolum vt eſt in potentia ad ſe, ſed vt eſt in potentia ad vlteriorē terminum, & propterea dicitur, quòd eſt *entis in potentia, prout in potentia*, ſicut æs quando mouetur ad formam ſtatuæ, non actuatur à motu in quantum æs, ſed in quantum in potentia ad ſtatuam, ita D. Thom. 3. *Phyſic. lect.* 2. §. *Manifeſtat*, &c.

Ex qua explicatione ſoluuntur plures inſtantiæ, quæ contra iſtam definitionem obijci poſſunt. *Nam poteſt argui*, quòd eſt redundans, quia conuenit alijs, & quod eſt diminuta, quia non explicat omnia, quæ ſunt de eſſentia motus. Et quòd conueniat alijs, *probatur*, nam conuenit omnibus formis imperfectis, quæ relinquunt ſubiectum in potentia ad alias formas, ad quas ordinantur, & tamen non ſunt motus, ſicut forma embrionis relinquit materiam in potentia ad formam perfectam equi, & ſimiliter calor vt quatuor ad calorem perfectum vt octo, & tamen neque forma embrionis, neque calor vt quatuor ſunt motus; ergo, &c. Quod verò ſit diminuta, *probatur*, quia non explicat aliqua, quæ ſunt de conceptu motus, v. g. quòd ſit ab agente, & in paſſo & ad terminum ad quem, quæ habitudines ſunt eſſentiales motui, cùm motus eſſentialiter ſit via & tendencia ab vno ad aliud, ergo definitio data vndique deficit.

Ad primum reſpondetur. Formam imperfectam dupliciter ſumi poſſe. Vno modo, quia eſt imperfecta in ratione formæ comparatiuè ad aliam perfectiorem. Alio modo, quia non ſolum eſt imperfecta comparatiuè ad aliam formam, ſed etiam habet ſtatum potentiæ & imperfectionis, qui eſt tendere ad formam, tanquam ad terminum: hoc enim requiritur vt actus ille ita ſit imperfectus, quòd non ſit terminus motus; quantumcunque enim forma ſit imperfecta in ratione informandi, ſi tamen nō habet illum ſtatum imperfectionis, qui eſt tendere, non eſt motus, ſed terminus motus, nam hoc ipſo quòd forma aliqua informat, & ceſſat tendere ad vlteriorem terminum, ceſſat motus. Vnde calor vt quatuor licet ſit imperfectus in informando reſpectu caloris vt octo, tamen ſi ceſſat tendere ad calorem vt octo, non informat vt motus, ſed vt forma imperfecta, & ſic intelligitur definitio motus, quòd ſit actus entis in potentia, prout in potentia, id eſt, prout habens ſtatum potentiæ, qui eſt tendere ad actum.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd illæ habitudines etſi non ponantur ex reſſe, ponuntur tamen virtualiter. Per hoc enim quod dicitur *entis in potentia prout eſt in potentia*, denotatur ſubiectum, quod patitur, ſeu tranſmutatur; ſic enim eſt in potentia dum mutatur de vno ad aliud. Vbi autem eſt paſsio, virtualiter inſinuatur actio, quia paſsio non eſt niſi tranſmutatio ab aliquo agente. Similiter habitudo termini à quo ad terminum ad quem, inſinuatur in eadem particula, *prout in potentia*, intelligitur enim quòd ſit in habitudine, & potentia ad vlteriorem terminum, qui eſt terminus ad quem, vbi conſequenter inſinuatur terminus à quo, quia non eſt tranſitus ad terminum ad quem niſi ex aliquo termino à quo.

Explicata definitione motus reſtat explicare, an conueniat omni motui, tam ſucceſſiuo, quàm inſtantaneo tam continuo, quàm diſcreto, quod eſt inquirere, an ſucceſsio, & continuitas ſint de eſſentia motus hìc definiti. *Aliquorum enim ſententia eſt*, ſolum motum ſucceſsiuum in hac definitione includi non mutationem inſtantaneam, vt generatio ſubſtantialis. Quam ſententiam videntur tenuiſſe aliqui Antiqui, qui vt refert D. Thom. 11. *Metaph. lect.* 9. dicebant, quòd motus eſt exitus de potentia in actum non ſubito: ex recentioribus tenent illam M. Soto 3. *Phyſic. quæſt.* 1. *concl.* 3. quem ſequuntur

tur Conimb. 3. *Phyſic. quæſt.* 1. *art.* 2. *ad* 3. licet fateantur eſſe contra D. Thom. *fundamentum eſt,* quia tales actiones inſtantaneæ non ſunt actus entis in potentia, ſiquidem in vno, & eodem inſtanti completur tota mutatio, & ſic tota eſt ſimul in actu, non partim in actu, partim in potentia, ſicut requiritur ad rationem motus. Item quia aliàs creatio eſſet mutatio, quod negat Diuus Thomas 1. *part. quæſt.* 45 *art.* 2 *ad* 2. *&* 4. nam eſt productio inſtantanea faciens tranſire de non eſſe ad eſſe, & non minus habet de potentia & actu ſecundũ diuerſas prioritates naturæ, quam generatio, vel illuminatio. Denique, quia alias actus immanentes intellectus, & voluntatis eſſent motus hic definiti, ſiquidem ſufficit, quòd ſint mutationes inſtantaneæ, & habeant actum, & potentiam ſecundùm diuerſa inſtantia naturæ, non temporis.

Nihilominus difficultatem hanc ita reſoluit D. Thom. 5. *Phyſi. lect.* 2. *in princip.* vbi inquit, *Ariſtot. ſupra in* 3. *vbi motum definiuit, accepit nomen motus ſecundùm quod eſt commune omnibus ſpeciebus mutationis, & hoc modo accepit hic nomen mutationis; motus autem accipitur hic magis ſtrictè pro quadam mutationis ſpecie.* Ita D. Thom. Ex qua doctrina colligitur in hac definitione definiri mutationem generaliter ſumptam, prout comprehendit inſtantaneam, & ſucceſſiuam, & hæc ipſa eſt ſententia. M. Soto *vbi ſupra. Ratio autem eſt,* quia etiam mutatio inſtantanea eſt actus entis in potentia, prout in potentia, quia in generatione ſubſtantiali materia, quæ habet rationem ſubiecti, eſt in potentia mutationis, & tranſitus de vna forma ad aliam, ergo ipſa mutatio habet quidquid requiritur ad rationem motus ſic definiti, ſiquidem eſt actus exiſtentis in potentia, ſupponens ipſum ſubiectũ, vt in potentia exiſtens, ſcilicet materiam primam: & de potentia tranſire ad actum, quatenus in eodem inſtanti datur fieri, & factum eſſe, & relinquendo vnum terminum à quo, & tranſeundo ad terminum ad quem; ergo mutatio inſtantanea etiam in definitione motus comprehenditur. Quare Philoſophus in hac definitione motus poſuit exempla in omnibus mutationibus, alteratione, augmento, motu locali, & generatione, vt *patet in hoc tertio libro, lectione* 2. *apud Diuum Thomam.* Vnde non accepit generationem lato modo, prout etiam alterationem antecedentem comprehendit; nam cum poſuiſſet exemplum in alteratione, & augmento, non poterat iterum nomine generationis intelligere altercationem.

Cæterum loquendo de mutatione inſtantanea actus immanentis intentionalis, illa excluditur à motu phyſico hic definito, vt patet per Ariſtotelem 3. *de anima, textu* 28. vbi loquens de ſentire, & intelligere, inquit; *Quòd alia eſt ſpecies motus; motus enim imperfecti actus, ſimpliciter autem actus alter eſt qui perfecti,* vbi S. Thomas explicans hunc textum, inquit, *Quòd motus phyſicus eſt actus exiſtentis in potentia, quia videlicet recedens ab vno contrario, quandiu mouetur non attingit alterum contrarium, quod eſt terminus motus, ſed eſt in potentia ad ipſum, & quia omne quod eſt in potentia, in quantum huiuſmodi eſt imperfectum, ideò ille motus eſt actus imperfecti. Sed iſte actus motus eſt actus perfecti, eſt enim operatio ſenſus iam facti in actu per ſpeciem.* Ita Diuus Thomas. & ſimiliter videri poteſt 1. *part. quæſt.* 18. *articulo* 1. Vbi ſatis profundè naturam motus explicat, quia in tantum dicitur eſſe in potentia, in quantum ſubiectum motus ita recedit ab vno contrario, quod nondum attingit aliud, ſed aliquo modo eſt in potentia ad illud, & hoc eſt eſſe actum imperfecti, id eſt, eſſe actum ſubiecti in tali diſpoſitione poſiti, quod nondum habet formam, nec attingit illam, quod eſt imperfectè ſe habere ad illam; quando verò aliquid operatur attingendo actu ipſam formam quam habet illa operatio non eſt motus de potentia ad actum, ſed habens actum attingit actum, & ideo non continetur

tur

Digitized by Google

tur in iſta definitione motus, qui eſt actus exiſtentis in potentia, prout in potentia. Actus autem immanentes verſantur circa obiectum, etiam quando actu habent illud, imò tunc perfectè operantur circa obiectum, quando magis actuantur ab illo, & poſsident illud, ergo talis operatio non conſiſtit in motu phyſico hic definito procedente de potentia ad actum, & ideo dicitur motus perfecti, id eſt, exiſtentis in potentia. Vnde patet operationem de ſe non requirere potentialitatem in eo, à quo procedit, ſed ſaluari poſſe cum ſumma actualitate, inuenitur enim operatio remoto motu, quando operans non reſpicit obiectum vt non habitum, ſed etiam habendo illud, operatur circa illud cognoſcendo, vel amando.

Ad argumenta ſupra poſita reſpondetur. Ad primum, quòd licet in eodem inſtanti generationis ſimul ſit fieri, & factum eſſe, tamen verè inuenitur tranſitus, & mutatio de potentia in actum, ſecundum diuerſa inſtantia, & prioritates naturæ, mutatur enim aliquid de non eſſe ad eſſe. In actu autem immanente, ex eo præcisè quòd immanens eſt, non ſit tranſitus de potentia ad actum circa obiectum cognitum, niſi per accidens, ſi obiectum non ſit ſufficienter vnitum, aut habitum in ipſa potentia, per ſe enim loquendo quanto magis in actu habetur ipſum obiectum, tanto perfectior eſt operatio circa ipſum. Et licet producatur ſpecies expreſſa, ad quam eſt in potentia per ſpeciem impreſſam, tamen non conſiſtit ratio actus immanentis in huiuſmodi productione; nam etiamſi non producatur talis ſpecies expreſſa, ſicut non producitur in ſenſu externo, vel etiam poſtquam producta eſt in intellectu, datur vera operatio cognitionis circa obiectum; de quo amplius dicetur *in tertio de anima.*

Ad ſecundum de creatione reſpondetur. Non eſſe mutationem, quia deeſt illi ſubiectum, ſine quo non datur actus exiſtentis in potentia, atque adeò deficit illi vna pars definitionis motus; dicitur tamen mutatio non ex parte ſubiecti, ſed ex parte termini tranſeuntis de non eſſe ad eſſe, quod eſt ſignificari per modum motus, vt dicit Sanctus Thomas 1. *part. quæſt.* 45. *artic.* 2. *ad tertium.*

Quod verò attinet ad continuitatem motus, an ſit de eſſentia motus, quòd ſit continuus, vel includatur etiam in hac definitione motus diſcretus? *Reſpondetur*, motum diſcretum alium inueniri in naturalibus, alium in ſpiritualibus. In ſpiritualibus non eſt aliud, quàm pluralitas operationũ indiuiſibilium, & ſic eſt extra latitudinem motus phyſici, qui diuiſibilis eſſe debet. In naturalibus autem motus diſcretus non eſt aliud, quàm plures motus continui interrupti, ſicut quantitas continua, diuiſione facta redditur diſcreta. Eſt tamen differentia in hoc, quòd quantitas diſcreta licet ex vi diuiſionis, & multitudinis tantum non conſtituat particularem ſpeciem quantitatis, quia tamen induit diuerſam ordinationem partium diuiſarum, & menſurationem, ideo numerus conſtituit diuerſam ſpeciem quantitatis. At verò motus diſcretus non induit diuerſam rationem exeuntis de potentia ad actum, niſi tantum eam, quam habet continuus, per cuius interruptionem redditur diſcretus, & ſic non conſtituit diſtinctam ſpeciem, ſed reducitur ad ſpeciem continui.

Quòd ſi vltimò inquiras; an motus localis Angeli includatur in motu phyſico hic definito? *Reſpondetur*, in ſententia D. Thomæ motum Angeli fieri per ipſam actionem intellectus ſecundùm quod habet efficaciam aliquid tranſmutandi, & ſic ipſa actio mouendi Angeli eſt conceptio intellectus, vt expreſsè affirmat Sanctus Doctor *opuſcul.* 11 *artic.* 2. Vnde conſequenter remoueri debet motus localis Angeli à ratione motus phyſici, ſicut ipſe actus intellectus. Adhuc tamen abſtrahendo ab hoc, etiamſi motus localis ſit aliquid præter conceptionem intellectus, excluditur

Digitized by Google

tamen à motu phyſico, etiam quando eſt motus continuus in Angelo, quia non eſt ſimpliciter diuiſibilis, ſed ſolùm ex parte effectus, non ex parte ſubiecti, in quo eſt motus, quia vt dicit D. Thom. 1. *p. quaſt.* 53. *art.* 1. Angelus dum mouetur, partim eſt in termino à quo, & partim in termino ad quem, vt tamen partialitas non referatur ad ſubſtantiam Angeli, ſed ad locum, quia in principio motus continui Angelus eſt in toto loco diuiſibili, à quo incipit moueri, ſed dum eſt in ipſo moueri, eſt in parte primi loci, quem deſerit, & in parte ſecundi loci, quem occupat. Itaque motus Angeli eſt indiuiſibilis ſubiectiuè, diuiſibilis autem terminatiuè. Sed de hoc latius pertinet ad Theologos.

ARTICVLVS II.

Vtrum motus diſtinguatur ab actione & paſſione, à termino à quo, & ad quem?

OMnes habitudines, quæ in motu reperiuntur, reducuntur ad iſta quatuor, eò quòd in omni motu ſeu mutatione, vt inquit D. Thom. *quaſt.* 3. *de Potent. art.* 3. eſt duplex proceſſus, ſcil. inter terminos à quo & ad quem, & inter mouens & mobile. Inquirimus ergo, quomodo diſtinguatur motus ab actione, & quomodo etiam diſtinguatur à termino.

Et quantum ad primum ad triplicem ſententiam reducuntur varia placita Anthorũ. *Prima* affirmat actionem & paſsionem inter ſe & à motu diſtingui realiter. Ita ſentiunt, qui exiſtimant actionem eſſe in agente, & paſsionem in paſſo, de quo *ſequenti artic.* agemus. Eandem ſententiam communiter ſequitur ſchola Scoti, in qua diſtinguitur actio prædicamentalis, & actio phyſica, & actionem prædicamentalẽ conſtituunt in reſpectu agentis ad paſſum, quia per talem actionem formaliter conſtituitur agens in ordine ad paſſum, & ſic apud ipſos actio prædicamentalis non eſt productio termini, ſed formalis relatio agẽtis ad paſſum, vnde diſtinguunt realiter actionem, & paſsionem inter ſe, & à motu. Actio autem phyſica ſumitur ab ipſis pro ipſa forma fluente, quæ vt reſpicit paſſum, dicitur paſsio phyſicè, & vt eſt ab agente, actio, & ſic tales reſpectus non conſtituunt ipſum agens ad paſſum, ſed ipſum motum, ſeu formam fluentem, cum qua aliqui putant identificari iſtos reſpectus, alij verò etiam differre putant, ſolumque identificari cum motu tanquam cum ſubiecto. De qua ſententia Scotiſtarum videri poteſt Fuente *lib.* 3. *Phyſic. q.* 2. *ferè per totam.*

Secunda ſententia non agnoſcit, niſi diſtinctionem rationis inter actionem, & paſſionem, & motum: ſed adhuc diuiduntur. Nam *quidam exiſtimant* non diſtingui niſi ratione, quia motus ſe habet vt gradus ſuperior reſpectu actionis, & paſsionis. Quod attribuitur M. Soto 3. *Phyſ. quaſt.* 2. *concl.* 3. §. *Quaritur*, & tenet Cabero 3. *Phyſic. diſp.* 1. *dub.* 2. *Alij vero exiſtimant* motum ſe habere ad actionem, & paſsionem non vt genus, cũ ſint prædicamenta primo diuerſa, & motus eſt poſtprædicamentum, ſed tanquam quid præſuppoſitum ad actionem, & paſsionem, cum quo tamẽ identificantur, taliter, quòd ſola ratione ratiocinata ab eo diſtinguuntur. Ita Rub. 3. *Phyſicor. tractat.* 1 *quaſt.* 7. & P. Suarez *diſput.* 49. *Metaph. ſect.* 2. qui etiam addit *num.* 13. quòd licet actio, & paſsio differant ratione ratiocinata, motus tamen, & paſsio, nec ratione ratiocinata differunt, ſed ſola nominis appellatione, eò quòd eandem definitionem habet apud Philoſoph. motus, & paſsio, & D. Thomas 1. 2. *quaſtione* 1. *articul.* 3. dicit: *Quòd calefactio paſsio nihil aliud eſt, quàm motus ad calorem.*

Tertia ſententia eſt, quòd actio, paſsio, & motus diſtinguuntur à parte rei, non tamen diſtinctione reali, vt res à re, ſed diſtinctione modali. Eſt communis Thomiſtarum, vt videri poteſt apud Nazar. 1. *part. quaſt.* 25. *art.* 1. Araujo 5. *Metaphyſ. quaſt.* 1. *artic.* 4. Collegium Carm. 3. *Phyſic. diſp.* 17. *quaſt.* 2. vbi plures citantur.

Circa

Circa ſecundum reſpectum,id eſt, habitudinem inter terminum à quo,ad quem in motu, etiam variant Authores. Nam *quidam* diſtinguunt motum à termino , ad quem ſola ratione ratiocinata, ſumunt enim motum pro ipſa entitate , ſeu forma fluente,quæ ſolum differt à termino ratione ſtatus,quia ſcilicet vel eſt in via , vel eſt in termino, in mutatione, vel mutato eſſe. *Alij* ex oppoſito diſtinguunt motum à termino realiter, quia reuera motus non eſt forma fluens,nam forma non fluit,ſed fit totaliter de nouo,motus autem ſe habet vt via, ſeu tendentia ad iſtam formam, vnde videmus ſeparari motum à termino,& è cõtra, nam incipiente motu eſt motus ſine termino, & ceſſante motu eſt terminus ſine motu,ergo diſtinguuntur, quia ſeparantur. *Alij* denique exiſtimant diſtingui motum à termino modaliter,ſeu formaliter,realiter verò motum non eſſe aliquid præter res, ad quas eſt motus.

Dico primò. *Actio, & paſſio non reſpiciunt motum tanquam genus,& gradum ſibi eſſentialem , ſed ſunt conditiones intrinſecæ ipſius motus , eique quaſi ſubiecto conuenientes.* Sumitur ex Ariſtotel. 3. *Phyſicor. text.* 22. vbi inquit : *Quod omnino neque doctio eſt idem cum diſciplina, neque actio idem quod paſſio, ſed motus cui hæc inſunt.* Et Diu. Thom. 3. *Phyſicor. lect.* 4. dicit : *Quòd cùm motus abſtrahat à ratione actionis & paſſionis,non continetur in prædicamento actionis,neque paſſionis,vt aliqui dixerunt.*

Et præter rationem inſinuatam , quod actio, & paſſio ſunt prædicamenta primò diuerſa, & ſic non habent genus ſupra ſe, *deducitur fundamentum concluſionis ex eo;* quia actio & paſſio identificantur cum motu à parte rei; ergo non poſſunt reſpicere illud pro genere,niſi multiplicetur in eis motus;quod eſt falſum , vt probat Philoſ. ibi,quia alias ſi eſſent duo motus actio redderet motum ſubiectum in quo eſt , & ſic ſi ſubiectum eſt agens, moueretur inquantum agens, quod eſt falſum, quia agens vt agens ſolum mouet; ſi autem eſt in paſſo, moueretur paſſum duplici motu reſpectu vnius, & eiuſdem termini,quod eſt falſum , non ergo multiplicatur motus in actione , & paſsione,& conſequenter motus non eſt genus ad illa;repugnat enim quòd aliquid ſit genus ad duas ſpecies, & non multiplicetur in illis,ſiquidem contrahitur & diuiditur per differentias talium ſpecierum,vnde ſi non diuiditur,ſed identificatur cum vtraque ſpecie, non eſt genus illarum , ſed aliquid præſuppoſitum. Et hoc eſt quod dixit Philoſ. quòd actio & paſsio ſunt idem cum motu,cui hæc inſunt ; ineſſe autem illi denotat , quod habet rationem ſubiecti , ſeu præſuppoſiti , non ſubiecti *vt quod* , ſed *vt quo,* tanquam conditiones neceſſariæ motus , ſiquidem motus eſſentialiter eſt fluxus, & tendentia quædam , quæ neceſſariò requirit fluere ab aliquo , & tendere ad aliquid in aliquo ſubiecto , quod eſt includere actionem , & paſsionem. Et ſicut in ipſo termino in facto eſſe actio, quæ identificatur cum termino , habet ipſam entitatẽ termini ad modum ſubiecti,& rei,cum qua identificatur,ita & ipſe motus, qui eſt terminus in fieri,habet actionem quaſi formalitatem ſibi identificatam.

Quod ſi dicas, non repugnare , quod gradus genericus corrupta ſpecie maneat in alia ſpecie , quæ eſt ſub eodem genere : vt cùm circulus tranſit in ſemicirculum non corrupta ratione figuræ, quæ eſt gradus genericus , ergo non repugnabit etiam eundẽ motum identificari cum actione & paſsione ſaltem entitatiuè , licet multiplicetur formaliter motus actionis , & paſsionis. *Sed contra eſt,* quia implicat , quòd corrupto gradu ſpecifico remaneat idem gradus genericus, quia ab eadem forma prouenit gradus genericus & ſpecificus ; corruptâ ergo formâ , neque ſpecificus gradus manet,neque genericus,licet poſſet manere ſimilis gradus , quia vtraque ſpecies eſt ſub eodem genere,ſed non idem. Si verò dicitur multiplicari motum formaliter , ſed non

entitatiuè, ergo multiplicabitur effectus eius formalis, & ſic duplici motu mouebitur etiam reſpectu eiuſdem termini, quod tanquam inconueniens infert Ariſtotel. *in hoc lib. text.* 19.

Dico ſecundò. *Actio & paſsio non diſtinguuntur ſola diſtinctione rationis, ſed diſtinctione modali, ſeu formali reali, tam inter ſe, quàm à motu.* Quæ diſtinctio formalis non eſt illa, quam ponit Scotus, qua dixit diſtingui ea à parte rei, quorum vnum non eſt de conceptu alterius, ſed diſtinctio formalis, de qua loquimur eſt idem quòd diſtinctio modalis, quæ ab omnibus admittitur. Concluſio ergo poſita eſt D. Thom. qui affirmat actionem & paſsionem importare diuerſas habitudines motus; & remoto motu nihil remanere, niſi habitudinem originis, & receptionis, vt patet 1. *par. q.* 28. *articul.* 3. *ad* 1. *& quæſt.* 41. *artic.* 1. *ad* 2. *& quæſt.* 45. *artic.* 2. *ad* 1. vbi inquit, *Quòd actio, & paſsio conueniunt in ſubſtantia motus, & differunt ſolum ſecundum diuerſas habitudines, vt dicitur* 3. *Phyſic. & ita oportet, quòd ſubtracto motu, non remaneant niſi diuerſæ habitudines.* & idem repetit *art.* 3. *ſequenti.*

Ex *quo ſumitur fundamentum huius ſententiæ*, quia in actione, & paſsione importantur diuerſæ habitudines ad mouens, & ad mobile ſecundum rationem originis, & receptionis. vel ergo iſtæ habitudines ſunt relationes prædicamentales, & ſecundum eſſe, vel ſecundum dici. Si primum, manifeſtum eſt aliquid addere ad motum, quia relatio aliquid eſt præter ſuum fundamentum. Si ſecundum, ergo ſunt aliquid abſolutum fundans illam relationem, & ſic cùm fundet relationes diuerſas, vtpotè ad diuerſos terminos ſe habentes, non poterunt omnino eſſe idem fundamẽtum, ſed oportet quòd diſtinguantur non minus, quam ipſæ relationes fundatæ. Item poteſt dari actio ſine motu, vt patet in creatione, vt S. Thom. affirmat 1. *p. q.* 45. *art.* 2. *&* 3. Ergo actio ex ſuo conceptu differt à motu tanquam aliquid à parte rei diſtinctum; motus enim nõ ſe habet vt genus, ſed ad modũ ſubiecti reſpectu actionis, vt dictum eſt, ſi ergo ex natura ſua aliquando ſeparari poteſt à motu, ſignum eſt à parte rei diſtingui. Vt omittã, quòd actio, & paſsio ſunt diſtincta prædicamenta, ergo poſtulant diſtinctionẽ pluſquam rationis, quia cùm prędicamenta ſint coordinationes entium realium, vbi ſunt diſtincta prædicamenta, debent eſſe diſtinctæ ſeries realitatum, & conſequenter diuerſa realitas ſaltem modalis.

Ex eodem principio conſtat debere diſtingui paſsionem, & motum, quia importatur in illis diuerſa habitudo; nam paſsio reſpicit ſubiectum, vt recipiens ab agente, & ſic habitudo eius eſt inter ſubiectum, & agens; dicitur enim aliquid pati ex eo quod trahitur ad agentem, vt dicit Sanct. Thom. 1 2. *q.* 22. *art.* 1. At verò motus reſpicit terminum per modum tranſitus & tendentiæ ad illum de imperfecto ad perfectum, & ſic reſpicit terminum per modum tranſitus inter terminum à quo & ad quem, non formam per modum receptionis ab agente, ergo diuerſas important habitudines.

Quod verò diſtinctio iſtorum trium non ſit niſi modalis, *ex eo probatur*, quia vt realitas illa motus dicatur actio non requiritur realitas ſuperaddita, ſed quòd eadem ſe habeat ad agens ſecundum rationem originis ab eo, ſolum ergo eſt modus aliquis non realitas diſtincta, ſed eiuſdem realitatis noua reſpicientia, & modificatio. Et conſtat etiam ex eo, quia eodem actu, quo impello vel percutio alterum ille dicitur percuſſus, vel impulſus, non ergo requiritur diſtinctus actus, ſeu realitas, vt motus ſit actus actiui, & actus paſsiui, ſed ſufficit diſtincta modalitas.

Dico tertiò *Conſiderando motum reſpectu termini ad quem, motus entitatiuè non diſtinguitur ab eo realiter, ſed modaliter ratione diuerſi ſtatus imperfecti, & perfecti, fieri & in facto eſſe, poteſt tamen ſecundum aliquos con-*

ſideratio-

Digitized by Google

ſideratìonem reduci ad prædicamentum actionis, & paſsionis, & ſimiliter eſſe poſtprædicamentum. Sumitur hæc concluſio ex Diu. Thom. 3. *Phyſic. lect. 4. §. Reſpondet ad tertium inconueniens, in fine*, vbi inquit: *Quantum ad id, quod eſt in rerum natura de motu* (id eſt quantum ad entitatem) *motus ponitur per reductionem in illo genere, quod terminat motum, ſicut imperfectum reducitur ad perfectum, ſed quantum ad id, quod ratio comprehendit circa motum; ſcilicet eſſe medium quoddam inter duos terminos, ſic iam implicatur ratio cauſæ, & effectus, nam reduci aliquid de potentia in actum non eſt niſi ab aliqua cauſa agente. Et ſecundum hoc motus pertinet ad prædicamentum actionis, & paſsionis.* Idem repetit *in 5. Phyſic. lect.* 3. §. 1.

Itaque quòd motus reducatur ad prædicamentum ſui termini, & non diſtinguatur realiter ab illo, *ex eo conſtat*, quia motus, & terminus eius ſolum differunt ſicut fieri, & factum eſſe, ſicut res in tendentia, & in termino, in potentia, & in actu, ſi autem eſſet diuerſa res in fieri, & in facto eſſe, nunquam verificaretur quod iſta res, quæ modo eſt conſummata, aliquando fuit inchoata, & in fieri, vnde ſi illa res, quæ eſt in facto eſſe, diſtinguitur ab ea, quæ eſt in fieri, illa, quæ eſt in facto eſſe, ſolo illo inſtanti fieret, non verò motu, quia quidquid motu, & fieri antecedenter ſe haberet, pertineret ad aliam realitatem. Et non ſufficit ſola diſtinctio rationis, ſicut eſt inter genus, & differentiam, quia ibi ſolum interuenit potentia logica, & ſecundum compoſitionem intellectus, quia vterque gradus radicatur in eadẽ forma, motus autẽ dicit potentiam phyſicam ad terminum ſecundùm realẽ tranſitum, & ſucceſsionem de vno in aliud, quod ſine aliqua diſtinctione ſaltem diuerſi ſtatus nequit intelligi; quia verò iſte tranſitus & mutatio non ſtat ſine origine ab aliquo, & receptione in aliquo in quo fit mutatio, neceſſariò reducitur ad actionem & paſsionem, vt identificatur cum illis.

Quod denique motus etiam ſit poſt prædicamentum, *ex eo conſtat*, quia motus poteſt ſumi dupliciter. Vno modo pro eo cum quo identificatur, ſiue ſit forma ipſa, ad quam tendit, ſiue actio, & paſsio, ſine quibus non tendit. Secundò pro ipſo ſtatu, ſeu conditione, in qua conſtituit formam, vel actionem, eſt enim motus ſtatus quidam oppoſitus quieti; terminus enim motus non ſolum eſt ipſa res, ad quam tenditur, ſed etiam quies in illa, vt notat Sãctus Thomas 1. *p. q. 5. art. 6.* Sic ergo motus, vt nominat ſtatum quendam oppoſitum quieti, cùm ſit ſtatus, ſeu conditio conſequens ad plura genera, dicitur poſtprædicamentum; quia poſtprædicamentum eſt conditio aliqua, ſeu ratio conſecuta ad plura prædicamenta, vt in Logica diximus. Motus autem pro re, cum qua identificatur vt imperfectum cum perfecto, vel vt medium inter agens, & patiens, reducitur ad ea prædicamenta, cum quibus identificatur.

Dico vltimò, *Motus strictè ſumptus vt condiſtinctus à mutatione generaliter dicta addit ſupra mutationem hæc tria. Primò, quòd ſit inter terminos poſitiuè contrarios, & non ſolum inter priuationem & formam. Secundò, quod habeat pro ſubiecto aliquod ens in actu completum, licèt mutatio ſaluetur in ſola materia prima. Tertiò, quòd ſe habeat vt fluxus inter duos terminos, ſeu mutationes*; in vno enim motu includuntur duæ mutationes, ſcilicet ex parte termini à quo corruptio, & ex parte termini ad quem generatio. De hac concluſione agemus *infra lib. 5. quæſt.* 19. interim videri poteſt Sanctus Thomas 28. *de verit. artic.* 1. vbi ſic inquit: *Differentia eſt inter motum & mutationem, nam motus vnus eſt, quo aliquid affirmatiuè ſignificatum abijcitur, & aliud affirmatiuè ſignificatum adquiritur: eſt enim motus de ſubiecto in ſubiectum, vt dicitur in 5. Phyſicor. Vnde vnus motus alterationis eſt, quo album abijcitur, & nigrum adquiritur: ſed in mutationibus, quæ ſunt generatio & corruptio,*

aliter

aliter ſe habet, nam generatio eſt mutatio de non ſubiecto in ſubiectum, vt de non albo in album: corruptio verò eſt mutatio de ſubiecto in non ſubiectum, vt de albo in non album. Et ideo in abiectione vnius, & adeptione alterius oportet duas mutationes intelligi, quarum vna ſit generatio, alia corruptio vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Sic ergo idem motus figuratur per ablationem vnius, & inductionem alterius, non autem ſignificatur eadem mutatio, ſed diuerſa. Similia habet 5. *Phyſi. lect.* 2. Et benè *Nota*, quòd vt detur duplex mutatio, ſcilicet corruptio, & generatio, oportet quod terminus à quo ſit aliquid poſitiuum, quod corruptione tollatur. Si autem terminus à quo ſit priuatio, eius corruptio non eſt diſtincta mutatio à generatione formæ, quia priuatio non corrumpitur tranſeundo de eſſe ad non eſſe, cum non habeat eſſe, ſed ipſa productione formæ introductæ in ſubiecto priuatio ſoluitur. Tunc ergo intercedit corruptio vt realis mutatio, quando ex parte termini à quo eſt aliquid poſitiuum incompatibile cum termino ad quem, quod debet mutari de eſſe ad non eſſe; & ideo quia motus eſt inter duos terminos poſitiuos, includit duplicem illam mutationem corruptionis vnius, & generationis alterius. Et quia eſt inter terminos contrariè ſiue poſitiuè oppoſitos, quæ ſunt accidentia, ideò requiritur, quòd ſubiectum motus ſit ens in actu, ſeu ſubſtantia completa, & non ſolum materia prima, ſicut ſufficit pro generatione ſubſtantiali.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

P*Ro prima ſententia arguitur.* Quia actio & paſsio ſunt diſtincta prædicamenta, ergo debent realiter diſtingui, ſiquidem ſolum entitates reales conſtituunt prædicamenta. *Confirmat.* quia forma fluens, & manans ab aliquo agente poſſet ab alio emanare, & in alio ſubiecto recipi, ergo illæ dependentiæ actionis, & paſsionis variari poſſent in ipſa entitate formæ, ergo non identificantur cum illa, ſed realiter diſtinguuntur.

Reſpondetur. Quod ad diſtinctionē prædicamentorum ſufficit diſtinctio modalis, ſicut vbi, & ſitus reſpectu ſubſtantiæ, aut quantitatis, & in multorum ſententia relatio reſpectu fundamenti. *Ad confirmationem reſpondetur.* Quòd dato quòd eadem numero forma poſſet procedere ab alio agente, ſolum ſequitur quòd ille modus actionis, & paſsionis poſſet eſſe alius, non tamen quod ſit realitas, & non modus; hæc enim eſt natura modorum, vt licèt identificentur cum re, tamen poſsint amitti, vel deſinere eſſe, ipſa re permanente, licèt non poſsint ſeparatim exiſtere ſine re, vt patet in vbi, & ſitu, & relationibus, quæ amittuntur, vel ponuntur, ſubiecto non pereunte, & tamen identificantur vt modi.

Pro ſecunda ſententia arguitur ad probādum quòd motus ſit genus ad actionem, & paſsionem. *Primò*, quia non poſſunt aliter connecti actio, & paſsio cum motu niſi ſecundum prædicationem eſſentialem, alias accidentaliter motui conuenirent. *Secundò*, quia ipſa actio eſſentialiter eſt quædam mutatio, quia per illam agens mutatur de non agente in agens, & ſimiliter per paſſionem mutatur patiens, & habent ſe per modum viæ, & fluxus, quia non durant niſi quamdiu effectus producitur, & eſt in fieri, ergo habent totam rationem motus. *Denique* motus non poteſt eſſe ſubiectum actionis, vel paſsionis, quia non denominatur ab illis, neque enim motus dicitur agens, vel patiens, ergo non tribuunt ei effectum formalem, & ſic non habent illum pro ſubiecto, ſed pro genere.

Reſpondetur, connexionem inter actionē, & paſsionem cum motu non eſſe connexionem generis cum differentia, vel ſpecie, ſed modi cum re modificata, ad quam requiritur intrinſecè, ſicut figura requirit quantitatem, ſubſiſtentia ſubſtantiam, tempus

requirit

Digitized by Google

requirit motum tanquam aliquid præſuppoſitum eſſentialiter, & fides requirit obſcuritatem intrinſecè non vt conſtitutiuum ſed vt modificatiuum ſui.

Ad ſecundum probationem dicitur, quòd actio etiamſi ſubiectiuè ſit in agente, non mutat ipſum agens tanquam motus, ſed tanquam actualitas, ſeu forma, quæ conſtituit agens non motum, ſed mouentem ſicut etiam forma ſubſtantialis, vel accidentalis conſtituit aliquid tanquam forma, non tanquam motus. Si tamen cauſa creata mouetur ad hoc vt agat, illa motio non eſt formaliter per actionem illius, ſed per concurſum, ſeu auxilium cauſæ ſuperioris mouentis.

Ad tertiam probationem dicitur, quòd motus non eſt ſubiectum actionis denominatiuè, & vt *quod*, ſed identificatiue, & vt ſubiectum *quo*, ſicut etiam relatio identificatur cum fundamento, & habet illud vt ſubiectum identificationis, ſubiectum autem inhæſionis eſt ipſum ſuppoſitum, in quo eſt tale fundamentum, & ſimiliter figura identificatur cum quantitate, ſed denominat tanquam ſubiectum ſubſtantiam.

Tertiò arguitur ad probandum, quòd motus, & actio ſolum diſtinguantur ratione; quia motus eſt actus actiui vt ab hoc, & paſsiui vt in hoc; ergo vt ſit actio non indiget noua entitate, vel modo, ſed tantum ſe ipſo vt dependente, vel reſpiciente id à quo eſt, ſicut etiam exiſtentia non diſtinguitur ab eſſentia, niſi ratione, quia eſt entitas eſſentiæ, vt producta, & dependens ab agente. *Deinde*, quia ſi eſſent tres formalitates actio, paſsio, & motus, moueretur mobile tribus mutationibus, quotieſcumque mouetur ad vnum terminum, quia recipit omnes illas. *Denique* ad hoc faciunt authoritates ſupra allatæ, ex Philoſ. & D. Thom. refendo hanc ſententiam ex P. Suar.

Reſpondetur. Non indigere motum noua realitate, vt dicatur actio, ſed diſtincta formalitate, quia in actione importatur origo ipſius motus, & cauſalitas agentis, quæ aliquid ſuperaddit effectui, exiſtentia autem ſi non diſtinguitur ab eſſentia in ſententia illorum Authorum, non eſt, quia importat reſpectum ad producens, ſed quia ſine exiſtentia entitas eſſentiæ manet in ſtatu poſsibilitatis, & non vt ens reale. In quo tamen conſequenter deberent dicere hi Authores, quòd actio ſi identificatur cum re producta, non diſtinguitur ab ipſa niſi ratione, quia ſine actione res producta eſt nihil, ſi tamen intelligitur cauſalitas, ſeu actio diſtingui à re quam producit, cur non etiam exiſtentia, quæ eſt terminus actionis?

Ad ſecundam probationem dicitur. Non moueri mobile tribus motibus, quia actio & paſsio non ſunt motus diſtincti, ſed conditiones, ſeu modi vnici motus, quo mouetur mobile ad vnum terminum.

Ad authoritates Philoſoph. & Diu. Thom. Reſpondetur, quòd definitio motus, quando definitur quòd eſt actus entis in potentia, &c. non eſt eadem cum definitione paſsionis quando verò dicitur, quòd motus eſt actus mobilis, non definitur ibi motus, ſed explicatur ordo eius ad ſubiectum, in quo conuenit cum paſsione. Et quando dicit D. Thom. quòd paſsio non eſt aliud quàm motus, intelligitur entitatiuè, & ſecundum comparationem ad ſubiectum, non ſecundum omnem formalitatem.

ARTICVLVS III.

Quid ſit actio, & quotuplex, & quid ſit formalis terminus eius?

CVm notiſsimum ſit apud omnes, actionem eſſe actum ſecundum ipſius agentis, vt docet Philoſ. *in hoc tertio lib. textu* 19. actus autem duo habet officia, ſcilicet informare reſpectu ſubiecti, & originare, ſeu emittere ex ſe effectum quod pertinet ad terminum, vtrumque in actione explicandum eſt; in hoc quidem articulo id, quod proprium eſt actionis, ſcilicet reſpectu termini, ſeu effectus, quem ex ſe emittit; In ſequenti verò id, quod eſt commune actioni in quan-

Digitized by Google

in quantum accidens eſt, ſcilicet in quo ſubiecto ſit, an in principio à quo emittitur, quod eſt agens, an in ſubiecto, in quo terminus eius recipitur, quod eſt paſſum.

In præſenti ergo propriam rationem actionis per aliquot dubiola explicabimus. *Primò*, quæ ſit definitio actionis. *Secundò*, an ſit de ratione eius, quòd producat terminum, vel ſolum quod vniat, aut aliquo modo attingat. *Tertio*, quid ſit terminus formalis, à quo ſpecificatur. *Quarto*, de diuiſione eius in creatiuã & eductiuã. *Quinto*, de diuiſione eius in tranſeuntẽ, & immanentẽ.

Primo ergo inquires, quæ ſit definitio actionis tam Phyſicè quàm Logicè, ſeu Metaphyſicè? Reſpondetur quòd actio poteſt definiri, vel quantum ad ipſam formam, quæ eſt actio quaſi in actu ſignato, vel quantum ad exercitium ipſius formæ, quod eſt agere. Et quidem agere vt dicit S. Thom. *quæſt. 2. de potent. articulo primo*, nihil eſt aliud, quàm *communicare illud, per quod agens eſt in actu ſecundum quod poſsibile eſt.* Qua definitione complectitur omne agere tam creatam, quàm increatum, tam intra Deum, quàm ad extra, licet diuerſimodè nam res creatæ, & actio Dei ad creaturam communicat id, quod eſt in agente cum aliqua multiplicatione, & diuiſione, nec poteſt communicare totum quod eſt in agente, & totaliter, quia fit cum aliqua limitatione ſaltem ex parte rei communicatæ, hoc ipſo quod creata eſt. Communicatio verò Dei ad intra, quia perfectiſsima eſt, & ſine vlla limitatione ex parte communicantis, & rei communicatæ, ideò agens communicat ſe totum.

Actio autem ſumpta pro forma variè definiri ſolet. Primò, quòd Actio eſt *actus actiui, vt actiuum eſt*, vt dicitur *tertio Phyſico. textu 9.* Secundo, quòd Actio eſt *id, quo denominamur agere*, vel vt dicit Author ſex principiorum, & Diu. Thom. *opuſculo 48. tract. de act. Actio eſt forma, qua in id, quod ſubijcitur, denominamur agere*; vbi definitur actio relatiuè ad paſſum, quod ſubijcitur, quæ eſt definitio actionis prædicamentaliter, ſeu Logicè conſideratæ. Tertiò dici poteſt actio *cauſalitas agentis, ſeu id, quo effectum cauſat*, vel vt definit Sanct. Thom. *3. Phyſico. lect. 5. eſt actus ab agente in aliud, & 1. part. quæſt. 54. artic. 2. Actio eſt effluxus in actum ab agente.* Denique definiri poteſt actio, *quòd eſt actualitas virtutis*, vt dicit D. Thom. *eadem q. art. 1.*

Secundò dubitabis. In quo conſiſtat formalitas actionis, an in ratione productionis effectus, vel vnionis eius ad paſſum, ſeu eductionis, aut in quo tandem conſiſtat. *Reſpondetur*, quòd vt ſupra diximus, *quæſt. 12. art. 4* & docet D. Thom *opuſc. 48. cap. de actione*, de conceptu actionis eſt actualis emanatio, ſeu emiſsio alicuius ab agente; diſtinguit autem D. Th. duplex genus actionis, alterum quod eſt cum innouatione & motu, alterum ſine illo per ſimplicem effluxum alicuius à ſuo principio, vt patet *in quodlib. 4. artic. 9. & opuſc. 15. cap. 9.* In cauſis autem creatis actio, ſeu effluxus eſt mediũ inter agens, & effectum quaſi accidentaliter, & non ſubſtantialiter illi conueniens non tanquam res producta, ſed tanquam modus, ſeu ratio ipſa producendi, de quo videri poteſt D. Thom. *2. contra Gent. cap. 35. & in 2. diſtinct. 1. q. 1. artic. 5. ad 11. & 1. p. q. 25. art. 1. ad 3.*

Ex quo conſtat, quid ſit de conceptu formali actionis præciſè, vt actio eſt, quid verò pertineat ad ſpecialem modum, vel connotationem eius, in quantum talis actio eſt. De ratione enim actionis vt cauſalitas eſt agentis, præciſe eſt, quòd ſit actualitas per modum emanationis, ſeu originis ipſius effectus ab agente cum dependentia effectus ab ipſo, & iſta habitudo agentis ad effectum, mediante qua effectus dependet ab ipſo, eſt de intrinſeca ratione actionis, quæ eſt cauſalitas, & ita ſemper requirit aliquã nouitatem ſaltem quoad modum, & dependentiam in ipſo termino, reſpectu agentis. Superadduntur autem actioni alij reſpectus.

Digitized by Google

ctus,ſiue connotationes,vel reſpectu paſsi, vel reſpectu termini à quo, in quibus formaliter non conſiſtit actio, licet illos admittat,& per illos diuidi poſsit, v.g quòd actio ſit productio, vel reproductio, eductio,vel inductio, ſiue vnitio, ſiue immutatio;omnia iſta important diuerſas connotationes actionis & diuerſos reſpectus v.gra. quòd ſit productio, importat actionem cũ nouitate ipſius eſſe in termino, ita quod in rebus creatis tranſeat de non eſſe ad eſſe quando producitur. Reproductio dicit actionem connotando rem fuiſſe. Et ſaluatur actio ſine productione nouæ entitatis in termino, vt patet in transſubſtantiatione, quæ conuertit aliquid in præexiſtens; & intenſio ſaluatur ſine productione nouæ qualitatis,ſolum per nouam vnionem ipſius ad ſubiectum in opinione Thomiſtarum, de qua *in libris de generatione*. Item quòd actio ſit eductio formæ, vel inductio, ſiue vnitio ipſius,vel etiam mutatio vel motus conuenit actioni ſecundum reſpectum ad paſſum, ſiue ſubiectum, de quo forma educitur, vel cui vnitur: vnde ſine tali connotatione ſaluatur ratio actionis ſolum per ordinem agentis ad effectum: vnde ſolum conueniunt iſta actioni, vt talis eſt, nempe, vt dependenter operans à materia.

Tertiò dubitabis, quis dicendus ſit terminus formalis, à quo ſumitur ſpecificatio, vel diuerſitas actionis? *Reſpondetur*, in ſententia Diu. Thom. certum eſſe actionem ſpecificari, tùm à principio, tùm à termino, vt patet *in prima parte, quæſt.77. art.3.* & licet frequenter etiam dicat Diu. Thom. ſpecificationem actionis, vt actio eſt, ſumi à principio, vt autem paſsio, ſeu motus eſt ſumi à termino, vt *in 1.2 quæſt.1. art.3.* tamen per hoc non negat ſpecificari etiam actionem à termino, cùm ipſa natura actionis inſtituta ſit & ordinata eſſentialiter ad terminum, cùm ſit cauſalitas, quæ cauſa tum eſſentialiter reſpicit, ſed explicare vult D. Thom. ſpecialem rationem actionis, vt actio eſt, quia reſpicere terminum commune eſt actioni & paſsioni, ſed reſpicere illum ſub ratione originis ab aliquo principio, hoc eſt proprium actionis, & ideò etiam quando actio ſpecificatur à termino, ſpecificatur etiam ab illo vt aliquo modo habet rationẽ principij, quatenus terminus præcedit in ipſo principio operandi, vt in intẽtione, ſeu proportione, vt principietur actio, quia non poteſt principiari ab aliqua forma, niſi vt proportionata & ordinata ad talem terminum, quod explicauit S.Thom. *1.p.q.105.art.5.* vbi inquit: *Quod finis, agens, & forma, ſe habent vt actionis principium, ſed ordine quodam; nam primum principium actionis eſt finis, qui mouet agentem; ſecundo vero agens; tertio vero forma eius, quod ab agente applicatur ad agendum.* Quare cum D. Thom. dicit ſpecificari actionem à principio, ibi includit etiam, quòd ſpecificetur à termino, ſcilicet vt continetur in principio.

Inquirimus ergo, quæ ſit formalitas termini ſeu principij, à qua ſpecificetur actio, nam circa eundem terminum materialiter poſſe verſari diuerſas actiones certum eſt, ſicut ad eundem locum materialem poteſt terminari motus aſcenſus, vel deſcenſus, &c. Circa hoc ergo ſolum dicit D.Thom. *q.77. citata*, quòd non quæcumque diuerſitas obiectorum diuerſificat potentias, ſed differentia eius, ad quod per ſe potentia reſpicit. Et eidem proportionaliter dicendũ eſt de actionibus nam potentiæ nõ niſi medijs actibus ſpecificantur. Id ergo formalẽ terminum vocamus, quod per ſe ab actione vel potentia reſpicitur. Nam formalis terminus dicitur non ſecundum entitatem ſuã tantum, ſed ſub ea formalitate & ratione, qua cõducit ad ſpecificandum iſtam actionẽ, & vt attingatur ab iſta potius quàm ab alia, ſicut dicimus obiectum formale viſus eſſe corpus quatenus coloratum aut lucidum, tactus autem quatenus calidum vel frigidum.

An verò ſemper requiratur in termino, vt ſit terminus formaliter diſtinctus ab alio

aliqua ratio *qua*, tanquam noua entitas vel modus, qui producatur, an verò ſufficiat diſtincta ratio *ſub qua*, vel nouus reſpectus ad terminum à quo, vel noua dependentia ad agens? *Ad hoc reſpondebimus infra quaeſt.*19.*art.* 1.

Quartò dubitabis, quæ ſit diuiſio actionis in creatiuam, & eductiuam, & quomodo differant? *Reſpond.* Differentiam iſtarum actionum ex earum definitionibus cognoſci, eſt enim actio creatiua, quæ operatur effectum nullo ſubiecto præſuppoſito, ſed ex nihilo. Actio verò eductiua eſt, quæ producit effectum ex aliquo ſubiecto præſuppoſito, immutando, & reducendo potentialitatem eius in actum: ex quo colligitur non poſſe aliquid eadem actione ſimul educi, & creari, eſſet enim procedere ex nihilo, & ex aliquo: quod verò aliqui dicunt, quod licèt quælibet actio non poſſit ſimul procedere ex nihilo, & ex aliquo: tamen quia in productione alicuius ſubſtantiæ multæ actiones concurrunt, verbi gratia creatio materiæ, æductio formæ, vnitio illius, &c. tota collectio actionum, dicitur ex nullo alio præſuppoſito, licet quælibet actio diuiſim non poſſit ſimul eſſe eductiua, & creatiua: hoc nihil eſt, tùm, quia hoc idem inuenietur in quolibet effectu accidentali, nam etiam quando album producitur, tota collectio actionum, quæ ad illum prærequiruntur, vt productio ſubiecti formæ albedinis, & vnio eius, non præſupponit aliud ſubiectum, ex quo tota illa collectio fiat: tùm etiam, quia productio ſubſtantiæ non conſiſtit in collectione plurium actionum, ſed in illa, qua vltimo attingitur, ſicut actio producens equum, non conſiſtit in actione, qua ab initio producta fuit materia, ſed qua modo generatur equus; illa enim præſuppoſita fuit non ſolum ad equum, ſed ad omnia, quæ ex illa materia poſſent generari. Certum tamen eſt, quòd in collectione omnium actionum, quæ ad aliquid requiruntur etiam materiæ primæ, aliquid creationis inuoluitur.

An verò actio creandi ſit prædicamentalis, licèt non dicat ordinem ad paſſum, ſed ad effectum, dependet ex his quæ articulo ſequenti tractanda ſunt, an iſta actio ſit in agente, vel in effectu, quatenus creata eſt, & an prædicamentum actionis ſolo ordine ad effectum conſtituatur, an etiam requirat ordinem ad paſſum, & ad paſſionem de quo ibi dicemus.

Vltimo dubitabis quæ ſit diuiſio actionis in immanentem, & tranſeuntem, & an immanens vera actio ſit? *Reſpondetur*, quod ſi loquamur de actione phyſica, quæ cum motu & paſſione coniuncta eſt, certum eſt non conuenire actioni immanenti, quia de ſe non requirit motum in ipſo agente, ſed tanto perfectior eſt, quanto magis ſupponit ipſum agens in actu; vnde inuenitur operatio immanens, vt cognitio ſine aliqua tranſmutatione paſſiua ſubiecti, ſed præcisè per ordinem ad obiectum, quia paſſio non ponitur in aliquo ſubiecto niſi quando producitur aliquis terminus ſeu forma, quæ in eo recipiatur; cognitio autem immanens, vt immanens eſt, per ſe non requirit productionem termini, vt patet in ſenſu externo, qui non producit in ſe aliquem terminum ſeu imaginem, in qua perficiat ſenſationem, ſed immediatè ſentit terminum externum, vt *in libris de anima* dicetur. Quòd ſi aliquando actio immanens producit terminum, non eſt præcisè, quia immanens, ſed quia virtualiter tranſiens, vel quia eſt dicens, ſeu expreſſiua.

Ex quo vlterius ſit diſcurſus ad negandum, quòd actio immanens formaliter & purè non ſit actio de prædicamento actionis, licèt virtualiter actio eſſe poſſit. *Ratio eſt*, quia actio quæ eſt de prædicamēto actionis tantum debet eſſe cauſalitas agentis, & connotare ordinem ad paſſum; cauſalitas autem agentis nunquam eſt vltimum, quòd intendit agens, & vbi ceſſat eius finis, ſed eſt medium quo tendit ad terminum productum, aut de nouo poſitum, propter quem eſt ipſa actio; at vero operatio

tio immanens eſt vltimus actus, qui intenditur ab operante, tunc enim eſt in actu ſimpliciter cognoſcens, quando actu operatur, & intelligit, vndè fælicitas ſeu beatitudo, quæ eſt vltima hominis perfectio, in ipſo actu intelligendi conſiſtit, & perfectio viuentis in operatione vitæ eſt, non in aliqua quiete, ſed ipſa operatio propter ſe ipſam quæritur, non propter aliquem terminum, nam etiamſi producatur aliquis terminus, verbi gratia verbum. adhuc perfectio intelligendi non eſt in productione talis termini, ſed in contemplatione in verbo iam producto, ergo operatio immanens non ſe habet per modum medij & viæ, qua aliquis terminus acquiritur, ſed potius ipſa eſt vltima actualitas, quam intendit operans, & ſic non eſt de genere actionis prædicamentalis, ſiue quæ infert paſsionem, ſiue quæ ſe habet per modum cauſalitatis tantum, quia non quæritur propter terminum cauſandum, ſed propter ſuam actualitatem. Et hæc doctrina eſt Diuus Thom. vt videri poteſt *primo contra Gentil. cap.* 100. vbi inquit: *Dico autem operationem in ipſo manentem, per quam non fit aliud præter ipſam operationem, ſicut videre, & audire, huiuſmodi enim perfectiones ſunt eorum, quorum ſunt operationes, & poſſunt eſſe vltimi, quia non ordinantur ad aliquod factum, quod ſit finis operatio verò, vel actio, ex qua ſequitur aliquid præter ipſam, eſt perfectio operati, non operantis, & comparatur ad ipſum ſicut ad finem.* Vbi apertè tradit noſtram doctrinam, quare actio iſta non ſit de prædicamento actionis, quia non eſt purè cauſalitas agentis, cò quòd non ſe habet vt medium & via, ſed vt vltimum & finis. Actio autem prædicamentum, vt dicit Sanctus Thomas *in* 1. *diſtinctione* 8. *quæſtione* 4. *articulo* 3. *ad* 3. dicit aliquid fluens ab agente cum motu: quod ergo non ſe habet vt fluens & via, cum imperfectione & motu ſeu vt præcisè fluens & ad vlteriorem perfectionem tendens, ſed potius ipſa eſt vltimum, talis non eſt actio prædicamentum. Vndè expreſsè eam reijcit à prædicamento actionis Diu. Thom. *opuſcul* 4?. *tract. de actione.*

Quòd ſi inquiras. Quomodo ergo producitur iſta entitas, quam dicimus immanentem actionem? Si enim eſt effectus, ergo ſupponit cauſalitatem, qua procedat ab efficiente. Si verò non eſt effectus, ergo vel eſt cauſalitas ipſa & actio, vel entitas increata, vel nihil. *Reſpondetur,* tales actus immanentes eſſe virtualiter actiones, licèt formaliter ſint qualitates. Et pro ea parte qua actiones ſunt, ſe ipſis emanant ſicut actiones; & ſicut paſsiones propriæ à ſubſtantia emanant, & relationes à fundamento, eo modo ſe habent illæ qualitates, quæ ſunt actus immanentes reſpectu potentiæ, quia etiam habent munus & vim actionis licèt eminenter ſeu virtualiter. Et huius ſignum eſt, quia intellectio ſe ipſa eſt etiam dictio & productio verbi, vt tractari ſolet *prima parte, quæſtione* 27. & dicemus *in libro de anima*, ita quòd dicere non diſtinguitur realiter ab intelligere; dictio autem & productio verbi cauſalitas eius eſt, quia habet ipſam imaginem verbi pro termino & ſimilitudine expreſſa. Ergo ſe ipſa poteſt emanare ſine alia diſtincta actione, ſed ipſa priuilegium habet actionis. Similiter conceptio practica intellectus, habet vim mouendi etiam extra ſe, quod non fit niſi actione tranſeunte, ſicut dicit D. Th. quòd Angeli ſuo imperio quod eſt conceptio intellectus, mouent cœlus, *opuſc.* 11. *artic* 3. non ergo extraneum eſt ab actione immanente, quod habeat vim tranſeuntis, & pro illa parte emanant ſeipſa à potentia.

(*)

ARTICVLVS IV.

Vtrum actio tranſiens ſubiectiuè ſit in agente?

PRocedit quæſtio de actione tranſeunte, quia de immanente non eſt dubium ſubiectari in agente, ex eo enim immanens eſt, quia non perficit niſi ipſum agens. At verò tranſiens perficit non ſolum agens emanando ab ipſo, ſed etiam perficit effectum cauſando ipſum, & ſi effectus recipiatur in paſſo, etiam perficit paſſum mediante effectu recepto. Vndè quia denominat & perficit agens, & ſimiliter effectum & paſſum, quærimus in quo ex illis ſit inhæſiuè, licet conſtet, quòd ab agente ſit emanatiuè. Quòd ſi actio non habeat paſſum ſicut creatio, quia ipſum paſſum ſeu materiam efficit, non ſupponit, inquirimus, an identificetur talis actio cum effectu, vel ſit in ipſo agente, non verò an ſit in paſſo, quia caret illo.

In hac ergo difficultate concertatio eſt inter ſcholam Scoti, & Diuum Thom & inter ipſos Thomiſtas inter ſe, licèt ex diuerſis fundamentis. Cenſet enim Scotus actionem tranſeuntem ſubiectari in agente, vt patet *in 4. diſtinct.* 13. *quæſt.* 1. §. *Ex dictis, & diſtinct.* 43. *quæſt.* 5. §. *De tertio*, & alijs locis, quem ſequitur eius ſcola. *Et fundantur in eo*, quia exiſtimant actionem prædicamentalem eſſe reſpectum agentis ad paſſum, & relationem extrinſecus aduenientem, & cum paſsio, & actio ſint reſpectus mutuo oppoſiti. non poſſunt eſſe in eodem extremo, ita quòd vterque ſit in paſſo, vel in agente, ſed alter in agente, alter in paſſo. *Et poteſt hoc amplius vrgeri*, nam quidquid ſit de actione identificata cum motu. tamen certum eſt relationem agentis eſſe in agente, & relationem effectus, vel paſsi in paſſo. cum conſtet, quod agens realiter reſpicit terminum, & paſſum, & è contra, ergo non minus, quam in alijs relatiuis relatio debet eſſe in ipſis extremis relatis: ergo etiam fundamentum talium relationum, quod eſt ipſa actio & paſsio, debet diſtinctè poni in ipſo agente, & paſſo, eò quòd fundamentum identificatur cum relatione.

Inter Thomiſtas autem ſequitur eandem ſententiam Caietanus 1. *parte, quæſt.* 25 *artic.* 1. & Nazarius *ibi. controuerſ. vnica*, & alij; ſed fundamentum ex eo ſumunt, quia actio tranſiens eſt actus ſecundus perficiens, & mutans intrinſecè ipſum agens, ergo debet eſſe ſubiectiuè in illo. *Conſequentia patet*, quia perfectio intrinſeca debet ſubiectari in eo, quod denominat, hoc enim eſt eſſe intrinſecam. *Anteced. vero probatur*; tùm quia actio eſt actus & complementum potentiæ agentis, vt dicit Diu. Thom. 2. *contra Gentil. cap.* 9. quia comparatur ad potentiam ſicut actus ſecundus ad primum; vndè concludit ibi, quòd actio, quæ non eſt ſubſtantia agentis, ineſt ei, ſicut accidens ſubiecto: tum, quia maior & proprior perfectio agentis eſt actus ſecundus, quàm primus, cùm actus primus ſit in potentia ad ſecundum, & per ipſum reducatur de potentia ad actum, ſublata eius intrinſeca potentialitate. & conſequenter appoſita intrinſeca actualitate: ſicut ergo actus primus eſt ſubiectiuè in agente, ita & actus ſecundus, qui eſt ipſa actio. Plures authoritates S. Thom. ſtatim referemus

Secunda ſententia, quæ frequens etiam eſt inter Thomiſtas, docet actionem ſubiectiuè eſſe in paſſo, ſiue in effectu. Quam tenet Ferr. Capriol. Heruæus, Soto, Soncin. & alij, quos citat, & ſequitur Curſus Carmelit. *hic diſputatio* 11. *quæſtione quarta & quinta*. Idem tenet Pater Suarez *diſputat.* 48. *Metaphyſicor. ſectione quarta*. Qui addit, actioni tranſeunti ſub conceptu actionis, quo diſtinguitur à paſsione, non conuenire ſubiectum inhæſionis, ſed ſolum denominationis, & emanationis ab agente. Si tamen aliquod ſubiectum inhæſionis habet, illud eſt ratione ſui

termini

termini ſeu effectus, cum quo actio identificatur tanquam modus eius, & emanatio ſeu proceſsio ipſius.

Et hinc ſumitur fundamentum huius ſententiæ. Nam actio identificatur cum motu, & cum termino motus, & non datur alia actio, nec eſt neceſſaria, quàm illa, quæ cum motu identificatur; motus autem & terminus productus non ſunt in agente, ſed extra illud, ergo neque actio eſt in agente: actio enim eſt vbi eſt illud, cum quo identificatur. Diſcurſus totus conſtat ex ſupra dictis, vbi probatum manet, quòd actio identificatur cum motu, & quòd motus ſit in mobili ſeu paſſo tanquam in ſubiecto, quod etiam affirmat Philoſo. *hoc lib. cap. quarto.* Quòd verò non ſit alia actio, quam illa quæ identificatur cum motu, *conſtat*, tum quia Philoſoph. non meminit alterius actionis, ſi autem alia actio daretur ex parte agentis, & alia ex parte motus ſeu paſsi, quomodo diceret Ariſtoteles, quod actio etiamſi ſit actus agentis, & denominet ipſum, tamen eſt in paſſo, quia actus vnius poteſt eſſe in alio ſecundum diuerſam rationem? *Tum etiam idem conſtat*, quoniam ponere duas actiones, alteram in paſſo, alteram in agente omnino ſuperfluum videtur; ſi enim actio quæ eſt in effectu vel in paſſo, egreditur ab actione quę eſt in agente, cur non poterit immediatè egredi ab ipſo actu primo, ſiquidē immediatè ab ipſo egreditur actio illa, quæ eſt in agente? Et tamen illa actio, quæ eſt in agente, non eſt vltima ratio, qua egreditur effectus, hæc enim eſt ipſamet proceſsio, & egreſsio effectus, quæ non eſt in agente, ſed in effectu procedente; ergo ſine fundamento ponitur actio in agente, ſiquidem non eſt ipſa vltima ratio cauſandi, & procedendi in ipſo effectu, & ſic non eſt actio, de qua loquimur in præſenti. *Denique* illa actio, quæ eſt in agente, emanare debet ab ipſo, ergo idem agit in ſe ipſum, & ſic ſimul eſt in actu, & in potentia reſpectu eiuſdem, in actu ad agendum, & in potentia ad recipiendum.

Denique vrgent pro hac parte aliqua loca Ariſtotel. & Diui Thomæ; nam Ariſtoteles *in hoc tertio libro text.* 20. docet non eſſe inconueniens, quòd actus vnius ſit in altero, vt doctio in ad diſcente *Et 9. Metaphyſ. text.* 16. dicit: quòd ædificatio eſt in ædificato. *Et tertio de anima, text.* 138. *Agentis, inquit, mouentiſq; operatio in ipſo patiente ſuſcipitur, atque ineſt, atque adeò actio, & paſſio non in agente eſt, ſed in eo quod patitur, &c.* Super quæ loca idem affirmat expreſsè Diu. Thom. *& in quæſtione* 14. *de veritate, articulo* 3. *&* 10. *de poten. articulo* 1. *&* 2. *contra Gentil. cap.* 1. Denique hanc differentiam ponit Diuus Thomas inter actionem immanentem, & tranſeuntem, quòd actio immanens primò, & per ſe perficit ipſum agens, tranſiens autem primo, & per ſe perficit ipſum paſſum: nec eſt perfectio agentis, ſed moti, vt expreſſe docet 1. *part. quæſt.* 18. *articul.* 3. *ad* 1. *& quæſt.* 54. *artic.* 2. *&* 1. 2. *q.* 3. *articulo* 2. *ad* 3. *& primo contra Gentiles, cap.* 100. Ergo repugnat, quòd actio tranſiens ſit in agente, alioquin ex ſe eſſet perfectio agentis, quia id primo, & per ſe perficit, in quo primo & per ſe eſt, quòd eſt tollere differentiam inter actionem immanentem, & tranſeuntem, quæ adæquatè diuidunt actionem, vt ſic.

Nihilominus reſolutio noſtra ſit. Secundum mentem Diu. Thomæ actio ſecundum propriam rationem actionis non petit ſubiectum inhæſionis, ſed emanationis, ita quòd ad denominandum aliquid agens per accidens ſe habet, quod inhæreat: verè tamen, & in re actio emanans duplicem formalitatem debet importare, quarum vna actuet, & inhæreat in agente, altera in termino, & mediante termino in paſſo, ſi terminus ſit aliquid dependens à ſubiecto. Itaque actio in agentibus creatis, in quibus per modū emanationis ſe habet, & accidentaliter conuenit agenti, inchoatiuè

tiuè eſt in agente & conſummatiuè in termino, ſeu effectu, non ſecundum eandem entitatem modalem, ſeu formalitatem; hoc enim eſt impoſsibile, cũ ſit diuerſum ſubiectum, ſed ſecundum diuerſam, quæ ordine quodam vnum ſunt: ad eum modum, quo Diu. Thom & Theologi 1. 2. *quæſt. 56. artic.* 2. dicunt, quòd virtus moralis, quæ moderatur paſsiones eſt in duplici potentia, ſcilicet in voluntate imperante inchoatiuè, & in appetitu eliciente paſsiones moderatas conſummatiuè; & quia denominatio virtutis fit ſimpliciter ab eo, vbi conſummatiuè eſt virtus, ideo ſimpliciter dicitur eſſe virtus in appetitu ſenſitiuo. Eodem modo actio, quæ eſt cauſalitas emanans ab agente quatenus reddit agens actuatum in actu ſecundo, & tranſmutatum de otio in actum reliquit formalitatem actionis in agente inchoantem ipſum effectum: vt autem reddit effectum in actu ſecundo cauſatum, & procedentem à cauſa, ponit formalitatem in effectu, qua redditur actio conſummata, & inde fit denominatio agendi, neque enim aliquid dicitur agere ante effectum: & ratione huius ſimpliciter actio eſt in termino.

Et quod iſta ſit mens Diu. Thom. *conſtat* ex collatione locorum ipſius, in quibus agit de hac re. Nam in primis, quòd actio ex proprio conceptu actionis non poſtulet ſubiectum inhæſionis, ſed emanationis, conſtat *ex* 1. *S. d* 32. *qu.* 1. *art.* 1. vbi inquit: *Quòd ſi per impoſsibile poneretur eſſe aliquam actionem, quæ non eſſet accidens, non eſſet inhærens, & tamen denominaret agentem, & tunc agens denominaretur per id, quod ab eo eſt, & in eo non eſt, vt inhærens.* Ergo ex proprio conceptu actionis, vt præciſe denominat agens, non dicit ſubiectum inhæſionis, ſed emanationis, licèt quia accidens eſt in rei veritate inhæreat, quod etiam apertè dicit *in quæſtione ſeptimo, de potent. articulo* 9. *ad* 7. *& quæſt.* 8. *art.* 2. Item etiam, quòd debeat poni actio in agente in quantum importat actum ſecundum immutantẽ ipſum actum primum conſtat, quia 1. *parte quæſt.* 54. *art.* dicit. *Quòd actio eſt actualitas virtutis.* Et 2. *contra Gentil. cap.* 9. *quòd actio eſt complementum potentiæ*: Et tamen, quia non eſt actualitas completa, & conſummata in ipſo agente, ſed in effectu, ad quem deriuatur, dicit in dicta *quæſt.* 54. *artic.* 2. quòd actio tranſiens non poteſt eſſe ipſum eſſe agentis, quia eſſe ſignificatur intrà rem; actio verò eſt effluxus in actum ab agente. Deinde *in* 2. *contra Gent. cap.* 35. *& in* 2. *d.* 1. *art. vlt.* *ad* 11. dicit: *Quòd agens agit actione media, quæ non eſt eſſentia ipſius operantis, & in talibus non poteſt ſequi effectus nouus ſine noua actione, & nouitas actionis facit aliquam mutationem in agente prout eſt exiens de otio in actum.* Ergo ſentit Diu. Thom. quòd actio aliquid ponit intrinſecum in agente, & non ſolum extrinſecè denominat ipſum, alioquin non diceret, quòd ponit mutationem in illo. Et conformiter ad hoc diſtinguit Sanct. Thom. creationem, vt eſt actio, & vt eſt paſsio, ſeu actio, vt effecta, & vt efficiens in 1. *diſt.* 40. *quæſt prima, articulo primo*, vt intelligamus actionem ad vtrumq; pertinere, & importare non vnam, ſed duplicem formalitatem, vnam in agente, vt eſt actio agens: & aliam in effectu, ſeu paſſo; vt eſt actio effecta. Quod tandem expreſsis verbis affirmat *in* 2. *diſt.* 40. *quæſt.* 1. *art.* 4. *ad* 1. vbi dicit: *Actionem, & paſſionem non poſſe eſſe idem numero accidens, quia actio eſt in agente, & paſsio in patiente.* Et cùm alias ponat cum Philoſoph. 3. *Phyſic. lect.* 5. & alijs locis ſupra citatis, quòd actio & paſsio identificantur cum motu, & quòd actio tranſiens eſt propria perfectio operati, conſequenter oportet fateri, actionem apud D. Thom. importare duplicem formalitatem, alteram in agente, alteram in paſſo, ſeu termino, vbi conſummatur actio, & ratione cuius dicitur agens denominari ab aliquo extrinſeco, ſcilicet ab affectu, vt dicit *in opuſculo* 48. *tract. de actione*, & *in tertio Phyſicorum, lection.* 5.

Nec

Digitized by Google

Nec poteſt reſponderi, quòd quando dicit D. Thom. quòd actio & paſsio non ſunt idem numero accidens, loquitur de actione vt morali, & libera; & ſic eſt actio immanens. Quando verò dicit actionem eſſe in agente intelligitur ratione alicuius commodi extrinſeci, quod agenti prouenit ex actione, quia ſaltem propagatur eius ſpecies. *Sed contra primam ſolutionem eſt*, quia D. Thom. prius loquitur in communi de actione & paſsione, & motu. Deinde ad litteram loquitur de actione inferente paſsionem, ſcil. crucifigentium Chriſtum, & quæ eſt accidens numero diſtinctum à paſsione: actio autem immanens neque infert paſsionem, neque ponit in alio ſubiecto diſtinctum accidens numero. Si autem loqueretur de actione in eſſe morali, & non in eſſe phyſico, potius dicerentur vnum numero accidens in eſſe morali actio, & paſsio, quã plura. *Contra ſecundam autem ſolutionem inſtatur*, quia actio in quantum accidens inhæret in agente, vt dicit S. Thom. ergo fruſtra explicatur id de emolumento extrinſeco, hoc enim non inhæret in agente, & ſic ratione talis emolumenti non aſsignaret S. Thom. ſubiectum quòd actioni conuenit in quantum accidens.

Ex quo manet explicatum fundamentum huius ſententiæ, ſumitur enim ex fundamentis vtriuſque ſententiæ allatæ, quæ probant requiri actionem, & dari tam in agente quàm in paſſo, nec enim ſaluatur actio, quin ſit actualitas ſecunda agentis, & actum primum reducat de potentia ad actum, & de ocio ad operationem, hoc autem perfectio aliqua eſt ipſius agentis, & mutatio, & non ſola denominatio extrinſeca, ſicut enim intrinſecè agens eſt in potentia, & in actu primo ad operandum, ita oportet quòd reducatur intrinſecè ad actum ſecundum, & mutetur in actum, dum in actu operatur; debet ergo iſta actualitas actionis in agente eſſe. Cæterum ibi non conſummatur actio & cauſalitas agentis, niſi effectus ipſe procedat & emanet actu ab ipſo, & ſic origo ipſa motus & termini producti, cum ipſo motu & termino identificari debet, illa autem origo ab alio, actio effecta eſt, cauſalitas, & ſic formalitas actionis, vt proceſſio & origo motus, cum termino & motu debet identificari, ibique conſummatur actio, quia ibi terminatur.

Solùm reſtat reſpondere ad argumenta ſecundæ ſententiæ pro ea parte, qua intendunt oſtendere, quòd ſuperfluit iſta duplex actio. Nam argumenta pro prima ſententia ſolum oſtendunt oportere aliquam actualitatem, & formalitatem actionis eſſe in agente, non tamen omnem, nec ibi conſummari, vt dictum eſt.

Ad primum ergo ſecundæ ſententiæ reſpondetur, actionem effectam identificari cum motu & termino producto, ſed non actionem efficientem, quæ eſt actus ſecundus agentis. *Et ad inſtantias* quæ afferuntur ad probandum non eſſe duplicem actionem. *Reſpondetur ad primum*, quòd Ariſtot. non fuit ſollicitus explicare, quomodo actio ſit in agente, ſed in paſſo, eò quòd in paſſo actio eſt conſummatiuè, & inde accipitur denominatio agendi completa, & perfecta, & ideò ſolùm explicauit, quomodo actio ſit in paſſo; hoc enim ſolum difficultatem habebat, & eius inſtituto deſeruiebat, cùm principaliter ageret de motu, & de actione, vt eſt conditio identificata cum motu; & ſic ſolum eſt in paſſo.

Ad ſecundam inſtantiam dicitur, non ſuperfluere iſtas duas actiones, quia quælibet earum non eſt completa, & perfecta, ſed vtraque requiritur ad conſummatam rationem agendi, ob rationem dictam. Et tam ipſa actio effecta, quàm ipſa actio agentis, ſeu vtraque formalitas egreditur ab agente, non per aliam actionem, quia vtraque complet eandem actionem, & vtraque pertinet ad rationem cauſalitatis; ſed vna per modum actualitatis agentis, altera per modum actualitatis paſsi: non verò vna vt effectus, altera vt tota cauſalitas, ſed vtraque vt conditio, & ratio pertinens ad eandem

Digitized by Google

dem cauſalitatem, non tamen vtraque immediatè egreditur, ſed ordine quodã, quia inchoatur in actione agentis ratio, & cauſalitas agendi, conſummatur tamen in actione ex parte effectus. Et ſic non probatur, quòd actio agentis non pertineat ad rationem cauſalitatis, & ſit ratio operandi; ſed quòd non pertineat tanquam vltima & conſummatiua ratio ipſius. Et ſic actio ex parte agentis eſt formalis egreſsio, & formalis cauſalitas inchoatiuè, & actiuè, non conſummatiuè, & formaliter.

Ad tertiam inſtantiam reſpondetur, per ipſam egreſsionem effectus ſufficienter conſtitui agens in ratione agendi conſummatiuè, & denominatiuè, non autem inchoatiuè, & actiuè, ſeu per modum actus ſecundi agentis; hoc enim neceſſario ſupponitur ad actionem effectam, ſicut fides neceſſario ſupponit piam affectionem, & virtus in appetitu ſenſitiuo, diſpoſitionem imperandi in voluntate; ideoque actio tranſiens non dicitur perficere ipſum agens, ſed paſſum, ſeu effectum, quia ibi conſummatur actio, licet in agente inchoetur, & ad terminum ordinetur.

Ad quartam inſtantiam reſpondetur, quòd illa actualitas in agente emanat ab ipſo, non vt terminus, ſeu effectus, ſed vt modus, ſeu cauſalitas inchoata. Et talis modus non emanat ab ipſo agente, vt eſt in potentia purè; ſed vt eſt in potentia mota à Deo, & alijs cauſis ſuperioribus, quibus inferiores determinantur, & actuantur, vt emanet ab illis actualitas actionis, quæ rurſus in ipſa potentialitate actus primi recipitur, actuando illam per modum actus ſecundi: & ſic nõ eſt in potentia, & actu ſecundùm idem.

Ad loca D. Thom. reſpondetur, loqui ipſum ſicut & Ariſtotel. de actione affecta, prout eſt conſummata, & completa ratio agendi, à qua ſit denominatio. Et quando ponit differentiam inter actionem immanentem, & tranſeuntem, quòd illa eſt perfectio agentis, non iſta, loquitur de perfectione & completa agendi, hæc enim conſummatur in agente, quando eſt immanens, in effectu verò, & paſſo, quando eſt tranſiens, inchoatiuè autem eſt in ipſo agente, vt dictum eſt, & quia vtraque hæc actio pertinet ad conſtituendum ipſam cauſalitatem agentis, vna inchoatiuè, altera conſummatiuè, ad idem prædicamentum actionis reducitur etiam illa actio, quæ eſt in agente, ſicut pia affectio ad fidem, & diſpoſitio voluntatis ad virtutem, quæ eſt in appetitu.

QVÆSTIO XV.

De Infinito.

ARTICVLVS I.

Quid ſit infinitum, & in quo ſit punctus difficultatis?

VT ſine æquiuocatione in hac parte procedatur, oportet præmittere definitionem, & varias diuiſiones ſeu acceptiones infiniti. Licet autem plures acceptiones eius Ariſtoteles inſinuauerit *in hoc libro cap. 4.* tamen in præſenti poſſumus diſtinguere infinitum, quòd aliud accipitur poſitiuè, aliud priuatiuè, aliud negatiuè. Cùm enim infinitum communiſsimè acceptum nihil aliud ſit, quàm illud, quod caret termino, & fine, poteſt accipi iſta carentia priuatiuè, quando eſt in aliquo ſubiecto, quod natum eſt habere terminum, ſed tamen caret illo, ſicut quantitas eſt capax, vt finiatur, ſi tamen non habeat terminum, dicitur infinita priuatiuè, quod etiam dici poteſt poſitiuè reſpectu quantitatis. Et hoc modo definit Philoſoph. *cap. 7.* infini-

Digitized by Google

infinitum: *Id cuius partem accipientibus, ſemper aliquid manet extra.* Negatiuè verò infinitum dicitur illud cuius ſubiectum non eſt capax alicuius termini. Hoc autem dupliciter poteſt contingere, vno modo propter perfectionem poſitiuam ſubiecti, quādo talis eſt, quòd nullo termino affici poteſt. Et hoc modo Deus eſt poſitiuè infinitus, id eſt, actualitate, & perfectione, non quantitate. Alio modo poteſt hoc contingere ex imperfectione ſubiecti, quando tanta eſt, vt nihil habeat in ſe, quod terminari poſsit, ſicut punctum, & vnitas, quæ propter indiuiſibilitatem non habent terminum, ſed ipſa ſunt terminus.

In præſenti non agimus de infinito negatiuè, nec de infinito poſitiuè, quod eſt Deus; ſed de infinito priuatiuè, quod definiuit Ariſtoteles in præſenti in definitione tradita. Licet autem hoc infinitum manifeſtius inueniatur in quantitate, tamen reperiri etiam poteſt in alijs prædicamentis, vt in ſubſtantia, qualitate, & relatione. Infinitum ſubſtantiæ eſt, quod caret terminis eſſendi, ſeu exiſtendi, quibus ſubſtantia ipſa in ratione ſubſtantiæ conſtituitur. Et hoc infinitum, vt poſtea videbimus, eſt idem ac infinitum in genere entis. Infinitum in qualitate eſt, quod caret termino intenſionis ſecundùm gradus qualitatis. Infinitum in relatione eſt, quod dicit reſpectum aliquid infinitum, vnde ſumit connotationem, ſeu denominationem aliquam extrinſecam infinitatis; ſicut actiones Chriſti dicuntur infiniti valoris per reſpectum ad perſonam dignificantem. Denique infinitum in quantitate iuxta duplex genus quantitatis, diſcretæ, & continuæ, aliud eſt infinitum magnitudinis, aliud multitudinis. Illud eſt, quod caret termino partium in continuo: iſtud eſt, quod caret termino multitudinis, & diuiſionis. Quare infinitum, de quo in præſenti tractari ſolet, eſt triplex, ſecundùm magnitudinem, ſecundum multitudinem & ſecundùm intenſionem.

Poteſt autem hoc infinitum ſumi vel in actu, vel in potentia. Infinitum in actu, quod etiam infinitum poſitione, ſeu poſitiuè appellari poteſt, & communiter dicitur infinitū cathegorimaticè, id eſt, affirmatiuè aut prædicatiuè, eſt illud cui non ſolum non poteſt ſignari terminus, vltra quem non tranſeat, ſed etiam de facto omnes terminos tranſit, & ideo requiritur ad tale infinitum, quòd habeat partes infinitas æquales vni certæ non communicantes inter ſe, & ſimul exiſtentes. Quod eſt dicere, quòd infinitum actu requirit partes determinatas, ſeu aliquotas, quarum vna ſuperaddat alteri nouam partem, quæ non communicet, nec reaſſumatur cum altera, ſicut Philoſophus dicit *in 7. huius libri*, quòd circuli dicuntur infiniti reaſſumendo eaſdem partes: ſed tunc dicitur infinitum ait Philoſophus, quando quacumque parte accepta, noua alia ſumi poteſt. Infinitum autem in potentia dicitur illud, quod ſecundùm id, quod actu habet, eſt finitum, ſed ſecundùm id, quod eſt in potentia, non habet terminum, id eſt, non poteſt illi ſignari certus, aut determinatus terminus, vltra quem tranſire non poſsit, ſiue per additionem, ſiue per ſubtractionem, ſiue per ſucceſsionem. Quomodo autem diſtinguatur partes aliquotæ, ſeu deſignatæ à partibus indeterminatis, & proportionalibus dicemus cōmodius *art. 3. ſolutione ad* 1. *& latiùs libro 6. quæſt.* 20.

Ex his autem colligitur duplex principium, quo in hac quæſtione de infinito regulari debemus. *Primum eſt*, quòd omne illud quod terminis clauditur non interminabiliter diſtantibus, infinitum eſſe non poteſt in actu, ſed ſi aliqua infinitas ibi datur, ſolum eſt in potentia, & ſincathegorematicè, quia ſcilicet non poteſt aliquis terminus ſignari, vltra quem diuiſio, vel additio eius non poſsit tranſire. Actu verò quidquid inter terminos comprehendi poteſt, terminatum eſt ac finitum. *Secundum eſt*, quòd infinitum actu non poteſt

Digitized by Google

fieri per additionem partium, & omne illud, quod eſt capax augmenti, finitum eſt. *Ratio eſt*, quia additio vel fit per aliquid finitum, vel infinitum; ſi per infinitum, iam ſupponitur ipſa infinitas in eo, quod additur, & ita non fit infinitum per ipſam additionem: ſi per aliquid finitum, vel tale finitum ſuperadditur alteri finito, & ſic totum remanet finitum, quia vtrumque terminum habet: vel ſuperadditur alteri infinito, & ſic iam ſupponitur infinitum, non per additionem fit. Quidquid ergo per additionem fit maius, vel ſubtractionem minus, actu infinitum non eſt.

His ſuppoſitis, tria ſunt certa in hac quæſtione. *Primum* eſt infinitum relatiuè actu non repugnare. *Ratio eſt*, quia iſta infinitas conſiſtit ſolum in relatione quadam ad Deum, qui eſt infinitus. Tripliciter autem aliquid reſpicit Deum. Vno modo generali ratione, ſicut effectus cauſam efficientem, non quidem participando ab ipſo aliquod donum infinitum, ſed præciſè, quia cauſa eius efficiens in ſe infinita eſt. Secundò ſpeciali modo, quatenus ab ipſo Deo participatur aliquod donum eleuans creaturam ad bonum infinitum, ſicut gratia eleuat hominem ad conſortium, & fruitionem diuinæ naturæ. Tertio modo ſpecialiſsimè, vt quando ipſe Deus vnitur in perſona naturæ creatæ. Tunc enim accipit valorem, & dignitatem ex perſona cui coniungitur, qui valor conſiſtit in relatione ad ipſam perſonam, vt ad principium operationum proximum, & vt *quod*.

Secundò certum eſt, non poſſe dari aliquam creaturam, quæ ſit infinita in omni genere entis, creatura enim eſt ens limitatum. Et ſimiliter repugnat, dari aliquam creaturam, quæ ſit infinita in genere ſubſtantię infinitate in actu, benè tamen in potentia, & ſecundum quid, ſicut materia prima habet infinitatem in potentia reſpectu formarum, quarum eſt capax. *Ratio* ſumitur ex D. Thom. 1. *cont. Gent. cap.* 43. & 1. *part. quaeſt.* 7. *art.* 2. Quia infinitas in genere ſubſtantiæ non eſt infinitas extenſionis, vel intenſionis: id enim pertinet ad genus qualitatis, vel quantitatis: ſolum ergo reſtat infinitas per carentiam terminorum ſubſtantiæ. Termini autem ſubſtantiæ, vel ſunt phyſici, vel metaphyſici: metaphyſici ſunt genus, & differentia, quibus contrahitur, & limitatur eſſentia rei: phyſici ſunt materia & forma in compoſitis, vel potentialitas, & actualitas, etiam in ſimplicibus; ſubſtantia ergo creata nō poteſt carere genere, & differentia, cùm ſit in prædicamento, quod eſt coordinatio generum, & ſpecierum. Similiter non poteſt carere aliquo termino phyſico, quia non poteſt eſſe purus actus, ſed debet habere admixtam aliquam potentialitatem, atque adeo ſolum poteſt eſſe infinitum in actu per carentiam omnis termini limitantis actualitatem, quæ eſt potentialitas. Si autem eſſet pura potentia, licet eſſet infinita, non tamen eſſet infinitum in actu, ſed in potentia.

Nec valet dicere cum P. Vazquez 1. *part. diſp.* 22. *& diſp.* 25. *cap.* 3. quòd non obſtat infinitas ad hoc, quòd aliquid habeat genus & differentiam, & ponatur in prędicamento. Deus enim componitur ex genere, & differentia, quia eſt compoſitio rationis, quæ illi nō repugnat, & tamen eſt infinitus. *Sed contra eſt*; tùm quia oppoſitum oſtendimus *in Logica quaeſt.* 14. tùm quia in præſenti illa doctrina nō eſt ad rem: quidquid enim ſit, an repugnet Deo compoſitio ex genere & differentia, quæ eſt compoſitio rationis, tamen in ſubſtantia creata talis compoſitio rectè tollit infirmitatem; quia vel illud genus, & differentia quibus componitur ſubſtantia creata, aliquid potentialitatis important, vel ſunt actus purus. Si hoc ſecundum, non remanet creatura, ſed Deus. Si primum, ergo includunt genus, & differentiam per modum termini, & limitationis. Includunt enim actum, & potentiam, quæ ſunt termini limitantes in genere ſubſtantię. Quomodo autē cū hoc ſtet, quòd Deus poſsit facere infinitas ſpecies ſubſtantia-

tia-

Digitized by Google

tates, & tamen non poſsit peruenire ad aliquam, quæ ſit infinitæ perfectionis, dicemus *art.* 2.

Vltimò certum eſt, infinitum in actu, ſiue in extenſione, ſiue in intenſione, vel multitudine naturaliter, & ſecundùm legem ordinariam fieri non poſſe. In hoc conuenit cõmunis conſenſus Philoſoph. cum Ariſtotel. *hic cap.* 5. & 6. & Theologor. cum D. Thom. 1. *par. quæſt.* 7. Conſtat enim, quòd de facto, *Omnia facta ſunt in numero, pondere & menſura*, vt dicitur *Sapient.* 11. Si autem daretur infinitum in actu, vel careret numero ſi eſſet infinitum multitudine, vel menſura ſi eſſet infinitum magnitudine, vel pondere, ſi eſſet infinitum qualitate.

Ratio autem, cur naturaliter dari non poſsit, intra vniuerſum quidem conſtat ex ipſa vniuerſi vnitate & limitatione, in quo infinita quantitas eſſe non poteſt, quia occuparet omnia. Abſolutè autem & independenter ab vniuerſo, conſtabit ex finita virtute & receptione cuiuſlibet creaturæ, vnde effectus infiniti prodire non poſſunt, vt *ſeq. art.* latiùs oſtendetur.

ARTICVLVS II.

Vtrùm implicet dari infinitum actu ſecundùm quantitatem vel intenſionem?

DVæ ſunt principales in hac parte ſententiæ. *Prima tenet*, non implicare, quòd detur actu infinitum abſolutè loquendo, vt ex Antiquis tenet Gregor. *in* 1. *diſt.* 43. *quæſt.* 4. Ocham. Gabriel. & alij, quos citat & ſequitur Vazquez 1. *p. diſp.* 26. *c.* 1. & probabile reputant Conimb. *hic quæſt.* 2. *art.* 1. qui loquuntur de infinito magnitudinis, vel multitudinis. Expreſsè etiam docetur in ſchola Scoti, quòd infinitum in magnitudine & multitudine non repugnat, benè tamen infinitum in intenſione, eò quòd apud ipſum gradus intẽſionis ſunt inæquales, ita quòd vnus continet alium, & ſic ſi daretur infinita qualitas, cõtineret infinitam perfectionem; quod non currit in partibus quantitatis continuæ, vel diſcretæ, quarum vna non continet aliam in perfectione. Aliqui tamen ſimpliciter fatentur, infinitum eſſe poſsibile in actu, ſiue in quantitate, ſiue in qualitate, vt Caber. *hic diſp.* 2.

Secunda ſententia negat eſſe poſsibile aliquod infinitum, tam in magnitudine, quã multitudine; & eadem ratio eſt de intenſione. Ita D. Thom. 1. *p. quæſt.* 7. *art.* 3. & 4. & *quodl.* 9. *art.* 1. & *quodl.* 12. *art.* 2. & communiter Thomiſtæ *ad prædictum locum*, 1. *p.* Et tamen ipſe D. Thom. in fine *opuſc.* 27. fatetur adhuc non eſſe demonſtratum, non poſſe dari infinita in actu. Iſta ſententia principaliter nititur in explicando implicationes, prima verò in ſoluendo. Et ideò in hoc articulo conabimur explicare rationes D. Thom. & contra aduerſariorum reſponſiones roborare. In ſequenti verò quaſdam difficultates & rationes, quæ contra noſtram ſententiam militant diſſoluere.

Sit ergo vnica concluſio. Repugnat etiam de potentia abſoluta dari infinitum in actu ſiue in magnitudine, ſiue in multitudine, ſiue in intenſione. Pro hac concluſione plures ſolent afferri implicationes. Et quidem Martinez in præſenti, cui non placent rationes D. Thom. illam affert, quia ſi daretur corpus infinitum, ex quocunque puncto tanquam ex centro produci poſſent duæ lineæ verſus circumferentiam, & iſtę quanto magis protrahuntur, magis diſtant inter ſe; vnde cùm longitudo earum ſit infinita, etiam diſtantia earum infinita erit, & ex alia parte diſtantia infinita eſſe non poſſet, quia eſt clauſa inter duas lineas ſeu terminos; ergo, &c. Hac ratione etiam plures alij vtuntur.

Videtur tamen ratio iſta non conuincere, quia dato corpore infinito, lineæ illæ eſſent quidẽ lineæ, ſed non eſſent termini ex parte circumferentiæ illius corporis, quia lineæ illæ interminabiles ſunt, nec habent circumferentiam vbi terminentur, ſi ergo interminabiles ſunt & infinitæ, deſinunt eſſe termini, & conſequenter inter illas lineas poteſt eſſe aliquid infinitũ, quia ipſæ etiam infi-

Digitized by Google

infinitæ ſunt. Illud autem axioma *inter duos terminos non poteſt claudi infinitum*, intelligitur inter duos terminos finitè diſtantes, aliàs non ſunt termini.

Quare defendendo rationes D. Thom. ex duplici principio deſumitur implicatio. *Primum eſt*, conſiderando quantitatem vti accidens naturale conſecutum ad corpus naturale. *Secundum eſt*, conſiderando ipſam mathematicè, & ſecundùm ſe, vt abſtrahit à corpore naturali. Et prima ratio formata eſt nobis *ſupra quæſt. 8. art. 1.* Quia quantitas eſt accidens conſecutum ad ſubſtantiam, quæ eſt radix continens quidquid in tali quantitate inuenitur, ſed ſubſtantia eſt finita & limitata, non ſolum in eſſe abſoluto, ſed etiam vt radix eſt accidentium, quia ratio radicis non habet maiorem amplitudinem, quàm ipſa ratio eſſentiæ ſubſtantialis, quæ radix eſt, & principium accidentalis; ergo ſi radix eſt limitata, etiam & quantitas limitata eſt & finita. & præcipuè hoc habet vim in quantitate, quia nòn poteſt creſcere quantitas, niſi etiam addatur noua entitas ſubſtantiæ, nec enim in eadem parte ſubſtantiæ poteſt eſſe duplex quantitas penetrata; ergo ſi quantitas eſt infinita, etiam ſupponitur ſubſtantia infinita, quia ad quantitatis additionem, ſubſtantia etiam additur, & ſic prius debet ſubſtantia eſſe infinita, quàm quantitas. Repugnat autem dari ſubſtantiam infinitā, vt *art. præced.* oſtenſum eſt, ergo & quantitatem.

Reſpondet Martinez, non probare S. Thomam ex eo, quòd ſubſtantia ſit finita in eſſe, quantitatem debere eſſe finitam in extenſione, quia hæc ſunt diuerſa genera, ſed ſolum finitam in eſſe quod verum eſt, quia infinita quantitas, finitam eſſentiam habet. *Sed contra*, quia ſubſtantia non ſolum eſt finita ſecundùm eſſe in ordine ad ſe, ſed etiam vt eſt radix quantitatis in extenſione, quia etiam ipſa extenſio quantitatis, vt extenſio radicem habet, & conſequitur formam ſubſtantialem, ſed ſubſtantia, vt radix talis accidentis, finita eſt, nec enim ſtat quòd in eſſe ſubſtantiali ſit finita, & in ratione radicis accidentium finita non ſit; ergo non poteſt radix finita deriuare ex ſe quantitatem infinitam; ſicut benè valet, virtus aliqua eſt finita; ergo & operatio & effectus, licet effectus & operatio non ſint eiuſdem ſpeciei, vel generis cum virtute.

Aliter conatur P. Vazquez vbi ſupra infringere conſequentiam S. Thom. quia ſi determinata ſubſtantia determinatam poſtulat quantitatem, ſequeretur quòd omne corpus naturale determinatam haberet quantitatem, quod patet eſſe falſum in igne, qui ſine termino poteſt creſcere, vt dicitur *2. de anima, text. 41.* Cæterum hæc inſtantia non loquitur de quantitate, vt conſecuta ad formam ſubſtantialem, de qua ſolum procedit ratio S. Thom. ſed de quantitate vt ſuperaddita, quæ ſcilicet in infinitum ſuperaddi poteſt. Hoc autem non pertinet ad rationem D. Thom. quia D. Thom. intendit probare, non dari infinitum actu & cathegorematicè, non autem intendit probare, non poſſe aliquid ſuperaddi ad alterum in infinitum, quia additio in infinitum nunquam facit infinitum in actu, vt ſupra diximus, ſed ſolum ſincathegorematicè, & in potentia, quia ſolum conſiſtit infinitum additione in hoc, quòd non ſit aſsignabilis terminus vltra quem non tranſeat, non verò quòd ita ſit infinitum, quòd omni termino actu careat, & omnes terminos tranſierit; per additionem enim finitarum partium infinitum non eſt pertranſibile; non ergo Diuus Thomas excludit infinitum additionis, & ſincathegorematicum, ſed infinitum actu, quod ſolum poteſt prima productione conſequi, non additione fieri.

Quòd verò addit S. Thomas repugnare infinitam magnitudinem in corpore naturali, quia non poſſet moueri, non eſt ratio probans implicationem abſolutè, non enim repugnat dari corpus immobile; ſicut plerique exiſtimant de cœlo Empireo, vel ſi eſſet mobile, ratione tamen infinitatis eſſet im-

Digitized by Google

impeditum moueri; ſed tamen D. Thom. attulit hanc rationem, ex Philoſopho in ordine ad ea corpora, quę ſenſibus experimur eſſe mobilia, tale enim corpus in finitum eſſe non poteſt.

Secundum principium, ſeu rationem ſumit S. Thom. loquendo de quantitate mathematicè, & ſine ordine ad corpus naturale, quia omnis quantitas debet eſſe ſub aliqua forma, forma autem quanti eſt aliqua figura; ergo oportebit quòd habeat aliquam figuram, & conſequenter aliquem terminum, quia figura reſultat ex termino quantitatis. *Reſpondent aliqui* figuram non eſſe formam eſſentialem quantitatis, ſed quantitatem ſe ipſa eſſe formam. *Secundò*, figurã ſolum conuenire quantitati finitæ non infinitæ. *Tertiò*, quòd abſolutè inuenitur quantitas ſine figura, vt quantitas Corporis Chriſti in Sacramento.

Cæterum iſtæ inſtantiæ vnico verbo ſoluuntur; quod D. Thomas loquitur de figura radicali, non formali: eſt enim figura modus ex terminatione quantitatis reſultans, & ita figura formaliter eſt id quod reſultat, & radicaliter id ex quo reſultat. Eſt ergo ſenſus D. Tho. quòd quantitas non poteſt carere eo, quo ſpecificatur, vel indiuiduatur, quia nihil poteſt eſſe in rerum natura, quod non ſit ſpecificatum, vel indiuiduatum quãtitas autem ſpecificatur vel indiuiduatur per variam terminationem ſui, ſicut ſpecies multitudinis ſunt duo, vel tria, &c. & magnitudinis bicubitum, vel tricubitum, aut ſecundum aliam menſuram menſurabile; neque enim alias differentias diuiſiuas quantitatis nouimus, quàm quæ ſiunt penes diuerſas menſurabilitates, quia quantitas talis eſt naturæ, quòd quolibet addito, vel ſubtracto ſit maior, vel minor, & ſic variatur eius ſpecies, vel ſaltem indiuiduatio, ſecundum additionem, vel ſubtractionem; vnde nata eſt ſequi aliqua figura. Quantitas autem infinita caret omni tali diſtinctiuo quantitatis, & ſi ei aliquid addatur, vel ſubtrahatur, non ſit maior, vel minor, ergo omnino repugnat in ſingulari; ſicut ſi diceretur dari animal infinitũ, quòd nulla ſpecie animalis determinaretur, vel hominem infinitum, qui nulla indiuiduatione contraheretur. Ita ſumitur explicatio huius rationis ex D. Thoma *quodlibeto 9. artic. 1.* deduciturque ex Ariſtotele *in hoc libro cap. 6. & in 1. de cœlo, text. 2.* vbi oſtendit, quòd impoſsibile eſt plura corpora eſſe infinita, quia corpus eſt dimenſionatum ad omnem partem; & ideò implicatio iſta directè procedit de corpore quanto, cui propriè conuenit figura, non tamen de linea, aut ſuperficie, quæ non ſunt diuiſibiles ex omni parte, & ideò ſi illæ eſſent infinitæ, non repugnaret vnum infinitum eſſe maius altero, & ſic poſſent dari plures lineæ infinitæ: corpus autem quia trina dimenſione gaudet, ſi eſſet infinitum non poſſet eſſe niſi vnum, nec per plures ſpecies, vel indiuidua eſſet variabile nec vnum maius altero, vt etiam aduertit S. Thom. 3. *p. q. 10. art. 3. ad tertium.* Aliunde tamen repugnaret dari infinitam lineam, vel ſuperficiem, quia in re dari non poteſt, niſi in aliquo corpore, & conſequenter debet infinitas partes ambire, atque adeò ſupponere infinitum corpus, cui inſit.

Ex eodem principio proportionaliter applicato oſtenditur repugnare infinitam intenſionem in qualitate, ſicut enim quantitas ſequitur determinatam formam, ita & qualitas ergo ſicut non poteſt dari infinita quantitas, ita nec qualitas ſed neque poteſt ſuperaddi ab extrinſeco infinitas intenſionis in qualitate, quia vel iſta infinitas adueniret per additionem gradus ad gradum, vel per vnicam productionem totius infinitatis: per additionem fieri nõ poteſt, quia infinitum per additionem finitarum partium eſt impertranſibile. Si verò id quod additur eſt infinitum iam non per additionem fiet infinitum, ſed ſupponitur eſſe. Si verò vnica productione fiat infinita qualitas illa, conſequitur aut recipitur in aliqua forma, quæ cum finita & determina-

minata ſit, non poteſt eſſe capax infinitæ qualitatis, præſertim quia qualitas actualitatem ſequitur formæ, & hæc limitata eſt per potentialitatem admixtam.

Implicationes circa infinitum multitudinis.

PRima implicatio D. Thom. quæſt. 7. 1. part. art. 4. eſt circa multitudinem quantitatiuam, quia ſi daretur infinita multitudo, non eſſet in aliqua ſpecie determinata numeri, quia omnis ſpecies numeri determinatur per aliquam vltimam vnitaté, cùm ſit multitudo menſurata per vnum, infinita autem multitudo nullam ſpeciem haberet menſuratam per vnum, ergo talis numerus non eſt dabilis.

Reſpondet P. Vazquez *diſput. illa 26. cap. 3.* quòd non conſtat omnem multitudinem eſſe in ſpecie numeri. Deinde quòd multitudo à parte rei non habet formalem rationem numeri, id enim ab intellectu numerante habetur, ante intellectum enim non eſt, cur iſta vnitas pertineat ad hunc numerum potius quàm ad illum, ſed vna tantum eſt omnium rerum multitudo.

Cæterum ad primam inſtantiam reſpondetur, conſtare quòd omnis multitudo ſi eſt quantitatiua, eſt in aliqua ſpecie numeri, quia omnis multitudo quantitatiua eſt quātitas diſcreta, ergo pertinet ad genus numeri, ergo ad aliquam ſpeciem, quia nihil eſt in genere, quod non ſit in aliqua ſpecie talis generis.

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur, quòd vt oſtendimus *in Logica quæſt. 16.* numerus eſt vera, & realis ſpecies quantitatis, licet deſignatio actualis huius vltimæ vnitatis, vel illius dependeat ab intellectu, ſed hoc non eſt de eſſentia numeri: tota autem coordinatio, & menſurabilitas vnitatum in re datur ſecundùm quod numerus ſit maior aut minor quantitatiuè in re, & ſic eſt menſurabilis per vnum, & hoc pertinet ad formalē rationē quantitatis diſcretæ. Et quando dicitur omnem rerum multitudinem eſſe vnam. *Reſpondetur, multitudines* rerum dupliciter diſtingui, vel penes ſubiecta vt multitudo lapidum, lignorum, equorū, &c. Et hoc modo conſtat non omnem multitudinem eſſe vnam. Secundò diſtinguitur penes diuerſam menſurabilitatem diuerſarū vnitatum, & coordinationem ad vnum, ſicut aliter menſuratur numerus mille, vel centum, vel viginti, & hoc etiam modo nō eſt vna multitudo omnium quantitatum, ſed alia eſt multitudo millium vel centum, &c. Et hoc in re, quia in re dantur mille lapides, vel centum lapides, & à parte rei prius fuerunt octo homines quàm viginti, vel centum homines.

Et roboratur iſta ratio, quia numerus, vel ſit infinitus per additionem vnitatum, vel per vnicam productionem infiniti numeri. Primum eſſe non poteſt, quia infinitum additione finiti eſt impertranſibile. Secundum tollit omnem ſpeciem numeri, qui per determinatas vnitates variatur, & ſit maior vel minor. Infinita autem multitudo neque additione vnitatis fieret maior, nec ſubtractione minor, quia infinitum ſubtracto, vel addito aliquo finito æquè manet infinitum, aliàs illo finito terminaretur: infinitum ergo non eſt ſpecies determinata numeri.

Ex quo intelliguntur implicationes, quæ ex inconuenientibus adduci ſolent, quia ſi daretur infinita multitudo in actu, tot erunt binarij in illa multitudine, quot quaternarij, vel denarij, & ſi producerentur infiniti homines, tot eſſent homines quot capilli eorum; quod implicat, quia binarius eſt pars quaternarij, & omne totum eſt maius ſua parte, cùm pars componat totum cum additione alterius. *Sequela verò probatur*, quia poſito infinito ſi ſegregentur binarij alternatim relinquendo vnum binarium, & ſegregando alium, tunc vel omnes binarij ſegregati conſtituent infinitam multitudinem, vel non; ſi non, ergo etiam alij binarij erunt finiti, & ſic omnes ſimul non facient infinitum, quia vtrumque finitum eſt: ſi primum, ergo dabitur duplex infinitum in v-

Digitized by Google

in vtroque cumulo, & ſic ſine aliqua diuiſione, vel additione ex vno infinito conſurget aliud, & conſequenter tot ſunt binarij quam quaternarij, quia ſi ſunt infiniti binarij, etiã poſſum numerare illos per quaternarios, vel denarios, & tunc vel exhauriretur illa multitudo numerãdo per quaternarios, & ſic redderetur finita, vel non exhauriretur, & ſic erunt infiniti quaternarij in binarijs etiam materialiter.

Omitto, quòd infinitum non eſt quid certum, & determinatum in eo genere quo infinitum eſt, quia caret terminis, ergo prout tale non clauditur ſub determinata, & certa intentione, & actione creantis. *Nec ſoluit P. Vazq. dicendo*, quòd in multitudine infinita quælibet ſingularis cadit ſub certa intentione, licèt non tota multitudo. *Contra enim eſt* quòd infinita multitudo non poteſt fieri per additionem & multiplicationem ſingularium, quia quodlibet finitum eſt, & additio finitorum non pertranſit infinitum. Si autem vnica productione totum infinitũ fit, ergo & vnica intentione, & hæc certa, & determinata eſſe non poteſt ex parte effectus, qui indeterminatus eſt.

ARTICVLVS III.

Expediuntur difficultates & argumenta contra noſtram ſententiam.

PRimò *arguitur* ad probandum non repugnare dari infinitũ in actu. Quia in quolibet continuo omnes partes proportionales vniuntur indiuiſibilibus, alioquin penetrarentur, ſi ſe totis, & non per extremitates ſeu indiuiſibilia vnirentur, ergo cum partes iſtæ infinitæ ſint, & actu copulentur per indiuiſibilia, ſunt actu infinita indiuiſibilia, quia partes ſic copulatæ, & non penetratæ ſunt in infinitum diuiſibiles.

Secundò, Deus poteſt facere ſpecies in infinitũ perfectiores, & de facto cognoſcit omnes illas, ergo cognoſcit aliquam infinitè reliquas excedentem, nam ſi omnes cognoſcit, & illæ ſunt infinitæ, & vna excedit in perfectione alia, inter illas oportet quòd aliqua infinitè excedat alias. *Idem argumentum fit* de infinita magnitudine, aut multitudine, aut intenſione; cognoſcit enim Deus omnem quantitatem, vel multitudinẽ poſſibilem, & illa eſt infinita & ſine termino, ergo aliquam magnitudinem, vel multitudinem infinitam cognoſcit eſſe poſsibilem, & ſic ſi fiat nullum eſt inconueniens.

Tertiò. In quolibet inſtanti vnius horæ poteſt Deus creare vnum Angelum, vel vnum lapidem & conſeruare illum ergo in fine horæ erunt infiniti Angeli, quia inſtantia infinita ſunt, cùm infinitas partes proportionales vniant: *quod ſi dicatur* non poſſe fieri Angelum, niſi in inſtanti deſignato, non in proportionali, & indeterminato. *Contra eſt*, quia poſſet Deus ab æterno creare mundum, & in quolibet die deſignato vnum Angelum, & ſic eſſent creati infiniti Angeli, quia ſunt tranſacti infiniti dies.

Quartò Deus cognoſcit infinitas cogitationes hominum & Angelorum per totam æternitatem futuras, ergo videt infinitam multitudinem poſsibilem, imò & coexiſtentem ſimul in æternitate, ergo non eſt inconueniens, quòd ſimul ponatur in tempore, nam ſi ideò non poſſunt poni in tempore, quia debent cadere ſub certa intentione creantis: ſimiliter ob eandem rationem nõ poſſent ſimul eſſe in æternitate, quidquid enim in æternitate eſt, iam ſubeſt actioni diuinæ, & intentioni eius.

Vltimò, non repugnat Deum facere infinitum, neque ex parte potentiæ, quia infinita eſt, neque ex parte facti; tum, quia infinita magnitudo non eſt infinitas ſimpliciter, ſed in genere determinato, & eſſentiam habet finitam, & poſitam in prædicamento quantitatis; tum quia vna linea, etiam ſi ſit infinita non exhaurit omnes lineas; poſſunt enim eſſe plures lineæ infinitæ, quarum vna ſit maior altera, ergo tale infinitum non tollit diſtinctionem ab alijs; tum denique, quia omne creabile collectiuè eſt infinitum & omne illud eſt poſsibile, ſiquidem eſt creabile, ergo poſsibile eſt infinitum in actu.

Neque

Neque hoc eſt exhaurire potentiam diuinã, ſed habere actum adæquatum circa omnia poſsibilia. *Et confirm.* quia ſi Deus ageret ex neceſsitate naturę, operaretur infinita, quia ageret ſecundum vltimum potentiæ, quæ infinita eſt; ergo etiam modò poteſt id facere, ſiquidem ex parte omnipotentiæ eadem eſt virtus, iudicium autem & libertas id nõ tollit, imò de facto Deus habet ſcientiã practicam, & ideam de omni illo quod ageret ſi ex neceſsitate naturæ operaretur, ergo ſicut cognoſcit infinitũ in actu, ita poteſt facere illud, quia cognoſcẽdo, & dicẽdo facit.

Ad primum reſp negando, quòd dentur infinita indiuiſibilia in actu cõtinuo, licèt entitatem ſuam habeãt in actu, ſed non infinitatem, ſunt enim partes proportionales cõmunicantes partibus aliquotis. Vndè dicit D Tho. *in 4. diſt. 10. q 1. art. 3. quæſtiun. 3. ad 1. Quòd actu non eſt accipere numerum partium in continuo ante diuiſionem, ſed potentia tantum*; quare partes proportionales non ſunt diſtinctæ, vel ſuperadditæ ipſis aliquotis & diſtinctis indiuiſibilibus vnitæ, ſic enim quantumcunque eſſent minimę quantitatis, ſi in infinitum multiplicantur, facerent magnitudinem infinitam actu. Sunt ergo partes proportionales in re idem quod partes aliquotæ ſecundum aliam conſiderationem: eadẽ enim quantitas vt componitur ex partibus, quæ ſunt plures per additionẽ vnius ad aliam, dicitur habere partes aliquotas, id eſt quæ ratione additionis, vel ſubtractionis faciunt maius, vel minus in quantitate, atque adeò talis pars non debet quantitatem ſuam habere ſolum ratione partiũ adiunctarum, cum quibus communicat, ſed debet habere partes quas ſuperaddat partibus adiũctis. Partes autem proportionales ſunt partes contentæ in aliquotis, & cõmunicantes non quia penetrentur, ſed quia vna pars quæ ſeruit vni quantitati, ſeu parti diuiſibili, poteſt etiam ſeruire alteri ſibi immediatæ, iuxta diuerſam comparationẽ aut deſignationem partium in quibus fiat diuiſio. Et ita vocãtur proportionales, quia in eadem finita quantitate quæcumque deſignatio partis fiat, ſecundùm quamcumq; combinationem & proportionem diuiſibilis eſt; fieri autem poſſunt infinitæ deſignationes per repetitionem, & communicationem partium, quod eſt eſſe in infinitum diuiſibile, non collectiuè, & ſecundum additionem nouę quantitatis, ſed diuiſiuè, & ſecundum diuerſam deſignationem, quæ in quálibet parte continui fieri poteſt in partes ſibi immediatas, & rurſus ſi deſignetur pars immediata, poteſt diuidi in partem ſibi etiam immediatam, quæ antea diuidebatur in illam, & hoc eſt eſſe ſe communicantes, quod in infinitum fieri poteſt, ſed non infinitas addere partes, aut indiuiſibilia, de quo vide *inf. q. 22. latius*.

Ad ſecund. reſpondetur, quod in infinitis creaturis, quas Deus cognoſcit, non datur aliqua infinitè perfecta, qualibet enim ſignata, ſemper reſtat alia maior & perfectior, & ſic ex parte rei cognitæ ſolum ſunt infinita ſincategorematicè, licèt ex parte cognoſcentis ſimul, & categorematicè omnia illa cognoſcantur. Et argumenta iſta plerumque peccant à modo cognoſcentis ad modum ex parte rei cognitæ. Vnde Deus nõ videt infinita ſimul in actu, id eſt ex parte rei viſæ, licèt ſimul illa videat ex parte cognoſcentis; ſed videt quòd ex parte rei cognitæ quolibet dato, aliud melius fieri poteſt in infinitum. *Secundò dicitur*, quod quolibet producto, poteſt Deus facere perfectius perfectione contenta intra limites alicuius generis, non excedente illos: perfectio autem intra terminos clauſa, ſolum eſt maior in infinitum ſincategorematicè, & modo proportionali, non in actu, & categorematicè, hoc enim extra omnes terminos eſt: omnes autem res poſsibiles intra terminos alicuius generis ſunt, & omnis magnitudo aut numerus, ſpecies quædã eſt.

Quòd ſi petas, quæ eſt cauſa, cur dicatur Deus videre multitudinem infinitam, hoc ipſo quod videt omnia poſsibilia, vel aliquam multitudinẽ ſine termino, quia videt

omnia

Digitized by Google

omnia illa ſimul, ex eo autem quod videat magnitudinem omnẽ, vel ſpecies quas poteſt facere in infinitum, non dicitur videri aliquam ſpeciem, vel magnitudinem actu infinitam. *Reſpon.* Quòd ad multitudinem ſincategorematicè infinitam, & in potentia nihil deeſt niſi quòd ſimul in actu ponatur, vt reddatur infinitum actu: hoc autem conſequitur beneficio intellectus ſimul in actu videntis ea quæ non ſunt ſimul, ſed ſincategorematicè, & in potentiâ infinita. Vt autem detur magnitudo infinita, non ſufficit ſimul apprehendere plures, vel omnes magnitudines, quæ cognoſcuntur fieri poſſe, ſed requiritur quòd cognoſcatur vna magnitudo extra omnem terminum extenſa & actu infinita, hæc autem non eſt poſsibilis ex parte rei cognitæ.

Ad 3. bene ibi reſponſum eſt, nec enim poteſt produci Angelus niſi in aliquo determinato inſtanti, & cùm poſt illud inſtans nõ ſequatur aliud immediatè, ſed aliqua pars, in qua inuoluuntur infinita inſtantia indeterminata, quando in alio inſtanti producitur alius Angelus, iam ſunt tranſacta infinita inſtãtia in illa parte immediata, in qua non fuit productus Angelus. *Ad replicam reſpondebitur in lib.* 8. *q.* 24. *art.* 2. vbi oſtendemus non potuiſſe dari motum ab æterno. Vndè ſi producerentur ab æterno Angeli non per dies ſucceſsiuos, ſed extra omne tempus deberent creari, & ſic perinde eſt atque creare infinitos vnica productione, quod repugnat.

Ad quartum reſpondetur, non repugnare, quòd Deus cognoſcat infinita ſimul in actu ex parte cognoſcentis, imò & Chriſtus cognitione creata. *Ratio eſt*, quia infinitum nõ repugnat ſi ſit contentum in alio antecedẽter exiſtente, ſiue finito, ſiue infinito. Et ſic Chriſtus cognitione creata cognoſcit infinita, vt contenta in aliquo finito, ſcilicet in ſpecie ſub qua continentur indiuidua, & ad quam tendit directè repræſentatio ſpeciei. Et ſimiliter Deus cognoſcit infinita, vt contenta in ſua eſſentia, & deriuata ab ideis, & in æternitate continentur infinita non in actu proprio, ſed alieno, ſcilicet in menſura ipſius æternitatis, quæ infinita & increata eſt: infinitum autem ſub tali eſſe infinito, & increato contineri non repugnat, ſed in eſſe proprio, & creato quod limitatum eſt, & terminatum, neque eſt neceſſe, quòd omne, quod Deus cognoſcit, poſsit facere eo modo quo cognoſcit ex parte cognoſcẽtis, ſed eo modo, quo cognoſcit ex parte rei cognitæ & factibilis: imò potius modus ex parte cognoſcentis ſolet oppoſito modo ſe habere ad modum ex parte rei cognitæ exiſtendo in ſe entitatiuè & materialiter, in cognoſcente immaterialiter.

Ad vltimum reſp. repugnare infinitum ex parte rei factæ. *Ad primam inſtantiam dicitur*, quòd hoc ipſum quòd quantitas eſt finitæ eſſentiæ, debet habere in re finitam terminationem, præſertim cum in quantitate ex diuerſa terminatione ſumatur determinata ſpecies, vel indiuiduatio quantitatis, & infinitas in actu non eſt paſsio quantitatis, ſed ſincategorematica. *Ad ſecundam inſtantiam iam ſupra diximus*, quòd ſi eſſet corpus infinitum, tãtum eſſet vnum, plures autem lineæ infinitæ non ita repugnant, ſi in abſtracto, & quaſi mathematicè conſiderentur, in re autem non poteſt poni linea infinita, niſi ſubiectetur in corpore infinito. *Ad tertiam reſpondetur*, quod Deus poteſt omne poſsibile eo modo quo poſsibile eſt: poteſt autem infinitum diuiſiuè, & modo determinato, non collectiuè, & modo infinito, & indeterminato. ſicut poteſt fieri album, quod ſit nigrum & ſedens ſtans non coniunctim, ſed diuiſim. *Ad confirmationem reſpondetur*, quòd dato illo impoſsibili, adhuc non ſequeretur infinitum in actu, quia operaretur ſecundum vltimum potentiæ non abſolutè, ſed ſecundum applicationem ad capacitatem finitam ſubiecti creati, vel obiecti producendi, ſicut perſona diuina non poteſt infinito modo perſonare naturam creatam.

Digitized by Google

CIRCA LIBRVM QVARTVM DE LOCO, VACVO, ET TEMPORE.

QVÆSTIO XVI.

De Loco, & Vbi.

QVatuor in hac Q. *tractabimus*. Primum, *de quidditate Loci intrinſeci, & extrinſeci.* Secundum, *de ſubiecto ſeu re locata, cui conuenit eſſe in loco.* Tertium, *de repugnantia duorum corporum in eodem loco.* Quartum, *de repugnantia vnius corporis in duplici loco.*

ARTICVLVS I.

Quid ſit locus extrinſecus, & immobilitas eius?

LOcus phyſicè, & propriè acceptus ſignificat id, quod motu locali acquiritur. Et ſolet diſtingui duplex locus, alter extrinſecus, alter intrinſecus. *Extrinſecus* eſt corpus illud, ſiue ſuperficies, qua circũſcribitur, & continetur ipſum locatum. *Intrinſecus* eſt ipſa præſentia paſſiua rei locatæ, quæ dicitur *Vbi*: eſt enim vbi forma, ſeu modus intrinſecus proueniens à loco extrinſecus circumſcribẽte, vt à quo prouenit principaliter denominatio locati. *Et ſunt aliqui*, qui exiſtimant hoc vbi, ſeu præſentiã intrinſecam ignotã fuiſſe Ariſt. & antiquis, inuentam autem à recentioribus, eò quòd Ariſt 8. *Phyſic. text.* 59. & D. Thom. *ibi, & 1. par. q.* 110. *art.* 3. *& 2. contra Gentil. c.* 13. docet motum localem terminari ad aliquid extrinſecum. Cæterum hi phraſin, & modum loquendi Diui Thomæ non attenderunt, qui *in 6. vltimis prædicamentis* nõ negat modos intrinſecè afficiẽtes ſubiectum, vt probauimus *in Logica, q.* 19. ſed quia iſti modi non ſunt omnino abſoluti, ſed ab aliquo extrinſeco prouenientes, & ab eo, vt à principali denominante dependentes, cum vbi ſit paſſiua ſubiectio ad id quod circumſcribit quaſi actiuè, ideo ſolet D. Thom. dicere, quod ſunt aliquid extrinſecum, non tamen ſunt extrinſeca denominatio pura, alias enim ſæpè fatetur D. Thom. dari vbi, & ſubiectari in ipſo mobili. Nam motum ad vbi expreſsè ponit Philoſoph. *in hoc lib. 5. c. 1. & 5. Metaphy. text. 14. & 11. Metaphy. lect. 12. apud* D. Thom. Quod vero ſubiectetur in ipſo mobili, apertè dicit *opuſcul. 48. tract. de vbi cap. 1.* dicens: *Quod motus localis ſubiectiue eſt in eo, quod mouetur: Nihil autem acquiritur in re mobili, niſi vbi, quod eſt reſpectus loci ad locatum, vt circumſcribit illud.* Et *in quaſt. 4. de virtut. artic. 11. ad 3. Alio modo,* inquit, *poteſt intelligi motus ſecundum eſſentiam, ſi ſit motus ſecundum quodcumque adhærens eſſentiæ, ſicut dicimus corpus eſſentialiter moueri, quando mouetur ſecundum locum, quia de loco ad locum, eius ſubiectum transfertur.* Non ergo negat Sanct. Thom. præſentiam, ſeu vbi inhærens, ipſi rei mobili, ſed negat eſſe modum ita abſolutũ, quod ſit independens ab extrinſeco circunſcriben-

ſcribente, & locante, præſertim ſi ſumatur vbi adæquatè, & completè, vt magis explicabitur *art.2. & quaſt. ſequenti.*

Igitur in hoc 1. *art.* explicabimus primò locum extrinſecum, quem Ariſtot. definiuit *in hoc 4. lib. c. 4.* Quòd locus eſt *vltimum corporis ambientis immobile primum*, id eſt, ſuperficies corporis, quæ immediatè, ſeu primò continet, & locat aliquod locatum. In qua Ariſtot. definitione tres difficultates explicandæ ſunt. *Prima eſt* circa genus loci; an ſit ſuperficies continens, vel ſpatium, & diſtantia extenſa. *Secunda* circa differentiam loci, quomodo ſcil. ſit immobilis, & primus. *Tertia*, an iſtæ particulæ ſe habeant per modum generis, & differentiæ, an per modum ſubiecti, & accidentis.

Circa primam difficultatem, omiſsis Antiquorum opinionibus, quas refert, & impugnat Ariſtoteles *hoc lib. 4. cap. 1. & 2.* conſtat, quòd locus non poteſt eſſe aliquid pertinens ad ipſum locatum, ſiue tanquam materia, ſiue tanquam forma, ſiue tanquam accidens aliquod intrinſecum, & à nullo extrinſeco dependens; cùm videamus mutari locatum de loco ad locum, nullo ſui intrinſeco deperdito. Vnde reſtat, quòd locus vel debet collocari in ratione ſpatij, quod occupatur à corpore, vel in genere ſuperficiei, quæ circumſcribit, & continet locatum. Qui ergo exiſtimant locum eſſe ipſum ſpatium, bifariam partiti ſunt. *Quidam* enim ex Antiquis dixerunt, illud ſpatium eſſe aliquid reale per modum cuiuſdam dimenſionis interminatæ, quæ haberet longitudinem, latitudinem, & profunditatem; & ita cùm occupetur à corpore, quòd locatur in tali ſpatio, penetratur talis dimenſio cum corpore locato. *Alij* verò dicunt, hoc ſpatium, quòd occupatur à corpore locato, non eſſe aliquid reale, ſed eſt capacitas replebilis corpore, ſicut diſtantia imaginaria, quam replet totum hoc vniuerſum. Quæ opinio valuit apud plurimos Antiquos, & recentiores, vt teſtantur Conimbricenſ. hîc; nec longè abſunt ab ea, qui dicunt, Vbi conſtitui per ordinē ad ſpatium imaginarium, quod præſertim verificant in motu, qui fit per vacuum poſitiuè.

Cæterum, quòd locus non conſiſtat in ſolo ſpatio iſto imaginario, colligimus, tùm ex ipſo motu locali, qui cùm ſit realis, debet tendere ad aliquid reale, & non ſolum ad vbi, quia vbi non eſt aliquis modus abſolutus, vel independens ab extrinſeco circumſcribente, ſed ab eo reſultat, & in eo rem locat, vt dicemus *articulo ſequenti*: tùm etiam id colligimus ex motu naturali; conſtat enim res naturales ipſo impetu naturæ ad certa, ac determinata loca tendere, vt ibi conſeruentur, aut à contrarijs defendantur: ſi autem locus eſſet ſolum illud ſpatium imaginarium, quod eſt nihil, non haberet magis conſeruare rem locatam in hoc ſpatio, quàm in alio, nec magis ad id conduceret, cum ſit nihil. Neceſſariò ergo requiritur aliquid reale ad locum naturalem, & non corpus, quod penetretur cum alio, quia hoc eſt impoſsibile; ergo, quòd contineat, & circumſcribat aliud. Et cùm non poſsit circumſcribere, niſi ratione ſuperficiei ambientis; ſiquidem locus adæquari debet locato, nec dicimus hominem exiſtere in toto aere, ſed ſolum in ea parte, in qua circumſcribitur, conſequenter locus debet conſtitui in ſuperficie ambiente, quæ corpori contigua eſt.

Quòd ſi dicas, cur non dicemus locum eſſe illud corpus non à quo aliquid circumdatur, ſed in quo ſuſtinetur; verbi gratia, ſedes in qua ſedet, terra in qua ſtat? *Reſpondetur*, quòd etiam tunc corpus ſuſtentans non tangeret locatum, niſi per ſuperficiem corporis ſuſtentantis. Non tamen dicitur locus ſolum corpus ſuſtentans, quia non adæquatur locato, ſolum enim ſecundùm vnam partem tangit, non autem circumſcribit locatum. Requiritur ergo, corpus infra ſubſtentans & tangens, ſed non ſufficit ad rationem loci: vnde ſi aliquod corpus ponatur in vltima ſuperficie mundi, non eſſet in loco niſi ſecundùm quid, & ex parte.

Digitized by Google

Secunda difficultas eſt circa immobilitatem loci, quæ ſe habet, vt eius differentia. Et eſt vnum certum apud Authores, aliud eſt dubium. *Eſt certum*, locum abſolutè debere eſſe immobilem; tùm, quia in hoc diſtinguitur locus à vaſe, quòd vas continet mobiliter, mouetur enim cum re contenta, locus verò non mouetur; tùm, quia locus habet rationem termini à quo, qui deſeritur, & termini ad quem, qui acquiritur per motum: implicat autem, quòd terminus à quo moueatur; ſic enim portaretur à motu ipſius mobilis, non deſereretur. Similiter locus, qui eſt terminus ad quem, non mouetur, quia in eo ſiſtitur motus tanquā in termino; locus ergo, vt terminus motus non mouetur: alioquin ſi locus moueretur, ad aliquem locum deberet moueri, & ſic daretur locus loci, & iterum ille alius locus deberet moueri ad alium locum, & ſic eſſet proceſſus in infinitum. In hoc ergo omnes conueniunt.

Difficultas autem eſt, ratione cuius conueniat loco iſta immobilitas. *In quo triplex occurrit ſententia* 1. Martinij *in illuſtrat. præſentis cap.* Qui dicit Ariſtot. pugnantia docuiſſe, cùm ex vna parte tribuit loco immobilitatem, & ex alia conſtituit in ſuperficie, ſuperficies autem mobilis eſt. *Nec valet dicere*, quòd eſt immobilis non per ſe, ſed ratione fixionis in polo, & centro mundi, reſpectu quorum locus eſt immobilis: ſic enim locus nō eſſet immobilis per ſe, ſed per accidens, id eſt, per aliud; & conſequenter non eſſet per ſe terminus motus, quia terminus motus per ſe debet eſſe immobilis. Item, quia vel debet negari, quòd motus localis ſit actio, vel debet concedi actio ſine termino: nam ſi actio eſt, neceſſario debet terminari ad aliquid in ipſo mobili, quod immutat, cùm tamen motus localis ſecundum Ariſtot. ſolum ad extrinſecum terminetur, quod eſt nihil facere, cùm extrinſecū illud non fiat, ſed comparetur. Quare ipſe immobilitatem loci in immobilitate vbi conſtituit, vt *ſeq. art.* videbimus.

Sed hæc puerilia ſunt, vt tanto Philoſopho poſsint opponi. Et illud primum fundamentum adducitur, & ſoluitur à D. Thoma *in 4. Phyſ. lect. 6. ſuper tex. 41. & opuſc. 52.* vt ſtatim afferemus *in ſolutione ſeq. difficultatis*. *Secundum vero fundamentū nihil probat*, quia illa actio non facit de nouo ſuperficiem ambientem, ſed facit in ipſo locato ſubiectionē ſeu paſsiuam circumſcriptionē ad talem ſuperficiem, & hoc eſt vbi, quod nec Ariſt. nec D. Thom. negarunt, vt ſupra vidimus, ſed quia eſt modus ordinatus, & dependens ab extrinſeco circumſcribente, dicitur locus extrinſecus eſſe terminus motus, ſubintellecto tamen modo illo intrinſeco, quo illi paſsiuè ſubijcitur corpus.

Secundò, Scotus *in quodlib. 11. & alijs locis* locum conſtituit formaliter in ipſa continentia actiua loci ad rem locatam, quę continentia apud ipſum relatio eſt. Hæc autem continentia, & relatio licèt phycè mutetur, alia, & alia ſuperficie adueniente; tamen ſecundùm æquiualentiam non mutatur, quia in ordine ad motum localem perinde ſe habet, ac ſi eſſet vna tantum relatio: ſicut hæc vox *homo* dicitur idem ſignificare, licet ſæpius repetatur.

Tertia ſententia ſumit immobilitatem loci per ordinem, & conotationē ad ſpatium imaginarium, quod negatiuè eſt immobile. Ita Conimbr. *hic quaſt. 1. art. 2.* Caber. *tract. 4. diſp. 1. dub. 1.* Ad quam ſententiam accedunt, qui dicunt definitiuam præſentiam in loco eſſe immobilem, quia ſumitur per ordinem ad polos mundi veros, vel imaginarios; circumſcriptiuam verò non eſſe immobilem; de quo videatur Fuente 4. *Phyſic. quæſt. 1. difficul. 1. art. 2. ad 1.*

Cæterum quia D. Thom. 1. *Phyſic. lect. 6. & opuſc. 52. alijsq; locis* ſecutus Ariſt. etiam ſaluat immobilitatem loci poſitiuo modo in ipſo loco, & corpore ambiente, oportet immobilitatem loci non ſolum negatiuè, ſed etiam poſitiuè explicare.

Pro quo notandum eſt quòd locus non eſt ſola ſuperficies, vt inhærens corpori locanti, ſic

ti, ſic

ti, ſic enim non eſt magis immobilis, quàm ſuperficies locati, & mouetur moto ipſo corpore, cui inhæret. Nec eſt ipſa ſuperficies, vt præciſè continens aliud; ſic enim etiam inuenitur in vaſe, quod continet liquorem, & mouetur cum illo; locus autem, vt dixit Philoſoph. eſt vas immobile. Quare locus debet eſſe ſuperficies continens ſecundùm ordinem ſitus, & diſtantiæ, & poſitionis in vniuerſo: hoc enim præciſè nomine loci ſignificamus, & diſtinguimus diuerſa loca ſecundùm diuerſas poſitiones, in quibus ordinantur: qua etiam ratione metaphoricè ſumitur locus ad deſignandã diuerſam dignitatem, qua homines ordinantur, & conſtituuntur in Republica.

Ex his ergo dicimus triplici modo poſſe explicari immobilitatem loci. *Primò* ratione diſtantiæ negatiuæ, quam locus præſupponit, licet non in ea conſiſtat. *Secundò*, ratione coordinationis, quam habet ſuperficies vltimò, & immediatè, ambiens cum ſuperficie primi locantis, quod eſt cœlum. *Tertiò*, ratione formalitatis termini motus, licet enim ſuperficies, & corpus ambiens moueri poſsit in quantum corpus mobile eſt, ſicut alia corpora locata; tamen vt exercet formalitatem termini à quo, qui deſeritur, vel termini ad quem, qui acquiritur, ſub iſta inquam formalitate mobilis eſſe nõ poteſt; eſto ſecundùm ſe, vt ſuperficies corporis mobilis, vt non exercet officium loci, non repugnet moueri. Quæ vltima explicatio ſumitur ex Philoſoph. 5. *Phyſic. tex.* 4. *lect.* 1. apud D. Thom. vbi eodem modo docet de loco, & de termino alterationis, & augmentationis, quòd non mouentur neque mouent, vt termini motus ſunt. Et hac ratione tam ipſe locus extrinſecus, quàm modus intrinſecus, ſeu vbi, in quantum termini motus immobiles ſunt.

Secunda verò explicatio immobilitatis loci docetur à D. Thom. *opuſc.* 52. & præſertim 4. *Phyſ. lect.* 6. vbi inquit: *Quòd cùm locus proprius ſit pars loci communis, oportet accipere proprium locum nauis in aqua fluminis in quantum habet ordinem ad totum fluuium, vt eſt immobilis.* Et ſubdit: *Sic igitur, licet hæc pars aeris, quæ cõtinebat, vel hæc pars aquæ effluat, & moueatur in quantum eſt hæc aqua: tamen ſecundùm quod habet hæc aqua rationem loci, ſcilicet ſitus, & ordinis ad totum ſphæricum cœli ſemper manet; ſicut etiam dicitur idem ignis manere quantum ad formam, licet ſecundùm materiam varietur, conſumptis & additis quibuſdam lignis.* Itaque ſuperficies vltima, quæ adæquatur locato, continet & ambit illud, vt ſubordinata primo locanti, & ambienti, quod eſt cœlum. Et ſic licet ſuccedant diuerſæ ſuperficies ambientes locatum, quia tamen ſuccedunt in eadem ſubordinatione ad primum locans, quod eſt cœlum, dicitur manere idem locus, nõ ſecundùm rationem ſuperficiei abſolutè, ſed vt locantis ex ſubordinatione ad primum locans, ſicut dicitur manere idem ignis, licet paulatim conſumatur vna materia, & ſuccedat alia, quia ſemper ſuccedit ſub eodem ordine ad formam, & licet ipſe ordo, vt eſt relatio quædam entitatiuè conſiderata, varietur in ipſa materia, vel ſuperficie, in qua fundatur; tamen hoc non tollit abſolutè loquendo vnitatem ignis, & vnitatem loci, ſeu immobilitatem (idem eſt enim immobilitas, & vnitas in præſenti) quia ſolum variatur ordo entitatiuè, & materialiter ex parte ſubiecti, non ex parte termini formalis, & continuationis ſub eadem forma, & ſub eodem primo locante, ſicut eſt idem fluuius, & idem animal, licet partes ſuccedant.

Denique, prima explicatio immobilitatis loci ex eo conſtat, quia locus neceſſario ſupponit aliquam diſtantiam negatiuam, quam repleat. Quando enim productum eſt hoc vniuerſum repleuit poſitiuè, quod ſolum negatiuè erat diſtans, & ſpatium capax corporis. Vnde cùm ſuccedunt diuerſæ ſuperficies in illo eodem ſpatio habent immobilitatem præſuppoſitam ratione illius ſpatij negatiui, quod occupant, & replent; hoc enim ſemper eſt immobile.

Ex

Digitized by Google

Ex quibus ſoluuntur aliqua obiectiones, quæ fieri ſolent contra immobilitatem loci. *Primo*, quia nihil eſt in loco, quod nõ ſit mobile, ſuperficies enim mouetur, & diſtantia, quæ eſt relatio ſubiectata in illa. Quod ſi terminus ipſe ad quem eſt iſta relatio diſtãtiæ non mouetur, hoc eſt dicere, quòd locus ſolum terminatiuè eſt immobilis, non ſubiectiuè, & tamen Philoſ. dicit, quòd locus eſt ſuperficies immobilis prima. Ergo in ipſa ſuperficie vltimo continente ponẽda eſt immobilitas, & non ſolum in termino, vel in primo locante. Imò ipſum primũ locans, quod eſt cœlum cum perpetuo moueatur non poteſt dici, quòd eſt immobile, vt circundans, & ambiens.

Secundò, quia ſi locus eſt immobilis poſitiuè in ratione ſuperficiei, ſequeretur, quòd poſſet aliquid moueri non mutato loco; poſſet etiam aliquid mutare diſtantiam, non variato loco. Denique poſſet immotũ manens mutare locum, quæ omnia abſurda ſunt, cùm idem ſit moueri, & mutare loca, vel è conuerſo. *Primum patet*, ſi aliquis deferatur in naui, & æqua velocitate moueatur in partem contrariam, non mutat locũ reſpectu diſtantiæ polorum, & centri, & tamen mouetur. Ergo poteſt aliquid moueri non mutato loco. *Secundum patet*, ſi Deus totum vniuerſum moueret per ſpatiũ imaginarium, corpora intra vniuerſum mutarent reſpectum & diſtantiam verſus illam partem, licèt in ſe immota manerent. *Tertium patet*, ſi Deus auferret totam ſuperficiem ambientem turrim relicto vacuo, & poſteà aliam diſtinctam ſubrogaret, turris eſſet immota, & tamen mutaret locũ, quia diuerſa ſuperficies non continuata ambiret illam, ergo diuerſus eſſet locus.

Ad primam obiectionem reſp. In primis nõ militare contra tertiam explicationem immobilitatis loci, quia licèt corpus illud, & res quæ locationi deſeruit, mutari poſsit, tamen formalitas & officium loci, quatenus eſt terminus, qui deſeritur, vel acquiritur non mouetur. Vt autem procedit contra ſecundam explicationem, dicimus ex D. Thom, 4. *Phyſ. lect.* 6. vbi hoc argumentum ſoluit, quòd ſuperficies, & quidquid in ſuperficie eſt, variatur vt ſuperficies eſt, ſed non vt locus, id eſt, non ſecundùm ordinem, vel ſitum in toto immobili, quod eſt totum vniuerſum. Quare locus non eſt immobilis & vnus, niſi vnitate ordinis, non vnitate ſimpliciter & omnibus modis, quatenus omnes ſuperficies ſub eadem coordinatione & termino ad primum locans ſuccedunt. *Et quando dicitur*, quòd hoc non eſt locum eſſe immobilem ſubiectiuè, ſed terminatiuè. *Reſpondetur*, quòd locus non dicitur ſubiectiuè immobilis abſolutè, ſed ſecundùm vnitatem ordinis in ipſo ſubiecto, vt dicit habitudinem ad illum terminũ, & vt ſubeſt illi, ſicut ignis dicitur idem numero, propter continuationem materiæ ſub eadem forma, & fluuius idem numero propter continuationem aquæ in eodem decurſu. Ita locus dicitur idem, & immobilis, quatenus coordinatur ſub eodem termino, & ſituatione. Quando autem Philoſ. dicit, quòd locus eſt ſuperficies immobilis prima, ly *prima*, deſignat ſuperficiem vltimam, & immediatam ipſi locato (corruptè enim aliqui legunt immobilis primo, cùm text. dicat immobilis prima) inſinuans per hoc, quòd ſuperficies vltima non induit rationem loci, niſi prout induit modum immobilitatis; hoc eſt, non ſecundùm ſe, ſed vt ſubeſt termino fixo & immobili, & vt exercet officium loci, qui per motum acquiritur, vel relinquitur. Et licet cęlum ipſum, quod eſt primum locans moueatur, tamen quia non ſecundùm ſe totum mouetur, ſed ſemper in eodem ſitu, manentibus etiam immotis punctis polaribus, ideò ſemper datur aliquid, reſpectu cuius locus ſit immobilis immobilitate ordinis, licet non abſolute.

Ad ſecundum negatur ſequela; & ad primam probationem reſpondetur, quòd in illo caſu ille non mouetur motu progreſsiuo, & recto, ſed ſolum eleuat pedes, & deprimit ſub-

ſubintrante nauigio, ſicut qui ſaltat ſurſum, eò quòd impetus nauis deferentis, & velocitas æqualis in contrarium tendentis mutuò ſe impediunt, ne progrediatur vltra, ſed ſolùm, vt ſub eadem diſtantia pedes eleuet. *Nec obſtat*, quòd defatigatur, quia etiam motus ille quaſi ſaltationis ſurſum, & deorſum in eodem loco defatigare poteſt. *Ad ſecundam dicitur*, quòd ſi totum vniuerſum moueretur à Deo, omnia quæ intra illud ſunt, etiam mouerentur motu per accidens, ſicut qui deferuntur in curru, licèt non moueantur motu proprio. *Ad tertiam. Reſp.* quòd in illo caſu mutatur locus de reali in imaginarium, & è contra, non ſecundum diuerſum ſitum, & diſtantiam; & ideò res locata manet immota, & ſolùm corpus ambiens mutatur alio corpore non ſuccedente. Quando autem ſuccedunt diuerſæ ſuperficies in eadem diſtantia, tunc mutantur res exercentes officium loci, non ipſa formalis ratio loci, & officium eius vt dictum eſt, ſicut artifex quando in eodem opere faciendo mutat diuerſa inſtrumenta.

Quòd ſi inquiras; An locus naturalis addat aliquid ſupra locum communiter dictum? *Reſpon.* ex Diu. Thom. *opuſc.* 32. & 4. *Phyſ. lect.* 8. addere virtutem conſeruatiuam, ſeu formatiuam locati, quæ virtus deriuatur à cœlo, tanquam à primo locante, quatenus ſecundùm maiorem, vel minorem diſtantiam à cœlo, & ab aſpectibus planetarum corpora inferiora recipiunt conuenientes & proportionatas influentias: quædam enim ſunt, quæ requirunt maiorem calorem, aliæ minorem, aut ſimiliter humiditatem, aut ſiccitatem, vel alias ſimiles qualitates, quæ ſecundum diuerſam ſituationem, & diſtantiam à cœlo, diuerſimodè diſtribuuntur, & temperantur, & ideo locus tali temperamento præditus à tali locato appetitur, vt conueniens, præſertim ſecundum naturam elementi prædominantis; conſeruatio enim elementorum maximè intenditur à natura in vniuerſo.

Ex his manet ſoluta tertia difficultas, ſcilicet, an iſta definitio loci ſit per genus, & differentiam, an per ſubiectũ, & accidens? *Reſpondetur enim*, quòd ſuperficies non poteſt eſſe genus loci, cum ſuperficies ſit ſpecies quantitatis continuæ habens poſitionem in illa; locus autem eſt extrinſecè menſurans, & quantum per accidens, vt ex D. Thom. 5. *Met. lect.* 15. diximus *in Logica*, *q.* 16. Quare locus non ponitur ſubalternatim ſub ſuperficie, ſed ſuperficies eſt ſubiectum eius, per ſe tamen & neceſſario requiſita materialiter, & ex parte ſubiecti: ſicut album per ſe ex parte ſubiecti requirit corpus: qua ratione intelligitur Diu. Thomas *in* 1. *diſt.* 12. *quæſt.* 1. *art.* 5. *ad* 2. vbi dicit: *Quòd locus per eſſentiam eſt ſuperficies corporis locantis.* Poteſt tamen reduci ad definitionem metaphyſicam, dicendo: *Quod locus eſt immediatum continens, ſeu ambiens immobiliter.*

Si petas, quænam ſunt proprietates loci? *Reſp.* Quatuor poni à Phil. in hoc lib. 1. continere locatum (ſcilicet actualiter) 2. eſſe æquale locato (ſcilic. æqualitate contigui) 3. quòd locus nunquã deficiat locato. 4. quòd in omni loco inueniatur ſurſum, & deorsũ. Addunt alij, quòd locus ſit extrinſecus terminus motus, & quòd locus & locatũ poſſint ſeparari, & tandem quòd locus ſit conſeruatiuus locati, quod pertinet ad locum naturalem.

ARTICVLVS II.

Quid ſit Vbi, ſeu locus intrinſecus?

NOMINE Vbi intelligimus id, quod acquiritur ſeu ponitur in locato, ex eo, quòd ſubijcitur loco extrinſeco: de quo aliqua attigimus in *Log. q.* 19 & alia ad hunc locum reſeruauimus. Præcipuè verò tractanda ſunt tria. *Primo*, quid ſit hoc Vbi, *Secũdo*, in quibus ſit. *Tertio*, quotuplex ſit.

Circa 1. *eſt aduertendum*, quòd præcipuè colligimus dari hoc vbi ex ipſo motu locali, per ipſum enim motum acquiritur aliqua diſtantia, ſeu præſentia in qua conſti-

tuitur mobile; & cũ ſubiectetur in mobili, oportet quòd in eodem ſubiectetur aliquis terminus motus. Eſt enim motus, fieri, ſeu via ad aliquem terminum: ergo ſi eſt ipſum fieri, oportet ponere aliquod factum eſſe, cùm motus non ſit præter res, ad quas eſt motus. Similiter non poteſt intelligi, quòd aliquis moueatur ad locum, niſi in ſe immutetur, & ſubijciatur, ſeu applicetur ipſi loco: quæ ſubiectio, & applicatio ad minus importat nouam aliquam relationem ad locum cui de nouo ſubijcitur, quæ antea non erat in corpore quando non erat applicatum tali loco: Noua autem relatio nouum exigit fundamentum proximum, & hoc eſt ipſum corpus ſecundùm ſe; quia hoc eſt indiſſerens, vt ſit in hoc loco, vel abſit illo. Ergo eſt aliquid ſuperadditum corpori, & hoc vocamus vbi, quo aliquod corpus afficitur modo applicationis, & ſubiectionis ad extrinſecum circunſcribens, quod eſt locus. Itaque ex his duobus principijs, ſcilicet ex motu, & relatione coniunctionis, ſeu applicationis ad locum colligimus dari vbi.

Ex quo colligitur, quòd vbi circumſcriptiuum non poteſt eſſe modus aliquis abſolutus omnino independens ab omni extrinſeco. Quod aliqui ita explicant, quòd vbi nec dependeat à ſpatio imaginario, nec à ſpatio vero, ſeu à corpore extrinſecus circumſcribente, nec à punctus fixis vniuerſi; ſed definiunt vbi, *Quòd ſit modus immobilis corporis mobilis*. Alij verò explicant vbi ſaltem per ordinem ad diſtantiam aliquã, ſeu ſpatium imaginarum, ſeu ad puncta fixa vniuerſi; non tamen per ordinem ad corpus circumſcribens, cùm ſine illo poſsit reperiri vbi; ſicut & motus, vt patet, quando aliquid mouetur in vacuo. Quam tamen dependentiam negat prima ſententia, quia nõ poteſt vbi dependere, & habere connexionem cum ſpatio imaginario, quia eſt nihil & aliquid fictum.

Cæterum prima ſententia omnino eſt inintelligibilis: quia vel exiſtimat vbi eſſe modum immobilem, quia non mouetur, ſi à terminatiuè; id eſt tanquam terminus, qui acquiritur, vel deſeritur per motum: vel quia non mouetur ſubiectiuè; quia licèt amittatur, vel acquiratur; non tamen tunc mouetur, quia non fertur cum ipſa re, quæ mouetur. Primo modo conſtat vbi non eſſe modum immobilem, cùm acquiratur de nouo, quando aliquid mouetur ad locum, & amittatur, cùm recedit à loco. Secundo modo certum eſt, quòd vbi non mouetur, ſed corpus eſt, quod mouetur acquirendo, vel relinquendo vbi: oportet tamen reddere cauſam huius immobilitatis, quæ non eſt alia, niſi quia vbi conſtituit corpus in tali ſpatio, ſeu diſtantia, neque indifferenter ſe habet tale vbi ad diuerſa ſpatia. Et ſic cùm ſpatium ſit immobile, etiam vbi, quod ad tale ſpatiũ determinatur, immobile dicetur. Ergo non poteſt vbi poni omnino independens ab omni extrinſeco, ſiuè ſit ſpatium negatiuum, ſiuè poſitiuum.

Secunda vero ſententia in eo deficit, quòd nõ diſtingui in vbi circumſcriptiuo id, quod circumſcriptionis eſt, & id quod eſt definitiuæ, & determinatæ præſentiæ. Vt enim circumſcriptiuum ſit, neceſſariò dependet ab aliquo circumſcribente; vt autem præcisè definitiuum, & determinatum ſit, non requiritur corpus circumſcibens, ſed ſufficit limitatio in ſe, qua ita ſit hic, quod non alibi. Vt autem poſitiuè alteri coordinetur, requiritur reſpectus aliquis ad locum, vel corpus ſeparatum, ſeu remotum, reſpectu cuius motus localis poſsit acquirere propinquitatem aliquam, vel diſtantiam poſitiuam, licèt non circumſcriptionem: qua ratione ſaluabimus motum localem in vacuo *quæſt. ſequent*. ratione poſitiuæ diſtantiæ, vel propinquitatis. Quòd ſi nec iſta poſſit acquiri, quia non datur aliquod aliud corpus reſpectu cuius detur poſitiua diſtantia, vel propinquitas, neque circumſcriptio, ceſſabit omnis motus poſieiuus,

Vndè patet ad fundamenta expoſita. Dicitur enim *ad fundamentum prim. ſententiæ*, quòd

quòd vbi non dependet à ſpatio illo negatiuo vt à cauſa; vel conſtitutiuo, ſed vt a negatione neceſſariò præequiſita, eò quod non poteſt inueniri diſtantia aliqua poſitiua extenſa, niſi replendo diſtantiam negatiuam, & ſic ſupponendo illam; vbi autem neceſſariò importat ordinem ad diſtantiā, ſicut etiam homo neceſſariò requirit negationem equi, & fides negationem euidentiæ, quæ eſt obſcuritas, & materia prima negationem vlterioris ſubiecti.

Ad fundamentum ſecundæ ſententiæ dicemus amplius *quæſt. ſequenti*, tractando quomodò fiat motus in vacuo. Sufficit nunc dicere, quòd remoto corpore circumſcribente, non remanet vbi circumſcriptiuum adæquatè, & formaliter, vt circumſcriptiuum eſt: poteſt tamen manere inadæquatè, & ſecundum quid, ſecundum quod importat ordinem propinquitatis vel diſtantiæ ad corpus non circumſcribens, eò quod motus non ſolum eſt ad locum, ſed etiam circa, vel prope locum, vt ex Diu. Thom. *opuſc.* 52. dicemus.

Circa ſecundam difficultatem, ſcilicet, in quibus reperiatur vbi, poteſt eſſe difficultas tam reſpectu diuerſorum ſubiectorum, quænam ſunt capacia habendi vbi, quàm reſpectu vnius, & eiuſdem rei; an omnia quæ ſint in aliqua re, ſiue accidentia, ſiuè partes habeant diuerſa vbi, an ſufficiat vnū, vt ſint in loco? Et quantum ad primum, dependet ex dicendis *ſeq. articul.* vbi inquiremus, quænam res ſint in loco, illa enim habebunt vbi.

Circa ſecundum, quidam affirmant, tot dari vbi in corpore, quot entia, vt ex Patre Suarez *diſput.* 51. *Metaphyſi. ſectio.* 5. & Valentia 3. *part. diſputat.* 6. *quæſt.* 4. *punct.* 1. & ex alijs aſſerit Cabero *hic diſputat.* 2. *dub.* 3. idque deducunt ex motu, quia omnia illa mouentur, ſiuè per ſe, ſiuè per accidens, ergo omnia acquirunt vbi, quod eſt terminus talis motus: & deinde quia ſi omnes qualitates ſepararentur à quantitate, quælibet haberet ſuum vbi, ergo etiam modo, quando ſunt illi coniunctæ.

Nihilominus, cùm omnia, quæ in aliquo corpore continentur ſint in loco mediante quantitate, vt docet S. Thom. *in* 4. *diſtinct.* 10. *quæſt.* 1. *articul.* 1. *ad* 3. & *diſtin.* 44. *quæſt.* 2. *artic.* 2. *quæſtiunc.* 5. & *quodlib.* 7. *art.* 8. *dicendum eſt*, quòd ſicut ſufficit vna quantitas extendere omnes partes, & accidentia, quæ ſunt in ſubiecto; ita ſufficit vnico vbi commenſurare ea loco, quia vbi eſt modus reſultans ex circumſcriptione loci in re locata; ergo vbi eſt tantum vna circumſcriptio, & extenſio ad locum, quia eſt tantum vna quantitas in re circumſcripta, tantum reſultabit vnum vbi. *Quod ſi dicas*, eſſe diuerſam rationem de quantitate, & de vbi, quia quantitas non poteſt multiplicari in eodē ſubiecto, alias eſſent plures quātitates penetratiuè: & ſimiliter quantitas eſt accidens reale, quod poteſt afficere omnes partes materiæ. At verò plura vbi non important penetrationem aliquā, & cum ſit modus, non poteſt identificari cum pluribus rebus diſtinctis. *Contra eſt*, quia vbi non identificatur immediatè niſi cum quantitate, eò quòd vbi circumſcriptiuum non conuenit alicui, niſi vt quantificatum eſt; quantitas autem eſt vna pro omnibus, quæ extēdi poſſunt in ſubiecto ergo & idem vbi; ſicut quia figura eſt modus quantitatis, eadem ſufficit pro omnibus partibus figurati, cùm quibus nō identificatur ille modus niſi mediatè, & per quantitatem. *Et magis vrgetur*, quia res ſunt in loco mediante vltima ſuperficie, qua contiguantur & tangunt locum ambientem, hæc autem ſuperficies vltimo tangens vna eſt, & denominat omnia, quæ in corpore ſunt, vt dicantur locata ſeu attacta per illam, ergo & vnicum vbi huius ſuperficiei ſufficit, vt denominentur omnia vbicata. Et præſertim hoc apparet in anima noſtra, quæ ſpiritualis ſubſtantiæ eſt, & in accidentibus ſupernaturalibus, quæ in ea ſunt: ex motu enim corporeo quo mouetur homo, non poteſt produci vbi ſpirituale, vel ſupernaturale, cùm motu corporeo ſolum producatur vbi corporeum, quod cum

ſubſtantia ſpirituali, & entitate ſupernaturali identificari non poteſt: & tamen iſta mouentur per accidens nobis motis: ergo ad motum per accidens non requiritur diſtinctum vbi.

An vero etiam in corpore Chriſti ſacramentato detur motus per accidens, & vbi per accidens, quando mouetur hoſtia? *Reſpondetur* ex Diu Thom. *3. part. quaſt. 76. articul. 6. & in 4. diſtin.* 10. *quaſt.* 1. *artic.* 3. *quaſtiuncul.* 4. quòd duo ſunt modi eſſendi in loco, & acquirendi locum per accidens. Vno modo, quia licèt aliquid ſit in loco per ſe, ſed tamen mouetur ad motum alterius, vt quando fertur in curru, vel in naui, & hoc modo Chriſtus non mouetur per accidens ad motum hoſtiæ, quia Chriſtus non eſt ibi tanquam in loco, neque ille motus poteſt producere vbi indiuiſibile, & ſacramentale, ſed corporeum, & diuiſibile in hoſtia, cui coniungitur Corpus Chriſti. ſicut Angelus lapidi, qui mouetur. Alio modo mouetur aliquid per accidens, quia nec mouetur per ſe, nec eſt in loco per ſe, ſicut dicuntur moueri formæ, etiamſi ſpirituales ſint coniunctæ corporibus, & hoc modo mouetur Chriſtus per accidens in Sacramento. Hæc enim ſupponuntur non eſſe circumſcriptiuè per proprium vbi, ſed per alienum, & per coniunctionem ad alterum.

Ad fundamenta oppoſita patet ex dictis. Dicitur enim *ad primum*, omnia illa, quæ per accidens ſunt in loco moueri per accidens, & ad motum alterius, & ſic ſi habent eandem quantitatem, etiam eodem vbi commenſurantur loco, illoque afficiuntur mediatè, ſicut quantitate. *Ad ſecundum Reſpondetur*, quòd qualitates, & aliæ formæ, ſeparata quantitate non afficiuntur vbi circumſcriptiuo, nec per ſe, quia carent quantitate, nec per accidens, quia non coniungitur alicui habenti quantitatem, Quare, vel non erunt in loco, vel erunt modo indiuiſibili, ſicut res ſpirituales, vel alio modo præſentiæ nobis incognito, ad iſtum tamen reducibili.

Circa tertiam difficultatem, ſcilicet, quotuplex ſit vbi, *ſupponendum eſt*, quòd cum vbi dicat modum exiſtendi in loco, eo modo diuidendum eſt vbi, quo ipſa ratio exiſtendi in loco. Conſtat autem non omnem præſentiam conſtituere vbi, ſicut patet de præſentia ſolius vnionis, ſicut anima eſt præſens corpori, & Diuinitas Chriſto: neque enim dicuntur præſentia ratione vbi, ſed ratione vnionis. Quia ergo præſentia vbicabilis dicitur per ordinem ad locum, & ſecundum Diu. Thom. 1. *p. quaſt.* 52. *articul.* 1. eſſe in loco dicitur æquiuocè de corporibus, & ſpiritibus, quia ſpiritus ſunt in loco non vt commenſurati, & ſubiecti loco, ſed vt ſubijcientes ſibi locum: ideo vbi æquiuocè dicitur de vbi ſpirituali, & de vbi corporeo. Itaque ſi ſumatur vbi in cõmuni pro quacumque præſentia ad locum, ſic diuidi ſolet in circumſcriptiuum, & diffinitiuum: & ſupernaturale, ſeu Sacramentale. Omittimus autem præſentiam Dei ad loca; tum quia non eſt creata, neque prædicamentalis, ſed ſubſtantia Dei; tùm quia non eſt vbi, ſed vbique. Vbi circumſcriptiuum definitur, quod eſt *circumſcriptio paſſiua corporis à circumſcriptione actiua loci proueniens*. Vbi definitiuum eſt illud, *quod ita ponit determinatè in vna parte mundi, quod non in alia*; vt explicat Sanct. Tho. *opuſc.* 48. *tractat. de vbi cap.* 1. non tamen tale vbi ab aliqua commenſuratione, vel ſubiectione ad locum prouenit. Vbi Sacramentale, *eſt modus ille indiuiſibilis qui conuenit corpori Chriſti ſecundum præſentiam ad ſpecies ſacramentales*, qui ſupernaturalis eſt quantitati Chriſti, eò quòd ſupra corporis naturam eſt eſſe præſentem non localiter, ſed indiuiſibiliter, nec ab aliquo principio fieri poteſt non tamen eſt illa præſentia definitiua, vt Sanct. Thom. docet in 4. *diſt.* 10. *q.* 1. *art.* 1. *quaſt.* 2. quia non ita determinatur ad iſtas ſpecies, quòd non ſit in alijs, ſed vbicumque eſt panis ibi poteſt eſſe; vel vbicumque Deus velit conuertere aliquid in ipſum, & ſic non dat præſentiam definitam,

ſed quia caremus alio nomine, vocamus ſacramentalem. Et quia ſupernaturalis eſt, ad illam reducimus omnem aliam præſentiam, ſeu alia vbi, quæ ſupernaturaliter à Deo poſſunt tribui rebus creatis.

Propter hæc ſolet vbi circumſcriptiuum dici à Diuo Thom. *opuſc.* *it.* propriè eſſe vbi; & ſimiliter *in* 1. *diſt.* 37. *quæſt.* 3. *art.* 1. *ad* 1, dicit: *Quod rei incorporeæ propriè non conuenit eſſe in loco.* Alia ergo quæ dicuntur vbi, ſolum propriè dicunt præſentiam rei ad locum, ſed non propriè dicuntur vbicare, quia vbicatio importat præſentiam, vt menſuratam loco, & ponentem diſtantiam, vel propinquitatem in re locata reſpectu aliorum, qui modus vbicationis in vbi ſpirituali non inuenitur. Et ſic, ſicut actio prædicamentalis propriè dicitur illa, quæ infert paſsionem, licèt in quantum cauſalitas agentis etiam conueniat actioni non inferenti paſsionem, ſed præciſè producenti effectum, & ſicut *quando*, propriè non dicitur de quacumque duratione, ſed de duratione temporali, qua aliquid ſecundum diuerſã ſucceſsionem menſuratur, & quandatur. Ita non dicitur propriè vbicari aliquid per quamcumque præſentiam ad locũ, ſed per illam, qua commenſuratur loco, & qua ſecundùm menſurationem diſtantiæ, vel propinquitatis poſitiuæ diſtinguitur.

ARTICVLVS III.

Vtrùm omnibus corporibus conueniat eſſe in loco, & habere vbi?

SVPPONIMVS, nullum corpus comparari ad locum commenſuratiuè, niſi mediante quantitate, & modo proprio quantitatis; remota autem quantitate, vel modo extenſiuo illius, res non commenſuratur loco; vnde dicit D. Tom *in* 4. *diſtinct.* 10. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 5. *Quòd nullum corpus comparatur ad locum, niſi mediantibus dimenſionibus quantitatis.* Quare ſi remota quantitate, aliqua ſubſtantia cõſeruaretur à Deo, ſicut modo corpus Chriſti ſine modo quantitatis ponitur in Sacramento, tale corpus non erit in loco, ſed manebit vt pars vniuerſi ſine loco; ſicut corpus Chriſti non eſt in loco per proprias dimenſiones, ſed per quantitatem hoſtiæ. Et ſic dicit *Aug. epiſ.* 57. *Quod ſi tollantur ſpatia à cordoribus nullibi erunt, & quia nullibi erunt, neque erunt*; intelligitur enim, quòd non erunt quantum eſt ex natura ſua, niſi à Deo conſeruentur.

Ex quo colligitur. Primò, quòd corpus poſitum in vacuo, aut extra totum, vniuerſum non eſt in loco; non quidem defectu extenſionis propriæ, ſed defectu extenſionis cricumſcribentis, ſine circumſcriptione enim non datur locus poſitiuus. Quid autem acquiratur per motum localem in vacuo, dicemus *q. ſeq. Secundo colligitur*, punctum ſeparatum non eſſe per ſe in loco, caret enim quantitate; & illud dicitur per ſe eſſe in loco, quod poteſt per ſe loco moueri; punctum autem non poteſt per ſe moueri loco, vt dicemus *inf. quæſt.* 20. *art. vlt.* quia correſpondet tantum indiuiſibili loci: ſi autem moueretur per ſe, immediatè pòſt correſponderet alteri indiuiſibili; non dantur autem duo indiuiſibilia immediatè. Solum ergo punctum eſt per accidens in loco ratione partium, quæ ponuntur in loco.

Tertiò colligitur, ſolùm id eſſe per ſe in loco, quod per ſe afficitur quantitate; & ſic formæ, ſiue ſubſtantiales, ſiue accidentales non ſunt in loco per ſe, ſed per accidens ratione totius, in quo ſunt, & quantitatis, qua afficiuntur in ipſo toto. Et ſic Diu. Tho. 4. *Phyſ. lect.* 7. *circa text.* 45. inquit: *Quòd quædam ſunt in loco per accidens, ſicut anima, & omnes formæ*; & idem habet *in* 4. *diſt.* 10. *quæſt.* 1. *art.* 3. *q.* 4. & ſic diximus *præc. artic.* quòd eà quæ afficiuntur vnica quantitate vnicum habent vbi afficiens immediatè ipſum totum, cui, primò, & per ſe conuenit quantitas, mediatè autem, & per accidens illa, quæ tali toti conueniuunt, & quantitate afficiuntur. Sicut etiam conuenit eadem figura, & ſitus toti & partibus, quia figura, ſitus,

ſitus & vbi, ſeu circumſcriptio ſunt modi ipſius quantitatis, & ſic afficiunt & variantur vel non variantur eo modo, quo quantitas. Si quid verò ex ſtit vnitum corpori, quod quantitate non afficitur, nec mediate, nec immediatè; ſicut quilibet ſpiritus vnitus corpori, vel tanquam forma, vel tanquam agens, vel ſicut corpus Chriſti eſt in Sacramento, moto illo corpore dicitur moueri per accidens, non quia ex vi talis motus acquirat, vel amittat aliquod vbi ſpirituale, cùm hoc fieri non poſsit ex vi motus corporei, ſed ſolum ratione concomitantiæ dicuntur moueri, eò quod ex vi ſuæ vnionis dicuntur eſſe, vbi eſt corpus cui vniuntur; non autem per participationem effectus formalis circumſcriptionis, ſeu ex ſtentiæ in loco. Et ſic in ſe non mutant præſentiam vbicalem, ſed continuant vnionem ad corpus, quod mutat locum, & diſtantiam, ex ſe autem nihil diſtantiæ, aut extenſionis, vel vbicationis habent, de quo videatur D. Th. *cit. loco diſt.* 10. *q.* 1. *art* 3.

Inter corpora ergo per ſe habentia quantitatem modo diuiſibili extenſo, *ſolum eſt diffi ultas*; Quomodo vltimum corpus totius vniuerſi exiſtat in loco? quod antiqui exiſtimarunt eſſe primum mobile: nos autem intelligimus eſſe cœlum Empireum. Nam ex vna parte videtur eſſe in loco, quia mouetur loco, vel ſaltem moueri poteſt à Deo. Ergo debet eſſe in loco, per motum enim localem locus acqiritur. Ex alia verò parte non circumſcribitur, neque continetur loco, quia eſt vltimum continens omnia; ergo non eſt in loco circumſcriptiuè. *Neque poteſt dici*, quòd eſt in loco ratione centri circa quod mouetur, vel ſuperficiei corporis inferioris, quod immediatè tangit. Hoc enim non eſt eſſe in loco circumſcriptiuè, ſed circa locum, quod etiam poteſt habere corpus poſitum in vacuo; corpus enim inferius poſitum circumſcribitur non circumſcribit. Nos autem inquirimus, quomodo cœlum illud ſit in loco circumſcriptiuè.

In hac difficultate aliqui ſentiunt vltimum corpus non eſſe in loco, neque per ſe, neque per accidens, ſed ſolùm replere ſpatium imaginarium, quod etiam aliqui recentiores ſequuntur. *Alij* locum tribuerunt cœlo, ſed quia locus eſt immobilis, quidam aſsignauerunt centrum pro loco cœli, quia immobile eſt. *Alij* attendentes ad ſuperficiem, quæ etiam pertinet ad locum, dixerunt ſuperficiem inferiorē cœli eſſe locum eius. Cui tamen non conuenit circumſcribere, ſed circumſcribi.

Igitur ſententia Ariſt. in hoc lib. cap. 5. *ſentit* vltimam ſphæram eſſe in loco per accidens ratione ſuarum partium, quæ tamen non ſunt actu in loco, ſed potentia, quod eſt dicere cœlum ſimpliciter non eſſe actu in loco, ſed potentia, quod ſufficit, vt poſsit moueri motu circulari. Dicuntur autem partes cœli eſſe in loco in potentia, quatenus omnes exiſtunt in continuo vna poſt aliam, & vna vnitur alteri in circulo, & ratione huius continuationis, ſeu concatenationis vna continet aliam continuatione, non circumſcriptione, quia diuiſa & contigua non eſt: & ideo ſolum in potentia dicuntur illæ partes eſſe in loco, quia vt ſint actu circumſcriptæ vna ab alia, ſolùm deeſt illis diuiſio, qua reddantur contiguæ illæ, quæ ſunt continuæ. Ita docet Philoſ. *cit. loco* vbi inquit: *Quod cum id, quod eſt ſimilium partium, continuum eſt, tùm partes potentia ſunt in loco; ſed cum ſunt ſeparatæ, atque vt in cumulo ſic, ſe tangunt, tùm in loco ſunt actu.* Et ſubdit: *Cœlum autem non eſt alicubi totum; neque eſt vllo modo in loco, ſi nullum ipſum continet corpus, ſed quo mouetur, hoc & locus eſt partibus; Alia namque partium, alij hæret. Alia vero per accidens, vt anima, atque cœlum. Omnes namque partes quodammodo ſunt in loco, circumquaque enim alia aliam continet*; vbi apertè docet partes cœli non abſolutè eſſe in loco, ſed quodammodo, quatenus vna continet,

ſeu cohæret alteri: & tamen quia iſtæ partes ſunt in continuo, & non ſeparatæ, ideò non ſunt actu in loco, vt circumſcripta, ſed ſunt in potentia in loco, quia poſſunt diuidi, actu autem continuæ ſunt, non contiguæ. Idem docet Diu. Thomas *in hoc lib. lection. 7. & opuſcul. 51.* Itaque in cœlo non poſſumus conſiderare, niſi vel quod eſt ſupra ipſum, ſeu extra ipſum, vel quod eſt infra ipſum, & ab eo contentum, vel quod eſt in ipſo, vt partes eius. Non poteſt dici, quòd vltimum cœlum ſit in loco, quia ſupra, vel extra ipſum detur aliquod corpus continens, cùm ipſum ſit vltimum; neque quòd ſit in loco, quia intra ipſum detur aliquid contentum: hoc enim potius eſt locatum ab eo, quàm locus eius; & idem eſt de centro, quod etiam non eſt continens ipſum cœlum, neque actu, neque potentia: eſt autem contentum non potentia, ſed actu. Relinquitur ergo quòd dicitur eſſe per accidens in loco, & in potentia ſolum ratione partium, quatenus vna continuatur alteri, ſed non circumdatur ab illa, quia ſeparata non eſt ab ea.

Sed obijcies primò, quia hac ratione non ſolum partes cœli, ſed etiam totum cœlum eſt in loco in potentia, quia etiam eſt in potentia, vt ſibi aliud corpus ſuperponatur, & ab eo circumſcribatur in loco. Et licèt hoc non poſſit naturaliter fieri, ſed à ſolo Deo, etiam partes ipſæ cœli non poſſunt diuidi, niſi à ſolo Deo. *Secundò* quia de facto cœlũ mouetur, & non ſolum in potentia: ergo debet acquirere locum in actu, & non in potentia, nam motus in actu debet habere terminum in actu, & nullum alium, quàm eſſe in loco quia eſt motus localis; Ergo partes cœli habent locum in actu; imò & totum cœlum, quia motus ſubiectatur in toto cœlo, & ipſum totum mouetur, & nõ ſolum pars. *Tertiò*, quia motus cœli eſt primus motus: ergo eſt magis in actu, & per ſe, quam alij motus: ergo non debet habere terminum per accidens, & in potentia; Id enim quod eſt in actu & per ſe, eſt potius eo, quod eſt per accidens, & in potentia. Et ſic, cùm primum cœlum ſit nobiliſsimũ corpus, debetur ei nobiliſsimus modus eſſendi in loco; ergo non per accidens, & in potentia. *Vltimò* cœlum actu habet vbi in ſuis partibus, & in ipſo toto, alioquin nõ poſſemus deſignare vbi modò eſt Sol, quando oritur, & vbi poſteri quando occidit. Et idem eſt de partibus vltimæ ſphæræ; ſed illud vbi deſignatum, & in actu eſt circumſcriptiuum, vtpotè acquiſitum motu locali in actu: ergo partes ſunt actu in loco, ſiquidem actu habent vbi.

Ad primum reſpondetur; verum eſſe quòd etiam tota ſphæra eſt in potentia, vt ſit in loco, ſed hoc reſpectu corporis, quod nondum eſt in rerum natura, licèt poſsit à Deo creari. At uerò partes dantur in re, licèt earum diuiſio non poſsit niſi de potentia diuina dari ideò magis dicitur exiſtens in loco reſpectu partium, quæ iam ſunt in re, licèt non ſint diuiſæ, quàm reſpectu alterius corporis ſuperponibilis, quod nondum datur in re.

Ad ſecundum reſpondetur, Cœlum moueri ratione ſuarum partium, ſicut etiam corpus dicitur videre, quia videt oculus. Talis autem motus in cœlo, licèt de ſe ſit productiuus vbi circumſcriptiui, tamen per accidens, quia eſt corpus vltimum, non habens aliud circumſcribens ſe, non producit de facto vbi circumſcriptiuum, ratione cuius dicatur eſſe in loco: producit tamen aliquid in actu, & de facto, ſcilicet modum aliquem propinquitatis, vel diſtantiæ reſpectu alicuius corporis circa quod mouentur illæ partes, & ipſum totum, & hoc etiam pertinet ad ipſum vbi ſaltem inadæquatè, eò quòd vbi non ſolum dicit circunſcriptionem in loco, ſed etiam diſtantiam aliquam, vel propinquitatem, ſiue modum applicationis, qui ſit fundamentum relationis diſtantiæ, vel propinquitatis. Et ſic dicit D Thom. *opuſcul. 51. Quòd motus localis non ſolum eſt in loco, ſed circa locum.* de quo explicatius dicemus *ſequent. quæſt.*

Ad tertium reſpondetur, quòd, vt notat Sanct. Tho. 4. *Phy. lect.* 7. primo motui conuenit minus de potentia, & de variatione locorum in ipſo mobili, & minus difformitatis, & ita, quantò minus in actu variantur loca in mobili, magis acceditur ad vniformitatem, & immobilitatem. Vnde non ſequitur, quòd motus actualior, & perfectior magis dicatur ponere aliquid in loco, quia eſſe actu in loco eſt eſſe ſubiectum circumſcriptum & limitatum à locante. Et ideò. quia primus motus eſt nobilior, & primi continentes non contenti ab alio; ideò non conuenit illi ponere tale corpus actu in loco, id eſt actu ſubijcere loco, ſed ſolum in potentia; minus enim perfectionis eſt actu eſſe dependens, quàm potentia, licèt modû diſtãtiæ, vel propinquitatis actu ponat.

Ad vltimum reſpondetur, quòd partibus cœli conuenit habere vbi determinatum, & deſignatum, quantum ad id, quod definitionis eſt in vbi, non quantum ad id, quod circumſcriptionis. Hoc enim eſt vbi inadæquatè ſumptum in corporibus ad differentiam vbi definitiui in Angelis, qui ita ſunt in vno loco, quod non in alio, ſine aliqua tamen diſtantia, vel propinquitate poſitiua in ordine ad aliud, quia diſtantia menſurationem dicit extenſionis, quæ non poteſt deſumi ab vno Angelo ad vnum corpus vel è contra. In corporibus autem, etiamſi non ſint circumſcripta, poteſt ſumi illa diſtantia, & menſura extenſionis ad alia corpora, idque per motum localem poteſt in vacuo variari, vt dicemus *quæſt. ſeq.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum duo corpora poſsint penetrari in eodem loco diuina virtute;

TRIPLEX *eſt ſententia in hac parte.* Duæ extremæ, & vna media. *Prima extrema* putat etiam naturaliter poſſe duo corpora penetrari. *Ratio eſt*; tùm, quia non eſt de eſſentia quantitatis, vt alterum corpus ſemper expellat; tum, quia plures experientiæ id videntur comprobare; videmus enim vas plenum cinere tantum aquæ recipere, quantum ſine cinere. Ferrum candens ignem recipit intra ſe, & panis madefactus recipit aquam, & vas aqua plenum recipit nummos, nec effunditur, quæ omnia ſine aliqua penetratione corporum non poſſunt contingere.

Secunda ſententia extrema eſt Duran. *in* 4. *in diſt.* 44. *q.* 6. qui dicit eſſe probabile, quod neque per diuinam potentiam duo corpora poſſunt penetrari. *Fundamentum ſimiliter eſt*; tum ex ratione, tum ab exemplis. *Ratione quidem*, quia effectus formalis non poteſt impediri ſtante forma; eſt autem effectus formalis quantitatis occupare locum, & ſtante occupatione loci ſequitur tanquam effectus priuatiuus expulſio alterius corporis; ergo hic ſecundus effectus non poteſt impediri ſtante primo. Conſtat autem, quòd in præſenti loquimur de penetratione corporum occupantium locum, nam remota occupatione loci, vt in corpore Chriſti ſacramento, non eſt dubium, quòd poſsit ſimul eſſe cum altera quantitate. *Conſequentia verò patet*, quia ideo non poſſunt duæ formæ ſubſtantiales eſſe ſimul in eadem materia, quia effectus formalis vnius habet adiunctam priuationem alterius; ſed ſimiliter occupatio loci habet adiunctam priuationem, & expulſionem alterius corporis à loco. Ergo non poteſt impediri ſtante primo effectu. *Ab exemplis autem probatur*, tùm, quia duæ quantitates ſucceſſiuæ non poſſunt ſimul penetrari, verbi gratia, quòd duo dies ſint in vno, ſic enim tolleretur eorum ſuccesſio, ergo neque duę quantitates permanentes in eodem loco; tum, quia ſi poteſt vnum corpus penetrari cum alio, etiam poſſet vna pars corporis cum alia, & ſic tolleretur eſſentia quantitatis, quæ eſt habere partem poſt partem. Imò poſſet pars eſſe ęqualis toti, vt ſi quantitatem manus intra digitum Deus penetraret.

Tertia ſententia vera, & tenenda, quæ communi calculo Theologorum probatur, *dicit*

di it, quantitatem etiam extenſam in loco poſſe diuinitus cum alia penetrari, non tamen naturaliter. De hoc videri poteſt Sanctus Thomas *in 4. diſtinct. 44. quæſt. 2. artic. 2. & ſuper Boet. de Trinitat. quæſt. de pluralitate cauſarum artic. 3.* Scot. *in 4. diſtin. 49. quæſt* 16. Capreol. & Argentinas, Sot. Suarez. & alij, quos citant Curſus Carmelitanus hic, *diſput. 19. quæſt.* 7. & Conimbricenſ. *quæſt. 4. articul. 2.* Et ſupponimus nihil aliud eſſe duo corpora penetrari, quàm ſub eadem ſuperficie ambientis corporis, & in eadem diſtantia contineri. Hoc ergo dicimus repugnare naturaliter, non diuinitus. Et repugnantia naturalis manebit probata ex ipſa explicatione non repugnantiæ diuinitus.

Quòd ergo diuinitus non repugnet, ſumitur, tùm à poſteriori, quia ſic factum eſt; tùm à priori ex ipſa repugnantia naturali, quæ potentiæ diuinæ non obſtat. *A poſteriori ergo probatur,* quia inprimis corpus Domini in natiuitate exijt clauſo vtero ſacratiſſimo B. V. & in reſurrectione exijt de ſepulchro inuiolato, & immutato lapide: ad Diſcipulos intrauit clauſis ianuis; & cœlos penetrauit nulla facta diuiſione in eis.

Reſpondet Durandus, in egreſsione ex vtero potuiſſe partes dilatari, & ſi non reſerari, ad eum modum quo in ſtatu innocentiæ parerent fœminæ. *Vel ſecundo* exijſſe non tranſeundo per medium. Similiter egreſſum è ſepulchro, quia corpus glorioſum ita poteſt conſtringi, vt per minimum foramen, vel porum exeat. Ad Diſcipulos verò potuiſſe intrare ianuis ſubita quadam velocitate apertis, & iterum clauſis. Cæterùm primæ duæ ſolutiones non ſolùm falſæ, ſed etiam iniurioſæ videntur illi myſterio. *Prima quidem,* quia multum derogat ſummæ Virginis integritati *Secunda,* quia derogat Natiuitatis veritati Primum patet, quia tanta partium dilatatio, vt corpuſculum exeat ſine penetratione, nihil aliud eſt, quàm apertio, & reſeratio. Sicut etiam in ſtatu innocentiæ parientes fœminæ integritatem virginalem non conſeruarent, licèt ſine dolore parerent. Miraculum autem Natiuitatis Chriſti non ſolum celebratur, quia partus fuit ſine dolore, ſed quia fuit ſalua omnimoda integritate: & in hoc præcipuè aſsignatur miraculum, quia clauſo vtero exijt. Nullum autem eſſet miraculum, quòd facta dilatatione partium exiret *Secundum verò patet;* quia ſi tranſiret de vtero ad terram, & non per medium, vere non naſceretur, quia non pareretur, parere enim eſt emittere fœtum motu phyſico, & corporali, ſic enim procedit à matre. Motus autem corporalis non poteſt eſſe de extremo ad extremum, niſi per medium, ſi verus motus eſt; Ergo ſine motu corporali nõ datur partus, & ſine partu non datur vera natiuitas. Quod verò dicitur de corpore glorioſo, omnino ridiculum eſt, quia tanta conſtrictio corporis ſine magna alteratione per modum addenſationis vel compreſſionis contingere non poteſt, quod vtique eius impaſsibilitati non congruit. Denique dicere, quòd fores fuerunt apertæ, quando ingreſſus eſt ad Diſcipulos, vim facit Scripturæ, quæ dicit, *Cum fores eſſent clauſæ,* Durand. autem dicit eſſe apertas

A priori autem probatur hæc veritas conſiderando rationem, ob quam vna quantitas naturaliter reſiſtit penetrationi. Putant enim aliqui, quantitatem reſiſtere per aliquam efficientiam, quatenus vnum corpus pellit aliud à loco quando intrat in illum: ſic enim pellit, ſicut trahit, trahit autem per virtutẽ efficientem, ergo, & pellit: & quia Deus poteſt denegare hunc concurſum ad efficiendum, poteſt conſequenter vnum corpus non pellere alterum è loco. Quam ſententiam ſequitur Martinius *in illuſtratione iſtorum capit. notabil. 7.* Cæterum falſa eſt iſta ſententia, tùm quia quantitas non eſt actiua, neque in quantum quantitas eſt diuidens, ſed diuiſibilis; diuiſio enim fit ab aliqua virtute motiua, verbi gratia, à grauitate, vel impulſu, vel aliquo ſimili; quãtitas autem non eſt virtus motiua; tùm etiam,

Digitized by Google

iam, quia ſi quantitas expelleret effectiuè id faceret producendo aliquid, quod eſſet imcompoſsibile penetrationi, omnis enim efficientia aliquem terminum producit, quo formaliter fiat id, quod ab efficiẽte fit actiuè. ille autem terminus, ſeu forma, quam quantitas producit, quando expellit, & reſiſtit penetrationi, eamdem patitur difficultatem atque ipſa quantitas; pręſertim, quia illa efficientia expellens non poteſt eſſe niſi per motum, motus autem ſolum producit vbi, quòd non eſt forma reſiſtens penetrationi, aut ſaltem de hoc inquirimus rationem, cur repugnent duo vbi in diuerſis corporibus ſub eadem diſtantiâ.

Quare ratio impenetrationis reducitur à D. Th. *dicto* 4. *cit.* ad ipſam quantitatem ratione effectus ſecundarij, qui eſt ſitualiter collocare partes in ordine ad locum; pertinet enim ad quãtitatem ponere vnam partem poſt aliam, primò quidem in ordine ad ſe ordinando partes in toto, ſecundò verò ordinando eas in loco, & extendendo in diuerſis ſpatijs & terminus, ſicut videmus in corporibus extenſis, ſiquidem eſſentia quantitatis in extenſione conſiſtit coordinante vnam partem poſt aliam in ratione partis, vndè ſequitur tanquam proprietas, quòd diuerſis ſpatijs faciat diuerſas partes reſpondere, ſic enim coordinantur. Hæc autem extenſio localis obſtat penetrationi; tùm partium inter ſe in eodem continuo, alias omnes partes eſſent confuſæ, & ad locum indiuiſibilem redactæ, vel potius ad nullum. Tùm etiam vnius corporis erga aliud à ſe diuiſum, quia cùm non ſit continuum multò magis pertinet ad quantitatem extra ſe illud ponere, quàm vnam partem extra aliam, quæ eſt connexa in eodem continuo; ſi autem ponit vnum extra aliud, non relinquit intra proprios terminos loci, & hoc eſt non penetrari. Ex ipſa ergo extẽſione quantitatis naſcitur, quòd corpora, & partes ſe tangant penes extremitates, ſeu indiuiſibilia & terminos, ita quòd vna non intret in aliam, nec penetretur ſub eodem loco. Hæc autem extenſio actualis ad locum non eſt effectus primarius quantitatis, quia ſalua quantitate, poteſt totaliter tolli, vt patet in corpore Chriſti ſacramentato, vbi eſt quantitas eius, ſicut & reliqua accidentia ſine extenſione ad locum; ergo à fortiori poterit ſaluâ naturâ quantitatis iſte effectus impediri, ne de facto aliud corpus expellat, ſed intret in terminos eius ſine diuiſione ipſius quantitatis, ſicut ſine eius diuiſione totaliter tolli poteſt in Sacramento. *Neque ſequitur*, quòd idem effectus pendeat à duplici cauſa totali, verbi gratia, à duobus corporibus idem locus. *Reſpondetur enim*, quòd in illis corporibus penetratis ponitur duplex vbi paſsiuum, quamuis vnicus locus circumſcribens; non repugnat autem ab eadem cauſa multiplicari effectus in diuerſis ſubiectis, tunc enim comparantur quaſi in adæquata reſpectu illius, ſicut ab eodem igne multiplicatur calor in diuerſis ſubiectis.

Ad primum pro prima ſententia reſp. Quòd licèt non ſit contra eſſentiam quantitatis penetrari cum alia, eſt tamen contra eius proprietatem, ſeu effectum ſecundarium, qui illi connaturaliter debetur, & ideò naturaliter repugnat, non eſſentialiter.

Ad ſecundum reſp. quòd in vaſe pleno cinere tantum recipitur de aqua, quantum ſine cinere, quia propter nimiam cineris ſiccitatem plurimum aquæ euaporatur, & reliqua imbibitur, & multa loca in cineribus plena aere, replentur, & cõſtipantur aquâ. Similiter, quando inijciuntur nummi in vas plenum aqua, faciunt aquam creſcere in cumulum quandiu labra vaſis ſunt ſicca, illis autem madefactis effunditur aqua. In ferro candenti ignis intrat poros ferri, qui nimio calore plus aperiuntur, & admittunt plus ignis. Et ſimiliter infuſo pane, quidquid aeris eſt intra panem, repletur aquâ, & conſtipantur partes ſiccæ madefactæ ab aqua, & ſic dant ipſi locum.

Ad primum pro ſecunda ſententia reſpondetur, quòd actualis expulſio non fundatur in

in ſola quantitate, aut formali eius effectu quomodocumque, ſed in quantum habet contactum actualem in ordine ad alterum: cùm autem contactus fiat penes ipſas ſuperficies, quia, vt dicit Philoſophus 5. *Phyſ.c. cap.* 3 ea ſe tangunt, quorum extrema ſunt ſimul, tunc facit Deus, quòd penetrentur duo corpora, quando impedit contactum vnius corporis ad alterum, nam hoc ipſo non ſunt ſimul penes ſuperficiem, ſeu extremitatem partium, ſed ſe totis, quod eſt penetrari. Poteſt autem fieri iſta penetratio ſtante effectu formali quantitatis, etiam ſecundario, qui eſt occupatio loci, quia poteſt Deus impedire illum contactū reſpectu vnius corporis, & non reſpectu alterius; & ſic impedire expulſionem vnius corporis, & non alterius, atque adeò poterit habere contactum ad corpus circunſcribens, & locans quod eſt occupare locum, & tamen impediri contactum ad aliud corpus ſibi appropinquans, ſicque admitti, vt ſit ſimul in eodem loco.

At verò in formis ſubſtantialibus expulſio vnius formæ ab eadem materia non fundatur in aliquo contactu actuali reſpectu vnius, & non reſpectu alterius, ſed in ipſa ratione informationis ſubſtantialis in materia, quæ eſt informatio primæ actualitatis, & ſic non poteſt ſupponere aliam priorem. vnde forma ſecundò aduenięns, & informans repugnat, quod ſit ſubſtantialis, id eſt, quod det primum eſſe, vt ſupra diximus *quæſt.* 11.

Ad ſecundum fundamentum, ab exemplis reſpond. Ad primum, eſt maxima diſparitas, eo quòd ipſa ratio ſucceſsionis eſſentialiter petit vnam partem eſſe poſt aliam; vnde quomodocumque ponuntur, partes eſſe ſimul, ſeu penetrari, tollitur ſucceſſio. At verò ratio quantitatis permanentis non cōſiſtit in contactu ad alia corpora, & poteſt ſtante quantitate contactū amittere abſolutè, vt corpus Chriſti in Sacramento, vel ſtante contactu ad vnum impediri ad habendum contactum erga alterum, & ſic eſſe ſimul cum eo in eodem loco, non tangendo illum ſecundum ſuperficiem, ſed etiam ſecundum partes diuiſibiles, per quod non tollitur extenſio in ordine ad totum, quod eſt effectus primarius quantitatis, neque in ordine ad locum, quia poteſt manere contactus ad locum, & impediri reſpectu alterius corporis, vt dictum eſt.

Ad ſecundum exemplum dicitur, quòd ſi Deus reduceret totam quantitatem vnius brachij ad locum digiti, illa quantitas extrinſecè, & in ordine ad locum eſſet æqualis ſuæ parti, ſed radicaliter, & intrinſecè in ordine ad totum eſſet maior, quia plures habet partes, & de ſe petit maiorem extenſionem in loco, quàm ſua pars, licèt de facto non occupet illum.

ARTICVLVS V.

Vtrùm implicet vnum corpus eſſe in pluribus locis circumſcriptiuè?

LOquimur de præſentia circumſcriptiua, quia eſſe in loco vnum corpus circumſcriptiuè, & non in alio, conſtat ex Fide; nā corpus Chriſti extenſiuè eſt in cœlo, & ſacramentaliter in Euchariſtia. Sed quia circumſcriptio ita adæquat rem locatam, quòd ſupponit in illa vltimam ſuperficiē, vltra quam non continuatur, neque extenditur, ideò ſpecialem difficultatem habet; an res ſemel locata, & circumſcripta poſſit in alio loco ſimiliter circumſcribi, & altera ſuperficie terminari manente adæquatione loci; & vnitate locati. Et hoc dupliciter poteſt fieri, vno modo ſtante eadem ſubſtantia & quantitate corporis, eademque ſuperficie: alio modo poſita duplici quantitate in eadem ſubſtantia corporis, ita quòd ſecundum vnam terminetur in vno loco, & ſecundum aliam in alio, nulla facta diuiſione in eadem quantitate, ſed alia ſuperaddita.

Eſt igitur in hac difficultate duplex ſententia inter Scholam D. Thom. & Scoti; Nam Scotus *in* 4. *diſt.* 10 *q.* 2. per totam tenet non implicare contradictionem vnum cor-

Digitized by Google

pus circumſcriptiuè eſſe in duplici loco, quem præter eius Scholam ſequuntur communiter recentiores, vt Conimbric. Suarez Bellarm. Valent. Rubio, & alij qui citantur in curſu Carmelitano *hic diſputat*.19. *quæſt*. 8. Imò multi addunt hanc ſententiam eſſe conformiorem veritati, & principijs fidei, quibus realis præſẽtia corporis Chriſti in Euchariſtia ſtabilitur.

Fundamentum huius ſent. reducitur ad tria capita. Primum; ex effectibus, quia de facto ita aliquando contigit. *Secundum*, ratione. *Tertium*, ab exemplis. *Primum probatur*, quia inprimis, quando Chriſtus apparuit Paulo, viſus eſt ab eo in proprio corpore, vt argumentatur Sanctus Thomas. 3. *part. quæſt*. 57. *articul*.6. quia alias non poſſet eſſe teſtis Reſurrectionis eius; & tamen Chriſtus tunc non receſſit à cœlo, quia vſque ad diem iudicij non deſcendit inde, iuxta illud *Actor. quem oportet cœlum ſuſcipere vſque ad tempus reſtitutionis omnium*. Et Auguſt. dicit: *Quòd donec ſæculum finiatur ſurſum eſt Dominus*. Ergo oportuit, quòd tunc Chriſtus Dominus non recedens à cœlo videretur in aere à Paulo, & ſic extitit in duplici loco. Omitto alias viſiones, quibus Chriſtus Dominus viſus eſt in terris, vel apparuit in Euchariſtia. Hæc enim referri poſſunt, non ad viſionem in proprio corpore, ſed in aliquo apparente; atque adeò non ita probant, ſicut viſio illa Pauli.

Secundum fundamentum eſt ex ratione, quæ deſumitur ex reſponſione, vel improbatione implicationis contrariæ; videntur enim valde infirmæ rationes, quibus iſta implicatio probatur, & ſi aliquid probãt, etiam probarent corpus Chriſti non poſſe indiuiſibiliter eſſe in pluribus hoſtijs, nam quod dicitur locum circumſcriptiuum ita adæquatè terminare, & comprehendere corpus, quod extra ipſum non permittit eſſe circumſcriptiuè; eodem modo probat, quòd non permittit eſſe ſacramentaliter, nam ſi poteſt excedere illos terminos circumſcriptiuos exiſtendo alibi indiuiſibiliter, quid refert, quòd excedat illos exiſtendo alibi diuiſibiliter attendẽdo præciſè ad adæquationem primæ circumſcriptionis? Quòd verò additur ſequi, quòd idem corpus eſſet diuiſum, ſi poneretur in duplici loco, vel quòd etiam poſſet idem corpus eſſe in infinitis locis ſi ſemel poteſt eſſe in duobus, quia eſt eadem ratio de infinitis: vtrumque ſequitur eodem modo in corpore Chriſti Sacramentato, & ibi ſoluenda ſunt hæc inconuenientia. Nam etiam ſequitur, quòd poſsit eſſe in infinitis hoſtijs ſine termino r. Nec tamen ſequitur, quòd ſi vnum corpus ſit in infinitis locis, quòd ſit vbique ſicut Deus, quia neque à ſe ipſo, nec primò, & per ſe eſſet vbique; Deus enim ita eſt totus in omni loco, quòd eſt totus in omni parte loci, & ſic totus eſt vbiquè, illud autem corpus eſt in quolibet loco per ſuas partes. Similiter non ſequitur corpus Chriſti eſſe diuiſum, & indiuiſum, ex eo quod eſt in cœlo, & extra cœlum ſub quantitate aliena, ſcilicet ſub ſpeciebus panis. Quare ergo erit diuiſus, ſi ſit alibi ſub quantitate propria, præſertim, ſi duplicem quantitatem haberet? præterquam quòd ſolum ſequitur diuiſio iſta quoad locum, & circumſcriptionem, non quoad entitatem, & ſubſtantiam, quia hæc non ſumitur ex multiplicatione locorum, quæ accidentalis eſt.

Tertium fundamentum ſumitur ab exemplis. Nam inprimis poteſt idem corpus eſſe in duplici loco, altero diuiſibili, altero indiuiſibili, vt patet in corpore Chriſti; ergo poteſt dependere à duplici præſentia, altera naturali, altera ſupernaturali, & indiuiſibili, quarum quælibet adæquatè, & totaliter in ſuo genere reddit illud corpus præſens. Ergo ſimiliter poterit dependere à duplici præſentia circumſcriptiua, licèt vtraque ſit adæquata. Neque enim ex eò quòd ſit circumſcriptiua aliquid amplius addit ſupra alteram circumſciptionem, quàm multiplicare ipſa loca, quæ ſolum accidentaliter ſe habent ad multiplica-

Digitized by Google

plicationem ſubſtantiæ. Item non repugnat idem corpus affici duplici quantitate, vel duplici albedine, aut calore, neque repugnat eandem naturam duplici ſubſiſtentia diuina terminari. Ergo neque repugnabit duplici vbi circumſcribi, licèt vtrumque ſit adæquatum, & ſufficiens. *Confirmatur*, quia vnitas loci ſtat cum duplicitate corporis, vt patet cùm duo corpora penetrantur; Ergo etiam duplicitas loci ſtabit cum vnitate corporis. *Conſequentia patet*, quia ſi diuerſitas corporum dependet ex diuerſitate loci, etiam vnitas dependebit ex vnitate: & è conuerſo ſi vnitas non dependet, vt manifeſtum eſt, etiam non dependebit diuerſitas, ſed accidentale ſibi erit.

Oppoſita ſententia perpetuò defenditur à Diu. Thom *in multis locis*, vt *in* 4. *diſtinct.* 10. *quæſt.* 1. *articul.* 3. *quæſt.* 2 & apertiùs *diſtinct.* 44. *quæſt.* 2. *articul.* 2. *quæſt.* 3 *ad* 4. vbi dicit: *Quòd vnum corpus eſſe ſimul localiter in duobus locis non poteſt fieri per miraculum*; & *quodlibet.* 3 *artic.* 2. vb dicit: *Quòd corpus eſſe in duplici loco circumſcriptiuè eſt ponere duo contradictoria ſimul.* Idem inſinuat 3. *part. quæſt.* 75. *articul.* 1. *in argumento* 3. *adiuncta eius ſolutione.* Et *opuſc.* 70. *quæſt.* 4. *articul.* 4. Sequuntur D. Thom. communiter omnes eius Diſcipuli, & præterea S. Bonau. *in* 4 *diſt.* 44. *art. de dote ſubtilitatis*, Durand. *in diſt.* 10. *q.* 4. *num.* 8. Herbæus, Paludi. AEgidius, Abulen. & alij quos ſequitur P. Vazquez *tom.* 3. *in* 3. *par. diſput.* 184 *cap.* 4. & Mag. Lorca *in manu ſcriptis de Eucharistia.* vt citat Cabero *hic diſp.* 1. *dub.* 5.

Ex pluribus autem implicationibus, quæ aſſeruntur, ad illam tanquam ad præcipuam cætera reuocantur, quia ita vnum corpus ſub vnica quantitate exiſtens adæquatur ab vna circumſcriptione, quòd ſi ponatur in duplici loco circumſcriptiuè, diuidetur eius quantitas, & conſequenter ipſum corpus: ſicque erit ſimul idem, & diuerſum. Quòd quantitas diuidatur hoc ipſo, quòd ponitur eo modo in duplici loco, *ex eo probatur*, quia illud corpus ſic poſitum in duplici loco, haberet duplicem ſuperficiem terminantem, ita vt ſi ſimul accederent, tangerentur vero contactu, ſicut & tangunt illa loca, in quibus ponuntur, alias non locarentur in duplici loco, ſi in vtroque non haberent contactum ad dicta loca; illa autem ſe tangunt, quorum extrema, ſeu ſuperficies ſunt ſimul, vt dicitur 5. *Phyſicor. cap.* 3. Ergo ſi illud corpus ponitur in duplici loco, duplicem debet habere ſuperficiem, ſiquidem ſi poneretur in loco ſibi immediato, vere eſſet ſibi contiguum, & verum contactum haberet ad ſe; ſicut habent duæ manus, & ſicut habet verum contactum ad corpus circumſcribens ſe in duplici loco; ſi enim penetrarentur, hoc ipſo non eſſet in duplici loco, quod eſt deſtruere caſum, poteſt autem poni in loco ſibi immediato, ſi ſemel poteſt poni in duplici remoto, ſed ea dicuntur habere contactum, & eſſe contigua, quorum extrema ſunt ſimul; ea verò continua, quæ communi termino copulantur; ergo illud corpus poſitum in duplici loco ſibi immediato, verum contactum habebit: atque adeò duplicem ſuperficiem. Non ergo ſtante eadem quantitate, ſeu ſuperficie poteſt poni in duplici loco modo circumſcriptiuo. Et amplius hoc patet, quia ſi ponatur corpus in duplici loco à ſe remoto, verbi gratia, Romæ, & Compluti, hoc ipſo quantitas illius corporis manet diuiſa: ergo non poteſt manere eadem. *Conſequentia eſt manifeſta; & antecedens probatur*, quia illa quantitas diſcontinuatur, ergo diuiditur, tunc enim diſcontinuatur quantitas, quando inter hanc, & hanc quantitatem interponitur aliquod corpus medium, quod non continuatur cum tali quantitate; ſed poſito corpore Romæ & Compluti inter corpus, quod eſt Romæ, & Compluti interiacet aer, vel multa alia corpora, quorum nullum continuatur cum illo; aer enim, qui ambit corpus Romæ eſt contiguum illi tanquam locus eius, non continuum, & ſimiliter aer, qui

alligatur aliena quantitas panis corpori Chriſti, ita ei inhærere poſsit alia ſimilis figuræ, & extenſionis cum ſua proria; ſed quod dicimus eſt, quòd ſtante eadem quantitate, repugnat poni circumſcriptiuè in diuerſo loco, quia hoc eſt idem ac diuidi; ſi tamen daretur duplex quantitas, nulla currit implicatio.

Omitto plures alias rationes ab inconuenienti deductas, in quibus ſoluendis valde laborant Authores oppoſiti; verbi gratia, quòd ſi ponatur vnum corpus in duplici loco, poterit moueri idem corpus motibus contrarijs, & hic habere ſummum frigus ſi ponatur inter niues, ibi ſummum calorem, ſi inter ignes: hic occidere, vel occidi, alibi non; hic fame perire, ibi ſaturari, & multa ſimilia, quæ facilè conſiderari poſſunt. Quæ abſurda oppoſiti Authores ea diſtinctione ſoluunt, quòd illa accidentia, quæ dependent à loco; vt moueri ſurſum, & deorſum flagellari, & percuti, & ſimilia, ita conueniunt in vno loco, quod non in alio. Quæ verò à locali diſtantia non pendēt vt eſſe mortuum & viuum, calidum & frigidum, ſi conueniunt in vno loco, conueniunt etiam in alio, quod tamen in ſingulari explicare ſatis difficile eſt, præſertim cùm plura ex his quæ à loco non pendent, priuatiuè opponantur. Sed in hoc non facimus vim.

Ad primum fundam. oppoſita ſent. Reſpondetur, quando Chriſtus Dominus apparuit Paulo, corporaliter quidem apparuiſſe, vt conuincit ratio S. Thom. alias non poſſet Paulus teſtis Reſurrectionis eſſe, ſicut alij Apoſtoli, ſi ipſum verum Chriſti corpus non vidiſſet ſed ſi hæc apparatio facta eſt in aere (ex Scriptura enim non conſtat in aere vidiſſe Chriſtum, vel in ipſo cœlo, ſed ſolum lumen de cœlo circumfulſiſſe eum) reuera deſcendit corpus Chriſti de cœlo. Nec oppoſitum ex illis authoritatibus vllo modo deducitur, ſolum enim probant Chriſtum eſſe in cœlo vſque ad diem iudicij tanquam in loco ſibi debito ad gloriam & honorem, ſicut Regi debetur thronus, non tamen, quia neceſſe ſit ſemper ibi ſedere, & nunquam moueri. Vnde notanter Scriptura dicit; *Quem oportet cœlum ſuſcipere*, non tamen addit, quem oportet ſemper retinere. Et Auguſt. dicit quòd *ſurſum eſt Dominus, donec ſæculum finiatur* quantum ad habitationem ſibi debitam, non quantum ad alligationem localem, neque enim habet cœlum pro carcere, ſed pro gloria, quæ nullo modo minuitur Beatis ex deſcenſu Chriſti, quia æquè benè videbunt corpus eius; etiam ſi deſcenderet ad hunc mundum inferiorem. De alijs apparitionibus Chriſti non ita conſtat in proprio corpore deſcendiſſe, ſed ſecundum aliquā apparitionem, aut per Angelum aliquem in aſſumpto corpore. Si tamen vere aliquibus apparuit in proprio corpore, reuera ad illos deſcendit. Præcipuè autem in Euchariſtia non videtur apparere Chriſtus in proprio corpore, ſed formari ex aere circumſtante corpus aliquod in ſpecie carnis, vel pueri, aut quid ſimile, in quo apparet, vt conſtat ex Diu Thom. 3. *p. quæſt.* 78. *art.* 8. Quòd ſi vellet Chriſtus Dominus in Euchariſtia demonſtrare corpus proprium in ſpecie propria, id deberet fieri deſcendendo de cœlo.

Ad ſecundum conſtat, in quo conſiſtat implicatio exiſtendi in duplici loco circumſcriptiuè, quæ tamen non ſequitur ex eò quòd ſit ſacramentaliter Chriſtus in Euchariſtia, & modo quantitatiuo in cœlo; inde enim non ſequitur quòd ſit ſub duplici terminatione ſibi adæquata in eodem genere circumſcriptionis, ſed ſub diuerſo genere, & ſecundum diuerſum modum, alterum diuiſibilem, alterum indiuiſibilem, nec reſultat aliqua diuiſio, & multiplicatio ſuperficiei, vel quantitatis in corpore Chriſti, cùm in Sacramento non ſit in loco per contactum ad alia corpora neque diuiſibili modo, & conſequenter neque talis ſeparatio locorum facit diuiſionem, ſeu diſcontinuationem

QVÆSTIO XVII.

De Vacuo.

ARTICVLVS I.

Vtrùm vacuum naturaliter ſit dabile?

SVpponimus definitionem vacui traditam ab Ariſtot. *in hoc lib. cap. 7.* Quod ſit *locus non repletus corpore.* Quod autem aliqui addunt, *Aptus tamen repleri*, ſuperfluit, vt benè notat Magiſt. Soto *in præſenti quæſt. 3.* Nam hoc ipſo, quòd dicitur locus, aptitudo ad repletionem deſignatur. Et ideò in hac definitione non includitur vacuum negatiuum, quale eſt extra cœlum, quia ibi non datur locus, id eſt, ſuperficies aliqua non continens intra ſe aliud corpus. Poteſt tamen definiri, quòd eſt ſpatium carens omni corpore, de quo D. Th. 1. *p. q. 46. art. 1. ad 4.* vbi inquit: *Quod ſupra cœlum nihil eſt, &* ly ſupra *deſignat locum imaginarium.*

Suppono ſecundò, vacuum negatiuum de facto dari, cum ſupra cœlum nullum ſit corpus, cùm ibi finiatur hoc vniuerſum. Vacuum autem priuatiuum intra vniuerſum non datur ex ipſa inclinatione naturæ, eò quòd tale vacuum impediret ordinem, & diſpoſitionem corporum in vniuerſo; quod conſtat corporibus ordinatè diſpoſitis. Vacuum autem cum priuet corpore, ad nihil deſeruit, niſi vt tollat iſtum ordinem, & ideò ſingula corpora toto impetu feruntur ad replendum vacuum etiam cum detrimento proprij loci, vt cum aqua aſcendit per fiſtulam aere attracto. De potentia tamen abſoluta Dei nulla eſt implicatio, quod detur vacuum, quia poteſt annihilare, vel ſeparare quodcumque corpus, & impedire, ſeu denegare concurſum, ne aliud moueatur ad locum eius.

Difficultas ergo tota conſiſtit. An detur aliqua virtus in rebus creatis, ſiue in corporibus, ſiue in ſpiritibus, ad faciendum vacuum contra inclinationem naturæ. Nam licèt ex parte corporum plures afferantur experientiæ, quibus natura obſiſtit vacuo: non tamen ex hoc probatur, nullam dari virtutem ad ponendum vacuum, licèt prouidentia diuina id non permittat propter conſeruationem vniuerſi, ſicut ex cauſis naturalibus poteſt generari tanta pluuia, vel ignis, quòd deſtruat totam terram, ſi id prouidentia diuina permittat. *Ad hæc*, neceſsitas illa, & dependentia mundi ſublunaris à cœleſti, non oſtendit in rerum natura non eſſe vim aliquam ad inducendum vacuum; tùm quia hæc ratio non procedit in ipſis corporibus cœleſtibus, in quibus non eſt dependentia prò ſui conſeruatione ab influxu cœli; cur ergo ſaltem ibi non poterit dari vacuum? *Tum ſecundo*, quia non eſt certum, quòd deficiente influxu cœli, etiam ad momentum ſtatim peribit corpus inferius, & dato hoc, ſolum probatur non poſſe naturaliter fieri tale vacuum, quo totus mundus inferior priuetur cœleſti influxu. Quòd verò pars aliqua mundi tali influxu careat, non eſt maius inconueniens, quã quòd illa pars deſtruatur; quotidie autem videmus partes vniuerſi immutari, & corrumpi. *Denique*, licèt videamus iſta corpora inferiora tanto pondere inclinari ad impediendum vacuum, hoc tamen ſolum probat, non poſſe induci vacuum ab inferiori corpore, quod ſolum poteſt operari circa aliud corpus inferius, non tamen probat, quòd à corpore cœleſti; vel ab aliqua occultiore vi non poſsit vacuum induci.

Digitized by Google

De ſpirituali virtute maior eſt difficultas, eò quòd quantum, & quid poſsit virtus Angelica, valde nobis occultum eſt. Poteſt tamen aliqualiter fieri argumentum; *tùm* quia Angeli mouent totum cœlum, ergo à fortiori poterunt mouere totum elementum & impedire, ne vnum corpus alteri ſuccedat; *tùm* etiam, quia virtus totius naturæ corporeæ ad replendum vacuum eſt finita; ergo poterit aliqua maiori, etiam finita vinci: maior autem eſt ſpiritualis virtus, quàm corporea; ergo non repugnat, quòd totius naturæ ſpiritualis, verbi gratia, omnium Angelorum virtus ſuperet totam vim naturæ corporeæ ad replendum vacuum. *Denique* licèt influentia cœli feratur per lineam rectam, & ideo non poſſit tranſire poſito vacuo, tamen poterit ab Angelo deferri illa influentia per lineam obliquam ad conſeruandum corpus infra vacuum poſitum, & ſic poterit continuari cum lationibus ſuperioribus.

Propter hæc multi affirmant poſſe virtute naturali ſaltem Angelica fieri vacuum, licèt attento ordine vniuerſi à Deo ſtabilito contra illum ordinem non poſsint, non ex defectu poteſtatis, ſed ex denegatione permiſsionis; ſicut Angelus, qui cœlum vertit ab Oriente in Occidentem, vim habet ad mouendum contrario modo ab Occidente in Orientem, quo caſu totum mundum turbaret; & tamen ſuppoſito ordine à Deo conſtituto non poteſt Angelus id facere. Et ſic intelligitur, quod Scriptura dicit *ad Hebræos 2. Quòd Angelis non ſubiecit Deus orbem terræ: & Iob 34. Quem conſtituit alium ſuper terram aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt?* Id enim intelligitur ratione ordinis à Deo conſtituti, non ex defectu poteſtatis in Angelo. Ita tenent quidam ſuppreſſo nomine apud Conimbricenſes, *quæſt. 3. de vacuo, articul. 1.* & in ſpecie tenet Pater Suarez *diſput. 31. Metaphyſic.* Martinez *hîc*; & Cabero *diſput. 3. dub. 2.*

Nihilominus oppoſitum, & probabilius, & communius eſt. Et communiter hoc deduci ſolet ex ipſa dependentia, quam habent inferiora corpora ab influxu, & motu ſuperiorum, qui communicari non poterit poſito vacuo; quia deerit corpus in quo ſubiectentur influentiæ cœleſtes. Cæterum hæc ratio, licèt deducatur ex Ariſtot. 1. *Metheor. c. 2.* non tamen eſt ſufficiens; tùm, quia ſolum probat in hoc mundo inferiori non poſſe dari vacuum, in quo eſt dependentia ab influentijs cœleſtibus, non abſolutè in toto vniuerſo; tum, quia ſaltem poſt diem iudicij, quando ceſſabunt influentiæ, & motus cœli, non repugnabit fieri vacuum etiam in hoc mundo inferiori. Aliunde ergo ſumi poteſt ratio vniuerſalior huius repugnantiæ propter præcipuum bonum vniuerſi, quod conſiſtit in ordine, & colligatione omnium partium eius, multo magis quam bonum animalis in colligatione ſuarum partium; licèt enim poſsit vnum corpus mutari de vno loco ad alium, ſemper tamen ſubrogatur aliud corpus, quo manent illæ partes coordinatæ, & colligatæ: ſi verò nullum corpus ſuccederet, ſed relinqueretur vacuum, hoc ipſo totus ille ordo deficeret partibus ipſis non colligatis, & ſi aliquod corpus illuc moueretur, & non repleret totum vacuum, maneret illud corpus ſeparatum ab vniuerſo, vtpotè diſiunctum ab omnibus eius partibus. Sic ergo vacuum diſſoluit præcipuum ordinem & bonum vniuerſi, quod ex partium colligatione dependet: & ſic, ſicut materia nunquam poteſt manere ſine forma, ita neque locus ſine corpore.

Ex quibus deduco in natura corporea non eſſe vim ad faciendum vacuum. *Patet*, quia omnia corpora habent inclinationem ad conſeruandum colligationem, & ordinem partium vniuerſi, etiam contra peculiares ipſorum inclinationes ad propria loca. Ergo nullum corpus poteſt vacuum inducere. *Patet conſeq.* quia vel induceret illud ex virtute peculiari, & ſibi propria, vel ex communi, qua inclinatur in bonum vniuerſi.

Digitized by Google

uerſi. Non primum, quia omnis inclinatio particularis, & propria non poteſt vincere inclinationem communem, cum potius contra propriam inclinationem moueantur corpora ad tollendum vacuum. Non ſecundum, quia inclinatio communis non reſpicit deſtructionem, ſed conſeruationem illius; idem eſt autem facere vacuum, & facere contra bonum commune.

Deduco ſecundò. Neque vim Angelicam poſſe vacuum inducere. Sumitur ex Diu. Thom. à ſimili *in quaſt. 16. de malo. artic. 10. ad 8.* vbi inquit: *Licet dæmones poſſint mouere aliquam partem terræ, non tamen totam terram, quia hoc non eſt proportionatum naturæ ipſorum, vt mutent ordinem elementorum mundi.* Cùm ergo in inductione vacui, maximè ordo vniuerſi, & elementorum mundi mutetur, non eſt id concedendum naturæ Angelicæ. Quæ ratio, vt penitus explicetur, duo ſunt aduertenda. *Primum,* quòd Angeli directè non poſſunt aliquid facere niſi motu locali, ſcilicet applicando actiua paſsiuis, vt probat Sanct. Thomas *eadem quaſt. 16. de malo articul. 9. & 1. part. quaſt. 110. articul. 5.* Vndè tantum poterunt immutare de ordine vniuerſi, quantum ordo iſte pendet ex motu locali, ſicut ſi mouerent cœlum motu oppoſito ad eum, qui nunc eſt, mutarent omnia, quæ ex iſto motu dependent. *Secundum eſt,* quòd natura non ſolum reſiſtit vacuo motu locali, ſed etiam ſi opus ſit rarefactione, aut condenſatione, vel vt aliqui exiſtimant vi attractiua, vel alijs modis ſibi poſsibilibus. Ex hoc ergo deducitur, non poſſe Angelum facere vacuum, quia deberet impedire motus omnium corporum, quæ ad illud impediendum concurrerent; ita quòd ſi corpus proximum non poſſet impedire vacuum, diſtans ad id moueretur, & ſi non poſſet motu locali, conaretur motu rarefactionis, vel condenſationis, aut alio quocumque. Omnes autem iſtos motus Angelus non poteſt impedire, quia vel impediret propria virtute, & directè, vel applicando actiua paſsiuis. Non primo modo, cum ſolum poſsit motu locali operari circa corpora non alijs motibus alterationis, quibus etiam natura vtitur ad reſiſtendum vacuo. Non ſecundo modo, quia actiua & paſsiua, quæ poteſt applicare Angelus, ſunt corpora, quæ neque virtute propria, neque communi poſſunt ad vacuum operari. Si autē Angelus remoueret omnia corpora, quæ poſſunt vacuum impedire, deberet totum vniuerſum remouere, quia omnia corpora ad impediendum vacuum concurrerent.

Ex quibus rationes dubitandi ſoluuntur. Dicimus enim ad primas, quod non poſſunt corpora etiā cœleſtia præcipuum vniuerſi ordinem immutare: neq; diluuium vniuerſale ex ſola ſtellarum diſpoſitione prouenit, ſed etiam diuina virtute operante, quā *rupti ſunt omnes fontes Abyſsi,* vt dicitur *Geneſ. 6.* Et de vltima conflagratione mundi dicit Diuus Thomas *quaſt. 5. de potent. articul. 6. ad vltimum: Quòd non proueniet ex aliqua naturali cauſa, ſed proueniet ex imperio diuinæ voluntatis;* & videri etiam poteſt *in 4. diſtinct. 46. quaſtione ſecundo articulo primo quaſtio. 3.* Et tamen maior reſiſtentia eſt ad vacuum, quam ad diluuium, vel conflagrationem, quia in vacuo diſſoluitur ſubſtantialis colligatio partium vniuerſi, ad quam omnia corpora concurrunt etiam contra proprias inclinationes, in diluuio verò, vel conflagratione vnum corpus ſuccedit alteri in loco.

Ad alias rationes ex parte virtutis Angelicæ reſpond. probare, quòd Angeli poterunt vincere motus peculiares, quorumcumque corporum erga locum: ſed non probant, quòd poſsint vincere omnes motus etiam alterationis, & rarefactionis, & omnes alios, quibus tota natura reſiſtit vacuo. Et licèt non ſit virtus infinita illa, qua reſiſtitur vacuo, tamen virtus, quæ nūc eſt in vniuerſo, non poteſt illā finitam virtutem

vincere, quia non poteſt immutare ſubſtantialem colligationem, & ordinem vniuerſi, ſiue motu locali, ſiue alijs motibus, vt explicatum eſt.

Argumenta, quæ ſolent fieri ad probandum vacuum naturaliter eſſe poſsibile intra hoc vniuerſum, facilia ſunt. *Primum*, quia duo corpora perfectè plana ſine vllo medio ſe tangunt; ergo ſi ſimul totaliter ſeparentur, non poterit in illo primo inſtanti totus aer occupare illud ſpatium intermedium, cum per motum intret. Ergo ſaltem breui aliqua mora dabitur vacuum.

Secundum, ſi vas plenum aqua calida, & vndique occluſum exponatur frigori, congelabitur aqua, cùm totum vas penetretur frigore: ergo contrahitur illa aqua congelata, ergo cum vas ſit occluſum manebit aliquod vacuum.

Denique natura non mouetur ad replendum vacuum violenter, ſic enim non ferretur in illud tanto impetu nullo extrinſecus mouente; neque naturaliter, quia fertur contra propriam inclinationem & bonum, quod eſt maximè appetibile; quia vt dicit Philoſoph. 8. *Ethicorum*, *capit.* 2. Amabile quidem eſt bonum, maximè autem proprium; contra proprium, ergo bonum non poteſt aliquid, niſi violenter ferri.

Ad primum reſpondetur, illa duo corpora non poſſe inſtantaneè diſiungi, aut copulari, ſed oportet dare locum corpori ingredienti, aut recedenti, quot fit per motũ; ſicut nec latera follium poſſunt auelli, ſi foramen eſt occluſum, niſi vel aperiatur, vel rumpantur latera follium. Neque obſtat, quod corpus planum cadens ſuper aliud planum nimis ponderoſum ſit, verbi gratia moles ferrea, detinebitur enim vi totius naturæ, ne in inſtanti coniungatur alteri plano quouſque interclusus aer exire poſsit, quod fiet in breuiſsimo tempore.

Ad ſecundum reſpond. in eo caſu, vel aquam non congelandam, vel vas rumpendum, ſi aer nullo modo ingredi poſsit, vel aquæ euaporatione generari. Et illa fractio vaſis incipiet per partem debiliorem, vel vbi maius frigus incumbit. Quòd ſi ex omni parte vas ſit æquale, & frigus circumſtans etiam æquale, vel non congelabitur aqua reſiſtente natura, ne detur vacuum, vel ad primam cauſam pertinebit determinare, qua parte vas rumpendum ſit.

Ad vltimum diximus ſupra, quæſt. 9. artic. 4. motum illum ad ſupplendum vacuum eſſe naturalem, & ex ipſamet grauitate poſſe procedere, quatenus eſt pars vniuerſi, quod eſt non eſſe naturalem abſolutè, ſed reſpectu totius vniuerſi, & ſuppoſitâ eius exigentiâ, ſicut enim ad cõſeruationẽ terræ grauitas inclinat deorſum; ſic propter conſeruationẽ totius, & cõſequenter ipſius terræ, vt pars totius inclinabitur terra, & eius grauitas ad aſcendendum ſurſum vehementiori impetu. Et ſicut in animali videmus eleuationem pedis eſſe naturalem, ſecundum formam animæ, non ſecundum rationem corporis, vt docet Ariſt. 8. *Phyſ. text.* 27. *& ibi* D. Thom. *lect.* 7. ita motus ad ſupplendum vacuum eſt ſimpliciter naturalis reſpectu boni communis. Quando autem dicit Ariſt. bonum proprium maximè eſſe amabile, comparauit bonum cum bono priuato alterius, non cum bono communi, quia hoc etiam pertinet ad ipſam rem; neque eſt bonum extraneum, ſeu alienum, cùm maximè ab ipſo pendeat conſeruatio proprij.

ARTICVLVS II.

Vtrùm corpus in vacuo poſsit moueri?

Difficultas poteſt ſumi, vel ex intrinſeca ratione ipſius motus, qui non poteſt in vacuo acquirere terminum, vel ex aliquo extrinſeco, quia poſito vacuo deficiet influentia cœli, à qua dependet omnis motus corporis inferioris. In præſenti loquimur de motu in vacuo abſolutè, & quãtum eſt ex natura motus, non attenta dependen-

pendentia ab extrinſeco, quæ vel poteſt ſuppleri à Deo, vel non currit, niſi in corporibus inferioribus, vel non niſi durante hoc ſtatu rerum, non ceſſante motu cœli.

Reſolutio ergo noſtra eſt. *Non repugnare motum in vacuo, abſolutè loquendo, licet extra vniuerſum non fiat motus naturalis à grauitate, vel leuitate.* Hæc ſine dubio eſt ſententia D. Thom. nam 3 *p. q.* 57. *art.* 4. *ad* 2. docet, *Corpus Chriſti Domini eſſe extra totã continentiam cœleſtium corporum, & non eſſe in loco continente.* Et *quodlib.* 6. *art.* 3. docet: *Quod nihil prohibet Angelum, & corpus glorioſum eſſe in conuexo cœli Empirei, quia non dependent iſta corpora à primo continente, quod eſt cœlum.* Vbi pondero Sanct. Thom. non reſtrinxiſſe modum exiſtendi corporis Chriſti in cœlo ad hoc, quòd tangat ſuperficiem vltimam cœli aliqua parte corporis, ſed abſolutè dicit, quòd eſt extra totam continentiam cœli. Et ſaltem aliquæ partes corporis Chriſti, vt caput, & brachia, extra continentiam cœli ſunt, etiam dato, quòd pedibus tangat vltimam ſuperficiem; ab illa enim tunc non circumſcribitur, & ſic nõ erit locus; ſed illuc peruenit Chriſtus per motum localem, quo ſcilicet aſcendit ſuper omnes cœlos. Ergo aliquas partes corporis ſui mouit per illud ſpatium, quod eſt extra cœlum, quod eſt vacuum negatiuum. Denique *in* 4. *Phyſico. lect.* 11. *circa finem*, dicit Diu. Thom. *Quòd in vacuo non moueretur aliquid motu proijcientis, niſi quamdiu veheretur à manu proijcientis, ſed ſtatim emiſſum à manu caderet.* Ergo ſentit, quod daretur aliquis motus in vacuo abſolutè loquendo.

Deinde conſtat vltimum corpus in ſentent. Philoſoph. & abſolutè loquendo poſſe moueri, conſtat autem, quòd ſuperficies vltimi corporis non eſt in loco, cum vltra illud non ſit aliud corpus ambiens; ergo motus in vacuo dari poteſt. *Denique*, nulla eſt repugnantia ad motum in vacuo, nam ex parte corporum datur potentia motiua, præſertim ſi ſit viuens: ſimiliter datur aliquis terminus, quem acquirat, poteſt enim approximare, vel recedere ab aliquo alio corpore poſito etiam in vacuo: & ſine dubio, ſi Deus annihilaret corpora ſublunaria, & relinqueret ignem in terra, illa aſcenderat; tùm ad conſeruandum ſe in loco proprio iuxta cœlum; tùm ad replendum vacuum; ergo moueretur per illud. Quòd verò Ariſtot. *in* 8. *cap. huius lib.* probauerit, non dari vacuum, quia in eo non poteſt dari motus, non abſolutè id Philoſophus docet, ſed ad hominem arguit eos, qui dicebant impediri motum, ſi ſpatium eſſet plenum; contra quos probat, quòd vacuum potius impedit motum, ſaltem naturalem, & proiectionis, quia tunc non dabitur locus determinatus, ad quem feratur, vt quieſcat, ſed in infinitum mouebitur, ſed non probat de omni motu in vacuo, verbi gratia, qui fieret, ſi poneretur vacuum intra hoc vniuerſum ad replendum illud, vel qui poſſet fieri etiam extra cœlum per motum progreſsiuum, aut motum vltimi corporis. An verò ſequeretur fieri motum in inſtanti, ſi daretur vacuum, ſtatim dicemus.

Contra hanc tamen reſolutionem obijcies primò. Nam motus localis ſolum terminatur ad vbi, quod eſt modus intrinſecus proueniens ab extrinſeco circumſcribente, ſed in vacuo nullum datur circumſcribens; ergo neque aliquod vbi circumſcriptiuum, & conſequenter neque motus corporeus qui ſolum vbi circumſcriptiuum, & corporeum poteſt producere. Et præſertim hoc vrgetur in ſententia D. Thom. 1. *part. quaſt.* 110. *art.* 3. vbi dicit: *Quòd mobile ſecundùm locum non eſt in potentia ad aliquid intrinſecum in quantum huiuſmodi, ſed ad aliquid extrinſecum, ſcilicet locum.* Ergo cum in vacuo nullus ſit locus extrinſecus, non dabitur motus in illo. *Si dicas*, motum in vacuo non eſſe ad locum, ſed circa locum, quatenus poteſt acquirere diſtantiam, vel approximationem ad aliud corpus. *Contra hoc eſt*, quia talis approximatio, vel diſtantia non eſt vbi poſitiuum, cùm careat omni

Digitized by Google

circumſcriptione, & conſequenter non eſt terminus poſitiuus motus: neque enim remoto vbi apparet, quid acquiratur per motum proprium. Et deinde, ſi omnia corpora eſſent annihilata à Deo prӕter vnum tantum, illud non poſſet acquirere diſtantiam, vel approximationem poſitiuam, quæ eſt reſpectu alterius corporis: ergo ſaltè tunc nihil poſitiuum erit acquirendum per motum, & ſic non mouebitur illud corpus.

Secundò, ſi daretur motus in vacuo, ſequeretur quòd eſſet in inſtanti, atque adeo deſtrueretur ipſa ratio ſucceſsiui, quo argumento vtitur Ariſt. *in hoc lib.* contra veteres. *Sequela probatur*, quia mobile ideo cõſumit tempus, quia medíũ illi reſiſtit, quanto enim medium eſt ſubtilius, tanto motus eſt velocior: ergo remoto omni medio, nulla erit reſiſtentia, & ſic nullum tempus conſumetur, ſicut lux in inſtanti illuminat, quia nihil ei reſiſtit; & generatio ſubſtantialis fit in inſtanti, quia omnis reſiſtentia cõtrarij per diſpoſitiones ablata eſt. Tum, quia aliàs duo corpora inæqualis grauitatis, vt moles ferrea, & granum millij mouerentur eodem tempore per vacuum, ideo enim aliquid velocius mouetur, quia facilius ſcindit ipſum medium: ergo vbi nullum eſt medium, æquè facilè vtrumque mouebitur.

Tertiò, eſt difficultas, quia in vacuo neque fit motus naturaliter, neque violenter, neque per impulſum, neque progreſsiuè; ergo nullo modo. Non eſſet naturalis, quia motus naturalis tendit ſurſum vel deorſum propter ſui conſeruationem, in vacuo autẽ non eſt poſitio aliqua ſurſum, vel deorſum, neque virtus conſeruandi in vna parte magis, quàm in alia. Non violentus, quia motus violentus opponitur naturali, & declinat ab illo: ergo vbi non poteſt dari motus naturalis, neque violentus. Non per impulſum; quia res proiecta ideo fertur per impulſum, quia aer concitatus impulſu defert & ſuſtentat proiectum ne cadat: ſed in vacuo non eſt aer, neque aliud corpus: ergo proiectum non poteſt deferri per vacuum. Deniq; nõ datur motus progreſsiuus ea generali ratione, quia ſi corpus occupat ſpatium in vacuo, hoc ipſo quòd recedit ab illo ſpatio, relinquit illud vacuum, & ſic naturaliter facere vacuum per motum.

Vltimò, magis liber eſt à loco ſpiritus, quàm corpus, ſed ſpiritus non moueretur in vacuo, ergo neque corpus. *Minor probatur*, quia ſpiritus mouetur acquirendo vbi ſpirituale, quod reſultat non ex paſsiua circumſcriptione, ſed ex operatione ſuæ virtutis, vel applicatione ad operandum, vt docet D. Thom. *1. p. q. 52.* & communiter Thomiſtæ; ſed in vacuo non poteſt operari circa aliquid; ergo nullum vbi poteſt acquirere, neque aliquem terminum motus.

Ad primum reſpondetur, motum in vacuo poſſe acquirere vbi, & ſi non actualiter, & formaliter circumſcriptiuum, virtualiter tamen, vel inadæquatè, ſeu reductiuè. Dupliciter enim poteſt intelligi vacuum, & motus in illo. Vno modo, ita quòd vacuum fiat intra hoc vniuerſum, & licet tollatur ſuperficies immediatè ambiens, non tamen tollatur ipſa ſuperficies primi locantis, ſcil. cæli, ſub quo moueri poteſt corpus, licet non immediatè circumſcribatur, ſed ſit in vacuo. Et ſic motus in tali vacuo factus acquirit vbi circumſcriptiuum circumſcriptione mediata, & ſuperiori, quia licet non acquirat locum formalem, id eſt, adæquatum, & immediatè circumſcribentem ſe, acquirit tamen locum mediatè circumſcribentem; & hoc vocamus vbi virtualiter circumſcriptiuum. Alio modo poteſt moueri aliquid in vacuo, quod eſt extra totum vniuerſum, & tunc non poteſt acquire vbi, prout dicit circumſcriptionem locantis mediatam, vel immediatam, ſed ſolum poteſt acquirere rationem aliquam diſtantiæ, vel propinquitatis reſpectu alterius corporis à quo recedit, vel cui appropinquat. Neque enim motus localis eſt ſolum ad locum, vt dicit D. Thomas *opuſc. 52.* ſed etiam circa locum.

Hinc

Hinc autem colligimus, quòd ad motum localem non ſolum pertinet acquirere vbi, quod ſimpliciter, & perfectè circumſcriptiuum ſit, ſed etiam quòd imperfectè vel inadæquatè, & ſolum reductiuè ſit vbi circumſcriptiuum. Illud dicitur vbi adæquatè, & perfectè, in quo inueniuntur omnes conditiones ad vbi circumſcriptiuum requiſitæ: illud verò inadæquatè, & imperfectè, in quo non reperiuntur omnes, ſed aliqua tantum. Requirit autem vbi circumſcriptiuum duas conditiones. Altera eſt, quòd detur aliquod corpus extrinſecum circumſcribens: Altera, quòd detur aliqua diſtantia, vel propinquitas reſpectu alicuius termini fixi, & immobilis. Neque enim ſola circundatio corporis extrinſeci ſufficit ad locum; hoc enim etiam inuenitur in vaſe reſpectu eius quod continet, & in veſte reſpectu eius, quod circumdat, & neutrum eſt locus, quia cum ipſo mobili defertur, non acquiritur, vel relinquitur. Ratione verò diſtantiæ habet locus id, quod proprium eſt loci, ſcilicet diuerſam ſituationem, vel diſtantiam acquirere, & aliam relinquere; & hæc non defertur cum ipſo mobili, quando mouetur, & ideo vocatur immobilis. Remoto ergo corpore circumſcribente in vacuo, poteſt manere ordo propinquitatis, vel diſtantiæ ad aliud corpus circa quod, vel penes quod moueatur aliquod corpus. Et hoc eſt acquirere vbi inadæquate, ſeu quantum ad aliquid, & non quantum ad omnia, id eſt, non quantum ad circumſcriptionem, ſed quantum ad diſtantiam; & dicimus acquiri etiam aliquem modum qui ſit reductiuè, & imperfectè vbi, quando ſic mouetur aliquid in vacuo, quia relatio diſtantiæ, vel propinquitatis non poteſt immediatè fundari in ipſo corpore mobili, quia indifferens eſt ad hanc, vel illam diſtantiam, vel propinquitatem, & ſic requirit aliquem modum, ſeu determinationem de nouo aduenientem, in quo iſta diuerſa relatio fundetur, vel mutetur. Quod ex eo etiam dari colligimus, quia cœlum eſt in potentia ad vbi, & non ad eſſe, vt ex Philoſoph. ſæpe docet S. Thom. & videri poteſt *in 2 diſtinct. 1. quaſt. 1. art. 5. ad 8. ſecundo loco*, & tamen vbi vltimi cœli non eſt circumſcriptiuum adæquatè. Et licet in ipſo ſpatio vacuo diſtantia poſitiua non ſit, poteſt tamen in ipſo corpore, quod mouetur in vacuo poſitiua diſtantia fundari reſpectu alterius corporis, à quo recedit, vel appropinquat, & ſic poſitiuè moueri. Quòd ſi nullum aliud corpus ſit creatum à Deo, niſi tantum vnũ in ſpatio imaginario, tale corpus non poterit moueri motu locali poſitiuo, quia tollitur omnis differentia locorũ, ſicut etiam ſentiunt Conimbricenſes *hic q. 4. art. 2. §. Ad rationes.* Sed hoc eſt per accidens, quia deeſt materia circa quam producatur vbi, ſiue perfectum, ſiue imperfectum, ſicut ignis defectu materiæ non alterabit, neque generabit. Et ſic etiam ſaluamus dictum D. Thom. quòd motus localis ſemper eſt ad extrinſecum, id eſt, vel ad extrinſecum circumſcribens, vel ad extrinſecum diſtans, aut propinquum, ſemper tamen ſupponendo, quòd producatur aliquis modus intrinſecus ipſi mobili, erga tale extrinſecum, & hoc vocatur vbi; & ſic patet ad omnes replicas primæ obiectionis.

Ad ſecundum, negatur ſeq. ex D. Thom: *in 4. diſt. 44. quaſt. 2. art. 3. quaſt. 3. ad ſecundum*, vbi docet, quòd reſiſtentia non ſumitur ſolum ex parte medij ad motum, ſed etiam ex parte mobilis ad mouens, & ex parte locorum inter ſe, quia cùm diſtantiam aliquam habeant, quę eſt ſicut contrarietas poſitiua, illa non poteſt vinci in inſtanti, ſed in tempore. Rationes autem Philoſophi *in cap. 8. huius libri*, ſolũ procedunt contra aliquos, qui totam reſiſtentiam motus ponebant ex parte medij; ſic enim ſublato omni medio tollebatur omnis ratio reſiſtentiæ. Conſtat tamen non inde ſolum oriri reſiſtentiam, vel diſtantiam tempore vincendam, vt patet tùm in ipſo cœlo, in quo non eſt reſiſtentia ad motum ex parte me-

Digitized by Google

medij, & tamen conſumit tempus; tùm etiam, quia ſi à cœlo vſque ad terram eſſet vacuum, & moueretur lapis vnius palmi, ſi vnico inſtanti moueretur à cœlo ad terram, in eodem inſtanti eſſet præſens ſimul cœlo, & terræ, & inter mediæ diſtantiæ, cùm tamen ſolum ſit vnius palmi; ſi autem in diuerſo inſtanti eſt in cœlo & in terra, iam mouetur in tempore, quia inter duo inſtantia eſt tempus medium. Et ſic patet ad rationes in contrarium: neque enim tota ratio reſiſtentiæ, aut maior facilitas ſe mouendi, eſt ratione medij, quod reſiſtit, licet inde ſumatur aliqua pars reſiſtentiæ; ſed ſumitur etiam ipſa ex diſtantia locorum & maior, vel minor facilitas motus ex maiori pondere, vel virtute mouentis.

Ad tertium reſpondetur, quòd extra cœlum non eſſet motus naturalis ratione grauitatis, vel leuitatis, quia ibi non datur centrum, ſeu locus naturalis conſeruatiuus, ad quem inclinant iſtæ virtutes, & conſequenter neque dabitur motus violentus illi oppoſitus. Poterit tamen dari motus progreſſiuus, ſicut in corpore Chriſti aſcendente vltra cœlum, vel etiam per impulſum impreſſum ipſi corpori, non aeri deferenti. Quòd verò tunc ex motu corporis relinquatur vacuum, non obſtat, quia hoc non eſt facere vacuum remouendo corpora ne illud repleant, ſed ſuperuacuum iam præſuppoſitum mutare diſtantiam propriam.

Ad vltimum reſpondetur, quòd D. Thomas *in illo quodlib. 6. ſupra cit.* docet, Angelum, poſſe eſſe in conuexo cœli Empirei, ſicut corpus glorioſum, quod vltra cœlum moueri poteſt. Quid autem Angelus acquirat in illo vacuo dependet ex diuerſis ſententijs, quomodo Angelus ſit in loco, & quid ſit vbi ſpirituale, quod non pertinet ad Phyſicum, ſed ad Theologum. In ſententia D. Thom. quòd Angelus eſt in loco per vbi in ſe receptum, mediante tamen contactu non formali, qui eſt per quantitatem, ſed virtuali, qui eſt per operationem, quatenus poteſt extra ſe agere erga corpus, ſicut anima informare materiam; *dicendum eſt*; quòd Angelus in vacuo poterit moueri ad aliquod corpus, quod ſit diſtans à ſe motu diſcreto non tranſeundo per medium, quia nō datur aliquod corpus cui aſsiſtat, & quod operatione ſua continuata tangat. Si autem nullum ſit corpus in rerum natura, moueri non poterit, ſicut nec eſſe in loco operatiuè, quod tamen eſt per accidens ex defectu materiæ circa quam operetur, ſicut anima remoto corpore non poteſt informare. Nec tamē poteſt Angelus in vacuo acquirere diſtantiam, vel propinquitatem, ſicut corpus, quod mouetur per vacuū, eò quòd Angelus non poteſt fundare diſtantiam poſitiuam immediatè in ſe, cùm careat omni occupatione loci, & diuiſibilitate, ſed ſolum poteſt fundare illam mediatè; id eſt, mediante corpore cui aſsiſtit.

QVÆSTIO XVIII.

De Tempore.

ARTICVLVS I.

Vtrùm tempus ſit aliquid reale in genere menſuræ durationis?

CErtum eſt nomine temporis communiter intelligi aliquid pertinens ad durationem earum rerum, quæ mutatione, & ſucceſsione durant. Vnde aliquando ſumitur tempus largiori ſignificatione pro duratione intrinſeca cuiuſcumque motus, vt docet D. Thom. *in 2. diſtinct. 12. quæſt. 1. art. 5. ad 3. & 1. p. q. 85. art. 4. ad 1.* & alibi ſæpè.

Stri-

Digitized by Google

Strictius autem, & propriùs ſumitur tempus pro duratione motus magis vniformis, & regularis, ſub quo cæteri continentur, & quo regulantur, & hoc eſt tempus extrinſecum reſpectu motuum inferiorum, licet intrinſecum reſpectu primi motus.

De tali ergo tempore agimus in præſenti, de quo ſupponimus, quòd eſt continuum in ſe, ſicut & ipſe motus in quo inuenitur continuus eſt, & ſucceſsiuus. Ad menſurandum autem per illud aliquem motum, vtimur illo per modum numerationis diſcretæ, quæ numeratio ſolum intellectu fit, eò quòd non poteſt res ſucceſsiua accommodari ad menſurandum per numerationem, niſi coniungantur partes illæ ſucceſſiuæ, quarum vna tranſit, & iam non eſt, & alia eſt tranſitura, & nondum eſt: & ſic indiget intellectu comparante, & aſſumente illas per modum vnius. Et rurſus, quia cõtinuum eſt, & ſucceſsiuum, conſtat partibus copulatis per indiuiſibilia etiam ſucceſsiua, & tranſeuntia, quę vocantur inſtantia, & correſpondent indiuiſibilibus motus, quæ dicuntur mutata eſſe. Datur tamen tempus diſcretum, quod eſt duplex; aliud corporale, quod non eſt aliud, quã duratio motus interrupta; aliud ſpirituale, quod non eſt aliud, quàm pluralitas operationum, quarum quælibet indiuiſibiliter durat in ſe, quia ſucceſsiua non eſt, & hoc modo datur tempus in operationibus Angelorum, de quo nihil ad præſens.

Vt ergo quidditas temporis clarius explicetur, tria diſputanda ſunt. *Primum*, quid ſit duratio, quod pertinet quaſi ad genus ipſius temporis, & applicata ad motum conſtabit de ſpecifica eius ratione; duratio enim iuxta naturam rei durantis variatur. *Secundum*, an tempus dependeat ab aliquo rationis, vt conſtituatur in ſuo eſſe menſuræ. *Tertium* tandem, id quod pertinet ad eius differentiam, quomodo diſtinguatur ab alijs durationibus, v.g. æternitate, æuo, & alijs ſimilibus, quæ ſunt durationes permanentes.

Prima ergo difficultas inquirit de ipſa ratione durationis in communi. Et ſuppono ex Logica, *quæſt.* 19. quòd duratio in communi non eſt idem, quod prædicamentum *quando*, vt aliqui exiſtimarunt, ita quod cõplectatur etiam durationes permanentes, & indiuiſibiles. Sed tamen *quando* ſolum eſt modus relictus ex adiacentia temporis, ſicut vbi ex circumſcriptione corporis. Vnde differentiæ ipſius *quando* deſumuntur penes differentias ſucceſsiuas, vt heri, hodie, cras, &c. Vbi autem duratio eſt permanens & immutabilis, non eſt *quando*, ſed *ſemper*. Aliud ergo eſt durare, aliud eſt in ipſa duratione quandari, ſeu diuerſis menſuris ſucceſsiuæ durationis diſtingui.

Igitur duratio in communi accepta nihil eſt aliud, quam *perſiſtentia in exiſtendo*. Sumitur ex D. Thom. qui *in* 1. *diſt.* 19. *q.* 2. *art.* 1. inquit: *Quòd omnis duratio attenditur ſecundùm quòd aliquid eſt in actu, tamdiu enim res durare dicitur, quamdiu in actu eſt, & nondum eſt in potentia.* Et aliqui exiſtimant, in primo inſtanti nondum dari durationem, quia nodum eſt continuatio, & perſeuerantia in eſſe. Alij vero è contra etiam in primo inſtanti dicunt dari durationem: ſunt enim aliqua, quæ dicuntur durare tantum per inſtans, & ſic menſuratur inſtanti eorum duratio. *Veritas tamen eſt*, quòd in primo inſtanti res dicitur durare inchoatiuè, incipit enim tunc duratio, conſummatur autem in ipſa continuatione exiſtentiæ, quæ ſequitur poſt inſtans.

Hinc autem maior naſcitur dubitatio, an duratio aliquid addat ſuper exiſtentiam, tanquam modus, & formalitas eius. Multi enim durationem non diſtinguunt realiter ab exiſtentia, ſicut neque exiſtentiam ab eſſentia. Ita Suarez *diſp.* 50. *Metaphyſic. ſect.* 1. & 2. Vazquez 1. *part. diſp.* 33. *cap.* 3. *num.* 18. Cabero *hic diſp.* 4. *dub.* 3. Martinius *in præſenti in* 2. *notabil.* qui exiſtimat rem ſe ipſa eſſe durationem, ſed non per ſe, & ex ſe, ſicut etiam dicitur de exiſtentia, & ſic conſequenter duratio non diſtinguitur à re durante.

ſucceſsiua non diſtinguitur à tota duratione, ſed pars à parte, quod non contingit in duratione indiuiſibili rei permanentis.

Ex quibus colligitur, quomodo tempus diſtinguatur à motu. Nã ſi loquamur de tempore cœli reſpectu motuum inferiorũ quos extrinſecè menſurat, clarè conſtat, quod diſtinguatur ab illis realiter. Si verò loquamur de tempore reſpectu motus, in quo eſt intrinſecè, ſic diſtinguitur, ſicut duratio à re durante, quæ in motu, cum ſucceſsiuus ſit, non ſit per continuationem eiuſdem indiuiſibilis exiſtentiæ, ſed per continuatam additionem vnius partis ad aliam, vt dictum eſt. Et hac ratione motus dicitur durare pauco tempore, vel multo, non quidem reſpectu temporis ipſi motui intrinſeco, hìc enim motus in duratione adæquatur tempore ſibi intrinſeco, ſed comparatiuè ad tempus extrinſecum menſurans, dicitur enim velox motus, quando multum ſpacij conſumit pauco tempore, & tardus è conuerſo qui coexiſtit paruo tempori in decurrendo multum ſpatij; ipſa autem duratio intrinſeca motus non eſt maior, nec minor, quàm motus ipſe.

Ad rationes dubitandi allatas à principio patet ex dictis. Fundamenta enim primæ ſent. probant, durationem non diſtingui intrinſecè ab exiſtentia, ſed eſſe eius continuationem, dependentem tamen ab actione extrinſeca continuante, & ratione huius, qui recipit exiſtentiam hodie, nondum recipit durationem cras futuram, quia duratio craſtina importat exiſtentiam non abſolutè, ſed cum illa continuatione, quæ erit cras, quæ hodie nondum habetur. Fundamenta verò ſecundæ ſententiæ probant durationem diſtingui ab exiſtentia, eíque accidere non ratione alicuius intrinſecè ſuperadditi exiſtentię permanenti, ſed ratione continuationis dependentis ab actione extrinſeca, ratione cuius contingenter conuenit duratio exiſtentiæ, & ſeparari ab illa poteſt, quatenus deſinere poteſt, nõ quia ſeorſim exiſtentia, & duratio conſiſtere poſsint.

Secunda difficultas.

PEtit; an tempus ſimpliciter & abſolutè ſit aliquid reale, vel aliquid rationis? Huius difficultatis reſolutio plenius conſtabit ex his, quæ *ſequenti art.* circa exiſtentiam temporis tractanda ſunt. *Interim dico*, tempus eſſe reale ſecundùm entitatẽ ſuam, eo modo, quo motus cuius duratio intrinſeca eſt, requirit tamen aliquam formalitatem rationis in ordine ad menſurandum, quia non poteſt menſurare, niſi coniungantur aliquæ partes, & deſignentur, ac diſtinguantur per numeros, quod fieri non poteſt deſignatione aliqua reali, ſed rationis comparante, & aſſumente partem præteritam cum futura. Hæc eſt contra aliquos ex Antiquis, qui dixerunt, tempus eſſe ens rationis abſolutè, quos refutat D. Thom. *opuſc. 44. cap. 1.* quibus aliqui recentiores videntur adhærere, vt Perer. *lib. 12. Phyſic. cap. 13.* & ex parte Vazq. *1. p. diſp. 34. cap. 2.* vbi dicit, quòd tempus aut eſt ens rationis, aut eo completur, ſcil. relatione menſuræ in motu. Nos autem dicimus, tempus neque entitatiuè eſſe aliquid rationis, neque formaliter conſiſtere in relatione menſuræ, dicit enim Ariſt. *in hoc lib. tex. 99.* *Quod tempus eſt idem cum motu in re, licet conſequatur ipſum ſecundùm prius & poſterius.* & text. 131. inquirens, an tempus ſit aliquid extra animam dicit; *Quod eſt ipſum prius, & poſterius motus, licet ſit hæc, vt non erat illa.* Quod exponens D. Thomas *ibi, lect. 23.* inquit: *Quod tempus eſt vtcumque ens ſine anima, ſicut contingit motum eſſe ſine anima; ſicut enim ponitur motus, ita neceſſe eſt poni tempus. Dependet tamen in numeratione ab anima, quia motus non habet eſſe fixum in rebus, neque aliquid actu aſſumi poteſt de ipſo, niſi aliquod indiuiſibile præſens, & ſic totalitas motus non accipitur, niſi per conſiderationem noſtram comparantem partem priorem poſteriori.* Et *in primo diſtin. 19 quæſt. 5. artic. 1.* inquit: *Quod tempus habet fundamentum in motu, ſcilicet prius, & poſterius*

ipſius motus, ſed quantum ad id, quod eſt formale in tempore, ſcil. numeratio, completur per operationem intellectus numerantis. Ergo in ſe tempus non eſt aliquid rationis, ſicut neque partes ipſæ, ſecundùm prius & poſterius. Relatio autem menſuræ non eſt ipſum tempus, ſed fundamentum huius relationis. Eſt enim tempus id, quo menſuramus, ſicut pannum menſuramus vlna, & triticum modio, & tamen vlna, & modium non ſunt relationes, ſed fundant relationes menſuræ. Videri etiam poteſt D. Thom. 1. *p. quæſt.* 10. *art.* 5. *& opuſc.* 44. *cap.* 1. Conſtatq; explicatio huius ex dictis, quia tempus dicit aliquid ſucceſsiuū, vt menſurans. Ens autem ſucceſsiuum à parte rei datur, & à parte rei durat ſucceſsiuè, aliàs non duraret motus in re; ſed tamen hoc ipſo quod ſucceſsiuum eſt, non poſſunt colligi eius partes, & applicari, niſi per actum rationis; ſicut ſi partes vlnæ eſſent diſperſæ, & oporteret eas colligere, vt componeretur vlna ad menſurandum. Sic ergo per actum animæ tempus habet duo, quæ ad rationem menſuræ requiruntur, ſcil. ſimultatem, ſeu collectionem partium, quæ in re fluunt, & ſolum per operationem animæ colliguntur, in re enim ſimul non exiſtunt. Secundum eſt applicatio talis menſuræ ad id, quod menſuratur. Et ſic dicit S. Thom. *lect.* 23. *citat. Quòd ipſa totalitas motus accipitur per conſiderationem animæ comparantis prius, & poſterius*, id eſt, ipſa ſimultas, & collectio partium in motu, & eius duratione, quæ applicanda eſt alicui ad menſurandum.

Quòd ſi obijcias, D. Thom. *in* 2. *diſtinct.* 12. *quæſt.* 1. *art.* 5. *ad* 2. dicentem: *Quòd locus eſt idem per eſſentiam, quòd ſuperficies corporis locantis: tempus autem non eſt idem numero, cum aliquo accidente in ſubſtantia fundato.* Ergo entitatiuè tempus non eſt aliquid reale, ſicut locus. Philoſophus etiam *in hoc lib. cap. vltimo* dicit, quòd tempus ita pendet ab anima, quòd ſi non eſſet anima, non eſſet tempus; ergo ſentit, quòd tempus quantum ad ſuum eſſe, & non ſolum quantum ad ſuam formalitatem numerationis dependet ab anima. *Reſpondetur*, quod quādo Diu. Thom. dicit tempus non eſſe idem numero cum aliquo accidente fundato in ſubſtantia, intelligitur de accidente permanente, & fixo. Id enim ſignificat ly *fundatū*, locus autem eſt idem cum ſuperficie, quæ eſt aliquid permanens, non tamen negat tēpus eſſe idem cum aliquo ſucceſsiuo, & tranſeunte. *Ad Philoſoph. reſpondetur*, quòd dubitatiuè dicit tempus non poſſe eſſe ſine anima, quia numerus non eſt ſine numerante: reſolutiuè autem dicit, quòd tempus vtcumque eſt ens ſine anima, id eſt imperfectè, vt explicat D. Thom. & per modum ſucceſsionis fluentis. Reliqua, quæ circa hanc difficultatem poſſunt adduci, *ſeq. art.* dicemus.

Tertia difficultas.

INquirit, quomodo diſtinguatur ratio temporis, a reliquis durationibus permanentibus. De quo videri poteſt *Sanctus Thom.* 1. *par. quæſt.* 10. *articul.* 5. *& in* 1. *diſtinct.* 19. *quæſt.* 2. *articul.* 1. *& opuſc.* 44. *cap.* 4. Et ſupponimus menſuras permanentis, & indiuiſibilis durationis eſſe duas, ſcilicet æternitatem, & æuum, inter quas eſt quædam menſura media, quæ vocatur modus æternitatis. AEternitas definitur à Theologis ex Boetio, quòd eſt *interminabilis vitæ tota ſimul, & perfecta poſſeſsio*, vel vt alijs verbis dicamus, *eſt duratio menſurans eſſe omnino immutabile, tam in eſſe, quam in operatione.* Vtrumque enim deſignatur nomine vitæ; dicitur autem poſſeſsio, quia in æternitate nihil expectatur, vt futurum, ſed totum eſt in poſſeſsione. AEuum eſt duratio menſurans rem immutabilem ſecundum eſſe, & mutabilem ſecundum operationem, & talis eſt, quæ menſurat eſſe Angeli, & cœli, & cuiuſcumque rei incorruptibilis. Modus æternitatis eſt menſura rei ſupernaturalis, præcipuè viſionis beatificæ, & amoris, quia illa viſio eleuat intellectu,

lectum ad operandum modo immutabili, quia variationem non recipit, in quo excedit æuum, quod recipit mutabilitatem in operatione. Videndus eſt Diu. Thom. *loco citat. ex 1. ſentent. diſtin. 19.* vbi dinſtinguit iſtas menſuras ſecundū quod aliquid plus, vel minus habet de potentialitate, & mutabilitate, quia aliquis actus inuenitur purificatus ab omni potentialitate, & talis eſt Deus, menſuraturque æternitate, quæ omni caret mutatione. Alius autem eſt actus admixtus potentiæ, ſcilicet creatura: & hoc dupliciter, quædam enim potentia eſt totaliter completa per ſuum actum, quia ſtatim habet totum ſuum eſſe, licèt non totam operationem, & talia menſurantur æuo. Quædam verò non habent completè totam actualitatem ſuam, ſed ſucceſsiuè acquirunt, & talia menſurantur tempore.

Ex dictis patet, quod æuum non ſolum excludit ſucceſsionem prioris, & poſterioris, ſed etiam rationem innouationis; quod aliqui malè diſtinxerunt, vt refert Sanctus Thomas *in 2. diſtinct. 2. quæſt. 1. articul. 1. & 1. part. quæſt. 10. articul. 5. & quodlib. 10. articul.* 4. quia vbicumque eſt prius & poſterius, oportet intelligere, quòd partes priores, & poſteriores non ſint ſimul; alioquin vna non eſſet prior, & alia poſterior; ergo oportet, quòd poſterius adueniat de nouo, & id quod eſt prius tranſeat, quod eſt habere innouationem vnius, & veterationem alterius; & ſic non inuenitur ſucceſsio ſine innouatione, neque cum vnica & indiuiſibili exiſtentia, ſicut res permanens; ſed cum tot quot ſunt inſtantia tranſeuntia, vt ſequent. artic. dicemus. Neque eſt ſimile de radio, qui continuò exit à Sole ſine innouatione aliqua; nam etiam exit ſine ſucceſsione, quia illuminatio non eſt motus. Quare æuum omni ſucceſsione caret formaliter, & omni etiam innouatione in ſua ſubſtãtia. Poteſt tamen cõcedi in æuo aliqua ſucceſsio virtualis, & extrinſeca. Tũ quia habet durationẽ ita dependentem, quòd poteſt modo deſinere, & potuit etiã non incæpiſſe quãdo incæpit, ſicut ſi Deus vellet modo creare vnum Angelum, ſicut creat animas, aut ſi vellet annihilare illum, Angelus, qui modò crearetur, minus duraſſet, quàm Angelus ab initio mundi creatus; & qui modo annihilaretur minus etiam duraret, quàm qui non annihilaretur: ſed hoc plus, vel minus durationis non eſt ratione alicuius ſucceſſionis intrinſecæ, ſed ratione extrinſecæ dependentiæ, à cauſa liberè conſeruante, ratione cuius etiam Angelus hodie durans nondùm durauit cras, quia poteſt cras annihilari: Tùm etiam habet extrinſecè ſucceſsionem quatenus non ſimul coexiſtit omnibus partibus temporis ſuccedentis, ſed ſecundum earum mutationem, licèt in ſe ſit aliquid fixum, & non tranſiens, ſed tamen propter limitationem ſuam non omnibus ſimul coexiſtit, ſed expectat res quæ ſuccedunt, ſicut arbor fixa in fluuio non coexiſtit ſimul omnibus partibus aquæ fluentis, ſed coexiſtit illis ſecundum ſucceſsionem, non ſuam, quæ fixa eſt, ſed aquæ, quæ illi aduenit: & ſic expectat illas, vt illis poſsit coexiſtere. At verò æternitas propter ſuam infinitatem, & immutabilitatem non ſolum in eſſendo, ſed etiam in menſurando etiam caret iſta ſucceſsione extrinſeca & non expectat res ſucceſsiuas, vt fluant, & tunc illi coexiſtant; ſed immutabiliter eas continet antequam mutabiliter in ſe exiſtant per modum ſuperioris menſuræ, à qua deriuãtur; ſicut ſi eſſet arbor tantæ magnitudinis, quæ occuparet totam aquam fluuij, ſimul omnibus partibus coexiſteret, licet illæ ſuccederent inter ſe. Sed hæc ad Theologos remittimus, qui ſpeculantur æterna.

Ex dictis deducitur integra definitio temporis tradita à Philoſopho, ſcilicet, quod *tempus eſt numerus motus ſecundum prius, & poſterius.* Dicitur numerus, & non duratio, quia definitur tempus, prout eſt menſura cæterorum. Intelligitur autem de numero numerato, id eſt exiſtente in ipſo motu ſecũdum partes ſucceſsiuas, quæ ſunt priores, & poſteriores. Sed tamen ſi tempus ſit

 diſcre-

diſcretum, habet iſtas partes actualiter diuiſas, & interruptas in re. ſi autem ſit continuum non habet illas diuiſas in re, ſed ſolum per intellectum cum diuiſione, à ſimultate acceptas. Et ita licèt tempus definiatur per numerum, tamen ex parte rei numeratæ continuitatem habet in re ratione motus, vt aduertit Sanctus Thomas *in hoc lib. lect. 17 & in 1. diſtinct. 37. quæſt. 3. articul. 3.* & ita ſolum habet numerum fundamentaliter, & virtualiter, ſicut dicimus, quod hoc lignum habet decem vlnas, non quia habet illas diuiſas actu, ſed quia poteſt in illas diuidi, vnde malè aliqui explicant rationem numeri in tempore per modum aggregationis, & multitudinis, quia aggregatio, & multitudo importat actualem diuiſionem, ſine qua partes non aggregantur, ſed continuantur. Tempus ergo eſt numerus non aggregatione partium, ſed continuatione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm realis exiſtentia temporis ſolum inueniatur in inſtanti, vel etiam in alijs partibus?

VNa ex rationibus, quam Philoſophus obiecit in hoc lib. text. 8. ad probandum non dari tempus, eſt, quia componitur ex partibus, quæ non ſunt, nam cum ſint fluentes, & ſucceſsiuæ, quæcunque pars componitur ex parte, quæ tranſit, & parte, quæ tranſitura eſt. Ergo nulla pars, vt pars realiter exiſtit, ſed ſolum inſtans. Ex alia verò parte difficillimè intelligitur, quod partes vt partes ſint præteritæ, niſi aliquando extiterint. Et hoc non inuenitur in inſtanti, quia partes non proportionantur durationi indiuiſibili, alias partes eius eſſent ſimul, id eſt in inſtanti. Nec minus difficilè intelligitur, quomodo inſtans reddat exiſtentem partem futuram, cum potius ſupponat illam non exiſtentem, id eſt non præſentem. Ergo exiſtentia inſtantis non afficit illam intrinſecè, ſed extrinſecè, extrinſecè autem exiſtere, eſt non exiſtere realiter.

Propter hoc diuiſi ſunt Authores in hac parte, quidam enim exiſtimât, partes temporis non ſolum exiſtere ratione inſtantis, ſed ratione propriæ exiſtentiæ diuiſibilis, & fluentis, ſicut partes ipſæ fluentes ſunt. De quo videri poſſunt *Conimbr. hic q. 1. art. 4.* Pater Suarez *diſp. 50. Metaphy. ſect. 9. num. 22.* Rubio, Martinez *& alij plures ſecuti Durandum in 2. diſtinct. 2. quæſt. 4.* & explicât hoc dicendo, quod licet ens ſucceſsiuum includat negationem ſimultatis partium, quia non poſſunt omnes eſſe præſentes ſed quædam præteritæ, & quędam futuræ: dantur tamen partes prætereuntes, & quatenus realiter fiunt & tranſeunt, componitur ex illis ens ſucceſsiuum.

Alij verò tenent tempus in facto eſſe, & præſentialiter ſolum exiſtere ratione inſtantis, illas verò partes prætereuntes non eſſe aliud, quam ipſam ſucceſsionem, ſeu fieri ſecundum partem præteritam, & futuram, vt copulantur inſtanti, quod reddit vtramque præſentem ſuo modo, id eſt ſucceſsiuè. Tenent hanc ſententiam plures ex antiquis, & videri poteſt Magiſter Soto *4. Phyſicor. quæſt. 4. Tolet. quæſt. 13.* Carmelitan. *diſp. text. 1. quæſt. 5. & alij.* Et videtur eſſe Diui Thomæ *in opuſculo 44. cap. 1.* ſic inquit: *Intelligendum eſt, quod eſſe ſucceſſiuorum conſiſtit in hoc, quod exiſtant ſecundum aliquid indiuiſibile ſui, quod manifeſtari poteſt, quia quælibet pars cuiuslibet ſucceſsiui diuiſibilis eſt in diuerſas partes. Si ergo aliquid ſucceſsiuum exiſteret, non ſolum ſecundum aliquid indiuiſibile ſui, ſed ſecundum aliquam partem, ſequeretur, quòd multæ partes alicuius ſucceſsiui ſimul eſſent, quod eſt contra rationem ſucceſsiuorum.* Idem docet in hoc lib. 4. lect. 23. dum inquit: *Quod non inuenitur aliquid actu in rebus de motu, niſi quoddam indiuiſibile motus, quod eſt motus diuiſio, ſed totalitas motus accipitur per conſiderationem animæ comparantis priorem diſpoſitionem mobilis ad poſteriorem. Sic igitur*

tempus

tempus non habet eſſe extra animam, niſi ſecundum ſuum indiuiſibile. Quid clarius? & 1. p. q. 66. art. 4. ad 3. *nihil* (inquit) *eſt accipere in actu de tempore, niſi nunc.* Idemque habet q. 46. art. 3. ad 3.

Denique ſumitur fundamentum huius ſententiæ ex ipſa natura ſucceſsiui, & ex modo menſurandi temporis. Natura enim ſucceſsiui poſtulat vt nulla pars ſimul exiſtat cum alia. Ergo poſtulat taliter exiſtere, quòd vna pars non ſit, ſed tranſierit, altera verò futura ſit, ergo poſtulat quòd non exiſtant ratione ſui, & vt tranſeuntes ſunt, ſed ſolum ratione inſtantis; & hoc eſt exiſtere fluenter, & non permanenter. Exiſtere enim fluenter eſt taliter exiſtere, quòd vna pars non coexiſtat alteri, ſed quòd vna pars fluxerit, & alia fluxura ſit: ſi autem partes non coexiſtunt inter ſe, ergo totum diuiſibile, quod non eſt aliud quam illæ partes quibus componitur, non habet exiſtentiam diuiſibilem, cùm non coexiſtant ea in quæ diuiditur. Si autem dicatur, quòd coexiſtunt ſucceſsiuè non permanenter: Contra eſt, quia ly *ſucceſsiuè* deſtruit veram & realem coexiſtentiam, quia pars quæ tranſit verè non eſt; ergo verè non coexiſtit parti futuræ, ergo ex illis non coaleſcit vera exiſtentia diuiſibilis totius, quia non habet veram coexiſtentiam partium, hoc ipſo quòd ſucceſsiua eſt; ſolum ergo exiſtit ratione indiuiſibilis. Ipſa etiam ratio temporis id manifeſtat. Eſt enim numerus motus ſecundum prius, & poſterius, id autem eſt prius, quod tranſiuit, & id poſterius, quod ſequens, ſeu venturum eſt; nam ſi eſſet præſens, iam non eſſet poſt, ſed de facto nunc. Ergò menſurabile à tempore ſolum eſt duratio præterita, & futura, nulla verò præſens, quia prȩſens nō eſt diuiſibile in prius, & poſterius, nam hoc ipſò quod eſt prius, non eſt præſens, ſed præteritum, & poſterius eſt futurum, non præſens.

Vt autem intelligatur ſolutio argumentorum, quorum tota difficultas in eo conſiſtit, quomodo poſsint partes eſſe reales, & realiter tranſire, ſi nunquam realiter exiſtunt, niſi per aliquid à ſe diſtinctum, quod eſt inſtans: quomodo etiam poſsit inſtans copulare realiter partes præteritas, & futuras, aduertendum eſt, quòd natura motus cùm ſit actus entis in potentia, eſt idem quod fieri, vt tendit ad factum eſſe, & ſic partes diuiſibiles ſucceſsiuæ, ſe habent ſicut fieri, & inſtans, ſeu mutatum eſſe ſicut ipſum factum eſſe talium partium, & ſic iſta indiuiſibilia ſunt aliquid ipſarum partium, ſicut terminus, & factum eſſe illarũ. Cùm ergo exiſtentia conſtituat rem in facto eſſe, non in fieri, ſi partes motus ſe habent in fieri, & ſolum indiuiſibile in facto eſſe, conſequenter omnes illæ partes dicentur exiſtere ratione indiuiſibilis, quo terminatur earum fieri; & redditur factum eſſe tranſeunter: & ſic partes fluentes ſecundum ſe, non exiſtunt ſimpliciter, ſed per modum fieri, quod tendit ad exiſtentiam in facto eſſe, quæ exiſtentia in facto eſſe tantum datur in inſtāti. Vndè ita implicat partes exiſtere ratione ſui, & non ſolum ratione inſtantis, ſicut repugnat aliquid dum eſt in fieri, habere exiſtentiam, quæ eſt in facto eſſe. Et dicũtur partes ipſæ tranſire realiter; tum quia tranſit earum fieri adueniẽte inſtanti; tùm quia etiam ipſum inſtans, quod eſt terminus earum, tranſit.

Quòd verò dicantur illæ partes reales, & realiter copulari per inſtans, ideò eſt, quia partes ſunt in fieri, & tendentia ad factum eſſe, & ratione ſui ſunt reales in fieri, quod eſt exiſtere in tendentia; ratione verò termini in facto eſſe, quod eſt ſimpliciter exiſtere: quod autem neque ratione ſui, neque ratione termini, neque in fieri, neque in facto eſſe exiſtit, nihil reale eſt. Non repugnat autem vnum exiſtere per aliud, quando vtrumque ordinatur ad idem eſſe; ſicut materia per formam, & partes per totum, & motus per terminum, vt ſupra diximus quæſt. 7. Et ſimiliter partes copulantur per inſtans, non ſicut partes permanentes, quæ vniuntur, vt coexiſtant, ſed

patres, & ſicut anima indiuiſibilis informat corpus: imò omnis exiſtentia, & ſubſiſtentia, quia terminus eſt, ſimplex & indiuiſibilis eſt, licèt virtualiter diuiſibilis & vt *quo*, vt ſupra quæſt. 7. diximus. Exiſtentia autem Angeli nec virtualiter diuiſibilis eſt, & ſic non ſeruit pro lapide.

Ad vltimum dicitur, quòd pars præterita & futura non habent aliam exiſtentiam in facto eſſe, niſi inſtantis in quo ſucceſsiuè terminantur, & ſic terminatiuè ſunt præſentes: habent tamen ſecundum ſe exiſtentiam in fieri, quæ non eſt exiſtentia ſimpliciter, & ſecundum hanc tranſit præterita, & nondum eſt futura; ratione verò inſtantis initiatiuè eſt futura, & conſummatiuè eſt præterita, & ſic tranſeunt de inſtanti ad inſtans ſicut exiſtentia initiatiua ad conſummatiuam: nunquam autem ſimul exiſtunt completè, & adæquatè, ſed inchoatiuè vna, & terminatiuè altera. Et hic eſt modus proprius exiſtẽdi rei ſucceſsiuæ, cuius exiſtentia in facto eſſe non debet afficere omnes partes adæquatè, & omni modo, ſed ratione ſui termini, in quo tranſeunter conſummantur, & ratione cuius ſunt in facto eſſe, licèt pereant in ratione fieri, nam vt diximus ſupra in quæſt. 14. entitas motus non eſt alia, quã entitas termini, quodlibet autem inſtans, ſeu mutatum eſſe ſe habet vt terminus ſaltem medius, & inadæquatus partis immediatè præteritæ; & ſic eſt ibi pars entitatiuè, ſicut in ſuo termino. Nunquam ergo exiſtunt ſimul pars præterita, & futura in facto eſſe, & conſummatiuè, ſed futura initiatiuè, & præterita conſummatiuè, quod non eſt inconueniens, hoc enim potius eſt non ſimul eſſe.

ARTICVLVS III.

Quod ſit ſubiectum intrinſecum, & extrinſecum temporis?

VOcamus ſubiectum intrinſecum illud, cui tempus inhæret tanquam duratio motus, extrinſecum autem illud, quod ſubijcitur tempori, & ab eo menſuratur extrinſecè Et de primo inquirimus duo. Primò. An ſubiectum temporis ſit primũ mobile, ſeu primus motus? Secundò An ſit vnicum tantum tempus? Et circa ſubiectum extrinſecum an non ſolum ipſe motus, ſed etiam ipſa ſubſtantia mutabilis menſuretur tempore?

Dico ergo primò tempus ſumptũ ſtrictè pro menſura regulari motus, ſubiectiuè eſt in primo motu, & ibi habet rationẽ menſuræ intrinſecæ reſpectu ſui, & extrinſecæ reſpectu aliorũ motuum. Prima pars cõſtat *ex D. Th. & Ariſt. hoc lib. lect. 23 & 1. p. q. 10. art. 6. & in 2. diſt. 12. q. 1. ar. 5. ad 3* Conſtat enim, quod inter omnes motus vniformior, & regularior eſt primus motus cœli; & eſt minus deficiens, & ſimpliciter notior, quia quotidie voluitur, ergo duratio in illo exiſtens eſt menſura cæterorum. Verum tamen eſt, quòd ad diſtinguendum, & memoriæ commendandum ipſum tempus, & motum cœli, vtimur quibuſdam ſignis, vt horologijs, ſcripturis, vel alijs ſimilibus, quibus deſignamus annos, & menſes, non quod iſta ſint tempus, ſed inſtrumenta, quibus tempus deſignamus.

Secunda vero pars ab aliquibus negatur, eò quòd menſura debet eſſe notior menſurato, motus autem, & tempus ſunt idem: ergo tempus non poteſt eſſe menſura motus in quo eſt. Item, quia motus non habet aliam quantitatem à tempore. Ergo non eſt menſura illius quia menſura eſt id quo cognoſcitur quantitas rei; vbi eſt ergo eadem quantitas non poteſt eſſe id, quo cognoſcitur tanquam notiori. Eandem ſententiam generaliter docet *Pater Vazquez 1. par. diſputat. 31. cap. 5.* de omni menſura intrinſeca, quia nulla menſura intrinſeca, vt quantitas reſpectu ſubſtantiæ eſt cauſa, vt res illa nobis notior fiat, neque Ariſtotel. aliud docuit, niſi quod menſura debet eſſe homogenea cum re, quam menſurat, quia intelligit vnam magnitudinem eſſe menſuram alterius: & ſic ſubſtantia non ſubijcitur pro-

Digitized by Google

priæ durationi vt menſuræ, ſed ratione propriæ durationis ſubijcitur alteri durationi vt menſuranti. In ſumma, menſura debet eſſe eiuſdem generis cum menſurato, accidens autem reſpectu proprij ſubiecti non eſt eiuſdem generis.

Reſiſta fortaſsè ſolum in verbis pugnat. Certum tamen eſt multa, quæ notificant alia, etiam notificare ſe ipſa, & menſurare, & ſimiliter ſubiectum in quo ſunt, quia mediante illo redditur notius, & manifeſtius, quod aliàs ſine tali forma, vel perfectione ignotum maneret, ſicut videmus, quòd lux non ſolùm manifeſtat colorem, ſed etiam ſe ipſam, & ſubiectum in quo eſt. Similiter quantitas ſe ipſam ordinat, & ſituat in loco, & partes ſubſtantiæ, quæ ſine ipſa manerent confuſæ, & non ſolum manifeſtat & menſurat id, cui extrinſecus adiungitur per contactum. Et idem eſt de duratione, quando eſt vniformior, & indefectibilior Ergo nihil prohibet, id appellare menſuram intrinſecam, ſeu formalem, denotando in ly *intrinſecam*, quòd non menſurat per applicationem ſui ad alterum, ſed per informationem, qua rē ipſam reddit formaliter ordinatam, aut notificatam. Et ſic loquitur in pluribus locis S. Tho. Nam in 2. diſt. 27. q. 1. articul. 2. ad 1. inquit: *Quòd menſura eſt duplex, quædam intrinſeca, quæ eſt in menſurato, ſicut accidens in ſubiecto, quædam extrinſeca, & hanc non eſt neceſſe multiplicari ad multiplicationē menſuratorum.* Et q. 1. de verit. art. 5. *Menſuratur*, inquit, *corpus menſura intrinſeca, ſicut linea, vel ſuperficie, vel profunditate: & menſura extrinſeca, ſicut locatum loco, & motus tempore, & pannus vlna.* Ratio autem iſtorum eſt, quia hoc ipſo, quòd ſubiectum ſubijciatur accidenti, redditur illi proportionatum, & commenſuratum ſecundū intrinſecam informationem. Ergo inuenitur ibi quidquid requiritur ad rationem menſuræ, & menſurati, quia tale accidens ordinat & manifeſtat rem ipſam vt *quo*, ſubiectum autem proportionatur, & notificatur illo, non vt menſurante & notificante *quod*, ſed *quo*.

Ad fundamenta oppoſita reſp. Ad primum, quod tempus & motus ſunt idem entitatiuè, & materialiter, non formaliter, ſeu modaliter, & ideò tempus habet menſurare vt *quo*, motus autem redditur menſuratum, vt *quod*, recipit enim illam vniformitatem a tempore. Sufficit autem ad menſuram, quòd ſit vniformior, & notior vt *quo*. Ad ſecundum dicitur, quòd licèt menſura ſit id, quo cognoſcitur quantum, non tamen eſt neceſſe, quòd præſupponatur quantum per aliam formam, ſed quòd ipſa menſura quantum reddatur, & ſic notificetur: & ſic licèt tempus non addat nouam quantitatem ad motum, reddit tamen illam vniformem, & menſuratam intrinſecè, id eſt recipientem vniformitatem menſuræ, & per illam ſe notificantem, tanquam per rationem & principium *quo*, quod in alijs ſit per applicationem extrinſecam.

Ad fundamentum Patris Vazquez reſpondetur, quòd menſura debet eſſe notior menſurato, ſed ſufficit, quòd ſit notior vt *quo*, etiam ſi non vt *quod*; & ſic menſura intrinſeca reſpectu eius in quo recipitur, eſt notior vt *quo*, reſpectu verò eius cui applicatur vt extrinſeco, eſt vniformior, & notior vt *quod*. Neque Ariſtotel. oppoſitum huius docuit, quia eſſe menſuram homogeneam menſurato poteſt intelligi vel vt *quo*, vel vt *quod*, & reſpectu ſubiecti recipientis eſt homogenea vt *quo*, ſcilicet id, quo tale ſubiectum redditur homogeneum, & vniforme alteri extrinſeco, reſpectu cuius eſt homogeneum vt *quod*. Denique, quod dicitur debere menſuram eſſe eiuſdem generis cum menſurato, intelligitur vel ſecundum proportionem, vel ſecundum ſimilitudinem, quæ enim participant idem genus, & continentur ſub illo dicuntur eiuſdem generis per ſimilitudinem, & conuenientiam. Quod autem recipit, & informatur ad aliquo, dicitur

illius

illius generis per proportionem, quia eſt capax, & proportionatum illi, quod recipit, & ab eo, vt à principio *quo*, reducitur ad tale genus participatiuè, non formaliter.

Dicò ſecundò, tempus largè ſumptum pro cuiuſcumque motus duratione eſt ſubiectiuè in quocumque motu, & multiplicatur ad multiplicationem motus, ſubordinatur tamen primo tempori, quod eſt menſura cæterorum. Conſtat hoc ex pluribus locis Sanct. Thom. vbi diſtinguit tempus propriè dictum, quod eſt in motu cœli à tempore largè accepto, quod eſt in quocumque motu, vt articul primo retulimus. Hoc enim tempus non eſt aliud, quàm duratio cuiuſcumque motus habentis prius, & poſterius in ſucceſsione partium; duratio autem eſt in re durante ſicut exiſtentia, ergo ſubiectiuè eſt in tali motu. Quòd autem ſubordinetur talis duratio, ſeu tempus primo motui, & tempori patet; tùm quia omnis motus inferior dependet à primo motu cœli; tum, quia reſpicit illum, vt maximè regularem, & conſequenter per illum menſurari poteſt. Et hoc modo intelligitur Aug. 11. confeſsio. cap. 32. cum dicit: *Motum cœli non eſſe tempus, quia cum tempore Ioſue ceſſauit ille motus, Sol ſtabat, ſed tempus ibat*; loquitur enim de tempore communiter dicto pro cuiuſcumque motus duratione non pro illo, quod eſt maximè regulare, quod ſolum eſt in motu cœli.

Dicò tertiò, tempus ſumptum pro duratione regulariſsima menſurante cæteros motus eſt tantum vnum numero, ſicut & motus regulariſsimus vnus tantum eſt. Conſtat hoc ex dictis; deduciturque *ex Philoſ. in hoc lib. cap.* 14. vbi expreſſe ponit vnitatem temporis propter vnitatem primi motus. Et aſſeritur à *Diu. Thom.* 1. *part. quæſt.* 10. *artic.* 6. *& in* 2. *ſent. diſt.* 1. *quæſt.* 1. *articul.* 5. *ad* 3. & alibi ſæpè; conſtat enim, quòd primus motus cæteris vniformior, & à quo cætera dependent eſt tantum vnus. Quòd autem ſæpius recurrant eadem tempora, vt ver, æſtas, &c. quæ non ſunt eadem numero, ſed ſpecie, non obſtat quia effectus veris, & æſtatis ſunt diuerſi in hoc anno, & in præcedenti, ſed circulationes ſunt continuæ & motus non interruptus, & propter talem vnitatem, dicitur etiam tempus vnum, & motus vnus, licet ex multis circulationibus componatur. Addit autem Diu. Thom. etiam in rebus incorruptibilibus dari vnum æuum propter vnitatem primi Angeli, qui cæteris eſt ſimplicior, & vniformior, vt affirmat *quodlib.* 5. *articul.* 7. *&* 1. *part quæſt.* 10. *articul.* 6. *& in* 2. *diſtinct.* 2. *quæſt.* 1. *articul.* 2. Quod tamen intelligitur non ſolum de ratione menſuræ ſecundum maiorem dignitatem ſed ſecundum vniformiorem menſurationem quantum eſt ex parte ſua, & reſpectu perfecte cognoſcentis, non reſpectu noſtri, qui imperfectè cognoſcimus; ſic enim nihil nobis notificat æuum ſuperioris Angeli de menſuris inferioribus, quia æquè nobis ignotum eſt, atque ipſæ durationes inferiores, ſed tamen ad rationem menſuræ ſecundum ſe, non requiritur quòd ſit notior quoad nos, & ſecundum imperfectionem noſtræ cognitionis; hoc enim ſolum requiretur, vt ſit menſura nobis deſeruiens, ſed ſufficit, quòd ex parte ſua & reſpectu modi perfectè cognoſcendi ſit vniformius altero, & notificatiuum illius. Sic autem eſt menſura æuum ſupremi Angeli, quia eſt duratio ſimplicior tam in ſe, quàm vt eſt radix ſuarum operationum præſertim primæ, verbi gratia, qua Angelus ſe intelligit, quæ etiam menſuratur æuo quia nunquam ceſſat. Quòd ſi in hac patitur aliquam difformitatem, Angelus, non ſubijciendo illam Deo qui eſt ſumma ſimplicitas, vt fecit Lucifer, amittit eſſe primam regulam æuiternorum propter obliquitatem operationis æuiternæ vt non ſubiectæ, vt docet *S. Tho. quodl.* 5. *art.* 7. Menſurat autem æuum cæteras durationes rerum incorruptibilium, etiam ſi ſint corpora cœleſtia, quia licet differãt in genere

Digitized by Google

genere naturæ, conueniunt tamen in ratione durationis incorruptibilis, vt ait *S. Tho. 1. p. q. 10. art. 6 ad 2.*

Circa ſubiectum extrinſecum, quòd eſt menſurabile à tempore, conſtat certo apud omnes ipſum motum eſſe menſurabilem à tempore, & mediante motu etiam ipſum ſubiectum motus, quod eſt ſubſtantia mobilis. Dubium verò eſt an ipſa ſubſtantia corruptibilis immediatè in ſe, & non ſolum ratione motus ſit menſurabilis tempore? Nam ex vna parte eius ſubſtantia non eſt ſucceſsiua, ſed permanens; & ſic non proportionatur illi tempus, quod eſt ſucceſsiuum. Ex alia vero parte non apparet, quæ menſura ſit illi aſsignanda: nam æuum eſt menſura rei incorruptibilis, quod non conuenit ſubſtantiæ corruptibili: tempus autem eſt menſura ſucceſsiua, quod etiam rei permanenti non conuenit. Vndè Authores, qui ſentiunt non menſurari tempore ſubſtantiam corruptibilem, *vt* Scotus *in 2. diſt. 2. quæſt. 2* & Conimbricen. *hic q 3. artic.* 3. & Suarez *diſp* 50. *Metaph. ſect.* 7. & alij: tamen diſconueniunt in aſsignanda menſura illi conuenienti, nam quidam affirmant eſſe ipſum æuum ſumendo illud lato moto pro menſura non ſolum rei incorruptibilis, ſed etiam rei permanentis. Alij aſsignant inſtans temporis diſcretis; alij modum æui; alij denique etiam menſuram innominatam; nihilominus circa hoc.

Dico vltimo, ſubſtantia rei corruptibilis ſecundum conceptum ſubſtantiæ non eſt menſurabilis tempore, neque alia menſura, ſed in quantum habet quantitatem durationis & non ſolum vt actu eſt mota, ſed etiam vt mobilis, ſeu corruptibilis, actu tamè quieſcens, & permanens menſuratur ipſo tempore. Hæc eſt mens *Ariſtot. &* D. *Thom.* *vt videri poteſt 4. Phyſ. text.* 118. *&* 1 9. *& ibi* D. Thom *lect* 21 cuius verba ſunt: *Tempus menſurat id, quod mouetur, & quieſcit, non in quantum eſt lapis, vel homo, ſed in quantum eſt motum, & quieſcens: menſuratio enim propriè debetur quantitati.* *Cuius ergo quantitas tempore menſuratur, illud propriè tempore menſuratur. Ex menſuratione autem temporis, cognoſcitur quantus ſit motus, & quanta ſit quies; non autem quantum ſit illud, quod mouetur. Vnde, quod mouetur ſimpliciter, non menſuratur tempore ſecundum propriam quantitatem, ſed ſecundum quantitatem ſui motus. Ex quo patet, quòd propriè tempus ſit menſura motus, & quietis; ſed per ſe motus quietis autem per accidens.* Sic D. Th. nec vnquam opoſitum docuit, nam 1. *parte, quæſt.* 10. *artic.* 4. aperte tribuit menſuram temporis non ſolum motui, ſed etiam ſubiecto mutabili. *In opuſc. autem 44. cap.* 3. ſolum dicit: *Quòd mobilia quantum ad id, quod ſunt, ſicut homo aut lapis non menſurantur tempore, quia eſſentia eorum non habet prius, & poſterius.* Quod etiam veriſsimum eſt, nec aliud dicit, quàm *in 4. Phyſicor.* citato, quia videlicet res mobiles ſecundum conceptum ſubſtantiæ non menſurantur tẽpore; benè tamen ſecundum durationem mutabilem, licèt non actu motam.

Et ratio eſt, quia idem eſt quies quòd permanentia, cum illud dicatur quieſcere, quod ſe habent nunc ſicut anteà. Eadem ergo eſt menſura rei permanentis, vt permanens eſt, & rei quieſcentis. Quies autem rei mutabilis menſuratur tempore; ergo & ipſa ſubſtantia corruptibilis, non vt ſubſtantia, ſed in quantum durans, & permanens in quiete, mutabili tamen, & corruptibili ſubijcietur tempori. Et præſertim hoc apparet in ſubſtantijs, quæ etiam in ipſa ſubſtantia mutantur per augmentum, vel decrementum aut aggenerationem, tales enim etiam in ipſa ſubſtantiæ duratione ſubijciuntur tempori. Quæ verò non ſic mutantur tamen quia mutari poſſunt, & dependent in ſua duratione à cauſis tranſmutabilibus, dicuntur menſurari tempore, etiam ſi actu non mutentur, ſed quieſcant.

Ex quo patet, ad rationem dubitandi à principio dicimus enim, quod res permanens, licet actu & formaliter non ſit ſucceſsiua,

ceſſiua, eſt tamen radicaliter, & extrinſecè; eò quòd ex ſua radic petit poſſe mutari, & corrumpi; & pendet à cauſis mutabilibus. Et ſic quando dicitur, quod in ſua duratione eſt permanens, & idem, diſtinguo, permanens ratione immutabilitatis, ſeu ex oppoſitione ad motum, nego ex cauſa conſeruante in illa permanentiam, & quietem, cum potentia tamen vt mutetur, concedo; ſed hoc eſt menſurari tempore, ſicut quies, quam conſtat menſurari tempore, tanquam quid oppoſitum motui, ſicut dicit Philoſoph. in capit. 12. huius libri, & ipſa experientia conſtat.

Quòd ſi dicas, quomodo ergo Ariſt. & D. Tho. dicunt manere idem nunc in toto tempore, quia manet idem mobile, ſi ſecundum hanc reſolutionem etiam mobile menſuratur tempore, & non menſuratur nunc? *Reſp.* Manere idem nunc, non quia ſit verum inſtans, aut res ipſa ſolum inſtanti menſuretur, ſed quia eſt mobile permanẽs, ſed permanentia eſt duplex, alia quietis priuatiuæ, quæ ſc. eſt capax mutari, alia quietis negatiuæ, quæ omni modo opponitur mutationi; & prima menſuratur tempore, ſecunda æuo, quia eſt incorruptibilis.

CIRCA LIBRVM QVINTVM DE DISTINCTIONE, VNITATE ET CONTRARIETATE MOTVS

QVÆSTIO XIX.

De vnitate, & contrarietate motus.

ARTICVLVS I.

Vtrum genera motus ſumantur penes diuerſa prædicamenta, ad quæ eſt motus?

BReuiter ſupponenda eſt *ex Ariſt. in 1. c. huius libri. & D. Tho. ibi lect. 2. & 28. de verit. artic. 1.* differentia inter mutationem & motum. Mutatio enim communior eſt, quàm motus, nam mutatio in communi ſolum dicit tranſitum de quodã in quidam, quia vt dicit *D. Thom. hic lect. 2.* ex ipſo mutationis nomine manifeſtatur, quod importat aliquid eſſe poſt aliud, & vnum eſſe prius, aliud poſterius. Hanc mutationem ſic in communi conſideratam diuidit Ariſt. quatuor modis, quibus cõtingit aliquid mutari penes terminos ad quos. Aut enim mutatio eſt de vno termino poſitiuo ad aliud, verbi gratia, ex calidò in frigidum, vel de termino negato in terminum negatum, vt de non albo in non nigrum, quòd propriè non eſt mutatio, cùm totum ſit negatio: aut terminus à quo eſt negatio, & terminus ad quem poſitiuus; ſeu de non eſſe ad eſſe, vt cum ex non albo fit album; aut denique è contra terminus à quo eſt poſitiuus, & terminus ad quem eſt negatiuus, vt de eſſe ad non eſſe. Et non poſſunt dari plures ſpecies, ſeu modi mutationum, quia nec plures combinationes poſſunt fieri inter terminos. Ex quibus ſolum illa mutatio, quæ eſt à poſitiuo in poſitiuũ habet rationẽ motus ſtrictè dicti, reliqua duo ſe habent vt generatio, & corruptio; generatio vt tranſitus de nõ eſſe ad eſſe, corruptio verò è contra. Excludit autem Philoſ. generationem & corruptionem à ratione motus

propriè dicti, quia generatio procedit à nõ eſſe ſimpliciter ad eſſe ſimpliciter: ergo ſupponit ſubiectum, quod non ſit ens ſimpliciter,ſed ens in potentia,qualis eſt materia prima ſecundùm ſe, ſed non ens, impoſsibile eſt quòd moueatur, aut quieſcat; ergo generatio non eſt motus ex eo, quòd nõ habet pro ſubiecto ens in actu;vbi Ariſt. ſolum excludit generationem ſubſtantialem, à ratione motus, Exinde verò colligit,quòd corruptio non eſt motus, quia opponitur generationi, quæ motus non eſt.

In hoc diſcurſu Philoſ.duo aduerte,id eſt quàm ſit conſtans Ariſt. in ea ſententia, quòd materia prima ſecundum ſe,& remota forma non ſit exiſtens, nec etiam partialiter,aliàs eneruatur totus diſcurſus Philoſ. *in text.*8.*huius lib* quòd materia non eſt hoc aliquid ſimpliciter, & ideò non poſſe moueri, quia impoſsibile eſt, quòd id, quod non eſt moueatur, quæ conſeq nihil probat,ſi materia exiſtit ſecundum ſe ſaltem partialiter. Ideò enim probat Ariſt materiam quæ non eſt, hoc aliquid non moueri, quia quod non eſt non mouetur. Vel ergo hæc probatio loquitur de eo,quod non eſt,nec totaliter,nec partialiter, & ſic habemus intentum, quòd materia nec partialiter exiſtit; vel loquitur de eo, quod non eſt totaliter,benè tamen partialiter,& ſic probat idem per idem eſſet enim ſenſus Philoſ. Id, quod non eſt,hoc aliquid ſeu exiſtens totaliter non poteſt moueri, quia quod non exiſtit totaliter,licèt exiſtat partialiter non poteſt moueri, quod eſt incidere in battologiam;& inefficaciter probaret non moueri materiam primam, quia non ens non poteſt moueri,ſi re vera materia prima eſt ens actu,reſtabat enim probandum quòd ens actu partiale non moueatur.

Secundum quod aduerto eſt,Philoſ.in illo diſcurſu plus concludere de motu,quam exprimit in probatione,concludit enim in fin.cap.quòd motus propriè dictus non inuenitur,niſi vbi mutatio eſt inter terminos poſitiuos,non verò inter terminos contradictorios, ſicut inter eſſe & non eſſe; quod iterum repetit tex.49.& in hoc ponit totam differentiam motus à mutatione,quòd motus eſt à contrario in contrarium, mutatio verò non.Probatio verò, quæ excluſit generationem a motu ſolum expreſsè,loquitur de generatione ſubſtantiali. Fortaſsè autem non meminit generationis accidentalis,vt cum aliquid mutatur de non albo in album,frequenter enim coniungitur cũ motu;quia in motu datur corruptio,& non eſſe termini a quo, & generatio termini ad quem: non tamen motus fit ea ratione, qua eſt de non eſſe ad eſſe,ſed quatenus eſt de poſitiuo in poſitiuum, ſeu de contrario in contrarium. *Si* quando verò accidens generetur per tranſitum de non eſſe ad eſſe, & non de poſitiuo in poſitiuum, talis erit generatio ſecundum quid vt docet Diu. Tho. in hoc lib.lect.2. & hæc reducitur ad generationem ſimpliciter,ideòque ſeorſum illius non meminit. Quod verò Martinius ſuper *hoc cap.*5.*Phyſic.notab.*1.notat eos,qui dicunt generationem,& corruptionem non eſſe motus propriè dictos, eò quòd non ſunt inter terminos poſitiuos, quia id, inquit non ſomniauit Ariſtot.ſanè videtur ad pauca reſpexiſſe in Ariſt. cuius verba ſunt in hoc cap. *Cum omnis motus ſit quædam mutatio,tres verò ſint mutationes, quas diximus, quarum duæ,quæ in contradictione conſiſtunt, generatio ſcilicet,atque corruptio motus non ſint, vt oſtendimus,motum eam eſſe ſolum mutationem neceſſe eſt,quæ ex ſubiecto ad ſubiectum acceditur.*Idem habet *text.*49. *Et denique in tex.*10. *probat.*in ſubſtantia non eſſe motum,quia in ea nihil eſt contrarium, cũ in text.8.probaſſet,quòd in ea non eſt motus,quia ſubiectum eius eſt ens in potentia. Ergò non ſomniauit Ariſtot.ſed vigilanter dixit generationem non eſſe motum, quia non eſt inter terminos poſitiuos,& non ſolum quia eius ſubiectum eſt ens in potẽtia, ſed de hoc 1 lib.de generat.

An

Digitized by Google

An verò mutatio, & motus diſtinguātur eſſentialiter ex eo præciſe quòd illa ſit inſtantanea, iſte ſucceſsiuus, illa inter terminos contradictorios, ille inter poſitiuos, & contrarios? *Reſp.* ex hoc præcisè nō differre ſpecie, niſi termini ad quos ſint ſpecie diuerſi; mutationes enim, & motus ſpecie nō differunt, niſi ex diuerſitate termini ad quē. Reliqua verò, quæ pertinent ad diuerſitatem termini à quo, vel ad latitudinem & diſtantiam ab vno in aliud & ad diuerſā durationem totum accidentale eſt in motu, & mutatione. Diuerſitas enim termini à quo non variat ſpeciem, quia terminus à quo relinquitur: quod autem ſpecificat, non relinquitur ſed in illud tenditur, & illud accipitur, & ita *Diuus Thomas 1. part. quæſt. 23. articul. 1. ad 3.* docet: *Quod motus non accipit ſpeciem à termino à quo ſed à termino ad quē, ſicut ad rationem dealbationis parum refert, quòd qui dealbatur, fuerit niger vel pallidus.* Quòd verò ſit diſtantia, vel latitudo in motu, & non in mutatione, ex eo contingit, quòd terminus à quo mutationis eſt priuatio, inter quam & eſſe nulla eſt latitudo terminus verò à quo in motu eſt aliquid poſitiuum, quòd fundat latitudinem ad alterum terminum poſitiuum, & ſic habere, vel non habere latitudinem reducitur ad diuerſitatem termini à quo, qui eſſentialem rationem mutationis non diuerſificat. Nec obſtat, quòd in aſcenſu & deſcenſu diuerſitas ſtare poſsit etiam reſpectu eiuſdem termini ad quem, ſolum propter diuerſitatem termini à quo. Hoc inquam non obſtat, quia illi motus ſunt diuerſi, non ex diuerſitate termini à quo præcisè, ſed quia terminus ad quem formaliter diuerſus eſt; nam in loco non ſolùm attenditur illud materiale ſpatium in quo res collocatur, ſed ipſe ordo ſituationis, ſecundum quod aliquid eſt inferius, vel ſuperius in vniuerſo, & ſic, quia reſpectu deſcenſus ille locus eſt inferior, & reſpectu aſcenſus ſuperior, dicitur formaliter eſſe diuerſus locus.

His ſuppoſitis reſtat explicare, ex quo principio ſumatur diuerſitas generica motuum? Ad quod reſpondetur, diuerſitatem genericam motus ſumi ex diuerſitate prædicamentorum, ad quæ eſt motus, & dari motum ad prædicamentum, nihil aliud eſt, quàm terminum motus pertinere ad tale prædicamentum. *Concluſio* hæc eſt Ariſtotel. in hoc lib. textu 31. vbi inquit: *Quòd genere vnus eſt motus ſecundum prædicamenti figuras;* ſuper quem locum Sanct. Tho. lect. 6. inquit: *Quòd dicitur motus vnus genere ſecundum figuras prædicamenti. omnes enim, qui ſunt in vna coordinatione prædicamenti, poſſunt eſſe vnus motus genere; ſicut omnis loci mutatio eſt genere vnus motus, qui eſt in vno prædicamento vbi: differt autem genere ab alteratione, quæ eſt in prædicamento qualitatis* Ratio ſumitur ex dictis ſupra quæſt. 14. Quia motus eſſentialiter reſpicit terminū ad quem, cum ſit tendentia ad illum, in tantum quòd motus non eſt aliquid præter res, ad quas eſt motus, ſed ſe habet vt fieri earum, & ipſæ vt terminus, ergo vbi res ipſæ, quæ ſunt terminus motus, differunt genere, etiam motus ipſi genere diuerſi ſunt. Et hæc ratio etiam probat de generibus intermedijs, & ſpeciebus infimis, quæ in motibus variantur ſecundum ſpeciem terminorum, ad quos eſt motus vt dicit ibidem Philoſophus & Diuus Thomas & eadem ratio eſt vtrobique, quia motus reducitur ad ſpeciem ſui termini, ſicut ad genus.

Sed inquires duo. Primò, quid ſit terminum eſſe formaliter diuerſum, vel vnum formaliter vt intelligatur dare ſpecificam vnitatem, & diuerſitatem? *Reſpondetur,* duas conditiones inter alias ad hoc requiri. Prima, quòd motus ſit per ſe ad tale prædicamentum, ſeu ſpeciem, & non per accidens, & per quandam reſultantiam. Secunda, quòd accipiatur in entitate terminante, illa formalitas, ſeu ratio ſecundum quam attingibilis eſt à motu; ita quòd in termino non attendatur ſola entitas, ſeu ſpecies termini in

in ſe abſolutè, ſed ratio nouæ, vel diſtinctæ attingibilitatis à tali mutatione, quidquid ſit de alijs conditionibus, ſeu connotationibus requiſitis. Et prima conditio manifeſta eſt, quia id, quod ſpecificat debet attingi per ſe, quia nihil tam per ſe pertinet ad aliquam rem, quàm id, quod ſpecificat. Id autem, quod per accidens ſe habet, cùm per aliud attingatur, vel reſultet, iam ſupponit ſpecificationem factam ab illo à quo prius attingitur. Ergo non pertinet formaliter ad rationem ſpecificantis, ſed conſecutiuè, & per accidens, & ſic vt ſit terminus formaliter ſpecificans debet per ſe, & directè attingi à motu.

Secunda verò conditio conſtat, quia illa dicitur formalitas termini in ſpecificando, ratione cuius terminat, & ſpecificat. Ergo ſpecificatio debet in termino ſumi ab illa ratione, quæ in iſto termino eſt ratio terminandi, & determinandi ſpecificationem, ad hoc enim per ſe tendit motus, & ad reliqua omnia, quæ inueniuntur in termino tendit ratione huius; & ſic ſe habet, vt terminus formalis. Denique inductione conſtat, quòd quando circa eundem terminum materialem verſantur actiones ſpecie diuerſæ vna ab alia diſtinguitur, non ratione alicuius modi operandi, ſed ratione alicuius formalitatis ex parte termini ad quem ſe tenentis. verbi gratia generatio, & creatio hominis ex parte termini ad quem differunt, quia aliquid amplius attingit creatio, quàm generatio, ſcilicet materiã, & omnem rationem entis, quod generatio non attingit. Et ſimiliter transſubſtantiatio attingit ex parte termini ad quem totam ſubſtantiam, quod non facit generatio, & non primò, & per ſe faciendo ipſam exiſtentiam rei ſicut creatio, quia poteſt illam ſupponere, & in rem præſuppoſitam, aliquid aliud conuertere, ſicut fit in conuerſione panis in Corpus Chriſti, quod eſt non facere ex nihilo. Et ſimiliter in aſcenſu, & deſcenſu reſpectu eiuſdem loci inuenitur diuerſitas formalis in termino ad quem, ratione diuerſæ ſuperioritatis, vel inferioritatis in ſituatione, quod per ſe reſpicitur in loco: licèt enim aliqui velint omnes motus locales eſſe eiuſdem ſpeciei infimæ, ſicut omnes calefactiones reſpectu caloris, tamen eſt longè diuerſa ratio, quia vbi non eſt vna ſpecies infima ſicut calor, ſed vnum genere, & ſic fundare poteſt diuerſas ſpecies motus. Denique alteratio ſimplex, & intenſio circa eandem qualitatem differunt ex parte termini ad quem, nõ addendo nouam qualitatem ſed nouam actuationem, & explicationem eiuſdẽ in ſubiecto, quod aliquid de nouo eſt, vt dicemus in libris de generatione.

Secundo inquires, quid dicatur terminus per accidens in motu, & quid ad illud requiratur? *Reſpondetur* ex doctrina Philoſoph. *in hoc lib. cap. 1.* diſtinguentis ex parte termini ad quem motum per accidens, & motum in partem & motum per ſe primò ſimpliciter: motus per accidens, vt ſi dicas album cognoſcitur, album augetur, vel nutritur; accidit enim albo cognoſci, vel augeri in quantum album eſt. Motus in partem, vt cùm dicitur aliquid transmutari in colorem, quia mutatur in albedinem, cuius color eſt pars; & cùm dicitur aliquis ſanari, quia curatur pede. Motus primo & per ſe cùm neque per accidens, neque in partem, vt cum dicitur album dealbari, ſanabile ſanari, quod eſt in quarto modo per ſe. Denique ſi volumus percipere iſtam diſtinctionem motus per accidens in partem, & per ſe primo, diſcernere per omnia quinque prædicabilia, & vide, quòd genus, & differentia ſunt partes intrinſecæ ſpeciei, ipſa verò ſpecies eſt totum. Deinde accidit ſpeciei proprium, & accidens, proprium quidem neceſſario, accidens autem contingenter. Sic ergo motus ad aliquam ſpeciem attingens ipſam directè & per ſe, eſt motus per ſe primo, & ſimpliciter. Si autem attingat differentiam, & genus immediatè, aut etiam aliquam aliam partem, & ipſa mediante totum, dicitur motus in partem

Digitized by Google

partem, & ipſa mediante totũ, dicitur motus in partem, licet ſit per ſe, vt opponitur ei, quod eſt per accidens. Si verò attingendo ſpeciem, ſeu totum, attingitur mediatè proprium, vel accidens, dicitur attingi per accidens, id eſt, per aliud prius attactum. Quòd ſi connexio inter terminum immediatum, & mediatum fuerit contingens, tanto magis dicetur per accidens, quia magis contingenter.

Et ſi dicas: hac ratione non poſſe alterationem primò, & per ſe terminari ad qualitates mixtas, ſeu medias, quæ ex alijs prioribus reſultant, vt ad colorem viridem, qui reſultat ex albo, & nigro, & ad alias qualitates, quæ ex calore, & frigore, & alijs primis reſultant. *Reſpondetur*, quòd iſtæ ſecundæ qualitates dicuntur mediatè fieri, & reſultare, non quia vnico motu fiat prius vnus terminus, & reſultat alius, ſed quia eſt duplex motus, vnus ad vnum terminum, & alius ad alium, licet ſecundus præſupponat primum, ſicut generatio ſupponit alterationem, & ideo vterque motus per ſe reſpicit ſuum terminum, licet ordine quodam ſe habeant. Tunc autem dicitur per accidens aliquid attingi à motu, quando vterque terminus ad eundem motum pertinet, vnus directè, & per ſe, alter per accidens, ſeu per aliud.

ARTICVLVS II.

Ad quæ prædicamenta non detur motus per ſe.

VT diximus ſupra quæſtione 14. ad motum ſtrictè dictũ requiruntur duæ conditiones, ſecundùm Philoſ. *in hoc lib. cap. 2. & 3.* Prima ex parte terminorum, quòd ſit inter terminos poſitiuos, non verò inter eſſe, & non eſſe. Secunda ex parte ſubiecti, quòd ſubiectum motus non ſit ens in potentia, vt materia prima, ſed ens in actu. Hunc ergo motum excluſit Philoſ. à ſeptem prædicamentis. Non enim datur motus ad ſubſtantiam, neque ad relationem, neque ad actionem & paſſionem, ſitum, quando, & habere; an verò ad iſta prædicamenta detur motus per accidens? Non poteſt æquè probari de omnibus, ſed iuxta quod ad motum conſequuntur, vel cõnectuntur accidentaliter cum termino primario; dicuntur per accidens terminare motum.

Et licet fundamentum vnde debemus dignoſcere, quòd ad aliquod prædicamentum non detur per ſe motus, debeat ſumi ex applicatione dictarum conditionum, quæ ad motum per ſe requiruntur, tamen non æqualiter applicat Ariſtot. hoc fundamentum omnibus prædicamentis: aliter enim oſtenditur ad ſubſtantiam non dari per ſe motum, aliter ad relationem, aliter ad actionem, & paſſionem, & aliter ad ſitum, quando & habere.

Et quidem, quod attinet ad ſubſtantiam, non dubitamus dare per ſe ad illam, mutationem quæ eſt generatio, cum per ſe ſubſtantia ſit generabilis, & corruptibilis: ſimiliter etiam ſi ſumatur generatio cum alteratione præuia, manifeſtum eſt includere in ſe motum, qui eſt alteratio, qui tamen ad ſubſtantiam per ſe & directè non terminatur. Sumendo ergo motum ſtrictè dictum, prout eſt inter terminos poſitiuos, & contrarios, conſtat non dari per ſe ad ſubſtantiam talem motum ex duplici fundamento. Primò, quia ſubiectum generationis eſt ens in potentia, ſcilicet materia prima, quæ ſecundùm ſe non eſt capax procedendi ab vno termino poſitiuo ad aliud poſitiuum, ſed à priuatione ad formam, eò quòd ens in potentia eſt materia prima, vt denudata ab omni forma. Vnde ſi prout eſt in potentia tantùm eſt ſubiectum generationis, formaliter talis mutatio procedit à priuatione ad formam, quia idem eſt ens in potentia & ens priuatum omni forma; ergo idem eſt eſſe ſubiectum generationis ſub formalitate entis in potentia, ac ſub formalitate procedendi à priuatione ad formam, non à forma ad formam.

Secundum autem fundamentum ponitur à Philoſ. *in hoc lib. text.* 10. quia ſubſtantiæ nihil

nihil eſt contrarium: licet enim corrumpatur vna forma, & generetur alia, tamen hoc non fit ſecundùm contrarietatem illarum, ſed procedendo à priuatione vnius, ad poſitionem alterius. Cuius duo ſigna affert D. Thom. *in hoc lib. lect.* 3. *Primum*, quia inter formas ſubſtantiales non eſt aliqua maxima, & determinata diſtantia, quia nõ ſunt aliqua determinata media, per quæ de vna forma ſubſtantiali fiat tranſitus ad aliam, non eſt enim inter formas ſubſtantiales ordo per ſe, ſed materia, quæ exuitur vna forma, poteſt indifferenter ſuſcipere aliam, niſi obſtet aliqua indiſpoſitio, ratione cuius immediatè non fiat tranſitus de qualibet forma ad quamlibet. *Secundum ſignum eſt*, quia formæ ſubſtantiales dant eſſe, quod conſiſtit in aliquo indiuiſibili, & ſe habet ſicut numeri, in quibus quælibet additio variat numerum. Ergo tales formæ non habent diſtantiam contrarietatis, quæ eſt maxima diſtantia, quia carent latitudine ſecundùm magis, & minus. Nec obſtat, quòd habent proprias paſsiones contrarias, ſicut ignis calorem, & aqua frigus: neque enim contrarietas paſsionem fundari debet in contrarietate formali ſubſtantiarum; ſed ſufficit, quòd in virtuali, qualis eſt priuatiua oppoſitio, in qua fundatur contraria, de quo *ſupra* diximus *quæſt.* 2.

Quòd ſi dicas, nam aliquæ formæ ſubſtantiales dantur, ad quas non poteſt perueniri, niſi ordine quodam per alias, ſicut equus non poteſt generari, niſi præceſſerit forma embrionis, neque vinum, niſi præceſſerit forma vuæ, ergo in his datur aliqua determinata diſtantia, & contrarietas, quia ordine quodam tranſitur ad formas extremas per medias. *Reſpondetur*, Formas iſtas non propriè & per ſe dici formas extremas, & medias. Tunc enim formæ ſunt extremæ, & mediæ per ſe & ab intrinſeco, quando formant aliquam latitudinem, & tunc per ſe illam formant, quando de vna poteſt perueniri ad aliam per modum cuiuſdam ditionis, vel minorationis, vt contingit in qualitatibus medijs, quæ ex mixtione extremarum fiunt, ſiue ſecundùm rationem magis, & minus. Formæ autem ſubſtantiales æquè ſunt incompatibiles, neque tranſitus de vna ad aliam fit, niſi reſoluendo ſubiectum vſque ad priuationem omnis formæ, & excludendo omnem formam, & de tali priuatione ac materia ſic nuda ab omni forma ſubſtantiali proceditur ad formam, quæ generatur, non verò per mixtionem, vel additionem ad formam præcedentem, vel minorationem ſecundùm magis & minus, in quo fundatur latitudo, & contrarietas. Quare tota ratio quare requiruntur illæ formæ mediæ, neque poteſt immediatè ex quolibet generari quodlibet, eſt propter ipſas diſpoſitiones: ſi enim in materia lapidis poſsit immediatè poni diſpoſitio ad formam vltimam equi poſſet immediatè generari equus. Nec obſtat, quòd aggeneratio eſt motus quidam continuus ad ſubſtantiam. Nam præter quàm quòd non eſt certum, quòd ſit continuus, vt in *libro de Generat.* diſquiretur; tamen ſi id habet, eſt per accidens propter continuam oppoſitionem materiæ partialis ſufficienter diſpoſitæ, non propter ipſarum formarum latitudinem quæ exigat & fundet continuitatem illius motus.

Quod attinet ad relationem, non eſt ad illam motus per ſe, quia vt innaſcatur relatio, non requiritur mutari ſubiectum in ſe de nouo, ſed ſufficit mutari terminum. Verba Philoſoph. in præſenti ſunt: *Neque eſt motus in his, quæ ſunt ad aliquid, altero enim ſubeunte mutationem, alterum mutationem non ſubiens, verè dici poteſt.* Cuius perſpicuus ſenſus eſt, quòd in relatiuis poteſt vnum relatiuè dici, & eſſe, non mutato directè ſubiecto in ſe, ſed mutato termino; & cum relatio nõ ſit in termino, ſed in ſubiecto manifeſtum eſt, quòd ſi contingit conſurgere relationem nulla mutatione facta in ipſo ſubiecto, conſequenter ad ipſam relatio-

lationem, quæ eſt in ſubiecto, non datur per ſe motus, quia per ſe mutari deberet, ſed ſolum per accidens, id eſt, per aliud, quia ex ſola termini mutatione reſultat.

Cæterum circa hoc difficultatem inuenit D. Thomas *in hoc lib. lect.* 3. propter relationes mutuas, quæ in vtroque extremo reales ſunt. Non enim ſaluari poteſt, quòd per relationem exiſtentem, in vno extremo, dicatur alterum referri, ſed vnumquodque per relationem exiſtentem in ſe ſubiectiuè. Ergo non poteſt dici relatiuè, niſi ſibi adueniat de nouo relatio aliqua realis, & conſequenter fiet in eo aliqua mutatio. habendo quid reale, quod ante non habebat. Neque poteſt benè intelligi, quòd mutatio termino longè diſtante, v. g. albo reſultet hic aliqua realis forma, ſeu entitas ex vi illius mutationis.

Reſpondet D. Thom. Quòd ſi aliquis per ſuam mutationem efficiatur mihi æqualis me non mutato, iſta æqualitas primò erat in me quodammodo, ſicut in ſua radice, ex qua habet eſſe reale: Ex hoc enim quòd habeo talem quantitatem competit mihi, quòd ſim æqualis omnibus, qui eandem quantitatem habent. Cùm ergo aliquis de nouo accipit illam quantitatem, iſta communis radix æqualitatis determinatur ad iſtum, & ideo nihil aduenit mihi de nouo per hoc, quòd incipio eſſe alteri æqualis per eius mutationem. Ita Diuus Thomas vbi ponderandum eſt, quòd ad relationem non datur per ſe motus, vt relatio diſtincta eſt à ſuo fundamento, ſeu radice: ſic enim poſito fundamento, ponitur tota virtus, vt reſultet relatio, ſi ponatur terminus, neque amplius alia mutatio requiritur ex parte ipſius fundamenti, ſed ſola poſitio termini. Non tamen negat D. Thomas dari aliquam mutationem, quaſi metaphyſicam, quæ non eſt aliud, quam determinatio illa fundamenti iam antea habiti in ordine ad talem terminum, qui de nouo ponitur, verbi gratia quantitas, quando producitur in vi ſuæ productionis accipit omnem relationem æqualitatis, vel inæqualitatis ad quẽcumque terminum, qui ponatur, ſed accipitur iſta relatio quaſi in fundamento & radice, ſicut accipitur propria paſsio in eſſentia, & ſic poſita eſſentia ſine noua mutatione phyſica reſultat paſsio, ſi impediatur, quotieſcunq; de nouo tollitur impedimentum: ad hunc modum ſe habet relatio reſpectu fundamẽti, ipſa enim naturali actione, qua fit fundamentum, etiam fit quantum eſt ex vi actionis relatio, ſi terminus ponatur, abſolute enim fieri non poteſt, cùm non ſit entitas abſoluta, ſed reſpectiua, & à termino dependens. Quare non requiritur noua actio phyſica ſeu motus ex parte fundamenti, cùm ab illo per reſultantiã dimanet ex vi prioris actionis, qua fundamentũ eſt poſitum ſed ſufficit poni terminum. Et quia non effectiuè procedit à termino, ſed ſolum poſitio termini, eſt conditio requiſita, vt ex fundamento reſultet; ideo nihil obeſt diſtantia termini, vt relatio reſultet.

Quantum ad actionem, & paſsionem, ſeu motum probat Philoſoph. ad illas non dari per ſe motum, ſex rationibus à textu 11. Sufficit nobis illa, quia alias daretur proceſſus in infinitum in quacunque actione & motu; quia ſi ad actionem datur actio, & ad motum motus, rurſus ad illum motum, & actionem dabitur alius motus, & actio, cùm eadem ratio ſit. Non poteſt autem dari proceſſus in infinitum per ſe in actionibus, quia ſi aliqua actio dependet ex infinitis actionibus antecedentibus, iſta in ſingulari non producet aliquid, quouſque omnes illæ ponantur, à quibus dependet: quælibet autem ex antecedentibus ſimiliter non ponetur, neque exibit ab agente, niſi reliquæ antecedentes etiam ponatur. Ergo cùm non ſit deuenire ad vnam primam, quæ determinatè exeat ab agente, & moueat ſequentem, vt etiam exeat, nulla actio de facto exibit, cùm nunquã ſit aſsignare aliam determinatè exeuntem, ſed dependentẽ ab alia, & alia priori in infinitum, & ſic nullus

vnquam dabitur effectus determinatè, ſi actiones ſunt infinitæ.

De reliquis prædicamentis, ſcilicet *ſitu*, *quando & habere*, Philoſ. nunquam reddidit rationem, quare ad illa non detur per ſe motus, ſed id ſuppoſuit; diuerſa tamen ratione, vt inquit D. Thom. 5. *Phyſ. lect.* 3. & 11. *Metaphyſ. lect.* 12. quia prædicamenti quando non meminit, quia ſignificat eſſe in tempore, quod eſt menſura motus, & tempus in ſe motus eſt. Vnde probando, quòd non datur motus ad motum, manet probatum, quòd per ſe non datur ad quando. Situm autem, & habitum non numerauit, quia nō explicant, niſi quendam ordinem partium in loco vel habitudinem indumenti ad indutum, quod pertinet ad relationem; & ſic probando, quòd ad relationem non datur per ſe motus, manebat probatum, quòd neque ad iſta prædicamenta. Sed tamen cùm iſta prædicamenta non dicant ſolùm relationem prædicamentalem, & ſecundum eſſe, vt probauimus in Logica, *diſp.* 19. alias non eſſent diſtincta prædicamenta, à prædicamento relationis: ſi autem important relationem ſecundùm dici, & ideo non datur per ſe motus ad illa, etiam propter eandem rationem deberet Philoſoph. prætermittere actionem, & paſsionem, imò & vbi, quia omnia illa dicunt relationem ſecundùm dici. Et ideo dicendum eſt, quòd habuit ſpecialem rationem prætermittendi iſta tria prędicamenta, quia non poteſt ad illa dari aliquis motus, niſi localis, qui primò, & per ſe eſt ad vbi, inde verò ſequitur applicatio ordinata partiū corporis, quod locatur, quod eſt ſitus, vel adiacentia indumenti, quod eſt habitus; & ſi quid addunt ſitus, & habitus ſuper hoc eſt aliquis ordo ſecundum dici conſecutus ad locum. Vnde ſe habet quoad hoc ad inſtar relationis prædicamentalis, ad quam ideo non datur per ſe motus, quia ſemper ſe habet vt aliquid conſecutum: & ſimiliter eſt de quando.

ARTICVLVS III.

Ad quæ prædicamenta detur per ſe motus?

RESTANT ex numeratione præcedentis articuli tria prædicamenta, ad quæ terminetur motus per ſe, ſcilicet, *qualitas*, *quantitas*, & *vbi*. Nam ad qualitatem terminatur alteratio, ad quantitatem augmentatio, & ad vbi motus localis.

Et quidem de vbi nulla eſt difficultas, cùm nihil euidentius ſit motu locali, & latitudine, ſeu diſtantia, quæ eſt inter terminos locorum, quæ vtique per motum propriè dictum vincenda eſt. Et quando ſic mouetur aliquid, dicitur eſſe partim in termino à quo, partim in termino ad quem, quia immediatus locus, qui acquiritur, eſt acceſſus ad vnum, & receſſus ab alio ſaltem inchoatiuè, & ita quando mouetur ſurſum etiam immediatus locus, qui attingitur aliquo modo ſuperior eſt reſpectu inferioris à quo aſcenditur. Acquiſito autē vbi, quod immediatè reſpicitur a motu, ſecundario & mediatè acquiritur aliquis ſitus, vt ſtare, vel ſedere, & ſimilia, quæ pertinent ad modificationem exiſtendi in loco, & ideo idem motus ſufficit attingere vbi, & ſitum.

Circa motum alterationis etiam eſt certum ad qualitatem dari per ſe motum, licèt non ad omnem, quia licèt in omni qualitate inueniatur vna ex conditionibus requiſitis ad motum, ſcilicet habere ſubiectū in actu, non tamen concurrit alia conditio, ſcilicet contrarietas, & ſic ad ſecundam ſpeciem qualitatis, & ad quartam non datur per ſe alteratio, quia in illis non datur latitudo contrarietatis, neque in illis, quæ conſiſtunt in indiuiſibili, aut modo indiuiſibili fiunt.

Sed tamen circa hoc inſurgit difficultas, quia latitudo, & diſtātia, quæ datur in qualitatibus requiſita ad alterationem, vel ſumitur ratione ipſarum qualitatum ſecundum ſe, vel ratione intenſionis, & remiſsionis.

nis tantum. Si primo modo, non apparet, quæ ſit latitudo vincẽda inter aliquas qualitates diuerſæ ſpeciei, vt inter calorem & frigus. quia non datur aliquod medium pertranſeundum ratione cuius latitudo, & contrarietas inueniatur: neque erit ratio, cur etiam ad potentiam, & impotentiam, ad figuram curuam & rectam, & ſimilia non detur per ſe motus. Si verò ſecundo modo ſumatur; ergo ſolum dabitur motus in qualitate penes intenſionem, & remiſſionem, non ſecundum alterationem tantum. Deinde ſequitur, quòd lux & ſimiliter actus amoris, odij, & aliorum ſimilium immanentium terminare poſsint per ſe motum alterationis, quia habent intenſionem, & remiſsionem. Denique non repugnat calorem produci in inſtanti, vt calor ignis, qui eſt propria eius paſsio; ergo qualitas perfecta caret motu, imperfecta verò ſi continuè fiat, acquiritur quidem per motum, ſed cùm dentur infinita inſtantia & partes proportionales, quibus acquiritur, reddetur infinita in termino ſuæ acquiſitionis.

Reſpondetur, latitudinem, & contrarietatem in qualitatibus, ad quas datur motus, ſumi non ſolum ratione maioris, & minoris intenſionis, ſed ratione etiam ipſarum qualitatum inter ſe. Ad hoc autem nõ eſt opus, quòd inter illas qualitates cõtrarias fiat tranſitus per aliquas medias, ſed benè poteſt immediatè ab vno contrario ad aliud contrarium fieri motus, ſicut cum color albus immediatè deſtruitur per nigrũ, ſine tranſitu per viride. Sufficit ergo ad motum alterationis, quòd iſtæ qualitates tales ſint, quòd ex illis poſsint fieri aliquæ qualitates mixtæ, quæ ſunt mediæ, licèt nõ ſemper de facto fiat tranſitus per illas, & ſic à calore ad frigus datur motus, & diſtantia vincenda, licèt nõ ſemper fiat tranſitus per qualitatem temperatam, vel mixtam ex illis primis, puta odorem vel colorem, ariditatem, vel tepiditatem, &c. *Ad id*, quod dicitur de potentia, & impotentia. *Reſpondetur*, quòd illæ qualitates neque ſunt intenſibiles, & remiſsibiles, ſi præcisè ſunt potentiæ, neque habent latitudinem, & contrarietatem, ita vt ex earum temperamento, & mixtura aliquæ potentiæ mediæ reſultent; & ſic non terminant motum per ſe immediatè, ſed plerumque tanquam propriæ paſsiones reſultant ad productionem eſſentiæ. Figuræ autem reſultant ex terminatione quantitatis. Vnde ad motum ipſius ſine alio diſtincto motu conſequuntur, & reſultant tanquam modus terminationis eius, non ſicut qualitates ſecundæ, quæ reſultant aut miſcentur per diſtinctum motum ab eo, quo producuntur qualitates primæ.

Ad id, quod dicitur de contrarietate penes intenſionem, & remiſsionem *Reſpondetur*, eſſe diſtinctam ſpeciem motus à ſimplici alteratione, & contrarietatem ſeu latitudinem habere in magis & minus. Vndè inuenitur in luce, quæ intenſionis motum per ſe terminat, licet non alterationis ſimplicis, quia non fit ex contrario, ſed ex priuatiuo. Actus autem amoris, vel odij, & alij ſimiles immanentes habent contrarietatem intentionalem, non phyſicam, quæ ſolum pertinet ad motum alterationis propriæ dictæ, licèt in potentijs ſenſitiuis prærequiratur aliqua alteratio circa qualitates ſenſibiles, ſine quibus tales actus non fiunt; ſed hoc eſt præſuppoſitiuè, & antecedenter. Ad id verò, quod dicitur de calore producto in inſtanti. *Reſpondetur*, hoc eſſe per accidẽs, quia producitur ad generationem ignis, per ſe tamen non repugnat ſeorſum fieri per motum ad ſe terminatum Non requiritur autem, quod id quod terminat motum in omni ſtatu, & modo illum terminet, ſed ſolum in aliquo, ſicut etiam vbi per ſe ſe terminat motum, & tamen non repugnat produci ſine motu ad generationem, vel creationem rei exiſtentis in loco.

De motu ad quantitatem.

Circa quantitatem maior eſt difficultas. An per ſe detur motus ad illam? Multi enim contra Ariſtotel. tenent non dari per ſe motum ad quantitatem, vt Martinez in præſenti *lib. notabil.* 3. & Cabero hic *diſp.* 4. *dub.* 4. *n.* 4. & alij. Sed mouētur diuerſis vijs. *Martinius*, quia putat augmentationi deeſſe conditionem requiſitam ex parte mobilis, ſcilicet, quòd ſit ens in actu id, quod mouetur. *Cabero*, quia deeſt diuiſibilitas ſucceſſionis ipſi augmētationi, licèt illam habeat per accidens ratione alterationis adiunctæ. Et tandem, quia non ſufficienter redditur diſparitas, cur aggeneratio, & nutritio motus non ſint, augmentatio autem motus ſit.

Fundamentum ergo *Martinij* in eo ſtat, quia ſi eſt aliquod ſubiectum mobile augmentationis, maximè ipſum viuens, quod augeſcit hoc autem non mutatur, nec patitur per motum augmentationis, nam quantitas, quæ in augmentatione creſcit, vel producitur de nouo, vel iam producta vnitur. Si primum, illa quantitas non in viuente, quod præcedit, ſed in materia, quæ de nouo aduenit, producitur; ergo ſola illa materia mutatur; ſed mutatio materiæ non eſt motus, vt Philoſoph. ſtatuit, ergo neque augmentatio. Si verò quantitas non producitur, ſed vnitur; ergo idem eſt nutritio, & augmentatio, ſiquidem in tantum augmentatio fit, in quantum acquiritur illa ſubſtantia in qua eſt quantitas, quod vtique fit per nutritionem, non per motum diſtinctum ad quantitatem: nutritio autem non eſt motus, quia in ea ſolum mutatur materia alimenti, mutatio autem materiæ non eſt motus.

Fundamentum autem Cabero in eo conſiſtit, quia quantitas nunquam producitur per ſe, ſed ſemper conſequitur ipſam materiam, in qua exiſtit, & cui eſt coæua in ſententia huius Authoris. Vnde nunquam producitur noua quantitas producendo partes quantitatis, niſi producendo partes materiæ. Supereſt ergo, quòd in augmentatione creſcat quantitas, quia vniuntur nouæ partes materiæ, & quantitatis. vnio autem partium fit per indiuiſibilia. Ergo conſiſtet augmentatio in hoc ſolum, quòd noua indiuiſibilia producantur. Vnde ſequitur, quòd augmentatio erit indiuiſibilis, quia ſolùm terminatur ad indiuiſibilia, & non erit continua, quia indiuiſibilia non continuantur: nec ſaluatur hoc dicendo, quòd per augmentationem producitur ſuperficies vniens partes profunditatis: in ſuperficie autem poteſt inueniri motus continuus, quia latitudinem, & extenſionem habet. Sed tunc inciditur in aliud inconueniens: tùm quia verſus profunditatem non dabitur augmentatio continua, quia ipſæ ſuperficies non ſunt ſibi immediatæ, & continuæ: tùm, quia alias ſola profunditas erit coæua materiæ, non verò ſuperficies, & alia indiuiſibilia, quia hæc producuntur de nouo in augmentatione. Quod tamen non eſt multum inconueniens, cùm videamus mutari in quantitate indiuiſibilia terminatiua, quoties mutatur per diuiſionem terminatio quantitatis: vnde tandem iſte Auctor tenet per augmentationem produci ſuperficiem vnitiuam partium quantitatis, per accidens autem quantitatem moueri ratione alterationis adiunctæ.

Denique vrgetur vtraque ſententia illo communi argumento. Quia non poteſt dari augmentatio, niſi adiuncta nutritione, eò quòd noua quantitas petit nouam partem materiæ, alias penetraretur cum antiqua, ſi vtraque eſſet in eadem parte materiæ. Sed hoc ipſo, quòd producitur noua pars ſubſtantiæ, conſequitur noua quantitas partialis tanquam paſsio illius. Ergo non eſt neceſſe ponere nouum motum ad quantitatem præter illam actionem, quæ terminatur ad ſubſtantiam immediatè & mediatè ad quantitatem.

Nihilominus ſent. Ariſt. deſerenda non eſt,

eſt quam communiter Peripatetici ſequuntur, & vtraque Schola D. Thom. & Scoti, ſcilicet dari ad quantitatem per ſe motum augmentationis.

Fundamentum eſt, quia in quantitate inuenitur vtraque conditio ad motum requiſita, ſcilicet, quòd ſubiectum eius ſit ens in actu, & in ipſa detur contrarietas. Quòd quantitas habeat pro ſubiecto ens in actu, cóſtat, quia eius ſubiectum eſt corpus, corpus autẽ non eſt ſola materia, ſed conſtituitur in eſſe corporis per formam, quia ſi materia de ſe eſſet corpus in actu, generatio ſubſtantialis non terminaretur per ſe ad corpus, ſed ad corpus vt tale, quod eſt non fieri ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt argumentatur Ariſtot. 2. *Phyſ. text.* 71. & 72. & Diu. Thom. *ibi lect.* 14. & 1. *de generat. text.* 11. *lect.* 6. Imò non poteſt intelligi, quomodo forma ſubſtantialis poſsit præbere gradum ſpecificum talis corporis, verbi gratia, lapidis vel ligni, & non gradum genericum corporis ſecundum ſe, cùm ab eadem forma, ſeu entitate proueniat gradus ſpecificus, & genericus, alias diſtinguerentur realiter. Et ſi Deus ſepararet formam lapidis à materia, eſſet in illa forma gradus ſpecificus ſine generico quod repugnat. Sic ergo materia habet rationem corporis per formam, atque adeò corpus eſt ens in actu & non pura potentia, vtpote compoſitum ex materia & forma: ergo ſubiectum quantitatis quod eſt corpus, eſt ens in actu, & non ſolum pura potentia; ſimiliter quantitas habet contrarietatem, quia habet diſtantiam, & latitudinem terminorum, ſecundum incrementum & decrementum, non minus quam inter loca diſtantia datur contrarietas.

Nec obſtat, quod Philoſoph. in cap. de quantitate docet, quantitati nihil eſſe contrarium. Et deinde, quia magnum, & paruum relatiuè opponuntur, non contrariè. *Reſpondetur* enim, quòd contrarietas poteſt ſumi dupliciter. Vno modo propriè pro contrarietate ſpecifica, id eſt inter duas ſpecies, quæ ſub eodem genere maximè diſtant. Alio modo minus propriè pro contrarietate quaſi terminatiua, ſeu modali, ſcilicet quando inter aliquos terminos datur diſtantia, ſeu latitudo percurrenda, in qua acquiruntur ſaltem diuerſi termini, ſeu modi, ſicut in eodem ſpacio datur hoc modo contrarietas locorum, & in eadem qualitate datur contrarietas graduum ſecundum intenſionem, & remiſsionem. Prima contrarietas negatur in quantitate à Philoſoph. non ſecunda; ſpecies enim quantitatis, vt linea & ſuperficies, non ſe expellunt à ſubiecto, neque contrariantur. Quod vero dicitur relatiuè opponi magnum, & paruum. *Reſpondetur*, verum eſſe ſi ſumantur comparatiuè, non verò ſi ſumantur abſolutè ſecundum quod important diſtinctos terminos ſecundum latitudinem, & diſtantiam in eadem quantitate; ſicut etiam de intenſione, & remiſsione penes magis & minus in qualitate dicendum eſt.

Sed dices, quantitatem quidem de ſe habere conditiones ſufficientes ad motum, ſed tamen ab extrinſeco impediri, quia ſequitur ad ſubſtantiam immediatè, vt propria paſsio, & ſic non per ſe, & immediatè terminat motum, ſed mediatè. *Reſpondetur*, quantitatem in prima generatione ſubſtantiæ conſequi ad modum propriæ paſsionis: in aggeneratione autem, ſeu incremento non ſe habet vt propria paſsio, ſed eſt accidens contingens, quod poteſt adeſſe, & abeſſe: neque habet neceſſariam connexionem cum re, quæ augmentatur; accidentale enim eſt viuenti, quòd habeat tantam vel tantam latitudinem augmenti, vel decrementi; cùm ſine illa poſsit conſeruari in minori, vel in maiori, & ſic poteſt diſtinctum motum terminare, non ſolum ab ipſa generatione, qua primo producitur ſubſtantia, ſed etiam ab aggeneratione, qua producitur pars ſubſtantiæ, eò quòd benè poteſt dari nutritio, ſeu aggeneratio ſine eo, quod detur augmentatio, vt cum viuens

viuens peruenit ad terminum ſui incremẽti, & deinceps conſeruatur, & nutritur, & non creſcit, nec decreſcit, quia quantum aduenit de ſubſtantia, tantum deperdit. Ergo requiritur diſtincta actio præter nutritionem, qua ita ſuperaddatur noua quantitas, quod de præcedenti non tantum conſumatur, quantum ſuperadditur: hoc enim ſpeciale eſt in augmentatione, neque inuenitur in ſola nutritione, & ita eſt actio diſtincta, quæ reſpicit nouam quantitatem non abſolutè, vt poterat conſequi ad ſubſtantiam, ſed vt creſcentem, id eſt ita ſuperaddentem ad quantitatem antiquam, quod non æque, vel plus deperdatur, quàm acquiratur, ad quod requiritur noua terminatio quantitatis ſecundum latitudinem maioris, vel minoris extenſionis, quod ſufficit ad diſtinctum motum, licèt præſupponat aliam priorem actionem ad ſubſtantiã, ſicut in qualitate motus intenſionis, & remiſsionis reſpicit diuerſam terminationem qualitatis, & tamen eſt diſtinctus motus ab alteratione ſimplici.

Ad fundamentum primæ ſent. Reſpond. negando antecedens; Ad probationem dicitur, quod ſiue quantitas partialis producatur de nouo, ſiue tantum vniatur præexiſtenti, nunquam habet pro ſubiecto nudam materiam, ſed ipſum corpus viuens, quod eſt ſubiectum quantitatis, neque ad augmẽtandam quantitatem ſufficit ſolum nutritio, vel aggeneratio, vt præcisè tangit ſubſtantiam, quia ſaluari poſſunt tales actiones ſine augmentatione, vt quando viuens nutritur, nec tamen creſcit, & tamen ſequitur quantitas ad illam partem. Quare requiritur diuerſa actio, quæ reſpiciat quantitatem vt ſuperaddentem ad pręcedentem quantitatem, & producentem ipſas partes quantitatis, vel ſaltem terminationem earum nouam, quæ faciat creſcere præcedentem, & hęc habet pro ſubiecto ſubſtantiam ipſam viuentis, tam præcedentem, quam de nouo aggeneratam, quia vtramque immutat, licèt diuerſo modo; præcedentem enim immutat tanquam id, cui acceſsionem quantitatis adiungit, & terminationem eius, quæ minor erat, in maiorem immutat; ſubſtantiam verò de nouo nutritam, & aggeneratam reſpicit, vt ſubiectum illius partialis quantitatis, non abſolutè, ſed vt coniungendæ præcedenti, & diſtinctam terminationem maioris extenſionis conſtituentis.

Ad ſecundum fundamentum reſpondetur, quantitatem non recipi in ſola materia, ſed in ipſo compoſito, quod eſt corpus, vt iam diximus, & amplius in libris de generatione oſtendetur. Dicitur autem quantitas coæua materiæ, ſicut forma corporeitatis, ad quam ſequitur, non quòd eadem numero forma ſemper ſit in materia, neque eadem numero quantitas, quæ formam ſequitur; ſed quia nunquam deeſt aliqua forma corporeitatis materiæ, neque aliqua quantitas. *Et quando* dicitur, quòd adueniente noua quantitate, non producitur ipſa noua quantitas, ſed indiuiſibile aliquod vniens partes eius. *Reſp.* Ipſam etiam quantitatem partialem produci, quia quantitas illa, quę erat in alimento verbi gratia in pane, corrumpitur, ſicut ipſa forma panis, & ad introductionem formæ viuentis, conſequitur etiam noua quantitas propria viuentis, quę tamen in quantum facit creſcere pręcedentem, & conſtituit maiorem, vel minorem quantitatem, ſecundum diſtinctam terminationem, accidentalis eſt ipſi viuenti, & poteſt produci diſtincta actione, quæ eſt augmentatio, & non vt propria paſsio reſultabit. Quòd ſi quantitas ſit de nouo in illa parte, quæ aggeneratur inconueniens eſt, quòd ſolum ipſum indiuiſibile producatur de nouo per augmentationem, & quantitas ipſa dimanet, quantum ad partes diuiſibiles tum, quia non eſt maior ratio, quòd cõſequatur quantitas ad ſubſtantiam, quantum ad partes diuiſibiles, quam quoad indiuiſibilia. v. g. lineam vel ſuperficiem, cũ ſine iſtis non conſtet quantitas, neque coaleſcat: tum, quia quando fit continua aggeneratio

neratiò ignis per papyrum, vel viuentis per alimentum, cùm illa indiuiſibilia non ſint immediata, diſcontinuabitur ille motus; & cùm non ſit maior ratio, quòd attingat vnum indiuiſibile, quàm aliud, attinget omnia diſtinctis actionibus, non continuando per partes, ſi illas non producit; & conſequenter requirentur infinitæ actiones, ſicut ſunt infinita indiuiſibilia, ſi quodlibet ſeorſum percurritur, & attingitur.

Ad vltimum patet ex dictis, quòd nutritio formaliter ſolùm attingit ſubſtantiam partialem, quæ ſecundum ſe non producitur, vt habens contrarium, nec realiter, nec modaliter, ſiue ſecundum diuerſam terminationem, imò etiam vt habet quantitatem adiunctam, adhuc non producitur per motum, & actionem diſtinctam ipſa quantitas partialis abſolutè conſiderata, ſed ſecundum quod induit diuerſam terminationem ſecundum latitudinem, & diſtantiam maioris, & minoris; ſic enim habet ſufficientem contrarietatem ad motum augmentationis, & ſic illa quantitas in quantum maior non eſt propria paſsio viuentis, quia non eſt illi neceſſariò connexa, ſiquidem ſine ipſa poteſt dari tale viuens: eſt ergo illa terminatio ſolum accidens, & ſic poteſt terminare diſtinctum motum ab actione producente ſubſtantiam, ex qua reſultat propria paſsio, ſed non quantitas, vt maior, vel minor.

ARTICVLVS IV.

Vnde ſumatur vnitas numerica motus?

SPecialis difficultas eſt de principio vnitatis numericæ in motu, quia non ſufficit ad illam vnitas numerica termini; tùm quia de illo erit eadem difficultas, vnde ſumatur vnitas numerica termini, ſi enim ſumitur ex eo, quod producitur ab iſta numero actione erit circulus, ſumẽdo vnitatem numericam termini à motu, & motus à termino: tum, quia circa eundem terminum non repugnat dari plures motus, vt cùm idem locus numero ſæpius repetitur. Hoc tamen non multum vrget, quia circa eundem locum extrinſecum per diuerſos motus, diuerſa vbi producuntur.

Dicendum ergo eſt, quòd vnitas numerica motus præſupponit quidem vnitatem ſpecificam termini à quo ſumitur eius ſpecies, & ſuperaddit duplicem continuitatem, ſcilicet temporis, & mobilis; vt videlicet neque motus interrumpatur quiete ex parte temporis, neque diuerſitate ſubiecti ex parte mobilis. Ita ſumitur ex D. Thom. in hoc lib. lect. 7. vbi inquit: *Ad hoc quòd motus ſit continuus, requiritur, quòd ſit vnus ſecundum ſpeciem, quæ quidem vnitas ſpeciei eſt in motu ex re, inquam eſt motus. Secundò requiritur, quòd ſit vnius ſubiecti, quia diuerſorum ſubiectorum motus poſſunt eſſe habiti (id eſt conſequenter ſe habentes) ſed non continui. Tertiò requiritur ad continuitatem motus, & vnitatem, quòd ſit vnius tempore ad hoc, quòd non interueniat aliqua immobilitas, vel quies, quia ſi deficeret aliquod tempus motui, in quo, ſcilicet non moueretur, ſequeretur, quòd quieſceret in illo, ſi autem quies interponitur, erunt multi motus, & non vnus.* Hæc Diuus Thomas. Cùm ergo ſtantibus iſtis conditionibus non interrumpatur motus, ſequitur quòd maneat vnus, quia eius vnitas numerica conſiſtit in continuitate ſucceſsionis, non in aliqua indiuiſibilitate; & ideò requiritur ad eius vnitatem id, quod eſt commune omnibus accidentibus, ſcilicet vnitas ſubiecti, quia in duobus ſubiectis non eſt vnum accidens, & requiritur id, quod ſpeciale eſt motui, ſcilicet vnitas ſucceſsionis ex parte temporis.

Si verò inquiras, cur etiam non requiratur vnitas motoris, ſeu cauſæ efficientis, & vnitas loci, quia à diuerſis motoribus, & in diuerſis locis non progreditur vnus motus? *Reſpondetur*, Quòd vnitas motoris entitatiue, & abſolutè non requiritur ad vnitatem motus, quia poteſt vnicus motus procedere à pluribus cauſis partialibus in eodem

Digitized by Google

eodem ſubiecto, vt cùm nauis trahitur à pluribus: ſolum ergo requiritur vnitas cauſæ, non quidem numerica, ſed vna ratio cauſæ totalis; ſed hæc non ex ratione motus, vt motus eſt, ſed vt actio, & cauſalitas, quæ non poteſt exire à duplici cauſa totali, quòd etiam eſt commune omni effectui, vt effectus eſt, & non ſolum ratione motus. Vnitas autem loci inuoluitur in ipſa vnitate mobilis, quod in pluribus locis eſſe non poteſt: & in vnitate termini, ſi ſit motus localis, quia in diuerſis locis non datur vnus terminus.

Sunt tamen quædam vulgares obiectiones, contra has conditiones. Prima, contra vnitatem ex parte termini; quia in motu locali continuo variantur plura vbi, vt cum lapis decidit, vel aliquis ambulat per leucam, variantur diuerſa vbi, quia acquiruntur diuerſa loca, ſeu diſtantiæ, & aliæ amittuntur; & tamen ille motus eſt vnus numero quia eſt continuus tempore, & ſubiecto. Idem argumentum fit de motu intenſionis, qui eadem continuatione acquirit plures gradus, quorum quilibet poteſt terminare motum.

Secundò, contra vnitatem mobilis eſt vulgare exemplum in cane decidente de turri, ſi in medio moriatur; vel ſi deambulante prægnata, animetur fœtus, illi motus ſunt in diuerſis ſubiectis, ſcilicet cadauere, & cane, & tamen motus eſt vnus, quia continuus, & nulla quiete interruptus. Ergo non requiritur vnitas ſubiecti.

Tertiò, contra vnitatem temporis, quia tempus ſumit vnitatem numericam à motu, cùm ſit eius duratio. Ergo ſi motus eſt vnus ratione temporis, datur circulus in iſtis vnitatibus deſumendis. *Et confirm.* quia tempus vel ſumitur propriè pro tempore cœli, & hic eſt vnus pro omnibus motibus mundi; & ſic ab illo non poteſt ſumi vnitas numerica cuiuſcumque motus; vel ſumitur communiter pro duratione cuiuslibet motus. Et tunc dicendo, quòd motus eſt vnus, quia tempus eſt vnum, eſt dicere quod eſt vnus, quia eius duratio eſt vna; & hoc eſt petere principium. Inquirimus enim, quando motus eſt vnus in duratione & continuitate.

Ad primum, relictis varijs ſolutionibus. Reſp. quòd in illo motu locali ſunt plura, vbi partialia & inadæquata; vnum verò adæquatè, & ſimpliciter, ſcilicet illud in quo vltimo ſiſtit motus; reliqua enim, quia in illis non ſiſtitur, potius habent rationem continuatis partes motus, & tranſitum de vno ad aliud, quam rationem termini: & ita ſemper ſaluatur, quod terminus eſt vnus, ſcilicet vbi datur ratio vltimi. Quod ſi motus ſiſtat in medio, illud vbi habet rationem termini, hoc ipſo, quòd in eo ſiſtitur; & tunc ab eius vnitate pendet motus, ſicut de vnitate numeri diximus in Logica, q 16.

Ad ſecundum reſp. quòd in illis caſibus diſcontinuantur motus propter diſcontinuationem ſubiecti, ſuppoſito quod nõ manent eadem accidentia in genito, & corrupto, vt oſtẽdemus in libris de generatione, licèt maneat accidens ſimile. Et ita fallitur ſenſus videns continuari eundem motum, cùm tamen non ſit idem numero, ſicut quãdo iudicat eſſe eandem virgam, quæ partim eſt viridis, partim ſicca, cum tamẽn non ſit continua, ſed contigua, & ſi proijciatur, videtur ferri vnico motu, cùm tamen duplici feratur propter duplex ſubiectum, ſicut etiam plura ligna ligata videntur ferri vnico impetu, & tamen pluribus motibus mouẽtur, ſic in illò inſtanti, quo generatur cadauer deſcendente cane, incipit alius motus inceptione extrinſeca, quia in illo inſtanti motus non eſt, ſed finis motus præcedentis, & inchoatio extrinſeca ſequentis, ſufficitq; illa quies negatiua, vt in diuerſis ſubiectis diſcontinuentur motus. Et ſi dicas, quòd illi motus copulantur vnico inſtanti indiuiſibili, ergo ſunt partes cõtinnæ, & non cõtiguæ. *Reſp.* hoc intelligi de copulatione partium motus, vel quantitatis in eodem ſubiecto, in diuerſis autem ſubiectis vnico inſtanti

ſtanti finiuntur, & incipiunt extrinſecè diuerſi motus, quia ille motus, qui erat in cane in inſtanti corruptionis non habet mutatum eſſe à ſe productũ, ſed à generatione cadaueris præuentũ, à qua generatur in eo loco, in quo debebat poni à motu, ſi nõ deſineret motus corrupto ſubiecto, & ideo nõ eſt continuatiuum cũ motu cadaueris, ſed extrinſecè ab illo incipit ſequens pars motus cadaueris. Quomodo vero poſsit cõtinuari idem motus in aſcenſu, & deſcenſu, ſi per impulſum res proijciatur deorſum, & eodem impetu tranſeat vltra centrum, aut etiam reſiliendo à pariete faciat motum reflexum, ita quòd quies aliqua interrumpat illum motum, dicemus in lib. 8. q. 23.

Ad tertium reſp. motum, & tempus ad inuicem indiuiduari in diuerſo genere cauſæ tempus à motu in genere cauſæ materialis, motus à tempore, ſeu potius à non interruptione temporis in genere conditionis, ſeu formalitatis requiſitæ ad vnitatem motus, negatio enim vt cõditio ſolũ ſe habet, ſicut materia indiuiduatur à quantitate, vt à cõditione, quantitas à materia, vt à ſubiecto. Neque in diuerſo genere cauſæ circulus vitioſus eſt, vt in libris poſteriorũ oſtẽdimus. *Ad confir. reſp.* quòd vnitas motus pendet ab vnitate temporis, non vt eſt tempus primi mobilis, quod omnia comprehendit, neque vt eſt tempus proprium huius motus in ſingulari poſitiuè, ſed ſolum negatiuè, id eſt quatenus illa duratio particularis quiete non interrumpitur: & ſic pendet vnitas numerica motus à negatione interruptionis, vt à conditione, quidquid ſit depoſitiuo tempore, quo menſuratur motus.

ARTICVLVS V.

Quæ ſit contrarietas in motibus, & vnde ſumatur?

CONtrarietas in motibus poteſt intercedere, vel inter motum, & motũ ſicut frigefactio, & calefactio, ſicut moueri in albũ, vel quieſcere in albo, vel inter corruptionẽ, & generationem reſpectu eiuſdem rei.

Dico ergo primò, contrarietas duorum motuum inter ſe ſumitur ex contrarietate obiectorum, ſeu terminorum ad quos, non ex contrarietate terminorum à quibus formaliter, & per ſe loquendo, licèt quando eſt cõtrarietas perfecta motuum, etiam inueniatur contrarietas in terminis à quibus. Eſt D. Thom. *in hoc lib. 5. lect. 8. & Philoſ. ibidem à text. 47. vſque ad 50. Et ratio* primæ partis eſt, tum, quia termini ad quos dant ſpeciem motui, ergo & contrarietatem, hęc enim conuenit ratione ſpeciei; tum quia termini à quibus relinquuntur termini ad quos aſſumuntur à motu, ex eo ergo quod termini à quibus ſint cõtrarij ſolum ſequitur, quòd recedat à contrarijs, ex eo verò quòd accedat ad terminos ad quos, accipit contrarietatem, ſi illi contrarij ſint. Imo ex contrarijs terminis à quibus, cõtingit peruenire ad eundem terminũ, vt ex albo & nigro in viride. Ergo contrarietas terminorũ à quibus nõ conſtituit contrarietatem motuum per ſe. Secunda vero etiam ad contrarietatem conducunt quia motus petit contrarietatem inter terminum à quo, & ad quem, cùm verſetur inter terminos poſitiuos, & contrarios. Ergo ſicut datur contrarietas inter terminos ad quos: ita ſupponetur contrarietas ex parte terminorum à quibus, ſi perfecta ſit.

Dico ſecundò, in mutationibus, quæ non verſantur inter terminos contrarios, ſicut ſunt mutationes ſubſtantiales, contrarietas earum non ſumitur ex contrarietate terminorum, ſed ex acceſſu, & receſſu reſpectu eiuſdem termini. Ita Diu. Thom. & Philoſ. citat. loco. *Ratio* eſt, quia in his mutationibus termini propriè non habent contrarietatem, licèt habeant incompoſsibilitatem, ſicut vna forma ſubſtantialis non compatitur cum alia, licèt non habeat contrarietatem. ſicut generatio equi, & generatio ignis contrarietatem non habent ex parte terminorum ad quos. Ergo contrarietas iſtarum mutationum, qualis eſt inter corruptionem, & generationem, debet ſumi reſpectu

Digitized by Google

eiuſdem termini, quia generatio ignis, & corruptio eius ſunt oppoſita poſitiua, & non relatiuè, ergo contrariè. Sumitur ergo in eis contrarietas per hoc, quod recedatur, vel accedatur circa eundem terminum: receſſus enim & acceſſus motus contrarij ſunt, ſi reſpiciant eundem terminum: ſicut etiam in paſsionibus animæ datur aliquando contrarietas non penes obiecta, ſeu terminos contrarios, ſed penes acceſſum, & receſſum erga idem obiectum, vt ſpes & deſperatio, timor & gaudium reſpectu eiuſdem obiecti, vt docet D. Thom. **1. 2. q. 23. art. 2.** vbi etiam tradit totam hanc doctrinam.

Dico tertiò, contrarietas inter motum, & quietem ſumitur ex terminis oppoſitis, in quibus aliquid quieſcit, vel mouetur, reſpectu verò eiuſdem termini quies & motus non cõtrariantur entitatiuè; licet quies habeat priuationem motus. Sumitur ex Ariſtotel. & D. Thom. ***in hoc lib. à text. 53. lect. 9. Ratio*** eſt, quia cùm aliquid mouetur à contrario in contrarium, verbi gratia, ab ægritudine ad ſanitatem, non contrariatur quies in ſanitate motui in ſanitate: motus enim ad ſanitatem, tendit ad quietem in illa; terminus autem ad quem non contrariatur motui, ſed perficit, & conſumat illum. Ergo neque quies in tali termino: ſed quies in oppoſito, verbi gratia, in ægritudine contrariatur motui ad ſanitatem. Sed tamen, quia quies in termino ad quem, facit ceſſare motum, & priuat illo, dicimus opponi motui non quantum ad entitatem, quia hæc identificatur cum termino ad quem, ſed quies opponitur ipſi moueri ſeu tendentiæ de vno ad aliud, quod eſt imperfectionis in motu. In mutationibus autem, in quibus non eſt contrarietas, vt in ſubſtantia, non datur propriè quies contraria mutationi, ſed ſolum quædam negatio mutationis in eſſe. Hæc enim opponitur corruptioni, eò quòd corruptio recedit à quiete, ſeu manſione in eſſe. Quieti verò, ſeu in mutationi in non eſſe, non aſsignatur motus oppoſitus, quia quieſcere in non eſſe ſolum dicit negationem ipſius eſſe, non autem importat aliquod ſubiectum, circa quod verſetur motus.

Quæri ſolet, an poſsit aliquid ſecundum eandem partem moueri duplici motu contrario alterationis, vel locali? Secundò, an poſsit aliquid moueri tranſeundo de extremo ad extremum, & non per medium? *Ad primum reſpondetur*, quòd duplici motu locali non poteſt aliquid moueri, quia locus eſt adæquatus locato, vndè ſi datur duplex vbi, ſeu locus reſpondens duplici motui, quantumcumque minimè diſtẽt, non erit locus adæquatus locato. Et eadem ratione non poteſt aliquid moueri duplici motu augmentationis, quia non fit ſine aliqua diſtantia loci, quem occupat noua quantitas. At verò duplici motu alterationis in gradibus remiſsis non repugnat aliquid moueri, ſed in gradibus intenſis, quia termini alterationis ſunt compatibiles in gradibus remiſsis, vt calor & frigus; ergo & motus, quia vterque agens non impeditur agere, niſi ratione materiæ in qua non compatitur eius effectus. Ergo ſi compatitur, non repugnat ab vtroque agente procedere motus contrarius, & recipi in eodem ſubiecto, ſicut & terminus eorum. In gradibus autem intenſis, termini repugnant & ſe expellunt, ergo & actiones.

Ad ſecundum reſpondetur, non poſſe in motu continuo locali fieri tranſitum de extremo ad extremum, niſi per medium, licèt non ſemper per lineam rectam, eo quod continuitas motus dependet ex continuitate ſpatij. Si autem non tranſitur per medium, diſcontinuatur. Et quia motus localis totam ſuam quantitatem habet ex parte ſpatij, in quo acquirit loca; & ſine quantitate non habet ſucceſsionem, quæ ad eius eſſentiam pertinet; ideò, ſi fit tranſitus ſine medio ad extremum, in eo ille tranſitus carebit ſpatio, & conſequenter quantitate, & ſucceſsione, atque adeo eſſentia motus Phyſici. Angelus autem, quia non pendet à ſpa-

Digitized by Google

à ſpatio in ſuo motu, poteſt per motum diſcretum tranſire ad extremum ſine medio; & Deus poteſt transferre corpus ad alium locum ſine medio, ſed non per motum talis corporis, quia hic ſemper dependet à ſpatio in ſua diuiſibilitate, & ſucceſsione; eſt autem de ratione motus phyſici, quòd ſit ſucceſsiuus, & diuiſibilis & quantitatem habeat. Angelus autem, quia non poteſt corpora mouere, niſi motu locali, non poterit ſic transferre corpus. Quomodo verò globus perfectus moueatur de puncto in punctum per planum non tangendo partes, dicemus *quaſt. ſeq. art. 2.*

CIRCA LIBRVM SEXTVM DE DIVISIONE MOTVS, ET CONTINVI PER PARTES.

QVÆSTIO XX.

De Partibus, & Indiuiſibilibus continui.

ARTICVLVS I.

Quid ſint partes proportionales, & indiuiſibilia?

NIHIL vulgatiùs apud omnes eſt, quam quòd continuum componatur ex partibus & indiuiſibilibus, tam in quantitate permanente, quàm in ſucceſsiua. Partes tam in ſucceſsiuo, quàm in permanenti ſolum ſunt duplicis generis, quædam vocantur aliquotæ, ſeu deſignatæ, quarum quælibet addit aliquid diuiſibile ad aliam, ſine communicatione cum illa: aliæ vocantur proportionales, ſeu indeſignatæ, quæ entitatiuè non diſtinguuntur ab aliquotis, ſed intra eandem partem aliter atque aliter ſecundùm diuerſas proportiones & comparationes diuiſibilitatem eius explicant, ita quòd nunquam poteſt diuiſibilitas partis exhauriri, ſed quæcunque ſignata illa poteſt diuidi, & partes in quas diuiditur etiam poſſunt ſeruire alteri immediatæ, vt per illas diuidatur, & hoc eſt iſtas partes proportionales eſſe communicantes inter ſe, non quia penetrantur, ſed quia quæ deſeruiunt vni, ſi deſignetur, etiam poſſunt ſeruire ſequenti, ſi deſignetur, & ſumatur vt diuiſibilis.

Indiuiſibilia habentia poſitionem in continuo permanenti ſunt tria, ſcilicet punctum, quod caret omni parte: linea, quæ caret partibus latitudinis, & profunditatis: ſuperficies, quæ caret partibus profunditatis, de quibus egimus in Logica, *quaſtione 16.* Indiuiſibilia ſucceſsiua ſunt duplicis generis, quædam pertinent ad motum, & vocantur mutata eſſe, terminatur enim motus in fieri per mutatum in facto, & ſimiliter per illud continuatur, ſi ibi non ſiſtat motus. Alia pertinent ad tempus, & vocantur inſtantia, quæ non diſtinguuntur à mutatis eſſe niſi, ſicut duratio à re durante, & ſicut tempus à motu.

Hæc ſuppoſitis circa indiuiſibilia, & partes continui, quinque ſe offerunt explicanda. Primum, vnde conſtet in Philoſophia dari iſta indiuiſibilia, & iſtas partes proportio-

Digitized by Google

nales. Secundum, an indiuiſibilia ſint aliquid poſitiuum & reale. Tertium, an indiuiſibilia, & partes proportionales ſint actu in ipſo toto, vel ſolum in potentia. Quartum, an ſint actu infinita. Quintum, an inueniantur indiuiſibilia etiam in ſubſtantia, & alijs accidentibus præter quantitatem. Tria prima in hoc articulo tractabimus, reliqua in ſeq.

Prima difficultas.

PRimò ergo quæritur vnde deducatur dari partes proportionales, & indiuiſibilia in continuo? *Reſpondetur*, quòd ſuppoſito quòd ſenſu conſtat dari partes diuiſibiles, certas, & deſignatas, in quas quotidie videmus diuidi quantitatem, eaſque competere quantitati, etiam ſeparatæ, vt in Euchariſtia; diſcurſu ducimur ad intelligendum dari partes proportionales ad inuicem communicantes, ſupponendo id quod articulo ſequenti oſtendetur, quòd nullum diuiſibile poteſt ſolui in indiuiſibilia, ita quòd partes eius diuiſibiles non ſint, ex hoc enim conſtat, quòd cùm omnis pars in continuo hoc ipſo quod ſumitur vt pars, ſit diuiſibilis, neceſſario illi aſsignandæ ſunt partes, quæ etiam diuiſibiles ſint, quarum quamlibet ſi velimus aſſumere, etiam diuiſibilis erit, ſed in partes quæ conueniebant ipſi parti prius diuiſæ, quia eſt ſibi immediata, & ſic ſunt partes communicantes ad inuicem, quarum vna ſeruit diuiſioni alterius, & cum quælibet diuiſibilis debeat includere partes, nunquam poteſt exhauriri diuiſibilitas iſtarum partium, ita quòd remaneat aliqua indiuiſibilis.

Dari autem indiuiſibilia in continuo, deducitur partim aliquibus experientijs, partim ex ipſa ratione ſecùndùm officium, quod exercent iſta indiuiſibilia terminandi partes, & continuandi. Experientiæ ſunt, in primis, quia lux in corpore perfectè opaco tantum recipitur in ſuperficie, quia ſi vltra illam tranſiret, hoc ipſo non eſſet opacum, ſed aliquo modo diaphanum. Similiter locus ambit locatum ſecundùm vltimam ſuperficiem, quia ſi tangeret ſecundùm profunditatem, locus non adæquaretur locato, ſed ſecundùm aliquid diuiſibile excederet. Item ſi daretur globus perfectè ſphæricus, & tangeret perfectè planum, tangeret illud in puncto, quia ſi in aliquo diuiſibili tangeret, in illo globus adæquaretur plano, & ſic non eſſet perfectè ſphæricus. Quomodo autem ſic tangens in puncto moueri poſsit per planum, ſequenti articulo dicemus.

Ratione verò deducitur dari iſta indiuiſibilia, tùm ob terminationem partium in continuo, tùm propter continuationem. Et quidem terminari quantitatem clarè videmus, cùm ſit finita, implicat autem terminari aliquo diuiſibili, quia ſi hoc diuidatur, prius ſumetur vna medietas quàm alia, & ſic prius terminabatur illa, & rurſus in prima illius medietate terminari non poteſt, quia etiam diuiſibilis eſt in alias medietates, & ſic currit idem argumentum, quouſque deueniamus ad aliquod, quod vltra diuiſibile non eſt, & hoc eſt indiuiſibile. Similiter conſtat vnam quantitatem tangere aliam ſine penetratione, ergo per indiuiſibile, quia ſi tangeret in aliquo diuiſibili, totum illud eſſet ſimul & non extra id quod tangitur, & ſic penetraretur.

Quantum verò ad officium continuandi partes, licet ſenſui minus manifeſtum ſit, tamen ex ipſa ratione continui deducitur, quia ſicut ea dicuntur ſe tangere, ſeu contigua eſſe, quorum extrema ſunt ſimul, id eſt, quando duæ ſuperficies iunguntur, ita ea dicuntur continua, quorum partes termino, ſeu indiuiſibili communi copulantur. Quod ideo neceſſarium eſt, quia ſi vna pars diuiſibilis copularetur alteri diuiſibili ſe ipſa, & non per extremitatem, ſeu indiuiſibile, penetraretur, ſiquidem ſe tota vniretur cum illa, & non tantum per extremitatem, ſed taliter, quòd in quantum diuiſibilis vniretur, & ſic pars vnita eſſet intra aliam, quia quòd vniretur alteri parti, vniretur

Digitized by Google

tur per aliquid, quod poſſet diuidi, & ſic non ſola medietas illius eſſet vnita, ſed etiam altera medietas, atque adeo non eſſet tota extra aliam, ſed intra, quod eſt penetrari cum illa, & confundi. Ratio ergo cur pars eſt extra partem in loco, & nihil vnius eſt intra aliam, eſt, quia vnitur per indiuiſibile, quo copulatur alteri, & non intrat in aliud.

Secunda difficultas.

SEcundò *quæritur*, an iſta indiuiſibilia ſint entia poſitiua diſtincta realiter à partibus? *Reſpondetur*, indiuiſibilia illa, neque dicere ſolam negationem vlterioris extenſionis, neque partem ipſam cum connotatione talis negationis: neque ipſam formalem vnionem partium, ſed realitates eſſe per ſe vel reductiuè pertinentes ad quantitatem. Explicantur ſingula; non ſufficit negatio prædicta, quia iſta indiuiſibilia requiruntur ad contactum poſitiuum, nec ſolum deſeruiunt, vt quantitas dicatur finita, & limitata; hoc enim poſſet etiam intelligi negatiuè per hoc, quòd vlteriores partes non haberet; ſicut dici ſolet communiter, quòd ſi Deus impediret, ne reſultaret indiuiſibile terminans, quando aliquid diuiditur, maneret quantitas terminata negatiuè, non poſitiuè. Sed tamen requiritur poſitiuus terminus, ſeu indiuiſibile, quia quantitas habet poſitiuum contactum cum alia quantitate, qui contactus nō fit in aliquo diuiſibili, ſic enim intraret pars tangens cum parte contacta, non totaliter maneret extra: nec fit in aliqua negatione, quia ſic tangeret in nihilo, ſine reſiſtentia penetrationis ſicut ſi tangeret vacuū, quod eſt negatio corporis. Et eadem ratione non ſufficit entitas partium diuiſibilis, & poſitiua, cum connotatione negationis aliarum partium, quia id quo formaliter fit ipſe cōtactus, neque eſt illa negatio connotata, quia ſic tangerentur in nihilo, neque ipſæ partes connotantes, quia diuiſibiles ſunt, & diuiſibile ſi tota diuiſibilitate iungitur alteri, non tangit extra manendo, ſed penetrando, ſeu intra alteram manendo.

Quòd vero indiuiſibile non dicat ipſam formalem vnionem, conſtat manifeſtè in ipſo indiuiſibili terminante, quod eſt verum indiuiſibile, & non vnit, ſed terminat partes; imò indiuiſibile continuans potius reddit partem vnibilem, quam formaliter vniat, eò quòd reddit partem non ſe tota communicabilem alteri, & penes diuiſibilitatem, ſed penes extremitatem, quæ eſt vnibilis alteri ſine penetratione: ſed manendo extra partem. Potius ergo indiuiſibile reddit partem ſic communicabilem impenetratiuè, quam ſit ipſa formalis communicatio, ſeu vnio.

Denique, quòd ſit realitas pertinens ad prædicamentum quantitatis per ſe, vel reductiuè conſtat, quia linea, & ſuperficies ſunt veræ ſpecies quantitatis continuæ, habentes ſuam ſpecialem dimenſionem, qua parte diuiſibiles ſunt, ergo ſunt realitates per ſe pertinentes ad quantitatē. Punctum autem quia caret omni parte & extenſione, ſolum pertinet reductiuè ad quantitatem, tanquam poſitiuus terminus eius. Et D. Thom. *opuſc.* 36. *cap.* 2. ſentit, quòd eſt aliqua realitas, dicit enim: *Quòd punctus nihil eſt de ipſius lineæ eſſentia, quia nihil vnum, & idem realiter omnibus modis indiuiſibile poteſt ſimul in diuerſis partibus eiuſdem continui permanentis eſſe. Nec poteſt eſſe terminus eius, vel continuatio aliqua, cùm ille punctus ſit aliquid vnum realiter, vnde non poſſunt eſſe plures puncti realiter. In linea tamen ſunt plures puncti, & realiter ad inuicem diuiſi, vt duo eius termini, & ſimiliter in eius continuatione.* Ita D. Thom. Qui etiam videri poteſt *quæſt. 3. poten. art. 17. ad 5.* vbi dicit: *Quòd inſtans eſt aliquid temporis, non vt pars, ſed vt terminus.* Eſt ergo indiuiſibile aliquid poſitiuum, cum effectus habeat poſitiuos, pertinetque ad quantitatem, eo modo quo dictum eſt.

Quòd *ſi dicas*, videri ſuperflua iſta indiuiſibilia, tum quia ſola negatione vlterioris exten-

extenſionis poteſt quantitas finiri, præſertim ſi Deus impediat; ne facta diuiſione reſultet aliquod diſtinctum indiuiſibile; tùm etiam, quia qualitas, & alia accidentia habentia latitudinem, non requirunt indiuiſibilia ad vnionem ſuarum partium, ergo nec extenſio quantitatis, & ſimiliter partes ſubſtantiæ vniuntur ſine indiuiſibilibus, alias eſſent impenetratæ, etiam ſine quantitate; tùm denique, quia quantitas corporis Chriſti in Sacramento vnit ſuas partes indiuiſibilibus, neque enim caret illis, ſicut neque in cœlo, & tamen penetratur illa quantitas, ergo indiuiſibilia non requiruntur propter impenetrationem partium.

Reſpondetur ad primam probationem, quòd quantitas ſola negatione poſſet finiri negatiuè, non tamen poſitiuè, id eſt, ſecundùm ſitum & ordinem reſiſtentem penetrationi, & ſic facientem contactū poſitiuum. Quòd ſi Deus impediret reſultantiam indiuiſibilis, maneret illa quantitas penetrabilis, & & continuabilis cum alio indiuiſibili, ſi ei applicaretur non contiguabilis.

Ad ſecundam probationem dicitur, plures etiam concedere indiuiſibilia in intenſione qualitatis, de quo dicemus *in libru de Generatione*. Quidquid tamen ſit, dicimus cum Conimbricenſ. *hîc quæſt. 1. ad 3.* Ad primum eſſe diſparem rationem, quia in partibus qualitatis, vt qualitas eſt, non requiritur ſituatio, & impenetratio, imò in eadē parte, & in eodem puncto fieri poteſt intenſio, in partibus autem quantitatis requiritur impenetratio, ita quòd partes ſe totis non vniantur, ſed ſituatione extremitatum, & indiuiſibilium, vt vna pars ſit extra aliam. De Subſtantia verò dicemus *dub. 5.* non habere indiuiſibilia ſine quantitate, vt etiam diximus in Logica *quæſt. 16.*

Ad tertiam probatione dicitur, quòd partes corporis Chriſti in Euchariſtia etiam vniuntur indiuiſibilibus in ordine ad totum, quia partes illæ non ſunt confuſæ, & ſe totis vnitæ, & ſic quantum eſt ex ſe petunt non penetrari cum alia quantitate, etiam quoad locum, ſed hic effectus ſecundarius impeditur in illis partibus, quia non ſituantur in loco modo quantitatiuo, ſed modo indiuiſibili ſubſtantiæ. Quomodo autem recipiantur indiuiſibilia in ſubſtantia, ſi illa indiuiſibilibus caret, dicemus *dub. 5.* eadem enim ratio eſt, ac de partibus; nec enim eſt neceſſe, quòd in ſubſtantia ſint partes, & indiuiſibilia actu, & formaliter, ſed ſolum virtualiter, & ſecundùm capacitatem.

Tertia difficultas.

T*Ertiò inquiritur.* Vtrum iſta indiuiſibilia ſint actu in continuo vel in potentia? Tres ſunt ſententiæ. *Quidam* omnino negant, tàm continua quam terminatiua eſſe in actu. Contra quos egimus *dubio primo.* *Alij* terminatiua ponunt in potentia, continuatiua verò in actu. *Alij* è contra terminatiua ponunt in actu, & continuatiua in potentia, de quo Fonſ. 5. *Metaphyſ. cap. 16. quæſtione 6.* qui ſolum concedit ſuperficiem externam, phyſicè & actu dari, lineas verò & puncta ſolum mathematicè intra ipſum corpus, & de partibus proportionalibus, eadem eſt difficultas, an dentur actu in continuo, non enim deſunt qui id negant.

Nihilominus reſolutio eſt, dari actu in continuo indiuiſibilia, tàm terminatiua, quàm continuatiua, hæc enim ſolum differunt penes munus, & officium, continuatiua enim ſunt finis vnius partis, & principium alterius, terminatiua autem ſolum ſunt finis, vel ſolum principium. Similiter etiam partes proportionales dantur actu quantum ad ſuam realitatem, ſecundùm quam non diſtinguuntur phyſicè ab aliquotis.

Prima pars concluſionis ſumitur ex D. Thom. *opuſc. 36. c. 2.* vt ſupra retulimus, vbi dicit, quòd in linea ſunt plures puncti, & realiter ad inuicē diuiſi, & ſimiliter in eius continuatione, & in hoc *lib. lect. 5. in fin.* generaliter docet, *quòd omnis linea eſt media*

media inter duo puncta, ſicut ergo datur linea in actu, ita & puncta. Videri etiam poteſt 28. de veritat. art.2. ad 10. *Ratio* ſumitur ex ſupra dictis, quia continuum, & contiguum datur in re, actu, & phyſicè,ſed continuum eſt cuius partes vnico termino, ſeu indiuiſibili copulantur, contigua autem, quorum extrema ſeu indiuiſibilia ſunt ſimul, ita quòd duo indiuiſibilia ſe tangũt, ergo ſicut datur actualis copulatio partiũ continui, & actualis contactus continui, ita etiam dantur actualiter indiuiſibilia. Similiter partes manent actu impenetratæ, quòd habent beneficio indiuiſibilium, quibus vniuntur; ergo talia indiuiſibilia ſunt in actu.

Secunda verò pars, de partibus proportionalibus conſtat, quia partes proportionales ſunt incluſæ in aliquotis, nec ad illas faciunt additionem, ſed ſolum explicant modum indiuiſibilitatis earum, quia diuiſibilitas exhauriri non poteſt per diuiſionem, & ſolui in indiuiſibilia, vt ſequenti articul. dicemus. Itaque illa eſt pars aliquota,& deſignata, in qua eſt dare primum & vltimum, partes autem proportionales in quibus non eſt inuenire primum, & vltimum, quòd amplius non ſit diuiſibile.Cõſtat autem quod in eadem parte in qua aſſignamus primum,& vltimum ſecundũ terminationẽ, non eſt aſsignare primũ,& vltimũ ſecundum diuiſionem, & ſic ad eandem entitatem partis pertinet eſſe, aliquotam & includere in ſe partes proportionales ratione diuiſionis, & ſic ſunt ipſæmet partes aliquotæ in quantum inexhauribiles per diuiſionem, taliter quòd ſoluantur in partes non amplius diuiſibiles, licèt per diuiſionem deſignatam, & aliquotam, id eſt in alias partes etiam diuiſibiles finiatur quodcumque diuiſibile.

Sed obijcies, quia Diu. Thom. ſæpius aſſignat iſtas partes,& indiuiſibilia in potentia, non in actu; vt patet in 1. Phyſ. lect.9. vbi inquit: *Quòd quantitas totius conſurgit ex partibus, ſed hoc intelligendum eſt de partibus exiſtentibus actu in toto, ſicut caro, neruus, & os exiſtunt in animali, & per hoc excluduntur partes totius continui, quæ ſunt in potentia ipſa.* Et in 4. diſt. 10. q.1. art. 2. qu. 3. ad 1. dicit: *Quòd partes alicuius homogenei continui ante diuiſionem non habent eſſe actu, ſed potentia tantum.* Et hac ratione in partibus hoſtiæ, non dicitur poni Chriſtus infinities, quia non ſunt infinitæ partes in actu, ſed in potentia, vt videri poteſt 1.*par. quaſt.76.art.3. ad 1. & in 4. diſt.11. quaſt 1. art.2. quaſtiunc.3. Reſpond.* D. Thom. non loqui de partibus quantum ad entitatem, ſed quantum ad numerum, ſic enim ſunt in potentia plures, quia non ſunt actu diuiſæ; vt clarè deducitur ex ipſis verbis S. Thom. loco illo allegato ex 4. Sent. concludit enim: *Vnde in actu non eſt accipere ipſarum partium numerum, ſed potentia tantum.* Et eodem modo loquitur in 7. Methaphyſ. lect. 3 quando dicit: *Quòd duo dimidia in vna linea ſunt in potentia tantum*; quia ſcilicet non ſunt diuiſa, & conſequenter neque plura in actu, & quando 1. par.q. 85. art. 8. ad 2. dicit: *Quòd in linea infinita, & circulari non eſt punctum, niſi in potentia,* loquitur de puncto vt terminante.

Dices ſecundò. Quando diuiditur quãtites reſultat noua ſuperficies, & in linea nouum punctum, ergo illud antea erat in potentia, aliàs non reſultaret de nouo. Item illa puncta, & partes proportionales non habent propriam vnitatem, ſed vnitatem, totius, aliàs eſſent diuiſa; ergo neque realitatem, hæc enim vnitatem ſequitur. Item omnes partes, in quas diuidi poteſt continuum actu ibi ſunt, nec enim per diuiſionem creſcunt; & continuum diuidi poteſt in infinitum, ergo actu ſunt infinita: & cùm ſucceſsiuè percurrantur à motu omnes illæ, in quas poteſt diuidi, motus erit infinitus, & ſic impertranſibilis.

Ad primam inſtantiam reſpondetur, quòd in diuiſione quantitatis aliquando reſultat noua ſuperficies ſimpliciter in termino diuiſionis, aliquando non ſimpliciter reſultat,

tat, ſed illud quod erat continuatiuum, redditur terminatiuum per hoc ſolum, quòd partes quæ immediatè poſt illud indiuiſibile ſequebantur, ab illo ſeparentur ſed quia immediatè poſt indiuiſibile non ſequitur aliud in continuo, ſed pars, ideò ſi diuiſio fiat in parte; & non in ipſo indiuiſibili, neceſſe eſt quòd reſultet nouum indiuiſibile in actu, quod anteà non poterat eſſe niſi in potentia. Ad ſecundam dicitur, quòd illæ partes, & illa indiuiſibilia habent vnitatem partialiter, & communicantem in vnitate continui, non abſolutè diſtinctam, & eo modo etiam habent vnitatem partialem. Ad tertiam reſpondebitur art. c. ſequenti.

ARTICVLVS II.

Vtrùm indiuiſibilia & partes proportionales ſint actu infinitæ in continuo?

MVlti affirmant, ſed tamen quia iſtæ partes ſunt ſe communicantes, non afficiunt actu & categorematicè infinitum. *Ita ex Patre Suarez diſp. 40. Metaphy. ſect. 5. Rubio &* alijs docet Cabero hic diſp. 1. dub. 2. alij, & eſt communior ſententia ſolum agnoſcunt infinitas partes, & indiuiſibilia in potentia.

Procedit autem iſta quæſtio inter duas difficultates: nam ex vna parte videtur concedendum eſſe infinitum in actu. Si verò hoc effugimus, inciditur in aliud inconueniens, quia diuiſibile vltimatè per diuiſionem finietur, & terminabitur. Vtrumque probatur, nam partes omnes in quas poteſt diuidi cõtinuũ actu ſunt in illo, & ſimpliciter omnia indiuiſibilia, quæ actu vniũt iſtas partes vel ergo quælibet pars diuidi poteſt in aliam atq; aliã diſtinctam vel non poteſt, ita quòd ſit deuenire ad aliquam, quæ vlterius diuiſibilis non eſt Si hoc ſecundum dicatur, erunt quidem partes finitæ, ſed tamen diuiſibile exhaurietur per diuiſionem. *Si* verò dicatur primum, neceſſario debent eſſe partes actu infinitæ, & non ſolum in potentia, quia cum in infinitum diuiſibilis ſit illa quantitas, vt contentæ in continuo, infinitæ actu eſſe debent, quia quantum eſt diuiſibile in ea quæ inſunt, ergo omnes illæ in quas poteſt diuidi quantum in infinitum, actu inſunt in illo. Nec poteſt dici, quòd ſunt partes ſe communicantes, quæ non faciunt infinitum ſimpliciter. Nam cõtra eſt, quia etiam ſine vlla communicatione partium, & ſeparando quãcumque medietatem ab alia, & non repetendo eaſdem partes, quælibet eſt diuiſibilis in alias diſtinctas, alioquin ſi per repetitionem, & communicationem partium diceretur diuidi in infinitum, non eſſet in infinitum diuiſibile, ſed repetibile.

Item ſi ſolum dantur partes infinitæ in potentia, finitæ autem in actu; ergo etiam erunt indiuiſibilia finita in actu & ſic ſolum partes finitæ afficiẽtur indiuiſibilibus, & actu manebunt impenetratæ; reliquæ verò quæ in infinitum diuidi poſſunt, penetratæ manebunt, & non poteſt aſsignari, quibus competat habere indiuiſibilia & quibus non, imò oportet aſsignare quomodo punctum afficiat partem, quia cùm quælibet pars ſit diuiſibilis, non poteſt deſignari, quòd aliquid illius afficiatur puncto, quin prius medietas illius afficiatur, & quælibet alia medietas in infinitum prius, & antecedenter afficiebatur.

Nihilominus in ſentent. Diu. Thom. partes in continuo non ſunt actu infinitæ quoad numerum, neque etiam indiuiſibilia, vt ex locis allegatis in præcedenti difficultate conſtat. Et *ratio eſt*, quia ſi intelliguntur partes actu infinitæ, ita quòd quælibet ſeorſum ab alia faciat additionem, vel diminutionem; ſine dubio erit infinita quantitas in actu, quia quodcumque diuiſibile quantumuis minimum, quòd talis eſt naturæ, quòd poteſt ſuperaddi ad alterum, & extenſionem facere cum illo, ſi multiplicetur actu in infinitum in ipſo continuo faciet continuum infinitum; ſi verò pars ſuperaddita alteri non extendit, nec facit maius, hoc

hoc ipſo ſolum eſt pars in potentia, & cõmunicans cum altera, non diſtinctam extenſionem ponens in actu.

Quare diuiſio in infinitum, in quocumque continuo non intelligenda eſt collectiuè, ſed diuiſiuè, ita quòd nulla pars in particulari ſignari, & determinari poteſt, quæ diuiſibilis non ſit in alias partes. Et quantum ad hoc optimè dicitur, quòd nulla diuiſione poteſt exhauriri diuiſibile, quia cũ diuiſione ipſa deſignetur pars quæ diuiditur, hoc ipſo non poteſt aliqua pars diuidi, niſi in partes diuiſibiles. Atverò collectiuè non poteſt diuidi in partes infinitas, ita quòd vnam poſt aliam diuidendo actu fiat diuiſio infinita, ſed ſi plures diuiſiones fiant, exhaurietur quidem diuiſum, ſed penes partes aliquotas diuiſionibus finitis; partes verò proportionales ſolum habẽt poſſe in infinitum diuidi, & nulla diuiſione exhauriri, ſi quælibet ſumatur diuiſiuè; & in particulari quantumcumque minima ſit, & hoc loquendo quantum eſt ex natura quantitatis, & modo mathematico, nam ratione ſubiecti non valentis infra quamcumque diuiſionem quantitatis ſaluari, non poterit fieri talis diuiſio, niſi deſtructo ſubiecto, vt etiam notat S. Tho. hoc lib. lect. 3.

Et hinc intelligitur quomodo partes illæ proportionales dicantur communicantes inter ſe, non quia penetrentur, cùm hoc ſit impoſsibile, penetratis enim partibus proportionalibus, quam extenſionem haberent aliquotæ, quę non diſtinguũtur ab illis; Nec ex eo quòd communicant ipſi toti; hoc enim non ſufficit, quia etiam partes aliquotæ communicant toti, imò etiam partes phyſicæ vt materia & forma, nec tamen inter ſe ſunt communicantes, ſed vna extra aliam. Dicuntur ergo communicantes quãtum ad ipſum modum, & deſignationem diuiſionis, quia in toto continuo quælibet pars diuiditur in ſibi immediatas, & ſi hæc immediata diuideretur etiam in partes ſibi immediatas, tunc erit pars illius ea, quæ ante diuidebatur in illam, & ſic ſunt communicantes non in extenſione & in additione materiæ, ſed in modo exercendi diuiſionem & deſignandi, partes verò ſecundum extenſionem in actu ſemper ſunt finitæ, ſiquidem ſecundum eam creſcunt, vel decreſcunt; ſed ſub iſta finita extenſione continetur infinita diuiſibilitas ſincategorematicè, & ex parte modi faciendi diuiſionem. Et hoc oportet benè diſcernere, quia in eo cũ magna confuſione Authores loquuntur, & vix inuenitur qui ad plenum ſatis faciat; optimè autem intelligitur dicendo, quòd partes proportionales non important diſtinctam extenſionem, & additionem materialem ad aliquotas, ſed diuerſum modum deſignandi diuiſibilitatem partium, & pars quę ſeruit vni, ſeruit alij, ideòque communicantes dicuntur vt infinitæ in potentia deſignationis, non in actu extenſionis. Ex quibus patet ad rationes dubitandi

Ad primum reſp. quòd partes proportionales non poſſunt diuidi in partes diſtinctas, & non ſe communicantes in infinitum, ſed ſolum in partes ſe communicantes vt explicatum eſt, quod eſt diuiſiuè eſſe in infinitum diuiſibiles, non collectiuè, licèt vnaquæque ſeorſum & diuiſiuè ſumpta diuiſibilis ſit in partes diſtinctas, & in ea quæ inſunt, & de facto ſunt in ipſo continuo, vt in partes aliquotas. Hæc tamen quæ de facto ſunt in ipſo continuo, non ſunt actu infinita, niſi ſecundum repetitionem, & communicationem earumdem partium, quod eſt eſſe infinita in potentia, & ſincategorematicè. Quòd ſi ſolueretur continuum in omnem ſui partem, ita quòd neutra alteri communicaret, ſequerentur duo contradictoria, & quod eſſent infinitæ & indiuiſibiles, quia vlterius diuidi non poſſunt, & quod eſſent finitę, & diuiſibiles, quia partes ſunt continui finiti. Vndè, quando dicitur accipienti vnam partem, ſemper reſtat alia ergo ſunt infinitæ in actu, diſtinguo antec. Reſtat alia quæ ſit aliquota & nouam extenſionem addat ad præcedentem nego, acceptio enim partium aliquotarum tandem finitur.

finitur. Reſtat alia proportionalis, & communicans ad inuicem cum præcedente, ita quòd in ipſa deſignatione quomodocumque accipiatur, ſemper in infinitum diuiſiuè poſsit alia ſumi, tranſeat, ſed hæc acceptio non eſt partis actu ſeparatæ ab alia, & addens diſtinctam extenſionem in infinitum, ſed eſt pars communicans cum alia, vt explicatum eſt.

Ad ſecundum reſpondetur, non dari infinita indiuiſibilia actu, ſed potentia in continuo quæ eſt expreſſa ſententia *Ariſtotel. qui cum hoc lib. 6. text. 77.* ſoluens rationem Zenonis, quòd infinita media, quæ ſunt in continuo, non poſſunt pertranſiri tempore finito, reſpondit, etiam tempus eandem infinitatē habere quā continuum: poſtea verò in lib. 8. text. 68. hanc ſolutionem reuocat, quæ ſolum erat ad hominem, & dicit, quòd ſi quæratur de ipſo tempore quomodo ſit infinitum, dicendum eſt; quòd ſolum habet infinitatem in potentia, finitatem verò in actu. Et idem docet *Sanct. Thom. 6. Phyſic. lect. 11. Quòd mobile non vtitur infinitis, quæ ſunt in magnitudine quaſi actu exiſtentibus, ſed quaſi in potentia.* Quomodo autem intelligi poſsit quòd ſolum ſint indiuiſibilia finita in partibus continui diuiſibilibus in infinitum? *Reſpondetur*, quòd vnum indiuiſibile afficiens vnam partem formaliter, afficit plures inadæquatè & virtualiter quod de indiuiſibili terminatiuo ſatis conſtat, quia omnes partes vnius lineæ vno puncto terminatæ redduntur; de continuatiuo etiam patet, quia poſt vnum punctum immediate ſequitur pars, quæ vtique non poteſt tota formaliter tangi à puncto adæquatè ſed inadæquatè, cùm indiuiſibile non poſsit adæquari diuiſibili, virtualiter autem adæquat totam, quia reddit illam impenetratam & coordinatam alteri penes extremitates. Quantum autem vnius partis poſsit afficere vnum punctum, neſcimus; ſufficit enim dicere, quòd vnum punctum non ſequitur immediatè poſt aliud, ſed pars, & illud quod immediatè pòſt ſequitur, afficitur ab indiuiſibili, ne penetretur cum alia parte, & ſufficit illi parti vnum indiuiſibile. Vndè ſi pars illa diuidatur inter punctum & punctum, reſultabit nouum indiuiſibile terminans actu, quod ſignum eſt ibi fuiſſe in potentia tantum.

Ex quo reſpondetur ad id, quod vltimo in argumento inſinuatur, ſcilicet quomodo poſsit indiuiſibile afficere partē, quia quacumque parte data, alia medietas eſt prior, quæ afficiatur indiuiſibile. Sed reſpondetur, quòd indiuiſibile non poteſt afficere adæquatè, & totaliter partem, licèt inadæquate afficiat, & virtualiter totam. Et hoc ideo, quia punctum eſt initium partis, aut terminus, principium autem rei non afficit totam adæquatè, & totaliter, aliàs eſſet totum, ſed afficit totam inchoando illam, & hoc eſt afficere inadæquatè, & non totaliter.

Quid de indiuiſibilibus ſubſtantiæ?

MVLTI recentiores communiter tribuunt ſubſtantiæ, & partes ordinatas, & indiuiſibilia à quantitate diſtincta. *Et fundamentum* præcipuum eſt, quia in ſubſtantia dantur partes ante quantitatem coordinatæ, ſubſtantia enim corporea ſecundùm ſe partes habet, ergo & indiuiſibilia, quibus partes coordinētur. Et ſicut in ſubſtantia dantur partes, quia correſpondere debent partibus quantitatis, ita & indiuiſibilia, quibus correſpondeant indiuiſibilia quantitatis. Ex quo ſumitur ſecundum fundamentum, quia indiuiſibile quantitatis non ſubſiſtit, ſed inhæret, & non in partibus, quia diuiſibiles ſunt & improportionatæ indiuiſibilibus; ergo in indiuiſibili ſubſtantiæ, ergo ſubſtantia habet indiuiſibilia, vt correſpodeant indiuiſibilibus quantitatis, quæ recipit.

Nihilominus oppoſitum omnino certum ſolidumque exiſtimo, nam deſtruitur tota ratio, & eſſentia quantitatis ſi ponuntur in ſubſtantia partes formaliter ordinatæ

per

per indiuiſibilia, vt in Logica tractauimus, quæſt. 16 Et ſicut in ſubſtantia ſolum admittimus partes radicaliter, & ſecundum capacitatem, ita & indiuiſibilia. *Ratio* huius eſt, quia ſi ſubſtantia habet indiuiſibilia, quibus formaliter vniantur partes, & ordinet eas, neceſſario debemus fateri in ſubſtantia ante quantitatem dari ſufficiens principium impenetrationis, tam quoad ſe, quàm quoad locum; & ſic extenſio quantitatiua nihil omnino addit ſuper extenſionem ſubſtantiæ entitatiuam, nec ab ea differt, ſiquidem ſi ſubſtautia habet partes extra partes extenſas in ordine ad totum, quia ordinatæ vniuntur in ipſo, & in ordine ad locum, quia habet ſufficiens principium impenetrationis, ratione cuius extenditur in ordine ad locum, non habet quantitas aliquid amplius tribuere, quia omnis extenſio etiam quantitatiua exhauritur extenſione quo ad totum, & quo ad locum, nec amplius poteſt præbere quantitas, quàm principium impenetrationis, remota enim quantitate, ſubſtantia penetrationi non reſiſtit, imò quantitas modo ſubſtantiæ poſita, vt in corpore Chriſti in Euchariſtia penetratur cum quantitate panis.

Quòd ergo hoc ſequatur, ſi ſubſtantia habet indiuiſibilia, quibus eius partes vniantur & coordinentur, inde conſtat, quia illæ partes vniuntur indiuiſibilibus, quæ non ſe totis vniuntur, ſed ſolum penes extremitates, ſi enim ſe totis vnirentur, non indiuiſibilibus vnirentur, ſed vna pars diuiſibilis alteri diuiſibili coniungeretur, non penes extremitatem aliquam, ſed penes ipſam diuiſibilitatem, atque adeò vna pars intraret aliam, quod nihil aliud eſt quàm penetrari, id eſt intra diuiſibilitatem alterius conſtitui. Ergo quæ vniuntur non ſe totis, ſed penes extremitates & indiuiſibilia hoc ipſo habent principium reſiſtendi penetrationi, quia principium reſiſtendi penetrationi eſt principium vniendi vnam partem alteri penes extremitatem ſeu indiuiſibile, ratione cuius vna pars non intrat in aliam, ſed ſola extremitate vnitur illi. Ergo ſi ſubſtantia habet indiuiſibilia vnitiua partium, habet principium reſiſtendi penetrationi, qua vna pars intrat in aliam, & vnitur illi non per ſolam extremitatem.

Dices, ſubſtantiam ſolum ordinare partes, & extendere erga totum, non erga locum, neque erga alia corpora, ſicut facit quantitas, ſed penetrari poſſe ab alijs eo modo quo ipſum corpus Chriſti in Euchariſtia non habet modum impenetrationis erga locum, licèt habeat erga totum: id ergo quod miraculoſe habet quantitas corporis Chriſti, habet connaturaliter ſubſtantia remota quantitate, ſcilicet quòd reſiſtat penetrationi in ordine ad alia corpora, non in ordine ad proprias partes. *Sed contra eſt*. Primò quia eſſentia quantitatis non conſiſtit in hoc, quod eſt actu reſiſtere penetrationi, poteſt enim vna quantitas etiam localiter circumſcripta actu penetrari cum alia quantitate, vt ſupra lib. 4. oſtendimus, ſed conſiſtit in eo, quòd habeat principium, & potentiam, quæ petat reſiſtere penetrationi quantum eſt ex ſe, licèt actualis penetratio tanquam ſecundarius effectus quantitatis poſsit impediri à Deo: ſi ergo ſubſtantia habet partes vnire impenetratiuè in ordine ad ſe, ex vi talis modi petit, & habet ſufficiens principium, quo reddatur impenetrata loco ſeu corpori contiguo, quia non ſtat, quòd illud indiuiſibile quod ſufficit reddere vnam partem impenetratam alteri parti continuæ, non ſufficiat reddere impenetratam alteri corpori contiguo, ſi ibi apponeretur, ergo habet principium ſufficiens, & petens impenetrationem cum altero, quod eſt habere totum effectum quantitatis. *Deinde*, quia ſi ſubſtantia habet indiuiſibilia continuatiua, vt recipiat indiuiſibilia quantitatis, etiam habebit indiuiſibilia terminatiua, vt recipiat indiuiſibilia terminatiua quantitatis, ergo ratione illius indiuiſibilis terminantis tanget alterum corpus, ſeu

Digitized by Google

ſubſtantiam, mediante illo indiuiſibili, tanquam aliquid contiguum, & non continuum, ea enim ſe tangunt contiguè, quorum extrema ſeu indiuiſibilia ſunt ſimul, ergo non minus habet principium reſiſtendi penetrationi aliorum corporum penes indiuibile terminans, quam reſiſtendi penetrationi partium continuarum penes indiuiſibile continuans.

Ad primum fundamentum oppoſitum reſpondetur non præhaberi in ſubſtantia partes, & indiuiſibilia formaliter, formalitate coordinationis, & extenſionis ſed capacitate ſubſtantiæ quæ ſolum radicaliter habet partes, & indiuiſibilia, non formaliter, id eſt habet capacitatem recipiendi indiuiſibilia, & ordinationem formalem partium per quantitatem, quod non habet Angelus, vt in q.1. Log. diximus.

Ad ſecundum reſpondetur, indiuiſibilia non ſubſiſtere, ſed recipi in ſubſtantia, non tamen in indiuiſibili ſubſtantię formali, ſed in radicali, id eſt in entitate capaci indiuiſibilium. Imò vt benè aduertunt *Conimbricenſes hic, quæſt.1 art.3. ad* ſextum, indiuiſibilia nō ſunt in ſubiecto adæquatè quaſi eis correſpondeāt indiuiſibilia diſtincta in ſubiecto, ſed inadæquatè, hoc eſt, ſunt in ſubſtantia ratione quantitatis, quæ ſine ſuperficie, & linea, & punctis non coaleſcit, & mediante tali quantitate ſubſtantia recipit indiuiſibilia; qui autem ponunt indiuiſibilia in ſubſtantia, non facilè ſe expediunt, quomodo ſint iſta indiuiſibilia in forma, & in materia, & ſi ſunt diſtincta indiuiſibilia, quomodo ſe coniungant? Quòd ſi ſunt in ſola materia, quomodo ergo per indiuiſibilia materiæ partes formæ extenduntur?

Si dicas, quomodo ergo Corpus Chriſti totum eſt in puncto, ſi ſubſtātia panis puncta non habet? *Reſpondetur*, Corpus Chriſti correſpondere puncto ſpecierum panis, quod eſt punctum formale, & quantitatiuum: conuerti autem ſubſtantiam panis, etiam quātum ad punctum in Corpus Chriſti non quantum ad punctum formale ſubſtantiæ, ſed radicale, id eſt illa entitas panis, quæ de ſe eſt capax recipiendi quantitatem cum puncto.

ARTICVLVS III.

Vtrùm continuum componatur ex ſolis indiuiſibilibus?

SENSVS quæſtionis eſt, an continuum ita conſtat ex partibus, quòd ſi illæ diuidantur, poſsint peruenire ad aliquam quæ vlterius diuiſibilis non ſit, & ita ſi diuidantur omnes indiuiſibiles maneant? Vnde ſi conſtat ſolum ex illis, ſolum conſtabit ex indiuiſibilibus.

Sententia Ariſt. in hoc 6. lib. cap.1. eſt contra Zenonem, & alios antiquos, continuum nō conſtare ex ſolis indiuiſibilibus, quòd etiam tradit *D. Auguſt.11. de Trin. cap.10. & lib. de quantitate animæ, cap.51. in fine Diu. Thom. expreſsè in præſenti lib. lect.1.* & in tantum in Philoſophia inualuit hæc ſententia quòd *Concilium Conſtantienſe ſeſſion.15.* inter errores Ioannis Hus poſuit tanquam errorem in Philoſophia, quòd dixerit lineam componi ex punctis immediatis, aut ſimpliciter finitis. Et tamen non deſunt aliqui recentiores, qui Zenonis opinionem ſuſcitauerint, ſentiendo contra Ariſtot. continuum ſolis indiuiſibilibus componi.

Rationes quibus Philoſophus probat ſuam ſententiam phyſicæ ſunt, quibus alij addunt rationes ex Mathematica petitas; præcipuæ ergo rationes Philoſophicæ ex duobus principijs pendent. Primum eſt, quòd indiuiſibile additum alteri indiuiſibili, licèt multiplicet numerum, quod eſt facere quantitatem diſcretam, non tamen facit maius & extenſius, quod eſt conſtituere quantitatem continuam. Secundum eſt, quòd vnum indiuiſibile vnitum alteri ſe toto illi coniungitur, & eundem locum occupare poteſt, vnde ſi tota quantitas conſtaret

Digitized by Google

ſtaret ex indiuiſibilibus, tota eſſet in eodem loco, & non extenſa in illo, imò nullæ darentur partes in quantitate, quia indiuiſibilia ſolum ſunt extremitates partium, non partes ipſæ.

Primum principium ex eo conſtat, quia indiuiſibile caret omni extenſione, & omni principio conſtituente diuiſibilitatem, cùm in ſe nullam habeat, ſed ſolum rationem termini, quo partes terminantur, vel continuantur; ergo coniunctio plurium indiuiſibilium non poteſt conſtituere totum, quod conſtat partibus diuiſibilibus; neque enim indiuiſibilia ex eo, quòd coniungantur, aliquam poſitionem partium inducunt, cum ipſa in ſe nihil partis habeant, ſed carentiam partium; ergo plura indiuiſibilia ſunt plures carentiæ partium.

Dices eſſe formaliter indiuiſibilia, & vt quod tamen virtualiter, & vt quo dant diuiſibilitatem, quatenus vnum coniungitur alteri, ſicut vnitas, licèt ſit indiuiſibilis in genere numeri, tamen coniuncta alteri facit numerum, ſeu extenſionem diſcretam, & inſtans adiunctum parti prçteritæ facit durationem maiorem.

Sed contra eſt, quia vnum punctum reſpectu alterius non ſe habet vt forma diuiſibilitatis, ſed vt materia, quia in illa indiuiſibilia diuiditur totum, ergo non ſe habet vt principium quo diuiſibilitatis; neque enim eſt forma, qua redditur diuiſibilis, ſed id in quod diuiditur ipſum totum. Et ſicut vna ſubſtantia ſpiritualis poſita iuxta aliam non facit extenſionem, quia neutra in ſe extenſionem habet, ita nec punctum ex eo quod ponatur iuxta aliud, faciet extenſum, quia vtrumque caret extenſione. Denique punctum, quod immediatè ſequitur poſt aliud, non extrahit illud à negatione diuiſibilitatis, ergo quòd cōſequenter ſe habeat, nihil ad diuiſibilitatem confert, ſiquidem ipſa conſecutio non poteſt facere extenſionem, niſi iuxta materiam in qua eſt, vt in rebus ſpiritualibus conſequenter ſe habentibus extenſio non datur; conſecutio enim non eſt aliud quàm relatio, ſeu ordo vnius poſt aliud; relatio autem formaliter non poteſt facere extenſum, ergo ſi ipſa materia extenſionis ſunt ſola indiuiſibilia, quæ in ſe carentiam habent extenſionis, ex eo præcisè, quòd vnum conſequenter ſe habet poſt aliud, non conſtituet extenſionem, ſed ſolum ordinem conſecutionis. Et in hoc eſt lata differentia inter vnitatem reſpectu numeri, & punctum reſpectu extēſionis, quia vnitas facit numerum ſegregando, & diuidendo ab alio, quæ eſt extenſio diſcreta, pūctum autem, ſeu indiuiſibile componendo, & coniungendo. Eſt autem contra rationem indiuiſibilis extendere diuiſibiliter, non autem ſegregare, & diuidere, vel ſegregari ab alio, & conſequenter numerum vel multitudinem facere. Similiter inſtans vel indiuiſibile additum parti, non facit maiorem durationem, ſed addit terminationem illius, & ſic inſtans non importat maiorem durationem ſupra durationem præteritam, ſed complementum terminans ipſam durationem.

Secundum principium ex eo deducitur, quia punctum caret partibus ergo non poteſt tangere alterum punctum ſecundum aliquid ſui, & non ſecundum aliud, ſecundum extremitatem, & non ſecundum medietatem, quia totum quod eſt in puncto, eſt extremitas, & ſic vel tangit totum, vel nihil, ſi ergo indiuiſibile tangit aliud ſe toto, penetratur cum illo, & manet intra eūdem locum, ergo quantumcumque ſuperaddantur indiuiſibilia, non extendunt quātitatem, quia occupant eundem locum, & ſic vnum non ponitur extra aliud, neque ex ſua natura id petit, atque adeò non extenditur.

Dices, indiuiſibile poſitum iuxta alterum, non tangit illud ſe toto, nec penetratur cum illo; potius enim indiuiſibile reſiſtit penetrationi, & facit vt duo corpora ſecundum extrema ſe tangant, & non penetrentur, ergo non ſe totis ſe tangunt, nec ponuntur in eodem loco, & hoc conſtat:

tum

tùm in puncto terminatiuo, quia contiguatur cum alio terminatiuo alterius lineæ, & ſic non eſt in eodem loco, alioquin penetrarentur duæ extremitates lineæ, vel duæ ſuperficies corporum; ergo ſunt in diuerſis locis, etiam ſi ſint indiuiſibilia, conſequenter ſe habentia; tùm etiam in indiuiſibili continuatiuo, quia punctum inhæret alicui parti, & tamen non penetratur cum illa, ſed alteri vnit, ergo à fortiori non penetrabitur cum altero puncto, ſi immediatum illi eſſet.

Sed contra eſt, quia indiuiſibile reſiſtit penetrationi partium, quia eſt earum extremitas, & ſic facit, quòd partes penes extremitatem ſe tangant, & non ſecundum ſe totas. At verò punctum ſine partibus ſumptum non tangit vt extremitas alterius, cuius aliæ partes nõ tangunt, ſed totum quod in puncto eſt, extremitas eſt. Si autem punctum inhæret parti, & pars mediante illa tangit, vel vnitur alteri, hoc ipſo non ſe tota vnitur illi, ſed per aliquid ſui non diuiſibile, ſed indiuiſibile, & ſic non penetratur. *Vnde ad primam inſtantiam dicitur*, quòd duæ ſuperficies quando ſe tangunt, ſub eodem indiuiſibili loco continentur; vt expreſsè docet S. Tho. *quæſt.*18. *de verit. art.*2. *ad* 10. Itaque plura indiuiſibilia non requirunt diſtinctum locum, ſed tanguntur ſe totis; quia idem eſt in illis tangi, & tangi ſe totis, cùm careant partibus; faciunt tamen ne partes penetrentur, quia faciunt ne partes ſe totis tangantur, ſed ſolum penes extremitates. *Ad ſecundam inſtantiam dicitur*, quòd punctum continuatiuum inhæret parti inadæquate, ſcilicet toti parti, ſed non totaliter, nec eam comprehendendo, & vndique penetrando, cũ ſit illi improportionatum, vtpote indiuiſibile cum diuiſibili, ſed inhæret parti tanquam ſubiecto, vt principium eius vel finis. Si verò punctum immediatè vniatur alteri puncto, ſe toto vnitur illi, cùm ſit adæquatum, nec ſit in eo aliud tangere extremitate, & tangere ſe toto.

Plures rationes, quæ ex Mathematica deducuntur, omittimus in præſenti. Videri poſſunt apud Conimb, *hic quæſt.* 2. *art.*2. & alios quos ipſi citant. Plures etiam dicemus *in textu Ariſt. huius libri.*

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur*; quia ſi continuum non componitur ex indiuiſibilibus, ſed ex partibus, vel illæ ſunt ſemper diuiſibiles in alias, vel deuenitur ad aliquam, quæ vlterius diuiſibilis non ſit. Si hoc ſecundum, habemus intentum; ſi primum, ſequitur in quolibet continuo dari infinitas partes, & infinitum in actu, quia quamlibet partem accipiendo, ſemper alia reſtat accipienda, nec ſufficit dicere, quòd illæ partes ſunt proportionales, & ſe communicantes; nam quæcumque pars diuiſibilis habet actu partes illas, in quas diuidi poteſt, & cùm illæ ſint diuiſibiles, aliquid addunt ad præcedentes, & conſtituunt maius, ſeu extenſius, alioquin ſi nõ conſtitueret maius, eſſet indiuiſibile, ergo cùm in quolibet continuo ſemper reſtet accipienda pars, quæ per additionem ſui faciat maius, vtique eſt pars non communicans. Item cùm mobile ſucceſſiuè tranſeat partes ſpatij, ſi illæ partes ſunt infinitæ, quacumque ſignata prius aliã attigit, & prius aliam, ergo numquam incepit motus, quia numquam eſt ſignare vnde incepit: nec ſimiliter poterit pertranſiri aliquod ſpatium finito tempore, quia ſunt infinitæ partes pertranſeundæ, & quacumque tranſacta reſtant aliæ pertranſeundæ. Ac denique poſitis partibus infinitis, etiam indiuiſibilia erunt infinita, & ſingulis indiuiſibilibus poteſt creari vnus Angelus, ergo in fine eorum dabitur infinitum actu.

Confirmatur, quia Deus poteſt diuidere omnes partes continui actu, quia omnes diuiſibiles ſunt, ergo ab aliqua potentia diuidi poſſunt, ſiue diuiuè, ſiue col-

collectiuè: facta autem hac totali diuiſione, non poſſunt amplius diuidi, ergo remanent indiuiſibiles, ergo continuum componitur ex indiuiſibilibus.

Reſpondetur, ſolutione data, quòd quælibet pars eſt diuiſibilis, hoc ipſo quòd eſt pars, ſed dicuntur omnes partes continui eſſe diuiſibiles in partes communicantes, quia pars quæ ſeruit diuiſioni vnius, poteſt etiam ſeruire diuiſioni ſuæ partis immediatæ, vt *articulo præcedenti* explicauimus. *Vnde ad replicam dicitur*, quòd quælibet pars ſeorſim ſumpta, & ſecundum ſe facit additionem, & extenſionem ad aliam præcedentem, etiam deſignate ſumptam, & quæcumque reſtat diuidenda, hoc ipſo quòd accipiatur, & deſignetur cum partibus ſumitur, in quas diuidi poteſt, ſed tamen iſtæ partes incluſæ in ipſo toto quod diuiditur, non faciunt maius reſpectu talis totius, quia in illo ſunt incluſæ, ſicut quòd vnus aureus valeat decem argenteos, non addit valorem diſtinctum ſuper ipſum aureum, ſed in eo includuntur, eique communicant. Similiter partes quæ in hoc continuo ſeruiunt ad diuiſionem vnius partis, & includuntur in ipſo toto, & poſſunt ſeruire pro diuiſione partis immediatæ, & hoc eſt ad inuicem eſſe communicantes, atque ita omnes partes ſeruant ſemper diuiſibilitatem, nec tamen addunt infinitatem, quia vt eſſent infinitæ per additionem, requirebatur quòd adderent diuiſibilitatem ex nulla parte ſe communicantem diuiſibilitati aliarum partium, vt autem ſint infinitæ diuiſione, ſufficit quòd quæcumque ſecundum ſe, & diuiſiuè ſumpta ſit diuiſibilis in partes, & actum habeat illas, in quas diuiditur, ſed cum communicatione, & coniunctione ad alias partes, in quas etiam diuiditur pars immediata, & ſeruit vna pars (ſi verè exiſtit) pro diuerſis, ideoque hæc infinitas non eſt actu, ſed potentia.

Ad ſecundam replicam dicitur, quòd mobile pertranſit infinitas partes ſe communicantes, & ſincategorematicè infinitas, quas Philoſoph. *in* 8. *Phyſicor.* dicit eſſe infinitas in potentia quæ infinitas, vt ſupra explicauimus, conſiſtit in hoc, quod quæcumque ſignatur, ſemper diuiſibilis eſt, & nunquam ſignari poteſt aliqua, quæ non ſit diuiſibilis, quantumcumque in infinitum ſignetur, vt diuidatur. Et verum eſt quòd non poteſt ſignari prima pars, vndè incipit motus intrinſecè, ſed poteſt ſignari vnde incipiat extrinſecè, quia immediatè poſt aliquod inſtans incipit, vt dicemus ſequenti quæſtione.

Ad tertiam replicam dicitur, quòd in quolibet inſtanti deſignato poteſt creari Angelus, quia hoc ipſo quòd creatur, deſignatur inſtans, ſicut deſignatur res producta, dicendo, nunc eſt Angelus. Inſtantia autem deſignata non ſunt infinita, nec in vna hora, nec in toto tempore, cum includantur ſub terminis finitis, ſed deſignatio eorum dicitur infinita ſincategorematicè, quia non poteſt ſignari aliquod inſtans in aliqua parte temporis, quin in aliqua alia minori ſignari etiam poſſet. Ex hoc tamen in fine horæ non dantur actu infinita inſtantia actu, ſed deſignabilitas eorum eſt infinita ſincategorematicè.

Ad confirmationem reſpondetur quòd implicat per viam diuiſionis omnes partes continui actu ſolui, quia per diuiſionem ita diuiditur pars, quòd ſemper diuiditur in partes. & conſequenter quælibet manet ſemper diuiſibilis, & hoc modo dicuntur omnes eſſe diuiſibiles, non quia omnes ſimul diuidi poſsint, ſed omnes diuiſiuè, & ſeorſim, ſicut omnes creaturæ dicuntur poſsibiles, non quia omnes collectiuè, & ſimul creari poſsint (in probabiliori ſententia) ſed quia omnes diuiſiuè: vnde non cognoſcit Deus vltimam, quæ amplius diuidi non poſsit, quia hoc non eſt dabile: poſſet tamen Deus ſoluere omnem partem continui, non per viam diuiſionis, ſed deſtruendo omnia indiuiſibilia, quibus partes vniuntur: ſed tunc partes illæ manebũt

penetratæ, & non extenſæ, ſicque deſtructur quantitas, non manebunt partes.

Secundò arguitur, Globus perfectus in plano perfecto tangit planum in puncto, vt demonſtrat Euclides 3. *lib. propoſ.* 16. aſſeriturque ab Ariſtot. 1. *de anima*, *capit.* 1. *text.* 13. *& 3. de cœlo*, *text.* 69. *& conſtat*, quia ſi in parte diuiſibili tangeret planum, adæquaretur illi parti, & ſic pro illa parte non eſſet perfectè ſphæricum, ſed talis globus in plano poteſt moueri motu continuo, vt ſi velociſsimè impellatur; ergo immediatè poſt vnum punctum tangit alterum; ergo in illo plano ſunt plura puncta immediata, quæ tanguntur à globo. *Confirm.* quia ſecundum Mathematicos, ſi punctum moueretur, faceret lineam, ſi linea ſuperficiem; ſed punctum motum non poteſt relinquere veſtigium, niſi conſtans ex punctis, neque enim poteſt tangere niſi puncta; ergo linea componetur ex ſolis punctis.

Reſpondetur, Illo argumento conuinci Scotum ad aſſerendum, quòd indiuiſibile ſeparatum poteſt moueri ſucceſsiuè, vt videri poteſt *in 2. diſtinct. 2. quæſt. 9. §. Ad argument.* Nec tamen concedit continuum componi ex indiuiſibilibus, ſi immediatè poſt vnum punctum mouetur ad aliud; dicunt enim Scotiſtæ (licèt in hoc ſatis varient) non eſſe inconueniens quòd punctum globi tangat partem inadæquatè per modum motus, & fluxus, non verò permanenter in eo quieſcendo, quia ſic non poteſt quieſcere, niſi in loco ſibi adæquato, quod eſt indiuiſibile.

Cæterum hæc ſententia manifeſtè eneruat probationem Philoſoph. vt patet *in hoc libro*, *capit.* 10. vbi id expreſsè improbat, & ſimiliter *cap. 3. & 8. Phyſicorum*, *text.* 40. vbi probat omne mobile eſſe corpus, quia eſt diuiſibile, nec enim Philoſ. diuiſibilitatem poſuit in motu, ſolum ratione ſpatij, ſed etiam ratione mobilis; ergo quod non eſt corpus, nec diuiſibile, mobile non eſt; & videri poteſt S. Thom. *in hoc lib. lect. 5. in fine*, vbi oſtendit Philoſoph. loqui de diuiſibilitate mobilis in partes quantitatiuas, alias non rectè probaret Philoſoph. quòd mobile debet eſſe continuum, niſi eſſet diuiſibile, ergo indiuiſibile ſeparatum non poteſt moueri motu continuo phyſico. Et præter hoc vrget ſatis fundamentum adductum, quia ſi mouetur continuè, immediatè poſt tangit aliud indiuiſibile, & ſic erunt plura indiuiſibilia immediata in continuo. Dicere autem, quòd poteſt tangere partem in fluxu, & motu, ſed non quieſcendo in illa, nihil eſt, quia etiam quando mouetur mouetur in loco ſibi adæquato, quia deſerit vnum locum, & acquirit alium, & omnis locus adæquatus debet eſſe locato, ſi verè locus eſt. Quòd ſi poteſt moueri in loco ſibi inadæquato, qualis eſt locus diuiſibilis, multo melius in eo quieſcet, quia quanto amplior eſt locus, tanto melius in eo quieſcitur, ſi ceſſet impulſus, ſicut in eo moueri poteſt. Adde quòd indiuiſibile nihil expellit à loco, cùm ſit inextenſum, vt ipſi Scotiſtæ concedunt, ergo non mouetur loco, niſi penetretur cum eo, quod non expellit à loco.

Ad argumentum autem de globo ſuper planum, quod eſt fundamentum Scoti, relictis varijs ſolutionibus, *mihi nullius videtur difficultatis. Dico enim* quòd globus ille non tangit planum continuè, ſed diſcretè, & tamen mouetur continuè. In quo magna contingit hallucinatio, quia exiſtimatur, quòd ſpatium, per quod mouetur globus ex parte inferiori, eſt ſolum ipſum planum, quod tangit, cum tamen ſit etiam ipſe aer, non ſolum qui à parte ſuperiori circumdat globum, tanquam locus eius, quem conſtat non eſſe planum, nec in puncto attingi à globo, ſed per ſuas partes circumdari, verum etiam aer inferior, qui eſt interpunctum, quo tangitur planum à globo, & partes eleuatiores ipſius globi, & per hunc aerem inferiorem mouetur globus continuè, licet ipſum planum

num tangat in puncto diſcrete, ſicut quando animal eleuando pedes, & deprimendo ambulat per terram, certum eſt quòd pedes animalis non tangunt continue omnes partes terræ, ſed diſcrete ſecundum eleuationem pedum, & tamen mouetur motu continuo per aerem, in quo pedes eleuantur; ita ille globus non tangit partes plani, ſed puncta contactu diſcreto, ſed tangit aerem, qui eſt inter planum, & globum tactu, & motu continuo, & ſic reſpectu plani ſe habet, vt motus modo progreſsiuo, aut per ſaltum, quod tamen reſpectu aeris continuè mouetur. Vndè etiam Angelus ſi ſe collocet in puncto, non ſe poterit mouere motu continuo ad motum ipſius puncti, ſed ſolum ratione ſuæ virtualis extenſionis, qua diuiſibili ſpatio poteſt aſsiſtere.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd punctum ſecundum Mathematicos, ſolum mouetur motu imaginario, non reali, vt per hoc explicetur longitudo lineæ ſine latitudine, & ſic motus puncti ſi daretur in re, faceret lineam quantum ad negationem, ſcilicet carentiam longitudinis, & profunditatis, non quoad poſitionem partium.

Vltimò arguitur, quia poſt primum punctum lineæ nullo alio puncto conſiderato, vel immediatè poſt ſequitur indiuiſibile, & ſic habemus intentum, vel ſequitur pars diuiſibilis, & ſic illud quod immediatè ſequitur, ſine punctis eſt diuiſibile, & continuum, quia vt ſuppono ſolum ſumimus primum indiuiſibile, & illud quod ſequitur immediatè poſt; ergo eadem ratione reliquum omne, quod ſequitur in continuo ſine indiuiſibilibus continuari poterit. *Confirmatur*, quia ſecundum Philoſoph. 1. *Topic. capit.* 14. ſic ſe habet indiuiſibile ad continuum, ſicut vnitas ad numerum, ſed numerus componitur ex ſolis vnitatibus, ergo continuum ex ſolis indiuiſibilibus.

Reſpondetur, quòd ſi poſt primum punctum ſumitur aliqua pars lineæ deſignata, & aliquota, non eſt dubium, quod in illa includantur plura puncta, ſicut & plures partes continuatæ. Si verò conſideretur pars non deſignata, ſed id quod immediatè ſequitur poſt punctum, antequam aliud punctum ſumi poſsit, dicimus quod illa entitas partis nondum eſt pars actu continuata, ſed aliquid continuabile per modum partis mediante puncto ſequenti, ſine quo non datur actu continuatio, & ſic non eſt ſimile de reliquo continuo.

Ad confirmationem reſpondetur, indiuiſibile comparari vnitati non in omnibus, ſed in eo quod vnitas non eſt diuiſibilis diſcretè, ſicut punctum nõ eſt diuiſibile continue, & ſecundo, quia indiuiſibile eſt initium continui, ſicut vnitas numeri. Sed quia indiuiſibile pertinet ad continuum terminando, & continuando, non autem partes diuiſibiles præbendo, non poteſt continuum quod habet partes ſolis indiuiſibilibus conſtare, ſicut numerus ſolis vnitatibus, quia ſeparatione & diuiſione non compoſitione conſtituitur numerus.

Digitized by Google

QVÆSTIO XXI.

De inceptione, & deſitione rerum.

R*Es quæ incipiunt & deſinunt, ſolum reducuntur, vel ad permanentia, vel ad ſucceſsiua, ſub quibus continentur inſtantanea, & quæ tempore durant. De permanentibus agemus* in hoc articulo, *de ſucceſsiuis* in ſequenti.

ARTICVLVS I.

Explicantur regulæ inceptionis, & deſitionis in permanentibus.

CVm inceptio ſignificet initium durationis & deſitio finem, nihil aliud ſunt termini inceptionis, & deſitionis quam inſtātia, ſicut termini lineæ ſunt puncta, & ſic tota difficultas in inceptione, & deſitione rerum conſiſtit in deſignandis inſtantibus, quibus res initiatur, aut finitur. Vt autem diximus *in quæſt. 8.* duo ſunt modi incipiendi, & totidem deſinendi, ſcilicet *intrinſecè & extrinſecè: intrinſecè dicitur aliquid incipere,* quando in aliquo inſtanti habet exiſtentiam, & immediatè antea non habebat, & hoc vocatur *incipere per primum eſſe. Extrinſecè dicitur incipere,* quando in aliquo inſtanti nondum habet eſſe, ſed immediatè poſt habebit, eò quòd talis res incipit modo temporis diuiſibili, non modo inſtantis, & ita non poteſt ſignari vbi primo incipiat, & hoc vocatur *incipere per vltimum non eſſe,* id eſt per inſtans vbi vltimò non eſt, & immediatè poſt incipit eſſe. *Ex parte deſitionis terminus intrinſecus eſt,* quando in aliquo inſtanti eſt verum dicere, nunc eſt, & immediatè poſt non erit, & hoc eſt *deſinere per vltimum eſſe. Extrinſecus modus deſinendi eſt,* quando eſt verum dicere, nunc non eſt, & immediatè antea erat, & vocatur *deſinere per primum non eſſe,* eò quòd non deſignatur, vbi res vltimo fuit, ſed vbi primo non eſt. Res autem ſpirituales licèt noſtro tempore & inſtantibus non menſurentur, quia tamen virtualitèr illis coexiſtunt, & noſtro modo intelliguntur, etiam ad menſuram noſtrorum inſtantium eas regulamus.

Circa res ergo permanentes, ſit prima regula. *Subſtantiæ permanentes ſiue generatione, ſiue creatione inſtantaneæ fiant, incipiunt per primum eſſe, non obſtante quòd generationem præcedat alteratio, quæ eſt motus.* Hæc concluſio intelligitur per ſe, & connaturaliter loquendo. *Ratio* eſt, quia iſtæ ſubſtantiæ fiunt actione indiuiſibili, ergo in inſtanti. *Antecedens patet,* quia non ſuſcipiunt magis, & minus, in quantum ſubſtantiæ ſunt, neque creatio eſt productio per partes, & per motum, cùm ſit totius entis productio ex nihilo, ergo inſtantaneè producit. Quòd ſi produceret, per motum, ita quod eſſet verum dicere, nunc non eſt, immediate poſt hoc erit, vel immediate poſt incipiet totum vel pars: non totum, quia illa menſura eſt partibilis, & habet prius, & poſterius, ergo prius eſt attingibilis pars quam totum, alias menſura attingendi non eſſet partibilis, ergo è contra, ſi non aſsignatur pars prior, & poſterior, ſed totum ſimul non incipit modo diuiſibili, ſed indiuiſibili. Si autem immediate poſt non incipit totum ſed pars, ergo illa actio non eſt factiua totius, niſi mediantibus partibus ſicut motus, atque adeò non eſt per ſe primo productiua totius entis. De

ſubſtan-

Digitized by Google

ſubſtantia verò quæ producitur per generationem, conſtat etiam produci in inſtanti; tùm quia ſubſtantia non habet contrarium, cùm non ſuſcipiat magis & minus; tùm quia terminus per ſe primo generationis eſt aliquod totum ſubſiſtens, nõ vt producitur per partes, ſed vt totum eſt; ergo non reſpicit productionem modo diuiſibili, ſed indiuiſibili, ſcil. vt totum, & integrum, nec poteſt in quacumque parte minori, & minori produci, cùm exigat determinatam quantitatem vt producatur, vt diximus ſupra *quæſt. 8.* Videatur D. Thom. *quodlib. 7. art. 9.* & in hoc *lib. lect. 7.*

Statim verò ſe efferebat argumentum de diſpoſitione vltima, quæ fit per motum alterationis, & in illo inſtanti terminante motum eſt verum dicere, nunc eſt vltima diſpoſitio, & in illo inſtanti adhuc non eſt verum dicere, nunc eſt forma genita, aliàs in illo inſtanti iam non eſſet forma corrupta, & conſequenter vltima diſpoſitio nunquam eſſet in ſubiecto corrumpendo, ſed in generando, atque adeo non deſineret forma corrupta ex vi diſpoſitionis vltimæ, quidquid autem infra vltimam diſpoſitionem eſt, compatibile eſt cum illa. Si ergo in illo inſtanti eſt diſpoſitio vltima, & in illo nondum eſt forma genita, immediatè poſt erit, atque adeo non incipiet in inſtanti intrinſeco.

Hoc argumentum multa tangit quæ tractanda ſunt *in libris de Generat. Nunc ſufficit dicere*, quòd vltima diſpoſitio nunquam eſt niſi in ſubiecto generando, quia ſemper eſt coniuncta ipſi formæ genitæ, nec producitur a ſola alteratione, ſed ab ipſa generatione producente formam ſubſtantialem, quia vt coniuncta illi, & non ſeorſum producitur. Deſinit autem forma corrupta ex vi vltimæ diſpoſitionis, non quia in ipſa recipiatur, ſed quia cum ipſa non compatitur, ſicut etiam expellitur à forma ſubſtantiali, nõ ſimul exiſtente cum forma corrupta, ſed ſimul non compatiente, quidquid autem infra vltimam diſpoſitionem eſt, compatitur cum forma corrupta, & in illa recipitur, ſed cùm aduenit vltima diſpoſitio, aduenit etiam forma ſubſtantialis, vt illi coniuncta; & expellitur in genere diſpoſitionis ab vltima diſpoſitione, & à forma ſubſtantiali in genere cauſæ formalis: de hoc autem puncto in dicto loco plenius tractabitur.

Quòd ſi inquiras, vtrùm poſsit per creationem produci aliquid non in inſtanti, ſed in tempore de potentia abſoluta? *Reſpondetur*, plures id negare, vt Vazq. *1. tomo primæ partis, diſp. 229. cap.* 10. *Alij è contra ſentiunt*, poſſe creare in tempore, de quo videri poteſt Curſus Carmel. *hic diſp. 26. quæſt. 4.* Fuente *6. Phyſ. quæſt. 2. diffic. 3. art. 3. & alij. Veritas tamen eſt* vtramque ſententiam quo ad aliquid veram eſſe. Nam ſi intelligamus poſſe aliquod creari in tempore quantum ad menſuram intrinſecam creationis; vel rei productæ, hoc repugnat, quia illa entitas, & actio ab intrinſeco habent incipere modo indiuiſibili. Si verò loquamur de ſucceſsione extrinſeca, id eſt, de menſura coexiſtente extrinſecè tempore diuiſibili ſic non repugnat creari aliquid à Deo in inſtanti correſpondente tempori noſtro diuiſibili, ſicut ſubſtantia indiuiſibilis Angeli coexiſtit ſpatio, & tempore diuiſibili, modo tamen indiuiſibili ex parte ſui. Sic ergo non repugnat immediatè poſt inſtans noſtri temporis aliquid creari à Deo, non quidem in inſtanti eiuſdem temporis, quod non immediatè ſequitur; ſed in inſtanti alterius menſuræ, quod æquiualet noſtro tempori, v. g. in menſura æui. An verò poſsit ſimiliter annihilari, vel deſinere ſubſtantia in menſura temporis, ſtatim dicemus.

Secunda regula, ſeu concluſio. *Res permanentes deſinunt per primum non eſſe connaturaliter loquendo, etiam ſi deſinant per annihilationem, ſupernaturaliter autem, ſeu præternaturaliter, non repugnat aliquid deſinere per vltimum eſſe. Prima pars* quantum ad annihilationem *probatur*, quia annihilatio eſt ſuſpenſio totius concurſus, quo res fuit

 crea-

creata, & conſeruatur in eſſe. Hic autem, cùm modo indiuiſibili detur, eius ſuſpenſio connaturaliter fit in inſtanti, ſicut creatio in inſtanti fit: ſi autem ſuſpenditur concurſus in inſtanti, in eodem inſtanti intrinſeco deſinit creatura. Neque enim poteſt ſuſpenſio concurſu in eo inſtanti durare, & immediatè poſt deſinere, atque adeo erit verum dicere in illo inſtanti: nunc non eſt creatura, & immediatè ante erat: hoc autem eſt deſinere per primum non eſſe, quia tunc primo non eſt, ſi autem deſineret per vltimum eſſe, eſſet verum dicere, nunc eſt & immediatè poſt non erit, atque adeo eſſet verum dicere, ſine concurſu Dei in hoc inſtanti creatura eſt, & immediatè poſt ablatum concurſum non erit. Cæterum, quia poteſt Deus ſuſpendere ſuum concurſum, non in inſtanti noſtro, ſed immediatè poſt illud, quia immediatè poſt liberè continuat & poteſt non continuare, ideo ſi immediatè poſt inſtans tollat concurſum, deſinet per vltimum eſſe dicendo, nunc eſt, immediatè poſt non erit. Quæ regula nullo modo poteſt negari, licet aliqui Authores oppoſitum dicant fortaſſe mutatis terminis.

Secunda pars concluſionis intelligitur de re quæ deſinit ad generationem alterius incipientis per primum eſſe; nam ſi aliqua forma incipiat per vltimum non eſſe; tunc illa quæ deſinit ad eius inceptionem neceſſario deſinit per vltimum eſſe, eò quòd deſinit immediatè poſt inſtans: ſic enim aliud incipit. *Ex hoc probatur concluſio poſita*, quia tales res permanentes deſinunt ad generationem alterius, ita quòd idem eſt inſtans generationis vnius, & deſitionis alterius, & ita ſi res generatur per primum eſſe, neceſſario deſinit res corrupta per primum non eſſe, aliàs eſſet verum dicere, nunc eſt res illa, immediatè poſt non erit, ſi deſineret per vltimum eſſe; ſed in illo nunc res eſt generata. Ergo eſſet ſimul in eodem inſtanti forma genita, & corrupta, vel ſi in illo nunc non eſt forma genita, ſed immediatè poſt erit, non generabitur in inſtanti per primum eſſe, ſed in tempore per vltimum non eſſe, cuius oppoſitum oſtendimus.

Ex quo ſequitur, quòd quando incipit motus per vltimum non eſſe, dicendo, nunc non eſt motus, immediatè poſt erit, talis motus non excludit neceſſario formam, quæ toto tempore antecedenti quieuit, ſed incipit excludere; compatitur enim motus ad vnam formam cum retentione oppoſitæ, licet viâ corruptionis, ſicut ægritudo cum vita, & frigus cum calefactione mouente ad calorem.

Dices primò. Repugnat quòd ſubſtantia deſinat per primum non eſſe, ſi deſinit per annihilationem, quia totum illud eſſe eſt indiuiſibile, & ſuſpenſio concurſus eſt indiuiſibilis; ergo deſinit ad modum inſtantium; ſed inſtantia deſinunt per vltimum eſſe, ergo talis ſubſtantia, quæ deſinit per annihilationem, deſinit per vltimum eſſe. *Secundò*, nulla res permanens, nec per ſe, neque per accidens, nec etiam ſupernaturaliter poteſt deſinere per vltimum eſſe; nam quod deſinit per vltimum eſſe, habet totum non eſſe in tempore, quia eſt verum dicere, nunc eſt, immediatè poſt non erit: immediatè autem poſt eſt tempus: ſed hoc non poteſt conuenire rei permanenti, quia conuenit ei totum ſuum eſſe indiuiſibiliter. Ergo non eſſe, quod eſt eius oppoſitum, etiam indiuiſibiliter debet poni, quia id, quod tollit, indiuiſibile eſt, ergo non in tempore. *Tertiò*; res ſucceſsiua, nec de potentia abſoluta poteſt incipere, aut deſinere in inſtanti per vltimum eſſe; ſi enim eſſet in inſtanti, non haberet partem poſt partem, quod eſt contra quidditatem ſucceſsiui; ergo non poteſt verificari, quòd ſit in inſtanti. Ergo etiam res indiuiſibilis non poteſt verificari, quòd ſit in tempore.

Ad primum negatur antecedens. Ad probationem dicitur, quòd indiuiſibile formale vt inſtans, ſolum deſinit per vltimum eſſe:

eſſe: indiuiſibile autem ſubiectiuè & materialiter, ſcilicet, id quod eſt ſubiectum indiuiſibilis durationis, benè, poteſt deſinere per primum non eſſe, ſi deſinit annihilatione. Inſtans autem non deſinit annihilatione, ſed ſucceſſione temporis, quia in inſtanti, quo eſt, non poteſt annihilari; deſinit ergo immediatè poſt, quod eſt per vltimum eſſe. Res ergo, quæ annihilatur, deſinit ipſa annihilatione in inſtanti, in quo ſuſpenditur concurſus, non immediatè poſt, atque adeo per primum non eſſe. Neque eſt neceſſe, quòd primum non eſſe, ſit priuatiuum, id eſt, adiunctum generationi alicuius rei; ſufficit quòd ſit pura negatio eſſendi.

Ad ſecundum negatur antecedens. Ad probationem reſpondetur, quòd benè poteſt non eſſe rei indiuiſibilis dari in tempore, & non in inſtanti intrinſecè; imò quod deſinit per vltimum eſſe, non habet ipſum non eſſe in inſtanti, ſed immediatè poſt, quia non eſſe non menſuratur duratione, ſicut ipſum eſſe, niſi per accidens, quando ſequitur ad inceptionem alicuius eſſe, per cuius inceptionem aliquid corrumpitur: tunc enim deſinit res in inſtanti, in quo primo oppoſita forma generatur & eſt. Secus eſt, Si Deus ſuſpendat concurſum in tempore, & non in inſtanti, tunc enim deſinit per vltimum eſſe, vt dictum eſt.

Ad tertium reſpondetur, quòd motus non poteſt intrinſecè menſurari duratione indiuiſibili, quia ſic deſtrueretur ratio motus, quæ petit partem poſt partem; inſtans autem habet negationem partium. Nec poteſt coexiſtere inſtantaneæ durationi, niſi ſit inſtans æquiualens multo tempori, ſicut eſt inſtans æui, quod tamen non correſpondet motui, vt propria, & adæquata menſura, ſed inadæquata: multa enim ſucceſſiua coexiſtunt inſtanti Angelico. Et ſimiliter res indiuiſibiles, licet intrinſecè non poſſint menſurari menſura diuiſibili, & ſucceſſiua temporis, benè tamen extrinſecè coexiſtendo in menſura, quę æquiualet, & coexiſtit multo tempori, vt explicatum eſt.

ARTICVLVS II.

Regula inceptionis, & deſitionis in ſucceſſiuis, & inſtantaneis, & quiete.

PRima regula. *Motus incipit per vltimum non eſſe, & deſinit per primum non eſſe. Ratio primæ partis eſt manifeſta*, quia motus ſucceſſiuus non habet eſſe in inſtanti, cùm non habeat eſſe indiuiſibile. Ergo in tempore, ergo non incipit per primum eſſe, alias eſſet verum dicere: nunc eſt, & immediatè ante non erat. Non poteſt autem verificari de motu, quod nunc eſt, hoc enim pertinet ad mutatum eſſe, quod eſt terminus motus: & ſic ad tale mutatum eſſe, præcedit moueri, vt probat Philoſophus *in hoc libro ſexto*. Ergo motus vt diſtinguitur à mutato eſſe, quod eſt indiuiſibile motus, non incipit in inſtanti indiuiſibili, ſed diuiſibiliter, quod eſt incipere per vltimum non eſſe, & non per primum eſſe.

Nec poteſt dici, quòd motus incipit per aliquid indiuiſibile, licet non ſit mutatum eſſe, quia hoc eſt terminus motus, non initium. *Nam contra eſt*, quia illud indiuiſibile, quòd dicitur initium motus, modo eſt, & ante non erat, cum in illo inſtanti incipiat. Ergo eſt aliqua mutatio, ſeu mutatum eſſe, & cùm ante illud non præceſſerit aliquod moueri, erit actio inſtantanea ſine aliquo motu præcedenti, ſed quieſcente ſubiecto, toto tempore ante in oppoſita forma; de qua actione non loquimur, ſed de ſucceſſiua: imò inde probat Diuus Thomas 1. *part. quæſt.* 53. *art.* 3. non poſſe Angelum moueri in inſtanti, quia non poteſt aliquid toto tempore præcedenti quieſcere, & in vltimo inſtanti illius temporis moueri, ſeu aliter ſe habere. Quæ doctrina eſt eadem cum ea, quæ traditur à Philoſ. *in hoc libro, tex.* 5 . & ibi à D. Thom. *lect.* 8. quòd cùm motus ſtrictè dictus

Digitized by Google

dictus ſit de vno poſitiuo ad aliud poſitiuũ, non poteſt ſtare quòd ſubiectum toto tempore quieſcat ſub vna forma poſitiua, & in vltimo nunc illius temporis inueniatur mutatum ad aliam, eò quòd in illa forma eſt tanquam in termino à quo, quieſcendo tanquã in forma poſitiua, & ſine motu & tendentia ad terminum ad quem, vt ſupponimus, quia toto tempore quieſcit, ergo ſi in vltimo nunc illius temporis, eſt in termino ad quem, ſine tranſitu & tendentiæ mutatur de termino à quo ad terminum ad quẽ, cùm nunquam ante illud vltimum nunc moueatur, ſed quieſcat, quod naturaliter eſſe non poteſt, nam etiam in generatione ſubſtantiali datur motus & alteratio præcedens, & ante illuminationem de nouo motus luminoſi; ſupernaturaliter autem poteſt oppoſitum contingere, vt ſi Deus ſubitò producat terminum ad quem, & deſtruat terminum à quo, ſine tranſitu medio de vno ad aliud.

Quòd verò omnis motus deſinat per primum non eſſe *conſtat*, quia ſi deſineret per vltimum eſſe, eſſet verùm dicere, nunc eſt motus, immediatè poſt non erit, nunquam autem verificatur de motu, quod eſt in inſtanti, & in nunc, cùm eſſentialiter ſit diuiſibilis ſecundùm partes priores, & poſteriores, quæ non poſſunt eſſe in inſtanti.

Secunda regula. *Res permanentes, quæ incipiunt & deſinunt modo ſucceſſiuo, vt calor, quantitas, & ſimilia, incipiunt & deſinunt ad modum motus quantum ad ſuam entitatem abſolutam. Si vero conſiderentur quantum ad gradus, vel ratione maioris, & minoris quantitatis, ſi gradus ſit certus, & determinatus, & in parte certa, & determinata, incipiunt per primum eſſe, aliàs per vltimum non eſſe. Prima pars probatur*, quia motus non eſt præter res ad quas eſt motus, ſed eſt ipſa res in fieri, & tendentia, & ſic incipiente motu, incipit res ipſa, verbi gratia, qualitas ad quam eſt motus, ergo ſicut motus incipit per vltimum non eſſe, ita & res illa ad quam eſt motus, & ſimile eſt de eius corruptione, ſuppoſito quod corrumpitur per motum.

Secunda vero pars probatur, ſupponendo, quod in qualitatibus, verbi gratia, non ſolum datur latitudo ab vna qualitate ad aliam, ſed etiam datur latitudo gradualis à minori ad maiorem gradum, & è contra; inter gradum autem & gradum datur latitudo diuiſibilis ſecundum magis, & minus ad modum partium proportionalium. Et qualitatem ſecundum iſtas partes proportionales vocamus formam indeterminatam, ſed ſecundum partes aliquotas, ſeu gradum certum vocamus formam determinatam. *Dicimus ergo*, quod vt graduatio qualitatis, qua redditur tanta, incipiat per primum eſſe, debet concurrere duplex conditio: prima, quod gradus ipſe, ſeu pars qualitatis ſit certa. Secunda, quod ſubiectum, ſeu pars ſubiecti in qua incipit, ſit certa, & determinata, ſi vero altera conditio deficiat, incipiet per vltimum non eſſe.

Ratio eſt, quia ſtante vtraque conditione, ſi inciperet gradus caloris, verbi gratia, vt quatuor per vltimum non eſſe, eſſet verum dicere, nunc non eſt talis gradus caloris, & immediatè poſt erit. Vel ergo in illo inſtanti deeſt aliquid ad illum gradum determinatum, vel non; ſi non deeſt, ergo iam datur, & ſic non incipiet immediatè poſt in illa parte. Si deeſt aliquid, vel diuiſibile, vel indiuiſibile; ſi diuiſibile non incipiet immediatè poſt in tota illa parte, quia de illo diuiſibili prius attingetur vna medietas quam alia, & ſic immediatè poſt adhuc non incipiet tota. Si indiuiſibile non poteſt acquiri immediatè poſt in tempore, ſed in inſtanti, quæ eſt menſura indiuiſibilis, ergo non incipit immediatè poſt inſtans, ergo neque per vltimum non eſſe. Cæterum ſi pars, in qua incipit gradus qualitatis, non ſit determinata, vel ipſe non ſit certus, & determinatus gradus, benè poteſt incipere per vltimum non eſſe, vt patet, quando intenſio eſt motus vniformiter

Digitized by Google

miter difformiter diffuſus, ſic enim calidum, verbi gratia, vt quatuor, ſi in aliquo inſtanti applicetur ſubiecto, ita diffundit calorem, quòd in ſuperficie immediata ponit calorem vt quatuor, & in eo, quod immediatè ſequitur poſt ſuperficiem, quidquid eſt infra calorem vt quatuor, & ſic conſequenter minus ac minus, vſque ad non gradum. Si ergo incipiat motus intenſionis, cùm debeat incipere per inſtans extrinſecum, ſeu vltimum non eſſe, oportet, quòd immediatè poſt inſtans, illa pars, quæ immediatè ſequitur poſt ſuperficiem maiorem intenſionem acquirat, ergo cùm talis calor ſit illud, quod immediatè eſt infra gradum vt quatuor, ſi immediatè poſt creſcit, immediatè poſt accipiet gradum vt quatuor, & ſic incipiet ille gradus vt quatuor, immediatè poſt inſtans in illa parte incerta, quod eſt incipere per vltimum non eſſe: Et eodem modo incerta pars formæ poterit incipere immediatè poſt inſtans ratione motus vniformiter difformis.

Quòd ſi dicas, currere hic argumentum ſupra factum, quia in parte immediata poſt ſuperficiem, vel deeſt aliquid diuiſibile, vel indiuiſibile ad gradum vt quatuor, & quidquid dicatur, non poteſt incipere immediatè poſt ille gradus certus. *Reſpondetur*, deeſſe aliquid diuiſibile per modum partis proportionalis, & deſignatæ, ſed illa vincitur per motum, qui etiam immediatè poſt modo diuiſibili incipit, & ſic etiam ponit modo diuiſibili, quidquid reſtat ad gradum, vt quatuor. *Et ſi vrgeas*, cur non idem dicemus quando in parte certa incipit gradus certus? *Reſpondetur*. Quòd illa pars cum ſit certa, non poteſt vinci per illam partem motus, quæ incipit immediatè poſt inſtans, quia illud quod immediatè poſt inſtans ſequitur, eſt aliquid diuiſibile indeſignatum, & proportionale, & ſic non poteſt afficere qualitate totam partem certam. At verò ſi tota pars certa moueatur vſque ad vltimum inſtans, quo incipit certus gradus in ea, tunc immediatè ante inſtans non deeſt niſi aliquid indiuiſibile, vt producatur ille gradus, quia nihil deeſt quoad fieri, & diuiſibilitatem eius, ſed quoad terminari, & vt ſit in facto eſſe, quod eſt indiuiſibile.

Quòd ſi petas, quomodo deſinant iſtæ formæ, quæ fiunt per motum, ſiue ſecundùm ſe, ſiue ſecundùm graduationem? *Reſpondetur*, quòd deſinunt ad inceptionem formæ oppoſitæ, v. g. calor incipit remitti ad motum frigoris, frigus autem incipit per vltimum non eſſe, quia incipit per motum, in quo eſt verum dicere, nunc non eſt frigus, immediatè poſt erit, & ſic neceſſe eſt, quòd deſinat ille gradus caloris, ſeu remittatur per vltimum eſſe, in quo eſt verum dicere, nunc eſt talis gradus, immediatè poſt non erit, quia nunc non eſt frigus, & immediatè poſt erit, & cùm frigore introducto non ſtat ille gradus caloris. Si autem calor deſinat, non ſolum quantum ad gradum ſed etiam quoad totam entitatem, deſinit per primum non eſſe, quia non deſinit, niſi ad totalem introductionem formæ oppoſitæ, quæ introducitur in inſtanti terminante motum, in quo eſt verum dicere, nunc eſt frigus, immediatè antea non erat, & conſequenter nunc non eſt calor; & ſic verificatur, quòd nulla forma perfectè, & totaliter deſinit per vltimum eſſe, niſi ſit inſtantanea.

Tertia regula. *Quæcumque indiuiſibilia ſucceſſiua incipiunt per primum eſſe, & deſinunt per vltimum eſſe. Conſtat hoc*, quia tantum durant per inſtans. De inſtanti autem eſt verum dicere, nunc eſt, & immediatè antea non erat, & ſimiliter nunc eſt, & immediatè poſt non erit; ergo incipit per primum eſſe, & deſinit per vltimum eſſe. Si autem inciperet per vltimum non eſſe, dicendo, nunc non eſt, & immediatè poſt erit, darentur duo nunc, ſeu inſtantia immediata. Indiuiſibilia autem permanentia, vt punctum in quantitate, actus indiuiſibilis in intellectu, & ſimilia, incipiunt lege rerum permanentium.

Vltima regula. *Quies negatiua motus incipit, & deſinit ſicut inſtans*, quia ſolum datur in inſtanti, in quo eſt incapacitas ad motum. *Quies autem priuatiua incipit per vltimum non eſſe, & deſinit per vltimum eſſe. Et probatur*, quia non poteſt incipere illa quies in inſtanti intrinſeco, quia in illo non eſt capacitas ad motum, & conſequenter non eſt quies per modum priuationis, ergo incipit immediatè poſt inſtans, quia immediatè poſt poteſt eſſe motus, & conſequenter ſi tunc non mouetur, incipit quieſcere priuatiuè. Deſinit autem quieſcere, quando incipit moueri ab vna forma ad oppoſitam; licet enim adhuc in illa ſit (quia non corrumpitur illa forma, quouſque altera introducatur, quæ eſt terminus motus) tamen non eſt in illa quieſcendo, ſed tendendo ad oppoſitam, tollitur ergo quies, quando incipit motus, ſed incipit motus per vltimum non eſſe; ergo deſinit quies per vltimum eſſe, quando eſt verum dicere, nunc eſt quies immediatè poſt non erit, quia immediatè poſt eſt motus.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur, ad probandum motum incipere per primum eſſe, ſeu dari primum mutatum eſſe, nam aliquis terminus motus, v.g. aliquis locus primò acquiritur, aliàs non relinqueretur aliquis terminus à quo, ſi aliquis non acquiritur. Ergo ſicut eſt dare primum terminum à quo, qui relinquitur, ita primus terminus ad quem, qui acquiritur. Si autem nullus aſsignatur; ergo verſus principium omnis motus eſt infinitus, cum careat principio. *Confirmatur*, in illo caſu ſupra poſito de cane cadente è turri, qui moritur in medio, tunc enim ille motus diſtinctus, qui incipit in cadauere, incipit in inſtanti, quia cum generatione continuatur; ergo poteſt motus incipere in inſtanti. *Denique* in motu datur vltimum mutatum eſſe, in quo deſinit motus; ergo eadem ratione poterit dari primum mutatum eſſe, licet in inſtanti non ſit motus.

Reſpondetur, non dari primum terminum acquiſitum per motum, niſi talem terminum præcedat aliquis motus, quo acquiratur; atque adeò motus non initiatur in ipſo termino. Et licet detur terminus à quo deſignatus, tamen quando primo incipit motus, non relinquitur in facto eſſe, ſed quando terminatur motus: & ſic quando motus incipit, adhuc mobile poteſt eſſe ſub termino à quo, licet non in eſſe quieto, ſed in moueri, & via corruptionis, ſicut dum quis mouetur ad mortem per ægritudinem adhuc eſt in vita. Neque hoc eſt carere principio, & eſſe infinitum verſus initium, quia non caret principio extrinſeco motus, ſed intrinſeco, neque habet infinitatem, niſi ſincategorematicè, quia non eſt dare primam partem motus, cùm incipiat modo diuiſibili, & pars illa ſit diuiſibilis in infinitum, licet ſub parte finita contineatur.

Ad confirmationem iam ſupra reſpondimus in illo inſtanti, quo generatur cadauer, non dari motum, ſed incipere extrinſecè, & diſcontinuari à motu præcedenti propter generationem diſtincti ſubiecti, à qua generatione, & non à motu procedit illa acquiſitio loci, in qua cadauer inuenitur, quando primo generatur.

Ad vltimum dicitur, dari in motu vltimum mutatum eſſe, quia datur finis motus, qui finitur in aliquo termino producto, & tale mutatum eſſe præceditur à toto moueri. At verò ſi daretur primum mutatum eſſe, non præcederet aliquod moueri, aliàs non eſſet primum principium motus illud mutatum eſſe ſine moueri autem non poteſt dari mutatum eſſe. Nec intelligimus, quòd vltimum mutatum eſſe terminat motum, quaſi intrinſecè includendo in ſe partes priores, & poſteriores, ſed quaſi ab illis relictum, & extrinſecè terminans motum.

Quòd ſi inſtes, quia in vltimo mutato eſſe exiſtit motus; ergo adhuc tunc non deſinit.

extrin-

Digitized by Google

extrinſecè, & per primum non eſſe, ſed per vltimum eſſe. *Antecedens conſtat*, quia motus eſt diuiſibilis; ergo non poſſunt omnes partes ſimul deſinere, ſed vna prius, quàm alia; ergo quando aduenit vltimũ inſtans, non omnes ſimul deſinunt, ſed aliquid deſinit, & aliquid permanet: ergo adhuc aliquid motus tunc datur; *& deinde*, quia motus exiſtit per ſuum indiuiſibile, ſicut tempus per inſtans; ergo in illo indiuiſibili adhuc exiſtit motus. Imò non niſi per illud, ſicut patet, quando incipit aliquis gradus caloris per primum ſui eſſe, vt diximus, tunc enim vel adhuc exiſtit motus, vel incipiet ille gradus caloris, ſine actione, ſi tunc non datur motus. *Denique* in quantitate permanente quantumcunque dentur partes in infinitum diuiſibiles, tamen datur aliquis primus terminus, & vltimus, inter quos illæ partes includuntur, & redduntur finitæ. Ergo ſimiliter partes motùs priores, & poſteriores aliquo primo termino includuntur, quia vbi datur priùs, datur primum, niſi ſit proceſſus in infinitum.

Reſpondetur, quòd in vltimo mutato eſſe nulla pars motus inuenitur intrinſecè, & ita in illo non deſinunt ſimul omnes partes, neque aliqua illius permanet, ſed immediatè ante omnes partes ſucceſsiuè tranſierunt; in vltimo autem inſtanti iam non tranſeunt, ſed terminatiuè tranſactæ ſunt. Dicuntur autem deſinere in illo inſtanti, non quia in illo adhuc ſit motus, ſed quia in facto eſſe iam non eſt, cùm immediatè ante ſucceſsiuè deſinerent tranſeundo. Partibus autem tranſeuntibus ſuccedit inſtans.

Ad ſecundam probationem dicitur, quòd tempus, & motus exiſtunt per indiuiſibilia continuatiua, non per terminatiua, durat enim per illa, per quæ continuatur eius eſſe in ratione ſuccedendi: terminatiuum autem inſtans eſt deſitio non exiſtentiæ motus. Ille autem terminus, ſeu gradus, qui producitur in illo inſtanti terminatiuo, habet in illo inſtanti actionem terminatiuè exiſtentem, & virtualiter, non ſucceſsiuè, & formaliter. Hæc eſt enim natura motus, quòd vna pars reſultat, & ſequitur ex alia: & ſic licet illa tranſeat ſucceſsiuè, altera producitur ex illa terminatiuè, & ſic producitur vna ex alia ſuccedendo illi. Nec requiritur, quòd tunc exiſtat formaliter pars antecedens, quando exiſtit, & producitur ſequens, ſed ſufficit, quòd immediatè præceſſerit, & illi altera continuetur: ratione enim continuationis virtualiter dicitur manere, ſeu terminatiuè, de quo amplius dicemus *in libris de Gener.*

Ad vltimam probationem dicitur, quòd tam in quantitate permanente, quàm in ſucceſsiua partes clauduntur terminis ſeu indiuiſibilibus, ſed cum hac differentia, quòd in quantitate ſucceſsiua termini ſunt extrinſeci ipſis partibus, nec poſitionem habent in illis, quia ſe habent, vt terminus à quo, & ad quem: & à primo incipit motus relinquendo illum: in ſecundo terminatur ceſſando. In quantitate autem permanente termini, ſeu indiuiſibilia habent poſitionem in ipſo continuo, & coniuncta ſunt permanenter partibus, nec ſe habent tanquam terminus à quo, & ad quem, & ideo ſunt intrinſeci, & permanentes in ipſa quantitate, non extrinſeci, vt in motu.

* * *

CIRCA LIBRVM SEPTIMVM DE COMPARATIONE MOVENTIVM ET MOBILIVM.

QVÆSTIO XXII.

De Conditionibus requiſitis ad mouendum.

CONDITIONES *iſtæ ſunt tres, ſcilicet ex parte agentis exiſtentia, ex parte rei motæ, & effectus, diſtinctio à mouente, neque enim poteſt aliquid mouere, & facere ſe ipſum, & ex parte paſſi & agentis, requiritur applicatio. De exiſtentia egimus* ſupra quæſt. 7. *Quomodo autem ſaluetur in inſtanti vltimo quando iam deſinunt diſpoſitiones ad corruptionem ſubiecti* in lib. de Generat. *dicetur. De reliquis duobus agemus* in præſenti quæſt.

ARTICVLVS I.

Vtrùm omne, quod mouetur, ab alio moueatur?

PRopoſitio iſta Philoſoph. à multis reijcitur, qui exiſtimant non requiri realem diſtinctionem inter id quod mouet & mouetur, quod attribui ſolet Scoto 9. *Metaphyſic. quæſt.* 14. & videri poteſt Plaça *in* 2. *Phyſicor. diſput.* 1. *quæſt.* 7. qui plures refert, & ſequitur etiam Cabero *hîc diſp. vnica, dub.* 2.

Fundamentum huius ſententiæ ſumitur, tùm ex varijs actionibus, in quibus mouens & motum non diſtinguuntur realiter; tùm ex deſtructione fundamenti Philoſophi. Primò ergo eſt difficultas in motu cordis, & in motu grauium & leuium. Totum enim cor mouetur, & totum mouet, quia cùm ſit motus vitalis, eſt à ſeipſo. Similiter totus lapis mouetur deorſum, & totus ſe mouet, quia non impellitur ab aliquo extrinſeco. Et ſimiliter aqua calida ſe mouet ad frigus, non per emanationem, ſed per motum ſucceſsiuum, vt videmus, atque adeo idem eſt, quod mouetur, & quod mouet. *Nec dici poteſt,* quòd in iſtis motibus materia mouetur, & forma mouet, quia *vt ſupra quæſtione* 19. probauimus, ex Philoſopho, mutatio materiæ primæ non eſt motus ſtrictè dictus; ſed motus requirit pro ſubiecto ens in actu. Et ita Diuus Thomas 22. *de Verit. artic.* 3. docet, quòd formæ non poſſunt eſſe mouentes, ſed ſolum principium, quo aliquid mouetur. Quare, cum prædicti motus ſint motus propriè, nõ poteſt ſola materia eſſe mota, quia motus non habet pro ſubiecto ſolam materiam, vt *in* 5. *Phyſ.* dicit Ariſt.

Secundò eſt difficultas in actibus immanentibus, qui in eodem à quo egrediuntur, recipiuntur, aliàs non eſſent immanentes; ergo in illis idem eſt agens, & patiens, mouens, & motum.

Ter-

Digitized by Google

Tertiò, eſt difficultas in emanatione propriæ paſsionis,recipitur enim paſsio in eodem ſubiecto, à quo emanat. Ergo idem ſe habet actiuè, & paſsiuè reſpectu paſsionis emanantis, & receptæ.

Quartò, viuentia mouent ſe ipſa: in hoc enim præcisè diſtinguuntur à non viuentibus,vt docet S.Thom. *1. part. quæſt.* 18. *art.* 1. Ergo in eis idem debet eſſe mouens & motum. *Nec ſufficit dicere*, quod in viuentibus ſint diuerſæ partes, quarum vna eſt mouens,& alia mota: *contra enim eſt*, quia vt Philoſop.oſtendit *lib.*8. *text.*30. *lect.* 7. apud D. Thom. in fine, nullum continuum mouet ſe ipſum, partes autem viuentis ſunt continuæ, ergo ratione partium non mouet ſe ipſum; *& deinde*, quia ſi vna pars mouet aliam, illa quæ tantum eſt mota, non viuet,quia non mouetur à ſe, pars autem quæ tantum mouet, & non mouetur, erit actus purus, ſi autem mouetur ab alio extra ſe, hoc ipſo non eſt viuens, quia mouetur tantum ab alio.

Vltimò, fundatur hæc ſententia, deſtruendo fundamentum Ariſtotel. ſcilicet, quòd non poteſt idem ſimul eſſe in actu, & potentia reſpectu eiuſdem, & conſequenter non poteſt idem ſimul eſſe mouens, & motum, quia in tantum eſt mouens, in quantũ eſt in actu,& in tantũ mouetur, in quantum eſt in potentia. *Sed hoc facile ſoluitur*, dicendo quòd non poteſt eſſe ſimul in actu, & in potentia formaliter, benè tamen virtualiter, ſicut aqua calida formaliter caret frigore, & eſt in potentia ad illud, virtualiter tamen in actu habet frigus ratione formæ ſubſtantialis, cuius virtute exit: & voluntas eſt in potentia ad actum amoris, & in actu habet virtutem ad producendum illum.

Hæ ſunt rationes, quibus aliqui infirmum putant hoc axioma. Vnde Pater Suarez *diſput.*29. *Metaphyſ. ſect.* 1. non multum illi fidit, vt ex illo deducatur demonſtratio ad probandum dari vnum primum motorem, qui eſt Deus; magis autem id confirmari ex alio principio, ſcilicet, quia omne quod fit, ab alio fit, & *diſput.* 18. *Metaphyſ. ſect.* 7. conatur Ariſt. explicare, & defendere, maiori forſitan labore, quam profectu.

Cæterum D.Thom. perpetuus eſt in hac doctrina Ariſt. defendenda in toto rigore, non ſolum in hoc ſenſu, quòd omne quod mouetur,debet habere virtutẽ,qua moueatur,ab alio productam, & receptam: ſed etiam,quia præter virtutem requiritur, quòd motio, qua aliquid mouetur, ſit ab alio. Et certè ſi hoc principium deſtruitur, conſequenter oportet affirmare ex principijs philoſophicis,quæ fundantur in motu,non poſſe nos ſufficienter demonſtrare Deum eſſe, ſiquidem Philoſophi qui ex natura motus proceſſerunt ad oſtendendum dari vnum primum motorem, qui ſit immutabilis & æternus, in his ſolum duobus principijs fundati ſunt, quia omne quod mouetur, ab alio mouetur,&non eſt dare proceſſum in infinitum in cauſis mouentibus. Si autem id quod mouetur, non eſt neceſſe quòd ab alio moueatur, nec etiam eſt neceſſe ſiſtere in aliquo, quod ſit mouens non motum,cùm idem poſsit moueri, & mouere ſe ipſum. Conſtat autem Ariſt. tam *hic lib.*8. *c.*4. quam in 12. *Metaphyſ. text.*35. ſolum per viam motus proceſsiſſe, & per prædicta principia ad oſtendendum Deum eſſe, vt *ibi lect.* 5. *in fine, & 1. contra Gent. cap.* 13. aduertit Diu. Thom. qui etiam latè explicat hoc principium *loco citato contra Gen. & 1. part. quæſt.* 2. *art.* 3. Nec per aliam viam Philoſophi antiqui proceſſerunt; Plato enim qui poſuit aliquod mouens eſſe, quod ſe moueret, loquebatur de motu, qui eſt intelligere, ſicut inuenitur in Deo, vbi tamen propriè non eſt motus, ſed metaphoricè, de quo Diu.Thom. 7. *Phyſi lect.* 1. *& loco citato contra Gent.* Conſtat autem Philoſophos ſufficienter demonſtraſſe dari diuinitatem, & æternitatem in Deo, vt apertè eos reuincit Apoſtolus *ad Rom.* 1. dũ inquit: *Inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpi-*

Digitized by Google

conſpiciuntur, ſempiterna quoque eius virtus, & diuinitas, ita vt ſint inexcuſabiles, quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt. Sentit ergo Apoſtol. non ſolum ratione naturali Deum cognoſci poſſe, ſed etiam de facto à Philoſophis eſſe cognitũ ergo conſequenter tenemur admittere, quod principia quibus Philoſophi proceſſerunt, ſunt certa, & ſufficientia ad talem demonſtrationem.

Et quia Ariſt. hoc principium inductione oſtendit *in hoc lib. 7. cap. 1. & 8. Phyſico. cap. 4. & 5.* nos in præſenti illud admittimus, & explicamus, iuxta vniuerſalius fundamentum, quod comprehendit omnẽ operationem creatam, quæ per modum motus agitur, vbi enim operatio rei differt à ſubſtantia, & aliquid potentialitatis ſupponit in ſubiecto, aliquem modum motus habet, vt dicit Sanct. Thom. *in 1. diſtinct. 8. quæſt. 3. art. 1. ad quartum*; hoc autem fundamentum eſt illud ſupra inſinuatum & poſitum à Philoſ. *hic c. 5. text.* 40. quod non poteſt idem ſimul eſſe in actu, & in potentia reſpectu eiuſdem, neque idem poteſt eſſe dependens à ſe ipſo; vnumquodque autem in tantum eſt mouens, in quantum eſt in actu, & motum in quantum eſt in potentia, & ſimiliter in quantum motum dependet à mouente; vnde non poteſt eſſe idem ſimul mouens, & motum reſpectu eiuſdem.

Quòd verò non ſufficiat dicere, quod idem eſt ſimul in actu virtualiter, & formaliter in potentia, ita quòd ſufficit habere virtutem motiuam, & ſubiectum recipiens motum, cõſtabit manifeſtè ex ſolutione ad vltimum, vbi oſtendemus, quòd nihil ſufficit actu mouere, ex eo præciſè quòd in eo eſt virtus, ſed requiritur, quod habeat aliquid de motu in actu, ratione cuius moueat id quod eſt in potentia, quia omnis motus eſt de quodam in quiddam, & tanquam actus entis in potentia habens ſcilicet aliquid de actu, & tranſiens ad id quod eſt in potentia.

Sic ergo iſtud axioma intelligitur cum duplici conditione. Prima per modum negationis, quòd nihil à ſe ipſo mouetur, vt à primo & per ſe mouente, & primo & per ſe moto, vt intelligit Sanct. Thom. *7. Phyſi. lect. 1.* Quod enim mouet ſupponẽdo aliud prius cuius virtute mouet, vel mouet ratione partis mouentis, & partis motæ, iam ſupponit aliud eſſe mouens & aliud motum; non verò idem ſe mouere formaliter loquẽdo. *Secunda conditio eſt* quod intelligitur de motu procedente de potentia ad actum, ita quod per id quod eſt de actu reducit id, quod eſt in potentia. Et ad hoc non ſufficit habere actũ qui eſt virtus ipſa, ſed habere virtutẽ actu motam, vt tranſeat per actum ad id quod eſt de potentia; ſola enim virtus eſt indifferens & indeterminata de ſe ad mouendum, per hoc autem quod habet aliquid de motu in actu, mouetur ad id in quo eſt in potentia; habere autem aliquid de motu in actu, non poteſt à ſe primò, quia id etiam debet habere per motum, & reducendo ſe de potentia ad actum, ſi enim ſine motu habet per ſe primo mouere, illud mouere non eſt motus phyſicus, quia nõ eſt exiens de potentia ad actum, ſed erit mouere independens ab alio reducente de potentia ad actum, quod eſt eſſe primum mouẽs. Quòd ſi in mouendo eſt independens etiam in eſſendo, quia operari ſequitur eſſe, & eſſe eſt propter operari: & ſic, ſi aliquid eſt per ſe mobile, quia eſt natura, & per ſe primo mouens ſe ſine motu ab alio, aperitur via, vt dicatur naturam eſſe primum mouens, & eſſe Deum ſine alio principio primo mouente, quod his temporibus introducere conatus eſt impius, & damnatæ memoriæ Iulius Cæſar Vaninius *in lib. de admirandis naturæ arcanis.*

Quare rectè dixit Diu. Thom. *7. Phyſic. lect. 1. in fin.* idem eſſe, *Quod omne quod mouetur ab aliquo mouetur, ac dicere, quòd omnis motus debet eſſe diuiſibilis. & non poteſt aliquid ſe toto eſſe motum, & eſſe mobile, ſed ex parte motus in actu debet procedere ad partem motus in potentia.* Quod etiam verificatur

tur in intellectu & voluntate, & in omni motu, ſeu operatione procedente de potẽtia ad actum; nam intellectus ex cognitione principiorum mouetur ad concluſiones, & voluntas, ex fine ad media. & in actu finis ab intellectu, & à Deo, & intellectus in primo actu à Deo. Et ſicut non ſufficit habere virtutem motiuam, vt aliquid dicatur ſe mouere, ſed requiritur, quòd hæc virtus vt mota moueat, & ab vna parte motus tranſeat ad aliam, & conſequentur non moueat actu, niſi habeat motum in actu: ita non ſufficit habere formam, vt dicatur per illam mouere ſe ipſum ex parte materiæ, quæ eſt in potentia, quia tam forma, quam virtus ſe habent vt principium *quo* mouendi, non vt ipſe motor, vt dicit Diu. Thom. 22. *de verit. art.* 3. præter quàm quòd id quod mouetur motu ſtrictè dicto, non eſt ſola materia, vt probat Phil 5. *Phyſic.* ſed corpus, vt etiam docet Sanct. Thom. 3. *cont. Gent. cap.* 23. Nec denique materia eſt mobilis, ſed informabilis à forma in genere cauſæ formalis non efficientis, quæ eſt mouens.

Ad primum à princip. reſpond. quòd de motu grauium, & leuium, & reliquis ibi numeratis *ſequenti quæſtione* latiùs agemus. Interim dicimus, omnes illos per emanationem oriri à natura, cui cõueniunt, quod etiam de aqua reducta ad priſtinam frigiditatem, notat Caiet. 1. *par. quæſt.* 54. *artic.* 3. Emanatio autem reſpectu naturæ, à qua dicitur emanare, non eſt motus, & conſequenter, non procedit in ea prædictũ axioma, nec enim dicitur per emanationem res ſe mouere. Reſpectu autem generantis naturam, & conſequenter paſsiones eadem actione & motu, iam in tali emanatione verificatur, quod mouetur ab alio natura recipiens paſsiones, aut in illas ſe de nouo reducens, ſcilicet à generante ſaltem mediatè, vt *ſequenti quæſtione* latius dicetur. Motus autem cordis, quia vitalis eſt, non ita facilè percipitur, quòd à generante ſit Sed tamen quia etiam vita in rebus creatis eſt accepta, & deriuata ab alio, non ita viuens mouet ſe, quod non etiam moueatur ab alio in primo motu, quo incipit vita, vt D. Thom. docet 1. *p. quæſt.* 18. *art.* 3. *& quæſt.* 105. *art.* 4. *ad* 2. & ita ille motus eſt vitalis tanquam initium vitæ receptæ ab alio, non tanquam conſummatio, & perfectio vitæ; hæc enim operatio viuentis, eſt à ſe mouente, quatenus per vnam partem iam motam, & factam in actu mouet alias; & ita ille motus cordis non ordinatur ad quieſcendum in aliqua forma, ſed vt conſtituatur in actu ad mouendũ reliquas partes, quæ conſtitutio à generante debet procedere, cùm ſit primus motus: in quo etiam aſsimilatur motus cordis motui cœli, vt docet D. Thomas *opuſc.* 35. quia cœlum non mouetur ad quieſcendum in aliqua forma, ſed vt conſtituatur mouens, & primum alterans reſpectu aliorum.

Ad ſecundum, de actibus immanentibus, *Reſpondetur*, quòd inprimis in eis agens, & recipiens non ſunt idem; nam agit potentia cognoſcens ſimul cum ſpecie, recipit vero ſola potentia, non ſpecies, & appetitus agit vt motus à cognitione & à Deo; recipit vero ſola potentia; qua ratione iſtæ potentiæ ſolent dici paſsiuæ.

Secundò dicitur, quod licet agens & recipiens actionem ſint idẽ, non ita repugnare; tũ, quia actio ipſa egreditur vt accidens; & conſequenter vt inhærens; vnde ſi ſit actio perficiens ipſum agens tanquam actus vltimus illius, non autem tranſmutans alia, non repugnat, quod egrediatur, vt inhærens, & recepta in ipſo agente: tùm, quia actio non requiritur, quod ſit diuiſibilis, & de quodam in quidam, ſed poteſt eſſe indiuiſibilis. At verò motus neceſſario eſt diuiſibilis, & ſecundum partes priores, & poſteriores procedit, & ita omne quod mouetur ſecundum partẽ poſteriorem, & motã, neceſſario ſupponit partẽ priorem, vt mouentem, vt fiat tranſitus de vno ad aliud. & illa pars prior ſi etiã eſt mota, etiam eſt ab alia priori mouente, quouſque deueniatur ad aliquam, quæ vel ſit ſine motu, vel ſit ab alio-

Digitized by Google

alio extrinſeco mouente; & ſic ſi verè aliquid mouetur, ſemper ab alio priori mouetur, non verò ſi aliquid agit, debet in alio diſtincto ponere actionem receptam: vnde aliud eſt actio, aliud motio, aliud agens & recipiens, aliud mouens & motũ; quod mouet, reducit de potentia ad actum, & procedit de quodam in quiddam, quod agit præcisè dicit elicientiam actionis.

Ad tertium, conſtat ex dictis, quòd emanatio vt emanatio poteſt recipi in eo, à quo emanat, vt autem eſt idem cum motu, ſemper eſt ab alio, ſcilicet à generante, & vide quæ diximus de emanatione, *quæſt.* 12. *artic. vlt.*

Ad quartum reſpond. quòd viuentia non ſe totis, nec per ſe primò ſe mouent, ſed mediantibus partibus, quatenus vna pars organica mouet aliam, vt Philoſ. explicat 8. *Phyſicor. cap.* 4. Nihil ergo, quod per ſe primò mouetur, à ſe poteſt moueri, ſed ab alio. Et *ad replicam dicitur*, quod Ariſtotel. cum dixit nullum continuum ſe ipſum mouere, loquitur de continuo homogeneo, quod habet partes omnino ſimiles; ſic enim eſt perfectè continuum, quia perfectè ſimile. Viuens autem habet partes organicas & etherogeneas, quæ licet ſint continuæ quantum ad quantitatem, ſunt tamen diſsimiles quantum ad diſpoſitionem, & qualitatem, ſecundum quam mouent, & mouentur. Neque in his partibus mouentibus, & motis proceditur in infinitum, ſed prima pars mouens mouetur ab alio motu vitalitio, elicitur quidem hic motus ab ipſo viuente, ſed moto à mouente extrinſeco ſeu generante, quòd poteſt dare motum vitalem, non quidem conſummatum & perfectum, ſed inchoantè reliquos, eo quòd vita in nobis eſt participata, & ita non repugnat inchoationem eius eſſe ab alio. Pars autem vltimo motu non mouet ſe ipſam per ſe primò, ſed ab alia parte eiuſdem viuentis & ſic reſpectu totius, motus eius vitalis eſt.

Ad vltimum reſpondetur, non ſufficere virtutem, qua aliquid conſtituitur virtualiter in actu, vt dicatur aliquid *mouere ſe* ipſum, quatenus eſt in potentia ad actum producendum à tali virtute, quia talis virtus vel producit illum actum vt mota, ſeu mediante motu, vel per ſimplicem emanationem ſine motu. Si operatur vt mota, clarum eſt, quod non ſufficit virtus illa, qua dicitur eſſe in actu virtualiter, quia licet ſit principium mouendi vt *quo*, non tamen eſt ipſum mouens, neque conſtituit aliquid in actu mouens niſi ſuppoſito motu, quo tanquam ex priori parte motus tranſeat ad aliam. Ad hoc autem, vt virtus conſtituatur mota, oportet, quod vel ille motus habeatur per alium priorem motum, & ſic ſemper quod mouetur, mouetur ab alio, vel deueniatur ad vnum priorem motum, qui ſit ab alio quod moueat, & non per motum. Si verò illa virtus operetur per ſimplicem emanationem, vel per non motum, hoc ipſo non comprehenditur ſub iſto axiomate, quod mouetur, ab alio mouetur, niſi quatenus ſimplex emanatio eſt motus generantis, & tunc ab alio mouetur, ſcilicet à generante; quomodo autem generans dicatur mouere genitum, etiam ſi non ſit illi præſens, vel generatio ſit diſcontinuata, dicemus *quæſtione ſequenti*.

ARTICVLVS II.

Vtrùm requiratur approximatio mouentis à mobile, vt operetur?

DVplex approximatio inter mouens & mobile poteſt intelligi, altera *formalis*, quæ vocatur immediatio ſuppoſiti, vt cum ipſa ſubſtantia agentis proxima eſt paſſo. Altera *virtualis*, quæ vocatur immediatio virtutis, vt cum virtus agentis diffunditur in aliquid diſtans, vbi ipſa virtus eſt præſens, & non ſubſtantia ipſa: & de vtraque procedit difficultas, an videlicet requiratur immediatio ſuppoſiti reſpectu eius, vnde incipit motus, & ſecundò an per

Digitized by Google

an per virtutem diffuſam prius debeat agere in propinquum, quam in diſtans.

Sunt ergo aliqui Authores, qui abſolutè exiſtimant non requiri approximationem, quia putant poſſe aliquid agere in diſtans, quin agat in propinquum, qui citatur à Conimbr. *hic ſuper ca.2.q.1.art.2.* At verò Scot. *in 1.diſt.37.quaſt.vni.a,* non abſolutè ſentit, quòd poteſt aliquid agere in diſtans, quin agat in propinquum, ſed quòd qualitates diffuſæ ab agente diſtante non producunt ſubſtantiam, etiam tanquam inſtrumenta, ſed poſitis illis diſpoſitionibus producitur ſubſtantia in parte diſtanti, ſine eo quòd producatur in medio.

Nihilominus oppoſita ſententia omnino tenenda eſt, quæ eſt expreſſa Ariſtot. *in hoc lib.7.cap.2.* & ibi eam latè probat D.Thom. *lect.2.& 3.& 1.p.qu.8.art.1 & 3.contra Gent. cap.68.* quæ ſententia continet duo. *Primum* eſt, quòd in omni agente requiritur approximatio, ſeu immediatio ſuppoſiti, reſpectu ſui primi effectus, & conſequenter reſpectu paſsi, ſi effectus ex paſſo educitur: quòd ſi non educitur ex paſſo, vt in creatione, agens erit immediatum ipſi effectui. *Secundum eſt*, quòd in agentibus quæ diffundunt ſuam virtutem in remotum, oportet quòd prius agant in propinquum, & ſic reſpectu omnis effectus, debet dari aliquis contactus, ſeu propinquitas agentis ſaltem virtualis; & communiter ſequuntur Philoſophum omnes eius interpretes. Et præter probationem à Philoſopho allatam per inductionem in omni genere motus; videmus enim in omni motu alterationis, & augmentationis, & in motu loceli, qui fit per impulſum, vel tractionem ſemper reperiri aliquem contactum inter mouens, & paſſum, quod immediatè mouetur; *Vlterius etiam probatur neceſsitas huius contactus*, quia aliàs non eſſet vnde limitaremus ſphæram actiuitatis in agentibus, poſſet enim quodcumque agens agere in omnem diſtantiam: ſi enim ſine tranſmiſsione virtutis per mediũ poteſt agere in aliquid, quod diſtet duobus palmis, cur non poterit ſimiliter agere in id quod diſtat duobus millibus, vel in quodcumq; aliud ſine termino, ſiquidem non dependet à medio, vt operetur virtus.

Quòd ſi dicas, non minus id ſequi in noſtra ſententia, quia diffuſio virtutis non fit per hoc, quòd tranſeat de ſubiecto in ſubiectum, ſed per hoc quòd multiplicetur de vna parte ſubiecti in aliam, & ſic quælibet pars poterit æqualiter agere in aliam, & totam virtutem ſuam imprimere: quæ eſt ergo ratio cur non poſsit iſta multiplicatio fieri in quamcumque diſtantiam ſine termino? *Reſpondet.* Quòd omne agens, quod diffundit ſuam virtutem, diffundit illam vniformiter, difformiter per medium, & quanto magis elongatur virtus diffuſa à ſuo agente, magis debilitatur vſque ad non gradum, cuius ratio explicabitur amplius *in libris de generatione* Sufficit nunc aduertere, quòd actio procedit vniformiter, difformiter, & magis, ac magis debilitatur, tum propter reſiſtentiam paſsi, tum propter ipſum modum recipiendi, quia virtus in extraneo ſubiecto imperfectiori modo ſuſcipitur, & conſequenter debilius operatur, niſi à proprio agente inſtauretur, & conſequenter ſi multiplicatur in ſubiectum magis diſtans, quælibet pars debilius operatur, & debilius recipit talem virtutem vſque ad non gradum.

Ratio autem à priori cur requiritur approximatio agentis ad paſſum, vt effectus progrediatur ab agente, *ea eſt*, quia agens educens formam ex paſſo, educit illam vt vnitam, aut inhærentem illi; & ſic effectus exit ex concurſu paſsi, & agentis; oportet ergo, quòd virtus ſit coniuncta paſſo, vt effectum illi coniunctum producat. Vnde ſi diffundit ſuam virtutem in remotum, virtus illa, quæ ibi ponitur, etiam debet exire ex agente & paſſo, cùm diffundatur vt vnita paſſo, ergo debet ſupponere tale paſſum vnitum agenti, denique non poteſt agens agere circa materiam ſibi non ſubiectam, & deter-

determinatam erga ſe; non eſt autem alius modus determinandi, & ſubijciendi materiam agenti, niſi penes contactum, & propinquitatem, quod enim remotum eſt, & diſtans, non habet vnde determinetur ad hoc agens potius quam ad illud, cùm reſpectu eius nullam habeat coniunctionem, neque vnionis, neque propinquitatis, per quam ad illud determinetur.

Quòd ſi dicas, quomodo ſufficit virtutem agentis eſſe contiguam paſſo, ſiquidem ex vna ſuperficie ad aliam non tranſit actio, eò quòd eſt accidens & non poteſt de vno ſubiecto tranſire ad aliud; ergo requiretur, quòd virtus ſit inhærens ipſi paſſo, vt ex illo eliciat actionem, & non ſolum illi contigua. Quòd ſi dicatur communicari ab agente in paſſum virtutem, quæ ipſi paſſo inhæreat, in hoc ipſo eſt difficultas, quomodo illa virtus communicatur paſſo, ſiquidem non tranſit illa virtus de ſubiecto in ſubiectum, neque actio illam communicans; ergo vt producatur in paſſo, & ei communicetur, manet idem argumentum in ſua vi. *Reſpondet.* ad producendam actionem, & effectum in paſſo non requiri, niſi quòd virtus producens ſit contigua & coniúcta paſſo, & non ei inhærens, imò paſſum debet eſſe diſtinctum ab agente, vt ſit motum ab eo, non quia actio tranſeat de ſubiecto in ſubiectum, neque virtus diffuſa, ſed quia in alio ſubiecto non procedit ab agente, niſi in paſſo coniuncto, à quo educitur, & ſic vnum tantum ſubiectum habet, non tranſitum de vno ad aliud; ſed tamen non poteſt produci virtus, vt recepta in materia diſtāti, ſed in propinqua, quia diſtans cùm non ſit coniuncta ipſi agenti, non determinatur erga illud, nec ſubijcitur illi, & conſequenter non concurrit cum illo ad recipiendum actionem, & virtutem.

Ex quo ſequitur, quare reſpectu Dei nihil poſsit eſſe diſtās; quia omnia reſpicit Deus vt effectum, nihil vt præſuppoſitum ſubiectum, quod effectus non ſit, & quia quilibet effectus ita dependet in eſſe à Deo, quòd per ſuſpenſionem concurſus poteſt annihilari; ideò omne quod habet eſſe, eſt immediatè a concurſu Dei, & non mediante concurſu diffuſo extra ſe per creaturam, quia nullus concurſus creaturæ eſt talis, quòd per eius ſuſpenſionem poteſt res annihilari. Eſt ergo omne ens immediatè proximum Deo, & intra quamcumque rem Deus eſt, propter ſummam dependentiam à Deo, tam ex parte formæ, quàm ex parte ſubiecti, & totius eſſe, quod nulla habet creatura. Quòd ſi aliquid operetur in diſtās prius, quàm in propinquum, non eſt quia operetur in aliquid diſtans à ſe, ſed diſtāns reſpectu alicuius creaturæ, non autem reſpectu ſui, qui vbique eſt.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimum *argumentum* deducitur ex pluribus experientijs, quibus videtur prius aliquid agere in diſtans, quàm in propinquum, ſicut in lebete ad ignem adhibito partes ſuperiores aquæ calidiores ſunt, fundus autem lebetis, qui propinquior eſt igni, frigeſcit: Ignis corripit ſulfur, vel picem longè diſtantem, non aerem intermedium Sol generat multa in terra, quę non in medio, neq; per qualitatem diffuſam, quia id quod generatur, ſubſtantia eſt: torpedo facit tremere manum piſcatoris, non chordam; & oculi faſcinantes imprimūt malam qualitatem pueris, & non aeri intermedio, & magnes attrahit ferrum diſtans, & non corpus propinquum; denique phantaſia reſidens in capite mouet appetitum, qui eſt in corde, & alias partes corporis diſtantes, & non alias intermedias. *Confirmat.* quia calidum vt quatuor applicatum medio habenti ſimilem qualitatem vt quatuor non agit in illud, quia non poteſt illud amplius intendere, quia non poteſt agere vltra quatuor, & tamē agit in paſſum vltra diſtans, quod nō habet calorem vt quatuor, vt etiā ſupra admiſimus *q*.8. Ergo poteſt agere in diſtans prius, quam in propinquum.

Reſpon-

Digitized by Google

Reſpondetur, omnes illas experientias ſolum vnica ſolutione, quam tradit D.Th. 7. *Phyſic.lect.* 4. *& in* 2. *diſtinct.* 15. *quaſt.* 1. *articul* 2. *ad* 6. vbi inquit: *Quòd actio cuiuslibet agentis habentis ſitum prius recipitur in medio, quàm in termino, non tamen oportet, quòd recipiatur in vtroque eodem modo, ſed ſecundum quod exigit diſpoſitio vtriuſque, ſicut ponit exemplum Commentator* 8. *Phyſico. de piſce, qui retentus in reti ſtupefacit manum, præter hoc quod ſtupefaciat rete, quod ſtupefactionis capax non eſt: & tamen ſecundum aliquem modum rete alteratur ex virtute piſcis. Ita etiam oportet, quòd virtutes ſuperiorum ſtellarum prius recipiantur in medijs orbibus, quam in inferiora corpora, quamuis non eoſdem effectus vtrobique habeant.* Ita D. Thom. Quare in his omnibus effectus quidem, qui manifeſtè apparent fiunt in diſtanti, ſed tamen virtus, quæ diffunditur, tranſit prius per medium, licèt non habeat in illo ſimilem effectum, quem in remotis propter diſsimilem diſpoſitionem, ſicut ignis non inflammat proximum aerem, quia eſt humidior, inflammat autem ſulphur diſtans, quia magis ſiccum, calore tamen tranſeunte per aerem; & lux Solis maiorem calorem efficit in terra, quàm in medio, quia magis addenſantur radij in terra, quàm in medio, & diuerſas res generat in terra propter diuerſam diſpoſitionem, quã in medio per quod tranſit virtus: ſicut etiam magnes, torpedo, oculi faſcinantes emittunt ſuas qualitates per media, licèt effectus faciant ſolum vbi inueniunt proportionem & capacitatem. Et ſimiliter phantaſia imprimit in appetitum, & alias partes corporis diſtantes, quia non in omnibus eſt eadem diſpoſitio, & temperamentum, vt eodem modo moueantur, licèt virtus mouens, & ſpiritus qui excitantur, deſcendant per partes propinquiores. *Alij tamen volunt*, quòd illa motio fit per ſimpathiam, ſeu radicationem potentiarum in eadem anima, de quo agemus *in lib. de anima.* Similiter in lebete appoſito ad ignem, certum eſt, quod calor, qui eſt in partibus ſuperioribus aquæ tranſit per fundum lebetis, ſed tamen rarefacta aqua per calorem, dat locum frigidiori aquæ, quæ eſt in parte ſuperiori, quæ denſior, & grauior eſt, vt deſcendat ad fundum, & infrigidet illud manentibus calidis partibus ſuperioribus. Si tamen diuiſit ad ignem, totum redditur calidum.

Ad confirmationem reſpondetur, quòd in illo caſu agens, vel conſeruat calorem vt quatuor, quem inuenit in medio, & ſic agit in illum conſeruando, & in reliquas partes alterando, vel coniungitur cum illo calore, qui eſt in medio, & vterque calor per modum vnius operatur in partes non habentes tantum caloris, & ſic numquam agit in remotum, quin prius agat in propinquum.

Secundò arguitur, quia diuina virtute poteſt aliquid agere in diſtans prius, quàm in propinquum; ergo illa conditio non requiritur eſſentialiter, ſed ſolum ratione ordinis naturalis, non eſt autem ratio cur non poſsit talis ordo vinci, & ſuppleri ab aliqua cauſa naturali. Eadem enim inconuenientia ſequūtur, ſi ſupernaturaliter vincatur, vel ſi naturaliter. *Confirmatur*, quia videmus aliqua moueri in abſentia, vel diſtantia ſuorum agentium ſine virtute diffuſa per medium, ſicut ſagitta impulſa mouetur in parte diſtanti, non impulſo medio, & ſimiliter graue mouetur deorſum ſine vlla motione actuali generantis. Ac denique, ſi quis ad oſtium fornacis manum apponat, calefit ab igne fornacis, ſi autem concludatur oſtium, ſtatim ceſſat calor in manu. Ergo ſignum eſt, quòd aër non calefaciebat immediatè, ſed ignis.

Reſpond. conditionem iſtam approximationis ſuppleri poſſe à Deo, neque eſſentialiter eſſe requiſitam, ſed naturaliter propter limitationem virtutis agentium naturalium, eò quod virtus limitata non ſolum limitatos effectus producit, ſed etiam in ipſo modo producendi limitata eſt, & ideò

non poteſt in quamcumque diſtantiam ſine limite operari, ſed in materiam determinatam, alioquin non magis determinabitur ad vnam quam aliam, ſicut non poteſt forma quamcumque materiam informare, ſed eam quæ mediantibus diſpoſitionibus ſibi appropinquat, & ſibi ſubijcitur. Deus autem poteſt hanc determinationem ſupplere, quia virtus eius vbique tangit, & ſic poteſt ſuo concurſu cauſæ creatæ ſubijcere nõ ſolum materiam coniunctam & applicatã, ſed etiam diſtantem, quia reſpectu concurſus Dei nihil eſt diſtans, & ſic non ſequuntur eadem inconuenientia, ſi Deus velit cõcurrere cum cauſa creata ſine alligatione ad talem modum eius connaturalem, reſpectu materiæ ſibi proximæ & coniunctæ.

Ad confirmationem reſp. quòd in impulſu ſagittæ virtus impellentis non ſolum eſt in aere proximo, ſed in ipſa etiam ſagitta, & in aere eam deferente, qui tamen aer à ſagittante primò fuit impulſus, & illa impulit partes ſequentes, & illæ alias, & ſic ſemper tranſiuit virtus per medium, ſed quia eſt virtus de ſe tranſiens, cùm eſt in partibus ſequẽtibus deſinit eſſe in anterioribus, aer enim primo diuiſus à ſagitta rurſus in ſe recluſus eſt, & quieſcit, impulſu vltra tranſeunte. In grauibus autem non fit motus à virtute emiſſa de nouo à generante, ſed ipſi naturæ à principio impreſſæ, ex qua per dimanationem oritur motus, non per nouam actionem. *Et ad vltimum de igne fornacis dicimus*, quòd recluſo oſtio, continuo debilitatur calor, qui eſt in aere vt in ſubiecto extraneo, & manus ſentit debilitationem caloris, quouſque totaliter à contrarijs corrumpitur vel temperatur; vndè non ſequitur quòd non calefaciebat per medium.

CIRCA LIBRVM OCTAVVM DE MOTVS ÆTERNITATE, ET REDVCTIONE IN PRIMVM MOTOREM.

QVÆSTIO XXIII.

De motu rerum naturalium, & proiectorum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm grauia, & leuia moueantur à ſe, vel à principio extrinſeco?

HAEc *difficultas admodum celebris eſt*, & eius reſolutio pendet ex principijs, quæ valdè conducunt ad alias materias, in quibus agitur de motibus dependentibus à principijs extrinſecis, vt in prima intellectione, & prima volitione, in motu cordis, & ſimilibus. Et ſupponimus hîc duo tanquam certa, & in vno eſt tota difficultas.

Primò, eſt certũ grauia & leuia habere in ſe formã, & principiũ ſiue actiuũ, ſiue paſſiuum, vt etiam in abſentia ſui generantis omni alio extrinſeco mouente remoto moueantur, cũ id conſtet ipſamet experientiã: hoc autẽ principiũ eſt duplex, ſc. principale, quod eſt forma ſubſtãtialis, quæ eſt radix illius motus, & minus principale, quod eſt grauitas, vel leuitas, vt enim dicit D. Thom. *in 2. diſt. 14. q. 1. art. 5. ad ſecundum: Sicut ſubſtan-*

Digitized by Google

ſtantia non eſt principium alterationis, niſi mediante calore, vel frigore, ita neque eſt principium motus, vel quietis localis, niſi mediante grauitate & leuitate. Vndè malè aliqui recentiores negant, grauitatem & leuitatem eſſe qualitates, ſed ſubſtantiam ipſam grauis & leuis; nam grauitas ſuſcipit magis & minus, vndè illud dicitur grauiſsimũ, quod petit eſſe in infimo loco, vt patet in 1. *de Cœlo, text.* 18. *lect.* 5. apud D. Thom. ſubſtantia autem non ſuſcipit magis & minus. Sola autem compreſsio partium non facit grauitatem, ſed hoc pertinet ad denſitatem, quæ etiam qualitas eſt, non ſubſtantia; poteſt autem dari corpus denſum, nec tamen graue, nec leue, vt corpus Solis & aſtrorum, poteſt etiam aliquid eſſe minus denſum, & magis graue, ſicut lignum, quod natat ſuper aquam, & corium aquâ plenum fertur in profundum, aqua autem non eſt denſior ligno, neque corium, licèt verum ſit quòd denſitas iuuet ad maiorem grauitationem.

Secundò eſt certum, quòd generanti ſaltem remotè tribuitur motus grauis in hoc ſenſu, quia dat formam, & principium ipſi graui, quo mouetur. Sed hac ratione etiam generans dat viuenti formã, & principium quo mouetur vitaliter, & tamen verè mouet ſe.

Quare difficultas in hoc conſiſtit, an res inanimatæ accipiant à generante non ſolum virtutem mouendi, ſed etiam motum ipſum, ita vt licèt habeant in ſe principium motus vt *quo*, ſiue paſsiuum, ſiue actiuum, tamen principiũ mouens *vt quod* non ſit ipſum graue, quod mouetur, ſed ipſum generans, à quo accipit formam & motum.

Duplex eſt ſententia, prima do et grauia & leuia moueri ab intrinſeco, nec habere motum à generante, ſed ſolum ab eo habere virtutem vt moueantur, & hac ratione attribui motum eorum generanti, tanquam principio remoto, nõ vt proximo ipſius motus. Quæ ſententia attribuitur Scoto *in* 2. *diſt.* 2. *qu.* 10. Greg. *diſt.* 6. *q.* 1. *art.* 3. & ſequuntur plures ex recentioribus, vt Placa 2. *Phyſic. diſp.* 5. *quæſt.* 7. Pererius *li.* 6. *c.* 16. Martinez 2. *Phyſ. in illuſtratione capitis primi, notabili* 6. Cabero 7. *Phyſic. diſp. vnica, dub.* 3.

Oppoſita ſententia tamquam Ariſtotelica docetur à D. Thom *pluribus in locis* 1. *p. q.* 18. *art.* 1. *ad* 3. *qu.* 10. *art.* 2. & 2. *contra Gent. cap.* 46. & 3. *contr. Gent. cap.* 23. & 8. *Phyſic. lect.* 8. & 2. *de Cœlo, lect* 2. & *in* 2 *diſt.* 14. *qu.* 1. *art.* 3. & *alibi ſæpè.* Et D. Th. ſequuntur communiter eius diſcipuli, & alij, qui citantur à Conimbr. *li.* 8. *c.* 4. *qu.* 1. *art.* 2. & Curſu Carmel. *diſp.* 28. *q.* 2.

Continet autem hæc ſententia quatuor dicta, ex quibus tria tanquam certa affirmantur ab his Authoribus, & in alio eſt dubium inter ipſos. *Primum dictum*, principium motus grauium, & leuium per accidens, eſt remouens prohibens, ſicut qui remouet columnam eſt cauſa quòd deſcendat lapis, ſed per accidens, non per ſe. *Secundũ dictum.* Principium talis motus per ſe *vt quod* eſt generans ipſum graue mediãte tamen principio intrinſeco, quod eſt forma grauis, & grauitas eius, tanquã principia *vt quo*, eò quòd iſte motus dimanat à tali forma. *Tertium dictum.* Nullo modo ipſum graue mouet ſe ipſum tanquam motor, & *vt quod. Quartum dictum.* Principium *quo*, ſcil. forma, & grauitas alij dicunt eſſe principium paſsiuum talis motus, alij actiuum. *Sed verius eſt* in ſententia D. Thom. quòd eſt principium actiuum formale, vt diſtinguitur contra materiale & merè paſsiuum, non autem eſt principium actiuum per modum motoris & agentis.

D. *primo dicto* non eſt difficultas aliqua. *De quarto* explicabimus mentem D. Thom. infra. *De ſecundo & tertio*, probandum nobis eſt, quòd ſit ſententia Ariſtotelis, & vera tùm quantum ad id quod negatur, ſcilic. graue non moueri à ſe; tùm quo ad id quod affirmatur, ſcilicet moueri à generante, vt à principio *quod*, & à forma intrinſeca, & grauitate vt à principio *quo*, quia mediante illo dimanat motus.

Quòd ergo ſit ſententia Philoſophi, *conſtat manifeſtè ex hoc lib.* 8. *cap.* 4. *art. text.* 29. ſupponit enim Philoſoph. grauia & leuia ſuapte natura moueri, id eſt naturali motu, & non violento, inquirit autem à quo principio moueantur, & inquit: *Eſt autem impoſſibile, quòd moueantur à ſe ipſis, eſt enim hoc officium vitæ, & animatorum proprium, quæ conſiſtere in ſe ipſis poſſunt.* Subiungit autem *in tex.* 33. *Eorum quæ natura mouentur; iterum quæcunque à ſe ipſis mouentur, ab aliquo mouentur, & quæ non à ſe ipſis, vt grauia & leuia (aut enim à generante, & faciente leue & graue, aut ab eo quod impedientia, & prohibentia ſoluit) omnia ergo quæ mouentur, ab aliquo mouentur.* Videri etiam poteſt Ariſtot. *li.* 3. *&* 4 *de cœlo*, in locis quæ infra citabimus adducendo authoritates D. Thom.

Et licèt verba citata clariſsima ſint. *Reſpondent tamen oppoſiti Authores dupliciter. Primò*, quòd Ariſtot. ſolum voluit docere, quòd grauia & leuia non mouentur à ſe ipſis eo modo, quo animalia, ſcilicet motu ſpontaneo & progreſsiuo, non tamen voluit negare, quòd omnino moueantur ab alio, cùm dicat ſuapte natura moueri. *Secundò reſpondent*, quòd dixit Phyloſ. grauia & leuia moueri à generante per quandam attributionem, non ſicut à proximo, & per ſe mouente; nam eodem modo dixit, quòd mouentur à remouente prohibens, cui tamen nõ attribuitur iſte motus, niſi per quãdam attributionem, & ſic Ariſtotel. non aſſignat hic principium proximum motus grauium, ſed remotum.

Sed prima ſolutio omnino aberrat ab intento Ariſt. cùm enim ipſe intendat probare, quòd omne quod mouetur ab alio mouetur, quando dicit grauia & leuia non à ſe moueri, ſed ab alio; ſi ſolum intelligitur nõ moueri à ſe motu ſpontaneo, benè tamen alio motu, qui ſit ab intrinſeco, ergo ex hoc ſolũ poterat inferre, quòd omne quod mouetur, non mouetur ab alio motu ſpontaneo, non tamen quòd abſolutè mouetur ab alio & non à ſe ipſo, cùm tamen abſolutè Philoſ. dicat omne quod mouetur ab alio moueri, & grauia & leuia à ſe ipſis non moueri. *Deinde*, quia viuentia non ſolum mouentur à ſe ipſis in motu ſpontaneo, quem poſſunt ſiſtere quando volunt, ſed etiam in motu omnino naturali, quem non poſſunt detinere, vt in motu nutritionis, & augmẽtationis, & alijs ſimilibus, ergo non ſufficienter probauit Ariſt. grauia & leuia non moueri tamquam viuentia, & à ſe ipſis, ſi ſolum intelligit quòd non mouentur à ſe ipſis motu ſpontaneo, ſed vtrumque excluſit, ſcil. quòd non mouentur motu ſpontaneo, neque alio motu à ſe ipſis, vt motu augmentationis, &c. Quod autem dicit Philoſ. moueri ſuapte natura grauia & leuia, non intelligit, quòd à ſe ipſis mouentur, ſed naturaliter & non violenter.

Secunda verò ſolutio leuiſſima eſt; tùm quia moueri à generante, vt à principio remoto, & per quandam attributionem etiam conuenit viuentibus, quia accipiunt à generante virtutem ſe mouendi, ergo ſi ſolũ hac ratione tribuitur generanti motus grauium & leuium, quia grauia & leuia accipiunt virtutem à generante vt moueant ſe, nullam differentiam poneret Ariſtot. inter grauia & leuia, & inter viuentia, cùm tamẽ dicat à ſe ipſis nõ moueri, quia hoc eſt proprium animatorum; tùm etiam, quia intentum Ariſtot. non erat probare, quòd omnia quæ mouentur, mouentur ab alio per quandam attributionem, & vt à principio remoto, ſiquidem id probat per inductionem in his, quæ mouentur ab alio, vt à principio proximo, ſicut in his, quæ mouentur violenter, & in viuentibus. Ergo inſufficienter relinqueret probatum Ariſt. illud principium, ſi in grauibus & leuibus non probaret, quòd mouentur ab alio niſi tantum remote, & per quandam attributionem, nec deberet dicere, quòd omne quod mouetur, mouetur ab alio, ſed quòd habet virtutem ab alio, vt moueatur; hoc enim eſt moueri ab alio, vt à principio remoto, quod tamen non dixit Ariſt.

Et

Et fundamentum huius ſententiæ ſtat in duobus. *Primò* quantum ad partem negatiuam, quòd non moueātur a ſe. *Secundò* quātum ad poſitiuam, quòd moueantur à generante. Quòd à ſe non moueantur, ratio Philoſ. ſatis oſtendit. *Primò*, quia moueri à ſe eſt proprium viuētium; in hoc enim præcisè diſtinguuntur viuentia à non viuentibus, quia mouent ſe, & non ſolum ab alio: & tunc dicitur aliquid carere vitâ, quando non amplius ſe mouet, vt optimè S. Thom. oſtendit 1.*p.qu.*18.*art.*1. *Et conſtat*, quòd viuentia non ſolùm motu progreſsiuo ſe mouent, quod ſolum cōuenit animalibus perfectioribus, ſed etiam motu vegetationis, & nutritionis, ſicut conuenit plantis; & ita quilibet motus à ſe ſufficit ad rationem vitæ. Deinde etiam, quia in lapide, verbi gratia, omnes partes ſunt eiuſdem rationis & virtutis, nec eſt alia mouens, & alia mota, ſicut eſt neceſſarium in his, quæ ſe mouent, vt probat Philoſoph. *in hoc lib. cap.* 5. Alioquin eadem pars eſſet ſimul mouens & mota in actu, & potentia reſpectu eiuſdem cōtra id, quod probatum eſt *quæſt. præcedenti.* Nec ſufficit diſtinguere materiam & formā, ita vt materia ſit pars mota, & forma pars mouens, quia materia ſola non eſt capax motus ſtrictè dicti, vt ex Philoſ *in* 5. *Phyſi.*. probat D. Thom. *in* 2. *diſtinct.* 14. *qu.* 1. *art.* 3. & *quæſt.* 22. *de verit. art.* 3. & 3. *contra Gent. c.* 23. reſpectu autem mutationis ſubſtantialis mouetur à generante. Forma autem eſt principium *quo* mouendi, nō autem motor, niſi habeat adiunctas partes organicas; qua ratione dicit Philoſ. *hoc li. c.* 4. quòd anima eſt pars mouens, ſcil. mediantibus partibus organicis.

Quoad partem verò poſitiuam, ſcil. quòd motor grauium & leuium ſit generans, *ex eo deducitur*, quia id, quod acquiritur per motum in grauibus, & leuibus eſt eſſe in loco, & ſitu determinato in vniuerſo, quod vnicuique debetur iuxta propriam naturā, perfectiori enim debetur locus ſuperior, & inferiori inferior. Quare hoc ipſum debet dari à generante naturam, cùm ei debeatur ex vi & proprietate naturæ, & in ipſo inſtāti generationis; res enim generatur cū ſuis proprietatibus & accidentibus inſeparabilibus, ſicut res generatur cum colore & figura, & cæteris diſpoſitionibus, ergo etiam ſibi debetur ſituatio & ordinatio aliqua in vniuerſo iuxta propriam naturam.

Eſt autem hæc differentia inter viuentia & non viuentia, quòd propria & naturalis diſpoſitio viuentium eſt eſſe in motu, ita quòd idem eſt viuenti mors, quòd carentia omnis motus à ſe. Naturalis autem diſpoſitio non viuentium eſt quieſcere, & remoueri à quiete eſt remoueri à diſpoſitione naturali. Vndè proprius actus grauis & leuis; eſt eſſe deorſum aut ſurſum, vt dicit Philoſ. *in hoc c.* 4. *tex.* 32. & *ibi* D. Th. *lect.* 8. atq; adeò grauitas & leuitas primò, & per ſe dantur ad quieſcendum in loco, non ad mouēdum; ſed quia ipſum quieſcere eſt quædam proprietas & paſsio naturæ, vel ad modum proprietatis, ideò pertinet ad complemētum generationis obtinere quietem, ſicut obtinere alias partes & proprietates naturæ niſi obſtet aliquod impedimentum, & cū nihil generet ſe, ideò talē quietem obtinere non pertinet ad ipſum graue, ſed ad illud à quo generatur, ita quod ipſa tendentia ad quietem ſeu motus ad illam quoties à tali naturali diſpoſitione remouetur graue, eſt pars quædā generationis & complementū eius, quod, vt rectè dixit Caiet. 1. *p. q.* 18. *art.* 1. *valdè notādum eſt* pro materia grauium & leuium, inde .n. pendet tota intelligentia illius. Igitur quoties impeditur propria paſſio manente forma in ſubiecto toties ſublato impedimento reſultat in vi illius generationis quæ primo producta eſt, quia ex vi illius debetur, ſicut ablato vno pūcto in linea reſultat aliud, & ablata ſubſiſtētia Verbi, reſultaret propria in humanitate Chriſti. Quòd ſi ex ablatione propriæ paſsionis vel mot⁹ eius forma nō maneat in ſubiecto, eò quòd remouētur diſpoſitiones requiſitę; non mirum, quòd non amplius reſultet illa

paſsio,

paſsio, ſicut impedito motu cordis, iterum non reſultat, quia moritur animal, nec manet in eo forma à qua reſultet.

Itaq; motus in graui & leui eſt emanatio quietis ſeu tendentia ad quietem in loco ſibi debito, quæ emanatio virtualiter eſt ipſa prima generatio & complementum eius. Sed tamen illa quies quando in loco proprio, in ipſo primo inſtanti generationis datur, reſultat ſine motu per ſimplicem emanationem. Si autem res ſit extra propriũ locum datur per remotionem contrarij, & tollendo terminum à quo atque adeo per motum, generatio enim illa in attingentia paſsionum poteſt vim habere motus, quatenus nõ ſolum dare poteſt ipſam proprietatem, ſed remouere ab oppoſito à quo impeditur, vel in quo inuenitur. Et idem prorſus eſt in reductione aquæ ad connaturalem frigiditatem, ſi ablata ſit.

Soluuntur argumenta.

SEd *dices primò*, inſtari hanc noſtram rationem in multis alijs actionibus, quæ etiam pertinent ad naturalem diſpoſitionem & perfectioné rei, nec tamen attribuũtur generanti; nam in viuentibus motus augmentationis & nutritionis, & reſpirationis, & in non viuentibus calefactio ignis & generatio alterius, attractiò ferri à magnete, & ſimiles pertinent ad perfectionem eorum. *Secundò*, quia motus cordis prima intellectio & volutio non ſunt à generante; *tum* quia ſunt actus vitales, & conſequẽter à principio intrinſeco, nõ ab extra; *tũ*, quia nõ ſunt per emanationem ſicut proprię paſſiones, alias ad actionem daretur actio, & ad motum motus, & ipſi primi actus intellectus & voluntatis clarum eſt quòd per emanationẽ ab eſſentia eſſe non poſſunt, ſed per veram elicientiã; *tùm denique*, quia motus cordis non datur in primo inſtanti, cùm in inſtanti motus non ſit; ergo nõ eſt à generante, ſolum enim tribuit generans id quod in primo inſtanti conuenit. *Tertiò*, quia datur principium elicitiuum huius motus in graui, ſcil ipſa grauitas, mediante qua mouetur; ergo non dimanat motus, vt propria paſsio, quia ad dimanationem non exigit ſubſtantia qualitatem mediam, qua tanquam principio operetur.

Ad primum reſpondetur, quòd augmentatio & reliqui motus naturales ſunt quidẽ perfectiones, ſed non proprię paſsiones ipſarum rerum, nec propriarum paſsionum acquiſitiones; vnde in ipſis non conſummatur generatio, nec natura genita, & ſic non tribuuntur à generante, ſed acquiruntur à genito.

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur, omnes illos motus eſſe à generante, vt à mouente ſicut de motu cordis docet D. Thom. 1.2.*qu.*17.*artic.*4.*ad* 2.& *opuſc.* 35. & de primo motu intellectus, & voluntatis, quo mouetur à Deo, 1.*par.quæſt.*18.*artic.* 3. *& qu.* 63.*art.*5.*&* 1 2.*quæſt.*9.*art*.4. Primus enim motus intellectus, & voluntatis, quia eſt circa finem, ſe habet ſicut motus cordis, quia reſpectu finis in communi nunquã deficit ſeu peccat; reſpectu verò finis in particulari, ſi deficiat, eſt mortale peccatũ, quaſi carentia vitæ. Sed tamen illi actus vel motus, licèt ſint ab extrinſeco mouente, ſunt tamen ab intrinſeco principio eliciẽte, quia actus vitales ſunt, vnde non ſe habent vt propriæ paſsiones, quæ ita dimanant, quòd ſola actione generantis fiunt, ita vt ipſum ſubiectum, cui conueniunt merè paſsiuè ſe habeat, ideoque motus cordis ſolum vocatur à D. Thoma accidens per ſe conſequens vitam, *in* 1.2.*quæſt.*17.*citata.* Pertinet tamen ad generans dare tale accidens, ſeu motum ipſi genito, quia primus ille motus per ſe requiritur ad conſtituendum viuens in proprio ſtatu viuentis, quod eſt eſſe in motu, & non in pura quiete. Sed quia eſt in motu, non quomodocumque mouente, ſed mouente vt ſe moueat, & vt agat, conſequenter non eſt ab ipſo viuente merè paſſiuè, ita vt recipiens motum illum nihil omnino agat, ſed elicitiuè à principio actiuo, quia actus vitalis eſt; ſed quia eſt actus

Digitized by Google

actus vitalis talis viuentis, quòd habet vitam participatam ab alio, & dependentem ab alio, ſeu motum ab alio, ideò in illo actu & primo motu ab extrinſeco principio mouetur, ſed mouetur vt moueat, & vt agat, de quo Diuus Thomas *prim. part. quaſt.* 105. *articul.* 4. *ad ſecundum, & quaſt.* 83. *artic* 1. *ad tertium, & quaſt.* 18. *articul.* 3. *Quòd ſi dicas,* quia eadem ratione primus motus ignis ad calefaciendum deberet eſſe à generante, quia ipſo impetu naturæ emittit calorem; & pertinet ad generans, non ſolum dare proprias paſsiones, ſed etiam accidentia concomitantia. *Negatur conſequentia,* quia motus ignis ad calefaciendum non pertinet ad conſtituendam naturam, nec perficiendum in ipſo primo ſtatu naturæ, quia ignis per calefactionem non mouet ſe, ſed alterum diſtinctum à ſe, natura autem eſt principium motus non alterius à ſe ſed eius in quo eſt.

Primus autem motus viuentis eſt motus ad mouendum ſe, & ſic pertinet ad ipſum ſtatum naturæ, quia debet conſtitui natura in ratione principij motus in ſe ipſo; principium autem motus non eſt ſolum forma, & virtus agendi, vt in potentia, ſed vt mota ad agendum, & ſic pertinet ad ipſum generans conſtituere genitum in ratione principij moti, vt moueat, eò quòd primus motus non ſupponit alium priorem in ipſo, per quē ad eum aliquis ſe moueat, ſicque debet eſſe à principio extrinſeco. Reliqui verò motus inde ſecuti nō attribuuntur generanti, quia non pertinent ad ipſum primum ſtatum, generationemque naturæ, nec ſe habent vt accidens conſequens naturam, ſed pertinent ad perfectionem, vel acquiſitionem alicuius ſuperadditi naturæ iam perfectæ. Et ad omnes iſtos motus mouetur animal ex primo motu cordis, ſiue ſint alteratio, ſiue augmentatio, quia omnes ſpiritibus vitalibus à corde emanantibus aguntur.

Quod vero dicitur, ad actionem & motum non dari actionem & emanationē. *Reſpond.* motum & actionem verè emanare. quia ſe ipſa & non alia actione fit, & ita ſi ſit actio pertinens ad primum ſtatum naturæ, conſequitur naturam productam ex vi ipſius generationis; in grauibus quidem & leuibus, quia ipſe motus eſt emanatio collocationis & ſituationis in loco proprio, & ſi fiat cum expulſione loci oppoſiti, erit propriè motus ex contrario; in viuentibus autem motus ipſe non eſt emanatio alicuius propriæ paſsionis, ſed eſt actio elicita ab ipſo viuente dependenter ab ipſo generante & generatione, quatenus producit viuens ſic actuatum, vt eliciat illum motum primum, quo conſtituatur in ratione principij moti ſe mouentis, & ideo ſi generans non eſt deficiens, ille primus motus cordis, vel voluntatis deficiens eſſe non poteſt. Quid autem illa actio producat? *Reſpond.* quòd in corde producit vbi, ſeu mutationem loci ſimilem motui locali cœli, vt dicit S. Tho. *opuſcul.* 53. eò quòd eſt continuus, & per modum conuerſionis, ſeu trepidationis: in intellectu autem producit conceptum, in voluntate terminum ſpirationis, ſeu amoris.

Quod vero dicitur, non dari motum cordis in primo inſtanti generationis. *Reſp.* Non dari tunc formaliter & intrinſecè, ſed initiatiuè extrinſecè, quia motus incipit per vltimum non eſſe.

Ad tertiam inſtantiam reſpon. quòd petit illud quartum dictum ſupra poſitum, quomodo grauitas ſit principium motus? Nam principium intrinſecum quod eſt forma ſubſtantialis & grauitas, aliquando vocatur à Sanct. Thoma principium paſsiuum, vt 3. *part. q.* 32. *art.* 3. *& in* 1. *de cœlo, lect.* 3. imò *in hoc lib* 8. *lect.* 8. non ſolum id affirmat, ſed addit, *Eſſe contra intentionem Philoſ. quod in materia ſit principium actiuum, quod quidam dicunt eſſe neceſſarium, ad hoc quod ſit motus naturalis, ſufficit enim quod ſit paſſiuū, quod eſt potentia naturalis ad actum.* Videri etiam poteſt 1. 2. *quaſt.* 6. *art.* 5. *ad* 2. *&* 3. *cont. Gent. cap.* 22. *Quod obiter aduertendum eſt* contra

Digitized by Google

contra Vazquez, & alios, qui principio paſſiuo negant rationem naturæ, vt *ſupra. q. 9.* vidimus. Quòd verò in grauibus, & leuibus ſit principium actiuum motus, expreſsè affirmat *quæſt. 5. de potent. art. 5. & 4. contra Gent. cap. 96. & 1. 2. quæſt. 6. art. 2. & in 2. diſt. 18. q. 1. art. 2. in fine corporu*, & alibi ſæpè. *Veritas tamen eſt*, quòd ly *actiuum* aliquando ſumitur pro principio formali, ſiue ſit principium emanationis, ſiue actionis. Aliquando ſumitur pro principio effectiuo & mouente, & hoc ideò, quia paſſiuum, & opponitur formæ, & opponitur agenti, & ideò actiuum vtroque modo ſumitur. In grauibus ergo datur principium actiuum formale, & per modum emanationis; non verò actiuum per modum mouentis, ſeu vno verbo datur principium actiuũ, vt *quo* non vt *quod*. Quæ reſolutio ſumitur ex D. Thom. *in 2. diſt. 14. quæſt. 1. art. 3.* vbi inquit: *Quod in motu corporum ſupeciium, quamuis forma naturalis ſit principiũ motus, non tamen eſt motor, ſed eſſentialis motor eſt generans, qui dedit formam, & accidentalis eſt remouens prohibens, vt dicitur 8. Phyſicor.* Vnde in illis locis, quibus affirmat eſſe principium paſſiuum, negat Diu. Thom. dari principium actiuum, quo conſtituatur mouens eo modo, quo in viuentibus datur principium actiuum ad motum; & ſic ſumit ly *actiuum*, pro motore, vt præcipuè videri poteſt *1. de cælo. lect. 3. & 2. de cælo, lect. 2.* & alijs locis. Quando verò dicit eſſe in eis principium actiuum ſui motus, loquitur de principio intrinſeco emanationis, & cõparatiuè ad cœlum, in quo non inuenitur principium actiuum motus, nec per modũ motoris, nec per modum principij à quo emanat motus, ſed purè recipit illum à mouente, & impellente extrinſeco; grauia autem & leuia ſine impellente extrinſeco per formam quam habent à generante, mouentur per modum emanationis, qua tendunt ad propriam ſituationem in vniuerſo.

Quod ſi dicas, quare ergo requiritur grauitas, & leuitas ad huiuſmodi emanationem? ſiquidem ſubſtantia per ſe ipſam eſt ſufficiens principium emanationis, non verò requirit qualitates ſuperadditas ad emanationem, ſed ad actionem propriam? *Reſpond.* etiam in ipſa emanatione paſsionum, emanare vnam mediante alia, ſicut voluntas medio intellectu, riſibile mediante admiratiuo, de quo S. Thom *1. par. q. 77. art. 4. & 7.* Motus autem, & quies in loco, oritur in grauibus, & leuibus mediante qualitate, quæ eſt grauitas, & leuitas, quia locus non conuenit immediatè ipſi ſubſtantiæ, ſed vel mediante quantitate quantum ad extenſionem, & ſituationem, vel mediante qualitate quantum ad rationem loci naturalis, & conſeruatiui, hoc enim maximè à qualitatibus pendet; eſſe autem ſurſum, vel deorſum ſecundum naturalem inclinationem conuenit alicui ſecundum quod in tali ſitu conuenienter ſe habet ad ſui conſeruationem; vnde grauitas & leuitas non eſt virtus primo & per ſe motiua; neque enim datur graui, & leui ad operandum primò & per ſe, ſed ad quieſcendum & exiſtendum in loco, quia perfectio talium corporum non eſt in operando, ſed in quieſcendo, viuentium autem perfectio eſt in operando; & ita dixit Philoſ. *in hoc libro text. 32.* quòd actus grauis eſt eſſe deorſum.

Tandem obijcies pro prima ſententia, quia licet intelligi poſsit, quòd in primo inſtanti generationis mouetur graue à generante, tamen quando poſtea poſito impedimento interrumpitur generatio, & rurſum mouetur graue, oportet quòd ſit alia actio diſtincta à generatione; & tunc iam non eſt generans. Ergo non poteſt ab illo talis actio elici. *Nec ſufficit* ponere virtutem generantis, vt mediante illa dicatur generans mouere, quia reſtat difficultas quomodo iſta virtus, & à quo moueatur, vt de nouo incipiat operari, quia omnis virtus operatur mota. Et licèt ſit eadem difficultas in quacumque propria paſsione, quando poſt impedimentum iterum dimanat à ſubiecto ſiquidem emanatio non diſtinguitur ab actio-

Digitized by Google

ctione generantis, tamen ſpecialem difficultatem habet in motu grauium, & leuiū, & reductione aquæ ad frigus quia hic interuenit verus & proprius motus a contrario in contrarium. Omnis autem motus in actu, requirit quòd mouens de nouo excitetur ad operandum, & non ſolum virtualiter moueatur. Dicere autem, quòd grauitas eſt principium paſsiuum motus, maior eſt complicatio, quia restat tunc inquirere, à qua virtute actiua hoc principium paſsiuum moueatur, ſi enim à generante mouetur, ab ipſo debet actiuè hoc principium paſsiuum moueri, & cum generans non eſt per ſe ipſum præſens ipſi graui quod mouetur, debet aliquam virtutem actiuam in eo relinquere; vnde tollere omne principium actiuum etiam emanationis in graui, eſt tollere quòd à generante in abſentia moueatur.

Reſpond. D. Thom. 4. *de Cœlo, lect.* 1. vbi luculenter rem iſtam tractat, in eam partē inclinare, quod quando graue generatur extra locum ſuum, & mouetur ad locum proprium, tunc ille motus immediatè eſt à generante in quantum dat formam, cui competit eſſe deorſum; mediatum autem principium actiuum talis motus eſt grauitas, quod etiam affirmat 1. 2. *quaſt.* 23. *art.* 4. Si verò graue poſt ipſam generationem, & acquiſitam formam ſuam ſublato impedimento mouetur, tunc generans non eſt proximum mouens, ſed ipſum graue eſt, quod proximè ſe mouet; nec eſt inconueniens, quòd idem ſit mouens, & motum per accidens, quamuis ſit impoſsibile, idē moueri à ſe ipſo primò, & per ſe.

Cæterum authoritas iſta non eſt Diu. Thom. qui quartum librum de cœlo non eſt interpretatus, ſed in tertio de cœlo, lect. 8. finiuntur commentaria D. Tho. reliqua verò adiecta ſunt à Petro de Aluernia; quare D. Thom. *in* 3. *de cælo. lect* 7. *circa fin.* docet contra Auerroem: *Quod forma grauis, & leuis non eſt principium actiuum per modum mouentis, & ſicut agens motum, ſed ſicut quo mouens mouet, ſed motus grauium, & leuium procedit à generante immediatè.* Et expreſsè impugnat Auerroem, qui dicebat, quòd corpus graue, & leue mouet ſe ipſum per accidens, ſicut nauta, qui mouet nauem, à cuius motu ipſe mouetur.

Dicendum eſt ergo, quòd motus grauium, & leuium ſemper eſt à generante, ſiue fiat in principio generationis, ſiue poſteà quando ſublato impedimento iterum graue mouetur, quia ſemper eſt emanatio propriæ paſsionis, nempè collocationis & quietis in loco proprio, Et licèt generatio prima ceſſet, & interrumpatur formaliter, tamen manet virtualiter, quia manet ipſa virtus generationis qua generans generabat, quatenus manet forma genita impedita ſuo complemento, & propria paſſione; generans autem non attingit proprias paſſiones immediatè, ſed mediante forma, cui conueniunt & connectuntur. Vt autem dicit Diu. Thom. *quaſt.* 3. *de potent. articul.* 11. *ad* 5. *Generatum tandiu mouetur à generante in grauibus & leuibus, quandiu retinet formam ſibi traditam à generante, ſicut inſtrumentum intelligitur moueri à principali agente, quandiu retinet virtutem a principali agente impreſſam. Oportet autem mouens, & motum eſſe ſimul, quantum ad principium motus, non tamen quantum ad totum motum, vt apparet in proiectis.* Ita Diu. Tho. Quare cùm virtus relicta à generante non ſit aliud, quàm forma geniti, vt perficiatur generatio in his, quæ habent connexionem cum ipſa forma, quotieſcumque impeditur iſta virtus, ne explicet ſe in talem emanationem propriæ paſsionis, ſublato impedimento, iterum ſe explicat noua quidem emanatione, ſed eadem virtute petente illam nouam inſtaurationem, & explicationem emanationis, quoties de nouo impeditur, & impedimentum tollitur. Nec ad hoc indiget noua excitatione, & motu, quia iam de ſe determinata eſt, vt ſublato impedimento emanet iterum propria paſsio propter neceſ-

Digitized by Google

neceſſariam connexionem, & debitum propriæ paſsionis cum natura genita, iam mota à generante quando prima attacta eſt, facta eſt enim vt determinata ad hanc paſſioně;neque enim eſt aliud virtus generantis remanens in genito, quàm ipſa forma generata, vt dicit D. Th. quatenus connexionem habet cum ſua propria paſsione, & ad talem emanationem de nouo non requiritur noua motio,aut determinatio ſed impedimenti ablatio. Videatur etiam ad hoc D. Th 5. *Phy. lect.* 3. vbi docet, nouam relationem conſurgere ex vi actionis ponentis fundamentum, in quo relatio continebatur virtualiter, ſed explicatur poſito termino, ſiue noua actione, & mutatione.

Sed dices, ſi ille motus eſt emanatio propriæ paſsionis, cur eſt velocior in fine, quàm in principio, & non ſemper æqualis? *Reſpondet* Diu. Thom. 1. *de cælo, lect.* 17. *circa finem*, ex eo eſſe, quòd graue quanto magis deſcendit, tanto magis confortatur grauitas eius propter propinquitatem ad proprium locum. Itaque emanatio propriæ paſsionis, vel eſt inſtantanea, ſi id, quod dimanat, intra ipſum ſubiectum eſt; vel ſi reſpicit aliquid extra, in quo ſit, tanto eſt vehementior, quanto illi propinquior, quia tunc habet maiorem conuenientiam, & coniunctionem cum illa; vndè inclinatio, & appetitus ad illam, quæ fundatur in tali conuenientia confortatur, & maior fit. *Nec tamen valet*, ſi dicas. quòd hoc modo ſi lapis incipit moueri prope centrum, habebit motum velociorem, quàm ſi incipiat moueri à longe, cùm tamen in principio motus ille non ſit ita velox. *Reſpondetur* enim,quòd vehementia velocitatis non ſumitur ex propinquitate loci ad locum,ſed ex propinquitate emanationis ad quietem. Quando enim incipit emanatio ad quieſcendum, & prolongatur, quanto magis appropinquat, tanto eſt velocior. Quòd verò incipiat à loco magis, vel minus diſtante à centro, per accidens eſt, ad hoc vt habeat maiorě velocitatem ex eo, quòd à tali loco, incipit.

ARTICVLVS II.

Qua vi moueantur proiecta?

TRes ſunt difficultates breuiter tractandæ. *Prima*, an detur impulſus mouens proiectum,& quid ſit. *Secunda*. Quomodo corrumpatur talis impulſus, *Tertia*, Quomodo fiat motus reflexus, quando reſilit proiectum.

Circa primum, multi ex antiquis dixerunt, motum proiectorum eſſe aerem à tergo impellentem rem proiectam, qui eandem difficultatem patiuntur in aſsignando, qua vi aer moueatur, vt Ariſt. aduertit *in hoc lib. cap.* 10. Negauit autem dari qualitatem impulſiuam Pereira *lib.* 14. *Phyſ. cap.* 5. propter difficultates, quæ in ea aſſerenda inueniuntur, & authoritates quaſdã Ariſtotelis, quæ videntur aeri attribure motum proiectorum *Difficultates ſunt* quia non apparet, quæ ſit iſta quantias,& cuius ſpeciei, cùm modò habeat vim leuitatis tendendo ſurſum, modò grauitatis deorſum, modò nullius tendendo ad partes circumſtantes; quomodo autem poteſt vna qualitas tot motuum diuerſitates cauſare? *Secundo, eſt difficultas*, quomodo corrumpatur iſta qualitas, cùm non aſsignetur ei contrarium, à quo deſtruatur.

Authoritates autem Philoſ. ſunt *in* 4. *Phyſ. text.* 68. vbi dicit, proiecta non poſſe moueri per vacuum, quia non eſt aer à quo deferantur. Item *in hoc lib* 3. *text.* 82. dicit moueri proiecta, quatenus pars aeris mouet vicinam & illa aliam,quouſque perueniat ad proiectum,illudq́; deferat. Et *in* 3. *de cælo tex.* 23. dicit quod motus violentus vtitur aere vt inſtrumenio: quòd ſi aer non eſſet, motus violẽtus nõ eſſet. Et deniq; alijs multis vtitur locis attribuit aeri motũ proiectorum, non impulſui impreſſo rei proiectæ, vt *lib. de inſomnijs c.* 2. *& in problemat. ſect.* 11. *probl.* 6. *& alijs locis.* Deniq; S. Tho. 3. *de cælo lect.* 7. dicit: *Non eſſe intelligendum*

Digitized by Google

dum, quod virtus motoris imprimat lapidi in motu violento aliquam virtutem. per quam moueatur, ſicut virtus generantis imprimit genito formam, quam conſequitur motus naturalis.

Nihilominus qualitas ſeu vis iſta impulſiua negari non poteſt abſolutè loquendo, ſiue recipiatur in aere mouente, ſiue in ipſo proiecto, aer enim concitatus & impulſus aliqua vi impreſſa indiget, vt concitetur; ergo eadem difficultas eſt in hac ſententia circa qualitatem iſtam impreſſam aeri, vel impreſſa m proiecto. Et Ariſt. apertè talem vim fatetur *in ipſo loco citat. huius libri* 8. *text.* 82 dum dicit, tūc ceſſare motum proiectorum, cum vis mouendi minor imprimitur. Et in ſententia D. Tho. negari non poteſt virtus iſta impulſiua non per modum permanentis impreſſa, ſed per modum trāſeuntis, vt loquitur *in q. de anima art.* 11. *ad* 2. *Virtus*, inquit, *quæ eſt in ſemine à patre, eſt virtus permanens ab intrinſeco, non fluens ab extrinſeco, ſicut virtus mouentis, quæ eſt in proiecto.* Et *quæſt.* 3. *de potent. articul* 11. *ad* 5. dicit: *Quòd inſtrumentum intelligitur moueri à principali agente, quandiu retinet virtutem à principali agente impreſſam, vndè ſagitta tamdiu mouetur à proijciente, quandiu manet vis impulſus proijcientis.* Itaq; à proijciente procedere vim aliquā efficientem iſtum motū in rebus proiectis, ſiue illis immediatè imprimatur, ſiue mediante aere, nec in ſententia Ariſt. nec D.Th. negari poteſt, cum Ariſt. *loc. cit.* dixerit: *Id quod primū mouet efficere vt aer aut aqua, aut eiuſmodi aliquid, quod moueri mouereque aptum ſit, poſsit mouere.* Et *ratio eſt manifeſta,* cùm effectus ille, ſcilicet motus localis rei proiectæ ab aliqua vi prouenire debet, non à ſola virtute, quæ inhæret proijcienti quia hæc diſtat à proiecto, nec poteſt operari indiſtans nulla virtute communicata illi, in quo effectum operatur; aliàs illa virtus, ſi poſſet agere in diſtans ſine communicatione virtutis, poſſet in quancumque diſtantiam mouere: requiritur ergo virtus aliqua extra proijcientem emiſſa, vt operetur, ſicut etiam ſecuri communicatur aliqua vis, vt ſcindat tali vel tali modo, quā ex ſe non habet, & ab artificis motu participat.

An vero iſta virtus ſeu impulſus recipiatur in ipſa re proiecta, an in aere deferente? non tanti momenti quæſtio eſt. *Videtur autem in vtroque recipi.* Nam verba citata D. Tom. in ipſa ſagitta impulſum recipi ſignificant. Et *in* 3. *de cœlo lect.* 8. dicit: *Quod aer ſuſceptibilior eſt huius impreſsionis, quàm lapis,* quod eſt vtrique eam attribuere. Et quidem multum iuuari ab aere concitato, tum vt feratur res proiecta, tum ne cadat, ipſe Ariſt. docet. 4. *Phyſic. text.* 68. licèt ex aliorum ſententia videatur loqui, refert enim quòd alij id dicunt. Et *loco cit. ex* 3. *de cœlo*, docet ipſe & Diu. Thom. *Quod aer eſt inſtrumentum motus violenti*; videtur etiam illa experientia iuuari, vt aduertit S. Tho. 2. *de cœlo lect.* 8. quia res impulſa non tanto impetu fertur in principio, nec ita ferit rē propinquam, ſicut aliquantulū diſtātem, quia aer non ità concitat plures partes in initio impulſus ſicut paulò poſt. Cæterum non ſoli aeri imprimitur iſte impulſus, quaſi requiratur ad motum violentum proiecti, quod ab extrinſeco impellente, qualis eſt aer, moueatur. Reſtat enim eadem difficultas de aere diſtante, qui eſt deferens proiectum diſtans, & etiam violenter mouetur, à quo alio extrinſeco moueatur, cum longè diſtet à proijciente. Nec apparet quomodo ſolus aer poſsit eſſe cauſa motus vehementiſsimi, vt globi emiſsi à bombarda, aut cùm rota vehementiſsimè concitatur, cur etiam res dura & ſolida vt lapis vehementius feratur ab impulſu, languidius verò pluma aut res alia mollis? Cùm tamen ſi à ſolo vento fertur, è conuerſo fit ſignum ergo eſt impulſum non in ſolo aere recipi quaſi ventum, vt ferat rem proiectam.

Ad primum fundamentum oppoſitum reſp. multas alias qualitates eſſe motiuas, præter

ter leuitatem & grauitatem vt magnes mouet ad ſe ferrum, electrum paleas, & alia ſimilia, cur ergo negemus dari impulſum, qui ſit virtus ab animali impreſſa qua ſi inſtrumentum eius? & ideo poteſt habere tam diuerſos motus, ſicut ipſa virtus animalis, cuius vices gerit vt participatio eius: quamuis etiam facta aliqua compreſſione vel diſpoſitione corporum, poſſit ex motu naturali aliquis impulſus ſeu motus reſultare contra propriā inclinationē quòd communiter accipit propter aliquod impedimentum obliquans motum naturalem, vel propter vacuum ne detur.

Ad quam verò ſpeciem pertineat impulſus? *Aliqui* vt M. Soto *hic q. 3.* reducunt illum ad primam ſpeciem, quia ſuſcipit magis & minus, & habere poteſt contrarium. *Alij* reducunt illum ad ſecundam ſpeciem, quia eſt virtus inſtrumentalis participata à potentia motiua; reducit autem D. Tho. inſtrumentalem vim ad ſpeciem potentię, cui deſeruit. *3. p. q. 63. art. 2.* In his autem quæ reductiuè ſolum ſpectant ad aliquam ſpeciem non repugnat deficere ab aliqua eius perfectione vel conditione, ideò enim reductiuè ſolum pertinet, quia non perfectè; & ita poteſt ſuſcipere magis & minus talis virtus inſtrumentalis, licèt non ipſa potentia cui miniſtrat. Et ita hoc eſt probabile.

Quòd ſi dicas. Ergo in impulſu datur motus alterationis, quia productiuus eſt qualitatis. *Reſp.* propriè non eſſe alterationem, quia alteratio non eſt ad qualitatem inſtrumentalem, & per modum motionis deſeruientem, ſed ad qualitatem diſponentem materiam, vel terminantem motum per modum paſsionis, vel paſsibilis qualitatis, vt Philoſ. probat *lib. 7. cap. 3.*

Ad ſecundam difficultatem ſtatim reſpondebimus, quomodo corrumpatur impulſus.

Ad authoritates Philoſ. reſp. ipſum non negare impulſum, quem apertè fatetur, ſed docet imprimi aeri & mediante eo rei proiectæ, quia vt dicit S. Th. *3. de cœlo l. ct. 7.* facilius recipit impulſum, quam res proiecta, non enim negari poteſt ſaltem aerem ab impulſu concitari. *Ad authoritatem D. Tho. reſp.* ſolum negare proiectis virtutem per modum permanentis, non per modum tranſeuntis, quæ a D. Th. magis vocatur motus quam qualitas, quæ ſtabilem virtutem nominat, vt *1. 2. q. 1 0. art. 1.*

Secunda difficultatas.

MVlti exiſtimant, impulſum corrumpi ſolum a contrario, non quidem ab ipſa grauitate ſubſtantiali, ſeu habituali, ſed ab accidentali, quæ non eſt aliud quam grauitatio, ſeu conatus grauis ad tollendum impedimentum deſcenſus. Ita P. Vazq. *1. 2. diſp. 81. c. 5.* Monteſinos *1. 2. diſp. 34. q. 1.* Sed vrgentur iſti Authores illo vulgari argumento, quia impulſus non ſemper contrariatur grauitati aut leuitati, vt patet, cum per impulſum lapis proijcitur deorſum, vel aer truditur ſurſum, quo caſu non eſt duplex motus, quia non acquiritur duplex vbi, eſt tamen duplex principium motus in vnum conueniens, ſcilicet, impulſus & grauitas, & tamen impulſus euaneſcit: quod patet, quia ſi impellatur lapis deorſum à loco diſtanti, non facit tantum impetum in fine motus quantum in medio, verbi gratia, globus emiſſus deorſum à tormento bellico langueſcente impetu emiſſionis, & durante motu grauitatis non tam vehementer ferit; ſignum ergo eſt deſinere impulſum, quo fertur deorſum, & non à grauitate cùm non contrarietur motui, quo impellitur deorſum.

Reſp. P. Vazquez, in tali caſu impulſum à terra, quam tangit corrumpi, quia impulſus ille terræ impreſſus aliquo modo mouet eam, cùm ſit librata ſuo pondere quaſi in bilance, & mota terra ſua grauitatione contrariatur impulſui, eumque deſtruit. *Alij reſpondent* corrumpi à reſiſtentia terræ impediente motum impulſus, ſicut

impe-

Digitized by Google

impeditur à tecto ſurſum poſito, ne vltra tranſeat impulſus: quod vtique non eſt per contrarium motum, & ita non explicant, à quo contrario corrumpatur.

Caterùm illa prima ſolutio non poteſt ſuſtineri, quia terra non eſt librata ſuo pondere quaſi in bilance, ſed tanquam in centro, vbi perfectè quieſcit, & *fundatur ſuper ſtabilitatem ſuam*. Vnde niſi impulſus aliquis totam permeet, & violenter eleuet, non mouetur: hoc autem fieri non poteſt à lapillo vel grano cadente in terram, vel quolibet alio pondere; imò cùm ex omni parte crebro aliqua cadant in terram, vel ambulent ſuper eam ex omni parte, & contrarijs motibus moueretur terra ſurſum & deorſum. Addo, quòd cùm his temporibus opinio quædam Copernici, & aliorum de motu naturali terræ per modum gyrationis, edicto Sedis Apoſtolicæ à Paulo V. condemnata ſit, iterum, vt à fide dignis audiui à Gregorio XV. opinio de motu terræ qualicumque etiam librationis damnata eſt, vtpote eiſdem Scripturæ locis contraria. *Deinde contra vtramque ſolutionem inſtatur*, quandò leue aſcendit impulſu aliquo motu, vel graue deſcendit, & impulſus ille ceſſat, antequam terram vel corpus attingat; tunc enim nullum datur contrarium, nec aliquod impediens, quo impulſus ille corrumpatur; ergo non ſemper à contrario corrumpitur.

Quare dicendum eſt, quòd impulſus deſinit ſicut lux, & ſonus, & aliæ qualitates tranſeuntes, quæ aliquando corrumpuntur à contrarijs, aliquando deſinunt ex defectu cauſæ conſeruantis, quia dantur per modum tranſeuntis, ſicut & ipſe motus Sed tamen lux dependet à cauſa cōſeruante, ſcilicet luminoſo, taliter quòd in abſentia eius, nec in inſtanti durat, quia illuminatio fit in inſtanti & non per motum, vnde ceſſante luminoſo, in inſtanti deſinit. Impulſus autem datur per modum motus, quia per modum virtutis inſtrumentalis ad mouendum aliquod corpus, & ideò aliquandiu durat in abſentia motoris; & vt inquit D. Th. *q. de anima, art.* 11. *ad* 2. *& q.* 3. *de potentia, art.* 11. *ad* 5. quia illa virtus finita eſt, mouet vſque ad determinatam diſtantiam, & tamdiu mouetur aliquid à proijciente, quamdiu manet vis impulſus proijcientis. Quare iſtæ qualitates datæ per modum tranſeuntis ex natura ſua habent dependere à principali agente, vt à conſeruante vel inſtantaneè, vel ſecundum motum. Si verò occurrat motus oppoſitus, vel à grauitate, vel à leuitate, vel ab alia cauſa ab illo corrumpetur; ſicut etiam lux poteſt impediri ab opaco interpoſito, & non ſolum ex abſentia luminoſi deficere.

Quòd ſi dicas, impulſum non dependere à proijciente, vt à cauſa conſeruante, quia ſeparatus ab ipſo durat. *Reſpond.* quòd impulſus ſeparatus à proijciente, & nō inſtauratus ab ipſo, durat per modum tranſeuntis: & via corruptionis, quia dependet ab ipſo non inſtantaneè, ſicut illuminatio, ſed ſucceſsiuo modo ſicut motus, & ſic etiam ſeparatus ſit, & non continuetur cum proijciente, aliquandiu durat, ſed non diu conſeruatur, quia ex ipſa ſua natura tranſeunter datur, & ſolum ad determinatam diſtantiam.

Et hinc colliges, quomodo deſinat impulſus, nam ſi deſinit per contrarium, deſinit in inſtanti extrinſeco per primum non eſſe, quando eſt verum dicere, nunc eſt poſitum contrarium & conſequenter non eſt impulſus, immediatè anteà erat Si autē deſinit defectu cauſæ conſeruantis, quia peruenit vſque ad vltimam debilitationem, deſinit ſimiliter per primum non eſſe; quia qualitas verſus diminutionem, & non gradum deſinit per extrinſecum terminum paruitatis, ad quem non peruenit, & infra illum inuenitur, vt diximus *ſup. quaſt.* 8.

Tertia

Tertia difficultas.

Circa motum reflexum dubium eſt, a quo cauſetur reflexus motus, an à corpore, verbi gratia, à pariete, vnde reſilit, an à proijciente, vnde incipit? Nec enim videtur poſſe cauſari à pariete: tum quia paries manet in motus, & caret vi impulſiua, & ſic non poteſt mouere, & de nouo motum producere, ſi motus proijcientis ibi deficit: tùm quia quando pila, verbi gratia, decidit in terram, & reſilit aſcendendo, ille aſcenſus non poteſt cauſari à terra, cùm ſit illi contrarius; tùm quia non omnia corpora reſiliunt, vt ferrum vel lapis, ſi tangant corpus durum; ergo non eſt à pariete illa reflexio, ſed ab alia diſpoſitione corporis impulſi: tùm denique quia pila tanto vehementius reſilit, quanto fortiùs proiecta fuit; ergo non poteſt à ſolo pariete cauſari: hic enim eodem modo ſemper ſe habet. A proijciente autem ille motus reflexus fieri non poteſt; tùm quia eſt motus contrarius & diſcontinuus priori, cùm in pariete frangatur prior impetus; tum, quia in pila cadente ſine impulſu in terram, & reſiliente datur idem motus reflexus, & non à proijciente, ergo à corpore vnde reſilit.

Reſpondetur, in motu reflexo duo inueniri, ſcilicet, id quod per ſe mouet, & cauſat motum ſecundum ſe, & id quod refrangit motum, & cauſat reflexionem, quod per accidens ſe habet, & cauſat motum reflexum, ad modum, quo per antiperiſtaſim cauſatur maior intenſio in qualitate oppoſita, vel ex reuerberatione lucis in alio corpore cauſatur intenſior lux, & calor; ſicut enim quando frigus circumdat calidum, calor ille à frigore repercuſſus reuertitur ad calidum, & intendit illud: ita etiam motus directus, ſiue fiat per impulſum proijcientis ſiue per motum naturalem grauitatis, ſi tangit corpus durum, refrangitur, & fit duplex motus: & illud corpus durum eſt cauſa illius motus quantum ad diſcontinuationem, & refractionem, ſed impellens eſt cauſa illius quantum ad ſubſtantiam motus, ſicut motus tibiæ curuæ quantum ad obliquitatem eſt à curuitate, quantum ad ſubſtantiam motus vitalis eſt ab anima informante tibiam, & ibi modificante motum; ſic motus reflexus, in quantum eſt obliquatus, & deficiens à directo eſt à duritie corporis impedientis motum directum, quantum autem ad ſubſtantiam motus eſt à proijcientis impulſu, vel vt à cauſa mouente directè, & ſuo impulſu tangente corpus durum, vbi obliquatur & modificatur impulſus in contrarium motum. Vnde Ariſt. *in hoc lib.* 8. *text.* 32. cùm ſimpliciter dicit, quòd motus pilæ non eſt à pariete, ſed à proijciente, intelligitur quòd eſt à proijciente remotè, & quantum ad ſubſtantiam motus, non quantum ad obliquitatem, & refractionem illius.

Ad primum fundamentum oppoſitum, Reſpond. quòd paries vbi fit reflexio, eſt immotus, & caret vi impulſiua, quantum ad impellendum, & mouendum per ſe, non quantum ad reſiſtendum, & impediendum motum directum, & cauſandum reflexum per accidens; ad hoc enim non requiritur vis impellens, ſed impediens, nec requiritur quòd paries ſit motus, ſed ipſo motu directo attactus, ſicut frigus circuuſtans cauſat calorem per accidens, & corpus opacum refractionem lucis per multiplicationem & diuiſionem eius.

Ad ſecundum dicitur, quòd quando pila cadit in terram, & flectitur aſcendendo, ille aſcenſus per accidens eſt à terra, quia non eſt ab illa in quantum aſcenſus, ſed in quantum motus obliquus, & refractus à directo, ſicut quando aqua calefacta circundatur frigore, fit calidior per antiperiſtaſim, non quia calor fiat à frigore, ſed quia refrangitur ab illo, &

con-

conſequenter multiplicatur, redeundo ad calorem aquæ. Per accidens enim non repugnat fieri oppoſitum effectum alicuius qualitatis refrangendo, aut obliquando motum eius.

Ad tertium reſpondetur, ad refractionem requiri aliquam diſpoſitionem in corpore reſiliente, vtpotè, quòd ſit talis denſitatis, vel leuigationis, & ſimilia, quę ſi deſint, non fit motus reflexus, non ex defectu mouentis, vel refrangentis, ſed ex defectu diſpoſitionis requiſitæ, ſicut lux non in omni corpore refrangitur, nec frigus circumſtans ſemper facit antiperiſtaſim.

Ad vltimum reſpondetur, vehementiorem motum reflexum cauſari præſuppoſitiuè à vehementiori motu directo ſtante eodem corpore duro, quia tunc fit maior refractio motus; & conſequenter in reflexione etiam inuenitur maior impetus, quia eadem fortitudine, qua exiuit à proijciente, refrangitur à repercuſſo.

(*.*)

QVÆSTIO XXIV.

Dæ æternitate motus, & primo eius motore.

ARTICVLVS I.

Vtrum res permanentes potuerint eſſe ab æterno?

SVpponimus *duo in fide certa*. Primum eſt, mundum incepiſſe in tempore, & ſimiliter motum eius. *Secundum*, Deum non de neceſſitate produxiſſe mundum, ſed potuiſſe non producere, & poſſe nunc deſtruere. Hæc omnia de fide ſunt, & in Philoſ. ſupponenda, vel potius ſuſpicienda. Nam de 1. conſtat *Geneſ.* 1. *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Et *Pſal.* 89. *Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis.* Ioan. 17. *Priuſquam mundus fieret apud te:* idque etiam definitum eſt *in Concilio Lateranenſi ſecundo.* Nec verò per rationem poteſt demonſtrari mũdum incepiſſe in tempore, cum id præcisè pendeat ex voluntate libera Dei, ſicut etiam rationes, quæ à Philoſophis afferuntur ad probandum, quòd mundus ſit ab æterno, nullo modo cogunt, vt luculenter oſtendit S. Tho. 1 *p. q.* 46. *art.* 1. & 2. vbi etiam oſtendit Ariſt. in hoc lib. opinatiuè locutum fuiſſe. Nam *in* 1. *Topicor. cap.* 9. inter problemata dialectica, ponit vtrum mundus ſit ab æterno. Videri etiam poteſt Diuus Thomas hac de re 2. *contra Gent. à cap.* 32. *vſque ad* 38. & *in* 2. *diſtinct.* 1. *q.* 2. *art.* 5 & *diſt.* 2. *q.* 1. *art.* 3.

Secundum etiam conſtat apertè ex Scriptura tribuentem voluntati Dei creationem omnium *ad Ephe.* 1. *Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, & Apocalip.* 4. *Tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.* De quo videri poſſunt Theologi 1. *p. qu.* 19. An verò mundus potuerit habere initium temporis ante inſtans, quo nunc creatus eſt. *Reſpondetur*, Potuiſſe licèt nos lateat ratio, quare in tali puncto creatus ſit, de quo Diuus Thomas *quæſtione tertia de potentia, articulo* 14 *ad ſextum.*

His ſuppoſitis, de poſſibili ſolum eſt difficultas, an potuerit mundus creari ab æterno, ſiue quoad res permanentes, de quibus *in præſenti articulo* agemus, ſiue quoad ſucceſſiuas, & generationes, & corruptiones, de quibus eſt ſpecialis difficultas, de quibus agemus *in ſequenti articulo.*

Quoad primum, videtur repugnare creatio rerum ab æterno. *Primò*, quia tunc non eſſet

eſſet ſignabile initium, quando talis creatura incepit, quia quolibet deſignato antea fuit. *Secundò*, quia tunc non procederet de non eſſe, quia nunquam fuit verum dicere, quòd non erat. *Tertiò*, quia creatura non eſſet annihilabilis per æternitatem. Nam vel duraret finita duratione, vel infinita; ſi infinita, in totà illa non annihilaretur: ſi finita, ergo ab æterno, quando incipit vſque ad illam annihilationem, ſolum eſſet duratio finita, & ſic tota duratio ab æterno infinita non eſſet, quia finitis terminis comprehenderetur. *Quartò*, non eſſet Deus liber in creando, ſi ab æterno crearet, quia nec antequam crearet; ſupponimus enim non dari antè; neque cum crearet, quia non poterat ſimul creare & non creare; nec poſt, quia ad præteritum non eſt potentia. *Quinto*, poſſet creatura habere infinitam virtutem, & ſi tota æternitate intenderetur calor, aut gratia, vel ſcientia, creſceret in infinitum, quia duratio eſſet infinita. *Denique* creatura tunc eſſet infinita in duratione; ergo & in eſſe, ſeu eſſentia. Adſtipulantur etiam dicta Sanctorum, nam Auguſt. 12. *de Ciuitate, cap.* 15. ait: *Angelos non potuiſſe eſſe coæternos Creatori,* & Hugo *lib.* 1. *de ſacramentis cap.* 10. *Fugit*, inquit, *diuinam virtutem, vt aliquid ſibi coæternum faciat.* Et communiter Sancti negant creaturam poſſe eſſe coæternam Creatori: vt Ambroſ. Damaſc. & alij. Hanc partem nonnulli Doctores defendunt, præſertim ex antiquis, qui videri poſſunt apud Conimbricenſ. *hic, quæſt. 6. art.* 1. & Carmelit. *diſp.* 19. *q.* 3.

Oppoſitum tamen omnino tenendum eſt, & expreſsè aſſeritur à Sancto Thoma *prima parte quæſtione* 46. *articulo primo ad prima & quæſtione tertia de potentia articulo* 14 vbi rationes in contrarium ſoluit, & 2. *contra Gent. cap.* 38. & *opuſcul.* 27. Eſt etiam communiter ſententia Authorum huius temporis, vt videri poteſt apud Conimbricenſes & Carmelit. citat. *Fundamentum eſt*, quia non implicat neque ex parte Dei creantis, neque ex parte effectus faciendi, neque ex parte ipſius actionis, ſeu creationis; ergo &c. Non repugnat ex parte Dei creantis, quia eandem habet potentiam ab æterno quam nunc, & eandem virtutem agendo liberè, quam ſi ageret ex neceſsitate naturæ; ſed nunc poteſt creare mundum, & ſi ageret ex neceſsitate naturæ ab æterno crearet, ſicut Sol ſi ab æterno eſſet, ab æterno illuminaret, vt docet Aug. 6. *de Trinit. cap.* 1. ergo ex parte Dei nec deeſt potentia, nec vlla eſt repugnantia. Non repugnat ex parte creaturæ, quia non eſt minus poſſibilis ab æterno quam nunc nec enim incepit in tempore eſſe poſsibilis, nec aliqua incompoſsibilitas eſt ipſi cum æternitate, *vt in ſolutionibus argumentorum* oſtendetur; tùm, quia de facto dantur creaturæ æternæ à parte poſt, vt creaturæ incorruptibiles, ergo poſſunt dari à parte ante; tùm, quia licèt creaturæ eſſent ab æterno, non tamen eſſent æternæ æternitate per eſſentiam, ſed in propria duratione creata coexiſterent ipſi æternitati à parte ante, ſicut modo coexiſtunt aliquæ à parte poſt. Non repugnat ex parte ipſius actionis, quia actio Dei non eſt per motum & ſucceſsionem, ſed in inſtanti, & ita non requirit tempus, ſed poteſt eſſe ante omne tempus. Nec minus per illam actionem dependeret creatura à Deo liberè, quia per voluntatem Dei operantem ad extra reciperet eſſe limitatum & dependens, & fieret ex nihilo, & ex non eſſe, non quia duratione antecederet non eſſe, ſed prioritate naturæ, quatenus illa creatura non eſſet à ſe, ſed ab alio, & ex Deo cauſante, ergo ſaluaretur tota ratio creationis.

Ad primum ergo à principio, Reſpondetur, quòd non eſſet aſſignare principium inceptionis in duratione, ſed principium originis, & cauſalitatis, hoc enim ſolum eſt, de ratione creationis, vt docet Sanctus Thom.

Digitized by Google

Thomas *quaſtione tertia de potentia articulo decimo quarto ad octau. in ſecundo loco.* Quare ſi res fieret ab æterno, procederet ſine initio durationis, ſicut res incorruptibiles accipiunt durationem ſine fine, & ita acciperent tunc durationem oppoſito modo ad tempus, id eſt ſine inceptione, ſed ſemper exiſtendo, cum dependentia tamen ab alio, in quo differret à proceſſione diuinarum perſonarum, quæ ſine dependentia procedunt in ipſa æternitate eſſentiali, non in participata Creatura autem ab æterno haberet infinitatem durationis participatæ, & ita careret initio, quia initium infinitati opponitur, ſicut infinita quantitas initio & fine caret. Quare non diſtingueretur ibi productio & conſeruatio, quia hoc ipſo quòd ſine initio procederet, conſeruata procederet, & ſimul eſſet producta & conſeruata, quia ſine durationis initio procederet ſolo cauſalitatis principio & originis.

Ad ſecundum reſpondetur ex Sancto Thoma *loco citato de potentia ad* 7. quòd tunc non eſſe præcederet eſſe non duratione, ſed natura, quia ſi ſibi relinqueretur, nihil eſſet, & quia non producitur ex aliquo præexiſtente, eſſe verò non niſi ab alio habet, ſed per dependentiam ab eo; quam ſolutionem latè proſequitur *opuſculo* 27. *citat.* Et ita differt illa duratio ab æternitate Dei, quia hæc non ſolum caret initio durationis, ſed etiam cauſalitatis & originis ab alio, & eſt tota ſimul.

Ad tertium reſpondetur, quòd ex ſuppoſitione creationis ab æterno non poteſt res illa annihilari niſi in tempore; ſicut enim ex ſuppoſitione, quod res creatur in eodem inſtanti, annihilari non poteſt, ita ex eo quod creatur ſine initio durationis, oportet quòd ſine initio duret, atque adeò infinita aliqua duratione, de quo vide Magiſt. Soto *hic quaſtione ſecunda* Suarez *diſputat* 20. *Metaphyſicorum ſectione ſexta.* quia idem eſt creari ſine initio durationis, atque creari cum infinita duratione, ſeu cum conſeruatione non habente principium durationis, ſiquidem tunc conſeruatio & productio idem ſunt, ex ſuppoſitione autem quod conſeruat Deus, quandiu conſeruat, annihilare non poteſt. An verò cum hoc ſtare poſsit motus ab æterno, *ſequenti articulo* dicemus. Quando verò dicit Diuus Thomas *quaſtione citata de potentia ad* 3. quòd variabilitas excludit æternitatem ſed non infinitam durationem, intelligitur quòd habet variabilitatem; tùm ad deſinendum, ſed in tempore, non ab æterno & in infinita duratione; tùm ad exiſtendum, quia producitur de non eſſe ad eſſe, quod non habet æternitas.

Ad quartum reſpondetur, quòd Deus liberè crearet ab æterno etiam dum actu crearet, quia poteſt non creare abſolutè, licèt ex ſuppoſitione quòd creat, non ſtet non creare, non ſolum ſi crearet ab æterno, ſed etiam nunc; & ex ſuppoſitione quòd creat ſine initio durationis non poſſit non conſeruare. Et quando dicitur, quòd antecedenter ad creationem non poteſt non creare, *diſtinguo*; antecedentia durationis, *tranſeat*; antecedentia naturæ & originis, *nego*; alias ſi non eſſet liber pro illa antecedentia, neceſſariò crearet, & non poſſet differre, ſicut de facto diſtulit vſque ad tempus.

Ad quintum reſpondetur, inprimis non concludere quòd res non poſsit creari ab æterno, ſed quòd non poſsit operari ab æterno, nec de quacumque operatione, ſed de illa quæ eſt cum motu & augmentatione, ſeu intenſione, de quo agemus *ſeq. art. Interim dicimus*, nullam qualitatem poſſe actu intendi in infinitum, etiam ſi eſſet ab æterno, quia infinitum actu nullo modo eſt petranſibile, & vt dicit D. Tho. 2. *contr. Gent. cap* 28. *ad* 3. Si mundus ſemper fuiſſet, in omnibus circulationibus nō eſſet accipere primam, & ſic neque tranſitum,

Digitized by Google

qui ſemper exigit duo extrema. Quæ authoritas, vt *ſequenti articulo* videbimus, probat, non poſſe dari motum ab æterno, quia motus exigit tranſitum, & inceptionem, & finem inter aliqua extrema, quod totum ab æterno eſſe non poteſt, & conſequenter neque per motum, ſeu operationem qualitas aliqua in infinitum augeri poſſet. Et ſicut ſi darentur infinitæ generationes, excipitur generatio hominum, non dentur infinitæ animæ ſeparatæ, ita ſi daretur motus intenſionis infinitus per totam æternitatem, non daretur permanentia qualitatis intenſæ, ne detur infinitum actu, ſed qualitas illa tranſiret, & corrumpetur in ſuis partibus.

Ad ſextum reſpondetur, quòd infinitas in duratione non arguit infinitatem in eſſe, aut in virtute rei durantis, ſed in actione & virtute conſeruante illam in eſſe; quia duratio, cùm ſit continuatio exiſtentiæ, eſt aliquid conueniens rei non ex proprijs ſed ex participatione agentis. Vndè, quòd aliquæ creaturæ durent in infinitum à parte poſt, non arguit infinitatem in eſſentia.

Ad authoritates Patrum dicitur ex Diu. Thom. 3. *de potent. artic.* 14. *ad* 1. & *opuſcul.* 27. intelligi, quòd creaturæ non ſint coæternæ Creatori æternitate propria, & eſſentiali, ſicut eſt attributum æternitatis in Deo; qua ratione dicit Boetius *lib.* 5. *de conſolation. proſa vltima*, quòd etiam ſi mundus ſemper fuiſſet, non eſſet Deo coæternus. Et ſic rectè inferunt P P. Filium Dei non eſſe creaturam quia æternus eſt æternitate propria, quod nulli conuenit creaturæ. Plerumque etiam Sancti loquuntur de creaturis prout de facto inceperunt, & creatæ ſunt, non de poſsibili.

(·.·)

ARTICVLVS II.

Vtrùm repugnet res ſucceſsiuas fuiſſe ab æterno?

Res ſucceſsiuæ ſunt motus, & generationes rerum, & per motus intelligimus tam locales, quàm alterationis; & in localibus maiorem difficultatem habent motus rectus, quàm circularis; continuus, quam diſcretus. Eſt autem ſpecialis difficultas in rebus ſucceſsiuis, quòd fuerint ab æterno, quia deberent carere omni principio. Si enim aſsignaretur illis aliquod initium, hoc ipſo non eſſent ab æterno, quia inter illud initium, & hoc inſtans eſſent duo termini, inter quos non poſſet includi infinita duratio, qualis eſt ab æterno. Si autem motus caret initio, neceſſario eſt deneganda aliqua ſucceſsio infinita ab æterno: de ratione enim ſucceſsionis eſt, quòd vna pars deſinat, & alia incipiat, illa autem, quæ deſinit, quando motus fuit productus ab æterno, vel durauit infinito tempore, vel finito. Si infinito, toto illo permanſit, & non tranſiuit: & ſic non fuit ſucceſsio ab æterno. Si finito tempore, ergo æternitas finita duratione conſumi poteſt, quia ab illa deſitione computando vſque nunc omnis motus comprehenditur duobus terminis, ſcilicet illo nunc, quo deſijt motus, & iſto nunc, in quo modo finitur; atque adeò finita duratio eſt. Ergo ſi illa quoque duratio ſucceſsiua ab æterno finita fuit, totum tempus ab æterno finitum manebit.

Duæ ſunt ſententiæ in hac parte. Prima negat omnem motum fuiſſe poſsibilem ab æterno, & conſequenter etiam generationes ſubſtantiales, quæ ſine motu præcedente non fiunt. Ita Magiſter Soto *octauo Phyſicorum, quæſtione.* 2 *concluſione* 3. Conimbricenſes, Rubio, Placa, & alij in

in hoc lib. 8. & Pater Suarez *diſput.* 29. *Metaphyſicorum ſectione ſexta, numero decimo-ſexto.* licèt aliqui vt Soto, & Conimbricenſes aliquantulum hæreant in motu circulari, qui continuus eſt, & videtur poſſe carere principio. Alij è contra admittunt omnem motum, & generationes potuiſſe eſſe ab æterno, & duraſſe per infinitum tempus. Ita Capreolus, Ferrarien. Scot. Soncina, Vazquez, Nazarius, & alij, quos citant, & ſequuntur Carmelitan. *hic diſputat.* 20. *quæſtione.* 4. Cabero *tractat. vltimo, dub.* 3. *&* 4. Quorum fundamenta ſtatim afferemus.

Prima ſententia mihi non ſolum probabilior, ſed etiam certior apparet, ſupponendo, quòd corruptio ſit impoſsibilis ab æterno, vt ſtatim dicemus. Succeſsio autem ſine corruptione non eſt. Et Diuus Thomas *opuſcul.* 27. paulò antè medium dicit: *Non repugnare, ſi ponatur cauſa producens effectum ſuum ſubitò, quod non præcedat duratione ſuum cauſatum; repugnare autem in cauſis producentibus effectum ſuum per motum, quia oportet quòd principium motus præcedat finem eius.* Ergo ſi repugnat aliquem terminum produci per motum ab æterno, etiam repugnabit aliquod mutatum eſſe dari ab æterno, quia hic eſt terminus quidam motus, & conſequenter etiam repugnabit motus ipſe.

Fundamentum huius ſententiæ ſumitur ex duplici ratione, quam Diu. Thomas ſemper difficillimam reputauit, & inſolutam reliquit. *Prima ratio eſt* ſuprà poſita ex natura motus, qui ſucceſſiuus eſt, & conſtat partibus tranſeuntibus, quarum vna definit, & altera incipit. Si ergo datur aliqua, quæ nunquam incepit, quia ab æterno datur motus, illa non potuit, nec infinito tempore, nec finito durare. Non infinito, quia ſic toto illo tempore non eſſet ſucceſsio, nec tranſitus illius partis, ſed permanentia; & conſequenter neque motus ab æterno. Non finito, quia ſic illa pars motus, ſub qua mobile creatum eſt, ſolum finito tempore duraret, & illa, quæ immediatè ſecuta eſt, tunc verè incepit, quia iam non fuit ab æterno: & ſic ab illa computando vſque ad iſtam partem motus, quæ modò datur, dabitur inter illam & hanc inceptio & deſitio, atque adeò finita duratio, quia illa eſt finita, quæ incipit, & definit, ſed vltra totam iſtam durationem finitam à parte ante ſolum reſtat alia pars motus etiam infinita. Ergo totus ille motus ab æterno finitus eſſet, quia finitum addito finito, non facit infinitum. Repugnat autem, quòd duratio aliqua ab æterno ſit finita. Neque eſt idem de motu à parte poſt, poſſet enim durare in æternum per hoc, quòd nunquam deſineret, ſed hoc non eſt habere partem aliquam motus, quæ infinitè duraret, ſed tranſire partes finitas, ſine vllo termino finiente, quod eſt infinitum ſincategorematicè. Res autem permanens, ſi durat in æternum à parte poſt; vnica duratione infinita durat, quia permanenter, & non ſucceſsiuè: & ideò rectè fit inde argumentum, quòd etiam potuit ab æterno talis res permanens creari.

Hanc rationem tetigit Sanctus Thomas 2. *contra Gent. capite trigeſimo octauo, ratione tertia, & prima parte. quæſtione quadrageſima ſexta, articulo ſecundo ad ſext.* quia ſcilicet, ſi mundus eſſet ab æterno eſſent tranſacti infiniti dies. Et reſpondet: *Quod qualibet circulatio præcedentium tranſire potuit, quia finita fuit: in omnibus autem ſimul ſi mundus ſemper fuiſſet, non eſſet accipere primam, & ita nec tranſitum, qui ſemper exigit duo extrema.* Ecce quomodo Sanctus Thomas fatetur, non poſſe eſſe tranſactas infinitas circulationes collectiuè, quod eſt non dari motum ab æterno quia cum non ſit accipere primam, illa ſub qua mundus creatus eſt, caruit principio, atque adeò fuit infinita in du-

ratione, & permanentia, quod eſt non eſſe motum. Et licèt *in quæſtione tertia de potentia, articulo decimo ſeptimo ad decimum ſeptimum.* ſoluens idem argumentum, dicat Sanctus Thomas. *Quòd illa ratio non probat, quòd motus ſemper fuerit, ſed quòd motus circularis poſsit ſemper eſſe*: Tamen non loquitur ibi Diuus Thomas aſſertiuè, nec dicit quod illud argumentum id efficaciter probat, ſubdit enim: *Quod ex Mathematicis non poteſt aliquid efficaciter concludi de motu.* Nec Ariſtot. ex circulatione motus oſtendit eius æternitatem abſolutè, ſed ſuppoſita æternitate, oſtendit. quòd nullus alius motus potuit eſſe æternus, niſi circularis; quod totum non procedit abſolutè, ſed ex ſuppoſitione.

Alia ratio pro iſta ſententia, quæ nunquam ſolui poteſt, eſt, quia ſi motus & generationes eſſent ab æterno, non repugnaret dari infinitum in actu; quod in ſententia Ariſtotelis & Diuui Thomæ admitti non poteſt. *Sequela patet,* quia poſſent eſſe infinitæ generationes hominum, & manerent infinitæ animæ ſeparatæ, quia immortales ſunt, & vna non tranſit in corpus alterius; aut ſimiliter cùm eſſent infiniti dies, poſſet quolibet die creari vnus Angelus, aut vna ſtella, & nunc eſſent infinita actu. Hoc argumentum affert ſæpius Diuus Thomas, & inſolutum relinquit afferens aliorum Philoſophorum ſolutiones, & improbans, vt *in ſecundo contra Gentiles, capite trigeſimo octauo, & opuſculo vigeſimo ſeptimo, & tandem prima parte, quæſtion. quadrageſima ſexta, articulo ſecundo ad octauu.* concludit; *Quod hæc ratio eſt particularis, & ſic poteſt aliquis dicere, quod mundus fuit æternus, vel ſaltem aliqua creatura vt Angelus ſed non homo; nos autem intendimus vniuerſaliter. an aliqua creatura fuerit ab æterno.* Ita Diuus Thomas, vnde intentio eius eſt probare, quòd aliquam creaturam eſſe ab æterno non repugnat, quid quid ſit, an repugnent generationes hominum, & conſequenter reliqui alij motus & generationes, nam eadem ratio eſt de alijs, ſiquidem ſicut formæ humanæ ſeparatæ naturaliter durant, ita reliquæ aliæ formæ poſſunt per Dei potentiam ſeparatæ conſeruari, & ſic eſſe modo infinitæ in actu Et ita qui concedunt reliquos motus poſſe eſſe ab æterno, excipiunt autem generationes hominum, inconſequenter loquuntur, & ſolum ad effugiendum concedere infinitum actu quod tamen in alijs generationibus coguntur concedere, ſi Deus velit omnes formas corruptibiles ſeparatas conſeruare, vt poteſt. Et ſaltem in productione infinitorum Angelorum non datur hoc effugium. *Dicere autem,* quòd poteſt diuiſiue producere quolibet die Angelum, non autem collectiuè in omnibus diebus, eſt intelligibile; nam ſi quolibet die producit Angelum, & dies ſunt infiniti, & Angeli perſeuerant, infiniti erunt collectiuè, numerationem enim dierum ſequitur illa infinitas collectiuè. Et multo minus dici poteſt, quòd ſi Deus quolibet die producat Angelum, tenebitur alium annihilare. Vnde enim conſtat, teneri Deum ad annihilandum, aut quid conducit annihillatio Angeli ad productionem alterius? Solum videtur hoc confingi ad effugiendum inconueniens, quod ex illa ſententia ſequitur de infinito. Et ideò recte dixit Magiſter Soto vbi ſupra, hoc eſſe vnum ex fortiſsimis argumentis contra Philoſophos, ponentes generationes rerum ab æterno.

Sed pro contraria ſententia obijcies. Nam poterat ab æterno produci ignis applicatus ſtupa, qui vtique combureret illam, ergo poterit dari generatio ab æterno, ſicut & illuminatio ſi Sol produceretur ab æterno, alioquin non poſſet res ab æterno produci, niſi maneret omnino immobilis, & nihil operans per totam æternitatem.

tatem. *Secundo* cœlum poteſt creari ab æterno cum motu circulari, quia hic motus caret principio, eò quòd circularis eſt, ergo ſaltem ille non repugnat eſſe ab æterno. *Denique* Diuus Thomas afferens rationes eorum qui contra Ariſtotelem volunt demonſtrare, mundum non eſſe ab æterno, ſoluit eas, & oſtendit non repugnare, quod mundus ab æterno ſit, vt patet *in locis ſupra allegatis*, ergo in eo ſenſu admittit eſſe poſsibilem mundum ab æterno, quo illum poſuit Ariſtoteles, poſuit autem cum motu; ergo ſentit Diuus Thom. motum poſſe eſſe ab æterno.

Ad primum reſpondetur, quòd ille ignis ſic applicatus generaret ignem, quàm primum poſſet motus incipere, & ſtupa corrumpi, non poſſet autem corrumpi, niſi poſt infinitam durationem, quia cùm producatur ſine initio durationis producitur vt permanens & conſeruatus infinita duratione, & poſt illam in tempore poterit generare, quia videlicèt inter corruptionem ſtupæ, & eius productionem ab æterno non mediat duratio finita tantum, quod eſſe non poteſt, ſed infinita, vt oſtendimus. Illuminatio autem Solis, cùm non fiat per motum, & quæcumque alia inſtantanea operatio ab æterno dari poteſt, ſed non mutari, & deſinere eſſe per durationem finitam, vt diximus; operatio autem cum motu eſſe non poteſt ab æterno, & ideò immobilis debet eſſe res per durationem infinitam.

Ad ſecundum reſpondet, quòd motus circularis caret principio ex parte mobilis, ſeu magnitudinis in qua fit, ſed non ex parte durationis, quia oportet partem motus tranſire, & partem ſuccedere, ſi que debet quælibet pars finitè durare, ſi enim duraret infinitè, pro tunc motus non eſſet nec ſucceſsio, finita autem duratio repugnat rei æternæ, quæ producitur ſine durationis initio.

Ad Diuum Thom. reſpondetur, ſe ipſum explicare *prima parte, quæſtione quadrageſima ſexta, articulo ſecundo ad octau.* vt ſupra ponderauimus; ſolum enim intendit potuiſſe mundum eſſe ab æterno ſecundum ſubſtantiam, vel aliquas creaturas permanentes, non ſecundum generationes & motus, præſertim propter generationem hominum. Et ſicut durabit mundus in æternum ſecundum ſubſtantiam, ſed non ſecundum ſtatum, quem nunc habet, ita ab æterno potuit fieri ſecundùm ſe, ſed non ſecundum ſtatum motus, in quo ab Ariſtotele recedit, qui id ſolum opinatiuè ſenſit.

Quod verò dicit Sanct. Tho. 3. *de poten. articul.* 14. *ad* 9. in ſecundo loco poſitum, tempus & æuum non differre ab æternitate, ſolum quia carent principio durationis, ſed quia admittunt aliquam ſucceſsionem, qua caret æternitas, & ſic admittit poſſe dari ſucceſsionem in illis durationibus, ſi fierent ab æterno, in hac enim præſuppoſitione loquitur. Hoc inquam parum vrget, admittunt enim tempus, & æuum ſucceſsionem formalem vel virtualem, ſed non pro omni ſtatu ſcilicet non pro illo ſigno, quo carent initio durationis, vt ſi fierent ab æterno. Vndè non dicit ibi D. Th. quòd ſucceſsiua ſunt ab æterno, *ſed etiam ſi eſſent, adhuc haberent per quid differrent ab æternitate eſſentiali, quæ in nullo ſtatu ſucceſſionem admittit.*

* * *

ARTI-

ARTICVLVS III.

Quid Philoſophus demonſtret de Deo ex vi motus?

RESPONDEO, ex vi motus immediatè, & directè demonſtrari, quod primum mouens ſit omnino immobile, indè verò conſecutiuè demonſtrari propria quædam attributa, quæ conueniunt ipſi diuinitati, & actui puro, de quibus ſtatim dicemus.

Quòd ergo debeat dari vnum primum principium immobile. Ariſtoteles oſtendit ex ipſa ſubordinatione cauſarum mouentium, vt latè declarat Sanctus Thomas *primo contra Gent. capitul. decimo tertio, & prima part. quæſtione ſecunda, articulo tertio.* Et nititur tota demonſtratio duobus principijs, ſc. quòd omne quod mouetur mouetur ab alio, & quòd non eſt dare proceſſum in infinitum in cauſis per ſe mouentibus; & *formatur ſic demonſtratio.* Nam videmus dari multos motus de nouo in rerum natura, qui de nouo incipiunt exeundo de potentia ad actum; id autem quod ſic mouetur, iſtum motum debet habere ab alio, vel ſaltem virtutem, ſe mouendi ab alio accipere, quia ſi mouetur, eſt in potentia ad talem motum, & conſequenter debet reduci in actum ab alio, quod ſit in actu, vel ſi habet virtutem, qua ſe reducat, debet habere illam acceptam & motum ab alio, & non à ſe, quia id quod eſt in potentia, non poteſt habere virtutem mouendi à ſe ipſo, ſicut nec naturam & eſſe, quia id quod habet à ſe virtutem, nec agit per illam vt motam, nullo modo eſt in potentia, ſed eſt actus purus, quia habet virtutem non acceptam, aut participatam ab alio, & conſequenter neque eſſe, & ſic eſt independens ab alio. Oportet ergo, id quod eſt in potentia, & de nouo mouetur, quòd ſupponat aliud, à quo habeat vel motum vel virtutem, mouendi. Quòd verò non ſit procedere in infinitum in iſtis cauſis, manifeſtum eſt, quia impoſsibile eſt infinitas cauſas pertranſiri, vt detur aliquis effectus de nouo, id enim dicitur infinitum, quod non habet terminum, neque finem, ergo ſi requiritur infinitas cauſarum ad cauſandum aliquid de nouo, illa cauſatio numquam habebit finem, quod eſt non habere effectum. Ergo ſiſtendum eſt in aliquo, quod ita moueat, quod non habeat motum ab alio, neque virtutem mouendi, & conſequenter erit immobile, & à ſe, & hoc vocamus Deum.

Sed poteſt aliquis ſubterfugere. Primò dicendo, quod in qualibet ſpecie motus deuenitur ad vnum primum immobile in illo genere, non tamen ad vnum primum immobile ſimpliciter, & in omni genere, & conſequenter non peruenitur ad vnum mouens quod ſit Deus. *Secundò,* dicendo, quod datur circulus in cauſis mouentibus, ita quòd primus motor in iſto genere rurſus eſt mobilis ab aliquo ſibi ſubordinato in alio genere motus, ſicut cauſæ ſunt ad inuicem cauſæ in diuerſo genere. *Denique dici poteſt,* quòd idem ſit mouens, & motum, ſecundum diuerſas formalitates, ſicut agens immanens ſe ipſum mouet, & à ſua actione patitur, vel ſaltem per accidens poteſt ſimul moueri, & mouere.

Sed contra primam reſponſionem inſtatur, quia licet ex motu phyſico perueniatur ad primum mouens expers motus phyſici, tamen idem argumentum inſtauratur reſpectu alterius motus in alio genere, nam id, quod eſt immobile in vno genere motus, vel poteſt moueri in alio genere vel non. Si non, ergo eſt immobile in omni genere, ſi verò eſt mobile, redit argumentum factum in illo genere, in quo eſt mobile, quia vel mouetur ab alio, & cũ

non

non ſit dari proceſſum in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod etiam in illo genere ſit immobile, niſi fortè detur circulatio in cauſis mouentibus, de quo ſtatim dicemus. Si autem non mouetur ab alio in illo genere, ſed à ſe; vel habet virtutem mouendi, & motum ab alio vel non; ſi ab alio, redit argumentum de proceſſu in infinitum; ſi à ſe, ergo ſicut habet virtutem, ita & efficatiam & eſſe habet à ſe, quod eſt eſſe improductum & increatum.

Contra ſecundam autem reſponſionem inſtatur, quia ſufficit demonſtrare, quòd in vno genere cauſæ, nempè in mouentibus efficienter, non datur circulatio, quia in eodem genere cauſæ non poteſt admitti circulus, vt *quæſtione* 10. monſtratum eſt, ſic enim eadem cauſa careret, & non careret conditionibus requiſitis ad efficiendũ, vnde ſi primum mouens ad efficiendum cauſas ſibi ſubordinatas requiritur, quòd ſit in actu, illud eſſe in actu non poteſt per circulum habere à cauſa ſibi ſubordinata, quia ſic deberet ſupponere illam eſſe, vt ſibi efficienter daret eſſe, & cõſequenter illud primum mouens non efficeret cauſam ſibi ſubordinatam, quia iam ſupponeret illam habere eſſe. Quare in habendo eſſe efficienter, non poteſt dari circulus, & ſic eſſe primi mouentis non poteſt efficienter procedere à cauſa ſibi ſubordinata, ſed vel habet illud ab alio, cui ſubordinatur, & à quo dependet, & ſic non eſt primum mouens, nec adhuc ſiſtitur proceſſus in mouentibus. Si autem habet eſſe à ſe, & non ab alio efficienter, eſt improductum, & increatum. Et ita ſufficit tollere circulum in vno genere cauſæ, ſcil. efficientis, vt deuemamus, ad vnum eſſe increatum, quod eſt Deus. Poſito autem ente increato, & non effecto ab alio, conſequenter erit actus purus, quia ſi haberet potentiam, eſſet actuabilis, & mobilis ab aliqua formá, & ab aliquo efficiente, & conſequenter ſi eſt actus purus, in nullo genere cauſæ mobilis eſt, quia actus purus eſt sũma perfectio, & à nullo alio perfectibilis.

Contra vltimam autem reſponſionem ſupra latè tractauimus *quæſt.* 21. oſtendendo, quòd nihil mouet ſe ipſum primò, & per ſe, niſi ratione partium, quarum vna ſit mouens, & alia mota; quod in primo efficiente non habet locum, quia eſt purus actus, & conſequenter non diuiditur in partes, quarum vna ſit mouens, & alia mota, quia pars mota eſt in potentia reſpectu partis mouentis, & conſequenter repugnat puro actui, & multo magis repugnat, quòd ſit per ſe primo mouens, & per ſe primo mota ſecundùm idem, quia ſic eſſet ſecundùm idem in actu, & potentia, quod repugnat actui puro. Illud verò, quod dicitur de actione immanenti, quæ recipitur in eo, à quo elicitur, non eſt ad rem. Tùm, quia in Deo non poteſt dari actio recepta, quia primum efficiens eſt totum in actu, nec habet aliquid de potentia, vt recipiat; tùm, quia in nobis licet potentia immanens recipiat actum quem elicit, tamen potentia eliciens debet eſſe mota ab alio, vt eliciat, ſicut voluntas eſt mota ab intellectu, & intellectus ſpecie, & obiecto, & à Deo determinante & mouente, & ſic ſemper diſtinguitur mouens, & motum, licet ſit idem recipiens, & eliciens ſecundùm diuerſa; imò elicit actum potentia cum obiecto, ſeu ſpecie & lumine, recipit autem illum potentia ſola, & non ſpecies; & ſic non eſt idem ſimpliciter recipiens, & eliciens.

Oſtenſo, quòd debet dari vnum primum mouens, quod in genere cauſæ efficientis ſit immobile, & conſecutiuè deducuntur plura attributa propria diuinitatis. *Nam in primis demonſtratur*, quòd primum efficiens caret omni potentialitate, tam materiali, quàm obiectiua, quia vtraque ſupponit aliud efficiens, à quo poſsit moueri; materialis quidem tanquam ſubiectum immutandum ab aliquo efficiente; obiectiua verò tanquam obiectum poſsibile effici, & tranſiens de non eſſe ad eſſe. Et ita ratio actus puri pertinet ad ipſam entitatem entis increati.

Secundò demonſtratur attributum infinitatis, tam in eſſentia, quàm in virtute, quia habet actum purū ſine potentia: ergo perfectionem ſine imperfectione; perfectio enim fundatur in actu, imperfectio autem in oppoſito actus, quod eſt potentialitas, ergo nullam habet limitationem in ipſa actualitate, & perfectione, ergo neque in virtute, quia virtus eſt actiuitas, quæ fundatur in actualitate. Item cùm ſit primò efficiens, habet virtutem ſuperiorem ad omne aliud efficiens inferius, & ad omnem effectum; ergo ad omne ens, & hoc eſt habere virtutem infinitam.

Tertiò demonſtratur, quòd caret magnitudine, ſeu quantitate, & materia; caret enim materia, quia materia eſt in potentia ad formam; actus autem purus nullo modo habet potentiam. Similiter caret corpore; tùm, quia corpus conſtat materia, cum ſit aliquid materiale; tùm, quia eſt imperfectius ſpiritu, & ſic non eſt perfectiſsimum ens; tùm, quia eſt diuiſibile in partes, & ſic eſt in potentia ad diuiſionem, & ſimiliter eſt compoſitum ex illis partibus, quod repugnat actui puro, & primo enti, quia omne compoſitum eſt dependens à partibus, & partes à toto, & totum eſt maius ſuis partibus, in eo autem quod eſt actus purus, nō eſt aliquid maius, aut perfectius, vel dependens, quia illud quod eſt minus, hoc ipſo non eſt actus purus, cùm non habeat ſummam perfectionem, ſed eſt in potentia ad totum, quod eſt maius, & perfectius illo, vbi autem eſt aliquid potentialitatis, deficit ratio actus puri. Vnde ſimiliter caret quantitate, quia hæc ſine partibus, & diuiſibilitate non datur.

Quartò demonſtratur, quòd ſit intelligens, quia ratio intelligibilitatis prouenit ex immaterialitate. Et præterea nobilior motus operandi eſt per intellectum qui dirigit, quàm cum ignorantia, vel ex directione alterius. Primum autem efficiens cùm ſit immobile, à nullo alio dirigitur & mouetur, & cùm ſit purus actus, habet perfectiſſimum modum operandi.

Quintò oſtenditur, primum motorem eſſe vbique, quia eius virtus eſt infinita, & attingit omnia entia, & omnia mouentur, & dependent ab illo, non quacunque dependentia, ſed in omni ratione eſſendi, & tali influxu, quòd per eius ſuſpenſionem quodcunq; ens annihilaretur, qui influxus non poteſt eſſe mediante aliqua creatura, ſed immediatè à Deo, ergo eſt immediatè præſens omnibus.

Sextò, oſtenditur eſſe ſempiternum, quia eſt immutabile & à ſe habens eſſe, ergo ſemper habuit eſſe ſine vlla mutatione, quod eſt eſſe æternum.

Vltimò, ſequitur eſſe vnum: Tum, quia ſi eſſent duo primi motores, vel quilibet faceret idem quod alter æqualiter cum ipſo, & ſic alter ſuperflueret, nihil autem abſurdius, quàm ponere Deum ſuperfluum; vel non faceret idem, neque ęqualiter cum illo, & ſic non eſſet æqualis perfectionis, vnde vnus eſſet perfectior alio; & perfectio, quæ eſſet in vno, deeſſet alteri, atque adeo neuter eſſet ſummæ, & infinitæ perfectionis, quod eſt non eſſe actum purum, neque ens increatum.

Plura de his tractare pertinet ad Metaphyſicos, *lib.* 12. & ad Theologos 1. *p. vſque ad quæſt.* 27. Nobis ſufficit hæc breuiter attigiſſe, quia raptim à Philoſophia ex ipſo motu deducuntur, eaque tractauit Ariſtot. tùm *in hoc lib.* 8. tùm *in* 12. *Metaph.* Vt tamen perfectius reductio, & ſubordinatio cauſarum inferiorum ad primam cauſam intelligatur, ſequentibus duabus quæſtionibus de ſubordinatione cauſarum principalium, & inſtrumentalium agemus, quod à 2. *lib.* ad hunc locum tranſtulimus.

QVÆ-

QVÆSTIO XXV.

De Subordinatione cauſæ ſecundæ ad primam.

IN Subordinatione cauſarum à Deo poſſumus tria conſiderare, ſcilicet dependentiam effectus cauſæ inferioris à ſuperiori. Secundò dependentiam ipſius cauſæ inferioris à ſuperiori in cauſando, nam in eſſendo dependet vt effectus. Tertiò dependentiam ordinis in ipſis cauſalitatibus, ita quòd omnia ſubijciantur ordini, & directioni diuinæ cauſalitatis, & nihil per accidens fiat reſpectu Dei. De his tribus agemus in præſenti. In primo articulo de concurſu ſimultaneo, qui influit in effectum ſimul cum cauſa ſecunda. In ſecundo & tertio de præuio mouente cauſam ſecundam ad cauſandum. In quarto de cauſa per accidens, & de fato.

ARTICVLVS I.

Quid ſit concurſus ſimultaneus, & quomodo diſtinguatur à concurſu cauſæ primæ?

NEgauit Duran. *in 2. diſtinct. 1. quæſt. 5. & diſt. 37. quæſt. 1.* Deum concurſu ſimultaneo operari concomitanter cum cauſis ſecundis earum effectus. *Et fundamentum* eſt id, quod in hoc articulo præcipuam ingerit difficultatem. *Primum*, quia non poteſt Deus concurrere ad effectum cauſæ ſecundæ, neque eadem actione creaturæ, neque diuerſa. Non eadem: quia vna & eadem actio non poteſt procedere à duobus agentibus perfectis, & totalibus, ita quòd ab vtroque tota dimanet, imò ſi eſt eadem actio creaturæ, & Dei, ergo illa actio in quãtum creaturæ, non eſt effectus Dei, nec cauſata à Deo, quia idem non poteſt cauſare ſeipſum. Nec poteſt eſſe diuerſa actio, quia ſic haberet diuerſum terminum ab actione creaturæ, vel ſi eundem haberet, produceret rem productam, & ſic ſuperflueret.

Secundum fundamentum eſt: quia non eſt aperta implicatio, quòd aliqua creatura agat ſine concurſu Dei, ſicut enim communicauit cauſis ſecundis virtutes operatiuas in actu primo, vt non ſolum eſſent inſtrumenta, ſed cauſæ principales, cur non potuit communicare tam perfectã virtutem, quòd non indigerent concurſu Dei? Si autem hoc potuit, vnde conſtat non feciſſe? Nec propter hoc tollitur, quòd Deus vſque modo operetur, operatur enim tum res illas, quas ſe ſolo producit, vt animas, quas creat, gratiam, quam largitur; tùm etiam ea, quæ fecit, conſeruando.

Vltimum fundamentum ſumitur ex aliquibus actionibus, quæ non poſſunt immediatè eſſe à Deo, ſicut v. g. actiones peccaminoſæ, quatenus tales à Deo non ſunt, ſimiliter actiones vitales, & liberæ ſub illa formalitate vitæ, & libertatis non ſunt à Deo, quia non denominantur vitales, niſi prout ſunt à principio intrinſeco, & proximo; imò generationes, & mutationes ſub illo modo, quo ſunt à creatura, non ſunt à Deo, ergo ſaltem quantum ad illum modũ aliquid non eget concurſu Dei. Denique cauſalitates cauſæ formalis, & materialis non ſunt à Deo, aliàs diceretur Deus formaliter, aut materialiter cauſare, quod illi repugnat: ergo nõ omnis cauſalitas eſt à Deo, cur ergo omnis actio?

Digitized by Google

Nihilominus certa, & concors eſt Theologorum & Philoſophorum ſententia, *cauſas ſecundas indigere concurſu ſimultaneo cauſæ primæ in ordine ad omnes ſuos effectus, præter ipſam dependentiam talis cauſæ in eſſendo à cauſa ſuperiori.* Et hoc conſtat, tum authoritate, tum ratione. *Authoritate* quidem, nam id apertè teſtatur Scriptura, vt cum dicitur Iſai. 26. *Omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine.* Et Ioan. 15. *Sine me nihil poteſtis facere.* Et Act. 12. *In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus.* Et ad Epheſ. 2. *Deus eſt enim, qui operatur in nobis velle, & perficere, &c. Ratione quoque id conſtat*; quia omne ens quocunque modo ſit, à Deo participatum eſt, & deriuatum, ſed effectus ipſe, & actio ſunt entia quædam creata, ergo à Deo ſunt participata, ergo actio noſtra, & effectus illius etiam à Deo debet procedere, indiget ergo cauſa creata in quocunque effectu concurſu Dei ſimultaneo, qui magis requiritur propter effectũ, qui eſt ens participatum à Deo, quàm propter ipſam cauſalitatem cauſæ ſecundæ. Et huius ſignum etiam eſt; quia ſi Deus ſuſpendat concurſum, effectus non erit, ſiquidem non poteſt aliquid habere eſſe, ſi Deus non communicet illud, aliàs non poſſet Deus annihilare effectum aliquem cauſæ creatæ; annihilatio autem non fit niſi per ſuſpenſionem concurſus, ergo ſi effectus non indigent concurſu Dei, non ſunt annihilabiles per ſuſpenſionem eius. Et inde eſt quòd ille concurſus diuinus debet identificari cum concurſu cauſæ creatæ, quia tendunt ad eundem terminum, ſiquidem ipſemet effectus, qui eſt à concurſu cauſæ creatæ, dependet etiam à concurſu Dei, quia per ſuſpenſionem eius poteſt deſinere, ergo oportet quòd in eodem termino conueniant vterque concurſus, & hoc eſt identificari ratione eiuſdem termini, quem producunt.

Ad primum fundamentum Duran. *dicimus* cum D. Thom. 1. *part. quæſt.* 105. *art.* 5. *ad* 2. quòd vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis, ſed nihil prohibet quòd vna, & eadem actio procedat à primo, & ſecundo agente. Hoc tamen eſt quod difficilè percipitur, quomodo illa actio elicitiuè poſsit procedere ab illo duplici principio, cùm non poſsit eſſe à Deo, niſi tanquam effectus habens eſſe ab ipſo Deo, non tanquam ipſa ratio agendi; ſi autem eſt effectus, ergo efficitur ab aliqua actione, & ſic non identificatur cum illa, & vlterius ad actionem dabitur actio, ſiquidem actio creaturę eſt effectus actionis Dei. Si verò dicatur quòd actio illa creaturę non eſt effectus Dei, ſed actio, ſeu ratio operandi, non apparet quomodo illa actio dimanet immediatè à Deo vt actio, & non vt effectus, nihil enim dimanat à Deo niſi vt effectus, & non vt actio, vt determinat D. Th. 1. *p. q.* 25. *art.* 5. cùm actio Dei vt diſtinguitur ab effectu ad extra, ſit ſubſtantia Dei.

Quare dicendum eſt, quòd illa actio creaturæ dicitur etiam concurſus Dei reſpectu effectus, in quem influit, ſed iſte influxus cùm ſit temporalis, & nõ ab æterno in Deo, non conſtituit formaliter intrinſecè Deum agentẽ, quia non ſe habet vt actualitas eius, ſed vt effectus. Et non eſt inconueniens, quòd actio temporalis ſit effectus actionis æternæ, licet ad actionem temporalem, & creatam non detur alia actio temporalis etiam & creata, eò quòd immediatè dimanat ab agente; benè tamen iſta actio temporalis ſupponit actionem æternam, quæ eſt radix omnium actionum & effectuum, & cuiuſcunque entitatis, & ſic actio creaturæ vt actio, eſt participatio quædam, & effectus actionis diuinæ, ſicque non repugnat actionem illam eſſe effectũ reſpectu actionis diuinæ, eſſe autem actionem, & non effectum reſpectu potentiæ creatæ. Quando ergo dicitur quòd actio illa iam non diceretur eadem cum concurſu Dei, *Reſpondemus*, quòd eſt eadem cum concurſu Dei ad extra, qui eſt effectus, & participatio diuina, licet diſtinguatur ab actione increata, & æterna Dei, cuius eſt participatio, & effectus ad extra; & ad talem actionem, ſeu con-

concurſum datur actio vt dictum eſt, non quidem actio temporalis, ſed actio increata, & æterna, ſicut *1.p.q.14. art. 4.* diximus de actione ex parte agentis, & ex parte effectus. Et ſicut forma ſubſtantialis operatur effectum non per diſtinctum concurſum à concurſu ſuæ virtutis, dicitur tamen concurſus formæ, ſeu animæ magis generalis, quia ad plures effectus, & virtutes ſe extẽdit, ſic Deus ſe habet cum toto vniuerſo, & collectione creaturarum, cum quibus concurrit eodem concurſu, quo ipſe creaturæ, & tamen quia Deus ad omnes ſe extendit, & non ad iſtam ſolam reſtringitur, ſicut ipſa virtus determinata creaturæ, concurſus Dei dicitur generalis, vnde dicit D. Tho. *3. cont. Gen. c.70. Quod ſicut non eſt inconueniens, quod vna actio procedat ex agente, & eius virtute ita non eſt inconueniens quod producatur idem effectus ab agente inferiori, & à Deo, ab vtroque immediatè, licet alio, & alio modo.*

Sed inquires. An iſte concurſus Dei ſimultaneus ſit partialis ſimul cum concurſu cauſæ creatæ, ita quòd aliquid correſpondeat concurſui Dei, aliud actioni creaturæ, & ſimiliter an iſti concurſus omnino adæquentur inter ſe, ita quòd vnus non magis ſe extendat, quã alter, videmus enim quod actio creata ceſſare poteſt ipſo effectu producto actio tamen diuina non ceſſat, quia conſeruat effectum ſine cauſa creata. Quod ſi ita eſt, ergo non eſt vnica, & indiuiſa actio, ſiquidem ceſſante vna, non ceſſat alia. Si verò totaliter imbibitur, & adæquatur concurſus ſimultaneus actioni cauſæ ſecundæ, ergo ille concurſus, & actio diuina ſe ſola non poterat producere totum effectum, ſed partialiter tantum, & dependenter a cauſa creata, quod eſt partialiter Deum concurrere, nec vt cauſam totalem. Nec poteſt explicari, quid correſpondeat tali actioni vt eſt à concurſu Dei, & vt eſt à creatura.

Reſp. P. Suarez *diſp. 22. Met.* duo dicere: alterum *ſect.1.n.23.* quòd concurſus Dei, & creaturæ poteſt partialis dici non ex parte effectus quaſi vna pars effectus fiat ab vno, & pars ab alio, ſed partialiter ex parte cauſæ, quatenus neutra cauſalitas habet totum concurſum, ſed ex vtraque integratur. Secundum eſt *ſect.4.num. 8. & 9.* quòd Deus in hoc concurſu taliter ſe accommodat, quod non poſſet ille concurſus ſe ſolo producere effectum, ſed cum cauſa creata. Apertius docet Molin. Deum, & creaturam ſe habere vt cauſas partiales ſicut duo trahentes nauim, vel lapidem, de quo videri poteſt *1.p.q.23.art 4.& 5.diſput.1.membr.6. & in concordia, pag. 60.& 61.& 171.& aliis,* quod videtur ſequi Martinez *2. Phyſ.q.4. in conſectariis,* vbi inquit, quod concurſus cauſæ ſecundæ nullatenus pendet à concurſu primæ, quia ſunt idem, dici tamẽ rectè poſſe Deum & creatura quodammodo in operando dependere, non quidem dependentia rigoroſa, ſed quatenus limitat ſuum concurſum ad creaturam, & concurſus Dei à concurſu creaturæ dependet.

Nihilominus nulla partialitas in concurſu diuino ponenda eſt, neque ex parte effectus, neque ex parte cauſæ, vel actionis. Non ex parte effectus, quia ſi vna pars effectus fieret à Deo, & alia pars à creatura, ita quod iſta ſecunda pars nõ eſſet à Deo, non omnis ratio entis creati eſſet à Deo, quod repugnat. Non ex parte cauſæ, quia ſic in ipſa actione, & modo operandi Dei daretur aliqua limitatio, & dependentia quatenus illa actio Dei non poteſt de facto operari, niſi dependenter à concurſu alterius cauſæ. Et explicatur implicatio in hoc, quia cauſalitas diuina eſt cauſalitas cauſæ vniuerſaliſsimæ, quæ attingit omnia, quæ ſunt in effectu, cum omnia ex participatione illius ſint, ergo repugnat, quod ex parte cauſæ ille concurſus ſit partialis, & multo minus dependẽs ab altero cõcurſu cauſæ ſecundæ, ſiquidem propter ſuam vniuerſalitatem omne illud attingere debet, quod attingit ipſa cauſa ſecunda, ergo ex parte cauſæ, & modi cauſandi vniuerſaliſsimi repugnat,

Tertia difficultas.

C*Irca motum reflexum dubium eſt*, a quo cauſetur reflexus motus, an à corpore, verbi gratia, à pariete, vnde reſilit, an à proijciente, vnde incipit? Nec enim videtur poſſe cauſari à pariete: tum quia paries manet in motus, & caret vi impulſiua, & ſic non poteſt mouere, & de nouo motum producere, ſi motus proijcientis ibi deficit: tùm quia quando pila, verbi gratia, decidit in terram, & reſilit aſcendendo, ille aſcenſus non poteſt cauſari à terra, cùm ſit illi contrarius; tùm quia non omnia corpora reſiliunt, vt ferrum vel lapis, ſi tangant corpus durum; ergo non eſt à pariete illa reflexio, ſed ab alia diſpoſitione corporis impulſi: tùm denique quia pila tanto vehementius reſilit, quanto fortiùs proiecta fuit; ergo non poteſt à ſolo pariete cauſari: hic enim eodem modo ſemper ſe habet. A proijciente autem ille motus reflexus fieri non poteſt; tùm quia eſt motus contrarius & diſcontinuus priori, cùm in pariete frangatur prior impetus; tum, quia in pila cadente ſine impulſu in terram, & reſiliente datur idem motus reflexus, & non à proijciente, ergo à corpore vnde reſilit.

Reſpondetur, in motu reflexo duo inueniri, ſcilicet, id quod per ſe mouet, & cauſat motum ſecundum ſe, & id quod refrangit motum, & cauſat reflexionem, quod per accidens ſe habet, & cauſat motum reflexum, ad modum, quo per antiperiſtaſim cauſatur maior intenſio in qualitate oppoſita, vel ex reuerberatione lucis in alio corpore cauſatur intenſior lux, & calor; ſicut enim quando frigus circumdat calidum, calor ille à frigore repercuſſus reuertitur ad calidum, & intendit illud: ita etiam motus directus, ſiue fiat per impulſum proijcientis ſiue per motum naturalem grauitatis, ſi tangit corpus durum, refrangitur, & fit duplex motus: & illud corpus durum eſt cauſa illius motus quantum ad diſcontinuationem, & refractionem, ſed impellens eſt cauſa illius quantum ad ſubſtantiam motus, ſicut motus tibiæ curuæ quantum ad obliquitatem eſt à curuitate, quantum ad ſubſtantiam motus vitalis eſt ab anima informante tibiam, & ibi modificante motum; ſic motus reflexus, in quantum eſt obliquatus, & deficiens à directo eſt à duritie corporis impedientis motum directum, quantum autem ad ſubſtantiam motus eſt à proijcientis impulſu, vel vt à cauſa mouente directè, & ſuo impulſu tangente corpus durum, vbi obliquatur & modificatur impulſus in contrarium motum. Vnde Ariſt. *in hoc lib.* 8. *text.* 32. cùm ſimpliciter dicit, quòd motus pilæ non eſt à pariete, ſed à proijciente, intelligitur quòd eſt à proijciente remotè, & quantum ad ſubſtantiam motus, non quantum ad obliquitatem, & refractionem illius.

Ad primum fundamentum oppoſitum, Reſpond. quòd paries vbi ſit reflexio, eſt immotus, & caret vi impulſiua, quantum ad impellendum, & mouendum per ſe, non quantum ad reſiſtendum, & impediendum motum directum, & cauſandum reflexum per accidens; ad hoc enim non requiritur vis impellens, ſed impediens, nec requiritur quòd paries ſit motus, ſed ipſo motu directo attactus, ſicut frigus circuuſtans cauſat calorem per accidens, & corpus opacum refractionem lucis per multiplicationem & diuiſionem eius.

Ad ſecundum dicitur, quòd quando pila cadit in terram, & flectitur aſcendendo, ille aſcenſus per accidens eſt à terra, quia non eſt ab illa in quantum aſcenſus, ſed in quantum motus obliquus, & refractus à directo, ſicut quando aqua calefacta circundatur frigore, fit calidior per antiperiſtaſim, non quia calor fiat à frigore, ſed quia refrangitur ab illo, &

con-

Digitized by Google

conſequenter multiplicatur, redeundo ad calorem aquæ. Per accidens enim non repugnat fieri oppoſitum effectum alicuius qualitatis refrangendo, aut obliquando motum eius.

Ad tertium reſpondetur, ad refractionem requiri aliquam diſpoſitionem in corpore reſiliente, vtpotè, quòd ſit talis denſitatis, vel leuigationis, & ſimilia, quę ſi deſint, non fit motus reflexus, non ex defectu mouentis, vel refrangentis, ſed ex defectu diſpoſitionis requiſitæ, ſicut lux non in omni corpore refrangitur, nec frigus circumſtans ſemper facit antiperiſtaſim.

Ad vltimum reſpondetur, vehementiorem motum reflexum cauſari præſuppoſitiuè à vehementiori motu directo ſtante eodem corpore duro, quia tunc fit maior refractio motus; & conſequenter in reflexione etiam inuenitur maior impetus, quia eadem fortitudine, qua exiuit à proijciente, refrangitur à repercuſſo.

(∴)

QVÆSTIO XXIV.

Dæ æternitate motus, & primo eius motore.

ARTICVLVS I.

Vtrum res permanentes potuerint eſſe ab æterno?

SVpponimus duo in fide certa. Primum eſt, mundum incepiſſe in tempore, & ſimiliter motum eius. *Secundum*, Deum non de neceſsitate produxiſſe mundum, ſed potuiſſe non producere, & poſſe nunc deſtruere. Hæc omnia de fide ſunt, & in Philoſ. ſupponenda, vel potius ſuſpicienda. Nam de 1. conſtat *Geneſ.* 1. *In principio fecit Deus cœlum & terram.* Et *Pſal.* 89. *Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis.* Ioan. 17. *Priuſquam mundus fieret apud te*: idque etiam definitum eſt *in Concilio Lateranenſi ſecundo.* Nec verò per rationem poteſt demonſtrari mũdum incepiſſe in tempore, cum id præcisè pendeat ex voluntate libera Dei, ſicut etiam rationes, quæ à Philoſophis afferuntur ad probandum, quòd mundus ſit ab æterno, nullo modo cogunt, vt luculenter oſtendit S. Tho. 1 *p. q.* 46. *art.* 1. & 2. vbi etiam oſtendit Ariſt. in hoc lib. opinatiuè locutum fuiſſe. Nam *in* 1. *Topicor. cap.* 9. inter problemata dialectica, ponit vtrum mundus ſit ab æterno. Videri etiam poteſt Diuus Thomas hac de re 2. *contra Gent. à cap.* 32. *vſque ad* 38. & *in* 2. *diſtinct.* 1. *q.* 2. *art.* 5 & *diſt.* 2. *q* 1. *art.* 3. *Secundum etiam conſtat* apertè ex Scriptura tribuentem voluntati Dei creationem omnium *ad Ephe.* 1. *Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ*, & *Apocalip.* 4. *Tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.* De quo videri poſſunt Theologi 1. *p. qu.* 19. An verò mundus potuerit habere initium temporis ante inſtans, quo nunc creatus eſt. *Reſpondetur*, Potuiſſe licèt nos lateat ratio, quare in tali puncto creatus ſit, de quo Diuus Thomas *quæſtione tertia de potentia, articulo* 14 *ad ſextum.*

His ſuppoſitis, de poſsibili ſolum eſt difficultas, an potuerit mundus creari ab æterno, ſiue quoad res permanentes, de quibus *in præſenti articulo* agemus, ſiue quoad ſucceſsiuas, & generationes, & corruptiones, de quibus eſt ſpecialis difficultas, de quibus agemus *in ſequenti articulo.*

Quoad primum, videtur repugnare creatio rerum ab æterno. *Primò*, quia tunc non eſſet

eſſet ſignabile initium, quando talis creatura incepit, quia quolibet deſignato antea fuit. *Secundò*, quia tunc non procederet de non eſſe, quia nunquam fuit verum dicere, quòd non erat. *Tertiò*, quia creatura non eſſet annihilabilis per æternitatem. Nam vel duraret finita duratione, vel infinita; ſi infinita, in totà illa non annihilaretur: ſi finita, ergo ab æterno, quando incipit vſque ad illam annihilationem, ſolum eſſet duratio finita, & ſic tota duratio ab æterno infinita non eſſet, quia finitis terminis comprehenderetur. *Quartò*, non eſſet Deus liber in creando, ſi ab æterno crearet, quia nec antequàm crearet; ſupponimus enim non dari antè; neque cum crearet, quia non poterat ſimul creare & non creare; nec poſt, quia ad præteritum non eſt potentia. *Quinto*, poſſet creatura habere infinitam virtutem, & ſi tota æternitate intenderetur calor, aut gratia, vel ſcientia, creſceret in infinitum, quia duratio eſſet infinita. *Denique* creatura tunc eſſet infinita in duratione; ergo & in eſſe, ſeu eſſentia. Adſtipulantur etiam dicta Sanctorum, nam Auguſt. 12. *de Ciuitate, cap.* 15. ait: *Angelos non potuiſſe eſſe coæternos Creatori*, & Hugo *lib.* 1. *de ſacramentis cap.* 10. *Fugit*, inquit, *diuinam virtutem, vt aliquid ſibi coæternum faciat.* Et communiter Sancti negant creaturam poſſe eſſe coæternam Creatori: vt Ambroſ. Damaſc. & alij. Hanc partem nonnulli Doctores defendunt, præſertim ex antiquis, qui videri poſſunt apud Conimbricenſ. *hic, quæſt.* 6. *art.* 1. & Carmelit. *diſp.* 29. *q.* 3.

Oppoſitum tamen omnino tenendum eſt, & expreſsè aſſeritur à Sancto Thoma *prima parte quæſtione* 46. *articulo primo ad prima & quæſtione tertia de potentia articulo* 14. vbi rationes in contrarium ſoluit, & 2. *contra Gent. cap.* 38. & *opuſcul.* 27. Eſt etiam communiter ſententia Authorum huius temporis, vt videri poteſt apud Conimbricenſes & Carmelit. citat. *Fundamentum eſt*, quia non implicat neque ex parte Dei creantis, neque ex parte effectus faciendi, neque ex parte ipſius actionis, ſeu creationis; ergo &c. Non repugnat ex parte Dei creantis, quia eandem habet potentiam ab æterno quam nunc, & eandem virtutem agendo liberè, quam ſi ageret ex neceſsitate naturæ; ſed nunc poteſt creare mundum, & ſi ageret ex neceſsitate naturæ ab æterno crearet, ſicut Sol ſi ab æterno eſſet, ab æterno illuminaret, vt docet Aug. 6. *de Trinit. cap.* 1. ergo ex parte Dei nec deeſt potentia, nec vlla eſt repugnantia. Non repugnat ex parte creaturæ, quia non eſt minus poſſibilis ab æterno quam nunc nec enim incepit in tempore eſſe poſsibilis, nec aliqua incompoſsibilitas eſt ipſi cum æternitate, *vt in ſolutionibus argumentorum* oſtendetur; tùm, quia de facto dantur creaturæ æternæ à parte poſt, vt creaturæ incorruptibiles, ergo poſſunt dari à parte ante; tùm, quia licèt creaturæ eſſent ab æterno, non tamen eſſent æternæ æternitate per eſſentiam, ſed in propria duratione creata coexiſterent ipſi æternitati à parte ante, ſicut modo coexiſtunt aliquæ à parte poſt. Non repugnat ex parte ipſius actionis, quia actio Dei non eſt per motum & ſucceſsionem, ſed in inſtanti, & ita non requirit tempus, ſed poteſt eſſe ante omne tempus. Nec minus per illam actionem dependeret creatura à Deo liberè, quia per voluntatem Dei operantem ad extra reciperet eſſe limitatum & dependens, & fieret ex nihilo, & ex non eſſe, non quia duratione antecederet non eſſe, ſed prioritate naturæ, quatenus illa creatura non eſſet à ſe, ſed ab alio, & ex Deo cauſante, ergo ſaluaretur tota ratio creationis.

Ad primum ergo à principio, Reſpondetur, quòd non eſſet aſſignare principium inceptionis in duratione, ſed principium originis, & cauſalitatis, hoc enim ſolum eſt, de ratione creationis, vt docet Sanctus

Thom.

Digitized by Google

Thomas *quæſtione tertia de potentia articulo decimo quarto ad octau. in ſecundo loco*. Quare ſi res fieret ab æterno, procederet ſine initio durationis, ſicut res incorruptibiles accipiunt durationem ſine fine, & ita acciperent tunc durationem oppoſito modo ad tempus, id eſt ſine inceptione, ſed ſemper exiſtendo, cum dependentia tamen ab alio, in quo differret à proceſſione diuinarum perſonarum, quæ ſine dependentia procedunt in ipſa æternitate eſſentiali, non in participata. Creatura autem ab æterno haberet infinitatem durationis participatæ, & ita careret initio, quia initium infinitati opponitur, ſicut infinita quantitas initio & fine caret. Quare non diſtingueretur ibi productio & conſeruatio, quia hoc ipſo quòd ſine initio procederet, conſeruata procederet, & ſimul eſſet producta & conſeruata, quia ſine durationis initio procederet ſolo cauſalitatis principio & originis.

Ad ſecundum reſpondetur ex Sancto Thoma *loco citato de potentia ad* 7. quòd tunc non eſſe præcederet eſſe non duratione, ſed natura, quia ſi ſibi relinqueretur, nihil eſſet, & quia non producitur ex aliquo præexiſtente, eſſe verò non niſi ab alio habet, ſed per dependentiam ab eo; quam ſolutionem latè proſequitur *opuſculo* 27. *citat*. Et ita differt illa duratio ab æternitate Dei, quia hæc non ſolum caret initio durationis, ſed etiam cauſalitatis & originis ab alio, & eſt tota ſimul.

Ad tertium reſpondetur, quòd ex ſuppoſitione creationis ab æterno non poteſt res illa annihilari niſi in tempore; ſicut enim ex ſuppoſitione, quod res creatur, in eodem inſtanti, annihilari non poteſt, ita ex eo quod creatur ſine initio durationis, oportet quòd ſine initio duret, atque adeò infinita aliqua duratione, de quo vide Magiſt. Soto *hic quæſtione ſecunda* Suarez *diſputat* 20. *Metaphyſicorum ſectione ſexta*. quia idem eſt creari ſine initio durationis, atque creari cum infinita duratione, ſeu cum conſeruatione non habente principium durationis, ſiquidem tunc conſeruatio & productio idem ſunt, ex ſuppoſitione autem quod conſeruat Deus, quandiu conſeruat, annihilare non poteſt. An verò cum hoc ſtare poſsit motus ab æterno, *ſequenti articulo* dicemus. Quando verò dicit Diuus Thomas *quæſtione citata de potentia ad* 3. quòd variabilitas excludit æternitatem ſed non infinitam durationem, intelligitur quòd habet variabilitatem; tùm ad deſinendum, ſed in tempore, non ab æterno & in infinita duratione; tùm ad exiſtendum, quia producitur de non eſſe ad eſſe, quod non habet æternitas.

Ad quartum reſpondetur, quòd Deus liberè crearet ab æterno etiam dum actu crearet, quia poteſt non creare abſolutè, licèt ex ſuppoſitione quòd creat, non ſtet non creare, non ſolum ſi crearet ab æterno, ſed etiam nunc; & ex ſuppoſitione quòd creat ſine initio durationis non poſſit non conſeruare. Et quando dicitur, quòd antecedenter ad creationem non poteſt non creare, *diſtinguo*; antecedentia durationis, *tranſeat*; antecedentia naturæ & originis, *nego*; alias ſi non eſſet liber pro illa antecedentia, neceſſariò crearet, & non poſſet differre, ſicut de facto diſtulit vſque ad tempus.

Ad quintum reſpondetur, inprimis non concludere quòd res non poſsit creari ab æterno, ſed quòd non poſſit operari ab æterno, nec de quacumque operatione, ſed de illa quæ eſt cum motu & augmentatione, ſeu intenſione, de quo agemus *ſeq. art. Interim dicimus*, nullam qualitatem poſſe actu intendi in infinitum, etiam ſi eſſet ab æterno, quia infinitum actu nullo modo eſt petranſibile, & vt dicit D. Tho. 2. *contr. Gent. cap* 38. *ad* 3. Si mundus ſemper fuiſſet, in omnibus circulationibus nõ eſſet accipere primam, & ſic neque tranſitum,

 qui

Digitized by Google

qui ſemper exigit duo extrema. Quæ authoritas, vt *ſequenti articulo* videbimus, probat, non poſſe dari motum ab æterno, quia motus exigit tranſitum, & inceptionem, & finem inter aliqua extrema, quod totum ab æterno eſſe non poteſt, & conſequenter neque per motum, ſeu operationem qualitas aliqua in infinitum augeri poſſet. Et ſicut ſi darentur infinitæ generationes, excipitur generatio hominum, non dentur infinitæ animæ ſeparatæ, ita ſi daretur motus intenſionis infinitus per totam æternitatem, non daretur permanentia qualitatis intenſæ, ne detur infinitum actu, ſed qualitas illa tranſiret, & corrumpetur in ſuis partibus.

Ad ſextum reſpondetur, quòd infinitas in duratione non arguit infinitatem in eſſe, aut in virtute rei durantis, ſed in actione & virtute conſeruante illam in eſſe; quia duratio, cùm ſit continuatio exiſtentiæ, eſt aliquid conueniens rei non ex proprijs ſed ex participatione agentis. Vndè, quòd aliquæ creaturæ durent in infinitum à parte poſt, non arguit infinitatem in eſſentia.

Ad authoritates Patrum dicitur ex Diu. Thom. 3. *de potent. artic.* 14. *ad* 1. & *opuſcul.* 27. intelligi, quòd creaturæ non ſint coæternæ Creatori æternitate propria, & eſſentiali, ſicut eſt attributum æternitatis in Deo; qua ratione dicit Boetius *lib.* 5. *de conſolation. proſa vltima*, quòd etiam ſi mundus ſemper fuiſſet, non eſſet Deo coæternus. Et ſic rectè inferunt P P. Filium Dei non eſſe creaturam quia æternus eſt æternitate propria, quod nulli conuenit creaturæ. Plerumque etiam Sancti loquuntur de creaturis prout de facto inceperunt, & creatæ ſunt, non de poſsibili.

(∴)

ARTICVLVS II.

Vtrùm repugnet res ſucceſsiuas fuiſſe ab æterno?

RES ſucceſsiuæ ſunt motus, & generationes rerum, & per motus intelligimus tam locales, quàm alterationis; & in localibus maiorem difficultatem habent motus rectus, quam circularis; continuus, quam diſcretus. Eſt autem ſpecialis difficultas in rebus ſucceſsiuis, quòd fuerint ab æterno, quia deberent carere omni principio. Si enim aſsignaretur illis aliquod initium, hoc ipſo non eſſent ab æterno, quia inter illud initium, & hoc inſtans eſſent duo termini, inter quos non poſſet includi infinita duratio, qualis eſt ab æterno. Si autem motus caret initio, neceſſario eſt deneganda aliqua ſucceſsio infinita ab æterno: de ratione enim ſucceſsionis eſt, quòd vna pars deſinat, & alia incipiat, illa autem, quæ deſinit, quando motus fuit productus ab æterno, vel durauit infinito tempore, vel finito. Si infinito, toto illo permanſit, & non tranſiuit: & ſic non fuit ſucceſsio ab æterno. Si finito tempore, ergo æternitas finita duratione conſumi poteſt, quia ab illa deſitione computando vſque nunc omnis motus comprehenditur duobus terminis, ſcilicet illo nunc, quo deſijt motus, & iſto nunc, in quo modo finitur; atque adeò finita duratio eſt. Ergo ſi illa quoque duratio ſucceſsiua ab æterno finita fuit, totum tempus ab æterno finitum manebit.

Duæ ſunt ſententiæ in hac parte. Prima negat omnem motum fuiſſe poſsibilem ab æterno, & conſequenter etiam generationes ſubſtantiales, quæ ſine motu præcedente non fiunt. Ita Magiſter Soto *octauo Phyſicorum, quæſtione.* 2 *concluſione* 3. Conimbricenſes, Rubio, Placa, & alij

in hoc lib. 8. & Pater Suarez *diſput.* 20. *Metaphyſicorum ſectione ſexta, numero decimo ſexto.* licèt aliqui vt Soto, & Conimbricenſes aliquantulum hæreant in motu circulari, qui continuus eſt, & videtur poſſe carere principio. Alij è contra admittunt omnem motum, & generationes potuiſſe eſſe ab æterno, & duraſſe per infinitum tempus. Ita Capreolus, Ferrarien. Scot. Soncina, Vazquez, Nazarius, & alij, quos citant, & ſequuntur Carmelitan. *hic diſputat.* 20. *quæſtione.* 4. Cabero *tractat. vltimo, dub.* 3. *&* 4. Quorum fundamenta ſtatim afferemus.

Prima ſententia mihi non ſolum probabilior, ſed etiam certior apparet, ſupponendo, quòd corruptio ſit impoſsibilis ab æterno, vt ſtatim dicemus. Succeſsio autem ſine corruptione non eſt. Et Diuus Thomas *opuſcul.* 27. paulò antè medium dicit: *Non repugnare, ſi ponatur cauſa producens effectum ſuum ſubitò, quod non præcedat duratione ſuum cauſatum; repugnare autem in cauſis producentibus effectum ſuum per motum, quia oportet quòd principium motus præcedat finem eius.* Ergo ſi repugnat aliquem terminum produci per motum ab æterno, etiam repugnabit aliquod mutatum eſſe dari ab æterno, quia hic eſt terminus quidam motus, & conſequenter etiam repugnabit motus ipſe.

Fundamentum huius ſententiæ ſumitur ex duplici ratione, quam Diu. Thomas ſemper difficillimam reputauit, & inſolutam reliquit. *Prima ratio eſt* ſuprà poſita ex natura motus, qui ſucceſſiuus eſt, & conſtat partibus tranſeuntibus, quarum vna deſinit, & altera incipit. Si ergo datur aliqua, quæ nunquam incepit, quia ab æterno datur motus, illa non potuit, nec infinito tempore, nec finito durare. Non infinito, quia ſic toto illo tempore non eſſet ſucceſsio, nec tranſitus illius partis, ſed permanentia; & conſequenter neque motus ab æterno. Non finito, quia ſic illa pars motus, ſub qua mobile creatum eſt, ſolum finito tempore duraret, & illa, quæ immediatè ſecuta eſt, tunc verè incepit, quia iam non fuit ab æterno: & ſic ab illa computando vſque ad iſtam partem motus, quæ modò datur, dabitur inter illam, & hanc inceptio & deſitio, atque adeò finita duratio, quia illa eſt finita, quæ incipit, & deſinit, ſed vltra totam iſtam durationem finitam à parte ante ſolum reſtat alia pars motus etiam infinita. Ergo totus ille motus ab æterno finitus eſſet, quia finitum addito finito, non facit infinitum. Repugnat autem, quòd duratio aliqua ab æterno ſit finita. Neque eſt idem de motu à parte poſt, poſſet enim durare in æternum per hoc, quòd nunquam deſineret, ſed hoc non eſt habere partem aliquam motus, quæ infinitè duraret, ſed tranſire partes finitas, ſine vllo termino finiente, quod eſt infinitum ſyncategorematicè. Res autem permanens, ſi durat in æternum à parte poſt; vnica duratione infinita durat, quia permanenter, & non ſucceſsiuè: & ideò rectè fit inde argumentum, quòd etiam potuit ab æterno talis res permanens creari.

Hanc rationem tetigit Sanctus Thomas 2. *contra Gent. capite trigeſimo octauo, ratione tertia, & prima parte, quæſtione quadrageſima ſexta, articulo ſecundo ad ſext.* quia ſcilicet, ſi mundus eſſet ab æterno eſſent tranſacti infiniti dies. Et reſpondet: *Quod qualibet circulatio præcedentium tranſire potuit, quia finita fuit: in omnibus autem ſimul ſi mundus ſemper fuiſſet, non eſſet accipere primam, & ita nec tranſitum, qui ſemper exigit duo extrema.* Ecce quomodo Sanctus Thomas fatetur, non poſſe eſſe tranſactas infinitas circulationes collectiuè, quod eſt non dari motum ab æterno quia cum non ſit accipere primam, illa ſub qua mundus creatus eſt, caruit principio, atque adeò fuit infinita in du-

ratione, & permanentia, quod eſt non eſſe motum. Et licèt *in quæſtione tertia de potentia, articulo decimo ſeptimo ad decimum ſeptimum.* ſoluens idem argumentum, dicat Sanctus Thomas. *Quòd illa ratio non probat, quòd motus ſemper fuerit, ſed quòd motus circularis poſsit ſemper eſſe:* Tamen non loquitur ibi Diuus Thomas aſſertiuè, nec dicit quod illud argumentum id efficaciter probat, ſubdit enim: *Quod ex Mathematicis non poteſt aliquid efficaciter concludi de motu.* Nec Ariſtot. ex circulatione motus oſtendit eius æternitatem abſolutè, ſed ſuppoſita æternitate, oſtendit. quòd nullus alius motus potuit eſſe æternus, niſi circularis; quod totum non procedit abſolutè, ſed ex ſuppoſitione.

Alia ratio pro iſta ſententia, quæ nunquam ſolui poteſt, eſt, quia ſi motus & generationes eſſent ab æterno, non repugnaret dari infinitum in actu; quod in ſententia Ariſtotelis & Diuui Thomæ admitti non poteſt. *Sequela patet,* quia poſſent eſſe infinitæ generationes hominum, & manerent infinitæ animæ ſeparatæ, quia immortales ſunt, & vna non tranſit in corpus alterius; aut ſimiliter cùm eſſent infiniti dies, poſſet quolibet die creari vnus Angelus, aut vna ſtella,& nunc eſſent infinita actu. Hoc argumentum affert ſæpius Diuus Thomas, & inſolutum relinquit afferens aliorum Philoſophorum ſolutiones, & improbans,vt *in ſecundo contra Gentiles, capite trigeſimo octauo, & opuſculo vigeſimo ſeptimo, & tandem prima parte, quæſtion. quadrageſima ſexta, articulo ſecundo ad octauu.* concludit; *Quod hæc ratio eſt particularis, & ſic poteſt aliquis dicere, quod mundus fuit æternus, vel ſaltem aliqua creatura vt Angelus ſed non homo; nos autem intendimus vniuerſaliter, an aliqua creatura fuerit ab æterno.* Ita Diuus Thomas, vnde intentio eius eſt probare, quòd aliquam creaturam eſſe ab æterno non repugnat, quid-quid ſit, an repugnent generationes hominum, & conſequenter reliqui alij motus & generationes, nam eadem rat o eſt de alijs, ſiquidem ſicut formæ humanæ ſeparatæ naturaliter durant, ita reliquæ aliæ formæ poſſunt per Dei potentiam ſeparatæ conſeruari, & ſic eſſe modo infinitæ in actu. Et ita qui concedunt reliquos motus poſſe eſſe ab æterno, excipiunt autem generationes hominum, inconſequenter loquuntur, & ſolum ad effugiendum concedere infinitum actu quod tamen in alijs generationibus coguntur concedere, ſi Deus velit omnes formas corruptibiles ſeparatas conſeruare, vt poteſt. Et ſaltem in productione infinitorum Angelorum non datur hoc effugium. *Dicere autem,* quòd poteſt diuiſiue producere quolibet die Angelum, non autem collectiuè in omnibus diebus, eſt intelligibile; nam ſi quolibet die producit Angelum, & dies ſunt infiniti, & Angeli perſeuerant, infiniti erunt collectiuè; numerationem enim dierum ſequitur illa infinitas collectiuè. Et multo minus dici poteſt, quòd ſi Deus quolibet die producat Angelum, tenebitur alium annihilare. Vnde enim conſtat, teneri Deum ad annihilandum, aut quid conducit annihillatio Angeli ad productionem alterius? Solum videtur hoc confingi ad effugiendum inconueniens, quod ex illa ſententia ſequitur de infinito. Et ideò rectè dixit Magiſter Soto vbi ſupra, hoc eſſe vnum ex fortiſsimis argumentis contra Philoſophos, ponentes generationes rerum ab æterno.

Sed pro contraria ſententia obijcies. Nam poterat ab æterno produci ignis applicatus ſtupa, qui vtique combureret illam, ergo poterit dari generatio ab æterno,ſicut & illuminatio ſi Sol produceretur ab æterno, alioquin non poſſet res ab æterno produci, niſi maneret omnino immobilis, & nihil operans per totam æternitatem.

tatem. *Secundo* cœlum poteſt creari ab æterno cum motu circulari, quia hic motus caret principio, eò quòd circularis eſt, ergo ſaltem ille non repugnat eſſe ab æterno. *Denique* Diuus Thomas afferens rationes eorum qui contra Ariſtotelem volunt demonſtrare, mundum non eſſe ab æterno, ſoluit eas, & oſtendit non repugnare, quod mundus ab æterno ſit, vt patet *in locis ſupra allegatis*, ergo in eo ſenſu admittit eſſe poſsibilem mundum ab æterno, quo illum poſuit Ariſtoteles, poſuit autem cum motu; ergo ſentit Diuus Thom. motum poſſe eſſe ab æterno.

Ad primum reſpondetur, quòd ille ignis ſic applicatus generaret ignem, quàm primum poſſet motus incipere, & ſtupa corrumpi, non poſſet autem corrumpi, niſi poſt infinitam durationem, quia cùm producatur ſine initio durationis, producitur vt permanens & conſeruatus infinita duratione, & poſt illam in tempore poterit generare, quia videlicèt inter corruptionem ſtupæ, & eius productionem ab æterno non mediat duratio finita tantum, quod eſſe non poteſt, ſed infinita, vt oſtendimus. Illuminatio autem Solis, cùm non fiat per motum, & quæcunque alia inſtantanea operatio ab æterno dari poteſt, ſed non mutari, & deſinere eſſe per durationem finitam, vt diximus; operatio autem cum motu eſſe non poteſt ab æterno, & ideò immobilis debet eſſe res per durationem infinitam

Ad ſecundum reſpondet. quòd motus circularis caret principio ex parte mobilis, ſeu magnitudinis in qua fit, ſed non ex parte durationis, quia oportet partem motus tranſire, & partem ſuccedere, ſi que debet quælibet pars finitè durare, ſi enim duraret infinitè, pro tunc motus non eſſet nec ſucceſsio, finita autem duratio repugnat rei æternæ, quæ producitur ſine durationis initio.

Ad Diuum Thom. reſpondetur, ſe ipſum explicare *prima parte, quæſtione quadrageſima ſexta, articulo ſecundo ad octau.* vt ſupra ponderauimus; ſolum enim intendit potuiſſe mundum eſſe ab æterno ſecundum ſubſtantiam, vel aliquas creaturas permanentes, non ſecundum generationes & motus, præſertim propter generationem hominum. Et ſicut durabit mundus in æternum ſecundum ſubſtantiam, ſed non ſecundum ſtatum, quem nunc habet, ita ab æterno potuit fieri ſecundùm ſe, ſed non ſecundum ſtatum motus, in quo ab Ariſtotele recedit, qui id ſolum opinatiuè ſenſit.

Quod verò dicit Sanct. Tho. 3. *de poten. articul.* 14. *ad* 9. in ſecundo loco poſitum, tempus & æuum non differre ab æternitate, ſolum quia carent principio durationis, ſed quia admittunt aliquam ſucceſsionem, qua caret æternitas, & ſic admittit poſſe dari ſucceſsionem in illis durationibus, ſi fierent ab æterno, in hac enim præſuppoſitione loquitur. Hoc inquam parum vrget, admittunt enim tempus, & æuum ſucceſsionem formalem vel virtualem, ſed non pro omni ſtatu ſcilicet non pro illo ſigno, quo carent initio durationis, vt ſi fierent ab æterno Vndè non dicit ibi D. Th. quòd ſucceſsiua ſunt ad æterno, *ſed etiam ſi eſſent, adhuc haberent per quid diſferrent ab æternitate eſſentiali, quæ in nullo ſtatu ſucceſſionem admittit.*

* * *

ARTI-

ARTICVLVS III.

Quid Philoſophus demonſtret de Deo ex vi motus?

RESPONDEO, ex vi motus immediatè, & directè demonſtrari, quod primum mouens ſit omnino immobile, indè verò conſecutiuè demonſtrari propria quædam attributa, quæ conueniunt ipſi diuinitati, & actui puro, de quibus ſtatim dicemus.

Quòd ergo debeat dari vnum primum principium immobile. Ariſtoteles oſtendit ex ipſa ſubordinatione cauſarum mouentium, vt latè declarat Sanctus Thomas *primo contra Gent. capitul. decimo tertio, & prima part. quæſtione ſecunda, articulo tertio.* Et nititur tota demonſtratio duobus principijs, ſc. quòd omne quod mouetur mouetur ab alio, & quòd non eſt dare proceſſum in infinitum in cauſis per ſe mouentibus; & *formatur ſic demonſtratio.* Nam videmus dari multos motus de nouo in rerum natura, qui de nouo incipiunt exeundo de potentia ad actum; id autem quod ſic mouetur, iſtum motum debet habere ab alio, vel ſaltem virtutem, ſe mouendi ab alio accipere, quia ſi mouetur, eſt in potentia ad talem motum, & conſequenter debet reduci in actum ab alio, quod ſit in actu, vel ſi habet virtutem, qua ſe reducat, debet habere illam acceptam & motum ab alio, & non à ſe, quia id quod eſt in potentia, non poteſt habere virtutem mouendi à ſe ipſo, ſicut nec naturam & eſſe, quia id quod habet à ſe virtutem, nec agit per illam vt motam, nullo modo eſt in potentia, ſed eſt actus purus, quia habet virtutem non acceptam, aut participatam ab alio, & conſequenter neque eſſe, & ſic eſt independens ab alio. Oportet ergo, id quod eſt in potentia, & de nouo mouetur, quòd ſupponat aliud, à quo habeat vel motum vel virtutem, mouendi. Quòd verò non ſit procedere in infinitum in iſtis cauſis, manifeſtum eſt, quia impoſsibile eſt infinitas cauſas pertranſiri, vt detur aliquis effectus de nouo, id enim dicitur infinitum, quod non habet terminum, neque finem, ergo ſi requiritur infinitas cauſarum ad cauſandum aliquid de nouo, illa cauſatio numquam habebit finem, quod eſt non habere effectum. Ergo ſiſtendum eſt in aliquo, quod ita moueat, quod non habeat motum ab alio, neque virtutem mouendi, & conſequenter erit immobile, & à ſe, & hoc vocamus Deum.

Sed poteſt aliquis ſubterfugere. Primò dicendo, quod in qualibet ſpecie motus deuenitur ad vnum primum immobile in illo genere, non tamen ad vnum primum immobile ſimpliciter, & in omni genere, & conſequenter non peruenitur ad vnum mouens quod ſit Deus. *Secundò,* dicendo, quod datur circulus in cauſis mouentibus, ita quòd primus motor in iſto genere rurſus eſt mobilis ab aliquo ſibi ſub ordinato in alio genere motus, ſicut cauſæ ſunt ad inuicem cauſæ in diuerſo genere. *Denique dici poteſt,* quòd idem ſit mouens, & motum, ſecundum diuerſas formalitates, ſicut agens immanens ſe ipſum mouet, & à ſua actione patitur, vel ſaltem per accidens poteſt ſimul moueri, & mouere.

Sed contra primam reſponſionem inſtatur, quia licet ex motu phyſico perueniatur ad primum mouens expers motus phyſici, tamen idem argumentum inſtauratur reſpectu alterius motus in alio genere, nam id, quod eſt immobile in vno genere motus, vel poteſt moueri in alio genere vel non. Si non, ergo eſt immobile in omni genere, ſi verò eſt mobile, redit argumentum factum in illo genere, in quo eſt mobile, quia vel mouetur ab alio, & cũ

non

non ſit dari proceſſum in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod etiam in illo genere ſit immobile, niſi fortè detur circulatio in cauſis mouentibus, de quo ſtatim dicemus. Si autem non mouetur ab alio in illo genere, ſed à ſe; vel habet virtutem mouendi, & motum ab alio vel non; ſi ab alio, redit argumentum de proceſſu in infinitum; ſi à ſe, ergo ſicut habet virtutem, ita & eſſentiam & eſſe habet à ſe, quod eſt eſſe improductum, & increatum.

Contra ſecundam autem reſponſionem inſtatur, quia ſufficit demonſtrare, quòd in vno genere cauſæ, nempè in mouentibus efficienter, non datur circulatio, quia in eodem genere cauſæ non poteſt admitti circulus, vt *quæſtione* 10. monſtratum eſt, ſic enim eadem cauſa careret, & non careret conditionibus requiſitis ad efficiendū, vnde ſi primum mouens ad efficiendum cauſas ſibi ſubordinatas requiritur, quòd ſit in actu, illud eſſe in actu non poteſt per circulum habere à cauſa ſibi ſubordinata, quia ſic deberet ſupponere illam eſſe, vt ſibi efficienter daret eſſe, & cōſequenter illud primum mouens non efficeret cauſam ſibi ſubordinatam, quia iam ſupponeret illam habere eſſe. Quare in habendo eſſe efficienter, non poteſt dari circulus, & ſic eſſe primi mouentis non poteſt efficienter procedere à cauſa ſibi ſubordinata, ſed vel habet illud ab alio, cui ſubordinatur, & à quo dependet, & ſic non eſt primum mouens, nec adhuc ſiſtitur proceſſus in mouentibus. Si autem habet eſſe à ſe, & non ab alio efficienter, eſt improductum, & increatum. Et ita ſufficit tollere circulum in vno genere cauſæ, ſcil. efficientis, vt deueniamus, ad vnum eſſe increatum, quod eſt Deus. Poſito autem ente increato, & non effecto ab alio, conſequenter erit actus purus, quia ſi haberet potentiam, eſſet actuabilis, & mobilis ab aliqua formá, & ab aliquo efficiente, & conſequenter ſi eſt actus purus, in nullo genere cauſæ mobilis eſt, quia actus purus eſt ſūma perfectio, & a nullo alio perfectibilis.

Contra vltimam autem reſponſionem ſupra latè tractauimus *quæſt.* 21. oſtendendo, quòd nihil mouet ſe ipſum primò, & per ſe, niſi ratione partium, quarum vna ſit mouens, & alia mota; quod in primo efficiente non habet locum, quia eſt purus actus, & conſequenter non diuiditur in partes quarum vna ſit mouens, & alia mota, quia pars mōta eſt in potentia reſpectu partis mouentis, & conſequenter repugnat puro actui, & multo magis repugnat, quòd ſit per ſe primò mouens, & per ſe primò mota ſecundùm idem, quia ſic eſſet ſecundùm idem in actu, & potentia, quod repugnat actui puro. Illud verò, quod dicitur de actione immanenti, quæ recipitur in eo, à quo elicitur, non eſt ad rem. Tùm, quia in Deo non poteſt dari actio recepta, quia primum efficiens eſt totum in actu, nec habet aliquid de potentia, vt recipiat; tùm, quia in nobis licet potentia immanens recipiat actum quem elicit, tamen potentia eliciens debet eſſe mota ab alio, vt eliciat, ſicut voluntas eſt mota ab intellectu, & intellectus ſpecie, & obiecto, & à Deo determinante & mouente, & ſic ſemper diſtinguitur mouens, & motum, licet ſit idem recipiens, & eliciens ſecundùm diuerſa; imò elicit actum potentia cum obiecto, ſeu ſpecie & lumine, recipit autem illum potentia ſola, & non ſpecies; & ſic non eſt idem ſimpliciter recipiens, & eliciens.

Oſtenſo, quòd debet dari vnum primum mouens, quod in genere cauſæ efficientis ſit immobile, & conſecutiuè deducuntur plura attributa propria diuinitatis. *Nam in primis demonſtratur*, quòd primum efficiens caret omni potentialitate, tam materiali, quam obiectiua, quia vtraque ſupponit aliud efficiens, à quo poſsit moueri; materialis quidem tanquam ſubiectum immutandum ab aliquo efficiente; obiectiua verò tanquam obiectum poſsibile effici, & tranſiens de non eſſe ad eſſe. Et ita ratio actus puri pertinet ad ipſam entitatem entis increati.

Secundò demonſtratur attributum infinitatis, tam in eſſentia, quàm in virtute, quia habet actum purũ ſine potentia: ergo perfectionem ſine imperfectione; perfectio enim fundatur in actu, imperfectio autem in oppoſito actus, quod eſt potentialitas, ergo nullam habet limitationem in ipſa actualitate, & perfectione, ergo neque in virtute, quia virtus eſt actiuitas, quæ fundatur in actualitate. Item cùm ſit primò efficiens, habet virtutem ſuperiorem ad omne aliud efficiens inferius, & ad omnem effectum; ergo ad omne ens, & hoc eſt habere virtutem infinitam.

Tertiò demonſtratur, quòd caret magnitudine, ſeu quantitate, & materia; caret enim materia, quia materia eſt in potentia ad formam; actus autem purus nullo modo habet potentiam. Similiter caret corpore; tùm, quia corpus conſtat materia, cum ſit aliquid materiale; tùm, quia eſt imperfectius ſpiritu, & ſic non eſt perfectiſsimum ens; tùm, quia eſt diuiſibile in partes, & ſic eſt in potentia ad diuiſionem, & ſimiliter eſt compoſitum ex illis partibus, quod repugnat actui puro, & primo enti, quia omne compoſitum eſt dependens à partibus, & partes à toto, & totum eſt maius ſuis partibus, in eo autem quod eſt actus purus, nō eſt aliquid maius, aut perfectius, vel dependens, quia illud quod eſt minus, hoc ipſo non eſt actus purus, cùm non habeat ſummam perfectionem, ſed eſt in potentia ad totum, quod eſt maius, & perfectius illo, vbi autem eſt aliquid potentialitatis, deficit ratio actus puri. Vnde ſimiliter caret quantitate, quia hæc ſine partibus, & diuiſibilitate non datur.

Quartò demonſtratur, quòd ſit intelligens, quia ratio intelligibilitatis prouenit ex immaterialitate. Et præterea nobilior motus operandi eſt per intellectum qui dirigit, quàm cum ignorantia, vel ex directione alterius. Primum autem efficiens cùm ſit immobile, à nullo alio dirigitur & mouetur, & cùm ſit purus actus, habet perfectiſſimum modum operandi.

Quintò oſtenditur, primum motorem eſſe vbique, quia eius virtus eſt infinita, & attingit omnia entia, & omnia mouentur, & dependent ab illo, non quacunque dependentia, ſed in omni ratione eſſendi, & tali influxu, quòd per eius ſuſpenſionem quodcunq; ens annihilaretur, qui influxus non poteſt eſſe mediante aliqua creatura, ſed immediatè à Deo, ergo eſt immediatè præſens omnibus.

Sextò, oſtenditur eſſe ſempiternum, quia eſt immutabile & à ſe habens eſſe, ergo ſemper habuit eſſe ſine vlla mutatione, quod eſt eſſe æternum.

Vltimò, ſequitur eſſe vnum: Tum, quia ſi eſſent duo primi motores, vel quilibet faceret idem quod alter æqualiter cum ipſo, & ſic alter ſuperflueret, nihil autem abſurdius, quàm ponere Deum ſuperfluum; vel non faceret idem, neque ęqualiter cum illo, & ſic non eſſet æqualis perfectionis, vnde vnus eſſet perfectior alio; & perfectio, quæ eſſet in vno, deeſſet alteri, atque adeo neuter eſſet ſummæ, & infinitæ perfectionis, quod eſt non eſſe actum purum, neque ens increatum.

Plura de his tractare pertinet ad Metaphyſicos, *lib.* 12. & ad Theologos 1. *p. vſque ad quæſt.* 27. Nobis ſufficit hæc breuiter attigiſſe, quia raptim à Philoſophia ex ipſo motu deducuntur, eaque tractauit Ariſtot. tùm *in hoc lib.* 8. tùm *in* 12. *Metaph.* Vt tamen perfectius reductio, & ſubordinatio cauſarum inferiorum ad primam cauſam intelligatur, ſequentibus duabus quæſtionibus de ſubordinatione cauſarum principalium, & inſtrumentalium agemus, quod à 2. *lib.* ad hunc locum tranſtulimus.

QVÆ-

Digitized by Google

QVÆSTIO XXV.

De Subordinatione cauſæ ſecundæ ad primam.

IN Subordinatione cauſarum à Deo poſſumus tria conſiderare, ſcilicet dependentiam effectus cauſæ inferioris à ſuperiori. Secundò dependentiam ipſius cauſæ inferioris à ſuperiori in cauſando, nam in eſſendo dependet vt effectus. Tertiò dependentiam ordinis in ipſis cauſalitatibus, ita quòd omnia ſubijciantur ordini, & directioni diuinæ cauſalitatis, & nihil per accidens fiat reſpectu Dei. De his tribus agemus in præſenti. In primo articulo de concurſu ſimultaneo, qui influit in effectum ſimul cum cauſa ſecunda. In ſecundo & tertio de prauio mouente cauſam ſecundam ad cauſandum. In quarto de cauſa per accidens, & de fato.

ARTICVLVS I.

Quid ſit concurſus ſimultaneus, & quomodo diſtinguatur à concurſu cauſæ primæ?

NEgauit Duran. *in 2. diſtinct. 1. quæſt. 5. & diſt. 37. quæſt. 1.* Deum concurſu ſimultaneo operari concomitanter cum cauſis ſecundis earum effectus. *Et fundamentum* eſt id, quod in hoc articulo præcipuam ingerit difficultatem. *Primum*, quia non poteſt Deus concurrere ad effectum cauſæ ſecundæ, neque eadem actione creaturæ, neque diuerſa. Non eadem: quia vna & eadem actio non poteſt procedere à duobus agentibus perfectis, & totalibus, ita quòd ab vtroque tota dimanet, imò ſi eſt eadem actio creaturæ, & Dei, ergo illa actio in quãtum creaturæ, non eſt effectus Dei, nec cauſata à Deo, quia idem non poteſt cauſare ſeipſum. Nec poteſt eſſe diuerſa actio, quia ſic haberet diuerſum terminum ab actione creaturæ, vel ſi eundem haberet, produceret rem productam, & ſic ſuperflueret.

Secundum fundamentum eſt: quia non eſt aperta implicatio, quòd aliqua creatura agat ſine concurſu Dei, ſicut enim communicauit cauſis ſecundis virtutes operatiuas in actu primo, vt non ſolum eſſent inſtrumenta, ſed cauſæ principales, cur non potuit communicare tam perfectã virtutem, quòd non indigerent concurſu Dei? Si autem hoc potuit, vnde conſtat non feciſſe? Nec propter hoc tollitur, quòd Deus vſque modo operetur, operatur enim tum res illas, quas ſe ſolo producit, vt animas, quas creat, gratiam, quam largitur; tùm etiam ea, quæ fecit, conſeruando.

Vltimum fundamentum ſumitur ex aliquibus actionibus, quæ non poſſunt immediatè eſſe à Deo, ſicut v. g. actiones peccaminoſæ, quatenus tales à Deo non ſunt, ſimiliter actiones vitales, & liberæ ſub illa formalitate vitæ, & libertatis non ſunt à Deo, quia non denominantur vitales, niſi prout ſunt à principio intrinſeco, & proximo; imò generationes, & mutationes ſub illo modo, quo ſunt à creatura, non ſunt à Deo, ergo ſaltem quantum ad illum modũ aliquid non eget concurſu Dei. Denique cauſalitates cauſæ formalis, & materialis non ſunt à Deo, aliàs diceretur Deus formaliter, aut materialiter cauſare, quod illi repugnat: ergo nõ omnis cauſalitas eſt à Deo, cur ergo omnis actio?

concurſum datur actio vt dictum eſt, non quidem actio temporalis, ſed actio increata, & æterna, ſicut 1.p.q.14. art. 4. diximus de actione ex parte agentis, & ex parte effectus. Et ſicut forma ſubſtantialis operatur effectum non per diſtinctum concurſum à concurſu ſuæ virtutis, dicitur tamen concurſus formæ, ſeu animæ magis generalis, quia ad plures effectus, & virtutes ſe extēdit, ſic Deus ſe habet cum toto vniuerſo, & collectione creaturarum, cum quibus concurrit eodem concurſu, quo ipſe creaturæ, & tamen quia Deus ad omnes ſe extendit, & non ad iſtam ſolam reſtringitur, ſicut ipſa virtus determinata creaturæ, concurſus Dei dicitur generalis, vnde dicit D. Tho. 3.*cont. Gen. c.70. Quod ſicut non eſt inconueniens, quod vna actio procedat ex agente, & eius virtute ita non eſt inconueniens quod producatur idem effectus ab agente inferiori, & à Deo, ab vtroque immediatè, licet alio, & alio modo.*

Sed inquires. An iſte concurſus Dei ſimultaneus ſit partialis ſimul cum concurſu cauſæ creatæ, ita quòd aliquid correſpondeat concurſui Dei, aliud actioni creaturæ, & ſimiliter an iſti concurſus omnino adæquentur inter ſe, ita quòd vnus non magis ſe extendat, quā alter, videmus enim quod actio creata ceſſare poteſt ipſo effectu producto actio tamen diuina non ceſſat, quia conſeruat effectum ſine cauſa creata. Quod ſi ita eſt, ergo non eſt vnica, & indiuiſa actio, ſiquidem ceſſante vna, non ceſſat alia. Si verò totaliter imbibitur, & adæquatur concurſus ſimultaneus actioni cauſæ ſecundæ, ergo ille concurſus, & actio diuina ſe ſola non poterat producere totum effectum, ſed partialiter tantum, & dependenter à cauſa creata, quod eſt partialiter Deum concurrere, nec vt cauſam totalem. Nec poteſt explicari, quid correſpondeat tali actioni vt eſt à concurſu Dei, & vt eſt à creatura.

Reſp. P. Suarez *diſp.* 22. *Met.* duo dicere: alterum *ſect.*1.*n.*23. quòd concurſus Dei, & creaturæ poteſt partialis dici non ex parte effectus quaſi vna pars effectus, fiat ab vno, & pars ab alio, ſed partialiter ex parte cauſæ, quatenus neutra cauſalitas habet totum concurſum, ſed ex vtraque integratur. Secundum eſt *ſect.*4.*num.* 8. & 9. quòd Deus in hoc concurſu taliter ſe accommodat, quod non poſſet ille concurſus ſe ſolo producere effectum, ſed cum cauſa creata. Apertius docet Molin. Deum, & creaturam ſe habere vt cauſas partiales ſicut duo trahentes nauim, vel lapidem, de quo videri poteſt 1.*p.q.*23.*art* 4.& 5.*diſput.*1.*membr.*6. & *in concordia, pag.* 60.& 61.& 171.& *alijs*, quod videtur ſequi Martinez 2. *Phyſ.q.*4. *in conſectarijs*, vbi inquit, quod concurſus cauſæ ſecundæ nullatenus pendet à concurſu primæ, quia ſunt idem, dici tamē rectè poſſe Deum & creatura quodammodo in operando dependere, non quidem dependentia rigoroſà, ſed quatenus limitat ſuum concurſum ad creaturam, & concurſus Dei à concurſu creaturæ dependet.

Nihilominus nulla partialitas in concurſu diuino ponenda eſt, neque ex parte effectus, neque ex parte cauſæ, vel actionis. Non ex parte effectus, quia ſi vna pars effectus fieret à Deo, & alia pars à creatura, ita quod iſta ſecunda pars nō eſſet à Deo, non omnis ratio entis creati eſſet à Deo, quod repugnat. Non ex parte cauſæ, quia ſic in ipſa actione, & modo operandi Dei daretur aliqua limitatio, & dependentia quatenus illa actio Dei non poteſt de facto operari, niſi dependenter à concurſu alterius cauſæ. Et explicatur implicatio in hoc, quia cauſalitas diuina eſt cauſalitas cauſæ vniuerſaliſsimæ, quæ attingit omnia, quæ ſunt in effectu, cum omnia ex participatione illius ſint, ergo repugnat, quod ex parte cauſæ ille concurſus ſit partialis, & multo minus dependēs ab altero cócurſu cauſæ ſecundę, ſiquidem propter ſuam vniuerſalitatem omne illud attingere debet, quod attingit ipſa cauſa ſecunda, ergo ex parte cauſæ, & modi cauſandi vniuerſaliſsimi repugnat,

quòd partialiter attingat effectum & dependenter; quia propter ſuam vniuerſalitatem cauſa ſecunda depẽdet ab ipſa, & ſubijcitur illi, non è contra; & licèt non ſine illa producat, tamen quia hoc ipſum non eſt ex indigentia cauſæ primæ, ſed ex abundantia, & participatione ipſius, ideò hoc non eſt dependenter operari à cauſa ſecunda, ſed cauſam ſecundam à Deo; vnde per ſuſpenſionem talis concurſus, quo Deus continuat eſſe effectus, annihilabitur, non ergo eſt partialis etiam vt procedit à cauſa, ſed modo totali procedit.

Quare dicendum eſt, quòd concurſus ſimultaneus identificatur cum actione creata, ſed non adæquatur illi, ſicut ens identificatur cum vero, ſed non adæquatur illi, identificatur enim etiam cum bono, & corpus idẽtificatur cum vno modo, verbi gratia, ſeſsione, ſed non illi adæquatur; identificatur enim etiam cum alijs modis, & poteſt illum amittere. Sic licèt ex parte rei faciendæ concurſus Dei determinetur per concurſum cauſæ creatæ ad operandum talem effectum, cum poſsit etiam alios; tamen ex parte modi operandi ita vniuerſalis, & illimitati, non adæquatur ipſi cauſalitati creatæ: tùm quia ſine concurſu creato poteſt rem producere; tum quia ceſſante actione creata permanet concurſus diuinus conſeruando rem productam, quod euidentius apparet in concurſu cum inſtrumento, ceſſat enim agere inſtrumentũ producens gratiam, & non ceſſat actio Dei illã conſeruans. Dicitur autem, quando Deus producit ſe ſolo effectum, ſpecialiori modo producere, non quia maiori concurſu producat, ſed quia modo magis extraordinario ſcilicet impediendo cauſam creatam, aut non concurrendo cum illa.

Ad ſecundum fundamentum reſpondetur, implicare, quòd aliqua creatura operetur ſine concurſu cauſæ primæ, ſicut enim eſt contra rationem entis creati, quod in eſſendo non ſit participatum, & dependens à Deo: ita repugnat quòd cauſa creata in cauſando non ſit dependens à Deo, & ita hoc non poteſt communicari cauſæ creatæ propter limitationem illius; & ita implicat non dependere à concurſu diuino, quando producitur, ſicut repugnat non eſſe creaturam cũ ſit effectus creatus, vt oſtenſum eſt.

Ad vltimum reſpond. inprimis, quòd omnes illæ actiones, quæ non ſunt deficientes, ſeu peccaminoſæ, totũ poſitiuum quod habent participant à Deo, alio tamen modo, quam à creaturis, non quod ipſe modus procedendi à creaturis non ſit etiam à Deo, cùm aliquid entitatis ſit, ſed quia ille modus eſt à Deo, vt effectus participatus ab ipſo, non vt ratio, ſub qua participatur, & ita eſt à Deo vt *quod*, ſeu vt quid participatum non vt *quo*, ſeu vt ratio ſub qua participatur à Deo, quia à Deo ſub modo vniuerſaliſsimo cauſæ primæ deſcendit, non ſub illo particulari, & limitato, quo eſt à creatura. Et ita vitalitas, libertas, & reliqua, quæ ibi numerantur, à Deo ſunt tanquam aliquid factum, & participatum ab ipſo, non illo inferiori modo, & particulari, quo à cauſa proxima, vnde accipiunt denominationem vitalis, & liberi, ſed vniuerſaliſsimo modo, & illimitato, quo à Deo fiunt omnia etiam ille modus particularis, & limitatus, ſicut etiam dicuntur res contingenter accidere, quæ contingentia eſt à Deo, non tamen contingenter. Actus autem peccaminoſus etiam vltra hoc, licèt in eo quod habet poſitiuum, & entitatiuum dependeat, & participetur à Deo, tamen quãtum ad id, quod habet de deficientia, & priuatione, & in quantum illam fundat, non eſt à Deo.

Ad id verò, quod dicitur de cauſalitate materiali, & formali. *Reſpond.* Etiam Deum concurrere ad iſtas cauſalitates, quia aliquid reale ſunt, & ab eo participatum, de quo D. Tho. *in lib. de cauſis lect.* 1. Cæterum impoſsibile eſt, quòd Deus concurrat tanquam cauſa prima materialis, vel prima formalis, non ſolum, quia non concurrit ad componendum aliquod totum; hoc enim eſt

eſt clara & manifeſta imperfectio, ſed etiã quia non concurrit illo modo cauſæ materialis, & formalis, vt inter ſe mutuo cauſalitates exercent recipiendo, aut informando, vt videtur intendere Fonſeca 5. *Met. q.* 12 quem benè impugnat Suar. *diſp.* 22. *Meth. ſect.* 1. *num.* 29. Etenim licet Deus concurſu effectiuo cauſet ipſas cauſalitates materiæ & formæ quatenus aliquid reale, & entitatiuum ſunt, tamen per modum cauſæ materialis, vel formalis, id eſt exercendo tales cauſalitates, impoſsibile eſt, ſiquidem cauſalitas materiæ eſt receptiua, & fundatur in potentialitate recipientis; cauſalitas autem formæ eſt eius actuatio, quæ fundatur in actualitate appetente potentiam, eique communicabili, quod totum repugnat actui puro, qui ex ipſa ratione actus puri ita abſtrahit ab omni potentialitate, quod neque in ſe illam habet, ſicut materia, nec illi commiſcetur ſicut forma. Quando verò Deus ſine ſubiecto ſuſtentat accidentia in Euchariſtia, non ſuſtentat illa cõcurſu materiali recipiendo illa, ſed concurſu effectiuo, quo dependebant à Deo, & conſeruabantur in eſſe, etiam ſine ſubiecto conſeruantur à Deo, eò quòd illud eſſe magis dependet à Deo quam à ſubiecto. Nec Deus ſupplet cauſam formalem ſe ipſo, ſed ſolũ rationem formæ terminantis, vt ſubſiſtentiam, & exiſtentiam, aut ſpeciem intelligibilem, vt in beatis.

Ex dictis colliges; quomodo actio cauſæ ſecundæ ſit cauſata à prima, vel poſterior illâ, & in quo ſubiecto concurſus diuinus ſubiectetur Dicimus enim, quod actio cauſæ ſecundæ non eſt cauſata ab actione externa Dei, quia eſt vna & eadem actio creaturæ, & Dei, licèt prout correſpondet Deo non adæquate identificetur actio Dei cum actione creaturæ, ſed ſolum inadæquatè, quia magis ſe extendit, & durat actio Dei ad extra, quam actio creaturæ, ſcilicet, quamdiu durat effectus. At vero reſpectu actionis Dei immanentis, & æternæ, quæ in ipſo eſt, ſic omnis actio creaturæ cauſata eſt ab ipſo, ſicut omnis concurſus Dei ad extra, & conſequenter datur prius, & poſterius inter actum Dei immanentem, ſeu ad intra, & inter concurſum, & actionem Dei ad extra, ſicut inter cauſam, & effectum. De ſubiecto verò concurſus diuini ſimultanei ſi loquamur de ipſo pro actione immanente Dei, eſt in ipſo Deo tanquam volitio eius, & ſubſtantia eius, ſi verò loquamur de concurſu ad extra, qui eſt effectus Dei, qui identificatur cum ipſa actione creata, in eodem ſubiecto eſt, in quo eſt actio creata, ſcilicet in ſubiecto, in quo eſt effectus eius.

ARTICVLVS II.

Vtrum detur realis, & phyſicus concurſus præuius in cauſa determinans illam ad cauſandum?

NOmine concurſus phyſici non intelligimus concurſum ſolum pertinentem ad ens naturale, & mobile, neque vt putauit Suarez *lib.* 3. *de auxilijs, c.* 7. concurſum coarctantem ad vnum, ita vt ſub illo cauſa creata amittat potentiam ad aliud, ſed nomine concurſus phyſici intelligimus duo. Primò motionem non metaphoricam, neque fictam, neque ſolum moralem, qualis fit perſuaſione, vel propoſitione obiecti, ſed illam, quæ fit ſecundum realem actiuitatem, quo ſenſu accipitur hæc vox phyſica, ſeu naturalis apud Sanctos PP. vt patet in Diuo Cyrillo *in defenſione tertij anathematiſmi contra Neſtorium*, & habetur *in Concilio Epheſino in* 4. *appendice quinti tomi, cap.* 1. Secundò intelligimus nomine talis concurſus illum, qui nullo modo immutat modum operandi cauſæ inferioris, ſiue ſit modus operandi indifferenter, ſiue neceſſario, ſed conſeruat illum, ſolum autem tollit indeterminationem, & ſuſpenſionem ad agendum.

Et inaduertenter P. Suarez *lib.* 1. *de auxilijs, cap.* 11. *num.* 2. *in fine*, dixit neutiquam reperiri apud Diu. Thom. cauſam primam deter-

Digitized by Google

determinare ſecundas ad omnes actiones earum; multoque minus reperiri apud D. Thom. mentionem phyſicæ prædeterminationis. Oppoſitum tamen euidenter conſtat; dicit enim D. Thom. 2. *Phyſic. lect. 8. ſuper text. 4*.. *Quod ſicut potentia motiua, quæ eſt ad vtrumlibet, non exit in actum, niſi per potentiam appetitiuam determinetur ad vnum, ita nihil quod eſt ad vtrumlibet exit in actum, niſi per aliquid determinetur ad vnum, quia id quod eſt ad vtrumlibet, eſt ſicut ens in potentia, potentia autem non eſt principium agendi, ſed ſolum actus, vnde ex eo, quod eſt ad vtrumlibet, nihil ſequitur, niſi per aliquid aliud, quod determinat ad vnum:* Qui locus manifeſtiſsimus eſt pro iſto præuio concurſu determinante cauſam vt agat. Idemque confirmat S.D. 1. *par. q.* 19. *art.* 3. *ad* 5. vbi inquit, *Quòd cauſa, quæ de ſe eſt contingens, oportet quòd determinetur ab aliquo exteriori ad effectum*; vbi loquitur de determinatione cauſæ ante ipſum effectum, quæ vno nomine vocatur prædeterminatio, & ſic illam vocat S. Dionyſ. 5. *c. de diuinis nominibus, & ibi* S. Thom. *lect.* 3. vbi dicit: *Voluntatem diuinam eſſe exiſtentium prædeterminatiuam, & effectiuam.* Ac denique videri poteſt S. Thom. *in q.* 3. *de potent. artic.* 7. *ad* 7. vbi præter formam, & virtutem collatam rebus naturalibus dicit: *Aliquid per modum incompletæ motionis, & ad modum eſſe intentionalis ſuperaddi à Deo ipſi cauſæ vt agat.* Qui locus adeò eſt expreſſus, vt P. Suarez *citato loco, num.* 6. non inuenerit quid reſpódeat ad illum, niſi quod D. Thom. tacitè retractauit ſententiam, quia prætermiſit in alijs locis hanc motionem, quam in iſto loco poſuit; quaſi verò hoc ſit retractare ſententiam, non in omnibus locis eam explicare; præterquam quod *in* 1. 2. *q.* 110 *art.* 2. dicit D. Thom. *à Deo mouente aliquid fieri in anima per modum motus, licèt non per modum qualitatis ad volendum, vel agendum.*

Cum ergo conſtet apud D. Thom. & Authores probatos, quid nomine prædeterminationis, & concurſus præuij intelligatur, reſtat videre an ita ſit quòd detur, & requiratur ad omnem actionem cauſæ creatæ. Et quidem generaliter loquendo communiſsimè receptum eſt apud Philoſ. quòd cauſa ſecunda non operatur niſi vt mota, & applicata à prima ad agendum; de quo videri poteſt D. Thom. 1. *p. q.* 105. *art.* 5. *&* 1. 2. *q.* 67. *ar.* 1. *ad* 3. *& q.* 109. *art.* 1 3. *contra Gent. cap.* 67. *& alibi ſæpè.* Et quòd iſte motus, quo cauſa ſecunda mouetur, debeat in ipſa cauſa antecedere actionem effectus, ſiquidem mouetur vt agat, etiam apertiſsimè tradit Scotus *in* 1. *diſt.* 2. *q.* 2. §. Oſtenſo, *& diſt.* 8. *q.* 5. §. *Ad argumenta.*

Tota difficultas conſiſtit in explicando iſtam motionem præuiam, vt cauſa ipſa dicatur mota à Deo, & applicata ad agendum. Circa quod eſt maxima varietas, & concertatio Authorum, quorum tamē ſententiæ ad tria præcipua capita reduci poſſunt. *Prima exiſtimat* non dari alium concurſum, ſeu motionem diſtinctam à concurſu ſimultaneo, qui dicitur eſſe motio cauſæ inferioris ſecundum quandam prioritatem virtualem, quatenus ille concurſus eſt ſuperior, & dignior, & à quo dependet concurſus cauſæ inferioris, & ratione huius dependentię, & prioritatis dicitur cauſa ſecunda determinari, & applicari, ſeu præmoueri à prima, non tamen requiritur diſtinctus concurſus imprimens aliquid ipſi cauſæ, quo actuetur, & compleatur ad agendum, niſi fortè indigeat aliqua virtute, quæ à Deo, vel ab alia cauſa ſibi conferenda ſit, quia de ſe non habet ſufficientem virtutem. Ita videri poteſt apud P. Suarez *diſp.* 22. *Met. ſect.* 2. *præſertim à num.* 48. Fonſeca 5. *Metaphyſ. cap* 2 *q* 9. *ſect.* 2. Molina *in concord. q.* 14. *art.* 13 *diſput.* 96. Bellarmin. *lib.* 1. *de gratia, & libero arbitrio cap.* 15. *&* 16. & Lorca 1. 2. *ſect.* 4 *diſput.* 35. *& ſect.* 6. *diſput.* 20. Cabero *in præſenti*, Martinez, & alios.

Secunda ſententia eſt ſcholæ Scoti, qui ſimpliciter admittit præmotionem in cauſa creata antecedenter ad concurſum ſimulta-

ſimultaneum, non tamen conſtituit aliquid phyſicè impreſſum ex tali motione in cauſa creata, ſed Deum per ſolam efficaciam ſui decreti quaſi per quandam ſimpathiam, & morale imperiũ mouere cauſas ſecũdas, ſicut anima mouet manũ; hac ſolâ differentia ſeruata, quòd cauſam liberã mouet mediante cognitione, cæteras verò cauſas motione immediata. Ita videri poteſt apud Fuente 2. *Phyſic. quæſt.* 5. *difficult.* 3. *art.* 3.

Tertia ſententia ſimpliciter fatetur dari præmotionem diſtinctam à concurſu ſimultaneo, quæ phyſicè, & realiter ponit, & imprimit aliquid in ipſa cauſa inferiori, eſtque complementum, & applicatio ad agendum, non per modum virtutis in actu primo, ſicut dantur habitus, ſed per modũ vltimæ determinationis, & applicationis actus primi ad ſecundum. Ita communiter Schola D. Thom. & eius diſcipuli, tam recentiores quam antiqui; licèt enim pro oppoſita ſententia citetur ab aliquibus Caiet. 1. *p. q.* 19. *art.* 8. & Conrad. 1. 2. *q.* 79. *art.* 1. dũ inquiunt primam cauſam non operari prę-uia motione, aut non præcedere motionem Dei voluntatem, cũ aliquis vult; cæterũ in his locis ſolum dicunt cõtra Scotum, quod non prius attingit Deus in aliquo inſtanti ipſum actum cauſæ ſecundæ, quàm ipſa cauſa ſecunda. Quòd verò cauſa ſecunda applicetur à Deo, & coniungatur actui vt operetur, quod pertinet ad prædeterminationem, eiſdem locis affirmant præfati Authores paulò pòſt illa verba, & Caietan. etiam 1. 2. *q.* 109. *art.* 1.

Dico ergo primò. *Cauſæ ſecundæ antecedenter ad influxum, & actionem, qua producunt effectus, indigent aliqua præuia motione cauſæ primæ, qua applicentur ad agendum.* Hæc concluſio ſumitur ex locis D. Thom. *ſupra citatis. Ratio autem, & fundamentum ſumitur ex duobus. Primò*, ex indeterminatione cauſæ ſecundæ. *Secundò*, ex potentialitate eius ad operandum. *Et primum conſtat ex eo*, quòd cauſæ ſecundæ poſſunt producere diuerſos effectus, aliquando quidem diuerſos ſpecie, ſicut potentiæ cognoſcitiuæ & volitiuæ, vel ſaltem diuerſos in indiuiduo, vt quæcumque virtutes actiuæ, neque enim virtus aliqua creata permanẽs datur ſolum ad vnam actionem, & effectũ, alioquin illo producto euaneſceret virtus, vtpote iam otioſa, & ita ſolum ſe haberet per modum tranſeuntis, ſicut virtus inſtrumenti, & quæcumque motio ad vnum tantum actum. Imò in hoc præcipuè differt concurſus ille præuius, ſeu auxilium efficaciter mouens ab eo, quod ſolum dat ſufficientiam, & virtutem, quòd ſufficiens non ſolum reſpicit vnum actum in indiuiduo, ſed ſpeciem actus, ad quem dat virtutem; efficax autem reſpicit determinationem in indiuiduo. Omnis ergo cauſa creata de ſe indeterminata eſt ad diuerſas actiones, & effectus in indiuiduo. *Secundum verò conſtat*, quia cauſa ſecunda ita eſt in potentia ad operandum, quòd indiget mutari in ſe, vt de facto operetur, ſiquidem non ſemper operatur in actu; ergo neceſſe eſt quòd vt operetur, aliter ſe habeat; ſi enim eodem modo ſe habet, ſicut antea, manebit in potentia operans, quia antea in potentia erat operans. Nec poteſt mutari per ipſam operationem, quia mutatur vt operetur, & operatio, non mutat agens actiue, ſed paſſiuè, vt probatur *in* 3. *Phyſic.* & eſt manifeſtum, quia operatio non exit ab aliquo, niſi prout eſt in actu, vnumquodque enim operatur prout in actu, & patitur prout in potentia; ergo in quantum operatur agens non mutatur a ſua operatione effectiuè, ſic enim pateretur in quantum operans, ergo ſi mutatur, eſt antecedenter ad actionem.

Ex quibus principijs deducitur neceſſariam eſſe aliquam motionem præuiam in omni cauſa creata antecedenter ad eius actionem, & concurſum ſimultaneum Dei, quia omnis cauſa creata indiget aliqua mutatione ad hoc, vt operetur, quia eſt indeterminata ad hanc, vel illam actionem in ſin-

ſingulari, & eſt in potentia ad operandum, cùm non ſemper actu ſit operans, ergo indiget ab aliqua cauſa reduci in actum, & determinari, ſiquidem à cauſa exiſtente in potentia, & indeterminata non exit effectus in actu, & determinatus, ſed non poteſt à ſe ipſa determinari, & immutari, neque ab alia cauſa creata, neque à concurſu ſimultaneo Dei, ergo ab aliqua motione præuia. Non à ſe ipſa, quia eſt in potentia ad agendum, & indeterminata, ergo non poteſt ſe reducere de potentia in actum, quia ſic deberet ſupponi in actu determinante, vnumquodque enim reducitur de potentia in actum per aliquem actum; & ſi ſupponitur eſſe in actu vt ſe moueat, rurſus iſte actus non eſt primo ſe mouens, ſed motus ab alio, aliàs eſſet mouens non motum, quod eſt; Deus. Neque per ipſam operationem, ad quam mouetur poteſt reduci de potẽtia in actũ, quia iſta operatio eſt id, ad quod ipſa cauſa indiget determinari, & applicari; ergo implicat quòd per ipſam applicet, & moueat ad ſe ipſam; nec poteſt iſta applicatio, & motio fieri ab alia cauſa creata; quia licet requirantur plures conditiones procedentes à cauſis creatis, vt determinetur aliqua cauſa, tamen omnes illæ cauſæ cum ſint creatæ, ſunt etiam in potentia ad operandum, & indigent ſimili applicatione & motione; & cum non ſit proceſſus in infinitum, oportet, quòd tandẽ a Deo fiat iſta motio & applicatio, & ſicut fit in illis cauſis, ita & in reliquis alijs, quia omnes æquè ſubijciuntur Deo; præterquam quòd etiam poſitis omnibus illis conditionibus, aliquæ cauſæ adhuc manent indeterminatæ ad agendum, vt cauſæ liberæ, aliæ non ſufficienter determinatæ ad hanc numero actionem, vel effectum ergo oportet quòd hæc determinatio tandem reducatur in Deum, ad quem pertinet dare vltimam actualitatem ad operandum. Nec ſufficit concurſus Dei ſimultaneus, quatenus dignitate, & perfectione prior eſt, quia iſta maior dignitas & perfectio, vel reddit cauſam creatam reductam de potentia ad actum, & determinatam ad operandum, vel non; ſi non reddit, manet cauſa tam in diſpoſita ad operandum ſicut antea, vtpotè non ſublata potentialitate, & indeterminatione: ſi verò reddit determinatam, ergo iam non eſt ſolum concurſus ſimultaneus, ſed etiã præuius, quia habet effectum præuium, ſcilicet in ipſa cauſa mouendo illam ante actionem & effectum. Quare ſimultaneus concurſus quatenus ſimultaneus cum non influat, niſi in effectum & identificetur cũ actione cauſæ creatæ, non magis poteſt ipſam cauſam creatam actuare, & mouere, quam ipſamet actio cauſæ creatæ

Dico ſecundò, *hæc applicatio, & præuius concurſus aliquid phyſicum relinquit in cauſa quam mouet & non ſolum eſt aſſiſtentia extrinſeca, vel moralis motio, aut ſimpathia.* Deducitur *ex locis* D. Thom *ſupra citatis*, præſertim *q.3 de potent. artic.7. ad 7. & 1.2. q.11. artic.* . vbi inquit: *Ex motione diuina relinqui motum in anima, quia actus mouentis in moto eſt motus.* Et *1.2. q.79. articul.2.* inquit: *Quòd omnis actio cauſatur ab aliquo, quod eſt in actu, quia nihil agit niſi ſecundum quod eſt in actu, omne autem ens actu reducitur in primum actum, ſcilicet in Deum, ſicut in cauſam, qui eſt per ſuam eſſentiam actus, vnde relinquitur quòd Deus ſit cauſa omnis actionis, in quantum actio eſt*; vbi nõ loquitur S. Tho. de concurſu ſimultaneo, quia iſte non eſt cauſa actionis, ſed idem cum ipſa actione, & ſolum eſt cauſa effectus, loquitur ergo de concurſu præuio, qui eſt cauſa actionis creatæ, ſed depẽdentia actionis ab eo, quod eſt in actu, non eſt dependentia moralis, vel metaphorica, ſed phyſica, & fundatur in reductione entis in actu ad primum actum, qui eſt Deus, quæ reductio eſt phyſica ſecũdum veram, & realem cauſalitatem, & dependentiam omnis entis à primo ente, quæ dependentia moralis non eſt, ergo S. Tho. non poteſt intelligi de cauſalitate morali, & metaphorica, ſed de phyſica.

Et fundamentum ſpeciale huius concluſionis

eſt,

eſt; quia ex vi illius ſimpathiæ, aut voluntatis efficacis Dei ad intra, vel reſultat aliqua mutatio ad extra in creatura, vel non; ſi reſultat, ergo non eſt mera aſsiſtentia extrinſeca, & moralis ſimpathia, ſed realis, & vera mutatio tanquam effectus impreſſus à Deo ad extra; ſi nõ reſultat aliqua mutatio, ergo totum intrinſecum huius cauſæ createę manet ita immutatum ſicut antea, & cũ antea eſſet intrinſecè in potentia, & indeterminata, etiam poſt illam extrinſecam aſsiſtentiam, in eadem potentialitate, & indeterminatione intrinſeca manebit, ergo à principijs intrinſecis talis cauſæ creatæ nõ poterit dimanare actio, quantumcunque ponatur illa extrinſeca aſsiſtentia; ſed non dicitur cauſa creata agere niſi ab eius intrinſeca virtute, & potentia dimanet actio; quia ipſa virtus intrinſeca eſt quæ dicitur agere, ergo ſi per illam ſimpathiam & aſsiſtentiã extrinſecam nihil de intrinſeca potentialitate tollitur, non remanet cauſa illa intrinſecè diſpoſita ad agendum.

Nec obſtat exemplum de ſimpathia, & motione, qua manus mouetur ab anima, tũ quia adhuc eſt incertum, an iſta motio fiat per aliquam impreſsionem phyſicam, tùm etiam quia eſt longè diſpar ratio, quia potentia manus motiua, & voluntatis imperatiua radicantur in eadem anima, & ſic nõ requiritur quòd vna influat in aliam, ſed ſufficit quòd anima in vtramque, Deus autem eſt principium mouens extrinſecum, in quo non inhæret virtus creata, vndè oportet quòd ipſe influat hanc motionem in cauſa creata, præſertim quia hoc quod eſt cauſam creatam eſſe motam, & applicatam ad agendum, eſt aliquid nouum in rerum natura, & non per aliquid nouum ex parte Dei, quia eſt immutabilis, ergo per aliquid nouum extra Deum, & non niſi in cauſa creata, ergo oportet, quod illa realiter, & phyſicè ſit mota à Deo.

Nec ſufficit concurſus ſimultaneus Dei, vt dictum eſt, tum quia iſte concurſus ſimultaneus nõ mouet cauſam, ſed ſolum eſt ad effectum, tum quia eſt idem cum actione creaturæ, & ſic non magis mouet creaturam quàm ipſamet actio eius, quæ non poteſt mouere cauſam, a qua egreditur vt agens eii, ſed paſſum, in quo recipitur. tum denique quia ſimultaneus concurſus non ſubordinat cauſam creatam Deo, ſed effectum, & propter dependentiam effectus à cauſa prima, datur concurſus ſimultaneus, ergo ex vi illius non poteſt Deus efficere quòd cauſa ſecunda agat, ſed ſolum poterit impedire effectum, ſi non velit dare concurſum, non verò inclinare cauſam, & facere vt operetur.

Et ex hoc profundius aperitur neceſsitas ponendi iſtum concurſum præuium, etiam pro alijs materijs Theologicis. Nam ſi ſolũ cauſa ſecunda eſt dependens à Deo ratione concurſus ſimultanei, quatenus non poteſt effectus fieri, niſi dependenter à Deo, non tamen quia in ipſam cauſam Deus imprimat, & moueat vt operetur, ſequitur quòd in producendo iſto effectu cauſæ ſecundæ debeat Deus expectare operationem cauſæ ſecundæ, vt efficaciter velit eius effectum, nec poſsit ex ſua propria virtute facere, quòd cauſa ſecunda efficiat niſi mediãtibus alijs cauſis, per quas talẽ cauſam moueat, & inclinet, v. g. ſolum media perſuaſione, aut propoſitione obiecti, quod totum morale eſt & contingens non ſimpliciter, & infallibiliter efficax, licèt poſsit impedire effectum, ſi velit, ſuſpendendo concurſum ſuum. Quod exemplo poteſt fieri manifeſtum. Sit enim caſus, quòd Deus velit Petrum elicere actum amoris, vel aſſenſum fidei, qui actus non poteſt à ſolo Deo fieri, ſed ſimul à cauſa ſecunda, ſi illa cauſa ſecunda non ſubordinatur Deo niſi ratione effectus exequendi, non verò ex parte ipſius cauſæ, quia debet moueri à Deo vt actum eliciat, ergo non poterit Deus velle illum effectum, niſi expectando, quòd ipſa cauſa ſecunda velit, & cooperetur, ſi dederit Deus ſimultaneum influxum, quia talis influxus non eſt in cauſam vt velit, ſed in

effectum, in quem influit ſimul cum influxu ipſius cauſæ ſecundæ, non ergo habet poteſtatem in cauſam ſecundam, vt efficiat, ſed in effectum ſi cauſa ſecunda etiam efficiat; vnde niſi ipſa cauſa ſecunda velit, fruſtra ille concurſus ſimultaneus operatur, imò non operatur cùm ſit idem cum influxu ipſius cauſæ ſecundæ, & ſic fruſtra Deus miſerebitur, niſi nos velimus, quod expreſsè negat Auguſt. *lib.* 1. *ad Simplicianum, quæſt.*2. Et non minus dicetur, quòd eſt Dei miſerentis, quàm hominis volentis, & currentis, quod tanquam magnum abſurdum infert Aug. *in Enchiridio. cap.* 32. *Si rectè*, inquit, *dictum eſt, non volentis hominis, ſed miſerentis eſt Dei; quia id voluntas hominis ſola non implet, cur non & è contrario rectè dicitur, non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis, quia id miſericordia Dei ſola non implet?* Quod tamen, vt ibi ſubdit, *nullus Chriſtianus dicere audebit.* Qui autem ſolum ponunt concurſum ſimultaneum, & non præuium in ipſam cauſam, quæ præparatur, ſeu applicatur à Deo, non poſſunt dicere, quòd eſt ſolius Dei miſerentis, ſed etiam hominis volentis, quia ſcilicet ex vtroque fit, id eſt, ex voluntate hominis, & miſericordia Dei, & quouſque velit homo, non ſufficit inclinare illum concurſus ſimultaneus, qui cum ipſo actu identificatur, non ad illum inclinat.

Dices, ſufficere ſolum miſericordiam Dei, non ratione præuij concurſus phyſici, ſed moralis; id eſt mediante aliqua cogitatione moraliter inclinante. *Sed contra*, tùm quia in alijs cauſis, quæ non operantur cognitione, hæc moralis inclinatio locum non habet, & *habet locum argumentum factum*, quòd Deus ſua virtute non poterit inclinare cauſam contingentem, verbi gratia, aut neceſſariam ad operandum niſi medijs cauſis, aut virtute creata; tùm quia illa moralis motio de ſe fallibilis eſt, & contingens, nec niſi extrinſecè allicit, ergo vt certò moueat, expectat volitionem noſtram, nec niſi dependenter ab ea certam habet motionem, & inclinationem, ergo perinde eſt recurrere ad hâc motionem, ac dicere, quod expectat Deus voluntatem noſtram, & fruſtra miſeretur, niſi nos velimus, quantum ad certitudinem mouendi.

Scio non deeſſe, qui concedat in hoc concurſu, quo Deus cum cauſa ſecunda operatur, dependere Deum quodammodo à creatura in operando, in hoc ſenſu, quia actio Dei, qua cooperatur creaturæ ab ea ſanè dependet, ergo etiam Deus, vt ea operans, quod expreſsis verbis concedit Martinez 2. *Phyſic. q.* 4. *in tertio conſectario* & oppoſitum ſentientes ſtolidos vocat. Sed ſtoliditatem hanc parcamus, ſcriptum eſt enim: *Qui cõtumeliam profert, inſipiẽs eſt, Prouerb.* 10. Exceſsit autem ille Author attribuens actioni Dei, qua cooperatur, dependentiam à creatura, licèt enim identificetur concurſus Dei cooperatiuus cum actione creaturæ, non tamen vt dependens à creatura, quia non cauſatur à creatura, ſed à ſolo Deo, non poteſt autem dependere à creatura, niſi ab ea aliquo modo cauſetur, vel deriuetur aut eſſe ab ea accipiat, cùm è contra ſit, quia creatura & eius operatio, à Dei actione pendent illique ſubijciuntur. Cùm autem non ponat præuium concurſum in creaturam, ſed ſolum ſimultaneum, ſi in hoc dependet Deus à cauſa creata in operãdo, omnino deſtruitur ſubordinatio cauſarum à Deo, & inciditur in illa inconuenientia toties à B. Auguſt. exploſa, fruſtra Deum miſereri, ſi homo non velit; ſiquidem Deus non habet alium concurſum, quam ſimultaneum apud hunc Authorem, & in hoc non ſolum expectat, ſed dependet à creatura vt habeat effectum volendi. Nec apparet, quomodo ſaluetur illa doctrina catechiſmi Pij V. *parte* 1. *de primo Symboli articulo, numer.* 22. vbi dicitur: *Non ſolum Dominus vniuerſa, quæ ſunt prouidentia ſua tuetur, atque adminiſtrat, verum etiam quæ mouentur, & agunt aliquid,*

intima.

intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, vt quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, praueniat tamen, cùm eius occultiſsima vis ad ſingula pertineat. Cùm quibus verbis neſcio quomodo ſtant verba huius Authoris in primo conſectario, ſcilicet cauſam primam, & ſecundam vſque adeo ſimul concurrere in effectum, vt neutra alteram præcedat? Cui ergo credemus, huic Authori dicenti, *Neutra præcedat*, an Pio V. dicenti, *Ita impellit, vt praueniat*?

Dico tertiò. *Præuius iſte concurſus realiter mouens cauſam ſecundam non eſt qualitas aliqua per modum virtutis in actu primo*, nec aliquis actus, ſeu effectus ab ipſa cauſa ſecunda procedens, quo ſe moueat ad alium actum; ſed eſt quædam motio Dei, non dans actiuitatem, ſed actiuitatis applicationem ad effectum, & ſi eſt qualitas, eſt per modū motionis, & tranſeuntis. *Pro iſtius concluſionis intelligentia eſt aduertendum*, varias eſſe ſententias etiam inter Thomiſtas, de iſto præuio concurſu, ſeu motione, quid ſit, & præcipuè ad tres reducuntur. *Quidam ponunt* non eſſe aliquid creatum, & de nouo productum in creatura, ſed ſolum decretū ſeu voluntatem Dei efficacem extrinſecus aſsiſtentem, quo ſtatim mouetur creatura, quaſi quadam ſimpathia, & naturali ſubiectione ad Deum. *Alij diſtinguunt* de cauſa libera, & non libera, & hanc ſecundam dicunt præmoueri motione aliqua, ſeu qualitate recepta in ipſa creatura: liberam verò in his, in quibus ſe ipſam mouet, priorem actum, quo excitatur voluntas dicunt eſſe motionem præuiam ad ſecundùm, ad quem excitatur; primus verò actus, quo excitatur eſt ex motione diuina, ipſe autem actus excitans, elicitus eſt à potentia. *Tertij dicunt*, iſtam motionem abſolutè in omnibus cauſis eſſe aliquam motionem à Deo deriuatam, ſeu qualitatem per modum motionis, qua virtus creata applicatur ad ſuā operationem tollendo indeterminatinem, & potentialitatem eius ad operandum.

Inter has ſententias hæc vltima eſt certior in ſenſu D. Thom. Prima enim iam ſupra impugnata eſt, & poteſt applicari illi ratio, qua probat D. Thom. 2.2. *quæſt.* 23. *art.* 2. contra Magiſtrum, charitatē non eſſe ipſum Spiritum ſanctum, ſed aliquem effectum eius in anima; quia charitas ſecundùm Auguſt. eſt motus animi ad fruendum Deo propter ipſum, ſed motus animi eſt aliquid creatum in anima; ergo & charitas; quæ probatio omnino deficit, ſi Deus ſolo ſuo decreto efficaci, ſine aliquo de nouo producto ſufficienter poteſt aliquam cauſam mouere. Quare ſicut Deus ad conſtituendam aliquam cauſam in actu primo operatiuam, non poteſt id facere ſolo ſuo decreto non ponendo aliquam virtutem in cauſa, ita ad applicandum & mouendum cauſam iſtam, & virtutem ad actum ſecundum, non ſufficit decretum Dei prout æternum, ſed aliqua mutatio eius in tempore.

Secunda verò ſententia deficit; tùm, quia in cauſis naturalibus, de quibus in præſenti agimus, coincidit cum tertia ſententia; tùm etiam, quia in cauſis liberis etiam reſpectu actuum deliberatorum, non ſufficienter procedit, quia ille primus actus voluntatis non poteſt eſſe ipſa operatio, & cauſalitas Dei, procedit enim & elicitur à creatura, & conſequenter non poteſt procedere ſub illa vniuerſalitate, & illimitatione, qua procedit à Deo, ſed eſt id, quo cauſa creata in ſuo genere ſe mouet, ſcilicet, per modum mouentis creati quæ motio non eſt confundenda cum motione qua mouetur à Deo. Et præterea vel ille actus, vt elicitur à creatura, habet omnimodam infallibilitatem ad actum ſequentem, vel non. Si non habet, ergo non eſt motio, & auxilium diuinum, quia hoc infallibiliter mouet, cùm ſit operatio cauſæ infallibilis, alioquin ad cognoſcendum infallibiliter actum ſequentem nō ſufficeret Deo inſpicere virtutem, & concurſum ſuum, ſed ipſam creaturam, vt à qua dependeat illa infallibilitas, quod negant iſti Authores. Si verò habet infallibilitatem, ergo redditur infallibilitas diuini cō-

curſus ex cauſa creata, ſiquidem eſt infallibilis ille actus, prout elicitur à voluntate creata, & non ratione alicuius ſuperadditi à Deo, quod eſt impoſsibile cùm illud principium ſit mutabile, & contingens, non infallibile, & certum, imò ad cognoſcendum aliquid infallibiliter non inciperet Deus ex decreto ſuo, & auxilio, ſed ex ipſa operatione cauſæ creatæ, ſiquidem ab ipſa infallibilitatem habet, quod eſt præſcire effectum antecedenter ad decretum.

Quare relinquitur tertia ſententia, quæ ſine dubio eſt D. Thom. *quæſt.* 3. *de potent. art.* 7. *ad* 7. vbi inquit: *Quòd virtus naturalis, quæ eſt rebus in ſua conſtitutione collata, ineſt eis vt quædam forma habens eſſe ratum & firmum in natura, ſed id quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agit, eſt vt intentio ſola habens eſſe quoddam incompletum per modum, quo colores ſunt in aere, & virtus artis in inſtrumento artificis.* Et 1. 2. *quæſt.* 110. *art.* 2. dicit: *Quòd iſtud auxilium non eſt qualitas, ſed motus quidam animæ, quia motus mouentis eſt in moto.* Vbi nomine motus non intelligitur eſſe actus elicitus, ſed aliqua inſpiratio recepta vt eliciatur, quia motus in mobili recipitur, non elicitur, vt motus eſt. Similiter nomine qualitatis intelligit qualitatem permanentem, & quaſi habitualem, non autem negat eſſe qualitatem per modum motionis tranſeuntis, ſicut virtus inſtrumenti, & colores in aere, qui non ſunt motus, nec poteſt eſſe motus ad qualitatem quaſi via, & tendentia ad ipſam, quia ſic illa motio Dei haberet terminum ad quē tendit, qui eſſet qualitas per modū permanentis, & ſic permanenter cauſa ſecunda eſſet applicata ad operandum, neque apparet, quænam eſſet illa qualitas ſic producta: ſi ergo non eſt motus ad qualitatem, reſtat quòd ſit qualitas per modum motus.

Quòd ſi inquiras, quem effectum formalē habeat iſta qualitas, ſeu motio? *Reſpondetur*, iſtam motionem neq; poſſe eſſe actum ſecundum, ſcil. operationem ipſam cauſæ creatæ, ſiquidem iſta motio eſt præuia ad talem operationem, & mouet ad illam, non ergo eſt ipſa actio cauſæ creatæ, hæc enim non poteſt mouere cauſam vt agentem, ſed paſſum. Similiter non poteſt eſſe virtus per modum actus primi, hæc enim datur per modum permanentis in ipſa cauſa, vel ſaltem per modum ſufficientiæ, ita quòd ſine ipſa, cauſa non eſt ſufficienter conſtituta in ratione principij operatiui, nos autem loquimur in præſenti de concurſu præuio ſupponente cauſam ſufficienter potentem, & virtuoſam ad agendum, & ſic iſte concurſus non dat virtutem in actu primo. Vnde in hoc præcipuè diſtinguitur auxilium dans ſufficientiam, & dans efficaciam, quòd ſufficientia dat virtutem in actu primo, quæ reſpicit non aliquem actum in indiuiduo tantùm, ſed ipſam ſpeciem actionis & ita deſeruit pro alijs actibus in ſingulari. At verò præuius iſte concurſus determinatus ad actum indiuiduum in ſingulari, & ſic non dat virtutem in actu primo, quæ deſeruiat ad varia indiuidua. Vnde reſtat, quòd ſit applicatio quædā actus primi ad ſecundum, ſicut applicatur & coniungitur inſtrumentum ad operandum effectum principalis agentis; quo nomine etiam ipſam declarat S. Auguſt. *lib.* 1. *ad Simplic. quæſt.* 2. inquiens: *Non defuiſſe Deo modum, quo mentem Eſau ad credendum attingeret, voluntatemq; coniungeret.* Sed eſt duplex applicatio, altera cauſæ efficientis cum ſubiecto, ſeu materia, ſicut ignis applicatur ligno, altera vnus efficientis cum alia efficiente ſicut duæ partiales cauſæ, vel cauſa inferior, & ſuperior, vt Sol cum homine ad generationem hominis, & ſimiliter Deus cum cauſa ſecunda, qui magis intimè coniungitur, quàm quælibet alia cauſa, eò quòd magis ab illo dependent omnes cauſæ. Ex coniunctione autem cauſæ inferioris ad ſuperiorem inferior ſemper confortatur, & perficitur, & ita cùm Deus ſit cauſa ſummæ actualitatis, & perfectionis nullam habens potentialitatem, conſequenter relinquit cauſam creatā maximè actuatam

tam & reductam in actum ſublata omni potentialitate, & indeterminatione ad agendum, quod ex propria virtute non habebat, quia virtus creata quantumcunque ſufficiens in actu primo ſemper eſt indeterminata, & in potentia ad hoc, vel illud ſingulare, & licet poſsit in quodcunque ſingulare vt contentum ſub ſpecie illius rei, ad quam habet virtutem, tamen propter indifferentiam talis virtutis, deeſt illi non aliqua virtus ad agendum hoc ſingulare, ſed aliqua determinatio virtutis.

Et hinc naſcitur effectus formalis, quem prębet talis motio diuina, reddit enim cauſam applicatam & determinatam ad operandum nihil immutando de modo, quo cauſa ſecunda nata eſt operari, ita quòd ſi cauſa ſecunda operatur neceſſario dat illi determinationem ad operandum actionem ſingularem, & ſimul dat illi, vt per modum neceſsitatis operetur; ſi autem operatur contingenter, vel liberè, dat illi determinationem ad actum indiuiduum, & ſimiliter modũ operandi mutabiliter, & indifferenter conſeruat; neq; enim vlla eſt repugnantia, quòd ſicut ex diuina participatione deſcendit in cauſam creatam, quòd operetur talem ſubſtantiam actus, & quòd operetur tali modo, ſcil. cum indifferentia vel mutabilitate ad oppoſitum, ita aliqua motio, vel qualitas diuini concurſus deſcendat à Deo, quæ vtrumque faciat, & tollere indifferentiam potentialitatis, qua ipſa cauſa erat ſuſpenſa, & indeterminata, & conſeruare indifferentiam virtutis, ſeu modi agendi ſine coactione ad vnum. Et ſic facit operari non ſolum talem actum ſed operari liberè, & contingenter, hoc enim totum infallibile eſt; vtriuſque enim eſt cauſa, & radix diuina operatio multò magis, quàm ipſa noſtra anima, & voluntas, iuxta illud Aug. *lib. de correct. & grat. cap. 14. Magis habet Deus in poteſtate ſua voluntates hominum, quàm ipſi ſuas*, quod eſt prӕmotionem illam eſſe infallibilem vt *quod* & vt effectus Dei, mutabilẽ autem & contingentem vt *quo*, id eſt, vt ratio operandi ipſi creaturæ. Et ita antecedētia huius motionis, licet ſit ſuppoſitio antecedens, non tamen eſt ſuppoſitio neceſsitans, ſed antecedens influendo, & cauſando ipſum modum libertatis in actu, & determinatã ſubſtantiam actus, & ideo non tollit libertatẽ iſta antecedentia determinans, ſed cauſat illam in actu, & perficit, & conſeruat in potentia, quæ eſt doctrina tradita à D. Thom. vt hoc modo conciliet efficaciam diuinæ actionis cum indifferentia noſtræ voluntatis, vt videri poteſt *1. p. quæſt. 19. art. 8. & quæſt. 83. art. 1. ad 3. & 1. 2. quæſt. 10. art. 4. & 3. contra Gent. cap. 94. & 1. Periherm. lect. 14. & in 1. ad Anib. diſt. 47. art. 4. & alijs locis.*

ARTICVLVS III.

Expediuntur difficultates circa præmiſſa.

Ex quatuor capitibus conſtantur præcipua argumenta contra hanc præmotionem phyſicam. *Primò*, in actibus naturalibus. *Secundò*, in liberis. *Tertiò*, in peccaminoſis. *Quartò*, in ſupernaturalibus.

Circa primum arguitur contra iſtam præmotionem, quia ſuperfluit, & quidquid ipſa facere poteſt, ſufficienter fit per concurſum ſimultaneum, & quatenus in perfectione, & vniuerſalitate eſt prior noſtra actione, & ab ipſa voluntate Dei definitur, & determinatur, ſupponitque alias conditiones cauſarũ creatarum quæ in ſuo genere determinant ad agendum, ergo non eſt neceſſarius iſte concurſus prӕuius, imò videtur ſolum proprius cauſarum inſtrumentalium, quæ indigent motione, quia non habent virtutem completam ad agendum. Ac denique ſi ille concurſus eſt qualitas, indigebit alia motione vt operetur, quia eſt virtus creata, & ſic indigens præmotione, ſupponitq; agentia creata non habere ſufficientem virtutem; ſi autem eſt motus, & non qualitas, ergo debet habere aliquem terminum, qui debet eſſe qualitas, de qua idem inquiretur. Nec verò poteſt talis motus habere pro termino ipſam actionẽ agentis creati, quia

Digitized by Google

ad actionem non datur actio, & hæc motio recipitur in ipſa cauſa, actio verò ſæpe recipitur in paſſo. Nec habet pro termino aliquam vnionem cum cauſa prima, quia talis vnio non eſt intelligibilis, nec ponitur intimior præſentia cum Deo ex parte creaturæ quando cauſat, quam antequam cauſaret. Nec eſt determinatio aliqua ad ſingularem effectum, quia virtus cauſæ creatæ, ſicut eſt ad ſpeciem actus, ita eſt ad ſingularia talis ſpeciei, aliàs indigeret cauſa creata tot premotionibus, quot ſingularia per aliquem actum producit. Nec denique ponit aliquam excitationem ad agendum, quia excitatio ſi fit ab obiectis, ſolum eſt reſpectu potentiarum cognoſcentium, vel appetentium; ſi autem fit per aliquam alterationem, inprimis id non requiritur in omnibus cauſis; in quibus autem datur, non eſt aliud quàm additio, vel complementum alicuius virtutis, vel diſpoſitio ad agendum, quod totum non facit prædeterminatio illa, ergo non apparet, ad quid ponatur.

Reſpondetur, non ſuperfluere prædictam motionem, quæ ita neceſſaria eſt, vt cauſa inferior ſit ſubordinata, & dependens à Deo, non ſolum ex parte effectus, ſed etiam ex parte ipſius cauſæ, ita quòd habeat Deus poteſtatem, & dominium in ipſam cauſam, vt poſſit facere, vt illa faciat per ſuam propriam virtutem, non autem expectare debeat concurſum ipſius, vt iam ſupra ponderatum eſt. Neque hoc eſt proprium cauſarum inſtrumentalium, quia inſtrumenta agunt ex præmotione non quomodocunque, ſed dante ipſam virtutem agendi, ita quòd tota ratio agendi ſit motio. In cauſis autem principalibus ſed ſubordinatis, & inferioribus requiritur motio non vt ratio agendi, & virtus, ſed vt applicatio, & determinatio virtutis, vt hic, & nunc operetur in ſingulari, & à Deo ad operandum moueatur.

Et quando dicitur, quòd determinatur à conditionibus, & circumſtantijs aliarum cauſarum in ſuo genere: dicimus verum eſſe, ſed non ſufficere, quia ſi requiruntur circumſtantiæ, & conditiones cauſarum creatarum, cur excludetur conditio, & determinatio cauſæ primæ? Præſertim cùm cauſæ creatæ non poſsint determinare niſi in virtute cauſæ primæ, quia ipſæ circumſtantiæ & conditiones, quas operantur hic, & nunc ad determinandum alias cauſas, procedunt à virtute creata, quæ de ſe reſpicit ſpeciem actus quæ indifferens eſt, & indeterminata ad operandum hanc circumſtantiam, & conditionem in indiuiduo potius quàm illam, ergo quòd talem circumſtantiam in indiuiduo operetur, oportet reducere ad aliquam cauſam, quæ determinet & tollat illam indifferentiam, & cùm hoc non poſsit fieri ſufficienter ab aliqua cauſa creata, quia eſt eadem ratio ac de reliquis quoad indeterminationem in indiuiduo, oportet tandem hoc reducere ad cauſam primam, quæ eſt extra omnem potentialitatē, & indeterminationem. Quare non eſt dubium requiri motionem cauſæ primæ, vt cauſa creatá determinetur, ſicut requiruntur motiones, & conditiones aliarum cauſarum.

Et ad vltimam inſtantiam, qua inquiritur, quid ſit illa motio diuina, & quem terminum habeat, iam *articulo præcedenti reſpondimus*, quòd ille motus non eſt per modum viæ, & tendentiæ ad aliquem terminum adquirendum, ſed eſt aliqua qualitas producta à Deo per modum motionis, quia non datur per modum actus primi, & virtutis, ſed per modum applicationis, & determinationis ad vnum tantum actum in ſingulari, quo ceſſante, illa quoque qualitas otioſa eſt, & ideo dicitur dari per modum tranſeuntis. Nec dantur tot præmotiones, quot effectus, ſed quot operationes, ad quas determinatur cauſa creata. Et per ſuam actionem non determinatur cauſa agens ad operandum applicatiuè & effectiuè, ſed formaliter in actu ſecundo conſtituitur operans; per illam autem motionem effectiuè, ſeu applicatiuè. Et ita hæc applicatio, ſeu motio reducitur aliquo modo ad genus illius poten-

potentiæ ſeu virtutis, quæ determinatur à Deo.

Et quando inſtatur, quòd virtus ipſa, ſicut eſt ad ſpeciem actus, ita ad ſingularitatem. *Reſpondetur*, virtutem operatiuam reſpicere ſingularia, prout contenta in ſpecie ſua, & cum indifferentia ad illa, hæc verò præmotio vt tollens indifferentiam, ſeu indeterminationem, & applicans tantum ad vnum indiuiduum, ideo non datur per modum virtutis ad multa indiuidua, ſed per modum applicationis ad vnum. Denique per hanc determinationem dicitur vniri cauſa ſecunda, & prima eo modo, quo aliquæ cauſæ vniuntur in ratione cauſandi, quod enim in alijs cauſis creatis non eſt mirum, quòd coniungantur ad operandum, ſicut cœlum coordinatur cum cauſis inferioribus, cur difficilè apparebit in cauſa prima reſpectu ſecundæ, cum magis ad illas neceſſaria ſit? idque pertinet ad immenſitatem diuinam, ratione cuius eſt præſens omnibus rebus nō ſolum vt in illo ſint, ſed etiam vt moueantur, & viuant, vt dicitur *Act.* 17. Et ita illa motio Dei etiam pertinet ad eius præſentiam; & non eſt alia vnio quàm immenſitatis, qua eſt præſens omnibus dando vitam & inſpirationem, & omnia opera operando; præſertim, quia Deus eſt in rebus per mutationem ipſarum creaturarum, in quibus operatur quacunq; mutatione, vt docet S. Thom. *1. p. q.8. art.1.*

Secundò arguitur, ex ſecundo capite contra hanc præmotionem in actibus liberis, quia hæc præmotio tollit libertatem; ergo non eſt ponenda. *Antecedens probatur*, quia illa præmotio ita eſt determinata ad vnum indiuiduum, quod tantum ad illud applicat, & illâ poſitâ non ſtat retrahere, vt non ſequatur actus, cùm ſit infallibilis connexio eius cum actu, aliàs ex vi illius non infallibiliter moueret Deus cauſam, vt certificaretur de actu eius, ſed deberet expectare determinationem cauſæ; ergo cùm ſit vltima determinatio aliam vlterius non expectans, ex natura ſua infallibilis eſt; ergo tollit omnem contingentiam, & indifferentiam libertatis. *Patet conſequentia*, quia eſt ſuppoſitio antecedens, ſiquidem cauſat ipſum actum, & eſt determinata ad vnum infallibiliter, & non eſt in manu voluntatis illam ponere, aut poſitam auertere, cùm veniat à principio extrinſeco; ergo non relinquit libertatem ad faciendum, vel non faciendum. Nec habet hîc locum vulgaris diſtinctio in ſenſu compoſito, & diuiſo, quòd poteſt oppoſitum in ſenſu diuiſo, id eſt, quantum eſt ex vi voluntatis ſic motæ, licet non quantum eſt ex vi auxilij, quod eſt in ſenſu compoſito. Nam contra hoc eſt, quia poſita illa præmotione, vel poteſt, illi reſiſtere, vel non; ſi non poteſt, tollitur libertas, & contradicitur Concil. Trident. *ſeſſ.6. c. 5.* dicenti: *Agere liberum arbitrium motionem illam recipiens, quippè qui illam abijcere poteſt.* Si verò poteſt reſiſtere, & illa ſtante oppoſitum facere, ergo non eſt vltimo determinata ad hunc actum, ſed adhuc indiget alia determinatione, ſiquidem adhuc habet indifferentiam, vt poſsit oppoſitum; & vnde conſtat, quòd talis potentia nunquam reducetur ad actum, ſi retinet potentiam ad illam? niſi fortè manet impedita per appoſitionem auxilij, quod eſt non manere libertatem expeditam ad vnum, & & ad aliud.

Reſpondetur negando antecedens: & ad probationem dicitur, non pugnare illam præmotionem determinatam cum indifferentia libertatis, quæ eſt indifferentia actiua, ſeu vniuerſalitatis, & poteſtatis, ſed pugnare cum indifferentia ſuſpenſionis, & indeterminationis, quæ eſt indifferentia paſsiua, & potentialitatis, quam tollit illa determinatio ad vnum actum, quaſi verò non debeat dari libertas actualis in ſingulari, quæ vtique determinata eſt quoad ſuſpenſionem, non quoad coactionem & neceſsitatem. Et à præmotione cauſæ primæ dimanat non ſolum ſubſtantia, & determinatio actus, ſed etiam modus eius, & ſingularitas; puta quòd ſit liber vel neceſſarius hîc, & nunc

Digitized by Google

& nunc, nec minus cauſat iſta pręmotio quã ipſamet voluntas, & anima, quæ eſt radix actus, & cauſat actum liberum determinatũ in ſingulari, & tamen talis determinatio non opponitur illi modo indifferentiæ libertatis, ſed exigit illum, quia conducit ad conſtituendũ talem actum in ſingulari. Cur ergo cauſa prima, quæ eſt prima radix huius determinationis & ſingularitatis, & actus, non poterit ſimiliter præuia illa motione vtrumq; influere, & determinare tam ſubſtantiam actus, & modum indifferentiæ eius? Et ſic non eſt mirum id, quod miratur P. Suar. *lib.1. de auxilijs, c.13. n.2.* quòd voluntas participet libertatem per illam motionem, quia illa motio eſt participatio, & influxus quidam primę radicis totius libertatis noſtræ, vnde antecedentia illius motionis non deſtruit rationem libertatis, quia antecedit vt cauſans, & fundans illam, tollens autem indifferentiam ſuſpenſionis & indeterminationis, vt fiat actus in indiuiduo, cum modo tamen libertatis, quo poſſit oppoſitum, ſed de facto non faciat.

Et hinc patet ad id, quod opponitur contra ſenſum compoſitum, & diuiſum, quod eſt idem ac dicere, quòd non poteſt fieri oppoſitum potentia conſequente, id eſt, taliter quòd conſequatur effectus in re oppoſitus auxilio, benè tamen potentia antecedenti, quæ ſolum reſpicit modum operandi cauſę liberæ, quem conſeruat auxilium; ſicut etiam ſtante concurſu ſimultaneo, & ipſo actu dum fit, non ſtat oppoſitum, non fieri in ſenſu compoſito, id eſt, vtrumque actum coniungendo, benè tamen poteſt oppoſitum in ſenſu diuiſo, hoc eſt poteſtatẽ ipſam reſpiciendo, quam conſeruat auxilium & actus. Et ita ſenſus compoſitus & diuiſus, non eſt idem quod poſito, vel ablato auxilio, ſed ipſo ſtante fit compoſitio, & diuiſio ſecundùm diuerſas habitudines, & reſpectus talis auxilij, nam cùm cauſet vtrumque, ſcilicet determinatum actum, & modum indifferentiæ in ipſo actu: ſenſus compoſitus coniungit vtrumque ſimul, & ponit in re, & ſic non ſtat oppoſitum actum etiam ponere, quia repugnat iſte actus cum oppoſito ſimul: ſenſus autem diuiſus fit conſiderando auxilium ſub vna tantum ratione, ſcilicet, quatenus dat, vel conſeruat modum libertatis in operando, ſic enim diuidimus conſiderationem, & officia auxilij, & ſub iſta conſideratione ſic diuiſa poteſt oppoſitum, quia conſeruat modum indifferentiæ, qua oppoſitum poteſt, ſed cum hoc poſſe, ſtat non facere.

Et quando dicitur, quòd habere illam motionem præuiam non eſt in manu noſtra. *Reſpondeo*, quòd licet non ſit in manu noſtra ex parte principij dantis, eſt tamen in manu noſtra ex parte termini, ad quem datur, quia datur ad operandum modo libero, & conſequenter non tollendo aliquid à manu noſtra, ſed perficiendo.

Ex quo etiam patet ad replicam, quomodo poſsimus reſiſtere illi promotioni infallibili, vel non reſiſtere. Vtrumque enim verificatur ſecundùm diuerſas conſiderationes; nam vtrumque dicitur de ipſo auxilio, vt in Scriptura; *Voluntati eius quis reſiſtet?* Roman. 9. & Eſth. 13. *Non eſt qui poßit reſiſtere tui voluntati*: & Auguſtinus, *lib. de Correct. & Grat. cap. 14. Deo volenti ſaluum facere, nullum humanum reſiſtit arbitrium.* & Diuus Thomas 1.2. *queſt.* 10. *art. 4. ad 3. Si Deus mouet voluntatem ad aliquid, impoßibile eſt quòd voluntas non moueatur.* Quòd verò poſsit ei reſiſti, dicitur à Concilio Trident. *ſeßione 6. cap. 5. Quippè qui illam abijcere poteſt:* & in Concilio Senoſenſi, *in decreto 15 Fidei: Auxilium non eſt tale, cui reſiſti non poßit.* Verificatur ergo quòd non poſſumus reſiſtere auxilio potentia conſequenti, & in ſenſu compoſito, & coniungendo actum cum actu, poſſumus autem reſiſtere in ſenſu diuiſo, & potentia antecedenti, ſcil. quantum eſt ex parte modi, quo per tale auxilium operamur. Nec tamen inferri poteſt, quòd

Digitized by Google

quòd ſi poteſt reſiſti auxilio, & fieri oppoſitum ipſo ſtante, quod non erit inconueniens de facto ita poni. *Reſpondetur enim*, quòd poſsibile poni in actu, non eſt inconueniens, quando eſt poſsibile potentia conſequenti, & abſolutè, non autem ſi ſolùm ſit poſsibile potentia antecedente, & in ſenſu diuiſo, quia ſi ponitur in re hoc ipſo fit ſenſus compoſitus, quia abſolutè ponitur, ſi in re ponitur, & ſic mutatur ſenſus diuiſus in compoſitum, ſicut me ſedente poſſum ſurgere, & tamen non poteſt de facto poni, quòd ſurgam ſtante ſeſsione, licet ſtante illa poſsim.

Ex quo etiam ſoluitur inſtantia, quæ ſolet adduci; quia ſi de facto aliquis faciat oppoſitum actum, de facto fruſtraretur auxilium; ergo ſi abſolutè poteſt facere oppoſitum, abſolutè poteſt fruſtrari.

Reſpondetur enim; mutari appellationem in illa conſequentia, & ideo diſtinguenda eſt, ſi poteſt facere oppoſitum, poteſt fruſtrari, *diſtinguitur*, ſi poteſt ſolum poteſtate antecedente, *nego*; ſi poteſt poteſtate etiam conſequente, & in ſenſu compoſito, *concedo*: nam fruſtrari auxilium, dicit non quomodocunque poſſe facere oppoſitum, ſed tali modo, quod contra ipſum auxilium etiam prout deſcendit à Deo, poſsit oppoſitum, & ſic non poteſt, ſed ſolùm in ſenſu diuiſo, & poteſtate antecedente, id eſt, quantum eſt ex modo ipſius indifferentiæ & libertatis, quam conſeruat auxilium. Itaque in iſtis conſequentijs à poſſe ratione libertatis, & modi operandi ad poſſe cum abſoluta poſitione effectus paralogizatur defectu appellationis.

Tertiò arguitur, ex tertio capite, ſcilicet ex actibus peccaminoſis. Nam ſi requiritur præmotio phyſica ad actus cauſæ creatæ, ſequitur quòd etiam requiratur ad actum peccati ex parte entitatis materialis, ſiquidem in illa producenda in quantum entitas actus eſt, non minus dependet voluntas noſtra à Deo, quàm in entitate cæterorum actuum. Hoc autem eſt magnum inconueniens, ſic enim determinaret Deus voluntatem ad hunc actum in ſingulari, qui non poteſt à voluntate procedere niſi peccando, quod eſt multò magis iuuare, & impellere ad peccatum, quàm qui perſuadet, vel imperat illud; tùm quia cauſa phyſica fortiùs impellit, & mouet ad actum, quàm moralis, præſertim cum in iſta præmotione Deus incipiat determinare, & reddere voluntatem ex nolente volentem reſpectu actus, quem voluntas non poteſt exercere, niſi peccando: tùm etiam, quia qui perſuadet aliquod malum, non perſuadet quatenus malum, ſed quatenus vtile, vel delectabile, & tamen, quia illi annexa eſt malitia, nec poteſt exerceri ab altero, niſi peccando, attribuitur malitia ipſi perſuadenti, vel mouenti moraliter, ergo multò magis attribuetur Deo præmouenti, & determinanti phyſicè ad talem actum.

Reſpondetur, hoc argumentum latè tractari P. Suarez *lib. 1. de auxilijs cap. 2.* & Vazquez. 1. *part. diſp.* 99. *cap.* 4. qui hoc vrgent contra noſtram ſententiam. Supponendo autem quòd Deus nullo modo concurrit ad peccatum includendo deformitatem, & de hoc loquuntur omnes authoritates, quæ nimis in hac parte exaggerantur: quod attinet ad entitatem peccati, non minus debet ſolui argumentum propoſitum ab oppoſitis Authoribus, qui negare non poſſunt Deum concurrere concurſu ſimultaneo ad entitatem peccati; conſtat autem quòd non minus attribui poteſt, quòd ſit cauſa peccati cooperator, quàm præoperator. Dicimus ergo, quòd ſicut ille actus ex eo quòd habet entitatem, debet deriuari & deſcendere à Deo, ita ipſa cauſa ſecunda ex eo quòd operatur eandem entitatem pro ea parte, qua entitas eſt, diuinæ motioni ſubordinari debet, & ab ea principiari id, quod entitatis, & bonitatis eſt in tali actu, nihil enim eſt aliud Deum principiare illũ actum quoad entitatem, quam quod deri-

uetur & participetur à Deo vt à prima radice entitas illius actus, licet nullo modo influat in illum actum vt defectuoſus eſt, nec moueat cauſam vt defectiuè ſe habet in operando, ſed vt effectiuè.

Et quando inſtatur, quòd illi operationi intrinſecè eſt annexa malitia, nec poteſt ſine illa fieri à cauſa creata. *Reſpondetur*, quòd ex annexa illa malitia illi actui non abſolutè vt entitas eſt, ſed vt à tali principio originatur, ſcil. deficiente, ad id enim quod eſt poſitiuum, & entitatiuum in tali motione quatenus entitas eſt, non ſequitur defectus, ſed ad entitatem vt diminutam, & minus habentem de plenitudine eſſendi, & ſic prę-motio, vel concurſus ad entitatem, & non ad diminutionem vel modum deficiendi entitatis, nullo modo nec per accidens eſt cauſa defectus, cùm potius tendat ad oppoſitum, & ſit cauſa, ne malitia illa totum bonum corrumpat, ſed aliquid bonitatis, & entitatis relinquatur in actu.

Et ad inſtantiam de cauſa morali, Reſpondetur, quòd licet cauſa phyſica vehementius, & intimius influat, quàm cauſa moralis, quæ extrinſeca eſt, tamen modus operandi cauſæ phyſicæ magis præciſiuus eſt ad effectum, quàm cauſa moralis; quia cauſa phyſica agit actione fundata in actiuitate agentis, & quanto ſuperior eſt agens, tanto actiuitas eſt maior, & purior à potentialitate, & defectu, & ſic eius actio non attingit niſi id quod in effectu de actualitate participat, & a defectu recedit, quia eius ratio formalis operandi, ſub qua præciſè operari poteſt, ſolum eſt actiuitas, & nō defectus. At verò cauſa moralis non influit actiuitate ſua, ſed proponendo obiectum, & ita non magis præſcindere poteſt à defectu ſecuto in operatione, quā præſcindat ipſum obiectam, quod cùm deformitatē includat, nec ab ea præſcindat, mouens mediante obiecto, à deformitate etiam non præſcindit. *Et hinc patet*, quomodo Deus incipiat mouere ad illum actum, non enim præmouet excitando & proponendo obiectum, licet ad entitatem excitationis concurrat; & ſimiliter incipit mouere ad id quod entitatis eſt ſub ratione effectus, nullo verò modo ſub ratione defectus, licet ille ſequatur ex modo agendi ipſius creaturæ. Nec Deus tenetur illum concurſum euitare, ſed potius tanquam vniuerſalis prouiſor debet cauſas relinquere iuxta ſuas naturas, & illi entitati talis actus dare locum, qui debetur in vniuerſo actioni defectibili. Nec voluntas in eo peccat, quòd ſequatur iſtam præmotionem Dei, ſed quia non eo modo ſequitur, quo Deus mouet, ſcilicet præciſè id quod entitatis eſt agendo, ſed modo defectuoſo, & ſubtrahendo ſe ab eo quod poſitiuum, & bonum eſt in illa entitate actus, ſicut claudicatio tibiæ nullo modo eſt ex virtute animę mouentis, ſed ex curuitate tibiæ non obedientis motioni illius virtutis.

Vltimò poteſt argui ex ſupernaturalibus, quomodo ſcilicet diſtinguatur gratia efficax à ſufficienti penes iſtam præmotionem. Sed hoc Theologis relinquimus, ne naturalis Philoſophus ſupernaturalia ſpeculetur, ſed credat.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm cauſa per accidens, vt caſus, & fortuna inueniatur in ſubordinatione cauſarum?

MVlta Philoſophus de cauſa per accidens diſputauit *in libro ſecundo*, agendo de caſu, & fortuna. Breuiter tamen quid ſit, & in quo conſiſtat per ſequentes propoſitiones explicabimus.

Dico ergo primò; *in communi loquendo, cauſa per accidens, vt opponitur cauſa per ſe, dicitur dupliciter, vel quia deeſt illi propria forma, aut quia deeſt illi proprius finis, quia ſcilicet nō ex propoſito operatur*. Sumitur hoc ex Ariſt. *in cap. 5. ſecundi libri*. Et *Notandum*, quod illa particula *per accidens*, dupliciter ſumitur: vno modo per accidens, id eſt, per aliud, ſiue illud aliud per ſe, & neceſſario requiratur, ſiue nō, qua ratione omnes cauſę crea-

Digitized by Google

creatæ per accidens operantur, id eſt, per virtutem accidentalem, quæ tamen propriè eſt virtus. Alio modo per accidens dicitur illud, quod conuenit non ſimpliciter, & per ſe. Et hoc ideò eſt, quia accidens aliud eſt proprium, & aliud commune; accidens proprium licèt ſit diſtinctũ à ſubiecto, habet tamen connexionem per ſe cum illo, accidens autem cõmune non habet, & ideò conuenientia primi accidentis non opponitur ei, quod eſt per ſe, benè tamen conuenientia ſecundi. Loquimur ergo in præſenti de eo, quod eſt per accidens hoc ſecundo modo, & ſic dicimus, quòd contingit eſſe cauſam per accidens illo duplici modo, vel quia deeſt habitudo ad propriam formam, vt cùm dicitur Album ædificat, albedo enim non eſt forma, ad quam ſequitur ædificatio, licèt ſit in ſubiecto ædificante, & talis cauſa per accidens opponitur quarto modo per ſe, in quo explicatur id ſecundum quod cauſa. Vel poteſt ſumi ex defectu habitudinis ad proprium finem, vt ſi fodiens ſepulchrum inuenit theſaurum, dicitur per accidens euenire, quia non intendebat illam inuentionem, ex defectu ergo finis, vel formæ, quæ ſunt principia agendi, dicitur cauſa per accidens.

Et primus modus cauſæ per accidens dupliciter dicitur. Vno modo, quia coniungitur formæ agenti per ſe, vt cum dicitur muſicus ædificat, muſica coniungitur arti ædificandi. Alio modo, quia coniungitur cum effectu per ſe, quia ſcilicet attingit aliquid, cui alius effectus eſt annexus, vt in remouente prohibens; ſicut qui remouet columnam, eſt cauſa deſcenſus lapidis, qui non oritur ab ipſo remouente, ſed à grauitate, & ſimiliter perſecutio tyrannorum eſt cauſa per accidens patientię martyrum per modum occaſionis.

Dico ſecundò: *caſus & fortuna pertinent ad cauſas per accidens, quæ dicuntur agere præter intentionem.* Conſtat hoc ex Ariſtotele *in ſecundo libro, cap. 5.* differunt autem caſus, & fortuna, quia caſus magis communiter ſe habet, fortuna verò ſolum inuenitur in rationalibus; neque enim dicitur lapis, vel brutum benè fortunatum, & hoc ideò quia bona fortuna eſt valde affinis fœlicitati; dicimus enim benè fortunatos eſſe fœlices, fœlicitas autem ſolum conuenit rationali naturæ. Dicitur ergo fortuna *cauſa efficiens per accidens in his, quæ rarò contingunt, & ſecundum propoſitum fiunt propter finem.* Quæ definitio conuenit caſui, exceptâ vltimâ particulâ, eò quòd caſus etiam in irrationalibus inuenitur, ſicut caſu accenditur ignis in ſylua, vel lapis cadit, & percutit. Dicitur autem fortuna cauſa per accidens reductiuè ſicut id, quod eſt per accidens tale, reducitur ad id, quod eſt per ſe. Dicitur autem cauſa, & non effectus, quia id, quod eſt effectus, eſt fortuitum, ſeu ex fortuna proueniens, non fortuna ipſa: ſi enim fortuna eſſet effectus, & non cauſa, reſtabat inquirendum à qua cauſa proueniret, & cum non ſit à cauſa per ſe, debet eſſe per accidens.

Dico tertiò, *omnes cauſæ creatæ, quæ coordinantur inter ſe, ſunt capaces caſus, & fortunæ: Reſpectu verò cauſæ primæ nihil fortuitum, vel caſuale datur.* Hæc concluſio ſumitur ex Diu. Thom. 1. *part. quæſtio. 115. artic. 6. & 3. contra Gent. cap. 86. in fine,* vbi etiam cauſis cœleſtibus attribuit rationem caſus, ſeu cauſæ per accidens. *In quæſt. verò 116. artic. 1.* remouet rationem fortuiti à Deo, omnia enim ſubduntur diuinæ prouidentiæ, quæ ex propoſito operatur. *Ratio huius* fundatur in duplici propoſitione. *Prima eſt*, quod nulli creaturæ conuenit omnium cognitio ſaltem reſpectu eorum, quæ ſunt ſupra ſe. *Secunda,* quod nulli creaturæ ſubduntur omnes cauſæ, præſertim liberæ, quæ in multis actionibus ſolum pendent à Deo. Ex his enim deducitur, quod multi effectus poſſunt conſequi caſualiter, quia quod ignoratum eſt ab aliquo, poteſt fieri præter eius intentionem, vt ſi Angelus iubeatur à Deo

Digitized by Google

facere aliquid, ex quo ſequitur, quod quidam conuertantur, & hoc ſibi ignotum eſt. Et ſimiliter, ſi alicui non ſubduntur omnes cauſæ, poteſt concurſus, & combinatio aliqua cauſarum fieri, in quam nõ influat, & ſic reſpectu eius erit caſualis effectus ſecutus, ſicut quòd aliquid ſit album, habet cauſam, & ſimiliter quòd ſit muſicum, ſed hæc coniunctio Album, muſicũ, non habet cauſam. Oppoſitum verò accidit reſpectu Dei, quia ipſe nihil poteſt ignorare, & ſic non poteſt aliquid præterire eius prouidentiã; & ſimiliter nihil præterit eius cauſalitatẽ, quomodocumque enim combinentur cauſæ, hæc ipſa combinatio, & coniunctio eſt ex participatione Dei, quia hoc ipſum poteſt intelligere, & conſequenter ordinare, ac diſponere, vel impedire.

Dico quartò. *Rectè dicitur omnem cauſam per accidens reduci ad aliquam cauſam per ſe.* Et hoc axioma eſt valde commune, ſed poteſt habere falſum, & verum ſenſum. *Primò enim poteſt eſſe ſenſus*, quòd omnis cauſa per accidens reducitur ad aliquam cauſam per ſe proximam & particularem, tanquam deriuata & originata ab illa. *Et hic ſenſus eſt falſus*, quia multi ſunt effectus per accidens, qui non originantur ab aliqua cauſa per ſe, ſicut quod album ſit muſicum, non habet cauſam, cùm ſit ens per accidens, quod non eſt vnum ens, neque vere ens; & ſic docet Diu. Thom. 1. *part. quæſt.* 115. *art.* 6.

Secundus ſenſus eſt, quòd omnis effectus, ſeu cauſa per accidens reducitur ad aliquam cauſam per ſe præſuppoſitiuè, quia, ſcilicet, ſupponit aliquam cauſam, vel effectum per ſe cui accidit, vel quia reducitur ad cauſam primam, cui nihil eſt fortuitum, & per accidens, vt dictum eſt. Hoc modo reducitur omne per accidens ad aliquod per ſe, cui coniungitur, verbi gratia, inuentio theſauri coniungitur foſsioni terræ, quæ per ſe eſt intenta, & album muſicum coniungitur homini, qui eſt per ſe capax albedinis, & etiam muſicæ.

Dico vltimò. *Fatum eſt ipſa ordinatio, & diſpoſitio cauſarum creatarum deriuata à diuina prouidentia ad executionem effectuum, quos per ipſas ordinat, & diſponit exequi.* Sumitur hæc concluſio ex D. Thom. 1. *p. q.* 116. præſertim *art.* 1. *&* 4. fuerunt autem de fato diuerſæ ſententiæ, vel errores apud antiquos, quos ad duo principalia capita reducit S. Thom. Cùm enim inter effectus alij ſint neceſſario, & immutabiliter prouenientes, vt motus cœlorum, alij verò mutabiles, & caſui ſubiecti, de primis non erat aliqua difficultas, cùm clarè conſtet illa eſſe naturaliter diſpoſita & ordinata. Circa caſualia verò, & contingentia erat tota difficultas, & in hoc quidam ad nullã cauſam ſuperiorem reducebant res iſtas caſuales, & ſic omnino tollebant fatum. Alij verò reducebant omnia fortuita ad cauſam ſuperiorem, quam dicebant eſſe cœlum, & ita ponebant fatum non à Deo, ſed à cœlo deriuari, quo ſenſu ſancti PP. ſæpius à nomine fati abhorrent, quatenus attribuitur ſyderibus ſubijciẽtibus ſibi humanas actiones. Et ideò primi errauerunt ſubtrahendo à diuina prouidentia res mutabiles, & caſuales Secundi verò ſubijciendo omnia caſualia cœlo, quod conſtat eſſe falſum; tum in his, quæ fiunt à libera volũtate quæ nullo modo ſubijcitur cœlo: tùm in his, quæ fiunt per accidens, quorum non poteſt eſſe principium cauſa naturalis, quia hæc operatur vt determinata ad vnum; res autem per accidens nec determinatæ ſunt, nec vnum. Quare ſi caſualia, & fortuita in aliquam cauſam reducuntur illa debet eſſe intellectiua, quia intellectus reducit ad vnum etiam ea quæ ſunt per accidens, & ita poteſt de illis ordinare. Ordinatio ergo iſtorum effectuum caſualium primo & principaliter reducitur in diuinam prouidentiam, proximè verò in cauſas intermedias non abſolutè, ſed quatenus diſpoſitæ, & ordinatæ à Deo ad tales effectus. Sic ergo illa diſpoſitio cauſarum dicitur fatum, quaſi aliquid à Deo prælocutum, & præfatum;

ipſa

Digitized by Google

ipſa verò Dei prouidentia actiuè ſumpta potius eſt diſponens, ſeu loquens, aut fans, quam fatum & diſpoſitum. Et ſic iſta diſpoſitio fati deſignat ordinem habitudinis in cauſis, non diſpoſitionem illam, quæ eſt qualitas. Subduntur autem fato omnes illi effectus, qui pendent à cauſis ſecundis mutabiliter, & quanto à pluribus cauſibus pendent, plus fati nexibus implicantur, vt dicit Boet. 4. *de conſolat. proſa* 4. Quæ verò immediatè à Deo fiunt, non ſubduntur fato, ſicut creatio cœli, glorificatio ſpirituum, collatio gratiæ, &c.

Sed obij. ies, nam abſolutè non datur aliquis effectus caſualis; tùm quia licèt in genere loquendo inuenire theſaurum ſit effectus per accidens reſpectu fodientis ſepulchrum ignoranter, tamen hæc foſſio in ſingulari in quantũ ſit hic, & nunc in hac parte terræ non ſtat, quod non inueniat theſaurum. Tum etiam reſpectu cœli, quia nullus effectus corporeus eſt, qui non dependeat à cœlo; ergo licèt reſpectu huius, vel illius conſtellationis aliquid videatur fortuitum, tamen reſpectu omnium ſimul, ſeu reſpectu totius cœli, nihil eſt fortuitum, tùm denique reſpectu diſpoſitionis diuinæ in cauſis nihil eſt fortuitum, quia eſt fatum & diſpoſitum, ergo nihil caſuale datur, quod reſpectu alicuius cauſæ non ſit per ſe.

Confirm. quia ideo datur caſus, & fortuna in creatis, quia id quod eſt per accidens non habet cauſam, cũ non ſit verè ens, quod non eſt verè vnum, ſed hæc ratio etiam currit reſpectu Dei, quia nõ cauſat niſi id quod eſt verè ens, & verè vnum, ergo etiam Deus non eſt cauſa effectuum per accidens, vel ſi eſt cauſa eorum in quantum intelligens, etiam intellectus creatus poterit eſſe cauſa per ſe eorum, quæ per accidens fiunt.

Reſpondetur, negando antecedens principalis argumenti. Ad primam probationem reſpondetur, quòd illa actio prout fit in illa determinata parte terrę, per ſe non reſpicit inuentionem theſauri, ſed apertionem terræ, in qua, quia fuerat poſitus theſaurus omnino præter intentionem aperientis terram; ideo reſpectu huius actionis, & agẽtis dicitur illa inuentio per accidens, & ſola apertio terræ per ſe, etiam ſi in ſingulari cõſideretur reſpectu fodientis. *Ad ſecundam probationem dicitur*, quòd in primis nihil probat de actibus liberis, reſpectu quorum cœlum non eſt cauſa, reſpectu autem aliarum rerum naturaliũ etiam nihil probat, quia licèt diuerſæ conſtellationes diuerſos producant effectus, & quandoque vnum alterius contrarium, tamen illa combinatio, & concurſus effectuum non eſt per ſe intentus ab illis conſtellationibus, quia vnaquæque reſpicit ſuum effectum, quòd verò vterque effectus ſimul occurrat, eſt illis per accidens, verbi gratia, planeta vel conſtellatio, quę generat fulmen, ſolum reſpicit illius productionem, ſimiliter alia conſtellatio, quæ ſiccauit meſſem, ſolum intẽdit illam ſiccare, quod vero ſuper meſſem ſiccam cadat fulmen & comburatur, non eſt per ſe intentum ab illis conſtellationibus, quia non agunt intendendo coniunctionem illorum effectuum, ſed quælibet ſuum, ſolum autem cauſa intelligens, quæ comparat vnum alteri, poteſt intendere tanquam vnum ea quæ plura ſunt, & per accidens, vt docet S. Thom. ſtatim cit. Præterquam quod illæ conſtellationes in producendis ſuis effectibus dependent à diſpoſitionę, vel diſtãtia materiæ, quæ ſi deficiat, fruſtratur actio cœli, & conſequenter fit effectus per accidens. *Ad vltimam probationem dicitur*, probare, quod ratio caſualis, & contingentis ſumitur penes ordinẽ ad cauſas particulares, ſeu creatas, non reſpectu Dei, cui nihil eſt fortuitum.

Ad confirmationem dicitur, quòd entis per accidens, in quantum tale, nulla datur cauſa, ſed dicitur cauſari à Deo, quia id, quod eſt per accidens in ſe, poteſt reduci ad aliquam vnitatem, & ſub illa cauſatur, quia poteſt per apprehenſionẽ intellectus ſumi vt vnum, & ſic ab intellectu poteſt ordinari per modũ vnius, & intendi, vt dicit S Tho.

1.p.q.

1.p.quaſt.116. art. 1. Et ſic non repugnat etiam id fieri ab intellectu creato reſpectu eorum effectuum, quorum habet notitiam, & quos poteſt cauſare, non tamen reſpectu omnium, niſi tantum Deus, qui omnia nouit, & omnia cauſat quantumcumque libera, & contingentia. Cauſæ autem naturales, quia ſunt determinatæ ad vnum, non poſſunt ea, quæ ſunt per accidens, cauſare per ſe.

QVÆSTIO XXVI.

De Inſtrumentis.

IN cauſa efficiente inuenitur, & agens principale, quod primò, & principaliter operatur, & inſtrumentale quod miniſterialiter, & ſecundariò, quod non præbet virtutem ipſi agenti, ſed à virtute eius mouetur ad operandum, & ſeruiendum ei, tanquam illi ſubordinatum & dependens, ideoque pertinet hoc ad perfectum tractatum de ſubordinatione cauſarum De hoc ergo duo inquirimus, alterum pertinens ad formale conſtitutiuum, ſcilicet qua virtute conſtituatur in ratione inſtrumenti. Alterum ad præſuppoſitum, an ſcilicet prærequiratur propria actio inſtrumenti.

ARTICVLVS I.

Quæ ſit propria differentia cauſæ inſtrumentalis à principali?

OMittimus in præſenti inſtrumenta moralia, quæ vt inſtrumenta ſint, non requirunt aliquid reale ſibi ſuperadditum, ſed ſufficit aliqua denominatio extrinſeca, verbi gratia, aliquod pactum vel deſignatio, aut prçſentia, ad cuius poſitionem cauſa phyſica operatur, & ſic tale inſtrumentum ſolum ſe habet vt conditio requiſita, & metaphorico modo dicitur inſtrumentum. Agimus ergo de inſtrumento proprio & influente à quo phyſicè exit effectus, licèt modo miniſteriali, & inferiori ad cauſam principalem. Omittimus etiam inſtrumentum, quod eſt ipſa virtus cauſæ principalis, quæ ſolet appellari inſtrumentum, ſed impropriè, ſolum enim ſimilitudine quadam dicitur inſtrumentum, quia eſt ratio agendi, & principium *quo* in virtute formæ agens, vt magis principalis, & ſubiecti, vt principij *quod*. Verè tamen iſta virtus eſt virtus & ratio agendi principalis agentis. Diſtinguitur autem ab inſtrumento propriè dicto, quòd virtus illa ſolum ſupponit virtutem radicalem ſubſtantiæ, dat verò formalem: inſtrumentum autem de quo in præſenti ſupponit tam virtutem radicalem, quàm formalem cauſæ principalis, & ei miniſterialiter deſeruit: & hoc aliquando eſt coniunctum principali agenti, vt humanitas Verbo, baculus percutienti; aliquando ſeparatum vt virtus diffuſa ab agente, & Sacramentum reſpectu Chriſti.

Igitur diſtinctio huius cauſæ principalis ab inſtrumentali maximè pendet ex duobus, ſcilicet ex termino, qui eſt effectus, & ex principio quod eſt virtus. Ex parte termini oportet videre, quis effectus correſpondet inſtrumento, quis verò cauſæ principali, vel quomodo vnus, & idem effectus

corre-

Digitized by Google

correſpondeat vtrique. Ex parte verò principij oportet videre, qua virtute, & modo conſtituatur inſtrumentum in actu primo.

Circa primum communiter dici ſolet, quòd inſtrumẽtum debet reſpicere effectum improportionatum, & excedentem, quia videlicet non aſsimilatur virtuti inſtrumenti, ſed virtuti principalis agentis. Quod etiam admittit ſchola Scoti in inſtrumentis artificialibus, in quibus ſolum exiſtimat eſſe propria inſtrumenta phyſica, nam in naturalibus non admittit vera & propria inſtrumenta, quia exiſtimat accidentia non attingere ſubſtantiam etiam inſtrumentaliter. Aliqui tamen abſolutè exiſtimant cauſam inſtrumentalem non attingere effectum principalis agentis, ſed ſolum diſpoſitiuè conducere ad illum, quatenus aliquid præuium attingit, quo forma aliqua reſultat. Quam ſententiam ſuppreſſo nomine refert P. Suarez *diſput.* 17. *Metaphyſ. ſect.* 2. *num.* 10. & attribuitur Fonſecæ 5. *Metaphyſ. cap.* 2. *quæſt.* 6. Ipſe vero Pater Suarez *ibidem num.* 17. *& ſequentibus*, in eo præcisè conſtituit cauſam inſtrumentalem, quòd producat effectum nobiliorem ſe, ad quem non habet proportionatam virtutem, ſed indiget eleuatione ſuperioris; cauſa verò principalis eſt, quæ reſpicit effectum non excedentem ſuam virtutem, ſiue partialis ſit, ſiue totalis, vnaquæque ſuo modo. In quo conſequenter fundatur cauſam vitalem in ſupernaturalibus actibus, qui excedunt propriam virtutem, agere inſtrumentaliter.

Quantum ad ſecundum, ſcilicet, quo principio conſtituatur inſtrumẽtum in actu primo, *aliqui exiſtimant* ſolum diſtingui cauſam inſtrumentalem à principali, penes denominationem, quia ſcilicet inſtrumentalis eſt illa cui non attribuitur actio, principalis verò cui attribuitur: quod tamen inſufficienter dicitur, nam etiam inſtrumentũ denominatur agere, ſicut Sacramentum dicitur dare gratiam, miniſter conſecrare, vel abſoluere, baculus percutere, &c.

Inter eos verò qui ad inſtrumentum requirunt aliquam realem virtutem, ſiue aſſiſtentem, ſiue receptam, *duæ ſunt ſententiæ*. *Prima affirmat* conſtitui inſtrumentum in actu primo per aliquam motionem, quæ ſit participatio virtutis per modum tranſeuntis. Ita communiter tradunt Thomiſtæ, vt Caietanus 3. *par. quæſt.* 62. *articul.* 1. *& articul.* 4. Capreolus *in* 4. *diſtin.* 1. *quæſt.* 1. Nazarius 1. *part. quæſt.* 45. *art.* 5. *& alij* communiter. Eandem in ſchola Scoti tradi conſtat ex Patre Fuente 2. *Phyſic. quæſt.* 6. *difficult.* 1. *articul.* 2. pro inſtrumentis artificialibus. Verum eſt aliquos ſolum requirere motionẽ moralem, id eſt quod principalis cauſa ſolum per aſsiſtentiam ſuam, & quaſi ſimpathiam reddat inſtrumentum motum ſine alia reali immutatione. Alij verò ponunt realem mutationem in ipſo inſtrumento, quod communius eſt inter Thomiſtas.

Secunda verò ſententia affirmat, conſtitui inſtrumentum in actu primo per potentiam obedientialem actiuam, qua poteſt obedire ſuperiori agenti ad agendum, eleuari verò hanc potentiam ipſo vſu ſeu concurſu concomitante cauſæ ſuperioris, quatenus adiungit ſibi talem cauſam vt ſociam, & adminiſtram ſuæ operationis. Ita P. Suarez 1. *tom.* 3. *partis, diſput.* 31. *ſect.* 5. & videri poteſt *diſput.* 17. *Metaphyſ. ſect.* 2. *numer.* 19.

Pro reſolutione ſupponimus triplex eſſe inſtrumentum, naturale, artificiale, & ſupernaturale, quæ diſtinguuntur ratione effectuum, quos producunt, ſcilicet vel naturales, vel artificiales, vel ſupernaturales, & ad vnumquodque requiritur eleuatio proportionalis ad talem effectum.

Dico ergo primò. *Neceſſariò requiritur ad cauſam inſtrumentalem, quòd reſpiciat effectum nobiliorem ſe, non tamen in hoc ſolo conſiſtit ratio cauſæ inſtrumentalis*. Prima pars admittitur communiter ab Authoribus citatis, & de illa videri poteſt Sanctus Thomas 3. *part. quæſt.* 62. *articul.* 1. *& in* 4.

*diſt.1.quæſt.*1. *articul.* 4. *queſtiuncula* 1. vbi inquit : *Sciendum quòd actio inſtrumenti quandoque pertingit ad vltimam perfectionem, quam principale agens inducit, aliquando autem non ; ſemper tamen pertingit ad aliquid, vltra id quod competit ſibi ſecundum ſuam naturam, ſiue illud ſit vltima forma, ſiue diſpoſitio.* Et *huius ratio manifeſta eſt*, quia ſi inſtrumentum non attingit effectum perfectiorem , ſeu vltra ſuam virtutem, ergo ſolum attingit id in quod poteſt ſua virtus, & conſequenter eſt cauſa principalis, ſiquidem operatur per virtutem quæ adæquat effectum , & aſsimilat illum ſibi , & ſic non indiget in producendo talem effectum , deſeruire , & miniſtrare alteri , quod eſt inſtrumentaliter procedere, cùm in ſe habeat ſufficientem virtutem.

Secunda pars concluſionis probatur , quia multæ cauſæ operantur aliquos effectus vltra propriam virtutem per virtutem participatam ab alio, & tamen ſunt cauſæ principales, ſicut patet quod aqua, & ferrum calefactum producit calorem, & Luna illuminata producit lucem participando illam à Sole , & tamen ſunt cauſæ principales, quia effectus, quos producunt vniuocè, aſsimilantur virtuti receptæ, quâ illos producunt, ſcilicet calori, & luci. Similiter potentia vitalis , vt intellectus eleuatus lumine gloriæ vel gratiæ producit actus ſupernaturales , qui excedunt propriam virtutem, & tamen producit illos, vt cauſa principalis : tum quia illi actus non excedunt virtutem ſuperadditam , à qua procedunt, cùm ſint ſupernaturales, ſicut ipſa virtus, & ſolum differunt ſicut actus primus, & ſecundus, quod non ſufficit ad rationem inſtrumenti , alias ad omnes actus naturales potentia & habitus ſe haberent inſtrumentaliter : tum etiam, quia iſti actus ſunt vitales , ergo procedunt à principio ſe mouente , ergo non ſolum inſtrumentaliter moto , & deſeruienti alteri, ſed vt à cauſa principali. Siquidem quod ſe mouet, hoc ipſo mouet , & operatur ex virtute quam in ſe habet , nec miniſtrat alteri , ſed ſibi , nec ab alio expectat moueri, ſed à ſe incipit, quia ſe mouet; iſtæ autem ſunt conditiones cauſæ principalis, ſcilicet à qua primo & per ſe incipit motus & quæ non deſeruit & miniſtrat alteri, ſed ſibi.

Dico ſecundò, *propria, & formalis ratio cauſæ inſtrumentalis , vt diſtinguitur à principali, conſiſtit in eo, quod operetur , vt motum à principali agente , ſi ly* vt motum *dicat totam virtutem , & rationem operandi, non verò ſi dicat ſolam concauſam cooperantem, vel conditionem requiſitam.* Hanc concluſionem paucis verbis indicauit Caietan. 1. *p. quæſt.* 19. *art.* 8. *in ſecunda reſponſione ad primam rationem Scoti* vbi loquens de cauſa inferiori, quæ operatur , vt mota à prima, inquit : *Quod cùm dicitur cauſa inferior mouet in quantum mota, ly* in quantum mota, *poteſt denotare cauſam præciſam. & poteſt denotare concauſam , & ſi denotet cauſam præciſam, falſum eſt, quòd cauſa ſecunda mouet ob hoc præciſe, quia mouetur, ſed etiam ex virtute propria , ſi autē denotet concauſam ſic mouere cauſæ ſecundæ prouenit non ex moueri tantum , ſed ex moueri, & modo proprio ipſius cauſæ ſecundæ.* Sic ergo dicimus quòd cauſa ſecunda principalis , & inſtrumentū indigent motione ſuperioris ad agendum , ſed in cauſa inſtrumentali eſſe motam eſt cauſa præciſa agendi , in cauſa verò principali eſt concauſa, vel conditio requiſita. Et hanc concluſionem cōmuniter tenent Thomiſtæ ſupra citati, & videri poteſt Sanctus Thomas 3. *part. quæſt.* 62. *articul.* 1. vbi inquit: *Quòd cauſa inſtrumentalis non agit per virtutem ſuæ formæ , ſed ſolum per motum, quo mouetur à principali agente , vnde effectus non aſsimilatur inſtrumento , ſed principali agenti.* Et *art.* 4. inquit : *Quod inſtrumentum non operatur niſi in quantum motum à principali agente, quod per ſe operatur, & ideo virtus principalis agentis habet permanens, & completum eſſe in natura , virtus autem.*

autem inſtrumentalis habet eſſe tranſiens ex vno in aliud & incompletum, ſicut & motus eſt actus imperfectus ab agente in patiens. Et 2. *contra Gent. c.* 21. inquit: *Quod inſtrumentum nunquam adhibetur ad cauſandum niſi per viam motus. Eſt enim ratio inſtrumenti, quod ſit mouens motum.* Et idem latè tradit *in 4. diſtinct.* 1. *quaſt.* 1. *articul.* 4. & 3. *part. quæſt.* 19. *art.* 1.

Fundamentum concluſionis eſt duplex; alterum quoad id quod negat, alterum quoad id quod affirmat. *Negat concluſio* inſtrumentalem virtutem eſſe innatam, tanquam potentia obedientialis actiua, nec eſſe ſolum extrinſecus aſsiſtentem. *Affirmat* verò eſſe receptam in ipſo inſtrumento, & per modum motionis deriuatam à cauſa principali. Et quoad vtrumque ſupponit, effectum illum perfectiorem, & excedentem, quem reſpicit, debere ab ipſo inſtrumento verè, & realiter procedere, alioquin ſi ab illo nō procedit, ſolum procedit ab inſtrumento effectus ſibi proportionatus, & non excedens, atque adeo nunquam operatur verè, & realiter, niſi vt cauſa principalis, id autem quod excedit propriam virtutē verè & realiter non operatur, quod eſt tollere inſtrumentum reale, & verum, ſiquidem verè non operatur niſi principalem effectū ſuum. Quod ſi operatur effectum illū perfectiorē, ergo & influxus in illū perfectior etiam eſt, quam in proprium effectū, ergo & virtus aliqua ſupponitur in tali inſtrumento perfectior, & eleuatior ad talem influxum. *Conſequentia patet*, quia omnis operatio ſeu influxus, cùm ſit actus ſecundus, eſſentialiter ſupponit actum primum, qui ordinetur ad talem actum ſecundum, & conſequenter ſit illi proportionatus, & poſitiuè ordinatus ad illum. à virtute enim improportionata quomodo poteſt exire aliquis actus, ſiquidem diſparatè ſe habet ad illum. Actus autem primus, & ſecundus coordinatè ſe habent.

Ex hoc ergo deſtruitur tam virtus obedietialis actiua, quam virtus ſolum extrinſecè aſsiſtens pro conſtituendo inſtrumento ſufficienter in actu primo. Virtus quidē obedientialis actiua, quia talis virtus ſi datur in inſtrumēto, oportet quòd ſit virtus in actu primo, proportionata ipſi effectui, inſtrumentaliter quidem & obedientialiter, ſed tamen tali modo, quòd ſine alia ſuperaddita actiuitate, vel virtute ab illa exire poſsit effectus, ad quem concurrit cauſa principalis, ergo oportet, quod habeat poſitiuum ordinem, & proportionem cum tali effectu, ita quòd concurſus influens in talem effectum non ſit indebitus, nec extraneus illi virtuti obedientiali actiuæ, alioquin ſi totum hoc non habet illa virtus, non habet id, quod requiritur ad conſtituendum inſtrumentum in actu primo, & in tali virtute, quæ ſit influxiua in effectum illum excedentem, ſed ſolum habebit capacitatem, & potentiam, vt conſtituatur in tali virtute, indigebit autem conſtitui actu in illa per participationem alterius cauſæ, ſiquidem non habet illam à ſe, & ſine illa influere non poteſt, etiam inſtrumentaliter in effectum. Rurſus hæc virtus obedientialis actiua eſt congenita ipſi inſtrumento, & naturaliter illi conueniens, non ab extrinſeco ſuperueniens, ergo ex proprijs & naturalibus inſtrumenti ei conuenit, & ſic ex proprijs talis naturæ conueniet aliqua virtus formaliter potens in id, quod excedit talem naturam, quod repugnat, cum ipſa natura à qua dimanat, nō ſit illi effectui proportionata; ergo neque virtus illa, cuius radix eſt. Præſertim verò ſi dari poteſt inſtrumentum phyſicum reſpectu effectuum ſupernaturalium, quomodo poteſt ex natura, tanquam ex radice virtus proportionata formaliter effectui ſupernaturali dimanare, & in viſceribus naturę virtus attingens ſupernaturalia contineri?

Quòd verò non ſufficiat virtus ſolum extrinſecè aſsiſtens, & non recepta in ipſo inſtrumēto, nec immutans illud, cōſtat, quia per talem extrinſecā ſubordinationem inſtrumentū nō redditur realiter potētius vel

virtuoſius quam anteà, ergo non poteſt aliquem effectũ producere, qui excedat propriam virtutem, cauſa enim non immutata, nec potentior reddita in ſe, non poteſt nouum vel maiorem effectum producere ex ſe, qua anteà, cum careat principio à quo exire poſsit talis effectus. Vnde videmus, quòd ex ſola extrinſeca denominatione, verbi gratia, quòd aliquid ſit viſum vel cognitum, non poteſt aliquid amplius efficere vel operari realiter quàm ſine tali denominatione, eo quod nihil reale ponit in eo, ergo ſimiliter ſi ex iſta extrinſeca ſubordinatione nihil reale additur inſtrumento, non poterit aliquid amplius operari realiter ex vi illius, quia operatio realiter & verè procedit à virtute intrinſeca operantis. *Nec obſtat* quòd in aliquorum opinione concurſus ſpeciei cum intellectu ad producendam cognitionem, ſaluatur per extrinſecam aſsiſtentiam, nam in tali ſententia etiam debet dici, quòd ſpecies non addit aliquam virtutem potentiæ, qua actiuè producat ipſam cognitionem, ſed ſolum formationem extrinſecam.

Denique quòd iſta virtus inſtrumentalis ſolum ſe habeat per modum tranſeuntis à cauſa principali *probatur*, quia talis virtus non habet radicem in ipſo inſtrumento, quia non oritur ex eius natura, ſed ex alterius participatione; ergo non habet permanentiam in inſtrumẽto, niſi ex influxu alterius actuali; propriè autem virtus permanens datur cauſæ operanti principaliter, & vtenti illa aut ſemper, aut quãdo voluerit.

Solum poterit aliquis hærere, quia character eſt aliquid permanens in anima, & tamen in ſententia Sancti Thomæ 3. *part. q.* 63. *art.* 2. ſe habet per modum poteſtatis, & virtutis inſtrumentalis, ergo datur virtus inſtrumentalis per modum permanentis. *Sed reſpondetur*, quòd character non dicitur virtus inſtrumentalis etiam in hac ſententia D. Thomæ, quaſi per ipſam conſtituatur inſtrumentum in actiuitate vltima ad operandum phyſice effectum ſupernaturalem, hæc enim non eſt virtus characteriſtica ſed communis omnibus, quæ per modum inſtrumenti à Deo ſumi poſſunt, vt inſtrumẽta talium effectuum, ſiue ſint animata, ſiue inanimata, vnde & aqua Baptiſmi virtutem inſtrumentalem conſequitur ad operandum gratiam, & in verbis conſecrationis prolatis à miniſtro dari virtutem ad ponẽdum corpus Chriſti, docet D. Thom. 3. *par. quæſt.* 78. *artic.* 4. Ergo præter characterem neceſſaria eſt alia virtus per modum tranſeuntis data ipſis verbis, & Sacramentis. Solum ergo character ſe habet, vt virtus deſignatiua miniſtri, vt poſsint quando voluerit exercere validè, vel recipere actiones ſacramentales, quæ à Deo recipiant virtutem inſtrumentalem productiuam effectus ſupernaturalis: & ex hoc ipſo quòd character non eſt poteſtas ſolum ad agendum iſtas actiones, ſed etiam ad recipiendum validè, non poteſt eſſe inſtrumentalis virtus vltimò conſtituens rationem inſtrumenti, quia hæc ſolum eſt ad agendum. Quare vt dicit Diu. Thom. 3 *part. quæſt.* 72. *articul.* 3. *ad* 2. inſtrumentum virtutem inſtrumentalem acquirit dupliciter, ſcilicet quando accipit formam inſtrumenti, vt quando fit aliquid ad hoc, vt inſtrumentum ſit, verbi gratia ſecuris, & quando mouetur à principali agente ad effectum. Ita ergo character eſt inſtrumentalis poteſtas, quaſi dans formam inſtrumenti, ſeu miniſtri, ſiue ad agendum, ſiue ad recipiendum, non vt virtus inſtrumentalis vltimo conſtituens ad agendum.

Dico vltimo, *motio principalis agentis eleuans inſtrumentum etiam in inſtrumentis quæ mouentur à Deo, eſt aliquid præuium in inſtrumento diſtinctum à concurſu ſimultaneo.* Quid ſit concurſus præuius, & ſimultaneus, diximus *quæſtion. præced.* Sic ergo inſtrumentum vt eleuetur ad producendum effectum, requirit concurſum præuium, & non ſufficit ſimultaneus, quia oportet inſtrumentum conſtitui in actu primo per modum virtutis proportionatæ,

& or-

Digitized by Google

& ordinantis illud ad affectum, vt docet D. Thom. 3. *part. quaeſt.* 62. *art.* 4. *ad* 1. & ſatis conſtat per concurſum ſimultaneum non conſtitui cauſam in actu primo, ſed in actu ſecundo, ſiquidem vt *praced. quaeſt.* diximus, non diſtinguitur ab ipſa actione & influxu in effectum: ergo motio conſtituens inſtrumentum in actu primo, & ordinans illud ad effectum non eſt concurſus ſimultaneus, qui effectum facit, & cum inſtrumento moto & actuato concurrit ad effectum, ſed praeuius qui cauſam mouet, aut etiam dat ei virtutem per modum actus primi, vt ordinetur ad effectum faciendum, & continuat, & coordinat inſtrumentum ipſi cauſae principali, vt virtus eius quodammodo in inſtrumentum transfundatur; vt docet D. Thom. *in* 4. *diſt.* 1. *quaeſt.* 1. *art.* 4. *quaeſtiunc.* 3. An verò iſta motio reſpiciat terminum in ipſo inſtrumento producendum, dicemus *ſolut. ad vlt.*

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

Primò arguitur. Inſtrumentum eſſe motum à cauſa principali non dat ei totam virtutē agendi, aliquid realiter imprimendo; ergo non conſiſtit tota ratio inſtrumenti in hoc, quòd operetur vt motum. *Anteced. probatur*, quia multa inſtrumenta carent tali virtute per motum illum impreſſa, vt in inſtrumentis corporeis, quae operantur effectus ſpirituales, ſicut Sacramenta operantur gratiam, & phantaſma ſpeciem intelligibilem media virtute intellectus agentis; haec enim inſtrumenta, nec recipiunt virtutem corpoream, quia haec eſt improportionata effectui ſpirituali, neq; ſpiritualem, quia huius non eſt capax res corporea; ergo non operantur ex virtute per motionem recepta. Inſtrumentum etiam coniunctum, vt calor in animali non recipit aliquam virtutem per motionem ad producendam carnem, nec enim apparet quid imprimat anima calori de nouo, vt carnem producat, cùm per ſe ipſam anima non operetur. *Denique* multa agentia non operantur niſi per impreſsionem alicuius virtutis, & tamen inſtrumenta non ſunt, vt cœlum non operatur, niſi motum ab Angelo, & recipiendo virtutem ab eo, piper, aut vinum non calefacit, niſi prius calefactum: ergo non conſiſtit inſtrumentum in agendo per impreſsionem virtutis ex motu cauſa ſuperioris.

Confirmatur, quia illa virtus per motionem data inſtrumento, vel eſt ipſi effectui omnino proportionata, & ſufficiens, vel nō; ſi hoc ſecundum; ergo vt proportionata fiat, indigebit alia motione, & ſic in infinitum, vel egredietur actio à virtute non proportionata; & ruit totum fundamentum ſupra traditum. Si primum; iam illa virtus conſtituet cauſam principalem, quia cum virtus ſit proportionata effectui, & eiuſdem ordinis cum illô, aſsimilat ſibi effectum, & ſic conſtituit cauſam principalem. *Nec refert* quòd detur iſta virtus per modum tranſeuntis, vel permanentis, hoc enim non conſtituit formaliſsimè rationem inſtrumentalis, vel principalis, ſed quòd aſsimilet, vel non aſsimilet effectum ſibi. Et inſtatur in multis, quae homo operatur per virtutem tranſeuntem, & tamen eſt cauſa principalis eorum, quia cauſa vitalis, vt actus prophetiae per modum tranſeuntis datur, & non permanentis, vt docet S. Thomas 2. 2. *q.* 171 *art.* 1. & ſimiliter actus charitatis, quando elicitur per auxilium nondum poſito habitu in anima, & ſimilia alia exempla multiplicari poſſunt.

Reſpondetur. Ad principale argumentum, negando anteced. Ad probationem quoad primam inſtantiam dicitur, quòd licet aliqui exiſtiment, quòd virtus illa impreſſa inſtrumento corporeo ad effectum ſpiritualem ſit corporea entitatiuè, & ſpiritualis intentionaliter, ſicut ſpecies impreſſa entitatiuè eſt accidens, & intentionaliter ſubſtantia: tamen euidenter S. Thom. docet illam virtutem eſſe ſpiritualem, nec repugnare quòd ſubiectetur in corpore; quia

datur modò quodam virtutis incompletæ & tranſeuntis: Ita docet 3. *p. quæſt.* 62. *art.* 4. *ad* 1. *& in* 4. *diſt* 1. *quæſt.* 1 *art.* 4. *& in quæſt.* 27. *de Verit. art.* 4. vbi *in ſolut. ad* 5. docet: *Quod illa virtus propriè neque eſt corporea, neque incorporea; corporeum enim & incorporeum ſunt differentiæ entis completi, ſed propriè dicitur virtus ad incorporeum. ſicut motus magis dicitur ad ens, quàm ens.* Itaque virtus illa cùm proportionari debeat effectui potius quàm ſubiecto, eò quòd ſubiectum eleuat ad efficiendum vltra ſe, ſi eſſet virtus corporea, reſtabat difficultas per quid proportionatur effectui ſupernaturali faciendo. Et ſimiliter licet ſpecies intentionalis in entitate non adæquetur obiecto, in virtute tamen adæquari debet, & eiuſdem ordinis eſſe, vt ſi obiectum eſt ſpirituale, ſpecies non poteſt eſſe corporea; ſi obiectum ſupernaturale, ſpecies propria ſupernaturalis eſſe debet; ſi obiectum increatum, ſpecies propria debet eſſe increata in ſpiritualitate. Et ſimiliter virtus licet accidens ſit, eiuſdem tamen ordinis & proportionis cũ effectu eſſe debet.

Ad difficultatem ergo attactam, quomodo virtus incorporea in ſubiecto corporeo eſſe poſsit, S. Thom. *perpetuo reſpondet cit. locis*, quòd virtus ſpiritualis incompleta, & per modum motus benè poteſt ſubiectari in re corporea, non tamen virtus per modum permanentis, & in eſſe completo & perfecto. Nec intelligimus nomine virtutis tranſeuntis, & permanentis, virtutem quæ paruo tempore, vel multo duret, hoc enim per accidens eſt, ſed intelligitur virtus tranſiens & permanens, completa, vel incompleta ratione muneris & officij, quod exercet. Quædam enim virtus datur per ſe primo, & ex natura ſua ad conſtituendum rem in ratione principij operatiui, quædam ad continuandum, & ſubordinandum aliquid alteri principaliter operanti, tanquam illi miniſtrans in operando, & ſic operans non per ſe primo, ſed miniſterialiter; ſicut etiam in entitatibus quædam dantur, vt principales partes conſtituentes, quædam vt nexus & colligationes earum. Igitur virtus, quæ non datur vt per ſe operatiua, ſed vt continuatiua cum alia principaliter operante, dicitur dari per modum motus, quia licet operatiua ſit, non tamen hoc habet, niſi ex continuatione actuali ad virtutem principalis agentis, cui miniſtrat & ſeruit, dum actu operatur, & ideo dicitur per modum motus dari. Et talis virtus licet ſpiritualis ſit, poteſt ſubiectari in re corporea, non abſolutè, ſed quatenus obediens, & ſubijcibilis eſt ſpiritui, & à fortiori Deo, naturaliter enim corpus ſubijcitur ſpiritui, & eius impreſsionem ac motum recipit; ſicut etiam anima rationalis, licet in ſe ſpiritualis ſit, poteſt tamen ſubſtantialiter informare corpus, quia non eſt ſubſtantia completa, ſicut Angelus, ſed incompleta; ſimiliter ergo accidens incompletum, & per modum motus poterit informare corpus, eique inhærere & actuare. Et hoc ideo, quia corpus non ſolum eſt entitas materialis, ſed etiam obediens ſpiritui in ordine ad aliquos effectus ſpirituales, vt ad mouendum & excitandum intellectum per ſenſus & alia ſimilia debet ergo eſſe capax recipiendi motus ſpirituales, nec tamen ſimiliter ſpiritus eſt capax motus corporei, quia ſpiritus non obedit corpori, nec corpus agit in illum, nec per illum cauſat effectus corporeos. Et per hanc Philoſophiam melius intelligitur quomodo Angelus ſuo ſpirituali actu moueat cœlum, quomodo intellectus agens vtatur phantaſmate ad ſpeciem intelligibilem producendam, & voluntas moueat appetitum ſenſitiuum, ac denique potentia ſuperior vires inferiores imprimendo illi per modum tranſeuntis motus ſuos.

Ad difficultatem inſinuatam in argumento de inſtrumentis coniunctis *iam ſæpè diximus*, nos non loqui de illis, quia propriè non ſunt inſtrumenta, ſed virtutes ipſarum cauſarum, quæ hoc ipſo quòd ſunt coniunctæ, vel ab ipſa ſubſtantia profluentes, ſine alia

alia noua motione ſuperaddita virtutem agendi habent ad ipſa ſubſtantia, eò quod virtutes illius ſunt.

Ad aliam verò difficultatem de quibuſdam cauſis principalibus, quæ non mouent niſi vt motæ, *dicitur*, quòd illæ non mouent vt motæ, taliter quòd ly motæ ſit tota ratio cauſandi, ſed ſolum conditio, vel coadiuuatio requiſita, qua poſita ipſarum virtus vt principalis operatur.

Ad confirmationem reſpondetur ex dictis, quòd virtus illa inſtrumentalis eſt proportionata ad effectum producendum: *diſtinguo*; proportione virtutis miniſterialis, & præſupponentis aliam priorem virtutem, à qua deriuatur tanquã à principaliori, *concedo*; non præſupponente aliam priorem, cuius gerat vices, & cui deſeruiat deriuando ex ipſa effectum, *nego*. Ad rationem autem cauſæ principalis requiritur virtus, quę per ſe primo ſit operatiua, & non ex miniſterio, & deriuatione actuali alterius. Neque exempla in contrarium allata quidquã obſtant, quia ad actum prophetiæ, vel ad actum amoris, & viſionis, quando ſine habitu charitatis, & luminis producuntur, requiritur aliqua qualitas, ſupplens vicem habitus, & ideò per ſe primò operatiua eſt ex natura ſua, licet ſtatum habitus non habeat; & ideò per modum tranſeuntis dicitur dari ratione ſtatus, quia licet ex natura ſua deberet eſſe firmiter, & perfectè in ſubiecto, vtpote per modum habitus, tamen quia de facto non exiſtit permanenter, ſicut alij habitus, ſed in ſtatu imperfecto, dicitur dari per modum diſpoſitionis tranſeuntis, ſcil. quoad ſtatum exiſtendi in ſubiecto. Motio autem inſtrumenti, & qualitas diuini auxilij dari per modum concurſus, non ad ſupplendum habitum, & virtutem, non ſolum ratione ſtatus imperfecti, ſed etiam ex propria natura non ſunt per ſe primo operatiuæ, ſed vt deſeruientes alteri priori, & principaliori.

Et ſi inſtes. Nam illa Dei motio præbet ipſi inſtrumento virtutem in actu primo; ergo ſolum dat ſufficientiam, & non efficaciam, quia efficax concurſus non dat actum primum operandi, ſed applicationem eius ad actum ſecundum; & ſic vltra motionẽ, qua inſtrumentum applicatur ab agente per modum eleuationis & virtutis, requiretur alia motio efficax ad operandum, ſicut in alijs cauſis principalibus, eritque illa virtus per ſe operatiua.

Reſpondetur. Vtrumque effectum dari in inſtrumento mediante motione Dei eleuatiua quia & conſtituitur in actu primo ipſa motione, vt eleuatiua eſt, & applicatur ad operandum efficaciter, quatenus actualis vſus inſtrumenti eſt; non enim repugnat vtrumque conuenire eidem motioni, quia ex actuali vſu & motione cauſæ principalis deſcendit in ipſam cauſam antecedenter ad exitum operationis & quia datur vt virtus ſolum deſeruiens actuali operationi, & vt miniſtrans & applicans virtutem cauſæ principalis ad paſſum & effectum, circa quæ operatur, non eſt virtus principalis, ſed miniſtrans coniuncta ipſi actuali operationi. Non tamen poterit ſimiliter concurſus ſimultaneus mouere cauſam, & concurrere ad effectum, quia identificatur cum effectu, & actione, non cum cauſa.

Vltimò arguitur. Vel illa motio eſt aliquid impreſſum inſtrumento, vel non; ſi non, ergo per talem motionem non magis redditur inſtrumentum actuatum ad operandum per ipſam quàm ſine ipſa, quod eſt deſtruere fundamentum noſtrum. Si eſt aliquid impreſſum, vel eſt motus phyſicus, & ſic habebit ſuum terminum, verbi gratia, qualitatem ſi eſt alteratio, vel vbi ſi eſt latio & tunc ille terminus, & non motus conſtituet inſtrumentum in actu primo. Si verò eſt motus aliquis nobis ignotus, ad minus hoc ipſo, quòd eſt motus, eſt aliquid imperfectius ipſa re producta, & ſic non poterit ſufficienter conſtituere inſtrumentum in actu primo reſpectu rei perfectioris: præterquam quod videmus inſtrumenta ſeparata qualitate aliqua cõſtitui in actu:

Digitized by Google

actu primo, vt ſagitta, vel baculus cum impulſu aliquo mouentur.

Confirmatur. Quia per illam motionem nihil aliud habet inſtrumẽtum, quam ſubijci, & ſubordinari cauſæ principali, quod nihil eſt aliud, quàm obedientia inter ſe habere ad illam, ſed in creatura datur potentia obedientialis, vt in ea, vel mediâ eâ fiat quidquid Creator diſpoſuerit, vt S. Thomas dicit *in 4. diſt. 8. quaſt. 2. artic. 3. ad 4.* igitur ad rationem inſtrumenti in actu primo ſuperfluit alia motio præter iſtam potentiam obedientialem.

Reſpondetur, aliquos, quos refert & impugnat Caietan. *3. part. quaſt. 62. articul. 4.* ſentire, quod illa motio producit aliquem terminum in ipſo inſtrumento. Cæterum falſum hoc eſt, cùm inſtrumentum non moueatur ad acquirendum ſibi, ſed ad mouendum alia. Eſt ergo ille motus qualitas aliqua per modum tranſeuntis & motionis, ſicut impulſus in ſecuri, virtus in Sacramẽtis; non autem motus eſt ad qualitatem, & ita negamus eſſe alterationem propriè loquendo, quæ qualitatem producat in ipſo inſtrumento vt terminum, ſed ipſa motio eſt qualitas mouens, & producens; ſed reductiuè poteſt ad alterationem pertinere, ſicut quælibet immutatio per qualitatem aliquam factam largo modo loquendo alteratio dicitur, & ſicut illa virtus inſtrumenti eſt quid incompletum in genere virtutis, ita & in genere alterationis, verè tamen aliquid imprimit in ipſum inſtrumentum ab actione principalis agentis productum, & deriuatum, & in ipſo genere virtutis incompletum; *nec obſtat*, quòd producat effectum perfectiorem quia vt dicit D. Thom. *q. 27. de Veritat. art. 4. ad 6 Incompletus motus poteſt eſſe cauſa eius, quod completum, & ſupernaturale eſt, non per modum virtutis principalis, ſed inſtrumentalis.* Et hoc requirit inſtrumentum ſufficienter proportionatum ad operandum per modum inſtrumenti deſeruientis, non ſicut requiritur ad cauſam principalem: inſtrumenta verò, quæ operantur per impulſum, non operantur per qualitatem completam, & perfectam, ſed per modum motionis datã, vt *ſup. quaſt.* 23. de impulſu diximus.

Ad confirmationem dicitur, potentiam obedientialem, de qua loquitur D. Thom. non importare inſtrumentalem virtutem, aut poſitiuam habitudinem, ſeu proportionem ad effectum ſupernaturalem, ſed capacitatem tantum per modum non repugnantiæ ad obediendum Deo, ſiue vt in ipſa creatura aliquid recipiatur, ſiue vt per eam aliquid fiat, & hæc eſt congenita cuicumq; creaturæ, ſeu ipſa entitas creaturæ, vt obediens Deo. Sed vltra hanc potentiam obedientialem requiritur aliqua vis impreſſa inſtrumento, vt ipſe D. Thom. *in illo eodem loco citato*, & in alijs multis à nobis citatis apertè docet; nam potentia obedientialis ſolum poteſt conſtituere aliquid vt eleuabile, non vt eleuatum. Requiritur autem ad inſtrumentum determinata virtus eleuans, tùm quia potentia obedientialis de ſe eſt indifferens ad omnia, quæ Deus velit per illam operari, & ſic pro determinatis effectibus oportet determinari; tùm, quia requiritur poſitiuus ordo, & proportio ad effectum producendum in ipſo inſtrumento producente, vt oſtenſum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in omni inſtrumento requiratur aliqua propria operatio ad effectum principalis agentis?

SVpponimus per illam virtutem, qua inſtrumentum à cauſa principali mouetur ad agendũ vltra ſe, attingere ipſum effectũ principalis agentis, & non ſolum aliquid antecedenter ſe habens ad ipſum, quia vel illud, quod attingit antecedenter ad effectũ principalis agentis, eſt ipſi proportionatum, & non excedens propriam virtutem, vel excedit. Si non excedit, non reſpicit ipſum inſtrumentaliter ſed principaliter; ſi excedit, pari ratione poterit attingere virtute excedente effectum principalem.

Quare

Digitized by Google

Quare tota difficultas eſt, an vt eleuetur inſtrumentum ad agendum vltra propriã virtutem, requiratur aliqua actio in ipſo inſtrumento, quę ab ipſo ſecũdum propriam virtutem procedat, & vlterius eleuetur à cauſa principali. An verò etiamſi inſtrumentum nihil omnino agat per propriam virtutem poſsit ex ſola impreſsione principalis agentis inſtrumentaliter operari. Et præcipuè habet locum iſta difficultas in inſtrumentis Dei, creaturæ enim non vtuntur inſtrumentis, niſi tanquam adminiculis, quibus adiuuantur, ſicut artifex vtitur acumine ſerræ, vt neceſſariæ ſibi ad ſcindendum, & Angelus applicat actiua paſſiuis, vt indigens actiuitate eorum; Deus autem vtitur inſtrumentis, non vt indigens illis, ſed vt communicans eis, vt ſibi cooperentur; & ita difficultas eſt an vt inſtrumentum ſit eleuabile, etiam à Deo requiratur aliqua propria ipſius actio, quæ ſuſcipiat eleuationem cauſæ ſuperioris; an verò etiam ſine vlla propria actione poſſit talem motionem recipere, & operari.

Circa quam diffi.ultatem P. Suarez *tom.* 1. 3. *part. diſputat.* 31. *ſection.* 9. & alij *exiſtimant*, non requiri propriam operationem inſtrumenti, vt à cauſa principali aſſumatur, quod ibi probat diſcurrendo per omnia genera inſtrumentorum Dei, naturæ & artis. Inter Thomiſtas autem etiam eſt varietas in hac parte, nam Ferrar. 2. *contra Gen. c.* 21 *circa ſextam rationem* D. Tho. requirit in inſtrumento propriam actionem diſtinctam ab ea, quæ ſibi communicatur à ſuperiori agente, & ſequitur Nazarius 1. *p. q.* 45. *art.* 1. Aluarez 3. *p. diſp.* 66. *& alij*. At verò Caiet. 1. *p. q.* 45. *art.* 5. & Bannez *ibidem* requirunt quidem actionem propriam in inſtrumento reſpectu effectus principalis agentis, non tamen diſtinctum terminum realiter, ſed ſufficit quòd in eodem effectu, ſeu termino aliquid correſpondeat motioni principalis agentis, & aliquid propriæ virtuti inſtrumenti, ſicut actio collocans tres virgas ex propria virtute, ſolum dat illis ſitum localem, ex ratione verò dirigente facit triangulum. Alij verò vt M. Nunno 3. *p. q.* 62. *art.* 1. *diffic.* 7. tenent, non requiri in inſtrumento aliquam actionem propriam, & realem, vt eleuetur à Deo, nec diſpoſitionem aliquam propriè dictam, ſed ſolum obedientialem, quæ largo modo dicitur operatio, & eſt non repugnãtia ad ſuſcipiendam motionem principalis agentis. Cui etiam ſuffragari videtur Lorca 3. *p. diſp.* 63. loquens de inſtrumentis ſupernaturalibus.

Sit vnica concluſio; vt inſtrumentum eleuetur à Deo, requiritur, quod exerceat aliquam propriam actionem, ita quod ſi omnino ſit mortuum, ſeu carens omni actione non poterit eleuari. Cæterum non requiritur, quod operetur aliquem terminum, qui ſit diſpoſitio ad effectum principalis agentis in ſubiecto, in quo ponitur talis effectus, ita quod ſint diſtincti termini res operata per propriam actionem, & per eleuationem, quarum vna ſit diſpoſitio ad aliam, ſed ſufficit quamcumque rem operari in quocumque ſubiecto, ita quod ex parte modi operandi modificet actionem diuinam, & hoc eſt diſpoſitiuè operari. Prima pars concluſionis probatur ex D. Tho. in 3. *p. q.* 62. *art.* 1 *ad* 2. vbi poſtquam dixit, quòd inſtrumentum habet duas actiones, vnam inſtrumentalem ſecundum quam operatur, non in virtute propria, ſed in virtute principalis agentis; aliam propriam, quæ ſibi competit ſecundum propriam formam, ſicut ſecuri competit ſcindere ſecundum propriam acuitatem, & facere lectum, vt eſt inſtrumentum artis; ſubdit: *Quod non perficit inſtrumentalem actionem, niſi exercendo actionem propriam, ſcindendo enim facit lectum. & ſimiliter Sacramenta corporalia per propriam operationem, quam exercent circa corpus, quod tangunt, efficiunt operationem inſtrumentalem, ex virtute diuina circa animam*: vbi S. Tho eodem modo loquitur de inſtrumento artificiali, & de ſupernaturali, quod mouetur à Deo, ergo videtur eſſe de natura ipſius inſtrumenti, ſiquidem etiam

iam in ſupernaturalibus requiritur: imò ex eo probat D. Tho. non poſſe dari inſtrumentum creationis, quia inſtrumentum nõ participat actionem principalis agentis, niſi in quantum per aliquid ſibi proprium operatur ad effectum principalis agentis, quod eſſe non poteſt in creatione, cùm creatio ſit ex nihilo, circa quod creatura non poteſt operari, vt patet in 1. *p. q.* 45. *art.* 5. ergo etiam de potentia abſoluta non poteſt dari inſtrumentum, niſi habeat aliquã propriam actionem.

Ratio verò huius ſumitur ex his, quæ docet ipſe Diu. Thom. *quæſt.* 3. *de potentia articul.* 4. quia actio alicuius etiam ſi ſit illius vt inſtrumenti, oportet, quòd ab eius potentia egrediatur, ergo requiritur aliqua actio talis inſtrumenti, illa enim eſt actio talis inſtrumenti, quæ egreditur ab eius potentia, alioquin ſi nihil ab ea egreditur nihil operabitur, & ſic non erit inſtrumentum, quia ſi nihil ab eo egreditur, ſed ocioſum manet, non magis erit inſtrumentum Dei id, quod dicitur aſſumi pro inſtrumento, quàm quod non aſſumitur. *Dices* egreditur effectus tantum per virtutem communicatam à ſuperiori agente, ſed nihil egreditur à virtute propria inſtrumenti. *Sed contra eſt.* Quia ſi virtus propria nihil agit, ſed tantum virtus communicata à ſuperiori agente, ita quòd actio tantum exit ab illa virtute communicata, & nullo modo à propria virtute, non poteſt ex vi illius conſtitui inſtrumentum in ratione inſtrumenti, vt diſtinguitur à cauſa principali, quia cauſam eſſe inſtrumentalem non conſiſtit in hoc tantum quòd operetur virtute ab alio participata, ſed in hoc quòd operetur vltra propriam virtutem; nam operari per virtutem participatam, nullo modo concurrente propria virtute, vt vltra illam operetur, etiam in cauſis principalibus inuênitur, vt patet in aqua ex calore recepto calefaciente, & in Luna ex luce Solis lucente, & in intellectu ex lumine gloriæ vidente, quæ non operantur inſtrumentaliter, eò quòd effectus eis per ſe primo aſsimilantur. Si ergo inſtrumentum nihil operatur propria virtute, vt habeat effectum vltra propriam actionem, ſed nihil omnino agendo ex ſe, ſolum recipit virtutem à ſuperiori agente, & illa ſola agit, ex hoc præcisè non habemus rationem ſufficientem diſtinguendi illud inſtrumentum à modo agendi cauſæ principalis; ſiquidem hoc quod eſt recipere virtutem, & agere per illam, non eſt operari vltra propriam virtutem; quia de facto ſi nihil operatur inſtrumẽtum propria virtute, ſed tantum recipit virtutem alterius, in nullo miniſtrat ſuperiori agenti, quia illa virtus ab illo recepta tantum operatur effectum principalis agentis, non illi miniſtrando, ſed præcisè effectum emittendo, licèt per virtutem emendicatam ab alia, quæ tamen virtus ſe habebit, tunc vt primo, & per ſe operatiua non vt motio eleuatiua alterius actionis ſibi miniſtrantis, & deſeruientis. Vt ergo tanquam cauſa inſtrumentalis miniſterialiter operetur, neceſſe eſt, quòd habeat aliquam actionem, quæ in quantum propria eſt, miniſtret, & in quantum eleuata vltra proprium effectum aliquid attingat.

Secunda verò pars concluſionis cõſtat pluribus exemplis, nam poteſt Deus aſſumere actum immanentem, verbi gratia, cogitationem, vel viſionem vt aliquid extra ſe operentur, vt Sanctus Thomas admittit 2. 2. *quæſt.* 178. *articul.* 1. *ad.* 1. & tamen actus immanens ſecundum ſibi propria nihil operatur in ſubiecto extra vbi ſit effectus. Similiter inſtrumenta corporalia, quæ aſſumuntur ad producendum aliquid ſpirituale, vt Sacramenta gratiam in anima, ignis torturam in dæmone, nullam diſpoſitionem producunt propria actione in ipſum ſpiritum, quia propria eorum actio corporalis eſt, ergo non requiritur actio propria inſtrumenti ad producendam aliquam diſpoſitionem in eo ſubiecto, in quo effectus principalis ponitur. *Et ratio eſt*, quia virtus diuina non aſſumit inſtrumentum quaſi indigens

gens illo, vel effectu ab ipſo producto ad principalem effectum producendum, ſed ſolum vt cum communicatione, & conſortio illius operetur, ergo ſufficit accommodare ſe modo operandi inſtrumenti, ita quod ab ipſo inſtrumento exeat operatio aliqua iuxta modum ſuum, & attingat effectum aliquem vltra virtutem propriam, & ſic ex parte modi operandi diſpoſitiuè ſe habeat, non ex parte alicuius rei operatæ. Quomodo autem illa actio identificetur cũ effectu à ſe diſtanti? *Reſp.* quòd actio illa eleuata à Deo eſt virtualiter multiplex, & plures effectus quaſi partiales & inadęquatos reſpicit, ſicut impulſus qui plura proijcit, calor qui in plura ſubiecta agit, & Sol in omnia inferiora, licet continuata, inſtrumentum verò in diſtantia ſupernaturaliter.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

P*Rimò arguitur aliquibus inſtantijs*, ad probandum non requiri aliquam actionem propriam vt inſtrumentum operetur, ſed ſufficere paſsionem, vel motum. Nam ſufficit contactus vnius corporis cum alio ad faciendũ miraculum, ſicut corpus mortuum ad contactum corporis Eliſei reuixit, & mors Chriſti, ac reſurrectio iam præterita efficienter operantur noſtram iuſtificationem, vt conſtat ex D. Tho. 3. *p. q.* 50. *art.* 6. *& q.* 56 *art.* 1. conſtat autem quòd mors non eſt actio, ſed paſsio, & reſurrectio præterita iam non eſt actio, ſed ſolum manet terminus talis actionis, ergo non requiritur ad operationem inſtrumentalem propria, & vera actio inſtrumenti. E*x alia parte inſtatur* ad probandum, quòd ſi requiritur actio propria inſtrumenti prę-uia ad eleuationem cauſæ principalis, etiam requiretur aliquid productum tanquam diſpoſitio ad effectum principalis agentis; ideò enim negat. D. Tho. 1. *p. q.* 45. *articul.* 5. poſſe dari inſtrumentum creationis, quia inſtrumentum debet operari diſpoſitiuè ad effectum principalis agentis, quod in inſtrumento creationis non inuenitur, quia nullum præſupponit ſubiectum, ſed ſi non requiritur, quòd producat aliquid in ipſo ſubiecto, quod de nouo fit, ceſſat iſta ratio, quia inſtrumentum ſaluatur operando diſpoſitiuè in vno ſubiecto, & effectum principalem in alio, vbi nihil operatur diſpoſitiuè, ergo poterit ad creandum aſſumi inſtrumentum, quod operatur aliquid diſpoſitiuè circa vnum ſubiectum, & nihil circa ſubiectum, quod creatur.

Ad primam inſtantiam reſp. In omnibus illis inueniri aliquam propriam actionem; quæ proximè aſſumitur ad operandum inſtrumentaliter, nam ille contactus aliquam actionem adiunctam habuit, vel impulſus, quo proiectum eſt cadauer, vel grauitatis, qua deſcendit, vel etiam aliquam infrigidationem, aut alterius qualitatis alterationem, qua fit contactus corporum ſecundum qualitates ſenſibiles Mors autem, & paſsio Chriſti, & reſurrectio dicuntur operari inſtrumentaliter noſtram reſurrectionem, vel iuſtificationem ratione ſui termini, cuius ipſæ ſunt conditiones. vt humanitas Chriſti operetur per ſuas actiones & imperium tales effectus. Et ita D. Thom. *q.* 56. *citata, art.* 1. *ad* 3. dicit: *Quòd reſurrectio Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ reſurrectionis, in quantum humanitas eius ſecundum quam reſurrexit, eſt quodammodo inſtrumentum diuinitatis ipſius*. Et aduertit ibi Caietan. quòd reſurrectio Chriſti ſe habuit vt conditio ad hoc vt humanitas Chriſti eſſet inſtrumentum reſurrectionis noſtræ; & ſimiliter paſsio, vt eſſet inſtrumentum remiſsionis peccatorum. Quare humanitas paſſa, & reſuſcitata eſt inſtrumentum diuinitatis, mediantibus tamen actionibus, quas facit, vel in noſtra reſurrectione faciet, quæ diſtinctæ ſunt à ſua reſurrectione: nam *ipſe Dominus in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo*, id eſt in imperio mouente Angelum ad noſtram reſur-

Digitized by Google

facere aliquid, ex quo ſequitur, quod quidam conuertantur, & hoc ſibi ignotum eſt. Et ſimiliter, ſi alicui non ſubduntur omnes cauſæ, poteſt concurſus, & combinatio aliqua cauſarum fieri, in quam nõ influat, & ſic reſpectu eius erit caſualis effectus ſecutus, ſicut quòd aliquid ſit album, habet cauſam, & ſimiliter quòd ſit muſicum, ſed hæc coniunctio Album, muſicũ, non habet cauſam. Oppoſitum verò accidit reſpectu Dei, quia ipſe nihil poteſt ignorare, & ſic non poteſt aliquid præterire eius prouidentiã; & ſimiliter nihil præterit eius cauſalitatẽ, quomodocumque enim combinentur cauſæ, hæc ipſa combinatio, & coniunctio eſt ex participatione Dei, quia hoc ipſum poteſt intelligere, & conſequenter ordinare, ac diſponere, vel impedire.

Dico quartò. *Rectè dicitur omnem cauſam per accidens reduci ad aliquam cauſam per ſe*. Et hoc axioma eſt valde commune, ſed poteſt habere falſum, & verum ſenſum. *Primò enim poteſt eſſe ſenſus*, quòd omnis cauſa per accidens reducitur ad aliquam cauſam per ſe proximam & particularem, tanquam deriuata & originata ab illa. *Et hic ſenſus eſt falſus*, quia multi ſunt effectus per accidens, qui non originantur ab aliqua cauſa per ſe, ſicut quod album ſit muſicum, non habet cauſam, cùm ſit ens per accidens, quod non eſt vnum ens, neque vere ens; & ſic docet Diu. Thom. 1. *part. quæſt.* 115. *art.* 6.

Secundus ſenſus eſt, quòd omnis effectus, ſeu cauſa per accidens reducitur ad aliquam cauſam per ſe præſuppoſitiuè, quia, ſcilicet, ſupponit aliquam cauſam, vel effectum per ſe cui accidit, vel quia reducitur ad cauſam primam, cui nihil eſt fortuitum, & per accidens, vt dictum eſt. Hoc modo reducitur omne per accidens ad aliquod per ſe, cui coniungitur, verbi gratia, inuentio theſauri coniungitur foſsioni terræ, quæ per ſe eſt intenta, & album muſicum coniungitur homini, qui eſt per ſe capax albedinis, & etiam muſicæ.

Dico vltimò. *Fatum eſt ipſa ordinatio, & diſpoſitio cauſarum creatarum deriuata à diuina prouidentia ad executionem effectuum, quos per ipſas ordinat, & diſponit exequi*. Sumitur hæc concluſio ex D. Thom. 1. *p. q.* 115. præſertim *art.* 1. & 4. fuerunt autem de fato diuerſæ ſententiæ, vel errores apud antiquos, quos ad duo principalia capita reducit S. Thom. Cùm enim inter effectus alij ſint neceſſario, & immutabiliter prouenientes, vt motus cœlorum, alij verò mutabiles, & caſui ſubiecti, de primis non erat aliqua difficultas, cùm clarè conſtet illa eſſe naturaliter diſpoſita & ordinata. Circa caſualia verò, & contingentia erat tota difficultas, & in hoc quidam ad nullã cauſam ſuperiorem reducebant res iſtas caſuales, & ſic omnino tollebant fatum. Alij verò reducebant omnia fortuita ad cauſam ſuperiorem, quam dicebant eſſe cœlum, & ita ponebant fatum non à Deo, ſed à cœlo deriuari, quo ſenſu ſancti PP. ſæpius à nomine fati abhorrent, quatenus attribuitur ſyderibus ſubijciẽtibus ſibi humanas actiones. Et ideò primi errauerunt ſubtrahendo à diuina prouidentia res mutabiles, & caſuales Secundi verò ſubijciendo omnia caſualia cœlo, quod conſtat eſſe falſum; tum in his, quæ fiunt à libera volũtate quæ nullo modo ſubijcitur cœlo: tùm in his, quæ fiunt per accidens, quorum non poteſt eſſe principium cauſa naturalis, quia hæc operatur vt determinata ad vnum; res autem per accidens nec determinatæ ſunt, nec vnum. Quare ſi caſualia, & fortuita in aliquam cauſam reducuntur illa debet eſſe intellectiua, quia intellectus reducit ad vnum etiam ea quæ ſunt per accidens, & ita poteſt de illis ordinare. Ordinatio ergo iſtorum effectuum caſualium primo & principaliter reducitur in diuinam prouidentiam, proximè verò in cauſas intermedias non abſolutè, ſed quatenus diſpoſitæ, & ordinatæ à Deo ad tales effectus. Sic ergo illa diſpoſitio cauſarum dicitur fatum, quaſi aliquid à Deo prælocutum, & præfatum;

ipſa

Digitized by Google

ipſa verò Dei prouidentia actiuè ſumpta potius eſt diſponens, ſeu loquens, aut fans, quam fatum & diſpoſitum. Et ſic iſta diſpoſitio fati deſignat ordinem habitudinis in cauſis, non diſpoſitionem illam, quæ eſt qualitas. Subduntur autem fato omnes illi effectus, qui pendent à cauſis ſecundis mutabiliter, & quanto à pluribus cauſibus pendent, plus fati nexibus implicantur, vt dicit Boet. 4. *de conſolat. proſa* 4. Quæ verò immediatè à Deo fiunt, non ſubduntur fato, ſicut creatio cœli, glorificatio ſpirituum, collatio gratiæ, &c.

Sed obijcies, nam abſolutè non datur aliquis effectus caſualis; tùm quia licèt in genere loquendo inuenire theſaurum ſit effectus per accidens reſpectu fodientis ſepulchrum ignoranter, tamen hæc foſſio in ſingulari in quantũ fit hic, & nunc in hac parte terræ non ſtat, quod non inueniat theſaurum. Tum etiam reſpectu cœli, quia nullus effectus corporeus eſt, qui non dependeat à cœlo; ergo licèt reſpectu huius, vel illius conſtellationis aliquid videatur fortuitum, tamen reſpectu omnium ſimul, ſeu reſpectu totius cœli, nihil eſt fortuitum, tùm denique reſpectu diſpoſitionis diuinæ in cauſis nihil eſt fortuitum, quia eſt fatum & diſpoſitum, ergo nihil caſuale datur, quod reſpectu alicuius cauſæ non ſit per ſe.

Confirm. quia ideo datur caſus, & fortuna in creatis, quia id quod eſt per accidens non habet cauſam, cũ non ſit verè ens, quod non eſt verè vnum, ſed hæc ratio etiam currit reſpectu Dei, quia nõ cauſat niſi id quod eſt verè ens, & verè vnum, ergo etiam Deus non eſt cauſa effectuum per accidens, vel ſi eſt cauſa eorum in quantum intelligens, etiam intellectus creatus poterit eſſe cauſa per ſe eorum, quæ per accidens fiunt.

Reſpondetur, negando antecedens principalis argumenti. Ad primam probationem reſpondetur, quòd illa actio prout fit in illa determinata parte terræ, per ſe non reſpicit inuentionem theſauri, ſed apertionem terræ, in qua, quia fuerat poſitus theſaurus omnino præter intentionem aperientis terram; ideo reſpectu huius actionis, & agẽtis dicitur illa inuentio per accidens, & ſola apertio terræ per ſe, etiam ſi in ſingulari cõſideretur reſpectu fodientis. *Ad ſecundam probationem dicitur*, quòd in primis nihil probat de actibus liberis, reſpectu quorum cœlum non eſt cauſa, reſpectu autem aliarum rerum naturaliũ etiam nihil probat, quia licèt diuerſæ conſtellationes diuerſos producant effectus, & quandoque vnum alterius contrarium, tamen illa combinatio, & concurſus effectuum non eſt per ſe intentus ab illis conſtellationibus, quia vnaquæque reſpicit ſuum effectum, quòd verò vterque effectus ſimul occurrat, eſt illis per accidens, verbi gratia, planeta vel conſtellatio, quę generat fulmen, ſolum reſpicit illius productionem, ſimiliter alia conſtellatio, quæ ſiccauit meſſem, ſolum intẽdit illam ſiccare, quod vero ſuper meſſem ſiccam cadat fulmen & comburatur, non eſt per ſe intentum ab illis conſtellationibus, quia non agunt intendendo coniunctionem illorum effectuum, ſed quælibet ſuum, ſolum autem cauſa intelligens, quæ comparat vnum alteri, poteſt intendere tanquam vnum ea quæ plura ſunt, & per accidens, vt docet S. Thom. ſtatim cit. Præterquam quod illæ conſtellationes in producendis ſuis effectibus dependent à diſpoſitionę, vel diſtãtia materiæ, quæ ſi deficiat, fruſtratur actio cœli, & conſequenter fit effectus per accidens. *Ad vltimam probationem dicitur*, probare quod ratio caſualis, & contingentis ſumitur penes ordinẽ ad cauſas particulares, ſeu creatas, non reſpectu Dei, cui nihil eſt fortuitum.

Ad confirmationem dicitur, quòd entis per accidens, in quantum tale, nulla datur cauſa, ſed dicitur cauſari à Deo, quia id, quod eſt per accidens in ſe, poteſt reduci ad aliquam vnitatem, & ſub illa cauſatur, quia poteſt per apprehenſionẽ intellectus ſumi vt vnum, & ſic ab intellectu poteſt ordinari per modũ vnius, & intendi, vt dicit S Tho.

1 p. q.

correſpondeat vtrique. Ex parte verò principij oportet videre, qua virtute, & modo conſtituatur inſtrumentum in actu primo.

Circa primum communiter dici ſolet, quòd inſtrumẽtum debet reſpicere effectum improportionatum, & excedentem, quia videlicet non aſsimilatur virtuti inſtrumenti, ſed virtuti principalis agentis. Quod etiam admittit ſchola Scoti in inſtrumentis artificialibus, in quibus ſolum exiſtimat eſſe propria inſtrumenta phyſica, nam in naturalibus non admittit vera & propria inſtrumenta, quia exiſtimat accidentia non attingere ſubſtantiam etiam inſtrumentaliter. Aliqui tamen abſolutè exiſtimant cauſam inſtrumentalem non attingere effectum principalis agentis, ſed ſolum diſpoſitiuè conducere ad illum, quatenus aliquid præuium attingit, quo forma aliqua reſultat. Quam ſententiam ſuppreſſo nomine refert P. Suarez *diſput.* 17. *Metaphyſ. ſect.* 2. *num.* 10. & attribuitur Fonſecæ 5. *Metaphyſ. cap.* 2. *quæſt.* 6. Ipſe vero Pater Suarez *ibidem num.* 17. *& ſequentibus*, in eo præciſè conſtituit cauſam inſtrumentalem, quòd producat effectum nobiliorem ſe, ad quem non habet proportionatam virtutem, ſed indiget eleuatione ſuperioris; cauſa verò principalis eſt, quæ reſpicit effectum non excedentem ſuam virtutem, ſiue partialis ſit, ſiue totalis, vnaquæque ſuo modo. In quo conſequenter fundatur cauſam vitalem in ſupernaturalibus actibus, qui excedunt propriam virtutem, agere inſtrumentaliter.

Quantum ad ſecundum, ſcilicet, quo principio conſtituatur inſtrumẽtum in actu primo, *aliqui exiſtimant* ſolum diſtingui cauſam inſtrumentalem à principali, penes denominationem, quia ſcilicet inſtrumentalis eſt illa cui non attribuitur actio, principalis verò cui attribuitur: quod tamen inſufficienter dicitur, nam etiam inſtrumentũ denominatur agere, ſicut Sacramentum dicitur dare gratiam, miniſter conſecrare, vel abſoluere, baculus percutere, &c.

Inter eos verò qui ad inſtrumentum requirunt aliquam realem virtutem, ſiue aſſiſtentem, ſiue receptam, *duæ ſunt ſententiæ*. *Prima affirmat* conſtitui inſtrumentum in actu primo per aliquam motionem, quæ ſit participatio virtutis per modum tranſeuntis. Ita communiter tradunt Thomiſtæ, vt Caietanus 3. *par. quæſt.* 62. *articul.* 1. *& articul.* 4. Capreolus *in* 4. *diſtin.* 1. *quæſt.* 1. Nazarius 1. *part. quæſt.* 45. *art.* 5. *& alij* communiter. Eandem in ſchola Scoti tradi conſtat ex Patre Fuente 2. *Phyſic. quæſt.* 6. *difficult.* 1. *articul.* 2. pro inſtrumentis artificialibus. Verum eſt aliquos ſolum requirere motionẽ moralem, id eſt quod principalis cauſa ſolum per aſsiſtentiam ſuam, & quaſi ſimpathiam reddat inſtrumentum motum ſine alia reali immutatione. Alij verò ponunt realem mutationem in ipſo inſtrumento, quod communius eſt inter Thomiſtas.

Secunda verò ſententia affirmat, conſtitui inſtrumentum in actu primo per potentiam obedientialem actiuam, qua poteſt obedire ſuperiori agenti ad agendum, eleuari verò hanc potentiam ipſo vſu ſeu concurſu concomitante cauſæ ſuperioris, quatenus adiungit ſibi talem cauſam vt ſociam, & adminiſtram ſuæ operationis. Ita P. Suarez 1. *tom.* 3. *partis, diſput.* 31. *ſect.* 5. & videri poteſt *diſput.* 17. *Metaphyſ. ſect.* 2. *numer.* 19.

Pro reſolutione ſupponimus triplex eſſe inſtrumentum, naturale, artificiale, & ſupernaturale, quæ diſtinguuntur ratione effectuum, quos producunt, ſcilicet vel naturales, vel artificiales, vel ſupernaturales, & ad vnumquodque requiritur eleuatio proportionalis ad talem effectum.

Dico ergo primò. *Neceſſariò requiritur ad cauſam inſtrumentalem, quòd reſpiciat effectum nobiliorem ſe, non tamen in hoc ſolo conſiſtit ratio cauſæ inſtrumentalis.* Prima pars admittitur communiter ab Authoribus citatis, & de illa videri poteſt Sanctus Thomas 3. *part. quæſt.* 62. *articul.* 1. *& in* 4. *diſt.*

Digitized by Google

*diſt.1.quæſt.*1. *articul.* 4. *queſtiuncula* 1. vbi inquit : *Sciendum quòd actio inſtrumenti quandoque pertingit ad vltimam perfectionem, quam principale agens inducit, aliquando autem non ; ſemper tamen pertingit ad aliquid, vltra id quod competit ſibi ſecundum ſuam naturam, ſiue illud ſit vltima forma, ſiue diſpoſitio.* Et *huius ratio manifeſta eſt,* quia ſi inſtrumentum non attingit effectum perfectiorem , ſeu vltra ſuam virtutem, ergo ſolum attingit id in quod poteſt ſua virtus, & conſequenter eſt cauſa principalis, ſiquidem operatur per virtutem quæ adæquat effectum , & aſsimilat illum ſibi , & ſic non indiget in producendo talem effectum , deſeruire , & miniſtrare alteri , quod eſt inſtrumentaliter procedere, cùm in ſe habeat ſufficientem virtutem.

Secunda pars concluſionis probatur , quia multæ cauſæ operantur aliquos effectus vltra propriam virtutem per virtutem participatam ab alio, & tamen ſunt cauſæ principales, ſicut patet quod aqua, & ferrum calefactum producit calorem, & Luna illuminata producit lucem participando illam à Sole , & tamen ſunt cauſæ principales, quia effectus, quos producunt vniuocè, aſsimilantur virtuti receptæ, quâ illos producunt, ſcilicet calori, & luci. Similiter potentia vitalis , vt intellectus eleuatus lumine gloriæ vel gratiæ producit actus ſupernaturales , qui excedunt propriam virtutem, & tamen producit illos, vt cauſa principalis ; tum quia illi actus non excedunt virtutem ſuperadditam , à qua procedunt, cùm ſint ſupernaturales, ſicut ipſa virtus, & ſolum differunt ſicut actus primus, & ſecundus, quod non ſufficit ad rationem inſtrumenti , aliàs ad omnes actus naturales potentia & habitus ſe haberent inſtrumentaliter : tum etiam, quia iſti actus ſunt vitales , ergo procedunt à principio ſe mouente , ergo non ſolum inſtrumentaliter moto, & deſeruienti alteri, ſed vt à cauſa principali. Siquidem quod ſe mouet, hoc ipſo mouet, & operatur ex virtute quam in ſe habet, nec miniſtrat alteri, ſed ſibi , nec ab alio expectat moueri, ſed à ſe incipit, quia ſe mouet; iſtæ autem ſunt conditiones cauſæ principalis, ſcilicet à qua primo & per ſe incipit motus, & quæ non deſeruit & miniſtrat alteri, ſed ſibi.

Dico ſecundò, *propria, & formalis ratio cauſæ inſtrumentalis , vt diſtinguitur à principali, conſiſtit in eo, quod operetur , vt motum à principali agente , ſi ly* vt motum *dicat totam virtutem , & rationem operandi, non verò ſi dicat ſolam concauſam cooperantem, vel conditionem requiſitam.* Hanc concluſionem paucis verbis indicauit Caietan. 1. *p. quæſt.* 19. *art.* 8. *in ſecunda reſponſione ad primam rationem Scoti,* vbi loquens de cauſa inferiori, quæ operatur , vt mota à prima, inquit : *Quod cùm dicitur cauſa inferior mouet in quantum mota,* ly in quantum mota, *poteſt denotare cauſam præciſam. & poteſt denotare concauſam , & ſi denotet cauſam præciſam, falſum eſt, quòd cauſa ſecunda mouet ob hoc præciſe, quia mouetur, ſed etiam ex virtute propria , ſi autē denotet concauſam ſic mouere cauſæ ſecundæ prouenit non ex moueri tantum , ſed ex moueri, & modo proprio ipſius cauſæ ſecundæ.* Sic ergo dicimus, quòd cauſa ſecunda principalis , & inſtrumentū indigent motione ſuperioris ad agendum , ſed in cauſa inſtrumentali eſſe motam eſt cauſa præciſa agendi , in cauſa verò principali eſt concauſa, vel conditio requiſita. Et hanc concluſionem cōmuniter tenent Thomiſtæ ſupra citati, & videri poteſt Sanctus Thomas 3. *part. quæſt.* 62. *articul.* 1. vbi inquit: *Quòd cauſa inſtrumentalis non agit per virtutem ſuæ formæ , ſed ſolum per motum, quo mouetur à principali agente , vnde effectus non aſsimilatur inſtrumento , ſed principali agenti.* Et *art.* 4. inquit : *Quod inſtrumentum non operatur niſi in quantum motum à principali agente, quod per ſe operatur, & ideo virtus principalis agentis habet permanens, & completum eſſe in natura , virtus*

autem.

autem inſtrumentalis habet eſſe tranſiens ex vno in aliud & incompletum, ſicut & motus eſt actus imperfectus ab agente in patiens. Et 2. *contra Gent. c.21.* inquit: *Quod inſtrumentum nunquam adhibetur ad cauſandum niſi per viam motus. Eſt enim ratio inſtrumenti, quod ſit mouens motum.* Et idem latè tradit *in 4. diſtinct. 1. quæſt. 1. articul. 4. & 3. part. quæſt. 19. art. 1.*

Fundamentum concluſionis eſt duplex; alterum quoad id quod negat, alterum quoad id quod affirmat. *Negat concluſio* inſtrumentalem virtutem eſſe innatam, tanquam potentia obedientialis actiua, nec eſſe ſolum extrinſecus aſsiſtentem. *Affirmat* verò eſſe receptam in ipſo inſtrumento, & per modum motionis deriuatam à cauſa principali. Et quoad vtrumque ſupponit, effectum illum perfectiorem, & excedentem, quem reſpicit, debere ab ipſo inſtrumento verè, & realiter procedere, alioquin ſi ab illo nõ procedit, ſolum procedit ab inſtrumento effectus ſibi proportionatus, & non excedens, atque adeo nunquam operatur verè, & realiter, niſi vt cauſa principalis, id autem quod excedit propriam virtutẽ verè & realiter non operatur, quod eſt tollere inſtrumentum reale, & verum, ſiquidem verè non operatur niſi principalem effectũ ſuum. Quod ſi operatur effectum illũ perfectiorẽ, ergo & influxus in illũ perfectior etiam eſt, quam in proprium effectũ, ergo & virtus aliqua ſupponitur in tali inſtrumento perfectior, & eleuatior ad talem influxum. *Conſequentia patet*, quia omnis operatio ſeu influxus, cùm ſit actus ſecundus, eſſentialiter ſupponit actum primum, qui ordinetur ad talem actum ſecundum, & conſequenter ſit illi proportionatus, & poſitiuè ordinatus ad illum, à virtute enim improportionata quomodo poteſt exire aliquis actus, ſiquidem diſparatè ſe habet ad illum. Actus autem primus, & ſecundus coordinatè ſe habent.

Ex hoc ergo deſtruitur tam virtus obedĩetialis actiua, quam virtus ſolum extrinſecè aſsiſtens pro conſtituendo inſtrumento ſufficienter in actu primo. Virtus quidẽ obedientialis actiua, quia talis virtus ſi datur in inſtrumẽto, oportet quòd ſit virtus in actu primo, proportionata ipſi effectui, inſtrumentaliter quidem & obedientialiter, ſed tamen tali modo, quòd ſine alia ſuperaddita actiuitate, vel virtute ab illa exire poſsit effectus, ad quem concurrit cauſa principalis, ergo oportet, quod habeat poſitiuum ordinem, & proportionem cum tali effectu, ita quòd concurſus influens in talem effectum non ſit indebitus, nec extraneus illi virtuti obedientiali actiuæ, alioquin ſi totum hoc non habet illa virtus, non habet id, quod requiritur ad conſtituendum inſtrumentum in actu primo, & in tali virtute, quæ ſit influxiua in effectum illum excedentem, ſed ſolum habebit capacitatem, & potentiam, vt conſtituatur in tali virtute, indigebit autem conſtitui actu in illa per participationem alterius cauſæ, ſiquidem non habet illam à ſe, & ſine illa influere non poteſt, etiam inſtrumentaliter in effectum. Rurſus hæc virtus obedientialis actiua eſt congenita ipſi inſtrumento, & naturaliter illi conueniens, non ab extrinſeco ſuperueniens, ergo ex proprijs & naturalibus inſtrumenti ei conuenit, & ſic ex proprijs talis naturæ conueniet aliqua virtus formaliter potens in id, quod excedit talem naturam, quod repugnat, cum ipſa natura à qua dimanat, nõ ſit illi effectui proportionata; ergo neque virtus illa, cuius radix eſt. Præſertim verò ſi dari poteſt inſtrumentum phyſicum reſpectu effectuum ſupernaturalium, quomodo poteſt ex natura, tanquam ex radice virtus proportionata formaliter effectui ſupernaturali dimanare, & in viſceribus naturę virtus attingens ſupernaturalia contineri?

Quòd verò non ſufficiat virtus ſolum extrinſecè aſsiſtens, & non recepta in ipſo inſtrumẽto, nec immutans illud, cõſtat, quia per talem extrinſecã ſubordinationem inſtrumentũ nõ redditur realiter potẽtius vel virtuo-

Digitized by Google

& ordinantis illud ad affectum, vt docet D. Thom. 3. *part. quæſt.* 62. *art.* 4. *ad* 1. & ſatis conſtat per concurſum ſimultaneum non conſtitui cauſam in actu primo, ſed in actu ſecundo, ſiquidem vt *præced. quæſt.* diximus, non diſtinguitur ab ipſa actione & influxu in effectum: ergo motio conſtituens inſtrumentum in actu primo, & ordinans illud ad effectum non eſt concurſus ſimultaneus, qui effectum facit, & cum inſtrumento moto & actuato concurrit ad effectum, ſed præuius qui cauſam mouet, aut etiam dat ei virtutem per modum actus primi, vt ordinetur ad effectum faciendum, & continuat, & coordinat inſtrumentum ipſi cauſæ principali, vt virtus eius quodammodo in inſtrumentum transfundatur; vt docet D. Thom. *in* 4. *diſt.* 1. *quæſt.* 1. *art.* 4. *quæſtiunc.* 3. An verò iſta motio reſpiciat terminum in ipſo inſtrumento producendum, dicemus *ſolut. ad vlt.*

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò arguitur. Inſtrumentum eſſe motum à cauſa principali non dat ei totam virtutẽ agendi, aliquid realiter imprimendo; ergo non conſiſtit tota ratio inſtrumenti in hoc, quòd operetur vt motum. *Anteced. probatur*, quia multa inſtrumenta carent tali virtute per motum illum impreſſa, vt in inſtrumentis corporeis, quæ operantur effectus ſpirituales, ſicut Sacramenta operantur gratiam, & phantaſma ſpeciem intelligibilem media virtute intellectus agentis; hæc enim inſtrumenta, nec recipiunt virtutem corpoream, quia hęc eſt improportionata effectui ſpirituali, neq; ſpiritualem, quia huius non eſt capax res corporea; ergo non operantur ex virtute per motionem recepta. Inſtrumentum etiam coniunctum, vt calor in animali non recipit aliquam virtutem per motionem ad producendam carnem, nec enim apparet quid imprimat anima calori de nouo, vt carnem producat, cùm per ſe ipſam anima non operetur. *Denique* multa agentia non operantur niſi per impreſſionem alicuius virtutis, & tamen inſtrumenta non ſunt, vt cœlum non operatur, niſi motum ab Angelo, & recipiendo virtutem ab eo, piper, aut vinum non calefacit, niſi prius calefactum: ergo non conſiſtit inſtrumentum in agendo per impreſſionem virtutis ex motu cauſa ſuperioris.

Confirmatur, quia illa virtus per motionem data inſtrumento, vel eſt ipſi effectui omnino proportionata, & ſufficiens, vel nõ; ſi hoc ſecundum; ergo vt proportionata fiat, indigebit alia motione, & ſic in infinitum, vel egredietur actio à virtute non proportionata; & ruit totum fundamentum ſupra traditum. Si primum; iam illa virtus conſtituet cauſam principalem, quia cum virtus ſit proportionata effectui, & eiuſdem ordinis cum illo, aſsimilat ſibi effectum, & ſic conſtituit cauſam principalem. *Nec refert* quòd detur iſta virtus per modum tranſeuntis, vel permanentis, hoc enim non conſtituit formaliſsimè rationem inſtrumentalis, vel principalis, ſed quòd aſsimilet, vel non aſsimilet effectum ſibi. Et inſtatur in multis, quæ homo operatur per virtutem tranſeuntem, & tamen eſt cauſa principalis eorum, quia cauſa vitalis, vt actus prophetiæ per modum tranſeuntis datur, & non permanentis, vt docet S. Thomas 2. 2. *q.* 171. *art.* 1. & ſimiliter actus charitatis, quando elicitur per auxilium nondum poſito habitu in anima, & ſimilia alia exempla multiplicari poſſunt.

Reſpondetur. Ad principale argumentum, negando anteced. Ad probationem quoad primam inſtantiam dicitur, quòd licet aliqui exiſtiment, quòd virtus illa impreſſa inſtrumento corporeo ad effectum ſpiritualem ſit corporea entitatiuè, & ſpiritualis intentionaliter, ſicut ſpecies impreſſa entitatiuè eſt accidens, & intentionaliter ſubſtantia: tamen euidenter S. Thom. docet illam virtutem eſſe ſpiritualem, nec repugnare quòd ſubiectetur in corpore; quia

 datur

datur modò quodam virtutis incompletæ & tranſeuntis: Ita docet 3. *p. quæſt.* 62. *art.* 4. *ad* 1. *& in* 4. *diſt.* 1. *quæſt.* 1. *art.* 4. *& in quæſt.* 27. *de Verit. art.* 4. vbi *in ſolut. ad* 5. docet: *Quod illa virtus propriè neque eſt corporea, neque incorporea; corporeum enim & incorporeum ſunt differentiæ entis completi, ſed propriè dicitur virtus ad incorporeum, ſicut motus magis dicitur ad ens, quàm ens.* Itaque virtus illa cùm proportionari debeat effectui potius quàm ſubiecto, eò quòd ſubiectum eleuat ad efficiendum vltra ſe, ſi eſſet virtus corporea, reſtabat difficultas per quid proportionatur effectui ſupernaturali faciendo. Et ſimiliter licet ſpecies intentionalis in entitate non adæquetur obiecto, in virtute tamen adæquari debet, & eiuſdem ordinis eſſe, vt ſi obiectum eſt ſpirituale, ſpecies non poteſt eſſe corporea; ſi obiectum ſupernaturale, ſpecies propria ſupernaturalis eſſe debet; ſi obiectum increatum, ſpecies propria debet eſſe increata in ſpiritualitate. Et ſimiliter virtus licet accidens ſit, eiuſdem tamen ordinis & proportionis cũ effectu eſſe debet.

Ad difficultatem ergo attactam, quomodo virtus incorporea in ſubiecto corporeo eſſe poſſit, S. Thom. *perpetuo reſpondet cit. locis*, quòd virtus ſpiritualis incompleta, & per modum motus benè poteſt ſubiectari in re corporea, non tamen virtus per modum permanentis, & in eſſe completo & perfecto. Nec intelligimus nomine virtutis tranſeuntis, & permanentis, virtutem quæ paruo tempore, vel multo duret, hoc enim per accidens eſt, ſed intelligitur virtus tranſiens & permanens, completa, vel incompleta ratione muneris & officij, quod exercet. Quædam enim virtus datur per ſe primo, & ex natura ſua ad conſtituendum rem in ratione principij operatiui, quædam ad continuandum, & ſubordinandum aliquid alteri principaliter operanti, tanquam illi miniſtrans in operando, & ſic operans non per ſe primo, ſed miniſterialiter; ſicut etiam in entitatibus quædam dantur, vt principales partes conſtituentes, quædam vt nexus & colligationes earum. Igitur virtus, quæ non datur vt per ſe operatiua, ſed vt continuatiua cum alia principaliter operante, dicitur dari per modum motus, quia licet operatiua ſit, non tamen hoc habet, niſi ex continuatione actuali ad virtutem principalis agentis, cui miniſtrat & ſeruit, dum actu operatur, & ideo dicitur per modum motus dari. Et talis virtus licet ſpiritualis ſit, poteſt ſubiectari in re corporea, non abſolutè, ſed quatenus obediens, & ſubijcibilis eſt ſpiritui, & à fortiori Deo, naturaliter enim corpus ſubijcitur ſpiritui, & eius impreſsionem ac motum recipit; ſicut etiam anima rationalis, licet in ſe ſpiritualis ſit, poteſt tamen ſubſtantialiter informare corpus, quia non eſt ſubſtantia completa, ſicut Angelus, ſed incompleta; ſimiliter ergo accidens incompletum, & per modum motus poterit informare corpus, eique inhærere & actuare. Et hoc ideo, quia corpus non ſolum eſt entitas materialis, ſed etiam obediens ſpiritui in ordine ad aliquos effectus ſpirituales, vt ad mouendum & excitandum intellectum per ſenſus & alia ſimilia debet ergo eſſe capax recipiendi motus ſpirituales, nec tamen ſimiliter ſpiritus eſt capax motus corporei, quia ſpiritus non obedit corpori, nec corpus agit in illum, nec per illum cauſat effectus corporeos. Et per hanc Philoſophiam melius intelligitur quomodo Angelus ſuo ſpirituali actu moueat cœlum, quomodo intellectus agens vtatur phantaſmate ad ſpeciem intelligibilem producendam, & voluntas moueat appetitum ſenſitiuum, ac denique potentia ſuperior vires inferiores imprimendo illi per modum tranſeuntis motus ſuos.

Ad difficultatem inſinuatam in argumento de inſtrumentis coniunctis *iam ſæpè diximus*, nos non loqui de illis, quia propriè non ſunt inſtrumenta, ſed virtutes ipſarum cauſarum, quæ hoc ipſo quòd ſunt coniunctæ, vel ab ipſa ſubſtantia profluentes, hinc alia

Digitized by Google

alia noua motione ſuperaddita virtutem agendi habent ad ipſa ſubſtantia, eò quòd virtutes illius ſunt.

Ad aliam verò difficultatem de quibuſdam cauſis principalibus, quæ non mouent niſi vt motæ, *dicitur*, quòd illæ non mouent vt motæ, taliter quòd ly motæ ſit tota ratio cauſandi, ſed ſolum conditio, vel coadiuuatio requiſita, qua poſita ipſarum virtus vt principalis operatur.

Ad confirmationem reſpondetur ex dictis, quòd virtus illa inſtrumentalis eſt proportionata ad effectum producendum: *diſtinguo*; proportione virtutis miniſterialis, & præſupponentis aliam priorem virtutem, à qua deriuatur tanquã à principaliori, *concedo*; non præſupponente aliam priorem, cuius gerat vices, & cui deſeruiat deriuando ex ipſa effectum, *nego*. Ad rationem autem cauſæ principalis requiritur virtus, quę per ſe primo ſit operatiua, & non ex miniſterio, & deriuatione actuali alterius. Neque exempla in contrarium allata quidquã obſtant, quia ad actum prophetiæ, vel ad actum amoris, & viſionis, quando ſine habitu charitatis, & luminis producuntur, requiritur aliqua qualitas, ſupplens vicem habitus, & ideò per ſe primò operatiua eſt ex natura ſua, licet ſtatum habitus non habeat; & ideò per modum tranſeuntis dicitur dari ratione ſtatus, quia licet ex natura ſua deberet eſſe firmiter, & perfectè in ſubiecto, vtpote per modum habitus, tamen quia de facto non exiſtit permanenter, ſicut alij habitus, ſed in ſtatu imperfecto, dicitur dari per modum diſpoſitionis tranſeuntis, ſcil. quoad ſtatum exiſtendi in ſubiecto. Motio autem inſtrumenti, & qualitas diuini auxilij dati per modum concurſus, non ad ſupplendum habitum, & virtutem, non ſolum ratione ſtatus imperfecti, ſed etiam ex propria natura non ſunt per ſe primo operatiuæ, ſed vt deſeruientes alteri priori, & principaliori.

Et ſi inſtes. Nam illa Dei motio præbet ipſi inſtrumento virtutem in actu primo; ergo ſolum dat ſufficientiam, & non efficaciam, quia efficax concurſus non dat actum primum operandi, ſed applicationem eius ad actum ſecundum; & ſic vltra motionẽ, qua inſtrumentum applicatur ab agente per modum eleuationis & virtutis, requiretur alia motio efficax ad operandum, ſicut in alijs cauſis principalibus, eritque illa virtus per ſe operatiua.

Reſpondetur. Vtrumque effectum dari in inſtrumento mediante motione Dei eleuatiua quia & conſtituitur in actu primo ipſa motione, vt eleuatiua eſt, & applicatur ad operandum efficaciter, quatenus actualis vſus inſtrumenti eſt; non enim repugnat vtrumque conuenire eidem motioni, quia ex actuali vſu & motione cauſæ principalis deſcendit in ipſam cauſam antecedenter ad exitum operationis & quia datur vt virtus ſolum deſeruiens actuali operationi, & vt miniſtrans & applicans virtutem cauſæ principalis ad paſſum & effectum, circa quæ operatur, non eſt virtus principalis, ſed miniſtrans coniuncta ipſi actuali operationi. Non tamen poterit ſimiliter concurſus ſimultaneus mouere cauſam, & concurrere ad effectum, quia identificatur cum effectu, & actione, non cum cauſa.

Vltimò arguitur. Vel illa motio eſt aliquid impreſſum inſtrumento, vel non; ſi non, ergo per talem motionem non magis redditur inſtrumentum actuatum ad operandum per ipſam quàm ſine ipſa, quod eſt deſtruere fundamentum noſtrum. Si eſt aliquid impreſſum, vel eſt motus phyſicus, & ſic habebit ſuum terminum, verbi gratia, qualitatem ſi eſt alteratio, vel vbi ſi eſt latio & tunc ille terminus, & non motus conſtituet inſtrumentum in actu primo. Si verò eſt motus aliquis nobis ignotus, ad minus hoc ipſo, quòd eſt motus, eſt aliquid imperfectius ipſa re producta, & ſic non poterit ſufficienter conſtituere inſtrumentum in actu primo reſpectu rei perfectioris: præterquam quod videmus inſtrumenta ſeparata qualitate aliqua cõſtitui in

actu:

Digitized by Google

actu primo, vt ſagitta, vel baculus cum impulſu aliquo mouentur.

Confirmatur. Quia per illam motionem nihil aliud habet inſtrumẽtum, quam ſubijci, & ſubordinari cauſæ principali, quod nihil eſt aliud, quàm obedientialiter ſe habere ad illam, ſed in creatura datur potentia obedientialis, vt in ea, vel mediâ eâ fiat quidquid Creator diſpoſuerit, vt S. Thomas dicit *in 4. diſt. 8. quæſt. 2. artic. 3. ad 4.* igitur ad rationem inſtrumenti in actu primo ſuperfluit alia motio præter iſtam potentiam obedientialem.

Reſpondetur, aliquos, quos refert & impugnat Caietan. *3. part. quæſt. 62. articul. 4.* ſentire, quod illa motio producit aliquem terminum in ipſo inſtrumento. Cæterum falſum hoc eſt, cùm inſtrumentum non moueatur ad acquirendum ſibi, ſed ad mouendum alia. Eſt ergo ille motus qualitas aliqua per modum tranſeuntis & motionis, ſicut impulſus in ſecuri, virtus in Sacramẽtis; non autem motus eſt ad qualitatem, & ita negamus eſſe alterationem propriè loquendo, quæ qualitatem producat in ipſo inſtrumento vt terminum, ſed ipſa motio eſt qualitas mouens, & producens; ſed reductiuè poteſt ad alterationem pertinere, ſicut quælibet immutatio per qualitatem aliquam factam largo modo loquendo alteratio dicitur, & ſicut illa virtus inſtrumenti eſt quid incompletum in genere virtutis, ita & in genere alterationis, verè tamen aliquid imprimit in ipſum inſtrumentum ab actione principalis agentis productum, & deriuatum, & in ipſo genere virtutis incompletum; *nec obſtat*, quòd producat effectum perfectiorem quia vt dicit D. Thom. *q. 27. de Veritat. art. 4. ad 6 Incompletus motus poteſt eſſe cauſa eius, quod completum, & ſupernaturale eſt, non per modum virtutis principalis, ſed inſtrumentalis.* Et hoc relinquit inſtrumentum ſufficienter proportionatum ad operandum per modum inſtrumenti deſeruientis, non ſicut requiritur ad cauſam principalem: inſtrumenta verò, quæ operantur per impulſum, non operantur per qualitatem completam, & perfectam, ſed per modum motionis datã, vt *ſup. quæſt.* 23. de impulſu diximus.

Ad confirmationem dicitur, potentiam obedientialem, de qua loquitur D. Thom. non importare inſtrumentalem virtutem, aut poſitiuam habitudinem, ſeu proportionem ad effectum ſupernaturalem, ſed capacitatem tantum per modum non repugnantiæ ad obediendum Deo, ſiue vt in ipſa creatura aliquid recipiatur, ſiue vt per eam aliquid fiat, & hæc eſt congenita cuicumq; creaturæ, ſeu ipſa entitas creaturæ, vt obediens Deo. Sed vltra hanc potentiam obedientialem requiritur aliqua vis impreſſa inſtrumento, vt ipſe D. Thom. *in illo eodem loco citato*, & in alijs multis à nobis citatis apertè docet; nam potentia obedientialis ſolum poteſt conſtituere aliquid vt eleuabile, non vt eleuatum. Requiritur autem ad inſtrumentum determinata virtus eleuans, tùm quia potentia obedientialis de ſe eſt indifferens ad omnia, quæ Deus velit per illam operari, & ſic pro determinatis effectibus oportet determinari; tùm, quia requiritur poſitiuus ordo, & proportio ad effectum producendum in ipſo inſtrumento producente, vt oſtenſum eſt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in omni inſtrumento requiratur aliqua propria operatio ad effectum principalis agentis?

SVpponimus per illam virtutem, qua inſtrumentum à cauſa principali mouetur ad agendũ vltra ſe, attingere ipſum effectũ principalis agentis, & non ſolum aliquid antecedenter ſe habens ad ipſum, quia vel illud, quod attingit antecedenter ad effectũ principalis agentis, eſt ipſi proportionatum, & non excedens propriam virtutem, vel excedit. Si non excedit, non reſpicit ipſum inſtrumentaliter ſed principaliter; ſi excedit, pari ratione poterit attingere virtute excedente effectum principalem.

Quare

Digitized by Google

Quare tota difficultas eſt, an vt eleuetur inſtrumentum ad agendum vltra propriã virtutem, requiratur aliqua actio in ipſo inſtrumento, quę ab ipſo ſecũdum propriam virtutem procedat, & vlterius eleuetur à cauſa principali. An verò etiamſi inſtrumentum nihil omnino agat per propriam virtutem poſsit ex ſola impreſsione principalis agentis inſtrumentaliter operari. Et præcipuè habet locum iſta difficultas in inſtrumentis Dei, creaturæ enim non vtuntur inſtrumentis, niſi tanquam adminiculis, quibus adiuuantur, ſicut artifex vtitur acumine ſerræ, vt neceſſariæ ſibi ad ſcindendum, & Angelus applicat actiua paſſiuis, vt indigens actiuitate eorum; Deus autem vtitur inſtrumentis, non vt indigens illis, ſed vt communicans eis, vt ſibi cooperentur; & ita difficultas eſt an vt inſtrumentum ſit eleuabile, etiam à Deo requiratur aliqua propria ipſius actio, quæ ſuſcipiat eleuationem cauſæ ſuperioris; an verò etiam ſine vlla propria actione poſſit talem motionem recipere, & operari.

Circa quam difficultatem P. Suarez *tom.* 1. 3. *part. diſputat.* 31. *ſection.* 9. & alij *exiſtimant*, non requiri propriam operationem inſtrumenti, vt à cauſa principali aſſumatur, quod ibi probat diſcurrendo per omnia genera inſtrumentorum Dei, naturæ & artis. Inter Thomiſtas autem etiam eſt varietas in hac parte, nam Ferrar. 2. *contra Gen. c.* 21 *circa ſextam rationem* D. Tho. requirit in inſtrumento propriam actionem diſtinctam ab ea, quæ ſibi communicatur à ſuperiori agente, & ſequitur Nazarius 1. *p. q.* 45. *art.* 1. Aluarez 3. *p. diſp.* 66. *& alij.* At verò Caiet. 1. *p. q.* 45. *art.* 5. & Bannez *ibidem* requirunt quidem actionem propriam in inſtrumento reſpectu effectus principalis agentis, non tamen diſtinctum terminum realiter, ſed ſufficit quòd in eodem effectu, ſeu termino aliquid correſpondeat motioni principalis agentis, & aliquid propriæ virtuti inſtrumenti, ſicut actio collocans tres virgas ex propria virtute, ſolum dat illis ſitum localem, ex ratione verò dirigente facit triangulum. Alij verò vt M. Nunno 3. *p. q.* 62. *art.* 1. *diffic.* 7. tenent, non requiri in inſtrumento aliquam actionem propriam, & realem, vt eleuetur à Deo, nec diſpoſitionem aliquam propriè dictam, ſed ſolum obedientialem, quæ largo modo dicitur operatio, & eſt non repugnãtia ad ſuſcipiendam motionem principalis agentis. Cui etiam ſuffragari videtur Lorca 3. *p. diſp.* 63. loquens de inſtrumentis ſupernaturalibus.

Sit vnica concluſio; vt inſtrumentum eleuetur à Deo, requiritur, quod exerceat aliquam propriam actionem, ita quod ſi omnino ſit mortuum, ſeu carens omni actione non poterit eleuari. Cæterum non requiritur, quod operetur aliquem terminum, qui ſit diſpoſitio ad effectum principalis agentis in ſubiecto, in quo ponitur talis effectus, ita quod ſint diſtincti termini res operata per propriam actionem, & per eleuationem, quarum vna ſit diſpoſitio ad aliam, ſed ſufficit quamcumque rem operari in quocumque ſubiecto, ita quod ex parte modi operandi modificet actionem diuinam, & hoc eſt diſpoſitiuè operari. Prima pars concluſionis probatur ex D. Tho. in 3. *p. q.* 62. *art.* 1 *ad* 2. vbi poſtquam dixit, quòd inſtrumentum habet duas actiones, vnam inſtrumentalem ſecundum quam operatur, non in virtute propria, ſed in virtute principalis agentis; aliam propriam, quæ ſibi competit ſecundum propriam formam, ſicut ſecuri competit ſcindere ſecundum propriam acuitatem, & facere lectum, vt eſt inſtrumentum artis; ſubdit: *Quod non perficit inſtrumentalem actionem, niſi exercendo actionem propriam, ſcindendo enim facit lectum. & ſimiliter Sacramenta corporalia per propriam operationem, quam exercent circa corpus, quod tangunt, efficiunt operationem inſtrumentalem, ex virtute diuina circa animam:* vbi S. Tho eodem modo loquitur de inſtrumento artificiali, & de ſupernaturali, quod mouetur à Deo, ergo videtur eſſe de natura ipſius inſtrumenti, ſiquidem etiam

iam in ſupernaturalibus requiritur: imò ex eo probat D. Tho. non poſſe dari inſtrumentum creationis, quia inſtrumentum nō participat actionem principalis agentis, niſi in quantum per aliquid ſibi proprium operatur ad effectum principalis agentis, quod eſſe non poteſt in creatione, cùm creatio ſit ex nihilo, circa quod creatura non poteſt operari, vt patet in 1. *p. q.* 45. *art.* 5. ergo etiam de potentia abſoluta non poteſt dari inſtrumentum, niſi habeat aliquā propriam actionem.

Ratio verò huius ſumitur ex his, quæ docet ipſe Diu. Thom. *quæſt.* 3. *de potent. articul.* 4. quia actio alicuius etiam ſi ſit illius vt inſtrumenti, oportet, quòd ab eius potentia egrediatur, ergo requiritur aliqua actio talis inſtrumenti, illa enim eſt actio talis inſtrumenti, quæ egreditur ab eius potentia, alioquin ſi nihil ab ea egreditur nihil operabitur, & ſic non erit inſtrumentum, quia ſi nihil ab eo egreditur, ſed ocioſum manet, non magis erit inſtrumentum Dei id, quod dicitur aſſumi pro inſtrumento, quam quod non aſſumitur. *Dices* egreditur effectus tantum per virtutem communicatam à ſuperiori agente, ſed nihil egreditur à virtute propria inſtrumenti. *Sed contra eſt.* Quia ſi virtus propria nihil agit, ſed tantum virtus communicata a ſuperiori agente, ita quòd actio tantum exit ab illa virtute communicata, & nullo modo à propria virtute, non poteſt ex vi illius conſtitui inſtrumentum in ratione inſtrumenti, vt diſtinguitur à cauſa principali. quia cauſam eſſe inſtrumentalem non conſiſtit in hoc tantum quòd operetur virtute ab alio participata, ſed in hoc quòd operetur vltra propriam virtutem; nam operari per virtutem participatam nullo modo concurrente propria virtute, vt vltra illam operetur, etiam in cauſis principalibus inuenitur, vt patet in aqua ex calore recepto calefaciente, & in Luna ex luce Solis lucente, & in intellectu ex lumine gloriæ vidente, quæ non operantur inſtrumentaliter, eò quòd effectus eis per ſe primo aſsimilantur. Si ergo inſtrumentum nihil operatur propria virtute, vt habeat effectum vltra propriam actionem, ſed nihil omnino agendo ex ſe, ſolum recipit virtutem à ſuperiori agente, & illa ſola agit, ex hoc præcisè non habemus rationem ſufficientem diſtinguendi illud inſtrumentum à modo agendi cauſæ principalis; ſiquidem hoc quod eſt recipere virtutem, & agere per illam, non eſt operari vltra propriam virtutem; quia de facto ſi nihil operatur inſtrumētum propria virtute, ſed tantum recipit virtutem alterius, in nullo miniſtrat ſuperiori agenti, quia illa virtus ab illo recepta tantum operatur effectum principalis agentis, non illi miniſtrando, ſed præcisè effectum emittendo, licèt per virtutem emendicatam ab alia, quæ tamen virtus ſe habebit, tunc vt primo, & per ſe operatiua non vt motio eleuatiua alterius actionis ſibi miniſtrantis, & deſeruientis. Vt ergo tanquam cauſa inſtrumentalis miniſterialiter operetur, neceſſe eſt, quòd habeat aliquam actionem, quæ in quantum propria eſt, miniſtret, & in quantum eleuata vltra proprium effectum aliquid attingat.

Secunda verò pars concluſionis cōſtat pluribus exemplis, nam poteſt Deus aſſumere actum immanentem, verbi gratia, cogitationem, vel viſionem vt aliquid extra ſe operentur, vt Sanctus Thomas admittit 2. 2. *quæſt.* 178. *articul.* 1. *ad.* 1. & tamen actus immanens ſecundum ſibi propria nihil operatur in ſubiecto extra vbi ſit effectus. Similiter inſtrumenta corporalia, quæ aſſumuntur ad producendum aliquid ſpirituale, vt Sacramenta gratiam in anima, ignis torturam in dæmone, nullam diſpoſitionem producunt propria actione in ipſum ſpiritum, quia propria eorum actio corporalis eſt, ergo non requiritur actio propria inſtrumenti ad producendam aliquam diſpoſitionem in eo ſubiecto, in quo effectus principalis ponitur. *Et ratio eſt*, quia virtus diuina non aſſumit inſtrumentum quaſi indigens

gens illo, vel effectu ab ipſo producto ad principalem effectum producendum, ſed ſolum vt cum communicatione, & conſortio illius operetur, ergo ſufficit accommodare ſe modo operandi inſtrumenti, ita quod ab ipſo inſtrumento exeat operatio aliqua iuxta modum ſuum, & attingat effectum aliquem vltra virtutem propriam, & ſic ex parte modi operandi diſpoſitiuè ſe habeat, non ex parte alicuius rei operatæ. Quomodo autem illa actio identificetur cũ effectu à ſe diſtanti? *Reſp.* quòd actio illa eleuata à Deo eſt virtualiter multiplex, & plures effectus quaſi partiales & inadęquatos reſpicit, ſicut impulſus qui plura proijcit, calor qui in plura ſubiecta agit, & Sol in omnia inferiora, licet continuata, inſtrumentum verò in diſtantia ſupernaturaliter.

SOLVVNTVR ARGVMENTA.

PRimò *arguitur aliquibus inſtantijs*, ad probandum non requiri aliquam actionem propriam vt inſtrumentum operetur, ſed ſufficere paſsionem, vel motum. Nam ſufficit contactus vnius corporis cum alio ad faciendũ miraculum, ſicut corpus mortuum ad contactum corporis Eliſei reuixit, & mors Chriſti, ac reſurrectio iam præterita efficienter operantur noſtram iuſtificationem, vt conſtat ex D. Tho. 3. *p. q.* 50. *art.* 6. *& q.* 56 *art.* 1. conſtat autem quòd mors non eſt actio, ſed paſsio, & reſurrectio præterita iam non eſt actio, ſed ſolum manet terminus talis actionis, ergo non requiritur ad operationem inſtrumentalem propria, & vera actio inſtrumenti. *Ex alia parte inſtatur* ad probandum, quòd ſi requiritur actio propria inſtrumenti prçuia ad eleuationem cauſæ principalis, etiam requiretur aliquid productum tanquam diſpoſitio ad effectum principalis agentis; ideò enim negat. D. Tho. 1. *p. q.* 45. *articul.* 5. poſſe dari inſtrumentum creationis, quia inſtrumentum debet operari diſpoſitiuè ad effectum principalis agentis, quod in inſtrumento creationis non inuenitur, quia nullum præſuppomit ſubiectum, ſed ſi non requiritur, quòd producat aliquid in ipſo ſubiecto, quod de nouo fit, ceſſat iſta ratio, quia inſtrumentum ſaluatur operando diſpoſitiuè in vno ſubiecto, & effectum principalem in alio, vbi nihil operatur diſpoſitiuè, ergo poterit ad creandum aſſumi inſtrumentum, quod operatur aliquid diſpoſitiuè circa vnum ſubiectum, & nihil circa ſubiectum, quod creatur.

Ad primam inſtantiam reſp. In omnibus illis inueniri aliquam propriam actionem; quæ proximè aſſumitur ad operandum inſtrumentaliter, nam ille contactus aliquam actionem adiunctam habuit, vel impulſus, quo proiectum eſt cadauer, vel grauitatis, qua deſcendit, vel etiam aliquam infrigidationem, aut alterius qualitatis alterationem, qua fit contactus corporum ſecundum qualitates ſenſibiles Mors autem, & paſsio Chriſti, & reſurrectio dicuntur operari inſtrumentaliter noſtram reſurrectionem, vel iuſtificationem ratione ſui termini, cuius ipſæ ſunt conditiones. vt humanitas Chriſti operetur per ſuas actiones & imperium tales effectus. Et ita D. Thom. *q.* 56. *citata, art.* 1. *ad* 3. dicit: *Quòd reſurrectio Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ reſurrectionis, in quantum humanitas eius ſecundum quam reſurrexit, eſt quodammodo inſtrumentum diuinitatis ipſius.* Et aduertit ibi Caietan. quòd reſurrectio Chriſti ſe habuit vt conditio ad hoc vt humanitas Chriſti eſſet inſtrumentum reſurrectionis noſtræ; & ſimiliter paſsio, vt eſſet inſtrumentum remiſsionis peccatorum. Quare humanitas paſſa, & reſuſcitata eſt inſtrumentum diuinitatis, mediantibus tamen actionibus, quas facit, vel in noſtra reſurrectione faciet, quæ diſtinctæ ſunt à ſua reſurrectione: nam *ipſe Dominus in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo*, id eſt in imperio mouente Angelum ad noſtram reſur-

ſurrectionem, quod imperium diſtincta actio eſt.

Ad ſecundam inſtantiam reſpondetur, non requiri de neceſsitate, quòd illa actio præuia inſtrumenti producat terminum realiter diſtinctum ab effectu principalis agentis, ſed ſufficit eundem effectum producere, licèt modo ipſius inſtrumenti proprio, ſufficit etiam producere aliquid in ſubiecto diſtincto ab eo, in quo producitur effectus principalis agentis, vt cùm aſſumitur actus immanens ad producendum aliquid extra. Nec Diu. Tho. dixit requiri ad inſtrumentum, quòd operetur aliquam diſpoſitionem ad effectum principalis agentis, ſed quòd diſpoſitiuè operatur, in quo multi hallucinantur, putantes idem eſſe operari diſpoſitiuè, & operari diſpoſitionem; cùm tamen ſaluetur operari diſpoſitiuè, quando ex parte modi operandi modificat actionem principalis agentis, vt operetur modo cauſæ inferioris, licèt non diſtinctum realiter effectum operetur, vel non in eodem ſubiecto.

Et cùm vrgetur, quod ſecundum hoc non repugnabit dari inſtrumentum creationis in vi rationis Diu. Thom. *Reſpondetur*, adhuc repugnare tale inſtrumentum propter modum operandi creatum ipſius inſtrumenti, quia actio ipſius cùm ſit accidens, operatur dependenter à ſubiecto, vndè ſi diuina actio eleuat hanc actionē creatam, & iuxta modum operandi eius ſe accommodat, non poteſt ex vi illius creare, quia creatio eſt ex nihilo. & ſic opponitur modo operandi actionis, quæ eſt ex ſubiecto. & hoc ipſo quòd actio eſt accidens non poteſt non eſſe in ſubiecto, & ex ſubiecto operari. Quam rationem aduertit D. Tho *q. illa 3. de potent. art. 4.*

Quòd ſi inſtes ex P. Suarez *vbi ſupra*, quia ad propriam actionem inſtrumenti non requiritur, quòd ſit in eodem ſubiecto, in quo effectus producitur, ſed ſufficit, quòd in alio ſicut actus immanens exiſtens in anima operatur inſtrumentaliter ad extra, ergo ſufficit quòd actio creatiua inſtrumentalis exiſtat in vno ſubiecto vt accidens, & alibi operetur ex nihilo. Quod explicatur exemplo tranſubſtantiationis, quia etiam tranſubſtantiatio caret ſubiecto, cùm ipſum ſolum habeat pro termino à quo, & tamen poteſt dari inſtrumentum reſpectu ipſius, ergo ex defectu ſubiecti non debet denegari inſtrumentum creationis. Item ad diuinam potentiam non requiritur alia diſpoſitio in inſtrumento, quàm obedientialis, vt obediat Deo mouenti, & quòd effectus poſſit ab ipſo dependere; ad hoc autem non requiritur quòd Deus accommodet ſe in modo agendi ipſi inſtrumento, ſed ſufficit quod nolit fieri effectum ſine conſortio inſtrumenti, & dependentia ab illo, ergo propria actio inſtrumenti non requiritur.

Reſpondetur, quòd benè poteſt actio eſſe in vno ſubiecto inhæſiuè ſecundum mutationem ipſius, & operari in alio diſtante à ſe, tanquam in ſubiectum inadæquatū per ſimilem mutationem, ſed quòd eleuetur ad operandum extra ſe ſine vlla proſus mutatione, ſed ex nihilo omnino repugnat, quia hoc ipſo quòd actio aliqua eſt motus, & dependens à ſubiecto, non poteſt operari ſine motu, niſi deſtruatur actio, & fiat non immutatiua. Et ita poterit Deus intra lineam actionis immutantis, ſeu motus (& loquimur largè de motu, prout etiam comprehēdit actiones ſpirituales, & quaſcumque alias, quæ ſunt in ſubiecto) ſubrogare diuerſos effectus, vel ſubiecta, ſiue diſtantia, ſiue indiſtantia, quæ per modum mutationis attingantur ſiue cōntactu reali, ſiue virtuali; quòd verò agat ſine vlla mutatione, ſicut requirit creatio, quæ eſt ex nihilo, hoc nō poteſt eſſe niſi deſtructa ſpecie illius actionis, quæ ex ſua natura eſt motus, ſeu mutatio aliqua, ſi autem creat, creat vt non mutatio, atq; adeò non operans modo ipſi inſtrumento ſe accommodādo, quod eſſet non vti illo vt inſtrumēto.

Nec obſtat exemplum de tranſubſtantiatione, quia eſt vera mutatio, non formalis ſed totalis

totalis, neque enim corpus Chriſti creatur, ſed panis mutatur in ipſum, & ita ex parte ſubiecti, quod tranſmutatur, & conuertitur poteſt actio inſtrumenti eleuari à Deo, vt intra lineam mutationis operetur tranſubſtantiationem, quod inſinuat D. Thom. *in 4. diſt. 8. q. 2. art. 3. ad 3.* dicens: *Nihil deperire dignitati corporis Chriſti, ſi aliqua creatura accipiat inſtrumentalem virtutem operandi in id, quod in corpus Chriſti tranſubſtantiatur.* Sentit ergo Diuus Thomas inſtrumentum tranſubſtantiationis attingere ſubiectum, quod mutatur, & ideò talis actio non amittit rationem mutationis licèt eleuetur à Deo ad operandum mutationem non naturalem, neque formalem, ſed totalem & ita tranſubſtantiationem eſſe veram mutationem, tanquam conuerſio ab exiſtenti in exiſtens, docet latè Diuus Thom. *in 4. diſtin. 11. quaſt. 1. artic. 3. quaſtiunc. 3.*

Ad aliam inſtantiam reſpond. ſufficere ad diuinam virtutem diſpoſitionem obedientialem inſtrumenti, ſed tamen iſta obedientialis diſpoſitio ſecundum potentiam eſt non repugnantia, ſeu capacitas obedientialis, & ſecundum actum eſt aliqua actio, quæ eleuatur à Deo, quia niſi ipſum inſtrumentum verè producat, & agat inſtrumentum in actu non erit, non poteſt autem producere niſi actionem, quæ ſit accidens, & mutatio.

Vltimò inſtabis; in aliquibus inſtrumentis, in quibus non apparet aliqua actio præuia ipſius inſtrumenti præter operationem principalis agentis, verbi gratia, ſigillum imprimens figuram non apparet, quam actionem habeat præter ipſam impreſſionem figuræ ſimiliter in ſerra non datur virtus actiua, præter virtutem mouentis illam ad ſcindendum, nam durities non eſt virtus actiua, ſed reſiſtitiua, multo minus quantitas, & figura ipſius ſerræ actiua ſunt; neque grauitas, quia hæc ſolum mouet deorſum, & ſic ſerra non ſcinderet niſi deorſum verſus. Item etiam phantaſma attingit inſtrumentaliter ſpeciem ſpiritualem productam ab intellectu agente, & tamen non apparet, quid præuium operetur in anima, vel intellectu. Denique ſi illa propria inſtrumenti eſt præuia ad motionem principalis agentis, ergo diſtinguitur ab illa, aliàs eſſet præuia ad ſe ipſam, ſi verò diſtinguitur, ergo non eodem motu ſit, verbi gratia, ſciſſio ſerræ, & productio lecti, quod negat Diu. Thom. *3. p. quaſt. 63. articul.*

Reſp. Ad exemplum de ſigillo & ferra, aliiſq; ſimilibus inſtrumentis operari actione propria, v. gr. duritia aut grauitate, quæ impulſa cōprimit ceram, & imprimit figuram; & duritia non ſolum eſt reſiſtitiua ſed etiam diuiſiua, vel fractiua alterius, ſicut & acumen; duritia enim impulſam per ſe ipſam diuidit, aut frangit, acumen penetrat, ſeu diuidit; licèt verum ſit, quòd ad ſic diuidendum adhuc vt cauſa principalis dependeat ab impulſu, & motione non quatenus artificioſa, ſed quatenus impulſiua præcisè, ſicut piper, aut vinum non calefaciunt, niſi prius calefacta à ſtomacho, ab artificioſa verò motione dependet non ad ſcindendum, ſed ad faciendum lectum, verbi gratia.

Ad illud exemplum de phantaſmate latiùs dicetur *in libris de anima. Nunc breuiter dicitur* phantaſma non eſſe propriè inſtrumentum effectiuum intellectus agentis ad producendas ſpecies, ſed obiectiuum, quatenus præbet obiecta habilia, vt intellectus agens producat ſpecies, quas non ſufficit producere phantaſma, quia non eſt intelligibile in actu, ſed determinat ipſum intellectum agentem quaſi materiam obiectiuam. Vnde dicit Diu. Thom. *1. part. quaſt. 84. articul. 6. in fine corporis: Quòd cognitio ſenſibilis non eſt perfecta, & totalis cauſa intellectiuæ cognitionis, ſed magis quodammodo eſt materia cauſa.* Et Caietan. *1. part. quaſt. 85. articul 1. in fine*, docet quòd phātaſma propriè non eſt inſtrumentum intellectus, ſed vocatur largè inſtrumētum, quatenus omnis

nis

Digitized by Google

nis cauſa ex ſe non ſufficiens ad aliquem effectum,ſed indigens virtute alterius, inſtrumentum eius dicitur,ſicut etiam color poteſt dici inſtrumentum lucis,quia color ſine luce non ſufficit mouere viſum. Eſt tamen differentia,quòd lux informat ſuperficiem coloratam informatione reali, intellectus autem agens non informat realiter phantaſma neque illi communicat aliquã virtutem, aut lucem, vt aliqui putarunt, ſed illuminat phantaſmata, inquit Sanctus Thomas *quæſt. illa* 84. *artic.* 1. *ad* 4. *Quia ſicut pars ſenſitiua redditur virtuoſior ex coniunctione ad intellectum, ita phantaſmata, ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ex eis ſpecies intelligibiles abſtrahantur.* Igitur hæc habilitas,illuminatio nuncupatur,non verò in ſe recipiunt lucem ſpiritualem informantem illa,ſed lux ſpiritualis, ſi qua datur, eſt ipſa ſpecies producta in intellectu poſsibili ab intellectu agente determinato per tale phantaſma, quod ex coniunctione ad intellectum eſt ſic habile, vt ex illo formari poſsit talis ſpecies.

Ad vltimum dicitur, illam actionem inſtrumenti aliquando eſſe actionem præuiam,& realiter diſtinctam à motione cauſæ principalis ſicut ablutio,aquæ, & productio gratiæ, quia ſunt termini realiter diſtincti; aliquando verò ſolum eſt præuia actio virtualiter, & ſecundum aliquam formalitatem tantum, quia termini ipſi ſolum formaliter ſunt diſtincti, & non realiter, ſicut quando ſecuris ſcindendo facit lectum, diuiſio quantitas, & forma producta per artem non ſunt termini realiter diſtincti, ſed formaliter, ſecundum aliquos reſpectus, & modus, quibus figura illa,aut diuiſio perfectior eſt, & ſic ſufficit quòd actio præuia ſit, ſecundum aliquam formalitatem diſtinctam à forma artificioſa, non verò realiter ſit diſtincta.

* *
*

FINIS.

SVMMA

Digitized by Google

SVMMA TEXTVS LIBRI PRIMI PHYSICORVM.

INTENTVM Philoſophi in hoc primo libro eſt. Primò tradere ordinem, methodumque procedendi in hac ſcientia. Secundò principia rerum naturalium inueſtigare, ſententias veterũ Philoſophorum referendo & refutando. Tertiò, tandem propriam ſententiam ſtatuendo & probando.

SVMMA CAPITIS I.

Igitur in primo capite proponit ordinem methodumque doctrinæ in ſcientijs, ſcilicet, vt primo procedatur ex cauſis, & principijs, deinde inter principia aſſumantur ea, quæ nobis ſunt notiora & manifeſtiora; procedit enim ordo doctrinæ à facilioribus & notioribus. Tertiò, inquit ea eſſe nobis notiora, quæ ſunt magis confuſa, & vniuerſalia, ſicque ab vniuerſalioribus procedendum eſt, cuius rei tria affert indicia. Primum, *quia totum eſt notius parte ſecundum cognitionem confuſam, vniuerſale autem eſt quoddam totum.* Secundum, *quia in definito & definientibus prius cognoſcimus ipſum definitum, vt quoddam totum, deinde definientia, in quantum eius partes.* Tertium, *quia pueri à principio non diſcernunt, exiſtimando omnes viros patres, & omnes fœminas matres. Deinde verò incipiunt vnumquodque diſcernere.*

SVMMA CAPITIS II.

A Secundo capite, vſque ad quartum, incipit afferre, & impugnare ſententias antiquorum circa principia naturalia. Et in hoc c. 2 primo affert opiniones veterum in genere. Deinde ſpecialiter agit contra Parmenidem, & Meliſſum. Quoad primum generaliter reducit opiniones antiquorum circa principia naturalia ad duo capita, nam quidam poſuerunt vnum tantu dari principium rerum naturalium: alij plura Ex his qui ponebant vnum principium, quidam poſuerunt illud immobile, vt Parmenides, & Meliſſus, alij mobile, vt antiquiores Phyſici, qui etiam valdè diuiſi ſunt, nam quidam dicebant hoc principium eſſe aërem, vt Diogenes, alij aquam, vt Thales, alij ignem vt Heraclitus, nullus verò ex illis poſuit ſolam terram eſſe primum principium, quia propter eius groſsitiem potius exiſtimabant eſſe compoſitam, quàm ſimplicem: prima autem principia debent eſſe ſimplicia, vt ex eis alia componantur, licet alij antiquiores, quos Theologos & Poëtas vocarunt, terram dixerint eſſe omnium rerum ſubſtantiam & naturam, vt lib. 2. lect. 2. *ex Phyloſ. notat D. Thom. Ex illis verò qui ponebant plura eſſe principia rerum naturalium, quidam dixerunt eſſe finita, alij infinita. Qui finita, alij dixerunt eſſe duo, vt ignem, & terram; alij tria ſcilicet aërem, ignem & aquam, repellentes terram propter eius groſsitiem. Alij omnia quatuor elementa, & etiam litem, & amicitiam vt Empedocles. Qui poſuerunt infinita, etiam diuiſi ſunt; nam quidam, vt Democritus poſuerunt infinita indiuiſibilia, ſeu atomos qui erant eiuſdem naturæ, differebant verò ſecundum figuram, & formam, & ex eorum diuerſa poſitione, & combinatione diuerſa res reſultabant. Alij vt Anaxagoras poſuerunt infinita principia, non tamen indiuiſibilia,*

Digitized by Google

diuiſibilia, neque eiuſdem generis, ſed infinitas partes minimas, verbi gratia, carnis, & oſsis, & aliorum huiuſmodi, eò quòd dicebant in vnaquaque re in eſſe omnia, quæ ex illa poſſunt fieri, & cùm poſsint fieri infinita ſecundum diuerſas generationes ex vnaquaque re, oportet quòd in illa ſint infinita, & cùm non fiant ex nihilo, ſed ex aliquo, oportet quod illa infinita ſint in actu.

In ſecundo loco ſpecialiter deſcendit in hoc capite ad impugnandam opinionem Parmenidis, & Meliſsi, quorum opinio, quia ponebat vnum principium immobile, non pertinet ad Phyſicum, qui tantum agit de mobilibus, ſed ad Metaphyſicum. Inde tamen petitis rationibus oſtendit illud principium naturale, ex quo cætera fiunt, non poſſe eſſe vnum, neque immobile, & impugnat eos, ex æquiuocatione, qua procedebant, quia non apparet quomodo ſumebant rationem entis pro ſubſtantia, vel accidente, vel pro quo accidente nec etiam qua ratione ſumerent vnum pro vno continuatione, vel pro vno indiuiſibili. Vndè quia ex æquiuocatione vnius, & entis processerunt iſti Philoſophi non à Phyſico, qui non agit de vno & entè, ſed à Metaphyſico confutari debent.

SVMMA CAPITIS III.

IN tertio capite ſoluit rationes Parmenidis & Meliſsi, oſtendens non ſolum peccare falſum aſſumendo, ſed etiam contra formam argumentandi procedendo.

SVMMA CAPITIS IV,

IN quarto capite incipit agere contra alios Philoſophos, qui Phyſici appellantur, qui de principijs tanquam de mobilibus ſentiebant. Et proponit duo genera iſtorum Philoſophorum: quidam enim ponebant vnum principium materiale, verbi gratia, aliquod ex elementis; ad ſeparationem autem, & diſtinctionē rerum ponebant aliqui duo contraria concurrere, puta rarum, vel denſum, ſiue paruum, vel magnum, aut vno verbo dicendo quamcumque excellentiam & defectum. alij verò Phyſici poſuerunt res naturales fieri ex aliquo principio, in quo omnia erant confuſa, ſed per quandam ſegregationem dicebant fieri de nouo ab illa confuſione emergendo, & in hoc conueniebant Anaximander, Empedocles, & Anaxagoras; ſed differebant, quia Anaximander ſolum illud vnum in quo omnia confuſa erant & commixta, dicebat eſſe principium; non autem illa multa, quæ in eo erant: ſed Anaxagoras etiam illa multa ibi contenta dicebat eſſe principia, & illa multa dicebat eſſe infinitas partes minimas, quæ in vnaquaque re præexiſtebant. & ex eorum ſegregatione dicebantur res fieri; dicebant enim iſti Philoſophi ex nihilo nihil fieri, & conſequenter ex aliquo, & illud aliquod dicebant eſſe ens actu, quia ens in potentia tantum non agnoſcebant. Vnde ſi ex aqua fiebat aer, dicebant aerem præexiſtere in aqua. Sed quia rurſus repuguat ſenſui dicere, quòd in aqua ſit aer, vel ignis, qui ex illo generantur, ideò ad hoc euitandum dicebat Anaxagoras in qualibet re eſſe permixtas infinitas partes inſenſibiles, & minimas eorum, quæ ex tali re fieri poſſunt & quia poſſunt, fieri infinita, ideò dicebant infinitas partes minimas dari.

Contra hanc ergo opinionem Anaxagoræ diſputat Philoſophus in iſto capite: & ad hoc facit tria. Primò *proponit eius rationem, ſeu fundamentum.* Secundò *quinque rationibus illum impugnat, & occaſione iſtarum minimarum partium agit de terminis magnitudinis, & paruitatis in rebus.* Tertiò *denique oſtendit motiuum Anaxagoræ, ex malo intellectu ſua poſitionis proceſsiſſe.*

Svmma Capitis V.

IN Capite quinto incipit tradere propriam ſententiam circa principia rerum naturalium: & primò procedit diſputatiuè præmittendo in hoc & ſequenti capite quædam, quæ apud antiquos etiam admiſſa fuere circa principia. Et tandem in ſeptimo capite reſoluit veritatem. Præmittit autem duo. Primum in hoc capite de contrarietate principiorum. Secundum in ſequenti, de numero eorum. Igitur in hoc capite quinto oſtendit, principia naturalia debere eſſe contraria: omnes enim Philoſophi antiqui aliquam contrarietatem agnouerunt, vt fieret ſegregatio, & diſtinctio in naturis, licèt in illa aſſignanda diſſentirent; nam verbi gratia, qui dicebant totum hoc vniuerſum eſſe vnum ens vnamque ſubſtantiam immobilem, dicebant pluralitatem rerum ſolum eſſe ſecundum ſenſum, ideòque ſolum inducebant contrarietatem ſecundum ſenſum vt calidum, & frigidum, qui verò ponebant vnum principium mobile materiale, ponebant rarum & denſum, vt ex illo alia fierent. Qui ponebant principia infinita indiuiſibilia, ponebant vacuum & plenum, quatenus indiuiſibiliā relinquebant quaſdam partes vacuas, quaſdam plenas. Qui verò infinita diuiſibilia, ſcilicet partes minimas ponebant, pro contrarietate aſſignabant aliquam congregationem & ſegregationem, ſecundum quam illæ partes aliquid vnum facerent, vel ſegregarent. Itaque omnes aliquam contrarietatem agnoſcebant in principijs. Denique illam oſtendit Philoſophus ex inductione & experientia; tùm ex ipſa conditione principiorum, quia principia non ſunt ex alijs, & ex alterutris, & omnia alia ſunt ex ipſis, quæ conditio etiam conuenit contrarijs: tùm ex ipſa generatione & corruptione, quæ ſine contrarietate, id eſt ſine eſſe, & non eſſe non datur, vt experientiâ conſtat,

Svmma Capitis. VI.

IN capite ſexto præmittit ſecundum de numero principiorum. Circa quod tria facit. Primò oſtendit, quòd principia ex eo quòd ſunt contraria, neque ſunt vnum tantum neque infinita. Non ſunt vnum tantum, quia contrarietas inter plura verſatur. Non ſunt infinita: tùm quia infinitum eſt ignotum, tùm quia principia ſunt prima contraria, hæc autem ſolum ſunt in genere ſubſtantiæ, & ſic non ſunt infinita: tùm denique, quia ſi ſunt infinita, omnia contraria erunt principia, quod eſt falſum, quia multa contraria ſunt ex alijs prioribus, vt dulce, & amarum ex calido, & ſicco, & ſic non ſunt prima principia: repugnat ergo eſſe prima principia, & eſſe infinita: infinitum enim complectitur omnia. Secundò oſtendit principia non poſſe eſſe tantum duo, quia principia ſunt contraria inter ſe: ergo oportet dari aliquod tertium, in quo ſubiectentur, & circa quod exerceant oppoſitionem, & ſic pluſquam duo principia eſſe debent. Tertiò oſtendit, non eſſe plus quàm tria, quia ſufficiunt duo contraria, & vnum ſubiectum, vt ex contrarijs dicatur aliquid fieri: ergo non eſt neceſſe plura ponere, quàm ſubiectum & formam, & contrarium formæ, quod eſt priuatio. Et ad hoc plures alias rationes congerit.

Svmma Capitis VII.

IN capite ſeptimo determinatè reſoluit veritatē, & primò procedit ab ipſa generatione ſeu fieri rei oſtendendo, quod ad illud tria requiruntur, ſcilicet ſubiectum ex quo aliquid fit, oppoſitum vndè fit, & terminus, qui de nouo fit: & quidem dari terminum, manifeſtiſsimum eſt, cùm videamus res fieri de nouo, quòd verò fiat ex ſubiecto, & priuatione conſtat, quia in omni fieri a-

Digitized by Google

liquid permanet, ſcilicet quod ſit de nouo, & aliquid non permanet ſcilicet, id quod antea erat, ergo requirit priuationem illius, quod antea erat, & poſitionem huius quod modo ſit & quia ſit ex aliquo non ex nihilo, cùm ex nihilo nihil fiat; ſequitur vt ad fieri requirantur tria, ſubiectum, forma, & oppoſitum formæ, ſcilicet priuatio. Secundò colligit ex his principijs rerum naturalium, duo diſtincta eſſe inter ſe, & per ſe requiſita, ex quibus ſcilicet, res ipſa conſtat, ſcilicet materia & forma, in hac enim reſoluitur vnumquodque tanquam in partes componentes. Aliud principium requiritur ratione diſtinctum, ſcilicet priuatio, & dicitur principium per accidens reſpectu eius quod de nouo fit, ſicut hominis muſici per ſe eſt cauſa homo & muſica, ſed quod antea fuerit non muſicus per accidens eſt ad conſtitutionem ipſius hominis muſici.

SVMMA CAPITIS VIII.

IN *capite octauo excludit errores antiquorum circa materiam, & in capite nono errores circa priuationem. Etenim ex ignorantia materiæ antiqui tollebant generationem ſubſtantialem, & ſolum accidentalem admittebant: ducti ea ratione, quia nihil poteſt fieri ſimpliciter ſeu ſubſtantialiter, neque ex ente, neque ex non ente: non ex ente, quia ſi iam eſt, non fit: non ex non ente, quia ex nihilo nihil fit: oſtendit autem Philoſophus ipſos non diſtinxiſſe inter ens in potentia, & in actu: ex ente enim in potentia fit ens in actu, & hoc ens in potentia eſt materia, quæ neque eſt nihil, neque eſt illud ens in actu quod fit, ſed eſt ens in potentia ad illas formas, quæ in illa de nouo educuntur.*

SVMMA CAPITIS IX.

IN *Capite nono & vltimo excludit errores, qui apud antiquos circa priuationem irrepſerant, licèt enim aliqui antiqui materiam dari faterentur, tamen priuationem non diſtinguebant ab illa, & ita dicebant materiam eſſe non ens, quia videbant eam priuatam omni forma: & ſic dicebant aliquid fieri ex non ente, quia fiebat ex materia. Et in hoc fuit inductus Plato, ex ratione Parmenidis, quia quidquid eſt præter ens, eſt non ens, materia eſt præter ens, cùm non ſit ens actu, ergo non eſt ens, & ſic non diſtinguebat inter materiam, & priuationem, Ariſtoteles autem oſtendit materiam non eſſe quidem ens actu, nec tamen eſſe priuationem, ſed ens in potentia: quia priuatio non appetit formam, neque eſt in potentia ad formam, ſed illi opponitur, eamque deſtruit: materia autem ſimul eſt cum forma recipiendo illam, & componendo ipſum totum: non eſt ergo idem priuatio quod materia, licèt materiæ inſit priuatio quando non habet formam, vnde definit materiam, quòd eſt* primum ſubiectum, ex quo aliquid fit cum inſit non ſecundum accidens.

SVMMA SECVNDI LIBRI.

LIBER iſte in duas partes diuiditur. In prima tractat de natura. In ſecunda de cauſis. Et habent iſta duo inter ſe connexionem, quia natura definitur per modũ principij, & cauſæ motus, ideóq; neceſſe fuit inueſtigare cauſas, tractãdo de natura. Igitur de natura agit Ariſt duob. primis capitib de cauſis verò in reliquis ſeptẽ.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

IN *hoc capite duo facit Phil.* Primò *inueſtigat, quid ſit natura.* Secundò *oſtendit quibus conueniat ratio naturæ.* Circa primum *ponit vnam diuiſionem, & tres definitiones. Diuiſio eſt. Eorum, quæ ſunt*; quædam ſunt à natura, quædam ab alijs cauſis, *ſcilicet ab arte, vel à caſu. A natura ſunt animalia, partes ipſorum, plantæ & corpora ſimplicia. ab arte, vt veſtis, lectica, & ſimi-*

Digitized by Google

& ſimilia, inter quæ hoc intercedit diſcrimen; quòd ea quæ ſunt à natura, per ſe habent principium alicuius mutationis; quæ verò ab arte, non habent per ſe mutationis principium, ſed per accidens quatenus conſtat aliqua ſubſtantia naturali, verbi gratia, lapide, vel ferro. Definitiones ſunt tres. Prima ipſius naturæ, quæ definitur non per aliquid abſolutum, ſed per habitudinem principij Natura eſt principium motus, & quietis eius, in quo eſt primò & per ſe, & non ſecundum accidens. *Secunda definitio eſt rerum naturalium.* Naturalia dicuntur illa, quæ habent in ſe ipſis principium ſui motus. *Tertia definitio eſt eorum, quæ dicuntur ſecundum naturam.* Secundum naturam dicuntur tam ſubiecta, quorum eſſe eſt à natura, quam accidentia, & affectiones eis conuenientes.

Circa ſecundum *dicit, quòd definitio naturæ conuenit materiæ, & formæ. Materiæ quidem non ſicut antiqui Philoſophi, qui non agnoſcebant materiam eſſe puram potentiam, ſed aliquod corpus in actu, puta terra vel aqua, aut quid ſimile, ad quam omnes formæ comparabantur tanquã accidentia. Sed Philoſ. docet, quòd materia prima eſt natura tanquam principium intrans compoſitionem rei naturalis: & ſecundò, quod etiam forma eſt natura, quia ex ipſa eſt ſpecies, & ratio naturæ, idque rationibus tribus probat, quæ in textu clare ſunt.*

SVMMA CAPITIS II.

Vt magis eluceſcat quid ſit natura, & naturalia, diſtinguit inter Phyſicam, & Mathematicam, & obiectum vnius & alterius, & facit duo Primò oſtendit diſtinctionem Mathematicæ à Phyſica. Secundò declaret extenſionem obiecti Phyſicæ.

Circa primum *propoſita prius ratione dubitandi, quia Phyſica agit etiam de obiecto Mathematicæ, ſcilicet de quantitate, & indiuiſibilibus, & ſpecialiter de figura & aſpectu cœli, de quo etiam agit Aſtrologia: ſoluit difficultatem poſitam oſtendendo; quòd aliter conſiderat Mathematicus quantitatem, aliter Phyſicus: Phyſicus enim vt ſubiectam motui, & ſenſui: Mathematicus autem vt abſtrahens à motu & ſenſu, quæ abſtractio non eſt falſa, quia abſtrahentium non eſt mendacium, ſed aſſerentium. Quòd verò ſic conſiderent Mathematicus, & Phyſicus idem obiectum oſtẽdit duplici ratione; tùm ex diuerſis definitionibus, ſeu diuerſo modo definiendi vtriuſque; tùm ex eò quod dantur quædam ſcientiæ mediæ inter naturales, & mathematicas, ſicut Aſtrologia, Perſpectiua, Muſica, &c. quæ ea quæ Mathematicus conſiderat abſtractè, applicant alicui ſenſibili, ſicut Aſtrologus conſiderat figuram in cœlo, perſpectiuus lineam in viſuali, Muſica numerum in ſonoro: ergo ſignum eſt quòd Mathematica ſecundùm ſe abſtrahit à materia ſenſibili, & conſequenter à modo ſcientiæ naturalis.*

Circa ſecundum *oſtendit Phyſicam extendi circa materiam, & formã, neque eſſe duas ſcientias circa iſta duo. Et Antiqui quidem non diſtinguentes materiam primã à forma ſubſtantiali parum, vel nihil attigerunt de forma in ſcientia naturali. Oſtendit autem ad eandem ſcientiam pertinere agere de materia, & forma, tum exemplo artis, quæ imitatur naturam, eadem enim ars agit de forma artificioſa, & materia competenti: tum, quia forma eſt finis materiæ, ad eam enim terminatur omnis mutatio materiæ: eadem autem ſcientia conſiderat finem, & quæ ſunt ad finem: tùm denique, quia materia & forma, ſe habent correlatiuè, & conſequenter ſunt ſimul cognitione. Et ſic concludit, quòd de formis totaliter ſeparatis à materia non pertinet agere ad Phyſicum, ſed eius terminus eſt in anima rationali, quæ eſt in materia, & ſeparari poteſt ab illa.*

SVMMA CAPITIS III.

In iſto capite incipit ſecunda pars huius libri, in qua tractatur de cauſis. Et procedit Philoſophus tali ordine, quòd primò agit de manifeſtis ſpeciebus, & modis cauſarum in hoc

Digitized by Google

tertio capite. *Secundò de cauſis minus manifeſtis, quales ſunt cauſæ per accidens, ſcilicet caſus, & fortuna, de quo* in c. 4.5. & 6. *Tertiò oſtendit non eſſe plures ſpecies cauſarum quàm quatuor* in cap. 7. *& tandem duo dubia reſoluit circa modum cauſandi propter finem, & modum cauſandi ex neceſsitate* in cap. 8. & 9.

Igitur in cap. 3. *tria facit Ariſtot.* Primò, *proponit neceſsitatem tractandi hic de cauſis.* Secundò *numerat earum genera.* Tertiò *numerat diuerſos earum modos.* Quantum ad primum *licet agere de cauſis vt ſic, pertineat ad Metaphyſicum, quia multæ cauſæ non pendent à materia, tamen agere de cauſis quatenus ſunt cauſæ naturæ, pertinet ad naturalem, qui reſoluit & explicat res per ſuas cauſas.*

Quoad ſecundum, *genera cauſarum ſunt quatuor*, Materialis, formalis, efficiens, & finalis. *Materialis dicitur*, ex qua fit aliquid cum inſit. *Cauſa formalis dicitur*, Species, & exemplar, *quia cauſa formalis intrinſeca dat ſpeciem rei informando; exemplar autem, ſeu idea efformando. Cauſa efficiens dicitur* id, à quo eſt principium primum motus & quietis, *ſicut Pater eſt cauſa filij. Cauſa finalis eſt* id, cuius gratia aliquid fit, *ſicut ſanitas eſt cauſa deambulationis. Ex hoc autem infert Ariſt. tria corollaria.* Primum eſt, *quòd eiuſdem rei contingit eſſe plures cauſas per ſe, ſicut ſtatuæ eſt cauſa æs vt materia, artifex vt efficiens, figura vt forma.* Secundum eſt, *quòd cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ, vt laborare eſt cauſa bonæ valetudinis, & bona valetudo eſt cauſa laboris.* Tertium *eſt, quòd idem eſt cauſa contrariorum ſecundum diuerſa, ſicut nauta eſt cauſa ſaluationis nauis per præſentiam, & ſubmerſionis per abſentiam.*

Circa tertium *explicat quatuor modos, ſeu diuiſiones cauſarum.* Primus eſt *in cauſam priorem, & poſteriorem, id eſt remotam, & propinquam, ſeu vniuerſalem, & particularem, & poteſt eſſe vniuerſalis dupliciter, vno modo per prædicationem, ſicut artifex in communi reſpectu huius & illius artificis, vel poteſt eſſe vniuerſalis per cauſalitatem, vt cœlum reſpectu horum inferiorum, & Deus reſpectu omnium.* Secunda diuiſio eſt, *alia eſt cauſa per ſe, alia per accidens; per ſe,* à qua per ſe pendet effectus, *vt ſtatua à ſtatuario; per accidens* à qua per ſe non pendet effectus, ſed eſt coniunctum cauſæ per ſe operanti, *ſicut ſtatuario accidit quod ſit Polycletus.* Tertia diuiſio eſt: *cauſa alia eſt in potentia, alia in actu,* Quarta diuiſio: *cauſæ aliæ complexæ, aliæ ſimplices: complexæ vt ſi coniungantur cauſæ per ſe: & per accidens, vt ſi dicatur quòd Polycletus ſtatuarius facit ſtatuam. Simplices ſumendo ſeorſum vnamquamque cauſam. Et quot modis dicuntur cauſæ, tot modis dicuntur cauſata eis correſpondentia.*

SVMMA CAPITIS IIII.

AGIT *de cauſis per accidens, quæ ſunt caſus, & fortuna, & in hoc capite recenſet opiniones antiquorum, in ſequenti determinat propriam opinionem quoad fortunam: in ſexto quoad differentiam eius à caſu. Igitur de caſu, & fortuna fuerunt tres opiniones antiquorum. Prima dicebat, nihil eſſe caſum & fortunam: tùm quia omnia habent aliquam cauſam determinatam, ac proinde nihil fit à caſu: tùm quia veteres numerando cauſas non meminerunt fortunæ. Secunda opinio in alio extremo dicebat omnia eſſe à caſu non ſolum in hoc mundo, ſed etiam in cœlo, quæ fuit opinio Democriti, qui ex concurſu caſuali atomorum dicebat mundum, & eius partes eſſe factas. Tertia opinio Stoicorum dicebat fortunam eſſe*

aliquid

Digitized by Google

aliquid diuinum, & menti noſtræ ignotum, ad quod reducebant omnes effectus. Hanc vltimam opinionem non impugnat Ariſt. tùm, quia de cauſa diuina non pertinet agere ad naturalem, ſed ad Metaphyſicum: tùm, quia infra eſt impugnanda, oſtendendo, quod fortuna eſt cauſa per accidens, quod non conuenit rei diuinæ. Primam *verò opinionem ex eò improbat, quia etiam Antiqui Philoſophi non ignorauerunt fortunam, & caſum, nec contradixerunt illis, qui caſum, & fortunam ponebant: ergo hoc ipſo debebant agere de fortuna, & caſu, vt oſtenderent id eſſe falſum: tùm, quia quædam poſuerunt fieri à caſu, & fortuna, ſicut Empedocles, qui dixit, quòd quando mundus eſt factus, & eius partes per litem fuerunt diſtinctæ, accidit aërem, verbi gratia in hunc locum ſe collegiſſe, & partes animalium ſic fortuito coaluiſſe.* Secundam *opinionem ex eo improbat, quia videmus multa non à caſu fieri, ſed ex cauſis determinatis, vt oliua, & alia planta ex determinato ſemine non ex quolibet: quomodo ergo exiſtimandum eſt quòd nobiliores partes mundi, vt cœlum, & res ſempiternæ ſint à caſu, & non ex cauſis determinatis?*

SVMMA CAPITIS QVINTI.

A*D tradendam propriam ſententiam de fortuna, tria facit Philoſ.* Primò *proponit quaſdam diuiſiones eorum, quæ cauſantur, vt videat ſub quo illorum ponatur fortuna.* Secundò *definit fortunam.* Tertiò *docet, quomodo verificanda ſint ea, quæ de fortuna dici ſolent.* Quantum ad primum *ponit tres diuiſiones ex parte rerum, quæ cauſantur, & aliam ex parte cauſarum* Prima diuiſio eſt, *quædam ſunt, quæ ſemper fiunt, vt ortus Solis: quædam frequenter, vt hominem naſci oculatum: quædam in paucioribus, vt hominem naſci cum ſex digitis, & hoc vltimum communiter dicitur fieri à fortuna.* Secunda diuiſio, *eorum, quæ fiunt, quædam fiunt propter finem quædam non.* Tertia diuiſio, *eorum quæ fiunt propter finem, quædam fiunt ex propoſito, ſeu electione, alia non.*

Ex parte cauſæ *diuidit cauſam vt ſupra in per ſe, & per accidens, & dicit cauſam per ſe eſſe finitam, & determinatam, cauſam autem per accidens indeterminatam & infinitam, quia contingit infinita alicui accidere, & aliquando dicitur cauſa per accidens, ex eo quod accidit cauſæ, aliquando ex eo quòd accidit effectui. Primo modo: vt ſi dicas album ædificat: album enim accidit ædificanti. Secundo modo, vt ſi dicas, fodiens inuenit theſaurum, accidit enim inuentio theſauri foſsioni.*

Quoad *ſecundum dicit, fortunam contineri ſub cauſa per accidens in his, quæ fiunt propter finem, & ſic definitur fortuna,* Quod eſt cauſa per accidens eorum, quæ fiunt propter aliquid.

Quoad *tertium verificatur de fortuna.* Primum *id quod dicitur quòd eſt ignota, vt aſſerebant Stoici, quia cum ſit cauſa per accidens, poteſt in infinitum extendi: infinitum autem eſt ignotum.* Secundò *quòd fortuna eſt nihil, quia cauſa per accidens habet aliquid per accidens pro effectu, quod ſimpliciter eſt non ens.* Tertiò, *quòd fortuna eſt cæca, quia de eo quod eſt per accidens tanquam de infinito, & indeterminato non datur certa ratio, & viſus.* Quartò, *quòd fortuna eſt bona, vel mala ratione eius quod accidit bonum, vel malum: & ſic dicitur infortunium, quando magnum malum accidit, & euſortunium, quando magnum bonum accidit. Denique fortuna dicitur incerta, quia eſt cauſa per accidens.*

Digitized by Google

SVMMA CAPITIS VI.

AGIT *de differentia inter caſum, & fortunam, & facit tria.* Primò, *ponit differentiam inter caſum, & fortunam, comparando eas inter ſe.* Secundò, *comparando ea reſpectu illorum, quibus conueniunt, & in quibus inueniuntur.* Tertiò *concludit ad quod genus cauſæ pertineant caſus, & fortuna.*

Quoad primum, *differentia eſt inter caſum, & fortunam, quia caſus magis amplè ſe habet, quàm fortuna: omnis enim fortuna eſt caſus, & non è contra. Quod oſtendit, quia fortuna non inuenitur propriè, niſi in his, qui agunt ex propoſito, cuius ſignum eſt, quia bona fortuna, vel eſt fœlicitas, vel propinqua fœlicitati: fœlices enim dicimus bene fortunatos: fœlicitas autem ſolum conuenit rationali creaturæ. Caſus autem etiam in alijs rebus inuenitur, ſicut dicimus lapidem, vel ſedē caſu cadere, & ſic caſus accidit in his quæ fiunt propter finem, ſi non fiunt cauſa eius, quod accidit.*

Quoad ſecundum *conſtat ex dictis, quibus conueniat caſus, & quibus fortuna. Caſus enim maximè dicitur in operationibus naturæ, quando fiunt extra ſuum finem, vt cum alicui naſcitur ſextus digitus, & ſic caſus poteſt habere cauſam intrinſecam, ſcilicet naturam: fortuna verò ſolum inuenitur in his, qui operantur ex propoſito.*

Quoad tertium *reducit fortunam, & caſum ad genus cauſæ efficientis, ſeu mouentis per accidens, tamen eò quòd caſus & fortuna, vel conuenit his quæ ſunt à natura, vel quæ ab intelligentia, quorum vtrumque eſt principium motus. Denique excludit opinionem, quæ ponebat caſum, & fortunam eſſe cauſam cœli.*

SVMMA CAPITIS VII.

IN *hoc capite duo facit Philoſ.* Primò, *confirmat numerum cauſarum ſupra poſitum, quòd ſint tantum quatuor cauſæ.* Secundò *oſtendit, ad Phyſicum pertinere de omnibus cauſis agere.*

Primum *oſtendit ex eo, quia propter quid quærit de cauſa, ſed ad propter quid non reſpondetur, niſi aliqua dictarum cauſarum quæ ſunt quatuor, ergo nō ſunt plures. Minor patet, nam propter quid aliquādo reducitur in cauſam formalem, vel definitionem, vt ſi dicatur propter quid angulus eſt rectus? Reſpondetur, quia conſtituitur ex linea faciente duos angulos æquales. Aliquando verò redditur cauſa mouens, vt propter quid aliqui pugnauerunt? quia furati ſunt. Aliquando redditur cauſa finalis, vt cuius cauſa aliqui pugnant? vt dominentur. Aliquando materialis, vt propter quid aliquid corruptum eſt? quia conſtabat ex contrarijs: Tot ergo ſunt cauſæ, quot ſunt modi quærendi propter quid.*

Quoad ſecundum *oſtendit ad naturalem ſpectare demonſtrare per omnes cauſas: tùm quia aliquando contingit cauſas conuenire in vnum, ſicut formalis, & finalis poteſt eſſe vnum, nam forma rei genitæ eſt finis generantis, & ſimiliter cauſa mouens poteſt eſſe eiuſdem ſpeciei cum effectu, vt in agentibus vniuocis: tùm etiam, quia ad naturalem pertinet agere de omni mobili, & de omni mouente, nam ſi eſt omnino immobile, non pertinet ad naturalem, ſed ad Metaphyſicum. Agendo ergo de omni mobili, quòd conſtat ex materia & forma, & pendet ab aliquo mouente, oportet agere de cauſa formali & materiali, & mouente, quæ eſt efficiens. Et quia generatio ipſa, & motus eſt propter aliquid, forma enim eſt finis generationis, ideò etiam naturalis demonſtrat per cauſam finalem. Denique in calce capitis ponit exempla demonſtrationum naturalium per omnes cauſas.*

SVMMA CAPITIS VIII.

T*Ractat in hoc capite Phil. vtrum natura agat propter finem occaſione accepta ex eo quod dixerat capite præcedenti, Philoſophum demonſtrare per cauſam finalem, & quia ex hoc*

pendet

Digitized by Google

pendet alia difficultas,ſ. quomodo neceſsitas inueniatur in naturalibus,ſiquidem multi antiquorum negabant naturam agere propter finem,quia omnia eueniunt ex neceſsitate materiæ,ideò ſicut in iſto capite agit de fine,ita in ſequenti de neceſſario. In hoc *ergo capite tria facit.* Primò *proponit antiquorum opinionem,& dubitationem circa hoc.* Secundò *improbat eam oſtendens naturam agere propter finem.* Tertiò *fundamentis antiquorum ſatisfacit.*

Quoad primum *dicit, antiquos reduxiſſe effectus naturales in neceſsitatem materiæ,& ideò dixerunt non eſſe neceſſe reddere rationem propter quid natura faciat, neque quod melius faciat, vt ſi quæratur,propter quid pluat? non eſt neceſſe reddere rationem, quòd pluit vt frumentum augeatur, ſed pluit propter diſpoſitionem terræ, è qua Sol eleuat vapores, & ſimiliter cur animal habeat dentes duros, & acutos? non eſt neceſſe reddere rationem, quòd id fiat propter cibi manducationem, ſed quia ex tali materia facti ſunt, ſcilic. denſa, & dura:inde verò conſequuta ſunt illæ vtilitates, non tamen propter illas facti ſunt.*

Quoad ſecundum *ponit quinque rationes ad probandum, naturam agere propter finem, quæ in textu ſatis clara ſunt, & res iſta ſatis nota eſt.*

Quoad tertium *excludit tria fundamenta antiquorum, ex quibus mouebantur ad negandum, quòd natura ageret propter finem.* Primò *quia aliquando natura exorbitat, & peccat non conſequendo finem,vt patet in generatione monſtri. Cui rationi affert inſtantiam Philoſophus tùm quia etiam ars peccat aliquando, & tamen nullus negat, quòd ars agit propter finem; tùm quia licet natura aliquando exorbitet à ſuo fine, tamen de ſe determinatum ordinem habet in procreandis animalibus, & conſequenter determinatum finem.* Secundum fundamentum erat, *quia ea, quæ fiunt naturaliter, fiunt ex cauſis prioribus, ſcilicet materia, , & agente, non autem ex intentione finis, quia naturali modo fiunt, ſed oppoſitum iam ſupra eſt demonſtratum, cum natura non ſit cauſa per accidens, ſicut fortuna, ſed determinatis vijs procedat, & conſequenter ex determinato fine, niſi aliquid impediat.* Tertium fundamentum erat, *quia natura non deliberat, ergo non agit propter finem.Reſpondet Philoſ. quod etiam ars non deliberat, quia habet certas & determinatas rationes operandi,& tamen facit propter finem,ſcilicet vt mota à fine,non vt mouens.*

SVMMA CAPITIS IX.

IN *hoc capite facit tria.* Primò *proponit quæſtionem ſupradictam.An ſcilicet in naturalibus inueniatur neceſſarium abſolutè, vel ex ſuppoſitione,& dicitur neceſsitas abſoluta,quæ prouenit ex cauſis prioribus,quæ ſimpliciter neceſsitant,ſcilicet materia,& efficiente operante neceſſario;neceſsitas autem ex ſuppoſitione,eſt ratione finis,ſcilicet ſuppoſito quod intenditur.Secundò ponit opinionem antiquorum, qui dicebant, omnia prouenire ex neceſsitate materiæ, vt ſi dicatur,quòd homo habet pedes inferius propter grauitatem humorum, & manus ſuperius propter leuitatem.* Tertiò *determinat veritatem tum abſolutè, tum comparatiuè aſsimilando neceſſitatem rerum naturalium neceſsitati ſcientiarum.*

Quoad primum *dicit,quod in naturalibus neceſsitas ſicut in artificialibus prouenit ratione materiæ,ſed ratio,ſeu diſpoſitio eſt ex fine,ſicut ad enſem requiritur materia dura,quæ eſt ferrum, non tamen propter duritiam ſic diſpoſitus eſt enſis,ſed propter finem ſcindendi:ſic natura aſſumit materiam talem,verbi gratia,duram pro dentibus,mollem pro carnibus,non tamen propter ipſam duritiam,vel mollitiem determinat talem finem, ſed potius propter talem finem aſſumit talem materiam.Et hinc manet expeditum,quod ſecundo loco proponit de opinione antiquorum.*

Quoad

Digitized by Google

Quoad tertium *aſſimilat neceſsitatem in generatione naturæ neceſsitati in ſcientijs demonſtratiuis: tùm quantum ad ordinem, tum quantum ad principia quæ neceſſaria ſunt. Quantum ad ordinem quidem, quia ex illo, quod aſſumitur vt principium, ſequitur de neceſsitate concluſio, finis autem ſe habet in operatiuis ſicut principium in ſpeculatiuis, licèt quantum ad aſſecutionem, finis ſit poſterior. Vnde ſi ut ex principio diſpoſito ſequitur concluſio, ſic ex fine intento ſequuntur media, ſiue in operatione artis, ſiue in generatione naturæ. Quantum ad ipſa principia, quia principium demonſtrationis eſt definitio, & ſimiliter finis pertinere poteſt ad definitionem in naturalibus: finis enim generationis eſt forma rei, quam ſignificat definitio.*

SVMMA LIBRI TERTII.

IN hoc libro de duobus agit Ariſtotel. ſcilicet de motu & infinito, & complectitur totus liber octo capita. De motu agit tribus primis capitibus, de infinito in reliquis. Cur autem de his duobus agat in hoc tertio libro, diximus in principio agendo de ordine iſtorum librorum

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc capite duo facit Philoſophus.* Primò *præmittit tres diuiſiones tanquam quid præſuppoſitum ad inueniendam definitionem motus, quam traditurus eſt capite ſecundo.* Secundo, *oſtendit motum cadere in prædictas diuiſiones.*

Circa primum, *diuiſio eſt triplex*; prima eſt. *Ens, aliud eſt in actu, aliud in potentia. Quæ diuiſio non diſtinguit ens per genera, quia in omni genere inuenitur actus & potentia.* Secunda diuiſio. *Ens diuiditur per decem prædicamenta ſcil. ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem & cætera.* Tertia diuiſio *ſpecialiter eſt in his, quæ ſe habent ad aliquid, motus enim definitur per ordinem ad mobile: nam relatiuum aliud eſt, quod fundatur ſuper abundantiam & defectum, id eſt ſuper quantitatem penes maius & minus, aliud quod fundatur ſuper mouens & mobile, actiuum & paſsiuum, de qua diuiſione plura agit Philoſophus 5.* Metaphyſ. *tractans de ſundamentis, & diuiſione relationum.*

Circa ſecundum *oſtendit ad quam diuiſionem ex iſtis pertinet motus, & dicit duo.* Primò, *quòd motus reducitur ſeu pertinet ad res, ad quas eſt motus.* Secundum, *quòd motus diuiditur per genera rerum.* Ratio primi eſt, *quia motus eſt quid imperfectum in his generibus, & omne imperfectum reducitur ad ſuum perfectum.* Ratio ſecundi eſt, *quia in omnibus generibus inuenitur priuatio & forma, imperfectum & perfectum; vna enim differentia eſt perfectior, alia imperfectior. Igitur ſecundum tranſitum de imperfecto ad perfectum, quod eſt motus, tot ſunt diuiſiones motus, quot entis.*

SVMMA CAPITIS II.

IN *hoc capite tria præſtat Philoſophus.* Primò *definit motum, & particulas definitionis eius explicat.* Secundò, *oſtendit definitionem benè eſſe aſſignatam.* Tertiò, *tractat illam quæſtionem, an motus conueniat mobili, vel mouenti.*

Quoad primum *definit motum hoc modo: Motus eſt* actus exiſtentis in potentia vt tale eſt, ſiue prout in potentia eſt: *dicitur* actus, *quia per motum deducitur ali-*

omnis actus propriè eſt illius in quo inuenitur, motus autem ſemper inuenitur in aliqua potentia, agit enim aliquid vt eſt in actu, & mouetur prout eſt in potentia, ſicut ſi aliquid eſt actu calidum, & potentia frigidum non mouetur in quantum calidum, ſed mouetur vt ſit frigidum. Tertiò dicitur, in quantum huiuſmodi, *quia contingit aliquid eſſe in actu & potentia: nihil autem mouetur vt eſt in actu ſed vt eſt in potentia, ſicut ex ære ſit ſtatua, non in quantum eſt æs in actu, ſic enim non ſit, nec mouetur, ſed iam eſt, ſed vt eſt ſtatua in potentia.*

Quoad ſecundum *oſtendit hanc definitionem benè eſſe aſsignatam: tum directè tum indirectè. Directè quidem, quia eius quod eſt in potentia, datur aliquis actus ſed ædificabile verbi gratia vel alterabile eſt in potentia ergo oportet illi aſsignare actum, vel ergo iſte actus eſt ipſe terminus, verbi gratia, domus ædificata, vel ipſa actio, id eſt ædificatio, domus ædificata eſſe non poteſt, quia hæc non actuat ædificabile ſed ædificatione reducitur in actum, ergo ædificatio eſt actus eius, & hæc eſt motus, ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia. Indirectè verò id probat, quia definitiones Antiquorum videntur incongruæ, qui dicebant motum eſſe quandam alteritatem, alij quòd eſſet quandam inæqualitatem alij quod non ens, quia ſemper in motu aliquid diuerſitatis, vel inæqualitatis, vel non entis inuenitur, cùm non ſemper eodem modo ſe habeat: ſed ex hoc ſolùm ſequitur, quòd motus debeat habere aliquid de potentia, & aliquid de actu, cùm ſit actus imperfectus, non autem purè collocari in genere non entis, vel inæqualitatis; vel potentialitatis, ſed vtrumque debet dici, ſcilicet quòd ſit actus cum aliqua potentia.*

Quoad tertium *oſtendit, quòd motus conuenit non potentiæ mouenti, ſed potentiæ mobili, & ſic poteſt alia definitione definiri motus, ſcilicet,* quòd ſit actus mobilis, *quia & ſi mouens aliquando moueatur, tamen id non eſt in quantum mouens, ſed in quantum mobile, id eſt in quantum patitur tangendo.*

SVMMA CAPITIS III.

IN *Hoc capite tria facit Philoſophus.* Primò *ſoluit quandam dubitationem ex præcedenti capite relictam; an motus ſubiectetur in mobili, vel in mouente, & ſit actus vtriuſque.* Secundò *proponit aliam dubitationem in vtramque partem, & reſoluit, ſcilicet, an actio & paſsio ſint in eodem ſubiecto.* Tertiò, *colligit ex dictis, quomodo poſsit quilibet motus in particulari definiri ex applicatione definitionis motus in communi.*

Circa primum *ex dictis in cap. præcedenti ſoluit id, quod aliqui quærunt, an motus ſit in mobili an in mouente: & dicit ſubiectari in mobili, vt tamen cauſatur à mouente quia actus eſt in eo, cuius eſt actus, & quod reducit de potentia ad actum, tale autem eſt mobile reſpectu motus.*

Circa ſecundum *diſputat ad vtramque partem difficultatem propoſitam, an actio & paſsio ſint in eodem ſubiecto, ſupponendo prius quòd actus actiui vocatur actio, & actus paſsiui, paſsio: quia illud quod eſt finis & opus vniuſcuiuſque eſt actus eius. Vnde arguit, quia ſi actio eſt in agente tanquam motus diſtinctus, ſequeretur agens in quantum agens moueri, quia illud mouetur vbi eſt motus. Si verò eſt in paſſo, ſequitur quòd proprius actus non ſit in eo, cuius eſt actus nec enim actio eſt in agente, cuius eſt proprius actus. Quòd ſi dicatur, quòd actio & paſsio ſunt idem motus, ſequuntur quatuor inconuenientia* Primum, *quod idem ſecundum ſpeciem erit actus diuerſorum, ſcilicet agentis & paſsi.* Secundum: *quod idem erit actio & paſsio.* Tertiò, *quod idem erit agere & pati, addiſcere & docere.* Quartò, *quod omne agens patietur, & patiens aget, formaliter loquendo.*

Digitized by Google

Hanc autem dubitationem ſoluit Philoſ. dicendo, quòd actio & paſſio ſunt vnus motus, qui ſecundum quod eſt ab agente dicitur actio, & ſecundũ quod in patiente dicitur paſſio. Et ſic ſecundũ diuerſam rationem eſt actus duorum, agentis vt à quo, patientis vt in quo. Ad inconuenientia reſpondet. Primò *ad id, quod inferebatur, quòd docẽs addiſceret, & agens pateretur, negat id ſequi, quia cum agere & pati ſint diuerſa ſecundum rationem ſeu reſpectum, licèt idem ſecundum rem, non ſequitur quòd cuicũq; cõuenit vnum, conueniat & aliud ſecundum eandem denominationem.* Ad tertium & ad ſecundum inconueniens *dicit, non ſequi quòd agere ſit pati, & actio ſit paſſio, ſed ſolum quòd ſint idem cum motu, ſeu eadem res quæ eſt motus, ſed diuerſa ſecundum formalitatem, ſicut licèt ſit idem ſpatium inter duos terminos, eſt tamen alia diſtantia vnius termini, & alterius.*

Deniq; quoad tertium *oſtendit, quomodo poſſit ex definitione motus ſic vniuerſali, definiri in particulari quilibet motus, v.g. alteratio vel motus localis dicendo, quòd eſt actus alterabilis in potentia, prout in potentia, vel mobilis ſecundum locum, &c.*

SVMMA CAPITIS IV.

A *Capite quarto incipit diſputare de infinito. Et procedit Phil. hoc modo, quòd in hoc capite quarto diſputatiuè tractat materiã pro vtraq; parte. In quinto capite reprobat opinionẽ de infinito, quæ erat apud antiquos. In capite ſexto incipt determinare veritatem quoad tria.* Primò, *quoad an eſt ipſius infiniti.* Secundò, *quoad quid eſt in capite ſeptimo.* Tertiò *reſpondendo ad rationes oppoſitas in capite octauo.*

Igitur in hoc capite quarto, tria facit Philoſophus. Primò, *proponit ſeu ſupponit pertinere ad Philoſophum naturalem agere de infinito.* Secundò, *ponit quaſdam opiniones antiquorum circa infinitum.* Tertiò, *incipit diſputatiuè inquirere veritatem.*

Quoad primum *oſtendit, quòd pertinet ad naturalem tractare de infinito, quia pertinet agere de motu & magnitudine, & continuo, quæ habent rationem finiti vel infiniti, quia habent diuiſibilitatem, quæ vel finitè, vel infinitè diuiſibilis eſt.*

Quoad ſecundum *proponit opiniones antiquorum de infinito & quantum ad id, in quo differebant, & quantum ad id, in quo conueniebant. Et quoad differentiam fuerunt duo ordines Phyloſophorum. Primi, qui poſuerunt infinitum in ſubſtantia, vt Pythagoras & Plato, quia Pythagoras reducebat omnia in numeros, quos putabat eſſe ſubſtantias rerum. Plato verò in ideas ſeparatas quæ erant ſubſtantiæ. Et numeri dicebantur extra cœlum infiniti: ideæ verò carent loco. Alij poſuerunt infinitum in aliquo accidentali, vt naturales Phyloſophi, præſertim Anaxagoras, & Democritus, qui ponebant aliquam ſubſtantiam pro primo principio: dicebant autem accidere illi infinitum, ſicut Anaxagoras ponebat infinitas partes ſimiles, v.g. carnis vel oſſis, & quod qualibet pars erat commixta alteri & confuſa, diſgregabatur autem per intellectum, qui eſt principium rerum. Democritus autem poſuit non partes infinitas, ſed indiuiſibilia finita. Conueniebant autem iſti Phyloſophi in hoc, quòd attribuebant infinito quatuor proprietates. Prima, quòd infinitum eſſet principium in entibus, quia infinitum non eſt ex alio principio. Secunda, quòd ſit ingenerabile & incorruptibile, quia ipſum non eſt ex alio, Tertia, quòd contineat & gubernet omnia: id enim videtur pertinere ad principium. Qartò, dicebant infinitum eſſe aliquid diuinum & immortale, quia eſt incorruptibile.*

Quoad tertium *ponit rationes diſputatiuè* Primò *ad oſtendendum, quod detur infinitum.* Secundò *ad oſtendendum, quod hoc ſit valdè dubium, & difficile.* Et primum oſtendit quin

Digitized by Google

que rationibus, *tum ex ipſo tempore, quod caret principio & fine, vt erat tunc communis opinio: tum ex diuiſione magnitudinis qua vtuntur mathematici in infinitũ: tùm ex perpetuitate generationis & corruptionis, quæ finẽ non habet: tùm ex eo, quod omne corpus finitum ab alio ſuperiore cõtinetur: aut ergo erit proceſſus in infinitũ, aut deueniemus ad aliquod, quod in altero nõ continetur: & ſi detur primum, erit numerus infinitus, & ſi ſecundũ, erit magnitudo infinita illius vltimi corporis: tùm deniq; ex imaginatione & intellectu, qui in infinitum poteſt imaginari & apprehendere, quidquid autem apprehendit intellectus, dicebant antiqui, quod correſpondet illi aliquid ad extra.*

Ex altera autem parte oſtendit non eſſe certum dari infinitum, propter multa inconuenientia quæ inde ſequuntur, vt in ſequentibus oſtendetur, & propter multa difficilia quæ in illo inuoluuntur, præſertim vtrum infinitum ſit ſubſtantia vel accidens, & an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis, de quibus poſtea tractabitur. Inter multas autem acceptiones infiniti docet propriè infinitum accipi pro eo, cuius tranſitus eſt ſimpliciter ſine fine, vt lineæ quæ non habet terminum,

SVMMA CAPITIS V.

IN *iſto capite impugnat Philoſophus infinitum. Et diuiditur in duas principales partes.* In prima *impugnat opinionem Platonis & Pythagoræ de infinito ſeparato.* In ſecunda *impugnat opinionem de infinito ſenſibili, ſeu in corpore naturali.*

Quoad primum *oſtendit, quòd ſubſtantia non poteſt eſſe infinita, quia ſubſtantia ſine quantitate non eſt diuiſibilis: ergo non eſt infinita quia infinitum eſt diuiſibile in partes infinitas: niſi ſit infinitum negatiuè ſicut punctum, de quo non agimus in præſenti. Si autem ſubſtantia eſt infinita ratione quantitatis, iam non erit infinita in quantum ſubſtantia, neque infinitum ſub ratione infiniti erit principium & elementum rerum naturalium, vt Platonici dicebant, quia principium debet eſſe ſubſtantia, non accidens.*

Quoad ſecundum *impugnat opinionem dicentium inueniri infinitum in corpore ſenſibili.* Primò, *per rationes probabiles.* Secundò, *per rationes phyſicas ſuppoſito hoc vniuerſo.* Tertiò, *nulla ſuppoſitione facta, ſed abſolute.*

Relictis autem rationibus probabilibus, probatur ſuppoſito vniuerſo non dari infinitum, quia omne corpus naturale, aut eſt compoſitum, aut ſimplex. Si eſt compoſitum, non poteſt eſſe infinitum, quia elementa, ex quibus componitur, vel ſunt finita, & ſic non poſſunt conſtituere infinitum; vel alterum illorum eſt infinitum, & non alia, & ſic illud infinitum conſumet omnia, quia infinitum omnia occupat, & ſic non relinquet alijs locum; vel omnia ſunt infinita, & ſic non poterunt coniungi ad componendum mixtum, quia vnumquodque occupabit omnia, & ſic non poterunt coniungi, niſi penetrentur, quod repugnat. Si autem ſit corpus ſimplex infinitum, illud conuertet in ſe alia corpora ſimplicia, quæ ſunt elementa, ſiquidem elementa ad inuicem contrariantur, & vnum agit in aliud, & ſic infinitum conſumeret omnia alia, nec relinqueret in vniuerſo alia elementa, cùm tamen videamus plura elementa requiri ad vniuerſum.

Et ex hoc probatur abſolutè non dari infinitum, quia eius partes vel erunt finitæ vel infinitæ. Si finitæ, non poſſunt componere infinitum, niſi altera ex eis infinita ſit, & illa conſumet reliquas, vt ſupra dictum eſt. Si verò omnes ſunt infinitæ, ſequitur quod loca ſint infinita & elementa ſint infinita, ſi corpus illud conſtet partibus diſſimilibus, & redit argumentum ſupra factum. Si autem omnes partes ſint ſimiles, ſequitur quod tale corpus moueri non poterit, neque ſecundùm ſe totum, quia occupat omnia, neque ſecundum partem, quia non habebit determinatum centrum in illo corpore infinito ad quod moueatur, & ſic determinato & ad certum terminum non mouebitur.

Digitized by Google

Alijs tribus rationibus probat non dari corpus ſenſibile infinitum, quæ procedunt ex parte loci, quia neque poteſt moueri ſurſum neque deorſum, neque habet aliquam determinatam poſitionem, vt ante & retro, ſurſum & deorſum, & denique nullum habet locum, neque eſt alicubi, quia caret omni termino, & circumſcriptione, ſine qua talia loca & poſitiones non dantur.

SVMMA CAPITIS VI.

IN *ſexto capite determinat Philoſophus ex propria ſententia de infinito, an ſit; & in ſequenti cap. quid ſit. Et in hoc capite duo facit.* Primò *oſtendit quomodo infinitum ſit & quomodo non ſit.* Secundò, *comparat diuerſa infinita ad inuicem. Quoad primum dicit infinitum non eſſe in actu, eſſe tamen in potentia. Nam quòd infinitum non ſit ſimpliciter in actu, in capite præcedenti probatum eſt, quòd verò non ſit negandum dari in potentia probat: tùm quia aliàs non daretur tempus infinitum, quod apud ipſum & antiquos Philoſophos magnum erat inconueniens, vt dicetur in libro 8. tùm etiam, quia aliàs numerus non eſſet in infinitum augmentabilis, quantitas non eſſet in infinitum diuiſibilis, ſed deueniretur ad aliquam, quæ vlterius diuiſibilis non eſſet: dandum eſt ergo infinitum poteſtate.*

Huius *autem occaſione declarat Philoſophus, quomodo intelligatur dari infinitum in potentia, intelligitur enim infinitum in potentia, non quia ſit poſsibile poni, ſicut æs dicitur ſtatua in potentia quia ex illo fieri poteſt. ſed dicitur infinitum in potentia, vel ratione additionis, vel ratione detractionis, quod præſertim apparet in ſucceſsiuis, in quibus vnum ſit poſt aliud, vt vnus dies poſt alium, qui ſi ſine termino ſuccedant, dicitur infinitum in potentia, cuius vna pars eſt actu, & reliquæ in potentia.*

Quoad ſecundum *comparat duo genera infinitorum.* Primò, *comparat infinitum temporis & generationis, quod eſt infinitum ſucceſsiuum cum infinito magnitudinis: in vtroque enim vna pars poſt aliam ſumi poteſt, & ſemper id quod ſumitur finitum eſt, ſed in magnitudine partes permanent, in tempore autem & generationibus tranſeunt.* Secundo, *comparat infinitum additione & diuiſione cum eodem infinito magnitudinis: ſicut enim magnitudo poteſt diuidi per partes in infinitum, ita additione poteſt creſcere per eaſdem, & vtrumque eſt in potentia infinitum, & aſsimulatur materiæ, quæ poteſt recipere infinitas formas: actu autem non habet niſi vnam: differunt autem, quia per diuiſionem poteſt aliquid diuidi in infinitum, ſi autem per illas partes quæ diuiduntur, fiat additio, nō poteſt creſcere in infinitum.*

SVMMA CAPITIS VII.

OStenſo *an ſit infinitum, procedit in præſenti capite ad explicandum quid ſit. Circa quod duo facit.* Primò *excludit aliquorum antiquorum definitionem de infinito, & quid ſit declarat.* Secundò *aſsignat ex ſua definitione rationem eorum, quæ de infinito dicuntur.*

Quoad primū *duo improbat in ſententia antiquorū.* Primum, *quia definiebant infinitum id, cuius nihil eſt extra, ſeu extra quod eſt nihil.* Secundò, *quia ſupponebant tanquā per ſe notum, infinitum eſſe aliquid perfectum cōtinens omnia. Et primū impugnat dicens, quod potius infinitum debet definiri,* id cuius aliquid ſemper eſt extra, id eſt accipientibus vnam partem, ſemper alia reſtat accipiēda, *quod oſtendit, quia illud cuius nihil eſt extra, etiā conuenit definitioni totius & perfecti: tunc enim aliquid eſt perfectum & totum, ſeu integrum, quando nihil deeſt eorum, quæ debet habere, ergo cōfunditur definitio infiniti cū definitione totius ſeu perfecti.*

Secun-

Digitized by Google

Secundum improbat Phil. quia infinitum non eſt idem quod totum, ſeu perfectum, licèt habeat quandam ſimilitudinem cum illo, quatenus poteſtate eſt totum, non actu: eſt enim infinitum quod in infinitum poteſt diuidi vel augeri: vnde ſecundum ſe eſt in potentia: ſiue ad diuiſionem, ſiue ad additionem ſine termino, non tamen actu eſt ſine termino, quare tali infinito magis competit contineri, quod eſt materiæ & potentiæ, quam continere, quod eſt totius & perfecti.

Quantum ad ſecundum ex *definitione infiniti à ſe tradita, reddit rationem duorum.* Primum, *quare infinitum per additionem non ſuperat omnem magnitudinem: infinitum autem per diuiſionem ſuperat omnem paruitatem: nam quod creſcit per additionem ſemper tendit ad perfectum, & ad totum, quod vtique finitatem & determinationem habet reſpectu partium, quas continet. Per diuiſionem verò proceditur à toto ad partes, & conſequenter ad imperfectum, & ad materiam, quod infinitatem quandam & indeterminationem dicit.* Secundum eſt, *quare in numeris inuenitur aliquis terminus ex parte paruitatis, ſcilicet vnitas non tamen ex parte magnitudinis, ſeu pluralitatis: cuius ratio eſt, quia numerus coaleſcit ex vnitatibus: vnitas autem indiuiſibilis eſt in numerando, quia vltra vnitatem non numeratur. At vero numerus creſcit per ipſam diuiſionem continui, quæ in infinitum fieri poteſt, & ſic numerus poteſt creſcere in infinitum.*

SVMMA CAPITIS VIII.

IN *Hoc capite reſpondet Philoſophus rationibus & inconuenientibus contra ſuam poſitionem de infinito, & facit duo.* Primò *oſtendit, ſe non tollere infinitum, vt ponitur à Mathematicis, neque omnino tollere, vt ponitur à veteribus Philoſophis. Nam pro Mathematicis non requiritur, quod detur aliquod infinitum ſenſibile, ſed ſufficit quod ſit aliquod infinitum imaginabile puta linea aliqua imaginata ſine termino: pro veteribus autem dicit poſſe admitti infinitum pro principio rerum, quatenus materia eſt vnum ex principijs, & materia eſt infinita in potentia ratione priuationis termini, & ſic ſe habet ad modum continui infiniti, quod eſt infinitum in potentia, & ſe habet vt materia; ſed in hoc deficiebant veteres, quia ponebant infinitum continere alia, cùm potius materiæ ſit contineri & determinari.*

Secundò *accedit Philoſophus ad ſoluendas rationes ſupra adductas pro infinito, quæ ſolutiones in textu ſunt ſatis claræ.*

SVMMA LIBRI IV.

INTENTVM Philoſophi in hoc librò poſtquam ſupra determinauit de proprietate entis mobilis, quæ eſt motus. eſt determinare de duplici menſura, altera ipſius mobilis altera ipſius motus. Menſura mobilis extrinſeca eſt locus, & quia oppoſitum loci eſt vacuum, agit primò de loco, deinde de vacuo. Menſura verò ipſius motus eſt tempus, & ita tertio loco agit de tempore Diuiditur autem totus liber in 14. capita. In primis quinque agit de natura loci: in quatuor ſequentibus de vacuo: in quinque reliquis de tempore.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

IGITVR *naturam loci inquiſiturus Philoſophus tria in hoc capite facit.* Primò *præmittit pertinere ad Philoſophũ naturalem agere de loco* Secũdò *incipit diſputationẽ de loco in vtramque partem; primo quidem probando quòd locus ſit; deinde, quæ eſt tertia pars capitis, oſtendendo quod locus non ſit.* Circa primum *oſtendit ad Phyſicum pertinere agere de loco: tùm, quia eſſe in loco*

loco eſt commune omnibus entibus naturalibus; túm, quia ad Phyſicum pertinet agere de omni motu, quorum vnus eſt motus localis, qui ſine loco cognoſci non poteſt.

Circa ſecundum, *oſtendit dari locum; tùm ſecundum rei veritatem; tum ex opinionibus Antiquorum.* Ex rei veritate, *primo quia ſtante eodem loco, videmus mutari corpora, ſicut exeunte aqua ex vaſe ſubintrat aer, ergo locus aliquid aliud eſt à corporibus contentis. Secundo, quia locus grauium, & leuium non ſolum oſtendit locum eſſe aliquid, ſed etiam habere virtutem conſeruādi locata, & propter hoc illa corpora tendunt ad talia loca, vt ibi conſeruentur.* Ex opinionibus autem Antiquorum *id probat. Primo, ex opinione eorum, qui ponebant vacuum: hi enim debebant admittere locum, quia vacuum eſt locus priuatus corpore. Secundo, ex opinione Heſiodi, qui poſuit primo factum fuiſſe quoddam chaos & confuſionem rerum, deinde terram latam & ſpacioſam quaſi locum, & receptaculum rerum, quia omnia credebat eſſe in loco, & ſic locus aliquid eſt etiam ſecundum opinionem Antiquorum,*

Circa tertium *ponit rationes ad probandum, quod locus non ſit. Primo, nam ſi locus eſt aliquid, maximè debet eſſe corpus, ſiquidem habet longitudinem, latitudinem, & profunditatem: non poteſt autem eſſe corpus, quia eſt ſimul cum locato, corpus autem non poteſt eſſe ſimul cum alio corpore: deinde quia quidquid eſt, habet rationem cauſæ reſpectu alicuius; locus autem reſpectu locati non eſt materia, cum locata non conſtent ex illo, neq; forma, quia aliàs omnia locata eſſent eiuſdem formæ & ſpeciei; neque finis, cum magis locus ſit propter locata: neque efficiens, cùm potius ſit terminus motus, ergo nihil. Item quia omne quod eſt, eſt in loco, ergo ſi locus eſt aliquid, erit in loco, & ille locus in alio, & ſic in infinitum. Denique quia ſi omne corpus eſt in loco & in omni loco corpus, ergo cum locatum creſcit, creſcet etiam locus, aliàs non adæquaretur locus locato, ſed locus non poteſt creſcere, quia eſt immobilis, ergo non datur locus.*

SVMMA CAPITIS II.

A*Ntequam Ariſtoteles determinet, quid ſit locus, diſputat duo in præſenti capite.* Primum, *an locus ſit materia vel forma.* Secundò *probat, quòd nec ſit materia, nec forma.*

Circa primum, *proponit duplicem rationem. Primam ad probandum quòd locus ſit forma. Secundam ad probandum, quòd ſit materia. Prima eſt, quia locus eſt duplex, alter communis, alter proprius communis in quo omnia corpora ſunt, ſicut cœlum eſt locus communis omnium: quæ ſub illo ſunt: proprius eſt, qui adæquatur vnicuique rei, huiuſmodi autem eſt terminus rei, ſed forma eſt terminus vniuſcuiuſque, quia per formam terminatur materia ergo locus eſt forma quæ tamen ratio non concludit, cùm aſſumat vtramque affirmatiuam in ſecunda figura. Secundam rationem deducit ex Platone ad probandum, quòd locus ſit materia, quia locus eſt ſpatium inter terminos rei continentis, quod non eſt aliquid ſenſibile, quia manet idem recedentibus corporibus ſenſibilibus, & ita illud ſpatium eſt per modum dimenſionis interminatæ hoc autem habet rationem materiæ, quia eſt aliquid terminabile per lineam & ſuperficiem, quæ terminant magnitudinem: ergo locus habet rationem materiæ, & receptiui.*

Circa ſecundum, *obijcit ad probandum, quòd locus non ſit materia, neque forma.* Primò, *quia materia & forma non ſeparantur ab eo cuius ſunt, locus autem ſeparatur à locato, ſeu locatum à loco,* Secundò, *quia locus eſt aliquid extra locatum, ſiquidem locatum dicitur eſſe in loco, materia autem & forma nō ſunt extra compoſitum.* Denique *ſi locus eſt materia & forma, erit intrinſecus locato, & ſic mouebitur quando mouetur locatum, ſed quòd mouetur eſt in loco: ergo ſi locus eſt materia, & forma, locus erit in loco.*

SVM-

Svmma Capitis III.

AB hoc cap. incipit Phyloſ. determinare ſententiam ſuam de loco; & in iſto cap. præmittit quædam notabilia. In ſequenti tradit reſolutionem. Præmittit ergo tria. Primum quot modis aliquid poſſit eſſe in alio. Secundum, an aliquo modo poſſit eſſe in ſe ipſo. Tertium reſpondent duabus dubitationibus, quæ obiecta ſunt.

Circa primum dicit, octo modis aliquid eſſe in alio. Primò ſicut vna pars in toto, vt digitus in manu. Secundò è conuerſo ſicut totum in partibus Tertiò. ſicut ſpecies in genere, vt homo continetur in animali. Quartò è contra ſicut genus in ſpecie, vt animal in homine. Quintò, ſicut forma in materia, ſiue accidētalis, ſiue ſubſtantialis. Sextò, ſicut res ſunt in ſuo efficiente, imperante, aut mouente, vt regnū in Rege. Septimò, ſicut amans in amato, ſeu in ſuo fine. Octauo, ſicut in vaſe, aut continente, & vt locatum in loco, ad quem modum reducitur eſſe in aliquo, vt in tempore menſurante.

Circa ſecundum inquirit, an aliquid poſſit eſſe in ſe ipſo? Et reſpondet, quòd dupliciter poteſt aliquid eſſe in ſe ipſo. Vno modo primo & per ſe, id eſt ratione ſui immediatè. Alio modo ſecundum alterum, id eſt ſecundum partem, quatenus in aliquo toto ſunt partes, quarum vna eſt in alia. Hoc ſecundo modo dicit, benè poſſe dici, quòd aliquid eſt in ſe ipſo, ſicut ſi accipiatur hoc totum, ſcil. amphora vini dicitur eſſe in ſe ipſa, & non in alio vaſe: ſed hoc eſt ratione partis, quatenus vinum eſt in amphora: amphora autem non in alio. At verò primo modo nihil dicitur eſſe in ſe ipſo, neq; per ſe, neque per accidens. Non per ſe. quia ſi aliquid immediatè ſit in ſe ipſo, immediatè & per ſe primo erit continens & contentum.

Non eſt aliquid in ſe ipſo per accidens, quia eſſe per accidens, eſt eſſe ratione illius quod eſt per ſe, ſicut anima dicitur eſſe per accidens in loco ratione corporis, quod eſt per ſe. Vndè ſi hoc modo aliquid eſt in ſe ipſo per accidens, ſequitur duo corpora eſſe in eodem loco, ſcilicet illud ratione cuius eſt in ſe ipſo, & ipſummet.

Circa tertium ſoluit, Primò rationem Zenonis inductam, ſcilicet, quòd ſi locus eſſet aliquid, etiam locus eſſet in alio loco, & ſic in infinitum: reſpondet, non ſequi, quia locus non eſt in alio per modum loci, ſed per modum formæ accidentalis informantis: eſt enim ſuperficies, quæ inhæret in corpore, ſed continet locatum Secundò ſoluit dubitationem poſitam de loco, an ſit materia vel forma, & dicit quòd locus non poteſt eſſe materia vel forma locati, quia locus eſt quaſi vas continens & ambiens locatum, materia verò & forma ſunt partes eius intrinſecæ, in quo ſunt.

Svmma Capitis IIII.

IN hoc cap. reſolutiuè tradit Phyloſ. ſuam ſententiam circa quidditatem loci. Conſiſtit autem eſſentia in cognoſcendo genus & differentiam, & inde eliciendo integram definitionem, & quia inde ſequuntur paſſiones, quæ notiores ſunt quoad nos, ex illiſque aſcendimus ad cognitionem eſſentiæ Primò præmittit affectiones, ſeu paſſiones quaſdam loci. Secundò genus eius tradit. Tertiò differentiam. Quartò integram elicit definitionem.

Circa primum explicat imprimis quatuor affectiones loci. Prima, quòd locus contineat locatum, & non ſit aliquid locati. Secunda, quòd locus proprius ſit æqualis locato. Tertia, quòd locato nunquam deficiat aliquis locus, vnus enim alteri ſuccedit. Quarta, quòd in loco inuenitur aliqua differentia ſurſum & deorſum, vel quia in diuerſis locis vnus eſt ſuperior, alius inferior, vel quia in eodē loco vna pars eſt ſuperior, alia inferior. Deniq; colligit ad locū acquiri rationē extremitatis non

con-

continuæ, ſed contiguæ locato, ſicut patet in loco proprio, qui eſt adæquatus locato, ſolum autem ei adæquatur vltima extremitate, quæ tangit ipſum. Requiritur verò quod ſit contigua, nam ſi ſit continua, erit ſicut pars in toto, non vt continens reſpectu contenti, & locans reſpectu locati.

Circa ſecundum, *inueſtigat genus loci proponendo, quòd locus debet eſſe vnum ex quatuor, vel enim locus eſt materia vel forma, vel ſpatium inter extremitates continentis, vel tandem aliqua ſuperficies ipſius corporis continentis. Ex his quatuor, locus non poteſt eſſe materia, neque forma, neque ſpatium: ergo ſuperficies vt continens, & hæc eſt genus loci. Quòd non ſit forma nec materia, probat quia ſunt partes exiſtentes in re quam componunt, nec ab ea ſeparantur: locus autem non componit locatum, ſed eſt in corpore continente. Quòd non ſit ſpatium illud inter extremitates continentis probat, quia aliàs ſequeretur locum poſſe mutari & cum non mutetur niſi ad locum, locus erit in loco. Sequela verò patet, quia ſi aqua ſit in vaſe, locus aquæ erit illud interuallum, quod eſt inter extremitates vaſis, & aquam, illud autem interuallum non eſt niſi vbi eſt vas: ergo mutato vaſe, mutabitur illud interuallum, atque adeò mutabitur locus.*

Circa tertium *ſtatuitur differentia loci in eo quod ſit immobilis, in hoc enim differt vas à loco, quod vas continens aquam mutatur, cùm mouetur aqua locus autē non mutatur: deberet enim mutari ad locum, quare locus eſt ſicut vas immobile, ſicut totus fluuius reſpectu nauis, non ſicut aqua proximè circundans nauem.*

Circa quartum *infert integram definitionem loci,* Quod locus eſt ſuperficies corporis continentis immobilis prima. *Dicitur* ſuperficies corporis continentis, *quia adæquatur locus locato, & ſunt ſimul contiguè, nòn continuè. Dicitur* immobilis *propter rationem iam dictam, Dicitur* prima, *ad differentiam loci communis, reſpectu enim locati prima ſuperficies, quæ occurrit extra, locus proprius eſt.*

Svmma Capitis V.

EXPLICATA *natura loci, duo facit Philoſ. in hoc capite.* Primò *declarat, quomodo diuerſa corpora ſint in loco, & quot modis id contingat.* Secundò *ſoluit dubitationes ſupra poſitas* cap. 1.

Circa primum, *conſtat omnia corpora eſſe in loco tanquam locata & contenta in illo, ſolum autem vltimum corpus, ſcilicet ſphæra eſt continens alia, non contenta. Et de hac eſt tota difficultas quomodo ſit in loco, nam ex vna parte mouetur localiter ex alia non eſt in loco, quia non continetur ab aliquo. Ad quam difficultatem ſoluendam præmittit, quòd quædam ſunt in loco in actu, quædam in potentia: in actu, vt quando corpus continens eſt diuiſum à contento, & illi eſt contiguum: in potentia, vt quando non eſt actu diuiſum nec contiguum, ſed continuum; quia tamen poteſt diuidi & contiguari, dicitur in potentia continere. Dicit ergo quòd vltima ſphæra eſt in loco per accidens & in potentia, non per ſe & in actu, cum enim omnes partes circumuoluantur non datur vltima quæ ſit continens aliam, ſed quælibet continuatur alteri, & continetur in potentia ab illa.*

Circa ſecundum *reſpondet Philoſoph. ad rationes ſupra poſitas deinde reddit rationem, cur corpora tendant ad loca naturalia, & in illis quieſcant. Et primò reſpondet ad ſextam, ſi locus eſſet aliquid quod augeretur aucto corpore. & dicit hanc rationem procedere perinde ac ſi locus eſſet ſpatium inter extremitates corporis continentis: cùm autem ſit ſuperficies continens, non creſcit augmentato corpore, ſed cedit ipſi, vt occupet maiorem locum. Ad primam reſpondet locum non eſſe corpus, ſed terminum ſeu ſuperficiem corporis continentis aliud. Denique ad tertiam quòd ſi locus*

eſſet

Digitized by Google

eſſet aliquid, etiam eſſet in loco: reſpondet, quòd locus eſt in alio ſicut ſuperficies in corpore cui inhæret, non tanquã locatum in loco. Deinde aſsignat ex dictis, quare corpora mouẽãtur naturaliter ad ſua loca, & quieſcant in illis, quia enim locus ſe habet, vt continens, & res in vniuerſo naturali ordine ſituantur, ita vt vna immediatè ſit ſuper aliam iuxta ſuam naturam, & proportionem, conſequenter appetere locum proprium eſt appetere illud, quod ſuæ naturæ eſt magis proportionatum, ſcilicet ſuum immediatum, & connaturale continens. Similiter ex eodem ſumitur ratio, cur res naturales quieſcant in loco proprio, ſcilicet quia perueniunt ad terminum ſibi magis connaturalem & proportionatum.

SVMMA CAPITIS VI.

A*B hoc capite incipit ſecunda pars huius libri, quæ eſt de vacuo, in cuius tractatu tali ordine procedit Phyloſophus, quod primo diſputat in vtramque partem, an ſit vel non ſit vacuum iuxta diuerſas veterum opiniones, & hoc* in cap. 6. *Deinde* cap. 7. *explicato quid ſignificet vacuum iuxta opiniones antiquorum, ſoluit eorum rationes, qui ponebant vacuum & tandem cap.* 8. & 9. *oſtendit vacuum non eſſe in natura.*

Igitur *in hoc c. 6. duo facit Phyloſ.* Primo *oſtendit, pertinere ad naturalem tractare de vacuo.* Secundò *diſputat in vtramque partem, an detur vacuum.*

Circa primum, *conſtat pertinere ad naturalem tractare de vacuo, quia pertinet tractare de loco: locus autem carens omni locato vacuum eſt.*

Circa ſecundum, *refert imprimis opinionem Anaxagoræ, qui contendebat non dari vacuum, ſed tamen eius rationes ſolum probabant aerem non eſſe vacuum, ſed verum corpus exemplo vterium inflatorum, qui compreſsioni reſiſtunt, niſi aer emittatur. Antiqui autem qui vacuum ponebant, non dicebant illud eſſe aerem, ſed ſpacium omni corpore carens, quale eſt extra vniuerſum, aut quale ponebant Leucippus & Democritus, vt corpora diſcontinuarentur, quia ſi omnia eſſet plenum, putabant omnia corpora continuari & eſſe vnum. Sic ergo reiecta ſententia Anaxagoræ, ponit rationes eorum, qui dicebant dari vacuum.* Prima, *quia ſi non daretur vacuum, non daretur motus in loco, nam corpus quod mouetur, vel excipitur in aliquo ſpatio pleno vel vacuo. Si hoc ſecundum, habetur intentum. Si primum, ergo penetrantur duo corpora, quod eſt impoſsibile.* Secunda ratio eſt, *quia in condenſatione partes comprimuntur, & non penetrantur, ergo dabantur aliquæ vacuitates non repletæ partibus, quas partes compreſſæ ſubintrat.* Tertia: *viuentia augentur ſumpto alimento, & alimentum eſt corpus, quod non poteſt penetrari cum corpore viuentis, ergo in aliquibus vacuitatibus ſeu poris intrat, datur ergo vacuum.* Quarta: *ſi in vas plenum cinere infundatur aqua, tantum aquæ capit, quantum ſine cinere, ergo aliqua vacuitas eſt inter partes cineris, quibus aqua excipitur, penetrari enim cum cinere non poteſt.*

SVMMA CAPITIS VII.

I*N hoc c. duo intendit Phyloſ.* Primum, *declarare quid nomine vacui intelligatur.* Secundum, *inſtare rationes præcedentis c. oſtendendo efficaces non eſſe.*

Circa primum *aſsignat, quomodo vacuum accipiatur ſecundum communem hominum acceptionem, deinde quomodo ſecundum Platonicos, tandem quomodo ſecundum ſententiam quam ſequitur. Communiter ergo dicebatur vacuum, locus in quo eſt nihil, accipiebant enim veteres pro eodem corpus tangibile, & ens, quia nihil præter corpora dari putabant. Remouet*

autem

Digitized by Google

tertio capite. *Secundò de cauſis minus manifeſtis, quales ſunt cauſæ per accidens, ſcilicet caſus, & fortuna, de quo* in c. 4. 5. & 6. *Tertiò oſtendit non eſſe plures ſpecies cauſarum quàm quatuor* in cap. 7. *& tandem duo dubia reſoluit circa modum cauſandi propter finem, & modum cauſandi ex neceſſitate* in cap. 8. & 9.

Igitur in cap. 3. tria facit Ariſtot. Primò, *proponit neceſſitatem tractandi hic de cauſis.* Secundò *numerat earum genera.* Tertiò *numerat diuerſos earum modos.* Quantum ad primum *licet agere de cauſis vt ſic, pertineat ad Metaphyſicum, quia multæ cauſæ non pendent à materia, tamen agere de cauſis quatenus ſunt cauſæ naturæ, pertinet ad naturalem, qui reſoluit & explicat res per ſuas cauſas.*

Quoad ſecundum, *genera cauſarum ſunt quatuor*, Materialis, formalis, efficiens, & finalis. *Materialis dicitur*, ex qua fit aliquid cum inſit. *Cauſa formalis dicitur*, Species, & exemplar, *quia cauſa formalis intrinſeca dat ſpeciem rei informando; exemplar autem, ſeu idea efformando. Cauſa efficiens dicitur* id, à quo eſt principium primum motus & quietis, *ſicut Pater eſt cauſa filij. Cauſa finalis eſt* id, cuius gratia aliquid fit, *ſicut ſanitas eſt cauſa deambulationis. Ex hoc autem infert Ariſt. tria corollaria.* Primum eſt, *quòd eiuſdem rei contingit eſſe plures cauſas per ſe, ſicut ſtatuæ eſt cauſa æs vt materia, artifex vt efficiens, figura vt forma.* Secundum eſt, *quòd cauſæ ſunt ſibi inuicem cauſæ, vt laborare eſt cauſa bonæ valetudinis, & bona valetudo eſt cauſa laboris.* Tertium *eſt, quòd idem eſt cauſa contrariorum ſecundum diuerſa, ſicut nauta eſt cauſa ſaluationis nauis per præſentiam, & ſubmerſionis per abſentiam.*

Circa tertium *explicat quatuor modos, ſeu diuiſiones cauſarum.* Primus eſt *in cauſam priorem, & poſteriorem, id eſt remotam, & propinquam, ſeu vniuerſalem, & particularem, & poteſt eſſe vniuerſalis dupliciter, vno modo per prædicationem, ſicut artifex in communi reſpectu huius & illius artificis, vel poteſt eſſe vniuerſalis per cauſalitatem, vt cœlum reſpectu horum inferiorum, & Deus reſpectu omnium.* Secunda diuiſio eſt, *alia eſt cauſa per ſe, alia per accidens; per ſe*, à qua per ſe pendet effectus, *vt ſtatua à ſtatuario; per accidens* à qua per ſe non pendet effectus, ſed eſt coniunctum cauſæ per ſe operanti, *ſicut ſtatuario accidit quod ſit Polycletus.* Tertia diuiſio eſt: *cauſa alia eſt in potentia, alia in actu,* Quarta diuiſio: *cauſæ aliæ complexæ, aliæ ſimplices: complexæ vt ſi coniungantur cauſæ per ſe: & per accidens, vt ſi dicatur quòd Polycletus ſtatuarius facit ſtatuam. Simplices ſumendo ſeorſum vnamquamque cauſam. Et quot modis dicuntur cauſæ, tot modis dicuntur cauſata eis correſpondentia.*

Svmma Capitis IIII.

AGIT *de cauſis per accidens, quæ ſunt caſus, & fortuna, & in hoc capite recenſet opiniones antiquorum, in ſequenti determinat propriam opinionem quoad fortunam: in ſexto quoad differentiam eius à caſu. Igitur de caſu, & fortuna fuerunt tres opiniones antiquorum. Prima dicebat, nihil eſſe caſum & fortunam: tùm quia omnia habent aliquam cauſam determinatam, ac proinde nihil fit à caſu: tùm quia veteres numerando cauſas non meminerunt fortunæ. Secunda opinio in alio extremo dicebat omnia eſſe à caſu non ſolum in hoc mundo, ſed etiam in cœlo, quæ fuit opinio Democriti, qui ex concurſu caſuali atomorum dicebat mundum, & eius partes eſſe factas, Tertia opinio Stoicorum dicebat fortunam eſſe*

aliquid

Digitized by Google

aliquid diuinum, & menti noſtræ ignotum, ad quod reducebant omnes effectus. Hanc vltimam opinionem non impugnat Ariſt. tùm, quia de cauſa diuina non pertinet agere ad naturalem, ſed ad Metaphyſicum: tùm, quia infra eſt i pugnanda, oſtendendo, quòd fortuna eſt cauſa per accidens, quod non conuenit rei diuinæ. Primam *verò opinionem ex eò improbat, quia etiam Antiqui Philoſophi non ignorauerunt fortunam, & caſum, nec contradixerunt illis, qui caſum, & fortunam ponebant: ergo hoc ipſo debebant agere de fortuna, & caſu, vt oſtenderent id eſſe falſum: tùm, quia quædam poſuerunt fieri à caſu, & fortuna, ſicut Empedocles, qui dixit, quòd quando mundus eſt factus, & eius partes per litem fuerunt diſtincta, accidit aërem, verbi gratia in hunc locum ſe collegiſſe, & partes animalium ſic fortuito coaluiſſe.* Secundam *opinionem ex eo improbat, quia videmus multa non à caſu fieri, ſed ex cauſis determinatis, vt oliua, & alia planta ex determinato ſemine non ex quolibet: quomodo ergo exiſtimandum eſt quòd nobiliores partes mundi, vt cœlum, & res ſempiternæ ſint à caſu, & non ex cauſis determinatis?*

SVMMA CAPITIS QVINTI.

A*D tradendam propriam ſententiam de fortuna, tria facit Philoſ.* Primò *proponit quaſdam diuiſiones eorum, quæ cauſantur, vt videat ſub quo illorum ponatur fortuna.* Secundò *definit fortunam.* Tertiò *docet, quomodo verificanda ſint ea, quæ de fortuna dici ſolent.* Quantum ad primum *ponit tres diuiſiones ex parte rerum, quæ cauſantur, & aliam ex parte cauſarum* Prima diuiſio eſt, *quædam ſunt, quæ ſemper fiunt, vt ortus Solis: quædam frequenter, vt hominem naſci oculatum: quædam in paucioribus, vt hominem naſci cum ſex digitis, & hoc vltimum communiter dicitur fieri à fortuna.* Secunda diuiſio, *eorum, quæ fiunt, quædam fiunt propter finem quædam non.* Tertia diuiſio, *eorum quæ fiunt propter finem, quædam fiunt ex propoſito, ſeu electione, alia non.*

Ex parte cauſæ *diuidit cauſam vt ſupra in per ſe, & per accidens, & dicit cauſam per ſe eſſe finitam, & determinatam, cauſam autem per accidens indeterminatam & infinitam, quia contingit infinita alicui accidere, & aliquando dicitur cauſa per accidens, ex eo quod accidit cauſæ, aliquando ex eo quòd accidit effectui. Primo modo: vt ſi dicas album ædificat: album enim accidit ædificanti. Secundo modo, vt ſi dicas, fodiens inuenit theſaurum, accidit enim inuentio theſauri foſſioni.*

Quoad *ſecundum dicit, fortunam contineri ſub cauſa per accidens in his, quæ fiunt propter finem, & ſic definitur fortuna,* Quod eſt cauſa per accidens eorum, quæ fiunt propter aliquid.

Quoad *tertium verificatur de fortuna.* Primum *id quod dicitur quòd eſt ignota, vt aſſerebant Stoici, quia cum ſit cauſa per accidens, poteſt in infinitum extendi: infinitum autem eſt ignotum.* Secundò *quòd fortuna eſt nihil, quia cauſa per accidens habet aliquid per accidens pro effectu, quod ſimpliciter eſt non ens.* Tertiò, *quòd fortuna eſt cæca, quia de eo quod eſt per accidens tanquam de infinito, & indeterminato non datur certa ratio, & viſus. Quartò, quòd fortuna eſt bona, vel mala ratione eius quod accidit bonum, vel malum: & ſic dicitur infortunium, quando magnum malum accidit, & euſortunium, quando magnum bonum accidit. Denique fortuna dicitur incerta, quia eſt cauſa per accidens.*

Digitized by Google

Svmma Capitis VI.

AGIT de differentia inter caſum, & fortunam, & facit tria. Primò, ponit differentiam inter caſum, & fortunam, comparando eas inter ſe. Secundò, comparando ea reſpectu illorum, quibus conueniunt, & in quibus inueniuntur. Tertiò concludit ad quod genus cauſæ pertineant caſus, & fortuna.

Quoad primum, differentia eſt inter caſum, & fortunam, quia caſus magis amplè ſe habet, quàm fortuna: omnis enim fortuna eſt caſus, & non è contra. Quod oſtendit, quia fortuna non inuenitur propriè, niſi in his, qui agunt ex propoſito, cuius ſignum eſt, quia bona fortuna, vel eſt fœlicitas, vel propinqua fœlicitati: fœlices enim dicimus bene fortunatos: fœlicitas autem ſolum conuenit rationali creaturæ. Caſus autem etiam in alijs rebus inuenitur, ſicut dicimus lapidem, vel ſedē caſu cadere, & ſic caſus accidit in his quæ fiunt propter finem, ſi non fiunt cauſa eius, quod accidit.

Quoad ſecundum conſtat ex dictis, quibus conueniat caſus, & quibus fortuna. Caſus enim maximè dicitur in operationibus naturæ, quando fiunt extra ſuum finem, vt cum alicui naſcitur ſextus digitus, & ſic caſus poteſt habere cauſam intrinſecam, ſcilicet naturam: fortuna verò ſolum inuenitur in his, qui operantur ex propoſito.

Quoad tertium reducit fortunam, & caſum ad genus cauſæ efficientis, ſeu mouentis per accidens, tamen eò quòd caſus & fortuna, vel conuenit his quæ ſunt à natura, vel quæ ab intelligentia, quorum vtrumque eſt principium motus. Denique excludit opinionem, quæ ponebat caſum, & fortunam eſſe cauſam cœli.

Svmma Capitis VII.

IN hoc capite duo facit Philoſ. Primò, confirmat numerum cauſarum ſupra poſitum, quòd ſint tantum quatuor cauſæ. Secundò oſtendit, ad Phyſicum pertinere de omnibus cauſis agere.

Primum oſtendit ex eo, quia propter quid quærit de cauſa, ſed ad propter quid non reſpondetur, niſi aliqua dictarum cauſarum quæ ſunt quatuor, ergo nō ſunt plures. Minor patet, nam propter quid aliquādo reducitur in cauſam formalem, vel definitionem, vt ſi dicatur propter quid angulus eſt rectus? Reſpondetur, quia conſtituitur ex linea faciente duos angulos æquales. Aliquando verò redditur cauſa mouens, vt propter quid aliqui pugnauerunt? quia furati ſunt. Aliquando redditur cauſa finalis, vt cuius cauſa aliqui pugnant? vt dominentur. Aliquando materialis, vt propter quid aliquid corruptum eſt? quia conſtabat ex contrarijs: Tot ergo ſunt cauſæ, quot ſunt modi quærendi propter quid.

Quoad ſecundum oſtendit ad naturalem ſpectare demonſtrare per omnes cauſas: tùm quia aliquando contingit cauſas conuenire in vnum, ſicut formalis, & finalis poteſt eſſe vnum, nam forma rei genitæ eſt finis generantis, & ſimiliter cauſa mouens poteſt eſſe eiuſdem ſpeciei cum effectu, vt in agentibus vniuocis: tùm etiam, quia ad naturalem pertinet agere de omni mobili, & de omni mouente, nam ſi eſt omnino immobile, non pertinet ad naturalem, ſed ad Metaphyſicum. Agendo ergo de omni mobili, quòd conſtat ex materia & forma, & pendet ab aliquo mouente oportet agere de cauſa formali & materiali, & mouente, quæ eſt efficiens. Et quia generatio ipſa, & motus eſt propter aliquid, forma enim eſt finis generationis, ideò etiam naturalis demonſtrat per cauſam finalem. Denique in calce capitis ponit exempla demonſtrationum naturalium per omnes cauſas.

Svmma Capitis VIII.

TRactat in hoc capite Phil. vtrum natura agat propter finem occaſione accepta ex eo quod dixerat capite præcedenti, Philoſophum demonſtrare per cauſam finalem, & quia ex hoc pendet

Digitized by Google

pendet alia difficultas, ſ. quomodo neceſsitas inueniatur in naturalibus, ſiquidem multi antiquorum negabant naturam agere propter finem, quia omnia eueniunt ex neceſsitate materiæ, ideò ſicut in iſto capite agit de fine, ita in ſequenti de neceſſario. In hoc *ergo capite tria facit.* Primò *proponit antiquorum opinionem, & dubitationem circa hoc.* Secundò *improbat eam oſtendens naturam agere propter finem.* Tertiò *fundamentis antiquorum ſatisfacit.*

Quoad primum *dicit, antiquos reduxiſſe effectus naturales in neceſsitatem materiæ, & ideò dixerunt non eſſe neceſſe reddere rationem propter quid natura faciat, neque quod melius faciat, vt ſi quæratur, propter quid pluat? non eſt neceſſe reddere rationem, quòd pluit vt frumentum augeatur, ſed pluit propter diſpoſitionem terræ, è qua Sol eleuat vapores, & ſimiliter cur animal habeat dentes duros, & acutos? non eſt neceſſe reddere rationem, quòd id fiat propter cibi manducationem, ſed quia ex tali materia facti ſunt, ſcilic. denſa, & dura: inde verò conſequuta ſunt illæ vtilitates, non tamen propter illas facti ſunt.*

Quoad ſecundum *ponit quinque rationes ad probandum, naturam agere propter finem, quæ in textu ſatis claræ ſunt, & res iſta ſatis nota eſt.*

Quoad tertium *excludit tria fundamenta antiquorum, ex quibus mouebantur ad negandum, quòd natura ageret propter finem.* Primò *quia aliquando natura exorbitat, & peccat non conſequendo finem, vt patet in generatione monſtri. Cui rationi affert inſtantiam Philoſophus tùm quia etiam ars peccat aliquando, & tamen nullus negat, quòd ars agit propter finem; tùm quia licet natura aliquando exorbitet à ſuo fine, tamen de ſe determinatum ordinem habet in procreandis animalibus, & conſequenter determinatum finem.* Secundum fundamentum erat, *quia ea, quæ fiunt naturaliter, fiunt ex cauſis prioribus, ſcilicet materia, , & agente, non autem ex intentione finis, quia naturali modo fiunt, ſed oppoſitum iam ſupra eſt demonſtratum, cum natura non ſit cauſa per accidens, ſicut fortuna, ſed determinatis vijs procedat, & conſequenter ex determinato fine, niſi aliquid impediat.* Tertium fundamentum erat, *quia natura non deliberat, ergo non agit propter finem. Reſpondet* Philoſ. *quod etiam ars non deliberat, quia habet certas & determinatas rationes operandi, & tamen facit propter finem, ſcilicet vt mota à fine, non vt mouens.*

Svmma Capitis IX.

IN *hoc capite facit tria.* Primò *proponit quæſtionem ſupradictam. An ſcilicet in naturalibus inueniatur neceſſarium abſolutè, vel ex ſuppoſitione, & dicitur neceſsitas abſoluta, quæ prouenit ex cauſis prioribus, quæ ſimpliciter neceſsitant, ſcilicet materia, & efficiente operante neceſſario; neceſsitas autem ex ſuppoſitione, eſt ratione finis, ſcilicet ſuppoſito quod intenditur. Secundò ponit opinionem antiquorum, qui dicebant, omnia prouenire ex neceſsitate materiæ, vt ſi dicatur, quòd homo habet pedes inferius propter grauitatem humorum, & manus ſuperius propter leuitatem.* Tertiò *determinat veritatem tum abſolutè, tum comparatiuè aſsimilando neceſſitatem rerum naturalium neceſsitati ſcientiarum.*

Quoad primum *dicit, quod in naturalibus neceſsitas ſicut in artificialibus prouenit ratione materiæ, ſed ratio, ſeu diſpoſitio eſt ex fine, ſicut ad enſem requiritur materia dura, quæ eſt ferrum, non tamen propter duritiam ſic diſpoſitus eſt enſis, ſed propter finem ſcindendi: ſic natura aſſumit materiam talem, verbi gratia, duram pro dentibus, mollem pro carnibus, non tamen propter ipſam duritiam, vel mollitiem determinat talem finem, ſed potius propter talem finem aſſumit talem materiam. Et hinc manet expeditum, quod ſecundo loco proponit de opinione antiquorum.*

Quoad

Digitized by Google

Quoad tertium *aſsimilat neceſsitatem in generatione naturæ neceſsitati in ſcientijs demonſtratiuis: tùm quantum ad ordinem, tum quantum ad principia quæ neceſſaria ſunt. Quantum ad ordinem quidem, quia ex illo, quod aſſumitur vt principium, ſequitur de neceſsitate concluſio, finis autem ſe habet in operatiuis ſicut principium in ſpeculatiuis, licèt quantum ad aſſecutionem, finis ſit poſterior. Vnde ſi ut ex principio diſpoſito ſequitur concluſio, ſic ex fine intento ſequuntur media, ſiue in operatione artis, ſiue in generatione naturæ. Quantum ad ipſa principia, quia principium demonſtrationis eſt definitio, & ſimiliter finis pertinere poteſt ad definitionem in naturalibus: finis enim generationis eſt forma rei, quam ſignificat definitio.*

SVMMA LIBRI TERTII.

IN hoc libro de duobus agit Ariſtotel. ſcilicet de motu & infinito, & complectitur totus liber octo capita. De motu agit tribus primis capitibus, de infinito in reliquis. Cur autem de his duobus agat in hoc tertio libro, diximus in principio agendo de ordine iſtorum librorum

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc capite duo facit Philoſophus.* Primò *præmittit tres diuiſiones tanquam quid præſuppoſitum ad inueniendam definitionem motus, quam traditurus eſt capite ſecundo.* Secundo, *oſtendit motum cadere in prædictas diuiſiones.*

Circa primum, *diuiſio eſt triplex*; prima eſt. *Ens, aliud eſt in actu, aliud in potentia. Quæ diuiſio non diſtinguit ens per genera, quia in omni genere inuenitur actus & potentia.* Secunda diuiſio. *Ens diuiditur per decem prædicamenta ſcil. ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem & cætera.* Tertia diuiſio *ſpecialiter eſt in his, quæ ſe habent ad aliquid, motus enim definitur per ordinem ad mobile: nam relatiuum aliud eſt, quod fundatur ſuper abundantiam & defectum, id eſt ſuper quantitatem penes maius & minus, aliud quod fundatur ſuper mouens & mobile, actiuum & paſsiuum, de qua diuiſione plura agit Philoſoohus* 5. Metaphyſ. *tractans de fundamentis, & diuiſione relationum.*

Circa ſecundum *oſtendit ad quam diuiſionem ex iſtis pertinet motus, & dicit duo.* Primò, *quòd motus reducitur ſeu pertinet ad res, ad quas eſt motus.* Secundum, *quòd motus diuiditur per genera rerum.* Ratio primi eſt, *quia motus eſt quid imperfectum in his generibus, & omne imperfectum reducitur ad ſuum perfectum.* Ratio ſecundi eſt, *quia in omnibus generibus inuenitur priuatio & forma, imperfectum & perfectum; vna enim differentia eſt perfectior, alia imperfectior. Igitur ſecundum tranſitum de imperfecto ad perfectum, quod eſt motus, tot ſunt diuiſiones motus, quot entis.*

SVMMA CAPITIS II.

IN *hoc capite tria præſtat Philoſophus.* Primò *definit motum, & particulas definitionis eius explicat.* Secundò, *oſtendit definitionem benè eſſe aſsignatam.* Tertiò, *tractat illam quæſtionem, an motus conueniat mobili, vel mouenti.*

Quoad primum *definit motum hoc modo: Motus eſt* actus exiſtentis in potentia vt tale eſt, ſiue prout in potentia eſt: *dicitur* actus, *quia per motum deducitur ali-*

omnis

omnis actus propriè eſt illius in quo inuenitur, motus autem ſemper inuenitur in aliqua potentia, agit enim aliquid vt eſt in actu, & mouetur prout eſt in potentia, ſicut ſi aliquid eſt actu calidum, & potentia frigidum non mouetur in quantum calidum, ſed mouetur vt ſit frigidum. Tertiò di-citur, in quantum huiuſmodi, *quia contingit aliquid eſſe in actu & potentia: nihil autem mo-uetur vt eſt in actu ſed vt eſt in potentia, ſicut ex ære fit ſtatua, non in quantum eſt æs in actu, ſic enim non fit, nec mouetur, ſed iam eſt, ſed vt eſt ſtatua in potentia.*

Quoad ſecundum *oſtendit hanc definitionem benè eſſe aſsignatam: tum directè tum indi-rectè. Directè quidem, quia eius quod eſt in potentia, datur aliquis actus ſed ædificabile verbi gra-tia vel alterabile eſt in potentia ergo oportet illi aſsignare actum, vel ergo iſte actus eſt ipſe termi-nus, verbi gratia, domus ædificata, vel ipſa actio, id eſt ædificatio. domus ædificata eſſe non poteſt, quia hæc non actuat ædificabile ſed ædificatione reducitur in actum, ergo ædificatio eſt actus eius, & hæc eſt motus, ergo motus eſt actus exiſtentis in potentia. Indirectè verò id probat, quia definitio-nes Antiquorum videntur incongruæ, qui dicebant motum eſſe quandam alteritatem, alij quòd eſ-ſet quædam inæqualitas alij quod non ens, quia ſemper in motu aliquid diuerſitatis, vel in-æqualitatis, vel non entis inuenitur, cùm non ſemper eodem modo ſe habeat: ſed ex hoc ſolum ſequi-tur, quòd motus debeat habere aliquid de potentia, & aliquid de actu, cùm ſit actus im-perfectus, non autem purè collocari in genere non entis, vel inæqualitatis; vel potentialita-tis, ſed vtrumque debet dici, ſcilicet quòd ſit actus cum aliqua potentia.*

Quoad tertium *oſtendit, quòd motus conuenit non potentiæ mouenti, ſed potentiæ mo-bili, & ſic poteſt alia definitione definiri motus, ſcilicet,* quòd ſit actus mobilis, *quia & ſi mouens aliquando moueatur, tamen id non eſt in quantum mouens, ſed in quantum mobile, id eſt in quantum patitur tangendo.*

SVMMA CAPITIS III.

IN Hoc *capite tria facit Philoſophus.* Primò *ſoluit quandam dubitationem ex præceden-ti capite relictam; an motus ſubiectetur in mobili, vel in mouente, & ſit actus vtriuſ-que.* Secundò *proponit aliam dubitationem in vtramque partem, & reſoluit, ſcilicet, an actio & paſsio ſint in eodem ſubiecto.* Tertiò, *colligit ex dictis, quomodo poſsit quilibet mo-tus in particulari definiri ex applicatione definitionis motus in communi.*

Circa primum *ex dictis in cap. præcedenti ſoluit id, quod aliqui quærunt, an motus ſit in mobili an in mouente: & dicit ſubiectari in mobili, vt tamen cauſatur à mouente quia actus eſt in eo, cuius eſt actus, & quod reducit de potentia ad actum, tale autem eſt mobi-le reſpectu motus.*

Circa ſecundum *diſputat ad vtramque partem difficultatem propoſitam, an actio & paſsio ſint in eodem ſubiecto, ſupponendo prius quòd actus actiui vocatur actio, & actus paſ-ſiui, paſsio: quia illud quod eſt finis & opus vniuſcuiuſque eſt actus eius. Vnde arguit, quia ſi actio eſt in agente tanquam motus diſtinctus, ſequeretur agens in quantum agens moueri, quia illud mouetur vbi eſt motus. Si verò eſt in paſſo, ſequitur quòd proprius actus non ſit in eo, cuius eſt actus nec enim actio eſt in agente, cuius eſt proprius actus. Quòd ſi dicatur, quòd actio & paſsio ſunt idem motus, ſequuntur quatuor inconuenientia* Primum, *quod idem ſecundum ſpeciem erit actus diuerſorum, ſcilicet agentis & paſsi.* Secundum: *quod idem erit actio & paſsio.* Tertiò, *quod idem erit agere & pati, addiſcere & docere.* Quar-tò, *quod omne agens patietur, & patiens aget, formaliter loquendo.*

Hanc autem dubitationem ſoluit Philoſ. dicendo, quòd actio & paſſio ſunt vnus motus, qui ſecundum quod eſt ab agente dicitur actio, & ſecundũ quod in patiente dicitur paſſio. Et ſic ſecundũ diuerſam rationem eſt actus duorum, agentis vt à quo, patientis vt in quo. Ad inconuenientia reſpondet. Primò *ad id, quod inſerebatur, quòd docēs addiſceret, & agens pateretur, negat id ſequi, quia cum agere & pati ſint diuerſa ſecundum rationem ſeu reſpectum, licèt idem ſecundum rem, non ſequitur quòd cuicũq; cõuenit vnum, conueniat & aliud ſecundum eandem denominationem.* Ad tertium & ad ſecundum inconueniens *dicit, non ſequi quòd agere ſit pati, & actio ſit paſſio, ſed ſolum quòd ſint idem cum motu, ſeu eadem res quæ eſt motus, ſed diuerſa ſecundum formalitatem, ſicut licèt ſit idem ſpatium inter duos terminos, eſt tamen alia diſtantia vnius termini, & alterius.*

Deniq; quoad tertium *oſtendit, quomodo poſſit ex definitione motus ſic vniuerſali, definiri in particulari quilibet motus, v.g. alteratio vel motus localis dicendo, quòd eſt actus alterabilis in potentia, prout in potentia, vel mobilis ſecundum locum, &c.*

SVMMA CAPITIS IV.

A *Capite quarto incipit diſputare de infinito. Et procedit Phil. hoc modo, quòd in hoc capite quarto diſputatiuè tractat materiã pro vtraq; parte. In quinto capite reprobat opinionẽ de infinito, quæ erat apud antiquos. In capite ſexto incipit determinare veritatem quoad tria.* Primò, *quoad an eſt ipſius infiniti.* Secundò, *quoad quid eſt in capite ſeptimo.* Tertiò *reſpondendo ad rationes oppoſitas in capite octauo.*

Igitur in hoc capite quarto, tria facit Philoſophus. Primò, *proponit ſeu ſupponit pertinere ad Philoſophum naturalem agere de infinito.* Secundò, *ponit quaſdam opiniones antiquorum circa infinitum.* Tertiò, *incipit diſputatiuè inquirere veritatem.*

Quoad primum *oſtendit, quòd pertinet ad naturalem tractare de infinito, quia pertinet agere de motu & magnitudine, & continuo, quæ habent rationem finiti vel infiniti, quia habent diuiſibilitatem, quæ vel finitè, vel infinitè diuiſibilis eſt.*

Quoad ſecundum *proponit opiniones antiquorum de infinito & quantum ad id, in quo differebant, & quantum ad id, in quo conueniebant. Et quoad differentiam fuerunt duo ordines Phyloſophorum. Primi, qui poſuerunt infinitum in ſubſtantia, vt Pythagoras & Plato, quia Pythagoras reducebat omnia in numeros, quos putabat eſſe ſubſtantias rerum. Plato verò in ideas ſeparatas quæ erant ſubſtantiæ. Et numeri dicebantur extra cœlum infiniti: ideæ verò carent loco. Alij poſuerunt infinitum in aliquo accidentali, vt naturales Phyloſophi, præſertim Anaxagoras, & Democritus, qui ponebant aliquam ſubſtantiam pro primo principio: dicebant autem accidere illi infinitum, ſicut Anaxagoras ponebat infinitas partes ſimiles, v.g. carnis vel oſſis, & quod qualibet pars erat commixta alteri & confuſa, diſgregabatur autem per intellectum, qui eſt principium rerum. Democritus autem poſuit non partes infinitas, ſed indiuiſibilia finita. Conueniebant autem iſti Phyloſophi in hoc, quòd attribuebant infinito quatuor proprietates. Prima, quòd infinitum eſſet principium in entibus, quia infinitum non eſt ex alio principio. Secunda, quòd ſit ingenerabile & incorruptibile, quia ipſum non eſt ex alio. Tertia, quòd contineat & gubernet omnia: id enim videtur pertinere ad principium. Quartò, dicebant infinitum eſſe aliquid diuinum & immortale, quia eſt incorruptibile.*

Quoad tertium *ponit rationes diſputatiuè.* Primò *ad oſtendendum, quod detur infinitum.* Secundò *ad oſtendendum, quod hoc ſit valdè dubium, & difficile.* Et primum oſtendit quin

qu

Digitized by Google

que rationibus, *tum ex ipſo tempore, quod caret principio & fine, vt erat tunc communis opinio: tum ex diuiſione magnitudinis qua vtuntur mathematici in infinitū: tùm ex perpetuitate generationis & corruptionis, quæ finē non habet: tùm ex eo, quod omne corpus finitum ab alio ſuperiore cōtinetur: aut ergo erit proceſſus in infinitū, aut deueniemus ad aliquod, quod in altero nō continetur: & ſi detur primum, erit numerus infinitus, & ſi ſecundū, erit magnitudo infinita illius vltimi corporis: tùm deniq; ex imaginatione & intellectu, qui in infinitum poteſt imaginari & apprehendere, quidquid autem apprehendit intellectus, dicebant antiqui, quod correſpondet illi aliquid ad extra.*

Ex altera autem parte oſtendit non eſſe certum dari infinitum, propter multa inconuenientia quæ inde ſequuntur, vt in ſequentibus oſtendetur, & propter multa difficilia quæ in illo inuoluuntur, præſertim vtrum infinitum ſit ſubſtantia vel accidens, & an ſit magnitudo aliqua ſenſibilis, de quibus poſtea tractabitur. Inter multas autem acceptiones infiniti docet propriè infinitum accipi pro eo, cuius tranſitus eſt ſimpliciter ſine fine, vt linea quæ non habet terminum,

SVMMA CAPITIS V.

IN *iſto capite impugnat Philoſophus infinitum. Et diuiditur in duas principales partes.* In prima *impugnat opinionem Platonis & Pythagoræ de infinito ſeparato.* In ſecunda *impugnat opinionem de infinito ſenſibili, ſeu in corpore naturali.*

Quoad primum *oſtendit, quòd ſubſtantia non poteſt eſſe infinita, quia ſubſtantia ſine quantitate non eſt diuiſibilis: ergo non eſt infinita quia infinitum eſt diuiſibile in partes infinitas: niſi ſit infinitum negatiuè ſicut punctum, de quo non agimus in præſenti. Si autem ſubſtantia eſt infinita ratione quantitatis, iam non erit infinita in quantum ſubſtantia, neque infinitum ſub ratione infiniti erit principium & elementum rerum naturalium, vt Platonici dicebant, quia principium debet eſſe ſubſtantia, non accidens.*

Quoad ſecundum *impugnat opinionem dicentium inueniri infinitum in corpore ſenſibili.* Primò, *per rationes probabiles.* Secundò, *per rationes phyſicas ſuppoſito hoc vniuerſo.* Tertiò, *nulla ſuppoſitione facta, ſed abſolute.*

Relictis autem rationibus probabilibus, probatur ſuppoſito vniuerſo non dari infinitum, quia omne corpus naturale, aut eſt compoſitum, aut ſimplex. Si eſt compoſitum, non poteſt eſſe infinitum, quia elementa, ex quibus componitur, vel ſunt finita, & ſic non poſſunt conſtituere infinitum; vel alterum illorum eſt infinitum, & non alia, & ſic illud infinitum conſumet omnia, quia infinitum omnia occupat, & ſic non relinquet alijs locum; vel omnia ſunt infinita, & ſic non poterunt coniungi ad componendum mixtum, quia vnumquodque occupabit omnia, & ſic non poterunt coniungi, niſi penetrentur, quod repugnat. Si autem ſit corpus ſimplex infinitum, illud conuertet in ſe alia corpora ſimplicia, quæ ſunt elementa, ſiquidem elementa ad inuicem contrariantur, & vnum agit in aliud, & ſic infinitum conſumeret omnia alia, nec relinqueret in vniuerſo alia elementa, cùm tamen videamus plura elementa requiri ad vniuerſum.

Et ex hoc probatur abſolutè non dari infinitum, quia eius partes vel erunt finitæ vel infinitæ. Si finitæ, non poſſunt componere infinitum, niſi altera ex eis infinita ſit, & illa conſumet reliquas, vt ſupra dictum eſt. Si verò omnes ſunt infinitæ, ſequitur quod loca ſint infinita & elementa ſint infinita, ſi corpus illud conſtet partibus diſsimilibus, & redit argumentum ſupra factum. Si autem omnes partes ſint ſimiles, ſequitur quod tale corpus moueri non poterit, neque ſecundùm ſe totum, quia occupat omnia, neque ſecundum partem, quia non habebit determinatum centrum in illo corpore infinito ad quod moueatur, & ſic determinato & ad certum terminum non mouebitur.

Digitized by Google

Alijs tribus rationibus probat non dari corpus ſenſibile infinitum, quæ procedunt ex parte loci, quia neque poteſt moueri ſurſum neque deorſum, neque habet aliquam determinatam poſitionem, vt ante & retro, ſurſum & deorſum, & denique nullum habet locum, neque eſt alicubi, quia caret omni termino, & circumſcriptione, ſine qua talia loca & poſitiones non dantur.

SVMMA CAPITIS VI.

IN *ſexto capite determinat Philoſophus ex propria ſententia de infinito, an ſit; & in ſequenti cap. quid ſit. Et in hoc capite duo facit.* Primò *oſtendit quomodo infinitum ſit & quomodo non ſit.* Secundò, *comparat diuerſa infinita ad inuicem. Quoad primum dicit infinitum non eſſe in actu, eſſe tamen in potentia. Nam quòd infinitum non ſit ſimpliciter in actu, in capite præcedenti probatum eſt, quòd verò non ſit negandum dari in potentia probat: tùm quia alias non daretur tempus infinitum, quod apud ipſum & antiquos Philoſophos magnum erat inconueniens, vt dicetur in libro 8. tùm etiam, quia aliàs numerus non eſſet in infinitum augmentabilis, quantitas non eſſet in infinitum diuiſibilis, ſed deueniretur ad aliquam, quæ vlterius diuiſibilis non eſſet: dandum eſt ergo infinitum poteſtate.*

Huius *autem occaſione declarat Philoſophus, quomodo intelligatur dari infinitum in potentia, intelligitur enim infinitum in potentia, non quia ſit poſsibile poni, ſicut æs dicitur ſtatua in potentia quia ex illo fieri poteſt: ſed dicitur infinitum in potentia, vel ratione additionis, vel ratione detractionis, quod præſertim apparet in ſucceſsiuis, in quibus vnum ſit poſt aliud, vt vnus dies poſt alium, qui ſi ſine termino ſuccedant, dicitur infinitum in potentia, cuius vna pars eſt actu, & reliquæ in potentia.*

Quoad ſecundum *comparat duo genera infinitorum.* Primò, *comparat infinitum temporis & generationis, quod eſt infinitum ſucceſsiuum cum infinito magnitudinis: in vtroque enim vna pars poſt aliam ſumi poteſt, & ſemper id quod ſumitur finitum eſt, ſed in magnitudine partes permanent, in tempore autem & generationibus tranſeunt.* Secundò, *comparat infinitum additione & diuiſione cum eodem infinito magnitudinis: ſicut enim magnitudo poteſt diuidi per partes in infinitum, ita additione poteſt creſcere per eaſdem, & vtrumque eſt in potentia infinitum, & aſsimilatur materiæ, quæ poteſt recipere infinitas formas: actu autem non habet niſi vnam: differunt autem, quia per diuiſionem poteſt aliquid diuidi in infinitum, ſi autem per illas partes quæ diuiduntur, fiat additio, nõ poteſt creſcere in infinitum.*

SVMMA CAPITIS VII.

O*Stenſo an ſit infinitum, procedit in præſenti capite ad explicandum quid ſit. Circa quod duo facit.* Primò *excludit aliquorum antiquorum definitionem de infinito, & quid ſit declarat.* Secundò *aſsignat ex ſua definitione rationem eorum, quæ de infinito dicuntur.*

Quoad primũ *duo improbat in ſententia antiquorũ.* Primum, *quia definiebant infinitum id, cuius nihil eſt extra, ſeu extra quod eſt nihil.* Secundò, *quia ſupponebant tanquã per ſe notum, infinitum eſſe aliquid perfectum cõtinens omnia. Et primũ impugnat dicens, quod potius infinitum debet definiri,* id cuius aliquid ſemper eſt extra, id eſt accipientibus vnam partem, ſemper alia reſtat accipiẽda, *quod oſtendit, quia illud cuius nihil eſt extra, etiã conuenit definitioni totius & perfecti: tunc enim aliquid eſt perfectum & totum, ſeu integrum, quando nihil deeſt eorum, quæ debet habere, ergo cõfunditur definitio infiniti cũ definitione totius ſeu perfecti.*

Secun-

Digitized by Google

Secundum improbat Phil. quia infinitum non eſt idem quod totum, ſeu perfectum, licèt habeat quandam ſimilitudinem cum illo, quatenus poteſtate eſt totum, non actu: eſt enim infinitum quod in infinitum poteſt diuidi vel augeri: vnde ſecundum ſe eſt in potentia: ſiue ad diuiſionem, ſiue ad additionem ſine termino, non tamen actu eſt ſine termino, quare tali infinito magis competit contineri, quod eſt materiæ & potentiæ, quam continere, quod eſt totius & perfecti.

Quantum ad ſecundum *ex definitione infiniti à ſe tradita, reddit rationem duorum.* Primum, *quare infinitum per additionem non ſuperat omnem magnitudinem: infinitum autem per diuiſionem ſuperat omnem paruitatem: nam quod creſcit per additionem ſemper tendit ad perfectum, & ad totum, quod vtique finitatem & determinationem habet reſpectu partium, quas continet. Per diuiſionem verò proceditur à toto ad partes, & conſequenter ad imperfectum, & ad materiam, quod infinitatem quandam & indeterminationem dicit.* Secundum eſt, *quare in numeris inuenitur aliquis terminus ex parte paruitatis, ſcilicet vnitas non tamen ex parte magnitudinis, ſeu pluralitatis: cuius ratio eſt, quia numerus coaleſcit ex vnitatibus: vnitas autem indiuiſibilis eſt in numerando, quia vltra vnitatem non numeratur. At vero numerus creſcit per ipſam diuiſionem continui, quæ in infinitum fieri poteſt, & ſic numerus poteſt creſcere in infinitum.*

SVMMA CAPITIS VIII.

IN Hoc capite reſpondet Philoſophus rationibus & inconuenientibus contra ſuam poſitionem de infinito, & facit duo. Primò *oſtendit, ſe non tollere infinitum, vt ponitur à Mathematicis, neque omnino tollere, vt ponitur à veteribus Philoſophis. Nam pro Mathematicis non requiritur, quod detur aliquod infinitum ſenſibile, ſed ſufficit quod ſit aliquod infinitum imaginabile puta linea aliqua imaginata ſine termino: pro veteribus autem dicit poſſe admitti infinitum pro principio rerum, quatenus materia eſt vnum ex principijs, & materia eſt infinita in potentia ratione priuationis termini, & ſic ſe habet ad modum continui infiniti, quod eſt infinitum in potentia, & ſe habet vt materia; ſed in hoc deficiebant veteres, quia ponebant infinitum continere alia, cùm potius materiæ ſit contineri & determinari.*

Secundò *accedit Philoſophus ad ſoluendas rationes ſupra adductas pro infinito, quæ ſolutiones in textu ſunt ſatis claræ.*

SVMMA LIBRI IV.

INTENTVM Philoſophi in hoc libró poſtquam ſupra determinauit de proprietate entis mobilis, quæ eſt motus, eſt determinare de duplici menſura, altera ipſius mobilis altera ipſius motus. Menſura mobilis extrinſeca eſt locus, & quia oppoſitum loci eſt vacuum, agit primò de loco, deinde de vacuo. Menſura verò ipſius motus eſt tempus, & ita tertio loco agit de tempore. Diuiditur autem totus liber in 14. capita. In primis quinque agit de natura loci: in quatuor ſequentibus de vacuo: in quinque reliquis de tempore.

SVMMA CAPITIS PRIMI.

IGITVR *naturam loci inquiſiturus Philoſophus, tria in hoc capite facit.* Primò *præmittit pertinere ad Philoſophũ naturalem agere de loco.* Secũdò *incipit diſputationẽ de loco in vtramque partem; primo quidem probando quòd locus ſit; deinde, quæ eſt tertia pars capitis, oſtendendo quod locus non ſit.* Circa primum *oſtendit ad Phyſicum pertinere agere de loco: tùm, quia eſſe in loco*

Digitized by Google

loco eſt commune omnibus entibus naturalibus; tùm, quia ad Phyſicum pertinet agere de omni motu, quorum vnus eſt motus localis, qui ſine loco cognoſci non poteſt.

Circa ſecundum, *oſtendit dari locum; tùm ſecundum rei veritatem; tum ex opinionibus Antiquorum.* Ex rei veritate, *primo quia ſtante eodem loco, videmus mutari corpora, ſicut exeunte aqua ex vaſe ſubintrat aer, ergo locus aliquid aliud eſt à corporibus contentis. Secundo, quia locus grauium, & leuium non ſolum oſtendit locum eſſe aliquid, ſed etiam habere virtutem conſeruãdi locata, & propter hoc illa corpora tendunt ad talia loca, vt ibi conſeruentur.* Ex opinionibus autem Antiquorum *id probat. Primo, ex opinione eorum, qui ponebant vacuum: hi enim debebant admittere locum, quia vacuum eſt locus priuatus corpore. Secundo, ex opinione Heſiodi, qui poſuit primo factum fuiſſe quoddam chaos & confuſionem rerum, deinde terram latam & ſpacioſam quaſi locum, & receptaculum rerum, quia omnia credebat eſſe in loco, & ſic locus aliquid eſt etiam ſecundum opinionem Antiquorum,*

Circa tertium *ponit rationes ad probandum, quod locus non ſit. Primo, nam ſi locus eſt aliquid, maximè debet eſſe corpus, ſiquidem habet longitudinem, latitudinem, & profunditatem: non poteſt autem eſſe corpus, quia eſt ſimul cum locato, corpus autem non poteſt eſſe ſimul cum alio corpore: deinde quia quidquid eſt, habet rationem cauſæ reſpectu alicuius; locus autem reſpectu locati non eſt materia, cum locata non conſtent ex illo, neq; forma, quia aliàs omnia locata eſſent eiuſdem formæ & ſpeciei; neque finis, cum magis locus ſit propter locata: neque efficiens, cùm potius ſit terminus motus, ergo nihil Item quia omne quod eſt, eſt in loco, ergo ſi locus eſt aliquid, erit in loco, & ille locus in alio, & ſic in infinitum. Denique quia ſi omne corpus eſt in loco & in omni loco corpus, ergo cum locatum creſcit, creſcet etiam locus, aliàs non adæquaretur locus locato, ſed locus non poteſt creſcere, quia eſt immobilis, ergo non datur locus.*

SVMMA CAPITIS II.

A*Ntequam Ariſtoteles determinet, quid ſit locus, diſputat duo in præſenti capite.* Primum, *an locus ſit materia vel forma.* Secundò *probat, quòd nec ſit materia, nec forma.*

Circa primum, *proponit duplicem rationem. Primam ad probandum quòd locus ſit forma. Secundam ad probandum, quòd ſit materia. Prima eſt, quia locus eſt duplex, alter communis, alter proprius communis in quo omnia corpora ſunt, ſicut cœlum eſt locus communis omnium: quæ ſub illo ſunt: proprius eſt, qui adæquatur vnicuique rei, huiuſmodi autem eſt terminus rei, ſed forma eſt terminus vniuſcuiuſque, quia per formam terminatur materia ergo locus eſt forma quæ tamen ratio non concludit, cùm aſſumat vtramque affirmatiuam in ſecunda figura. Secundam rationem deducit ex Platone ad probandum, quòd locus ſit materia, quia locus eſt ſpatium inter terminos rei continentis, quod non eſt aliquid ſenſibile, quia manet idem recedentibus corporibus ſenſibilibus, & ita illud ſpatium eſt per modum dimenſionis interminatæ hoc autem habet rationem materiæ, quia eſt aliquid terminabile per lineam & ſuperficiem, quæ terminant magnitudinem: ergo locus habet rationem materiæ, & receptiui,*

Circa ſecundum, *obijcit ad probandum, quòd locus non ſit materia, neque forma.* Primò, *quia materia & forma non ſeparantur ab eo cuius ſunt, locus autem ſeparatur à locato, ſeu locatum à loco,* Secundò, *quia locus eſt aliquid extra locatum, ſiquidem locatum dicitur eſſe in loco, materia autem & forma nõ ſunt extra compoſitum.* Denique *ſi locus eſt materia & forma, erit intrinſecus locato, & ſic mouebitur quando mouetur locatum, ſed quòd mouetur eſt in loco: ergo ſi locus eſt materia, & forma, locus erit in loco.*

SVM-

Digitized by Google

Svmma Capitis III.

AB hoc cap. incipit Phyloſ. determinare ſententiam ſuam de loco; & in iſto cap. præmittit quædam notabilia. In ſequenti tradit reſolutionem. Præmittit ergo tria. Primum quot modis aliquid poſsit eſſe in alio. Secundum, an aliquo modo poſsit eſſe in ſe ipſo. Tertium reſpondent duabus dubitationibus, quæ obiecta ſunt.

Circa primum dicit, octo modis aliquid eſſe in alio. Primò ſicut vna pars in toto, vt digitus in manu. Secundò è conuerſo ſicut totum in partibus. Tertiò, ſicut ſpecies in genere, vt homo continetur in animali. Quartò è contra ſicut genus in ſpecie, vt animal in homine. Quintò, ſicut forma in materia, ſiue accidẽtalis, ſiue ſubſtantialis. Sextò, ſicut res ſunt in ſuo efficiente, imperante, aut mouente, vt regnũ in Rege. Septimò, ſicut amans in amato, ſeu in ſuo fine. Octauo, ſicut in vaſe, aut continente, & vt locatum in loco, ad quem modum reducitur eſſe in aliquo, vt in tempore menſurante.

Circa ſecundum inquirit, an aliquid poſsit eſſe in ſe ipſo: Et reſpondet, quòd dupliciter poteſt aliquid eſſe in ſe ipſo. Vno modo primo & per ſe, id eſt ratione ſui immediatè. Alio modo ſecundum alterum, id eſt ſecundum partem, quatenus in aliquo toto ſunt partes, quarum vna eſt in alia. Hoc ſecundo modo dicit, benè poſſe dici, quòd aliquid eſt in ſe ipſo, ſicut ſi accipiatur hoc totum, ſcil. amphora vini dicitur eſſe in ſe ipſa, & non in alio vaſe: ſed hoc eſt ratione partis, quatenus vinum eſt in amphora: amphora autem non in alio. At verò primo modo nihil dicitur eſſe in ſe ipſo, neq; per ſe, neque per accidens. Non per ſe, quia ſi aliquid immediatè ſit in ſe ipſo, immediatè & per ſe primo erit continens & contentum.

Non eſt aliquid in ſe ipſo per accidens, quia eſſe per accidens, eſt eſſe ratione illius quod eſt per ſe, ſicut anima dicitur eſſe per accidens in loco ratione corporis, quod eſt per ſe. Vndè ſi hoc modo aliquid eſt in ſe ipſo per accidens, ſequitur duo corpora eſſe in eodem loco, ſcilicet illud ratione cuius eſt in ſe ipſo, & ipſummet.

Circa tertium ſoluit, Primò rationem Zenonis inductam, ſcilicet, quòd ſi locus eſſet aliquid, etiam locus eſſet in alio loco, & ſic in infinitum: reſpondet, non ſequi, quia locus non eſt in alio per modum loci, ſed per modum formæ accidentalis informantis: eſt enim ſuperficies, quæ inhæret in corpore, ſed continet locatum. Secundò ſoluit dubitationem poſitam de loco, an ſit materia vel forma, & dicit quòd locus non poteſt eſſe materia vel forma locati, quia locus eſt quaſi vas continens & ambiens locatum, materia verò & forma ſunt partes eius intrinſecæ, in quo ſunt.

Svmma Capitis IIII.

IN hoc cap. reſolutiuè tradit Phyloſ. ſuam ſententiam circa quidditatem loci. Conſiſtit autem eſſentia in cognoſcendo genus & differentiam, & inde eliciendo integram definitionem, & quia inde ſequuntur paſsiones, quæ notiores ſunt quoad nos, ex illiſque aſcendimus ad cognitionem eſſentiæ. Primò præmittit affectiones, ſeu paſsiones quaſdam loci. Secundò genus eius tradit. Tertiò differentiam. Quartò integram elicit definitionem.

Circa primum explicat inprimis quatuor affectiones loci. Prima, quòd locus contineat locatum, & non ſit aliquid locati. Secunda, quòd locus proprius ſit æqualis locato. Tertia, quòd locato nunquam deficiat aliquis locus, vnus enim alteri ſuccedit. Quarta, quòd in loco inuenitur aliqua differentia ſurſum & deorſum, vel quia in diuerſis locis vnus eſt ſuperior, alius inferior, vel quia in eodẽ loco vna pars eſt ſuperior, alia inferior. Deniq; colligit ad locũ acquirẽ rationẽ extremitatis non com-

Digitized by Google

eſſet aliquid, etiam eſſet in loco: reſpondet, quòd locus eſt in alio ſicut ſuperficies in corpore cui inhæret, non tanquã locatum in loco. Deinde aſsignat ex dictis, quare corpora moueãtur naturaliter ad ſua loca, & quieſcant in illis, quia enim locus ſe habet, vt continens, & res in vniuerſo naturali ordine ſituantur, ita vt vna immediatè ſit ſuper aliam iuxta ſuam naturam, & proportionem, conſequenter appetere locum proprium eſt appetere illud, quod ſuæ naturæ eſt magis proportionatum, ſcilicet ſuum immediatum, & connaturale continens. Similiter ex eodem ſumitur ratio, cur res naturales quieſcant in loco proprio, ſcilicet quia perueniunt ad terminum ſibi magis connaturalem & proportionatum.

SVMMA CAPITIS VI.

AB hoc capite incipit ſecunda pars huius libri, quæ eſt de vacuo, in cuius tractatu tali ordine procedit Phyloſophus, quod primo diſputat in vtramque partem, an ſit vel non ſit vacuum iuxta diuerſas veterum opiniones, & hoc in cap. 6. Deinde cap. 7. explicato quid ſignificet vacuum iuxta opiniones antiquorum, ſoluit eorum rationes, qui ponebant vacuum & tandem cap. 8. & 9. oſtendit vacuum non eſſe in natura.

Igitur in hoc c. 6. duo facit Phyloſ. Primo oſtendit, pertinere ad naturalem tractare de vacuo. Secundò diſputat in vtramque partem, an detur vacuum.

Circa primum, conſtat pertinere ad naturalem tractare de vacuo, quia pertinet tractare de loco: locus autem carens omni locato vacuum eſt.

Circa ſecundum, refert imprimis opinionem Anaxagoræ, qui contendebat non dari vacuum, ſed tamen eius rationes ſolum probabant aerem non eſſe vacuum, ſed verum corpus exemplo vtrium inflatorum, qui compreſsioni reſiſtunt, niſi aer emittatur. Antiqui autem qui vacuum ponebant, non dicebant illud eſſe aerem, ſed ſpacium omni corpore carens, quale eſt extra vniuerſum, aut quale ponebant Leucippus & Democritus, vt corpora diſcontinuarentur, quia ſi omnia eſſet plenum, putabant omnia corpora continuari & eſſe vnum. Sic ergo reiecta ſententia Anaxagoræ, ponit rationes eorum, qui dicebant dari vacuum. Prima, quia ſi non daretur vacuum, non daretur motus in loco, nam corpus quod mouetur, vel excipitur in aliquo ſpatio pleno vel vacuo. Si hoc ſecundum, habetur intentum. Si primum, ergo penetrantur duo corpora, quod eſt impoſsibile. Secunda ratio eſt, quia in condenſatione partes comprimuntur, & non penetrantur, ergo dabantur aliquæ vacuitates non repletæ partibus, quas partes compreſſæ ſubintrat. Tertia: viuentia augentur ſumpto alimento, & alimentum eſt corpus, quod non poteſt penetrari cum corpore viuentis, ergo in aliquibus vacuitatibus ſeu poris intrat, datur ergo vacuum. Quarta: ſi in vas plenum cinere infundatur aqua, tantum aquæ capit, quantum ſine cinere, ergo aliqua vacuitas eſt inter partes cineris, quibus aqua excipitur, penetrari enim cum cinere non poteſt.

SVMMA CAPITIS VII.

IN hoc c. duo intendit Phyloſ. Primum, declarare quid nomine vacui intelligatur. Secundum, inſtare rationes præcedentis c. oſtendendo efficaces non eſſe.

Circa primum aſsignat, quomodo vacuum accipiatur ſecundum communem hominum acceptionem, deinde quomodo ſecundum Platonicos, tandem quomodo ſecundum ſententiam quam ſequitur. Communiter ergo dicebatur vacuum, locus in quo eſt nihil, accipiebant enim veteres pro eodem corpus tangibile, & ens, quia nihil præter corpora dari putabant. Remouet

Digitized by Google

autem hanc acceptionem, quia cùm apud veteres ſolum corpus tangibile diceretur eſſe corpus, ſi in aliquo ſpatio poneretur color vel ſonus, id eſt corpus cum colo:e vel ſono, ſed non cum qualitatibus tangibilibus, illud eſſet vacuum, quia careret corpore tangibili, & tamen in illo non eſſet nihil, quia eſſet aliquod corpus. At verò Platonici dicebant vacuum eſſe id, in quo non eſt hoc aliquid, nec ſubſtantia vlla corporea. Et cùm hoc aliquid ſit per formam, dicebant aliqui vacuum eſſe materiam corporum. Quod reprobat, quia materia non ſeparatur à corpore quod componit: locus autem & vacuum ſeparatur à corpore locato, neque componunt illud. Ex propria verò ſententia dicit, quòd vacuum eſt locus priuatus corpore, & conſequenter aptus repleri: vndè nec eſt ſpatium ſeparatum à corpore, neque illi intrinſecum.

Circa ſecundum *inſtat rationes ſupra factas, quæ non concludunt.* Non prima *quia motus localis neque eſt in vacuo, neque in pleno penetrando illud, ſed quia plenum cedit corpori intrante aere ipſo vel aqua impellente alias partes, aut etiam addenſante ſe.* Non ſecunda, *quia condenſatio fit per compreſsionem partium, quæ recipiunt ſe, non in aliquas vacuitates, ſed in poros plenos aere vel alio tenui corpore, quod per compreſsionem excluditur.* Non tertia, *quia augmentum in viuentibus non requirit vacuitates, in quibus intret alimentum, ſed ſufficit quòd intret in poros, qui ſunt pleni aere vel alio corpore tenui, quod excluditur per alimentũ.* Nõ quarta *quia in cinere non oportet ponere vacuitates, ſed partes plenas aere, qui excluditur per aquam.*

SVMMA CAPITIS VIII.

IN *hoc cap. & in ſequenti probat Phyloſ. non dari vacuum. In iſto quidem cap. rationibus à motu petitis oſtendit non dari vacuum ſeparatum à corporibus, tanquam in quo fiat motus. In ſequenti verò etiam abſtrahendo à motu, & ſimiliter non dari aliquod vacuum intra ipſa corpora propter condenſationem.*

Igitur *in hoc cap. procedit duplici via ad negandum vacuum.* Prima *eſt ex ipſa ratione motus naturalis.* Secunda, *ex ratione velocitatis & tarditatis.*

Circa primum *oſtendit non debere poni vacuum propter motum, vt dicebant antiqui, imò vacuum obſtare motui, quia motus naturalis ſit in aliquid determinatum, vt ibi melius res conſeruetur, vacuum autem non conducit ad conſeruationem: nec eſt ratio cur moueatur magis corpus in hanc partem quàm illam, cùm nulla tunc eſſent differentia partium. Si autem non eſt motus naturalis poſito vacuo, quia nõ eſt differentia locorum, in quam fiat inclinatio, nec etiam erit motus violentus, quia hic eſt declinatio quædam à motu naturali: nec etiam dabitur motus proiectionis, quia proiecta feruntur extra proijcientem propter repercuſsionem aeris, qui ipſo impulſu impedit, ne lapis, verbi gratia, deſcendat deorſum ferendo illum, quod totum tollitur poſito vacuo.*

Circa ſecundum *probat non dari motum ex ipſa ratione velocitatis in vacuo: velocitas enim vel tarditas prouenit, aut quia medium eſt rarius, aut quia mobile eſt ponderoſius. Et ex vtraque parte ſequitur, quòd in vacuo motus ita erit velox, quod fiat in inſtanti. Ex parte quidem medij, quia eadem eſt proportio motus facti per medium craſsius ad eum, qui fit per medium rarius, quæ eſt inter ipſam craſsitudinem & tenuitatem medij, vt ſi verbi gratia medium ſit duplo rarius, mobile duplo celerius fertur: ergo vbi nulla eſt proportio raritatis medij ad craſsitudinem, nulla erit proportio celeritatis: vacui autem ad plenum nulla eſt proportio in tenuitate, ergo nulla erit proportio in celeritate motus, & conſequenter ſi in medio pleno conſumitur tempus, in vacuo nullum conſumetur. Ex parte autem ipſius mobilis idem oſtenditur quia ideo mobile quanto ponderoſius*

Digitized by Google

roſius eſt, & figura magis accommodata, celerius mouetur, quia vehemẽtius ſcindit aerem, ſeu corpus medium, ergo vbi nullum eſt medium, quod ſcindatur vt in vacuo, nihil obſtabit vt ſumma velocitate feratur: imò tantum deſcendet minus graue, quantum magis graue, quod eſt abſurdum.

SVMMA CAPITIS IX.

IN hoc capit. duo probat Phyloſophus; primum eſt non dari vacuum etiam praſcindendo à motu. Secundũ non dari vacuum intra ipſa corpora, ratione condenſationis vel raritatis.

Quantum ad primum oſtendit, quòd in vacuo non eſt corpus quod cedat corpori ſi in eo ponatur; ergo ſi vacuum conſtituitur per dimenſiones quaſdam interminatas, vt dicebant antiqui, corpus quod ponitur in illo vacuo, penetrabitur cum illis dimenſionibus, cùm tamen non minus illa dimenſiones repugnent penetrationi ratione quantitatis, quàm ſi eſſet corpus ſenſibile.

Quoad ſecundum dicebant antiqui, non addenſari corpora, niſi quia partes ſe comprimunt, & aliquas vacuitates replent, ne penetrentur, & ſic datur vacuum. Quem modũ ponendi vacuum ratione denſitatis & raritatis ex eo improbat, quia vel intelligitur illas vacuitates ſeu poros carere omni corpore, vel non eſſe aliquid diſtinctum ab ipſo corpore, ſed ſubintrare ipſas corporis partes, & cauſare raritatem. Si primum ponitur idem vacuum, quod hucuſque impugnatum eſt, ſiquidem vt dicitur caret omni corpore. Si ſecundum, in primis hoc vacuum non ſe haberet tanquam ſpatium, in quo res moueretur, ſed annexum eſſet ipſi corpori & moueretur cum illo, vacuum autem non poteſt moueri. Deinde tale vacuum, cùm ſit vacuum raritatis, non eſſet cauſa omnis motus, ſed ſolum motus ſurſum, motus verò deorſum non aſsignaretur cauſa ratione vacui. Rationi autem antiquorum reſpondet oſtendendo, quòd rarum & denſum nulla additione & ſubtractione materia fiunt, ſed per hoc, quòd eadem materia recipiat nunc maiores, nunc minores dimenſiones, ſicut enim eadem materia ſubeſt modo vni forma, modo alteri, & eadem eſt in potentia ad diuerſa contraria, ita ſub dimenſione magna & parua, eſt eadem materia, quia magnum & paruum quadam contraria ſunt. Et ſicut calidum fit magis calidum, non per hoc quod aliqua pars, qua non erat calida, reddatur calida, ſed quia tota materia magis reducitur in actum calidi, ita eſt in raro & denſo, non enim adduntur, vel ſubtrahuntur partes, ſed eadem materia ſuſcipit maiores vel minores dimenſiones, & tranſmutatur de imperfecto ad perfectum, vel è contra in dimenſionibus habendis.

SVMMA CAPITIS X.

IN hoc capite incipit tertia pars huius libri, in qua agitur de tempore. Et procedit Ariſt. tali ordine, quòd primo diſputat in vtramque partem an ſit tempus & refert opiniones Antiquorum circa illud. Secundò tradit reſolutionem ſuam. Tertiò, affectiones temporis, & dubia quadam circa eius exiſtentiam & vnitatem reſoluit.

In hoc ergo capite tria facit. Primò, proponit duas rationes ad probandum non dari tempus, Secundò, ad inquirendum, an detur vnum nunc in toto tempore. Tertio, refert & impugnat tres opiniones circa quidditatem temporis.

Circa primum, probat non dari tempus duplici ratione. Primò, quia tempus componitur ex his, qua non ſunt, ſcil. praterito, & futuro; ergo ipſum nihil reale eſt. Secundò, cuiuſlibet rei diuiſibilis exiſtentis, oportet aliquam partem exiſtere, ſed temporis nulla pars exiſtit: nam quadam pars eſt praterita, alia futura, inſtans verò non eſt pars, ſed vnio partium, ergo tempus nihil eſt.

Circa ſecundum, obÿcit in vtramq; partem, an ſit idem nunc in toto tẽpore, an diuerſũ. Nam

 quòd

Digitized by Google

quòd non ſit aliud,& aliud probat,quia vel eſſent ſimul illa duo nunc, vel ſucceſsiuè. **Non ſimul,** *quia duæ partes temporis non ſunt ſimul, niſi vna contineat aliam, & ſit maior alia, vt annus continet menſem, menſis diem; vnum autem nunc non eſt maius altero, cùm vtrumque ſit indiuiſibile. Nec ſucceſsiuè, quia ſic corrumperetur vnum nunc in alio ſuccedente, & hoc non datur, cum immediatè poſt, non ſit aliud nunc. Quòd verò non ſit idem nunc, oſtendit, quia nullius rei diuiſibilis finitæ eſt dare tantum vnum terminum, ſed ad minus duos; tempus autem eſt quid finitum, ergo debet habere plura nunc, ſaltem vt extremitates.*

Circa tertium, *refert tres opiniones.* Prima, *quòd tempus eſt circulatio cœli.* Secunda, *quòd tempus eſt ipſum cœlum.* Tertiò *quòd tempus eſt motus.* Primam *refutat, quia pars temporis etiam eſt tempus, pars autem circulationis non eſt circulatio.* Secundam *impugnat, quia Authores eius dicunt tempus eſſe cœlum, quia omnia ſunt ſub cœlo, & omnia ſubſunt tempori, ergo tempus eſt cœlum. Vbi eſt duplex defectus, quia & arguitur ex puris affirmatiuis in ſecunda figura,& cũ æquiuocatione exiſtendi in cœlo vt in loco,vel in tẽpore vt in duratione* Tertiam *ex eo arguit,quia motus eſt in remota,tempus autẽ vbiq; dicitur eſſe,& apud omnia.*

Svmma Capitis XI.

IN *hoc cap. accedit Philoſoph. ad explicandam naturam temporis. Et tria facit.* Primò *præmittit quandam ſuppoſitionem.* Secundò, *tradit & explicat definitionem temporis.* Tertiò, *oſtendit quid ſit inſtans ſeu nunc, quod etiam ſpectat ad notitiam temporis.*

Circa primum, *ſupponit, quòd licèt tempus non ſit quicunque motus, non tamen inuenitur ſine motu, cuius ſignum eſt, quia qui motum non recipiunt, vt qui diu dormiunt, non percipiunt tempus,quia coniungunt vltimum tẽpus quo dormire cœperunt,cũ eo in quo excitantur.*

Circa ſecundum *colligit definitionem temporis quòd ſit* numerus motus ſecundũ prius & poſterius. *Cõſtat enim quod quia tempus ſine aliquo motu non percipimus,& cum percipimus tempus, motum aliquem intelligimus, quod tempus eſt aliquid motus. Tempus autem non conſequitur, nec eſt aliquid motus, niſi ratione prioris & poſterioris, quia tunc cognoſcimus tempus, cum cognoſcimus in motu rationem prioris & poſterioris, ſi enim accipiamus idem nunc ſine aliquo, quod ſit prius & poſterius, non facimus tempus, diſtinguere autem prius & poſterius in motu non eſt niſi per numerationem, igitur tempus erit numeratio, ſeu numerus motus ſecundum prius & poſterius, & hæc eſt eius definitio.*

Circa tertium,*declarat quid ſit inſtans ſeu nunc; eſt enim illud quod eſt idem in tempore,partes enim tranſeunt,ſed illud quod ſimul exiſtit de toto tempore eſt nunc. Hoc autem eſt partim idem, partim diuerſum in tempore. Eſt idem, quatenus res mota cum qua identificatur mutatum eſſe. & tempus,manet eadem:eſt diuerſum quatenus ſubijcitur alij & alij ſucceſsioni. Ex quo infert verificari tria,quæ attribuuntur inſtanti.* Primum, *quòd non datur tempus, niſi detur inſtans & è contra.* Secundùm,*quòd inſtans diſtinguit & continuat partes temporis.* Tertium, *quòd nunc non ſit pars temporis,* Ratio primi eſt, *quia inſtans eſt ſicut vnitas, tempus autem eſt numerus, non inuenitur autem numerus ſine vnitate.* Ratio ſecundi eſt, *quia inſtans comparatur ad tempus ſicut mobile ad motum, & ſicut punctum ad lineam. Ab vnitate autem, & continuitate mobilis dependet vnitas motus. A puncto autem continuantur partes lineæ, ergo & ab inſtanti partes temporis.* Ratio tertij eſt,*quia ſicut punctum non eſt pars lineæ, ita inſtans cùm ſit indiuiſibile,non eſt pars motus,ſed continuans vel terminans illum.*

Digitized by Google

SVMMA CAPITIS XII.

E Xplicata natura temporis, explicat in hoc cap. quædam eius attributa ſeu proprietates. Et primo numerat quinque proprietates temporis. Secundò *comparat tempus ad ea, quæ tempore menſurantur.*

Circa primum, prima proprietas temporis eſt, *quòd detur in eo minimum pro ea parte, qua eſt numerus, non quatenus continuum ſicut numero conuenit minimum, ſcilicet binarius, qui in alium numerum non eſt partibilis.* Secunda proprietas eſt *quòd tempus dicitur longum & breue, multum vel paucum propter continuitatem motus, ſed non velox vel tardum, hoc enim dicitur per ordinem ad menſuram temporis, tempus autem non menſuratur tempore.* Tertia, *quòd tempus ſit quodammodo idem, quodammodo diuerſum. Idem quia eſt vnus motus menſurans alios, diuerſum propter diuerſas partes priores & poſteriores.* Quarta, *quòd idem tempus redit, non numero, ſed ſpecie, ſicut idem ver, & eadem æſtas. Quinta, quòd ſicut motum deſignamus tempore, ita tempus motu, ſicut rem numeratam deſignamus numero, & iterum numerum re numerata.*

Circa ſecundum *comparat motum ad tria, ſcilicet ad motum ſeu moueri: ad res, quæ motui ſubijciuntur: ad quietem, quæ eſt oppoſita motui. Ad motum comparatur, quatenus motus eſt id, quod primo & per ſe menſuratur tempore. Ad res quæ ſunt in tempore, quatenus in ſua duratione ſubijciuntur motui. Et ſicut in numero quædam continentur vt partes numeri, quædam vt numerata per ipſum: ita in tempore quod eſt numerus, quædam continentur vt partes, ſicut dies eſt pars menſis, & menſis anni: quædam vt menſurata per tempus, ſicut res quæ ſubduntur tempori.* Denique *quietem docet menſurari tempore ſicut motum, eò quòd quies non eſt pura negatio motus, ſed priuatio in ſubiecto apto moueri, & ſic pertinet ad eandem menſuram.*

SVMMA CAPITIS XIII.

I N hoc cap. explicat Phyloſoph. duo. Primum, *quædam adverbia ſignificantia, vel connotantia tempus.* Secundum, *quomodo tempus magis dicatur cauſa corruptionis, quàm generationis.*

Circa primum *explicat, quid ſignificet nunc ſeu inſtans, iam, modo, ſubito, & ſimilia. Nunc ſumitur dupliciter. Vno modo pro indiuiſibili copulante partes temporis, ſicut punctum lineæ. Alio modo pro eo quod eſt vicinum tempori præſenti, & inſtat vt fiat, & idem ſignificat iam. Modo, ſignificat præteritum vicinum præſenti. Olim, præteritum remotum: Subito, cùm tempus in quo fit, eſt ferè inſenſibile.*

Circa ſecundum, *tempus dicitur cauſa corruptionis, quia eſt numerus motus, mutatio autem ſeu motus directè remouet aliquid à ſui diſpoſitione, & ideo magis innoteſcit per corruptionem, qua aliquid à ſuo ſtatu remouetur, quàm per generationem, qua in eſſe inducitur.*

SVMMA CAPITIS XIIII.

D Vo facit Ariſt. in hoc vltimo cap. Primò, *explicat vlterius quod dixerat cap. 12. omnem motum eſſe in tempore.* Secundò, *ſoluit tres dubitationes, quæ ad perfectiorem explicationem temporis conducunt.*

Circa primum, *oſtendit omnem motum eſſe in tempore duplici ſigno; tùm quia in omni motu inuenitur velox vel tardum, quod vtique ſumitur per ordinem ad multum, vel paucum*

 tempus.

Digitized by Google

tempus in motu: tùm,quia in omni motu inuenitur prius & poſterius, quod deſignatur ſecundum diſtantiam ad aliquod nunc reſpectu præteriti & futuri,& hoc pertinet ad tempus.

Circa ſecundum *mouet tres dubitationes.* Prima,*quomodo tempus ſe habeat ad animam; id eſt vtrum dependeat à cognitione.* Secunda,*quomodo tempus dicatur eſſe vbique,in terra,mari, &c.* Tertia,*de vnitate temporis,videlicet an ſit vnum,& in quo motu ſit.*

Reſpondet Philoſoph.primò *ad ſecundam quæſtionem quæ facilior eſt,quòd tempus dicitur eſſe vbique quia vbique aliquis motus eſt, ſiue actu, ſiue in potentia, nam etiam cum aliquid quieſcit, tempori ſubditur.*

Ad primam *ponit rationem dubitandi quòd videtur tempus pendere ab anima, eò quòd eſt numerus: numerus autem dependet à numerante numerans autem eſt anima, ergo dependet tempus ab eius cognitione. Soluit autem dicendò, quòd tempus vtcumque eſt ens extra animam quatenus in motu inuenitur prius & poſterius, quod ab anima numerabile eſt. Sed quia non habet eſſe fixum in re, ſed tranſiens, ideò totalitas, ſeu perfecta ratio temporis, non inuenitur niſi in anima, in re autem ſolum eſt imperfectè.*

Ad tertiam dubitationem reſpondet,*quòd cùm tempus ſit menſura, debet eſſe in motu magis regulari & perfecto. Primus autem motus inter cæteros eſt motus localis, & inter locales circularis, & inter circulares motus diurnus, qui eſt primi mobilis, in illo ergo eſt tempus. Et huic concordant, quæ dicuntur de tempore, ſcilicet, quòd omnia ſunt in tempore, & ſubſunt illi, & conſumuntur à tempore, & quod tempus reuoluitur, & ſimilia, quæ motui cœli conueniunt, & tale tempus vnum eſt.*

SVMMA LIBRI QVINTI.

POſtquam Philoſophus egit de natura motus *libro* 3 & de eius menſuris, quæ ſunt locus & tempus *in lib.*4.hic incipit agere de diſtinctione motus. *Primò* quidem per ſuas ſpecies in hoc libro, *Deinde* penes quantitatiuas in ſequenti. Et diuiditur liber iſte in tres partes. *In prima* agit de ſpeciebus motus in communi, duobus primis capitibus. *In ſecunda* agit de vnitate & diuerſitate eius alijs duobus capitibus, vſque ad 4. In vltima de contrarietate motus vſque *ad cap.6.*

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc primo capite,vt incipiat Phyloſophus tradere ſpecies motus,duo præmittit.* Primò *diſtinguit motum per ſe à motu per accidens.* Secundò,*diſtinguit omnes modos mutationis ex parte termini à quo in terminum ad quem, quæ quatuor modis variari poſſunt.*

Circa primum, *diſtinguit motum ex parte termini ad quem in motum per accidens, & ſimpliciter ex parte, & ſimpliciter per ſe primò: per accidens ſicut ſi dicatur de eo quod fit album, quòd mutatur in id, quod cognoſcitur, cognoſci enim accidit albo: ſi verò dicatur quòd albefactio eſt motus in colorem, erit motus ſimpliciter ratione termini in partem, ſi verò dicatur de eo quod albeſit, quòd mutatur in album, erit prædicatio ſimpliciter primo & per ſe, quia albefactio per ſe tendit in albedinem. Ex quibus colligit, quòd mutatio per accidens omittenda eſt, quia non conſideratur ab arte, quia determinatam rationem non habet: mutatio autem quæ non eſt per accidens, inuenitur inter contraria, quantum ad motum ad qualitatem, quantitatem, & vbi, & inter contradictoria quantum ad generationem & corruptionem.*

Circa ſecundum, *ad inueſtigandum ſpecies motus docet, quòd cum mutatio ſit de quodam in quiddam,*

Digitized by Google

quiddam, quatuor modis contingit aliquid mutari: aut de ſubiecto in ſubiectum, aut de non ſubiecto in ſubiectum, aut de ſubiecto in non ſubiectum, aut de non ſubiecto in non ſubiectum. Et excluſâ iſtâ quartâ, quæ non conſtituit ſpeciem mutationis, cùm non ſit inter extrema oppoſita: nec enim duæ negationes oppoſitæ ſunt, in reliquis tribus dantur ſpecies mutationis, & inuenitur motus. Et quidem mutatio ex non ſubiecto in ſubiectum, quæ verſatur inter contradictionem, eſt generatio vel ſimpliciter ſi ſit ſubſtantiæ, vel ſecundum quid ſi ſit accidentis, vt ex non albo in album, in quo manet ſubiectum ſimpliciter ens actu, & mutatur ex non eſſe ſecundum quid in eſſe ſecundum quid: ſi autem ſubiectum non ſit ens actu, ſed ex non eſſe ſimpliciter fiat, eſt generatio ſubſtantialis. Mutatio autem de eſſe in non eſſe eſt corruptio. Et iſtæ duæ mutationes non ſunt motus. Generatio enim ſubſtantialis fit ex materia prima, quæ eſt ſubiectum generationis, quæ ſecundùm ſe & ſine forma non exiſtit ſimpliciter, ergo non mouetur, quia quod mouetur, exiſtit. Quòd ſimiliter corruptio non ſit motus patet, quia corruptio opponitur generationi, ſed motui non opponitur niſi alter motus, vel quies: ergo ſi generatio non eſt motus neque quies, corruptio ei oppoſita motus non erit. Ex quo infert, quòd motus per ſe ſumptus ſolum inuenitur in vno modo mutationis, ſcilicet, ex ſubiecto in ſubiectum, ſeu de contrario in contrarium, intelligendo per contraria non ſolum extrema, vt albũ, & nigrum, ſed etiam media, vt viride & rubrum, imo & priuatiua. Denique in calce capitis diuidit motum ſic per ſe ſumptum in tres ſpecies, quia in tribus tantum prædicamentis inuenitur, ſcilicet ad qualitatem, quantitatem, vbi.

SVMMA CAPITIS II.

QVOD *in calce præcedentis cap. inſinuauerat Ariſtot. in tribus prædicamentis dari motum, in præſenti id probat latius; & circa hoc facit tria.* Primò, *excludit omnia alia prædicamenta à motu.* Secundò, *concludit ad quæ prædicamenta de facto ſit motus.* Tertiò, *ſoluit dubitationem quandam, ſcilicet ad quam ſpeciem motus reducatur mutatio, quæ procedit ſecundum magis & minus in eadem ſpecie.* Et tandem *docet, quomodo aliquid dicatur non moueri, ſeu quieſcere, quia oppoſitorum eadem eſt ratio.*

Circa primum, *excludit Philoſ. motum à prædicamento ſubſtantiæ, & à prædicamento ad aliquid, & à prædicamento actionis & paſſionis. quæ nomine motus comprehendit. Quòd ergo ad ſubſtantiam non ſit motus propriè dictis, probat ex ſupradictis, quia ſubſtantiæ nihil eſt contrarium poſitiuè: motus autem eſt inter contraria: cùm ſit de ſubiecto in ſubiectum. Quòd verò ad aliquid nõ ſit motus directè, & propter ſe, ex eo probat, quia contingit relationem naſci non mutato eo in quo eſt relatio, ſed termino relationis, vt cùm ego reddor æqualis alteri ſolùm ex eo, quòd ille alter de nouo fit: ergo ad relationem non eſt per ſe motus, ſed ſolum relatio conſequitur aliquam mutationem, ſicut ex mutatione circa quantitatem conſequitur æqualitas.*

Quòd verò ad actionem & paſſionem non ſit per ſe motus, probat, quia actio & paſſio entitatiuè motus ſunt, ſed ad motum non datur per ſe motus: ergo. Minorem probat, quia ad mutationẽ non eſt mutatio tanquam ſubiecti, neque enim mutatio eſt ſubiectum mutabile, verbi gratia, motus non albeſcit, aut refrigeſcit, &c. Neque vna mutatio eſt ad aliam, vt ad terminum ad quẽ: quia ſic deberet eſſe ad mutationem oppoſitam, cùm termini à quo, & ad quem ſint oppoſiti, & ſic ægrotatio eſſet ad ſanationem, & è contra, ergo moueretur ſimul ſubiectum contrariis motibus. Secundò, quia ſequeretur proceſſus in infinitum: nam ſi vna mutatio terminatur ad aliam, etiam ad priorem terminabitur alia mutatio, & ad illam alia, quia eadem eſt ratio de omnibus: proceſſus autem in infinitum eſt impoſſibilis, nam etſi per accidens poſſet dari proceſſus in infinitum in motibus, vt ſi res eſſent ab æterno, generationes eſſent ab æterno: tamen per ſe non poteſt in eis dari pro-

Digitized by Google

proceſſus in infinitum, quia non poteſt dari vltima generatio, niſi detur prima, ſi enim non datur prima, ſed quacumque data eſt alia prior, nulla generatio eſt completa, quia iſta generatio quandiu ſit, nondum eſt, ſed fit, & ſimiliter illa alia generatio nondum eſt, ſed fit, ſiquidem ad illam datur generatio, & de qu cumque alia retrocedendo in infinitum eſt verum dicere, quòd ſit, & non eſt, quandiù, ad illam datur generatio; ergo nulla generatio eſt completa, & conſequenter neque genitum, verbi gratia ignis, quem tamen generari videmus.

Circa ſecundum, *oſtendit ex dictis dari motum ad tria prædicamenta ſcilicet ad quantitatem, qualitatem, & vbi; reliqua enim, vt vidimus, non terminant motum, & vocatur motus ad qualitatem communi vocabulo, Alteratio; motus autem ad quantitatem non habet commune nomen, ſed per ſpecies ſuas vocatur augmentum, & decrementum: motus autem ad vbi, vocari poteſt latio.*

Circa tertium, *ponit illam dubitationem, ad quam ſpeciem motus pertinet illa mutatio à minus ad magis in eadem ſpecie, vt à minus albo ad magis album, & dicit pertinere ad alterationem, quia magis & minus in eadem ſpecie, etiam quandoque contrarietas eſt; minus enim album accedit ad nigrum, & magis album recedit.*

Denique in calce capitis tangit de quiete, quæ opponitur motui, & dicit tripliciter dici aliquid immobile, vel quietum. Primò, *negatiuè, quod non eſt aptum moueri vt Deus.* Secundò, *quod difficile moueri poteſt.* Tertiò, *quod aptum eſt moueri, & de facili poteſt moueri, ſed actu non mouetur, quod eſt priuatiuè quieſcere, & hoc ſolum propriè dicitur quieſcere.*

SVMMA CAPITIS III.

IN Hoc *capite incipit ſecunda pars huius libri, in qua agit Phyloſoph. de vnitate & diuerſitate motus, & in hoc tertio capite præmittit quædam neceſſaria ad determinandum de vnitate, & diuerſitate eius. In ſequenti autem capite determinat, & reſoluit. Præmittit ergo in hoc capite definitiones quaſdam de ijs quæ requiruntur ad agendum de vnitate & diuerſitate motus, id eſt quæ dicantur eſſe ſimul, vel ſeparatim, quid ſit tangere, quid ſit eſſe medium, quid conſequenter ſe habere, quid ſit habitum, & quid continuum: & primo definit hæc omnia. Secundò, comparat inter ſe.*

Circa primum, *ſimul ſecundum locum dicuntur,* quæ ſunt in vno loco, *ſcilicet proximo & immediato, ſeu proprio. Dicuntur ſe tangere,* quorum vltima ſunt ſimul: *vltima autem ſunt ſuperficies, vel lineæ. Definit medium quod eſt illud,* in quod primo pertingit id quod mouetur continuè quàm in vltimum. *Continuè moueri dicitur, quod nihil vel minimum intermittit in motu. Definit ea quæ conſequenter ſe habent, ſcilicet,* Inter quæ nihil eorum quæ in eodem genere ſunt, medium cadit, & vnum poſt aliud; *quod poteſt eſſe vel ſecundum ſitum, vel ſecundum numerum, vel ſecundum dignitatem, aut perfectionem, vel ſecundum tempus. Definit contiguum,* id quod conſequenter ad aliud ſe habet, & ipſum tangit. *Definit denique continuum,* cuius ſcilicet partes vnico modo, ſeu indiuiſibili copulantur.

Circa ſecundum, *comparat iſta tria, ſcilicet conſequenter ſe habere, tangere, & continuum, & dicit, quòd conſequenter ſe habere, latius patet, quàm ſe tangere: nam vt aliqua conſequenter ſe habeant, ſufficit ordo in poſitione, vel modo etiam ſi non tangant, vt quæ ſeparata ſunt à materia. Tangere autem latius patet, quam continuum, quia omne continuum tangit partem ſibi continuam, non tamen omne, quod tangit, eſt continuum, cum etiam ſe tangant*

Digitized by Google

tangant quæ contigua ſunt. Vltimò ponit diſcrimen inter puncta & vnitates. Primò, quia punctum tangit aliquid, ſcilicet partes lineæ, vnitates autem poſſunt conſequenter ſe habere, ſed non neceſſario tangunt. Secundò, quia inter duo puncta debet reperiri aliquod medium, non enim duo indiuiſibilia ſunt immediata; non verò inter duas vnitates neceſſe eſt dari medium.

SVMMA CAPITIS IIII.

IN *Iſto capite agit Phyloſoph. de vnitate, & diuerſitate motus: & tria præſtat in hoc capite.* Primò *oſtendit, vnde ſumatur, & quomodo, vnitas & diuerſitas motus.* Secundò, *quomodo continuitas.* Tertiò, *quomodo regularitas, & irregularitas*

Circa primum, *diſtinguit triplicem modum vnitatis & diuerſitatis in motu, ſcilicet, quòd ſit vnus genere, vnus ſpecie, vnus numero. Dicitur motus vnus genere, qui pertinet ad vnum prædicamentum, ſicut omnes lationes ſunt vnius generis. Specie dicitur vnus, qui ad vnam ſpeciem terminatur, vt dealbatio ad albedinem. Quia verò inſtari poterat in motu recto & obliquo, qui poſſunt terminari ad idem punctum, reſpondet lationes non ſolum reſpicere terminos materialiter, ſed lineas, ſeu media per quæ fiunt, eſt autem ſpecie diuerſa linea circularis & recta. Denique dicitur motus vnus numero, ſeu vnus ſimpliciter, in quo tria concurrunt à quibus eius vnitas numerica pendet, ſcilicet vnitas ſubiecti, termini & temporis; quorum ſi aliquid diſcontinuatur, non erit motus vnus numero.*

Circa ſecundum, *oſtendit, quid ſit neceſſarium vt motus ſit continuus, Ad quod reſpondet tria eſſe neceſſaria ſicut ad vnitatem, eò quòd motus continuus eſt vnus.* Primum, *quòd habeat vnitatem ſpeciei, quæ enim differunt ſpecie, non continuantur.* Secundò, *requiritur vnitas ſubiecti, diuerſorum enim ſubiectorum non poteſt eſſe idem motus.* Tertiò, *requiritur vnitas temporis, quia ſi tempus non eſt vnum, interrumpitur quiete, quod eſt diſcontinuari.*

Circa tertium, *duas cauſas ponit irregularitatis motus. Prima, ex parte medij, ſi via ipſa ſit obliqua & non recta. Secunda, ex parte mouentis, ſcilicet quia non eodem modo mouet, ſed modo velocius, aut acrius, modo tardius, aut remiſsius. Denique oſtendit motum irregularem, licèt vniformis non ſit, poſſe eſſe vnum continuitate, minus tamen vnum eſt quàm regularis, quia plus diuerſitatis habet, ſicut linea habens angulum, minus vna dicitur, quàm recta.*

SVMMA CAPITIS V.

HOc *capite & ſequenti tangit Phyloſoph. vltimam partem huius libri, ſcilicet de contrarietate motus, & in hoc 5. capite agit de contrarietate motuum, in ſequenti de contrarietate quietum.* Circa *contrarietatem motuum tria facit.* Primò, *proponit quinque modos quibus motus contrariari poſſunt.* Secundò, *remouet ex illis eos, qui veram contrarietatem non faciunt.* Tertiò, *aſsignat verum modum contrarietatis.*

Circa primum, *numerat quinque modos, ſeu combinationes, quibus motus poſſunt eſſe contrarij.* Primus, *ſecundum acceſſum, & receſſum ab eodem termino, ſicut generatio, & corruptio, ex eſſe, & non eſſe alicuius.* Secundus *ratione contrarietatis terminorum à quibus, vt ſi vnus motus ſit ex ſanitate, alius ex ægritudine.* Tertius, *ſecundum contrarietatem terminorum ad quos, vt motus in ſanitatem & ægritudinem.* Quartus, *ſecundum contrarietatem termini à quo, ad terminum ad quem, vt ex ſanitate in ægritudinem.* Quintus, *ſecundum contrarietatem vtrorumque terminorum, vt motus ab ægritudine in ſanitatem, contrariatur motui è conuerſo à ſanitate in ægritudinem.*

 Circa

Digitized by Google

Circa ſecundum, *excludit à contrarietate motuum, tam quartum, quam ſecundum modum: nam quartus modus inuenitur in vno tantum motu, idem enim motus eſt à ſanitate ad ægritudinem, vt à termino à quo ad quem. Secundus autem, quia contrarietas motuum non accipitur à contrarietate terminorum à quibus: tùm, quia poſſunt motus à diuerſis terminis à quibus terminari in vnum & idem, vt ſi ex albo tendatur ad viride, & ſimiliter ex nigro: tum, quia termini à quibus relinquuntur, & conſequenter contrarietas eorum, contrarietas autẽ quæ relinquitur non conſtituit contrarietatem, ſed quæ aſſumitur, & ad quam tenditur.*

Circa tertium *concludit, quòd contrarietas ſumitur in motibus ſecundum tertium & quintum modum; in mutationibus autem ſecundum primum. Hi enim reſtant excluſis illis duobus. In motibus enim contrarietas accipitur ſecundum ſpeciem, & rationem ipſorum, propriè autem ratio motus eſt à quodam in quiddam, ergo ſecundùm contrarietatem iſtorum ſumitur contrarietas motus, ſic ægrotare eſt contrarium ei quod eſt ſanari, & addiſcere ei, quod eſt decipi propter contrarietatem terminorum. Secundò, in mutationibus non habentibus contrarium, vt generatio & corruptio, ſumitur contrarietas penes acceſſũ & receſſũ ab eodẽ termino penes contraritatẽ extremorũ, quia carent illo, & ſic generatio ignis eſt acceſſus ad ignẽ: corruptio verò ignis receſſus ab illo.*

Svmma Capitis VI.

IN *hoc vltimo capite facit duo.* I. *determinat* Phyloſophus *de contrarietate quietum, tam in motibus, quam in mutationibus.* Et II. *ſoluit quaſdam dubitationes ex præmiſsis relictas.*

Circa primum, *diſtinguit de oppoſitione motus ad quietem, & de oppoſitione quietum inter ſe: & quidem motus & quies opponuntur non contrariè, ſed priuatiuè nec tamen opponitur omnis motus omni quieti, ſed vnumquodque in ſuo genere, ſicut motui locali quies in loco. Et loquendo ſecundum veritatem quies in termino à quo eſt, qui contrariatur motui, ſicut motui ab albo in nigrum contrariatur quies in albo, non autem contrariatur quies in termino ad quem, quia potius motus eſt cauſa talis quietis, & ad eam tendit, non autem vnum oppoſitum eſt cauſa ſui oppoſiti. At verò quies, & quies opponuntur ſicut ipſi motus penes contrarietatem terminorum in quibus eſt quies, ſicut quies in ſanitate contrariatur quieti in ægritudine. In mutationibus autem quæ non ſunt motus ſtrictè dicti, non datur propriè quies contraria mutationi, ſed dici poteſt quòd non mutatio contrariatur mutationi.*

Circa ſecundum, *proponit tres dubitationes ad exactiorem contrarietatis motuum explicationem.* Prima *circa alium modum contrarietatis, quæ eſt penes naturale, & violentum in motibus. Primò inquirit, an ſicut datur naturale & violentum in motibus localibus, ita inueniantur in alijs generibus motuum, puta alterationis & augmentationis? Et Reſpondet etiam in alijs generibus dari violentum & naturale, ſicut generationes, & corruptiones violentæ ſunt præter naturam, & ſimiliter alterationes aliquæ non ſecundum naturalem curſum proueniunt, vt cùm quis dimittitur à febri diebus non criticis, & hoc modo non inconuenit, quòd generatio contrarietur generationi ſecundùm violentiam, & naturam.*

Secunda quæſtio eſt, *an detur generatio quietis, ita quòd generatio eius dicatur via ad ſtatum? Quam controuerſiam diſputat in vtramque partem, nec ſoluit eã expreſsè, ſed implicitè, dum dicit nõ generari quietẽ, dũ res detinetur violẽter in aliquo loco, ſed cùm naturaliter & tranquillè.*

Tertia dubitatio eſt, *quia ex dictis ſequitur duo contraria eidem conuenire, dum enim quis tendit ab albo in nigrum, non ſtatim habet totam albedinem, nec ſtatim exuit totam nigredinem, ſed partim habet vnam, partim alteram, quod eſt habere aliquid de vtroque contrario.* Re-

ſpondet

ſpondet, *habere duo contraria, non ſimpliciter & in eſſe perfecto, & quieto, quod repugnat, ſed vnum in abiectione, & aliud in acquiſitione, & ſic contraria aliquando permiſcentur in eſſe imperfecto.*

SVMMA LIBRI SEXTI.

IN hoc libro explicata diuiſione motus per ſpecies & contrarietates, intendit tractare de diuiſione motus penes partes ex quibus integratur. Et totus liber habet decem capita, & tractat, quatuor. *Primum eſt*, quòd motus ſicut & omne continuum eſt diuiſibile, & non conſtat ex ſolis indiuiſibilibus. *Secundò*, oſtendit quot modis diuidatur motus, & quis ſit ordo partium, quæ finitas eius aut infinitas. *Tertiò*, oſtendit quomodo quies habeat diuiſionem. *Quartò*, expedit rationes Zenonis in contrarium circa indiuiſibilia, ex quibus dicebat conſtare motum & continuum.

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc capite duo facit Phyloſoph.* Primò, *oſtendit continuum in genere loquendo non componi ex indiuiſibilibus.* Secundò, *oſtendit motum & tempus in ſpeciali indiuiſibilibus non conſtare.* Primum, *probat duabus rationibus principalibus. Et ad primam ſupponit definitiones ſupra traditas continui, contigui & conſequenter. Continuum dicitur*, quorum vltima ſunt vnum; *contigua*, quorum vltima ſunt ſimul; *conſequenter*, quorum nihil eſt medium ſui generis. Ex *quibus format rationem. Quia non poteſt continuum componi ex indiuiſibilibus, neque per modum continuationis, neque per modum contactus, ſeu contiguationis, neque per modum conſequenter; ergo. Non per modum continuationis, neque contiguationis, quia continua ſunt quorum vltima ſunt vnum, & contigua quorum vltima ſunt ſimul, in indiuiſibilibus autem non eſt accipere aliquid vltimum, quia carent partibus reſpectu quorum ſit vltimum: ergo.* Non etiam *ſe habent conſequenter, quia vnum punctum non eſt immediatum alteri, ſed inter qualibet duo puncta eſt linea media. Quod oſtendit, quia duo puncta debent diſtare ſitu, & non poſſunt ſe contingere, ergo debet aliquid intercedere, quod indiuiſibile non ſit; ſed diuiſibile. Deniq; partes in quas diuiditur continuum, ſunt ſibi cohærentes & continua, ergo ſi diuideretur in ſola indiuiſibilia, illa ſe mutuo tangerent & continuarentur, quod reprobatum eſt.*

Circa ſecundum, *loquendo de motu in ſpeciali præſuppoint eandem eſſe rationem de conſtitutione ex indiuiſibilibus in magnitudine, motu & tempore. Quare ſi magnitudo componitur ex indiuiſibilibus etiam motus, qui ſuper eum fit, componetur ex indiuiſibilibus. Igitur cùm impoſſibile ſit aliquid ſimul moueri, & mutatum eſſe, aut quando mouetur nondum mutatum eſt, aut ſimul mouetur & mutatum eſt, hoc poſterius ſtare non poteſt, ergo primum: & conſequenter motus non conſtat ex indiuiſibilibus, quæ ſunt mutata eſſe, ſed ex partibus motus. Deniq; idem oſtendit dicendũ eſſe de tempore, ſcilicet quòd non conſtat ex indiuiſibilibus, nam ſi ſit magnitudo diuiſibilis in quinque palmos, & detur mobile vnius palmi, prius tempore decurret partem vnius palmi, quàm omnes ſimul, ergo conſtat partibus diuiſibilibus.*

SVMMA CAPITIS II.

IN *hoc cap. vberius proſequitur Phyloſ. id quod in fine cap. præced. attigerat, ſcilicet tempus componi ex partibus diuiſibilibus, & non ex ſolis indiuiſibilibus. Et ad hoc oſtendit duo.* Primum, *quòd magnitudo & tempus eodem modo diuiduntur.* Secundò, *quòd eodem modo ſe habent penes finitum & infinitum.*

Digitized by Google

Primum oſtendit; tùm, quia illa dicuntur æquè velocia, quæ eandem magnitudinem percurrunt eodem tempore, & minorem magnitudinem in minori, ſi ergo detur aliqua magnitudo diuiſibilis, quam pertranſeat mobile in tempore determinato, mobile æquè velox pertranſibit partem illius in minori tempore, ergo & tempus ita eſt diuiſibile ſicut magnitudo: tùm, quia idem mobile, quod toto tempore decurrit ſpatium decem palmorum, in medietate temporis decurrit medietatem ſpatij, & in minori minus, & ſic de reliquis partibus in infinitum, ergo diuiditur tempus ſicut magnitudo.

Circa ſecundum *oſtendit, quòd infinitas vel finitas temporis ſe habet ſicut infinitas aut finitas magnitudinis, ſiue ſit infinitum in extremis, quod omni extremitate caret, ſiue infinitum diuiſione, quod ſcilicet in infinitum diuidi poteſt, quale eſt quodlibet continuum, vtrique verò temporis finitas aut infinitas proportionatur. Ex quibus colligit aliqua corollaria.* Colligit primò *ſolutionem argumenti Zenonis, quo probabat nihil moueri, quia ſunt infinita indiuiſibilia in quolibet ſpatio, quorum vnumquodque à mobili debet attingi, & ſic infinita tranſiret, quod in tempore finito eſſe non poteſt.* Reſpondet *tamen ad hominem, hoc non ſequi, quia ſicut ſpatium eſt infinitum diuiſione, non verò per carentiam terminorum, ita & tempus eandem habet infinitatem.* Colligit ſecundò *, nec finito tempore infinitam magnitudinem, nec infinito tempore finitam magnitudinem percurri.* Colligit tertiò, *nullum continuum generaliter loquendo ſolis indiuiſibilibus conſtare, nam ſi ſit magnitudo tribus indiuiſibilibus conſtans, & ſimiliter tempus tribus inſtantibus, & ſit vnum mobile velocius, quod totam illam magnitudinem tribus illis inſtantibus percurrat, aliud verò tardius, quod tantum duo indiuiſibilia eiuſdem mobilis eodem tempore conſumat. Tunc ergo tale tempus reſpectu mobilis velocioris diuidetur in tria indiuiſibilia, quibus tranſit illam magnitudinem, & rurſus idem tempus diuidetur in duo indiuiſibilia, quibus mobile tardum duas illas partes percurrit, ergo aut fatendum erit indiuiſibile poſſe diuidi, aut continuum indiuiſibilibus tantum non conſtare.*

SVMMA CAPITIS III.

Ab hoc capite incipit Phyloſoph. agere de diuiſione motus vſque ad cap. 5. in quo incipit agere de ordine partium motus. Et in hoc capit. 3. præmittit tria theoremata ſeu præſuppoſitiones. In ſequenti ponit duas aſſertiones circa diuiſionem motus. Præſuppoſitiones quas præmittit in hoc cap. ſunt tres. Prima, *nunc ſeu inſtans eſt quoddam indiuiſibile. Sumitur autem nunc dupliciter.* Primò, *pro eo quod per ſe primo tale eſt.* Secundò, *pro eo quod eſt tale per accidens ſeu ſecundum alterum. Dicitur nunc per ſe illud extremum, quo pars ſuccedens alteri vnitur: dicitur nunc ſecundum aliud ipſum tempus præſens, verbi gratia hic dies, hæc hora, quod tamen ſecundùm ſe totum non eſt præſens. In præſenti loquitur de inſtanti primo modo, & probat eſſe indiuiſibile quia ſi eſſet diuiſibile, ſequeretur quòd idem eſſet præteritum & futurũ, ſcilicet idem nunc quod diuiditur in partem præteritam & futuram & ſic idem nunc partim eſſet præteritum, partim futurum, aut non eſſet omnino idem ſibi ipſi quaſi totum ſimul exiſtens, quod eſt contra rationem inſtantis, in quo non inuenimus ſucceſſionem ſicut in tempore. Eſt ergo indiuiſibile, & conſequenter idem eſt nunc copulans partes præteritas & futuras.*

Secunda propoſitio, *quam ſupponit, eſt quod in inſtanti nihil poteſt moueri aut quieſcere. Patet, quia ſi mobile tantum decurrat ſpatium digitale vnico momento, mobile velocius minori tempore idem ſpatium decurret, ergo aliquid erit minus inſtanti, eritque inſtans diuiſibile. Similiter non quieſcit in momento loquendo de quiete priuatiua, quia tunc dicitur quieſcere*

tum

cum non mouetur, quod eſt aptum moueri, in inſtanti autem non poteſt moueri, ergo ibi propriè non quieſcit, ſed in inſtanti copulantur partes motus.

Tertia propoſitio, *omne quod mouetur eſt diuiſibile. Probat, quia omne quod mouetur tranſit à quodam in quiddam, & ſic partim eſt in termino à quo, partim in termino ad quem, ſiquidem ſi vnum mobile eſſet in termino ad quem, iam ceſſaret motus, ſi autem totum eſſet in termino à quo, nondum moueretur, ergo neceſſe eſt quòd dum mouetur, vtrumque participet. Hoc autem eſt eſſe diuiſibile, quia quod indiuiſibile eſt, totum eſt in termino à quo, vel in termino ad quem, vbi nõ loquitur de generationibus momentaneis.* Videatur de hac ratione D. Tho. hic lect. 5.

SVMMA CAPITIS IIII.

IN *hoc capite ponit Ariſtotel. duas aſſertiones circa diuiſionem motus.* Prima eſt, *motus dupliciter diuidi poteſt, ſcilicet diuiſione mobilis, vel diuiſione temporis.* Primum *probat, quia quando mouetur Socrates diuiditur motus eius ſecundum partes quæ mouentur, nam alius eſt motus capitis, alius pedis, vel manus, ergo motus diuiditur ſecundum diuiſionem mobilis.* Secundum *probat, quia omnis motus in tempore fit, & omne tempus diuiditur ſecundum partes ſucceſsiuas & fluentes, ergo ſecundum diuiſionem temporis diuiditur motus.*

Secunda aſſertio, *quinque ſunt quæ eadem diuiſione, qua motus, diuidi poſſunt ſcilicet magnitudo ſuper quam fit motus, tempus, moueri, mobile, forma ad quam eſt motus, ſiue ſit locus, ſiue qualitas, ſiue quantitas Hæc omnia ſimul cum motu diuiſionem habent, & eandem rationem finiti, vel infiniti, licet non omnes formæ per ſe diuidantur, ſed quædam per accidens vt qualitates in motu alterationis, quæ per quantitatem ſunt diuiſibiles. Probat hoc ſigillatim, nam moueri ſeu motus in tempore fit, & in minori tempore minor pars, ergo diuiditur motus ſicut tempus. Item forma vel locus ſi acquiritur certo tempore, eius dimidium medio tempore acquiritur, & ſimiliter ſi mobile tranſit aliquod ſpatium tanto tempore, in medietate temporis dimidium mobilis tranſibit dimidiam partem ſpatij. Ergo omnia iſta eodem tenore diuiduntur ſicut motus.*

SVMMA CAPITIS V.

IN *hoc capite, & ſequenti, poſtquam egit de diuiſione motus, agit de ordine partium eiuſdem, & quia in motu inueniuntur & partes motus diuiſibiles, & mutata eſſe quaſi indiuiſibilia, prius in hoc capite agit de ordine inter ipſa mutata eſſe, in ſequenti de ordine inter ipſas partes.*

Proponit ergo in hoc capite tria theoremata, ſeu propoſitiones. Prima, *quòd mutatũ eſt: neceſſario eſt in eo ad quod eſt mutatum facta mutatione. Probat per omnia genera mutationum: id enim quod mutatur, deſerit terminum à quo, & accipit terminum ad quem, ergo tunc habet mutatum eſſe. cùm habet terminum ad quem, vel ſaltem aliquid de illo aſſequitur.*

Secunda propoſitio, *mutatum eſſe primò & per ſe conſiſtit in aliquo indiuiſibili. Dicitur autem primo mutatum eſſe, quòd non ratione alterius, ſeu ratione partis, ſed per ſe primò ratione ſui mutatum eſt, v. g. ratione partis dicitur aliquid mutatum in die, quia in aliquo inſtanti, vel hora dici mutatum eſt, & ſic conſtat quòd tale eſt indiuiſibile, quia ſi haberet partes, non eſſet per ſe primo mutatum, ſed ratione partis, aut nullo modo eſſet mutatum.*

Tertia propoſitio, *in fine motus datur mutatum eſſe per modum termini in quo totus motus finiatur: in principio autem motus nõ datur primum mutatum eſſe. Primam partem ex eo oſtendit quia neceſſario datur non eſſe motus, quo finiatur ſucceſsio eius, hoc autem eſt mutatum eſſe ex parte finis, ergo. Secundam partem probat. Primò, ex parte temporis, quia non datur prima*

 pars

pars temporis, ergo nec primum mutatum eſſe, quia mutatum eſſe ſequitur ex motu, deinde ex parte mobilis. Quia omne mobile diuiſibile eſt ſi igitur datur prima pars motus, & primum mutatum eſſe, illa prima pars motus facta eſt tempore diuiſibili, ergo medio tempore confecta eſt medietas illius partis motus, & rurſum in minori tempore minor pars, & ſic in infinitum: ergo nunquam eſt dare primam partem motus, & conſequenter neque primum mutatum eſſe ratione diuiſibilitatis mobilis. Et ſimile argumentum ſit ex parte ſpatij, ſeu termini qui acquiritur, quia eſt diuiſibile: ergo in eo prius acquiritur aliqua pars media, & priuſquam media alia minor, & minor, quia qualibet diuiſibilis eſt: ergo non eſt dare primum mutatum eſſe, ſicut nec primum, quod adquiritur per primam partem motus.

SVMMA CAPITIS VI.

E*xplicatis in ſuperiori capite his propoſitionibus, quæ pertinent ad mutata eſſe, hic declarat ipſum ordinem, quem habent partes motus, & conſtat tribus præcipuis propoſitionibus.* Prima, *id quod in aliquo tempore mutatur primò, in qualibet parte illius temporis mutatur. Dicitur primò & per ſe ad differentiam eius, quod mutatur per accidens, & ad motum partis, vt qui mouetur hac die, dicitur moueri hoc menſe: quod ergo ratione ſui primò mouetur, vel in omni parte temporis mouetur, vel in nulla, vel in altera tantum. Si in omni parte, habetur intẽtum, ſi in nulla, ergo ſemper quieſcit, & ſic non eſt ad rem, loquimur enim de eo quod mouetur. Si in altera tantum, mouetur per accidens, ſeu per aliud, non primò.*

Secunda propoſitio, *Ante quamlibet partem motus præcedit mutatũ eſſe verſus principium. Patet, quia ſi toto tempore mouetur, in dimidio temporis mutatum eſt, & in dimidio illius dimidij, & ſic in quacumque diuiſione ſine termino. Item quia ante quamlibet partem temporis datur inſtans, ergo & ante quamlibet partem motus mutatum eſſe, dum durat motus; in inſtanti enim non mouetur, ergo mutatum eſt.*

Tertia propoſitio. *Ante quodlibet mutatum eſſe, datur moueri. Patet, quia mutatum eſſe eſt in indiuiſibile ipſius motus, ſicut inſtans indiuiſibile temporis, ſed inter motum nullum datur indiuiſibile, quod non præcedat aliqua pars, ſicut nec inter tempus aliquod inſtans, quod non præcedat pars temporis: ergo ante quodlibet mutatum eſſe datur pars motus. Illud autem à quo extrinſecè incipit motus, non eſt mutatum eſſe, quia non eſt inter motum.*

SVMMA CAPITIS VII.

IN *hoc capite poſtquam egit de diuiſione & partibus motus, agit de finitate, & infinitate eius, & comparat illam cum finitate & infinitate temporis: & ponit quatuor præcipuas propoſitiones.*
Prima, *impoſsibile eſt tempore infinito pertranſire magnitudinem finitam, & eadem ratio eſt de quiete, quod intelligitur niſi reiteretur eadem magnitudo finita, vt in circulationibus cœli: & probat, quia ſi ſit magnitudo finita, & hac percurrit infinito tempore, vtique medietas eius non infinito percurretur, ſed finito, cùm ſit minor, minuſq; conſumat quàm tota, tranſitur ergo medietas ſpatij finito tempore, ſimiliter ergo aliqua medietas tempore finito tranſitur, ergo vtraque finito tempore, quia ex duobus finitis non componitur infinitum.*

Secunda propoſitio, *non poteſt magnitudo infinita pertranſiri tempore finito, ſiue motu vniformi & æquali, ſiue non. Patet, quia ſi ex illa infinita magnitudine ſumatur pars quædam finita, illa pertranſitur tempore finito, ergo ſimiliter ſumendo aliam atque aliam finitam, ſimiliter tempore finito percurretur, ergo cùm tempus ſit finitum, conſumitur numeratione partium finitarum magnitudinis, & tamen adhuc non eſt conſumptum totum ſpatium, quia infinitum eſt, & finitis partibus non conſumitur, ergo.*

Ter-

Tertia propoſitio, *eadem ratio eſt ex parte mobilis quoad finitum & infinitum, ſcilicet, quod neque mobile finitum magnitudinem infinitam, neque mobile infinitum magnitudinem finitam, neque infinitum mobile infinitam magnitudinem tempore finito pertranſeat, ſed oportet adæquari omnia finita & infinita, etiam ex parte mobilis, quia eadem proportio requiritur in mobili, & in magnitudine & tempore.*

Quarta propoſitio, *non poteſt dari motus infinitus finito tempore. Conſtat ex dictis, quia quantitas motus accipitur ſecundum quantitatem ſpatij, vnde idem eſt dicere motum infinitum finito tempore, ac dicere magnitudinem infinitam finito tempore pertranſiri.*

SVMMA CAPITIS VIII.

P*Oſtquam Phyloſophus determinauit de diuiſione motus, & ordine partium eius, hic determinat de diuiſione & partibus quietis, ſeu ſtationis: diſtinguitur autem ſtatio à quieto, quia ſtatio dicitur generatio quietis, & ſic de ſtatione dicit tria.* Primum, *quòd omne quod ſtat, ſeu ad ſtatum tendit, mouetur, quia nondum quieſcit, ſed generat quietem* Secundum. *quòd omne quod ſtat, in tempore ſtat, quia non mouetur niſi in tempore.* Tertium, *quòd ſicut omne quod per ſe primo mouetur, in qualibet parte temporis mouetur, ita quod ſtat, in omni tempore ſtationis mouetur, & ſicut non datur primum in motu, ita neque in ſtatione, ſeu ſtatu, quia ſicut non eſt accipere primam partem temporis, ita nec primam partem ſtationis & motus.*

De quiete *autem dicit, quòd non eſt aſſignare primam partem quietis, ſicut nec primam partem motus. Ratio eſt, quia omnis quies eſt in tempore, non in inſtanti, ſicut ſupra probatum eſt, quieſcit enim aliquid priuatiuè in eo, in quo aptum eſt moueri, ſolum autē poteſt moueri in tempore*

In calce capitis ponit & probat vnam propoſitionem, ſcilicet, mobile quòd primo & per ſe mouetur, & non ratione alicuius partis tantum, impoſsibile eſt quòd in aliquo tempore ſit in aliquo, in quo primo mouetur, verbi gratia, in eodem loco, vel in eadem diſpoſitione qualitatis. Quod oſtendit, quia alias quieſceret & moueretur ſimul, quod repugnat; moueretur, quia ita ſupponitur, quieſceret autem, quia cum illo primo tempore ibi ſit, & illud tempus ſit diuiſibile, in quacumque parte illius temporis verificatur quod ibi ſit, vndè in vna parte temporis ſe habet ſicut antea, quod eſt quieſcere. Vndè colligit, quod in inſtanti temporis in aliquo quidem loco eſt, tamen ibi non quieſcit, quia quies non eſt in inſtanti, ſed in tempore.

SVMMA CAPITIS IX.

IN *cap. 9. ſoluit rationes Zenonis & aliorum, qui tollebant motum diuiſibilem & ſucceſſiuum. Sunt autem quatuor præcipuæ rationes Zenonis, tamen prima & tertia in idem coincidunt.* Prima ratio eſt, *quia ſi daretur motus, ſequeretur idem ſimul moueri & ſtare, conſequens eſt abſurdum, ergo. ſequel. probat. quod mouetur ſingulis inſtantibus, moueri non poteſt, & tunc ſtat in loco ſibi æquali, ergo quieſcit, ergo ſimul mouetur & quieſcit.* Reſpondet *Phyloſ. tempus non componi ex ſolis inſtantibus, & ideò benè ſtat, quòd in inſtantibus non moueatur: moueatur verò in tempore diuiſibili, nec tamen in inſtantibus quieſcit, licèt tunc non moueatur, quia non ſe habet tunc, ſicut prius.*

Secunda ratio, *quæ apud ipſum erat præcipua eamque Achillem vocabat. Sequeretur enim quòd res celerrima nō poſsit tardiſſimam aſſequi, quod eſt ridiculū: ſequel. patet. nam ſi res celerrima, vt Achilles diſtet vno ſtadio à re tardiſsima, v. g. teſtudine, & moueatur decuplo velocius illa, nunquam poterit illam aſſequi, nam dum Achilles illud ſtadium percurrit, teſtudo decimam partē*

Digitized by Google

progredietur,& dum ille decimam partẽ tranſiuit,teſtudo aliã decimã illius decima ambulauit,& ſic in infinitum;ergo ſi motus in infinitũ diuiſibilis eſt, nũquã Achilles teſtudinẽ currẽdo ſuperabit.

Reſpondet *hoc argumentum procedere ex fallacia eadem,qua à diuiſione continui in infinitum ſecundum partes proportionales.probare vellemus non poſſe diuidi per partes deſignatas & finitas totum continuum, in parte enim finita & deſignata conſumuntur illæ infinitæ partes proportionales,quæ ſolum ſunt infinitæ in potentia. Vnde cùm finitam magnitudinem mobile velox conficiat breuiori tempore, quàm tardum, conſequenter omnes illas partes proportionales ſecundum quas habet infinitatem mobile velox conſumet breuiori tempore.*

Tertia ratio erat, *quia aliàs ſagitta quæ velociter mouetur, ſimul ferretur & ſtaret,quod iam prima ratione ſolutum eſt.*

Quarta ratio Zenonis. *Sint duo mobilia æqualia, quæ per idem ſtadium moueantur motibus contrarijs, & vnum incipiat à medietate ſtadij,aliud à fine æquali velocitate,ita quòd vnum conficiat medium ſpatij, & aliud integrum ſpatium. conſequenter medietate temporis vnum alterum ſuperabit,& ex alia parte tranſijt vnum mobile ex illis totum aliud mobile,quod eſt eiuſdem magnitudinis,ergo eodem tempore pertranſijt totum mobile,& mediam partem ſpatij, & ſic tempus integrum erit æquale dimidio.*

Reſpond. *Ariſtot. eſſe fallaciam in eo quod comparat eodem modo tranſitum per ſpatium quieſcens,& tranſitum per mobile quod mouetur, quando enim mobilia ſunt paris velocitatis æquali tempore tranſeunt idem ſpatium quieſcens,& medietate temporis medietatem ſpatij, ſed ſi ſpatium etiam moueretur, benè poſſet tranſire vnum totam longitudinem alterius minori tempore, eò quòd vtrumque ſe mouet.*

Ailas *rationes affert contra motum,quæ minus vrgent,v.g.quia dum aliquid eſt in motu,neque eſt in termino à quo v g.in non albo neque in termino ad quem, v. g. in albo,ergo nec album,nec non album,quæ ſunt contradictoria.* Reſp. *ſẽper alteram contradictoriã eſſe veram,ſcilicet,quod nondum ſit ſimpliciter & ex toto album, eſt tamẽ ſecundum quid ſcil. in fieri& tendentia.*

Svmma Capitis X.

IN *vltimo capite poſt deſtructam opinionem Zenonis duo facit.* Primò, *agit contra opinionem Democriti, qui dicebat atomos per ſe eſſe mobiles,& ſic oſtendit indiuiſibile per ſe mobile non eſſe.* Et ſecundò, *oſtendit contra Heraclitum non dari mutationem infinitam,ſicut ipſe dicebat,quòd omnia iugi motu mouebantur.*

Circa primum, *præmittit Phyloſoph. partes dupliciter moueri in aliquo continuo, ſcilicet propriè & per ſe vel per accidens & beneficio totius. Indiuiſibile ergo inquit non poſſe moueri niſi motu per accidens,ſicut qui eſt in nauigio, ſcilicet motu totius, non motu proprio & per ſe ; tùm, quia indiuiſibile ſi mouetur vel eſt in termino à quo vel ad quem,vel partim in vno, partim in altero ;ſi primum nondum mouetur ;ſi ſecundum, iam non eſt motus ſed ceſſauit: ſi tertium erit diuiſibile: non indiuiſibile ;tùm, quia ſi punctum mouetur in linea. & attingit ſpatium æquale ſibi,& deinde aliud æquale ſibi, conſtat linea ſolis punctis, ſi aliquod ſpatium minus, dabitur minus aliquid indiuiſibili, quod repugnat.*

Circa ſecundum, *oſtendit nullam mutationem eſſe infinitam,quia omnis mutatio extremis clauditur, ergo nulla eſt infinita. Anteced.prob.inductiuè in omni mutatione, generatio enim eſt inter ens & non ens, corruptio è contra, alteratio inter qualitates contrarias, augmentatio & diminutio inter quantitatem maiorem & minorem,latio inter loca diuerſa,ergo omnis mutatio ter-*

tio terminis clauditur. In calce *corporis dubitat duo. Primum, quomodo motus localis inter extrema claudatur, præſertim in motu circulari.* Reſpondet *id tantum mutari, quod poteſt mutatum eſſe, ſicut id albeſcit quod poteſt eſſe album; cùm ergo mutetur corpus per lationem etiam circularem, habet mutatum eſſe, & conſequenter terminis clauditur. Secundum eſt, an re vera motus poſsit in infinitum aliquo modo eſſe.* Et reſpondet, *quòd ſi ſumantur motus ſpecie diuerſi, poteſt vnus ſuccedere alteri in infinitum vt lationi alteratio, alterationi accretio, & ſic de alijs, ſicut eſſet ſi mundus duraret in æternum. In vna autem ſpecie motus exiſtimauit Ariſtotel. aliquem motum poſſe eſſe perpetuum, ſcilicet motus cœli quem poſuit ab æterno, de quo lib. 8. dicitur.*

SVMMA LIBRI SEPTIMI.

IN hoc libro incipit Ariſtot. ex motu quem hucuſque explicauit aſſurgere ad ipſa mouentia, vſque ad primum mouens & primum motorem, quod vberius præſtat in lib. 8. In hoc autem libro duo præcipuè intendit. Primum eſt tractare de principio motus vſque ad primum motorem, & hoc cap. 1. 2. & 3. Secundum eſt comparare ipſa mobilia & mouentia inter ſe quoad velocitatem, tarditatem & proportionem quam habent; & hoc cap. 4. & 5.

Samma Capitis I.

VT oſtendat Phyloſ. quod in motibus deueniendum eſt ad vnum primum motorem, duplicem propoſitionem ponit & explicat in iſto capite. Prima eſt, *omne quod mouetur ab alio moueri.* Secunda, *non dari proceſſum in infinitum in motoribus, ſed ſiſtendum eſſe in vno primo, qui moueat & non moueatur.*

Prima ergo propoſitio, *quæ in fronte libri ponitur, procedit de eo quod primo & per ſe mouetur, non de eo cuius tantùm pars mouetur, & alia mouet, ibi enim etiam diſtinguitur mouens & motum. Supponit ergo, quòd id quod per ſe primo mouetur, vel mouetur ab extrinſeco mouente, vt ſi impellatur ab aliquo, vel mouetur ab intrinſeco: ſi primo modo, conſtat ab alio moueri, ſi mouetur ab intrinſeco, etiam debet diſtingui mouens & motum, quia in eo quod mouetur à ſe, ſemper eſt vna pars mouens, & altera mota: ex eo enim quòd totum mouetur, non ſumitur ſufficiens ratio quòd non ſit pars mouens, & pars mota, neque hoc eſt primo & per ſe moueri, ſed mediantibus partibus.*

Secunda propoſitio eſt, *in mouentibus non eſt abire in infinitum, ſed eſt deuenire ad vnum, qui ſit princeps motionis. Ratio eſt, quia ſi eſſet proceſſus in infinitum, daretur infinitus motus finito tempore, quia licèt quodlibet mobile finito & determinato motu moueatur, iſta tamen collectio motuum infinita eſt, & tamen omnia finito tempore mouebuntur, quia motus, qui fit ab vltimo mobili, finito tempore abſoluitur, ergo &c. Denique vt apertè videatur inconueniens, quod ſequitur, ſi infinita mouentia finito tempore moueantur, etiam ſi plura ſint, vrget inde rationem, quia ſi omnia illa mobilia in vnum continuarentur, fieret ex illis vnum infinitum mobile, quod finito tempore conficeret infinitam motionem, cùm corpus infinitum etiam ſi circulariter moueatur, infinitum ſpatium, conficiat, quamuis breui tempore, vt lib. 3. oſtenſum eſt.*

Digitized by Google

SVMMA CAPITIS II.

IN *hoc capite proponit Philoſ. vnicam propoſitionem, ſilicet id quod primo mouet, id eſt non interuentu alterius, coniunctum debet eſſe ei quod mouetur ab illo. Hanc propoſitionem probat diſcurrendo per omnia genera motus, ſcilicet localem, alterationis, augmentationis.* Et de motu locali *id oſtendit, quia omnis motus localis vel fit à principio intrinſeco, vel extrinſeco; ſi ab intrinſeco, manifeſtum eſt id quod mouetur, eſſe coniunctum ei quod mouet; ſi ab extrinſeco, ſolum poteſt quatuor modis moueri, ſcilicet, tractu, pulſu, vectione, & volutatione, ſeu vertigine, quos ſigillatim explanat, & omnes reducit ad tractum, & pulſum; conſtat autem quòd impellens & trahens proximum eſt ei quod mouet, vt conſtat ex definitione pulſus, & tractus: nam pulſus eſt motus aut à ſe, aut ab alio ad aliud; tractus autem eſt ab alio ad ſe, aut ad aliud motio; ergo quidquid loco mouet, proximum eſt rei motæ, quæ primo mouetur.*

In motu alterationis *idem probat, ſupponendo quòd qualitas ad quam eſt alteratio, eſt qualitas tertiæ ſpeciei, vt calor & frigus, humor, ſiccitas, &c. Id ergo quod primo alterat, coniunctum eſt ei, quod primo alteratur, vt patet in ſenſibus, manus enim caleſit ab igne diſtante, quia primo aer ei coniunctus alteratur, & ab aere manus, & in viſu ſpecies coloris primo accipitur in aere, inde mouet viſum, & ſimiliter ſe habet in reliquis rebus.*

Vltimo in motu augmentationis *auctio non fit niſi opponendo, & diminutio detrahendo ei, quod augetur vel minuitur, ergo illi debet eſſe proximum id quod mouet tali motu, & ſic in omni motu mouens primo eſt proximum rei primo motæ.*

SVMMA CAPITIS III.

IN *hoc cap. occaſione eius, quod in præcedenti dictum fuit, quòd alteratio ad qualitates tertiæ ſpeciei ſolum terminatur, id latius demonſtrat diſcurrendo per alias ſpecies, & oſtendendo ſolum ad illas poſſe terminari alterationem. Præſertim autem probat non verſari alterationem immediatè circa figuram, & circa habitus, verbi gratia, vitia aut virtutes & ſcientias, quæ omnia in textu clara ſunt, nec multum intereſt ea ſpecialiter exponere.*

SVMMA CAPITIS IIII.

IN *hoc capit. & ſeq. diſſerit Philoſophus de comparatione motuum inter ſe. Et in præſenti quidem tradit quaſi in communi, quæ mobilia aut motus comparari poſſunt inter ſe.* In capit. *verò vltimo tradit in particulari quomodo proportiones iſtorum motuum ſint faciendæ. Igitur quantum ad primum in hoc capite proponit duas dubitationes.* Prima, *vtrùm quilibet motus comparari poſſit cum quolibet motu, quantum ad velocitatem, & tarditatem, quam quæſtionem poſtquam diſputat in vtramque partem.*

Reſpond. *quòd vt motus comparari poſſint, debent eſſe vniuoci, id eſt eiuſdem generis, ſicut non benè comparantur vinum, & ſonum, vt dicamus vinum eſſe acutiorem ſono; imò & eiuſdem ſpeciei eſſe debent, ſicut non benè comparantur albedo & nigredo, ſed duæ albedines, vel duæ nigredines, vndè motus circularis & rectus, & multo minus alteratio, & latio non benè comparantur, ſunt enim diuerſæ rationis. Nec obſtat quòd aliqua vniuoca videmus non poſſe comparari, vt multum & parum in aqua & aere, vel ſaltem duplum & dimidium, nec tamen comparamus aquam cum aere in multitudine, aut in duplo; non enim hæc obtinent eandem rationem in aqua & aere, ſed diuerſam, dicitur enim aer multus reſpectu aquæ, quia magis diffunditur & extenditur; aqua verò reſpectu aeris, quia plus materiæ habet, quæ ſunt rationes diuerſæ comparationi, & ſolum ſecundùm quid comparari poſſunt, non eo modo, quo aqua cum aqua, & aer cum aere.*

Secunda

Secunda dubitatio eſt, *ſpecialiter circa alterationes, & generationes, quomodo comparari poſsint ſecundum velocitatem, & tarditatem, cum eis non æqualitas, ſed ſimilitudo conueniat.*

Reſpondet, *alterationes poſſe comparari quoad velocitatem, ſi circa eandem qualitatem verſentur, & fiant æquali tempore ſumitur enim ibi æqualitas ratione continuitatis in motu, ſimilitudo verò ratione qualitatum. In generationibus autem fit comparatio penes velocitatem, & tarditatem, quando res eiuſdem ſpeciei æquali tempore gignitur, vel corrumpitur, velociores autem quãdo æquali tempore diuerſum quid generatur, vel corrumpitur, id eſt magis perfectum & abſolutum, vt ſi eodem tempore membra fœtus in vtero ad maiorem perfectionem euadant.*

SVMMA CAPITIS V.

IN *hoc capite quaſdam regulas tradit ad declarandum in particulari comparationes, ſeu proportiones motuum, & tradit ſeptem regulas circa motum localem, tres circa alterationem & augmentationem. Supponit autem in motu locali inueniri quatuor, ſcilicet id quod mouet, id quod mouetur, tempus & ſpatium.* Prima regula eſt. *Virtus mouens aliquod mobile tanto tempore, verbi gratia hora, mouebit dimidium mobile per duplum ſpatium eodem tempore.* Secunda, *virtus æqualis mouet dimidium mobilis per totum ſpatium, quo mouebat integrum mobile dimidiato tempore, quo integrum mouebat.* *Tertia, ſi aliqua virtus tantum pondus mouet quodam certo tempore per tantum ſpatium, mouebit dimidium pondus, dimidio illius temporis per dimidium ſpatium.* Quarta, *dimidium talis virtutis mouebit dimidium eiuſdem ponderis æquali tempori per idem ſpatium.* Quinta *ſi aliqua virtus tantum pondus per tantum ſpatium tanto tempore mouet, non eſt neceſſe quòd duplum ponderis dimidio tempore moueat, ſed poteſt eſſe quòd nullo modo mouere illud poſsit.* Sexta, *ſi dimidium virtutis mouet dimidium ponderis per aliquod ſpatium, non ſequitur quòd totum & integrum pondus per aliquod ſpatium moueat, ſicut ſi multi trahunt nauim per aliquod ſpatium, non poterit vnus trahere aliquo ſpatio.* Septima, *cùm duæ virtutes ita ſe habent, quòd vnaquaque per ſe aliquod pondus certo tempore per aliquod ſpatium defert, ſi coniungantur, poterunt vtrumque pondus per æquale ſpatium eodem tempore mouere.*

Circa alterationem *& augmentationem ponit tres regulas.* Prima, *virtus quæ auget vel alterat tanto tempore, duplo longiori tempore duplum alterabit, ſcilicet, ſi perſeueret eadem.* Secunda, *eadem virtus dimidio temporis augebit, alterabitque dimidium.* Tertia, *ſi aliqua virtus certo tempore tantum augeat, vel alteret, non ſequitur quòd dimidium virtutis eodem tempore dimidium alteret vel augeat, poteſt enim nullo modo vinci reſiſtentia paſsi.* Plura de proportionibus videri poſſunt apud Magiſt. Soto ſuper 7. Phyſicor.

SVMMA LIBRI OCTAVI

INtentum Ariſtot. eſt in hoc vltimo libro ex motu præſertim circulari, quem æternum putat ſicut & ipſum mundum, ad vnum, primum ſupremumque omnium motorem aſcendere, qui ſit magnitudinis & mutationis expers, æternus quoque & infinitus in virtute.

SVMMA CAPITIS I.

IN *hoc primo cap. Ariſtoteles tria facit.* Primò, *ſupponit motum ab omnibus admitti, qui admittunt naturam: tùm, quia mundum genitum fecere & conſequenter per motum: tùm, quia diſputatio de natura eſt, etiam contemplatio de motu.* II. *refert antiquorum opiniones negantes motus perpetuitatem, duplici enim via proceſſerũt. Quidã vt Anaxagoras dixerunt omnes res*

Digitized by Google

quieuiſſe per infinitum tempus, deinde à mente per motum fuiſſe excitata & ſegregata. Alij vt Empedocles viciſsitudinem poſuerunt motus & quietis, quieſcendo per aliquod temporis ſpatium, & mouendo per aliud, nunc amicitia congregante, nunc diſtrahente lite. Tertiò, *eas refutans oſtendit non dari initium motus, ſed ab æterno eſſe. Primò, ex ipſa natura motus, quia ſi motus habet principium, vel etiam incepit ipſum mouens & mobile, vel non cepit, ſi cepit vtique per motum, & ſic iam ille non fuit primus motus: ſi non cepit, ergo mouens & mobile per infinita ſecula fuerunt ſine motu, quod eſt abſurdum, nec enim dabitur ratio, cur modo quam ante, cepit ſe mouere.*

Secundò, *quia ſi motus initium habuit, cùm prius non eſſet, ergo dabatur aliquid prius quam ipſe motus, ergo & tempus, quia prius & poſterius in duratione tempus eſt, & tempus ſine motu non datur, ergo ante primum motum dabatur motus.*

Tertiò, *nullum fuit initium temporis, ergo neque motus. Anteced. patet, quia in quolibet tempore eſt ſumere inſtans præſens, ſed inſtans eſt finis præcedentis, & initium futuri, ergo reſpectu cuiuſcumque temporis deſignati dabatur ante tempus, & dabitur poſt. Authoritate etiam id probat, quia omnes præter Platonem dixerunt mundum eſſe æternum.*

SVMMA CAPITIS II.

IN *hoc capite refellit Phyloſophus rationes Anaxagoræ, & Empedoclis contra æternitatem motus, & facit duo. Primò eos arguit, quia non reddiderunt cauſam negandi æternitatem motus, aut non ſufficientem, deinde ſoluit rationes eorum.* Circa primum *oſtendit inſufficientem cauſam ſuæ poſitionis habuiſſe Empedoclem, & Anaxagoram, qui dicebant motum non eſſe æternum, ſed incepiſſe, quia ita natura ipſa comparatum eſt. Hoc autem dicitur fruſtra, quia natura maximè ordinatè procedit, in hoc autem quòd mouentia & mobilia quieſcant infinito tempore, aut modo quieſcant, modo moueantur, nullus ordo aut ratio inuenitur, quia natura aut ſemper & neceſſario operatur, aut ſi habet variationem, eſt ex certa cauſa & ratione, infiniti autem ad finitum nulla eſt proportio.*

Circa ſecundum, *ponit tres rationes ad probandum motum non ſemper fuiſſe, eiſque reſpondet.* Primò, *quia nulla mutatio clauſa terminis eſt perpetua, omnis mutatio eſt clauſa terminis, cùm inter duo extrema verſetur, ergo non eſt perpetua.* Secundò, *in motibus particularibus motus incipit & deſinit, vt cùm lapis de nouo mouetur, ergo ſimiliter tota collectio motuum in toto vniuerſo potuit incipere & poterit deſinere.* Tertiò, *quia animalia & præſertim homines incipiunt habere motum nullo facto motu ab exteriori, ergo idem poterit contingere in toto vniuerſo, cùm homo ſit paruus mundus.*

Ad primam *reſpondet, concludere mutationem quæ eſt inter contraria ratione ſuorum terminorum eſſe finitam, poteſt tamen per iterationem perpetuari motus, qui contrario caret, ſicut circularis.*

Ad ſecundam *reſp. nullum eſſe inconueniens, quòd aliquid de nouo incipiat moueri quod ante non mouebatur, ſed tamen talem motum in ſingulari antecedit alius, & illum alius in infinitum verſus principium.*

Ad tertiam *reſpond. falſum eſſe, quòd motum animalium alius motus ab extra non præcedat; tùm, quia alterationes multæ fiunt ab extrinſeco principio in ipſis animalibus; tùm, quia in ipſo motu locali, in quo ſe mouent, apprehenſio à cauſa extrinſeca excitatur & mouetur.*

SVM-

Digitized by Google

Svmma Capitis III.

PRæmittit in hoc cap. Ariſt. quandam diuiſionem eorum quæ mouentur. Deinde reprobatis duabus opinionibus antiquorum excludit ex præfata diuiſione ea membra, quæ inconuenientiam habent.

Circa primum, *diuiſio talis eſt, diſpoſitio rerum quantum ad motum vel quietem, ſolum poteſt eſſe triplex, aut enim omnia quieſcunt & nihil mouetur, aut omnia mouentur & nihil quieſcit, aut aliqua mouentur, aliqua quieſcunt. Et hoc vltimum adhuc poteſt ſumi tripliciter, vel enim ea quæ mouentur, perpetuo mouentur, & quæ quieſcunt, perpetuo quieſcunt, aut è contra nihil eſt, quod ſemper mouetur aut quieſcat, aut tandem aliqua quandoque quieſcunt, quandoque mouentur, alia verò perpetuo mouentur, & alia perpetuo quieſcunt.*

Circa ſecundum *explodit duas ſententias extremas. Quidam dicebant nihil moueri, vt Zeno, & Parmenides, contra quos diſputare ad Phyſicum non ſpectat, quia tollunt motum, qui ad omnes ſcientias & artes pertinet; probare autem id quod ad omnem ſcientiam & artem pertinet, non eſt Phyſici, ſed Metaphyſici. Alij è contra dicebant omnia eſſe in perpetuo fluxu & motu, vt Heraclytus & Cratillus. Quod Ariſtotel. refutat diſcurrendo inductiuè per omnes ſpecies motuum, nullus enim eſt qui aliquam intermiſsionem non recipiat, cùm ad ſenſum conſtet, nec ſemper aliquid creſcere, aut decreſcere, nec ſemper aliquid alterari, &c. Ex quo conſtat falſum eſſe, quòd omnia quæ mouentur, ſemper mouentur, & quæ quieſcunt ſemper quieſcunt, quia conſtat aliqua ex motu ad quietem, & ex quiete ad motum tranſire. Similiter manet excluſum alterum membrum diuiſionis, quòd omnia interdum quieſcunt, interdum mouentur, vt contra Empedoclem cap. præcedenti oſtendit.*

Svmma Capitis IIII.

CVm ad primum motum, & primum motorem inueniendum ſolum duobus principijs innitatur Phyloſopha, ſcilicet, omne quod mouetur ab alio mouetur, & quod non datur in motibus per ſe proceſſus in infinitum, licèt hæc principia poſuerit in initio 7. libri, nunc explicat illa vberius, & in hoc quidem cap. intendit oſtendere illud primum, in ſequenti ſecundum. Et tandem in 6. cap. colligit dari vnum primum motorem. In hoc ergo cap. 4. facit tria. Primò, *ponit tres diuiſiones ſeu diuerſitates eorum quæ mouentur.* Secundò, *incipit probare per inductionem omne quod mouetur ab alio moueri: & tandem* tertiò *colligit ipſam propoſitionem eſſe veram, quòd omne quod mouetur, ab alio mouetur.*

Circa primum. Prima diuiſio *eſt eorum, quæ mouentur aut mouent, quædam per accidens, quædam per ſe id habent, dicuntur autem per accidens mouere, aut moueri, quæ inſunt eis quæ per ſe mouent aut mouentur, ſiue vt pars, ſiue vt accidens, ſicut Socrates per ſe loco mouetur, album verò per accidens.* Secunda diuiſio, *eorum quæ per ſe mouentur alia per ſe, alia ab alio, alia ſecundum naturam, alia præter naturam. Et dicuntur moueri ſecundum naturam, quia habent in ſe principium motus vt animalia.* Tertia diuiſio, *quæ ab alio mouentur, quædam etiam naturaliter mouentur, vt inferiora deorſum, quædam præter naturam, vt inferiora ſurſum.*

Circa ſecundum, *incipit inductione oſtendere, quòd omne quod mouetur, ab alio mouetur.* Primò *enim id perſpicuum eſt in omni motu præter naturam ſeu violento, hoc enim eſt à principio extrinſeco.* Secundò, *in motu viuentium, in quibus datur pars mouens & mota, & mouentur ab anima, ſicut nauis à nauta.* Tertiò, *dubitationem habet in motu naturali inanima-*

Digitized by Google

nimatorum, ſcilicet in grauibus & leuibus: conſtat enim non moueri à ſe ipſis, quia hoc eſt proprium viuentium, & eorum, qua poſſunt ſiſtere motum ſuum, & quieſcere cum voluerint, quòd non habent grauia & leuia. Similiter habent partes omnino ſimiles, & ita vna non ſe habet vt mouens, & alia vt mota, quòd requiritur in his, qua mouentur à ſe. Vt ergo videatur à quo principio moueantur naturaliter, dicit quòd grauia & leuia poſſunt eſſe in potentia ad formam, qua grauia ſunt, antequam ſint genita ſicut aqua eſt poteſtate aer, & aer eſt in potentia aqua: vel poſſunt eſſe in potentia ad motum, etiam poſtquam grauitatem habent, & hac eſt potentia ad actum ſecundum quem habent ſublato impedimento, ſimiliterque ad locum ad quem mouentur, tanquam ad naturalem ſedem vbi quieſcant, & in qua conſeruentur. Igitur grauia & leuia per accidens mouentur à tollente impedimentum, à quo tamen non mouentur per ſe, per ſe autem mouentur ab eo quod generauit, ſeu fecit leue & graue, ex quo colligit, omne quod mouetur ab alio moueri, quod eſt vltimum intentum in hoc capite.

SVMMA CAPITIS V.

IN *Hoc capite ſecundum principium Ariſtoteles proponit & explicat, ſcilicet, non poſſe procedi in infinitum, ſed deueniendum eſſe ad vnum primum, quod moueat & non moueatur, & principaliter tria facit.* Primò, *oſtendit non dari proceſſum in infinitum in cauſis mouentibus.* Secundò, *non eſſe neceſſe quòd quidquid mouet, ab alio moueatur, ſed poſſe aliquid mouere, & non moueri. Tertiò explicat, quomodo id quod ſe mouet, ſibi ipſi poſsit eſſe cauſa motus.*

Circa primum, *oſtendit non eſſe proceſſum in infinitum, ſed deueniendum eſſe ad vnum primum mouens immobile, quia quidquid mouetur, neceſſe eſt moueri ab alio, vel ergo id à quo mouetur, mouet ſe, vel rurſus ab alio. Si à ſe tantum, in eo ſiſtitur, & eſt primum mouens, quod non mouetur vt moueat. Si mouetur ab alio & illud rurſus ab alio in infinitum: ergo in talibus mouentibus non datur primum, & conſequenter, neque vltimum, cum hoc ab illo pendeat, remoto autem primo & vltimo mouente, nullus eſt motus.*

Circa ſecundum, *probat non omne quod mouet neceſſariò moueri, quia vel omne quod mouet, debet moueri eadem ſpecie motus vel alia, non eadem, alioquin qui doceret Geometriam, deberet eam addiſcere, & qui ſaxum voluit, etiam deberet volui. Si diuerſa cùm non ſint infinita ſpecies motuum, ſed finita, neceſſario eſt ſtandum in aliquo, quod nulla ſpecie motus moueatur. Quòd ſi dicatur eſſe recurſum & circulum inter iſta mouentia. Contra eſt, quia tunc ſequeretur moueri aliquid à mouente ſecundum motum eiuſdem ſpeciei, quia ſi mouens motu locali, mouetur ab alteratione, & hoc ab augmentatione, & illud à motu locali: ergo de primo ad vltimum mouens motu locali, mouetur à motu locali: ex quo colligit non eſſe dandum proceſſum in infinitum, ſed deueniendum ad vnum, qui ſit primum mouens, & princeps omnium motuum, quia per ſe mouens eſt.*

Circa tertium, *probat, quòd non poteſt aliquo modo dici, quòd totum mouet ſe totum, ita quòd primo & per ſe ſit mouens, & motum, quia ſi ſe totum moueret, eſſet idem alterans & alteratum, ſanans & ſanatum, in actu & potentia reſpectu eiuſdem: deinde nec poteſt dici, quòd totũ ſic ſe mouet, quòd vtraque pars vtramque partem mouet, quia ſic non daretur vnum primum mouens in quo ſiſteretur, ſed vtrumque eſſet primum, & neutrum, quia vtrumque mouet, & ſimiliter vtrumque mouetur ad inuicem, imò hoc perinde erit, ac ſi totum moueret ſe ipſum primo & per ſe: quare in mouente ſe neceſſe eſt, quòd vna pars ſit mouens, & alia mota: & iſta partes ita ſe*

Digitized by Google

ita ſe habere debent in toto, quòd ſe tangant mutuo, aut vna ab alia, & ſic mouens & motum debent eſſe ſimul ſecundum contactum. Et hac ratione dicitur illud totum mouere ſe ipſum, quia cùm ſint ibi tria, ſcilicet, mouere, moueri, & ſe mouere, hoc vltimum conuenit toti, non quòd moueat totum, vel à toto moueatur, ſed quòd in ſe habendo partem mouentem & motam, per aliquid ſui mouet aliquid ſui, & ſic mouet ſe ipſum. Colligit ergo ex dictis dari aliquod primum mouens immobile, aut cuius pars moueat, & ab alio non moueatur, cum non procedatur in infinitum in mouentibus, & mobilibus.

SVMMA CAPITIS VI.

TRIA *in hoc capite demonſtrat* Phyloſoph. Primum, *quòd primus motor ſit ſempiternus.* Secundum, *quòd ſit vnus.* Tertium, *quòd primium illud, quod à primo motore mouetur, eſt ſempiternum.*

Primum oſtendit, *ex eo, quia ſemper fuit motus, ergo ſemper fuit mouens, & primũ mouens.*

Secundum oſtendit, *quia omnes motus reducuntur ad vnum, ſcilicet ad motum cœli, qui æternus eſt, & maximè vniformis; ergo ad vnum motorem debent reduci, ſi enim ad duos reduceretur, non eſſet vnus, & continuus. Quòd ſi dicatur, motores orbium ſub primo mobili per accidens moueri, & ſic primus motor poterit moueri per accidens: & tamen eſſe principium motus perpetui & continui.* Reſpondet *motores orbium non moueri per accidens motu accepto in ſe ſicut anima moto corpore, ſed motu recepto in ipſis orbibus, quatenus orbis inferior rapitur ad motum ſuperioris orbis, & ideo ſtat motores orbium eſſe cauſas motus æterni.*

Tertium oſtendit, Tùm, *quia primum mouens eſt perpetuum & immobile, ita quòd nec per ſe, nec per accidens mouetur: ergo id quod immediatè ab ipſo eſt motum, æternum eſt. Tum, quia niſi daretur primum mobile, quod ſempiterno motu & indefectibili moueretur, non eſſent perpetuæ generationes & mutationes horum inferiorum: ſi enim non daretur corpus mobile, & variabile, & medium inter primum motorem, & ea quæ corruptioni ſunt ſubiecta, cum primus motor eodem modo ſemper ſe habeat, hæc inferiora ſemper eodem modo ſe haberent, nec variationi eſſent ſubiecta.*

SVMMA CAPITIS VII. VIII. & IX.

TRIA *iſta capita conſumit* Phyloſoph. *in probando, quiſnam motus ſit primus & dignior inter cæteros & ex tribus generibus motuum oſtendit localem eſſe primum inter cæteros. Inter locales autem rectum & reflexum non poſſe eſſe continuum, & perpetuum, atque adeò nec primum, circularem verò eſſe primum quia eſt continuus, & perpetuus. In capite ergo ſeptimo docet lationem eſſe priorem alijs motibus natura, tempore, & dignitate.* Natura, *quia poteſt eſſe ſine illis: ſiquidem continua eſt, alij verò motus non, illi verò ſine latione eſſe non poſſunt ſaltem ſine latione cœli.* Tempore, *quia latio eſt æterna, & ab æterno, alij motus variantur tempore* Dignitate, *quia conuenit nobilioribus entibus, vtpote animalibus perfectioribus, & cœlis, & his quæ per ſe mouentur.*

In octauo *autem capite oſtendit inter motus locales, neque rectum, neque mixtum, ſeu reflexum poſſe eſſe continuos, & perpetuos, & de recto probat, quia non poteſt continuari per infinitam magnitudinem, cum illa non detur, & ſic non poteſt eſſe perpetuus, niſi fiat per recurſum & reflexionem à puncto oppoſito ad oppoſitum. Motus autem reflexus continuus, & perpetuus eſſe non poteſt, quia motus reflexus diſcontinuatur à directo cum detur aliqua quies in puncto reflexionis, & quia reflexus, & directus ſunt motus contrarij, quoniam ad contraria loca tendunt,*

Digitized by Google

dunt, ergo non ſunt idem motus, & continuus. Hinc rurſus reſpondet ad argumentum Zenonis in ſexto libro propoſitum, quòd mobile decurrit infinita indiuiſibilia, & partes finito tempore; reſponderat enim etiam tempus habere ſimiliter infinita indiuiſibilia, quæ reſponſio fuit ad hominem. Nunc ſecundum veritatem reſpondet, partes illas actu non eſſe infinitas, ſed finitas: ſolum verò in potentia infinitas, infinitum autem in potentia, finito tempore pertranſiri poteſt.

In cap. 9. *oſtendit, nullam eſſe repugnantiam in motu circulari, vt continuus, & æternus ſit, & redit ad probandum, quomodo id repugnet alijs motibus: in circulari enim motu redditur ab eodem puncto ad idem punctum, & principium coniungit fini, vndè nec debet in reflexione quieſcere, neque contrarijs motibus agitari.*

SVMMA CAPITIS X.

INTENTVM *huius capitis eſt oſtendere, quòd primus motor eſt indiuiſibilis, id eſt incorporeus, carens magnitudine, & infinitæ virtutis; ad quod probandum præſupponit tres propoſitiones, deinde interponit dubitationem quandam de motu proiectorum. Tertio concludit intentum. Primò ergo præſupponit tres propoſitiones,* quarum prima eſt. Nulla *virtus finita poteſt mouere tempore infinito.*

Secunda propoſitio. *In magnitudine finita non poteſt dari infinita virtus, quod intelligitur de magnitudine materiali quantum eſt ex vi & proportione formæ materialis.*

Tertia propoſitio. *In magnitudine infinita non poteſt eſſe virtus finita, quia virtus magnitudinis infinitæ vincit quamcumque virtutem finitam, ergo eſt infinita.*

Circa ſecundum. *Interponit dubitationem, quomodo proiecta, verbi gratia, ſagitta moueatur, cùm recedat à proijciente, nec moueri poſſit ab aere, cum ſit eadem difficultas, à quo iſte aer moueatur.*

Reſpondet, *moueri ab impellente quatenus tangit partem aeris propinquam, & illa aliam, & aliam & eam quæ lapidi adhæret ipſum deferre, ceſſat autem moueri cùm virtus impreſſa minor eſt in conſequenti, quàm in primo; vnde talis motus non eſt continuus, quia licèt propter vnitatem mobilis videatur continuus, eſt tamen diſcontinuus propter diuerſa mouentia, ſcilicet varias partes corporis intermedij mouentes.*

Circa tertium, *colligit inprimis motorem primum eſſe vnum, quia eſt principium vnius, & ſempiterni motus; eſſe immobilem quia non eſt proceſſus in infinitum in mouentibus motis ab alio, & ſic non mouetur nec etiam per accidens, quia non habet neceſſitatem mouendi, quia ab aliò non mouetur, ſed à ſe mouet. Similiter non fatigatur in mouendo, quia non patitur motum aliquem, & ſic virtus eius non fatigatur, neque laborat. Exiſtit autem in principaliori parte mundi, quæ eſt vel ſuprema circunferentia, vel centrum; potius autem eſt in ſuprema circunferentia, quia illa velociſsimè rapitur, & ſic ibi maiorem vim ſuam exercet primum mouens. Et dicitur eſſe ibi non per determinationem ſuæ ſubſtantiæ, ad illum locum, ſed per efficaciam motus, quia inde motus incipit. Et tandem concludit non habere magnitudinem ſeu corporeitatem, quia hæc vel eſſet finita vel infinita: infinita magnitudo non datur, vt in tertio probatum eſt: finita autem non poteſt eſſe, quia primus motor mouet tempore infinito, ergo habet virtutem infinitam, quæ in magnitudine finita eſſe non poteſt, ergo caret omni magnitudine.* Et ſic finitur textus Ariſtotelis in libris Phyſicorum.

(.·.)

1.004.754

Digitized by Google

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM,
QVÆ IN PRIMA PARTE PHILOSOPHIÆ NATVRALIS CONTINENTVR.

Numerus Paginam, A priorem, B verò poſteriorem paginam notat.

ACcidens non habet eſſe per ſe, nec eſt principium per ſe eſſendi, nec immediatum 202. *a.*

Accidens non eſt nobilius ſubſtantia nec in ratione nec productiui aut actiuitatis 201. *a.*

Accidens non eſt totale principium eſſiciendi ſubſtantias 202. *b.*

Accidens aliquod ſuperadditum requiritur vt forma ſubſtantialis ſit proximum & immediatum principium operandi reſpectu cuiuſcunque operationis etiam ſubſtantialis 201. *a.*

Accidens exiſtens in ipſo agente non eſt propriè inſtrumentum ſed virtus operantis. 205. *a.* 209. *b.*

Accidentia ſiue paſſiones phyſicæ quomodo reſoluantur in ſubſtantiam 12. *a.*

Accidentia ſupernaturalia educuntur de potentia obedientiali ſubiecti 74. *b.*

Accidentia artificialia & intentionalia ſimpliciter educuntur de potentia ſubiecti ibid.

Actio eſt actus ſecundus agentis. 241. *b.*

Actionis duplex genus aſsignatur 242. *b.*

Actionis diuerſæ connotationes aſsignantur 211. *a.* & 243. *a.*

Actio qualiscunque qualem terminum debeat habere 92. *b.*

Actiones aliquæ quomodo dicantur naturales 135. *b.*

Actiones ſunt ſuppoſitorum & quomodo hoc intelligatur. 99. *a. b.*

Actionum Dei & creaturarum diuerſitas 242. *a.*

Actio creatiua & eductiua quomodo diſtinguantur. 244. *a.*

Actione eadem ſimul educi & creari aliquid non poteſt 244. *a.*

Actio & generatio quæ eſt accidens ſpecificatur à termino qui eſt ſubſtantia. 203. *a.*

Actio emanans, quomodo in re duplicem formalitatem importet. 247. *b.*

Actio effecta identificatur cum motu ſed non actio efficiens. 249. *b.*

Actionem formæ accidentalis dependere ab actione formæ ſubſtantialis quomodo intelligatur 208. *a.*

Actiones externæ circa media pertinentia ad ordinem executionis ſunt effectus finalizati à fine. 228. *b.*

Actio & Paſsio identificantur cum motu à parte rei 237. *a. b.*

Actio & Paſsio conueniunt in ſubſtantia motus & differunt ſecundum diuerſas habitudines 238. *a. b.*

Actio & Paſsio non diſtinguuntur ſola diſtinctione rationis ſed diſtinctione modali ſeu formali reali tam inter ſe quam à motu. ib.

Actio & Paſsio non reſpiciunt motum tanquam genus & gradum ſibi eſſentialem ſed ſunt conditiones intrinſecæ ipſius motus, ipſique quaſi ſubiecto conuenientes. 237. 40. 41. *a. b.*

Actioni ſumptæ pro forma variæ definitiones aſsignantur 242. *a. b.*

Actio & Paſsio ſunt prædicamenta primo diuerſa 237. *a. b.*

Actio & paſsio non terminant per ſe motum. 307. *b.*

Actio immanens nõ eſt actio vere phyſica 244. *b.*

Actio immanens non eſt pure de prædicamento actionis ibid.

Actio immanens neque infert paſsionem neque ponit in alio ſubiecto diſtinctum numero accidens. 249. *a.*

Actio immanens eſt vltimus actus, qui intenditur ab operante. 224. *a. b.*

Digitized by Google

Actionis natura eſſentialiter ordinata eſt ad terminum. 243. a.
Actio immanens quod quandoque producat terminum vnde proueniat. 244. b.
Actio licet ſubiectiue ſit in agente non mutat ipſum agens tanquam motus, ſed tanquam actualitas. 241. a.
Actio ſine motu dari poteſt. 238. a. b. & ſeq.
Actio ſpecificatur & à principio & à termino 243. a.
Actio ſine productione noua entitatis in termino ſaluatur in tranſubſtantiatione. ibid.
Actio ſecundum quam connotationem ſit cauſalitas efficientis. 210. & ſeq.
Actio ſecundum quod eſt prædicamentum dicit aliquid fluens 213. a.
Actio tranſiens eſt in agente & paſſo ſicut virtus moralis moderans paßiones eſt in voluntate inchoatiue & in appetitu eliciente terminatiue. 248. a. b.
Actio ponit aliquid intrinſecum in agente & nō ſolum denominat extrinſece ipſum. ibid.
Actio tranſiens non petit ſubiectum emanationis ſed inhæſionis. 247. b.
Actio tranſiens non dicitur perficere ipſum agens ſed paßum. 200. a
Actio vt cauſalitas efficientis formalitate cauſandi eſt aliquid abſolutum & de prædicamento actionis. 212. a. b.
Actio vt eſt conditio identificata cum motu ſolum eſt in paſſo. 243. b.
Actio vna poteſt procedere à duobus agentibus ſibi ſubordinatis & diuerſi ordinis. 372. a. b.
Actio vna quomodo poßit procedere à duplici principio explicatur. ibid.
Actiones peccaminoſæ quomodo participentur à Deo. 374. b.
Actio inſtrumenti ex parte ſubiecti poteſt eleuari vt operetur tranſubſtantiationē 405. a.
Actio praua inſtrumenti non requirit realiter diſtinctum effectum, ab effectu agentis principalis. 404. a.
Actus duo officia aßignantur. 241. b.
Actualitas eſt perfectio entis. 201. a.
Actus intellectus pendet à virtute intellectiua efficienter, à præſentia obiecti formaliter. 227. a.
Actus immanens non fit cum tranſitu de potentia ad actum circa obiectum cognitum niſi quandoque per accidens. 235. a.
Actus qui à fine cauſari poſſunt, quidam pertinent ad ordinem intentionis, quidam ad ordinem executionis. 227. b.
Actus immanentis ratio non conſiſtit in productione ſpeciei expreſſæ 235. a.
Actus immanentes reſpectu potentiæ quomodo ſe habeant. 245. b.
Actus immanentes verſantur circa obiectum etiam quando actu habent illud. ibid.
Actus immanentes virtualiter ſunt actiones licet formaliter ſint qualitates. 245. b.
Actus Entitatiuus *& formalis quid ſint.* 45. b. & 46. a.
Actus entitatiuus à materia prima reijcitur 48. & ſeq.
Actus primus cauſandi materialiter in quibus reperiatur. 177. b.
Actum & potentiam eſſe in eodem ordine quomodo intelligatur. 178. b.
Agens & patiens in actibus immanentibus non ſunt idem. 343. b.
Agens, forma, & finis quomodo diuerſimodè ſint principia actionis 243. b.
Agens quodcumque requirit approximationem ad paſſum. 345. a.
Agens non operatur niſi vt determinatum ad aliquid. 222. a.
Agens propter finem finalizato ab ipſo fine non vt effectus, ſed vt ſubiectum motum à fine. 228. b.
Agere nihil eſt aliud quam communicare illud, per quod agens eſt in actu. 242. a.
Agentia remota à paſſo prius agunt in propinquum quam remotum & diſtans. 345. a.
Aggeneratio fit per modum motus in minores ac minores partes, non autem prima generatio. 132. a.
Alchimyſtæ non faciunt verum aurum. 148. a.
Amor amicitiæ quid faciat. 220. a.
Amor actualis vt pendet ab obiecto fundat duplicem habitudinem ſpecificationis ſcilicet & finalizationis 224. a. b.
Amatum eſſe in obiecto ad extra eſt denominatio

natio extrinſeca non vero in ipſo effectu interiori 226.b.
Amor paſsiuus prout eſt cauſalitas finis eſt paſſio ſeu ſpiratio appetibilis in appetitu 226.b. & 227.a.
Amor ſecundum diuerſas conſiderationes eſt cauſalitas & effectus finis. 226.
Amore & gratia finis eſſe eſt eſſe finalizatum. 229. b.
Amor vt eſt actus immanens receptus paſsiue in voluntate poſtquam ab illa elicitur non eſt cauſalitas finis ſed effectus. 226.b.
Amor vt paſsiue eſt ab appetibili non eſt à fine vt cauſatus, ſed vt cauſalitas 230. b. & 231.a.b.
Angelus non poteſt niſi in determinato inſtanti produci. 239. a.
Angeli ſi producerentur ab æterno extra omne tempus deberent creari. ibid.
Angeli nec motu ſubſtantiali nec accidentali mobiles ſunt phyſicè 130. b.
Angelus poteſt eſſe in conuexo cœli Empyrei & quid ibi acquirat. 290 b.
Anima rationalis non educitur de potentia materia. 70.a.& b.
Anima rationalis qualiter immutetur per vnionem in ſe receptam. 94. b.
Anima rationalis qualem ſubſiſtentiam habeat. 118.b.
Anima rationalis prout eſt in corpore eſt Natura 142. a.
Anima rationalis quomodo dependeat à corpore, & quomodo operationes eius ſint naturales. 142.b.
Appetitus eſt conditio requiſita materia prima & varia ipſius acceptiones referuntur. 61.a.
Appetitus quomodo moueatur ab appetibili. 224. b.
Appetituum diuerſitas aſsignatur. 221. b.
Appetitus ſeu amor actualis à duplici principio pendet 224. a.
Apprehenſio in finalizatione non ſolum eſt conditio requiſita per modum applicationis ſed etiam per modum exiſtentia. 218.b.
Apprehenſio non poteſt eſſe formalis ratio determinatiua boni & appetibilis in ipſa linea appetibilitatis. 219. a.
Apprehenſio formalis & ex parte ſubiecti ſe tenens non facit ſpecificatiuè differre potentias. 220.a.b.
Ars nullo modo eſt principium motus eius in quo eſt. 146. a.
Ars eſt principium extrinſecum motus. ibid.
Ars poteſt etiam eſſe principium motus quo ad modum ibid b.
Ars non poteſt efficere opera naturæ ſed tantum applicare actiua paſsiuis. 147.

B

Bonum vt finis non debet habere ſolam bonitatem tranſcendentalem, ſed etiam bonitatem ſub conceptu conuenientis, & ordinati ad alterum. 219. b.
Bonitas apprehenſa quomodo moueat ratione bonitatis realis. 221.a.
Bruta cur non agant propter finem. 231. a.
Beatitudo Hominis in ipſo actu intelligendi conſiſtit 251 a.

C

Calorem eſſe formam actu informantem & in potentia operantem quomodo intelligatur. 202. b. 204. a.
Calor eſt proportionata Virtus vt immediatè agat alium calorem virtute propria 206.b.
Cauſa in communi inueſtigatur definitio & exponitur 156.& ſeq.
Cauſa in quo diſtinguatur à principio & elemento. 29.b.
Cauſa vt ſic Entitatiuè eſt analoga ad iſta quatuor genera, ſecus ſi ſumatur ſecundum cauſa. 160.
Cauſarum genera quatuor ſunt 159.a.
Cauſa & cauſatum requirunt diſtinctionem & prioritatem aliquam naturæ. 161.b.
Cauſa ſemper ſecundum quid eſt perfectior & nobilior ſuo effectu. 162.a.
Cauſa efficientis diuerſa definitiones aſsignantur. 198. a.
Cauſa efficiens ſupponit cauſam finalem 198. a. b.
Cauſa efficiens quare non ponatur principium generationis ſubſtantialis. 40. b.
Cauſa Efficiens per ſe aut eſt perfectior aut æqualis cum effectu. 162.b.

Digitized by Google

Cauſa materialis definitur. 177.

Cauſalitas materiæ quæ ſit. 180.181.

Cauſa materialis & formalis debent eſſe mutatæ vt cauſent tanquam coniuncta. 198. b.

Cauſa materialis & formalis non poſſunt eſſe primum principium mutationis ibid.

Cauſa materialis & formalis ſupponunt cauſam vnientem & immutantem. ibid.

Cauſa finalis quomodo nobilior & quomodo ignobilior ſuo finalizato. 163. a.

Cauſa per accidens quid ſit. 390. a

Cauſa per accidẽs reducitur ad cauſam per ſe. ibid.

Cauſa per accidens in quantum deeſt ipſi propria forma contingit dupliciter. 388. a.

Caſus & fortuna pertinent ad cauſas per accidens. 389.

Cauſa creata dicit reſpectum tranſcendentalem ad effectum. 164. a.

Cauſa ſecunda non eſt primi licet ſit primi generis. 199. b.

Cauſa in actu vltimo continet ordinem originis non aliquem motum ſeu fluxum per modum vltimæ actualitatis. 214. a.

Cauſæ creatæ inter ſe ordinatæ ſũt capaces caſus & fortunæ 389. a.

Cauſa Phyſica magis influit in effectum quam moralis. 388. a.

Cauſæ ſecundæ ad primam ſubordinatio quid ſit 371. a. b.

Cauſæ ſecundæ actio quomodo ſit cauſata à prima vel illa poſterior. 375. a.

Contingentia cauſæ ſecundæ quomodo ſaluetur cum concurſu præuio 313. a. b.

Cauſæ ſecundæ indigent concurſu ſimultaneo. 372. a. b.

Concurſus ſimultaneus quid ſit 371. a. b.

Cauſa ſecunda non poteſt operari abſque ſubordinatione ad primam 374

Cauſas ſibi inuicem eſſe cauſas verificatur etiam inter materiam & formam. 167. a. b.

Cauſam cauſæ eſſe cauſam cauſati explicatur. 168. a. & b.

Cauſæ totales vna creata altera increata poſſunt producere diuiſiuè vnum effectum. 170. b.

Cauſas duas totales effectiuas & creatas vnum numero effectum producere eſt impoſſibile. ibid.

Cauſas duas finales adæquatas & vltimas reſpectu eiuſdem effectus finalizãdi repugnat. 173. b.

Cauſas Efficientes totales & adæquatas eundem effectum producere quomodo ſit probabile; licet oppoſitum ſit probabilius. 174.

Cauſæ totales duæ ſi agant debent habere duplicem motionem. 175. b.

Cauſas totales duas producere vnum effectum quomodo ſit intelligendum. 176. a.

Charitas addit ſupra amorem. 224. b.

Character habet ſe vt cauſa deſignatiua miniſtri. 396. b.

Cœlum eſt mobile non mobilitate ſubſtantiali ſed tantum accidentali. 10. a.

Cœlum quomodo cauſa viuentium. 164. b.

Cœlum quomodo moueatur. 271. b.

Cœli partibus quomodo conueniat habere determinatum vbi. 272. a.

Cognitio alia Confuſa, alia diſtincta. 16. b.

Cognitione actuali confuſa cognoſcitur primo Ens. 20. a.

Cognitio noſtra aut eſt in ſenſu, aut in intellectu, quid vtraque & quæ prior. 16. b.

Cognitio obiecti cauſat amorem. 226. a. b.

Compoſitio ex genere & differentia in ſubſtantia creata rectè tollit infinitatem. 23[illegible]. b.

Compoſitum tantum vnicum eſſe exiſtentiæ habet. 46. b.

Compoſitum quomodo habeat eſſe propter formam 82. b.

Compoſitum non diſtinguitur realiter à ſuis partibus ſimul ſumptis & vnitis. ibid.

Concurſus ſimultaneus an diſtinguatur à concurſu Cauſæ primæ. 371. a. b.

Concurſus ſimultaneus non eſt partialis ſcilicet aliqui effectus particulari ſed influit ſimul in effectum cauſæ ſecundæ; [illegible]3. a. b.

Concurſus ſimultaneus identificatur cum actione creata & quomodo. 374. a. b.

Concurrere Deum tanquam Cauſam materialem vel formalem primam eſt impoſſibile 374. b.

Con-

Concurſus phyſicus & realis vtrum in Cauſa ſecunda detur. 315. b.
Concurſus præuius quomodo intelligendus ibid.
Concurſus præuius in cauſis ſecundis ex D. Thoma enucleatur. 376. a b.
Concurſus præuij ponendi neceſſitas aperitur 376. b.
Connaturalis modus procedendi eſt à notioribus nobis ad notiora naturâ. 17. a.
Continuum vtrum componatur ex ſolis indiuiſibilibus 320. a. b.
Continui partes per diuiſionem actu ſolui eſt impoſſibile. 329. b.
Contrarietas inter motum & quantitatem ſumitur ex terminis oppoſitis. 316. a. b.
Cor in generatione animalis omnium primo generatur & quare 23. b. & ſeq.
Corpus idem numero implicat eſſe in duobus locis circumſcriptiue. 277. a. & ſeq.
Corpora plura poſſunt eſſe in eodem loco per penetrationem 272. & ſeq.
Corpus Chriſti eſſe in cœlo & ſacramento quare non implicet. 279. b.
Corporis ſacramentalis præſentia qualis ſit. 280. a.
Cœtera vide in T.
Corpora plura infinita dari impoſſibile. eſt 155. b.
Creationis aliquid inuoluitur in collectione omnium actionum quæ ad aliquid requiruntur etiam materia prima.
Creaturam operari ſine concurſu cauſæ primæ implicat 374. a. b.
Creaturam infinitam infinitatem in actu in omni genere entis & genere ſubſtantiæ repugnat 271. a. b.

D.

Deum aliquid reſpicere tripliciter intelligi poteſt 252. a.
Deus agit propter finem qui non eſt à ſe diſtinctus. 227. b.
Deum eo modo quo res cognoſcit ex parte cognoſcentis illas poſſe producere non eſt neceſſe; ſed prout ſunt ex parte rei cognitæ 259. b.
Deus immobiliter operatur. 225. a.
Deus cognoſcit infinita vt contenta in ſua eſſentia 259. a. b.
Deus non cognoſcit infinita ſimul in actu ex parte rei cognitæ ſed ex parte cognoſcentis. 258. b.
Deus poteſt omne poſſibile eo modo quo eſt poſſibile facere 259. a.
Deus non poteſt infinito modo perſonare naturam creatam ibid
Differentia inter proiectionem lapidis ab Homine & Deo factam. 150. b.
Diffuſio Qualitatis per ſpatium non habet terminum intrinſecum qualitatis & quare. 123 a.
Dimanatio eſt vera & phyſica cauſalitas non tamen diſtincta à generatione. 215. a. b.
Dimanatio reſpectu eſſentiæ non eſt propriè actio 214 b.
Dimanationis diuerſi modi aſsignantur 214. b.
Dimanatio eſt ipſa actio agentis tangens immediate ſubſtantiam & mediatè paſsiones. 203. b.
Dimanatio non eſt diſtincta actio à productione ſubſtantiæ ibid.
Diuiſibilitas in infinitum non eſt paſsio Quantitatis in ſtatu naturali, ſed mathematicè ſumpta 133. a.
Diſtantia inter motum reſpectu Dei non datur, & quare. 316. a. b.
Diuiſus ſenſus & compoſitus quid ſit 385. a. b.
Duratio in communi quid ſit 289. a.
Duratio vtrum aliquid addat ſupra exiſtentiam rei. 289. & ſeq.

E.

Effectum ſecundarium eſſe ſine primario implicat non autem è conuerſo 57. a.
Efficientis cauſalitas & eiuſdem ab aliarum cauſarum cauſalitatibus diuerſitas aſsignatur. 210. b. 211. 212 & ſeq.
Efficientis cauſæ diuiſiones 200. a. b.
Efficientis cauſæ diuiſiones quædam poſſunt etiam conuenire fini & alijs cauſis ibid.
Cœtera de cauſa efficiente vide in C.
Elementum quid ſit, & quomodo diſtinguatur à cauſa & principio 29. a.
Ens qualecunque eſt a Deo participatum. 372. a. b.

Entis per accidens in quantum tale nulla datur cauſa 391. a. b.
Ens mobile aut naturale quid ſit. 6.a.
Ens mobile prout mobile non identificatur cum ſubſtantia mobili. 6.a.b.
Ens mobile prout obiectum phyſica abſtrahit à ſubſtantialiter vel accidentaliter eſſe principium mobilitatis 9.b.
Ens mobilitate accidentali & ſubſtantiali mobile quomodo ſit vniuocum. 10. a. & b.
Ens licet habeat rationem ſimpliciſſimam quomodo ſit confuſum aliquid & commune. 22. a.
Exiſtentia quomodo ſequatur productionem 58. a.
Exiſtentia à parte rei diſtinguitur in Creaturis ab eſſentia. 106. a.
Exiſtentiam & ſubſiſtentiam nunquam ſumit D. Thomas pro eodem. ibid.b. & ſeq.
Exiſtentia non conſtituit compoſitũ. 114. & ſeq.
Exiſtentia formaliter indiuiſibilis virtualiter autem diuiſibilis eſt.

F

Finis non eſt pure principium ſed etiam terminus 199. a.
Finis non eſt principium mutationis ſub formalitate mutationis & vt exercita. ibid.
Finis cauſalitas aſsignatur. 221. & ſeq.
Finis diuiſiones declarantur. 217. b. 218. a.
Finis non niſi ſub ratione boni finalizat. 217. a.
Finis officium aſsignatur. 219. b.
Finis eſt cauſa mouens modo immobili non ſe mouens ſed alia immutans. 225.a.
Finis cauſalitas quali realitate ſit realis. 226. a.
Finis cauſat mediante cognitione vt proponente & mouente voluntatem. 226.a.b.
Finis cauſalitas eſt methaphoricè actio. 227. a.
Finis cauſalitas non eſt ipſa cauſalitas Efficientis formaliter ſed identice. ibid.
Finis cauſalitas communicat Voluntati pondus & inclinationem. ibid.
Finis attrahit Voluntatem vt velit. ibid.
Finis habet pro effectu finalizato ipſum actum intentionis erga finem, & etiam ipſum ſimplicem amorem finis in quantum eſt actus elicitus à Voluntate. ibid.
Finis finalizat non prout in intentione formali, ſed radicali. ibid. & 229. b.
Finis non eſt cauſa ſui ſecundum idem, ſed ſecundum diuerſa ibid.
Finis motio etſi intentionalis ſit, verè tamen in re exiſtit & verè cauſat amorẽ. 226. a. b.
Finis amor primus eſt à Deo vt mouente efficienter. 231. a.
Finis eſt id quo tendit impetus agentis. 230. b.
Figura eſt modus ex terminatione Quantitatis reſultans 255. a.
Forma eſt Natura 138. a.
Formæ Cauſalitas quæ ſit. 135. b.
Formæ Cauſalitas non diſtinguitur ab actu primo ſuperaddendo aliquid intrinſecum. 136. b.
Formæ cauſalitas eſt communicatio ipſius formæ. ibid. & ſeq.
Forma quomodo per vnionem dependeat à materia. 167. b.
Formæ effectus proprius & immediatus eſt forma vt communicata. 105 a.
Forma ſecundum ſe eſt communicabilis in actu primo. ibid.
Formæ conditiones ad cauſandum exponuntur ibid.
Formæ effectus 189. & ſeq.
Formæ ſubſtantialis definitiones exarantur 65 a. b.
Forma ſubſtantialis eſt actus vltimus generationis 203. b.
Forma ſubſtantialis eſt principium quo generationis ſubſtantialis. 200. b.
Forma ſubſtantialis requiritur ad operandum tangens radicale principium. ibid.
Formæ ſubſtantialis nihil eſt contrarium. 34. a. b.
Forma ſubſtantialis eſt diſtincta à materia prima. 66. a. b.
Forma ſubſtantialis nõ latitat à materia. ibid.
Forma ſubſtantialis quomodo contineatur in potentia materiæ. 67. a.
Formæ ſubſtantiales habent contrarietatem incompoſsibilitatis. 34. a. b. & ſeq.
Formæ ſubſtantiales quomodo ſe inuicem expellat ibid.

Forma

Digitized by Google

Forma ſubſtantialis corrumpenda quare non ſit principium generationis. 41. a.
Forma corrupta qualiter opponatur formæ genitæ 34. a. b.
Forma imperfecta duobus modis ſpectari poteſt 231. a. b.
Forma accidentalis non poteſt eſſe primum principium operandi. 200. b.
Forma accidentalis non eſt prima ratio & principium eſſendi. 201. a.
Forma in quantum actus non eſt principium operans. 203. b.
Forma in quantum forma eſt actus non ordinatus ad alium actum. ibid.

G

Generatio eſt diſtincta actio ab alteratione 210. a.
Generatio & alteratio qualiter non procedant ex diuerſis principijs ibid.
Genus ad duas ſpecies eſſe & non multiplicari in illis repugnat. 237. b.
Gradus genericus & ſpecificus fundatur in eâdem forma. ibid. & 237. b.
Grauium & leuium motus vnde oriatur. 342. a. b.
Grauia quomodo verificent illud principium: omne quod mouetur ab alio mouetur. 343. a. b.
Grauium & leuium motus principium per accidens eſt remouens prohibens 349.
Grauium motus Principium per ſe eſt generans mediante forma vt Principio intrinſeco. 348. a. b.
Grauitas eſt principium quo mouetur graue. 349. b.
Grauium & leuium motor quomodo ſit generans. 351. a.

I.

Idea quid ſit, ad quod genus cauſæ referatur, an ſubiectiuè an vero obiectiuè ſit in intellectu 182. a. b.
Idea quomodo diſtinguatur à conceptu formali. 193. b
Idea quomodo ſit cauſa realis. ibid.
Idea ad diuerſa genera cauſarum reducitur. 196. a.
Ideæ cauſalitas extrinſeca in quo conſiſtat. 197. a
Ignis ſi daretur maximus an ſtupam combureret. 125. b.
Ignis poteſt creſcere in infinitum. 126. a.
Ignis quomodo prius agat in partem propinquam quam remotam. 130. b.
Impulſus deſinit per corruptionem à contrarijs. 259. a. b.
Inceptionis & deſitionis regula in inſtantaneis 335. a. b.
Indiuiſibilia in Continuo vtrum ſint entia poſitiua diſtincta realiter à partibus. 319. a.
Indiuiſibilia in continuo vtrum dentur actu. 310. b.
Indiuiſibilia vtrum ſint actu infinita in continuo 322. a.
Indiuiſibilia non ſubſiſtunt ſed recipiuntur in ſubſtantia. 326. a.
Indiuiſibilia plura non requirunt diſtinctum locum. 328. a.
Indiuiſibilia ſucceſſiua incipiunt per primum eſſe & deſinunt per vltimum eſſe. 357. b.
Indiuiſibile additum alteri facit maius non formaliter ſed inchoatiuè. 121. b.
Infinitas in duratione non arguit infinitatem in eſſe 364. a.
Infinitum triplex aſſignatur. 250. b.
Infiniti diuerſæ definitiones ponuntur. ibid. 251. a.
Infinita diuerſorum prædicamentorum aſſignantur. ibid.
Infinitum aliud in actu, aliud in potentia. ibid. a. b.
Infinitum relatiuè actu non repugnat. 252. a.
Infinitam creaturam in omni genere illimitatam dari repugnat ibid.
Infinitum in potentia dari non repugnat. ibid.
Infinitas in genere ſubſtantiæ non eſt infinitas intenſionis ſeu extenſionis. ibid. a. b.
Infinitum in actu in intenſione ſeu extenſione vel multitudine naturaliter fieri non poteſt. 253. a. & etiam de potentia Dei abſoluta. ibid. 256. & ſeq.
Infinita Quantitas non poteſt deriuari ex radice finita. 254. b.

Digitized by Google

Infiniti ratio in quo conſiſtat. ibid.
Infinita plura corpora eſſe repugnat. 255. b.
Infinitum additione finiti eſt impertranſibile. 256. b.
Infinitum non eſt ſpecies. ibid. 257. a.
Infinita continentur in æternitate non in actu proprio ſed alieno. 259 a.
Infinitas ſyncategorematica eſt paſsio Quantitatis non Categorematica. 259. b.
Infinita linea in re non poſſet dari niſi in corpore infinito. ibid.
Inſtrumenta quomodo differunt à cauſa principali 392. a. b.
Inſtrumentalis Cauſæ diſtinctio pendet à termino & principio. ibid.
Inſtrumentum duplex. 393. b.
Inſtrumentum reſpicit effectum nobiliorem ſe. ibid.
Inſtrumenti ratio formalis ſumitur ex motione agentis principalis. 394. a. b.
Inſtrumentum vt eleuetur à Deo debet habere propriam actionem. 401. a. b.
Inſtrumentum creationis cur non poſſit dari ibid.
Intellectio ſe ipſa eſt & dictio & productio Verbi. 245 b.
Intellectus mouet Voluntatem per modum finis. 230. a.
Intelligendi perfectio non eſt in productione termini ſed in contemplatione in Verbo iam producto. 345. a.
Intellectus quomodo attingat ſuum obiectum 16. b.
Intellectus noſtri primum cognitum pro hoc ſtatu non poteſt eſſe aliquid ſingulare. ibid.
Intellectus qualiter poſsit cognoſcere, an eſt aliquid ſingularis. 19. a. b
Intellectus noſtri primum cognitum eſt quidditas rei materialis. 20. a.
Intellectus noſter naturali modo procedit de imperfecto ad perfectius. ibid. b.
Intellectus cognoſcens Ens communiſſimum non neceſſario poſtea cognoſcit omnia prædicata intermedia, ſed poteſt poſt illam cognitionem Entis ſtatim cognoſcere infimum prædicatum. 22 a.
Intenſio ſaluatur ſine productione noua qualitatis. 243. a.
Influere Cauſæ finalis eſt appeti & deſiderari. 230. a. b.
Intentio finis non præciſe verſatur circa finem ſed etiam attingit media in obliquo. 229. b.
Inſtans temporis ſequitur pars temporis non inſtans. 253. a.

L.

Libertas manet illæſa cum motione præuia. 363. a. b.
Lineam infinitam dari repugnat. 255. b.
Locus extrinſecus quid ſit, & quid immobilitas eius 260. & ſeq.
Locus non conſiſtit in ſpatio illo imaginario & in quo conſiſtat. 261. a. b.
Locus eſt immobilis. 262. a.
Loco ratione cuius conueniat immobilitas. 262. & ſeq.
Locus intrinſecus quid ſit. 266. & ſeq.
Locus idem continet ratione quantitatis omnia accidentia eiuſdem corporis. 267. b.
Locum occupare per accidens dupliciter contingit. 268. a.
Locum occupare quibus corporibus conueniat 269. a. b.
Locum habet etiam vltima ſphæra cœleſtis & quid ſit. 270. a. b.
Locum eundem poſſunt occupare duo corpora ſupernaturaliter. 272. a. b.
Lux formalizat & perficit colores in ratione viſibilis. 219. a.

M.

Materia eſt prior priuatione. 199. a.
Materia Cœli diſtinguitur ſpecie à ſublunari 10. a.
Materia prima nihil eſt contrarium 34. b.
Materia prima quid ſit exponitur. 43. & ſeq.
Materiæ primæ definitiones explicantur. 45. a. b.
Materia prima ſecundum ſe nullum includit actum neque entitatiuum. 46. b.
Materia prima ſecundum D. Thomam ſe habet vt ſubiectum ex quo, non in quo. 47. a.

Digitized by Google

Materia prima eſt ſimilis intellectui noſtro nudè conſiderato. ibid. b.

Materia prima quomodo intelligatur extra ſuas cauſas ante formam 50. a. b.

Materia prima non tribuit forma eſſe. 51. & ſeq.

Materia prima quomodo habeat Idaam in eſſentia diuina, & qualiter ſit bona. 53. a.

Materiam exiſtere ſine omni forma implicat. ibid. b.

Materia prima non poteſt ſecundum ſe terminari diuina ſubſiſtentia. 56. a.

Materia quomodo dependeat à forma. ibid. b.

Materia prima non eſt creata ſed concreata. 58. a. b.

Materia equi annihilata & forma ipſius à Deo conſeruata maneret in forma eſſe materia prima ſed non applicatum. 59. a.

Materia prima quinque conditiones aſſignantur ibid. b.

Materia prima prima conditio & ſecunda exponitur. 60. a. b. 61. a. b. & ſeq.

Materia appetit omnes formas corruptibiles tam habitas quam non habitas ibid.

Materia prima tertia conditio inueſtigatur 63. a. b.

Materia eſt ingenerabilis & incorruptibilis. ibid.

Materia prima eſt vna negatiuè. 63. 64. a. b.

Materia prima licet appetat aliam formam non tamen quam de facto habet ex violenter in illa. 78. b.

Materia & forma non vniuntur aliquo nexu medio à ſe ipſis diſtincto. 89. a.

Materia & forma ſine vnione non conſtituunt compoſitum. 93. a.

Materia eſt Natura. 133. a.

Materia & forma non analogicè ſunt Natura 14 . a.

Materia eſt indifferens ad plures motus ibid. b.

Materia & forma quomodo cauſent totum. 163. b.

Materia quomodo cauſet compoſitum & formam. 181. a. b.

Materia eſt cauſa intrinſeca. 181. b.

Materia prima conditiones ad cauſandum requiſitæ recenſentur. 182. & 183.

Materiam eandem numero duplici forma informari implicat. 172. a. b.

Medicus quomodo agat de corpore ſanabili. 14. a.

Medietas minimi in pane licet conſecretur non elabitur tamen aliquid panis ſub minori minimo. 132. b

Methaphyſica mutatio ſaluatur in tranſitu de non eſſe ad eſſe. 199. b.

Media volita pertinentia ad ordinem executionis ſunt effectus finalizati à fine. 228. b.

Methaphoricum quid interuenit in cauſalitate finis. 222. a.

Minimum in vacuo diuidi ab Angelo non poteſt 132. b.

Mobilitas mobilitatis phyſica terminus non ſolum eſt ſubſtantia ſed etiam accidens 13. a.

Motio methaphorica cauſa Finalis eſt aliqua cauſalitas in re. 221. b. 223. b.

Motio methaphorica qua finis cauſat eſt primus amor finis vt paſsiuè pendens ab appetibili. 223. a. b.

Motioni Methaphoricæ quod ſufficit, non item Efficienti & phyſica ſufficit. 231. b.

Motus definitio & eius eſſentialia explicantur 232 a. b. 231. b.

Motus præcipuum officium eſt reducere mobile in actum. ibid.

Motus duplex habitudo explicatur. ibid. 233. a. b.

Motus vt definitur ab Ariſtotele conuenit omnibus ſpeciebus mutationis. 234. a. b. & ſeq.

Motus etiam ſtrictè accipitur pro quadam mutationis ſpecie. ibid.

Motus ſubiectum quomodo dicitur eſſe in potentia. 232. a. b. & ſeq.

Motus Conditiones. 305. a. b.

Motus ad ſubſtantiam datur. 305. b.

Motus ad quæ Prædicamenta non detur 305. a.

Motus contrarietas in mutationibus ſubſtantialibus vnde ſumatur. 305. a.

Motus vnitas numerica vnde deſumatur. 313. a.

Motus diſcretus quomodo diuerſimodè inueniatur in ſpiritualibus & in naturalibus. 236. b.

Motus Angeli quomodo fiat ibid.
Motus localis Angelis à ratione motus phyſici remouetur. ibid.
Motus à cauſa ſecunda non incipit niſi cum ſubordinatione ad cauſam primam. 199. b.
Motus diſcretus cur reducatur ad ſpeciem cõtinui & non qualitas diſcreta ad ſpeciem continua 236. b.
Motus Angeli eſt indiuiſibilis ſubiectiuè & diuiſibilis terminatiuè 235. b. 236. a.
Motus habitudines ad qua & ad quot reducantur. 236. a.
Motus habet duplicem proceſſum. ibid.
Motum eſſentialiter eſſe fluxum & tendentiam quandam eſt motum includere actionem & paſſionem. 237. a.
Motum reſpectu termini ad quem conſiderando quomodo diſtinguatur. 238. b. 239. a. b.
Motus ſecundum diuerſas conſiderationes ponitur in diuerſis prædicamentis. ibid.
Motus & eius terminus diſtinguuntur ſicut fieri & factum eſſe ibid.
Motus dicit potentiam phyſicam ad terminum ſecundum realem tranſitum. ibid.
Motus eſt poſtprædicamentum. 289. b.
Motus ſtricte ſumptus & condiſtinctus à mutatione generaliter dicta addit ſupra mutationem tria. 239. b. 240. a.
Motus quando eſt inter duos terminos poſitiuos includit duplicem mutationem corruptionis vnius, & generationis alterius ibid.
Motus ſubiectum oportet eſſe ens in actu & non ſolum materiam primam. ibid.
Motus eſt ſubiectum actionis identificatiuè & vt quo. 241. a.
Motus ſubiectum inhæſionis eſt ſuppoſitum. ibidem.
Motus vt dicatur actio non indiget noua realitate ſed formalitate. ibid.
Motus non definitur per corpus ſed ens mobile. 2. b.
Motus Cœli quomodo ſit naturalis. 144. b.
Motus Cœli qualiter fiat. 145. b.
Motus & fluxus maris vnde cauſetur. 149. a.
Motus corporis grauis ſurſum ad replendum vacuum naturalis eſt. 151. a.
Motus idem numero reſpectu diuerſorũ principiorum poteſt eſſe naturalis & violentus. 153. b.
Motum non ſolum naturalem & violentum ſed etiam præternaturalem dari probatur. 154. a. b.
Motus diuerſitas ſumitur ex diuerſitate prædicamentorum. 305. b.
Motum terminum eſſe formaliter diuerſum quomodo intelligatur. ibid.
Motus terminus per accidens quis ſit & eius conditiones. 306. a. b.
Motus definit intrinſecè in ratione motus. 323. a. b.
Motus ad ſupplendum vacuum eſt naturalis. 296. b.
Motus in vacuo abſolutè loquendo non repugnat. 297. b.
Motus naturalis à grauitate & leuitate non fit extra vniuerſum. ibid.
Motus in vacuo poteſt acquirere vbi & quomodo. 188. b.
Motus localis quale requirat vbi. 189. a.
Motus grauium & leuium vnde oriatur. 312. a.
Motus non poteſt intrinſecè menſurari duratione indiuiſibili. 335. a. b.
Motus & quietis contrarietas ſumitur ex terminis contrarijs. 316. a.
Motus reflexi quantum ad diſcontinuationem eſt corpus durum reſiſtens ſeu obſtans. 300. a.
Motus ſiue inſtantaneus ſiue ſucceſsiuus potuit eſſe ab æterno. 304. a. b.
Mouens primum eſſe immobile directè infertur ex vi motus. 358. a. b.
Motor primus quomodo ſit actus purus, æternus, infinitus, immenſus. 340. b.
Motio præuia aliquid phyſicum relinquit in cauſa ſecunda. 378. b.
Motioni præuiæ an poſſimus reſiſtere. 385. a.
Motio principalis in inſtrumentis eſt aliquid præuium. 396. a. b.
Motio præuia in inſtrumentis explicatur. 400. a. b.
Motionis præuiæ effectus an ſit reddere cauſam determinatam ad operandum. 383. a. b.

Motio qua cauſa creata mouetur non eſt formaliter per actionem illius. 241. a.
Mobile quando mouetur non mouetur tribus motibus ſed vno. ibid.
Mutatio duplex ſcilicet Generatio & Corruptio vt detur quid requiratur. 240. a.
Multitudinem quantitatiuam infinitam dari repugnat. 256. a.
Multitudo omnis ſi eſt quantitatiua eſt in aliqua ſpecie numeri. ibid.
Multitudines rerum dupliciter diſtinguuntur. 256. b.
Mutatio phyſica eſt de non eſſe ad eſſe in aliquo ſubiecto. 200. a.
Mutatio inſtantanea actus immanentis intentionalis excluditur à motu phyſico. 235. a. b.
Mutatio quomodo diſtinguatur à motu. 303. & ſeq.

N

Natura definitur. 134. b.
Natura eſt principium intrinſecum motus. 199. b.
Naturæ denominatio vnde deſumatur. 140. a.
Natura quatuor modis ſumitur. 134. a
Negatio ſupponit Affirmationem & ſubiectũ in quo eſt. 193. a.
Numeri ſpecies determinatur per vltimam vnitatem. 256. a.
Numerus eſt vera ſpecies Quantitatis. ibid.
Numerum infinitum dari implicat. ibid.

O

Obiecti munus aſſignatur. 219. b.
Obiectum Phyloſophiæ formale tantum eſt Ens mobile. 7. a.
Obiectum formale ſcientiæ debet poni in propria paſſionis definitione. 7. b.
Obiectum Phyloſophiæ eſt Ens mobile radicaliter & non proximè. 9. a.
Obiectum ſpecificatiuum ad quodgenus cauſæ ſpectet. 160. b.
Operatio eſt actus ſecundus operantis. 202. a.
Operatio in rebus creatis diſtinguitur ab eſſe ibid.
Operatio comparatur ad operantem ſicut eſſe ad eſſentiam. ibid.
Operatio vbi diſtinguitur ab eſſe, principium quoque operandi debet diſtingui à principio eſſendi. ibid.
Operationes in rebus creatis variantur non variato eſſe. ibid.
Operatio licet ſit actus ſecundarius entitatiuè, eſt tamen primarius in ſpecificando aliquod principium accidentale. 202. b.
Operatiua in quantum talia diſtinguuntur per operationes. ibid.
Operatio quod impediatur ob attentionem ad aliam vnde proueniat. 209. b.
Operatio ſubſtantiæ dependet radicaliter à ſubſtantia. 210. a. b.
Ordo intentionis & Executionis quomodo diſtinguantur. 227. b.
Ordo omnium tractandorum in octo libris Phyſicorum. 3. & 4. a. b.
Ordo doctrinæ eſt ſecundum ordinem naturæ ex hoc tamen illa quæ ſunt notiora nobis, non ſunt ſemper notiora naturâ; & è contra. 18. a.

P

Partes totius quomodo ignotiores toto. 25. a.
Partes aliæ proportionales, aliæ aliquotæ. 317. a. b.
Partes aliquotæ explicantur. ibid.
Partes proportionales & indiuiſibiliæ quid ſint. 317. a. b.
Partes proportionales communicant aliquo tis. 258. a. b.
Paſſio non eſt niſi tranſmutatio ab agente 233. b.
Pati aliquid dicitur ex eo quod trahitur ad agentem. 238. b.
Peccata quantum ad entitatem non quantum ad deformitatem cauſat Deus per motionem prauiam. 387. b.
Perſona in diuinis non poteſt aliquid recipere quod non recipiat tota Trinitas. 96. a.
Phyloſophia eſt ſcientia ſpeculatiua nobis neceſſaria. 5. a. b.
Phyſica ſi quandoque agat de Angelis & ſubſtantijs ſeparatis non facit hoc vt mobilibus ſed vt mouentibus. 7. a.

Phyſicus quomodo agat de Deo & Intelligentijs 14. a.
Phyloſophia eſt vnius ſpeciei atomæ ibid.
Phyloſophorum Antiquorum & Platonis circa generationem ſubſtantialem error vnde ſit ortus. 39. a.
Phyſica mutatio eſt tranſitus de non eſſe ad eſſe in aliquo ſubiecto. 200. a.
Phantaſma non eſt propriè inſtrumentum intellectus ad producendas ſpecies. 405. a.
Permanentia ab æterno fuiſſe non implicat. 351. a. b.
Potentia eſt conditio requiſita materiæ primæ 60. a. b.
Potentia obedientialis quid ſit. 75. a.
Potentia Obedientialis non eſt actiua ſed tantum paſsiua. ibid. b.
Potentia diſtinguitur ab actu proprio & per ſe ſpecificatiuo illius. 202. a.
Potentia quæ eſt qualitas ſpecificatur ab operatione 203. a.
Potentiam & actum in eodem genere eſſe quomodo intelligatur. 203. b.
Potentiæ non niſi medijs actibus ſpecificantur. 243. b.
Prædicatum quod ita conuenit alicui quod non ſit illi eſſentiale nec cum eo tertium componat & à diuerſa forma proueniat realem diſtinctionem habet ab illo cuius eſt prædicatum. 107. & ſeq.
Prædicamentorum diſtinctorum debent eſſe diſtincta ſeries realitatum. 238. b.
Principia mutationis phyſicæ tam ſubſtantialis quod accidentalis radicantur in ſubſtantia. 13. a.
Principium quid ſit & qualiter ab Elemento & Cauſa diſtinguatur. 29. a.
Principiorum definitio exponitur. ibid. b.
Principiorum iſta definitio comprehendit tam priuationem quam materiam & formam. 30. a.
Principia quare non ad inuicem principia cum tamen Cauſæ ſint ad inuicem Cauſæ. 32. a.
Principia extrinſeca non comprehenduntur ſub hac definitione. 31. a.
Principia non in facto eſſe ſed tantum in fieri ſunt contraria. 33. a.
Principia ſunt prima Contraria. 34. a. & b.
Principia non eſt neceſſe omnia ſimul concurrere ad productionem alicuius 26. a. & b.
Principia rei materialis in fieri tria, in facto eſſe duo ſolum ſunt. 38. b.
Principia rei naturalis quare dicantur intrinſeca. 39. a. b.
Principium paſsiuum quomodo poßit pati violentiam. 131. a. b.
Priuatio quare dicatur principium per accidens 40. a. 79. b.
Priuatio quomodo ſaluetur in generatione vermis ex hoſtia conſecrata. 42. a. b.
Priuatio quid ſit. 77. a.
Priuatio quomodo cauſet. 78. a.
Priuatio diſtinguitur à materia ſola ratione 79. a.
Priuatio non dicit originem, ſed derelictionem termini. 109. a.
Priuationes tot ſunt in vna materia quot formis illa materia caret. 80. a.
Priuatio eſt quidem principium mutationis ſed non primum. 109. a.
Prius quando poßit à poſteriori ſeparari. 163. b.
Proœmium totius Phyloſophiæ diuiſionem continens. 5. a. & b.
Probare rationem Corporis eſt idem ac probare rationem diuiſibilis. 8. b.
Punctum mouetur motu imaginario non vero reali. 331. a.
Punctum caret partibus. 327. a. & b.

Q

Qualitas non poteſt eſſe infinita ſecundum intenſionem. 255. a.
Quantitas ſecundum ſe eſt diuiſibilis in infinitum
Quantitas numeratur inter diſpoſitiones paſſiuas 121. b.
Quantitas nō terminat per ſe motum 30. a. b.
Quantitati quomodo nihil ſit contrarium. 31. a.
Quantitas infinita caret omni diſtinctione quantitatis. 25. a.
Quantitas omnis debet eſſe ſub aliqua forma quæ eſt figura. ibid.

Quan-

Quantitas non poteſt carere eo quo ſpecificatur & indiuiduatur. ibid.

Quantitatis non nouimus alias differentias diuiſiuas, quam quæ ſunt penes diuerſas menſur. [illegible] ibid.

Quantitas talis eſt natura vt quolibet addito vel ſubtracto fiat maior vel minor. ibid.

Quantitatis determinationes ſpecificæ & indiuiduatiuæ ſumuntur ex diuerſa terminatione. [illegible] b.

Quidditas rei quare facilius in communi quàm in particulari cognoſcatur. [illegible] b.

Quies negatiua motus incipit & deſinit ſicut inſtans. [illegible] a.

R

Relatio quomodo dimanet à ſubiecto & quomodo ex illo educatur. [illegible] & ſeq.

Relatio conuenientiæ in fine ſeu bono non appetitur, ſed fundamentum relationis. [illegible] a.

Relatio non terminat motum per ſe. 306. b.

Relationis ſubiectum non mutatur ſed terminus 3[illegible]6. a. b.

Relatiuorum ſubiectum vtrumque quomodo non mutetur. 304. a. b.

Reproductio dicit actionem connotando rem fuiſſe. 243 a.

Res omnes poſsibiles intra terminos alicuius generis ſunt. 258. b.

Res aliæ notiores nobis & aliæ notiores naturæ & quæ perfectiores. 16. b.

Res non poteſt concipi vt producta abſque exiſtentia. 111. a. & b.

Res permanentes an poſsint eſſe ab æterno. 361. a.

Res ſucceſsiuæ ſunt motus &c. 364. b.

S

Scientia quæcunque ſit non poteſt probare ſuum obiectum formale. 8. a & b.

Senſus exterior non procedit de imperfecto ad perfectum 23. a.

Senſuum noſtrûm ab Intellectus cognitione diſtinctio redditur. 19. a.

Senſus quomodo moueant intellectum. 20. a.

Species rei non conuenit illi radicaliter ſed formaliter 203. a.

Specifico gradu corrupto non remanet idem gradus genericus 2[illegible]7. b.

Subſiſtentia quid ſit 95. a.

Subſiſtentiam diſtingui natura ſubſtantiali aſſeritur. ibid. b.

Subſiſtentia addit aliquid poſitiuum ſuper naturam 96. b.

Subſiſtentia non terminat exiſtentiam ſed naturam 9[illegible]. a.

Subſiſtentia in rebus completis non eſt compoſita ex pluribus ſubſiſtentiis. 1[illegible]1. b.

Subſiſtentia [illegible] 10[illegible]. a. b.

Subſtantia corrupta [illegible] *conceptum ſui* [illegible] *tempore* 302. a.

Subſtantia [illegible] 306. a.

Subſtantia [illegible] *habet partes ordinatas & indiuiſibiles à quantitate diſtincta* 324. b.

Subſtantiæ permanentes quomodo incipiant 3[illegible] a. b.

Subſtantiæ permanentes deſinunt per primum non eſſe ibid.

Subſtantia quomodo poſsit dici eſſe obiectum formale Philoſophiæ. 9. a. & b.

Subſtantia non eſt immediatè operatiua. 201. a. b. & ſequent.

Subſtantia distans vel abſens non eſt ibi vbi eſt actio vel effectus 201. a.

Subſtantia ipſa Dei non producit effectus abſolutè abſente cauſa ſecunda [illegible]0. b.

Subſtantia non poteſt ſpecificari ab aliquo accidente 2[illegible]2. b.

Subſtantia perficitur ab accidentibus ſecundum quid. 203. a.

Subſtantiam per accidens operari quomodo intelligatur. 206. b.

Subſtantia non influit immediatè virtutem quandam intentionalem in formam accidentalem 207. a. b. & ſeq.

Subſtantia operatur vt Quod, non vt Quo. 210 b.

Subſtantiæ productio non conſiſtit in Collectione plurium actionum ſed in illa quæ vltimo attingitur. 244. a.

Subſtantia creata non poteſt carere terminis phyſicis & methaphyſicis. 2[illegible]2. a. b.

 Sub-

Subſtantia eſt radix continens quidquid in Quantitate inuenitur. 216. a.
Subſtantiales formæ non habent diſtantiam ad Contrarietatem requiſitam. 206. a.

T

Tempus & æuum quomodo differant ab æternitate. 367. a. b.
Tempus ſtricte pro menſura regulari motus ſumptū ſubiectiuè eſt in primo motu 299. b.
Tempus non ſtricte ſumptum in quo ſubiectetur 301 a.
Tempus pro menſura regulariſsima eſt verum numero. ibid.
Tempus eſt aliquid reale habens adiunctum aliquid rationis. 291. b.
Tempus quomodo diſtinguatur à reliquis durationibus 292. & ſeq.
Temporis definitio exponitur. 293. a.
Temporis exiſtentia declaratur. 294. & ſeq.
Temporis licet nulla pars fuerit præſens quomodo ſit præterita. 295 & ſeq
Terminus à quo ſi ſit Priuatio eius corruptio non eſt diſtincta mutatio à generatione formæ. 240. a.
Terminus à quo ſi ſit quid poſitiuum incompatibile cum termino ad quem, tunc intercedit Corruptio vt realis mutatio. ibid.
Terminus quomodo ſpecificat actionem. 243. b.
Terminum reſpicere quomodo ſit commune actioni & paſsioni, & quomodo non commune. 243. a. b.
Termini ſubſtantiæ vel ſunt phyſici vel methaphyſici. 252. a. b.
Termini ſubſtantiæ methaphyſici ſunt genus & differentia, phyſici materia & forma in Compoſitis, vel potentialitas & actualitas etiam in ſimplicibus. ibid.
Terminus Inceptionis & deſitionis in duratione extrinſeca & intrinſeca 121. a.
Terminus Inceptionis & deſitionis in rebus permanentibus & ſucceſsiuis Quis? ibid. b.
Totum phyſicum duplex aſsignatur. 81. a.
Totum phyſicum ſubſtantiale conſtat ex materia & forma tanquam partibus eſſentialibus. 82. a.
Totum manet idem etiamſi aliquid partis eſſentialis amittat. 83. a.
Totius determinata pars eſſentialis poteſt pertinere ad aliud totum determinatum. ibid. b.
Totius conſtitutiuum vt quo eſt forma 84. a.
Totum diſtinguitur à ſuis partibus ſimul ſumptis & vnitis diſtinctione rationis, ſicut definitio & definitum. 86. a.
Totum diſtingui à partibus formaliter conceditur. ibid. b.
Totum Compoſitum exiſtit vnica exiſtentia 114. & ſeq.
Totum ſi ſumatur pro compoſito ſubſtantiali non eſt natura, ſecus ſi ſumatur pro totali forma 137. a. & b.
Totum quomodo perfectius & imperfectius forma. 164. a.

V

Vacuum eſt locus non repletus corpore 283. a.
Vacuum negatiuum de facto datur. ibid. a.
Vacuum per naturam corpoream nec Angelicam dari poteſt 284. & ſeq.
Vbi quotuplex 268. b.
Verbum diuinum prius aſſumpſiſſe partes quod totum quo ſenſu ſit verum. 104. b.
Violentum quid ſit. 148. a.
Violentiam inferre Deus tanquam vniuerſalis motor nequaquam, ſecus vt particularis poteſt. ibid. & ſeq.
Violentiam ipſam Deus intendere poteſt in motu. 149. b.
Violentus eſſet motus lapidis ſurſum etiamſi à Deo fieret ſi non prius aufferret grauitatem ibid.
Violenti ſubiectum receptiuum non debet ſe habere mere negatiuè. 151. a.
Violenti iſta repugnantia poteſt etiam oriri ex inclinatione paſsiua. 152 a.
Virtus ab agente diffuſa non indiget influxu ſeorſim prouenientè ab ipſa ſubſtātia. 208. a.
Virtus diffuſa ab agente quæ eſt diſpoſitio paſsi ad formam quomodo effectiuè producat effectum. 206. a.
Virtus accidentalis vt coniuncta vel ſubordinata

nata ſubſtantia operatur vltra propriam virtutem. 208. *b.* 209. *a.*
Viuentia habent terminum intrinſecum ſua magnitudinis & quomodo. 122. *& ſeq.*
Viuentia habent via corruptionis terminum extrinſecum ſua magnitudinis & vnde ille aßignetur. 123. *& ſeq.*
Viuentis perfectio in operatione vita conſiſtit 245. *a.*
Viuentia ſe mouent & non purè mouentur. 210. *b.*
Viuentia non mouent ſe primo ſed mediantibus partibus. 343. *à.*
Voluntas ex coniunctione ad appetibile fit ponderoſa. 224. *a.*
Voluntas qua quis appetit finem includit aliquid quod eſt cauſatum à fine, & aliquid quod eſt ratio cauſandi. 227. *a. b.*
Volitiones circa media pertinentia ad ordinem executionis ſunt effectus finalizati à fine 228. *b.*
Vnitas numerica motus vnde deſumatur 313 *a. b.*
Vnio non petit dependentiam & immutationem in vtroque extremo. 91. *b.*
Vnio eſt in materia & forma tanquam quid accidentale prædicabile non prædicamentaliter. 92. *a.*
Vnica Vnio ſufficit vt dicantur duo extrema vnita. 93. *a. & b.*
Vnionis materia cum forma ſubiectum explicatur. 94. *b.*
Vnio in aliqua mutatione fundatur. 189. *a.*
Vnitatis vltima deſignatio in numero pendet ab intellectu. 256. *a.*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google